

فهرست الجلد الثانى من اقصى الارب ترجمة مقدمة الادب من علم اللغة

الجلد الثانى من اقصى الارب فى ترجمة مقدمة الادب
للعلامة الزمخشرى صاحب الكشاف

طبع فى المطبعة العامرة

بسم الله الرحمن الرحيم

وهو العزيز البر الكريم وعليه التكلان

القسم الثانى من كتاب مقدمة الادب فى الافعال

معلوم اوله كه ديباجهٔ قسم اولده بيان اولنمشيدى كه علماء لغت ميانده ايكى مسلك واردر برى معنادن لفظ جانبنه توجه وبرى لفظدن معنى طرفنه اقبال مصنف قسم اولده مسلك اوله سلوك واسمايى اول وجه اوزره ترتيب ايتديكى متبين اولمشيدى لكن قسم ثانيده مسلك ثانى يه سلوك ايدوب هر كلمه نك آخر حرفنى اعتبار ايتدى وافعالى علماء تصريف ميانده متعارف اولان ابوابه قياس ايله تصرفات واستعمالاتن بيان ولسان فارسى ايله معنالرين ترجمه ايتدى ❋ وبو عبد فقير مترجم ابواب ثلاثينك مصادرى سماعى اولوب ولغته مراجعت ايدن مبتديلره مطلوب اولان كلمه يى وجه اسهل اوزره بولمق ومعناسنه واقف اولمق ممكن اولسون ايچون اولا افعال ثلاثيه نك مصدرلرين سرخ وجلى خط ايله تحرير ولسان فارسى ايله اول مصادرك معنالرين بيان بعده تركى لسان ايله ايضاح ايتدكدنصكره مصنفك ذكر ايتديكى افعالك معانيسنى شرح وترجمه ايتدم وثلاثينك عين الفعلنك حركاتى اشتباهدن خالى اولمغله ماضى ومضارعلرن ضبط قلم ايله اعجام ايله اكتفاء ايتميوب ضرب ❋ نصر ❋ علم ❋ فتح ❋ حسن ❋ ورث بابندندر ديو تصريح ايتديم وهر بابده حروف هجا ترتيبى اوزره مصنفك اهمال ايتديكى بعض افعالك مصادرن وكاهى افعالين بيهقى نك تاج المصادر نام تأليفنده وابو عبدالله حسين الزوزنى نك مصادرده ثبت ايدوب معنالرينى

لسان فارسى ايله ترجمه ايتدكلرى وجه اوزره سياه وجلى خط تحرير ومعناسنى ترجمه ايتدكدن صكره اكثرينك استعمالاتى علماء لغت بيان ايتدكلرى اوزره ذكر ايتدم وبعض الفاظ كه مصنف آنلرك بعض معناسنه تعرض ايتميه اول معنايى سائر كتب لغتدن اخذ وثبت ايتديم تاكه ترجمهٔ معهوده نك فائده سى تامه وعائده سى عامه اولوب استفاده ايدن اخوان بو عبد حقير ناتوانى دعاء خير ايله ياد ايده لر والطاف عميمهٔ اصحاب انصافدن نيازمندم كه واقع اولان خطأ وخللين دامن كرملريله ستر وصلاحنه حمل واصلاحنه همت بيوره لر والله لا يضيع اجر المحسنين وما توفيقى الا بالله عليه توكلت واليه انيب

باب فعل يفعل

كه مراد ضرب بابيدر (فعلا) متعدى (وفعولا) لازم وزننه اشارتدر (هنأ وهنوء كواريدن طعام) طعام سكمك وزحمتسز هضم اولمق (يقال هنأ الطعام بكواريد بروى طعام) طعام اكاسيكدى وهضم اولدى يهنؤه ضرب بابندن يهنؤه نصر بابندن يهنأه فتح بابندن وهنأ يهنؤ علم بابندن (هناء وهناءة كوارنده شدن طعام) طعام هضم اوليجى اولمق (يقال هنؤ الطعام) حسن بابندن (كوارنده شد طعام) طعام هضم اوليجى اولدى وهو هنىء طعام كوارنده هضم اوليجى طعام (هنأ اندودن) ياغلامق وسورمك يقال (هنأ البعير بالقطران بيندود شتر را بكتران) دوه يى قطران ايله ياغلادى يهنؤه ضرب بابندن ويهنؤه فتح بابندن ويهنؤه حسن بابندن يعنى هنأ ماده سى معنيين مذكورينه نظر ايله اوچ بابدن كلور ومهموز اللام اولان كلمه ده بو وجه اوزره استعمال اولنمق مادهٔ مذكوره يه مخصوصدر (وهو الهناء وآن كتران) دوه ياغلادقلرى قطرانه هناء ديرلر ❋ ب (ترب: خاك بر چيزى كردن) بر نسنه نك اوزرينه طوپراق دوكمك (ثلب: عيب كردن) عيبلمق ونقصانه نسبت ايتمك (يقال ثلبه: عيب كرد اورا) آنى تعييب ايتدى يثلبه ضرب بابندن يثلبه نصر بابندن (وهى المثلبة اين عيب) اول تعييب اولنان عيبه مثلبه ديرلر مثالب ج قال الشاعر **بيت** ثلبنى عمرو وثلبته ❋ فاثم المثلوب والثالب ❋ قلت له الخير وقال الخنا ❋ كل على صاحبه كاذب ❋ روايت اولندى كه عيسى عليه السلام يهوددن بر قومه مرور ايتدكده اكاشتم ايتديلر وعيسى آنلره خير ايله تكلم ايتدى سببندن سؤال ايتديلر عيسى جواب ويردى كه كل ينفق بما عنده امام شافعى يه ديديلر كه فلان صديقكز سزى تعييب وغيبت ايتدى ديو شافعى بر ورقپاره يه تحرير وصديق مزبوره ارسال ايتدى كه (نظم) لئن سائنى ان نلتنى بمساءة ❋ لقد سرنى انى خطرت ببالكا ❋ ويقال مالك تثلب الناس وتثلم عرضهم وقالوا ما اشبه الثلب الا من اشبه الكلب وعادتى خلق تعييب ايتمك اولان كمسنه يه مثلب ديرلر وبعير ثلب ديرلر زياده

پیراولسه ورح ثلب دیرلر اینجه اولمغله مضطرب اولسه وزیاده پیراولان کمسنه‌یه دخی
بعیرمذکوره تشبیها ثلب دیرلر تقول رأیت ثلبا علی ثلب وفی یده ثلب (جدب: عیب)
وفی الحدیث جدب عمرالسمر بعد العتمة یعنی حضرت عمر رضی الله تعالی عنه یاتسو
نمازندنصکره بریره جمع اولوب دقولق ایتمکی ذم وتعییب ایتدی وجدب قحط
معناسنه دخی کلور جدب المکان جدوبة دیرلر برمکانده قحط واقع اولسه ویقال فلان
ربیع فی المجادب یعنی فلان کمسنه سخاوتده برمرتبه‌درکه قحط واقع اولان مواضعده ربیع
حکمنده‌در قال بیت الامات اهل الحلم والباع والندی ❊ ربیع الیتامی صوبه والمجادب ❊
ودخی نزلنا بنی فلان فاجدبناهم دیرلرکه مرادلیئم اولوب اطعام ایتمدکلرینی اشعاردر
ورحل فلان جدیب دیرلر فقیردر معناسنه وفی النوابغ من کان آدب کان رحله اجدب
(جذب: کشیدن) چکمك (یقال جذبه بکشیدش) آنی چکدی واوزاتدی (وهی الجذبة
اوکناغست) بوبرتل ایپلك وابریشمدر فارسیده پناغ دخی دیرلر جوهری المجذوب
من الغزل مرة دیو تفسیر ایتدی که ترکیده برصاپ ایپلك تعبیراولنور وفلان کمسنه‌دن
آیرمغه سبب اولدی دیه‌جك یرده جذب فلان بیننا الحبل دیرلر وفلان کمسنه اصلا
برنسنه ویرمز دیه‌جك یرده مااعطی فلان جذبة غزل دیرلر (جلب) لامك سکونی
ایله (جلب) لامك فتحی ایله لغتدر (شتروبرده وکوسفندرا ازجایی بجایی بردن برای
فروختن) دوه‌وجاریه‌وقویونی برموضعدن موضعه صاتمق ایچون کتورمك (یقال جلبه
بیاوردش) آنی کتوردی یجلبه ضرب بابندن یجلبه نصر بابندن (وهو الجلیب اوچیز آورده
است) اوکتورلمش نسنه‌در ویقال لکل قضاء جالب ولکل درحالب وفی المثل جلب
الکت الی وئیة کت اول کمسنه‌درکه زیاده کسب وجمعه قادراوله ووئیه اول خاتوندر
که لوازم خانه‌یی حفظ واهتمام خصوصنده صرف قدرت ایلیه وجلب لفظی نزع
خافضیة اوزره منصوبدر لجلب تقدیرنده حاصل معنی جلب الشیٔ لجلب الکت یعنی
فلان شیٔ جدوسعی ایله تحصیل ایدوب خاتون مزبوره‌یه ایصال ایدن کمسنه‌نك سعی کبی
سعی وجلب ایتدی برامرده متوافق اولان ایکی کمسنه حقنده ضرب اولنور ودخی جلب
علی فرسه دیرلر نصر بابندن برکمسنه فرسنه زیاده مشی وعدوده سرعت ایتسون ایچون
صیحه ایلسه وفی المثل جلبت جلبة ثم اقلعت یعنی فلانه برصیحهٔ عظیمه ایتدی وعقبنده فارغ
اولدی یاخود مؤنث ضمیری سحابه‌یه راجعدر یعنی سحابه رعد وبرق اظهار ایدوب
صکره امطار ایتمدی اول جبان حقنده ضرب اولنورکه اولاوعید ایدوب صکره
عهده‌سندن کلمیه ومن امثال المولدین الجالب مرزوق والمحتکر ملعون (جلوب: پوست
فرا آوردن جراحت) یاره‌نك اوستی دریلنمك ونصر وضرب بابندن استعمال اولنور
(حصب: سنك انداختن) طاش آتمق (یقال حصبه بالحصباء بزد اورابسنك ریزه) آنی

وفی المثل الجدب امرأ
للهزیل اول فقیر
حقنده ضرب اولنورکه
برازماله مالك اولمغله
طغیان ایلیه (منه)

وفی الاساس طارت
جلبة الجرج وجلب
الحراج ای قشورها
(منه)
وسیجیٔ فی باب التفعیل
فی جلب ان شاء الله
تعالی (منه)

(اوفاق)

اوفاق طاش ایله اوردی (وهو الحصب) صادك فتحیله (واین سنك ریزه) وآتدقلری اوفاق
طاشه حصب دیرلر وبعض نسخ مصححه‌ده واوفروزینه است واقع اولدی یعنی اوآتش
علولندره‌جك نسنه‌در شویله ملاحظه اولنورکه حصب آتشه القا ایدوب علولندرمك
ایچون اودون آتمغه دیرلر تفسیر مذکور بومعنی ملاحظه‌سیله‌در وحصب ٩ صادك
کسریله اوفاق طاش کتورن روزکاره دیرلر (حطب: هیزم جمع کردن) اودون
دوشرمك (یقال حطب هیزم چید) اودون دوشردی (خشب آمیختن وتراشیدن تیر
اول باروشعر کفتن چنانکه آیدنه شوق) قارشمق واوقی اول تراش ایتمك وکلدیکنه
کوره شعر سویلمك شعره ممارسه‌سی یوغیکن (خضب: رنك کردن) بویامق (یقال
خضب الشعر رنك کردموی را) قیلی بویادی (وهو الخضاب وآن رنك موی) واول
قیل بویاسنه خضاب دیرلر (شذب: بریدن پارهٔ ازشاخ درخت) اغاجك بوداغندن
برپاره کسمك واغاجی بوده‌مق (شطب: پوست باز کردن) دری‌یی چیقارمق ویارمق
(صرب: شیربرهم دوشیدن) سودی بری‌بری اوزرینه صاغمق (وبول بازداشتن) وبولنی
امساك ایتمك (صلب: بردار کردن) آصمق (یقال صلبه بیاویخش) آنی أصدی یصلبه ضرب
بابندن یصلبه نصر بابندن (ضرب: زدن) اورمق (ورفتن) وکتمك (وپدید کردن) اظهار
ایتمك (یقال ضرب مثلا مثل زد) مثل وردی یعنی سویلدی وبیان ایلدی (ضرب فی الارض
رفت درزمین) یرده یوریدی یعنی بریردن بریره سفر ایتدی (ضرب فی الماء: شنا
کرددرآب) صوده یوزدی (ضرب علی آذانهم بخوابانید ایشانرا برکوش) آنلری
قولاقلری اوزرینه یاتوردی یعنی اویوتدی قال الله تعالی فضربنا علی آذانهم ای
انمناهم (وضربه بکذا بزدش بفلان چیز) انی اوردی فلان شیٔ ایله (وهی مضربة
السیف وآن زخمگاه شمشیر است) اوقلیجك زخم اوره‌جق یری درکه مراد قلیجك
یوزی طرفنده قبضه‌سی طرفندن برقاریش مقداری یوقارو اولان مواضعدر
والمضارب ج (ضراب: کشنی کردن شتر) ارکك دوه‌نك دیشی دوه‌یه اشمه‌سی
(ضرب الفحل الناقة: برشدکش شترماده را) بندی ارکك دوه دیشی دوه‌یه
(ضربان خستن جراحت وریش ازدرد) یاره‌نك وچیبانك آجیدیغندن زحمت
ویرمه‌سی وسزلمه‌سی (یقال ضرب الجرح بخست جراحت) یاره سزلیوب زحمت ویردی
(عتب ومعتبه ومعتبه خشم کرفتن) غضب ایتمك (یقال عتب علیه خشم کرد بروی)
آنك اوزرینه غضب ایتدی یعتب ضرب بابندن ویعتب نصر بابندن (عسب: بمزددادن
کشن) قوچی قوچاق ایچون کرایه‌ویرمك تقول عسب فحله یعسبه ای اکراه وشرعا نهی
اولنمشدر (غرب وغروب: غائب شدن) برشیٔ غائب اولوب کورنمك (یقال غرب

٩ حاصب دخی بومعنایه‌
درتقول هذا حاصب
ولیس بصاحب ودخی
حصواعنه دیرلر
سرعت ایله فرار
ایتسه که‌ریح حاصبه
تشبیه ایله‌در (منه)
فلان کمسنه هرخدمته
صالحدر ورفیقلرینك
خدمتندن ممنون
اولور دیه‌جك یرده
فلان یحطب رفقاؤه
ویسقیهم دیرلر قال
بیت خب خروع اذا
جاء بکی ٭ لاحطب القوم
ولاالقوم سقی ٭ وفلان
یحطب بین القوم
دیرلر میانلرینه نمیمه
القا ایتسه وحطب
فی حبله دیرلرا کانصره
ومعاونت ایتدی
معناسنه (منه)
اول بوطایوب اتدقلری
نسنه‌یه شذب دیرلر
ابن الانباری دیدی‌که
رجل شاذب دیرلر
مطرود ومردود
وکاهی صاحب الخیر
اولان کمسنه‌یه شاذب
دیرلر زیرا اغاجی
بوطامق اغاجی
اصلاحدر وفسادینی
دفعدر (منه)
وفی المثل ضرب
فی جهازه اصلنده
دوه‌ده معتبردرکه ٦

عنی غائب شدن ازمن) بندن غائب اولدی یغرب ضرب بابندن یغرب نصر بابندن
(عصب: وابستن وخیو در دهن خشك شدن وشاخهای درخت واهم بستن و بستن خایهٔ
کش وران شتر) باغلامق وآغزده توکرك قورومق واغاج بو داقلرین بری برینه
باغلامق وقوچك خایه سن و دوه نك دیزن باغلامق (یقال عصب رأسه
بالعصابة ببست سرش رابسربند) باغلادی باشنی باش باغی ایله (عضب: بریدن) کسمك
وسیف قاطع معناسنه دخی کلور (غصب: بستم ستدن) ظلم ایله آلمق (یقال غصبه الشیٔ بستم
بستاندازوی چیزرا) ظلم ایله آلدی آندن شیٔ (وغصب منه الشیٔ م وغصب علی الشیٔ
م (غلب) لامك سکونیله (غلب) لامك فتحیله (غلبة غالب شدن) غالب اولمق (یقال
غلبه علی الشیٔ چیره شدبروی برچیز) غالب اولدی آنك اوزرینه شیٔ اوزرینه یعنی
زور ایله الندن شیٔ چکدی آلدی (قسیب : شاریدن آب) صو آفدقده صدا چیقماق
(قشب: زهر دادن وزهر در طعام کردن) زهر ویرمك وطعامه زهر قاتمق (قصب: بریدن)
کسمك (وپاره‌پاره کردن کوشت وعیب کردن) واتی پاره پاره ایلمك وعیبلمق (قضب
بریدن) کسمك لکن یاش شیٔ کسمکده شایع در (یقال قضبه بریدش) آنی کسدی (قطب
آمیختن مایع وشراب باآب) صیویق شیئ وشرابی صو ایله قارشدرمق (یقال قطب الشراب
بیامیخت شرابرا) شرابی قارشدردی یقطبه ضرب بابندن ویقطبه نصر بابندن (قطب
وقطوب: پیشانی فراهم کشیدن) آلنی بری برینه چکمك که یوزین کوزین اکمك دیو تعبیر
اولنور (یقال قطب مابین عینیه فراهم آورد میان دوچشم) اوایکی کوزینك اراسنی بریره
کتوردی چین افکند غنو کرد دخی دیرلر (قلب واشکونه کردن وباز کردانیدن)
باش اشاغی چورمك وبرشیئ دوندرمك (یقال قلبه بکردانیدش) آنی دوندردی
(کتب فراهم آوردن) بریره جمع ایتمك (کذب) کافك کسری وذالك سکونی ایله
(وکذب) کافك فتحی وذالك کسریله (دروغ کفتن) یلان سویلمك (یقال کذبه دروغ
کفت اورا) یلان سویلدی اکا یکذبه ضرب بابندن وکذبه یکذبه علم بابندن (کسب
کسب کردن وحاصل کردن چیزی کسی را) قازانمق وبرکمسنه ایچون برشیٔ حاصل
ایتمك (یقال کسب المال کسب کردخواسته‌را) کسب ایلدی مالی وکسبه کذا بکسب دادش
چیز را) کسب ایله ویردی اکا فلان شیئ یعنی فلان شیئ اکا قازانی ویردی (لسب
کزیدن کژدم) عقرب صوقمق (نجب: پوست ازدرخت باز کردن) اغاجك
قابوغنی صویمق (نحیب: کردیدن کریستن درسینه) اغلاماغك سینه‌ده دونوب مضطرب
اولمه‌سی که زاریلغله اغلامق ایله تعبیر اولنور (یقال نحب بکریست بزاری) زاریلق ایله
اغلادی ینحب ضرب بابندن ینحب نصر بابندن(نزیب: بانك کردن آهو) آهونك چاغرمسی

٦ سمری قارنی التنه کلوب اول مرتبه اورکرکه اصلا بر یرده قرار ایتمز وضرب سار معناسنه‌در تقدیر کلام سار عازفی جهازه‌در اول کمسنه حقنده ضرب اولنور که برنسنه‌دن بر مرتبه نفرت ایدر که ابدا اکا عودت ایتمز (منه)

(نسیب)

(نسیب :حسن وجمال زن را اندر شعر پدید کردن) شعرده خاتونك حسن وجمالنی
اظهار ایتمك(یقال نسب بالمرأة بستود زن را درشعر)خاتونی مدح ایتدی شعرده ینسب
ضرب بابندن ینسب نصر بابندن (نصب:بپای کردن ونصب کردن حرف) برشیٔ
تیکوب اياغ اوزرینه قائم ایتمك وحرفی منصوب ایتمك (ودشمنی کردن) وبرکمسنه ایله
دوشمنلك ایلمك(یقال نصب الشیٔ بپای کرد چیزی را)اياق اوزره تکدی شیٔ (ونصب
الحرف نصب کرد حرف را)حرفی مفتوح ایتدی (ونصب له دشمنی کرد اورا)دشمنلك
ایتدی اکا (نضوب: فروشدن آب بزمین) صویره سکیشوب کتمك(یقال نضب الماء
فروشد آب)صو باتدی ینضب ضرب بابندن ینضب نصر بابندن (نعیب:بانك کردن
کلاغ) قارغه‌نك چاغرمه‌سی(یقال نعب الغراب بانك کرد زاغ)قارغه اوتدی ینعب
ضرب بابندن وینعب نصر بابندن:ت (الت: کم کردن حق کسی را) برکمسنه‌نك حقنی
اکسك ایتمك(یقال التَه حقه کم کرد حق اورا) اکسدی آنك حقنی (امت:پر کردن
واندازه کردن) برظرفی طولدرمق وتخمین ایتمك یقال امت السقاء پر کرد مشك را
طولومی طولدردی (وامت الشیٔ: تقدیر کرد چیزرا)تخمین ایتدی شیٔ (بلت:بریدن)
کسمك(خفوت:مردن وبیار امیدن آواز وجزان)اولمك وآواز وغیری نسنه‌نك ساکن
اولمقلغی(یقال خفت صوته نرم وآهسته شد آوازاو)آهسته ویواش اولدی آنك آوازی
یخفت ضرب بابندن یخفت نصر بابندن (رفت :خردمرد کردن) اوفاق اوفاق ایتمك
(یقال رفت العظم ریزه کرد استخوانرا)اوفاقلدی کمکی(وهو الرفات واوریزهٔ استخوانست)
او کمك اوفاغیدر یعنی اوفاقلنمش کمکه رفات دیرلر (سبت : شنبه کردن وموی
تراشیدن وبشتاب رفتن وخفتن) شنبه ایدوب اول کونه تعظیم ایتمك وقیل تراش ایتمك
وسرعت ایله یورومك واویومق(یقال سبتت الیهود شنبه کردند یهودان)جهود شنبه
ایدوب اکا تعظیم ایتدیلر تسبت ضرب بابندن وتسبت نصر بابندن (سبات: آسودن)
راحت اولمق(یقال سبت بیاسود) راحت اولدی(کبت: بروی افکندن وخوار کردن
وغمکین کردن وهلاك کردن) یوزی اوزرینه دوشورمك وذلیل ایلمك ومغموم ایتمك
(یقال کبته الله هلاك کردش خدای) الله تعالی هلاك ایتدی آنی(کفت: فراهم آوردن
بخود چیزی) برشیئ کندویه ضم ایلمك وفی الحدیث اکفتوا صبیانکم باللیل فان للشیطان
خطفة (لفت: کردانیدن) دوندرمك وچویرمك (یقال لفت عنه وجهه بکردانید
ازوی رویش را)یوزینی آندن چویردی (نحت تراشیدن) یونمق یقال(نحت الشجرة
بتراشید چوب را) اغاجی یوندی ینحت ضرب بابندن وینحت نصر بابندن وینحت فتح
بابندن(نفت برجوشیدن دیك وجوشیدن خشم) چوملك زیاده قاینامق وزیاده غضب

ایتمك (نهیت: بانك كردن شیر) ارسلان چاغرمق (یقال اسد نهات) ای نهاق (هرت دریدن جامه ونیك پختن كوشت وطعن كردن اندر كسی) ثوبی یرتمق وات زیاده مهرا اولنجه بشیرك وبركمسنه نك عرضنه طعن ایتمك (هفاة ریزه وپراكنده كشتن) برنسنه اوفاق اوفاق اولمغله پریشان اولوب اوچاق وپاره پاره دوشمكه تهافت دیرلر: ث (ثلث: سوم شدن) اوچونجی اولمق (یقال ثلث القوم سوم شدمردمان را) آدملرك اوچنجیسی اولدی (یثلثهم سوم شدمردمان را) ضرب بابندن واكر نصر بابندن اولورسه یثلثهم قومك مالنك اوچده برینی آلوردیمكدر ضرب بابندن اولدقده قومك اوچنجیسی اولور وقومی كندو ایله اوچه تكمیل ایدردیمك اولور (رفث: فحش كفتن) یقال رفث فحش كفت) فحش سویلدی یرفث ضرب بابندن یرفث نصر بابندن (ضبث: سخت كرفتن) پك یاپشمق وبا ایله تعدیه ایدر یقال ضبثت بالشیء اذا قبضت علیه بكفك (طمث: دوشیزه كی بردن) بكارت ازاله ایتمك (یقال طمث المرأة بكارت بردزن را) خاتونك بكارتنی ازاله ایتدی یطمث ضرب بابندن یطمث نصر بابندن لكن نصر بابندن اولدقده طمث حیض كورمك معناسنه اولور (عبث وعلث وغبث وغلث آمیختن) قارشدرمق (یقال عبثه وغبثه خلطه وعلث وغلث البر بالشعیر خلطه) وبغدای ایله آرپه قارشمش اوندن پشن ایتمك علیث وغلیث دخی دیرلر (فرث: پاره پاره كردن جكر كسی) بركمسنه نك جكرینی پاره لمق ابن سكیت دیدی كه فرثت كبدها افرثها دیرلر دیری ایكن بركمسنه یی اوروب جكرینی طاغتسه (نجث ونبث: پاك كردن چاه) قویوپی پاك ایتمك وقویودن چیقان طپراغه نجیثه ونبیثه دخی دیرلر (نفث: دمیدن) اوفورمك یقال (نفث فی العقدة دردمید در كره) دوكومه اوفوردی نته كم سحر وافسون اربابی ایدرلر * ج (جبج بچوب زدن وتیز دادن) اغاج ایله اورمق وضرطه ایتمك (یقال جبج الرجل یجبج اذا حبق (جدج پالان شتر وساز آن برشتر نهادن وتیر بكسی نكرستن وچیزی بكسی انداختن وكناه كسی بر دیكری نهادن) دوه نك سمرینی وسائر مهماتنی دوه نك اوزرینه قومق وبركمسنه یه قیه قیه باقمق وبر نسنه یی بركمسنه نك اوزرینه آتمق وبركمسنه نك كناهنی آخره نسبت ایتمك (خفیج آتش افروختن وبرزمین زدن) آتش یاقمق وبرشیئی یره اورمق (حلج: فلخمید پنبه) پنبه نك چكردكنی چیقارمق (یقال حلج القطن فلخمید پنبه را) پنبه نك چكردكنی چیقاردی (وهو الحلیج واو پنبهٔ فلخمیده است) واو چكردیكی چیقمش پنبه در یعنی اكا حلیج دیرلر محلوج معناسنه (خبج وخباج تیز زدن) ضرطه اورمق (خداج وخدج: بچهٔ افكندن ماده بی وقت) وقتی كلمدین وخلقتی تمام اولمدین دیشی دوه یاوروسنی دوشورمك (یقال خدجت الناقة ولدها نارسیده بیفكند شتر ماده

بچهٔ خودرا) یاوروسنی دیشی دوه یتشممش ووقتی كلمش ایكن بیراقدی (خلج كشیدن وبأبرواشارت كردن) چكمك وقاشی ایله اشارت ایتمك (خلوج وخلجان جستن اندامها) اعضا سكریمك (یقال خلجت عینه بجست چشمش) آنك كوزی سكردی تخلج ضرب بابندن وتخلج نصر بابندن (خلج م) مثله (یقال خلجت تخالج) علم بابندن (وهی خلجة چشم جهنده) اوسكربن كوزه خلجه دیرلر (زلج خیزیدن پای از نسبوبی) یرطایغق اولدیغندن ایاق قایمق (شحج وشحاج: بانك كردن استر وكلاغ) قاتور وقارغه چاغرمق (یقال شحج البغل والغراب بانك كرد استر وزاغ) قاتور وقارغه چاغردی یشحج ضرب بابندن ویشحج فتح بابندن (ضرج: شكافتن) یارمق (عسج: نوعی از رفتن شتر) دوه یورومكدن برنوعدر كه یورر ایكن بوینونی اوزادر (عفج بچوب زدن وجماع كردن) اغاج ایله اورمق وجماع ایتمك (عمج زود رفتن) تیز سرعت ایله یورومك (غمج: شراب آشامیدن اندك اندك) آز آز شراب ایچمك یقال غمج الماء یغمجه جرعه (فرج: وابردن اندوه وشكافتن) غمی كیدرمك ویارمق (فشج پای از هم وانهادن برای بول) تبول ایتمك ایچون ایاقلرین بری برندن آیرمق (مشج: آمیختن) قارشدرمق (یقال مشجه بیا میخت اورا) آنی قارشدردی یمشج ضرب بابندن یمشج نصر بابندن (نتج بچه فرا كرفتن از شتر واز كوسفند ومانند آن) قویون ودوه مثللو حیواناتی طوغوردوب مامیلق ایتمك یقال (نتج الناقة بچهٔ فرا كرفت از شتر ماده) دیشی دوه دن یاوری طوتدی یعنی طوغورددی (نتاج: خود بر آوردن بچهٔ) یاورویی كندی طوغورمق كمسنه معاونت ایتمدن یقال (نتجت الناقة) مجهول صیغه سیله (خود بچهٔ آورد شتر ماده) كندی یاوری طوغوردی دیشی دوه (نسج بافتن) طوقومق یقال (نسج الثوب ببافت جامه را) ثوبی طوقودی وهو النسیج اول طوقنمش اثوابه نسیج دیرلر منسوج معناسنه (وهو نسیج وحده واوبی همتاست) اول ثوبك نظیری یوقدر زیاده اعلی وفاخر اولدیغندن كنایه در زیرا ثوب زیاده فاخر اولسه كمسنه اول منوال اوزره برآخرین دخی طوقویه من وبركمسنه علمده یاغیری نسنه ده اقرانه تفوق اتسه اكا فلان نسیج وحده دیرلر نظیری یوقدر معناسنه (نشج كریستن بآواز) آواز ایله اغلامق (نفج: برجستن خركوش) طوشان یرندن صچرامق نفجان دخی بو معنایه در (هدجان نرم رفتن پیر) پیر آدمك آهسته آهسته یورومه سی (هرج: بسیار كشتن وبسیار كفتن ودر مجامعت افراط كردن) چوق كزمك وچوق سویلمك وجماعده افراط وحدی تجاوز ایتمك * ح (جنوح میل كردن) میل ایتمك (یقال جنح الیه میل كرد بدو) میل ایتدی اكا (جنح له م) یجنح ضرب بابندن یجنح نصر بابندن یجنح فتح بابندن زوزنی دیدی كه فتح افصح در (رجحان جربیدن

وملح عرضه دیورلر بركسنه‌یی غیبت ایله طوزی دیزی اوزرنده‌دیرلر كثیر الخصومات اولسه كویا هركس ایله سورشوب بولشمقدن
دیزلری یاره اولوب علاج ایچون اوزرینه طوز وضع ایدرلر كذا (١٠) فی الاساس (منه) معلوم اولدكه میدنی ملحه علی ركبته مثلنك
تفسیرنده دیدی كه مثل
سیء الخلق اولوب
ادنی نسنه‌دن غضبه
كلان كسنه حقنده
ضرب اولنور یعنی
ادنی بهانه اول كسنه‌یی
پریشان ایدر دیز
اوزرینه وضع اولنان
طوز ادنی بهانه ایله
متفرق اولدیغی كبی
بعضیلر ملحدن مراد
ابن درید دیدیلر وابن فارس
دیدی كه عرب رضاعه
ملح اطلاق ایدرلر یعنی
فلان كسنه محرملرینه
رعایت واحوالرینی
محافظه ایتمز دیزی
اوزرینه سود وضع
ایدن كسنه كبی كه
سودی محافظه‌ده
اهتمام ایده‌مز وحركت
ایتدكده منصب اولور
وبعض عرب شحمه
ملح اطلاق ایدوب
املحت القدر دیرلر
ادخلت فیها الشحم
معناسنه یعنی فلان كسنه
ادنی شیئه تنزل ایدوب
اچ یاغنی دیزی اوزرنده
حفظ ایدركه زیاده
دنائتدندر ابن الاعرابی
دیدی كه مثل مذكور
فلان كسنه غایة بی
وفادر دیه‌جك یرده
ضرب اولنور (منه)
وفی المثل انه ینبح الناس
قبلا بی وجه خفقه شتم
ایدن كسنه حقنده
ضرب اولنور وفی مثل
آخر كل كلب ببابه نباح اول كسنه حقنده ضرب اولنور كه سائر ناسده اولان فضایلی عالم اولمامغله كندی ایچون فضیلت
ادعا ایدوب كندوبی مدح وتلصف ایدر كل مجره فی الخلاء یسر مثلنه قریبدركه ركیده یالكزات یوكرك تعبیر اولنور (منه)

ترازو) ترازونك غالب اولمه‌سی (یقال رجح المیزان بجربید ترازو) ترازو غالب اولدی وآغدی یرجح ضرب بابندن ویرجح نصر بابندن ویرجح فتح بابندن (ملح: نمك نهادن) طوز قاتمق (یقال ملح القدر نمك كرد در دیك) طوز قویدی چوملكه یملح ضرب بابندن یملح فتح بابندن (منح عطا دادن) احسان ویرمك (یقال: منحه عطا دادش) اكا احسان ویردی یمنح ضرب بابندن ویمنح فتح بابندن وهو المنحة واول عطایه منحة دیرلر والمنیحة م المنح ج منحة‌نك جمعیدر والمنائح منیحة‌نك جمعیدر (نبح ونباح ونبیح: بانك كردن سك) كوپك اورمك وچاغرمق (یقال نبح الكلب: بانك كردسك) ایت اوردی ینبح نصر بابندن وینبح فتح بابندن (نضح: آب پاشیدن وتشنكی بنشاندن) صوسزلمك وصوسزلغی تسكین ایتمك (یقال نضحه بالماء آب بپاشیداورا) اكا صوسپدی وصولادی ینضح ضرب بابندن وینضح فتح بابندن (نطح بسروزدن) بینوز ایله اورمق كه سوسمك تعبیر اولنور یقال (نطح الثور سروزدش كاو) اكا بینوز اوردی اوكوز ینطح ضرب بابندن ینطح نصر بابندن (نكاح: نكاح كردن وجماع كردن) نكاح ایتمك یاخود جماع ایتمك (یقال نكح المرأة نكاح كردزن را یا مجامعت كرد بازن) خاتونی نكاح ایتدی یاخود جماع ایتدی (نتح بركندن وبیرون كردن) قوپارمق وچیقارمق *د (جلد بتازیانه زدن) قامچی ایله اورمق (یقال جلده السلطان بتازیانه زداورا سلطان) سلطان آنی قامچی ایله دوكدی (حرد: آهنك كردن) قصد ایتمك (حسد) معروفدر كه بركسنه‌نك نعمتنك زوالنی تمنی ایتمكدر (حسودم یقال (حسده حسد كرد اورا) اكا حسد ایتدی یحسد ضرب بابندن ویحسد نصر بابندن (حشد فراهم آوردن مردمان ازجایها) اطرافدن آدملر جمع ایتمك (یقال حشد القوم كرد كرد مردمان را) آدملری جمع ایتدی یحشد ضرب بابندن یحشد نصر بابندن (حشود فراهم آمدن مردمان بخود) آدملر كندولری مجتمع اولمق یقال (حشدوا بانفسهم خود كرد آمدند) كندولری مجتمع اولدیلر یحشدون ضرب بابندن ویحشدون نصر بابندن ولفظ نفس ذكر اولندقده فعل لازم اولدیغنه علامت ایچون ذكر اولنور (حفد وحفدان: شتافتن بخدمت كسی) بركسنه‌نك خدمتنه عجله ایتمك (یقال حفد بشتافت بخدمت) خدمته عجله ایتدی (وهم الحفدة وایشان خدمتكاران شتابنده اند) وآنلر خدمته مسارعت ایدیجی خدمتكارلردر (حقد كینه كرفتن) كین طوتمق (یقال حقد علیه كینه ورشد بروی) آنك اوزرینه كین صاحبی اولدی یحقد ضرب بابندن وحقد یحقد علم بابندن (حضد ✹ خار از درخت باز كردن وخیار وآنچه بدان ماندر تری خوردن وانكور بلب ازخوشه باز كردن وپوست ازچوب واكردن ودست بشاخ درخت فرا آوردن تابرك ازو فروشود) اغاجك تیكنن قوپرمق وخیاری واكا مشابه شیئلری یاش ایكن اكل ایتمك واوزومی طوطاغیله صالقمندن

(قوپارمق)

وفی المثل انی ملیط الرفد
من عویمر ملیط اول
سقط دركه ناقه انی
اسقاط ایدركه اوزرنده
تویی اولمز فد عطا
عویمر اسم رجل در
یعنی بن فلان كسنه‌نك
احسانندن بی نصیبم
اول كسنه حقنده
ضرب اولنوركه بر
كسنه‌یه انتساب ایدوب
اندن عطا كورمیه
(منه)

وفی المثل لیس بصلاد
القدح فلان كسنه
غایت محصل ومصلحت
كذاردر وادریغی یردن
بوش كلمز دیه‌جك یرده
ضرب اولنور (منه)

قوپارمق واغاجك تبوغنی صویمق بداغنه ال ایله یاپشمق یپراغی دوكلسون ایچون (یقال حضد الشجر خار باز كرد درخت را) اغاجك تیكننی قوپردی (رفد یاری دادن وعطا دادن) یاردم ایتمك وعطا ویرمك (یقال رفده عطا دادا ورا) اكا عطا ویردی وهو الرفد اول ویردكلری نسنه‌یه رفد دیرلر زوزنی دیدی كه رفد ضرب بابندن ونصر بابند كلور رفادج (رمد هلاك شدن وهلاك كردن) هلاك اولمق وهلاك ایتمك (زبد: مشك جنبانیدن تا مسكه بیرون آید) سود طلومینی تره یاغی چقسون ایچون چالقامق (سرد: مشك دوختن وزره پیوستن وكاری پیوسته كردن وسخن نیكوراندن) طلومی دیكمك وزره اورمك وایشی بربری آردنجه ایدوب اولاشدیرمق وسوزی ایوسویلمك (یقال سرد الدرع بباقت زره را) زرهی اوردی (وسرد القراءة: پیوسته كرد خواندن) وقراءتی بری برینه اولاشدیردی (وسرد الحدیث: پیوسته كرد سخن را) سوزی بری برینه اولاشدیردی یسرد ضرب بابندن یسرد نصر بابندن (سفاد: نربرماده شدن) اركك دیشیسنه نمك جوهری دیدی كه بو عبارت قوچده ودوه‌ده وصغیرده وسباعده وقوشده استعمال اولنور یقال (سفد الطائر انثاه: مرغ نربر مادهٔ خویش شد) اركك قوش دیشی اوزرینه بندی یسفد ضرب بابندن وسفد یسفد علم بابندن (شراد وشرود رمیدن وكریختن) اوركمك وقاچمق یقال (شرد البعیر: برمید شتر) دوه اوركدی (صفد: بند نهادن وعطا دادن) بوقاغو اورمق واحسان ایتمك (یقال صفده بند نهادش یا عطا دادش) بوقاغو اوردی یا احسان ایتدی وهو الصفد اول بنده یا عطایه صفد دیرلر صفاد واصفادج (صلود: بیرون نیامدن آتش از آتش زنه) چقماقدن آتش چقمه‌مق یقال صلد الزند ای لم یخرج ناره (ضمد: مرهم برجراحت بستن ودو دوستكان بهم داشتن) یاره اوزرینه مرهم باغلامق وایكی معشوق اتخاذ ایتمك یقال (ضمد الجرح مرهم نهاد برجراحت) یاره اوزرینه مرهم قودی قال الشاعر بیت تریدین كیما تضمدینی وخالدا ✹ وهل یجمع السیفان ویحك فی غمد ✹ وهو الضماد واول مرهمه ضماد دیرلر (عتاد: حاضر آمدن) حاضر اولمق یقال عتد الشیء عتادا فهو عتید ای حاضر (عصد: پیچیدن) بوكمك یقال (عصده عصدا لواه وقد عصد عصودا ای مات واول دوه كه اولدكده بوینی بوكر اكا عاصد دیرلر (عضد: یاری دادن و بربازوزدن ودرخت ازبن بریدن ودرخت پیراستن) یاردم ایتمك وبازوسینه اورمق واغاجی كوكندن كسمك واغاجی بوطایوب فضله بوداقلرین كسمك (عقد: كره بستن وپیمان كردن وسوكند بقصد خوردن) دوكوم باغلامق وعهد ایتمك وقصدا یمین ایتمك یقال (عقد العقدة بسبت كره) دوكوم دوكدی (وعقد الحساب: عقد كرد حساب را

بانكشتان) حسابى پرمقلريله عقد ايتدى وهى عقود الحساب واول پرمقلر ايله عقد ايتدكلرينه عقود الحساب ديرلر بردن اون بيكه وارنجه هر برعدد ايچون پرمقلرين برشكل وضع ايتديلردوال اربعه نك برى عقود در ديدكلرى بو معنايه در (عمد: قصد كردن وستون فرانهادن وبالش پشتى نهادن بيماررا) قصد ايتمك كه خطامقابليدر وديرك قومق وخسته نك آردنه يصدق وضع ايتمك يقال (عمده آهنك كرداورا) اكا قصد ايتدى وعمدله وعمداليه م (وعمد الحائط ستون نهاد ديواررا) ديواره ديرك وضع ايتدى (وعمدالمريض بالين نهاد پشت بيماررا) خسته نك آردينه يصدق قودى وهوالعميد واول خسته يه عميد ديرلر والمعمودم زيرا رجل عميد ومعمود ديرلر اكر بركمسنه يى عشق زياده خسته اتسه والعماد واول ديواره وضع ايتدكلرى ستونه عماد ديرلر (غمد: شمشير در غلاف كرد) قليجى قينه صوقدى (فصد: رك كسى رازدن) بركمسنه نك طمارندن قان آلمق يقال (فصدالعرق رك زد) طمارى نيشترايله دورتدى وهوالفصيد واول طماردن چيقان قانه فصيد ديرلر وفى المثل لم يحرم من فصدله البعير مصنف مستقصى ده ديدى كه زمان جاهليتده بركمسنه بركمسنه يه مهمان اولوب صاحب خانه ضيافتدن عاجز اولسه بردوه نك طمارندن قان آلوب برطريق ايله بشروب ضيافت ايدرلر ايدى واصل مثل بودركه ايكى اعرابى بركمسنه يه نزول ايتديلر وجه مشروح اوزره ضيافت ايتدى على الصباح اعرابينك آخردن برى سؤال ايتدى كه اول ضيافت نه مقوله ايدى ديو آخر جواب ويردى كه ماقريت وانما فصدلى ديو يعنى بن ضيافتلنمدم بلكه همان بنم ايچون فصد ايتديلر ادنى شئ ايله قناعتده ضرب اولنور واصلنده فصيد اول قانك اسمى در صكره هر فصد ايله چيقان قانده استعمال اولندى (فقد وفقدان: كم كردن) غائب ايتمك (يقال فقده كم كرد اورا) آنى غائب ايتدى (قصد آهنك كردن) قصد ايتمك يقال (قصده آهنك كرداورا) اكا قصد ايتدى وقصدله وقصداليه م واغاجى قيرمق معناسنه دخى كلور واغاج پارەسنه قصده ديرلر (نضد: برهم نهادن رخت) اثوابى برى برى اوزرينه يغمق يقال (نضد الثياب بريك ديكرنهاد جامه هارا) جامه لرى برى برى اوزرينه يغدى ينضد ضرب بابندن ينضد نصر بابندن وهوالنضد واول برى برى اوزرينه يغدقلرى اثوابه نضد ديرلر ضادك فتحيله (والنضيدم)واوزرينه اثواب يغدقلرى تخته دخى نضد ديرلر (هرد كوشت پختن ومهراشدن) ات پشوب مهرا اولمق هرت دخى بو معنايه دره ذ (جبذ كشيدن) چكمك جذب كبى (حنذ : بريان كردن كوسپند وجزان درزمين مغاك تفسيده ودوانيدن اسب تاخوى كند) قيون وغيرى اتى قيزمش چقورده بريان ايتمك وآتى اولقدر سكرده لر تا كه ترليه يقال (حنذ اللحم بريان كردكوشت را)

صادك سكونى وكسرى ايله وكاهى صادى زايه تبديل تبديل ايدوب فزد ديرلر (منه)

فانك ضم وكسرى ايله كذا يفهم من الديوان (منه)

بعض فلاسفه ديدى كه مالك اولديغك نسنه نك مفقود اولمسى ينبوع الاحزاندر قال عبيدالله (نظم) الم تران الدهر يهدم مابنى ويأخذ ماعطى ويفسد ماسدى فمن سره ان لايرى مايسوءه فلايتخذ شيئا يخاف له فقدا (منه)

اتى بريان ايتدى يحنذ ضرب بابندن يحنذ نصر بابندن (وهوالحنيذ) واول بريان اولمش اته حنيذ ديرلر (نبذ: انداختن و نبيذ كردن) آتمق و نبيذ ايتمك يقال نبذ الشئ بينداخت چيزرا) اتدى شئ (ونبذالنبيذ نبيذ كرد) حبوبات وخرما مثلاو نسنه لرى صوينى آلمق ايچون ايصلاتدى (ونبذالعهد بيفكند پيمان را) عهدى براقدى يعنى وفا ايتمدى (ابر: نيش زدن كژدم) عقرب صوقماق يقال (ابرته العقرب بزدش كژدم) آنى عقرب صوقدى (وهوالمئبر) عقربك نيشنه ميئبر ديرلر (ابار: كشن افكندن درخت خرمارا) خرما اغاجنه اركك قومق (يقال ابرالنخلة كشن افكند خرمارا)خرما اغاجنه اركك قودى (اجر : مزد دادن ومزد وركسى بودن) كيرا ويرمك وبركمسنه يه ارغاد اولمق(يقال اجره الله مزداد اوراخداى)حضرت الله اكا اجر ويردى يأجره ضرب بابندن يأجره نصر بابندن (وهوالاجير) واول كمسنه يه اجير ديرلركه فارسيده مزد درتركيده ارغاد تعبير اولنور (اسرواسارا سيركردن) اسير ايتمك اسر اصلنده قايش ايله باغلامغه ديرلر اخذايتدكلرى اسيرى قايش ايله باغلامق عادتلرى ايدى صكره مطلقا اخيذه اسير ديديلر باغلو اولسون اولمسون (يقال اسره اسيركرد اورا) آنى اسير ايتدى (وهوالاسير) واول كمسنه يه اسير ديرلر مأسور يعنى محبوس معناسنه وهم الاسرى والاسارى ج ايشان اسيرانند) آنلر اسيرلردر(اسرآفريدن) يارتمق (يقال اسره الله محكم بيافريد خداى) حضرت الله محكم خلق ايتدى آنى قال الله تعالى وشددنا اسرهم (اسر: بسته شدن بول بول) طوتولمق يقال اسرالرجل يوسر فهو مأسور (اصر: بازداشتن وشكستن) منع ايتمك وقيرمق (اطر: بدودرآوردن) برنسنه يى ايكى بوكلمك (افر : دويدن ونشاط كردن وفربه شدن پس از لاغرى) سكيرتمك وسونمك واريقلدقدنصكره سمورمك (جزر: شتركشتن وكم شدن آب جوى ودريا وبريدن ميوه ازدرخت) دوه بوغازلمق نهرودريانك صويى اكسلمك كه مدمقابليدر واغاجدن ميوه كسمك يقال (جزرالجزور بكشت شتركشتنى را) بوغازلنه جق دوه يى بوغازلدى (جزور) بوغالنه جق دوه يه ديرلر مذكر ومؤنثه اطلاق اولنور جمع جزر كلور يجزره يضرب بابندن يجزره نصر بابندن (حزر:اندازه كردن) تخمين ايتمك يقال (حزره اندازه كرداورا) آنى تخمين ايلدى يحزره ضرب بابندن يحزره نصر بابندن (حسر برهنه كردن وامانده كردن) عريان ايتمك ويورمق يقال (حسر عمامته عن رأسه باز كرد ازسرش عمامه را) باشندن صاريغنى چيقاردى (وحسر كمه عن ذراعيه باز كرداز دو بازويش آستين هارا) ايكى قولندن يكلرينى آچدى وصيغادى يحسر ضرب بابندن ويحسر نصربابندن (وحسرالبعير مانده كرداشترا) دوه يى يوردى وزحمت

اسر اصلنده اول قايش دركه اسيرلرى انكله باغلارلر ايدى قدمعناسنه پس اسير ومأسور قايش ايله باغلانمش كمسنه معناسنه اولور هذلك باسره ديرلر بقده معناسنه برمت ديدكلرى كبى يعنى بالكلية وكاهى اسيرك جمعى اسر كلور عظيم وعظما كبى لكن فعيل بمعنى مفعول فعلا وزنى اوزره جمعلنمك شاذدر وفى المفصل وقدشدقتلاء واسراء (منه)

شريشى ديدى كه اسيره اسير اطلاق اولنديغى عادتا اسار ايله اسيرى باغلادقلرى ايچوندركه اسار قايش معناسنه در بعده هر اسيره اطلاق ايتديلر اسار ايله باغلانسون باغلانمسون بعده توسيع ايدوب مسجونه اسير اطلاق ايتديلر (منه)

ويردى (حسر خودمانده شدن) كندو يورلمق (يقال حسر بنفسه خودمانده شد) كندو يورلدى (وهو حسير) واول كندو يورلمش دوه‌يه حسير ديرلر (حسور مانده شدن ديده از بينايى) كوز كورمكدن يورلمق برشيئه چوق باقمقدن يقال (حسر البصر مانده شد ديده) كوز يورلدى (حشر: كرد كردن) جمع ايتمك (يقال حشر الله الناس كرد كرد خداى مردمان را) جمع ايتدى حضرت الله آدملرى يحشرهم ضرب بابندن يحشرهم نصر بابندن وهو يوم المحشر اول كونه يوم المحشر ديرلر (حفر: زمين كندن وبن دندان شوخ كرفتن) يرقازمق وچورك ديشك كوكين چيقارمق يقال (حفر البئر چاه بكند) قيو قازدى (حقر: خوارداشتن) تحقير ايتمك يقال (حقره خوار كرد اورا) آنى حقير ايتدى (خطر: دنبال جنبانيدن شتر وخراميدن مرد) دوه قويروغنى اويناتمق وبر كمسنه يورركن صالنمق يقال (خطر البعير بذنبه: دم بجنبانيد شتر) قويروغنى تحريك ايتدى دوه (وخطر الرجل خرامان رفت مرد) رجل صالينه‌رق يوريدى (خطران: جنبيدن) حركت ايتمك يقال (خطر الرمح: بلرزيد نيزه) مزراق دتره‌دى وحركت ايتدى (خفر: عهد بجاى آوردن) عهده وفا ايتمك يقال (خفر بالعهد وفا كرد بعهد) عهده وفا ايتدى وهو الخفارة واول عهده خفاره ديرلر خانك كسر وضميله (والخفير وفادارنده) وفا ايديجى كمسنه خفراء ج (خمر: آرد سرشتن) خمير ايتمك ايچون اونى يوغورمق وخمره خميره مايه‌سنه اطلاق اولنمغله اكثر كتب عربيه خمر العجين لفظنى جعل فيه الخمرة ايله تفسير ايتدى يقال (خمز العجين خميرمايه كرداند خمير) خميرمايه‌سى قاتدى وبو تفسير كتب عربيه تفسيرينه مناسبدر وبعض نسخه‌ده سرشت خمير را خميرى يوغوردى ديو واقع اولدى شويله ملاحظه اولنوركه خمر الدقيق لفظى ايله خمر العجين لفظنك اشتباهندن واقع اولمش اوله زيرا خمر الدقيق اونى خمير ايتدى يعنى يوغوردى معناسنه‌در يخمر ضرب بابندن يخمر نصر بابندن (زار وزئير غريدن شير) ارسلان ايكره‌مق (يقال زار الاسد بغريد شير) ارسلان ايكرادى يزار ضرب بابندن يزار فتح بابندن وزئير ارسلان آوازينه ديرلر (زبر: نوشتن) يازمق يقال (زبره نبشت) يازدى يزبر ضرب بابندن يزبر نصر بابندن وهو الزبر اول يازيلان كتابه زبر ديرلر والزبور فعول بمعنى مفعولدر زبر ج (زحر: ناليدن وپيچيدن شكم) ايكيله‌مك ويورك بورمق يقال (زحر بناليد وپيچيد شكم او) ايكيله‌دى يا يوركى بوردى يزحر ويزحر ضرب ونصر وفتح بابلرندن وزحرت المرأة عند الولادة زحيرا ديرلر شدت ايله تنفس ايتسه اضطرابندن (زفر دم زدن) نفس اورمك يقال (زفر زفيرا دم زد) نفس اوردى ومحزون ومغموم اولان كمسنه كوكسين چكورسه زفر الحزين ديرلر زوزنى اول بانك كردن خر ديو تفسير ايتدى (زمر ناى

ابوبكر بن الانبارى النقد عن الحافرة مثلنك تفسيرنده ديدى كه تفسيرنده ديدى كه يعنى النقد عند السبق زيرا فرس سبقت ايتدكده رهنى اخذ ايدر پس حافره‌دن مراد ارض در فرس سرعت ايتدكده انى حفر ايدر شدة وطئ صبى ايله قال الله سبحانه انا لمردودون فى الحافرة كه مراد ارضدر واصلى محفوردر ماء دافق وسر كاتم كبى فرا ديدى كه عربدن استماع ايتدمكه مثل مذكورده حافره‌دن مراد فرسك طرنا غيدر مثل مذكور اصلنده آنده ايدى صكره هر شيئده استعمال ايتديلر بعضيلر النقد عند الحافرة عند اول كلمة معناسنه‌در ديديلر يقال التقى القوم فاقتتلوا عند الحافرة اى عند اول كلمة وتقول رجع فلان فى حافرته اى فى امره الاول قال الله تعالى انا لمردودون فى الحافرة معناه الى امرنا الاول كه مراد حيوة‌در قال بيت احافرة على صلع وشيب معاذ الله ذلك ان يكونا يعنى پيرلكدن صكره صبا ولعبه رجوع ايدرميم (منه)

٩ يعنى اشك اغيرمغه باشلادقده اول چيقان صوته صفير ديرلر (منه)

(زدن)

شريشى شرح مقاماتده ديدى كه سفره سفر تسميه اولنديغى اخلاق رجالى كشف وايضاح ايتديكى ايچوندر كه سفرت المرأة عن وجهها دن مأخوذدر مكنسه‌يه مسفره ديدكلرى موضعدن ﴿١٠﴾ زرالى كشف ايتديكى ايچوندر (منه) وفى المثل صبر اوان كان قترا والقتر شدة العيش وان كان قبرا عبارتيله دخى روايت اولندى قال ع اصبر على مضض الهوى فالصبر مفتاح النجاح وقال مفتاح باب الفرج الصبر وكل من اعتيك اخلاقه فاعاحيلته الصبر (منه)

زدن) دودك اوفورمك يقال (زمر ناى زد) دودك اوفوردى يزمر ضرب بابندن يزمر نصر بابندن رجل زمار امرأة زامرة ديرلر رجل زامر ديمزلر (سفر روفتن) سپورمك يقال (سفر البيت بروفت خانه را) اوى سپوردى (سفور: برهنه كردن) يقال (سفرت المرأة وجهها زن برهنه كرد رويش را) خاتون يوزينى آچدى وهى سافر يوزن آچن خاتونه سافر ديرلر (سفارة ميانجى كردن) ميانجيلق ايدوب ايكى قومك ما بيننى صلح ايتمك يقال (سفر بين القوم ميانجى كرد ميان قوم) قومك ما بيننى صلح ايتدى وهو السفير صلح ايچون ارسال اولنان رسوله سفير ديرلر ايلچى تعبير اولنور سفراء ج (سفر نوشتن) يازمق سفر الكتاب ديرلر كتابى يازدى معناسنه واول يازيلان كتابه سفر ديرلر وجمعى اسفار كلور (شبر: بدست كردن) قاريش ايله اولچمك يقال (شبر الثوب بدست كرد جامه را) جامه‌يى قارشلادى يشبر ضرب بابندن يشبر نصر بابندن (صبر شكيبايى كردن صبر ايتمك يقال (صبر على المصيبة شكيبايى كرد بر مصيبت) مصيبت اوزرينه صبر ايتدى (وباز داشتن) يعنى حبس معناسنه كه نفسى مشتهاسنه قومامقدن عبارتدر قال الله تعالى واصبر نفسك مع الذين ومطلقا حبس معناسنه كلور قتله صبرا ديرلر بر كمسنه‌يى اول قدر حبس ايتسه‌لر كه محبسده هلاك اولنجه (صفر وصفير شبليدن) صليق چالمق يقال (صفر بشليد) صليق چالدى (ضبر دسته كردن كتاب وجستن اسب) كتابى اضباره ايدوب بربره اوراقنى جمع ايتمك وآت صيچرامق وصيچراغان اته ضبر ديرلر طمر ديدكلرى كبى (ضفر رسن تافتن) ايپ بوكمك وصاچ اورمك يقال (ضفر الشعر بتافت موى را) قيلى بوكدى واوردى (وهو الضفيرة) واول اورلمش كيسويه ضفيره ديرلر (طفر وطفور برجستن) صيچرامق يقال (طفر برجست صيچرادى (عتر وعتران جنبيدن نيزه وعتيره كشتن) مزراق حركت ايتمك وعتيره بوغازلمق عتيره اول قويون دركه زمان جاهليتده ماه رجبده اصنام ايچون ذبح ايدرلر ايدى (عثر وعثور بسر آمدن) اياغى سورچوب يوزى اوزرينه يقلمق يقال (عثر بسر آمد) سورچدى يعثر ضرب بابندن يعثر نصر بابندن عثرة وعثارا (عذر اسب را افسار نهادن) اته يولار اورمق يقال (عذر الفرس افسار نهاد بر اسب) اته يولار اوردى يعذر ضرب بابندن يعذر نصر بابندن (وختنه كردن كودك را) ومعصومى سنت اتمك يقال (عذر الصبى ختنه كرد بچه را) معصومى سنت ايتدى (عذر و معذرت و عذرة معذور داشتن) معذور طوتمق يقال عذره عند الشئ معذور داشت اورا از چيز) آنى معذور طوتدى فلان نسنه‌دن (عسر وام خواستن در وقت تنك دستى از غريم) الهجغى اولان كمسنه‌نك فقرى وار ايكن اندن الهجغن استه‌مك يقال (عسرت الغريم اعسرا اذا طلبت منه الدين على عسرته (عشر: دهم شدن) اونجى اولمق يقال (عشر القوم: دهم شد مردمان را) مردملره اونجى اولدى (عصر

شبليدن شفليدن شخليدن بر معنايه‌در (منه)

وفى المثل احبن من صافر زيرا صفير اوقاق قوشلرده اولور سباع طيرده اولمز بعضيلر ديديلر كه صفار بر قوشدركه باشى اشاغى اغاج بداغندن اياغيله آصيلوب بتون كيجه صفير ايدركه اويومه‌يه واويورسه اخذ ايدرلر ديو خوف ايدر بعضيلر ديدى كه صافر اول كمسنه‌دركه بر فاجره ايله علاقه‌سى اولمغله مزبوره قريب موضعه كلوب صفير ايدركه مزبورى طشره چيقمسون ايچون هميشه اغيار حس ايدرلر ديو خوفدن خالى اولمز حكايت اولندى عربدن بر فاجره خاتونك بر دوستى وار ايدى كيجه‌لرده كلوب مزبوره‌يه صفير ايدردى مزبوره دخى دبرينى بر دلو كدن طشره چيقاردى مزبوراندن قضاء وطر ايدردى مزبوره‌نك اوغلى بو معنادن آكاه اولوب بر دمورى آتشده قيزدردى مزبور عادتى اوزره كلدكده موضع معهوده‌سنى داغلاديلر بعده مزبور قضاء وطر صددنده اولدقده مزبوره قدلقينا صفير كم ديدى (منه) ٧

افشاردن) صیقمق زوزنی شیره کردن ایله تفسیر ایتدی یقال (عصر العنب بیفشارد
انکوررا) اوزومی صیقدی وشیره ایتدی (عفر: درخاك مالیدن) طوپراغه سورتمك
تعفیروترغیم کبی (عقر: پی بریدن) سکرین کسمك که سکرلمك تعبیر اولنور یقال (عقر
الناقة پی برید شترماده را) دیشی دوه‌یی سکیرلدی وهو العقیر وسکیری کسلمش دوه‌یه
عقیر دیرلر معقور معناسنه (وریش کردن) ویاره ایلمك یقال (عقر السرج الدابة ریش کرد
زین پشت چارپارا) ایر دابه‌نك صیرتنی یاره ایلدی وهو سرج معقر واول ایره سرج معقر
دیرلر (وکشتن وکزیدن سك) واولدرمك وکلب اصیرمق معناسنه دخی کلور (عکر
بازکردانیدن وبازکشتن) کیرو دوندرمك وکیرو دونمك متعدی ولازم استعمال
اولنور متعدی ضرب بابندن ولازم نصر بابندن ولازمك مصدری عکوردر (غدر بی
وفایی کردن) بی وفالك ایتمك ومکر وخیانت ایتمك (یقال غدر به خیانت کرد) اوراکا
خیانت ایلدی (غفر ومغفرة وغفران آمرزیدن) یارلغمق یقال (غفر الله ذنبه بیامرزید
خدای تعالی مراورا کناه اورا) حضرت الله تعالی یارلغادی آنك ایچون کناهنی (غفر
فراپوشیدن وبازپس شدن بیماری وجراحت) اورتمك تغطیه کبی وخسته‌لك وجراحت
ایواولمغله قریب اولمش ایکن ینه ارتمق (فطر وفطرة: بیافریدن) یاراتمق یقال (فطر الله
الخلق بیافرید خدای تعالی خلق را) حضرت الله تعالی خلقی یراتدی یفطر ضرب بابندن
یفطر نصر بابندن (قبر: درکور کردن) قبره دفن ایلمك یقال (قبر المیت بکور کرد مرده را) میتی
قبره دفن ایتدی یقبر ضرب بابندن یقبر نصر بابندن (قتر تنکی کردن در زنده کانی) معیشتده
طارلق ایلمك یعنی لوازم بیتنی آز ایتمك یقال (قتر فی المعیشة تنکی کرد در زنده کانی) معیشت
خصوصنده قت ایلدی یقتر ضرب بابندن یقتر نصر بابندن (قدرة وقدران ومقدرة
ومقدرة ومقدرة وقدرا وقدرا وقدرا توانا شدن) قادر وغالب اولمق یقال (قدر
علیه توانا شد بروی) اکا غالب اولدی یقدر ضرب بابندن ویقدر نصر بابندن وقدر
یقدر علم بابندن م (وهو القدیر) واول غالب اولان کمسنه‌یه قدیر دیرلر (قدر
وقدر تقدیر کردن) تخمین ایتمك یقال (قدر الشیء اندازه کرد چیزی را) برنسنه‌یی
تخمین ایتدی یقدر ضرب ویقدر نصر بابندن وهو المقدار واول تخمین
اولنان مبلغه مقدار دیرلر مقادیر ج قدر م اقدار (وقدر الشیء مقداره اندازه چیزی
مقدار اوست) شیئك اندازه‌سی ومبلغی مقداری دیمکدر یعنی قدر ومقدار بر معنایه‌در
(قدر نفقه تنك کردن) نفقه‌یی طار ایتمك یقال (قدر علی عیاله ضیق علیهم النفقة وکوشت
پختن دردیك) وآت چوملکده پشمك واول آته قدیر دیرلر مطبوخ فی القدر معناسنه
وقدر چوملکده تصغیری قدیر کلور ومؤنثی سماعی ایکن تصغیری بو وجه اوزره
کلدیکی علی غیر القیاسدر (قسر: بستم برکاری داشتن) کوج ایله برشیء برکمسنه‌یه

۷ مرزوقی دیدی که طفور
اشاغیدن یوقاری
صیچرامق وطمور
یوقاریدن اشاغی
صیچرامق معناسنه‌در
(منه)

معلوم اوله که عذره
اشد من جرمه وعذرش
بدتر از کناه عبارتلری
افواه ناسده مشهوردر
عمر بن عبد العزیزدن
روایت اولنان ان
خصلتین خیرهما
الکذب لخصلتا سوء
عبارتی دخی مثل مذکوره
قریب اول کمسنه
حقنده ضرب اولنور که
ایشلدیکی عمل سیئدن
کذب ایله اعتذار
ایلیه (منه)

وفی النوابع الکفر
والکفران ابعد
من الغفر من الغفران
یعنی اهل کفر
وکفران غفرنه قدر
بعید ایسه اومرتبه
مغفرت الهیه‌دن بعید
درغفر طاغ کچیسی
یاوریسی ومنازل
قمردن اوچ کوکب
معناسنه کلور یقال ابعد
من معقل الغفر وابعد
من مطلع الغفر بو مقامده
مراد معنیٰ ثانیدر
(منه)

ایشلتمك یقال (قسره علی الامر قهر کرد اورا بکار) اکا زور یعنی کره ایلدی بر فعلی ایتمکه
(قشر پوست وا کردن) قابوق صویمق یقال (قشر العود پوست باز کرد از چوب) اغاجدن
قابوغنی ایردی (کسر شکستن) قیرمق یقال (کسر الشیء بشکست چیزرا) برشیء قیردی
(عود صلب المکسر چوب دشوار شکن) قیرلمه‌سی کوج اغاج (کشر کاریدن ودندان برهنه
کردن) تبسم ایتمك وصیرتمق یعنی آهسته کولمك که دیشی کورینه یقال (کشر بکمارید) تبسم
ایتدی (وکشر عن انیابه بخندیدا ازدندانهای نیشترش) کولدی اول مرتبه که سیوری
دیشلری کوروندی ابن سکیت دیدی که کشر الرجل وانکل وافتروا تبسم جمله‌سی دیشلری
کورونجه کولدی دیمکدر (نبر همز کردن حرف وبلند برداشتن) حرفی همزه‌لمك زیرا
نبره همزه‌در مثلا فأره کلمه‌سنی فاره دیمك کبی ویوقارو قالدرمق ومنه المنبر (نجر*
تراشیدن) یونمق یقال (نجر العود بتراشید چوب را) یوندی اغاجی ینجر ضرب
بابندن ینجر نصر بابندن (نخر ونخیر بینی بانك کردن) بورنی ایله صدا ایتمك یقال (نخر الحمار
بنبی بانك کرد خر) اشك بورنی ایله آواز ایتدی ینخر ضرب بابندن وینخر نصر بابندن
وهو المنخر واول بورن دلکنه منخر دیرلر میمك فتحی ونونك سکونی وخانك کسری ودخی
خانك کسره‌سنه تبعیت ایله میمك کسریله مناخر ج (نذر) معروفدر یقال نذر کرد ینذر
ضرب بابندن ینذر نصر بابندن (نشر کستردن چیزی) برنسنه‌یی یایمق یقال (نشر
الشیء بکسترد چیزی را) برنسنه‌یی یایدی وآچدی مثلا نامه‌یی آچمق کبی ینشر ضرب
بابندن ینشر نصر بابندن (نعیر: نعره زدن) نعره اورمق یعنی شدت ایله چاغرمق یقال
(نعر: نعره زد) نعره اوردی ینعر ضرب بابندن ینعر فتح بابندن (نفر ونفار ونفور:
بیرون شدن وکریختن) طشره کتمك وقاچمق یقال (نفرت الدابة کریخت چارپا) دابه
اورکدی وقاچدی ینفر ضرب بابندن وینفر نصر بابندن (وهم النفیر) واول کمسنه‌لر طشره
چیقوب بریره جمع اولمشلردر آنلره نفیر دیرلر (وهی لیلة النفر واو آن شب است که
حاجیان از منی بیرون میروند وبمکة روانه میکردند) واول کیجه که حاجیلر منی‌دن
چیقوب مکه جانبه روانه اولورلر اکا لیلة النفر دیرلر (هذر: باطل شدن خون) قان باطل
اولوب قاتل مؤاخذه اولونمق (هدر وهدیر: شراب جوشیدن) شراب غلیان
ایتمك (وبانك کردن کشن شتر وکبوتر) ارکك دوه‌نك کوکره‌مسی وارکك کبوترك
اوتمه‌سی یقال (هدر البعیر بانك کرد شتر کشن) ارکك دوه صدا ایتدی (هذر وهذر
بسیار کفتن) چوق سویلمك یعنی لزومی اولمیان عبث سوزی سویلمك یقال (هذر
فی المنطق: بیهوده کفت در سخن) اثناء کلامده باطل وعبث سویلدی یهذر ضرب بابندن
یهذر نصر بابندن وهو الهذر واول بیهوده اولان کلامه هذر دیرلر ذالك فتحیله وذالك

شریشی دیدی که منبره
منبر دیدکلری ارتفاع
وعلوی ایچوندر که
نبردن مأخوذدر
ارتفاع صوت معناسنه
ونبر الرجل دیرلر
عالی کله تکلم ایتسه
انتهی وفیروز آبادی
دیدی که نبر الشیء
دیرلر رفعه معناسنه که
منبر بو معنادن
مأخوذدر وانتبر
الخطیب دیرلر ارتقی
معناسنه‌در (منه)

سکونیله اول بیهوده یی تکلمه دیرلر (ورجل مهذار مرد بیهوده کوی) بیهوده کلام
سویلیان کمسنه یه مهذار دیرلر هذر وهذار دخی بو معنایه در (هصر: شکستن وکشیدن
چیزی بخویشتن) قیرمق وبر نسنه یی کندو جانبنه جذب ایتمك هصرت الغصن وبالغصن
دیرلر اغاج بداغنك باشنه یاپشوب کندو سمتنه اکسه ز (جرز نیك: خوردن) ایو عك
که یرنده برشیء قالمیه یقال (ارض مجروزة اذا اکل نباتها) وقحط اولان سنه یه جرز
دیرلر (جلزپی برتیر پیچیدن) اوقه سکیر صاریعق (جمز دویدن شتر) دوه سکرتمك ویلمك
یقال (جمز البعیر بدوید شتر) دوه سکرتدی یجمز ضرب بابندن یجمز نصر بابندن
وهی الجمازة واول سکیردن دوه یه جمازه دیرلر وهو المجمز جمازه بان اول جمازه سکردن
یاخود تربیه ایدن کمسنه یه دیرلر (حفر: سبوختن ازپس پشت وواجنبانیدن) آردندن
دورتمك غمز کبی وتحریك ایدوب سورمك سوق کبی (خبز: نان پختن ونان دادن
وسخت راندن) اتمك پشورمك وبر کمسنه یه اتمك ویرمك وشدت ایله سورمك یعنی
سوق شدید یقال (خبز الخبز پخت نان را) پیشردی اتمکی (وخبز القوم نان
خورانید مرد مانرا) قومه اتمکی یدردی (خرز: دوختن موزه ومانند آن) ادیك
مثللونسنه دیکمك یقال (خرز الخف بدوخت موزه را) ادیکی دیکدی یخرز ضرب
بابندن یخرز نصر بابندن (رکز: برپای کردن نیزه) مزراقی دیکمك یقال (رکز
الرمح: بپای کرد نیزه را) مزراقی دیکدی یرکز ضرب بابندن یرکز نصر بابندن
(وهو فی مرکز عزه: واورد جای عز خویش است) واوکندو عزتی یرنده دریعنی
معزز ومحترمدر (رمز اشارت کردن بلب یاباَبرو یابچشم) اشارت اتمك دوداغیله
یاقاشیله یاکوزیله یقال (رمز الیه: اشارت کرد بدو) اکا اشارت ایتدی یرمز ضرب
بابندن یرمز نصر بابندن (عجز: ناتوان شدن از کاری) برایشدن عاجز اولمق
(عجز عن الشیء: عاجز شد از چیز) نسنه دن عاجز اولدی (غرز: درسبوختن بسوزن
وسنان ومانند او) ایکنه ومزراق مثللوشیء ایله دورتمك یقال (غرزه بالابر: بسبوخت
اورا بسوزن) دورتدی آنی ایکنه ایله (غمز: بچشم نمودن وسخت فشردن) کوزایله
اشارت اتمك وشدت ایله صقمق یقال (غمزه بالعین: چشمك زد اورا بچشم) اکا کوزیله
اشارت ایتدی که کوز قیدی دیو تعبیر اولنور (فرز جدا واکردن نصیب) حصه یی
باشقه آیرمق یقال (فرز له نصیبه: جدا نهادوی را بهرهٔ او) آنك حصه سنی بشقه قودی
(قفز وقفزان: برجستن) صیچرامق یقال (قفز: برجست) صیچرادی (کنز: کرد کردن
خواسته را) مالی جمع اتمك یقال (کنز المال کرد کرد خواسته را) مالی جمع ایتدی ۹
وصاقلادی وهو الکنز واول جمع اولنمش ماله کنز دیرلر کنوز ج (لمز: عیب نهادن
بکسی) برکسنه یی عیبلق وطعن اتمك یقال (لمزه: عیب نهاد بروی) اکا عیب قودی

جوهری کنز لفظی
مال مدفون ایله تفسیر
ایتدی بیضاوی سورهٔ
توبه ده حضرت علیدن
روایت ایتدی که
اربعة الاف مادونها
نفقة ومافوقها کنز
وقاشانی دیدی که
درت بیکدن زیاده
کنزدر زکاتی ویرلسه
ویرلمسه ودرت بیکدن
دون اولان نفقه در
دیدی پس لفظ کنزك
معناسنده مدفون اولمق
معتبر اولمز (منه)

(یعنی)

یعنی عیبلدی یلمز ضرب بابندن یلمز نصر بابندن (وهو اللمزة: واو عیب کننده است)
عیبلین کمسنه یه لمزه دیرلر (نبز لقب ونام بدنهادن بکسی) برکمسنه یه بدلقب وبداسم وضع
ایتمك یقال (نبزه لقب ونام بدنهاد بروی) اکا بدلقب وبداسم وضع ایتدی وهو النبز
واول لقب بده ونام بده نبز دیرلر (نشز: ازجای برخاستن وبرتر نشستن وبرتری
جستن) یرندن قالقمق ویوقارو اوتورمق ورفعت استمك یقال (نشز من مکانه:
ازجای برخاست) یرندن قالقدی (نشوز: ناساز کاری کردن زن باشو هر یاشو
هربازن) خاتون زوجنه یاخود زوج خاتوننه موافقت ایتمیوب جور اتمك یقال
(نشزت علی زوجها: ناساز کاری کردزن برشویش) جور ایتدی خاتون زوجنه
ناشز) واول خاتونه ناشزه دیرلر جوهری دیدی که نشزت المرأة دیرلر خاتون
زوجنك سوزینی طوتمیوب اغضاب ایلسه (ونشز بعلها علیها) دیرلر زوج خاتوننی
دوکوب جفا ایلسه (نقرو نقران) قفز وقفزان معناسنه در (همز: بهمز کردن حرف وبعیب
کردن وفشردن) حرفی همزه یه قلب ایتمك وعیبلق وصقمق یقال (همزه: عیب کرد
اورا) وهو الهمزة عیبلین کمسنه یه همزه دیرلر (وهمز الحرف: همزه زد حرف را)
حرفه همزه قودی مثلا رأس کبی (وهمزة السنور الفارة: فشرد کربه موش را) صیقدی
کدی فاره یی : س (انس وانسه: انس کرفتن) انسیت ایتمك یقال (انس به: انس کرفت بدو)
انسیت ایتدی آنکله یأنس ضرب بابندن وانس یأنس علم بابندن (وهی الانسة) زوجیله
انسیت ایدن خاتونه انسه دیرلر (وهن الاوانس ج وهو الانس) انسیت ایدن رجله
انس دیرلر والانیس م وهم الانس ج (جرس بخوردن منج چیزی را) آری برنسنه یی
عك یقال (اکلت النحل العرفط اذا اکلته) وآری جاعتنه جوارس دیرلر (جلوس
نشستن) اوتورمق یقال جلس نشست اوتوردی جلس بنجد شدن) نجد دیدکلری ولایته
کتمك جوهری دیدی که جلس نجد معناسنه در (حبس: بازداشتن) منع ایتمك یقال
(حبسه باز داشت اورا) آنی منع ایتدی (حدس: کمان بردن) ظن وتخمین ایتمك یقال
(حدس کمان برد) ظن ایتدی (خلس ربودن) قاپمق (خمس پنجم شدن مردمان) قومك
بشنجیسی اولمق یقال (خمس القوم پنجم شدن مردمان را) قومك بشنجیسی اولدی (خنس
پنهان شد) مستور اولمق یقال (خنس پنهان شد) مستور اولدی یخنس ضرب بابندن
یخنس نصر بابندن وخنوس وخناس م (وهی الخنس وآن ستارکان پنهان شونده است)
واول کواکب خمسه که تحت الشعاع مستور اولورلر آنلره خنس دیرلر (خناس
شیطان) حضرت اللهك اسم شریفنی استماع ایتدکده پنهان اولدیغیچون خناس
تسمیه اولندی (رفس: بپای زدن) اپاغیله اورمق وتپمك زوزنی جنبانیدن خفته

معلوم اوله که حریری
دره ده دیدی که قائم
اولان کمسنه یه اجلس
دیرلر واولی اولان
خلیل دیدیکی اوزره
قائم اولان کمسنه یه
اقعد ونائم وساجد
اولان کمسنه یه اجلس
دیمکدر بعضیلر
بووجهی تعلیل ایدوب
دیدی که زیرا قعود
علو دن سفله انتقالدن
عبارتدر لهذا اپاغنه
آفت اصابت ایدن
کمسنه یه مقعد دیرلر
جلوس سفلدن علوه
انتقالدن عبارتدر
(منه)

يعنى اويويان كمسنه‌يى بيدار اتمكيچون تحريك ايتمك ديو تفسير ايتدى يقال (رفسه
برجله لكدزد اورابپاى) آنى اياغيله تپدى (رمس درخاك نهان كردن) طوپراقده
نهان يعنى دفن ايتمك (سدس: ششم قوم شدن) قومك التنجيسى اولمق يقال (سدس
القوم ششم قوم شد) قومك التنجيسى اولدى (شموس: آفتابناك شدن روز) كوندوز
كونشلى اولمق يقال (شمس يومنا آفتاب شدروزما) بزم كوندوزمز كونشلى اولدى
يشمس ضرب بابندن يشمس نصر بابندن شمس م يقال شمس يشمس علم بابندن (ويوم
شامس روز باآفتاب) كونشلو كوندوز ويوم شمس م (ضرس دندان برپرتيرنهادن
وجزآن) ديشى اوقوك يلكنه وغيرى نسنه‌يه قومق جوهرى ديدى كه الضرس
العض الشديد بالاضراس يقال (ضرست السهم اذا عجمته (طلس وطمس نابديد كردن)
محو ايتمك يقال (طمس الشئ نابديد كردچيزرا) نسنه‌يى محو ايتدى (وطمس على الشئ
هلاك كردش) شئ هلاك ايتدى (طموس نابديد شدن) محو اولمق يقال (طمس
الطريق نابديد شدراه) يول محو اولوب بلورسز اولدى يطمس ضرب بابندن يطمس
نصر بابندن (عبوس: ترش روى شدن) اكشى يوزلو اولمق يقال (عبس ترش
روى شد) اكشى يوزلو اولدى (عطاس: عطسه دادن) آغسرمق يقال (عطس عطسه
داد) آغسردى يعطس ضرب بابندن يعطس نصر بابندن وهو المعطس اوينى بورونه
معطس ديرلر (عفس: خوارداشتن ورام كردن واندر زندان كردن) ذليل ايتمك
ومطيع ايتمك وزندانده حبس ايتمك ويقال للمسجون معفوس (عكس : واشكونه
كردن چيزراو سخن را) بر نسنه‌يى چويرمك كه ترس دوندرمك تعبير اولنور
وسوزى معكوس سويلمك يقال (عكس الشئ والكلام : باشكونه كرد چيزرا
وسخن را) نسنه‌يى وكلامى معكوس ايتدى (ودست شتربا كردن اوبستن)
ودوه‌نك اياغنى ايپ ايله بوينه باغلامق واول ايپه عكاس ديرلر (غرس: نهال
نشاندن) يره اغاج فدانى ديكمك يقال (غرس الفسيله: نشاند نهال خرمارا)
خرما فدانى ديكدى يغرس ضرب بابندن يغرس نصر بابندن (وهو الغرس واول
ديكدكلرى فدانه غرس ديرلر مغروس معناسنه (غطس: فروبردن بآب) صويه
باترمق (غطوس خود فروشدن بآب) كندو صويه باتمق وطالمق يقال (غطس
بنفسه خودفروشد بآب) صويه كندى طالدى (غمس غوطه دادن بآب) صويه
طالدرمق (وهى اليمين الغموس واوسوكند فروبرنده بكناه) اول يمين كه صاحبنى
كناهه باترر اكا يمين غموس ديرلركه مراد خلاف يره بيلورايكن يمين ايتمكدر (فرس
كردن شكستن وكشتن) بوينى قيرمق وهلاك ايتمك يقال (فرسه الاسد بشكست

(اورا)

اوراشير) آنى ارسلان قيردى (وهى الفريسة واوشكارشير) وارسلانك اولاديغى
شكاره فريسه ديرلر (قبس كسى راپارهٔ آتش دادن وكسى راعلم آموختن) بركمسنه‌يه
آتش پاره‌سى ويرمك وبركمسنه‌يه علم تعليم ايتمك يقال (قبسه نارا پارهٔ آتش دادش)
اكا آتش پاره‌سى ويردى (وقبسه علما كسى را علم آموخت) اكا علم تعليم ايتدى
(قرس: سخت شدن سرما وافسردن آب) صوق شديد اولمق وصو طوكمق (قلس
قئ كردن وكف انداختن شراب وكف برآوردن) قوصمق وشراب كوپوكنى
طشره آتمق وكوپوكلنمك يقال (قلس: قئ كرد) قوصدى (وهو القلس) واول بوغازدن
چيقان قوصونتى‌يه قلس ديرلر لامك فتحيله خليل ديدى كه بوغازدن آغيز طلوسى
وآندن آزچيقان نسنه‌يه قلس ديرلر مادام كه بردخى قوصميه اكاقئ ديمزلر اكر
عودت ايدرسه قئ اطلاق اولنور (كبس: بيا كندن مغاك وجوى را) چوقورى وآرغى
طاش وطوپراق ايله طولدرمق يقال (كبس النهر : بيا كندجوى را) آرغى طولدردى
طوپراق ايله واول طوپراغه وطاشه كبس ديرلر كافك كسريله (كنوس : درآرام كاه
شدن آهو وكوزن وبزكوهى) كيك وصيغن وطاغ كچيسى ياتاغنه كلمك يقال (كنس الظبى
بآرامكاه شد آهو) آهو ياتاغنه كلدى يكنس ضرب بابندن يكنس نصر بابندن (وهى
الكناسة واين رفته كئ خانه) اوبك سوپرنديسنه كناسه ديرلر (لبس: شوريده كردن
كار) ايشى مختلط وملتبس ايتمك يقال (لبس الحق بالباطل: بيا ميخت حق را بباطل (لمس
: سودن ومجامعت كردن) سورتمك وجماع ايتمك يقال (لمسه بسود اورا) اكا
سوردى وياپشدى يلمس ضرب بابندن يلمس نصر بابندن (نبس: سخن كفتن) سوز
سويلمك وهميشه منفيا استعمال اولنور يقال (مانبس بكلمة : هيچ نكفت يك سخن) هركز
بركلمه سويلمدى (نخس: خليدن بأنكشت يا بچوب) پارمق ياچوب ايله درتمك يقال
نخسه بخيلدش بأنكشت ياچوب) پارمق ايله ياچوب ايله دورتدى وباتيردى ينخس
وينخس وينخس ضرب ونصر وفتح بابلرندن (نمس : رازپنهان داشتن) سرى
صاقلامق وبركمسنه‌نك صاحب سرنه كه اصلا آندن سريني پنهان ايتميه اكا ناموس
ديرلر لهذا اهل كتاب حضرت جبرئيله ناموس اطلاق ايدرلر (هجس: فرادل
آمدن انديشه) قلبه برفكر عارض اولمق يقال (هجس فى صدره شئ: سرى بردل
اوبكذشت) آنك قلبنه برشئ خطور ايتدى (هلس: لاغر كردن) آريقلاتمق يقال
(هلسه المرض اضعفه)وسل مرضنه هلاس ديرلر (همس: آواز نرم) آهسته آواز يقال
همس آهسته سخن كفت) آهسته سوز سويلدى * ش (بطش: سخت كرفتن) شدت ايله
ياپشمق يقال (بطش به سخت كرفت اورا) اكا شدت ايله ياپشدى يبطش ضرب

پوشيده اوليه كه لمس
ايله مسك فرقى بودركه
لمس قوهٔ لامسه اولان
موضعده مستعملدر
ومس عامدر مس الحجر
ديرلر لمس ديمزلر
(منه)

نخس دفع معناسنه‌در
كويا پارمغيله دورتديكى
نسنه‌يى ايچرو دفع ايدر
واسير بيع ايدن كمسنه‌يه
نخاس ديدكلرى اسيرى
مشترى‌يه دفع ايتديكى
ايچوندر (منه)

باندن يبطش نصر باندن (حرش: صيد كردن سو سماررا) كلرى اولامق وكلر اولان كمسنه‌يه حارش ديرلر ضباب كبى وطريق صيدى بودركه ضباب اينى كلرك دلوكنك آغزينه وضع وتحريك ايدر وكلر آنى ييلان اولمق ملاحظه‌سيله دلوكنك آغزينه كلدكده اخذ وصيد ايدر يقال (حرش الضب : صيدكرد سوسماررا) كلرى اولادى (حفش: آب ازمشك رفتن) تولومدن صو آقمق واطرافدن سيل برچوقوره آقمغه دخى ديرلر (حنش: شكار كردن) آو آولامق يقال خنشت الصيد اى صدته (خدش خراشيدن) طيرمالامق يقال (خدش الوجه خراشيد روى را) يوزى طيرمالادى كندو يوزين يا آخرك يوزين (خرش م خمش م) يقال (خمشه يخمشه) ضرب باندن ويخمشه نصر باندن (عرش: جفته كردن وبنا كردن ازچوب) كيره ودياغاق واغاجدن سايه‌بان بنا ايتمك كه اول يابدقلرى شيئه عريش ديرلر يقال (عرش الكرم جفته كردرزرا) آصمايى كيره‌وده آلدى يعرش ضرب باندنه ويعرش نصر باندن (قرش كسب كردن وكرد آوردن) كسب ايتمك وجمع ايتمك فراديدى كه قريش قبيله‌سنه قريش تسميه اولنديغى تجارت اتدكلرى ايچوندر (قمش : فراهم آوردن ازجايها) اورادن بورادن جمع ايتمك اول جمع ايتدكلرى شيئه قماش ديرلر (كدش: خراشيدن وسخت راندن) طيرمالامق ويك سورمك (ندش : بمنقار چيزى برآوردن) قوش بورنى ايله برشيئ بريردن چيقارمق (نكش: آب همه ازجاى بركشيدن) صويى بوتون يرندن چيقارمق ومنه قولهم فلان بحر لاينكش (همش: بهم برآمدن) برموضعده خلق چوق اولوب كيمى اوته‌وكيمى بروكلوب مختلط اولمق ‎ص‎ (حرص) حانك فتحى ورانك سكونيله (بنخيدن كازرجامه رادر وقت كوفتن) كازر اثوابى دوكركن پاره‌لمق (حرص آرزومندى كردن برچيزى) برنسنه‌يه حريص اولمق يقال (حرص على الشيء آرزومند شد برچيزى) برشيئه زياده آرزوايتدى يحرص ضرب باندن وحرص يحرص علم باندن (وهو حريص او آرزومند) آرزومند اولان كمسنه‌يه حريص درلر (عقص بافتن موى) قيلى اورمك واورلمش صاچه عقيص درلر (غمص عيب كردن ومنكر شدن نعمت را) عيبلامق ونعمته شكر ايتمك (يقال غمصه استصغره وغمص النعمة لم يشكرها (فرص: بريدن آهن وآنچه بدان ماند) دمورى ودمور مثللى شيئى كسمك (قبص : بسرانكشتان بركرفت) برشيئه برمقلر اوجيله ياپشمق يقال (قبص بنوك انكشتان بركرفت) بارمقلر اوجيله ياپشدى (قرص شكنجيدن) چيمده‌لمك (يقال قرص باصبعيه) بشكنجيد اوربدو انكشت) آنى چيمده‌لدى ايكى پارمغيله يقرص ضرب باندن يفرص نصر باندن (قلوص : برجستن وهواسيدن لب) يوقارو چيقمق

(يعنى)

يعنى قصه اولمق وطوطاق تبسرمك يقال (قلص الظل : كوتاه شد سايه) كولكه قيصالدى (وقلص الثوب كوتاه شدجامه بعدالغسل) يايقدقد نصكره يقلص ضرب باندن ويقلص نصر باندن (قمص وقماص سكزيدن) دابه ايكى اوك اياقلرينى بريردن قالدروب صيچرامق يقال (قمص البعير سكزيد شتر) دوه صيچرادى يعنى ايكى اللرين معا قالدروب ومعازمينه وضع ايدوب وايكى اياقلرينى تبرتدى يقمص ضرب باندن يقمص نصر باندن (قنص: شكار كردن) آو آولامق يقال (قنص شكار كرد) آو آولادى وهو القنص واول آوه قنص ديرلر نونك فتحيله مقنوص معناسنه (والقنيص م (نشص: ناسازكارى زن شوهررا) خاتون زوجنه موافقة ايتميوب نفرت ايتمك ينشص ضرب باندن ينشص نصر باندن وهى الناشص واول خاتونه ناشص ديرلر يقال (نشصت المرأة على زوجها: زن شوى را دشمن داشت) خاتون زوجنى سوميوب نفرت ايتدى (نكوص ونكصان: بازپس رفتن) آردينه دونمك رجوع كبى يقال (نكص على عقبيه: بازپس رفت بردوپاشنه‌اش) كيروكتدى ايكى اوكچه‌سى اوزرينه دوندى تعبير اولنور ينكص ضرب باندن ينكص نصر باندن (نمص موى برشته ازروى بركندن) ايبلك ايله يوزدن قيل يولمق وآنى يولوب خاتونلره زينت ويرن خاتونلره نامصه ديرلر مشاطه كبى : ض (برض اندك دادن) آز ويرمك وآز اولان نسنه‌يه برض وبراض ديرلر (حبض تيردرپيش تيرانداز افتيدن) آتديغى اوق اوق اتان كمسنه‌نك اوكنه دوشمك صدر مقابلى دركه آتديغى اوزاق كتمك معناسنه‌دردر (وحق كسى باطل شدن) وبركمسنه‌نك حقى باطل اولمق (خفض فروداشتن وخوش عيش شدن) برنسنه‌يى الچاق ايتمك وبركمسنه رفاهيت اوزره اولمق يقال (خفض الشيء فروداشت چيزرا) شيئ الچاق ايتدى وخفض فى صوته ديرلر آهسته آوازايتدى معناسنه ويقال (هو فى خفض من العيش) اى سعة ورفاهية خفاض ختنه كردن) سنت ايتمك يقال (خفض الغلام وخفضت الجارية ختنه‌وختنها (ربوض بزانو خفتن) دده‌وسك وكوسفند ومانند آن) يرتجى جانورو كلب وقيون مثللو حيوانك ديزن چوكوب ياتمه‌سى يقال (ربض السبع بزانو خفت دده) درنده ديزى اوزرينه ياتدى (رفض فروكذاشتن چيزى را) برنسنه‌يى ترك ايلمك يقال (رفض الشيء فروكذاشت چيزرا) شيئ براقدى وترك ايلدى يرفض ضرب باندن يرفض نصر باندن (عروض پيش آمدن كار) برايش ظهور ايتمكله تعبير اولنور يقال (عرض له امر پيش آمد اورا كارى) او كينه برايش كلدى يعنى برشيئ ظهور ايتدى آنك ايچون يعرض ضرب باندن يعرض نصر باندن (عرض م)

يقال عرض يعرض م علم بابندن وهى العارضة اول ظهورايدن ايشه عارضه ديرلر
عواض ج (عرض: پهنانهادن چوب راوعرضه كردن) چوپى آرقيرى قومق وعرض
اتمك يقال (عرض العود على الاناء بپهنا نهادچوب را برخنور) چوپى آرقيرى قودى قاب
قاچاق اوزرينه يعرض ضرب بابندن يعرض نصر بابندن (وعرض عليه الشیٔ
عرض كردبروى چيزرا) نسنه‌يى اكاعرض ايلدى يعنى كوستردى واعلام ايلدى
(فرض: فريضه كردن) برشيئ تقدير ايدوب عملنى لازم قلمق (ودادن عطاء
مفروض را) وتقديراولنمش احسانى ويرمك يقال (فرض الله الصلوة فريضه كردخدا
نمازرا) حضرت الله نمازى فرض ايلدى (فروض: پيرشدن كاو) صغير قوجامق يقال
(فرضت البقرة پيرشدمادهٔ كاو) اينك قوجادى تفرض ضرب بابندن تفرض نصر
بابندن وفرضت تفرض حسن بابندن وهى فارض واول قوجامش اينكه فارض
ديرلر (قبض: بشتاب راندن وبشتاب رفتن ووا كرفتن) پنچه عجله ايله سورمك
وعجله ايله يورومك وبرشيئ پنجه ايله آلمق يقال (قبض الشیٔ بستاند
چيزرا) برنسنه‌يى آلدى وقبض ايلدى (وقبض يده بكرفت دست اورا) انك الينى
طوتدى (وقبض بيدصاحبه بكرفت دست يارخويش) كندو يولداشنك الينى
طوتدى (وهوفى قبضته واودردست اوست) واو آنك النده وتصرفنده در
(واعطانى قبضة من كذا: بداد مرامشتى ازچنين چيز) بكا ويردى برآوج شويله
برشيدن (قرض: بريدن وشعر كفتن) كسمك وشعر سويلمك يقال (قرضت الفأرة
الثوب: بريدموش جامه‌را) صيچان ثوبى كسدى (وقرض الشعر كفت
شعررا) شعر سويلدى وهوالقريض وشعر قريض ديرلر (وبكر ديدن ازچيزى
وبرنسنه‌دن رجوع اتمك (مخيض وازدن كويش وجنبانيدن) ياييقى تحريك اتمك
وهرنسنه‌يى تحريك اتمكه دخى ديرلر يقال (مخض اللبن بزدشيررا) سودى اوردى
يعنى ياغى آيراندن آيرمق ايچون چالقادى يمخض ضرب بابندن ويمخض نصر بابندن
وهوالمخيض واول ياغى آلنمش آيرانه مخيض ديرلر وسود چالقادقلرى ظرفه ممحضه
ديرلر وكاهى سودى براغاج ايله بولايوب قارشدررلر واول آغچه دخى ممحضه ديرلر
(نبض ونبضان جستن رك) طمار صيچرامق يقال (نبض العرق بجست رك) طمر
صيچرادى يعنى حركت ايتدى كه آندى تعبيراولنور نبض دخى بومعنايه در لكن عامه
غلط ايدوب شريان طمرلرينه نبض ديرلر (نغض ونغضان: جنبيدن) حركت اتمك
دقيلده مق يقال (نغضت السن جنبيد دندان) ديشى قيملدادى تنغض وتنغض
ضرب ونصر وعلم بابلرندن طه (ثلط ريغ زدن شتر)دوه نجاستنى صويوق القا اتمك

كه بهاروقتنده اوت يمكدن اولور يقال (ثلط البعير ريغ زد شتر) دوه صويوقلادى
(خبط : فروكوفتن برك ازدرخت ودست برزمين زدن شتر) اغاجدن ياپراغى دوكوب
زمينه دوشورمك ودوه اوك اياغن يره اورمق يقال (خبط الشجر برك افكند از
درخت) اغاجدن ياپراق سلكدى (وخبط البعير دست زد اشتر برزمين) دوه
اوك اياغنى زمينه اوردى (خلط : آميختن) قارشدرمق يقال (خلط الشیٔ بالشیٔ
بياميخت چيزراباچيز) نسنه‌يى نسنه‌يه قارشدردى (وهوالخليط) واول قارشمش نسنه‌لره
خليط ديرلر (والخليط م) اخلاط ج (ربط : بستن) باغلمق يقال (ربط الفرس
ببست اسب را) آتى باغلادى (وهوالرباط واين جاى بستن اسب) آت باغلايه‌جق
يره رباط ديرلر عندمزده موجود اولان نسخه‌لرده بووجه اوزره واقع اولدى كه
كتب لغته مخالفدر قال الجوهرى الرباط ماتشدبه القربة والدابة وفى الصراخ الرباط
آنچه بوى ستور بندند وقال مجدالدين الرباط مايربط به وآت باغلايه‌جق يره
مربط ديرلر پس مناسب اولان آنچه‌بوى اسب‌رابندندايله تفسير اولنمقدر (وربط
الله على قلبه قوى كرد خداى دل اورا) حضرت الله آنك قلبنى قوى ايلدى (وهو
ربيط الجاش واوقوى دلست) واوقلبى قوى درجبان دكلدر بلكه شجيع در (ورابط
الجاش م (سرط وسرطان : فروخوردن لقمه‌را) لقمه‌يى يوتمق وفى المثل لاتكن
حلوافتسرط ولامرافتعفى يعنى اند اخته‌شوى ازدهان ازغايت تلخى يقال (سرطه بكلو
فرو برد اورا) آنى يوتدى يسرط ضرب بابندن يسرط نصربابندن وسرطه
يسرطه علم بابندن (سمط : باپوست بريان كردن)دريسى ايله بريان اتمك قاله الزوزنى
(شرط: شرط كردن ونيشتردر زدن) شرط اتمك ونيشتراورمق يقال (شرط عليه
شرط كردبروى) آنك اوزرينه شرط ايلدى (وهى الشريطة) واول شرط اتدكلرى
نسنه‌يه شريطة ديرلر شرايط ج والشرط م شروط ج ويقال (شرطه الحجام
بالمشرط نيش زد حجام اورا) حجام اكا نيشتراوردى يشرطه ضرب بابندن ويشرطه
نصربابندن (ضبط: نكاه داشتن) حفظ ايلمك يقال (ضبطه زيردستش كرد اورا) انى الى
التنه آلدى يعنى ضبط ايلدى (ضراط وضرط: تيزدادن) ضرطه اتمك يقال (ضرط تيز
داد) ضرطه اتدى (عبط كشتن بهيمه بى علت) علتى يوق ايكن بهايمى بوغازلمق يعنى خسته
لكى وغيرى سببى يوغيكن ذبح اتمك قربان اتمك كبى مثلا يقال (عبط البعير بكشت بى
علت اشتررا) دوه‌يى علتى يوغيكن بوغازلادى (غبط فرابرمخيدن كوسفند تافربه هست
يانه) قيون سموزميدر دكلميدر ديو قاورامق وياپشمق (غبطه پژهان بردن) بركسنه‌نك نعمتنى
كوروب كونوله‌مك يقال (غبطه پژهان بزد اورا) آنى كونولدى بعض نسخه‌ده آرزو

برداورا) واقع اولدی یعنی آنك نعمتی كبی نعمه اولسه دیو آرزو اتدی (قسوط: ستم كردن)
ظلم اتمك یقال (قسط علیه: ستم كردبروی) اكاظلم ایدی (قمط دست وپای كودك
بستن دركهواره) بشكده معصومك الینی وایاغنی باغلامق وبوغاز لامق ایچون
قویونك ایاقلرین باغلامغه دخی دیرلر یقال (قمط الصبی بالقماط بربست كودك را
بدست بند در كهواره) معصومك الینی وایاغنی بشكده باغرداق ایله باغلادی
یقمط ضرب بابندن یقمط نصر بابندن (قنوط نومید شدن از چیز) برنسنه‌دن
مأیوس اولمق یقال (قنط من كذا نومیدشد از فلان چیز) نومید اولدی فلان
نسنه‌دن یقنط ضرب بابندن یقنط نصر بابندن وقنط یقنط علم بابندن م (وهو
قنوط) ناامید اولان كمسنه‌یه قنوط دیرلر (كشط وقشط: چیزی ازروی چیزی
باز بردن وپوست باز كردن) برنسنه‌یی برنسنه‌نك یوزندن قالدرمق ودری‌یی یوزمك یقال
(كشط جلد البعیر باز كرد پوست شتر) دوه‌نك دریسنی یوزمك (وكشط الجل عن
الفرس دوركرد جل را ازاسب) جلی آتدن آیردی (نشط كره كوشه بستن رسن) ایپی
ایلك ایدوب باغلامق بروجهله كه اوچقور باغی كبی آچمق آسان اوله یقال (نشط
الحبل كره كوشه بست رسن را) ایپی ایلك باغلادی (وهی الانشوطة كره كوشه) ایلك
ایله اولان دوكومه انشوطه دیرلر انشاط اول دوكومی آچغه دیرلر یقال ماعقالك
بأنشوطة ای مودتك بواهیة وبركمسنه زیاده سكیردوب قاچسه كأنما انشط من عقال
دیرلر (هبوط: فرود آمدن) آشاغی اینمك یقال (هبط: فرود آمد) آشاغه ایندی كه
لازمدر كه هبط متعدی در (فرود آوردن) آشاغی ایندرمك * ظ (لفظ: ازدهن
بینداختن وگفتن) آغزدن برنسنه‌یی آتمق وسوز سویلمك یقـال لفظ اللقمة من فیه بیرون
انداخت لقمه را ازدهن) لقمه‌یی آغزندن طشره آتدی ولفظ بكذ فلان چیزرا بگفت) فلان
نسنه‌یی سویلدی (وهواللفظ) سویلن سوزه لفظ دیرلر * ع (رجع: باز گردانیدن) كیرو
دوندرمك یقال رجعه باز كرد انیدش) آنی كرودوندردی رجع ورجوع ورجعی
باز گردیدن) كرودونمك یقال (رجع بنفسه: خود باز گشت) كندو كرودوندی
ومكتوب جوابنه رجعان الكتاب دیرلر (رضاع ورضع ورضاعة ورضاع ورضاعة
ورضع: شیرخوردن ازبستان) ممه‌دن سود امك یقال (رضع الثدی بمكید بستان را)
ممه‌یی امدی یرضع ضرب بابندن ورضع یرضع علم بابندن) م (نبع: بیرون آمدن آب
اززمین) یردن طشره صوچیقمق یقال (نبع الماء من الارض بیرون آمد آب اززمین)
صویردن طشره چیقدی ینبع وینبع وینبع ضرب نصر علم بابلرندن (نزع : كشیدن)
چكمك یقال(نزع الدلو من البئر بكشید دول رااز چاه) چكدی قوغایی قویودن (نزوع باز

ایستادن ازكار) بر ایشدن كرو چكلوب طورماق (یقال نزع عن الامر بازایستاداز كار)
ایشدن كیرو چكلوب فارغ اولدی (نزاع ونزوع آرزومندشدن) برنسنه‌یه آرز واتمك
یقال (نزع الی اهله آرزومندشد باأهل خویش) آرزو اتدی كندو اهلنی * غ (دبغ
ودباغ ودباغة پوست پیراستن) دری سپی لمك یقال (دبغ الجلد بپیراست پوست را)
دری‌یی سپلدی یدبغ ویدبغ ویدبغ ضرب نصر فتح بابلرندن (وهوالدباغ واین علف
دباغت) دری دباغت اتدكلری اوته دباغ دیرلر (نزغ تباهی افكندن) فساد القا اتمك
(وازراه بردن) ویولدن چیقارمق یقال(نزغ الشیطان بینهما فساد افكند دیو درمیان
هردو) فساد القا اتدی شیطان ایكی كمسنه میانه (ونزغة الشیطان ازراه بردش دیو)
آنی یولدن چیقاردی شیطان كه آز دیردی تعبیراولنور ینزغ ضرب بابندن ینزغ فتح
بابندن * ف (جدف: راندن) سورمك یقال (جدف السفینة بالمجداف براند كشتی را بفهه)
كمی‌یی سوردی كورك ایله (جرف ببیل گل از زمین دندیدن) كورك ایله یردن چامور
كورومك (حذف: انداختن چیزی ازچیزی) برنسنه‌یی برنسنه‌دن آتمق یقال حذف
الحرف من الحرف: انداخت حرف را ازحرف) حرفی كلمه‌دن آتدی(وچیزی بسوی
چیزی انداختن) یقال (حذف الارنب بالعصا) یعنی طوشانه دكنك اتدی (حلف
سوكند خوردن) آند ایچمك(یقال حلف بالله سوكند خورد بخدای) حضرت‌اللهه
یمین ایتدی وهوالحلف واول آنده كه مراد عهدلشمك در حلف دیرلر احلاف ج
(والحلیف: هم سوكند پیمانه تاش) مثلا ایكی قوم بری بری ایله برخصوص ایچون معاهده
ایتسه‌لر اول قوم بری برینه نسبت حلیف درلر ج حلفاء (خسف: بزمین فروشدن)
یره گچمك یقال (خسف الله بهم الارض فروبرد خدای ایشان را) حضرت‌الله
آنلری یره گچوردی (خسوف گرفته شدن ماه) آی طوتولمق یقـال (خسف القمر
گرفته شد ماه) آی طوتولدی (خصف: برهم نهادن ونعلین وآنچه بدان مانددوختن)
بری بری اوزرینه قومق ونعلین مثللو شیٔ دیكمك یقال (خصف النعل: بدوخت نعل را)
نعلی دیكدی (وهوالمخصف درفش) نعلین دیكدكلری بیزه مخصف دیرلر (خطف
وخطفه :ربودن وخیره كردن چشم) قاپمق وكوزی قماشدرمق یقال (خطفه بربود
اورا) آنی قاپدی یخطفه ضرب بابندن وخطفه یخطفه علم بابندن (وبرق خاطف
درخش چشم رباینده) كوزقاپوجی یعنی قاماشدیرجی برق (دلیف: كام خرد نهادن)
آطمینی اوفاق آتمق یقـال (دلف الشیخ: نرم رفت پیر) پیر آهسته یورودی
(ذریف وذرفان وذرف وتذراف وذروف رفتن اشك) كوز یاشی آقمق یقال(ذرفت
عینه اشك باریدچشم او) آنك كوزی یاش دوكدی (رسف ورسفان: چهان چهان

رفتن دربند) صيچرايرق اياغى باغيله يورومك يقال (رسف فى قيده رفت در بندش) اياغى باغيله يورودى يرسف ضرب بابندن يرسف نصر بابندن (رشف : مكيدن آب را) صويى امك وصورمق يقـال (رشف الماء بمكيد آب را) صويى امدى يرشف ضرب بابندن يرشف نصر بابندن (رضف داغ كردن بسنك تفته) قيزمش طاش ايله طاغلامق (صدف وصدوف كشتن) دونمك يقـال صدف عنه روى كردانيد ازوى) يوزچوردى آندن يعنى اعراض اتدى (صرف : كردانيدن) دوندرمك يقال (صرف عنه بازكردانيد ازوى) دوندردى اندن (صريف : جرست كردن قلم ودندان شتر وكرده ناى چرخ چاه) قلم صداسى ودوه ديشنك وقويى دولابنك قيجرديسى (صراف : بكشن آمدن مادهٔ سك) ديشى كلبك اركك كلبه طالب اولمه سى (طرف : بكردانيدن وجنبيدن چشم) كوزينى دوندرمك وتحريك ايتمك (ظلف : خويشتن را ازهواى نفس بازداشتن) هواى نفسندن كندويى منع ايتمك يقال (ظلف نفسه : بازداشت خويشتن را ازهوا وهوس) هوا وهوسدن كندويى منع ايتدى (معرفة وعرفان شناختن) طانيمق يقال (عرفه بشناختش) طانيدى آنى وبيلدى (عزيف : بانك كردن پريان) جنيلر صدا ايتمك يقال (عزفت الجن بانك كردند پريان) جينلر صدا ايتدى (عزوف رغبت ازچيزى كردانيدن) برنسنه دن رغبتى دوندروب يعنى بردخى رغبت ايتمك يقال (عزف عن الشئ بازايستاد ازچيز) نسنه دن كروطوردى ورغبت ايتمدى يعزف ضرب بابندن يعزف نصر بابندن (عسف : ستم كردن وبى راه رفتن) جور ايتمك ويولسز يوريمك يقال (عسف : ستم كرد) جور ايلدى (وعسف الفلاة بى راه بريد بيابان را) صحرايى يولسز كسدى يعنى يولدن چيقوب قطع ايلدى (عصف وعصوف : سخت جستن باد) يل شدت ايله اسدى يقال (عصفت الريح سخت جست باد) يل شدت ايله اسدى (وريح عاصف باد سخت جهنده) شدت ايله اسيجى يل وشدت ايله يل اسن كونه دخى يوم عاصف ديرلر معصوف معناسنه (عطف خمانيدن ومهربانى كردن وبكر دانيدن وبكرديدن) برشئ اكمك وبرشيئه محبت ايتمك ودوندرمك ودونمك يقال (عطف العود خم دادچوب را) اغاجى اكدى (وهى العطفة جوب خماننده) اكلمش اغاجه عطفه ديرلر واكثر كتب لغتده اول بونجوقدر كه خاتونلر انكله رجاله افسون ايدلرديو تفسير اولندى وبعض نسخه ده سغ وسغه عبارتلرى ايله تفسير اولنوب خاتونلرك افسون ايتدكلرى نسنه ايله بيان اولنديغى معناى مذكوره موافقدر(وعطف عليه : مهربانى كردبروى) اكا مرحمت ايتدى (وهى العاطفة اين مهربانى) مرحمته عاطفت ديرلر عواطف ج (عكف وعكوف هميشكى كردن وروى باچيزى

معـارف جمع معرفة وهو الوجه كله وقيل لايعرف له واحد يقال امرأة حسنة المعارف اى الوجه ومايظهر منها ومعارف الرجل اى مودته وبين بينه وبينه معرفة كذا فى الايضاح (منه)

(كردانيدن)

كردانيدن) برنسنه يه مداومت ايتمك وبرشيئه توجه واقبـال ايتمك يقال (عكف على الشئ مداومت كرد برچيز) برنسنه اوزرينه مداومت ايتدى يعكف ضرب بابندن يعكف نصر بابندن (علف : علف دادن) علف ويرمك يقال (علف الدابة علف داد چارو پارا) جارپايه علف يعنى اوت وصمان ويردى (غرف آب بدست برداشتن) ال ايله صو آلمق يقال (غرف الماء بيده برداشت آب را بدستش) الى ايله صو آلدى كه آوج ايله صو آلدى تعبير اولنور (وهى الغرفة واويكمشت آب)وبر آوج صويه غرفه ديرلر (وخوردنى ازديك بكفچليز بركرفتن) وكفكير ايله چولمكدن آش آلمق (وموى پيشانى اسب بريدن) وآتك آلننده اولان صاچى كسمك (غلف در غلاف كردن وغاليه بكار داشتن) برنسنه يى غلافه قومق وطيب سورنمك (قذف : سنك انداختن) طاش آتمق (وزن پارسارا دشنام دادن) وزاهد خاتونه شتم ايتمك كه حد قذف لازم اوله يقال(قذفه بالحجارة بينداخت اورا بسنك) اكا طاش اتدى (وقذف المحصنة (تهمت كردن زن پارسارا) صالحه خاتونه افترا ايدوب سوكدى(قرف : عيب كردن وكسب كردن) عيبلمق وكسب ايتمك(وپوست باز كردن ريش وبار ازدرخت باز كردن) وياره نك قبوغنى صويمق واغاجدن ميوه قوپرمق (قصف شكستن وآواز دادن) بربط وعود ديدكلرى ساز آواز ايتمك وقيرمق (قصف الشئ بشكست چيزرا) نسنه يى قيردى (وقصفت العيدان آواز داد بربطها) بربطلر آواز اتدى (قصيف آواز رعد) يقال(قصف الرعد بانك كرد تندر) رعد آواز اتدى (قطف ميوه چيدن از درخت) اغاجدن ميوه دوشرمك (قطف العنب چيد انكور را) اوزوم دوشردى (وهو القطف خوشهٔ بازشده)واول دوشردكلرى ميوه يه وصالقمه قطف ديرلر قطوف ج والقطاف م (كتف وكتاف : دست بازپس بستن) الينى آردينه باغلامق يقال(كتف الرجل دست مردرا واپس بست) رجلك الينى آردينه باغلادى(كرف بوبيدن خركميزرا)اشك نجس قوقمق يقال(كرف الحمار الروث ببوييد خر سركين را)اشك ترسى قوقدى(كسف كرفته كردن آفتاب) آفتابى طوتمق ونورينى ستر ايتمك يقال (كسف الله الشمس كرفته كرد خداى آفتاب را)حضرت الله شمسك نورينى ستر ايلدى(كسوف كرفته شدن آفتاب) آفتاب طوتلوب نورى مستور اولمق يقـال (كسفت الشمس كرفته آفتاب شد) آفتـاب طوتلدى (وبد كشتن حال كسى) وبركسه نك حالى بد اولمق (كشف : واكردن) چيقارمق وآچمق يقال (كشف عنه الثوب واكرد ازوى جامه را) جامه يى آندن آيردى يعنى صويدى وكشف عنه الكربة دور كرد ازوى اندوه را غمى اندن آيردى يعنى ازاله اتدى (نتف : بركندن) موى قيل يولمق (وبهين چيزى بركزيدن) وبرشيئك ايوسنى انتخاب ايتمك يقال (نتف

الشعر بر کندموی را) قیلی قوپاردی وهی النتفة (واو نکتهٔ از علم) واو علمدن نکته دریعنی علمدن بر دقیقه یه نتفه دیرلر ورجل نتفة مرد نکته کوی) نکته سویلیجی کمسنه یه نتقه دیرلر (ندف زدن) پنبه یی دیدمك وآتمق یقال (ندف القطن: بزد پنبه را) پنبه یی دتدی وآندی (نزف ضعیف کردانیدن رفتن خون مردرا وهمه آب چاه را بر کشیدن وهمه آب چاه خشك شدن) برکمسنه دن قان کیدوب ضعیف اتمك وقویونك صوینی جمله چیقارمق وصوینی جمله کیدوب قورومق یقال (نزفه الدم ضعیف کرد اوراخون) قان آنی ضعیف اتدی ینزفه ضرب بابندن ینزفه نصر بابندن (ونزف البئر تهی کرد چاه را) قویونك صوینی بوتون بوشالتدی (نسف : دامیدن خرمن و برکندن بنا) خرمن صاورمق وبنایی یقمق یقال (نسف الطعام: بباد داد طعام را) بغدایی صاوردی وپاك ایدی مخفی اولمیه که طعام اصلنده مطلقا مأکولاته دیرلر ایدی صکره بغدایه تخصیص اولندی (ونسف البناء برکند بنارا) بنایی یقدی (نطفان چکیدن آب) صوطامله مق ینطف ضرب بابندن ینطف نصر بابندن (وهی النطفة واین آب چکیده) واول طاملامش صویه نطفه دیرلر (هتف وهتاف : آواز دادن) چاغرمق یقال (هتف به آواز داد اورا) آنی چاغردی (هرف غلو کردن در مدح) برکمسه نك مدحنده افراط اتمك یقال لاتهرف بما لاتعرف *ق (اباق: کریختن بنده) بنده قاچمق یقال (ابق العبد بکریخت بنده) عبد فرار اتدی یأبق ضرب بابندن یأبق نصر بابندن (حبق وحباق تیز دادن) ضرطه اتمك یقال (حبقت العنز تیز داد بزماده) دیشی کچی ضرطه اتدی (حذق بریدن) کسمك یقال (حذقت الحبل قطعته حذق وحذق وحذاقه نیك آموختن) ایو اوکرنمك یقال (حذق القرآن نیك بیاموخت نبی را) ایو اوکرندی قرآنی یحذق ضرب بابندن وحذق یحذق علم بابندن (حذق وحذاقة استاد شدن درکاری) برایشده استاد اولمق یقال (حذق فی صنعته استاد شد در پیشهٔ خود) کندو صنعتنده استاد اولدی (حرق دندان از خشم برهم سایدن) غضبدن دیشلرین بری برینه سورتوب قیجردتمق یقال (حرق نابه دندان برهم زد) دیشینی بری برینه اوردی (وبسوهان سودن) وبرنسنه یی دورپوله مك یقال حرق الحدیدای برده (حلق موی ستردن) قیلی تراش اتمك یقال (حلق الرأس بسترد سر را) باشی تراش اتدی واول قیله حلاق دیرلر (وشعر حلیق ولحیة حلیق) تراش اولنمش قیل وصقاله حلیقه دیمزلر (وبکلو زدن) وبوغازینه اورمق (حذق سرکین افکندن مرغ) قوش نجسی یقال (حذق الطائر ذرقه (خرق دریدن) یرتمق یقال (خرق الثوب بدرید جامه را) جامه یی یرتدی ودروغ کفتن) ویلان سویلمك (وهو الخرق دریده) یرتوغه خرق دیرلر خروق ج (حزق: تیر در نشانه نشستن) اوق نشانه صاپلانمق

یقال (خرق السهم الغرض بزد تیر نشانه را) اوق نشانی اوردی وکذا الخسق (خفقان طبیدن دل) یورك اوینامق یقال (خفق الفؤاد بطبید دل) یورك طلابیدی یخفق ضرب بابندن یخفق نصر بابندن (خفق بچیزپهن کسی را زدن) یاصی نسنه ایله برکمسنه یی اورمق (خفوق جنبیدن علم) بایراق حرکت اتمك یقال (خفقت الرایة بجنبید علم) بیراق حرکت اتدی تخفق ضرب بابندن تخفق نصر بابندن (خلق: آفریدن) یاراتمق یقال (خلق الله الخلق بیافرید خدای خلق را) حضرت الله خلقی یاراتدی یخلق ضرب ونصر بابلرندن (وهی الخلقة واو آفرینش) یرادیلشدر (دفق: ریختن آب) صویی دوکمك یقال (دفق الماء ریخت آب را)یدفق ضرب ونصر بابلرندن (ذرق: زیخ زدن مرغ) قوش نجسنی القا اتمك یقال (ذرق الطائر زیخ افکند مرغ) قوش نجسنی براقدی یذرق ضرب ونصر بابلرندن (رتق بهم بستن چیزرا) نسنه یی بری برینه باغلامق مثلا یرتق دیکمك کبی راتق وقاتق دیرلر فاتح ومغلق وموسع ومضیق معناسنه که ترکیده یرتوب دیکمکه قادر تعبیر اولنور یقال (رتق الشیٔ: بهم بست چیزرا) برنسنه یی جمع اتدی یرتق ضرب ونصر بابلرندن (سبق پیشی کرفتن) جمله نك اوکنه کچمك یقال (سبقه الی الغایة پیشی کرفت بروی تا بغایت) تاغایته دن انك اوزرینه سبقت اتدی (وله سابقة مر اورا پیشی است) انك تقدمی واردر یعنی ناسه برخصوصده تقدم اتدی سوابق ج (سرق وسرقة دزدی کردن) خرسزلق اتمك یقال (سرق منه مالا بدزدید ازوی خواسته را) اوغرلادی اندن مالی وسرقه مالا م ۹ (سلق زبان آوری کردن وبریان کردن خایه) دیل ایله آزرده اتمك ویمورطه یی بریان اتمك یقال (سلقه بلسانه بیازرد اورا بزبانش) دیلی ایله آنی اینجتدی (وسلق البیض بریان کرد خایه را) یمورطه یی بریان اتدی وزوزنی وخایه کوازه کردن ایله تفسیر اتدی یعنی یمورطه یی رفدان اتمك (وپوست باز کردن وکوشهٔ جوال درهم افکندن وکسی را بر قفا افکندن) ودرییی یوزمك وچوال قولپنی بری برینه باغلامق وبرکمسنه یی تپه سی اوزرینه براقق یسلق ضرب ونصر بابلرندن (شهیق آخر بانك کردن خر) اشك اکیرمه سنك صوکی آنکله تمام ایدر واول صدا آهسته ونرم اولور یقال (شهق الحمار بانك نرم کرد خر) اشك آخر نهیقنده آهسته اکیردی یشهق ویشهق ضرب وفتح بابلرندن وشهق یشهق علم بابندن (صفق باز کرد انیدن) کیرو دوندرمك (ودر فراز کردن ودست زدن) وقاپویی آچق والینی النه اوروب آواز اتدرمك (عتق وعتاق وعتاقه آزاد شدن) آزاد اولمق یقال (عتق العبد آزاد شد بنده) قول آزاد اولدی یعتق ضرب بابندن وعتق یعتق حسن بابندن (وهو العتیق آزاد شده) آزاد اولمش عبده عتیق دیرلر عتقاء وعتاق ج (عذق نشان کردن کوسفند

صاحب ابن عباده
دیدیلر کمسنك شعرنکی
فلان کمسنه سرقه
ایتدی صاحب بور
قپاره یه شوا بیاتی
تحریر وسرتد ایدن
کمسنه یه ارسال ایتدی
سرقت شعری وغیری
یضام فیه ویخدع فسوف
اجزیك صفعا بکل
یشا واخدع فسارق
المال یقطع وسارق
الشعر یصفع (منه)

وكسى رابعيى معروف كردن) قويونه نشان وعلامت وضع ايتمك كندورنكنه مخالف
رنكله وبركمسنه‌يه عيب اسناد ايدوب اول عيب ايله مشهور ايتمك (عرق بدندان
كوشت باز كردن از استخوان) اتى كوكدن ديش ايله قوپارمق يقال(عرق العظم
بخايد استخوان را) كوكى چكنه‌دى يعرق ضرب ونصر بابلرندن(وهو العراق)اتى
آيرلمش كوك (غسوق تاريك شدن شب) كيجه قراكو اولمق يقال(غسق الليل تاريك
شدن شب) كيجه قراكو اولدى(فتق باز شكافتن چيزرا)برنسنه‌يى ياروب آيرمق يقال
(فتق الشئ جدا كرد چيزرا)برنسنه‌يى آيردى يفتق ضرب ونصر بابلرندن(فسق
وفسوق بيرون آمدن از فرمان خداى تعالى)حضرت اللهك امرندن طشره چيقماق
يقال(فسق عن امر الله بيرون شد از فرمان خدا)حضرت اللهك امرندن طشره اولدى
يعنى حضرت اللهك فرمانه اطاعت ايتمدى يفسق ضرب ونصر بابلرندن (فلق
شكافتن) يارمق يقال(فلق الشئ بشكافت چيزرا)برنسنه‌يى ياردى وسمعت كذا من فلق
فيه شنيدم چنين از شكاف دهن وى) شويله اشتدم آنك آغزى ياريغندن مشافهة
استماع ايتدم ديه جك محلده استماع اولنور (لفق : بهم بازدوختن) ايكى پاره‌يى برى
برينه ديكمك(مزق دريدن) ييرتماق وپاره پاره ايتمك(نطق : ومنطق سخن كفتن)
سوز سويلمك يقال (نطق سخن كفت) سوز سويلدى ينطق ضرب ونصر بابلرندن
(نعيق بانك بر كوسفند زدن وبانك دادن)مؤذن قويونه چاغرمق ومؤذن اذان اوقومق
يقال (نعق الراعى بالغنم بانك زد شبان بر كوسفندان) چوبان قويونلره آواز ايتدى
(ونعق المؤذن بانك داد مؤذن) مؤذن آواز ايتدى يعنى اذان اوقيدى (نغيق ونغاق
بانك كردن كلاغ) قارغه اوتمك يقال(نغق الغراب بانك كردن زاغ) قارغه اوتدى
ينغق ضرب وفتح بابلرندن (نهيق : ونهاق بانك كردن خر) اشك اكرماق يقال
(نهق الحمار بانك كرد خر) اشك اكردى ينهق ضرب ونصر وفتح بابلرندن :ك (افك
دروغ كفتن) يالان سويلمك يقال افك دروغ كفت يالان سويلدى(افك كردانيدن
دوندرمك يقال (افكه عن رأيه باز كردانيدش از انديشه او) آنى دوندرى
كندو رايندن(بتك كوش از بن بريدن)قولاغى ديبندن كسمك ومطلقا كسمك معناسنه
دخى كلور يقال (سيف باتك)اى صارم (حبك : بافتن واستوار كردن)برنسنه‌يى
اورمك وبر شيئ محكم ايتمك (حنك لويشه برستور كردن) دابه‌يه يواشه اورمق
(سبك پالودن)ارتمك وسوزمك يقال (سبك الذهب والفضه بپالود زر وسيم را)
آلتونى وكوشى ارتدى وسوزدى(وهى السبيكة واين زر وسيم پالوده) ارتمش وسوزلمش
آلتونه وكوشه سبيكه ديرلر (سفك خون ريختن) قان دوكمك يقال (سفك دمه

مرزوقى ديدى كه
عراق عينك ضمى ايله
عرق لفظنك جمعيدر
عينك فتحى ورانك
سكونى ايله كه اتى آيرلمش
كوك معناسنه‌در ديديلر
وبعضيلر اتلو كوك
معناسنه در ديديلر
وعراق عينك كسريله
قربه‌نك اشاغيسنده
اولان تيكش معناسنه‌در
كوفه وبغداد نواحيسنه
عراق تسميه اولنديغى
ارض عربك ناحيهٔ
اسفلنده واقع اولديغنه
بناءدر (منه)
فيروزآبادى كلامندن
مستفاد اولان بودركه
نعق ونعق الغراب
مهمله ومعجمه ايله
صاح الغراب معناسنه اوله
ونعب الغراب صوت
ديدكدنصكره نعق
خيرده ونعب شرده
مستعملدر ديدى بعض
شراح مقامات مقامهٔ
اهوازيه‌ده حريرينك
ازجر بغراب البين
عبارتنك شرحنده
ديدى كه فراقى غرابه
نسبت ايتدكلرينك
وجهى بودركه عرب
منزلدن برمنزله كوج
مراد ايدوب خيمه‌لرين
يوزمغه باشلدقلرنده
غربان جمع اولوب
قوناق يرنده قالان
بقيهٔ طعام ودوابك
زبلنى اكل ايچون
متهئ اولوب صبحه
ايدرلر اول وقتده عرب نعق الغراب البين ديرلر وآنكله تشأم ايدرلر (منه)

بريخت خونش را) دوكدى آنك قانى (فتك ناكاه كشتن) اكسزين اولدرمك(فتوك
وفتاكه م)يقال(فتك به ناكاه كشتش) اكسزين يعنى مقتول غافل ايكن اولدردى
يفتك ضرب ونصر بابلرندن (شبك آميختن ودرهم افكندن انكشتان) قارشدرمق
وپارمقلرين برى برينه كچورمك(ملك وملك وملكه زيردست كردن چيزرا)نسنه‌يه
مالك اولمق يقال (ملك الشئ مالك شد چيزرا) برنسنه‌يه مالك اولدى وهو المملوك
اول نسنه‌يه مملوك ديرلر مماليك ج (ملك پادشاه شدن)پادشاه اولمق يقال(ملك سنين
پادشاهى كرد سالها)نيجه ييل پادشاهلق ايلدى(وهى المملكة واين پادشاهى) پادشاهك
مالك اولديغى حدودده مملكة ديرلر والملك والملكوت م (وهو ملاك الامر واين قوام
كار) وبو ايشك قائم وثابت اولمه‌سنه سبب در (ملك نيك سرشتن خميررا)خميرى
غايت ايو يوغرمق يقال (ملك العجين سخت سرشت خميررا) خميرى پك زياده
يوغردى(نسك پرستكارى كردن خداى را) حضرت اللهه عبادت ايتمك يقال
(نسك الله عبادت كرد خداى را) اللهه عبادت ايتدى ينسك ضرب ونصر بابلرندن
(هتك پرده دريدن) پرده ييرتماق يقال (هتك ستره دريد پردهٔ اورا) آنك پرده‌سن
ييرتدى(هلك وهلكه وتهلكه وهلاك ومهلكه هلاك شدن) يقال(هلك هلاك شد هلاك)
اولدى ل (افول فروشدن آفتاب وماه وستاره) كون وآى ويلدز غروب ايتمك
(افلت الشمس فرورفت آفتاب) كون باتدى(اهول آبادان شدن)معمور اولمق يقال
(اهلت الدار آبادان شد سراى)سراى معمور اولدى(وهى آهلة) واول آبادان اولان
سرايه آهله ديرلر(اهل آبادان كردن)يقال(اهلها الرجل آبادان كرد اورا مرد) رجل
اول سرايى معمور ايتدى يأهل ضرب ونصر بابلرندن (وهو آهل آبادان كننده)وهى
ماهولة آبادان كرده) واول سرايى معمور ايدوب آنده ساكن اولان رجله آهل
ومعمور ايدوب ساكن اولديغى سراى مذكوره مأهوله ديرلر(اهل واهول زن كردن)
تزوج ايتمك يقال (اهل الرجل زن كرد مرد) رجل اولندى يأهل ضرب ونصر
وفتح بابلرندن (بتل بريدن) كسمك يقال (بيع بتل فروختن بريده) قطعى صاتمق كه
آنده خيار اولميه وصدقة بتلة صدقه بريده) قطعى صدقه كه آنده رجوع ورياو سمعه اولميه
(تفل خيو از دهن افكندن) آغزدن توكروك براقمق يقال(تفل فى وجهه تفوا فكند در
رويش) يوزينه توكروك القا ايتدى يعنى يوزينه توكوردى يتفل ضرب ونصر بابلرندن
(جلان جهان جهان رفتن مرغ وبريكپاى جهيدن كودن) قوش صچرايه‌رق كيتمك
وچوجوق برايا غنك اوزرينه سكمك يقال(جل الطير جهان جهان رفت مرغ)قوش
صچرايه‌رق وسكه‌رك قارغه كبى مثلا(وجل الصبى بيك پا جهيد كودك)چوجوق برايا غن

مرزوقى ديدى كه مليك
وملك لامك كسريله
سلطنت وملك صاحبى
اولان كمسنه وملك
ميمك ضميله بركمسنه‌نك
حكم وسلطنت صاحبى
اولمسى وملك ميمك
كسريله برشيئه مالك
وبرنسنه صاحبى
اولمق وملك خميرى
عظيم مبالغه ايله
يوغورمق معناسنه‌در
وجله سنك فعلى
ملك يملك در (منه)
ويقال نجوم افل
وافول وفلان كمسنه
فرومايه وبدبختدر
ديه جك يرده فلان
كعبه سافل ونجمه آفل
وتقول القرم من
الافيل اى الكبير
من الصغير (منه)

وفي المثل حمله على قرن اعفر شرشديده القا ايتدى ديه جك يرده ضرب اولنور قال الكميت وكنا اذا جبار قوم اراد نا بكيد حملناه
على قرن اعفر يعنى آنى قتل ايدوب باشنى سنان ونيزه يه وضع ايدرز زيرا (٣٤) اوائلده سنانى بيونوزدن ايدرلر ايدى

قالدروب بر اياغله سكدى يحجل ضرب ونصر بابلرندن (حفل كرد آمدن وپاك داشتن) جمع اولمق وبر نسنه يى قايرمق مبالات كبى (حمل برداشتن وباردار شدن زن ودرخت وحمله بردن) قالدرمق وخاتون كبه اولمق واغاجده ميوه اولمق وبر كيمسه يه حمله ايتمك يقال (حمل الشيء على ظهره اوعلى رأسه برداشت چيزرا بر پشت او يابر سر او) قالدردى نسنه يى صيرتى اوزرينه ياباشى اوزرينه (وحملت المرأة حامل شدن زن) خاتون كبه اولدى (وحملت الشجرة باردار شد درخت) اغاچ ميوه دار اولدى (وهى حامل واوزن باردار) كبه خاتونه حامل ديرلر مؤنثه مخصوص لغت اولمغله تاء تأنيث ترك اولندى وحاملة دخى ديرلر حملت صيغه سنه قياس ايله وحمل عليه فى الحرب حمله آورد بروى دركارزار) جنكده آنك اوزرينه حمله ايلدى يعنى رنجيده ايتدى (وحمل على نفسه فى السير برنجانيد خودرا دررفتن) يورومكده كندويه زحمت ويردى (وهو الحمل واوبار پشت وسربيان) آرقه يه وباشه قودقلرى يوكه حمل ديرلر حانك كسريله (والحمل بارشكم وميوه درخت) خاتونك قارننده اولان چوجوغه واغاجك اوستنده اولان ميوه يه حمل ديرلر خانك فتحيله (وماعلى فلان من محمل ونيست برفلان اعتماد) فلان كمسنه يه اعتماد يوقدر (خبل تباهى كردن) خراب وافساد ايتمك زوزنى ناقص كردن عقل واعضا ايله ترجمه ايتدى (يقال خبله الحب تباه كرد اورا) دوستى محبت يعنى عاشقلق آنى خراب وعقلنى ناقص ايتدى يخبل ضرب ونصر بابلرندن (وهو الخبال) واول خرابلغه وفساد عقله خبال ديرلر (ختل فريب دادن) الدادمق يقال (ختله بفريفت اورا) آنى الداددى خدعه كبى يختل ضرب ونصر بابلرندن (ذميل وذملان دويدن) سكرتمك يقال (ذمل البعير بدويد اشتر) دوه سكرتدى يذمل ضرب ونصر بابلرندن (صهيل بانك كردن اسب) آت كشنمك يقال (صهل الفرس بانك كرد اسب) آت كشنه دى يصهل ضرب وفتح بابلرندن (عتل كش كشان بردن) زور ايله كوتورمك يقال (عتله الى الحاكم بزور برد اورا) زور ايله آنى حاكمه كوتوردى يعتل ضرب ونصر بابلرندن (عدل داد كردن وبرابر كردن چيزى باچيزى) عدالت ايتمك وبر نسنه يى بر نسنه ايله برابر ايتمك ومعناى اخير مفعول ثانى يه حرف باء ايله متعدى اولور يقال (عدل فى القضية راستى كرد در حكم) حكمده طوغرولق ايتدى يعنى عدالت ايدوب جور ايتمدى (وعدل الشيء بالشيء برابر كرد چيزى را با چيزى) بر نسنه يى بر نسنه يه برابر ايتدى (عدول كشتن) كچمك يقال (عدل عن الطريق بكرديد از راه) يولدن دوندى (عذل ملامت كردن) لوم ايتمك يقال (عذله نكوهيدش) آنى لوم ايتدى يعذله ضرب ونصر بابلرندن (عزل جدا كردن ومعزول كردن) آيرماق ومعزول ايتمك يقال (عزله

وحمله على الانسان الصعاب دخى بو مقامده ضرب اولنور افتا فتى نك جميدر كه مراد عجمى كنج دوه در وبو معنانك صددنده حمله على شرف الذلل ديو ضرب مثل ايدرلر شرف شارفك جميدر ناقة مسنه معناسنه كه مراد تعليم اولنمش ناقه يدر (منه) اصمعى ديدى كه اصل مخاتله نك معناسى بودركه صياد صيده توجه ايتدكده آهسته آهسته مشى وكندوبى اخفا ايدرك كيتمكدر تاكه صيد آنى حس ايتميه صكره توسيع اولنوب مستورا بر كمسنه يى الدامقده شايع اولدى شاعر سر منجمين اولديغى بيان ايدوب ختنى خاتلات الدهر حتى كأنى خاتل يدنو لصيد قريب الخطو يحسب من رآنى ولست مقيدا انى بقيد (منه) معلوم اوله كه على يدى عدل مثلنده واقع اولان عدلدن مراد ابن السكيت ديديكى اوزره قوم تبع دن بور جلك اسميدر تبعك جلادى ايدى بر كمسنه نك قتلنى مراد ايدوب اكا تسليم ايتدكده اولدخى قتل ايدر ايدى

واول زمانده اولان قوم بر نسنه دن مايوس اولوب بعدالیوم اندن اميده منقطع در ديه جك يرده ضرب اولنوردى (منه) وفي المثل (عن)
ليس من العدل سرعة العذل يعنى بر كمسنه بر عمل ايتدكده كنهنه واصل اولمدين انى لوم معقول دكلدر بلكه بر عذر مقبولى اوله (منه)

ومن احسن من ابيات المتنبي فى التشبيه قوله بيت يخيل لى ان البلاد مسامع واني فيها ما يقول العواذل يعنى بلادبا كه نسبت قوللاقلردر
وبن آنلره نسبت عشاق لوم ايدن كمسنه لرك قولى كبى يم وقول عاذل اذن عاشقده مستقر وثابت اولمديغى كبى بن دخى بلاددن بر بلده ده
مستقر اولمم زيرا اول كلامكه طبعه موافق اولميه (٣٥) آذانده ثابت واذهانده دائم اولمز (منه) وفي المثل ذهب طولا

عن الجملة جدا كرد اورا ازهمه) آنى كروهدن آيردى وهو (بمعزل من هذا الامر واو دورست ازين كار) واو بو ايشدن اوزاقدر (وعزل الامير العامل عن العمل معزول كرد امير كاركن را از كار) امير عاملنى عملدن معزول ايتدى (عسلان جنبيدن نيزه) مزراق حركت ايتمك (ودويدن كرك) وقورت سكيرتمك يقال (عسل الرمح بلرزيد نيزه) مزراق حركت ايتدى كه ديتردى ديو تعبير اولنور (وعسل الذئب بدويد كرك) قورت سكرتدى (عسل انكبين در طعام كردن وكسى را انكبين دادن) طعامه بال قاتمق وبر كمسنه يه بال ويرمك يعسل ضرب ونصر بابلرندن (عضل زن را از شوى كردن بازداشتن) خاتونى قوجه يه وارمغه مانع اولمق (وبدزيستن يازن خويش تاخودرا بكابين بازخرد) وبر كمسنه خاتونى ايله زنده كانى ايتميوب هميشه اذيت ايدوب مهرى ايله كندوبى تخليص ايتمك ايچونكه نكاحم حلال جانم آزاد اولسون ديو تعبير اولنور يقال (عضلت الايم عن الزوج بازداشت بيوره را ازشوى كرد) طول خاتونى قوجه يه وارمقدن منع ايتدى يعضل ضرب ونصر بابلرندن (عقل خردمند كشتن ودريافتن وزانوى شتر بستن وديت دادن وقبض آوردن داروشكم را) عقللو اولمق وفهم ايتمك ودوه نك ديزينى باغلامق وعلاج ايله قارين قبض اولمق يقال (عقل الغلام خردمند شد غلام) اوغلان عاقل وبالغ اولدى (وعقل القتيل ديت داد كشته را) مقتولى ايچون ديت ويردى (وعقل عن القاتل ديت داد ازكشنده) قاتل طرفندن مقتول ايچون ديت ويردى وهو العقل واول ديته عقل ديرلر (والمعقلة م وعقل البعير بالعقال زانو بست شتر را بزانو بند) ديزباغى ايله دوه نك ديزين باغلادى (وهى العقلة وابن بسته كى زبان) وبو دل بغلمه سيدر حاصلى دل آغز باغى ديدكلرى افسونه عقله ديرلر (وعقل الدواء البطن بست داروشكم را) علاج يوره كى قبض ايتدى (وهو العاقول واين داروشكم بند) واول يوره كى قبض ايدن دارويه عاقول ديرلر (غزل رشتن) اكرمك يقال (غزلت المرأة القطن برشت زن پنبه را) خاتون پنبه يى اكردى (غسل شستن) يايقامق يقال (غسل الشيء بالماء بشست چيز را بآب) يودى نسنه يى صو ايله (وهى الغسالة آبى كه درو چيزى شسته باشند) واول صوكه ايچنده نسنه يايقارلر اول صويه غساله ديرلر (فتل تافتن) بوكمك يقال (فتل الحبل بنافت رسن را) ايپى بوكدى (فصل جدا كرن ومنقطع كردن خصومت) آيرمق وخصومتى قطع ايتمك يقال (فصل القاضى الخصومة قطع كرد قاضى خصومت را) كسدى قاضى خصومتى وهو فيصل واول قاضى يه فيصل در (فصال بازداشتن بچه ازشير) كوجكى ممه دن كسمك يقال (فصل الرضيع عن امه فصالا بازكرد كوچك شير خواره را ازمادر) وآيردى سودامن كوجكى آنه سندن (فصل عن المكان فصولا جدا

وعدم معقولا طويل بى طائل حقنده ضرب اولنور (منه) ابو بكر بن الانبارى ديدى كه رجل عاقل عبارتنده ايكى قول واردر بعضيلر ديديلر كه عاقل اول كمسنه دركه كندى امورينى وجميع احوالنى جامع اوله عقلت الفرس ديرلر درت اياغنى بريره جمع ايلسه وبعضيلر ديدى كه عاقل اول كمسنه دركه نفسنى حبس ايدوب هواسندن منع ايليه اعتقل لسان الرجل ديرلر تكلم ايده ميوب دلى باغلنسه قاله فى الزواهر (منه) ميدانى عاقول حديث مثلى هر استماع ايتديكى كلامى حفظ ايدر فراموش ايتمز ديه جك يرده ضرب اولنور ديدكدنصكره ديدى كه عاقول دره دن اول موضعدر كه معوج اوله وارد اولان شيء حفظ وستر ايده (منه) وفي المثل الفحل تحمى شوله معقولا شول شائله نك جميدر كه على غير القياس شائله اول ناقه دركه سودى آز قالوب طوغورديغى وقتدن يدى سكز آى كچمش اوله يعنى فحل كندنك ناقه سنى غيرى فحلدن حمايه

ايدر اياغى باغلو اولورسه دخى صاحب وسيط ديدى كه حر اولان كمسنه هر مشقته تحمل ايدر لكن عرضنه متعلق اولان خصوصده
تحمل ايتمز ضعيف اولورسه دخى ديه جك يرده ضرب اولنور روايت اولندى كه فند الزمانى دوه لرينك يانندهايكن غارت ودوه لرينى
سوروب كوتورديلر وصاغ الينى قيليج ايله چالوب دوشورديلر بعده عيالى جانبنا هجوم ايتدكلرنده فند مزبور صول الينه قليج آلوب ٩

٩ آنلره حمله ایتدکده صاغ الیک مقطوع اولدقدن صکره ینه حمله ایدرسن دیو طعن ایتدیلر بو وقتده مثل مذکوری ایراد ایتدی (منه)
مرزوقی دیدی که فصل الخطاب دیرلر و فصاحة مراد ایدرلر زیرا ﴿ ٣٦ ﴾ فصیح اولان کمسنه کلامک جید وردیسنی

شدازجای) برندن آیرلدی (قباله پایندانی کردن) کفاله ایتمک یقال (قبل به پذیر فناری کرداورا) اکا کفیل اولدی یقبل ضرب و نصر بابلرندن وهو قبیل بایندان کفیله قبیل دیرلر قبل و قبلاء ج (کبل بند کردن) باغلامق یقال (کبلت الاسیر) ای قیدته (کمال و کمول تمام شدن) تمام اولمق یقال (کمل تمام شد) یکمل ضرب و نصر بابلرندن وکمل یکمل علم بابندن وکمل یکمل حسن بابندن م (وشیٔ کامل چیزی تمام) تمام نسنه وکمل وکمیل م (نزول فرود آمدن) اینمک یقال (وهی النازلة واوبلاء فرو آینده) نازل اولان بلایه نازله دیرلر نوازل ج (نسول و نسلان پوییدن کرک) قورت ییلمک یقال (نسل الذئب بپویید کرک) قورت ییلدی ینسل ضرب و نصر بابلرندن (نکول باز ایستادن ازسوکند) یمیندن کروطورمق یعنی یمین ایتمک یقال (نکل عن الیمین باز ایستاد ازسوکند) یمیندن اعراض ایتدی ینکل ضرب و نصر بابلرندن (هدیل بانک کردن قمری و آنچه بدان ماند) قمری و قمری مثللو قوش آواز ایتمک یقال (هدل القمری بانک کرد قمری) قمری آواز ایتدی (هزل سخن هزل کفتن ولاغر کردن) لغو سوز سویلمک و آریق ایتمک یقال (هزل الرجل هزل کرد مرد) هزل سویلدی رجل (وهزل دابته لاغر کرد ستور خودرا) کندو دابه سنی آریقلاتدی (هزال لاغر شدن) آریقلامق یقال (هزلت الدابة خود لاغر شد ستور) دابه کندو آریقلادی (ودابة هزیل ومهزولة ستور لاغر شده) آریقلامش دابه دواب هزلی ج (هطل وهطلان پیوسته باریدن باران) یغمور اولاشق یاغمق تتابع مطر معناسنه (یقال هطل المطر فروریخت باران دمادم) یغمور متصل یاغدی (وهو هطل پیوسته بارنده) متصل یاغان یغموره هطل دیرلر وهاطل وهطیل م (همل وهملان وهمول اشک باریدن چشم) کوز یاشی دوکمک یقال (هملت عینه اشک بارید چشم او) آنک کوزی یاش یاغدردی یعنی دوکدی یهمل ضرب و نصر بابلرندن م (ادم نان خورش کردن طعام را) طعامی اتمک قاتوغی ایتمک یقال (ادم الطعام نان خورش کرد طعام را) اتمک قاتوغی ایتدی طعامی یأدم ضرب و نصر بابلرندن ٩ (وهو الادام) اتمک قاتوغنه ادام دیرلر ادم ج ٩ (بسم نرم خندیدن) آهسته کولمک یعنی تبسم ایتمک یقال (بسم بکمارید) تبسم اتدی (وهو المبسم) دهن آغزه که محل تبسمدر مبسم دیرلر کذلک اوک دیشلره دخی اطلاق اطلاق اولنور مباسم ج (بغام بانک کردن آهو و شتر وکاو دشتی) آهو و دوه و یابان صغری باغرمق (ثلم رخنه کردن چیزی را) بر نسنه یی کدمک یقال (ثلم الجدار رخنه کرد دیوار را) دیواری کدی (وهی الثلمة) رخنه کدیکه ثلمه دیرلر (جثم وجثوم بزانو نشستن) دیز اوزرینه چوکمک یقال (جثم الطائر بزانو خفت پرنده) قوش

تمیزه قادردر واما بعد لفظنه فصل الخطاب دیدکلری کلام فصیح اولدیغی ایچون دیرلر (منه)
وفی المثل یوم النازلین بنیت شوق ثمانین نازلین دن مراد حضرت نوح و سفینه ده اولان مسلمیندرکه سفینه دن خروج ایتدکلرنده سکسان عدد کمسنه ایدیلر جزیره ده موصله قریب بر قریه بنا ایتدیلر اول قریه یه قریهٔ ثمانین تسمیه ایتدیلر اول کمسنه حقنده ضرب اولنور که پیر اولوب نیجه کمسنه لر ایله کورو شوب روز کارک کرم و سردینی چکمش اوله (منه)
وفی المثل ان الهزیل اذا شبع مات دولته نائل اولدقده خلقه تجبر ایدن کمسنه حقنده ضرب اولنور (منه)
ابو عبیده و عطاسمنکم حردق فی ادیمکم مثلنده ادیمدن مراد زق یعنی طلوم معناسنه در دیدیلر و بعضیلر ادیم مأدوم معناسنه در یعنی سزک سمنکز کندی اتمککز قاتقینه دوکلور وغیری بر کمسنه یه تجاوز ایتمز معناسنه در دیدکلری بخیل حقنده ضرب اولنور (منه)

٩ دالک ضمیله و تخفیف ایچون تسکینی دخی جائزدر ابن الانباری دیدی که ادام اول طعامدرکه خبزی آنکله تطییب ایدرلر کما کل آنکله متلذذ اولورلر وادم الله بینهما دیرلر جمع بینهما عجبة ﴿ ٣٧ ﴾ ورضاءن کل واحد بصاحبه معناسنه

دیزی اوزرینه چوکدی یجثم ضرب و نصر بابلرندن (جذم بریدن) کسمک (جرم وجرام بریدن خوشهٔ خرما) خرما صالقمنی کسمک یقال (جرم النخل برید باردرخت خرمارا) خرما اغاجنک میوه سنی کسدی (جرم کناه (جزم ساکن کردن حرف) یقال (جزم المضارع جزم کرد فعل مضارع را) فعل مضارعی مجزوم ٧ اتدی (جلم بریدن) کسمک (حتم واجب کردن کاررا) ایشی واجب ایتمک یقال (حتم الامر واجب کرد کاررا) واجب اتدی ایشی (حذم بریدن وبشتاب خواندن) کسمک وعجله ایله چاغرمق (حرمان وحرم بی روزی کردن) نصیب سز ایتمک یقال (حرمه الطعاء محروم کردش ازعطا) احساندن محروم ایتدی (حزم زیرکی کردن وتنک برستور بستن) زیرکلک ایتمک استوار کارشدن ایله دخی تفسیر اولندی یعنی ایشی محکم اولمق ودابه یه قولان باغلامق یقال (حزم الرجل زیرکی کرد مرد) رجل زیرکلک ایلدی وایشی محکم اولوب ترددن خلاص اولدی ضرب بابندن وحزم حزامة حسن بابندن م (وحزم الدابة بالحزام بربست ستور را بتنك) دابه یی قولان ایله باغلادی (حسم بریدن) کسمک (وداغ کردن) وداغلمق یقال (حسمه بریدش) آنی کسدی (وسیف حسام شمشیر بران) کسکین قلیچ (وایام حسوم روزهای هلاک کننده) هلاک ایدیجی کونلر (وحسم العرق داغ کرد رک را) طماری طاغلادی (حشم بغضب آوردن کسی را) بر کمسنه یی اغضاب ایتمک (حطم شکستن وهضم کردن طعام را) قیرمق وطعامی هضم ایتدرمک یقال (حطم الشیٔ شکست چیزرا) نسنه یی قیردی (وحطم الحاطوم الطعام کوارنده کرد کوارش طعام را) جوارش طعامی هضم ایتدردی (حاطوم وهاضوم) طعامک هضم اولمغه معین اولان نسنه در (ختم تمام کردن قرآن ومهر کردن) قرآنی تمام ایتمک وبرشیئه مهر وضع ایتمک یقال (ختم القرآن ختم کرد قرآن را وختم علی الشیٔ مهر نهاد برچیزی) نسنه اوزرینه مهر وضع ایتدی (خرم کم کردن وبریدن وازراه کشتن) ا کسمک وکسمک ویولدن عدول ایتمک حزم مهار برشتر کردن) دوه یه یولار صاپی طاقق ایچون بورننه حلقه ایتمک (خطم مهار درشتر کردن) حزم معناسنه در (وهو الخطام مهار) دوه نک بورننه طاقدقلری قیلدن حلقه یه خطام وتورکیده بورندورق دیرلر (والخطم والمخطم بینی) دوه نک بورنی (رتم شکستن) قیرماق رتم م (ردم دیوار برآوردن ورخنه سد کردن) دیوار یاپمق وکدوکی قپامق یقال (ردم الحایط دیوار را نیکو کرد) دیواری اصلاح ایتدی ویاپدی (شتم دشنام دادن) سوکمک یقال (شتمه دشنام دادش) اکا سوکدی (وهی الشتمة) واول سوکوشه شتیمه دیرلر (صدم کوفتن وکاری صعب رسیدن) اورمق ومشکل ایش یتشمک یقال

ابوالعباس دیدی که اکر خبزی خامضه ضم ایتسه لر خامض وحلوه ضم ایتسه لر حلو اولور اعرابیدن سؤال ایتدیلر که خبزک طعمی ندر دیو جواب ویردی که طعم الخبز ادامه انتهی ویقال طعام ادیم ومأدوم وفی المثل سمنکم مهراق فی ادیمکم غایة الحیل حقنده ضرب اولنور که ادیم نادم معناسنه اولور وادیم دری وطلوم معناسنه اولمق دخی محتملدر معنای ثانی خلال توجه ده بیان اولنمشدر عن قریب ان شاء الله تعالی (منه)
٧ ابن الانباری دیدی که فعل مجزومه مجزوم دیدکلری اعراب آندن قطع اولندیغی ایچوندر وجزمه جزم دیدکلری اعرابی قطع ایتدیکی ایچوندر زیرا جذم وجذ وحذف وحذف قطع معناسنه در (منه)
شریشی دیدی که حزم اصلنده جمع وشد معناسنه وایپ ایله باغلایوب ارقه یوکی تعبیر ایتدکلری شیئه خرمه دیدکلری بو معنادن مأخوذدر وقولانه حزام دیدکلری دابه نک میانه شد اولندیغی ایچون لهذا جودة رأی صاحبی اولوب رأیني جامع وامرینی محکم ایدر کمسنه یه حازم اطلاق اولندی (منه) وفی الصرح حزمت البعیر بالحزامة بالحزامه حلقهٔ موبین که دربینی شتر کشند و مهار دروی بندند (منه)

ومثل اخرده اولان اليوم ظلم دخي بو معنايه مبني در يعني بو شئ (۳۸) موضعنك غيري موضعنه وضع ايتدي اول كمسنه حقنده

(صدمني كذا بهم بر كوفت مراچنين) بني شويله نسنه اوردي كه چارپدي تعبير اولنور وبكا بر مشكل ايش يتشدي (صرام بريدن بار خرما بن وبريدن از كسى) خرما اغاجنك خرماسني كسمك وبر كمسنه‌دن دوستلغي قطع ايتمك يقال (صرم النخل بريدن بار درخت خرمارا) خرما اغاجنك ميوه سني كسدي (وصرم صديقه صرمابريد دو ستى از دوستش) كسدي دو ستلغي دوستندن (وهى الصريمة واوبريده كى) وكسليشه صريمه ديرلر (صلم ازبن بريدن كوش وآنچه بدان ماند) قولاق وقولاق مثللو نسنه‌يي ديبندن قطع ايتمك (ظلم بيداد كردن) ستم ايتمك يقال (ظلمه بيداد كرد اورا) اكا ستم اتدى وهى الظلامة واين ستم وظالم نه كونه ظلم ايتمش ايسه آنك ايتديكى ظلمه ظلامه ديرلر حاصلى مظلوم حقى ديمكدر (والمظلمة م (ويوم المظالم روز داد) عدالت كوني كه هر كس ظلما بر كمسه‌نك بر نسنه سين آلمش اوله آني ظالمدن اخذو مظلومه ردايدرلر (عثم كژباز بستن شكسته) قيرلمش كوكي مثلا اكري باغلامق (وكژوارسته شدن) واول كموك اكرى بتمك (عذم وعذام بدندان كرفتن) ديش ايله طوتمق (عرام شوخي كردن كودك) چوجوق ادبسزلك ايتمك وبدخوي اولمق يقال (عرم الصبي شوخ شد كودك) چوچوق بدخويلق ايتدى يعرم ضرب ونصر بابلرندن (عزم دل بر كارى نهادن) برايشه ربط قلب ايتمك يقال (عزم على الامر عزم كرد بر كار) ايشه عزيمت وقصد ايلدى (وهى العزيمة) واول قصده عزيمت ديرلر (عصمة نكاه داشتن) حفظ ايلمك يقال (عصمه الله نكاه داشت اورا خداى) حضرت الله آني حفظ ايلدى (غشم ظلم كردن) ظلم ايتمك يقال (غشم ستم كرد) جور ايتدى (فدام بر بستن) باغلامق واول بز كه ابريق آغزينه سوزك ايچون باغلارلر ا كافدام ديرلر (فصم شكستن بي جدايي كردن) قيرمق كه برى برندن آيرلميه يقال (فصم الشئ شكست ولى از يكديكر جدانكرد) قيردى لكن برى برندن آيرمدى (فطم وفطام از شيرباز كردن كودك) چوجوغى سوددن كسمك (فطم الصبي عن امه باز كرد كودك را از مادر) كسدى چوجوغى انه‌سندن (وهو الفطيم كودك باز كرده از شير مادر) آنه‌سنك سوددن كسيلن چوجوغه فطيم ديرلر (قسم وقسمة وانجشيدن) تقسيم ايدوب حصه حصة ايتمك يقال (قسم المال بخش كرد خواسته‌را) مالى بولوك بولوك اتدى (وهو القسم بخش) وهر حصه‌يه قسم ديرلر (والمقسم جاى كاه بخش كردن) بولوك بولوك اولاجق موضع (قصم شكستن باجدا كردن) قيروب وبرى برندن آيرمق يقال (قصم الشئ بشكست وجدا كرد چيزى‌را) قيردى وبرى برندن آيردى نسنه‌يى (قطم جشيدن ودندان بر چيزى نهادن

ضرب اولنور كه اولا
برنسنه ايله امر ايتدكده
آندن ابا ايدوب
صكره قبول وانقياد
ايليه ابن مصعب ايدي كه
اخبرك واليوم ظلم ديرلر
يعني اول قوي ايدم
شمدي ضعيف اول
ارتكاب ايتمديكم
نسنه‌لري ارتكابه
باشلادم مخفي اولميه كه
ظلمي بومه اسناد ظرفيت
علاقه‌سيله در ليل
نائم ويوم فاجر ديدكلري
كبي (منه)

ابن الانباري زاهرده
ديدي ظلم المطر الارض
بني فلان ديرلر يغمور
زمينلرينه بي وقت
ياغه وظلم الماء الارض
بني فلان ديرلر عادتا
صو بالغ اولمديغي
موضعه بالغ اولسه
وظلم كاهي نقصان
معناسنه كلور قال الله
سبحانه وظلمونا ولكن
كانوا انفسهم يظلمون
اي مانقصونا من ملكنا
شيئا وانما نقصوا انفسهم
(منه)

ابن الانباري رجل
ظلوم غشوم عبارتنك
معناسنده ديدي كه
ظلوم اول كمسنه دركه
كندو مالي اولمين
نسنه‌يي اخذ ايدر
واشيايي مواضعنه
وضع ايتمز وغشوم
اول كمسنه دركه قادر اولديغي نسنه‌يي حلقدن ظلما اخذ ايدر قليل وكثير جيد وردي هر نه كورسه آلور وغشم الحاطب دن (تاسخت)
مأخوذدر يعني كيجه وقتي حطب جمع ايتدي ياش وقوري ديميوب جمع ايتدي (منه)

تاسخت است يانه) طاتمق وديش ايله بر نسنه‌يى ايصيرماقله اول نسنه قاتى ميدر يومشق ميدر بلمك ايچون (قلم چيدن ناخن) طرناق كسمك يقال (قلم الظفر چيد ناخن را) طيرناغى كسدى (وهى القلامة ناخن بريده) طيرناق كسينتسى (كدم كزيدن) ايصيرماق يقال (كدم الحمار بكزيد خر) اشك ايصيردى يكدم ضرب ونصر بابلرندن (كظم خشم فرو خوردن) غضبى تسكين ايتمك يقال (كظم غيضه فرو خورد خشم را) غضبنى يوتدى واظهار اتمدى (وكظم على غيضه م (وهو كظيم خشم فرو خورنده) خشمنى تسكين ايدن كمسنه‌يه كظيم ديرلر (كلم خسته كردن) ياره ايتمك يقال (كلمه خسته كردش) آنى ياره‌لادى كلام وكلام ج (لثم دهن بند بر بستن) ياشماق باغلانمق يقال (لثمت المرأة دهن بند بست زن) خاتون آغيزباغى باغلادى (وهو اللثام) ياشمغه لثام ديرلر (لدم بروى زدن) يوزينه اورمق يقال (لدمت و جهها بزدزن روى خودرا) خاتون كندى يوزينه اوردى (لطم تبانچه زدن) سيلى اورمق يقال (لطمه طبانچه زدن اورا) اكا سيلى اوردى (لكم مشت زدن) يومروق اورمق يقال(لكمه مشت زد اورا) اكا يومروق اوردى(نسيم ونسمان خوش وزيدن باد) يل ايواسمك يقال (نسمت الريح خوش وزيد باد) يل خوش اسدى (نظم پيوستن) اولاشدرمق وديزمك يقال (نظم اللؤلؤ بر رشته كشيد مرواريدرا) اينليكه چكدى اينجويى وديزدى (وهو النظام مرواريد در رشته كشيده) ديزلمش انجويه نظام ديرلر (نغم ونغمة سرود كفتن) ايريلامق يقال (نغم سرود كفت) ايريلادى ينغم ضرب وفتح بابلرندن (نقم ونقمة ونقمة كارى زشت آمدن وكينه كشيدن) برايشك مكروه اولديغندن صاحبى تعييب اولنمق وانتقام آلمق يقال (لقم منه كذا عيب نهاد از وچنين چيزرا) آندن شويله نسنه‌يى عيبلدى ينقم ضرب بابندن ونقم ينقم علم بابندن م (هتم شكستن دندانها ازبن)ديشلرى ديبندن قيرمق يقال (ضربه فهتم فاه) يعنى اوردى واوك ديشلرينى دوشردى (هدم ويران كردن بنا) بنايى ييقمق يقال (هدم الدار بيفكند سرايرا) سرايى براقدى يعنى ييقدى (وهو الهدم اوفروافتاده) ييقلمش سرايه هدم ديرلر (هزم شكستن لشكر) عسكرى منهزم ايتمك (هزم الجيش هزيمت كرد سپاه‌را) عسكرى منهزم اتدى (وهى الهزيمة واو لشكر شكسته كى) وعسكر منهزم اولمغه هزيمه ديرلر(هشم وهصم شكستن)قيرمق يقال (هشم الثريد تريت كردنان‌را) اتمكى قيروب تريت ايلدى (هضم كواريدن طعام)طعامى هضم ايتمك (وكم كردن ازحق كسى چيزى) وبو معنايه من ايله متعدى اولور يقال(هضم الطعام بكواريد آش‌را) آشى هضم اتدى (وهو الهاضوم كوارش) وهضم طعام ايچون استعمال اتدكلرى جوارشه هاضوم ديرلر* ن (اجون ازحال بكشتن آب) صو متغير اولوب طعم ورنكى بوزلمق (اسون م)

وفي المثل كدمت غير
مكدم يعني ايصيره‌جاق
موضعي ايصيرمادك
حاجتني محلنه عرض
ايتميوب مطلوبني
مطلبندن طلب ايتمين
كمسنه حقنده ضرب
اولنور (منه)

وفي المثل لايكظم على
جرته كظوم سكوت
معناسنه در كظم البعير
على جرته ديرلر كويشني
چيقاروب اغزنده
چكنه‌سنه سرني كتم
ايتمين كمسنه حقنده
ضرب اولنور لايخنق
على جرته دخي
بو محلده ضرب اولنور
(منه)

مطرزي ديدي كه كظم
ظانك سكوني ايله
مخرج نفس معناسنه در
يقال غمني واخذ
بكظمي فما اقدران
اتنفس وكاهي ضرورة
شعر ايچون ظايي
مفتوح ايدرلر كما قال
عبد المطلب حين
انهزام ابرهة بيت
فانثني عنه وفي اوداجه
جارح امسك منه
في الكظم وفي المعجم
للمرزباني: كم قضيت
امورا كان اهلها
غيري وقد اخذ
الافلاس بالكظم
لاتعذليني فيما ليس
ينفعني اليك عني جري ۷

يقال (اجن الماء مزه ورنك آب بكشت) صونك طعم ورنكى دوندى يأجن ضرب
ونصر بابلرندن واجن يأجن اجنا علم بابندن وماء آجن مداله واجن قصرايله آب
مزه ورنك كرديده طعم ولونى متغيراولمش صو (تبن كاه دادن) صمان ويرمك (ثمن هشتم
شدن) سكزنجى اولمق (حفن كس را چيزى اندك دادن) بركمسنه يه آزنسنه ويرمك
حفنت لفلان ديرلر آزويرسه حفنه آووج طولوسى طعامه ديرلر (خبن بكنار چيزى
برداشتن) برنسنه يى قوجاق ايله قالدرمق وبرقوجاق نسنه يه خبنه ديرلر (وپنهان
كردن) وبرشىء وقت حاجتده لازم اولور ديو صاقلامق (ختن وختان ختنه كردن
كودك را) معصومى سنت ايتمك يقال (ختن الصبى ختنه كرد كودك را) چوجوغى
سنت اتدى يختن ضرب ونصر بابلرندن (خزن وخزانة نكاه داشتن چيزرا) نسنه يى
حفظ ايلمك يقال (حزن المال در خزينه نهادخواسته را)خزينه يه قودى مالى وحفظ
اتدى (وحزن اللسان نكاه داشت زبان را ازناشايسته) حفظ اتدى ديلنى مالا يعنى
دن يخزن ضرب ونصر بابلرندن (وهوالخزانة كنجينه)واول مال مخزون وضع اولنان
موضعه خزانه ديرلرخزاين ج (دفن درزيرخاك كردن) طوپراق التنه كومك يقال
(دفنه بيا كنداورا) آنى يرالتنه طيقدى (زبن لكدزدن اشتر) دوه صاغركن تپمك
واول دوه يه زبون ديرلر يزبن ضرب ونصر بابلرندن (زفن پاى كوفتن)اياغى يره
اورمق يعنى رقص ايتمك (سفن تراشيدن) يونماق يقال (سفنت الشىء قشرته(شفون
بدنبال چشم نكريستن) كوزقويروغيله باقمق وبووجه اوزره نظرايدن كمسنه يه شافن
وشفون ديرلر(صبن قدح شراب ازكس بكردانيدن كه نوبت اوباشد) مجلس شرابده
بركمسنه يه قدح نوبتى كلمش ايكن قدحى اندن چويرمك وويرممك(صفن وصفون برسه پاى
افتادن اسب وبر كنارۀ سم چهارم) اوچ اياغى اوزرينه آت طوروب ودردنجى اياغنك
طيرناغنى ديكمك يقال(صفن الفرس برسه پاى ايستاد اسب اوج) اياق اوزرينه طوردى آت
(عجن سرشتن) يوغورمق يقال (عجن العجين سرشت خميررا) خميرى يوغوردى
(عدن پيوسته ايستادن بجاى) بريرده چوق طوروب مقام اتخاذ ايتمك يقال (عدن
بالمقام درنك كرد بجاى) بريرده اكلندى (عرن برس دربينى شتركردن) دوه
بورننه بولار طاقمق(عطن پوست درجايى كردن تانرم شود) دريى بريره يومشاسون
ديو قوماق دباغلراتديكى كبى (عطون خفتن شتردركنار آب)دوه صوكنارنده ياتمق
(غبن زيان آورد بركس دربيع وشرا) بيع وشراده بركمسنه يه ضرراتمك يقال(غبنه
فى البيع بفريفت اورا دربيع) آنى بيعده الدادى(غبن سست شدن انديشه) بركمسنه نك
رأى وعقلى ضعيف اولمق يقال (غبن رأيه ضعيف شد رأى او) آنك رأى وفكرى
ضعيف اولدى (وهوغبن الرأى سست رأى) رأيى ضعيف اولان كمسنه يه غبين الرأى

(سست)

٧ المقدار بالقلم سأتلف المال فى عسرى وفى يسر ان الجواد الذى يعطى على العدم فيروزآبادى ديدى كه الكظم محركة الحلق اوالفم پس كظم وكظم برى برينه مغاير اولور جوهرى كلامى مطرزى كلامنه موافقدر (منه) ولثم فلان فلانا ديرلر قتل معناسنه لثم زوجته دن لثام موضعنى اوپسه كه لثام عرب عندنده اغزينه باغلادقلرى ونقاب كوزى اوزرينه باغلادقلرى ولقام بورنى اوزرينه باغلدقلرى بز پارهسيدر (منه)

مطرزينك شرح مقاماتده كلامى مصنف قولنه موافقدر زيرا ديدى كه غبن بانك سكونى ايله بيع وشراده وغبن بانك فتحيله رأى ده استعمال
اولنور (منه) شريشى مقامات حريرى ديباجه (٤١) سنك شرحنده ديدى كه فتنه اصلنده كومش آتشده امتحان معناسنه در ومطلقا

ست رأى) رأيى ضعيف اولان كمسنه يه غبين الرأى ديرلر (فتن وفتون
وفتنه در فتنه افكندن) فتنه يه براقمق يقال (فتنه در فتنه افكنداورا) آنى فتنه يه
براقدى (وهى الفتنة) واول براقدى يعنى محنت وشدته فتنه ديرلر (و فتنه شدن
وآزمودن وسوختن) وفتنه اولمق وتجربه ايتمك وياقمق (قرن وقران بهم آوردن ميان
ايشان) برايكى نسنه يى بربره كتورمك يقال (قرن بينهما يارى افكند ميان هردو)
ايكى كمسنه يى بربرينه يولداش اتدى يقرن ضرب ونصر بابلرندن (وهوالقرين واين يار)
واول ايكى يولداشك برينه قرين ديرلر قرن م (لبن شيردادن وانداختن) سود
ويرمك وآتمك يقال (لبنته والبنه والبنه سقيته اللبن ولبنه بالصخرة ضربه بها (متن
برمثانه زدن) مثانه سنه اورمق (هتون نيك باريدن باران) يغمورايو ياغمق ابوزيد ديدى كه
تهتان ديمه دن بر نوعدر ونضر ديدى كه برساعت ياغوب برساعت كسيلن ياغموردر

﴿ المضاعف من هذا الباب ﴾

ب * (تباب وتب هلاك شدن) هلاك اولمق (وزيان كردن) وزيان وخسرانه دوشمك
يقال(تب هلاك شد) هلاك اولدى يتب (حب ومحبة دوست داشتن) سومك (دب ودبيب
نرم رفتن) آهسته يورمك يقال (دب نرم رفت) ياب ياب يوريدى (شباب وشبيبة
باليدن كودك اندك اندك) معصوم آزآز بويوبوب يكيت اولمق يقال (شب الغلام
جوان شد غلام) اوغلان يكيت اولدى (وهوشاب) جوان يكيت اولمش اوغلانه شاب
ديرلر شبان وشباب ج شاب (وشبيب برسكيزيدن ستور) دابه ايكى اياقلرين قالدروب
صيچرامق يقال (شب الفرس سكزيد اسب) ايكى اياقلرين قالدروب آت صيچرادى كه
آت آتيلدى تعبير اولنور قوص كبى (ضبيب رفتن آب اندك اندك) صوياب ياب آقمق
(غبوب وغب آنكه يك روز تب آيد ويكروزنه)استمه بركون كلوب وبركون كلممك كه كون
آشيرى تعبير اولنور(وكنديدن كوشت) ات بوزولوب قوقمق يقال(غبت الحمى تب يكروز
آمدويكروزنه) ستمه كون آشيرى كلدى (وغب اللحم بوى بدكرفت كوشت)ات بدرايحه
طوتدى يعنى قوقدى ومتغير اولدى (قبيب خشك شدن كوشت وپوست) ات ودرى
قورومق (نبيب وهبيب بانك كردن كش بزوبكش آيدن او) تكه چاغرمق وتكه لكه
كلمك يقال (نب التيس بانك كرد كش بز) كچى تكه سى باغردى ٥ ت (بت وبتات
بريدن) كسمك وقطعى ايتمك كه خلاف احتمالى اولميه يقال (بته بريد اورا) آنى
كسدى يبت ضرب بابندن شاذدر زيرا مضاعف اولان كلمه ضرب بابندن كلسه متعدى
اولمز (شت وشتات وشتوت پراكنده شدن) طاغلمق وپريشان اولمق يقال (شت
پراكنده شد) طاغلدى (وهوشت پراكنده) طاغلان نسنه يه شت ديرلر شتيت م
اشتات وشتى ج (كتيت: بانك كردن شترجوان) كنج دوه چاغرمق (وجوشيدن

امتحانده دخى استعمال اولندى قال الله تعالى وفتناك فتونا وآتشه قويوب ياقدقلرى كوشه فتين ديرلرودخى اول طاش كه محترق اولمغله سونكر كبى دلوك دلوك وخفيف دركه حاملرده انك ايله اياق سورترلر اكا دخى فتين ديرلركه بزم ديار بمزده اكه سنطيرون طاشى ديرلر (منه)

ابن الانبارى ديدى كه فتنه اصلنده اماله وطريق مستقيمدن تحريفدر قال الله تعالى وان كادوا ليفتنونك عن الذى اوحينا ليك معناه ليميلونك وفتان شيطان معناسنه دركه جمعى فتان كلور فانك ضميله وفتنه خرب معناسنه كلور يقال الانسان عبد الفتانين كه مراد درهم ودينار در وفى الحديث ابتليتم بفتنة الضراء فصبرتم وستبلون بفتنة السراء مراد فتنۀ سيف وفتنۀ نساء در اذ كنت من اهل الفطن فلاتدر حول الفتن (منه)

وفى المثل ما بالدار دبى يعنى دارده دبيب وحركه كمسنه يوقدر خانه ده اصلا براحد يوقدر ديه جك يرده ضرب اولنور وما بالدار شفر وماها دعوى دخى بومقامده ضرب اولنور

معلوم اوله كه امثال (اقصى) مذكور حرف نفى ايله (٦) (نى) استعمال اولنور مثلا فى الدار شفر ديمك جائز دكلدر اكرچه ذوالرمه اثباتده
استعمال ايتديكنى عباب ومجمع ده نقل ايتدى (منه) لفظ حب حانك ضميله محبت وكسريله حبيب معناسنه در ابن الانبارى ديدى كه حب ٢

٢مذكر ومؤنثه اطلاق اولنور (منه) بركسنه‌یه نه مملكتده تولدایتدك دیه‌جك یرده ابن بدت صباك دیرلر یعنی سنی نه مملكتده

دیك) وچوملك قانمق * ث (اث واثاث انبوه شدن موی وآنچه بدان ماند) قیل وقیل
مثللو نسنه‌نك صیق وكور اولمه‌سی یقال (اث الشعر انبوه شدموی) قیل صیق اولدی
یئث ویؤث ضرب ونصر بابلرندن (رثاثه ورثوثه كهنه‌شدن) اسكیمك یقال (رث
الثوب كهنه شدجامه) جامه اسكیدی یرث ضرب ونصر بابلرندن (غثاثه وغثوثه
لاغر شدن وبدشدن سخن) آریقلامق وسوزبد اولمق یقال (غثث الشاة لاغر شد
كوسفند) قویون آریق اولدی تغث ضرب ونصر بابلرندن (وشاة غثة كوسفند لاغر)
آریق قیون (وغث الحدیث ناخوش شد سخن) سوزایو اولمدی (وحدیث غث
سخن ناخوش) یرامزسوز (وریم شدن جراحت) ویاره ایرین اولمق واول ایرینه
غثیثة دیرلر (ثیث تراویدن آب ازمشك) صوطولومدن صیزمق * ج (اجیج زبانه زدن آتش)
آتش عولنمك یقال (اجت النار بفروخت آتش) آتش علولندی تئج وتؤج ضرب
ونصر بابلرندن ثجیج شریدن آب وخون) صووقان شورولده‌مق (ثج المطر والدم
شریدباران وخون) یاغمور وقان شورولده‌دی ودوكلدی (ثج ریختن آب را) صویی
دوكمك یقال (ثج الماء بریخت آب را) صویی دوكدی یثج ضرب ونصر بابلرندن (دجیج
بانبوهی نرم رفتن) چوقلق ایله آهسته یورومك یقال (مر القوم یدجون وهو الدبیب
فی السیر)ابن سكیت دیدی كه دجیج جاعتده استعمال اولنور (شج شكافتن سررا)باش
یارمق یقال (شج رأسه بشكافت سرش را)باشنی یاردی یشج ضرب ونصر بابلرندن
شجج وشجیج شكافته شدن پیشانی)آلین یارلمق یقال (شج جبینه شكافته شد پیشانیٔ
او)انك آلنی یارلدی یشج علم بابندن (وجبین اشج پیشانی شكافته) یاریلمش آلین (ضجیج
بانك كردن شتر) دوه باغیرمق یقال (ضج البعیر بانك كرد شتر) دوه باغیردی
صاغدقلری وقتده(ضجاج بانك كردن مردمان)قوم فریاد ایتمك یقال (ضج القوم فریاد
كردند مردمان)قوم فریاد وصیحه ایتدیلر (عجیج وعج بانك كردن) آواز ایتمك یقال عج الرعد
بانك كردشدر)رعد آوازاتدی(لجاج ولجاجة ستیهیدن) جدال ونزاع ایتمك یقال
(لج فی الامر ستیهید دركار)فلان ایشده لجاتدی یلج ضرب ونصر بابلرندن(وهو لجوج
واوستیهیده) لجایدن كمسنه‌یه لجوج دیرلركه یكاز تعبیر اولنور ح (سحوحه فربه شدن)
سمورمك وزیاده سموزانه لحم سحاح دیرلر(شح بخیلی كردن باحرص هم)هم بخیللق هم حریص
اولمق(شح بخیلی كردباحرص) هم بخیللق هم حریصلق اتدی یشح ضرب ونصر بابلرندن
و(هو شحیح واو بخیل وحریص)هم بخیل وهم حریص اولان كمسنه‌یه شحیح دیرلر
اشحة ج (صحة تن درست شدن) تندرست اولمق كه صاغلق تعبیر اولنور یقال (صح تن
درست شد)تندرست اولدی یصح ضرب وفتح بابلرندن وهو صحیح تندرست كمسنه‌یه
صحیح دیرلر اصحة ج (فحیح بانك كردن مار) ییلان آوازایتمك یقال (فحت الافعی

تولدایدوب صغیر ایكن
آنده دبیب ایتدك
ومن ابن مهب صباك دیرلر
كلیشك نه‌ره‌دندر
دیه‌جك یرده (منه)
ودخی تب الرجل دیرلر
بركسنه پیر اولسه تقول
كنت شابا فصرت تابا
كویاقد شبابی هلاكه
تشبیه ایتدی وتقول
ایضا انابقا انت ام شابة
(منه)
وفی المثل ردید الشعر
یغب غاب لحم بائث
معناسنه دركه تحریف
ایدوب بایات دیرلر
یعنی صبر ایله ایكی اوج
طورسون صكره لظر
اولسون شعرك ممدوح
ومذموم اولدیغی معین
اولسون یاخود شعری
تأخیر ایله وبی دربی
قصیده‌لر ویرمه جائزه
امیدی ایله بلكه خلقه
ملالات ویره‌سن بر ایشده
تأنی مناسبدر دیه‌جك
یرده ضرب اولنور
(منه)
وحس قتل معناسنه
كلوروسنة حسوس
دیرلر ییل شدید
وقلیل الخیر اولسه
(منه)
وفی المثل فی المال اشراك
وان شح ربه اشراك
شریكك جعید رشریف
واشراف كبی مال
صاحبی هرنه‌قدر بخل
ایدرسه بالضروره مالنه شریكلر تصرف ایدر حوادث روزكارده مالی تلف یاخود مال صاحبی هلاك اولوب (بانك)
وارثلری متصرف اولدقده ضرب اولنور (منه) وهو لجوجة دخی دیرلر كه تا مبالغة ایچوندر ولجحة كذلك (منه)

بانك كرد مار ماده) دیشی ییلان آوازاتدی تفح ضرب ونصر بابلرندن * خ (فخیخ
بخست كردن خفته) اویور كمسنه خورلمق یقال (فخ النائم خرخر كرد خفته) اویور
كمسنه خورلدی * د (جد وشكردن) سعی ایدوب چالشمق یقال (جد فی الامر بكوشید
دركار) ایشه چالشدی یجد ضرب ونصر بابلرندن (جدة نوشدن چیزی) برنسنه
یكی اولمق یقال (جد الشیٔ نوشد چیزی)یكی اولدی نسنه(وشیٔ جدید چیزنو) یكی
نسنه جدد * ح (حدة تیز شدن) كسكین اولمق یقال (حد السیف تیزشد شمشیر)
كسكین اولدی قلیج(وسیف حدید شمشیر تیز) كسكین قلیج سیوف حداد ج (حداد سوك
داشتن) ماتم طوتمق (سداد راست شدن قول)سوز طوغری اولمق یقال (سد قوله
راست شد كفتار او) آنك سوزی طوغری اولدی(وقول سدید كفتار راست)طوغری
سوز(سدد راست واستوارشدن) طوغری ومحكم اولمق یقال (سد الامر راست
واستوار شدكار) ایش طوغری ومحكم اولدی (وهو سدید راست واستوار)
طوغری ومحكم ایشه سدید دیرلر (واسد استوار تر)زیاده محكم نسنه یسد ضرب وعلم
بابلرندن(شدبستن)باغلامق(شده بربست اورا) باغلادی آنی یشده ضرب ونصر
بابلرندن (وقوة دادن كسی را) ودخی بركمسنه‌یه قوت ویرمك یقال (شد الضعیف
قوة دادضعیف را) قوت ویردی ضعیفه (وشد عضده قوی كرد بازوی اورا) آنك
بازوسنی قوی ایلدی وعلی عضده م یشد ضرب ونصر بابلرندن(وشیٔ شدید چیزی
قوی واستوار)قوی ومستحكم نسنه(ورجل شدیدو مردی سخت)قوی كمسنه اشداء ج
(شدة حمله كردن)حمله ایلمك یقال (شد علی قرنه حمله كرد بر همتای او) كندواقرانه حمله
ایتدی یشد ضرب ونصر بابلرن(وله شدة واورا حمله است) آنك حمله‌سی واردر شدات
ج (صدید وفدید بانك كردن) آوازایتمك یقال(صد بانك كرد) یصد ضرب ونصر
بابلرندن ویقال (رجل فداد شدید الصوة(ندو درمیدن شتر)دوه اوركمك یقال(ند البعیر
برمیدشتر) دوه اوركدی * ذ(شذو ذتنهاشدن چیزی) برنسنه یالكوز قالمق یقال (شذ عنه
جداشد ازوی) آندن آیرلدی یشذ ضرب ونصر بابلرندن * ر (حر كرم شدن)
ایسی اولمق یقال (حر یوما كرم شد روزما) كوندوزمز ایسی اولدی (خرور
وترور بروی افتادن) یوزی اوزرینه دوشمك یقال (خر لله بروی افتاد خدایرا)
یوزی اوزرینه دوشدی حضرت الله‌ه یعنی سجده ایلدی (خریر بانك كردن آب)
صوصدا ایتمك یقال (خر الماء بانك كرد آب) صوصدا ایتدی یعنی چاغلادی تعبیر اولنور
(درود دروروپیوسته آمدن شیر) سود ممه‌دن متصل نزول ایتمك یقال (در اللبن دمادم فرود
آمد شیر) سود همیشه ممه‌دن آقدی یدر ضرب ونصر بابلرندن (صریر جرست كردن

قلم ودر وپالان اشترومحمل وآنچه بدان ماند) قلم وقپوودوه سمری ومحفه مثللو شیلری
قیجردامق یقال (صر القلم والباب بانك كرد قلم ودر) قلم وقپوصدا ایتدی وهی الصرة
واول صدایه صره دیرلر (طرور كالترور افتادن یقال(طرت یده مثل ترت) ای سقطت
(عرار بانك كردن شتر مرغ) دوه قوشی چاغرمق (غرارة كار ناآزموده شدن)
تجربه صاحبی اولمق یقال (غر كار ناآزموده شد مرد) تجربه صاحبی اولمدی رجل
صاحب مصادر غافل شدن ایله تفسیر اتدی وبعض نسخه‌ده فریفته شد مرد ایله تفسیر
اولندی یغر ضرب ونصر بابلرندن (ورجل غر وغریر مرد كار ناآزموده) تجربه
صاحبی اولمیان كمسنه (فرار كریختن) قاچمق یقال (فر بكریخت) قاچدی (قرار آرام
كرفتن درجای) بریرده قارار طوتمق یقال (قر فی المكان قرار كرفت درجای)
بریرده قرار طوتدی یقر ضرب وعلم بابلرندن (وهو القرار آرام) بریرده سكونه قرار
دیرلر (قره وقرور چشم روشن شدن ازشادی) كوزسوینمكدن آیدین اولمق یقال
(قرت به عینه روشن شد چشم اوبچیزی) كوزی آیدین اولدی برنسنه سببی ایله كه
سرور قلبدن كنایه‌در محلنده تفصیل اولنمشدر تقر ضرب وعلم بابلرندن والفتح افصح
وهو قریر العین كوزی روشن اولان كمسنه‌یه قریر العین دیرلر (هریر زنوبیدن سك)
كوپك اولومق وصیزله‌مق (ودشوار داشتن چیزی) وبرنسنه‌یی كریه عد ایتمك یقال
(هر الكلب بانك كرد سك) كوپك فریاد ایتدی *ز (ازیز بانك كردن دیك درجوشیدن)
جوملك قایناد قده صدا ایتمك یقال (ازت القدر بانك كرد دیك) جوملك
صدا اتدی (جزوزه خشك شدن) قوزیمق (حزازة تأثیر كردن اندوه اندر دل) غم قلبه
تأثیر ایتمك قال الشاعر بیت وقد ینبت المرعی علی دمن الثری ❋ وتبقی حزازات
النفوس كما هیا ❋ ابو عبید دیدی‌كه بیت مذكور اظهار محبت واضمار عداوت
ایدن كمسنه حقنده ضرب اولنور مثلدر (عز وعز وعزازة ارجمند كشتن ونایاب شدن)
بر كمسنه ذلیل اولدقدنصكره عزیز اولمق وبرنسنه آز بولنمق كه بولنمغه
قریب اوله یقال (عز بز كوار شد) عزیز وشریف (وهو العزیز)واول كمسنه‌یه
عزیز دیرلر (وعز الشیء عزة كمیاب شد چیزی) برنسنه آز بولندی (وسخت
آمدن چیزی بركسی) وبرنسنه بركمسنه‌یه كوچ وشدید اولمق وفی المثل اذا عز اخوك
فهن یعنی قرنداشك سكا شدت ایدرسه سن سهولت ایله *س (حس بخشودن)
مرحمت ایتمك یقال (حس له) ای رق (خس وخساسة وخسوسة وخسة فرومایه
شدن) آلچق اصللی اولمق یقال (خس فرومایه شد) حقیر اولدی یخس ضرب
وعلم بابلرندن(ورجل خسیس مرد فرومایه)حقیر كمسنه (خس كم دادن نصیب

ابن الانباری زاهرده دیدی‌كه اقر الله عینك عبارتنك معناسنده (٤٤) اهل لغة عظیم اختلاف ایتدیلر اصمعی دیدی‌كه
اقر قردن مأخوذدر
صوق معناسنه پس
عبارت مذكوره ابرد
الله دمعتك معناسنه
اولوركه مراد سرور
وفرح ایله دعادر زیرا
دمعة الفرح بارده
ودمعة الحزن حاره
اولور ابو العباس
دیدی‌كه اصمعی دیدیكی
كبی دكلدر زیرا دمعه
فرح وحزنده بلكه
هر وقتده حاره‌در
بلكه عبارت مذكوره‌نك
معناسی لاابكاك الله
یعنی حضرت الله سنی
اغلاتمسون دیمكدر
یعنی سنی اغلاتمق اوزره
مقررو ثابت ایتسون
ودخی ابو العباس
دیدی‌كه اهل لغة
اقر الله عینك عبارتنك
معناسی صادفت ما یرضیك
دیمكدر دیدیلر یعنی
حضرت حق سبحانه
وتعالی سنی ارزو
ایتدیكك نسنه‌یه ایصال
ایدوب مقصودیكه نائل
اولمغله غیری نسنه‌یه
نظردن مستغنی اوله‌سك
پس بو معنایه نظر ایله
فلان قرة عینی عبارتنك
معناسی فلان كمسنه
بنم نفسم اندن راضی
وخوشنود اولمغله آنك
سببی ایله غیریلره
نظردن كوزلرم
مستغنی‌در دیمك اولور
ابو عمرو دیدی‌كه
اسخن الله عینه عبارتنك معناسی حضرت الله انی اول مرتبه اغلاتسون كه كوزلری دمع ایله مملو وآلوده اولسون (منه) (كمی)

كسی) بركمسنه‌نك نصیبی اكسمك یقال (خس نصیبه : كم كرد نصیب اورا) آنك
نصیبی تنقیص اتدی یخسه ضرب ونصر بابلرندن (نسوسه: بریان شدن نان) ایتمك قاوریلوب
قورومق یقال جاء نابخبزة ناسة *ش (نشوش زمین آب فروخوردن) یرصویی
ایچمك یقال (نش الغدیر فروخورد شمر آب را) كول كندو ایچنده اولان صویی
صوردی ویوتدی (نشیش بانك كردن آب) صو صدا ایتمك كه طوپراق كوزه‌یه
صوقویدقده اولان وقیزمش تیموری صویه صوقدقده اولان وصو قاینادقده اولان
صدا الركبی یقال (نش الماء بانك كرد آب) صو صدا ایتدی *ص (بصیص درخشیدن)
ییلدیرامق یقال (بص بدرخشید) لمعان ایتدی وكوزه بصاصه دیرلر *ض (بضاضه نازك
پوست شدن) دریسی نازك اولمق یقال (بض نازك پوست شد) دریسی نازك اولدی
یبض نصر وعلم بابلرندن (وهو رجل بض وهی جاریة بضة) دریسی نازك اولان رجله
بض وخاتونه بضة دیرلر (بضیض رفتن آب اندك اندك) صو آز آقق یقال (بض
الماء ای سال قلیلا قلیلا (غضاضه تازه كشتن) تازه اولمق (والغضیض الطری) یغض ضرب
وعلم بابلرندن *ط (اطیط بانك كردن پالان) دوه‌نك سمری صدا ویرمك ویوكی آغر اولمغله
دوه‌نك صداسنه دخی دیرلر وفی المثل لا آتیك ما اطت الابل ای ابدا یقال (اط الرجل
بانك كرد پالان) سمر قیچردادی (شط وشطاط وشطوط دور شدن) بعید اولمق (شط
دور شد) اوزاق اولدی یشط ضرب ونصر بابلرندن (غطیط بخست كردن خفته) اویویان
كمسنه خورلمق یقال (غط خرخر كرد در خواب) اویقوده خورلدی (قط كران شدن
نرخ) نرخ آغیر اولمق یقال قط الشعر ای غلا *ف (جفوف وجفاف خشك شدن) قورومق
یقال (جف خشك شد) قورودی یجف ضرب وعلم بابندن (حف وحفوف بانك كردن
اسب دردویدن) آن سكیردیر ایكن صداسی چیقمق یقال (حف الفرس بانك كرد
اسب دررفتن) آت وقت جری‌ده صدا ایتمك كه بوف كردن ایله دخی فارسیده تعبیر
اولنور (وكردا كرد كسی كشتن) وبركمسنه‌نك اطرافنی احاطه ایتمك كه قوشاتمق
دیو تعبیر اولنور یقال (حفوابه فراهم آمدند بدو) آنك اطرافنی احاطه ایتدیلر
یحفون ضرب ونصر بابلرندن (وحفه بالقوم كرد آورد اورا مردمان را) آنی قومه احاطه
ایتدیردی (حفوف تباه شدن) خراب اولمق (وازكار شدن موی ازبی روغنی) وصاچ
یاغلانمدیغندن دوكلك جوهری دیدی‌كه باشنی چوق مدت یاغلامسه حف رأسه دیرلر وبر
كمسنه‌نك باشی كل اولوب صاچی دوكلسه آنجق باشنك اطرافنده براز قیل قالسه بقی من شعره
حفاف دیرلر (خفة سبك شدن) خفیف اولمق یقال (خف سبك شد) یینی اولدی وهو خفیف
یینی نسنه‌یه خفیف دیرلر (خفوف بزودی رفتن) عجله ایله كیتمك یقال (خفوا عن الدار

بشتاب شدنداز سرای) عجله ایله سرایدن کوچ ایتدیلر (دفیف نرم رفتن) آهسته
یورومك دبیب کبی (رفیف درخشیدن نبات ازسیرابی ودرخشیدن رنك هرچیزی)
اوت سیراب اولمغله لمعان ایتمك وهر نسنه نك رنکی یالاڭمق یقال (رف لونه بدرخشید
کونهٔ او) انك رنکی لمعان ایتدی (ورف النبت سبزشد کیاه) اوت یشللندی (زفیف
پوییدن وشتاب کردن) ییلمك وسرعت ایتمك یقال (زف بشتافت) سرعت ایتدی
(شفوف تنك شدن جامه وکداخته شدن تن) جامه یوفقه اولمق که بری سمتندن اوته
طرفی کورنمك وبدن اریقلامق یقال (شف ثوبه تنك شد جامهٔ او) آنك جامه سی یوفقه
اولدی ثوب شف یوفقه اولان جامه (وشف جسمه نزار شد تن او) آنك بدنی اریقلادی
زیاده غمدن (شف لاغر کردن) اریق ایتمك یقال (شفه الحب لاغر کرد اورا دوستی) آنی
دوستلق یعنی عاشقلق بدنی آریق ایتدی یشفه ضرب ونصر بابلرندن (عفاف وعفة پرهیز
کردن) پرهیز ایتمك یقال (عف عن القبیح پرهیز کرد از بدی) یارامزلقدن پرهیز ایتدی (وهو
عفیف وعف پرهیز کار) پرهیز ایدن کمسنه * ق (حق واجب شدن وسزا شدن) واجب
اولمق ولایق اولمق یقال (حق الشیٔ واجب شد چیز) واجب اولدی نسنه یحق ضرب ونصر
بابلرندن (وهو حقیق به آن مرد سزا یست با آن چیز) اول رجل مستحق در فلان نسنه یه وهی
حقیقة آن زن سزا یست بان چیز اول خاتون یقه در (دقة باریك شدن) اینجه اولمق یقال (دق
باریك شد) اینجه اولدی وهو دقیق او باریکست اینجه نسنه یه دقیق دیرلر (رقة تنك شدن)
یوفقه اولمق یقال (رق تنك شد) یوفقه اولدی رقت قلب دخی بو معنادن مأخوذ اولمغله
رقله دیرلر مرحمت ایتدی اکا معناسنه (وهو رقیق چیز تنك) یوفقه نسنه یه رقیق دیرلر
(نقیق بانك کردن چغز ومرغ خانکی) قوربغا و طاووق چاغرمق یقال (نق
الضفدع بانك کرد وزغ) قوربغا چاغردی * ل (بل به شدن از بیماری) خسته لقدن
ایو اولمق یقال (بل من مرضه) ای صح (جلال وجلالة بزرك شدن) بویوك اولمق اولو
اولمق ایله تعبیر اولنور یقال (جل بزرك شد) اولو اولدی (وهو جلیل بزرك) اولو کمسنه یه
جلیل دیرلر (جل الشیٔ بزرکترین چیزی) نسنه نك بیوکی که اکا جل دیرلر (وهو الجلی
کار بزرك) بویوك ایشه جلی دیرلر جمی جلل کلور کبری کبر کبی (حل وحلال شدن
چیزی) بر نسنه حلال اولمق یقال (حل له الشیٔ حلال شد اورا چیز) اکا حلال اولدی
نسنه (وهو حلالة وحل) واول نسنه یه دخی حل وحلال دیرلر که حرام مقابلیدر
(حلول: فرود آمدن) نازل اولمق (ورسیدن وقت وعده) ووعده تمام اولمق یقال (حل
الدین وقت کذاردن وام آمد) بورجی ادا ایده جك وقت کلدی (وحل علیه العذاب
فرود آمدن بروی عذاب) اکا عذاب نازل اولدی (وحل الهدی محله بجای قربانکاه

بو مقامده نسخه لر
مختلف اولمغله مصنف
اساسده تحریر ایتدیکی
وجه اوزره کتب
اولندی (منه)

وفی المثل نقت ضفادع
بطنه فلان کمسنه نك
قارنی آچیقدی دیه جك
یرده ضرب اولنور
ومثله صاحت عصافیر
بطنه (منه)
آچلیغك وپیرلك کینه سی
ابو مالکدر (منه)

رسید قربانی) قربانلق بوغازلنه جغی محله یتشدی (حلال بیرون شدن از احرام)
یقال (حل المحرم حلال شد محرم) احرام کین کمسنه احرامدن چیقدی (رجل حل
مرد از حرم بیرون شد) حرمدن چیقان کمسنه یه حل دیرلر حرمده اولان کمسنه یه حرم
دیدکلری کبی (ذل وذل ومذلة خوار شدن) حقیر اولمق یقال (ذل خوار شد) حقیر
وذلیل اولدی (ذلیل مرد خوار شده) حقیر اولان کمسنه یه ذلیل دیرلر (ذل) دالك کسریله
(رام شدن) مطیع ومنقاد اولمق یقال (ذل الحمار نرم شد خر) اشك مطیع اولوب
سرکشلك ایتمدی (وهو ذلول) واول رام اولان نسنه یه ذلول دیرلر (زلیل لغزیدن پای)
ایاق سورچمك یقال (زلت قدمه بلغزید پای او) آنك ایاغی سورچدی تزل ضرب وعلم بابلرندن
(زلل وزلة زلت افتادن در سخن) سوزده خطا واقع اولمق یقال (زل فی منطقه خطا کرد در
سخنش) سوزنده خطا ایتدی (صلیل آواز کردن آهن وزیور) دمور وحلی آواز ایتمك که
چنقیردمق وچیغشترمق تعبیر اولنور یقال (صل المسمار آواز کرد میخ آهنین در کوفتن)
دموردن میخی بر نسنه یه قاقار ایکن آواز اتدی (ضلالة وضلال کمراه شدن) یول
یترمك که یول آزمق تعبیر اولنور یقال (ضل کمراه شد) یول آزدی یضل ضرب وعلم
بابلرندن (ضلال کم کردن) یترمك وبوله مامق یقال (ضل المنزل کم کرد خانه را) اوی
بوله مدی (عل دوم بار شراب دادن) ایکنجی دفعه شراب ویرمك سقی ثانیا
معناسنه یقال (عله دوم بار شراب داد اورا) ایکنجی دفعه شراب ویردی اکا سقاه
ثانیاً معناسنه (علل دوم بار خود شراب خوردن) ایکنجی دفعه کندو شراب
ایچمك یعل ضرب وعلم بابلرندن (غل کینه ور شدن) کینلو اولمق یقال (غل قلبه
کینه ور شد دل او) آنك قلبی کینلو اولدی (قل وقلة اندك شدن) آز اولمق یقال
(قل الشیٔ اندك شد چیز) آز اولدی نسنه وهو قلیل آز نسنه یه قلیل دیرلر (کلة
وکلول کند شدن) کسمز اولمق یقال (کل السیف: کند شد شمشیر) کسمز اولدی
قلیج (وهو کلیل: شمشیر کند) کسمز قلیج (کلال وکلالة مانده شدن) یورلمق یقال
(کل البعیر مانده شد شتر) دوه یورلدی (کلة وکلول: خیره شدن چشم) کوزك
نوری بولنمق که چونکه تعبیر اولنور یقال (کل البصر خیره شد چشم)
کوز خیره لندی (کلاله: بی پدر ومادر وفرزند شدن) آنه سز واناسز وولدسز اولمق
یقال (کل الرجل : بی پدر ومادر وفرزند شد مرد) رجل بو منز بودلو سز
اولدی وهو کل اول کمسنه یه کل دیرلر * م (تمام: تمام شدن) تمام اولمق یقال
(تم: تمام شد) تمام اولدی (جمام: آسوده شدن ستور) دابه دیکلنمك یقال (جم
الفرس آسود اسب) آت دیکلندی یعنی یورغونلغی کیتدی یجم ضرب ونصر بابلرندن

وفی المثل اذل من البعر
بعر اول اوغلاقدر
جانور شکار ایتمك
ایچون قازدقلری
قیونك اغزینه باغلایوب
باشنی اورترلر جانور
انك صداسنی استماع
ایتدکده اکل ایتمك
ایچون کلوب قیویه
دوشر (منه)
وفی مثل اخر امهلك
الویل فقد ضل الجمل
ابهی الفرس آتی
سکرتمکده سعی ایتسه
یعنی فرسنی کرکی کبی
اجرا ایله زیرا دوه
یولدن چیقدی اول
کمسنه حقنده ضرب
اولنور که بر بلای
عظیمه مبتلا اولوب
اکا دیرلر هرنه که
سندن مطلوبدر
خلاص مرادك ایسه
انی بذل واعطا ایله
ایله که ایش ایشدن
کچدی دیه لر (منه)
وفی المثل هو الضلال
بن بهلل وتهلل
وثهلل وفهلل جمله سی
باطل معناسنه در یعنی
باطل بن باطل (منه)

(جوم کرد آمدن آب) صو جمع اولمق يقال (جمت البئر بسيار آب شد چاه) قيو
چوق صولى اولدى (وهى الجمة چاه بسيار آب) صويى چوق اولان قويى والجمام
ج (خوم دم کرفتن کوشت بريان وپخته) کباب اولمش ياپشمش ات فاسد اولوب قوقمق
وفى المثل هو السمن لايخم : يعنى اول ياغدر قوقوب فاسد اولمز بر کمسنه ذکر خير يله مذکور
اولوب ثنا اولنسه آنك حقنده ضرب اولنور (دمامة زشت روى شدن) چركين يوزلو
اولمق يقال (دم : زشت روى شد) چركين يوزلو اولدى يدم ضرب ونصر وعلم بابلرندن
وهو دميم زشت روى) اوكمسنه يه دميم ديرلر (رمة پوسيده شدن استخوان) كموك
چورومك يقال (رمة العظم پوسيد استخوان) كموك چورودى (وهو رميم استخوان
پوسيده) چوريمش كموك (نم ونيم ونميم : سخن چينى كردن) نماملق ايتمك يقال (نم
عليه الحديث : سخن چينى كرد بروى) آنك اوزرينه سوزى غمازلق اتدى (هميم نرم
رفتن) آهسته يورومك (حنين آرزومند شدن) آرزولى اولمق يعنى آرزو ايتمك
يقال (حن اليه : آرزو مند شدبدو) اكا آرزو اتدى (وحنت الناقة ناليد شتر ماده)
ناله ايلدى ديشى دوه ياوروسندن جدا اولوب آرزو اتديكى ايچون (حنان بخشودن)
مرحمت ايتمك يقال (حن عليه مرحمت كرد بروى) اكا مرحمت اتدى ويقال (حنانك
رحمت باد ترا) سكا رحمت اولسون ديو دعا موقعنده حنانك ديرلر حنانيك م (ذنين
آب فروچكيدن از بينى) بورندن صو طاملامق يقال (ذن : انفه آب راند بينى او)
آنك بورنى صو صوردى يعنى طاملاتدى (وهو ذان مرد آب بينى رانده) بورننك
صويى آقان كمسنه يه ذان ديرلر (ذنن خلم كين شدن) بورنى سوموكلى اولمق يقال
(ذن الرجل : خلم كين شد مرد) رجل بورنى سوموكلو اولدى بعض نسخه ده زكام
كرفته شد مرد ايله تفسير اولندى (وهو اذن مردم خلم كين) سوموكلى كمسنه وزكام
اصابت ايدن كمسنه (رنين ناليدن بزارى) زاريلك ايله ايكلمك يقال (رنت المرأة
بناليد زن) خاتون ناله ايلدى (ضن وضنانة بخيلى كردن) بخيللق ايلمك يقال (ضن
بالشئ بخيلى كرد بچيز) نسنه يه بخيللق ايتدى يضن ضرب وعلم بابلرندن ورجل
ضنين مرد بخيل بخيل اولان كمسنه يه ديرلر (طنين آواز روينه ومكس) زيل وسنك
آوازى يقال (طن الذباب آواز كرد مكس) سينك آواز ايتدى (وطن الطست
آواز كرد طشت) لكن آواز ايتدى (عن وعن وعنون پيش آمدن كارى) برايش
ظهور ايتمك يقال (عن له امر پيش آمد اورا كارى) آنك اوكنه برايش كلدى
يعنى اكا برايش ظهور اتدى يعن ضرب ونصر بابلرندن

﴿ المعتل الفاء بالواو ﴾

ب (وثب ووثوب ووثيب وثبان برجستن) صيچرامق يقال وثب برجست

(صيچرادى)

ذوالرياستين ديدى كه
نميمه يى استماع وقبول
نميمه ايتمكدن شردر زيرا
نميمه دلالة وقبولى
اجازتدر وحضرت
الله جل شانه سامعى
قائل كبى ايتدى حيث
قال سماعون للكذب
وديدى كه بيت لعمرك
ماسب الامير عدوه
ولكنماسب الامير
المبلغا وقال الشاعر
لاتقبلن نميمة من قائل
و تحفظن من الذى
انباكها ان الذى انباك
عنه نميمة سيذب عنك
نميمة قدحا كما كما قال
سعد الشيرازى بيت
هركه عيب دكران
پيش تو آورد وشمرد
بى كمان عيب توپيش
دكران خواهد برد
(منه)

ابن الانبارى ابو العباسدن
روايت ايتدى كه تمام
كلام عربده اول
كمسنه در كه استماع
ايتديكى كلامى حفظ
وامساك ايتمز جلدنم
ديرلر ايچنه وضع
اولنان صويى امساك
اتمه ونمام اولان
كمسنه يه قتات وقساس
وقام ودراج وهماز
ولماز وغماز ومهيم كه
هنيمه اصلنده صوت
خفى معناسنه در ومهتل
ومانس ومنمش ومؤس
ومماير ونغل ونامل
ومنمل ومنغل ونمال
ومنيش دخى ديرلر
(منه)

صيچرادى (وجوب واجب شدن) واجب اولمق يقال (وجب عليه الشئ واجب
شد بروى چيزى) اكا نسنه واجب اولدى (جبة) جيمك فتح وكسريله (فروشدن
آفتاب) كون غروب ايتمك يقال (وجبت الشمس فرورفت آفتاب) آفتاب غروب
ايتدى (وجبة افتادن برپهلو) يانى اوزرينه دوشمك يقال (وجب لجنبه بيفتاد
برپهلو) يانى اوزرينه دوشدى (وجيب طپيدن دل) يورك اوينامق يقال (وجب
قلبه بطپيد دل او) يوره كى اوينادى (وصوب پيوسته شدن) دائم اولمق يقال (وجب
الشئ هميشه شد چيز) نسنه دائم اولدى (وطوب پيوسته بودن بركارى) برشيئه
مداومت ايتمك (وقوب درآمدن تاريكى شب) كيجه ظلمتى كلمك يقال (وقب الليل
تاريك شد شب) كيجه قارارديى ق (وقت بديد كردن وقت) وقت تعيين ايتمك يقال (وقت
الله الصلوة وقت نهاد خدا نمازرا) حضرت الله تعالى نماز ايچون وقت تعيين
ايتدى (وهو الميقات واين وقت تعيين كرده شده) تعيين اولنان وقته ميقات ديرلر
مواقيت ج * ج (ودج كشادن ركهاى ستور) دابه نك طمارلرن آچمق يعنى
نشتر ايله دلمك يقال (ودج اوداج الدابة كشاد ركهاى ستوررا) دابه نك طمرلرين
دلدى ودج دابه نك بوينينك يانلرنده برر طمردر كه ايكيسنه ودجان ديرلر وانلردن قان
آلمق انساندن فصد ايتمك منزله سنه در (وسيج نوعى از رفتن شتر) دوه يورومكدن
برنوعدر (وشج بهم درشدن) بربرينه قارشمق يقال (وشج الاغصان اى اشتبكت
(ولوج درآمدن) كيرمك دخول كبى يقال (ولج درآمد) داخل اولدى (وهج
ووهجان درخشيدن آتش) آتش علولنمك يقال (وهجت النار بيفروخت آتش)
آتش علولندى تهيج ضرب بابندن ووهجت توهج علم بابندن : ح (وضوح پيداشدن)
آشكاره اولمق يقال (وضح الامر هويدا شد كار) ايش ظاهر اولدى : د (وأد
زنده بكور كردن) ديرى ايكن قبره قومق يقال (وأد بنته زنده بكور كرد دختر شرا)
قيزينى ديرى قبره قودى (وتدميخ درزدن) ميخلامق (وجود وجدان يافتن) بولمق
يقال (وجد الشئ يافت چيزرا) نسنه يى بولدى يجده ضرب ونصر بابلرندن ٧ (وجد
الضالة يافت كم كرده را) غائب اتديكى نسنه يى بولدى (موجده خشم كرفتن) غضب
ايتمك يقال (وجد عليه خشم كرفت بروى) اكا غضب اتدى (وجد اندوهكين شدن)
غمناك اولمق يقال (وجد به اندوهكين شد بدو) فلان فلان نسنه سببى ايله غمناك
اولدى (وجد ووجد وجدة توانكر شدن) يقال (وجد بى نياز شد) حاجتسز اولدى
(وحد ووحدة وحده يكانه شدن) تنها ويالكز اولمق يقال (وحد تنها شد) يالكز
اولدى (وهو وحيد تنها) يالكز اولمق (وحد م (وخد ووخدان ووخيد وخدة

٧ بوشيده اوليه كه مثل
واويدن اولان كلمه
البته ضرب بابندن
كلور لكن وجد لفظى
نصردن كلوركه لسان
عربده نظيرى يوقدر
كذا فى كتاب ليس لابن
خالويه جوهرى
نصر بابندن كلمك لغة
عامريه در ديدى
(منه)

دويدن شتر) دوه سكرتمك (يقال وخدالبعير بدويد شتر) دوه سكرتدى ورود وورد وموردبآب آمدن شتر) دوه صويه كاوب ييتشمك يقال (وردالماء رسيدباب) صويه ييتشدى (وهوالورد آبشخور) صوايچه جك موضعه ورد ديرلركه سيوات تعبير اولنور (وطداستوار كردن) محكم ايتمك (وعدوعدة وموعدوعده كردن) وعده ايتمك يقال (وعده الشئ وعده كردش چيزرا) اكانسنه يى وعده اتدى (وهوالميعاد واوچيزيست وعده كرده) وعدا اولنان نسنه يه ميعاد ديرلر ووعده زمانه ووعده مكانه ووعده لشمكه دخى ميعاد ديرلر) والموعدم (وفدووفود ووفادبنزديك سلطان شدن) سلطان حضورينه كيتمك بر مصلحت ايچون يقال وفدالقوم على الامير آمدند مردمان برامير قوم سلطانه كلديلر برخصوص ايچون (وهم وفد آن آمده كان) واول كلن قومه وفد ديرلر (وفودم) (وقودووقدووقدان ووقدة وقده افروخته شدن آتش) آتش علولنمك يقال (وقدت النار افروخته شد آتش) آتش علولندى (وهوالوقود آتش افروزه) آتش علولنه جك چورچوب مقوله نسنه كه توتروق تعبير اولنور (ولادة وولاد زادن) طوغرمق يقال (ولدت المرأة بچه آوردن زن) چوجوق طوغوردى خاتون (وهوالميلادوقت زادن) طوغرديغى وقته ميلاد ديرلر (والمولدجاى زادن) طوغورديغى مكانه مولد ديرلر ووقتنه دخى ديرلر و * ذ (قذ ضعيف كردن بيمارى وعبادت مردم را) خسته لك وعبادت بركسنه يى ضعيف ايتمك يقال (وقذه مانده كردش) آنى ضعيف ايتدى (وهووقيذوآوماندە كرده) ضعيف اولان كمسنه يه وقيذ ديرلر (وبچوب كشتن) دكه نك ايله اوروب اولديرمك يقال (شاة موقوذة وقيذ) اى مقتولة بالخشب * ر (وتركم كردن) اكسك ايتمك يقال (وتره حقه كم كردحق وى) آنك حقنى اكسك ايتدى (وتر وتره كينه وركردن) كينلو ايتمك (وتره كينه وركرداورا) آنى كينلو ايتدى وبركسنه نك قريبنى قتل ايتسه لر واول كمسنه قاتلدن انتقامنى الەمسه اول كمسنه يه موتور ديرلر (وثركشنى كردن شتر) اركك دوه ديشى دوه يه چوق ضراب ايتمك جوهرى ديدى كه وثر اركك دوه نك منيسى دركه ديشى دوه نك رحمنده جمع اولور لكن كبه اولمز وثرها الفحل ديرلر فحل ناقه يه چوق ضرب ايتسه ناقه كبه اولمسه (وجردردهن ريختن داروزا) دارويى آغزه دوكمك يقال (وجره الدواء بريخت داروراادردهنش) دارويى آنك آغزينه دوكدى وهوالوجور) آغزه دوكدوكلرى داروية وجور ديرلركه آغيز اوتى تعبير اولنور (وزر كناه كسى برداشتن) بركمسنه نك كناهنى كتورمك يقال (وزر الوزر برداشت كناه را) كناهى كتوردى ديدكلرى (وزارة وزيرى كردن) وزيرلك ايتمك يقال (وزرللاميرو زيرى كرد اميرا) فرمان فرمايه يعنى سلطانه وزيرلك اتدى

عسر ولادة واقع اولدقده باذن الله تعالى تسهيل ايچون استعمال اولنان بو مقامه ثبت اولنمق مناسب ملاحظه اولندى محمد بن زكريا كتاب خواص ده ذكر ايتدى كه زبد البحر تركيده دكز كوپكى ديرلر مخاض اخذ ايدن خاتونك صاغ اويلوغنه باغلسه لر سهولت ايله وضع حمل ايدر قانونده زبد البحر حيض قانى ادرار ورحمى پاك ايدر ديديكى خصوص مزبورى تأييد ايدر ودخى ابن زكريا ديدى زعفرانى سحق ومعجون ايدوب جوز مقدارى ياپوب عقيب ولادتده خاتونك اويلوغنه تعليق ايتسه لر مشيمه يى اسقاط ايدر ودخى ابن قتيبه ابن عباسه مستند سند ايله روايت ايتدى كه مخاض اخذ ايدن خاتونه شو دعايى برجديد كاسه يه يازوب وصو ايله ازوب ايچورسه لر سهولت ايله وضع حمل ايدركه حضرت عيسى السلامدن مرويدر كه ياخالق النفس من النفس ويا مخرج النفس من النفس ويا مخلص النفس خلصها وقجديهى ابو هريره يه مستند سند ايله روايت ايتدى كه مخاض اخذ ايدن خاتونك عندنده شو كلماتى تكلم وتكرار ايتسه لر سهولت ايله وضع حمل ايدر كلمات بودركه حنة ولدت مريم ومريم ولدت عيسى الارض تدعوك يا ولد اخرج يا ولد اخرج حماد ديدى كه (وهو هر حيوانكه آنى مخاض اخذ ايليه كلمات مذكوره آنك عندنده قرائت ايتسه لر باذن الله تعالى سريعا وضع حمل ايدر يونس بن عبيده ٩

وهوالوزير واول كمسنه يه وزير ديرلر (وشرروشن كردن وتنك كردن دندان وبريدن چوپ با اره) ديشى آغردوب يوفقه وكسكين ايتمك وآغاجى بچقوايله كسمك يقال (وشرت المرأة اسنانها روشن وتنك كردزن دندانها يش را) خاتون ديشلرين آغارتدى واوجلرين اينجه وكسكين ايلدى (وشرالخشبة باره بريدچوب را) اغاجى بچقوايله كسدى (ودعوره درشت شدن زمين) يردرشت اولمق يقال (وعرالطريق دشوارشد راه) يول صرب اولدى يعرضرب بابندن ووعريوعرعلم بابندن ووعريوعرحسن بابندن (وطريق وعر راه دشوار) صرپ يول (وطرق اعوار راه هاى دشوار) صرپ يوللر (وفرتمام كردن) يقال (وفره اى اتمه وفورتمام شدن وبسيار شدن) يقال (وفرالشئ اى تم اوكثر (وقار ووقاره آهسته شدن حليم ورزين) يعنى يواش. ولنكرلو اولمق تعبير اولنور يقال (وقرالرجل آهسته شد مرد) حليم اولدى رجل يقرضرب بابندن ووقريوقرحسن بابندن (وهووقور مرد باوقار) وقارلو كمسنه يه وقور ديرلر (وقور اندرخانه نشستن) اوده اوتوروب طشره چقممق (وقركران كردن كوش) قولاغى صاغر ايتمك يقال (وقرالله اذنه واللهم قراذنه (وكوراندر خانه نشستن مرغ) قوش آشيانده اوتورمق * ز (وجز كوتاه كردن سخن) سوزى ايجاز ايتمك (وخزه درسپوختن وسنان وسوزن وآنچه بدان ماند) مزراق وايكنه مثللو نسنه ايله دورتمك يقال (وخزه بابرة بخست اورابسوزن) ايكنه ايله دورتدى ويارەلدى آنى (وكز بمشت زدن وسپوختن) يومروق ايله اورمق ودورتمك يقال (وكزه بمشت زدش) يومروق ايله اوردى * س (وطس شكستن) قيرمق (وكس نقصان كردن ونقصان شدن) ناقص ايتمك وناقص اولمق لازم ومتعدى استعمال اولنور يقال (وكس فى تجارته اذا خسرفيها ووكس الشئ نقص * ش (وروش خوردن وطفيلى كردن) طعام يمك ودعوت اولنمش ايكن ضيافته وارمق يقال (ورش على القوم فى الطعام ناخوانده رسيد برمردمان درطعام) دعوت اولنمش ايكن طعامده قومك اوزرينه واردى * ص (وبيص درخشيدن) ييلدارمق (وقص كردن شكستن) بويون قيرمق (يقال وقصه كردنش شكست) بوينونى قيردى * ض (ومض وميض وومضان درخشيدن برق) برق ييلدارمق يقال (ومض البرق بدرخشيد بخنو) برق لمعان اتدى * ط (وبط وبوط ضعيف شدن) ضعيف اولمق يقال (وبط ضعيف شد) ضعيف اولدى يبط ضرب بابندن ووبط يوبط علم بابندن (وخط تأثير كردن سپيدى درموى) بياضلق صاچه تأثير ايدوب آغارمغه باشلادى (وخطه الشيب تأثير كرد درموى سپيدى) آقلق صاچه تأثير اتدى (وسط وسطة ووسوط درميان شدن) اورتايه كيرمك يقال

٩ ديدى كه هر كيم شو دعايى مخاض اخذ ايدن ذى روحك عندنده قرائت ايتسه لر باذن الله تعالى سريعا وضع حمل ايدر دعا بودر اللهم انت عدتى عند كربتى وانت صاحبى عند شدتى وانت ولى نعمتى وابن عباسدن روايت اولندى كه بر كاسه يه شو دعايى يازوب خاتونه صوينى ايچرسه لر سريعا وضع حمل ايدر بسم الله لا اله الا الله الحليم الكريم وسبحان الله رب العرش العظيم والحمد لله رب العالمين كأنهم يوم يرونها لم يلبثوا الا عشية او ضحاها كأنهم يوم يرون ما يوعدون فهل يهلك الا القوم الفاسقون ذكره الشريشى فى شرح المقامة النعمانية (منه)

وقر بركمسنه خيردعا مقامنده لا وقر سمعك ولا هزم جمعك ديرلر يعنى قولاغك صاغر اولمسون وقوم وقبيله ك ياخود جمعيت خاطرك پريشان اولمسون (منه)

وسط القوم درميان شدمردمان‌را)قومك اور تاسنه كيردى : ظ (وعظ وعظة
وموعظه پنددادن) اوكوت‌ويرمك‌يقال(وعظه‌پنددادا‌ورا) اكانصيحت‌اتدى: ع
(وزع بازداشتن) منع اتمك يقال (وزعه بازداشت اورا) منع اتدى آنى يزعه
ضرب وفتح بابلرندن : غ (ولوغ پثبوز و رخنوز كردن سك) كوپك آغزينى
قاب قاجاغه صوقمق يقال (ولغ الكلب فى الاناء دهن درخنور كردسك) كوپك
آغزينى قاب قاجغه صوقمق : ف (وجفان ووجيف دويدن شتر) دوه سكرتمك
(وطپيدن دل)ويورك طلاپمق‌يقال (وجفت الابل بدويدنداشتران) دوه‌لرسكرتدى
(وريف درخشيدن نبات ازتازه‌كى وسيرابى) اوت زياده طراوتندن لمعان اتمك
يقال (ورف النبت بدرخشيد يازيباشد كياه) اوت لمعان اتدى ياكوزللندى
(وخوش‌شدن سايه) وكولكه‌خوش‌وقيواولمق يقال (ورف الظل خوش‌شدسايه)
كولكه قويولندى(وظل وارف ووريف سايهٔ فراخ)واسع وقويوكولكه (وزيف
پوييدن) سكرتمك سرعت سيرمعنا سنه (وصف وصفة وصف كردن اورا) آنى
وصف‌اتدى (وقف‌ايستانيدن)برنسنه‌يى‌طورطورمق (ووقف كردن) وبرنسنه‌يى
وقف ايلمك يقال (وقفه بيستانيدش) آنى‌طور طوردى بازداشت اورا ايله دخى
تفسير اولندى يعنى منع‌اتدى آنى (ووقف عليه‌الدار وقف كردبروى سراى را)
اوى اكا وقف اتدى (ووقوف خودايستادن) كندوطورمق يقال (وقف بنفسه
خود را ايستاد) كندى توقف اتدى يعنى طوردى (وكيف وتوكاف ووكف
ووكفان چكيدن آب ازسقف ودلو وآنچه بدان ماند) اويك سقفندن طامله
طاملامق كذلك قوغه‌مثللو نسنه‌لردن صوطاملامق يقال(وكف البيت فروچكيد
آب‌از آسمانهٔ خانه) اويك سقفندن‌صوطاملادى : ق (وبوق‌هلاك‌شدن) هلاك‌اولمق
يقال (وبق هلاك شد) هلاك اولدى يبق ضرب بابندن ووبق يوبق علم بابندن
ووبق يبق‌ورث بابندن (ودق باريدن) يغمور وصو دوكلمك يقال (ودق المطر
بريخت باران) يغمور دوكلدى (وداق كشن خواستن) طيرنقلى حيواناتك
اركك طالب اولمه‌سى يقال (ودقت الاتان كشن‌خواست خرماده) ديشى اشك
اركك طالب‌اولدى‌كه كوسنيدى‌تعبير اولنور(وهى‌وادق) اركك‌طالب اولان ذات
حافره وادق ديرلر وديق م (وسق باركرفتن) يوك طوتمق يعنى يوكى جمع وپيدا
ايدوب يوكلنمك مصنف اساسده‌ديدى‌كيم وكل شئ جمعته وحلته فقدوسقته يقال
(وسق الحمل برداشت‌باررا) يوكى قالديروب‌يوكلتدى(وهوالوسق) واول يوكه
وسق ديرلر(وراندن)سورمك طرز كبى(وشق‌قديد كردن)آنى‌قورتمق‌لكن شووجه

صاحب مجمع ودق العير
الى الماء مثلنده ديدى‌كه
يقال ودق يدق ودقا
اى قرب وزنا يعنى عير
صويه قريب اولدى
اولا ابا ايدوب صكره
الطاعت ايدن كمسنه
حقنده ضرب اولنور
مصنف دخى مستقصى
ده بووجه اوزره تفسير
ايتدى (منه)

اوزره‌كه اتى براز قايندوب صكره قديد ايدوب سفره‌كوتوردلر زيرا چوق زمان
فاسداولمز (ولق روان كشتن زبان دردروغ كفتن) ديل يالان‌سويلمكدن سريع‌اولمق
ه‌ك (وعك: ضعيف كردن تب‌مردم را) ايستمه بركمسنه‌يى ضعيف ايتمك : ل (وأل
ووؤل پناه كرفتن) صغنمق التجا كبى يقال (وأل بالمكان: پناه كرفت بجاى) برمكانه
صيغندى(وهوالموءل‌پناه‌كاه)صيغنه‌جق‌يره‌موءل‌ديرلر‌ملجأ كبى(ورستن)خلاص‌اولمق
يقال (وأل منه برست ازوى) آندن خلاص اولدى (وبل ووبول قطرهٔ باران
بزرك باريدن) يغمورقطره سى ايرى ياغمق يقال (وبلت‌السماء :باران‌بزرك قطره
باريدآسمان) بولوت‌ايرى قطره‌لو يغمور ياغدردى(وشل‌چكيدن‌آب)صوطاملامق
يقال (وشل‌الماء وشلاناً قطر (وصل‌پيوندكردن چيزى) برنسنه‌يى‌اولاشديروب
اكلمه‌مك يقال (وصل الشئ پيوست چيزرا) نسنه‌يى اكله‌دى (وصول‌رسيدن)
واصل‌اولمق يقال (وصل‌اليه‌الكتاب رسيدبدونامه)مكتوب‌اكاواصل‌اولدى(وصلة
پيوستن)اولاشمق يقال (وصل الى‌القوم‌خويشى كرد بمردمان)قومه‌خصملق‌ايدوب
ايچلرينه قارشدى ووصل بووجه‌اوزره اتصل‌معناسنه‌در(صلة عطادادن)انعام‌ايتمك
يقال(وصله بكذابداذ اوراچيزى)اكابرنسنه ويردى(وهى الصلة) واول عطيه‌يه
صله‌ديرلر (وغل:ناخوانده بنزديك شراب خواركان شدن) دعوت‌اولنمش‌ايكن
شراب مجلسنه واروب مجلس اربابى‌ايله شغل ايتمك يقال (وغل على الشراب
ناخوانده درآمد بشراب خوار كان) شراب خواره‌لر مجلسنه دعوتسز كيردى
واول كمسنه‌يه واغل ديرلر وبووجه اوزره طعامه داخل اولان كمسنه‌يه وارش
ديدكلرى كبى (وقل:دوربرشدن بزكوهى دركوه) طاغ كچيسى طاغده‌اوزاق كتمك
(وكل ووكول كارباز كذاشتن‌بكس وباخويشتن كذاشتن) ايشى بركمسنه‌يه‌ايصمارلامق
وايشى كندويه ايصمارلمق كه ايشى كندو كورمك ايله تعبير اولنور يقال (وكل
اليه‌الامر بكذاشت بدوكاررا)ايشى‌اكاقودى يعنى اصمارلادى(ووكل‌الامر الى نفسه
بكذاشت كاررابخود)ايشى كندويه قودى م (وثم شكستن) قيرمق‌دق وكسر كبى
(وجوم‌خاموش كشتن ازاندوه يااز‌خشم)غمدن ياغضبندن ناشى سكوت ايتمك يقال
(وجم‌خاموش كشت ازاندوه ياغضب)غمندن ياغضبندن ساكت‌اولدى (وسم‌وسمة
داغ كردن) نشان‌اولمق‌ايچون‌داغلامق‌يقال (وسمه‌نشان‌كرداورا)اكانشان‌اتدى‌يعنى
داغلمق‌ايله(وهوالميسم وآن آهن داغ) وداغله‌يجق‌دموره ميسم‌ديرلر بكواة كبى اصلى
موسم اولمغله جمعنده مياسم ومواسم ديرلر (وشم نقش كبود كردن بردست) اله
كوك نقش‌اتمك‌كه ايكنه‌ايله‌دلوب ايچنه‌چيويت قومق‌ايله‌يقال (وشم‌يده نقش كبود

مرزوق ديدى‌كه صله
اصلنده وصلة‌دروا‌و
حذف‌اولنوب‌اخرينه
تاعوض ويرلدى
وعطيه وهبه‌يه صله
تسميه‌اولنديغى احسان
سببى‌ايله انسان ثوابه
ويا‌ثواب‌انسانه واصل
اولديغى ايچوندر
(منه)

اصلى‌وسم‌ايدى واوى
حذف ايدوب اندن
عوض‌تاويرديلروسين
ساكن اولمغله مكسور
ايتديلر وميسم جمال
معناسنه كلور امرأة
ذات‌ميسم‌ديرلر آنده
اثرجال‌اولسه‌وفلان
وسيم‌اى حسن الوجه
والسيماء‌قال‌الجوهرى
ابن‌الانبارى‌ديدى‌كه
سيماعلامت معناسنه‌در
وميسم علامتدركه
آنك ايله شئ معلوم
اولور‌اصلنده موسم
ايدى وسيما‌اصلنده
وسمى‌ايدى قلب‌مكان
ايدوب‌ وماد‌ن‌سينى
مكسور ايتدكدنصكره
واوى‌ياية‌قلب‌ايتديلر
سيمااولدى (منه)

كردبردستش) الينك اوزرينه كوك نقش اتدى (وصم عيب كردن) عيبلمق يقال (وصمه عيب كرد اورا) آنى معيوب اندى (وهى الوصمة) واول عيبه وصمه ديرلر (وضم كوشت برتخته نهادن) ات طوپراغه طوقونمسون ايچون تخته اوزرينه وضع ايتمك يقال (وضمت اللحم اضمه اذاوضعته على الوضم) واول تخته يه وضم ديرلر (وقم بازداشتن) رد ايتمك (ونيم ريدن مكس) سنيك نجسنى القا ايتمك يقال (ونم الذباب بكيز كرد مكس) نجس القا اتدى سينك (وهم دل بچيزى شدن) قلب برنسنه ذاهب اولمق جوهرى ديدى كه وهمت فى الشئ اهم ديرلر وهم برشيئه ذاهب اولسه كه مراد دكل ايكن وبعض نسخ كتابده كمان بردن ايله تفسير اولندى يقال وهم اليه كمان برد بروى اكاظن اتدى * ن (وتن چيزى بروتين زدن) وتين ديدكلرى طمره كه قلب ده بر طمردر اكا برنسنه ايله اورمق (وجن كوفتن) دوكمك يقال (وجن القصار النوب بجنه اى دقه) مجنه مدقه معناسنه در يعنى كازر طوقماغى (ودن تركردن) ايصلاتمق يقال ودنت الشئ اى بللته (وزن وزنة سنجيدن) طارتمق يقال (وزنه بسنجيد اورا) آنى طارتدى (وس وسنة غنودن) ايمزغامق يقال وسن يغنود ايمزغاندى يسن ضرب بابندن ووسن يوسن علم بابندن وهو وسنان مرد بخواب رفته) ايمزغانان كمسنه يه وسنان ديرلر (وسن م (وهى وسنى زن غنوده ايمزغامش خاتونه وسنى ديرلر (وضن نوار بافتن) اورغان وقولان اورمك وطوقمق يقال (وضن النسع ببافت نوارا) اورغانى وقولانى طوقودى (وهو الوضين) اورغانه وقولانه وضين ديرلر كه هودج باغلادقلرى قولانده مستعملدر سمر قولاننه بطان وايرقولاننه حزام ديدكلرى كبى (وچيزى را بجواهر مرصع كردن) وبرنسنه يى جواهر ايله تزيين ايتمك قال الله تعالى وسرر موضونة (وكن: برخايه نشستن مرغ) قوش يمورطه سى اوزرينه اوتورمق يعنى يمورطه سنى باصماق يقال (وكن الطائر بيضه يكينه) اى حضنه (وهن) هانك سكونى وفتحى ايله (سستى كردن) ضعيفلك ايتمك (وسست كردانيدن) وضعيف ايتمك يقال (وهن فى الامر سستى كرد دركار) ايشده سستلك اتدى يهن ضرب بابندن ووهن يوهن علم بابندن ويقال وهنه غيره يعنى غيرى كمسنه آنى سست ايتدى لازم ومتعدى استعمال اولنه ر * ه (وبه باك داشتن) مبالات ايتمك كه قاييرمق تعبير اولنور يقال (ماوبهت له باك نداشتم ازو) آندن خوف ايتمدم وقاييرمدم ضرب بابندن وماوبهت له علم بابندن يقال فلان لايوبه به وله اى لايبالى به

المعتل الفاء بالياء

* ر (يسر قار باختن) قمار اوينامق يقال (يسر قمار باخت) قمار اوينادى ييسر (وهو الميسر قمار (وهو الياسر قمارباز) واليسرم (يعران ويعار: بانك كردن بزماده) ديشى كچى

ودنت المرأة ديرلر خاتون بغايت ضعيف ونحيف ولد وضع ايلسه اول ولده مؤدن وموذن ديرلر ضاوى ديدكلرى كبى (منه)

وتقول بعض الوسنى شبيه بالاسن اسنى اول غشى دركه چوق زمان اچلامش قويويى اجد قدر ايحه سندن انسانه عارض اولور (منه)

وهن وفى المثل انه لموهون الفقار ليث ديدى رجل واهن ديرلر وعملده ضعيف اولسه وانه موهون ديرلر كوك وبدنى ضعيف اولسه (منه)

چاغرمق يقال (يعرت الماعزة* بانك كرد بزماده) ديشى كچى چاغردى

المعتل العين

و آ (مجئ وجيئ آمدن) كلمك والى ايله وبنفسه متعدى اولور يقال (جاءه وجاء اليه آمد بدو) كلدى اكا (صئ: بانك كردن چوزه مرغ) قوش ياوروسى چاغرمق يقال (صاء الفرخ: بانك كرد چوزهٔ مرغ) قوش ياوروسى چاغردى (فئ: كشتن سايه) كولكه دونمك يقال (فاء الظل بكشت سايه) كولكه دوندى (قئ : قى كردن) قوسمق يقال (قاءهراشيد) قوصدى * ب (ايبة بركشتن) رجوع ايتمك يقال (آب اليد بازكشت بدو) اكا رجوع اتدى يئيب ضرب بابندن اوبه واوب واياب م يقال آب يوب نصر بابندن (جيب وجوب جيب ساختن) كوملكه ياقه آچمق يقال (جاب القميص كريبان كرد پيراهن را) كوملكه ياقه آچدى يجيب ضرب بابندن يجوب نصر بابندن (وسوراخ كردن) دلمك قال الله تعالى وثمود الذين جابوا الصخر (وقطع كردن مسافت) ومسافه قطع ايتمك يقال (جبت البلاد اجوبها واجبتها اى قطعتها (خيبه: بى بهره ماندن) محروم اولمق يقال (خاب امله نوميد شد از اميد او) اميدندن محروم اولدى (ريب بكمان افكند) شكه دوشرمك يقال (رابه بكمان افكند اورا) آنى كمانده براقدى (شيب وشيبه ومشيب سپيد شدن موى) صاچ وصقال آغارمق يقال (شاب پير شد) پير اولدى (وهو اشيب سپيد موى) صاچى آغارمش كمسنه يه اشيب ديرلر لكن قياسى دكلدر زيرا بووزن علم بابنه مخصوصدر (شايب م) قياسه موافقدر هم شيب (صيب وصوب ووصاب وصيوبه: رسيدن تير بنشانه) اوق نشانه يه يتشمك يقال (صاب السهم الغرض رسيد ودزد تير نشانه را) اوق نشانه يتشدى ووردى (طيب خوش شدن وخوشبوى شدن وپاك شدن) خوش اولمق وخوش قوقولو اولمق وپاك اولمق يقال (طاب خوش ياخوشبويا پاك شد وفعله بطيبة من نفسه وكرد آن كار رابخوش دلى) او ايشى طيب خاطر ايله اتدى (عيب وعياب ومعاب ومعيب عيب كردن) تعييب ايتمك يقال (عابه عيب كرد اورا) آنى عيبلادى (ورجل عياب مرد عيب كننده) عيب ايدجى كمسنه وعيابة م تامبالغه ايچون (غيبة ومغيب وغيبوبة غائب شدن) غائب اولمق يقال غاب عنه غائب شد ازو) آندن غائب اولدى (وهو الغيب كار پوشيده ازديده) كوزدن مستور اولان نسنه يه غيب ديرلر غيوب ج (وهم غيب وايشان غائبانند) آنلر غائبلردر كه غائبك جمعيدر غيب وغياب م (غيب وغيوب در رفتن چيزى بچيزى) برنسنه برنسنه يه كيروب غائب اولمق يقال (غاب فيه الرمح دررفت در وى نيزه) نيزه آنده كيروب غائب اولدى (غياب وغيابة وغيوبت فروشدن آفتاب وماه وستاره كان)

وفى المثل تقى يومين بين شدقيك الدخن دخن الطعام ديرلر طعام معده ده فاسد اولسه كه اكا قوسمقدن غيرى علاج اولمز برمكروه عمله شروع ايدن كمسنه يه بواشدن فراغت ايله والاعن قريب نادم اولورسين فارغ اولمديغكك صورتده ضررينى كوررسين ديه جك يرده ضرب اولنور (منه)

وفى المثل الشيب وقار صاحب دره ديدى كه اول صقالى آغرن حضرت ابراهيم عليه السلامدر حق سبحانه وتعالى اكا شيب احسان ايدى كه اسحق دن متميز اولسون ايچون زيرا ابراهيم اسحاقه اول مرتبه مشابه ايدى كه آنلرى كورن برى برندن تمييز ايتمز ايدى چونكه اكا شيب حلول ايتدى ديدى كه يارب بونه حالتدر جواب كلدى كه هو الوقار پس ابراهيم ممنون اولوب زدنى وقارا ديدى قال ابونواس بقولون فى الشيب الوقار لاهله وشيبى بحمد الله غير وقار

كون وآى وكوكبلر غروب ايتمك يقال (غابت الشمس فرورفت آفتاب) آفتاب
غروب ايتدى (غيابة الجب تك چاه) قيونك دبى • ت (بيتوتت ومبيت بشب كارى
كردن وشب كذاشتن) كيجه وقتى برايش ايلمك وكيجه‌يى برايش ايله كچورمك يقال
(بات يفعل كذا: شب بآن كاربكذرانيد) كيجه‌يى فلان ايشى ايشلمكله كچوردى يبيت
ضرب بابندن يبات علم بابندن (وماله بيت ليلة نيست اوراقوة يكشب) انك ايچون
بر كيجه‌يه كفايت ايده‌جك قدر آزوغى يوقدر وماله بيتة ليلة م (ليت كم كردن وباز
داشتن) اكسك ايتمك وحبس ايتمك يقال لات الشئ كم كرد چيزرا) نسنه‌يى اكسدى
ويقال (لاته عن وجهه يلوته وبليته اى حبسه عن وجهه وصرفه) كه اوغورينه كتمكه
قومدى چويردى تعبير اولنور • ث (ريث: درنك كردن ودير آمدن) خبر
اكلنمك كه بطؤ كبى وخبر كج كلمك يقال (راث : درنك كرد) اكلندى وفى المثل
رب عجلة وهت ريثاً ويقال (راث على خبرك)اى ابطأ (عيث: فساد كردن) فساد
وزيان ايتمك يقال (عاث الذئب فى الغنم زيان كرد) كورك دركوسفندان قوردقيونلره
زيان ايلدى (غيث بارانيدن وباريدن باران) ياغمور ياغدرمق وياغمق لازم ومتعدى
استعمال اولنور يقال (غاث الله الناس اى انزل لهم المطر وغاث الغيث الارض اى نزل بها
• ج (عجيج وعياج منفعت كردن وباك كردن) منفعت ايتمك ومبالات ايدوب قايرمق
يقال (تناولت دواءً فاعجت به اى لم انتفع به قال الفراء يقال ماعيج من كلامه بشئ
اى ماعابه وقيل ماالتفت اليه وقيل لم ارض به (هيج: برانكيختن) قوپارمق يقال (هاج
غباراً: برانكيخت كردرا)توزقوپردى كه متعدى در(وهاج حرباً وفتنة برانكيخت جنك
وفتنه‌را) جنك وفتنه قوپردى كه متعدى در (هياج وهيجان خودانكيخته شدن)
كندو قوپمق يقال (هاج بنفسه خود برانكيخته شد) كندوقوپدى لازمدر(هياج خشك
شدن نبات ومست شدن شتر)اوت قوريمق ودوه اسيرمك يقال (هاج النبت اى يبس)
والهايج الفحل الذى يشتهى الضراب • ح (تيح: تقدير كردن) تخمين ايلمك كه
تاءمله‌لمق ديرلر يقال (تاح له كذا مقدر كرد ازبراى اوچنين چيزرا) آنك ايچون
شويله برشئ تخمين ايتدى يعنى تاءملادى (ريح: بوى كرفتن) قوقوطوتمق (زيح
وزيوح وزيحان دورشدن) بعيداولمق كه برطرف اولمق تعبيراولنوريقال (زاحت
العلة دورشد بهانه) بهانه برطرف اولدى (سياحة وسيوح درزمين رفتن) ير
يوزنده يوريمك يقال (ساح فى الارض برفت در زمين)يريوزنده يوزودى كتدى
(رجل سياح مردرونده) سياحت ايديجى كمسنه (سيح روان شدن آب) صو
آقمق يقال(ساح الماء روان شد آب)صوآقدى(ماءسايح آب روان) آقرصو(سيح م)

معلوم اوله كه مطرزى
ايضاحده حريرينك
مطايب ماء يشرى
قولنك شرحنده
ديدى كه كتاب العين
ده واقع اولدى مطايب
اللحم ومطايب كل
شئ ديرلر زياده پاك
واطيب معناسنه واصلا
مفرد ذكر اولنماز
ومفردى مطاب يا
مطابة دركسائى
مطايب مطيبك جميدر
ديدى انتهى فيروز
آبادى المطايب جمع
مطيب او مطاب
اومطابة ديديكى كلام
مذكوره اشارتدر
(منه)

ونسنه‌يى ستر ايدن
شيئه غيابه تسميه اولنور
لهذا قبره دخى غيابه
ديرلر (منه)
بركمسنه بوكيجه غايت
اضطرابدن هركز
مستريح اولمدم ديه‌جك
يرده بت بليلة نابغة
ديركه نابغه‌نك بيتنه
تلميح در بيت فبت
كأنى ساورتنى ضئيلة
من الرقش فى انيابها
السم ناقع (منه)

(صيحه وصياح فرياد كردن) فريادايتمك يقال (صاح فرياد كرد)فريادايتدى (طيح
وطوح افتادن وهلاك شدن) دوشمك وهلاك اولمق يقال(طاح هلاك شد)هلاك اولدى
يطيح ضرب بابندن ويطوح نصربابندن(فيح وفوح بوى دادن) رايحه ويرمك يقال فاح
المسك بوى دادمشك) قوقو ويردى مسك يفيح ضرب بابندن يفوح نصربابندن (ميح
وموح بدست آب ازچاه در دلوكردن وعطا دادن وميل كردن در رفتن) آوجى ايله
صويى قويودن آلوب قوغايه قومق وعطيه ويرمك ويوروركن صالنمق يقال (ماح الماء
بكرفت آب را ازچاه بمشت) آوجى ايله قيويه كروب صوآلدى ويقال(محت الرجل
اى اعطيته وماح فى مشيته)اى تبختر • خ(توخ وثيخ وسيخ وسوخ فروشدن در خاك)
طوپراغه باتمق يقال ثاخت قدمه فى الوحل تثوخ وتثيخ يقال(ساخ فى التراب فروشد
درخاك) طوپراغه باتدى يسيخ ضرب بابندن يسوخ نصربابندن (شيخ وشيخوخة
وشيخوخية پيرشدن)پيراولمق يقال(شاخ پير شد)پيراولدى (طيخ آلوده كردن وآلوده
شدن)قارشديرمق وقارشمق يقال طاخ تلطخ بالقبيح وطاخه غيره متعدى ولازم استعمال
اولنور • د(بيود وبيدوده هلاك)شدن هلاك اولمق يقال (بادهلاك شد) هلاك اولدى
(حيدو محيدو حيدودة كشتن) دونمك يعنى ميل وعدول ايتمك يقال (حادهلاك شد (زيد
افزون كردن)زياده ايتمك يقال(زاده افزون كرداورا) آنى زياده ايتدى(زياده ومزيد خود
افزون شدن) كندو آرتمق يقال زاده بنفسه خود بيفزود) كندو آرتدى(شيد اندودن
بنا بكج وافراشتن بناباو) بنايى كرج ايله صوامق وكرج ايله بنايى ياپمق ويوقروقالدرمق
يقال شادالقصر بالشيد بيندود كوشك رابكج) كوشكى كرج ايله صيوادى (صيد شكار
كردن) آوآولمق يقال(صاده شكار كردش)آنى اولدى يصيده ضرب بابندن ويصاد
علم بابندن(وهى المصيدة دام) صيدايده‌جك دزاغه مصيده ديرلر اكثرنسخه‌ده ميمك
كسرى وصادك سكونى ويانك فتحيله ضبط اولنوب دام ايله تفسير وبعضنده ميمك
فتحى وصادك كسرى ويانك سكونيله ضبط اولنوب شكار ايله تفسيراولندى ايكى تفسير
وضبط كتب لغته موافق درمصايد ج (فيد خراميدن ومردن)صالنمق وهلاك اولمق
يقال(فادهلاك شد) هلاك اولدى(فودم)يفيد ضرب بابندن يائى دريفود نصر بابندن
واوى در يقال فاد يفيد تبختر (كيد ومكيده وكيدودة بد سكاليدن) حيله ايتمك
يقال (كاده مكر كرد اورا) اكامكر ايتدى (ميد وميدان كرديدن و خراميدن)
دونمك وصالنمق يقال (مادميل كرد ياخراميد) ميل ايتدى يعنى دوندى واكلدى
وياتمايل ايتدى يعنى ايكى يانه صالندى(هيد بجنبانيدن آسمان خانه) اويك سقفنى تحريك
ايتمك واصلاح ايچون تحريكه مخصوصدر افساد ايچون تحريكده استعمال اولنمز يقال

وفى المثل كالمصطادة
باستها برخاتونك ايكى
بوطى ميانته برضب
داخل اولوب بوطلرينى
قيصوب ضبى شكار
ايتدى سهولت ايله
مقصودينى تحصيل
ايدن كمسنه حقنده
ضرب اولنور (منه)

(هادالسقف: فروجنبانید آسمان خانه‌را) آویك سقفنی تحریك اتدی *ر (خیرة بهترین چیزی گزیدن) برنسنه‌نك ایوسنی اختیار ایدنمك یقال (خار الله‌ له برگزیده کرداورا خدای) الله تعالی انی مختار اتدی (سیر ومسیر : رفتن وراندن) یورومك ویورتمك یقال سار برفت کتدی یقال (سرت الدابة فسارت) لازم ومتعدی استعمال اولنور (وبینهم مسیرة یوم ولیلة درمیان ایشان مسافت یکشبان روزیست) انلرك مابینلرنده برکون وبرکیجه یورویه جك مقداری مسافه واردر (صیرورة ومصیر کشتن) اولمق یقال (صار الفقیر غنیاً کشت درویش توانکر) فقیر اولان کمسنه غنی اولدی (ضیر وضور گزند کردن) ضرر وزیان ایتمك یقال (ضاره زیان کرداورا) اکا ضرر ایلدی (طیر وطیران وطیرورة ومطیر پریدن وشتافتن) اوچمق وعجله ایتمك یقال (طار پرید) اوچدی (عیار رمیدن اسب) آت اورکمك واوته بری صیچرامق یقال (عار الفرس چنین وچنان رفت اسب) شویله وبویله کتدی آت جوهری دیدیکه عار الفرس ای انقلب (ووهب ههنا وههنا من مرحه) وبعض نسخه‌ده جولان کرد اسب ایله تفسیر اولندی (غیر: منفعت کردن ودیت دادن) منفعت ایتمك ودیت ویرمك یقال غاراهله یغیره ای یمیرهم وینفعهم (میرخوار بار آوردن) آزیق یوکی کتورمك یقال (مار الطعام بیاورد غله‌را) طعام یعنی بغدای کتوردی (وهو المیرة خواربار) اول غله یوکی که برشهردن برشهره کتوررلر اکا میره دیرلر غیر دخی میر معناسنه‌ کلور غاراهله دیرلر مارهم معناسنه *ز (ضیز وضوز نقصان کردن وستم کردن) نقصان ایتمك وجور ایتمك یقال (ضازه کم کرداورا یاستم کرد) حقنی نقصان اتدی اکا یا جور اتدی یضوزه نصر بابندن یضیز ضرب بابندن قال الله تعالی قسمة ضیزی ای جائرة یعنی ناراست یاکم اکثری قسمت یانقصان قسمت اصلی فعلی ایدی طوبی وحبلی کبی لکن یا صحیح اولسون ایچون ضاد مکسور قلندی والا لسان عربده ابنیهٔ صفاتده فعلی یوقدر بلکه ابنیهٔ اسمیه مخصوص درشعری کبی (میز جدا کردن) تمییز ایدوب آیرمق یقال (ماز الشیئ من الشیئ جدا کرد چیزرا) برنسنه‌یی نسنه‌دن آیردی *س (خیس غدر کردن ودم گرفتن مردار) غدر ایتمك وجیفه قوقمق یقال (خاس به غدر کرد بوی) اکا خیانت اتدی (وخاست الجیفة کنده شد مردار) مردار قوقدی (قیس وقیاس وقوس قیاس کردن) برنسنه‌یی برنسنه‌یه قیاس ایتمك یقال (قاس الشیئ علی الشیئ وبه والیه قیاس کرد چیزرا برچیز وبچیز وچیزرا) قیاس اتدی نسنه‌یی نسنه اوزرینه ونسنه‌یه یقیس ضرب بابندن یائی در یقوس نصر بابندن واوی دروهو المقیاس (کیس وکیاسة زیرك شدن) یقال (کاس الولد یکیس) ای ظرف (میس ومیسان خرامیدن) صالنوب بختر ایتمك یقال (ماس بخرامید) بختر ایدوب صالندی

شاذدر زیرا مفعل مصدر میمی اولدقده فعل یفعل بابندن عینك (٥٨) فتحیله کلور (منه) ابن درید دیدیکه فعل فعلك مطاوعی فعل کلمز یعنی فعلت الشیئ فعل دیمزلر الا ایدی کلمه‌ده سرت الدابة فسارت وغضت الماء فغاض ووقفته فوقف وکسبته مالا فکسب وجبرت العظم فجبر وغرت عینه وغورت عینه فغارت وخسأت الکلب فخسأ ودبوان الا دبده کففت عن الشیئ فکف لفظنی زیاده ایتدی (منه)

مرزوقی دیدیکه لفظ مصیر صاردن مصدر میمی درقیاس مصاردر زیرا عینك کسریله یفعل بابندن مصدر میمی مفعل کلور عینك فتحیله واسم زمان واسم مکان مفعل کلور عینك کسریله لکن مادهٔ مذکورده زمان ومکانه قیاس اولندی (منه)

روایت اولندی که مزبد مدنی که کنیه‌سی ابو اسحق در برکون عقیب صلاتده دعا ایتدکده خاتونی دعاسنی استماع ایدوب دیدیکه اللهم اشرکنی فی دعائه مزبد دخی بو کلامی استماع ایتدکده اللهم اصلبنی دیدی خاتون دیدیکه اما علی هذا فلا یعنی اصلاق خصوصنده اشتراك استم مزبد دیدی یاضراطه تلك اذن قسمة ضیزی (منه)

(هیس)

(هیس رفتن) یورومك هرنه نوع اولورسه اولسون *ش (جیش وجیشان بجوش آمدن درون وبجوش آمدن دیك) ایچروسی قاینامق وچوملك غلیان ایتمك یقال (جاشت نفسه بجوشید درون او) آنك ایچی قاینادی که وقت غثیانده یوره‌کی بولاندی تعبیر اولنور وقوصدی معناسنده دخی استعمال اولنور (وجاشت القدر بجوشید دیك) چوملك قاینادی (وموج زدن دریا وبربر آمدن دل از خشم ویا ازبیم) دریا تموج ایتمك وغضبدن ویا خوفدن یورك اوینامق جوهری دیدیکه اکر یورك اوینامق حزن ویافزعدن اولورسه جسأت دیمك کرك (ریش : پرنهادن برتیر) اوقه یلك قومق یقال (راش السهم پرنهاد برتیر) اوقه یلك وضع اتدی (ونیکو کردن حال کسی) وبرکمسنه‌نك حالنی اصلاح ایتمك که بومعنی تشبیه واستعاره ایله‌در وفی المثل ماله اقذو لامریش یعنی نه یلکسز اوقی وار ونه یلکلی اوقی واربرشیئ یوق دیه‌جك مقامده ضرب اولنور (طیش یکسو رفتن تیر از نشانه) اوق نشانه‌دن برطرفه کتمك یعنی نشانه راست کلمك (وسبکسار شدن) وبرکمسنه خفیف اولمق (طاش السهم عن الغرض برکشت تیر از نشانه) اوق نشاندن دوندی (طاش الرجل سبکسار شد مردم) رجل خفیف اولدی وقور مقابلی در واول کمسنه‌یه طیاش دیرلر (عیشة وعیش ومعاش زیستن) دیریلك یعنی حیاتده اولمق یقال (عاش الرجل بزیست مرد) دیری یعنی حیاتده اولدی رجل (وهی المعیشة زنده‌کانی) دیرلك (حیص ومحیص کشتن بروجه کریختن) دونمك قاچمق وجهی اوزره یقال (حاص عنه بکردید ازوی ازبهر کریختن) آندن دوندی قاچمق ایچون وبرقوم شدته دوشسه‌لر که آندن خلاص ممکن اولمیه وقعوافی حیص وبیص حیص وبیص دیرلر ایکی کلمه ترکیب وکلمهٔ واحده حکمنده قیلنوب بیت بیت کبی مبنی قیلندی *ض (ایض شدن کار) ایش اولمق صیرورة کبی یقال (آض الامر شدکار) ایش اولدی صار معناسنه (بیوض خایه کردن مرغ) قوش یومورطلامق یقال (باضت الدجاجة خایه کرد ماکیان) طاوق یومورطلادی (وهی بیوض ماکیان بسیار خایه کننده) چوق یومورطلغان طاوق (حیضة وحیوض وحیض هزیمت شدن) منهزم اولمق یقال (جاض هزیمت شد) منهزم اولدی یقال جاضوا عن العدو وللعدو ای انهزموا (حیض ومحیض بی نماز شدن زن) خاتون نمازسز یعنی حایض اولمق (حاضت المرأة حایض شد زن) خاتون حایض اولدی وهی حایض حیض کورمش خاتونه حایض دیرلر (غیض کم کردن آب) صویی ازالتمق یقال (غاض الله الماء) حضرت الله صویی ازالتدی (غیوض کم شدن آب) صو کندو آز اولمق یقال (غاض الماء کم شد آب) صو ازالدی (فیض وفیوض بسیار شدن آب) صو چوق اولمق یقال (فاض الماء بسیار شد آب) صو چوق اولدی وچوق اولدیغندن طاشدی ودوکلدی (وازسر ریختن آب ورفتن آب) وصو

ابن الانباری زاهرده دیدی تریش الرجل دیرلر معاشنه سعی وماله میل ایتدی معناسنه قال الله سبحانه وتعالی قد انزلنا علیکم لباسا یواری سوأتکم وریشا اکثر مفسرین ریش ورباش مال در (٥٩) دیدیلر رشت فلانا اریشه ریشا دیرلر اکا مال ویردم وخیره نائل ایتدم معناسنه بعضیلر دیدیلر که ریش انسانی ستر ایدن نسنه در دو ایت اولندی که حضرت علی رضی الله عنه اوچ درهمه برقمیص اشترا ایدوب الحمد لله الذی هدانا من ریاشه دیدی که مرادمن ستره دیمکدر (منه)

ابن الانباری زاهر نام تألیفنده قد فاضت نفس فلان عبارتنك تفسیرنده دیدی فاضت خرجت معناسنه‌در یقال فاض الله نفسه وفاضت هو نفسه عمرو بن العلادن اصمعی روایت ایتدی که فاض المیت دیرلر فاضت نفسه دیمزلر ودخی فاض ضاد معجمه ایله وفاظ ظاء معجمه ایله لغتدر انتهی وغریب مصنفده دیدی که ضاد معجمه وطاء معجمه ایله وارد اولان لغاتندر فاضت نفسه ضاد معجمه ایله مات معناسنه کفنط مات معناسنه که بنی تمیمدن برقبیله فاضت نفسه دیرلر مات معناسنه بطلیوسی کتاب الفروقده ابوعبیده‌دن روایت ایتدی که اکثر عرب فاض نفسه دیرلر وبنی ضبه فاظت نفسه دیرلر جمهره دیدی که حضض صبر سفو طری ومرصانی مثللو نسنه‌لره اطلاق اولنور حضظ دخی بو معنایه‌ در وبطلیوسی دیدی که حضظ وحضض وظاو ضادك ضمه‌لری وفتحه‌لری ایله حولان دیدکلری کل معناسنه‌در (منه)

معلوم اوله كه بعض الفاظ عربيه معنيين متضادين ده استعمال اولنور لفظ بيع كبى خريد وفروخت ده استعمال اولنوب معناى مقصود صله سندن متعين اولنور نته كيم مصنف عبارتنده واقع اولدى وبعض اضداددن اولان الفاظ بومقامه ثبت اولنمق ملاحظه اولندى لفظ (جال) حادث عظيم وحادث هين معنالرنده استعمال اولنور و (غابر) ذاهب وآتى و(جون)

منبعدن چيقوب دوكلك وصو آقمق وبركسنه آزشيئه مالك ايكن چوق عطيه اتسه اعطاه فيضاً من غيض وعكسنده غيضا من فيض ديرلر ونيل مصرده دخى فيض ديرلر (هيض شكستن استخوان پس از بستن) كوك قيريلوب آنى باغلادقدنصكره ينه قيرمق يقال (هاض العظم بعد الجبر بشكست استخوان را پس از بستن) كوكى باغلادقدنصكره ينه قيردى ووجع اوزرينه وجعه دخى هيض ديرلر ﴿ط﴾ (خياطة دوختن) تيكمك يقال (خاط الثوب بدوخت جامه را) جامه يى تيكدى (شيط هلاك شدن) هلاك اولمق يقال (شاط الرجل يشيط اى هلك (وسوخته شدن) يانمق يقال (شاطت القدر اذا احترقت واصق بها الشئ) ويانمش پنبه نك رائحه سنه شياط ديرلر (ميط دور كردن ودور شدن) بعيد اتمك وبعيد اولمق يقال (ماط اى دفع وزجر ويقال ماط بعد وذهب ﴿ظ﴾ (غيظ بخشم آوردن) غضبه كتورمك يقال (غاظه القوم بخشم آورد اورا سخن) سوز آنى غضبه كتوردى (فيظ وفوظ مردن) اولمك يقال (فاظ بمرد) اولدى يفيظ ضرب بابندن يائى در ويفوظ نصر بابندن واوى در (قيظ كرماشدن) اسى اولمق يقال (قاظ يومنا كرم شد روز ما) كوندوزمز اسى اولدى (ودر كرماى تابستان درجايى مقام كردن) وياى كونى اسيسنده بريرده مقيم اولمق يقال (قاظ فى البلد كرماى تموز كذرانيد در شهر) تموز اسيسنى شهرده كچوردى (وهو القيظ كرماى تابستان) ياى كونـك اسيسنه قيظ ديرلر ﴿ع﴾ (بيع فروختن وخريدن) صاتمق وصاتون آلمق اضداددن در يقال باعه الشئ بفروختش چيزرا اكا نسنه صاتدى (وباع منه الشئ بخريد ازوى چيزرا) آندن نسنه صاتون آلدى (ذيوع وذيع وذيعوعه وشيوع وشياع و شيعوعه آشكارا شدن نهان) كيزلو نسنه آشكاره اولمق يقال ذاع السر وشاع السر آشكار شد نهان كيزلو نسنه آشكار اولدى (ضيعة وضياع كم شدن) ضايع اولمق كه يتمك تعبير اولنور يقال (ضاع الشئ كم شد چيز) نسنه ضايع اولدى (كيع بددل شدن) قورقمق يقال (كعت عن الشئ اذا هبته (ميع وميعة كداخته شدن) اريمك يقال (ماع الشئ كداخته شد چيزى) بر نسنه اريدى جوهرى ميعه يى سيلان الشئ المصبوب ديو تفسير اتدى (هيع وهيوع: بددلى كردن) قورقاقلق اتمك ﴿غ﴾ (زيغ وزيوغ وزيغوغة از حق بركشتن) حقدن عدول اتمك يقـال (زاغ بركشت) دوندى وحقدن عدول ايتدى (سيغ بكلو فروكذاشتن شراب وطعام وبكلو فروشدن) بوغازدن طعام وشرابى سهولة ايله كچورمك وكچمك لازم ومتعدى استعمال اولنور يقال (ساغ الشراب وسغت الشراب ﴿ف﴾ (حيف بى داد كردن) ظلم اتمك يقال (حاف عليه ستم كرد بروى) اكا جور ايتدى (زيف وزيوف نبهره كشتن سيم) كوموش بد اولوب رائج اولمق يقال زافت الدراهم نبهره شد سيمها) كومشلر كچمز اولدى (وخراميدن) وصالنمق يقال (زاف

اسود وابيض و(بين) بعيد وقريب و(صريم) ليل ونهار و (ناصع) اسود وابيض (اىم) عظيم ويسير و (ناهل) ريان وعطشان و(وراء) خلف وامام وسغبت الشئ اصلحته وشققته و (صارخ) مغيث ومستغيث و (هاجد) مصلى بالليل ونائم النهار و (رهوه) ارتفاع وانحدار و (ترب) غنى وفقير و (اهماد) سرعة سير واقامة و (عسعس) اقبل وادبر واقرء) حيض وطهر معنالرنده استعمال اولنور (منه)

ابن خلكان روايت ايتدى كه بصره ده بر كمسنه خطبه ده ديدى كه ايها الناس اتقوا الله فان من يتق الله فلا هوراة عليه حاضر اولان جاعت هوراة لفظنك معناسنى بلديلر يحيى بن يعمر العدوانى دن سؤال ايتديلر جواب ويردى كه هوراة ضياع معناسنه در فلا ضياع عليه تقديرنده در وهوراة مهالك معناسنه مفردى هورة در (منه)

روايت اولنيدى رشيدك جاريه سى ابونواسدن برقاچ كون تأخر ايدوب بو بيتى بر وورقپاره يه تحرير ورشيده عرض ايتدى بيت لقد ضاع شعرى على بابكم كما ضاع عقد على خالصة خالصه رشيدك مقبوله جاريه لرندن بر جاريه نك اسميدر رشيد مضمونه مطلع اولدقده ابونواسه ديدى كه يا فاسق بو كلامه نجه جرأت ايتدك ابو نواس

البعير يزيف اى تبختر فى مشيه (سيف شمشير زدن) قليج اورمق يقال (سافه بشمشير زد اورا) آنى قليج ايله اوردى (صيف در تابستان بجايى مقيم شدن) ايام صيفده بريرده اقامت اتمك يقال (صاف الرجل فى البلد تابستان كذاشت مرد در شهر) رجل ايام صيفى شهرده كچوردى ضيف چسپيدن ياپشوب آيرلمامق يقال (ضافه الهم فرو آمد بروى اندوه) غم اكا نازل اولوب آيرلمدى (ضيافت وضياف ميزبانى كردن) مهمان دارلق وضيافت ايلمك مخفى اولميه كه اولى اولان مهمان شدن يعنى مهمان اولمغله تفسير اولنمقدر زيرا اكثر نسخه ده واقع اولان معناى اول اضافه معناسيدر افعال بابندن پس ضافه قولى مهمان شد اورا تفسير اولنمق مناسب در يعنى اكا كندو نزول ايدوب مهمان اولدى (طيف نموده شدن خيال) خيال كورونمك مثلا حال نومده اولان خيال كبى يقال (طاف الخيال نمود خيال) خيال كوروندى (عيافة فال كرفتن بمرغ) قوش ايله فال طوتمق زمان جاهليتده ايدرلر ايدى مثلا قوشك اسمنى وقونديغى يرك اسمنى وصوتنى اعتبار ايدرلر ايدى يقال (عاف الطير: فال كرفت بمرغ) قوش ايله فال طوتدى يعيف ضرب بابندن يعاف علم بابندن (عيف بكرداب كرديدن مرغ) قوش صونك اطرافنى طولانمق ﴿ق﴾ (حيق وحيوق فرود آمدن بلا ومكر) بر مكر يا بلا نازل اولمق يقال (حاق به المكر فرود آمد بوى) مكر نازل اولدى وآنى حيله احاطه اتدى (ضيق) ضادك كسر وفتحى لغتدر (تنك شدن) طار اولمق يقال (ضاق تنك شد) طار اولدى (وهو الضيق والضيق تنك) طار اولان نسنه (ليق درخور آمدن چيزى باچيزى وسياه كردن دوات) بر نسنه بر نسنه يه لايق اولمق ودواتى اصلاح اتمك مركب وليقه وضع اتمك كبى يقال (لاق الدواة بساخت دوات را) دواتى اصلاح اتدى ولاق به الامر زيبيد بوى كار) ايش اكا لايق اولدى ❊ معلوم اوله كه ابو العباس شريشى مقامات حريرى شرحنده شو وجهله افاده اتدى كه عرب لقت الدواة والقتها ديرلر دواته ليقه وضع اتسه لر وليقه نك جمعى ليق كلور ودواته وضع اولنان ليقه صوفدن اولورسه مركب ايله آلوده اولمزدن اول اكا بوهه ومواره ديرلر آلوده اولدقدنصكره ليقه ديرلر وآلوده اولمزدن مقدم دخى ليقه اطلاق ايدرلر مايؤل اليه اعتباريله واكر پنبه دن اولورسه اكا عطبه وكرسفه ديرلر ومطلقا پنبه يه عطب وكرسف دخى ديرلر ❊ ومركبه نقس ونقس ديرلر نونك كسر وفتحيله لكن كسر افصح در وحبر دخى ديرلر حانك كسريله وعالم معناسنه اولان حبرده حانك فتح وكسرى لغتدر وبعضلر مركبه حبر تسميه اولنديغنك وجهنده ديدى كه عالمك اسمنى مركبه اطلاق ايتديلر ياخود اصلنده حبر العالم ايدى مداد حبر معناسنه ولا يخفى ضعفه ووجه تسميه ده اولى اولان بودر كه حبر تزيين معناسنه اولمغله كتابى تزيين ايتديكى

اعتذار ايدوب ديدى كه يا امير المؤمنين خطا راويدن دركه لفظ ضاعه نك همزه سينى عين ايله روايت ايتمش (منه)

معراج الدرايه صاحبى ديدى كه زيف اول كشدر كه بيت المال رد ايليه وستوقه سطاقه دن معربدر يعنى اوچ قات زيرا ستوقه اطلاق اولنان درهمك ايكى طرفى كوموش وميانى باقر ياقلايدر (منه)

شرح فصيح ده ديدى كه زاف رجع معناسنه كلور درهم مزبوره زيف ديدكلرى آنى كمسنه قبول ايتميوب آخرنده صاحبنه رجوع ايتديكى ايچوندر (منه)

ایچون تسمیه اولندی یعنی مزین الکتاب پس مداد حبر مداد زینة معناسنه اولور یاخود حبر حباردن مأخوذدر اثر معناسنه مرکبك دخی کتابده تأثیری اولمغله حبر دیدیلر یقال (مددت الدواة امدها مداً اذا جعلت فیها مداداً) یعنی اول دوات که ا کا ابتداء مرکب وضع اولنه اول وقتده مددت الدواة دیرلر واکر اولدن مرکبی اولوب اکا برازمرکب دخی وضع اولنه اول وقتده امددتها الدواة دیرلر واکر شو قلم ایله شو دواتدن مرکب آل دیمك مراد اولنسه استمد دیا استمد دیرلر واکر شو قلم ایله بکا مرکب ویر دیمك مراد اولنسه امددلی من الدواة دیمك کرك خلیل دیدی که دواتکدن بکا مرکب ویر دیمك مراد اولنسه مدنی یاامدنی دیمك کرك واکر دواته صوقودم دیمك مراد اولنسه امهت الدواة یاموهت الدواة دیمك کرك ودواته صوقودیوامر مراد اولنسه امه یاموه دیرلر ❋ودواة دوادن مشتق در امر کتابت دواة ایله صلاح پذیر اولمغله بو اسم ایله تسمیه اولندی وبعض شعرا دوی الرجل یدوی دویاً دن مأخوذدر دیدیلر دوی الرجل دیرلر بطننده دوا اولسه قال بیت اما الدواة فأدوی جملها جسدی ❋ وحرف الخط تحریف من القلم ❋ ودواة اصلنده دویة در فعلة وزننده جمعی دویات کلور قنات وقنوات دوی دخی کلور قناة وقناً کبی وبن دوات صاحبی اولدم دیمك مراد اولنسه ادویت فأنا مدو دیمك کرك ودوات بیع ایدن کمسنه یه دواء دیرلر خیاط کبی وکندینك ایچون دوات پیدا ایله دیمك مراد اولنسه أدو دواة دیدلر وشو دواتی کوتور وحفظ ایله دیمك مراد اولنسه داو دیمك کرکدر دواته رقیم ونون دخی دیرلر وقلم مزبردر زا ایله ومذبر دخی دیرلر ذال ایله یقال زبرت وذبرت ای کتبت بعضیلر زبر کتابت وذبر قراءت معناسنه در دیدیلر قلم تسمیه اولندیغی قطع وتسویه اولندیغی ایچوندر وهر اغاج که باشنی کسوب واصلاح واکا بر علامت وضع ایده لر اکا قلم دیرلر قال الله تعالی اذ یلقون اقلامهم که مراد اول سهملردر که آنلرك اسامیسی یازلمش ایدی وقلم کسه جك آلته مبریٔ دیرلر وقلمك تراشه سنه قلامه وبرایه دیرلر وقلمك بوغومنه کعب دیرلر جمعی کعوب کلور وایکی بوغومك میانه انبوب دیرلر وقارغو مزراقده وهر عقده سی اولان اغاچده دخی استعمال اولنور وعیب ایراث ایدن بوغومه انبه دیرلر وقلمك ایچنه شحمه وطشره سنه لیطه دیرلر وقلمك قبوغنی صویسه لر تلیطت من القلم لیطة دیرلر وقلمتراش ایله قلمك ایچنی آلسه لر شحمته واکر ایچنی چوق آلسه لر بطنته تبطیناً دیرلر اکر ایچنی آلمه سه لر اشحمته اشحاماً دیرلر وقلمك اوزرنده اولان قابوغه غلاف ولحا وقشر دیرلر واکر اول قبوغی صیرسه لر قشرته قسوته لحومة شحومة دیرلر وقلمك شقنك بر طرفنه سن وشعیره وایکی طرفنه سنان وشعیرتان دیرلر وقلمی کسوب کتابت ایچون مهیا اتسه لر قططته قطاً وقصمته قصما واوزرنده قلم قطع اتدکلری آلته مقطه دیرلر میمك کسریله

(وقلمك)

وقلمك قطع اولنه جق موضعنه مقط دیرلر میمك فتحیله واکر قلمك سنلری برابر قطع اولونمسه اول قلمه قلم محرف دیرلر واکر برابر قطع اولسه قلم مبسوط دیرلر وحین کتابتده قلمدن استماع اولنان صوته صریر وصریف ورشق دیرلر وقصبه یعنی قامشه یراعه واباء دیرلرکه جمعی یراع واباء کلور وقلمك ایچنده پنبه کبی اولان نسنه یه بیلمه وقنصعه وقشعه دیرلر واکر قلمده بوجك ینکی اولسه فیه قادح ونقر دیرلر واغاجده وبوینوزده ودیشده دخی مستعملدر واکر قلمده اکریلك اولسه اول اعوجاجه زراد دیرلر هذا ترجمة ماافاده الشربشی ه‍ ك (حیاکة وحیك وحوك بافتن) طوقومق یقال (حاك الثوب ببافت جامه را) جامه یی طوقودی یحیکه ضرب بابندن یائی در یحوك نصر بابندن واوی در (حوك شعر کفتن) شعر سویلمك (لاغیر جزاین نیست) بو معنایه اولان حاکنك مصدری حوك دن غیری کلمز واجوف واوی اولمغله نصر بابندن غیری بابدن کلمز یقال (حاك الشعر شعر کفت) شعر سویلدی استعاره طریقی ایله اولمق ملاحظه اولنور یحوکه نصر بابندن (حیك تأثیر کردن) تأثیر ایتمك (حاك فیه الکلام اثر کرد دروی سخن) سوز آنده اثر اتدی (وخرامیدن) وصالنمق جوهری دیدی که حیك یوررکن اوموزلرین اوینادوب وآدمین توسیع ایتمکدر (نیك صحبت کردن) جاع ایتمك یقال (ناك جماع کرد) جماع اتدی ه‍ ل (ذیل خرامیدن) تبختر ایدوب صالنمق یقال (ذالت المرأة تذیل ای جرت ذیلها علی الارض وتبخترت (زیل جدا کردن) آیرمق ازاله معناسنه در (سیل وسیلان روان شدن آب) صو آقمق یقال (سال الماء روان شد آب) صو آقدی (عیلة درویش شدن) فقیر اولمق یقال (عال درویش شد) فقیر اولدی (فیلولة ضعیف رأی شدن) فکری ضعیف اولمق یقال (رجل فیل الرأی) ای ضعیف الرأی (قیلولة ومقیل ومقال وقائلة نیم روز خفتن) نصف نهارده اویومق یقال (قال نیم روز بخفت) نصف النهارده اویودی (قیل نیم روز شراب خوردن) نصف النهارده شراب ایچمك یقال قیلته فتقیل یعنی نصف النهارده اکا شراب ویردیم اول دخی ایچدی ووقت ظهرده شربه معتاد اولان کمسنه یه شروب للقیل دیرلر (واقالت کردن بیع) وبیعی فسخ ایتمك یقال قلته البیع اکا بیعی فسخ اتدم اقلته البیع معناسنه (کیل پیمودن) اولچمك یقال (کال الطعام پیمود کندم را) بغدایی اولچدی وفی المثل احشفاوسوء کیلة هم خرماسی بد هم کیله سی اکسك ایکی یارامزلق ایدن کمسنه ده ضرب اولنور (میل وممیل ومیلان کشتن) دونمك که میل ایتمك تعبیر اولنور یقال (مال میل کرد) میل اتدی (هیل فروریختن) دوکمك که بوشالتمق تعبیر اولنور یقال (هلت الطعام فروریختم کندم را) بغدایی اولچمه دن برغیری نسنه یه دوکدم ه‍ م (تیم بنده کردن بعشق) عاشق ایتمکله

صاحب فردوس معجم طبرانی علامتی ایله ذکر ایتدی که قال علیه السلام قیلوا فان الشیطان لایقیل روایت اولندی عباس ابن عبدالمطلب وقت ضحی ده اوغلی نائم کوروب ایاغی ایله دپدی ودیدی که قم لا انام الله عینك حضرت الله عبادینه رزق تقسیم ایده جکی وقتده نوم معتولمیدر عربدن استماع اتمه مکی که نومة الضحی مکسلة مهزلة منسأة للحاجة یعنی وقت ضحی ده نوم ایتمك صاحبنه کسل ایراث ایدر وباعث هزال وحاجتی تأخیره سبب درونوم اوج نوعدر نومة الخرق ونومة الخلق ونومة الحمق که نومة الخرق بومهٔ ضحی ونومة خلق رسول اکرمك امتنه تعلیم ایتدیکی قیلوله ونومة الحمق بعد العصر نومدر که انی سکران اولان ایدر منه

٩ وممايتعين به الاذكياء قول الشاعر اقول لعبدالله لما سقاؤنا ونحن بوادى عبد شمس وهاشم معلوم اوله كه لفظ عبد عبدة دن مرخم ولفظة جلاله تحذير ايچون منصوب در لفظ سقاؤنا فعل مقدر ايله مرفوع در كه (٦٤) مصراع ثانيده اولان وها لك مفسريدر وها

برکسنه‌یی قول ایتمك یقال (تامه بعشق بنده کرد اورا) عشق ومحبت سببیله قول ایتدی که آنی (خیم بددلی کردن) قورقاقلق ایتمك یقال خام عنه یخیم ای جبن (ذیم عیب نهادن) عیبله‌مق ذم کبی زام دخی عیب معناسنه‌در وفی المثل لاتعدم الحسناء ذاما یهمز ولایهمز عیبسز کوزل اولمزدیه‌جك محلده ضرب اولنور یقال (ذامه عیب کردست) آنی تعییب ایتدی عابه وذمه کبی (ریم واتر شدن) قالقوب الجغه کتمك جوهری کلامندن متعدی اولمق منفهم اولور زیرا دیدی که رام یریمه ریما ای برحه (شیم شمشیر برکشیدن وشمشیر درنیام کردن ونکریستن ببرق که‌می باراندیانه) قلیجی قیندن چیقارمق یاقینه قومق وبرقه نظر ایتمك که یاغدررمی یاغدرمزمی دیو یقال (شام السیف شمشیر برکشید یا درنیام کرد) قیلجی چیقاردی یاقینه قودی وشام البرق ٩ بنکریست بدرخش بامید باران) یغمور امیدی ایله برقه نظر ایتدی (ضیم بی داد کردن) ظلم ایتمك یقال (ضامه ستم کرد بدو) اکا ظلم ایتدی (عیمه آرزومند شدن بشیر) سوده آرزو ایتمك شهوة اللبن معناسنه یقال (عام الی اللبن آرزومند بشیر) سوده آرزو ایتدی یعیم ضرب بابندن یعام علم بابندن (وهو عیمان مرد آرزومند بشیر) سوده آرزو ایدن کمسنه‌یه عیمان ومؤنثنده عمی ایدر واول کمسنه سوددن محروم اولسه اعلمه الله دیرلر ابن سکیت دیدی که برکمسنه سوده آرزوایتسه اشتهی اللبن وزیاده آرزوایتسه عام الی اللبن دیرلر وبرکمسنه آته آرزوایتسه اشتهی اللحم وافراط اوزره آرزوایتسه قرم الی اللحم دیرلر (غیم ابر کرفتن آسمان) کوك یوزی بولوتلانمق یقال (غامت السماء ابرناك شد آسمان) کوك یوزی بولوتلاندی هیوم وهیم وهیمة وهیمان سرکشته شدن دربیابان وشیفته شدن بعشق صحراده سرکردان اولمق وعشق سببی ایله آشفته اولمق یعنی دلورمك یقال (هام فی البریة سرکردان کشت دربیابان صحراده سرکردان اولدی (وهام فؤاده شیفته شد دل وی از عشق) آنك قلبی عشقدن آشفته وپریشان اولدی ‌* ن (این آمدن وقت کارکردن) ایش ایشلمك وقتی حلول ایتمك یقال آن لك ان تفعل کذا وقت آمد ترا که کنی فلان کاررا) سکا فلان ایشی ایشلمه‌نك وقتی کلدی (بینونة جدا شدن) آیرلمق یقال (بان منه جدا شد ازوی) اندن آیرلدی (بیان هویدا شدن) ظاهر اولمق یقال بأن له الامر پیدا شد اورا) کا ایش ظاهر اولدی (وهو بین کار پیدا) واول ظاهر اولان ایشه بین دیرلر (حینونة هنکام بودن) برشیئك وقتی اولمق یقال (حان لك ان تفعل کذا وقت آمد ترا که کنی فلان کاررا) سکا فلان ایشی ایشلمه‌نك وقتی کلدی آن کبی (حین هلاك شدن) هلاك اولمق یقال (حان هلاك شد) هلاك اولدی (دین) دالك کسریله (فروتنی کردن ومکافات کردن) مطیع اولوب انقیاد ایتمك یقال (دان له فرمان برداری کرد اورا) آنك امرینه مطیع اولدی ودانه بالصنیعة

سقاؤنا تقدیرنده ای ضعف وشم شامدن امر حاضردر شم البرق تقدیرنده تقدیر کلام بودرکه اقول لعبدة لما دها سقاؤنا حال کوننا فی وادی عبدشمس یاعبدة شم البرق هل له مطر ام لا واحذر من غضب الله فاحفظ فانه من الالغاز (منه) فضل بن ربیع روایت ایتدی که منصور ایله برسفردن عودت وبر منزله نزول ایتدیك بنی دعوت ایتدی حضورینه واردم کوردم برقبه‌ده جلوس ایدوب قارشوسنده برپیاض صیوالی دیواره نظر ایدر بکا دیدی که بن سزه همیشه تنبیه ایدرم که بو حوالی‌یه عوامه اذن ویرمك که کلوب شو دیواره رطب ویابس یاز ویازوب قارلالر بن دیدم که عمرك الله صلا برحرف یوقدر وقطعا کا کمسنه برنقطه وضع ایتامش دیدی که نه غریبدر شو ایکی بیتی کورمزمیسن که دیواره یازمش (نظم) اباجعفر حانت وفاتك وانقضت سنوك وامر الله لابد نازل اباجعفر هل کاهن اومنجم یرد قضاء الله ام انت جاهل بن دیدم که والله العظیم دیوارده برحرف یوقدر دیدی بنم وفاتم قریب اولدیغنه بو حالتده اشارت وار دیدی علی العجله احرام شریفه ایصال ایله حاصل حرمه داخل اولدیغمز ساعت وفات ایتدی (منه) (پاداش)

پاداش کرد اورا بکردار نیك) اکا مکافات ایتدی ایو عمل ایله (دین) دالك فتحیله وام ستدن ووام دادن) اودنج آلمق واودنج ویرمك یقال (دان منه الدین وام ستاد ازوی) اندن اودنج بورج آلدی (ودانه غیره وام داد اورا کس دیکر) برکمسنه اکا اودنج ویردی (ورجل داین مرد وام ستانده) اودنج بورج الان کمسنه (ورجل مدین ومدیون مرد وام داده شده) اودنج بورج ویریلان کمسنه حاصلی استقراض طریقیله اولان بورجلو کمسنه‌یه داین واقراض طریقیله بورجلی اولان کمسنه‌یه مدین ومدیون دیرلر فلایغرنك اطلاق المصنف وتراجم المترجمین بلکه سبك مصنفده لف ونشر مرتب طریقنه رعایت اولنمشدر (رین: غلبه کردن کناه بردل وخواب برچشم ومستی برنفس) کناه قلبه واویقو کوزه ومستلك نفسه غالب اولمق یقال (ران علیه السکر وغیره غالب شد بروی مستی ودیکر چیز) اکا مستلك وکذلك غیری نسنه غالب اولدی (زین آراستن) تزیین ایتمك یقال (زانه بیاراست اورا) آنی تزیین ایتدی وهی الزینة آرایش) بزك که مایزین به معناسنه (شین معیوب کردن) عیبلی ایتمك یقال (شانه معیوب کرد اورا) آنی عیبلی ایتدی یعنی عیب ایراث ایتدی (طین: بکل کردن) بالچق ایله ایتمك یقال (طان کتابه) ای ختمه بالطین (عین چشم بدرسانیدن) یارامز کوز یتشدرمك که کوز دکدرمك تعبیر اولنور یقال (عانه چشم بدرسانید) یارامز کوز اصابت ایتدردی که کوز دکدی وکوز دیکدردی دیو تعبیر اولنور (رجل عیون وعیان مرد بدچشم) کوزی یرامز وکوزی دیکن کمسنه (غین فراپوشیدن چیزی ذهن را ومیغ آسمان را وتشنه شدن) برنسنه ذهنی سترایدوب اوزرینه پرده اولمق وسحاب روی آسمانی ستر ایتمك وصوسز اولمق یقال منه قوله علیه السلام لیغان علی قلبی ای یغطی ویقال غان السحاب ویقال غانت الابل ای عطشت مثل غامت غین وغیم برمعنایه‌در (قیانه آهنکری کردن) دمورچیلك ایتمك (لین ولیان نرم شدن) یومشاق اولمق یقال (لان نرم شد) یومشاق اولدی (وهو لین چیز نرم) یومشاق نسنه (مین دروغ کفتن) یالان سویلمك یقال (مان دروغ کفت) یالان سویلدی ‌* هـ (تیه حیران شدن) حیران اولمق یقال (تاه فی المفازة سرکشته شد دربیابان) حیران اولدی صحراده (تیه تکبر کردن) بویوکلنمك یقال (تاه تکبر کرد) تکبر ایتدی (لیه درپرده شدن) پرده‌یه کیرمك یقال لاه ای تستر (میه ومؤه بسیار آب شد) چوق صو اولمق یقال (ماهت الرکیة بسیار آب شد چاه خرد) کوجك قویو که اشمه تعبیر اولنور چوق صولو اولدی تمیه ضرب بابندن یأئی در تموه نصر بابندن واوی در تماه علم بابندن

المعتل اللام

‌* ب (جبی وجبایة کرد کردن آب وخراج) صویی وخراجی جمع ایتمك یقال (جبی الخراج کرد کرد خرج را) خراجی جمع ایتدی جباوة یقال جبا یجبو نصر بابندن وجبی یجبا علم بابندن (سبی برده وبردن) اسیر سورمك یقال (سبی الجاریة برده

وفی النوابغ شیئان شینان للاسلام الرشوة للحکام والشفاعة فی الاحکام (منه)

کردکنیزک‌را) جاریه‌یی سوردی (طبی خواندن) دعوت ایتمك یعنی (چاغرمق یقال طباه‌ای دعاه * ت (اتیان و آتی آمدن) کلمك یقال (اتاه بیامد بدو) اکا کلدی (واتی الیه احسانا نیکویی کرد بدو) اکا ایلك ایلدی (واتی علیه هلاك کرد اورا) انی هلاك اتدی * ث (حثی وحثوپا شیدن خاك) طوپراق صاچمق یقال (حثی علیه التراب بپاشید بروی خاك‌را) انك اوزرینه طوپراق سپدی یحثی ضرب بابندن یائی در یحثو نصر بابندن واوی در (خثی سرکین افکندن کاو) صغیر نجس القا ایتمك (مرثیه) مرثیه کفتن میته مرثیه سویلمك (رثی ومرثاة مرحمت نمودن) مرحمت ایتمك یقال (رثاه مرثیه کفتش) اکا مرثیه سویلدی (ورثی له رحم کرد بروی) اکا مرحمت ایتدی (غثی وغثیان جوشیدن دل) کوکل بولانمق یقال (غثت نفسه بجوشید دلش) کوکلی بولاندی قوصمق وجهی اوزره * د (خدیان بشتاب رفتن ستور) دابه سرعت ایله یورومك یقال (خدی البعیر بدوید شتر) دوه سکرتدی (ردی وردیان پوییدن ستور) دابه سکرتمك که زیاده یورمکله یبلمك میانده اوله (ردی الفرس بد ویداسب) آت وجه مذکور اوزره سکرتدی (ردی شکستن وانداختن) قیرمق و آتمق یقال (ردیت الحجر اذا ضربته لتکسرها والمردی حجر یرمی به وردیته بالحجارة اردیه رمیته بها (فدیة وفدی) فانك کسر وفتحی لغت در (وفداء بازخریدن) کروصاتون آلمق یقال (فداه من الاسر بازخرید اورا زاسیری) اسیرلکدن آنی کروصاتون آلدی (هدایة ره نمودن در هر چیزی) یول کوسترمك هرشیئده مستعملدر یقال (هداه الطریق وهداه للطریق وهداه الی الطریق راه نمود اورا) اکا یول کوستردی (هدی ره نمودن در دین وراه یافتن در وی) امردینده یول کوسترمك وامردینده یول بولمق لازم ومتعدی استعمال اولنور یقال (هداه للاسلام ره نمود اورا بمسلمانی) اکا مسلمانلغه یول کوستردی (وهدی بنفسه خودش ره یافت) کندو یولی بولدی (هداء فرستادن عروس بشوی او) کلنی زوجنه کوندرمك یقال (هدی الیه العروس فرستاد بأو عروس‌را) اکا عروسی کوندردی (وهی الهدی عروس فرستاده) زوجنه ارسال اولنان عروسه هدی دیرلر (هدی سیرت نیکو داشتن) ایو خصلت صاحبی اولمق یقال ما احسن هدیته وهدیه ای سیرته وازپی کسی شدن) و برکسنه نك آردنجه کتمك یعنی اقتدا ایتمك یقال (هدی هدی فلان) ای سار سیرته * ذ (حذی بریدن) کسمك یقال (حذیت یده بالسکین) ای قطعتها (وکزیدن شراب زبان‌را) وشراب دلی اصیرمق که دلی بورمق تعبیر اولنور (یقال شراب یحذی اللسان) ای یقرصه (هذی وهذیان وهذی بیهوده کفتن) عبث سوز سویلمك یقال (هذی بیهوده کفت) عبث سویلدی (دوا کفتن بیمار) وخسته صایقلامق یهذی ضرب بابندن یائی در یهذو نصر بابندن واوی در * ر (بری تراشیدن)

وفی المثل قد یؤتی علی یدی الحریص ای علیه دیرلر اهلکه معناسنه ولفظ ید تصرفدن کنایه‌در زیرا انسانك اکثر تصرفاتی الی ایله در یعنی تقدیر الهی حریصك تصرفنه کاهی مانع اولوب مقصودینه واصل اولمز و محتملدرکه لفظ ید صله وزائد اوله یعنی که حریص اولان کسنه‌یه قضا اصابت ایدوب هلاك اولور اول کسنه حقنده ضرب اولنور که زیاده حرصندن کندوبی شره القایده (منه)

جوهری دیدی که لفظ فدانك اولی مکسور اولدقده مد و قصری جائز در مفتوح اولدقده فقط مقصور اولور (منه)

فرادن روایت اولندی که مصادرده فعل وزنی قلیلدر الاهدی وتقی ومری زوقی سری لفظنی زیاده ایتدی (منه)

فارسیده هذه و هوده فائده معناسنه در (منه)

یونمق یقال (بری القلم بالمبرأة تراشید قلم را بقلمتراش) قلمتراش ایله قلمی یوندی (ونزار کردن ستور در راندن بسیار) ودابه‌یی چوق سورمکدن لاغر ایتمك یقال بریت البعیر ای اذهبت لحمه (جری وجریان رفتن) کتمك یقال (جری برفت) کتدی (وهی الجاریة کشتی دریا) دریا کمیسنه جاریه دیرلر جواری ج (حری نقصان شدن) ناقص اولمق یقال حری الشیء ای نقص (ویحری کما یحری القمر) واول ییلان که ییراولدیغندن اتی ناقص اولسه اکا حاریه دیرلر که ییلانلرك زیاده خبیثی در و بددعا مقامنده رماك الله بافعی حاریة دیرلر (دریة ودرایة ودریان دانستن) بیلمك یقال (دری ودری به دانست) بیلدی دری فریب دادن آلدامق یقال دراه اختله وخدعه (ذری وزرو دامیدن) صاویرمق یقال (ذری البر دامید کندم‌را) بغدایی صاویردی یذری ضرب بابندن یائی در یذرو نصر بابندن واوی در (زرایة عیب نهادن) تعییب ایتمك یقال ذری علیه فعله (عیب نهادن بروی کار اورا) آنی عملندن اوتوری تعییب ایتدی (سری بشب رفتن) کیجه یورومك یقال (سری بشب رفت) کیجه وقتی یوریدی (سری سرایت کردن) تأثیر ایتمك یقال سری السم فیه زهر در وی اثر کرد) زهر آنده اثر اتدی (سری وسرو باز کردن) صویمق یقال (سری عنه الثوب باز کرد از وجامه‌را) آندن ثوبی صویدی یسری ضرب بابندن یائی در یسرو نصر بابندن واوی (شری وشراء وشروی خریدن یافروختن) آلمق یاصاتمق اضداد دندر یقال شری خرید یافروخت آلدی یاصاتدی (صری کرد کردن) جمع ایتمك یقال (صری الماء کرد کرد آب‌را) صویی جمع اتدی (وماء صری آب کرد کرده شده) بریرده جمع اولمش صوکه مجتمع اولدیغی موضعده طول مکث ایله متغیر اولمش اوله (وبریدن) کسمك یقال صری بوله قطعه (فری بریدن بروجه اصلاح) اصلاح ایچون کسمك یقال (فری برید از برای دوختن) دیکمك ایچون کسدی وافساد ایچون قطع اتسه افری دیرلر (قری وقراء) قافك کسری ایله مقصور وفتحیله ممدود در (میزبانی کردن) ضیافت ایتمك یقال (قراه الطعام مهمان داری کرد اورا بآش) طعام ایله اکا قونقلق ایلدی وهو المقری (کاسهٔ چوبین) اغاجدن چناق (قری کرد کردن آب) صویی جمع ایتمك یقال (قری الماء فی المقراة کرد کرد آب را در حوض) صویی حوضدن جمع اتدی واول صویه مقری دیرلر میمك کسری ایله وقصر ایله (کری جوی کندن) آرق قازمق (مریه کمان داشتن) ظن ایتمك یقال (مری کمان داشت) ظن اتدی (مری دوشیدن) صاغمق جوهری دیدیکه سود ویرسون ایچون دوه‌نك ممه‌سنی صیغه ماغه دیرلر یقال (مری الناقة بدوشید شتر ماده‌را) دیشی دوه‌یی صاغدی (وبیرون آوردن باد باران را ازمیغ) یل بلوتدن یغموری چیقارمق یقال الریح تمری السحاب ای تستره لکن تشبیه طریقیله اولمق

لادری ولادر دیرلر ندانم معناسنه تخفیف ایدوب یایی حذف ایتدیلر (منه)

مداراة دخی بومعنادن مأخوذدر مطرزی ایضاحده دیدی که مدارات ملاینه معناسنه‌در اصلنده مخاتله یعنی بربرینی الدامق دریت الصید دیرلر صیدنده حیله اتسه ودخی دیدی که علم معناسنه اولان درایة بوندن مأخوذدر که تکلف وحیله ایله عملدن عبارتدر لهذا حضرت اللهه داری اطلاقی جائز دکلدر دیو محققین اتفاق ایتدیلر وبعضیلر تجویز ایدوب ع والله لادری وانت الداری قولی ایله احتجاج ایتدیلر (منه)

صاحب مفاتیح دیدی که اول ناقه که بیعه عرض اولنمق ایچون سود ممه‌لرنده جمع اولوب کورنمك ملاحظه‌سیله ممه‌لرینی باغلایه اکا مصراة دیرلر که اصلنده مصروره‌در ظننت کبی بعضیلر صری اللبن دن مأخوذدر دیدیلر ممه‌ده سود مجتمع اولسه صری اللبن دیرلر اجتمع فی الضرع معناسنه (منه)

ملاحظه اولنور (وجود کردن چیزی) و برنسنه یی انکار ایتمك یقال (مراه حقه) ای جحده
*ز (جزاء پاداش دادن) مکافات ایتمك یقال (جزاه علی فعله پاداش کرداورابر کردارش)
انك عملنه مجازات ایتدی (وکزاردن وبی نیاز کردن از چیزی) ادا ایتمك وبرنسنه دن
مستغنی اولمق یعنی برنسنه ایله اکتفا ایتمك (جزی تقدیر کردن) تخمین ایتمك (عزی
وعزو نسبت کردن) برنسنه یی برنسنه یه نسبت ایتمك یقال (عزاه الی ابیه نسبت
کرداورا بپدرش) آنی باباسنه نسبت ایتدی یعزیه ضرب بابندن یائی در یعزوه نصر
بابندن واوی در (مشی وتمشیة رفتن) یورمك یقال (مشی برفت) یورودی (مشاء بسیار
فرزند شدن) اولاد چوق اولمق یقال مشت المرأة بسیار بچه شدزن) خاتون چوق ولدلی
اولدی تمشی ضرب بابندن ومشیت تمشی علم بابندن (وامرأة ماشیة زن بسیار فرزند) چوق
ولدلی خاتون (وبسیار کشتن چارپای) ودابه چوق اولمق *ص (خصا خایه کشیدن) خایه
چیقارمق که خادم ایتمك تعبیر اولنور یقال (خصاه خایه اش کشید) خایه سین چیقاردی
(وهو الخصی خایه کشید) خایه سی چیقمش کمسنه (عصیان ومعصیة نافرمان برداری
کردن) فرمانه اطاعت ایتمك یقال (عصاه نافرمانی کرداورا) انك فرمانته اطاعت
ایتمدی (وهو عصی مرد نافرمان) فرمانه اطاعت ایتمین کمسنه *ض (قضاء حکم کردن)
حکم ایتمك یقال (قضی له حکم کرداز برای او) آنك نفعی ایچون حکم ایتدی (وقضی علیه
حکم کرد بروی) آنك ضرری ایچون حکم ایتدی وهی القضیة حکم حکمه قضیه دیرلر
قضایا ج (وکزاردن آنچه برکسی واجب شد) برکمسنه نك اوزرینه واجب اولان
نسنه یی ادا ایتمك یقال (قضی الصلوة قضا کرد نماز را) نمازی قضا ایتدی (وخود مردن
کندو اولمك یقال (قضی نحبه خود بمرد حتف انفه اولدی وکشتن اولدیرمك یقال
(قضی علیه بکشت اورا) انی اولدوردی (ومحکم کردن) ومحکم ایتمك (وتمام کردن کاری)
وبرایشی تمام ایتمك (مضاو مضی بکذشتن) کچمك یقال (مضی بکذشت) کچدی یمضی
ضرب بابندن یائی در ویمضو نصر بابندن واوای در *ط (غطی فراپوشیدن) اورتمك که
بورومك تعبیر اولنور وعلی ایله متعدی اولور *غ (بغی ستم کردن) ظلم ایتمك یقال
(بغی علیه ستم کرد بروی) اکا ظلم ایتدی (وآماسیدن جراحت وریم درشدن آن) یاره
شیشوب ایرینلنمك یقال (بغی الجراح) ای ورم (بغیة وبغاء جستن) طلب ایتمك یقال بغاه
بطلبیدش) آنی طلب ایتدی واسته دی (بغاء زنا کردن) زنا ایتمك یقال (بغت المرأة
زنا کردزن) خاتون زنا ایتدی وهی البغی زن زناکار) زانیه خاتونه بغی دیرلر (خفی
پنهان کردن وآشکارا کردن) صاقلامق وآشکاره ایتمك اضداددندر *ف (سفی دامیدن
بادخاك را) یبل طوپراغی صاورمق یقال (سفت الریح التراب بیفشاند بادخاك را)
یبل طوپراغی صاچدی (شفاء شفادادن) شفا ویرمك یقال (شفاه من المرض شفاداداورا)

اصلنده قضای در
الفدنصکره یا واقع
اولمغله همزه یه تبدیل
اولندی (منه)
وقاضی یه حاکم وفتاح
دخی دیرلر وقضا
لغتده قطع امور ایتمك
ومحکم ایتمك معناسنه در
قال الله سبحانه فقضیهن
سبع سموات ای قطعهن
واحکم خلقهن کذا
فی الزاهر: قضا فراغ
معناسنه دخی کلور
قضیت حاجتی کبی
کویا برکمسنه برکمسنه یی
قتل ایتدکده انك
خصوصندن فارغ
اولور کذا یستفاد من
کلام الجوهری (منه)
بیت کردم ز قضایای
توای دوست قیاس
کین شکل توام نتیجه
جز غم ندهد وفی المثل
مافی الحجر مبنی فلان
کمسنه لئیم وقلیل الخیر
درکه آندن منفعت
امیدی یوقدر دیه جك
یرده ضرب اولنور
(منه)

ازبیماری) خسته لکدن اکا شفاویردی (کفایة بس بودن وبسنده کردن) یتر اولمق
ویتر ایتمك یقال (کفاه الشیٔ بس بوداوراچیزا) کانسنه کفایت ایتدی (وکفاه الشیٔ بسنده
کرداوراچیز) اکانسنه یی کفایت ایتدردی پس اکرلفظ کفی برمفعوله متعدی اولورسه
کفایت ایتمك وغیری شیئه دخی محتاج اولمق معناسنه در واکر ایکی مفعوله متعدی
اولورسه جعل معناسنی تضمین طریقیله مهمنی بتوردی معناسنه اولور (وکفی بالله
وکیلا بس ازخدای کارساز) کارساز اولان حضرت الله کافیدر یعنی ایش بتورمکه
یترغیری کمسنه دن استمداد لازم دکلدر (نفی راندن ونیست کردن) سورمك یعنی تبعید
ایتمك ویوق ایتمك یقال (نفی اخاه وابنه دورکرد برادرش وپسرش را) سوردی
وکندودن اوزاق ایتدی قرنداشنی واوغلنی (ونفاه عن البلد ای اجلاه) جوهری
دیدیکه نفی لازم ومتعدی استعمال اولنور پس نفی کندودور اولدی معناسنه دخی کلور *ق
(بقی چشم داشتن) منتظر اولمق یقال (بقیته ای انتظرت الیه وترقبت (تقی ترسیدن) قورقمق
یقال تقاه یتقیه جوهری دیدی که اتقی اصلنده اوتقی ایدی اولا واوی یایه قلب ثانیا
یایی دخی تایه تبدیل وتایی تاده ادغام ایتدیلر وکثرت استعمالدن ناشی تاء متبدله یی
اصل کلمه دن اولمق اوزره توهم ایدوب اتقی یتقی ایدیلر ماضی ومضارعنده تانك فتحیله
لکن لسان عربده اکا نظیر بولمغله تقی یتقی دیدیلر انتهی وشیخ عبدالقاهر عمده ده دیدی که
یتقی اصلنده یتقی ایدی تخفیف ایدوب یتقی دیدیلر صکره تایی ساکن ایدوب یتقی اندن
مصدر بنا ایدوب تقی دیدیلر سراج دیدی که اکریتقی تانك سکونی ایله اولورایسه
مصدری تقی کلور ویتقی تانك فتحیله وتحقیقیله اولورسه مصدری اتقاء کلور (رقیة
افسون کردن) افسون ایتمك یقال (رقاه افسون کرد اورا) اکا افسون ایتدی رقیه سی
نافع اولان کمسنه یه رقاء دیرلر وفی الاساس بسم الله ارقیك والله یشفیك (زقاء وزقیة
بانك کردن خروس وکوف) خروس وبایغوش اوتمك یقال (زقی الدیك والهامة:
بانك کرد خروس وجغد) خروس وبایغوش اوتدی تزقی ضرب بابندن یائی در
تزقو نصر بابندن واوی در (سقی خورانیدن آب) صوایچرمك یقال (سقاه الماء آب خورانید
اورا) اکاصو ایچردی وهی السقایة م (سقی آماس کرفتن شکم) قارن شیشمك که
استسقا مرضنه مبتلا اولمق تعبیر اولنور یقال (سقی بطنه آماس کرد شکم او) انك قارنی شیشدی
یعنی ضرب بابندن که مصدری سقیا کلور وسقی یسقی علم بابندن که مصدری سقی
کلور (وبطن سقی شکم استسقا کرفته) استسقا اولمش قارن *ك (بکاء وبکا کریستن)
اغلامق جوهری دیدی که ممدود ومقصور استعمال اولور اکر ممدود اولورسه
اغلامق وقتنده اولان صدا مقصور اولورسه کوز یاشنك خروجی مراد اولور

وفی کتاب الزاهر
یقال مررت برجل
کفاك به وبرجلین
کفاك بهما وبرجال
کفاك بهم وبامرأة
کفاك بها وبامرأتین
کفاك بهما وبنسوة
کفاك بهن پس کفاك
لفظی تثنیه وجمع اولمز
ومؤنث دخی اولمز
(منه)
قالی امالی ده دیدی که
فلان نسنه یه بروجهله
تقرب ممکن دکلدر
دیه جك یرده حیث
لایضع الراقی انفه زیرا
عبارت مذکوره
دبردن کنایه در واصل
مثل بودرکه برکمسنه نك
دبرینی یلان صوقدی
رقیه ایده جك کمسنه
بورنی موضع مزبوره
وضع وافسون ایتمکه
قادر اولمدی رایحهٔ
خبیثه دن ناشی
(منه)
وفی المثل اثقل من الدیك
زیرا عرب کیجه مسامره
ایدرلر ایدی که
خروس ندا ایتدکده
پریشان اولور ایدی
(منه)

(بکی بکریست) اغلادی (حکایة سخن باز کفتن) سوزی ینه سویلك یعنی حکایه ایتمك
یقال (حکی الحدیث حکایه کرد سخن را) سوزی حکایه ایتدی (وباچیزی مانیدن)
وبر نسنه یه بکزتمك که برشیئه تقلید ایتمك تعبیر اولنور یقال (حکاه فی فعله مانست اورا
در کرداراو) فعلنده اکا مشابه اولدی (نکایة اثری تمام کردن در معادیان بکشتن یاجراحت
کردن یاهزیمت کردن) اعدایه کرکی کبی اثر ایتمکله اولدرمك یایارالامغله یامنهزم ایتمکله
یقال (نکی فی العدوی زیان رسانید در دشمن) دشمنه ضرر یتشدردی *ل (حلی زیور کردن)
زینت ایتمك یقال (حلاها بیاراست زن را) خاتونی تزیین ایتدی (خلی کیاه درودن) اوتی بچمك
یقال (خلیت الخلا) ای جزرته وقطعته (خلا) قصر یله یاش اوته دیرلر ومفردی خلاوة در
وفی المثل عبد وخلا فی یدیه یعنی عبودیت صاحبی ایکن غنی در (صلی بریان کردن) بریان
ایتمك یقال (صلی اللحم بریان کرد کوشت را) اتی بریان ایتدی یصلیه ضرب بابندن (صلی در
آتش در آوردن) آتش ایچنه آتمق وآتشده اصنمق یقال (صلی النار بسوخت در آتش)
آتشده یاقدی (وصلی بالنار کرم شد بآتش) آتش ایله ایصندی یصلیها علم بابندن (طلی
اندودن) سورمك یقال (طلی الاجرب دارو بمالید کر کین را) دارو سوردی اویوزا ولمشه که
اویوزی یاغلدی تعبیر اولنور (غلی وغلیان جوشیدن) قاینامق یقال (غلت القدر بجوشید
دیك را) قاینادی چوملك (فلی وفلو شمشیر زدن) قلیج ایله اورمق یقـال (فلی رأسه
بالسیف بزد بسرش شمشیر) باشنه قلیج ایله اوردی یفلیه ضرب بابندن یائی در یفلوه
نصر بابندن واوی در (فلی وفلایة سپش جستن برسر جامه) باشندن وجامه سنده بیت
ارامق یقال (فلی رأسه وشیابه سپش جست را سروجامه هاش) باشندن وجامه لرندن
بیت ارادی که باشنی واثوابنی بتلدی تعبیر اولنور (قلی وقلاء ومقلیة دشمن داشتن) دشمن
اتخاذ ایتمك یقال (قلاه دشمن داشت اورا) آنی دشمن اتخاذ ایتدی یعنی سومدی یقلیه
ضرب بابنـدن ویقلاه علم بابندن (قلی وقلو بریان کردن کوشت وکندم وآنچه بدان
ماند) ات وبغدای مثللو شیلری آتشده قاوورمق یقال (قلا البر بالمقلاة بریان کرد کندم را
بتابه) قاووردی بغدایی تابه ایله یقلی ضرب بابندن یائی در ویقلو نصر بابندن واوی در
(وهی القلیة بریان شده) قاورلمش طعامه قلیه دیرلر جمعی قلایا کلور ومقلاة ومقلی اوزرنده
نسنه قاوردقلری آلت جمعی مقالی کلور وقاوورجی کمسنه یه قلاء دیرلر (کلی بر کرده زدن)
بوکرکه اورمق *م (حمایة: نکاه داشتن) حفظ ایلمك یقال (حماه نکاه داشت اورا) حفظ
ایتدی آنی (وهی الحمیة جای نکاه داشت) حفظ اولنان موضع که قوری تعبیر اولنور
(حمیة بازداشتن طعام وشراب از بیمارکه اوراضرر دارد) خسته یی مضر اولان طعام
وشرابدن منع ایدوب پرهیز ایتدرمك (ذماء جنبیدنی وتوشی که دلیل زنده کی بود)

وفی المثل احمی من مجیر
الجراد که مراد مدلج
بن سوید الطائی درکه
قبیلهٔ طی دن برجماعتی
کوردك که توبره ومکنه
ایله کیدرلر مدلج سؤال
ایتدی که بوظرفلری
نه ایچون کوتورمسز
دیو جواب ویردیلرکه
سزك اطرافکزه چکرکه
نزول ایتمش ای صید
اتمك کرك دیدیلر
مدلج دیدی که چکرکه
لر باکه قومشی اولشلر
اکا بروجهله تعرض
ایتدیککزه رضام
یوقدر دیوب فرسنه
سوار اولوب نیزه
سن الینه الدی ودیدی
هرکیم بوچکرکه لره
تعرض ایلیه والله قتل
ایدرم دیوب حرارت
آفتاب مستولی اولوب
چکرکه لر اول موضعدن
قالقوب کیدنجه
وچکرکه لر اوچدقد
نصکره دیدی که
شمدنصکره بنم جوارمدن
کیندیلر هرنه حالکز
وار ایسه سزیلورسز
دیدی (منه)
واول خرقه که یاغه
باتوب اویوزی یاغلارلر
اکا طلیه دیرلر وفلان
کمسنه اصلا برشیٔ دکلدر
دیه جك یرده فلان
مایساوی طلیة دیرلر
(منه)

(اول)

اول حرکت وقوت که حیوة علامتی در مثلا مذبوح حرکت اتسه آنده بقیه وحیات
اولدیغی معلوم اولور جوهری بقیة الروح فی المذبوح دیو تفسیر اتدی (رمی ورمایة
انداختن) آتمق یقال (رماه بالشیٔ انداخت اورا بچیز) اکا بر نسنه آتدی مثلا اوق آتدی
حرف بارمی اولنان نسنه یه داخل اولور رمیت بالسهم کبی رمی ایده جك آلته داخل اولمز
لهذا ابن سکیت دیدی که رمیت بالقوس دیمك جائز دکلدر بلکه رمیت عن القوس
یاخود رمیت علی القوس دیمك کرك ورمی اولنان صیده رمیة دیرلر یقـال بئس
صیده رمیة دیرلر یقال بئس الرمیة الارنب (ودشنام دادن) وشتم ایتمك یقال رمی بالفاحشة
ای قذفه (طمی وطمو بسیار شدن آب) صوچوغالدی یعنی صو چوق اولوب یوقاری
قالقمق یقال (طمی الماء بسیار شد آب) صوچوغالدی یطمی ضرب بابندن یائی در ویطمو
نصر بابندن واوی در (نما ونمی ونمو بالیدن وافزون شدن) بویومك وآرتمق یقال
(نمی بالید یاافزون شد) بویودی یاآرتدی ینمی ضرب بابندن یائی در وینمو نصر بابندن
واوی در (نمی برداشتن خبر وجز آن) خبری وغیری نسنه یی قالدرمق رفع معنـاسنه
یقال (نماه حسبه برداشت اورا کوهرش) اصل وشرفی آنك رتبه سنی عالی ایتدی (ونمی
الحدیث الیه رسانید سخن را بوی) اکا سوزی یتشدردی اکر کوتورب آخره نقل
ایتمکدن مراد اصلاح قصدی ایله اولورسه واکر افساد قصدیله اولورسه نمی دیمزلر
بلکه نمی دیمك کرك تشدید ایله (همی دویدن مایع) آقمغه قابل اولان نسنه آقمق یقال (همی
السیل روان شد سیل) سیل آقدی *ن (آنی وانیا کاه رسیدن) وقت کلمك یقال (انی لك ان
تفعل کذا وقت آن آمد که کنی کاررا) وقت کلدی سکا که فلان ایش ایشلیه سن یانی ضرب
بابندن یائی در یانو نصر بابندن واوی در (بنی وبنیة وبنـا وبنیان برآوردن) یاپمق
یقال (بنی الدار برآورد سرای را) سرایی یاپدی (وهو الصحیح البنیة درست خلقت) فطرت
وترکیبی درست کمسنه (بناء زن بخانه آوردن) وزوجه سنی خانه سنه کتورمك علی ایله
متعدی اولور یقال بنی علی امرأته زنش بخانه آورد) خاتونی خانه سنه کتوردی عادت
عرب بودرکه زوجه سنه دخول ایتـدیکی کیجه برقبه لو خانه یاپوب آنده دخول
ایدرلر ایتدی لهذا لفظ مذکوردن معنای مزبور اراده قلنور کنایه طریقی ایله وکاهی
لفظ مذکوردن جماع ایتدی معناسی مراد اولور (ثنی باز کردانیدن کیرو چورمك
یقـال (ثناه عن الامر بکردانیدش از کار) آنی فلان ایشدن چوردی (ودوتا کردن
وبوکمك یقال (ثنی جیده دوتا کرد کردن خودرا) کندو بوینی بوکدی لی عنقه معناسنه
ودوم قوم شدن وقومك ایکنجیسی اولمق یقال (ثنی القوم ای صار لهم ثانیا (جنایة شور
انکیختن) فتنه قوپارمق یقال (جنی علیه شرا برانکیخت بروی بدی را) آنك اوزرینه شر
قوپاردی یعنی برفتنه یه القا ایتدی نفسنه واعضاسنه ومالنه ضرر اصابت ایتدرمك کبی

برکمسنه برکمسنه نك
اوضاعندن وسوسه یه
دوشوب اندن اعراض
ایدوب سوءظن اتسه
رمی فلان من فلان فی
الرأس دیرلر یعنی وقع
فی رأسـه ودماغـه
وسوسة فساء رأیه فیه
(منه)
وفی المثل قامة منمی
وعقل بحری نمازه یاده
وحری نقصـان
معناسنه در فلان کمسنه
قد وقات چکوب
بویودکجـه عقلی آز
اولمغه باشلدی دیه جك
یرده ضرب اولنور
(منه)
ومن امثال المولدین
یبنی قصرا ویهدم
مصرا یضرب لمن شره
اکثر من خیره (منه)
معلوم اوله که اکر بنا
تعمیر ایچون اولان
بنا اولورسه بنی یبنی
بناء واکر شرفدن
عبارت اولورسه نبی
ینبو نبی دیرلر قال
الحطیئة اولئك قوم
ان بنوا احسنوا البناء
وان عاهدوا اوفوا
وان عقدوا اشدوا
(منه)

(وهی الجنیة) واول احداث اتدیکی شره جنیة دیرلر (جنی باراز درخت باز کردن) اغاجدن میوه قوپارمق یقال (جنی الثمر چید میوه را) میوه‌یی دوشردی (وهی الجناة میوهٔ باز کرده شده) قوپارلمش میوه (جنی معلوم (حنی وحنو خمانیدن) اکمك که بوکمك تعبیر اولنور یقال (حناه خم دادش) اکدی آنی یحنیه ضرب بابندن یائی در ویحنوه نصر بابندن واوی در (وهی المحنیة کردش رود) چایك دونمجی یعنی دره‌نك اکری یری وفی الصحاح المحا فی معاطف الاودیة الواحدة محنیة بالتخفیف محانی ج (زناقصر ایله اهل حجاز لغتی در زناء مد ایله اهل نجد لغتی در (زنا کردن) زنا اتمك یقال (زنی بها زنا کرد بزن) خاتون ایله زنا اتدی مقصوره نسبت زنوی ممدوده نسبت زنائی کلور وولد زنا اولان کمسنه‌یه هولزینة هوزینة دیرلر حلال زاده اولان کمسنه‌یه هولرشدة دیدکلدی کبی (عنایت ومعینة تیمار کین کردن) علاج ایدوب اصلاح اتمك یقال (عناه الامر تیمار کین کرد اورا) کار آنی فلان نسنه اصلاح اتدی وعنی بکذا تیمار کین شد بفلان چیز فلان نسنه ایله اصلاح اولندی وهو معنی به تیمار داشته بدو) اول کمسنه تیمار اولنمشدر (وخواستن) دیلمك یعنی مراد اتمك یقال عنی بقوله کذا معنی بخواست بسخنش چنین معنارا) شویله سوزی ایله معنی مراد اتدی وهو المعنی اول مراد اولنان نسنه‌یه معنی دیرلر معناة م معانی ج (کنیة کنیه کردن) کنیه اتمك ابو الحسن وام خدیجه دیو بر کمسنه‌یه کنیه وضع اتمك کبی کافك ضم وکسری لغت در یقال (کناه بکنیت خواند اورا) اکا کنیه‌سیله چاغردی یعنی اکا کنیه قودی یکنیه ضرب بابندن یائی در ویکنوه نصر بابندن واوی در (کنایة کنایه کردن) کنایه اتمك یعنی بر لفظی سویلیوب معنای حقیقیسندن غیری معنانی مراد اتمك کثیر الرماد دیوب مضیاف مراد اتمك کبی (منی تقدیر کردن) تخمین اتمك یقال (منی الامر اندازه کرد کاررا) ایشی تقدیر وتخمین اتدی وهی المنیة مرك موته منیه دیرلر مقدر اولدیغی ایچون

المعتل الفاء و اللام

که لفیف مفروق دخی دیرلر (آ: وای وعده کردن) وعده اتمك یقال وای وعده کرد) وعده اتدی مح (وحی بنشتن واشارت کردن) یازمق اشارت اتمك یقال (وحی بنشت یا اشارت کرد) یازدی یا اشارت اتدی کتب واوحی کبی (وسخن کفتن نهان) وکیزلو سوز سویلك یقال (وحی الیه الکلام) ای تکلم بکلام یخفیه ووحی فرستادن وحی کوندرمك که کلام خفی قبیلندندر (دیة وودی خون بها دادن) قان بهاسین ویرمك یقال (ودی القاتل المقتول کشنده دیت داد از کشته) قاتل مقتول ایچون دیت ویردی ودی آب چکیدن پس ازشاشه) تبولدن صکره صودامله مق یقال (ودی الرجل آب چکید از مرد) رجلدن صو داملادی (وهو الودی آب چکیده) اول طامله‌ین صویه

وقد قال نبلاء الادب رب کنایة یغنی عن ایضاح ورب لحظ یدل علی ضمیر (منه)
میدانی اهنأ المروف اوحاه مثلنده بدی که الواحا الوحا العجل العجل معناسنه در یعنی خوشکوار اولان احسان عجله ایله اولوب وعد طویل ایله اولمیندر منه)
وغایة البیان صاحبی دیدی که ودی نك مصدری دیة در وعد عدة کبی تا واودن عوضدر معناسی قان بهاسنی ویر دیمکدر صکره مفعول معناسنده استعمال ایدوب مقتولك ولیسنه ویردکلری ماله دیة اطلاق ایتدیلر وبر کمسنه‌یه مقتولك دیتنی ویر دیو امر اولنسه د فلانا دیرلر (منه)

ودی دیرلر ودی م *ر (وری بیرون آمدن آتش از آتش زنه وخوردن در درون مرد مرا) چخماقدن آتش چیقمامق وبر کمسنه‌نك جوفنی ورم یمك یقال (وری الزند آتشناك شد آتش زنه) چخماق آتشلو اولدی یعنی چاقدقده آتشی چیقدی یری ضرب بابندن ووری یری ورث بابندن (وری الداء الجوف تباه کرد علت اندرون را) قارنی علت ییدی وخراب اتدی (وری باعلت شدن اندرون) قارن علتلو اولمق یقال (وری الجوف باعلت شد درون) قارین مرضلو اولدی *ش (وشی وشیة نکار کردن بر جامه) جامه اوزرینه نقش اتمك یقال (وشی الثوب نکار کرد جامه را) جامه‌یه نقش اتدی (وشایه غمازی کردن) غمازلق اتمك یقال (وشی به غمز کرد بدو) اکا غمز اتدی *ع (وعی یاد کرفتن) خاطرده طوتمق که ازبرلمك تعبیر اولنور یقال (وعی العلم یاد کرفت علم را) علمی ازبر اتدی *ف (وفاء پیمان نکاه داشتن) عهدی حفظ ایدوب نقض اتمك یقال (وفی بالعهد وفا کرد بعهد) عهده وفا اتدی (وهو وفی) وفادار کمسنه‌یه وفی دیرلر (وفا ووفی تمام شدن) تمام اولمق یقال (وفی تمام شد) تمام اولدی یفی *ق (وقایه نکاه داشتن) حفظ اتمك که صاقنمق تعبیر اولنور وقی وواقیه م یقال (وقاه الشر نکاه داشت اورا ازبدی) آنی یرامز نسنه‌دن حفظ اتدی وهو اوقاء الشیء نکاه دارندهٔ چیز) نسنه‌یی حفظ ایدن نسنه‌یه وقاء دیرلر صاحب دیوان دیدی که کل شیء وقی شیئا فهو وقاء *ل (ولی باریدن باران دوم بار) یغمور ایکنجی دفعه یاغمق یقال (ولی المطر الارض بارید دوم بار باران بزمین) یغمور ایکنجی دفعه یاغدی یره (وارض مولیة زمین دوم بار باران باریده) ایکنجی دفعه دخی یاغمور اصابت ایدن یر *ن (ونی ونی وونی سست شدن) ضعیف اولمق یقال (ونی ضعیف شد) ضعیف اولدی ینی ضرب بابندن وونی یونی علم بابندن وونی ینی ورث بابندن افعال ومصادرده لف ونشر مرتب طریقی ملحوظ ملاحظه اولنور (ونی تقصیر کردن) تقصیر اتمك که کرکی کبی اتمك تعبیر اولنور یقال (ونی فی الامر تقصیر کرد در چیز) ایشده تقصیر اتدی (ولا ینی یفعل کذا پیوسته چنین کند) همیشه شو ایشی ایشلر اکرچه اصل معنای عبارت (هرکز سست نمی شود ازچنین کار کردن) ایدی لکن لازمی ایله تفسیر اولندی *ه (وهی دریده شدن وپوسیده شدن) یرتلمق وچورمق یقال وهی (الثوب درید جامه یا پوسید) یرتلدی جامه واسکیدی وفی المثل خل سبیل من وهی سقاؤه ومن هریق فی الغلاة ماؤه ایشنه نظام ویرمکه قادر اولمین کمسنه‌ده ضرب اولنور

المعتل العین واللام که لفیف مقرون

دخی دیرلر (اوی پناه کرفتن) صیغنمق یقال (اوی الیه پناه کرفت بدو) اکا صیغندی (وهو المأوی پناه صیغنه‌جق یر *ث (ثواء وثوی مقیم شدن) مقیم اولمق یقال ثوی بالمکان دیرمانده بجای) بر یرده چوق زمان مکث اتدی ج حوایة (وحیا کرد کردن) جمع اتمك یقال (حوی المال کرد کرد خواسته را) مالی جمع اتدی *خ (خوی خواء وخی

ونمام اولان کمسنه‌یه واشی تسمیه اولندیغی نمیمه وقتنده کلامنی تحسین ایتدیکی ایچوندر پس وشی‌دن مأخوذ اولمش اولور یاخود کندی برفعل قبیح ایله علامت وضع ایتدیکی ایچون پس شیه‌دن مأخوذ اولمش اولور قاله الشریشی (منه)

خالی شدن سرای وبیفتادن) سرای خالی اولمق وساقط اولمق یقال (خوی المنزل
من اهلیه خالی شدخانه ازاصحاب او) خانه اصحابندن خالی اولدی (وخوی النجم
فروشد ستاره) یلدیز باتدی (خی وخواء تهی شدن زن از کودك) خاتونك قارنی
چوچقسزاولمق اولمق یقال (خوت المرأة تهی شدزن ازبچه) خاتون چوچقسزاولدی
تخوی ضرب بابندن وخوبت یخوی خوی علم بابندن وهو الفصیح علم بابندن اولمق
فصیح در *ذ (ذوی وذواء پژمرده شدن) صولمق ذبول کبی یقال (ذوی العود پژمرده شد
چوب را) اغاج صولدی یذوی ضرب بابندن وذوی یذوی علم بابندن ذوی والاول
فصیح ضرب بابندن اولمق فصیح در ابن السکیت دیدی که ذوی البقل دیمزلر یونس
دیدی که بودخی لغتدر *ر (روایة: روایت کردن) روایت ایتمك یقال (روی الحدیث عنه
روایت کرد حدیث را ازوی) اندن حدیث روایت اتدی *ز (زی فراهم آوردن)
بورشدرمق یقال (زوی وجهه فراهم آورد رویش) یوزینی دوردی یعنی تعبس اتدی که
یوزین اکدی تعبیر اولنور (وبگردانیدن) ودوندرمك وبو معنایه عن ایله متعدی
اولور یقال (زوی المال عن وارثه *ش (شی بریان کردن) بریان ایتمك اصلی شوی در
یقال (شوی اللحم بریان کرد کوشت را) اتی بریان اتدی *ض (ضوی مأوی کرفتن)
مرجع طوتمق یقال (ضوی الیه اضوی اذا اویت الیه) والی ایله متعدی اولور *ط (طی
پیچیدن وبر آوردن وبریدن راه) دورمك واوروب یاپمق ویولی یورویوب قطع ایتمك
یقال (طوی الکتاب نوردید نامه را) مکتوبی دوردی (وطوی البئر بر آورد چاه را)
قویونك آغزینی طاش وکرپچ ایله بنا اتدی (وهی المطوی چاه بر آورده) یاپلمش
قویویه مطوی دیرلر (وطوی الطریق نوردیده راه را) یولی یورمکله دوردی
ومضی لطیته بکذشت بان سوکه خواسته بود) نیت ایتدیکی سمته کچدی کتدی جوهری
دیدی که مضی لطیته ای لنیته التی انتواها وبعدت عناطیته وهو المنزل الذی انتواه
ودیدی که لفظ طیة لفظ طی دن جلسة ورکبة کبی در *ع (عی پیچیدن) بوکمك یقال
عویت الشعر والحبل ای لویته (وکردانیدن) دوندرمك وبو معنایه عن ایله متعدی اولور
عویت عن الرجل دیرلر مثلا زید عمروی غیبت ایدوب شرب خمر ایدر دیدکده سن
کذبی اختیار ایدوب اول کمسنه شرب خمر ایتمز دیو زیدك کلامنی ردو عمروك ذمتنی شرب
خمردن بری اتسك عویت عن عمرو دیرسن (عواء بانك کردن سك وکرك) کوپك قورد
وچاغرمق که اولومق تعبیر اولنور یقال عوی الذئب بانك کرد کرك قورد
اولودی *غ (غوایه وغی کمراه شدن) طریق مستقیمدن چیقماق یقال (غوی کمراه شد
طریق مستقیمدن آزدی (وهو غوی کمراه) یول یترن کمسنه که آزغون تعبیر اولنور *ك (کی
داغ کردن) داغلامق یقال (کوی القرحة داغ کردریش را) یاره یی داغلادی وهو المکوی

مطرزی ایضاحده دیدی که روایة الاحادیث حملها البعیر یروی الماء مستعاردر یعنی دوه صوبی کتوردر (منه)

والمکواة داغ) که مراد داغلیه جق آلتدر وفی المثل العیر یضرط والمکواة فی النار مکاوی
ج (وکزیدن عقرب) عقرب صوقمق یقال (کوته العقرب) ای لدغته *ل (لی تافتن رسن) ایپی
بوکمك یقال (لوی الحبل بتافت رسن را) ایپی بوکدی (ومیل کردن) یقال (لا یلوی علی احد میل
نمیکند بر هیچ کس) اصلا بر کمسنه یه میل ایتمز (لی ولیان مدافعت کردن وام) دینی تأخیر ایتمك
یقال (لوی الغریم الغریم دینه تأخیر کرد غریم را وامدار وامش) مدیون اولان کمسنه غریمنه
اولان بورجنی تأخیر ایدوب ویرمدی ولواه بدینه م *ن (نیة عزیمت کردن)
قصد ایتمك یقال (نوی الخروج نیت کرد بیرون شدن او) چقماغه نیت اتدی (وهو النوی
جهت نیت) نیت اولان سمته نوی دیرلر جوهری دیدیکه النوی الوجه الذی ینویه
المسافر من قرب او بعد نوایة (ونی فربه شدن شتر) دوه سمورمك یقال (نوت الناقة تنوی
سمنت وهی ناویة *ه (هوی) هانك ضمیله (بر آمدن از زیر) اشاغیدن یوقارو چیقمق یقال
(هوی الی الجبل بر آمد بر کوه) طاغ اوزرینه چیقدی (هوی) هانك فتحیله (فروافتادن از
زیر) یوقارودن اشاغی دوشمك یقال (هوی فی البئر افتاد درچاه)قویویه دوشدی وهی
المهواة والمهوی سوراخ) دلوك جوهری دیدی که المهواة مابین الجبلین ونحو ذلك

﴿ باب فعل یفعل بفتح العین فی الماضی وضمها فی الغابر ﴾

*آ (برؤ وبروء وبروو بهترشدن از بیماری) خسته لکدن ایو اولمق یقال (برأ من المرض
بهتر شد از بیماری) خسته لکدن ایو اولدی یبرؤ نصر بابندن وبری یبرأ علم بابندن *ب
(ثقب سوراخ کردن) دلوك دلمك یقال (ثقبه سوراخ کرد اورا) اکا دلوك دلدی (وهو
الثقب سوراخ) دلوك ثقوب ج ثقبه م ثقب ج ثقوب (وثقابه افروخته شدن آتش
ودرخشیدن ستاره) آتش علولنمك وکوکب لمعان ایتمك یقال (ثقبت النار زبانه زد آتش)
آتش علولندی (وثقب النجم بدرخشید ستاره) کوکب لمعان اتدی (ونجم ثاقب ستارهٔ تابان)
لمعان ایدیجی کوکب (وبسیار شدن شیر شتر ومانند آن) دوه ودوه مثللو حیوانك سودی
چوق اولمق یقال (ثقبت الناقة ای غرزت (جنب وجنوب دور کردن) اوزاق ایتمك
یقال (جنبه الشر دور کرد از وی بدی را) شری آندن بعید اتدی (جنب جنیبت کردن) یدك
ایتمك یقال (جنب الفرس جنیبت کرد اسب را) آتی یدك اتدی (وهی الجنیبة کتل) یدك
آتی جنایب ج (حجب وحجاب باز داشتن) منع ایتمك یقال (حجبه باز داشت اورا) انی منع
اتدی (حرب) طلب کبی (ستدن مال بستم) ظلم ایله مال آلمق یقال (حربه بستد مال اورا) انك
مالنی ظلمله آلدی یحربه نصر بابندن (وحرب بنفسه خود مفلس شد) کندو محروم وبی مال
اولدی یحرب علم بابندن وهو حریب ومحروب (آنکه خواسته اش رفته) مالی کتمش کمسنه
(وهی الحریبة مال که بأو تعیش کنند) اول مال که انکله تعیش ایده لر حرایب ج (حزب

حریری مقامهٔ بغدادیه ده اعوذ من استماع دعاء بلا نیة دیدی شراح دیدیلر که عرب بوسائلی نهر ورد مراد ایتدکلرنده بورکلك ودخی الله یعطیك ووسع الله علیك دیرلر مرادلری سائله دعا دکلدر بلکه رددر حتی عبارات مذکوره بو مرتبه شایع اولدی که مثلا بورکلك عبارتنی رد ومنع ده استعمال ایتدیلر وشاعر لفظ بورك ماضی مجهول ایکن اسم موقعنده ایقاع ایدوب دیدی که
نظم: رب عجوز خبة
زبون: سریعة الردعلی
المسکین: تظن ان بورکا
یکفینی: اذا خرجت
باسطاءینی (منه)

كسى را كار بزك رسيدن) بركمسنه‌يه امر عظيم اصابت اتمك يقال (حزبه امر) اى اصابه (حسب وحساب وحسابة وحسبة وحسبان شمردن) صايمق يقال (حسب الشئ شمار كرد چيزرا) نسنه‌يى حساب ايتدى (حسب) سينك سكونى وفتحى ايله لغتدر مقدار معناسنه يقال (احسنت اليه حسب الطاقة وعلى حسب الطاقة نيكويى كردم بدو باندازهٔ طاقت) اكا ايولك اتدم قدرتم مقدارى (حظوبة فربه شدن) سموز اولمق يقال (حظب حظوباً اذا سمن (حلب وحلب دوشيدن) صاغمق يقال (حلب الناقة بدوشيد شتر ماده‌را) ديشى دوه‌يى صاغدى (وهو الحلب والحليب شير دوشيدهٔ تازه) تازه صاغلمش سود (خرابه دزديدن شتر) دوه اوغورلمق خاصة ومطلقا لص معناسنه دخى كلور والخارب اللص وقال الاصمعى سارق البعران خاصة (خطبه وخطب وخطيبى زن خواستن) خاتون استه‌مك كه قيز ديلمك تعبير اولنور يقال (خطب اليه بنته خواست ازبهر او دخترش) كندى ايچون ديلدى آنك قيزينى (خطب خطبه كفتن) يقال (خطب الخطيب القوم وعلى القوم خطبه كفت خطيب مردمانرا) خطيب قومه خطبه اوقودى (خطابة) بالفتح خانك فتحيله (خطيب شدن) خطيب اولمق يقال خطب حسن بابندن خطيب اولدى وهى الخطبة خطيبك اوقودوغنه خطبه والخطابة خطيبلغه خطابه ديرلر (خلب وخلابه فريفتن) الدامق يقال (خلبه بفريفت اورا) آنى آلدادى (وبرق خلب درخش فريبنده) آلداديجى برق كه يغمورى اولميان برق وخلف وعده ده ضرب اولنور مثلدر (خلب كياه درودن) اوت بچمك يقال (خلبت النبات) اى قطعته (رتوب ايستادن) طورمق يقال (رتب الشئ يرتب) اى ثبت (رسوب فروشدن در آب) صويه باتمق يقال (رسب الماء فروشد بآب) صويه باتدى (رضب مكيدن آب دهن) آغز صويى امك ومنه الرضاب وهو الريق (رقب ورقبة ورقوب ورقبان نكاه داشتن) حفظ اتمك يقال (رقبه نكاه داشت اورا) انى حفظ اتدى (وچشم داشتن) منتظر اولمق يقال رقبت الشئ اى رصدته (ركب بزانو زدن وبرزانو زدن) ديزله اورمق وديزه اورمق يقال (ركبه يركبه مثال كتب يكتب اذا ضربه بركبته وكذلك اذا ضرب ركبته (زقب درسوراخ كردن) برنسنه‌يى دلوكه صوقمق يقال زقبت الجزر فى جحره اى ادخلته (سروب رفتن درزمين) يراوزرنده يوزى طوغروسه يورويوب كتمك يقال (سرب فى الارض برفت درزمين) يرده يوريدى (وبيرون شدن) ظاهر اولمق ومنه قوله تعالى مستخف بالليل وسارب بالنهار اى ظاهر (سغوب كرسنه شدن) آچ اولمق يقال (سغب كرسنه شد) آجيقدى يسغب نصر بابندن ويسغب فتح بابندن سغب ومسغبة م يقال سغب يسغب علم بابندن وهو ساغب وسغبان كرسنه آچ اولان كمسنه (سكب ريختن آب) صويى دوكمك يقال (سكب الماء بريخت آب را) صويى دوكدى (سكوب

(ريخته)

حمارا خطب ديرلر رنكى يشيله مائل بوز اولەوبركمسنه‌يه‌سن زياده خطيب سين ديوب انت اخطب ديرلر ظاهرا لكن مراد حمار مذكور تشبيه اولنور (منه)

ومن طلب الأكاح بغير مال كصيا دالغزال بلا كلاب وفى المثل يطلب الدراج فى خيس الاسد خيس مأوى الاسد معناسنه دروجودى متعذر اولان نسنه‌يى طلب ايدن كمسنه حقنده ضرب اولنور (منه) قال المتنبى بيت بأبى الشموس الجانحات

ريخته شدن آب) صودوكلمك يقال سكب بنفسه خود ريخته شد آب) صوكندو دوكلدى (سلب ربودن) قاپمق كه اثوابنى صويمق كبى يقال (سلب بربود) قاپدى (وهو السلب ربوده شده از جامه وغيره) جامه‌دن وغيريدن قاپيلان نسنه ومنه قوله عليه السلام من قتل قتيلا فله سلبه (شجب هلاك كردن واندوهكين كردن) هلاك اتمك ومحزون اتمك (وهلاك شدن واندوهكين شدن) وهلاك اولمق ومحزون اولمق لازم ومتعدى استعمال اولنور (شحوب كونه بركشتن) رنك متغير اولمق يقال (شحب لونه بكشت كونهٔ او) لونى متغير اولدى يشحب نصر بابندن ويشحب فتح بابندن وشحب يشحب حسن بابندن وفتح بابندن اولمه‌سى افصحدر (شخب رفتن خون از جراحت وشير از پستان) يارەدن قان وممه‌دن سود آقق شينك فتحيله مصدر وشخب شينك ضميله ممه‌دن سود صاغدقده ايپلك كبى اوزون كورينن سوده ديرلر وفى المثل شخب فى الاناء وشخب فى الارض كاه اصابت كاه خطا ايدر ديجك محلده ضرب اولنور (شروب وشسوب باريك ميان شدن اسب) آتك بلى اينجه اولمق شزوب مضمار ايچون اولان اينجه‌لكدر وشسوب لاغر اولديغى ايچون اولان اينجه‌لكدر فرس اوله شاذب وفرس ثانى‌يه شاسب وشاسف دخى ديرلر (طلابه وطلاب وطلبه ومطلب وطلب جستن) استه‌مك يقال (طلبه منه وطلبه اليه بجست اورا ازوى) آنى آندن استدى (عتبان: برسه‌پاى رفتن شتر وبيك پاى جستن مردم) دوه اوچ اياغى اوزرينه يوريمك وانسان بر اياغ اوزرينه سكمك (عذوب) عينك ضميله (بازماندن ستور از علف) دابه اياق اوزرنده طوروب اوتدن وصودن فارغ اولمق واول دابه‌يه عذوب ديرلر عينك فتحيله (عقب ازپس درآمدن) آردنجه كلمك يقال (عقب الليل النهار شب پس روز آمد) كيجه كوندوزك آردنجه كلدى (وهى العاقبة والعقبى انجام كار) ايشك صوكى (علب نشان كردن) اثرايدوب نشان اتمك يقال (علب الحبل فى الدابة (غروب فروشدن آفتاب وماه وستاره كان) كون وآى وكواكب باتمق يقال غربت الشمس فرورفت آفتاب) كون باتدى (قرب وقرابة يك شبه راه ماندن ميان كس وميان آب) بركمسنه صوجانبنه توجه ايدوب كندوايله صويك ما بيننده بركيجه‌لك يول قالمق وعرب اول كيجه‌يه ليلة القرب ديرلر رانك فتحيله (كتب وكتاب وكتبه وكتابة نوشتن) يازويازمق يقال (كتب نوشت مشك دوختن وخلقه كردن درفرج استر) طلوم ديكمك وقاطرك فرجنه حلقه اتمك بيت زربده وزنخش اولادالزنار الب بند * ديده باشى قفل زراز بهر فرج استر است (كراب شيار كردن زمين) يرى سورمك كه نطاس اتمك تعبير اولنور يقال (كرب الارض شيار كردن زمين را) يرى سوروب نطاس ايتدى (كرب غمكين كردن) مغموم اتمك يقال (كربه الامر اندوهكين كرد اورا كار) فلان ايش آنى غمناك اتدى

غواربا اللابسات من الحرير جلابيا * بابى قسم وشموس شمسك جمعيدر كه مراد نساءدر جانحات مائلات معناسنه وغوارب غاربه‌نك جمعيدر كه بعيد اولدقلرندن كنايه‌در * حكايت اولندى كه ملوك ماضيه‌دن بر ملك شعرادن بر شاعره مال فراوان احسان ايدوب فرح وفخور عيالى جانبنه كوندردكده اكا ايكى غلام دخى همراه اتدى كه آنى مكايد طريقدن محافظه ايدوب سلامت ايله عيالنه واصل اولدقده آنك خبرينى ملك مزبوره كتوره‌لر ديو ملك مزبور غلاملره تنبيه اكيد ايتدى چون ملكه وداع ايدوب متوجه اولديلر وبرايكى كون كيدوب بر منزله نزول ايتديلر غلاملر شاعر مزبورك عندنده اولان ماله طمع ايدوب قتلى اوزرينه اتفاق ايتديلر بعد القتل اوالتى مال اوزرينه صلح اولوب مالنى الديلر وبو ماجرايى اصلا بر فرده على الخصوص ملك مزبوره اعلام ايتمامك اوزره شاعره اعيان غليظه ايله يمين ويردكدنصكره ملك سنك احوالكدن بزدن استخبار ايتدكده نه جواب ويره‌لم ٩

وهی الكربة اندوه واول غمه كربة دیرلر كرب ج وكرب م كروب (كروب نزدیك شدن
آفتاب بفروشدن) شمس غروبه قریب اولمق یقال (كربت الشمس نزدیك شد بفرورفتن
آفتاب) كون باتمغه قریب اولدی (و نزدیك شدن كسی بكاری كردن) بركمسنه برایش ایتمكه
قریب اولمق یقال (قرب ان یفعل كذا ای كاد ان یفعل (كعوب وكعوبة وكعابة نارپستان
شدن دختر) قیزك ممه سی آغر شقلنمق یقال (كعبت المرأة انارپستان شد زن) خاتونك ممه سی
آغر شقلندی تكعب نصر بابندن تكعب فتح بابندن (وهی كاعب زن نارپستان) ممه سی
آغر شقلنمش قیز كعاب م وفی الصحاح الكعاب بالفتح الكاعب وهی الجاریة حین یبدو
ثدیها للنهود كواعب ج (لزوب ولتوب ولسوب دوسنده شدن) برنسنه یاپشاق اولمق
(لازب ولاتب ولاسب) یاپشاق نسنه یه دیرلر (لغوب مانده شدن) یورولمق وعاجز اولمق
یقال (لغب مانده شد) یورولدی یلغب نصر بابندن ویلغب فتح بابندن (نحب نذر كردن)
نذر اتمك یقال نحبت انحب بالضم (نحب جاع كردن) جاع ایتمك یقال استنحبت المرأة
اذا ازدت البضاع (ندبة وندب برمرده كریستن ونیكوهای وی شمردن) میت اوزرینه
اغلایوب محاسننی تعداد ایتمك یقال (ندب المیت نوحه كرد برمرده) اولمش كمسنه اوزرینه
نوحه ایلدی (ندب بكاری بازخواندن) برایشه چاغرمق یقال (ندبه للامر والی الامر
بخواندش بكار) برایشه چاغردی آنی (نسب ونسبة بكس نسبت كردن) بركمسنه یه نسبت
ایتمك یقال (نسبه الی ابیه نسبت كرد اورا بپدرش) آنی پدرینه نسبت ایتدی یعنی فلان
كمسنه فلان كمسنه نك اوغلیدر دیدی (ورجل نسابة مرد نسب دان نسبه عالم اولان كمسنه وتا
مبالغه ایچوندر (نعب آب بكلو فروبردن) صویی یوتمق جوهری جرعه ایله تفسیر ایتدی
(نقابة مهتری) شرافت كه قومك اولوسی اولمق ایله تعبیر اولنور یقال (نقب علی القوم مهتر
شد برمردمان) قوم اوزرینه اولو اولدی نصر بابندن ونقب حسن بابندن (وهو النقیب
مهتر) اول اولو اولان كمسنه نقباء ج (نقب سوراخ كردن) دلوك دلمك یقال (نقب الحائط
سوراخ كرد دیواررا) دیواری دلدی (نكوب ازراه بكشتن) یولدن عدول ایدوب دونمك
یقال (نكب علی الطریق میل كرد ازراه) یولدن میل ایتدی كه صاپدی تعبیر اولنور ینكب
نصر بابندن ونكب ینكب علم بابندن (نكب كزند رسانیدن كس را) بركمسنه یه ضرر
یتشدرمك یقال (نكبه الزمان زیان رسانید اورا روزكار) زمانه انكا ضرر ونكبت
اصابت ایتدردی (وهی النكبة كزند) واول ضرره نكبت دیرلر نكبات ونكب ج (هرب
كریختن) قاچمق یقال (هرب بكریخت) قاچدی ‌ت (ثبات وثبوت ایستادن) ثابت اولوب
طورمق یقال (ثبت آرام كرفت واستوار شد) قرار طوتدی وثابت اولدی (حرت سخت
مالیدن) شدت ایله سورتمك (خرت سوراخ كردن) دلك دلمك (سكوت وسكت وسكات

۹ شاعر دیدی كه بنم صحت وسلامت ایله واصل اولدیغمی اخبار ایدك غلاملر دیدیلر كه سن بو معنایی كندو قلمكله برور قپاره اشارات ایتمدكچه اولماز شاعر دخی متنبی نك بالاده مذكور اولان بیتنی برور قپاره یه تحریر و بچیده ایدوب اللرینه ویردی ملك قرائت ایدوب غلاملرك حبسی ایله فرمان ندماء ملك سببدن سؤال ایتدیلر ملك دیدی كه بیت معهودك اصلا بو محله مناسبتی یوقدر لكن بیت معهودی مشتمل اولان قصیده‌یی تفكر ایتدم كه آنده شو بیت واردر كه اظمتنی الدنیا فلما جئتها مستسقیا مطرت علی مصائبا طبعمه لایح اولدی كه شاعره غلاملر سوء قصد وجور ایتدیلر چون غلاملره جور و تشدید ایتدیلر اخر الامر شاعر ایله اولان ماجرایی حرف حرف نقل ایتدیلر ملك غلاملره جزا ترتیب ایدوب اخذ ایتدكلری ماله براز مال دخی ضم ایدوب شاعر مزبوره ارسال ایتدی (منه)

استاددن تعلم كتابت ایتمه‌دن یازان كاتبلره كتاب التتار دیرلر وشعر تعلم ایتمه‌دن شعر سویلین شاعرلره ادباء بحار دیدكلری كبی كذا فی الدرة (منه)

خاموش شدن) سكوت ایتمك یقال (سكت خاموش شد) سكوت ایتدی (ورجل سكیت مرد
همیشه خاموش) همیشه سكوت ایدن كمسنه (سكوت فروفتادن خشم) غضب ساقط
اولوب دفع اولمق یقال (سكت عنه الغضب بیفتاد ازوی غضب) آندن غضب ساقط
اولدی (سلت كاسه لیسیدن) كاسه یی یالامق وپاك ایتمك وكاسه نك اطرافندن بارمغه جمع
ایتدكلری طعام سلاته دیرلر (سمت قصد كردن) قصد ایتمك (صمت وصموت وصمات
خاموش شدن) سكوت ایتمك وصمیت سكیت معناسنه در (قنوت فرمان برداری كردن
خدایرا) حضرت اللهه اطاعت ایتمك یقال (قنت لله طاعت كرد بخدای) اللهه طاعت
ایتدی (ودر نمازدراز ایستادن) ونمازده قیام طویل ایتمك جوهری دیدی قنوتك معناسی
طاعتدر ثم سمی القیام فی الصلوة قنوتا (مقت دشمن داشتن) بغض ایتمك یقال (مقته دشمن
داشت اورا) انكا عداوت ایتدی (نبت ونبات رستن) بتمك یقال (نبت العشب برست كیاه
تر) یاش اوت بتدی (نكث سرانكشت یاسرچوب در زمین زدن درحال اندیشه) برنسنه
تفكر ایدرایكن پارمق اوجیله یاپراغاج اوجیله یری دورتوب اثر ایتمك یقال نكث الارض
بالخشبة بزد زمین را بسرچوب) اغاج اوجی ایله یری وردی ‌ث (ثلث سه یك ستدن) اوجده
برینی آلمق یقال (ثلث القوم سه یك مال مردمان را كرفت) قومك مالنك ثلثنی آلدی
(حدوث نوشدن) یكی اولمق یقال (حدث الامر نوشد كار) ایش یكی اولدی جوهری
دیدی كه (الحدوث كون شیء لم یكن وهی الحادثة كارنو) یكی ظهور ایدن ایش حوادث
ج والحدثان م (حرث وحراثة كشت كردن) اكین اكمك یقال (حرث كشت كرد) اكین
اكدی (حرث شورانیدن آتش) آتش قاریشدرمق یقال (حرث النار بالمحراب
بشورانیدن آتش رابا آتش آشوب) آتش قاریشدردی آتش قاریشدره جق آلت ایله
كوساكو تعبیر اولنور (ولاغر كردن ستور از بسیار راندن) دابه یی چوق سورمكله
آریقلاتمق یقال حرثت الناقة ای سرت علیها حتی هزلت (طمث بی نمازشدن زن) خاتون
حیض كورمك یقال (طمثت المرأة بی نماز شدزن) خاتون حیض كوردی تطمث نصر
بابندن وطمثت تطمث علم بابندن (وامرأة طامث زن بی نماز) حایض خاتون (ومجامعت
كردن) وجماع ایتمك جوهری دیدی كه طمثها اذا اقتضها (فرث پاره پاره كردن جكر)
بركمسنه یی دیری ایكن ووروب جكرینی پاره پاره ایتمك (ووا كردن جلهٔ خرما) وخرما
قودقلری سپتی یاروب ایچنده اولان خرمایی جماعته طاغتمق (كرث اندوهكین كردن)
مغموم ایتمك یقال كرثه الغم یكرثه بالضم اذا اشتد علیه (مرث نان اندر آب آغشتن
وخاییدن كودك انكشت را) اتمكی صویه ایصلاتمق وچوجق پارمغنی چكنه‌مك (مكث
ومكث درنك كردن) توقف ایتمك اكلنمك تعبیر اولنور یقال (مكث درنك كرد) توقف
ایتدی یمكث نصر بابندن ومكث یمكث حسن بابندن (ملث كسی را بحرب سخنی

ابو بكر الانباری زاهرده دیدی كه قنوت درت قسمه منقسمدر طاعة صلوة طول قیام سكوت وهر معنایه قرآن وحدیث ناطقدر حتی زید بن ارقم دیدی كه هر كس نمازده مجاوری ایله مكالمه ایدر ایدی چونكه وقوموا لله قانتین آیتی نازل اولدی مكالمهٔ مزبوره‌یی ترك ایتدیلر ابو عبیده دیدی قنوت وتره اطلاق اولدیغی مصلی وترده دعایه مشغول اولمغله قرآندن سكوت ایتدی كه ایچوندر (منه)

از کاری بازداشتن) برکسنه‌یی کلمهٔ طیبه ایله برایشدن منع ایتمك وفی الاساس
سأله حاجة فلثنی ملثا ای طیب نفسی بو عد لایرید وفاءه که کلمهٔ طیبه ایله
باشدن صاودی دیو تعبیر اولنور (نبث بدست کندن) ال ایله طوپراق قازمق
وخرقدن وقیودن چیقاروب کناره آتدقلری طوپراغه نبثه دیرلر یقال مارأیت
فی ارضهم نبثا ای اثر حفر نجث ونجیثه کبی ودخی نجث فریادخواستن استغاثه ایتمك
معناسنه دخی کلور (نقث شتافتن) سرعت ایتمك یقال خرجت انقث بالضم ای اسرع
(نکث شکستن عهد) نقض عهد ایتمك یقال (نکث العهد بشکست عهدرا) نقض عهد ایتدی
وهوالنکث عهد بشکسته نقض اولنان عهد (وتاب بازدادن ریسمان) وایپك بوکومنی
آچمق وواول ایپه دخی نکث دیرلرکه جمعی انکاث کلور ج (بلوج دمیدن سپیده دم)
صباح یری آچیلمق یقال بلج الصبح یبلج بالضم اضاء (ثلج برف بارانیدن) قارياغدرمق
یقال (ثلجتنا السماء برف بارانید برما آسمان) قارياغدردی بزم اوزریمزه کوك یعنی بلوت
(ثلوج آرام کرفتن) قرار طوتمق یعنی مطمئن اولمق یقال (ثلجت نفسه آرام کرفت
خودش) کندو مطمئن اولدی وفی الصحاح ثلجت نفسی اطمأنت ثلج م یقال ثلجت تثلج
علم بابندن (خروج ومخرج بیرون شدن) چیقماق یقال (خرج من الدار بیرون شد از سرای)
سرایدن طشره چیقدی (درج بکذشتن)کچوب کتمك یقال درج ای مضی بسبیله
(عروج ببالا برشدن) یوقارو چیقمق یقال (عرج فی السلم برآمد در نردبان) نردبانه چیقدی
(فرج کشادن) آچمق یقال (فرج الباب بکشاد در را) قپویی آچدی (وفرج الغم وابرد غم را)
غمی دفع ایتدی وهوالفرج راحت غمدن قورتلمغه فرج دیرلر والفرجة م وفی الصحاح
الفرجة التفصی من الغم (فلج وفلج دست یافتن برخصم)خصمه ظفر بولوب غالب اولمق
یقال (فلج علی خصمه ظفر یافت برخصمش) خصمنه ظفر بولدی (مرج اندرهم کذاشتن) بری
برینه قاتمق وقارشدیرمق وبچرا کذاشتن ستور) ودابه‌یی مرعی‌یه صالمق یقال (مرج الله
البحرین درهم کذاشت خدای دودریارا)حضرت الله تعالی ایکی دریایی بری برینه
قارشدردی (ومرج الدابة فی المرج رها کرد ستوررا درمرغزار) دابه‌یی مرعی‌یه صالی
ویردی (مزج آمیختن) قارشدرمق یقال (مزج الشراب بیامیخت شراب را)شرابی
قارشدردی مثلا شرابه صوقاتدی (وهوالمزاج آمیزش) ایکی نسنه بری برینه قارشدقده
اول اختلاطه مزاج دیرلر مح (جنوح کشتن) دونمك یعنی میل ایتمك یقال (جنح مال)
ومضارعی عینك ضمیله وفتحیله لغت در زوزنی فتح افصح دردیدی (صلاح وصلوح
ومصلحة نیك شدن) ایو اولمق یقال صلح نیك شد ایو اولدی یصلح نصر بابندن یصلح فتح
بابندن (وهوصالح نیك) ایو ولایق در (صلاح وصلاحة شایسته شدن) ایو اولمق ولایق

مطوزی ایضاحده دیدی که نبث اصلنده چقوردن طوپراق چیقارمق معناسنه در صکره بحث معناسنده استعمال اولندی بحثوا عن هذا دیرلر بحثواعنه وشره نبیثه اطلاق اولندی نبیثهٔ بئردن مأخوذدرکه قویونك اطرافنه آتدقلری طوپراقی در (منه)

اولمق یقال صلح یصلح حسن بابندن (وهو صلیح نیك) ایو (طلاح بدشدن) یارامز اولمق که
صلاح مقابلی در صالح طالح مقابلی اولدیغی کبی (قروح تمام دندان شدن اسب) اتك دیشی
تمام اولمق که بش یاشنده اولور یقال (قرح الفرس تمام دندان شد اسب) اتك دیشی تمام اولدی
یعنی بش یاشنه کیردی اکثر نسخه‌ده پیرشد اسب ایله تفسیر اولندی یقرح نصر بابندن
ویقرح فتح بابندن مخ (بذخ کردن کشی کردن) تکبر ایتمك یقال (بذخ الرجل کبر آورد
مرد) تکبر ایتدی رجل بعض نسخه‌ده لاف زد واقع اولدی که اوکوندی تعبیر اولنور
یبذخ نصر بابندن وبذخ یبذخ علم بابندن (صراخ بانك کردن) فریاد ایتمك یقال (صرخ
فریاد کرد) فریاد ایتدی یصرخ نصر بابندن یصرخ فتح بابندن (طبخ پختن) پیشورمك یقال
(طبخ الشیء بپخت چیزرا) نسنه‌یی پیشوردی (نفخ دردمیدن) اوفورمك یقال (نفخ فی الزق
دردمید در مشك) طلومه اوفوردی (ونفخ فی النار دردمید در آتش) آتشه اوفوردی د
(برد: بسوهان سائیدن وسرد شدن چیزی) دورپولمك وبرنسنه صوقمق یقال (برد الحدید
بالمبرد بسود آهن را بسوهان) دموری دورپو ایله سورتدی (وبرد الشیء سرد شد چیز)
نسنه صوغودی (برود مردن) اولمك یقال بردای مات وسیوف قاتله‌یه (مرهفات بوارد)
دیرلر (بلود وتلود مقیم شدن بجایی) بریرده اقامت ایتمك یقال (بلد بالمکان اقام به) ویقال
(تلد فلان فی بنی فلان اقام فیهم (ثرد: نان در کاسه شکستن) چناغه اتمك طوغرامق یقال (ثرد
الخبز: تریت کرد نان را) اکمکی تریت ایتدی (وهوالثرید تریت) که معروفدر (جمود بیفسردن)
طوکمق یقال (جمد الماء بیفسرد آب) صو طوکدی (حسد وحسود بدخواستن) یرامز
ایسته‌مك که حسد ایتمك تعبیر اولنور (حصد وحصاد) حانك فتح وکسری لغتدر
(درودن) بچمك یقال (حصد الزرع بدرود کشت را) اکینی بچدی ویقال ایضاً من زرع
الشر حصد الندامة (وزرع حصید کشت درووده) بچلمش اکین (خلود جاوید شدن)
ابدی اولمق یقال (خلد جاوید شد) ابدی اولدی که آخری اولمقدن عبارتدر وفی المثل
مافی الدار الاصم خوالد که مراد ساج ایاغی در خانه‌ده کمسنه یوقدر دیه‌جك یرده ضرب
اولنور (وهوالخلد بهشت) جنت (خمود فرونشستن آتش) آتش سونمك یقال خمدت
النار فرومرد آتش) آتش سویندی (ربود درجایی مقیم شدن) بریرده اقامت ایتمك
یقال ربد بالمکان ای اقام (رثد کالا برهم نهادن) متاعی بری بری اوزرینهییغمق یقال (رثدت
المتاع ارثده بالضم نضدته ووضعت بعضه علی بعض (رشد ورشد ورشاد ورشادة
راه راست یافتن) طوغری یولی بولمق یقال (رشد راه راست یافت) طوغری یولی بولدی
یرشد نصر بابندن رشد یرشد علم بابندن (وهو رشید راه راست یافته) طوغری یولی
بولان کمسنه (رصد چشم داشتن وسرراه کرفتن) منتظر اولمق ویول باشین طوتوب

مصنف مستقصی ده دیدی که بلازحمة نائل اولدقلری نعمته غنیمة بارده دیدکلری اکثریا اخذ غنیمت اصطلاء حرب ایله اولدقلری ایچوندر (منه)

برده غیره دیوب متعدی استعمال ایدرلر یعنی صوغوتدی معناسنه (منه)

وفی المثل مناجل تحصد نبا بالیانئ قوری اوت ومنجل اوراق در اول کمسنه حقنده ضرب اولنور برکسنه‌یی مدح ایده‌لرکه اول ممدوح آنلرك مدحنه مبالات ایتمیه (منه)

وقال الواسطى (نظم) كل رزق ترجوه من مخلوق تعتريه ضرب من التعويق وانا قائل واستغفر الله مقال المجاز لا التحقيق لست ارض من فعل ابليس شيئا غير ترك السجود للمخلوق • وذليل اولان كمسنه يه ساجد المخر ديولر (منه)

مطلوبنى بكلمك يقال (رصده چشم داشت اورا يا سر راه كرفت اورا) اكا منتظر اولدى يا يول باشين بكلدى (وهو المرصد والمرصاد جاى چشم داشت يا سر راه) منتظر اوله جق ير يا يول باشى (رعد بانك كردن وتهديد كردن) يقال (رعدت السماء تندر كرد آسمان) كوك كورلدى (ورعد الرجل تهديد كرد مرد) قورقوتدى رجل (رقور ورقده ورقاد خفتن) اويومق يقال (رقد بخفت) اويودى (ركود ايستادن آب وباد وكشتى)صو ويل وكمى طورمق يعنى ساكن اولمق يقال (ركد الماء بستاد آب) صو طوردى كه ايلكلدى تعبير اولنور (والريح ايستاد باد) يل ساكن اولدى (وركدت السفينة بايستاد كشتى) كمى طوردى (زبد: مسكه دادن) تره ياغى ويرمك يقال (زبدته ازبده بالضم اى اطعمته الزبد (سجود ومسجد سر بزمين نهادن وفروتنى كردن) باشين يره قومق وتواضع ايتمك يقال (سجد: سجده كرد) سجده ايتدى (وهى السجادة جاى نماز) معروفدر (سمود سرود كفتن) تغنى ايتمك (يقال سمد سرود كفت) ايرلادى مصنف اساسده ديدى كه سمود باشى قالدروب سينه سنى نصب ايتمكه ديرلر اركك دوه كوكره دكده ايتديكى كبى بو سببدن غافل وساهل اولان كمسنه يه سامد ديرلر ومغنى دخى وضع مذكور اوزره طوروب تغنى ايتمكله مغنى يه سامد ديرلر پس تغنى يه سمود اطلاق اولنديغى سامد اولان كمسنه نك فعلى اولديغى ايچون اولمق ملاحظه اولنور فيروز آبادى ديدى كه سمود تكبرندن ناشى باشنى قالدرمقدر كه تركيده صوروتمق وبو وجه اوزره طورن كمسنه يه صور وداق تعبير اولنور (سهد وسهد وسهاد وسهود بيدارى كردن) اويانق اولمق يقال (سهد بيدارى كرد) بيدارلق ايتدى يسهد نصر بابندن وسهد يسهد علم بابندن (شكد عطا دادن) عطا ويرمك يقال شكده يشكده اى اعطاه (صمد آهنك كردن) قصد ايتمك يقال (صمد اليه آهنك كرد بوى) اكا قصد ايلدى (وهو الصمد پناه كاه نياز مندان) اصحاب حاجتك ملجأى (طرد وطرد راندن) سورمك يعنى ابعاد ايتمك يقال (طرده براند اورا) آنى سوردى (وهى الطريدة ستوران رانده) سورولمش دابه لر وفى الصحاح الطريدة ماطردت من صيد وغيره وبو كلمه دن انفعال وافتعال بابلرى كلمز (عباده وعبودة وعبوديت پرستيدن) طاپمق كه قوللوق ايتمك تعبير اولنور يقال (عبد الله بنده كى كرد خدايرا) حضرت اللهه قوللق ايتدى (عضد يارى دادن) معين اولمق يقال (عضده يارى داد اورا) اكا ياردم ايتدى (وبر بازو زدن) وبر كمسنه نك بازوسنه اورمق (ودرخت ازبن بريدن) واغاجى كوكندن قطع ايتمك لكن معناى اخير ضرب ونصر بابلرندن كلور جوهرى ضرب بابنه تخصيص ايتدى (عند وعنود ستيزه كردن) عناد ايتمك يقال (عند كردن كشى كرد) عناد ايتدى (واز راه بكشتن) يولدن صاپمق يقال عند عن الطريق اى عدل (ورفتن خون ازرك) وطمردن قان آقمق يقال (عند العرق وسال ولم يرقا) واول طمره

صمد اسماء الهيه دندر معناسنده اوچ قول واردر قول اول صمد اولدر كه مخلوقاتى اطعام ايدر وكندى اكل ايتمز قال الله سبحانه وهو يطعم ولا يطعم لا يطعم لفظى معلوم صيغه سيله ولا يطعم مجهول صيغه سيله قراءت اولندى لهذا عيسى وامى ربوبيته مستحق دكلدر معناسنى افاده ايچون ديدى كه ما المسيح بن مريم الا رسول قد خلت من قبله الرسل وامه صديقة كانا يا كلان الطعام يعنى طعام اكل ايدن كمسنه لر رب اولمغه صالح دكلدر زيرا رب حقيقى اكلدن منزه در قول ثانى سدى ديدى كه صمد لاجوف له معناسنه در مترجم فقير ديدى كه معناى مذكور مصمد ومصمت بر معنايه اولديغنه مبنى اولمق ملاحظه اولنور قول ثالث عامهٔ اهل لغت ديديلر كه صمد سيد معناسنه دركه مرجع حاجات وملجأ نياز مندان اولمقده فوقنده كمسنه اوليه لهذا هركس انك جانبنى قصد وحاجتنى عرض ايچون انك طرفنه توجه ايدر يقال صمده اذا قصده مصنفك تفسيرى قول اخيره ناظردر (منه)

(عرق)

عرق عاند ديرلر (وهو عنيد كردن كش) معاند كمسنه جمعى عند كلور (فساد وفسود ومفسده تباه شدن) خراب اولمق يقال (فسد تباه شد) خراب اولدى يفسد نصر بابندن (وهو فاسد تباه شده) خراب اولان نسنه وفسد يفسد حسن بابندن فسادا وهو فسيد بو بابدن صفت مشبهه نصر بابندن اولان اسم فاعل معناسنه در (قعود ومقعد: نشستن) اوتورمق يقال (قعد نشست) اوتوردى (كرد: راندن) سورمك طرد كبى (كساد كاسد شدن) كاسد اولور يقال (كسد كاسد شد) كاسد اولدى (وسوق كاسد بازار كاسد) كاسد اولان بازار ولفظ سوق مذكر ومؤنث استعمال اولنور (كنود ناسپاسى كردن) شكر ايتمك يقال (كند النعمة ناسپاسى كرد نعمت را) نعمته شكر ايتمدى (لبود: برسينه خفتن مرغ) قوش كوكسى اوزرينه ياتمق مرد مرث معناسنه در (مجد ومجادة بزركوار شدن) شريف اولمق كه اولو اولمق ايله تعبير اولنور يقال (مجد الرجل بزركوار شد مرد) اولو اولدى رجل يمجد نصر بابندن ومجد يمجد حسن بابندن (وهو ماجد ومجيد بزركوار) اولو اولان كمسنه لف ونشر مرتب طريقى مرعى دروهم امجاد ج (مرود: عادت كرفتن) عادت ايدنمك كه خوى ايتمك مرون دخى بو معنايه در يقال (مرد على الامر خو كرد بركار) ايشه خوى ايتدى (مسد تافتن رسن) ايپ بوكمك (مصد آب دهن مكيدن) آغز صويني صورمق وفى الصحاح مصد الريق مصه (مكود بجايى مقيم شدن) بر يرده مقيم اولمق يقال مكد بالمكان اى اقام (نشدان جستن كم شده) ضايع اولان نسنه يى طلب ايتمك يقال (نشد الضالة بجست كم شده را) ضايع اولان نسنه يى طلب ايتدى وضالة ضايع اولان بهيمه در مذكر ومؤنثه اطلاق اولنور (نشده سوكند دادن) آند ويرمك يقال (نشده الله وبالله شفيع آورد بدو خدايرا) اكا حضرت اللهى شفيع كتوردى الله ايچون والله عشقنه واللهى سورسك شويله ايله ديمك كبى (نقد: سره كردن) رايج اولان اقچه يى زيوف اقچه دن سچمك يقال (نقد الدراهم سره كرد درهمهارا) درهملرك ايوسنى سچدى (ونقد دادن) وبر نسنه نك قيمتنى پيشين ويرمك كه نسئه مقابلى در يقال (نقده الثمن نقد داد بهارا)قيمتى پيشين ويردى وهو النقد واول ثمنه نقد ديرلر نقود ج (نهد پستان بيرون آمدن دخترا) قيزك ممه سى ظاهر اولوب چقمق يقال نهدت نارپستان شدزن) خاتونك ممه سى آغر شقلندى تنهد نصر بابندن تنهد فتح بابندن (وهى ناهد زن نارپستان) اول خاتونه ناهد ديرلر (هجود خفتن بشب ونماز كردن بشب) كيجه اويومق وكيجه نماز قيلمق ومنه التهجد (همود مردن آتش)آتش سونمك يقال همدت النار فرو مرد آتش) آتش سوندى •ذ (اخذ كرفتن)طوتمق يقال (اخذ منه شيئا بستاند ازوى چيزى) آندن بر نسنه يى آلدى (واخذه الله بالذنب فرا كرفت

متوسط الحال اولان كمسنه يه نقد البلد ديدكارى رايج اولوب آنكله تعامل ناس اولان درهمه تشبيه طريقيله در (منه)

واكرسن بزدن اوله ايدك بزم طريقمزه سلوك ايدر ايدك ديه جك يرده لوكنت منا لاخذت بأخذنا واول كمسنه كه بر نسنه يى زياده حرصيله اخذ ايدوب سريعا اوصانوب براقسه هو اخاذ نباذ ديرلر (منه)

اوراخدا بکناه) حضرت الله تعالی آنی طوتدی یعنی مؤاخذه اتدی کناه سببی ایله
(واخذ فی العمل آغاز نهاد در کار) ایشه شروع اتدی (واخذ حذره بیم کرفت ازو) آندن
خوف اتدی (لجذ بستوده آوردن سائل پس از کرفتن عطا) سائل احسانی آلدقدنصکره
ینه ابرامیله استمکله عاجز اتمك یقال (لجذنی فلان اذا اعطیته ثم سألك (نفاذ ونفوذ
روان شدن) جاری اولوب اطاعت اولونمق یقال (نفذ الامر روان کشت فرمان) فرمان
نافذ اولوب جاری اولدی که هر کس اطاعت اتدی (وبیرون کذشتن تیرز آنچه بران
آید) واوق اصابت ایدوب طوقوندوغی نسنه نك بریوزندن او بریوزینه چکمك یقال (نفذ
السهم کذشت تیر) اوق چکدی (ورسیدن) وبتشمك یقال (نفذ الکتاب رسید نامه) نامه یتشدی
ر (اثارة روایت کردن) روایت اتمك یقال (اثر الحدیث روایت کرد سخن را) سوزی
روایت اتدی (وحدیث مأثور حدیث روایت کرده شده) روایت اولنمش حدیث (اشر
چوب را باره بریدن) اغاجی بچقوایله کسمك یقال (اشرت الخشبة بالمنشار بشکافت
چوب را باره) یاردی اغاجی بچقوایله (وتیز کردن دندان) ودیشی کسکین اتمك که
اوجونی سیوری ایتمکله تعبیر اولنور یقال (اشر الاسنان تیز کرد دندانهارا) دیشلری
بیله دی وکسکین ایلدی (وباسنانه اشر واشر بدندانهای او تیزیست) آنك دیشلرنده
کسکنلك واردر (امر فرمودن) بویورمق یقال (أمره بکذا فرمود اورا بفلان
چیز) اکا بیوردی فلان نسنه یی (امارة وامرة امیر شدن) بك اولمق یقال (امر علی
القوم امیر شد بر مردمان) قوم اوزرینه بك اولدی یأمر نصر بابندن وامر یأمر
حسن بابندن وهو الامیر اول بیکه امیر دیرلر امراء ج (بتر بریدن) کسمك یقال
(بتره بیرید اورا) آنی کسدی جوهری دیدی که بتر نه قطعته قبل التمام پس بتر بر نسنه یی ناقص
ترك ایتمکدن عبارتدر مخفی اولمیه که سیف باتر کلامی تفسیر مذکوره مناسب دکلدر
وسیوف بواتر شمشیرهای برنده کسیجی قلیجلر (بثر وبثور چیزی ازتن برجستن) بدندن
برنسنه چیقمق اوفاق سیویلجی کبی (بدور وبدار شتافتن) سرعت ایتمك یقال (بدر
بشتافت) سرعت اتدی (بذر تخم درزمین افکندن) یره تخم براقمق یقال (بذر البذر بکاشت
تخم را) تخمی اکدی یعنی یره صاچدی (بسر: حاجت خواستن نه بوقت خویش) وقتی
دکل ایکن حاجت طلب اتمك یقال (بسر الرجل الحاجة ای طلبها فی غیر موضع (بسور
روی ترش کردن) یوزن اکشتمك یعنی تعبس ایتمك یقال (بسر روی ترش کرد) تعبس
اتدی (بشری وبشارة مژده دادن) مژده ویرمك که تبشیر ایله تعبیر اولنور یقال (بشره
مژده داد اورا) مژده اتدی اکا (وهو البشیر مژده دهنده) مژده ایدیجی کمسنه (وهی البشاره
والبشارة مژده کانی) مژده ایدن کمسنه یه ویردکلری مشتلق که مژده لکدن محرفدر (بطر

(شکافتن)

واول کسنه که هر کسه
هر نه اتسك وار ایسه
بکا امر ایله بن ممنون
اولورم دیو اکا امره
دیرلر یقال فلانة مطعیة
لامیرها ای لزوجها
(منه)

مطرزی دیدی که بادره
وقت غضبده صدور
ایدن حدة معناسنه در
قال النابغة ولا خیر
فی حلم اذا لم یکن له بوارد
تحمی صفوه ان یکدرا
(منه)

شکافتن ریش) یاره یی دشمك ومنه البیطار (بقر شکم شکافتن) قارین یارمق یقال (بقره بشکافت
شکمش) قارنی دشدی ویاردی (بکور بامداد کردن) صباحلمق یقال (بکر بامداد بگاه آمد
یارفت) صباح وقتنده کلدی یا کتدی که ایرکن تعبیر اولنور واکر کونی تعیین ایتمیوب
همان صباح وقتی کلدیم دیمك مراد اولونسه آتیته بکرة دیرلر ای باکراً واکر متعین
کونك صباحی کلدیم دیمك مراد اولنسه آتیته بکرة دیرلر که ظروف غیر متمکنه دن اولمغله
تنوین ادخال اولنمز (تجر وتجارة ومتجر بازرکانی کردن) بازرکانلق اتمك یقال (تجر بازرکانی
کرد) بازرکانلك اتدی (وهو تاجر بازرکان تجار وتجر وتجار (ثبر وثبور هلاك کردن) هلاك
اتمك یقال (ثبره هلاك کرد اورا) آنی هلاك اتدی وفی الاساس یقال ثبره الله ای اهلکه
هلاكا دائما لا ینتعش بعده (ثبر بازداشتن) منع اتمك یقال (ماثبرك عن حاجتك) ای ثبطك
(جبر شکسته را بر بستن) قیریغی باغلامق واصلاح اتمك یقال (جبر العظم بر بست استخوان را)
قیرلمش کمکی باغلادی (جبور وجبران خود بسته شدن) قیریق کندو باغلانمق یعنی کمسنه
علاج اتمدین ایو اولوب بتمك یقال (جبر بنفسه خود بسته شد) کندو باغلنوب بتدی
(ونیکو کردن حال کسی) وبر فقیری غنی اتمك قال الجوهری الجبر أن تغنی الرجل من فقر
او تصلح عظمه من کسر (جزر کم شدن آب) صوا کسلمك یقال (جزر الماء کم شد آب) صو آز
اولدی که دریاده مدمقابلی در (وشتر کشتن) ودوه بوغازلمق (جسر پل بستن) کوپری یاپمق
(جسارة چیره کی کردن) جراءت اتمك والجسور المقدام (جسور دلیر شدن) شجیع
اولمق (جشر بچرا کذشتن ستور شبان روز) کیجه وکوندوز حیواناتی مرعی یه صالمق که
آنده یاتوب وآنده قالقه لر (جشور صبح دمیدن صباح) یری آچیلمق (حبر شاد کردن)
مسرور اتمك یقال (حبره شاد کرد اورا) آنی منع اتدی وهو الحبر والحبرة والحبور شادی)
سرور (حجر بازداشتن) منع اتمك یقال (حجره بازداشت اورا) آنی منع اتدی (وحجر علیه
القاضی بازداشت اورا داور از تصرف مال) حاکم آنی ماله تصرفدن منع اتدی صباوة
یاسفاهت ایچون منعی کبی (وهو الحجر) حانك کسری وضمی ایله (حرام) جوهری دیدیکه
حرام معناسنه اولان حجر لفظنده حاده حرکات ثلاثه جائزدر وحرث حجر قول شریفنده
حرکات ثلاثه ایله قراءت اولندی وعقل معناسنه اولان حجرده حا مکسوردر فقط (حدر
بشتاب قرآن خواندن وبشتاب بانك نماز کردن واز بالا بزیر افکندن وبر آماهانیدن)
عجله ایله قرآن اوقومق وعجله ایله اذان اوقومق ویوکسکدن آلچغه براقمق وشیشرمك
(حدور آماهیده شدن) کندو شیشمك یقال (حدر جلد الرجل) ای ورم من الضرب
(حصر: بازداشتن) حبس ومنع اتمك یقال (حصره بازداشت اورا) انی حبس ومنع اتدی
(وحصار کردن وشمردن) ومحاصره یعنی احاطه وتضییق اتمك ومضیق وبخیل اولان

آماهیدن اماسیدن
معناسنه ششمك معناسنه
واماهیدن آماسانیدن
شیشورمك معناسنه
متعدی در (منه)

كمسنه يه حصير ديرلر وتعداد اتمك (حضور حاضر آمدن) حاضر اولمق يقال
(حضرالمكان حاضرشد بجاى) فلان يرده حاضر اولدى يعنى بولوندى (وكلمته
بحضرة فلان وبحضرته وبحضرته وبحضره وبحضره سخن كفتم بدو پيش بهمان)
سوز سويلديم اكا فلان كمسنه نك يانده (وهو المحضر نوشتهٔ قاضى) قاضى حجتى كه معروفدر
والمحاضر ج (حظر حرام كردن) حرام اتمك يقال (حظره حرام كردش) آنى حرام اتدى
(مخبر وخبرة وخبر آزمودن) تجربه ايتمك كه سينامق تعبير اولنور يقال (خبره بيازمود
اورا) آنى سينادى (خثور وخثورة ستبر شدن مايع) صيويق نسنه قويولنمق يقال خثر اللبن
ستبر شد شير) سود قويولندى يخثر نصر بابندن وخثر يخثر حسن بابندن (خطور وخطر
كار بدل آمدن) ايش خاطره خطور اتمك يعنى درونه برشئ كلمك يقال (خطر الامر بباله
وخطر على باله بكذشت كار در دل او) ايش قلبنه كچدى يعنى كلدى (دبور پشت دادن
شب وروز) كيجه وكوندوز ارقه ويرمك يعنى برى برينك آردنجه كلمك يقال (دبر الليل النهار
پشت داد شب روز را) كيجه كوندوزه آرقه ويردى يعنى كوندوز كيجه نك آردنجه
كلدى (وروى فرا كردن) ويوزين دوندرمك (ووزيدن باد دبور) ودبور يلى كه صبا مقابلى
دراسمك (دثور نابديد شدن نشان) بر نسنه نك اثر ونشانى قالممق يقال (دثر المنزل كهنه
ونابديد شد جاى) يورت يرى اسكيدى واثر ونشانى قالمدى (دمور بى دستورى در سراى
كسى شدن) اذنسز بركمسنه نك خانه سنه كيرمك (دمار هلاك شدن) هلاك اولمق (ذكر
وذكرى بزبان ياد كردن) لسان ايله ذكر اتمك يقال (ذكره باللسان ياد آورد اورا بزبان) آنى
لسان ايله ذكر اتدى (ذكر ياد كردن در دل) قلب ايله ياد اتمك يعنى آنى قلبنه كتورمك يقال
(ذكره فى القلب ياد كرد دست در دل) قلبده تذكر اتدى جوهرى ديدى كه ذكر وذكرى
نسيانك نقيضى در (ذمر بر قتال انكيختن) قتاله رغبت اتدرمك يقال ذمرته اى حثثته
(زجر از كارى وازدن) بر ايشدن منع اتمك يقال (زجره عن كذا وازداورا از كارى)
آنى شويله ايشدن منع اتدى (وبمرغ فال كرفتن) وقوش ايله فال طوتمق كه عيافه ديرلر
كهانت انواعندندر يقال (زجر الطائر فال كرفت بمرغ) قوش ايله فال طوتدى اصل معناى
تركيب براند مرغرا يعنى قوشى سوردى كرك ايدى لكن قوش ايله فال طوتمنك طريق
قوش قوندوغى موضعدن اوچورمغله اولديغى ايچون زجر بالطائر ديو تعبير اولنمدى
طريق تفأل بودر كه قوشى قونديغى موضعدن طاش آتمغله ياخود چاغرمغله
اوچوروب نظر ايدرلر اكر صاغ جانبه توجه ايدوب اوچرسه تفأل واكر صول
طرفنه اوچارسه تشأم ايدرلر (وبانك برستور زدن تا برود) وحيوانات طورمسون
يوروسون ديو چاغرمق (سبر: ميل بجراحت فرو بردن تا غور آن معلوم كردد) ميلى يارەيه

صاحب ديوان ديدى حضر علم بابندن دخى لغتدر مصنف نوابغده اذا سمعت المنادب فاحضر واذا دعيت الى المأدب فاحذر ديدى (منه)

ميدانى ديدى كه العائف آنكه بمرغ فال كيرد (القائف) آنكه بفرزند نكره تايد رماند يانه وجه قافه والطارق آنكه سنك زند وجمعه طوارق الحاذى آنكه باعضا نكردد در خالها روى وفال كويد (العراف) اخترگوى (منه)

غايتى معلوم اولسون ايچون صوقمق يقال (سبر الجرح بالمسبار بيازمود جراحت را بميل)
يارەيى ميل ايله تجربه اتدى كه دكه دى تعبير اولنور (ستر پوشيدن) اورتمك يقال (ستره
بپوشيد اورا) آنى اورتدى وهو الستر والسترة والستارة پرده كه معروفدر والاستار
والستاير ج (سجر بآتش بتافتن) آتش ايله قيزدرمق (يقال سجر التنور بتافت تنور را بآتش)
تنورى آتش ايله قيزدردى (وپر كردن) وطولدرمق يقال (سجر الله البحر پر كرد خداى
دريارا) حضرت الله دريايى طولدردى وزوزنى وتهى كردن دخى ديدى يعنى بوشالتمق
صاحب ديوان مسجور تفسيرنده قيل المملو وقيل الفارغ ديديكى بو معنايه مناسبدر
وفيروز آبادى كلامنده دخى سجر اضداددن اولديغى منفهم اولور (سطر نوشتن) يازمق
يقال (سطر بنوشت) يازدى (وهو السطر رسته) بر برى ايله منتظم يازى ورسته فارسيده
صيره صيره دوزلمش نسنه لره ديرلر سطور ج و السطر م اسطار ج والمسطر
خط كش) معروفدر (سكر بند بستن آب را) صويه بند ياپمق يقال (سكر النهر بند بست
جوى را) صو حرقنه بند باغلادى (وهو السكر بند آب) صو بندى (سمر وسمر بشب حكايت
كفتن) كيجه وقتى افسانه سويلمك يقال (سمر القوم افسانه كفتند مردمان بشب) كيجه
قوم حكايه سويلديلر كه آندن مثل ايله تعبير اولنور (وهو السمر بشب حكايه) كيجه سويلنن
حكايه يه سمر ديرلر اسمار ج (وهو السامر بشب حكايه كو) كيجه حكايه سويلين كمسنه
سامر وسمار ج لفظ سامر مفرد وجمع مقامنده استعمال اولنور حجاجه حاج ديدكلرى
كبى (وميخ آهنين بجايى كوفتن) ودمور ميخى بر يره قاقمق (شبر عطا دادن) احسان ويرمك
ابن السكيت ديدى كه شبرت فلاناً مالا اى اعطيته ومصدرى شبردر عجاج شبردر
ديدى (شجر وشجور خلاف افتادن) اختلاف دوشمك يقال (شجر الامر بينهم مختلف
شد كار در ميان ايشان) ايش مختلف اولدى آنلرك ميانده (شطر دوختن جامه) جامه
ديكمك جوهرى سيرك سيرك ديكمكدر ديدى (شطور وشطارة رند بى باك شدن) رندلا
أبالى اولمق يقال شطر رند بى باك شد وهو شاطر بى باك شطار ج (شطر دو نيمه كردن) ايكى
بلوك اتمك يقال (شطر الشئ دو نيمه كرد چيزرا) نسنه يى ايكى بلوك اتدى (وشعر ومشعرة
ومشعورة) دانستن بيلمك يقال (شعر به وشعره دانست اورا) آنى بيلدى (وليت شعرى
كاشكى بدانستمى) كاشكى بيله ايديم كه نه اوليدى بيله ايديم تعبير اولنور سيبويه ديدى كه
اصلنده ليت شعرتى ايدى لكن تايى حذف ايتديلر ذهب بعذرها وابو عذرها ده
حذف اتدكلرى كبى (شعر شاعر شدن) يقال (شعر الرجل شاعر شد مرد) رجل شاعر
اولدى وشاعرك جمعى شعراء كلور على غير القياس اخفش ديدى كه لفظ شاعر لابن
وتامر قبيلندندر صاحب شعر معناسنه وسمى شاعراً لفطنته (شكر وشكور وشكران

حريرى ديدى كه سامر اسم جمعدر لفظ حاضر كبى صواوزرينه نزول ايدن قبيله معناسنه در وباقر جماعت بقر معناسنه اولديغى كبى بعض اهل لغت لفظ باقر بقر وشيانلرى مجموعنك اسميدر ديديلر (منه)

حيث قال الشعر الخياطة المتباعدة (منه)

سپاس داری کردن) شکر ایتمك لام ایله و بنفسه متعدی اولور ولام ایله متعدی اولمق
افصح در یقال (شکر النعمة سپاس داری کرد نعمت را) نعمته شکر ایتدی (صدر و صدور
باز کشتن) کیرو دونمك یقال (صدر عن الماء و باز کشت از آب) صودن دوندی (وهو
المصدر جای باز کشتن) کیرو دونه جك یر مصادر ج (صقر کرمای آفتاب در کسی
اثر کردن) شمسك حرارتی برکسنه یه تأثیر ایتمك (ومیتین بر سنك زدن) و کولونکی طاشه
اورمق واوجی سیوری طاش پاره لدکلری آلته صاقور دیرلر معول دیدکلری کبی
(ضمر وضمور باریك میان شدن اسب) آتك بلی اینجه اولمق یقال ضمر باریك میان
شد اسب آت بلی اینجه اولدی (طمر وطمور برجستن) صیچرامق یقال (طمر برجست)
صیچرادی و پره یه که برغوث در طامر و برکسنه مجهول اولسه اکا طامر بن طامر
دیرلر (طهارة وطهر پاك شدن) پاك اولمق یقال (طهرت المرأة پاکیزه شد زن از بیماری)
خاتون حیضدن پاك اولدی تطهر نصر بابندن وتطهر فتح بابندن وطهرت تطهر
حسن بابندن (وهی طاهر زن پاك شده از حیض) حیضدن قورتلمش خاتون (عبور بر آب
کذشتن) صواوزرندن کچمك یقال (عبر الوادی بکذشت رود را) چایی کچدی (عبارة وعبر
تعبیر کردن خواب) دوش تعبیر ایتمك یقال (عبر الرؤیا تعبیر کرد خواب را) دوشی تعبیر
یعنی تفسیر ایتدی (عثر وعثور دیده ورشدن) بصیرتلو اولمق یعنی مطلع اولمق یقال عثر
علیه ای اطلع (عشر وعشور ده یك ستاندن) اون حصه ده برحصه یی آلمق یقال (عشر
القوم بستانده یك مال مردمان) قومك مالنك عشرینی آلدی مخفی اولمیه که لفظ عشر
ضرب بابندن اولورسه عشر القوم قومه اونجی اولدی واکر نصر بابندن اولورسه
عشر مالرین آلدی دیمك اولور امدی بو مقامده عشر القوم عبارتنی اکثر نسخه ده
دهم شد مردمان را کلامیله تفسیر کتب لغته مخالفدر باب اولده ثلث القوم ترجمه سنده
بو معنایه اشارت اولنمشدر (عمارة آبادان کردن) معمور ایتمك یقال (عمر الدار آبادان کرد
سرای را) سرایی معمور ایتدی (عمارة وعمران آبادان شدن) کندو معمور اولمق یقال
(عمرت الدار خود آبادان شد سرای) سرای کندو معمور اولدی پس عمر لازم
ومتعدی استعمال اولنور تعمر نصر بابندن وعمرت تعمر علم بابندن ودار معمورة وعامرة
معمورة معناسنه ماء دافق وعیشة راضیة کبی (سرای آبادان) معمور سرای (ورجل
معمار مرد بسیار عمارت کن) چوق عمارت ایدن کمسنه (غبور باقی ماندن وماضی شدن)
باقی قالمش وکچوب ماضی اولمق یقال (غبر ماند یا کذشت) قالدی یا کچدی وهو
من الاضداد (غمر فراپوشیدن آب چیزی را) صو بر نسنه یی اورتمك یقال (غمره
الماء پوشید اورا آب) اورتدی صوآنی (وهی الغمرة سختی) مشقت والجمع غمر

معبره اول خاتوندر که
رجالدن تعبیر ایتمز
عرب یا ابن المعبره
دیوب شتم ایدرلر
(منه)

قطرب مثلثاتنده
دیدی که عمر نصر
بابندن خراب اولان
دار ومنزلی معمور
ایتمکده و عمر علم بابندن
طول عمردن وعمر
حسن بابندن عمارت
بناتینده مستعملدر
(منه)

کنوبة ونوب (غمر: آب بسیار) چوق صوو برکمسنه بغایت سخی اولسه اکا غمر الخلق وغمر
الرداء دیرلر اغمار ج (فترة وفتر وفتور سست شدن) ضعیف اولمق که فرسز تعبیر اولنور یقال
(فتر سست شد) ضعیف اولدی (فجور بی سامانی) یاره مزلق فاسق اولمق کبی یقال (فجر بدی
کرد) یاره مزلق ایتدی (ودروغ کفتن) و یالان سویلمك جوهری دیدی که فجر ای کذب
ودیدی که فجر اصلنده میل معناسنه در (والفاجر المائل (فجر آب روان کردن) صویی آقتمق
یقال (فجر الماء فی الکرم رها کرد آب را در رز) اوزوم آصمه سنه صوصالی ویردی
(فطر بی مایه سرشتن خمیر) خمیری مایه سز یوغرمق یقال (فطر العجین بی مایه سرشت
خمیر را) خمیری مایه قاتمه دن یوغوردی وهو الفطیر مایه سز اولان خمیره فطیر دیرلر
جوهری دیدی که فطیر خمیرك خلافیدر وفطیر اول خمیردر که مایه سی کلوب
یتشمیه وهر شی که یتشمکه قومیوب عجله اولنه اکا فطیر دیرلر وفطرت العجین افطره
دیرلر عجله ایدوب مایه سی کلنجه صبر ایتمسه (فطور شکافتن) یارمق یقال (فطر
الشیء شکافت چیز را) نسنه یی یاردی (فقر: شکستن مهرهٔ پشت) بیل کوکنك
مهره سنی که او کورقه تعبیر اولنور قیرمق یقال (فقرته الفاقرة پشت شکست
اورا بلاء پشت شکن) بیل قیریجی اولان بلا آنك بلینی قیردی فاقره داهیه دن
عبارتدر مراد زیاده عجزینی بیاندر یعنی تحملی مشکل داهیه یه مبتلا اولمغله بغایت
بی تاب اولدی (قصر باز داشتن) حبس ومنع ایتمك یقال (قصره باز داشت اورا) آنی منع
ایتدی وجاریة مقصورة مخدرة (وکم کردن) بر نسنه یی قصه ایتمك (قصور خود باز ایستادن)
کندو منع اولنمق مانع یوق ایکن یقال (قصر بنفسه خود باز ایستاد) کندو کیرو طوردی (واز
کاری باز ماندن) و بر ایشدن کیرو قالمق یعنی عاجز اولمق (قصر وقصارة جامه شستن کازر)
کازر جامه یی غسل ودق ایتمك یقال (قصر القصار الثوب بشست کازر جامه را) کازر جامه یی
غسل ایتدی (قطر چکیدن) طاملمق یقال (قطر الماء چکید آب) صو طاملدی (وچکانیدن)
طاملاتمق یقال (قطر الماء بچکانید آب را) صو طاملاتدی پس لازم ومتعدی استعمال
اولنور وقطران دخی لازم معناسنه در طانك فتحیله اما طانك کسریله اولان قطران
دوه یه سوردکلری نسنه در که فارسیده کتران دیرلر (قطور ومطور اندر زمین رفتن)
یرده یورومك یقال قطر فی الارض ای ذهب (قفر از پی کسی رفتن) برکمسنه نك آردنجه
کتمك که اوکمك تعبیر اولنور یقال (قفرت اثره اقفره ای قفوته (قمر وقمار بقمار غلبه کردن)
قمار ایله غالب اولوب مقامره ایتدیکی کمسنه نك مالنی اوتمك یقال (قمره المال مال ببرد از وی
بقمار) قمار ایله آندن مال آلدی (کبر غلبه کردن ببزرکی) بویوکلك ایله غلبه ایتمك (کثر غلبه
کردن بسیاری) چوقلوق ایله غلبه ایتمك یقال (کاثرناهم فکثرناهم ای غلبناهم بالکثرة

ابن الانباری دیدی که
کلام عربده فاجر
لفظنك معناسی خیردن
میل وعدول ایدن
کمسنه در و کذابه
فاجر دیدکلری
صدقدن میل ایتدیکی
ایچوندر وحضرت
عمر رضی الله عنهه
کلوب دوه سنك
نقبندن شکایت ایدن
اعرابینك شعرنده که
مشهوردر مصراع
اغفرله اللهم ان کان
فجر عبارتنده فجردن
مراد مائل عن الصدق
دیمکدر (منه)

(كفر وكفران وكفور ناسپاسى كردن) شكر اتمك يقال (كفر النعمة ناسپاسى كرد نعمت را) نعمته شكر اتمدى (كفر نكرويدن خداى را) حضرت الله‌ه ايمان كتورمك يقال (كفر بالله نكرويد خداى را) حضرت الله‌ه ايمان كتورمدى (كفر فراپوشيدن) برنسنه‌يى ستر اتمك يعنى اورتمك يقال (كفرت الشىء اكفره اى غطيته (مخر ومخور شكافتن كشتى آب را در وقت روان شدن وآب زمين را) كمى يورودكده صويى يارمق جوهرى مع صوت ديدى وصويرى يارمق (مدر بكل اندودن) چامر ايله صيوامق يقال مدرت الحوض اى اصلحته بالمدر (مصر بسر انكشت دوشيدن) بارمق اوجيله سود صاغمق ابن سكيت ممه‌ده اولان سودى جمله صاغمقدر ديدى وممه‌ده باقى قلان سودى صاغمغه تمصر ديرلر (مطر باران بارانيدن) يغمور ياغدرمق يقال (مطرت السماء باران بارانيد آسمان) آسمان ياغمور ياغدردى (وباران باريدن) ويغمور ياغمق پس لازم ومتعدى استعمال اولنور (مقر كردن شكستن) بويونى قيرمق (مكر بدسكاليدن) يارەمز صانعق وحيله اتمك يقال (مكر بدسكاليد) حيله اتدى (نثر ماليدن سر اندام) ذكرك باشنى تبولد نصكره اومق وفى الحديث فلينثر ذكره ثلاث نثرات يعنى بعد البول (وكشيدن بعنف) شدت ايله چكمك وفى الصحاح جذب بجفوة (نثر ونثار پاشيدن) صاچمق وطاغتمق يقال (نثر الشىء بپراكنديد چيزرا) نسنه‌يى پراكنده اتدى (ندر وندران ناكاه بيرون جستن) ناكاه طشره صيچرامق يعنى اكسزين ظاهر اولمق يقال (ندر من فيه الكلام سخن ازدهن وى ناكاه بيرون جست) سوز آنك آغزندن ناكاه ظهور ايتدى (وهى النادرة سخن ناكاه بيرون آمده) ناكاه ظهور ايدن كلامه نادره ديرلر نوادر ج (ولقيته ندرة برسيدم اورا ناكاه) ناكاه آكه ملاقى اولدم (نسر كوشت كندن مرغ بمنقار) قوش بورنى ايله ات قوپارمق جوهرى ديدى كه النسر نتف البازى اللحم بالمنسر منسر يرتجى قوشك بورنى دركه سائر قوشلرك منقارى منزله‌سنه‌در (نشر زنده كردانيدن) ميتى احيا اتمك يقال (نشر الله الميت زنده كرد خداى مرده را) حضرت الله ميتى احيا اتدى (نشور خود زنده شدن) كندو زنده اولمق يقال (نشر بنفسه خود زنده شد) ميت كندوديرى اولدى (نشر بريدن چوب بأره) واغاجى بچقو ايله كسمك يقال (نشر الخشبة بالمنشار باره بريد چوب را) بچقو ايله اغاجى كسدى (نصر ونصرة يارى دادن) ياردم اتمك يقال (نصره الله على العدو ونصره من العدو نصرت داد اورا خداى بردشمن) حضرت الله اكه نصرت ويردى دشمن اوزرينه (وهو النصير فيروز دهنده) نصرت ويريجى انصار ج وناصر دخى بو معنايه‌در جمع نصر كلور صاحب وصحب كبى (نضرة ونضور ونضارة تازه روى شدن) حسن ورونق صاحبى اولمق يقال نضر الوجه والعود تازه شد روى وسبز كشت درخت) يوز كوزل اولدى واغاج يشلندى ينضر نصر بابندن ونضر ينضر حسن بابندن ونضر ينضر علم بابندن وهو ناضر ونضير ونضور ونضر تازه حسن ورونق

قال النبى عليه السلام اهل الكفور اهل القبور اهل حديث ديديلر كه كفر قريه معناسنه‌در ايچنده ساكن اولان كسنه‌لرى ستر ايتديكه ايچون بواسم ايله تسميه اولندى امام راغب ديديكه كفر ستر معناسنه اولمغله كيجه‌يه كافر اطلاق ايتديلر اشخاصى ستر ايتديكى ايچون وزارعه كافر ديديلر حبوباتى ستر ايتديكه ايچون يقال كفر النعمة اى سترها (منه)

قاموس الاطباده ديديكه ناضر بغايت شديد الخضرة اولان نسنه‌در اخضر ناضر ديرلر اصفر فاقع ديدكلرى كبى وكاهى هر لونده مبالغه ايچون ذكر ايدرلر مثلا احضر ناضر واحمر ناضر وابن الاعرابى ناضر هر لونده استعمال اولنور ديدى ابن جنى ديديكه نضر ونضير ونضار ذهب وفضه‌يه اطلاق اولنور لكن ذهبده استعمالى غالب اولديكه جمعى نضار كلور ونضار نونك ضميله هر نسنه‌نك خالصنه اطلاق اولنور (منه)

صاحبى اولان كمسنه (نضر تازه روى كردن) وحسن ورونقلو اتمك يقال (نضره الله خوب وتازه روى كرد اورا خداى) حضرت الله آنى كوزل ورونقلو اتدى پس لازم ومتعدى استعمال اولنو (نظر ونظران نكريستن) باقمق يقال (نظر اليه ونظره نكريست اورا) اكا باقدى (وهو المنظر چهرۀ نغز) كوزل يوز (والمنظرانى مرد خوب چهره) كوزل يوزلو كمسنه (نظرة پاييدن) منتظر اولمق مهلت دادن ايله تفسير اولنمق بو معنايه قريبدر يقال (نظره انتظار كردش) اكا منتظر اولدى ودخى مهلت ويردى (نقر دانه برچيدن مرغ از زمين) قوش يردن دانه دوشرمك يقال (نقر الطائر الحب برچيد مرغ دانه را) قوش دانه دوشردى (ودر چوب كنده كرى كردن) واغاجه اويمه جيلق ايدوب نقش اتمك يقال (نقر الخشبة كنده كرى كرد چوب را) اغاجه اويمه جيلق اتدى (وبزدن آسيا را) ودكرمن ديشه‌مك يقال (نقر الرحى بزد آسيا را) دكرمنى ديشه‌دى (وهو المنقار خايسك آسيازن) دكرمن ديشه‌يه‌جك چكيچ كه فارسيده اژينه وشكنه دخى ديرلر (ودميدن) اوفورمك يقال (نقر فى الناقور درد ميد در بوق) وبورى‌يه اوفوردى (وعيب كردن) وعيبلمق برخاتون زوجنه ديديكه بنى ابناى نظر ايله اوغرات بنات نقرى‌يه اوغراتمه يعنى مجرد نظر ايله اكتفا ايدن رجاله اوغرات ومرور ايدن نسايى تعييب ايدن نسوانه اوغراتمه (وشبليدن) وصيتلق ويرمك جوهرى ديديكه نقر برصوتجغزدركه آتى آنكله تحريك ايدرلر اول وجه ايله كه دلنى طماغنه ياپشدروب صكره آچر واول وقت برصدا حاصل اولور (هجر وهجران وهجرة از كسى بريدن) بركمسنه‌دن كسلمك وآيرلمق يقال (هجره بريده كى كرد ازو) آندن منقطع اولدى (هجر وا كفتن در خواب يا در بيمارى) اويقوده يا خسته لكده بيهوده سويلمك كه صايقلمق تعبير اولنور يقال (هجر المريض بيهوده كفت خسته) خسته صايقلدى (همر ريزان شدن اشك) كوزياشى آقمق ❊ ز (برز بيرون شدن) طاشره چيقمق وآشكاره اولمق يقال (برز بيرون شد) طاشره چيقدى (حجز باز داشتن) منع اتمك يقال (حجزه باز داشت اورا) آنى منع اتدى (وحائل نهادن) مانع قومق يقال (حجز بين الشيئين درميان دو چيز باز دارنده نهاد) ايكى نسنه‌نك ما بيننه حائل براقدى (وبينهما حاجز درميان ايشان باز دارنده هست) اول ايكى نسنه‌نك ما بيننده حائل ومانع واردر (رجز: شعر كوتاه وزن كفتن) وزنى قصير شعر سويلمك يقال (رجز الشاعر شعر كوتاه وزن كفت شاعر) شاعر وزنى قيصه شعر سويلدى قال العلامة الزمخشرى مؤلف هذا الكتاب بيت يا ايها السائل عن علم الرجز ❊ هذا هدى عروضه لقد برز ❊ مستفعلن مستفعلن مستفعلن ❊ مستفعلن مستفعلن لها نبز ❊ وهو الرجز واين شعر كوتاه وزن وزنى قيصه شعر (وهى الارجوزة واين قصيدۀ كوتاه وزن) وزنى قيصه قصيده‌يه ارجوزه ديرلر والاراجيز ج ❊ فيروز آبادى ديدى رجز شعردن برنوع دركه وزنى

وفى المثل انه لشديد الناظر فلان كسنه تهمتدن برى درملاء عينى ايله نظر ايده‌جك يرده ضرب اولنور وفلان كمسنه خاين دكلدر ديه‌جك يرده فلان نقى الطرف وكوزى غيرك مالنه نظر اتمز ديه‌جك يرده انه لغضيض الطرف ديو ضرب مثل ايدرلر (منه)

قرشى شامله‌ده ديديكه لفظ نظر معانىٔ كثيره‌ده مستعملدر لكن مشهور اولان التى معنادر اولا نظر العين ثانيا فكر يقال فيه نظر اى فكر ثالثا عناية يقال نظر الله الى فلان اى اعتنى به رابعا مقابله يقال دور متناظرة اى متقابلة خامسا علم يقال له نظر اى علم سادسا ترتيب امور معلومة لاستحصال المجهول (منه)

مطرزى ايضاحده ديديكه نظر اليه ديركوزى ايله بونسنه باقسه ونظر فيه ديرلر برنسنه‌ده تأمل ايتسه ونظر له ديرلر بركمسنه‌يه مرحمت ايتسه قال المأمون ثلاث احبهن صديق انظر اليه وكتاب انظر فيه ومحتاج انظر له وحريرينك مقامة معربه‌ده انظر الينا وبيننا والنا ديديكه بو معناره مبنى در (منه)

التی کره مستفعلن در اجزاسی بری برینه متقارب وحروفی آزاولمغله بواسم ایله تسمیه
اولندی خلیل دیدی که رجز شعردکلدر بلکه نصف بیت وثلث بیتدر وارجوزه
آندن قصیده کبیدر (طنز افسوس داشتن) مسخرلغه آلمق یقال (طنز به افسوس داشت اورا)
آنی مسخره یه آلدی (لکز برسینه زدن بمشت) یومروق ایله کوکسه اورمق ابوزید
کوکسه مخصوص دکلدر دیدی (مرز بچنکل کرفتن نه سخت) چنکال ایله طوتمق که
رفق ایله اوله جوهری دیدی که مرز پارمقلرك اوچیله چیمدیله مك که طرناق ایله
اولمیه وآجتمیه وا کر آجتمق مرتبه سی اولورسه اکا قرص دیرلر (نکز کزیدن مار به بینی)
یلان برکسنه یی بورنی ایله صوقمق که اکر دیشی ایله ایصررسه اکا نشط دیرلر وهر
اوجی سیوری نسنه ایله دورتسه لر اکا دخی نکز دیرلر * س (بؤس درویش شدن) فقیر
اولمق یقال (بأس درویش شد) فقیر اولدی یبؤس نصر بابندن وبئس یبئس علم بابندن
وبؤس یبؤس حسن بابندن وهو بائس درویش فقیر (بجس آب راندن) صویی آقتمق
یقال (بجست الماء فانبجس) ای فجرته فانفجر (جس افسردن روغن) یاغ طوکمق
مرادات یاغیدر زیرا جوهری جوس جمود الودك دیدی (حراسة نکاه داشتن) حفظ ایتمك
یقال (حرسه نکاه داشت اورا) آنی حفظ ایتدی وپاسبانه حارس دیدکلری حفظ
ایتدیکی ایچوندر (وهو حارس: نکاه دارنده) حفظ ایدیجی کمسنه حراس وحرس
واحراس * ج (خمس پنج یك ستدن) بش حصه دن برحصه آلمق یقال (خمس القوم
پنج یك کرفت ازمال مردمان) قومك مالنك خمسنی آلدی (درس ودراسة
خواندن) اوقومق یقال (درس الکتاب بخواند کتاب را) کتابی اوقودی (درس
کوفتن) دوکمك یقال (درس الطعام بکوفت غله را) بغدایی دوکدی مراد خرمنده
دوکلمکدر دوس کبی (ونابدید کردن) ویوق ایتمك یقال (درست الریح الدار نابدید
کردباد سرای را) یل سرایی محوایدوب آندن اثر قومدی (دروس خود نابدید
شدن) کندو محوو خراب اولمق یقال (درست الدار بنفسها نابدیدشد خودسرای)
سرای کندو خراب اولدی پس لازم ومتعدی استعمال اولنور (وکهنه شدن جامه)
وجامه اسکیمك یقال (قد درس الثوب) ای اخلق واسکی ثوبه درس ودریس دیرلر (وبی
نمازشدن زن) وخاتون حیض کورمك یقال درست المرأة ای حاضت وخاتونلرك
فرجنه ابو ادراس دیرلر (دمس ودمس تاریك شدن شب) کیجه نك ظلمتی مشتد
اولمق یقال (دمس اللیل تاریك شدشب) کیجه مظلم اولدی ولیل دامس وادموس شب
تاریك) مظلم کیجه (سدس شش یك ستدن) التی حصه دن برحصه آلمق یقال (سدس القوم
شش یك ستد مال مردمان) قومك مالنك سدسنی آلدی (رجس آواز رعد وآنچه

ابن الانباری دیدی
درس کلام عربده
ریاضت و تذلل
معناسنه در طریق
مدروس دیرلر خلقك
ذهاب وایابی سبنی ایله
متذلل ومتأثر اولسه
وقارده واقع اولان
طریقه درس دیرلر
پس درس الکتاب
عبارتنك معناسی
لسانی آنك ایچون
تذلیل وقرائتنده
ریاضت ایتدی دیمکدر
(منه)

کذا فی نسخ الاساس
وفی القاموس ابو
دراس فرج المرأة
وفی الاساس العوف
ابو ادریس (منه)

(بدان)

بدان ماند) رعد مثللونك صوتی یعنی صوت شدید یقال رجست السماء ای رعدت
(رکس واپس کردانیدن) برنسنه یی ترس چویرمك (رمس پنهان کردن درخاك)
برنسنه یی طوپراقده صاقلامق وهر نسنه یی کتمده دخی مستعملدر (رمست علیه
الخبزای کتمته ورمست المیت ای دفنته (شموس وشماس پشت نادادن اسب) آت
صیرتنی ویرممك یعنی اوزرینه آدم بندرممك یقال (شمس الفرس پشت ندا داسب)
کمسنه بندرمدی آت (وهو شموس اسب سرکش) چامشلق ایدن آت که چاموش
شموسدن تحریف اولنمق ملاحظه اولنور (عنوس دیر ماندن دختر درخانهٔ پدر
بی شوهر) اول قیزکه باباسی اونده چوق طوروب شوهره تزوج ایتمیه یقال (عنست
الجاریة فهی عانس اذا طال مکثها فی منزل اهلها بعد ادراکها (قمس بآب فروبردن)
صویه طالدیرمق (قموس بآب فروشدن) صویه طالمق لازم ومتعدی استعمال اولنور
وغواصه قماس دخی دیرلر (لقس افسوس داشتن) مسخرلغه آلمق (ولقب کردن) وخلقه
لقب وضع ایتمك (وعیب کردن) وعیبلمق تعییب کبی ابوزید دیدی که لقس اول کمسنه در که
خلقه لقب قویوب استهزاء ومابینلرین افساد ایلیه (نعاس غنودن) ایمزغانمق وسن کبی
یقال (نعس بغنود) ایمزغاندی (نکس نکون سار کردن) باشی آشاغی چویرمك یقال (نکس
رأسه نکون سار کرد اورا) آنی باشی اشاغی چویردی * ش (فرش کستردن)
دوشه مك یقال (فرش الفراش بکسترد پستر را) دوشکی دوشدی (وهو الفرش
پستر) دوشك (مفرش م) مفارش ج (نبش نباشی کردن) میتك کفنن صویمق (ونبات
بر کندن) واوت یولمق (نجش صید برانکیختن) آوی مکاندن اورکوتمك (نفش
واخیدن پشم وپنبه) یوکی وپنبه یی دیدمك یقال (نفش الصوف واخیدن پشم را)
یوکی دیتدی یعنی بری برندن آیردی (نفش ونفاش چرا کردن کوسفند بشب بی شبان)
قویون کیجه وقتی مرعی ده شبانسز اوتلامق یقال (نفشت الغنم بچرا رفتند کوسفندان
بشب) قیونلر اوتلاغه کتدیلر کیجه وقتی بلاراع (نقش نقش کردن) یقال (نقش
الشیٔ نقش کرد چیزرا) برشیئه نقش ایتدی (وخار از تن بیرون کردن) وبدندن تیکن
چیقارمق یقال (نقش الشوکة من رجله بالمنقاش: خاررا ازپایش بیرون کرد بآن
خارچینه) دیکنی ایاغندن چیقاردی تیکن چیقاراجق آلت ایله * ص (خرص دروغ
کفتن) یلان سویلمك یقال (خرص دروغ کفت) یلان سویلدی (وهم الخراصون
ج وآنان دروغ کویان) وآنلر یلانجیلردر (خرص وخرص حرز کردن) تخمین
ایتمك یقال (خرص النخل اندازه کرد درختان خرما را) خرما اغاجلرین تخمین
اتدی یعنی خرما اغاجنك اوزرنده اولان خرمایی رطب ایکن تخمین اتدی که تمام

توسنی کردن سرکشی
کردن نافرمان داری
کردن اسب عبارتلریله
دخی تفسیر اولندی که
مآل بردر ودرون
کتابده اختیار اولنان
عبارت جوهری
تفسیرینه مناسبدر قال
شمس الفرس ای منع
ظهره (منه)

صاحب عباب دیدی که
فرشته فرشا وفرشته
تفریشا دیرلر آنك
ایچون بساط بسط
ایتدم معناسنه وفی المثل
ام فرشت وانامست
اول کمسنه حقنده
ضرب اولنور که
صاحبنك حاجتنی رد
ایتمکله آنی مستریح
ایده قال و کنت له
عن لطیفا وفرمالدا
رؤقا وانا مهدت
فانامت (منه)

رسیده اولوب تمر اولدقده نه مقدار اولور (خلوض ویژه شدن) مخصوص اولمق یقال (خلص له الشیٔ ویژه شدبدو چیز) نسنه اکا مخصوص اولدی یعنی خاصهٔ آنك اولوب غیرك علاقه‌سی قالمدی (وهی الخلاصة خالص ترین چیز) نسنه‌نك زیاده ایوسی وخالصی (وهم خالصتی وایشان دوستان ویژهٔ من آند) آنلر بنم مخصوص دوستلرمدر مفرد وجمعه اطلاق اولنور (ورسیدن بکسی) وبر نسنه بر کمسنه‌یه واصل اولمق یقال (خلص الیه الشیٔ رسیدبوی چیز) اکا بر نسنه یتشدی (دلص درخشان شدن زره) زرخ براق اولمق (درع دلاص وادرع دلاص) دیرلر مفرد وجمعك وصفی برصورتده کلور (خمص ومخموصة وخموصة باریك شکم شدن از کرسنه‌کی) آچلقدن قارنی اینجه اولمق یقال (خمص بطنه باریك شد شکم او) آنك قارنی اینجه اولدی یخمص نصربابندن (وهو خمصان مرد باریك شکم) قارنی اینجه رجل (وهی خمصانة زن باریك شکم) قارنی اینجه خاتون وخمص یخمص علم بابندن وهو خمصان حسن بابندن وهو خمصان (وخمیص البطن مرد باریك شکم از کرسنه‌کی) آچلقدن قارنی اینجه رجل (وهی خمصانة وخمیصة البطن زن باریك شکم از کرسنه‌کی) آچلقدن قارنی اینجه خاتون (وهم آن مردمان) اول رجال (وهن آن زنان) اول نسوان (خماص هردو باریك شکمند) رجال ونسادن هر بری اینجه قارنلیدر پس لفظ خماص مذکر ومؤنثك جمعی اولور (رقص ورقصان پای کوفتن) ایاغنه اورمق که رقص ایتمك تعبیر اولنور یقال (رقص پای کوفت) رقص ایتدی (وجوشیدن شراب) وشراب قاینامغه باشلامق (وجنبیدن کوراب) وسراب حرکت ایتمك (نقص کم کردن) ناقص ایتمك یقال (نقصه کم کرد اورا) آنی ناقص ایتدی (نقصان ومنقصة خود کم شدن) کندو ناقص اولمق یقال (نقص بنفسه خود کم شد) کندو ناقص اولدی * ض (حمض وحموض ترش شدن) اکشی اولمق یقال (حمض ترش شد) اکشی اولدی یحمض نصر بابندن وحمض یحمض حسن بابندن (رکض ستوررا بدوپا زدن) دابه‌یی ایکی ایاق ایله اورمق سکرتسون ایچون (ورکل) بر ایاق ایله اورمغه دیدکلری کبی ورکض مطلقا بر ایاق ایله اولسون ایکی آیاق ایله اولسون اورمقده استعمال اولنور یقال (رکض الدابة برجلیه بزد ستوررا بدوپا پش) دابه‌یی اوردی ایکی ایاغیله (ورکضه البعیر برجله شتر بزد اورا بپایش) دوه اوردی آنی ایاغیله یعنی دپدی (ودویدن ودوانیدن ستور) ودابه سکرتمك ودابه‌یی سکرتدرمك لکن جوهری دیدی که رکض الفرس دیرلر آت سکرتسه لکن بو معنی اصل وصحیح دکلدر صواب اولان رکض الفرس دیمکدر مجهول صیغه‌سیله (غموض پوشیده شدن سخن) کلام

جوهری دیدی که عرب قایغنی یاغ تمك مراد ایتسه‌لر ایچنه سویق وتمر مثللو شیٔ قاتوب بیشوب خالص اولدقده اول قایماق یاغ اولور که اول یاغه خلاصه وچوککنه یعنی بوصه‌سنه خلوص قلده وکداذه دیرلر (منه)

ابن الانباری دیدی که رقص اصلنده ارتفاع وانخفاض معناسنه‌در (منه)

بر کمسنه‌یی خفیه استهزا ایتسه‌لر رقص فی زورقه دیرلر (منه)

وفی مثل اخر رکض ما وجد میدانا یعنی میدان بولدقجه سکرتدی حد اعتدالی تجاوز ایدن کمسنه حقنده ضرب اولنور (منه)

وفی المثل رکوض فی کل عروض عروض ناصیه معناسنه‌در اول میانده فساده سعی ایلر (منه)

(واضح)

مطرزی مقامهٔ رملیه شرحنده دیدی که مذوران لفظنك مفردی یوقدر اگر مفردی اولسه‌یدی تثنیه‌سنده مذریان دیمك كرك ایدی مقلی ده مقلیان دیدكلری كبی كذلك اصدان ایكی اوموزلر معناسنه مفردی یوقدر وفی المثل جاء یطلب اصدریه

واضح اولمیوب مخفی اولمق که آندن مراد فهم اولنمق متعسر اوله یقال (غمض الکلام پوشیده شد سخن) کلام مخفی اولدی وکلام غامض کلام واضح مقابلیدر (نفض افشاندن) سلکمك یقال (نفض الثوب بیفشاند جامه‌را) جامه‌یی سیلکدی (ونفض الشجرة بیفشاند درخت را) اغاجی سیلکدی (وهو النفض آنچه بافشاندن افتد) سیلکمك ایله دوکولن نسنه منفوض معناسنه (ولرزانیدن) ودیترمك یقال (نفضته الحمی بلرزانیدش تب) ایسته‌مه آنی دیترتدی (نقض شکستن پیمان وویران کردن بنا) عهدی صیمق وبنایی خراب ایتمك (نقض العهد بشکست پیمان را) عهدی نقض ایتدی (ونقض البناء ویران کرد بنا را) بنایی خراب ایتدی (وتاب بازدادن رسن) وایپك بوكومنی آچمق * ط (بسط گستردن) دوشه‌مك یقال بسطه بگسترد اورا آنی دوشه‌دی (وهی البسطة فراخی در علم وجسم) علمده وجسمده وسعت یعنی چوقلوق (سعط دارو در بینی چکانیدن) دارویی بورنه طاملاتمق یقال (سعطه دارو چکانید در بینی او) بورونه دارو طاملاتدی (وهو المسعط دارودان) اول دارو وضع اولنان ظرفه مسعط دیرلر واول دارویه سعوط دیرلر (سقوط افتادن) دوشمك یقال (سقط افتاد) دوشدی (وهو مسقط الرأس جای زاد وبوم مردم) بر کمسنه طوغدیغی برزیرا مؤدای عبارت مذکوره جای افتادن سردر که مراد حین ولادتده باشی دوشدیکی موضعدر خلیل دیدی که سقط الولد من بطن امه دیرلر وقع من بطن امه دیمزلر (ورجل ساقط مرد فرومایه) آلچق اصللی کمسنه که حسب ونسب جهتندن لئیم اوله (فرط پیش شدن بشتاب از مردمان سوی آب) عجله ایله صو جانبنه قومدن اول کتمك یقال (فرط الی الحوض پیش رفت سوی حوض) حوض جانبنه ایلرو کتدی (وهو الفرط پیش رونده) اول ایلرو کیدن کمسنه (وشتابیدن بتندی برکسی) عجله ایدوب حدت ایله بر کمسنه‌نك اوزرینه یوریمك یقال (فرط علینا تندی کرد برما) بزم اوزریمزه حدت ایتدی جوهری دیدی که فرط علیه ای عجل وعدا ومنه قوله سبحانه تعالی انا نخاف ان یفرط علینا (لقط ولقاط برچیدن چیزی) بر نسنه‌یی دوشرمك یقال (لقط الشیٔ برچید چیزرا) نسنه‌یی دوشردی جوهری اخذه من الارض دیدی (وهی اللقطة واللقطة واللقط برچیده) یردن آلدقلری نسنه مطرزی دیدی که لقیط یردن قالدردقلری نسنه‌در لکن براقدقلری صبیده استعمالی غالب اولدی ولقطه اول نسنه‌در که یر اوزرینه براقلمشدر ونادر اولان کلامی استماع ایدوب شایع ایدر کمسنه اولور دیه‌جك محلده لکل ساقطة لاقطة دیرلر (مرط موی از تن برکندن) بدندن قیل قوپرمق یقال (مرط الشعر برکند موی را از تن) بدندن قیل یولدی (وهو امرط برکنده موی)

جاء یطلب اصدریه برحاجت طلبی ایچون کیدوب خائبا عودت ایدن کمسنه حقنده ضرب اولنور اصل کلام اصدریه درسین ایله (منه)

وفی الاساس زاد الله بسطة فی العلم ای فضلا منه (منه)

وسنی مسرور ایدن نسنه‌یی مسرور وسنی مغموم ایدن نسنه‌یی مغموم ایدر دیه‌جك یرده یقبضنی ما بسطك ویقبضنی ما قبضك دیرلر ومکان باسط دیرلر واسعدن کنایه‌در ویقال فلان بسیط الباع واللسان که سخی وفصاحتدن کنایه‌در صاحب تاج دیدی که بصط وبسط دوشه‌مك وعذر قبول ایتمك معناسنه‌در مصنف دیدی که بر کمسنه باشنی آلوب چیقدی کتدی دیه‌جك یرده خرج فی بسیطة دیرلر که غیر منصرفدر صاحب جامع دیدی که بساط بانك فتحیله ارض واسعه معناسنه‌در یقال سرنا باسطة ای بعیدة (منه)

اول عسکری طائفه‌سی که دیوان پادشاهیده اسامیلری چالنوب علوفه‌لری قطع اولنه انلره سقطة الجند دیرلر وقوم مزبور زیاده ذلیل ومقهور اولمغله آنلر ایله ضرب مثل اولنور (منه) وسیجیٔ تفصیله فی باب الافعال فی ترجمة قوله اسقط (منه)

قیلی یولنمش کمسنه ویوزنده قیلی آز اولان کمسنه‌یه دخی امرط دیرلر (مشط بشانه کردن موی را)صاچی طارامق یقال (مشط الشعر شانه کردموی را)صاچی طارادی وصاچی طارادقده دوشن صاچه مشاطه وطراغه مشط دیرلر (نبوط بیرون آمدن آب ازقعرچاه) قیونك دبندن صو چیقمق یقال(نبط الماء نبع) ضرب ونصر بابلرندن کلور (نقط نقط زدن) نقطه قومق یقال(نقط المصحف نقطزد مصحف را)مصحفه نقطه قودی(وهی النقطة) اول نسنه‌یه نقطه دیرلر نقط ونقاط ج *ظ(لمظ : زبان کرددهان برآوردن تاازطعام پاك شود) دیلی آغیز اطرافنه کزدروب طولاشدرمق تاکه آغیز طعامدن پاك اوله وآغیز ایچنده باقی قلان طعامی دیل اراشدرمق *ع (طلوع ومطلع ومطلع برآمدن آفتاب)کون طوغمق یقال (طلعت الشمس برآمد آفتاب)کون طوغدی(وهو المطلع والمطلع جای برآمدن آفتاب) کون طوغاجق مکان مطالع ج (طلوع ناکاه بنزدیك کسی شدن) واکسزین برکمسنه‌نك یانه وارمق بومعنایه علی ایله متعدی اولور یقال (طلع علی القوم ناکاه برآمد برمردمان) قومك اوزرینه اکسزین کلدی که اکسزین کله دوشدی تعبیر اولنور(واعراض کردن ازکسی) برکمسنه‌دن اعراض اتمك وبومعنایه عن ایله متعدی اولور یقال طلعت عنهم ای غبت عنهم(وبالاشدن)ویوقارو چیقمق یقال طلعت علی الجبل ای علوته (فقع وفقوع ویژه شدن رنك) لون صافی اولمق یقال (فقع اللون ویژه شد رنك) لون صافی اولدی واکثریا صارورنکده مستعملدر یقال (اصفر فاقع ای شدید الصفرة قانی قیرمزیده اولدیغی کبی یفقع نصر بابندن یفقع فتح بابندن (هموع دویدن اشك ازچشم) کوزدن یاش آقمق (وباران ازمیغ) ویغمور بولوتدن دوکلمك مضارعی ضرب ونصر وفتح بابلرندن کلور *غ (بزوغ برآمدن آفتاب وماه) آی وکون طوغمق یقال (بزغت الشمس برآمد آفتاب)کون طوغدی (بزغ رك زدن اسب) آتدن قان آلمق یقال(بزغ الحاجم والبیطار) ای حجم وشرط (بلاغ وبلوغ رسیدن) واصل اولمق یقال(بلغه وبلغ الیه رسید بوی) اکا یتشدی (وشیٔ بالغ چیزی رسیده)یتشمش وتمام کالینه بولمش نسنه وبرکمسنه احمق اولور حماقتی ایله هرمراد اتدیکی نسنه‌یه نائل اولسه اول کمسنه حقنده احمق بلغ دیرلر (سبوغ تمام شدن) تمام اولمق یعنی کامل اولوب وافی اولمق یقال (سبغ الثوب تمام شد جامه)جامه تمام اولوب طارو قیصه اولمدی(وفراخ شدن) وواسع اولمق یقال (سبغت النعمة) ای اتسعت (سلوغ وصلوغ درشدن کاووکوسفند درسال ششم) صغیر وقیون التی یاشنه کیرمك که سدیس دیدکلری دیشك آردنده اولان دیشی التی یاشنده دوشورر

(صبغ وصباغة رنك کردن) بویامق یقال (صبغ الثوب رنك کرد جامه را) جامه‌یی بویادی یصبغ نصر بابندن ویصبغ فتح بابندن (وصبغة الله کیش خدا) حضرت اللهك مسلملره احسان اتدیکی دین حق (وهو الصبغ رنك) بویا (فراغ وفروغ پرداختن) برایشی تمام ایدوب آندن فارغ اولمق یقال (فرغ من الشغل بپرداخت ازکار) ایشدن قورتلوب فارغ اولدی یفرغ نصر بابندن ویفرغ فتح بابندن وفرغ یفرغ علم بابندن(وتهی شدن)وبوشالمق یقال (فرغ الاناء صفر) ومقام تهدیدده عرب لافرغن لك دیرلر (مضغ خاییدن) چکنه‌مك یقال(مضغ العلك بخایید کندرورا) چکنه‌دی ساقزی یمضغ نصر بابندن ویمضغ فتح بابندن *ف (جرف وجلف ببیل کل از زمین وارندیدن) کورك ایله یریوزندن چاموری قازیمق واول کوره‌که مجرفه دیرلر (خرف وخراف میوه از درخت باز کردن) میوه‌یی اغاجدن قوپرمق یقال (خرف الثمار بازکرد میوه هارا ازدرخت) میوه‌لری اغاجدن آیردی واول میوه‌یه خرفه وبستانه مخرفه دیرلر ومیوه دیوشره‌جك سپده مخرف دیرلر وکوز فصلنه که فارسیده پاییز دیرلر خریف تسمیه اولندیغی اکثریا میوه اول فصلده دیوشرلدیکی ایچوندر (خلافة ایستادن بجای کسی که پیش ازو بوده) کندودن مقدم اولان کمسنه‌نك مقامنه قائم اولمق یقال (خلفه پس ماند اورا)انك آردینه قالوب اکا نائب اولدی (خلف سوء پس مانده بد یاره مزقائم مقام (وخلف صدق پس مانده نیکو) ایو قائم مقام خلف سوء وخلف صدق مابینلرین تفرقه ایچون اولك لامنی تسکین وثانینك لامنی تحریك اتدیلر اخفش دیدی که بعضیلر ایکیسنده دخی تحریك وبعضیلر ایکیسنده دخی تسکین ایدرلر (وهو الخلیف) اول نائبه خلیف وخلیفه دیرلر اخلاف وخلفاء ج (والخلیفة م)خلایف ج (خلف وخلفة ازپس یکدیکر آمدن) بری بری آردنجه کلمك یقال (خلف اللیل النهار شب پس روز آمد) کیجه کوندوزك آردنجه کلدی وکلام قبیحه دخی خلف دیرلر وفی المثل (سکت الفا ونطق خلفاً) یعنی بیك کلمه‌دن سکوت ایدوب سویلدی صکره اکرچه سویلدی لکن خطا سویلدی حکایت اولندی که براعرابی برقومك میانده اوتورر ایکن ضرطه اتدی وبوخطادن عظیم حیا ایدوب پارمغیله دبرینه اشارت ایدوب دیدی که انها خلف نطقت خلفاً (خلوف بوی دهن بکشتن) آغیز قوقوسی متغیر اولمق یقال (خلف فم الصائم بوی کرفت دهن روزه‌دار) صایمك آغزی قوقو پیدا اتدی یعنی قدیمی قوقوسی زائل اولوب برنوع قوقو ظاهر اولدی (رأفة ورافة مهربانی کردن) مرحمت اتمك که اسیرکمك تعبیر اولنور یقال(رؤف مهربانی کرد)زیاده مرحمت اتدی یرؤف نصر بابندن ویرؤف فتح بابندن ورئف یرئف علم بابندن ورؤف

وسیاه اولان صاچ وصقاله صبغة الشباب دیرلر وکاهی مطبوع وسیاه اولان نسنه ایچون استعاره ایدرلر مدح ایچون نته کم شاعر سیاه جلد ایله مجلد اولان کتابلر حقنده دیدی که کمیت من ادیمها الحلل الجون: غشاء احسن به من غشاء: مشبها صبغة اشباب : وللمات العذاری ولبسة الخطباء(جون)زیاده اق وزیاده سیاه معناسنه اضدادوندر (منه)

جوهری دیدی که خلیفه سلطان اعظم معناسنه‌در جمعی خلایف کلور اصل اوزره کریمه وکرایم کبی ومذکره اطلاق اولندیغی ایچون جمعی خلفاء دخی کلور کویا تائی اسقاط ایدوب ظریف وظرفاء کبی جمعلندر دیلر زیرا فعیلة جمعی فعلاء کلمز (منه)

لهذا جوهری الرأفة اشد الرحمة دیدی که وصاحب مجمل رأفة ورحمة مراد فدر دیدی مخفی اولمیه که قرآن عظیمك اکثر مواضعنده رؤف ورحیم لفظلری معا مذکور اولوب لفظ لفظ رؤف رحیم اوزرینه همیشه تقدیم اولندیغی قولین مذکورینه مناسب دکلدر وسبك قرآنه مناسب اولان امام رازینك امالی قفالدن روایت ایتدیکی درکه ذکر اولنور رأفة رحمة مخصوصه‌ده یعنی دفع مکروه مخصوص وازالهٔ ضرر مخصوصده مبالغه ایچون اولوب (١٣) (نی) (اقصی) بعده رحیم ذکر اولندیغی تعمیم وتشمیل ایچوندر (منه)

و خلقك اضطرابنه باعث اكاذيبه اراجف ديرلر يقال اذا وقعت الخاون كثرت الاراجف وابن الزيات دير ايدى كه الارجاف

يرؤف حسن بابندن وهو رؤف فعل كبى ورؤف فعول كبى مهربان مرحمتلو كمسنه لكن رأفت مرحمتدن ابلغ در (رجف ورجفان لرزيدن) ديترمك زلزله كبى يقال (رجف بلرزيد) ديتره دى (وهى الرجفة) زلزلة (رصف پى بر تير پيچيدن) اوقك پيكانى جانبنه سكير صاريمق (رعف خون از بينى آمدن) بوروندن قان كلمك (رعف انفه خون بچكيد از بينى او) آنك بورنندن قان طاملادى يرعف نصر بابندن يرعف فتح بابندن ورعف رعافة حسن بابندن (وهو الرعاف خون بينى) بوروندن آقن قان (سلف وسلوف از پيش بگذشتن) زمان ماضى ده كلوب كچمك يقال (سلف گذشت) زمان ماضى ده كچدى (وهو السلف والاسلاف ايشان گذشته گان) و آنلر كچمشلر (سلف زمين را بماله راست كردن) يرى ماله ايله هموار اتمك وزمينى هموار ايده جك آلته مسلفه ديرلركه تركيده سوركى تعبير اولنور (شسوف باريك شدن اسب) آتك بلى اينجه اولمق جوهرى ديديكه شاسف وشاسب ضمردن ياخود هزالدن يابس اولان نسنه در (عرافة مهترى كردن بر مردمان) قومه اولولق ورياست اتدى نصر بابندن متعدى در (وعرف مهترشد) رئيس اولدى حسن بابندن لازمدر (وهو العريف) مهتر رئيس اولان كمسنه مطرزى ديديكه عرافة رياست در وعريف سيد معناسنه در جوهرى ديديكه عرافة نقابت وعريف نقيب دركه رئيسدن الچاق در (قطاف خردگام شدن اسب) آت اوفاق آديملو اولمق يعنى يوريشى اولمامق ضيق مشى معناسنه يقال (قطف البرذون خردگام شد اسب تركى) تركى آت قليل المشى اولدى واول آته قطوف ديرلر (كنف نگاه داشتن) صيانت اتمك (ويارى كردن) ومعانت اتمك (وشبانگاه ساختن شتر را از شاخ درخت) ودوه يه كيجه ياتغيچون اغاج بوداقلرندن آغيل ياپمق والكنيف حطيرة تجعل للابل كذا فى الصحاح (نصف بنيمهٔ چيزى رسيدن) برنسنه نك ياروسنه يتشمك يقال (نصف العمر رسيد بنيمهٔ عمر) عمرينك ياروسنه بالغ اولدى (ونصف الازار ساقه بنيمهٔ ساقش رسيد ازار) ازار آنك ساقنك ياروسنه يتشدى (نصاف خدمت كردن) خدمت اتمك وخدمتكاره ناصف ديرلركه جمعى نصف كلور (نقف شكستن چيزى مجوف) مجوف نسنه يى قيرمق ٥ ق (بثق ويران كردن سيل بند آب را) سيل صوبندينى خراب اتمك يقال (بثق البثق بگشاد بند آب را) صويك بندينى آچدى (برق درخش زدن) يلدرامق يقال (برقت السماء درخش زد آسمان) آسمان برق اظهار ايتدى يعنى بولوت برق اوردى (وهى البارقة ابر برقناك) برقلو بولوت بوارق ج (وتهديد كردن) وبركمسنه يى تهديد ايدوب قورقوتمق يقال (برق له الرجل تهديد كرد اورا مرد) رجل آنى تهديد اتدى (بريق درخشيدن) يلدرامق يعنى لمعان اتمك يقال (برق الشئ بدرخشيد چيز)

مقدمة الكون كه تركيده خلقك آغزى فالدرديرلر (منه)

صاحب زاهر ديديكه رعاف كلام عربده دم سابق سائل معناسنه در رعف فلان اصحابه ديرلر سيرده سبقت ايله وجاء راعفاى سابقا ودخى ماضيسنده عينك ضمى انكار ايدوب جائزدكلدر ديدى جوهرى لغة ضعيفه در ديدى (منه)

فيروز آبادى ديديكه نقف باشك اعلاسنى يارمق ياآنى ضرب شديد ايله ضرب معناسنه در ورجل نقاف ديرلر شدادو كتاب وزننده تدبير ونظر صاحبى معناسنه وشريشى اذا جاء نقاف بحر قناته طويل العصامكبة عن شياهيا عبارتنده اولان نقاف لفظى مزنى ومزنيه ميانده اولان رسول ايله تفسير اولندى كه بزم لسانمزده پزونك تعبير اولنور كه سائل صورتنده خاتونك قپوسنه كلوب عصاسى ايله زمينى ضرب ايدر خاتون انى استماع ايتدكده طشره چيقار ونقاف مزبور تبليغ رسالت ايدر وشياه دن مراد نسادر انتهى كلام الشريشى (منه)

(نسنه)

و فى المثل صراة حوض من يذقها يصق صراه اول صودر كه حوضك ديبنده قالمغله بدرايحه پيدا ايدر اول كمسنه حقنده ضرب اولنور كه بدخوى اولديغندن آنى اقرباو همسايه واحبابى ترك ايدرلر (منه)

نسنه براق اولوب لمعان اتدى (برقان درخشيدن تندر) شيمشك يالابيمق يقال (برق البرق بدرخشيد درخش) شيمشك يالابيدى (برق خيره شدن چشم) كوزوك نورى بولانمق يقال (برق البصر خيره شد چشم) كوز خيره لندى يبرق نصر بابندن وبرق يبرق علم بابندن (بزق وبسق وبصق خيو از دهن بيفكندن) توكروكى آغزدن براقمق كه توكورمك تعبير اولنور يقال (بزق البزاق وبسق البساق وبصق البصاق بينداخت خيو) توكروكى آتدى يعنى توكوردى (بسوق دراز شدن درخت) اغاج اوزون اولمق يقال (بسق النخل دراز شد درخت خرما) خرما اغاجى اوزادى (بلق بگشادن در) قاپونك ايكى قناديني آچمق (حرق سوختن جامه از بسيار كوفتن) چوق دوكمكدن ثوبى ياقمق يقال (حرق القصار الثوب بسوخت گازر جامه را بكوفتن) كازر ثوبى چوق دوكمك ايله ياقدى واول يانغه حرق ديرلر (خفوق فروشدن ستاره) كوكب غروب اتمك يقال (خفق النجم فروشد ستاره) يلدز باتدى (خلق اندازه كردن) تخمين اتمك يقال (خلق الاديم اندازه كرد اديم را) ساختيانى كسمزدن اول تخمين اتدى قال الحجاج ماخلقت الا وقد فريت وماوعدت الا وقد وفيت (وساختن دروغ را) ويالانى ياپوب سويلمك يقال (خلق الافك ساخته گفت دروغ را) يالانى ياپلمش سويلدى يعنى هيچ يوقدن يالان ياپدى وبر قصيده كه قائلندن غيرى كمسنه يه نسبت اولونسه اول قصيده يه مخلوقه ديرلر (خنق خفه كردن) بوغازى بوغمق يقال (خنقه خفه كردش) آنى بوغدى (دلق شمشير از نيام بر آوردن وبر آمدن) قيلجى قيندن چيقارمق وشمشير قيندن كندو چيقماق قينى واسع ياقينى پاره لنمش اولديغى ايچوندر واول قليچ كه قيندن چيقماسى آسان اوله اكا سيف دالق ديرلر (رزق ورزق روزى دادن) رزق ويرمك يقال (رزقه روزى داد اورا) اكا رزق ويردى وهو الرزق معروفدر ارزاق ج ونظم كريمده وما انزل الله من السماء من رزق قول شريفنده واقع اولان رزقدن مطر مراد اولديغى لغتده اتساع والتمر فى قعر القليب قبيلندندر كه مراد سقى نخل در (رشق تيرباران كردن) چوق اوقى براوغوردن آتمق وقوم باجمعهم اوقلرينى برجهته آتسه لر رميناهم رشقاء ديرلر (رفق چرب دستى كردن) الى اوزلولق اتمك يقال (رفق بالامر چرب دستى كرد بكار) ايشه الى اوزلولق اتدى يعنى ايشك قولايين بيلمكله كوج اتميوب آسانلغله ايشلدى يرفق نصر بابندن ورفق يرفق حسن بابندن وهو رفيق چرب دست) الى اوز كمسنه (رمق ورموق تيز نگريستن بكسى) حدت ايله بركمسنه يه نظر اتمك يقال (رمقه نگريست بدو) اكا نظر اتدى (زرق زدن) اورمق يقال (زرق بالمزراق بزد اورا بزوپين) مزراق ايله اوردى آنى ومزراق رمح قصير در كه كوندر تعبير اولنور (سحق دور شدن) بعيد اولمق يقال (سحق دور شد) بعيد اولدى يسحق

وفى المثل احب الكلب اليه خانقه يعنى كلب اهلندن بوغازينى صيقانى سورلمبى ذليل ايله كه سكا اطاعت ايليه زيرا اكرام ايدر ايسك تمرد ايدرديه جك يرده ضرب اولنور (منه)

دست تو رازقست وضمير تو غيب دانه بى دعوى خدايى ولاف پيمبرى: مطرزى ايضاح ده حريرينك يارازق النعاب عبارتنك شرحنده ديديكه نعاب غراب يافرخ الغراب معناسنه در تخصيص بالذكر ايتديكنك وجهى بودركه غرابك ياوريسى يمورطه دن چيقدقده رنكى قيرمزى اولمغله غراب آندن نفرت وآنى ترك ايدر وحضرت رزاق جل شانه آشيانه سنده ذباب خلق ايدوب ياورى آغزينى آچدقده غدا اوله جق مرتبه ذباب آغزينه قونار وياورى آنى طوتار چون بووجه اوزره تعيش ايدوب سياه توكلرى ظاهر اولدقده غراب كلوب ياوريه غذا ويرر ذباب بالكليه منقطع اولور لهذا مكحول رحمه الله دعاسنده يارازق الغراب ديو مناجات ايدر ايدى (منه)

نصر بابندن وسحق يسحق حسن بابندن (وهو سحيق دور) بعيد اولان كمسنه (سحوق بلندشدن) اوزون ويوكسك اولمق يقال (سحق درازشد) اوزون اولدى (شروق بر آمدن آفتاب) آفتاب طلوع اتمك يقال (شرقت الشمس بر آمد آفتاب) شمس طلوع اتدى (شرق كوش كوسفند شكافتن) قيونك قولاغنى يارمق يقال (شرق اذن الشاة بشكافت كوش كوسفندرا) قويونك قولاغنى ياردى واول قيونه شرقاء ديرلر وشرق مشرق وآفتاب معناسنه دخى كلور طلع الشرق ديرلر طلعت الشمس معناسنه بيت چشم چراغ اهل حقيقت تويى از آنكه ❋ انوار معرفت زضمير تو شارقست (شلق جاع كردن) جماع اتمك يقال (شلق المرأة جماع كرد زن را) خاتونه جماع اتدى وطولا قولاق يارمق معناسنه كلور شرق كبى (صدق راست كفتن) طوغرى سويلمك كه كذب مقابليدر يقال (صدقه الخبر راست كفت باو خبررا) خبرى اكا طوغرى سويلدى (وهو الصديق راست كوى هميشه) زياده طوغرى سويلين كمسنه (طروق آمدن بشب) كيجه وقتى كلمك يقال (طرقه ليلا آمد بشب بوى) كيجه وقتى كلدى اكاو كيجه وقتى اهلنه واصل اولمق ايچون سرعت ايدن كمسنه يه طروق وصباح يلدوزى تعبير اولنان كوكبه طارق ديرلر (طرق كوفتن) دمور وپنبه مثللو نسنه يى طوقمق ايله دوكمك يقال (طرق الحديد بالمطرقة بكوفت آهن را بخايسك) دمورى چكيچ ايله دوكدى (وكشنى كردن شتر واسب) دوه وآت آيغورلق اتمك يقال (طرق الفرس كشتى كرد اسب) آت آيغورلق اتدى واركك حيوانك منيسنه طرق ديرلر (وفال زدن بسنك ريزه ها) وكاهنلر اوفاق طاشلر ايله فال اتمك يقال (طرق الحصى بزد سنك ريزه ها از براى فال) فال ايچون اوفاق طاشلرى ترتيب اتدى وبو وجه اوزره فال ايدن رجاله طراقون ونسايه طراقات ديرلر قوش ايله فال ايدنلره زواجر وزواجرات ديدكلرى كبى ولقد احسن لبيد فى قوله بيت لعمرك ماتدرى الطوارق بالحصى ❋ ولا زاجرات الطير ما الله صانع ❋ (طلاق رها شدن زن از عقد نكاح) خاتون عقد نكاحدن قورتولمق كه زوجندن بوش اولمق تعبير اولنور يقال (طلقت المرأة رها شد از عقد نكاح زن) خاتون عقد نكاحدن خلاص اولدى يطلق نصر بابندن وطلق يطلق حسن بابندن وهو طالق زن هشته بوش اولان خاتون (علق برك از درخت خوردن شتر) دوه اغاج باشندن ورق اكل اتمك يقال (علقت الابل العضاة) اى رعتها من اعلاها (عمق وعماقة ژرف شدن يادور شدن) چوقور اولمق يااوزاق اولمق يقال (عمق المكان ژرف شد يادور شد جاى) مكان چقور اولدى يابعيد اولدى ومنه قول رؤبة مصراع وقاتم الاعماق خاوى المخترقن ❋ يعمق نصر بابندن وعمق يعمق حسن بابندن وهو

وفى المثل اطلق يديك تنفعاك يارجل بذل ايدوب ذكر جميل پيدا ايله ديه جك يرده ضرب اولنور (منه)

عميق ژرف يادور) دريك چوقور اولان يابعيد اولان مكان (غبق شراب شبانكاهى دادن) اخشام وقتى ايچلين شرابى ويرمك يقال (غبقه الغبوق شراب شب داد اورا) اخشام شرابى ويردى اكا جوهرى الغبوق الشرب بالعشى ديدى وعرب بر كمسنه يه يالان سويلرسك شويله اوله سين ديه جك يرده ان كنت كاذبا فشربت غبوقا باردا ديرلر يعنى اكر شو خصوصه يالان سويلرسك على السحر سود بولميوب صوق صوايچه سين (فرق وفرقان جدا واكردن) باشقه آيرمق (فرق بين الشيئين جدايى افكند ميان دوچيز) ايكى نسنه نك مابيننه آيريلق براقدى يعنى احدهمايى آخردن تميز اتدى حق وباطل ميانى فرق كبى (مذق آميختن شير يا شراب با آب) سودى يا شرابى صوايله قاريشدرمق وبر كمسنه نك محبتى خالص اولمسه اكا مذاق ومماذق ديرلر وفلان يمذق الود اى لا يخلصه (مرق ومروق بيرون كذشتن تير از آنچه بران آيد وازدين وسنت بيرون شدن) اوق نشانه اصابت ايدوب اوبر طرفندن طشره چيقمق وحق ديندن ورسول اكرمك سنتنى تجاوز ايدوب ترك اتمك يقال (مرق السهم من الرمية بيرون آمد تير از نشانه) اوق نشانه دن طشره چيقدى (ومرق الرجل من الطاعة بيرون آمد مرد از طاعت دارى) رجل مطيع اولمقدن طشره چيقدى يعنى طاعتى ترك اتدى (وهم المارقة وايشان بيرون شده كانند از طاعت) اول قوم خارجيلردر وخوارجه مارقه تسميه اولندى زيرا رسول اكرم صلى الله عليه وسلم بيورديلر كه يمرقون من الدين كما يمرق السهم من الرمية وفى المثل رويد الغزو يمزق بنى كنانه دن برخاتون رقاش نام اكثر اوقاتده عسكر جمع ايدوب غزايه كيدردى خدامندن برى ايله علاقه ايدوب آندن حامل اولدى حضورنده غزا وقتى كلدى حركت زمانيدر ديو مذاكره اولندقده كلام مذكورى سويلدى يعنى غزايه مهلت ويروب تأخير ايله تاولد طشره چيقنجه توقف وعاقبته انتظار وقتنده ضرب اولنور (مشق زود نبشتن وزود نيزه زدن وزود خوردن) تيز يازو يازمق وتيز نيزه اورمق وتيز اكل اتمك (نتق بر كندن وبسيار شدن كودك زن را) قوپرمق وخاتونك ولدى چوق اولمق واول خاتونه ناتق ومنتاق ديرلر (نزق سبق كرفتن ستور بر ديكر ستوران) بر دابه سائر دوابه سبقت اتمك ونزق خفت وطيش معناسنه در (نسق ترتيب دادن) ترتيب ونظام ويرمك يقال (نسق اللالى در رشته كشيد مرواريد هارا) اينجولرى ايپلكه چكدى (وهو النسق مرواريد برشته كشيده) ايپلكه چكلمش اينجولر (نفاق روان شدن آخريان) متاعك رايج اولمه سى يقال (نفق المتاع رواج يافت متاع) متاع رواج بولدى (نفوق مردن ستور) دابه اولمك ٥ ك (بتك بريدن) كسمك سيف باتك اى صارم (بروك فرو خفتن شتر) دوه چوك ايدوب ديزى اوزرينه ياتمق يقال (برك البعير فرو خفت شتر) دوه ياتدى

ومادهٔ بروکده اقامت معناسنی ملحوظ اولمغله برکه‌یه برکه تسمیه اولندی صو آنده مقیم اولدیغی ایچوندر وبروك بانك فتحیله اول خاتون درکه بالغ اولمش اوغلی وار ایکن تزوج ایلیه (ترك ومترك دست بداشتن) ال چکمك که براقق تعبیر اولنور یقال (ترکه دست بداشت ازو) آندن ال چکدی یعنی براقدی (حلوکة سخت سیاه شدن) پك قاره اولمق یقال (حلك الشیٔ یحلك ای اشتد سواده) احلولك دخی بو معنایه‌در وحلك وحنك سواد شدید معناسنه‌در (دلك نیك مالیدن) ایو وزیاده سورتمك واوومق یقال (دلك الخف علی الارض بمالید موزه را برزمین) ادیکی زمینه سورتدی مخفی اولمیه‌که فارسیده مالیدن سورمك واووق معناسنه اولمغله آنده عنف وشدت معتبر دکلدر پس نیك مالیدن ایله تفسیر اولندیغی شدت معناسنی افاده ایچوندر که آندن سورتمك ایله تعبیر اولنور (ودلك فی الحمام بالدلوك نیك بمالید در کرمابه بچیز مالیدنی) ایو سورتدی جامده سورونه‌جك نسنه ایله یعنی جامده اعضاسنه طیب سوردی یاخود حمام کیسه‌سی ایله یا ایاق طاشی ایله اوکه‌سین سورتدی (دلوك بکشتن آفتاب در وقت زوال یا فروشدن او) وقت زوالده شمس خط نصف النهاردن دونمك یعنی اکچمك وشمس غروب اتمك یقال دلکت الشمس بکشت آفتاب شمس زائل اولدی یا غروب اتدی (دموك دویدن خرکوش) طوشان زیاده سکرتمك وهر سریع اولان نسنه‌نك سرعت ایتمه‌سنه دخی دیرلر رحی دموك ورحی دمکمك دیرلر سریع الطحن یعنی تیز اوکودیجی دکرمن معناسنه (ونسوشدن چیزی) وبر نسنه طاینجق اولمق یقال (دمك الشیٔ یدمك ای صار املس (رنك آمیختن) قارشدرمق (رموك بجایی مقیم شدن) بر یرده اقامت ایتمك (سلوك سپردن راه) یوله کیرمك که یوله دوزلمك تعبیر اولنور یقال (سلك الطریق در آمد در راه) یوله کیردی (سلك در آوردن چیزی بچیزی) برنسنه‌یی برنسنه‌یه کچورمك یقال (سلك الخیط فی الابرة در آورد رشته را درسوزن) ایپلکی ایکنه‌یه کچوردی (وهو السلك رشتهٔ درسوزن کشیده) ایکنه‌یه چکلمك ایپلك (سمك وسموك بلند شدن) مرتفع اولمق یقال (سمك بلندشد) یوکسك اولدی عندمزده موجود اولان نسخ متعددهٔ مصححه‌ده بو وجه اوزره واقع اولدی که عامهٔ کتب لغته مخالفدر بلکه صواب اولان سمك لفظنی بلند کردن وسموك لفظنی بلندشدن ایله تفسیر ایتمکدر خصوصا مصنف اساسده سمك الله السماء دیدی رفعها معناسنه وسمك السنام دیرلر ارتفع معناسنه (عرك مالیدن کوش) قولاق اوومق که قولاق بورمق تعبیر اولنور یقال (عرك اذنه بمالید کوش اورا) آنك قولاغنی اوودی (عروك حیض افتادن اول) خاتون ابتدا حیض کورمك واول خاتونه عارك دیرلر (علك خاییدن)

چکنه‌مك یقال (عرك الفرس اللجام بخایید اسب لکام را) آت اویانی آغزنده چکنه‌دی وعلك عینك کسریله آغزده چکنه‌دکلری ساقیزه دیرلر (فرك مالیدن) اوومق یقال (فرك السنبل بمالید خوشه را) سنبله‌یی اووب دانه‌سنی چیقاردی وسنبله‌یی اووب دانه‌سی اکله صالح اولدقده افرك السنبل دیرلر که همزه حینونة ایچوندر که احصد کبی معلوم اوله که اوت یردن تازه بتوب ظاهر اولدقده انجم صکره فرخ وقصب صکره اعصف صکره سنبل صکره احب صکره الب صکره اسفی صکره افرك دیرلر (وفرك المنی من الثوب بمالید منی را بدست ازجامهٔ) ثوبدن منی‌یی الیله اووب ازاله ایتدی (نسك فرمان برداری کردن خدای را وقربان کردن برای خدا) حضرت اللهه عبادت اتمك ودخی الله ایچون قربان اتمك یقال (نسك لله عبادت کرد خدای را یا قربان بسمل کرد بهر خدا) اللهه عبادت اتدی ودخی الله ایچون قربان بوغازلدی (وهی النسکة قربانی که برای خدا بسمل شده) الله ایچون ذبح اولنان ذبیحه‌یه نسیکه دیرلر که جمعی نسك ونسایك کلور * ل (اجل شورا نکیختن) فتنه قوپارمق یقال اجل علیهم شرا ای خباه وهیجه (اکل خوردن) یمك یقال (اکل بخورد) یدی (وهی الاکلة لقمه واکله) همزه‌نك فتحیله برکره یمك درطوبونجه ومأکول اولان طعامه اکل دیرلر ودولتمند اولان کمسنه‌یه ذو اکل دیرلر وجاعة قلیله دیه‌جك موضعده هم اکلة رأس دیرلر آز اولدقلرندن برباش آنلری طویورر (امل امید داشتن) امید وار اولمق جوهری رجا ایله تفسیر اتدی یقال (امل منه کذا امید کرد از وچنین چیزیرا) آندن شویله برنسنه امید اتدی (وهو الامل امید) آمال ج (بذل خواسته دادن بروجه احسان) عطیه اولمق اوزره مال ویرمك یقال (بذله المال بداد اورا خواسته) اکا مال ویردی (بزول برآمدن دندان نیشتر) ناب دیدکلری سوری دیش ظاهر اولمق که دوه اکثریا طقوز یاشنه کیردکده اولور لهذا مصنف بزل الجمل عبارتنی نه‌ساله شد شتر قولی ایله تفسیر اتدی یعنی دوه طقوز یاشنه کیردی (وجمل وناقة بازل شتر نر و شتر ماده که نه‌ساله باشد) طقوز یاشنه کیرن دوه ارکك ودیشی بازلدر یعنی مذکر ومؤنثه اطلاق اولنور وزوزنی بزل لفظنی شکافتن ایله تفسیر اتدی یعنی یارمق یعقوب دیدی که ماعنده بازلة دیرلر برکمسنه‌نك اصلا مالی اولمسه (بطل وبطول وبطلان باطل شدن) باطل اولمق یقال (بطل الشیٔ باطل شد چیزی) برنسنه باطل اولدی وباطل حق مقابلی درکه جمعی اباطیل کلور علی غیر القیاس (بطالة بی کار ماندن) ایشسز قالمق یقال (بطل الاجیر ای تعطل وهو باطل (بقول ریش بیرون آمدن) صقال بتمك یقال (بقل وجه الغلام ریش برآورد روی کودك) اوغلانك یوزی صقال بتوردی مخفی اولمیه که تفسیر

وفی المثل اکل من صوفی زیرا صوفیلر کثرت اکل وعظم لقمه وحرص طعام ایله مشهورلردر حتی بعضیلر خاتمه‌یه اکله دائم عبارتنی وبعضیلر لاتبقی ولاتذر (۱۰۳) وبعضیلر اتنا غداءنا عبارتنی نقش ایتدیررلر بعض صوفیه الشجرة الملعونة فی القرآن عبارتنده واقع شجرهٔ ملعونه‌دن مراد طعامك تمام اولمه‌سنه دلالة ایدر خلال‌در دیدیلر وان مرجعهم لالی الجحیم عبارتنده جحیم‌دن مراد اول منزلدر که انده دعوت وضیافت اولمیه دیدیلر بعض صوفیه‌دن سؤال ایتدیلر که نظم کریمده هل ننبأکم بالاخسرین اعمالا مرادنه‌در دیو جواب ویردی که شوربایه اتمك طوغرار ایکن غیریلر اکل ایده‌لر وبعضیلر قارپوز زماننده بیچاغی اولمین کمسنه‌در دیدی وصوفیلر دیدیلر که عیش وراحت ایکی اغاج میاننه منحصردر یعنی خوان وخلال ولکن ابریق که طعامدن اول کله بشیر بشیردرلر صکره کلان لکن ابریقه منکر نکیر دیرلر (منه)

وفی المثل من دون ما تامله نهابر نهابر کیجه وقتنده مسافر اولان کمسنه‌نك یولی اوزرنده اولان دره وعقبه معناسنه‌در (منه)

آرزو ایتدیکك نسنه‌یه وصول مشکلدر زیرا نیجه برزخلر واردر دیه‌جك یرده ضرب اولنور

مذ کور بقل نك متعدی اولمەسن اشعار ایدرمع هذا بقل لازمدر لهذا جوهری
خرجت لحیته دیو تفسیر اتدی پس صواب اولان ریش در آمدز روی کودك ایله تفسیر
اولنمقدر وعبارة مذ کورەدن معنای مذ کور ارادە قلنمق مجاز طریقیله درکه غلامك
یوزینی ارض طیبەیەو آنده بتن لحیەیی سبزۀ نورستەیه تشبیه وجهی اوزره زیرا بقل
اول نباتدرکه روی زمین آنکله یشل اوله قال الشاعر **بیت** قوم اذا نبت الربیع لهم ❋
نبتت عداوتهم مع البقل ❋ حکایت اولندی که حضرت حسن بن علی رضی الله عنهما قبا
صقاللی ایدی ومعاویه کوسج ایدی معاویه حضرت حسنك عظیم اللحیه اولمەسی
عیوبدن اولمق اوزره بر ورقپارەیه **بیت** هلوفة یحملها مائق ❋ مقلوب هرون بها
لایق ❋ کلامنی تحریر ایدوب حضرت حسن حضورینه کوندردی کویا عیوبدن عد
اتمك ایستر ایدی همان حضرت حسن نظر ایتدکده جواب اولمق اوزره ورقپارەنك
آردینه یازوب معاویه یه کوندردی که والبلد الطیب یخرج نباته باذن ربه والذی خبث
لایخرج الا نکدا فنعم الناضر الجواب الحاضر (بکل آمیختن) قارشدرمق یقال (بکلت
بالسویق الدقیق) ای خلطته (تبل تباه کردن دوستی دل را) محبت وعشق قلبی خراب
اتمك یقال (تبله الحب ای اسقمه وافسده (جبل آفریدن) یاراتمق یقال (جبله الله ای خلقه
(جدل محکم بتافتن رسن) ایپی محکم بوکمك (جمل جربش بکداختن) ایچ یاغنی ارتمك
واریمش ایچ یاغنه جمیل دیرلر (حصول باقی ماندن) باقی قالمق یقال (حصل علیه باقی ماند
بروی) آنك اوزرنده باقی قالدی یعنی اوزرنده اولان حقمدن باقی قالدی وفی الاساس
حصل علیه من حق ای بقی ومضی الکرام فحصلت بعدهم علی اناس لئام وهو الحاصل
والمحصول فیروز آبادی دیدی که هر شیئك حاصلی برازی کتدکدنصکره یرنده باقی وثابت
اولان در محصول دخی بو معنایەدر مصنف اساسده دیدی که محصول مصدردر
معقول ومجلود کبی اسم فاعل موضعنه وضع اولندی صوم وفطر صائم ومفطر معناسنه
(خذلان فروکذاشتن) معاونت ونصرت ایتمیوب ترك اتمك یقال (خذله فروکذاشت
اورا) آنی خوار وذلیل ترك ایلدی (خمول کم نام شدن) آدی صانی باتمق (دخول ومدخل
در آمدن) کیرمك یقال (دخل الدار وفی الدار در آمد بسرای) سرایه داخل اولدی
(ودخل علی فلان والیه در آمد بر بهمان) فلان اوزرینه کیردی (وهی الداخلة اندرون
کار) ایشك باطنی ویقال انه لخبیث الداخلة وعضیف الدخلة وهی باطن امره (والدخیل
دوست اندرونی) اندرونی دوست که هر ایشنه قارشور وهر امورینه محرم اولور
(یا بیکانه که میان مردمان در آید) یاخود اول بیکانه کمسنه که بر قومه انتسابی یوق ایکن
مابینلرینه کیروب آنلره انتساب ادعا ایدر دخلاء ج وداخل الدار اندرون سرای
سرایك ایچی (ذبل باریك میان شدن) بلی اینجه اولمق یقال (ذبل الفرس ای ضمر)
(ذبل وذبول پژمرده شدن) صولمق یقال (ذبل البقل پژمرده شد تره) یاش اوت

صولدی (رفل خرامیدن) تبختر ایدوب جر ذیل ایدرك صالنمق یقال (رفل فی ثوبه بخرامید
اندر جامه اش) جامەسنده صالندی که مراد جر ذیل جامه اتدی دیمکدر وجر ذیل
طول ذیلی مستلزم اولمغله جوهری رفل فی ثیابه کلامنی اطالها وجرها دیدی (رکل
پای با کسی زدن) ایاغی بر کمسنەیه اورمق یقال (رکل الدابة باحدی رجلیه بزد ستور را بیك
پای ازد وپایش) دابەیی اوردی ایکی ایاغنك بری ایله پوشیده اولمیه که رکل لفظنك
معناسنده ضرب باحد الرجلین مأخوذدر پس باحد الرجلین لفظنی ذکر مستدرك
اولور مکر ای ضرب باحدی رجلیه تقدیرنده اوله یاخود رکل مطلق ایاق ایله ضرب معناسنه
اولوب باحدی رجلیه کلامی تخصیص ایچون ذکر اولنه وفارس آتی سکیرتمك ایچون
ایاغیله آتك ایکی یانندن ضرب ایده جکی موضعه مرکلان دیرلر (رمل حصیر بافتن) حصیر
اورمك یقال (رملت الحصیر سففته رمل ورملان پوییدن) بیلمك که هروله دخی دیرلر (سدل
جامه دور فرو کذاشتن) جامەیی اوزاق اشاغی صارقتمق یقال (سدل الثوب) ای ارخاه
(سعال سرفه زدن) اوکسورمك وبوغازدن اوکسوروك چیقەجق موضعه مسعله
دیرلر (سفال وسفول بزیر فروشدن) اشاغی کتمك که چوکمك تعبیر اولنور یقال (سفل
نصر بابندن (بزیر فروشد) آشاغی چوکدی (سفالة وسفالیة فرومایه شدن) حسب ونسب
جهتندن الچاق اولمق یقال سفل حسن بابندن فرومایه شد (وهو سفیل وسفل مرد فرومایه)
فرومایه کمسنه وهم سفلة وسفلة فرومایه کان ج (سمل برکندن چشم) کوز چیقارمق
جوهری قیزمش دمور ایله کوز چیقارمق دیدی (ومیان دو کس صلح افکندن) وایکی
کمسنەنك مابینلرینه صلح براقق (شکل شکال برپای اسب زدن) آتك ایاغنه کوستك
اورمق یقال (شکل الفرس شکال زد اسب را) آنه طوشاق اوردی (ونقط وعجم زدن
خط را) یازویه نقطه واعراب وضع اتمك یقال (شکل الکتاب نقطه واعراب زد کتاب را)
کتابه نقطه واعراب وضع اتدی جوهری دیدی که اشکلت الکتاب دخی دیرلر نقطه
واعراب وضع اتدم (ازلت عنه الاشکال) یعنی اشتباهی ازاله اتدم معناسنه وهو الشکل
اعراب ونقطه شکول ج (شمول همه را فرارسیدن) جمله یتشوب شامل اولمق یقال
(شملهم الخیر فرارسید همه ایشان را نیکویی) جملەیه ایولك یتشدی یعنی هرکس خیردن
حصه منداولدی یشمل نصر بابندن وشمل یشمل علم بابندن زوزنی افصح بودر دیدی
(صقل وصقال زدودن) پاس آچوب جلا ویرمك یقال (صقل المرآة بزود آینه را)
آینەنك پاسنی سیلوب جلا ویردی وجلا ویرن کمسنەیه مصیقل واول آینەیه صاقل
دیرلر (غفول وغفلة غافل شدن) غافل اولمق یقال (غفل عن الشیء غافل شد از چیز)
نسنەدن غافل اولدی واول یرکه آنده نشان وعمارت اثری اولمیه اکا ارض غفل

وتجربه صاحبی اولمیان کمسنه‌یه غفل دیرلر واول مصحف که آنده عشر وحزب
مثللو نسنه یازلمیه مصحف غفل واول کتاب که مؤلفنك اسمی آنده بیان اولنمامش اوله
اکا کتاب غفل دیرلر (غمل میوه‌در زیر چیزی کردن تاپزد) میوه خام ایکن قوپوب
پخته اولسون ایچون برنسنه‌نك آلتنه وضع اتمك وهرنسنه‌یی اصلاح ایچون اورتمکه دخی
دیرلر ودرلسون ایچون برکمسنه‌نك اوزرینه اثواب اورتسه‌لر اول کمسنه‌یه دخی
مغمول دیرلر (فضل وفضول افزون شدن) زیاده اولمق یقال (فضله وفضل علیه
افزون شدبرو) آنك اوزرینه زیاده اولدی (وهی الفضیلة افزونی) آرتیقلق فضل
وفضیلة نقص ونقیصه مقابلی در وبرنسنه‌نك آرتوغنه فضله وفضاله دیرلر ج فضائل
(قبل وقبالة بزاچی کردن) مامی‌لق اتمك که خاتون ابه‌لك اتمك تعبیر اولنور که
حین ولادتده معصوم والده‌سنك بطننده طشره چقدقده معصومی قارشیله یوب
یره دوشرممکدن عبارتدر یقال (قبلت القابلة الولد مامی کردمامی بچه‌را) ابه‌لك اتدی
ابه معصومه یعنی حین ولادتده معصومی قارشیله یوب طوتدی تقبل نصر بابندن
وقبلت تقبل علم بابندن جوهری قبلت القابلة الولد عبارتنی تلقته عند الولادة
دیو تفسیر اتدی (وهی القبالة بزاچی) ابه‌لك صنعتنه قباله دیرلر قافك کسریله (قتل
کشتن) اولدورمك یقال (قتله بکشت اورا) اولدوردی آنی (وهو قتیل کشته
مقتول کمسنه (وهم قتلی کشته کان) مقتوللر ج (وآب درمی آمیختن تاتنك کردد) وشراب
رقیق اولسون ایچون ایچنه صوقاتمق (قفول وقفل ازسفر بازکشتن) سفردن کرو
عودت اتمك یقال (قفل عن الغزو بازکشت ازغزا) غزادن عودت ایدن رفیقلره
قافله دیرلر وقفل کلیدمعناسنه اولمغله بخیل اولان کمسنه‌یه قفل الیدین دیرلر (کحل
سرمه‌درچشم کردن) کوزه سرمه چکمك یقال (کحل عینه سرمه کشیددرچشمش)
کوزینه سرمه چکدی وفی المثل بات عرار یکحل عرار وکحل ایکی اوکوزك
اسمی درکه بری بریله سوسوشور ایکن ایکیسی دخی هلاك اولدیلر قاتل قصاص
اولنسه ضرب اولنور (کفالة پاینددانی کردن) ضامن اولمق یقال (کفل به پاینددانی
کرد اورا) اکا ضامن اولدی (کفل وکفول پذیر فتار شدن از کسی بغریم) برکمسنه‌نك
آخر کمسنه‌یه اولان بورجنی التزام اتمك یقال (کفل عنه‌له پذیرفتار شداورابغریمش)
آنك بورجنی اوزرینه آلوب بورجلوسنه ویره‌جك اولدی (وهو کفیل پاینددان
ضامن وهم الکفلاء ج (کفل پذیرفتن کسی را) برکمسنه‌یی قبول ایدوب معونتنی
کورمك یقال (کفل الیتیم پذیرفت یتیم را) یتیمی قبول ایدوب معونتنی التزام
اتدی (مثول برپای ایستادن) ایاق اوزرینه طورمق یقال (مثل بین یدیه بپا ایستاد پیش او)

(انك)

آنك اوکنده ایاق اوزرینه طوردی ومناره‌یه مائله دیرلر قائم اولدیغی ایچون (مثله
کوش وبینی وبعض اعضا بریدن) قولاغنی وبورننی وبعض اعضاینی قطع اتمك یقال (مثل
به مثله کرداورا) آنی مثله اتدی (مجل شغه بستن دست وپای) ایش ایشلمکدن ال
وایاق قبارمق یقال (مجلت یده شغه بست دست او) الی قباردی (مجل م) یقال مجل یمجل علم
بابندن (ویدماجلة ومجلة دستی که آبله داشته باشد) قابارمش ال یقال (یدمجلة خیر من وجنة
خجلة) یعنی کندو کسبیله تعیش اتمك خیردر کمسنه‌نك تحت منتنده اولمقدن (مذل تنك
دل شدن ازپوشش رازنهانی) سرینی حفظ ایدوب اظهار اتمکله مضطرب اولمق
یقال مذلت بسری ای قلقت به وضجرت حتی افشیته (مطل دفع کردن وام) دینك
وقتی حلول اتمش ایکن ویرمیوب تأخیر اتمك یقال (مطله دفع کرداورا) آنی یعنی غریمنی
دفع اتدی ووقتنی اوزاتدی مطل اصلنده دموری دوکوب اوزاتمغه دیرلر وهرنسنه که
مداولنه اکا ممطول دیرلر (نخل بیختن) اله‌مك یقال (نخل الدقیق ببیخت آردرا)
اونی اله‌دی وبرنسنه‌نك ایوسنی اختیار ایدوب سچمکه انتخال دیرلر (مقل بآب فرو
بردن) صویه طالدرمق یقال (مقله فی الماء) غمسه (نبل نیك راندن ستور) دابه‌یی زیاده
شدت ایله سورمك سوق شدید معناسنه (نجل انداختن وزادن وشکافتن) آتمق
وطوغورمق ویارمق (نسول پروپشم وموی افکندن حیوان) توینی ویوکینی وقیلنی
حیوان دوکمك (نشل کوشت ازدیك برکشیدن) آتی چوملکدن چیقروب چکمك
وات چکه‌جك دموه منشال دیرلر (نصول زائل شدن رنك خضاب) بویه‌نك رنکی
زائل اولمق یقال (نصل الخضاب بیرون شدرنك) بویه چیقدی (نقل وابردن) برنسنه‌یی
بریردن بریره التمك یقال (نقله ازجایی بجایی برداورا) آنی بریردن بریره کوتوردی
* م (بغام بانك کردن آهو وکوزن) کیك وصغین آواز اتمك (حجم حجامت کردن)
حجامت اتمك یقال (حجمه الحجام حجامت کردش) حجام حجامت اتدی آنی (وبستن
دهان شتر) دوه‌نك آغزینی باغلامق ودوه اسیرد کده ایصرمه‌سون ایچون آغزینی باغلدقلری
نسنه‌یه حجام دیرلر (حرم وحرمة حرام شدن) حرام اولمق یقال (حرم الشیٔ حرام
شدچیز) نسنه حرام اولدی یحرم نصر بابندن وحرم یحرم حسن بابندن (وهو حرام وحرم)
حرام اولان نسنه (حکم لکام دردهن کردن) آتك آغزینه لجام اورمق (حکم وحکومة
حکم کردن) حکم اتمك یقال (حکم بین القوم حکم کردمیان مردمان) قوم آراسنده حکم
اتدی وحکم قضا معناسنه‌در حکم له وحکم علیه دیرلر (وهو حاکم وحکم حکم کننده)
حکم ایدیجی کمسنه وفی المثل فی بیته یؤتی الحکم میدانی دیدی‌که بومثل عربك بهایم
لساندن زعم اتدیکی امثالدندر شو وجهله بیان اتدیلرکه برطوشان برخرما بولمش

ایدی برتیلکو اول خرمایی طوشاندن چکوب آلدی مابینلرنده جاری اولان خصوماته
فیصل ویرسون ایچون سوروشه‌رك كلر حضورینه واردیلر ارنب دیدی كه یاابا
الحسل ضب دیدی كه (سمیعاً دعوت) یعنی استماع اتدم زیراسن استماع صاحبنه چاغردیك
ارنب دیدی بزسنك حضوریكه كلدیك كه فصل خصومت ایده‌سن ضب دیدی كه
(عادلا حكمتما) یعنی عادل كمسنه‌یی حكم ایتمش سزایو ایتمش سزكه بن عدالت صاحبی‌یم
ارنب دیدی كه لطف ایدوب هرنه‌قدر زحمت ایسه طشره چیقوب مابینمزی فصل ایله
ضب دیدی كه (فی بیته یؤتی الحكم) یعنی حاكمك اوینه كلورلر حكومت ایچون حاكم
دعواجیلرك ایاغنه وارمز پس ارنب دیدی كه بن خرما بولمش ایدم ضب دیدی كه
(حلوة فكلها) یعنی اكر اول خرما لذیذ ایسه همان طورمه اكل ایله ارنب دیدی كه
ثعلب اول خرمایی المدن آلدی اكل اتمكه قومدی ضب دیدی كه (بغی لنفسه الخیر) یعنی
ثعلب خیرلو نسنه‌یی كندو ایچون ایسته‌دی ارنب دیدی كه بن ثعلبه برسیلی اوردم ضب
دیدی كه (قداخذت حقك) یعنی حقكی آلمش سن ارنب دیدی ثعلب دخی بكا برسیلی
اوردی ضب دیدی كه (حرانتصر) یعنی ثعلب غیور اولمغله سندن انتقام آلمش ارنب
دیدی كه مابینمزده حكم ایله ضب دیدی كه (حدث حدیثین امرأة فان ابت فأربعة) یعنی
برخاتونه بركلامی ایكی كره سویله اكر فهم ایتمزسه دورت كره تكرار ایله ابوسعید
دیدی كه (فان لم تفهم بعد الاربعة فالمربعة) یعنی دروت كره تكراردن صكره دخی
فهم ایتمزسه عصا ایله ضرب ایله صاحب وسیط دیدی كه معنای مثلده
(فان ابت فاربع) روایتنه كوره بكا ظاهر اولان بودركه حدیثی ایكی كره
تكرار دنصكره ینه فهم ایتمزسه زیاده سویله بلكه سكوت ایله كه یوز كره دخی
دخی سویلسك فهم ایتمز وضبك هركلمات مذكوره‌سی مثل اولدی (حلم خواب دیدن)
دوش كورمك ودوشه حلم دیرلر (خدمت خدمت كردن) خدمت اتمك یقال (خدمه
خدمت كرد اورا) اكا خدمت اتدی وخدمتكاره خادم دیرلر مذكر ومؤنثه اطلاق
اولنور هذا خادم هذه خادم دیرلر (رجم سنكسار كردن) طاش ایله قتل اتمك اصلنده
الرمی بالرجام معناسنه ایدی كثرة استعمال ایله رمی رجام ایله قتل معناسنه اطلاق
اولندی رجام رضامدن كوجك طاشدر ورضام یاپو طاشی تعبیر اولنان طاشه دیرلر
یقال (رجمه سنكسار كرد اورا) آنی طاش ایله تپه‌لدی (وهوالرجیم سنكسار كشته)
طاش ایله تپه‌لنن كمسنه (والرجوم سنكهای انداخته) دپه‌لمك ایچون آتدقلری طاشلر
مثلا ابلیس رجیم وكواكب رجوم در (وپنداشت سخن كفتن) وحقیقة حاله مطلع اولمه‌دن
ظن ایله سوز سویلك مصنف اساسده دیدی كه كثرة استعمال ایله رجم ظن معناسنده

شایع اولدی یقال (قال ذلك رجما) ای ظنا یقال (رجم بالظن بكمان سخن كفت) ظن ایله
سوز سویلدی (رسم نهادی نهادن) مرسوم وضع اتمك یقال (رسم له فی كذا مرسوم
نهاد مر اورا در چیزی) مرسوم قودی آنك ایچون برنسنه‌ده مثلا كسمیه كسمك (رسم ورشم
مهر نهادن برچیزی) برنسنه‌نك اوزرینه مهر وضع اتمك یقال (رسم البر ورشم البر مهر
كرد كندم را) بغدایه مهر اوروی (وهوالروسم والروشم مهر كندم) بغدای مهری كه
بركوچك تحته دركه اوزرینه برایكی خط قازوب آنكله خرمنی مهرلر (رغم ورغم
ومرغم خاك آلود شدن) طوپراق ایله آلوده اولمق یقال (رغم انفه خاك آلود
شد بینیء او) آنك بورنی خاك ایله آلوده اولدی كه مرادخوار وذلیل اولدی دیمكدر
یرغم نصر بابندن ورغم یرغم علم بابندن ارغم الله انفه دیرلر ذلیل اتدی معناسنه ومراغم
مغاضبه معناسنه‌در (راغم اباه) بركمسنه باباسنه سوكوب ترك دیار اتسه (وهوالرغام خاك)
طوپراق (رقم نوشتن ونشان نهادن) یقال (رقم الكتاب نبشت كتاب را) كتاب
یازدی وفی المثل (یرقم علی الماء) استاد حاذقدر دیه‌جك یرده ضرب اولنور یعنی
حذاقت ورفقی برمرتبه‌یه بالغ اولدی كه غیری كمسنه‌لرك عادتا ایده‌مدكلری نسنه‌یی ایتمكه
قادردر (ورقم التاجر الثوب نشان كرد بازركان جامه‌را) بازركان جامه‌یه نشان اتدی
واول نشانه رقم دیرلر (ركم برهم نهادن) بری بری اوزرینه ییغمق یقال (ركم الاشیاء
برهم نهاد چیزرا) نسنه‌لری بری بری اوزرینه ییغدی (وهوالركام چیزهای برهم نهاده)
بری بری اوزرینه ییغلمش اشیاء مركوم مرتكم متراكم دخی بو معنایه در وجاده‌یه مرتكم
الطریق دیرلر (زعامه پاییدانی كردن) كفیل اولمق یقال (زعم به پذیر فتاری كرد
اورا) اكا كفیل وضامن اولوب آنك غریمنه اولان دینینی قبول اتدی یاخود بركمسنه
یی عهده‌سنه آلوب معونتن كورمكه تعهد اتدی (وهوزعیم پزیرفتار) كفیل (زعم وزعم
ومزعم صفت كردن) برشیئ وصف اتمك یقال (زعم الامر صفت كرد كاررا) برشیئ
وصف اتدی یعنی بركمسنه برنسنه‌یی مدح یاذم طریقیله وصف اتسه لكن حق میدریا
باطل میدر مستمع عندنده مشكوك اولسه اول كمسنه حقنده (زعم فلان ان الامر كیت
وكیت) دیرلر یعنی فلان كمسنه فلان نسنه حقنده شویله دیو وصف اتدی اماسوزنده
صادق میدر كاذب میدر كركی كبی معلوم دكلدر واكثر استعمالی كذبده در زعم به
دیرلر كذب معناسنه وچندان اعتماد اولنمیه‌جق ایشه مزعم دیرلر وزعم طمع معناسنه
در وطمعكار اولان كمسنه زعمدن خالی اولمغله زاعم دیرلر (سجم راندن اشك) كوز
یاشی دوكمك یقال (سجم الدمع بریخت اشك را) كوز یاشی دوكدی (سجوم ریخت شدن
اشك) كوز یاشی دوكلك پس سجم لازم ومتعدی استعمال اولنور یقال (سجم الدمع

بنفسه خود ریخته شداشك) كوز یاشی كندو دوكلدی (سهوم كونهٔروی بكشتن)
یوزك لونی متغیر اولمق یقال(سهم وجهه كونه بكردانیدرویش) یوزی لونی متغیر
اندی یسهم نصربابندن ویسهم فتح بابندن وسهم یسهم مجهول صیغه‌سیله وشمسك
حرارتندن بركسنه‌نك یوزی قارارسه اكاسهم الرجل ومسهوم دیرلر (شكم
پاداش‌دادن) عوض ویرمك مثلااحسان مقابله‌سنده احسان اتمك كبی واول امرده
احسان‌اتمكه شكد دیرلرد ال‌ایله(عجم دندان برچیزی نهادن تاسخت‌هست‌یانه) دیشی
برنسنه‌یه قاتی میدر دكلیدر بیلمك ایچون قومق یقال (عجم العود بیاز مود بدندان
چوب‌راكه سخت هست یاسست) دیشی‌ایله اغاجی تجربه اتدی‌كه قتی‌میدر یومشق
میدر دیو(قدم وقدمه‌پیش‌كسی‌شدن) بركسنه‌نك اوكنده اولمق یعنی‌تقدم اتمك یقال
(قدمه پیش‌ازوشد) اكاتقدم اتدی(كتم وكتمان پوشیدن) اورتمك یعنی اظهاراتمك
یقال(كتمه‌بپوشیداورا) آنی‌صاقلادی كیزلوسره سركاتم دیرلرمكتوم معناسنه وزیاده
مستور اولان سره‌مكتم دیرلر تشدید ایله وبنم سرمی صاقله دیورجاتدم دیه‌جك
یرده استكمته سری‌دیرلر وسرینی بندن صقله‌دی دیه‌جك موضعده كاتمنی‌سره‌دیرلر
وسرصقلامغه معتاد اولان كمسنه‌یه كتمة دیرلر (هجوم‌ناكاه‌چیزی‌رسیدن) آكسزین
برنسنه یتشمك یقال(هجم علینا ناكاه آمدبرما) آكسزین اوزریمزه كلدی متعدی
دخی‌استعمال اولنوریقال‌هجمت غیری وچشم بكوفروشدن)وكوزچشم خانه‌یه‌باتمق
یقال هجمت عینه ای غارت ٭ ن (ابن تهمت كردن) تهمت اتمك یقال (ابنه بشیٔ
اتهمه‌به(اسون رنك‌ومزهٔ آب‌كشتن) صونك لونی‌وطعمی‌متغیراولمق یقال(اسن‌الماء
دكركون شدآب) صومتغیراولدی یأسن نصر بابندن واسن‌یأسن علم بابندن (بدن
وبدانة تن آورشدن)اتلووسموز اولمق یقال بدن تناورشد اتلووسموز اولدی یبدن
نصربابندن‌وبدن یبدن حسن بابندن(وهوبادن مرد تناور) تناور رجل(وهی‌بادن
زن تناور) تناور خاتون پس مذكر ومؤنثه‌اطلاق اولنور بدن وبدن سموزلك
معناسنه‌در ومكه‌ده نحراولنان ناقه‌وبقره‌یه بدنه دیدكلری عادتا آنلری‌بسلیوب سموز
اتدكلری ایچوندر (بطون نهفته‌شدن) كیزلواولمق‌یقال(بطن نهفته‌شد) كیزلواولدی
بطنت هذا الامر دیرلر برنسنه‌نك‌باطننه‌مطلع اولسه اسماءالهیه‌دن‌اسم‌باطن بومعنادن
مأخوذدر وبن فلان كمسنه‌نك خواصندن اولدم دیه‌جك یرده بطنت فلان دیرلر
ومجهول صیغه‌سیله بطن الرجل دیرلر قارنی آغریدی معناسنه وبطنه زیاده امتلا
اولمق‌یقال‌لیس‌للبطنة‌خیرمن‌خمصة‌تتبعها یعنی‌امتلایه‌آچلقدن ایوعلاج اولمزوقارنندن
غیری مهمی اولمیان كمسنه‌یه بطن دیرلر وبطین عظیم‌البطن معناسنه‌در وعریض

البطان غنی دیمكدر (ثمن‌هشت‌یك ستدن) سكزده برینی آلمق یقال(ثمن‌القوم‌هشت
یك ستدازمردمان) قومك‌مالندن سكزحصه‌ده برحصه‌سین‌آلدی(جن باخویشتن
كشیدن) برنسنه‌یی كندو جانبنه‌چكمك واول نسنه‌یی چكه‌جك آلته محجن
دیرلركه جوكان كبی اوجی‌اگری نسنه‌در (حران توسنی كردن) سركشلك اتمك
یقال (حرنت الدابة‌نافرمان برداری كرد ستور) دابه راكبنه‌مطیع اولمدی كه
سكرتمك مراد ایتدكده سكرتمز وسكردوب كیدركن طورر یحرن نصر بابندن
وحرنت تحرن حسن بابندن وهی حرون واول دابه‌یه حرون دیرلر (حزن
اندوهكین كردن) مغموم ومحزون اتمك یقال(هذا امر یحزننی این كاریست كه
اندوهكین كند مرا) بوبرایش‌در كه‌بنی‌محزون ایدر نصربابندن متعدی‌در ورجل
محزون وحزین مرداندوهكین)غمناك كمسنه(وحزنت احزن اندوهكین شدم‌واند
وهكین شوم) غمناك‌اولدم‌وغمناك اولورم‌علم بابندن لازم‌در (حضن‌در زیرپر كرفتن
مرغ خایه‌را) قوش یمورطه‌سنی قنادی آلتنه آلمق یقال (حضن الطائر بیضه
ضمه الی‌نفسه (حقن واداشتن‌شیردر وعاء)سودی برظرفده جمع‌اتمك (ووااداشتن
بول)وبولنی‌چوق‌زمان‌امساك‌اتمك‌یقال(لارأی‌لحاقن(وواداشتن‌خون‌كسی ازریختن)
وبركسنه‌نك قانی‌دوكلمكه مانع‌اولمق(دجون دست‌آموز شدن‌بزغاله‌وآنچه‌بدان‌ماند)
اوغلاق مثللو حیوان اله اوكره‌نوب وخانه‌یه مألوف اولمق یقال(دجنت العناق
آموخته‌شد بزغالهٔ ماده) دیشی اوغلاق اوه‌واله اوكره‌نوب مرعی‌یه كتمدی(وهی
داجن‌دست‌آموز)اله‌اوكرنمش حیوان ابن‌السكیت دیدی‌داجن وراجن برمعنایه‌در
یقال (شاةداجن وراجن‌اذا ألفت البیوت اواستأنست(وپوشیدن میغ آسمان‌را)
سحاب آسمانك یوزینی ستراتمك ابوزید دیدی اول‌سیاه بولوت كه روی آسمانی
سترایدوب یاغموری اولمیه اكادجنه‌دیرلر واكر یاغموری اولورسه داجنه دیرلر
ودجن مطركثیر معناسنه‌در (دخون دودكردن آتش) آتشك‌تو تونی توتمك‌یقال
(دخنت‌النار دودكرد آتش) آتش توتدی وفی‌الاساس دخنت‌النار ای‌سطع
دخانها واول طعام‌كه توتون‌رایحه‌سی‌اوله دخن البطیخ دیرلر (دهن بروغن چرب
كردن) برنسنه‌یی‌یاغلامق‌یقال(دهن‌رأسه‌بروغن‌چرب كردسرش‌را) باشنی یاغ‌ایله
یاغلادی (رزن برگرانیدن) برنسنه‌یی‌الی ایله قالدرمق كه ثقیل‌میدر خفیف میدر
بیلمك ایچون یقال (رزن الشیٔ بیده بركرانید چیزرا بدستش) الی ایله برنسنه‌نك
آغرلغنی‌بیلدی (رسن‌افسار برسرستور نهادن) دابه‌نك‌باشنه‌یولاركچورمك‌ودابه‌نك
یولار دوره‌جق یرینه مرسن‌دیرلر ودابه‌یی ایپ‌ایله باغلمغه دخی‌رسن‌دیرلر (رطانة

بجزاز تازى سخن كفتن) عربى لساندن غيرى لسان ايله سوز سويلمك يقال رطن بزبان
عجمى سخن كفت) لغت عربيه‌دن غيرى لغت ايله سوز سويلدى (ركون ميل كردن)
ميل اتمك يقال (ركن اليه ميل كرد بأو) اكا ميل اتدى يركن نصر بابندن وركن يركن
فتح بابندن ابو عمرو ديدى كه لغات متداخله‌دن‌در وركن يركن علم بابندن (سجن در
زندان كردن) زندانه قومق وسجن سينك كسريله زنداندر يقال (سجنه در زندان
كرد اورا) آنى زندانه قودى وحبس اتدى (سخن وسخونة: كرم شدن) اسى اولمق يقال
(سخن الشئ كرم شد چيز) نسنه اسى اولدى (وماء سخن وسخين آب كرم) اسى صو
(وهو السخون شورواء كرم) اسى شورواء يسخن نصر بابندن وسخن يسخن حسن بابندن
(وسخنت عينه سخنة كرم شد ديدهٔ او) آنك كوزى اسى اولدى (وهى سخين العين مردم
كرم ديده) كوزى اسى كسنه پوشيده اولميه كه بر كسنه مسرور اولسه اكا قرير العين محزون
اولسه سخين العين ديرلر اقر الله عينه سرور ايله خير دعاء واسخن الله عينه حزن ايله بددعا
مقامنده استعمال اولنور وفى الحقيقه كوزى صووق وكوزى اسى اولمق مراد دكلدر
بلكه حضرت الله آنى مسرور وآنى محزون ايتسون ديمك مراددر ودخى قرير العين
كوزى صووق وسخن العين كوزى اسى كسنه ديمك دكلدر بلكه كوزينك ياشى
صووق وكوزينك ياشى اسى ديمك مراددر وحين سرورده كوزدن آقن ياش
صوق ووقت حزنده آقن ياش اسى اولمغله برودت دمع سروره لازم وسخونت دمع
حزنه لازم اولمق علاقه‌لريله لازملرى ذكر وملزوملرى مراد اولمشدر (سدانه
خدمت كردن كعبه ومانند آن) كعبه مثللو تعظيمى لازم اولان خانه‌يه خدمت اتمك
يقال (سدنه خدمت كرد اورا) اول خانه‌يه خدمت اتدى (وهم سدنة الكعبة ايشان
خدمتكاران كعبه‌اند) ج (سكون آراميدن) قرار اتمك يقال (سكن آرام كرفت)
قرار طوتدى وهى السكينة وقار معروفدر (سكون وسكنى ساكن شدن درجايى)
بريرده اقامت اتمك يقال (سكن الدار ساكن شد در سراى) سراى‌ده ساكن اولدى
(شطن دور شدن) بعيد اولمق يقال (شطن عنه) اى بعد (وبريسمان بستن ستو را) ودابه‌يى
براپ ايله باغلامق يقال (شطنته) اى شددته بالشطن قال الخليل والشطن الحبل الطويل
(طعن خستن بنيزه وعيب كردن) نيزه ايله دورتمك وتعييب اتمك يقال (طعنه بالرمح
بخست اورا بنيزه) نيزه ايله آنى دورتدى يطعنه نصر بابندن ويطعنه فتح بابندن (وهو مطعان
مرد بسيار نيزه خلنده) چوق نيزه ايله دورتيجى كسنه مراد شجاعتده مبالغه‌در وطعن
عليه فى حسبه طعنه كرد برودر كوهرش) آنك اصل وحسبنه طعن اتدى يعنى بد اصلدر
ديو تعرض اتدى مصنف اساسده ديدى كه طعن فى نيطه ديرلر بر كسنه هلاك اولسه

وطاعوندن هلاك اولان كسنه‌يه مطعون ديرلر زيرا عرب طواعينه رماح الجن تسميه
ايدوب زعم ايدرلر كه آنى جن دورتر انتهى (علون وعلن آشكارا شدن) آشكارا
اولمق يقال (علن الامر آشكارا شد كار) ايش آشكارا اولدى نصر بابندن وعلن الامر
يعلن علم بابندن وهى العلانية آشكارا كه سر مقابلى‌در وعلوان الكتاب عنوان الكتاب
معناسنه‌در (فطنة وفطن وفطانة دريافتن) فهم اتمك يقال (فطن الامر دريافت كار را)
ايشى فهم اتدى يفطن نصر بابندن وفطن يفطن علم بابندن (قطون مقيم شدن) بريرده
اقامت وتوطن اتمك يقال (قطن الدار مقيم شد در سراى) سرايده اقامت اتدى (كمون پنهان
شدن) صاقلنمق يقال (كمن له فى موضع كذا پنهان شد از براى او در فلان جاى) فلان يرده
آنك ايچون پنهان اولدى يعنى پوسويه كيردى وهى الكمين جاى پنهانى صاقلنه‌جق ير
وتقول حبك فى الفؤاد كمين وانت بذلك قمين (كهن وكهانة اختر كويى كردن)
فالجى لق اتمك يقال (كهن فال كويى كرد) فالجيلق اتدى يكهن نصر بابندن وكهن يكهن
حسن بابندن جوهرى ديدى كه نصر بابندن اولدقده فالجيلق اتدى معناسنه وحسن
بابندن اولدقده فالجى اولدى معناسنه اولور واولك مصدرى كهانة وثانينك مصدرى
كهانة كلور (مجون ومجانة باك ناداشتن از كفتن هرچه فرازبان آيد) لاأبالى اولوب
لسانه هرنه كلورسه سويلمك جوهرى انسان هر ايشنده لاأبالى اولمغله تفسير اتدى يقال
(مجن بى باك شد) لاأبالى اولوب اصلا قول وفعلنى قايرمدى (وهو ماجن مرد بى باك)
لاأبالى تعبير اولنان كسنه ابن دريد ديدى كه مجن الشئ ديرلر صلب معناسنه يعنى بر شئ قاتى
اولدى ويوزى پك اولمغله ماجنه ماجن ديرلر وفارسيده بو وجه اولان كسنه‌يه شوخ
دخى ديرلر (مرون خو كردن بچيزى) بر نسنه‌يى عادت اتمك يقال (مرن على الامر
خو كرد بچيزى) بر نسنه‌يه معتاد اولدى كه هميشه آنى ايشلر (مهن ومهنة ومهنة خدمت
كردن) خدمت اتمك يقال (مهنه خدمت كرد اورا) يمهنه نصر بابندن ويمهنه فتح بابندن

اول كافك كسرى وثانى كافك فتحيله (منه)

المضاعف من هذا الباب

ب (جب بريدن) كسمك لكن اكثر استعمالى ذكر وخصيتين قطعنده‌در لهذا بعض
نسخه‌ده خادم كردن وساده كردن ايله تفسير اولندى يقال (جبه بريد اورا) آنى كسدى
(حب ومحبة دوست داشتن) محبت اتمك يقال (حبه دوست داشت اورا) اكا محبت
اتدى كه سودى تعبير اولنور (خبب وخبيب دويدن) يلمك عدو كبى يقال (خب الفرس
بدويد اسب) آت يلدى وخب وخب حيله كار وخداع كسنه‌يه ديرلر وخب النبات
ديرلر اوت اوزادى معناسنه (ذب دور كردن) منع اتمك يقال (ذب عنه القبيح دور كرد
ازو زشت را) يارامزى آندن دفع اتدى (رب پروردن وملك خويش آوردن) بسلمك

وكندو تحت ملكنه كتوردی يقال (ربه پروردا اورا) آنی بسلدی و آنی ملكنه
كتوردی ولفظ رب اسماء الهيه دندر غيری ده استعمالی اضافت ايله در رب الدار
ورب الغلام كبی (ورب النحی بالرب پرورده مشك را بشيره) تولومی شيره ايله
پرورده ايتدی ورياحين ايله ياپلمش طلاو بنفشه وياسمين وكلدن ياپلمش طلا كبی
وهر نسنه نك صوينی آز آتش ايله قاينايوب قويولنمش اوله اكارب ديرلر وصو
طلومنی بعض طلالر ايله ترتيب واصلاح ايدوب اكا سقاء مربوب ديرلر بزم ديار مزده
مطهره لره اتدكلری كبی (سب ومسبة دشنام دادن) بركمسنه يه سوكمك يقال (سبه
دشنام داد اورا) اكا سوكدی (وهی السبة چيزی كه برای او دشنام دهند) بر نسنه كه آنك
ايله سب ايدرلر كه اول نسنه باعث عار اوله مثلا بركمسنه بركمسنه يه احمق وديوث
ديو شتم ايلسه حماقت ودياثت سبه در وشتم اتمكی عادت ايدن كمسنه يه مسب ديرلر
ميمك كسريله وخلقك سب اتدكلری كمسنه يه رجل سبة ديرلر ودبره سب ديرلر
است معناسنه (شب آتش افروختن) آتش علولندرمك يقال (شب النار بيفروخت
آتش را) آتشی علولنديره جك نسنه يه شبوب ديرلر وقود كبی (وبرانكيختن جنك
ودخی جنك پيدا ايدوب قزيشدرمق (وافروخته كردن لون) وبر نسنه نك لونی اظهار
اتمك شعرها يشب لونها ديرلر صاچ يوزينه زينت ويروب چهره سنك رنكنی اظهار
اتسه (صب ريختن آب) صوينی دوكمك يقال (صبه بريخت اورا) دوكدی آنی وكاسه نك
ديبنده باقی قلان صويه صبابه ديرلر وتصابته ای شربت صبابته (عب آب خوردن
بنهيب) شدة ايله صو ايچمك يعنی آهسته آهسته ايچميوب كوكرجين ايچر كبی ايچمك
وفی الحديث الكباد من العب يعنی جكر مرضی صوينی تأنی ايله ايچامكدن اولور قيل
لاتشربوا شرب الحمام يقال (عب الماء نامزيده خورد آب را) صوينی صور ارق تأنی ايله
ايچميوب عجله ايله ايچدی وبعض نسخه ده بشتاب خوردو بعضنده بنهيب خوردو بعضنده
دمادم خورد آب را واقع اولدی مآل بر در (عباب موج زدن دريا) دريا تموج اتمك (كب بروی
افكندن) يوزی اوزرينه براقمق كه يوزی اوستنه يقمق تعبير اولنور يقال (كبه بروی
افكند اورا) آنی يوزی اوزرينه يقدی وكبكبه دخی بو معنايه در مخفی اولميه كه كب لفظی
متعدی واكب لفظی لازم وآنك مطاوعتی در يقال كب الله لوجهه فاكب علی وجهه
وبو خصوص نوادر دندر وكبابه كباب تسميه اولنديغی كوز اوزرينه ات كب اولنديغی ايچوندر
(وكروهه كردن ريسمان) واپلكی يومق اتمك واول يومغه كبه وجروهق دخی ديرلر
(هبوب وزيدن باد) ييل اسمك يقال (هبت الريح بوزيد باد) ييل اسدی (هب از خواب
بيدار شدن) اويقودن اويانمق يقال (هب النائم بيدار شد خفته) اويويان كمسنه اوياندی
(هباب نشاط كردن شتر در رفتن) دوه يوردكده نشاط اوزره يورومك * ت (حت

افشاندن) سلكمك يقال (حت الورق عن الغصن افشاند برك را از شاخ) بوداقدن
ياپراغی سلكدی (وفرومالیدن چيزی از جامه) وثوبدن بر نسنه يی اومق فرك كبی يقال
(حت المنی عن الثوب) ودوكولن ياپراغه حتات ديرلر (فت خرد مرد كردن) اوفاق اوفاق
اتمك يقال (فته ريزه كرد اورا) آنی اوفاقلادی وهو الفتات ريزه اوفاق ومسكك اوفاغنه
فتات وكساره وسقاطه ديرلر وفی المثل (كفا مطاقة تفت اليرمع) يرمع بر نوع يومشاق
بياض طاشدر يعنی مطلقه اولان خاتونك اللری اول طاشی اووار واوفاقلر كه تلاشندن
اكا مشغول اولور وبو عملدن اكا فائده حاصل اولمز اول كمسنه حقنده ضرب اولنور
كه اكا بر بلا نازل اولدقده فرياد وفغان ايدر لكن هيچ كمسنه آنی مهم اتميوب فريادی
مفيد اولمز ومالك هذه الفتفة الی فلان ديرلر سكانه واقع اولدی كه فلان كمسنه ايله
سر سو بلشرسين وفت فت سويلشديلر ديدكلری فتفته دن محرف اولمق ملاحظه
اولنور وتركوهم حباتا وحتافتا ديرلر اهلكوهم معناسنه (قت سپست درودن) يونجه
بچمك وقته يونجه يه ديرلر فصفصه كبی (وسخن چينی كردن) ونماملق اتمك وفی الحديث
لا يدخل الجنة قتات وقتيتی نميمه معناسنه در (لت تر كردن پست باب وجز آن) قاووتی صو ايله
وغيری نسنه ايله ايصلادوب قارشدرمق جدح دخی بو معنايه در يقال (لت السويق بالعسل
بياميخت پست را بانكبين) قاووتی بال ايله قارشدردی (مت نزديكی جستن بكسی بسببی)
بركمسنه يه بر وسيله ايله تقرب ايسته مك ووسيله يه ماته ديرلر (وكشيدن چكمك * ث
(بث پراكنده كردن) طاغتمق يقال (بثه پراكنديدش) آنی پريشان اتدی بث الخبر
وابث الخبر ديرلر نشره معناسنه ديرلر وكاهی مبالغه ايچون بثث الخبر ديرلر وبثبث
الخبر بثبثة ای نشرته وبث حال وحزن معناسنه كلور ابثثتك ای اظهرت لك بثی (جث
از بن بريدن) كوكندن كسمك وكوكندن چيقارمق استيصال كبی (حث بركاری
انكيختن) بر ايشه ترغيب اتمك كه قندرمق تعبير اولنور حض كبی يقال (حثه علی الامر
برانكيخت اورا بكار) آنی ايشه ترغيب اتدی (وبشتاب رفتن) وسرعت ايله يورومك
يقال (سير حثيث رفتن بشتاب) سرعت ايله اولان يورومك يعنی اول سير كه آنك
صاحبی آنده سرعت ايدر جوهری ديدی كه ولی حثيثا ای مسرعا حريصا ج (بج شكافتن
ريش) ياره يی يارمق (حج وحجة زيارت كعبه كردن) كعبۀ مكرمه يی زيارت اتمك ابن
السكيت ديدی كه حج اصلنده قصد معناسنه در رجل محجوج ديرلر مقصود معناسنه
وحجوا فلاناً ديرلر بركمسنه يه چوق واروب كلسه لر صكره نسك ايچون مكه يه قصدده
استعمالی متعارف اولدی يقال (حج البيت زيارت كرد كعبه را) زيارت
اتدی كعبه يی وهو الحاج حاجی حجيج وحجاج ج مؤنثنده امرأة حاجة وجمعنده

نسوة خواج ✲ معلوم اوله که اضافت ایله ضارب زید وتنوین ایله ضارب زیداً
کلاملرینك فرقی بودرکه اضافت صورتنده مراد زمان ماضی‌ده زیدی برکسنه‌نك
ضارب اولدیغنی اخباردر وتنوین صورتنده تکلم وقتندن صکره ضرب ایده‌جکندن
اخباردر پس اول خاتونلرکه اداء حج ایتمشلردر آنلره حواج بیت الله دیرلر اضافت ایله
واکر اداء حج صددنده اولوب هنوز اداء حج اتمامشلردر آنلره حواج بیت الله دیرلر
اضافتسزکه لفظ حواج غیرمنصرف اولمغله ظاهراً اکرچه منون دکلدر لکن تنوین
ملحوظ در معنای مذکوری افاده ایچون (وبحجت بکسی غلبه کردن) برهان ایله برکسنه‌یه
غالب اولوب الزام اتمك یقال حاجه فحجه ای غلبه وفی المثل لج فحج یعنی خصمیله
منازعه اتدی ومنازعه‌سی حجت ایله غلبه‌سنه باعث اولدی بعضیلر دیدیلرکه برکسنه
سیاحت بلدان ایدرایدی اثنای سیاحتده مکه‌یه داخل اولدی ووقت دخول حج
موسمنه مصادف اولمغله حج اتمکه رغبتی یوق ایکن مکه‌ده بولنمغله حج اتدی پس
تقدیر کلام لج فی التطواف حتی حج دیمك اولور ابوعبیده دیدی‌که اول کمسنه حقنده
ضرب اولنورکه لجوج اولدیغندن کندونك شانندن اولمیان نسنه‌یه واصل اولور (رج
جنبانیدن) تحریك اتمك یقال (رج الله الارض بجنبانید خدای زمین را) حضرت الله
ارضی تحریك اتدی (زج آهن بن نیزه برکس زدن) نیزه‌نك دیبنك دموری ایله
برکسنه‌یی اورمق واول کمسنه‌یه مزجوج دیرلر ومزج مزراق کبی قیصه آلت حرب در
(فج پای ازهم وانهادن) ایکی آیاغنی بری برندن آیرمق که آپشنی آیرمق دیو تعبیر
اولنور (مج آب از دهن بینداختن وجز آن) آغزدن صویی وغیری نسنه‌یی آتمق یقال
(مج الشیٔ بینداخت از دهن چیزرا) آغزدن نسنه‌یی آتدی (وهو المجاج آنچه از دهن
بیرون اندازند) اول نسنه‌که آغزدن طشره آتلرلر ✲ ح (دح پنهان کردن زیر خاك)
برنسنه‌یی یرالتنده صاقلمق دس معناسنه (سح ریختن چیزی) برنسنه‌یی دوکمك یقال (سحه
بریخت اورا) آنی دوکدی (سحوح خود ریخته شدن چیزی) برنسنه کندو دوکلمك
یقال (سح بنفسه خود ریخته شد چیز) نسنه کندو دوکلدی ✲ خ (زخ سبوختن)
دورتمك وصانچمق غرز کبی صاحب نهایه دیدی که مزخه کسر میم ایله زوجه
معناسنه در زوجی آنی زخ یعنی جماع اتدیکی ایچون تسمیه اولندی جوهری میمك فتحیله تصحیح
اتدی یقال (بات یزخها) ای ینکحها وحضرت علی رضی الله عنه‌دن روایت اولندی که
بیت طوبی لمن کانت له مزخة ✲ یزخها ثم ینام الفخة (وبدست وا انداختن) ال ایله
برنسنه‌یی طوتوب چوقوره آتمق وفی الاساس زخه فی وهدة دفعه فیها (صخ کر کردن)
صاغر اتمك یقال (صخته الصاخة کر کرد اورا آواز سخت) صاغر اتدی آنی صیحهٔ

(شدیده)

شدیده وصاخه اسماء قیامتدندر (نخ نیك راندن ستور) دابه‌یی عنف ایله سورمك قال
✲ والنخ لم یترك لهن مخا ✲ د (اد: رسیدن بلای سخت) بلای شدید یتشمك یقال (ادته
الداهیة برسید بوی بلای دشوار) اکا مشکل بلا یتشدی (اد) همزه‌نك کسریله
(چیزی عجیب) عجیب نسنه که مثلی آز کوریلوب آز اشیدیلمش ومنه قوله سبحانه لقد
جئتم شیئا ادا (بد: پراکنده کردن) پریشان اتمك یقال (بده بیده) فرقه (جد وجداد
بریدن چیزی) برنسنه‌یی کسمك یقال (جد النخل ببرید خرمای خرمابنان را) خرما
اغاجلرینك خرماسنی کسدی (حد: کنارهای چیزی پدید کردن) برنسنه‌نك نهایت
وسنورینی ظاهر اتمك یقال (حد الدار حد پیدا کرد سرای را) سرایه سنور ونهایة
پیدا اتدی یعنی حدود اربعه‌سنی بیان اتدی (وهی حدود الدار حدهای سرای) سرایك
حدودی (وحد برکسی زدن) وبرکمسنه‌یه حد شرعی اورمق یقال (حد السکران حد زد
مست را) سرخوشه حد اوردی (وباز داشتن از کاری) وبرایشدن منع ایتمك لهذا ابوابه
حداد دیرلر واکرچه زندانجی‌یه دخی حداد دیرلر لکن محتملدرکه محبوسلری
خروجدن منع ایتدیکی ایچون اوله ومحتملدرکه دموردن زنجیر وبوقاغو ایله مشغول
اولدیغی ایچون اوله وحد شرعی‌یه حد تسمیه اولندیغی حد شرعی اجرا اولنان کمسنه‌ اول
جرم مثللو جرمه معاودتدن منعی متضمن اولدیغی ایچوندر (خد سوراخ در زمین
کردن) یرده دلوك اتمك یقال (خد فی الارض سوراخ کرد در زمین) یرده دلوك اتدی
(وهو الخد والاخدود سوراخ) اول یرده اولان دلوك جوهری اخدود یرده شق
مستطیل دردیدی کشافده مصنف اخدودی شق ایله تفسیر اتدکدنصکره خد
واخدود بناء ومعنی حق واحقوق کبی دردیدی (رد ومرد باز کردانیدن) کیرو
دوندرمك یقال (رده باز کردانید) کیرو دوندردی (ورد علیه الشیٔ) دیرلر برنسنه‌یی
قبول اتسه (ودرهم رد درم نبهره) کچمز آقچه (وهی المردودة زن هشته) مطلقه خاتون
زوزنی رد تفسیرنده زن باخانهٔ پدر فرستادن دیدی (سد استوار کردن رخنه) برشیئك
کدوکنی یاپوب محکم اتمك یقال (سد الثق ببست بند کشادهٔ آب را) صویك آچلمش بندینی
باغلایوب یاپدی (شد استوار بستن) برنسنه‌یی محکم باغلامق یقال (شد الشیٔ
استوار بست چیزرا) نسنه‌یی محکم باغلادی اوثقه معناسنه (ودویدن) سکرتمك یقال
(وقد شد) ای عدا (شد وشده حمله کردن) حمله اتدی جوهری شد حمله وشدة حملهٔ
واحده‌در دیدی یقال (شد علیه حمله کرد بروی) حمله اتدی آنك اوزرینه (صد: باز
کردانیدن) کیرو دوندرمك یعنی منع وصرف اتمك یقال (صده باز کردانید ش)
کیرو دوندوردی آنی وبرنسنه‌دن منع اتدی صرفه معناسنه (صدود خود باز ایستادن) کندو

كيرو طورمق يقال (صدبنفسه خود بازايستاد) كندو كيرو طوردى يعنى اعراض
اتدى (صديد بانك كردن) فرياد اتمك يقال صد يصد وبصداى ضج (ضد پر كردن
مشك) قربه‌يى طولدرمق يقال ضدالقربة ملأها (عد وعدد شمردن) صايمق يقال
(عدالشئ بشمرد چيزرا) نسنه‌يى صايدى احصاه معناسنه (وهوالعدد شمار) صايى اعداد
ج وبه مرض عداد ديرلر برمرض بركمسنه‌يه كاه كلوب كاه كتسه وسكا يلده بركره
كلورم ديه‌جك يرده لاآتيك الاعداد الثمر الثريا ديرلر زيراقمر ثريا يعنى دبران منزلنه
يبلده بركره كلور عديدم يقال (هم عديد الرمل ايشان بشمار ريكند) آنلر قوم صاغشنجه
درلركه كثرتدن كنايه‌در (وعنده عدة اشياء در نزدوى چند چيزيست شمرده هست)
آنك عندنده برقاج معدودنسنه واردر (قد : بدراز بريدن) اوزونلغنه كسمك يقال
(قده ببريدش بدراز) اوزونلغنه كسدى آنى واوغلاق دريسنه دخى قد ديرلر وفى المثل
مايجمل قدك الى اديمك واديمدن مراد جلد عظيمدر يعنى سكا سبب نه اولدى كه كوجك ايشى
بيوك ايشه قياس ايدرسن وكلمهٔ الى معنى اعتباريله ذكر اولنمشدر يعنى مايضم قدك الى
اديمك ميدانى ديدى كه قياسده خطا ايدن كمسنه حقنده ضرب اولنور وبركمسنه‌يى عدم
تميزايله توصيف وقتنده مايعرف القد من القد ديرلر يعنى اوغلاق دريسى ايله قايشى
فرق اتمز وبركمسنه‌يى برنسنه‌مالك ديه‌جك يرده ماله قد ولاقحف ديرلركه قدردن
چناق وقحف اغاجدن چناقدر (كد: رنجانيدن) انجتمك يقال (كده برنجانيداورا) آنى
انجتدى وزحمته براقدى (وخود رنجيدن) كندو انجتمك يقال (كده بنفسه خود برنجيد)
كندو انجتدى وزحمته دوشدى (لد: دارو بيك جانب دهن فرو كذاشتن) داروبى آغيزك
برطرفنه قومق واول دارويه لدود ديرلر وفى المثل جرى منه مجرى اللدود مبغوض
واستكراه اولنان نسنه‌ده ضرب اولنور (مد كشيدن) چكمك يقال (مدالثوب بكشيد
جامه‌را) جامه‌يى چكوب اوزاتدى (وبسيار شدن آب) وصو چوق اولمق يقال (مدالنهر
آب جوى بسيار شد) نهرك صويى چوق اولدى جوهرى المد السيل ديدى يقال مدالنهر
ومده نهر آخر (هدشكستن بنا) بنايى قيرمق يعنى يرندن اويناتمق يقال (هده شكست
اورا) آنى قيردى كسره وضعضعه معناسنه (وشكسته كردن اندوه ومصيبت
خداوندانرا) غم ومصيبت صاحبنى ضعيف اتمك هدته المصيبة ديرلر اوهنت ركنه معناسنه
ابن الاعرابى هدجواد كريم هد جبان ضعيف معناسنه‌در وديوار مثللو نسنه يقلدقده
ظهور ايدن صوته هده ديرلر * ذ (بذ: غلبه كردن) غالب اولمق يقال (بذه چيره شد
بروى) آنك اوزرينه غالب اولدى وبذة سيئة معناسنه‌در حال فلان بذة ديرلر سيئة
يعنى حالى يرامزدركه فناتعبير اولنور ورثيث الهيئة اولان كمسنه‌يه باذالهيئة وبذالهيئة

ديرلر (جذبريدن وپاره پاره كردن) كسمك وپاره پاره اتمك يقال (جذه ببريد اورا
وپاره‌پاره كرداورا) آنى كسدى وانى پاره پاره اتدى وهرپاره‌يه جذاذ وجذاذ ديرلر (قد
پربرتير نهادن) اوقه‌يلك كچورمك (وكنارها ازآن ببريدن) اول يلكلرك اطرافنى كسمك
وقذه اوق يلكى ويلكى اولميان اوقه اقذ ويلكى اولان اوقه مريش ديرلر وقذه برغوث
معناسنه دخى كلور (هذبشتاب خواندن وزود بريدن) عجله ايله اوقومق وسرعت ايله
كسمك * ر (جر كشيدن) چكمك يقال (جر الشئ كشيد چيزرا) نسنه‌يى چكدى
(وجنايت كردن) يقال جر عليهم جريرة اى جنى عليهم (ذر: چيزى سوده
ونرم برچيزى پراكندن) سورتلمش يومشاق نسنه‌يى برنسنه‌نك اوزرينه
اكمك يقال (ذرالدواء على الجراحة پراكند دارورا برريش) داروبى ياره اوزرينه
اكدى (وهوالذرور داروى پراكنده‌نى برجراحت) ياره اوزرينه اكه‌جك دارو
ذريره دخى بومعنايه‌در (ذرور برآمدن آفتاب) شمس طلوع اتمك يقال (ذرت الشمس
برآمد آفتاب) كون طوغدى مصنف اساسده ذرقرن الشمس عبارتنى مجازده ايراد
اتدى (زرتكمه نهادن برپيراهن) كوملكى ايلكله‌مك يقال (زرالقميص بند نهاد برپيرهن)
كوملكى باغلادى وازرالقميص ديرلر كوملكنه ايلك پيدا اتسه (سروسرة وسرور
شادمان كردن) مسرور اتمك كه سوندرمك تعبير اولنور يقال (سره شادمانه كرداورا) آنى
مسرور اتدى (وهى السراء شادى) سونمك (سر: ناف كودك بريدن) معصومك كوبكنى
كسمك يقال (سرالصبى ناف بريد كودك را) معصومك كوبكنى كسدى (شرچيزى
درآفتاب نهادن تاخشك شود) برنسنه‌يى قورومق ايچون كونشه قومق يقال (شررت
الثوب اى بسطته فى الشمس (صربستن بركوى) بزپاره سيله باغلامق يقال (صرالدراهم
بست درمهارا بركوى) اقچه‌لرى بزپاره سيله باغلادى بعض نسخه‌ده دركيسه كرد
واقع اولدى جوهرى ديدى كه الصرة للدراهم وصررت الصرة شددتها وستيغ داشتن
ستوركوش را)ودابه قولاغنى طوغرى طوتمق يعنى قولاقلرن دكمك يقال صرالحمار
اذنيه برداشت خردوكوش را) اشك ايكى قولاقلرينى يوقاروقالديردى صوت استماع
ايتمكيچون (وبستن سربستان شتر) ودوه‌نك ممه‌سنى ياوروسى امه‌سن ايچون باغلامق يقال
(صراخلاف الناقة ببست پستانهاى شترماده) ديشى دوه‌نك ممه‌لرين باغلادى (ضرزيان)
مرض وهزال وآچلق وصوسزلق كبى (ضرومضرة كزند رسانيدن اورا) اكاضرر
يتشدرمك يقال (ضره كزند رسانيد اورا) اكاضرر يتشدردى وهى الضراء
والضرركزندكه نفع مقابلى در (طرور دميدن سبلت) بيق ظهور اتمك كه ترلمك تعبير
اولنور واصلنده طرور اوت بتمكه ديرلر ايدى يقال (طرالنبت) اى نبت صكره بيق

تمكده دخی استعمال اولندی یقال (طرشاربه برویدسبلت او) آنك بیغی بتدی (طر
تیزكردن چیزی) برنسنه‌یی كسكین اتمك یقال (طرالسكین تیزكرد كاردرا) بچاغی
كسكین‌اتدی (وشكافتن كیسه) وكیسه‌یی یارمق یقال (طرالطرار بشكافت كیسه‌را
كیسه‌بر) كیسه‌یی یاردی كیسه كسیجی كه یان كسیجی تعبیر اولنور وبركمسنه غضب
اقتضا ایتمین یرده بی محل غضب اتسه اول غضبه غضب مطر دیرلر (عرسركین
درزمین زدن) نجسی زمینه براقق یقال (عرالطیریعرعرة) ای سلح (غرار چینه‌دادن
مرغ بچه‌را بمنقار) قوش یاوروسنه بورنی ایله یم ویرمك (غروغرور فریفتن) آلده‌مق
یقال (غره بفریفت اورا) آنی الدادی (وهوالغرورفریبنده) آلدادیجی ابن‌السكیت
غرورشیطاندر دیدی ومنه قوله تعالی ولایغرنكم بالله الغرور وغرورغرغره ایده‌جك
دارویه دخی دیرلر (فروفرار دندان ستوررا نكریستن كه پیراست یاجوان) دابه‌نك
دیشنه باقمق كه پیرمیدر یاجوانمیدر بیلمك ایچون یقال (فراسنان الدابة نكریست دندانهای
ستوررا) دابه‌نك دیشلرینه باقدی وفی المثل ان الجواد عینه فراره یعنی ایو آت كوزندن
جواد اولدیغی معلوم درآغزینی آچوب دیشنه باقمغه حاجت یوقدر دیه‌جك محلده
ضرب اولنور ان الخبیث عینه فراره مذكورك مقابلی در (قرآب سردبرچیزی ریختن)
صووق صویی برنسنه‌نك اوزرینه دوكمك یقال (قررت القدراقرها قرا اذا صببت فیها
القرارة) قراره اول صودر كه طعام طبخ اولندقدنصكره چوملكه یاپشمه‌سین ایچون
قورلار وچوملكه یاپشنه قرور دیرلر (وقراردادن حدیث دركوش مستمع) وسوز
مستمعك قولاغنده قرار داده اولمق قرالحدیث فی اذنه دیرلر كویا كه سوز قولاغنه
صب اولندی (كر بازكردانیدن) كیرو دوندرمك یقال (كره بازكردانیدش) آنی
كیرودوندردی (كرة وكرورخود بازكردیدن) كندوكیرودونمك یقال (كربنفسه
خوبازكردید) كندوكیرودوندی پس لازم ومتعدی استعمال اولنور (كرحمله كردن) حمله
ایلك یقال (كرعلیه حمله كرد بروی) آنك اوزرینه حمله اتدی وكره سفینه‌نك بادبانك
ایپنه دخی اسمدر وكرتان وقرتان صباح واخشام معناسنه یعقوب روایت اتدی (مرومرور
كذشتن) كچمك علی وباایله استعمال ولنوریقال (مرعلیه ومربه بكذاشت اورا) اكا اوغرادی
ومرمیك ضمیله آجی معناسنه درپیرلكه وخسته‌لكه امران دیرلر ومالمر وماحلی دیرلر
فلان كمسنه ایودن كوتودن برحرف سویلمدی دیه‌جك محلده * ز (از: جنبانیدن) تحریك
اتمك یعنی بركمسنه‌یی برنسنه‌یه تهییج واغراء اتمك كه قیندرمق تعبیر اولنور یقال
(ازه: بجنبانیداورا) آنی تحریك اتدی اغراء معناسنه قال الله تعالی انا ارسلنا الشیاطین
علی الكافرین تؤزهم ازاً ای تغریهم علی المعاصی وقارشدرمق معناسنه دخی دیرلر یقال

(ازززت الشیء) ای ضممت بعضه الی بعض (بز: ربودن) قاپوب آلمق یقال (بزه بربودش)
قاپدی آنی وفی المثل من عزبزای من غلب اخذ السلب (جزوجزازوجزاز بریدن پشم كو
سفند) قویونك یوكونی قیرقمق یقال (جزالشاة پشم بازكرداز كوسفند) قویوندن یوكی آیردی
یعنی قرقدی واول آلته مجز دیرلر كه فارسیده دوكارودوكاژدخی دیرلر (ودرودن كشت)
واكینی بچمك یقال (جزالزرع بدرود كشت را) اكینی بچدی (حزبریدن سریااندام دیكر)
باشی یاغیری عضوی كسمك جوهری مطلقا قطع ایله تفسیر اتدی یقال (حزه سربریدش)
باشنی كسدی (خزپرچین بردیوارنهادن) دیوار اوزرینه تیكن مثللونسنه قومق
اوزرینه كمسنه‌لر چیقمسون ایچون (رزچیزی درزمین فروبردن) برنسنه‌یی یره صوقمق
یقال (رزالسكین فی الجدار وزرالقلم فی القرطاس) ای طعن وثبت (وخایه نهادن
ملخ) وچكركه قویروغنی زمینه صوقوب یمورطه قومق (عزغلبه كردن) غلبه اتمك
یقال (عزه غالب شدبروی) اكا غالب اولدی میدانی مجمع ده من غزبزمثلنك موردنده
مفصل دن بووجهله روایت اتدی كه قبیلهٔ طی دن جابربن رالان دیرلر بركمسنه ایكی
كمسنه ایله دخی بركون طشره كتدیلر حیره قریب واردقلرنده منذربن ماءالسماء دخی
اول كونده بنوب طشره چیقمشیدی كه اول كونده هركیمه راست كلسه البته قتل ایدر
ایدی مزبورلره مصادف اولوب قتل ایتمكیچون عسكرمذكورلری اخذ ومنذرحضورینه
كوتوردیلرمنذرمزبورلره خطاب ایدوب دیدی كه اوچ كمسنه‌بری بریكوزایله محاربه
ایدك هرقنغكزغالب اولورسه اطلاق وباقیكزی قتل ایدرم مقارعه اتدیلرجابرغالب
اولدی واكاتخلیهٔ سبیل ایدوب باقیسن قتله فرمان اتدكده جابرآنلری جلادلرالنده
كوردكده من عزبزدیوب مثل ارسال اولندی (قزازجای برجستن) یرندن صیچرامق
اساسده دیدی كه قزقزة اذاجمع جرامیزه فوثب كه تركیده طورطوب اولدی
وآتیلدی تعبیر اولنور (لزلازم كردن) ایكی نسنه‌یی بری برینه لازم اتمك یاغلامق
ویاپشدرمق كبی (وپشتوان درنهادن) قاپویی ترقازلمق وقاپوترقازنه لزارالباب دیرلر (مز
مزیدن) صورمق مص معناسنه (هزوهزه جنبانیدن) تحریك اتمك یقال (هزه بجنبانیدش)
آنی تحریك اتدی * س (بس خرد مرد كردن چیزی را) برنسنه‌یی اوفاق اوفاق
قیرمق یقال (بس الحجارة ریزه كرد سنك را) طاشی اوفاقلادی (ونرم راندن
ستور) ودابه‌یی آهسته سورمك (وتركردن بست) سویق ودقیق مثللو
نسنه‌لری یاغ ایله یاخود زیت ایله قرشدروب طبخ اتمدن اكل اتمك (جس
بسودن بدست) ال ایله سورتمك كه ال ایله یوقلمق تعبیراولنور یقال (جسه بسود
بدست اورا) ال ایله آنی یوقلادی (وهی المجسة جایكاه سودن) ال ایله سوره‌جك
موضع وفی المثل افواهها مجسها دوه كركی كبی اكل وشرب ایتدی كه سموز اولدیغنه

دلالت ایدر ال ایله سموزلکنی یوقلامغه حاجت قالمز ان الجواد عینه فراره مثلنه قریبدر (حس کشتن) قتل اتمك (حسه بکشت اورا) آنی اولدردی وفی الاساس وصبحوهم فحسوهم ای قتلوهم قتلاذریعا (وبشانه کردن ستور) ودابه‌یی قشاغو ایله قاشیوب غبارینی کیدرمك یقال (حس الدابة بالمحسة شانه کرد ستوررا بشانه) دابه‌یی قاشوغی ایله قاشغلادی وقاشه‌غویه عربیده فرجون دخی دیرلر (وسوختن سرما کیاه‌را) وصوق اوتی یاقدی یقال (حس البرد الکلأ) ای احرقه (دس پنهان کردن چیزی) برنسنه‌یی صاقلامق یقال (دسه فی التراب پنهان کرد اورا درخاك) آنی طوپراقده صاقلادی (وپنهان فرستادن) وسرا برنسنه کوندرمك یقال (دس الیه رسولا پنهان رسول فرستاد سوی او) آنك طرفنه سرا رسول کوندردی (وهو الدسیس رسول پنهانی) سرا ارسال اولنان رسول که مراد جاسوسدر (رس چاه کندن) قویو قازمق وآغزی طاش ایله یاپلش قیویه دخی رس دیرلر (ومیان دو کس صلح افکندن) وایکی کمسنه‌نك مابیننه صلح القا اتمك یعنی صلح اتمك جوهری ایکی کمسنه‌نك مابینی افساد اتمك معناسنه دخی کلور اضداد دندر دیدی (وباخویشتن اندیشه کردن) وکندی کندویه برفکر اتمك تحدیث نفس معناسنه (عس کشتن بشب برای احتراز دزدان) کیجه وقتی خرسزدن محافظه ایچون شهری طواف اتمك یقال (عس بشب کشت ازبرای دزدان) خرسزلر ایچون کیجه کزدی (وهو العاس شب کرد) کیجه کزن عسس ج (غس عیب کردن) تعییب اتمك * ش (جش غرج کردن یابلغور کردن کندم‌را) بغدایی یارمه یابلغور اتمك جش اصلنده دوکمك وقیرمق معناسنه‌در یقال (جش الحب بالمجشة غرج یابلغور کرد دانه‌را بدست آسیا) دانه‌یی یارمه یابلغور اتدی ال دکرمنی ایله (وهو الجشیش والجشیشة غرج یابلغور) یارمه یابلغور وفارسیده برغول دخی دیرلر (حش افروختن آتش) آتشی علولندرمك یقال (حش النار بیفروخت آتش‌را) آتشی علولندردی ودموردن آتش قارشدره‌جق آلته محش ومحشه دیرلر (وکیاه دادن ستوررا) ودابه‌یه اوت ویرمك یقال (حششت فرسی) ای القیت له حشیشا وفی المثل احشك وتروثنی [1] (خش پرس در بینی شتر کردن) دوه‌نك بورننك کوکنی دلوب حلقه کچورمك واکر اول حلقه اغاجدن اولورسه خشاش باقیردن اولورسه بره قیلدن اولورسه حزامه دیرلر (رش آب زدن) صو سپمك یقال (رش الماء آب زد) صووردی یعنی سپدی (وهو رشاش الماء والدمع قطرهای آب وقطرهای آب دیده) صچرایان صو قطره‌لری وکوزیاشی قطره‌لری (ورشاش الطعن وقطرهای خون خستن) ودرتمکدن اقان قان قطره‌لری (واندك باریدن) وآز یاغمور یاغمق (واندك بارانیدن) وآز یاغمور یاغدرمق

(طش)

[1] احسان مقابله‌سنده اساءت ایدن کمسنه حقنده ضرب اولنور (منه)

(طش : باران اندك باریدن) ضعیف وخرده دانه‌لو یاغمور یاغمق یقال (طشت السماء باران خرد دانه باراند آسمان) بولوت اوفاق دانه‌لو یاغمور یاغدردی (غش) غینك کسر وفتحی لغتدر (خیانت کردن) خیانت اتمك یقال (غش خیانت کرد) خیانت اتدی وخیانت ایله لوم مقامنده ماهم الاقوم غشاشة ایدیهم بالخیانة رشاشة دیرلر ولئیم‌لك ایله لوم محلنده طعامه مغشوش اعلاه یابس واسفله مرشوش دیرلر یعنی طعامنك یاغی یوقدر (فش بادبیرون کردن ازمشك) طولومدن یلی چیقرمق یقال (فش الزق بادبیرون کرد ازخیك) تولومدن یلی طشره چیقردی (مش دست در چیزی درشت مالیدن تاچربش ازو برود) یاغلی النی برنسنه‌یه پك سیلمك تا یاغی قالمیه لهذا مندیله یعنی پشکیر مثللو بزه مشوش دیرلر بیت نمش بأعراف الجیاد اکفنا ۞ اذا نحن قمنا عن شواء مضهب [2] (هش برك ازدرخت فروریختن برای کوسفند) قویون ایچون اغاج یپراغن سلکمك یقال (هش الورق علی غنمه فروکرد برك‌را بر کوسفندانش) قیونلرینه یپراق سیلکدی (ورجل هش بش) دیرلر رخوولین معناسنه ومقام مدحده هش المکسر دیرلر هر کسك حاجتن روا ایدر معناسنه * ص (حص : بهره دادن کسی را) برکمسنه‌یه حصه ویرمك یقال (حصه بهره داد اورا) اکا حصه ویردی (وموی ازسر بیردن خود) وزره کلاه باشك قیلنی کیدرمك یعنی باشنه بیضه کیمکدن ناشی وعرب یاغمور سزسنه‌یه حصاء دیرلر وباش قیلی دوکلمکه باعث اولان مرضه حاصه تسمیه اولنور مصنف اساسده دیدی که شوم وخیرسز اولان کمسنه‌یه احص دیرلر لهذا عبد وحماره احصان دیرلر جوهری دیدی که زیرا عبد وحمار پیر اولنجه بهالرینی بیله کز دررلر پیر اولدقدنصکره بهالرینه نقصان کلور و هلاك اولور (خصوص و خصوصیة وخاصة خاص کردن) مخصوص اتمك یقال (خاصه بکذا خاصه کرد اورا بفلان چیز) آنی فلان نسنه‌یه مخصوص اتدی (رص : استوار برآوردن بنا) بنایی محکم یاپمق یقال (رص البنیان استوار برآورد بنارا) بنایی محکم یاپدی وبخیل اولان کمسنه‌یی حجره تشبیه ایدوب ان فلانا لرصاصة دیرلر رجل فلز دیدکلری کبی (قص چیدن سبلت وناخن وپر) بیغی قیرقمق ودیرناغی کسمك وقوشك قنادینی قیرقمق یقال (قص شاربه واظفاره بچید سبلتش راو ناخنهایش را) بیغی قیرقدی ودیرناقلرن کسدی (وقص جناحه) قوشك قنادینی قیرقدی (قصه حکایت کردن) حکایت اتمك یقال (قص الامر حکایت کرد کاررا) ایشی حکایت ایدوب اول ایش نیجه اولدی ونیجه اولمدی سویلدی (قصص مجلس کردن) مجلس اتمك یعنی مجلس عقد ایدوب حکایه سویلمك یقال قص العالم مجلس کرد دانشمند) عالم اولان کمسنه قصه سویلدی (وازپی فراشدن) برکمسنه‌نك

[2] کوشت نیم بخته (منه)

وفی المثل الزم لك من شعرات قصك وقصصك که مراد سینه‌ده بتن قیللردر کذا فی الاساس (منه) وفی النوابغ مخلب المعصیة یقص بالندامة وجناح الطاعة یوصل بالادامة (منه) وقصاص اول کمسنه‌در که خلقك قلوبنه رقت ویره‌جك نسنه سویلر ومن امثال المولدین القاص لایحب القاص (منه) قافك فتحیله در کسریله اولورسه قصه‌نك جمعی اولور (منه)

آردینه دوشوب کتمك یقال (قص اثره ازپی اورفت) آنك آردنجه کتدی که ازینه دوشدی دیو تعبیراولنور (مص مزیدن) صورمق که امجمك تعبیراولنور یقال (مص الماء بمکید آب را) صویی صوردی یمص نصر بابندن ویمص علم بابندن وعرب بخیل اولان رجله یامصان وامرأه یه یامصانه دیو شتم ایدرلر یعنی زیاده بخلندن قویونی صاغمز بلکه قومشولر صوت حلبی ایشیدوب ایدوب سوت استمکه کلورلر دیو قویونك ممه سنی امر (نص برداشتن) رفع اتمك یقال (نص الحدیث باسناد برداشت حدیث را) حدیثی اسناد ایله رفع ایدوب کلامی قائلنه دك کوتوردی وهر شیئك نهایتنه نص دیرلر (ونیك براندن ستوررا) ودابه یی شدت ایله یورتمك اصمعی دیدی که نص سیر شدیددن عبارتدر نصصت الناقة دیرلر یورومسنك غایتنی بیلمك ایچون شدة ایله سورسه ‌ء ض (حض پزولیدن) برشیئه قیندرمق یقال (حضه علی الامر برپزلید اورا بکار) آنی برایشه ترغیب ایتدی که قندردی تعبیراولنور (رض ریزه کردن چیزی را) برنسنه یی اوفاقلمق یقال (رضه ریزه کرداورا) انی اوفاقلدی وهر قریغنه رضاض دیرلر ونهر ذوسهلة وذو رضراض یعنی برنهر که اینجه قوملو وچاقل طاشلو (غض فروخوابانیدن چشم) کوزی یومق یقال (غض بصره فرو خوابانید چشمش را) کوزینی یومدی ومراد کوزینی بوتون یومق دکلدر بلکه اولکی کیفیدن کوز قپاغنی اشاغی طوتمق لهذا جوهری خفض ایله تفسیر ایتدی (فرودلشتن آواز) وصوتی اشاغی طوتمق که چاتمق تعبیراولنور یقال (غض صوته پست داشت آوازش) آوازینی اشاغی والچاق اتدی اهل حجاز لغتنده امری اغضض واهل نجد لغتنده غض کلور (وکم کردن قدر کسی) وبرکسنه نك قدر ورتبه سنی تنقیص اتمك که الچاقلق وتحقیر اتمك تعبیر اولنور یقال (غض منه) ای وضع ونقص وغضاضه ذلت ومنقصه معناسنه در وبرکسنه یی کثرت علم ایله وصف مقامنده فلان بحر لایغضغض دیرلر (فض شکستن) قیرمق جوهری تفرقه وجهی اوزره قیرمق دیدی که قیروب طاغتمق تعبیراولنور یقال (فض الختام بشکست مهررا) مهری قیردی مکتوب مهری کبی وبرنسنه یی قیردقده هر قریغنه فضاض دیرلر ومتفرق اولان نسنه فضض دیرلر (مض سوزانیدن اندوه دل را) غم وغصه قلبی یاقمق یقال (مضه الامر بسوزانید اورا کارا) ایش آنی یاقدی یعنی آنی وجعه القا اتدی مضه الجرح ای اوجعه ثعلب امضنی الجرح دیدکدنصکره وکان من مضی یقول مضنی بغیر الف دیدی پس مصنف دیدیکی کبی ثلاثی دن ایکن متعدی اولور (مضض خود بسوزش آمدن دل) قلب کندو یانمق یعنی غمکین اولمق یقال (مض من الامر خود بسوخت ازکار) ایشدن کندو یاندی جوهری المضض وجع المصیبة دیدی یمض علم بابندن (هض شکستن) قیرمق یقال (هض الشیء کسره ودقه) واول شیئه هضیض ومهضوض دیرلره ط (بط کفانیدن ریش)

وفی المثل مصی مصیصا برغلام برجاریه یی برقاج خرماویروب کند ویه اطاعت ایتدردی جاریه دیدی که بوشرط ایله بن خرمالری اکل ایده جك قدرمدتده اول غلام ایشنه وجاریه اکل خرمایه شروع ایتدی لکن غلام قضاء وطر ایتمه دن خرمالری جاریه اکل ایدردیو خوفندن مثل مزبوری ایراد ایتدی (منه)
یعنی ای جاریه خرمالری مص ایدرك اکل ایله توقر ایله امر مقامنده ضرب اولنور (منه)
پزولیدن فزولیدن رغبت ایتدرمك مقامنده استعمال اولنور کذا فی الشامل (منه)

(اتمك)

یاره یی یارمق یقال (بط الجرح کفانید ریش را) یاره یی یاردی (حط فروافکندن) اسقاط اتمك واکسك اتمك یقال (حط له من الثمن چیزی کم کرد ازبهر او از بها) قیمتدن آنك ایچون برنسنه تنقیص اتدی (وهی الحطیطة کم کرده شد) وبهادن تنقیص اولنان مقداره حطیطه دیرلر محطوط معناسنه (خط نبشتن) یازمق یقال (خطه نبشت اورا) یازدی آنی وهو الخط نوشته یازی خطوط ج (عط چاك کردن جامه بدرازنا) جامه یی اوزنلغنه ییرتمق یقال (عط الثوب بشکافت جامه را بدرازنا) جامه یی طولا یاردی وکاهی تکثیر ایچون عطط الثوب دخی دیرلر (غط سرکسی بآب فروبردن) برکسنه نك باشنی صویه صوقمق یقال (غطه فی الماء غوطه داد اورا درآب) آنی صویه طالدردی مقله معناسنه (قط بریدن بپهنا) عرضنه کسمك یقال (قطه ببرید اورا بپهنا) آنی کسدی عرضنه (لط فروهشتن) اشاغی براقمق یقال (لط الستر) ای ارخاه ودیشلری دوشمش یاچوروب کوکلری قالمش کمسنه یه الط دیرلر وعجوزه لطلط دیرلر (مط کشیدن) چکمك مدکبی ویوررکن صالنوب تبختر ایدرك اللرین اوزاتمغه مطیطاء دیرلر ‌ء ظ (شظ چوب درکوشۀ جوال کردن) چوالك قولپنه اغاج صوقمق یقال شظظت الجوالق ای شددت علیه شظاظه (کظ: پربرآوردن طعام شکم را) طعام قارنی طولدرمق که امتلا اولدی تعبیراولنور یقال (: کظه الطعام رنجور کرداورا خوردنی) طعام آنی امتلاسببیله خسته اتدی (وهی الکظة خسته کی ازامتلا) امتلادن حادث اولان خسته لك ‌ء ع (دع بعنف راندن) شدة ایله سورمك که غضب ایله قومق تعبیراولنور یقال (دع الیتیم براندیتیم بعنف) یتیمی سوردی عنف ایله وبرکسنه نك ایاغی سورچوب ییقلسه عرب اکا دع دع دیرلر لعاً لعاً دیدکلری کبی یعنی صاغلق ایله قالق ضرر اصابت اتمه دن ‌ء ف (رف مزیدن آب دهن دروقت بوسه دادن) اوپمك وقتنده آغز صوینی صورمق قال الجوهری الرف المص والترشف وفلان یرفنا دیرلر اکر برکسنه یه جاعتك مهماتین کوروب آنلره ایلك ایلسه وفی المثل من حفنا اورفنا فلیقتصد یعنی برکسنه بزه خدمت اتسه یاخود بزه ایلك ایلسه اعتدال اوزره ایدوب حدنی تجاوز اتمسون ابوعبیده دیدی که یعنی برکسنه بزی مدح اتدکده افراط اتمیوب حق سویلسون وفی مثل آخر ماله حاف ولاراف (زف وزفاف عروس را بخانۀ شوهر فرستادن یابخانه آوردن) عروسی زوجنك خانه سنه کوندرمك وزوج عروسنی کندوخانه سنه کتورمك معناسنه دخی کلور یقال (زفها الی زوجها فرستاد عروس را بخانۀ شوی) عروسی زوجنك خانه سنه کوندردی یقال (زفها بخانۀ خود آورد شوهر عروسش را) وعروس قودقلری محفه یه مزفه دیرلر (سف ازبرك خرما چیزی بافتن) خرما یپراغندن برنسنه اورمك (صف رسته کردن) صیره ایله دوزمك یقال (صف القوم رسته کرد مردمان را) قومی

صيره ايله دوزدى يعنى صف اتدى (وخود رسته شدن) كندولرى صف اولق يقال (صفوا بأنفسهم خودرسته شدند) كندولرى صف اولديلر وجنكده صف طوره جق موضعه مصف ديرلركه جمعى مصاف كلور (قف سيم دزديدن بميان انكشت) بارمغى اراسى ايله كومش سرقه اتمك واول كمسنه يه قفاف ديرلر (قفوف موى راست ايستادن) قيل ديك وطوغرى طورمق نته كم خوف وقتنده اولور (وخشك شدن جامه پس ازشستن) جامه يى غسل اتدكدنصكره قورومق (كف بازداشتن) منع اتمك يقال (كفه بازداشت اورا) آنى منع اتدى (كفوف خودباز ايستادن) كندوكيرو طورمق يعنى كمسنه لر آنى منع اتمه دن كندو ممتنع اولمق يقال (كفه بنفسه خودباز ايستاد) كندوكيرو طوردى (لف پيچيدن) صارمق يقال (لف الشئ بالشئ پيچيد چيزى را بچيزى) برنسنه يى برنسنه ايله صاريدى وقبائل متفرقه دن مجتمع اولان جماعته وبرقاج نوعدن مختلط اولان طعامه لفيف ديرلر وبركمسنه تكلمده بطئ اولوب تكلم اتدكده ديلى آغزينى طولدررسه اكا الف ديرلر ＊ ق (حق حقيقت چيزى دانستن) برنسنه نك حقيقتنى بيلوب غورينه واصل اولمق يقال (حق الامر بشناخت حقيقت كاررا) ايشك حقيقتنه مطلع اولدى وعرب يمين مقامنده لحق لا آتيك ديرلر لحق الله تقديرنده مضاف اليه حذف اولنوب مضاف ضم اوزرينه مبنى قيلندى وكاهى لحقاً لا افعل كذا ديرلر مضاف اليهدن بدل تنوين عوض ويررلر (دق كوفتن) دوكمك واوفاقلمق يقال (دق الشئ بكوفت چيزرا) نسنه يى دوكدى (وهو الدقاق ريزهاى كوفته) دوكلمش نسنه نك اوفاقلرى ودق دالك كسريله بو معنايه دراخذت جله ودقه ديرلر قليله وكثيره معناسنه واتيته فما ادقنى ولا اجلنى ديرلر يعنى اكا كلديم بكا دقيق وجليلدن برشئ ويرمدى (زق چينه دادن مرغ بچه را بمنقار) قوش ياوروسنه بورنى ايله يم ويرمك يقال (زق الطائر فرخه چينه داد مرغ بچه را بمنقار) قوش ياوروسنه بورنى ايله يم ويردى مصنف اساسده ديدى كه براعرابى نك برادرى وفات اتدى جنازه سنه حاضر اولمدى سؤال اتديلر كه نيچون برادريكك جنازه سنه حاضر اولمدك ديو جواب ويردى كه انه كان والله قطاعا زقاقا حرد بيلا يعنى بن آنك جنازه سنه نيجه حاضر اوله يم كه والله بنم برادرم لقمه يى ديشى ايله قوپاروب اتمك قاتيغنه اول لقمه يى طالدرر وآغزى طعام ايله طلو ايكن صويى ايچر وصاغ الى ايله اكل وصول الى ايله آنى محافظه ايدر غيريلر يمسون ايچون (شق شكافتن) يارمق يقال (شقه شكافت اورا) آنى ياردى (وهو الشقة پاره وتفريق كردن جماعت) جماعته پريشانلق ويرمك شق فلان عصا المسلمين ديرلر جمعيتلرين تفريق اتسه وعصا اصلنده

اجتماع وايتلافه ديرلر (شق ومشقة سختى ودشوار كردن) بركمسنه يه عنف وشدت ايدوب مشقة ويرمك يقال شق فلان على فلان سختى كرد بهمان بربهمان) بركمسنه بركمسنه يه شدت اتدى (ودشوار آمدن كار بركسى) ايش بركمسنه يه دشوار اولمق يقال (شق عليه الامر دشوار آمد بروى كار) ايش اكا مشقتلو اولدى (عق شكافتن) يارمق وفى الصحاح كل انشقاق فهو انعقاق (وكشتن كوسپند در وقت فرزندزادن) صبى تولد اتدكده قويون بوغازلمق (وباز كردن موى از سراو) واول معصومك باشنى تراش اتمك وبركمسنه ممكن الحصول اولميان شيئه طالب اولسه آنك حقنده طلب الابلق العقوق ديو ضرب ايدرلر زيرا ابلق مذكر وعقوق حامل معناسنه در مذكر حامل اولمق محالدر ومصنف اساسده حامل اولان حيوانه عقوق تسميه اولنديغنك وجهنده ديدى كه عقوق اول حامله در كه عقيقه انبات ايدر يعنى ولدينك اوزرنده قيل بتورر (عقوق نافرمانى كردن كسى را كه حق او برتو واجب باشد) اول كمسنه يه عصيان اتمك كه آنك حقوقنه رعايت سنك اوزريكه واجب اوله پدر ومادر واستاد كبى يقال (عق اباه بيازرد ونافرمانى كرد پدر ومادرش را) آزرده وعصيان اتدى والد و والده سنه ＊ ك (بك كردن كشتن وانبوهى كردن) بركمسنه نك بويونى قيرمق واز دحام اتمك ومكه يه بكه تسميه اولنديغى اعناق جبابره يى بك اتديكى يا محل ازدحام خلق اولديغى ايچوندر (حك تراشيدن) قازمق يقال (حك الحرف بالمحك بتراشيد حرف را بتراشيدنى) قازيدى حرفى قازيه جق آلت ايله (وخاريدن) قاشيمق يقال (حك القرحة بخاريد ريش را) ياره يى قاشيدى (وبهم سودن) وبرى برينه سورتمك يقال (حك الحجر بالحجر بسود سنك را بسنك) طاشى طاشه سورتدى وديشه حا كه ديدكلرى برى برينى سورتديكى ايچوندر (وپيچيدن چيزى در دل) وبرنسنه قلبه صارلمق يعنى قلبه خلجان ويرمك يقال (ما حك فى صدرى منه شئ) اى ما يخالج (دك خرد مرد كردن) دوكوب اوفاقلمق يقال (دك الارض خرد مرد كرد زمين را) يرى پاره پاره اتدى (رك چيزى بكردن كسى لازم كردن) بركمسنه نك بوينينه برشئ لازم اتمك يقال (ركت الذنب فى عنقه اذا الزمته اياه (وغل بر كردن نهادن) وبركمسنه نك بوينينه غل كچورمك دمور طاقق كبى (شك بكمان افتادن) شبهه يه دوشمك يقال (شك فى الامر بكمان افتاد در چيزى) برنسنه ده شكه دوشدى (صك زدن) وورمق يقال (صك وجهه بزد رويش را) آنك يوزينى اوردى (وچك دادن) وقاضى حجت يازمق يقال (صك له بكذا چك نوشت ازبهر او بفلان چيز) حجت يازدى آنك ايچون فلان نسنه يه (وهو الصك چك) قاضى حجتى صكوك ج (فك وفكاك مهرنامه باز كردن) مكتوب مهرى آچمق فض كبى يقال (فك

الختام مهر باز کرد) مهری آچدی (وبند دست واکشادن) وال باغنی آچمق یقال (فك الید
بکشاد دست را) الی آچدی (وآزاد کردن اسیر) واسیری آزاد ایدوب قورتارمق یقال (فك
الاسیر رهایش داد) اسیری قورتاردی (وبازستدن کرو) ورهنی کیرو آلمق یقال (فك الرهن
بازستد کرو را) کیرو آلدی رهنی وفك چکه معناسنه دخی کلور یقال مقتل الرجل
بین فکیه وفککت الصبی دیرلر آغزینه دار وقوسه‌لر ومقام ذمده البخل فی کفیه والکذب
بین فکیه دیرلر (لك: زدن) اورمق صك معناسنه (مك: مکیدن) صورمق وامتك مز کبی
ومکان ومصان وملجان لئیم معناسنه در ٭ ل (بل تر کردن) ایصلاتمق یقال (بله تر کرد اورا)
آنی ایصلاتدی وبلبال غم معناسنه در تقول متی اخترتك بالبال وقعت فی البلبال (تل: بروی
افکندن) یوزی اوزرینه یقمق یقال (تله برروی افکندش) آنی یوزینك اوزرینه یقدی
(ثل ویران کردن) ویران اتمك یقال (ثله ویران کرد اورا) جوهری دیدی که ثللت
البیت دیرلر هدمته معناسنه وثل آندن عبارتدر که دیوارك اشاغی تملنی اول قازوب
صکره دیواری اول وجه اوزره دفع ایدرلر که بوتون منهدم اولور دیوار یقمقده
بوندن هولناك یقمق اولمز ثل الله عرشهم دیرلر هدم ملکهم معناسنه وبرقومك عزت
وشوکتلری زائل اولسه ثل عرشهم دیرلر ومنهدم اولان دیواری اصلاح ایله امر اتدم
دیمك مراد اولنسه اثللت دیرلر (حلول فرود آمدن) نزول اتمك که خانه وداره
قونمق کبی یقال (حل الدار وفیهاوبها فرو آمد بسرای) سرایه نزول اتدی (حل
واکشادن) آچمق یقال (حل العقدة بکشاد کره را) دوکومی آچدی (خل بخلال پاك کردن
دندانها) خلال ایله دیشلری پاك اتمك یقال (خل اسنانه باخلال پاك کرد دندانهار ابخلال)
پاك اتدی دیشلرینی خلال ایله (دل ودلالة راه نمودن) یقال (دله علی الشیٔ ره نمود اورا
بر بهمان چیز) یول کوستردی اکا فلان نسنه‌یه وهو الدلیل حجت برهان که اثبات مدعی
ایچون تألیف اولنور ادله ج (دلیل راه نمادن بیابان) بیابانده قلاوز ادلاء ج (دلالة
راه نمایی) یول کوستریجلك (سل: آمیختن شمشیر) قیلیجی غلافندن چیقارمق یقال (سل
السیف برکشید شمشیر را) قیلیجی قینندن چیقاردی وانسلال خروج معناسنه در وفی المثل
رمتنی بدائها وانسلت کندوده اولان عیبی کورمیوب اول عیب ایله آخری تعییب ایدن
کمسنه‌ده ضرب اولنور (شل: راندن) سورمك سوق معناسنه یقال (شله براندش)
سوردی آنی (وجامه دوختن دورادور) وجامه‌یی سیرك سیرك دیکمك ترکیده شو اللماق
تعبیر اولنور (طل باران خرد قطره بارانیدن) اوفاق قطره‌لو یاغمور یاغدرمق یقال
(طلت السماء باران خرد قطره بارانید آسمان) آسمان اوفق قطره‌لو یاغمور یاغدردی
وباطل شدن خون کسی ومقتولك دمی هدر اولمق وعرب بددعا مقامنده بالطلاطلة

دیرلر طلاطله اول مشکل دردر که اکا علاج ممکن اولمیه (عل دیکرباره شراب دادن
وخوردن) ایکنجی دفعه شراب ویرمك ودخی ایچمك وفی المثل عرض علی الامر سوم
عالة ترکیده یارم آغز ایله تکلیف اتدی دیه‌جك یرده ضرب اولنور (غل وغلول
چیزی ازمال غنیمت دزدیدن) مال غنیمتدن برنسنه سرقه اتمك یقال (غل من الغنیمة
بدزدید چیزی ازمال غنیمت) مال غنیمتدن برنسنه سرقه اتدی (غل دست با کردن بستن) الی
بوینینه باغلمق یقال (غله بالغل بدست اورا بغل) آنی غل ایله بغلدی (فل شکستن) منهزم
اتمك یقال (فل العدو هزیمت کرد دشمن را) دشمنی منهزم اتدی جاء فل القوم دیرلر منهزم
اولان عسکر بر رایکیشر کلسه‌لر یقال فلت جیوشهم وثلت عروشهم وذهبوا فلالا وطاروا
شلالا ای مفلولین مثلولین (ورخنه کردن کارد شمشیر) وبچق وقلیج کدمك یقال
(فل السیف رخنه‌دار کرد شمشیررا) قیلیجی کددی (فلل ورخنه‌دار شدن شمشیر)
قیلیجه برنسنه طوقونمغله رخنه‌دار اولمق یقال (فل السیف رخنه‌دار شد) شمشیر
قیلیج کدیك اولدی (وهو فل السیف رخنهٔ شمشیر) قلیجك کدیکی فلول ج وخیری اولمیان
کمسنه‌یه فل دیرلر یقال فلان اذا ذکر الشرکان ضلا واذا ذکر الخیر کان فلا (مل
خمیررا در زیرخا کستر کرم کردن) خمیری اسی کوله کومك بشرمك ایچون یقال
(مل الخبزة فی الملة زیراندر کرد نانی را در خا کستر کرم) براتمکی اسی کول آلتنه کومدی
وهی خبزة ملة سکارو بوغچه یعنی کولده بیشمش اتمك وفارسیده انکشت با دخی دیرلر
٭ م (ام وامامة پیش نمازی کردن) امام‌لق اتمك یقال (ام القوم پیش نمازی کرد
مردمان را) قومه امامت ایدوب امام اولدی وهو الامام معروفدر ائمة ج (ام
آهنك کردن) قصد اتمك یقال (امه آهنك کرد بدو) قصد اتدی اکا (وزدن میان
سر) باشك اورته‌سنه اوروب یارمق که اول یاریق دماغه واصل اوله یقال (ام رأسه
بشکافت سر اورا) آنك باشنی یاردی (وهی الامة شکستکی که بادماغ رسد) اول یاریق که
ام دماغه واصل اوله واول کمسنه‌یه امیم دیرلر (ثم کرد کردن) جمع اتمك فلان ثیمه
ویقمه دیرلر جید اوردیغی جمع اتسه اول کمسنه‌یه مثم ومقم دیرلر (خم فرا روفتن
خانه) اوی سوپورمك یقال (خم البیت بروفت خانه را) اوی سوپوردی وهی
المخمة جاروب سوپورکه (والخماسة آنچه ازخاك وخاشاك روفته باشد) سوپروندی
قمامه معناسنه وهو رجل من غمان الناس دیرلر اراذل ناسدندر معناسنه وبرکمسنه‌یه
خیر ایله ذکر اولنوب ثنا اولنسه هو السمن لایخم دیرلر یعنی بریاغدر که اصلا قوقوب
رایحه‌سی بد اولمز (وپاك کردن چاه) وقویویی تطهیر ایدوب پاك اتمك فلان مخموم
القلب دیرلر دروننده حقد وحسد یوقدر معناسنه (دم رنك کردن جامه بهر رنکی که

باشد) جامه‌یی بویه‌مق هرنیجه بویه اولورسه اولسون وقیرمزی نسنه‌یه مدموم
دیرلر وهرنسنه‌که آنکله طلااولنه اکادمام دیرلر (ذم ومذمة نکوهیدن) تحقیراتمك
ومذمت اتمك یقال (ذمه نکوهیدش) آنی ذم اتدی وهمیشه مذموم اولان کمسنه‌یه مذمم
دیرلر وآتینا منزلا جداوذما دیدکلری مصدر ایله وصف قیلندندر (رم ومرمة
بصلاح آوردن خلل) برنسنه‌نك خللنی اصلاح اتمك یقال (رم البناء نیکوکرد بنارا)
بنایی اصلاح اتدی (زم مهار نهاددر کردن شتررا) دوه‌یه یولار اورمق یقال (زم البعیر مهار
نهاد اشتررا) دوه‌یه یولار قودی (سم زهردادن) زهرویرمك یقال (سم عدوه زهر
داد دشمنش را) زهر ویردی دشمننه (وزهردر طعام کردن) وطعامه زهرقاتمق یقال
(سم الطعام زهرکرد درخوردنی) یه‌جکه زهرقاتدی (وصلح افکندن میان دوکس)
ایکی کمسنه‌یی صلح اتمك یقال سممت بینهما ای اصلحت (ومخصوص شدن) مخصوص اولمق
یقال سمت النعمة ای خصت سامه خاصه معناسنه‌در یقال کیف السامة والعامة اموی
دیدی که اهل المسمة خاصه واقارب واهل المنحاة اجانب معناسنه‌در وخفیف وسریع
اولان کمسنه‌یه سمسام وسمسمانی دیرلر (شم وشمیم بوییدن چیزی) برنسنه‌یی قوقمق
یقال (شمه ببوییداورا) آنی قوقدی یشمه نصربابندن ویشمه علم بابندن زوزنی بوافصح
دردیدی ووالی اولان کمسنه‌یه الیکی بکاویر دیه‌جك یرده اشممنی یدك دیرلر ناولنی
یدك دیمك ترك ادیدروعرب برکمسنه‌یه قذف مقامنده یاابن شامة الورد دیرلر وهی الشمامة
دستبویه الده طوتوب قوقه‌جق نسنه بعض نسخه‌ده کلدسته واقع اولدی (صم سرشیشه
بصمصام استوارکردن) شیشه‌نك آغزینی قپق ایله محکم اتمك واول قپاغه صمام وسداد
دخی دیرلر (ضم باهم آوردن) بریره کتورمك یقال (ضم الشیٔ بالشیٔ بهم آوردچیزرا
بچیزی) برنسنه‌یی برنسنه ایله بریره کتوردی واول ایکی نسنه‌یی بری برینه ضم ایده‌جك
شیئه ضمام دیرلر (طموم افزون شدن چیزی) برنسنه چوق اولمق یقال (طم الماء
بسیار شدآب) صوچوق اولدی وبرنسنه که چوق اولوب یوقاروچیقسه وغالب
اولسه قدطم دیرلر یقال (جاء السیل فطم الرکیة وهی الطامة بلاء عام که مرادقیامت
در (عموم همه‌را فرارسانیدن) جمله‌یه یتشدرمك یقال (عم القوم بالخیر یکسان کرد
مردمانرا بنیکویی) قومی ایلك ایله برابر اتدی یعنی بعضنه تخصیص اتمدی عبارت
کتاب عم متعدی اولمق اقتضا ایدرجوهری دیدی که عم الشیٔ عموما ای شمل الجماعة
پس عم القوم سوی بینهم معناسنه‌درنته کم تفسیری دخی اقتضا ایدر (غم اندوهکین کردن)
مغموم اتمك یقال (غمه الامر غمکین کرداورا کار) ایش آنی مغموم اتدی (وهی الغمة آن
اندوه که عقل را فروپوشد) اول غم که عقلی ستر ایدر جوهری دیدی که امرغمة

(ای مهم)

ای مهم وملتبس قال الله تعالی لایکن امرکم علیکم غمة ابوعبید دیدی که غمه‌نك معنای
مجازیسی ظلمة وضیق وهم‌در ودخی غمه کربه‌در دیدی وغم الهلال علی الناس دیرلر
اکرهلالی غیم سترایدوب ناسه ظاهراولمسه وغم شدید عقلی ساتراولمغله غمه تفسیرنده
ستر عقل اعتباراولندی (قم روفتن) سوپورمك یقال (قم البیت بروفت خانه‌را) اوی
سوپوردی (وهی المقمة جاروب) سوپورکه (والقمامة خاشاك روفته) سوپروندی
(کم نهنبن برسرچیزی نهادن) برشیئك آغزینه قپاق قومق یقال (کممت الجب
اذاشددت رأسه (لم کردکردن) جمع اتمك یقال (لمه کردکردش) آنی جمع اتدی
وبرکمسنه‌یه دعاء خیر مقامنده لم الله شعثه دیرلر حضرت الله آنك متفرق اولان اموریني
جمع ایتسون معناسنه (هم وهمة آهنك کردن) قصد اتمك یقال (هم بالامر آهنك
کردبکار (ایشه قصداتدی وکدازانیدن) وارتمك یقال (همه المرض) ای اذابه *ن (جنان
وجنون پوشیدن شب وتاریك شدن شب) یقال جنه اللیل بپوشیداورا شب (آنی کیجه
ستراتدی یعنی ظلمتی آنی استیعاب اتدی وقلقانه مجن وجنه تسمیه اولندیغی صاحبنی ستر
اتدیکی ایچوندر (وجن علیه اللیل تاریك شدبروی شب) اکا کیجه مظلم اولدی یعنی ظلمتی
ایله آنی ستراتدی ماعلی جنان الاماتری دیرلر وجودیمی سترایده‌جك شوکوردوکوك
ثوبدن غیری ثوبم یوقدر معناسنه (جن دفن کردن میت) میتی دفن اتمك یقال (جنت المیة
واریته) وجنن قبرمعناسنه‌در (سن ریختن آب) صودوکمك یقال (سن علیه الماء بریخت
بروی آب را) صویی آنك اوزرینه دوکدی جوهری دیدی که سننت الماء علی وجهی
دیرلر صویی غیرمتفرق دوکرسه واکر متفرقا دوکرسه شین ایله شننت دیرلر (وزره
بخویشتن فروکذشتن) زرهی کندواوزرینه کیوب اشاغی صالی ویرمك یقال (سن
علیه الدرع پوشیدبروی زره) اوزرینه زره کیدی (وتیزکردن) وکسکین اتمك یقال
(سن الحدید بسود آهن رابسنك فسان) بیله‌کی طاشنه سوردی دموری کسکین اتمك
ایچون (ونیك چرانیدن ستور) ودابه‌یی ایواوتارمق (وازحال بکردانیدن) وبرحالدن
برحاله دوندرمك (سنة نهادی نهادن) برعادت قومق یقال (سن سنت نهاد) سنت قودی که
بریکی عادت وضع اتدی تعبیراولنور (شن پراکنده کردن) طاغتمق یقال (شن علیهم الغارة
پراکنده کردبرایشان غارت) آنلرك اوزرینه غارتی پراکنده اتدی یعنی هرجهتدن غارت
ایدوب برطرفدن چاپمه‌دی بلکه جمیع جوانبدن بولوك بولوك چاپدی وشن لفظنده تفریق
وتفرق معتبراولمغله صوطاملغه شنین دیرلر وماء شنان ای متفرق (ظن کمان بردن) کمان
اتمك یقال (ظن به کذا کمان برد بروی بچنین کار) اکا کمان اتدی شویله ایشی وکاهی علم مقامنده
دخی استعمال اولنور (وتهمت کردن) وتهمت اتمك ومتهم کمسنه‌یه ظنون دیرلر وادا اولنوب

اکثر نسخه‌ده بیو
شانید واقع اولدی
صحاح واساسده صبها
دیدی (منه)

اولونمیه‌جغی معلوم اولمیان دینه‌دین ظنون دیرلر (فن راندن) سورمك طرد كبی (كن فرا پوشیدن) اورتمك ستر كبی یقال (كنه بپوشیداورا) آنی اورتدی ستره كبی ودر نهفت داشتن) برشیٔ اظهار اتمك (وهوالكن پوشش) پرده‌ستر كبی اكنه ج (من ومنة بریدن) كسمك ونقصان اتمك معناسنه دخی كاور یقال (منه برید اورا) آنی كسدی یاتنقیض اتدی ومنه قوله تعالی لهم اجر غیر ممنون (ومنت نهادن) ومنت قومق یقال (من علیه منت نهادبروی) اكا منت قودی كه اتدیكی احسان مقابله‌سنده تحمیل منت اتدی تعبیر اولنور (وقوت بریدن) وقوتی كسمك یعنی ضعیف اتمك یقال (منه السیرای اضعفه) وضعیف اولان كمسنه‌یه منین دیرلر ومنت قوتدر (من نعمت دادن) نعمت ویرمك یقال (من علیه منا ای انعم علیه) ومنان اسماء اللهدندر

المعتل الفاء من المضاعف

(*ود: وود: ومودة ووداد دوست داشتن) دوست طوتمق یعنی سومك یقال (وده دوست داشت اورا) آنی سودی یوده نصر بابندن ویوده علم بابندن (وهو وده ووده ووده ودیده واودوست) وی‌است آنك دوستی در (وهم اوداؤه وایشان دوستان وی‌اند) وآنلر آنك دوستلریدر ج

المعتل العین من هذا الباب

آ (بواء اعتراف كردن) یقال (باء بالاثم اعتراف كرد بكناه) كناهه مقر اولدی ویقال (باء بحقه) ای اقر (سزاوار شدن بچیزی) وبر نسنه‌یه لایق اولمق یقال (باء بغضب الله سزاوار شد بخشم خدا) اللهك غضبنه لایق اولدی جوهری دیدی كه باؤا بغضب من الله ای رجعوا به ای صار علیهم (سوء ومساءة ومسائیة اندوهكین كردن) مغموم اتمك یقال (ساءه كذادژم كرداورا فلان چیز) فلان نسنه آنی مغموم اتدی (سوء بد شدن) یقال (ساء فعله بدشد كردارش) آنك عملی یارامز اولدی (وله فعل سوء مرا وراست كردار بد) آنك ایچون یارامز عمل واردر یعنی یارامز عمللو كمسنه‌در (وهی السوءة والسؤی كردار بد) یارامز عمل (نوء كران كردن) آغیر اتمك یقال (ناء به الحمل كرانی كرد بروی كار) یوك آكا آغیرلق اتدی یوك باصدی تعبیر اولنور (وبكرانی برخاستن) یرندن آغیرلغله قالقمق یقال (ناء بالحمل بد شواری برداشت باررا) یوكی كوج ایله كتوردی (وبر آمدن ستاره یافروشدن ستاره) كوكب طلوع اتمك یاغروب اتمك وهو من الاضداد نوء معنای اخیره كوره اضداددن در یقال (ناء النجم بر آمدستاره یافروشد) كوكب طلوع اتدی یاغروب اتدی معلوم اوله كه عرب یاغموری ویلی وحرارت وبرودتی نوءه نسبت ایدرلر ونوء آندن عبارتدر كه منازل قمردن بر كوكب فجر طلوع اتدكده مغربده

ساقط اولوب كوكبك رقیبی مشرقدن طلوع ایدوب همان اول ساعت سقوط ایدن كوكب مذكوره مقابل اولور وبو نوءك اون اوچ كون قدر حكمی واردر وآندنصكره منازلدن بر كوكبك نوءن اعتبار ایدرلر اون اوچر كون آخرسنه‌یه وارنجه لكن منزل جبهه‌ده اون درت كون معتبردر بعضیلر ساقطی وبعضیلر طالعی اعتبار ایدرلر پس لفظ نوءك اضدادندن اولمه‌سی بو اعتبار ایله اولمق ملاحظه اولنور (هوء قصد كردن بزركی) همتی عالی اولوب عظیم الشان اولمغه قصد اتمك یهوء بنفسه دیرلر معالی‌یه قصد اتسه بعید الهواء همتی عالی معناسنه‌در * ب (توبه ومتاب وتوب از كناه باز كشتن) كناهدن رجوع اتمك یقال (تاب الی الله من الذنب باز كشت از كناه وروی كرد بسوی خدا) كناهدن رجوع ایدوب الله جانبنه توجه اتدی (وپذیرفتن توبه) وتوبه‌یی قبول اتمك یقال (تاب الله علیه خدای پذیرفت توبهٔ او) حضرت الله توبه‌سنی قبول اتدی آنك صحاحده وفقه الیها ایله تفسیر اتدی (ثؤوب ومثاب باز كشتن) كیرودونمك یقال (ثاب الیه عقله باز كشت بوی عقل وی) عقلی اكا رجوع اتدی یعنی عقللندی (وثاب الی المكان باز كشت بسوی جای) رجوع اتدی مكان جانبنه (وهی المثابة جای باز كشتن) رجوع ایده‌جك یر وهر كسك منزلنه مثابه دیدكاری طشره‌ده مصلحتلرین كوروب ینه اكا رجوع اتدكاری ایچوندر زیرا مثابه اول موضعدر كه بر كره اكا نزول ایدوب آندن كتدكدن صكره ینه رجوع ایدوب اول منزله كلدكاری صورتده اطلاق اولنور وفی المثل اطوع من ثواب فیروز آبادی دیدی كه ثواب عربدن بر كمسنه ایدی كه غیبت طویله ایله غائب اولدقده خاتونی یمین اتدی كه اكر ینه عودت ایدرسه بورننی قطع ایدرم ثواب خاتوننه عودت اتدكده خاتونی یمیندن خبر ویردی ثواب خاتوننه تعلق تامی اولمغله بورننی تسلیم ایدوب خاتون كسدی وعرب میاننده كلام مذكور مثل اولدی قال الاخنس **بیت** وكنت الدهر لست اطیع انثی ✻ وكنت الیوم اطوع من ثواب (جوب قطع كردن مسافت) مسافه قطع اتمك یقال (جاب الفلاة بالمشی بیرید بیابان را بر فتن) یورومك ایله مسافه قطع اتدی (وبریدن) قطع اتمك قال الله سبحانه وتعالی جابوا الصخر (وسوراخ كردن) ودلوك دلمك یقال (جاب القمیص كریبان كشاد پیرهن را) كوملكه یاقه آچدی (حوب وحوب كناه كردن) كناه اتمك یقال (حاب كناه كرد) كناه اتدی (ذوب وذوبان كداخته شدن) اریمك یقال (ذاب الجمد كداخته شدیخ) قار اریدی (واجب شدن حق) وحق واجب اولمق یقال (ذاب لی علیه من الحق كذا) ای وجب وثبت وفی المثل مایدری ایخثر ام یذیب بر كمسنه قایماغی یاغ ایتمكیچون بر ظرف ایله آتشه وضع اتدكده قویوسی طوروسنه مختلط اولوب بیلمزكه صاف اولنجه آلتنه آتش یاقه وخوف

ایدرکه آتش یاقدقده اول قایمق محترق اوله متحیر قالور وامرنده حیران نه ایشلیه جکنی
بیلین کمسنه حقنده ضرب اولنور (روب وروؤب وروبان ستبرشدن) شیر سود قویولنمق
یقال (راب اللبن ستبرشد شیر) قویو اولدی سود (شوب آمیختن) قارشدرمق یقال
(شاب الماء باللبن بیامیخته شد آب بشیر) صویی سود ایله قارشدردی (وآمیخته شدن)
قاریشمق یقال (شاب الماء اللبن آمیخته شد آب بشیر) صو سود ایله قارشدی وبر کمسنه
قول وفعلنده تخلیط اتسه اکا (هو یشوب ویروب) دیرلر وممزوج اولان نسنه یه شیاب
دیرلر (صوب باران باریدن) یاغمور یاغمق یقال (صاب المطر ریخته شد باران) یغمور
دوکلدی (وهو الصیب باران فرو ریزنده) یغمور یاغدریجی بولوت اساسده سحاب
صیب وغیث صیب دیدی بو کلامدن منفهم اولور که یغموره صیب دیرلر جوهری
دیدی که الصیب السحاب ذو الصواب (ورسیدن بچیزی) وبر نسنه یه یتشوب اصابت
اتمك یقال (صاب السهم) ای قصد ولم یجر وفی المثل مع الخواطی سهم صائب کاهی
خطاء وکاهی اصابت ایدن کمسنه حقنده ضرب اولنور ابو عبید دیدی که بخیل کاهی
احسان اتسه آنك حقنده ضرب اولنور (لوب ولوب تشنه شدن) صوسز اولمق یقال
لاب ای عطش (نوبة ومناب کسی را کار صعب رسیدن) بر کمسنه یه مشکل ایش یتشمك یقال
(نابه الامر رسید بوی کار بد) بر امر ایش یتشدی اکا (وهی النائبة بلاء رسیده از بلا
های روزکار) دهرك بلالرندن بر یتشمش بلا نوائب ج (نوبة ونیابة ایستادن بجای کسی که
پیش از تو بوده باشد) سندن اول اولان کمسنه نك یرینه طورمق یقال (ناب عن الرجل
نیابت کرد از مرد) رجلدن نیابت اتدی یعنی یرینه طوردی * ت (خوت فرود آمدن مرغ
از هوا برای صید) قوش هوادن آو ایچون سوزیلوب اینمك وعقابك قنادینك صداسنه
خوات دیرلر ابن الاعرابی دیدی که خات الرجل دیرلر خلف وعد اتسه کذلك پیر
اولسه (فوت وفوات درکذشتن) کچمك یقال (فاتنی الشیء درکذشت از من چیز)
نسنه بندن کچدی که فوت اولدی تعبیر اولنور (وفات الوقت بکذشت هنکام) وقت
کچدی یفوت نصر بابندن ویفات علم بابندن وبر کمسنه بر کمسنه یه شتم ایلیوب دیدی که
جعل الله رزقه فوت فمه یعنی الله تعالی آنك رزقنی شو وجهله اتسون که کوزی کورسون
والی یتشمسون وایکی پرمغك اراسنه فوت دیرلر ونعوذ بالله من موت الفوات ای
المفاجأة (قوت توشه دادن) آزیق ویرمك یقال (قاته قوت دادش) اکا آزیق
ویردی (وهو القوت توشه) آزیق اقوات ج (موت ومات ومیتة مردن) اولمك یقال
(مات بمرد) اولدی یموت نصر بابندن ویمات علم بابندن وهی المیتة مردار معروفدر
والمیت مرده اولو اموات وموتی ج * ث (روث سرکین افکندن ستور) دابه

نجسنی القا اتمك که ترسلمك تعبیر اولنور یقال (راث الحمار سرکین افکند خر) اشك
ترسلدی (وهو الروث سرکین) دابه نك ترسی (لوث دستار بستن) صاروق صاریمق
یقال (لاث العمامة علی رأسه ببست دستار را بر سرش) باغلادی صاروغی باشنه
والتشاث برأس القلم شعرة دیرلر قلمك باشنه قیل طولاشدی معناسنه * ج (حوج
حاجتمند شدن) محتاج اولمق یقال (حاج الیه) یعنی اکا محتاج اولدی (رواج روان
شدن درم) آقچه رایج اولوب میان خلقده یورومك که کچمك تعبیر اولنور یقال (راج
الدرهم رایج شد درم) درهم رایج اولدی ویقال (لاخیر فی ادب لارواج له (موج بهم
درشدن) بری برینه قارشمق یقال (ماج القوم بیك دیکر شدند مردمان) قوم بری
برینه قارشدی (وآشوب کردن آب) وصو تموج اتمك یقال ماج البحر اضطرب * ح (بواح
وبؤوح پیدا شدن سر) سر آشکاره اولمق یقال (باح السر پیدا شد سر) سر ظاهر
اولدی وبا ایله متعدی اولور یقال (باح بالسر اذا اظهره (جوح از بیخ برکندن)
کوکندن قوپارمق استیصال معناسنه (روحه ورواح بشبانکاه رفتن) کیجه
وقتی کتمك یقال (راح بشبانکاه رفت) کیجه وقتی کتدی ورواح صباح مقابلیدر که
شمسك زوالندن کیجه وقتنه وارنجه اولان مدتك اسمیدر ومراح میمك فتحیله
اول موضعدر که قوم کیجه اکا نزول ایدرلر یا آندن کیدرلر مغدی مقابلیدر وبر کمسنه
جمیع احوالنده پدرینه مشابه اولسه ما ترك فلان من ابیه مغدی ولا مراحا دیرلر
(لوح پیدا شدن) آشکاره اولمق یقال (لاح الشیء پیدا شد چیز) نسنه آشکار اولدی
(ورنك چیزی بکردانیدن) وبر نسنه نك رنکینی تغییر اتمك یقال (لاحه الحر رنکش
بکردانید کرما) اسی آنك لوننی تغییر اتدی (ولاحه السفر) ای غبره (وتشنه شدن)
وصوسز اولمق عطش کبی (نوح ونیاحة نوحه کردن بر مرده) میت اوزرینه اغلامق
یقال (ناحت علی المیت نوحه کردزن بر مرده) نوحه اتدی خاتون میت اوزرینه تناوح
تقابل معناسنه در میت اوزرینه نوحه ایدن خواتین بری برینه مقابل طورمغله آنلره
نوایح تسمیه اولندی * خ (بوخ آرامیدن) ساکن اولمق یقال (باخت النار بیارامید
آتش) آتش ساکن اولدی که یاواش اولدی تعبیر اولنور (وسرد شدن خوردنی)
وطعام صوغومق (وخشم بنبستن) وغضب ساکن اولمق (دوخ خوار شدن) ذلیل
اولمق (ودر شهرها کردیدن) وشهرلرده کزوب قهر ایدوب اهلنه مستولی اولمق
* د (اود کرانی کردن) آغیرلق اتمك یقال (آده الامر کرانی کرد اورا
کار) ایش اکا آغیرلق اتدی یعنی ایش مشکل اولمغله اکه زحمت ویردی (وبدو در
آوردن) وبر نسنه یی اکمك ادا العود دیرلر اغاجه طایانوب اغاج ایکی بوکولسه (جود

باران بزرك قطره بارانيدن) ايرى قطره لو يغمور ياغدرمق يقال (جادت السماء الارض
وجادت على الارض باران بزرك قطره بارانيد آسمان برزمين) بويوك قطره لو يغمور
ياغدردى آسمان زمينه (جود سخاوت كردن) سخاوت اتمك يقال (جاد عليه بماله
جوانمردى كرد بروى باخواسته اش) سخاوت اتدى اكا مالى ايله(ورجل جواد وجايد
مرد جوانمرد) سخى كمسنه وقوم اجواد ج (جودة نيك شدن چيزى) برنسنه
ايو اولمق كه رذالت مقابلى در يقال (جاد عمله نيك شد كردارش) آنك عملى ايو
اولدى (وشئ جيد چيز نيك) ايو نسنه (واشياء جياد چيزهاى نيك) ايو نسنه لر ج
(جودة نيك روشدن اسب) آت ايو يور ويوشلى اولمق يقال (جاد الفرس نيك روشد
اسب) ايو يور ويوشلى آت (وفرس جواد اسب نيك رو) ايو يور ويوشلى آت
(وخيل جياد اسبان نيك رو) ايو يورو يوشلى آتلر ج (جؤود جان بدادن) جان
ويرمك يقال (جاد بنفسه جان بداد) جان ويردى واكثريا نفسنى بركمسنه نك
اوغورينه فدا اتدى مقامنده استعمال اولنور (جواد تشنه شدن) صوسز اولمق * ذ
(ذود وذياد واراندن) كيرو سورمك يقال جاد الماشية عن الماء واراند ستوران را
از آب) دابه لرى صودن كيرو سوردى يعنى صو ايچدكلرندنصكره كيرويه دوندردى * ر
(رود ورياد جستن آب و كياه) صو واوت ارامق واوت وصو ارامق ايچون
كوندردكلرى كمسنه يه رائد ديرلر يقال لايكذب الرائد اهله (وآمدشد كردن) وبريرده
چوق واروب كلمك واول خاتون كه قومشولرينه چوق واروب كله اكا راده ديرلر
بلاهمزه وهمزه ايله رائده شابه وحسنه اولان خاتوندر (سيادة وسياد وسودد مهترشدن)
سيد اولمق كه اولو اولمق تعبير اولنور يقال (ساده مهترى كرد بروى) اكا سيدلك اتدى
(عود ومعاد باز كشتن) كيرو دونمك يقال (عاد اليه باز كشت بدو) كيرو دوندى اكا (وهى
العائدة فائده عوايد ج يقال (هذا الشئ اعود عليك من كذا) اى انفع (عيادة
پرسيدن بيمار) خسته خاطرين صورمق يقال (عاد المريض پرسيد بيماررا) خسته يى صوردى
(قطعه) آمد بعيادت برمن جانانم ✻ چون يافت خبر زدرد بى درمانم ✻ لب برلب
او نهادم وميكفتم ✻ خوردم غم تو تا بلب آمد جانم (فود مردن) اولمك يقال (فاد بمرد)
اولدى (قود ومقاد ومقادة وقياد كشيدن) چكمك كه يدمك تعبير اولنور دابه يى
يولاريله يدمك كبى يقال (قاده كشيد اورا) آنى يدى (واعطاه مقاد داد اورامهارش را)
ويردى اكا يولارينى يعنى اختيارينى اكا تسليم اتدى (قيادة بدميانجى كردن) قلتبانلق اتمك
لسان تركيده پزه ونكلك تعبير ايدرلر يقال (قاد القواد على المرأة قلتبانى كرد قلتبان
برزن) قلتبان قلتبانلق اتدى خاتون اوزرينه (هود وهيادة توبه كردن) توبه اتمك

يقال (هاد الى الله باز كشت بخدا) حضرت اللهه رجوع اتدى يعنى توبه اتدى (وجهود
شدن) ويهودى اولمق يقال (هاد يهودى شد) يهودى اولدى * ذ (عوذ ومعاذ پناه
كرفتن بكس يا بجايى يا بچيزى) بركمسنه يا بريره يا برنسنه يه صغنمق يقال (عاذ بالله من السوء
پناه كرفت بخداى از بدى) حضرت اللهه صيغندى يارامزلقدن ويقال (معاذ الله پناه
ميكيرم بخداى تعالى) حضرت اللهه صيغونورم (لوذ ولياذ م يقال (لاذ به پناه كرفت بدو)
حضرت اللهه صيغندى وبا ايله متعدى اولور * ر (بور آزمودن) تجربه وامتحان اتمك
(بوار هلاك شدن) هلاك اولمق يقال (بار هلاك شد)هلاك اولدى (وهو باير وبور
مرد هلاك شده) هلاك اولمش كمسنه جوهرى ديدى كه بور اول فاسد كمسنه در
كه اصلا آنده خير اولميه واكثر نسخه ده واقع اولدى كه وهما بور وهم بور
(ثؤور وثور وثوران انكيخته شدن خاك وفتنه وخاستن بسوى كسى كه تا اورا بزنى)
توز وفتنه قوپارلمق وبر كمسنه يى وورمق قصدى ايله يرندن قالقمق يقال (ثار
برخاست) يرندن قالقدى (جور ستم كردن) جور اتمك كه على ايله متعدى اولور
يقال (جار عليه ستم كرد بروى) اكا جور اتدى (وازراه بكشتن) ويولدن دونمك كه
عن ايله متعدى اولور يقال (جار عن الطريق باز كشت ازراه) يولدن دوندى (حور
كم شدن) ناقص اولمق (ونعوذ بالله من الحور بعد الكور) اى من النقصان بعد الزيادة (حور
دخى حانك ضميله بو معنايه در وفى المثل حور فى المحارة اى نقصان فى نقصان يو مافيوما ادبارى
زياده اولان كمسنه ده ضرب اولنور يقال (حار كم شد) ناقص اولدى (وباز كشتن) رجوع اتمك
(خؤورة سست شدن) ضعيف اولمق يقال (خار الحر والرجل يخور) اذا ضعف (خوار
بانك كردن كاو) اوكوز باغيرمق يقال (خار الثور بانك كرد كاو) باغيردى اوكوز (دور
ودوران بر كشتن) دونمك كه طولانمق تعبير اولنور يقال (دار بر كشت) دوندى (وعليهم دائرة
السوء بريشانست كردش بد) آنلر اوزرينه دريارامز دور كه مراد صوارف روزكاردر
هزيمة كبى (وهى الدائرة) معروفدر (دوار سر كشته كى) باش دونمك مرضى
اصابت اتمك يقال (ديربه ويدار بسر كشته كى مبتلا شد) باش دونمكه مبتلا اولدى
(زيارة ومزار زيارت كردن) زيارت اتمك يقال (زاره زيادت كرد اورا) آنى زيارت اتدى
ويقال استضأت بهم فنورونى وزرتم فزورونى وزور اعوجاج معناسنه اولمغله قوسه
زوراديرلر جمعى زوردر (تقول قوم عن مواقف الحق زور فعلهم رياء وقولهم زور (سورة
برجستن) صيچرامق كه اوزرينه آتلمق تعبير اولنور يقال (سار عليه وسار اليه
برجست بروى) آنك اوزرينه آتلدى وثب كبى (وبرجوشيدن ازخشم) وزياده
غضب اتمك(شور وشيار روفتن انكبين از كندو)قوغاندن بال چيقرمق (وجدا كردن

عسل ازموم) وبالی مومدن آیرمق یقال (شار العسل بیرون کرد انکبین را یا بفشرد ش)
بالی قوغاندن طشره چیقاردی یا بالی صیقدی (شور عرضه کردن ستور ببازار ستور) دابه
بیع اولنان بازاده دابه‌یی مشتریلره عرض اتمك مثلا آته بینوب ایلرو کیرو یورتمك
تا که مشتریلر کوروب اشترایه رغبت ایده‌لر یقال (شار الدابة فی المشوار عرض کرد
ستوررا درباز ار ستور) دابه بازارنده دابه‌یی عرض اتدی ومشوار محل عرض درکه
آندن آت بازاری ایله تعبیر اولنور یقال (ایاك والخطب فانها مشوار کثیر العثار (عور
کور کردن چشم کسی) برکسنه‌نك کوزینی کور اتمك یقال (عار عینه کور کرد چشم اورا)
آنك کوزینی کور اتدی (عؤور خود کور شدن چشم) کوز کندو کور اولمق یقال (غارت
عینه تعار خود کور شد چشم او) کندو کور اولدی آنك کوزی علم بابندن درکه اصلنده
عورت تعور ایدی واو الفه قلب اولندی (وهی عائرة چشم نابینا) کور اولان کوز عور
م یقال عورت تعور علم بابندن جوهری دیدی که عورت اصلنده اعورت ایدی اعورت ده
اولان واوی الفه قلب اتمکه مقتضی اولمغله زوائدیعنی الف وتشدید حذف اولندقده
عورت قالدی اکرچه الفی قلبه مقتضی واردر لکن اصلنده مقتضی اولمامغله فرعنده دخی قلب
اولنمدی (وهی عوراء چشم کور) کور کوز وکاهی عوراء دیوب کلمهٔ قبیحه‌دن کنایه
ایدرلر عیناء کلمهٔ حسنه‌دن کنایه اولدیغی کبی وبر مستحسن نسنه کیدوب موضعنه برمکروه
نسنه کلسه اول مکروهه بدل اعور وخلف اعور دخی دیرلر (غؤور بکوفرو شدن
چشم) کوز چقورینه باتمق یقال (غارت عینه بکوفرو رفت چشم او) آنك کوزی
چقورینه باتدی (غور آب بزمین فروخوردن) صو زمینه باتوب صوروشمق یقال
(غار الماء فرو رفت آب) صو باتدی (وبغور رسیدن) برنسنه‌نك نهایتنه یتشمك یقال
(غار الرجل بغور رسید مرد) رجل نهایته یتشدی وچوقوره دخی غور دیرلر پس
رجل چوقور وانیش یره کتدی دیمك اولور (وهو الغور) معروفدر که تهامه یا چوقور
وبعض نسخه‌ده لفظ غور نشیب ایله تفسیر اولندی وزوزنی غور بسوی زمینی که بکو
باشد رفتن دیو تفسیر اتدی وبو مقامده ظاهر اولان غوردن مراد تهامه ویمن اطرافیدر
(غیار فروشدن آفتاب وماه وستاره) کون وآی ویلدوز باتمق تقول (غارت عینك
غؤورا وغار ماؤك غورا وغار نجمك غیارا) وبطن وفرجه غاران دیرلر یقال (فلان یسعی
لغاریه لبطنه وفرجه وغار مغاره معناسنه تصغیری غویر کلور وفی المثل عسی الغویر ابؤسا
برنسنه که آنك طرفندن شر کلمکدن خوف اولنه آنك حقنده ضرب اولنور اصمعی
دیدی که اصل مثل بودرکه برقوم برمغاره‌یه کیروب تحصن اتمشلردی اول مغاره
یقلوب یاخود دشمن کلوب جمله‌سی هلاك اولدیلر (فور وفوران برجوشیدن دیك
وخشم وآب چشم وآنچه بدان ماند) چوملك قاینامق وزیاده غضب اتمك وچشمه‌نك

ژیرا اول زمین الچق اولمغله غور تسمیه اولدی (منه)

صویی مثللو نسنه‌لر جوش اتمك یقال (فارت القدر بجوشید دیك) چوملك قاینادی
وبرکسنه‌نك غضبی حرکت اتسه فار فائره دیرلر ثار ثائره دیدکلری کبی ای جاش غضبه
(کور: عمامه برسر بستن) باشه صارق باغلامق یقال (کار العمامة علی رأسه ببست
دستاررا برسرش) باشنه صارق باغلدی (مور جنبیدن) حرکت ایدوب واروب کلمك
موج کبی یقال (مار بجنبید) حرکت اتدی که واردی کلدی تعبیر اولنور (نور ونوار رمیدن)
اورکوب قاچمق وبرخاتون تهمتدن قاچسه (نارت المرأة من الریبة) دیرلر واول خاتونه
نوار اطلاق اولنور وجمعی نور کلور یقال (الشیب نور عند النساء نور) ای نفر (هور
وهؤور ریهیده شدن) ییقلمق ودوکلمك ومنه قوله تعالی علی شفا جرف هار ای ساقط
* ز (جواز ومجاز کذشتن) کچمك ویوریوب کتمك یقال (جاز المکان بکذشت
جای را)مکانی کچدی (وهو المجاز کذرکاه) کچه‌جك موضع (وروا بودن) ونافذ اولمق
یقال جاز البیع والنکاح ای نفذ (حوز وحیازة کرد کردن) جمع اتمك یقال (حازه
کرد کرد اورا) آنی جمع اتدی (ونرم راندن ستور) ودابه‌یی آهسته سورمك سوق
لین معناسنه وییلان پیچ پیچ اولوب قیوریلسه تحوزت الحیة وتحیزت الحیة دخی دیرلر
قال القطامی بیت تحیز عنی خشیة ان اضیفها ✵ کما انحازت الافعی مخافة ضارب (روز
آزمودن) تجربه اتمك یقال (رزت الشیٔ)ای جربته (فوز ومفاز ومفازة پیروزی
یافتن) ظفر بولمق یقال (فاز بکذا ظفر یافت بفلان چیز) فلان نسنه‌یه ظفر بولوب نائل
اولدی (فوز دست بردن) غالب اولمق یقال (فاز المقامر دست برد قارباز) قارباز خصمنه غالب
اولدی که اوتدی تعبیر اولنور * س (اوس وایاس عوض دادن) برنسنه مقابله‌سنده
عوض ویرمك یقال (آسه عوض داد اورا) اکا عوض ویردی کما یقال عاضه عوضا
وعیاضا ومطلقا ویرمك معناسنه دخی کلور (بوس بوسه دادن) اوپمك تقبیل کبی
جوهری فارسیدن معربدر دیدی یقال (باس له الارض زمین بوسید بهراو) آنك
ایچون یر اوپدی یقال ایها البائس ما انت الا البائس (جوس) جیم ایله (وحوس)
حاء مهمله ایله (اندرمیان سرای کسی کشتن برای غارت) برکسنه‌نك سراینك ایچنده
غارت ایتمك ایچون طولاشمق یقال (جاسوا وحاسوا خلال الدار بکشتند میان سرایها
برای فساد) فساد اتمك ایچون سرایلرك اورته‌سنده کزدیلر ودور اتدیلر (دوس
ودیاسة و دیاس خرمن کوفتن) خرمن دوکمك یقال (داس الکدس بکوفت
خرمن را) خرمن دوکدی (دوس روشن کردن شمشیر و مانند آن) قلیج
مثللو نسنه‌لره جلا ویرمك یقال (داس السیف بالمدوس روشن کرد شمشیر را
بماله) قلیجه جلا ویردی سورته‌جك آلت ایله که مراد مصقله در (سیاسة

امام مرزوقی مقامات حریریده اون برنجی مقامه‌ده عطیه‌یه جائزه تسمیه اولندیغنك وجهنده دیدی که معطیدن سائله وبر الدن براله تجاوز ایتدیکی ایچوندر یاخود جائز اولوب واجب اولمدیغی ایچوندر (منه)

یعنی اول عجوز ییلان کبی قیوریلور بن اکا ضیف اولمق خوفندن ضارب خوفندن ییلان التوا ایتدیکی کبی (منه)

ابن الانباری دیدی که زرت ماعنده دیرلر طلبته واردته معناسنه زبیدی دیدی که روز اندن عبارتدر که برنسنه‌یی الی ایله قالدررلر نقل وخفتی بیلمك ایچون (منه)

لیث وابن سیده دیدی که جوس وجوسان خلال دور وبیوتده تردد اتمك معناسنه در اصمعی وازهری وابو عبیده دیدیلر که جاسوا الموضع دیرلر وطئوه معناسنه (منه)

نكاه داشتن)حفظ اتمك يقال (ساس الخيل نكاه داشت اسبانرا) آتلرى محافظه
اندى(وساس الرعية نكاه داشت زيردستانرا)رعايايى محافظه وامرلرينه اهتمام
اندى يقال كيف تكون الرعية مسوسة اذا كان راعيها سوسة (كوس برسه
پاى رفتن ستور) دابه اوج آياق اوزرينه يورومك يقال (كاس العقير برسه پاى رفت
ستورپى بريده) اوج آياق اوزرينه يورودى سكيرى كسلمش دابه كوس اصلنده باشى
اشاغى دوشمكه ديرلر ودابهٔ مزبور باشى اوزرينه اكثريا دوشر (لوس چشيدن)
دادمق ذوق كبى ولقمه‌دن كوچك طعامه لواسه ديرلر (نوس جنبيدن)حركت اتمك
يقال ناس الشئ ينوس اى تذبذب(هوس كوفتن)دوكمك دق كبى وشدة اكل معناسنه
كلور لهذا ارسلانه هواس ديرلر* ش (نوش فرا كرفتن) اخذ اتمك ابن سكيت
ديدى كه بركمسنه بركمسنه‌نك باشندن وصقالندن طوتمق مراد اتسه ناشه ديرلر* ص
(بوص پيش بشدن) تقدم اتمك سبقت كبى وفى المثل البوص بالبوص بالنوص اى
النجاة بالفرار (حياصة دوختن جامه) جامه ديكمك يقال (حاص الثوب بدوخت
جامه‌را) جامه‌يى ديكدى (حوص دوختن چشم باز) طوغانك كوزينى ديكمك يقال
(حاص عين البازى بدوخت چشم بازرا) طوغانك كوزينى ديكدى (شوص شستن)
غسل وپاك اتمك يقال (شاص فاه بالمسواك)اذا نظفه به (غوص بآب فروشدن)صويه
طالمق يقال (غاص فى الماء فروشد درآب)صويه طالدى و صويه طالان كمسنه‌يه
غواص وعملنه غياصت ديرلر (وحقيقت چيزى دانستن)وبرنسنه‌نك حقيقتنه مطلع
اولمق يقال (فلان يغوص على حقايق العلم وماغاص غوصة الا اخرج درة ويقال هو من
صاغة الفقر وغاصة الدرر (موص شستن) غسل اتمك ومواصه غساله معناسنه‌در (نوص
ومناص كريختن ورستن) قاچوب قورتلمق يقال (ناص بكريخت وبرست) قاچدى
وقورتلدى وفى الاساس ناص عن قرنه اى فرونجا ومناص قاچه‌جق موضعه دخى
ديرلر منجى كبى * ض (خوض درآب شدن) صويه باتمق يقال (خاض الماء درآب
شد) صويه باتدى وهى المخاضة جاى فروشدن درآب) صويه باته‌جق موضع
(ودركارى شروع كردن) وبرايشه شروع اتمك يقال (حاض فى الحديث درآمد
درسخن)سوزه شروع اتدى(روض ورياضة نرم كردن ستور نرم ناشده) اوكرنمش
دابه‌يى اوكرتمك يقال (راض الصعب نرم كرد ستور درشت‌را) سركش وعجمى
دابه‌يى ملايم ورام اتدى (عوض وعياض عوض دادن) عوض ويرمك يقال(عاضه
من هبته شيئا عوض داد ازبراى بخشش اوچيزى) آنك بخششى ايچون برنسنه‌يى
عوض ويردى وهو العوض واول ويردكرى نسنه عوض‌در * ط (حوط وحياطة

صاحب لايحه ديدى كه سياست سه يساو لفظندن معربدركه سه فارسيده اوج ويساوترك ومغول لغتنده ترتيب معناسنه اولور عبارهٔ مذكوره‌نك سببنى نجوم زاهره صاحبى شو وجهله بيان ايتدى كه ملك المغول اولان جنكيز خان مالك اولديغى ممالكى اوج اوغلى ميانده تقسيم ايدوب اوج قسم ايتدى وبعض وصايا ايله توصيه ايتدى كه هركز انى ترك ايتميه‌لر وانك سببى ايله احوال رعيت نظام بوله الى يومنا هذا قاعدهٔ مزبوره ميانلرنده جاريدر وكندو ميانلرنده سه يساو لفظى متداولدر اول ترتيبات ثلاثه كه جنكيز احداث ايتدى صكره لفظ مذكور عامه لسانه دوشوب تعريب وسياسه لفظيله تعبير ايتديلر (منه)

رجل اشوص كوزينك قپاقلرينى تيز تيز قپايان كمسنه (منه)

قال الشاعر يغوص البحر من طلب اللالى: ومن طلب العلى سهر الليالى وقال ابو لطيب تريد ابتان المعالى رخيصة: ولابد دون الشهد من ابرة النحل وقال ابو فراس يهون علينا فى المعالى نفوسنا ومن طلب الحسناء لم يغلها مهرها (منه)

كه مراد كذركاه دركه نركيده صو كچيدى ديولركه اتلو ويا آندن عبور ايدرلر (منه) (نكاه)

نكاه داشتن) محافظه اتدى ويقال لازلت فى حياطة الله ووقايته (سوط آميختن)
قارشدرمق يقال (ساط القدر بچمچه بشورانيد ديك‌را) كفكير ايله چومله‌كى
قارشدردى (وهو المسوط والمسواط چمچه) كفچه(وتازيانه زدن)وقامچى اورمق يقال
(ساط الدابة بالسوط بزد ستوررا بتازيانه) دابه‌يى ووردى قامچى ايله (عياط
وعوط ستاغ شدن شترو كوسپند) دوه وقيون قيصر اولمق كه قيصير اولان حيوانه
فارسيده ستردن ديرلر كسائى ديدى كه اكر دوه حامل اولمغه تحملى اولان سنه‌ده حامل
اولمسه اكا عائط وحائل ديرلر وآندن صكره كلان سنه‌ده دخى حامل اولمسه اكا عائط
عيط ديرلر حائل حول كبى وفى الاساس هذا زمان عقمت فيه القرايح واعتاطت الاذهان
اللواقح (لوط وادوسيدن چيزى) برنسنه ياپشمق لزق كبى يقال(انى لاجدله فى قلبى لوطا
وليطا) يعنى الحب اللازق بالقلب (نوط ومناط چيزى ازجاى درآويختن) برنسنه‌يى
برندن قالديروب برشيئه آصماق يقال (ناط به كذا بياويخت بوى فلان چيزرا) اكا
آصدى فلان نسنه‌يى وهرنسنه كه برشيئه آصيله اكا نوط ديرلر وفى المثل عاط بغير انواط
يعنى معلق نسنه يوق ايكن ال اوزادر اول كمسنه‌ده ضرب اولنوركه مالك اولمديغى
نسنه‌يى ادعا ايدر كما يقال كالحادى وليس له بعير ويقال ايضا تجشأ لقمان من غير شبع وفى
مثل آخر ان اعيا فزده نوطا يعنى اكر دوه يوكى آغير اولمغله يورولور ايسه يوكنك اوزرينه
برنسنه دخى آص بخيلدن برنسنه ايسته اكرچه آندن حظ اتمز ديه‌جك يرده ضرب
اولنور وايضا ان ضجع فزده نوطا * ع (بوع بباز و پيمودن) قولاج ايله برنسنه‌يى
اولچمك يقال (بعت الحبل اذا مددت باعك به) وقارشلمه‌سه شبرته ديرلر (وكام دورا
دورنهادن) وآديمى سيرك سيرك آتمق (توع شكستن روغن براى برداشتن بپارهٔ نان)
ياغى پاره‌لمق برپاره اتمك ايله قالدروب اكل ايتمكيچون يقال (تعت السمن اذا كسرته
بقطعة خبز ترفعه بها(جوع كرسنه شدن) آچقمق يقال (جاع كرسنه شد) آچ اولدى
واجاعه بركمسنه‌يى آچ قومق وفى المثل اجع كلبك يتبعك(وهى المجاعة كرسنه‌كى) آچليق
(روع وروعة ترسانيدن)قورقوتمق يقال (راعه بترسانيد اورا) آنى قورقوتدى(ونيكو
آمدن چيزى)برنسنه ايو وخوش ومطبوع اولمق اول وجهله كه اكا نظر ايدن كمسنه
تعجب ايليه يقال(راع الفرس زيبا شد اسب)آت كوزل اولدى واول فرسه رايع ديرلر
واول رجل كه حسن كامله مالك اوله اكا اروع وخاتونه روعاء ديرلر (صوع چيزى را
پراكنده كردن) برنسنه‌يى طاغتمق يقال صعت الشئ فرقته (ضوع جنبانيدن چيزى)
برنسنه‌يى تحريك اتمك(ودميدن بوى خوش)وايو قوقو منتشر اولمق وبايقوشك ارككنه
ضوع وآوازينه ضواع ديرلر وفى الاساس لن يخاطر البازل الربع ولن يطاير البازى

ميدانى اجوع من قراد مثلنده ديدى كه كنه برمرتبه آجليغه صبر ايدركه برسنه صيرتنى وبرسنه قارنى زمينه وضع ايدوب برشئ اكل اتمز تا دوه‌يه مصادف اولنجه‌يه بو وجه اوزره اوقات كچورر (منه)

وهنوع اول جوع شديددركه صاحبنى بى‌تاب ايليه (منه)

وپيرلكه رايعه ديدكلرى اوائل شيب انسانى تخويف ايتديكى ايچوندر ابن جنى ديدى كه رايعة الشيب اول ظهور ايدن شعردر (منه)

وفى المثل آخر اجوع من الذئب ذئب هميشه قارنى طوييوب نواله طلبندن فارغ اولمز لهذا بددعا مقامنده رماه الله بداء الذئب ديرلركه مراد آجلقدر بعضيلر داء ذئبدن موت مراددر ديدى زيرا ذئبه مرض موتدن غيرى مرض اصابت اتمز لهذا اصح من الذئب دبو مثل ايراد ايدرلر ارسلان اكرچه اكله غايت حريصدر لكن برقاچ كون اچلغه صبر ايدر ذئب قطعا اچلغه تحمل ايتميوب البته جوفنه برنسنه ادخال ايدر برنسنه بولمسه نسيم استنشاق ايدر (منه)

وكلب وذئب كوك اكل ايتسه‌لر معده‌لرى آنى ارايدر لكن خرما چكردكنى اريتمز (منه)

الضوع وفی هذا المعنی قال الجامی قدسره **بیت** کامل و ناقص نه یکسانند در قطع امور ❁ آنچه از شمشیر می آیدنه حد خنجر است (طوع وطواعیة فرمان برداری کردن) اطاعت اتمك یقال (طاعه وطاع له اطاعت کرد اورا) اکا مطیع اولوب امرینه مخالفت اتمدی یطوع نصر بابندن ویطاع فتح بابندن ورجل طیع اللسان دیرلر فصیح معناسنه وبر کمسنه مرادینه سهولت ایله نائل اولسه طاع له المراد دیرلر (لوع ولوعة سوختن اندوه دل را) غم وغصه قلبی یاقمق یقال لاع الحزن قلبه بسوخت اندوه دلش را) غم آنك قلبنی یاقدی ٭ غ (روغ وروغان چپ دادن روباه) تیلکو ایلرو کیرو اوینایوب قاچق ایچون حیله اتمك یقال (راغ الثعلب بازی کرد روباه) اوینادی تیلکو وفی المثل اروغانا یاثعال وقدعلقت بالحبال اوزرینه حق ثابت اولدقدنصکره خلاص ایچون حیله قیدنده اولان کمسنه حقنده ضرب اولنور وتقول مالی اریك زایغا عن المنهج راغیا عن الحق الابلج (وپنهان بسوی چیزی شدن) وخفیة برنسنه جانبنه کتمك یقال (راغ علیه ضربا پنهان روی آرد بروی ازبهر زدن) خفیة توجه اتدی آنك اوزرینه اورمق ایچون (سوغ ومساغ بکلو فرو شدن طعام وشراب) بوغازدن سهولت ایله طعام وشراب کتمك یقال (ساغ له الشراب بکوارید مراورا شراب) شراب اکا سکدی ومتعدی دخی استعمال اولنور اساغ له الشراب کبی (وروا بودن) برنسنه جائز اولمق یقال (ساغ له ان یفعل کذا) ای جاز (صوغ وصیاغة زرکری کردن) قیوجیلق اتمك یقال (صاغ الحلی زرکری کرد پیرایه را) حلی یه قیوجیلق اتدی یعنی قالبه افراغ ایدوب یاپدی (وهو الصایغ والصواغ زرکر) قیوجی واهل حجاز صیاغ دیرلر برنسنه نك مقدارنجه اولسه هذا صوغ هذا دیرلر وهما صوغان ای سیان ٭ ف (دوف) دال مهمله ایله (ذوف) ذال معجمه ایله (سودن) ازمك (وکداز انیدن چیزی سخت درآب) وبرنسنه یی صوده زیاده ایصلادوب ارتمك یقال (داف وذاف الدواء بسود یا بآب تر کرد دارو را) دارویی سورتوب ازدی یا صو ایله ایصلاتدی وفی الاساس داف المسك بالعنبر خلط به وداف الزعفران والدواء خلط بالماء لیبتل (سوف بوییدن) قوقق یقال (سفت الشیء ای شممته (شوف بزدایدن) جلاویرمك یقال (شفت الشیء) ای جلوته (طوف وطواف وطوفان کرد چیزی کردیدن) برنسنه نك چوره سنی طولاشمق یقال (طاف بالبیت کرد کعبه بکردید) کعبه یی طواف اتدی (وبقضاء حاجت رفتن)وقضاء حاجت ایچون خلایه کتمك یقال (طاف اذامشی الی البراز لیتغوط) والطوف الغائط (قوف وقیافة ازپی کسی رفتن) برکمسنه نك آردینه اویوب کتمك یقال (قافه ازپی اورفت) آنك آردنجه کتدی ٭ ف (توق وتوقان وتیاقة آرزو بردن بچیزی) برنسنه یه آرزو اتمك

وفلان کسنه نك زرعی نمای ومرعاسی واسع اولدی دیه جك یرده فلان راع له الحب وطاع له الاب دیرلر (منه)

وراغ من کذا دیرلر فلان نسنه دن خفیة عدول ورجوع ایتدی معناسنه مبرد دیدی که هر رجوع ایدن کمسنه یه راغ دیمزلر مکر رجوعنی اخفا ایلیه قال الله تعالی فراغ علیهم ضربا بالیمین ای رجع الیهم بضربهم مخفیا رجوعه (منه)

ابن قتیبه دیدی که اول ثلاثی که ذات واو اوله اسم مفعولنده واوی حذف واجبدر مقول ومخوف کبی الا ایکی کلمه که مسك مدوف وصوب مصؤن اما ذات یا اولورسه حذف وعدم حذفی جائزدر برمکیل ومکیول وثوب مخیط ومخیوط ورجل معین ومعیون کبی (منه)

یقال (تاق الیه آرزو برد بوی) اکا آرزو اتدی یعنی مشتاق اولدی وفی المثل المرؤ تواق الی مالم ینل یعنی هرکس منع اولدیغی نسنه یه حریص ومشتاقدر کما قیل احب شیء الی الانسان مامنعا (حوق خانه روفتن) اوسوپورمك وسوپرندی یه حواقه وسوپورکه یه محوقه دیرلر مکنسه کبی (ذوق وذواق ومذاق چشیدن) دادمق یقال (ذاق الشیء بچشید چیزرا) نسنه یی داددی وماذقت ذواقا ما اکلت شیئا (وآزمودن) وتجربه اتمك یقال (ذقت فلانا) ای جربته تقول (ذقت الناس واکلتهم فما استبطت طعومهم ولا استرجعت حلومهم (روق خوف آمدن چیزی) برنسنه طبیعته خوش کلمك یقال (راقنی الشیء خوش آمد مرا چیزی) نسنه بکا خوش کلوب حسنی بنی عجبه دوشوردی (وصافی شدن شراب) وشراب طوریلوب صاف اولمق (سوق وسیاقة ومساق راندن) سورمك یقال (ساق الابل براند شتران را) دوه لری سوردی (وکابین دادن بزن)وخاتونه مهرینی ویرمك یقال (ساق الیها المهر بداد زن را کابین) خاتونه مهر ویردی (شوق آرزو مندی کردن) برنسنه یه مشتاق اولمق یقال (شاقه آرزومند شد بفلان چیز) فلان نسنه یه مشتاق اولدی (عوق بازداشتن) کیرو طوتمق یقال (عاقه عن الامر بازداشت اورا ازکار) آنی ایشدن منع وصرف اتدی یقال (فلان صحبه التعویق فهجره التوفیق وتقول یامن عن الخیر یعوق ان احق اسمائك یعوق (فوق درکذشتن ازکسی درفضل وجزآن) برکمسنه یی فضلده یاغیری نسنه ده سبقت وتقدم اتمك یقال (فاقه فی العلم درکذشت اورا دردانش) علمده اکا تفوق اتدی (فواق زغنك کرفتن) اینچقوروق طوتمق یقال (فاق زغنك کرفت) اینچقوروق طوتدی بعض نسخه ده شیر مجتمع شد درمیان دوشیدن عبارتیله تفسیر اولندی یعنی ایکی صاغمق میانده سود مجتمع اولدی مصنف اساسده دیدی که دوه یی برکونده بش یا التی کره صاغارلر هر ایکی صاغم میانده دوه نك ممه سنده مجتمع اولان سوده فیقه دیرلر واول ایکی صاغم میانده اولان وقت فواق وفواق در وما اقام عنده الافواق ناقة اوفیقة ناقة ای الا قلیلا وحدیث شریفده واقع اولدی که العیادة قدر فواق ناقة جوهری دیدی که دوه یی صاغدقدنصکره کوچکنی امزررلر آز وقتدنصکره ینه صاغارلار بو ایکی وقت میانده اولان وقت فواق در (موق احمق شدن) احمق اولمق وفی الصحاح الموق الحمق فی غباوة ٭ ك (بوك برجستن کشن برمادهٔ خویش) ارکك دیشنك اوزرینه جماع ایچون صیچرامق یقال (باك الحمار الاتان برجست خر نر بر خرماده) ارکك اشك دیشی اشك اوزرینه صیچرادی جوهری غزوهٔ تبوك تسمیه سنك وجهنده دیدی که غزوهٔ مزبوره ده رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرتلری بعض صحابهٔ کرامی کوردی که اول موضعده واقع صو بیکارینه اوقلرین صوقوب صوچقمق

قال الحریری فی المقامة الصورية ما ذقت لماقا ولا ابت زقاقا دیدی که لماق مشروب معناسنه در قال بیت کبرق لاح یعجب من راه ٭ ولا یشفی الحوائم من لماق ٭ وحوائم عطشان معناسنه در یعقوب دیدی لماق طعام شرابه اطلاق اولنور ابن کیسان دیدی که لماق طعام وشرابدن شیء قلیل معناسنه در مناسب اولان بو معنی اولمق ملاحظه اولنور (منه)

وبرکمسنه نك زیاده پیرلکندن دیشلری دوکلسه اکل فلان روقه دیرلر روق الشباب وریق الشباب اول لشباب معناسنه در (منه)

ملاحظه‌سیله قارشدیررلر بیوردیلرکه مازلتم تبوکونها بوکا (دوك سودن) سورتمك وازمك یقال (داك الطیب) ای سحقه مدوك ازه‌جك اوست طاشه ومداك آلت طاشه دیرلر (سوك مسواك كردن دندانها) دیشلری مسواك ایله سورتمك یقال (ساك اسنانه مسواك سـود دندانهاش را) مسواك سورتدی دیشلرینه وهوالمسواك والسواك معروفدر (وسوك فاه تسویكا) دیرلر واكراستاك یاخود تسوك دیسه‌لر فم ذكر اولنمامق لازمدر وسواكك جمی سوك در كتاب وكتب كبی (شوك خار درپای شدن) ایاغه تیكن باتمك یقال (شاكت الشوكة رجله درآمد خار درپایش) ایاغنه تیكن باتدی (ورجل مشوكة پایی كه درخارشده) تیكن باتمش ایاق (وشاك الرجل الشوكة بخار اندر افتاد مرد) رجل تیكن ایچنه دوشدی واكثر نسخه‌ده بیرون كرد مرد خار رایله تفسیر اولندی یعنی رجل تیكنی چیقاردی عندمزده موجود اولان كتب لغته مخالفدر یشاكها علم بابندن یعنی (بخار اندر افتد مرد) رجل تیكنه دوشر (لوك خاییدن) چكنه‌مك یقال (لاك الفرس اللجام بخایید اسب لكام را) آت اویانی چكندی وبركسنه خلقك عرضنه طعن اتسه لاك اعراض الناس دیرلر ه ل (اول ومال باز كشتن) راجع اولمق یقال (آل امره الی الصلاح باز كشت كار او بنیكویی) آنك ایشی ایولكه دوندی یعنی صوكی ایو اولدی (بول كمیز كردن) تبول اتمك یقـال (بال تبول كرد) تبول اتدی آب ریزه مبوله دیرلر (جولة وجولان كشتن) دوراتمك یقال (جال فی المیدان كردید درمیدان) میدانده دوراتدی (حول برجستن) صیچرامق یقال (حال فی متن الفرس برجست درپشت اسب) آت ارقه‌سنه صیچرادی بندی (ویكساله شدن) وبریاشنه كیرمك یقال (حال علیه الحول بركشت بروی سال) اكا ییل دوندی یعنی بر ییل كچدی (وجدایی افكندن درمیان دوچیز) ایكی نسنه‌نك ما بینه جدالك براقمق یعنی ما بینلرینه حائل اولمق یقـال (حال بینهما جدایی افكند میان آن دوچیز) اول ایكی نسنه‌نك اراسنه حائل اولوب آیردی (حؤول از عهد بركشتن) عهدندن رجوع اتمك یقال (حال عن العهد ازپیمان بركشت) عهددن دوندی (حیال وحوال ستاغ شدن شتر) دوه قصیر اولمق یقال (حالت الناقة فارغ ماند شترماده) بوش اولدی یعنی حامل اولمدی دیشی دوه (وناقة حائل شتر ستاغ) قصیر دوه (خول نكاه داشتن مرد مال خویش را) بركسنه كندی مالنی محافظه اتمك یقال (خائل مال) ای راعیه ومصلحه (دول دولتمند شدن یابی دولت شدن) دولتلی اولمق یادولتدن آیرلمق یقال (دالت له الدولة دولت بدو نظر كرد) دولت اكا توجه اتدی (ودالت علیه الدولة دولت روكردانید ازوی) دولت آندن یوز چوردی وهی الدولة والدولة معرف در دول ودول ج (زوال دور شـدن) اوزاق اولمق یقـال

وعقربك ابره سنه شوكه دیرلر وبركسنه‌یی عقرب صوقسه اكثر اكا برحمرة عارض اولور لهذا بركسنه‌ده حمرة حس اولنسه ضربة الشوكة دیرلر (منه)

حكایت اولندی كه خلفاء عباسیه‌دن مأمون آبدست الوب مسواك استعمال اتمك صددندن ایكن علمادن بركسنه حاضر اولدی آندن سؤال ایتدی كه مولانا مسواكك جمی نه‌در جواب ویردی كه ضد محاسنك فافهم هذا الادب (منه)

وفی المثل ابول من كلب مراد نفسی بولدر ومحتملدر كه بولدن مراد ولد اوله زیرا عرب ولددن بول ایله كنایه ایدرلر وكلب كثرت ولد ایله مشهوردر عبد الملك بن مروان واقعه‌سنده كوردی كه مسجدك محرابنه بش كره تبول ایتدی ابن سیرینه تعبیر ایتدردكده ابن سیرین دیدی كه مژده سكا كه سندن بش ولد ظهور ایدركه هر بری محرابده جلوس وخلافتده قائم اولورلر (منه)

وفی المثل لاتبل فی قلیب قد شربت منه یعنی صوینی ایچدیكك قویی‌یه تبول اتمه احسانی كوردیكك كسنه‌یه اساءت اتمه دیه‌جك یرده ضرب اولنور (منه)

معلوم اوله كه شول ناقه‌یه مخصوص اولمغله شائل دیمك كركایدی طالق وحایض كبی وبصریون دیدیلركه شائلة فعلی اوزرینه مبنی دركه شالت الناقة مؤنث صیغه‌سی ایله ودیدیلركه اكرناقه قویروغنی قالدردی معناسنه اولورسه شائلة دیمك كركدر زیرا قویروق قالدیرمق مؤنثه مخصوص دكلدر (منه) اصول من جمل مثلنده خره دیدی كه اصول اعض یعنی زیاده اصیریجی معناسنه دریقال صال الجمل وعقر الكلب وساز ارباب (١٤٥) لغت دیدیلركه صولت وثب یعنی صیچرامق معناسنه دریقال الفحلان یتصاولان

(زال عنه دورشد ازوی) آندن اوزاق اولدی (زؤل وزوال: كذشتن آفتاب ازمیان آسمان) كون نصف النهاردن دونمك یقال (زالت الشمس بكذشت آفتاب) كون نصف النهاردن كچدی (شول برداشته شدن چیزی) برنسنه یوقارو قالقمق یقال (شال المیزان سبك شد ترازو) ترازو ینی اولوب بركفه‌سی یوقارو قالقدی (وازجای برخاستن) ویرندن یوقارو قالقمق یقال (شالت الناقة شیربرداشت شترماده) دیشی دوه سودینی یوقارو چكدی یعنی سودی آز اولوب ممه‌لری یوقارو قالقدی كه طوغوردقده یدی یاسكز آی مروركندنصكره اولور (وهی شائلة شترماده شیر بردارنده) سودینی یوقارو چكن دوه وهن شول ج علی غیر القیاس (وبرداشتن شترماده دنبال را) دیشی دوه قویروغنی لقاح ایچون قالدرمق ویعدی بالباء یقال (شالت الناقة بذنبها برداشت شترماده دنبالش را) دیشی دوه قویروغنی یوقارو قالدردی (وهی شائل شترمادهٔ دنبال بردارنده) قویروغنی یوقارو قالدرن دیشی دوه مخفی اولمیه كه اكر لفظ شائل تا ایله اولورسه سـودینی یوقارو چكن دیشی دوه واكر تاسز اولورسه جماع ایتمكیچون قویروغنی یوقارو قالدرن دوه معناسنه اولوركه اصلا آنك سودی اولمز وهن شول ج راكع وركع كبی وعقربك ایكنه‌سنه شوله وعقربه شواله دیرلر (صول وصولة وصیال حمله كردن) حمله ایدوب اوزرینه صیچرامق یقـال (صال علیه حمله كرد بروی) آنك اوزرینه حمله اتدی یقال رب قول اشد من صول یصول نصر بابندن ویصال علم بابندن (طول باكسی فضل كردن) بركسنه‌یه احسان اتمكله ممنون اتمك یقال (طال علیه منت نهاد بروی) آنك اوزرینه منت قودی یعنی احسان اتدی (ولیس عنده طائل نیست نزد او فائده) آنك عندنده فائده وفضل یوقدر (عول توشه دادن عیال) عیال واولاده نفقه ویرمك یقال (عال اولاده توشه داد بچه‌كان خودرا) كندو اولادلرینه نفقه ویروب معاشلرین كوردی (وچربیدن) غالب اولمق یقال (عال المیزان بچربید ترازو) ترازونك بركفه‌سی آغر اولدی (وبسیار عیال شدن مرد) بركسنه‌نك عیالی چوق اولمق یقال (عال الرجل بسیار عیال شد مرد) رجلك عیالی چوق اولدی (ومیل وجور كردن) قال الله تعالی ذلك ادنی ان تعولوا قال المجاهد ای لاتمیلو اولاتجوروا (غول دورشدن بیـابان) اوزاق اولمق (غالت المفازة دورشد بیابان) صحرا بعید اولدی (وهلاك كردن) وهلاك اتمك یقـال (غالته الغول هلاك كرد اورا دیو بیابانی) غول بیابانی آنی هلاك اتدی وهرنسنه كه انسانی هلاك ایلیه اكا غول دیرلر وبركسنه برمهلكه‌یه دوشسه غالته غول دیرلر (والغضب غول الحلم وتقول ماشبهتهم الا بالغیلان خرجت من بعض الغیران (وهی الغائلة بلای هلاك كننده) هلاك ایدیجی بلاو یقال اخاف غائلته ای عاقبة شره (قول ومقالة ومقال سخن كفتن)

ای یتواثبان وابوزید دیدی كه صؤل البعیر دیرلر خلقه هجوم ایدوب قتل ایتسه اول بعیره صؤول دیرلر همزه ایله (منه) مطرزی ایضاحده دیدی كه عیال عیل لفظنك جمیدر جید وجیاد كبی وعیل اصلده عیول ابوزید دیدی كه عال الرجل ویعول ای احتاج وسائل غوری دیدی كه عیال الرجل من یعوله وصاحب محكمه دیدی كه لفظ عیال واحده دخی اطلاق اولنورتكم حریری مقامهٔ كوفیه‌ده اطلاق ایتدی وكاهی عیل لفظی جمعه اطلاق دیرلر (منه) یقال عیل صبری ابن الانباری زاهرده دیدی كه معناسی غلب صبری دیمكدر یقال عالنی الامر یعولنی اذا غلب ودخی عال الرجل عیلة دیرلر فقیر معناسنه مخفی اولمیه كه بو صورتده عال یعیل در ضرب بابنـدن ولهذا قال الشاعر بیت لمایدری الفقیر متی غناه ومایدری الغنی متی یعیل ودخی دیدی كه عال الرجل عیـاله یعوله عولا وعوولا وعیالة دیرلر عیالك نفقه‌سنی ویرسه

واعال الرجل یعیل دیرلر عیالی (١٩١) (نی) (اقصی) چوق اولدی معناسنه وكثیر العیال اولان كسنه‌یه معیل دیرلر وعیل فرسه یعیله تعییلا دیرلر فرسنی اهمال ایتسه یعنی ما كول ومشروبنی اهتمام اتمسه واعال الذئب دیرلر برطعمه طلب ایتسه وعال امر القوم دیرلر اشتد وتفاقم معناسنه وعال الرجل فی الارض دیرلر ذاهب اولسه واعول الرجل دیرلر حینی عویل صیحه ایتسه وعال الرجل یعیل دیرلر تبختر ایتسه وعال فی حكمه دیرلر میل ایتسه وعال المیزان دیرلر كفه‌سی میل ایتسه وعولت علی الرجل دیرلر اكا اعتماد استناد اولنسه (منه)

لفظ قيل وقال قول معناسنه ايكي اسمدر وفي الحديث نهى رسول الله عليه السلام عن قيل وقال فرادبدي كه قيل وقال فعل دركه اسم كبي استعمال اولنوب اوزرينه حرف جر داخل اولدي وحالى اوزرينه مبنيا تركيب اولندي

سوز سويلمك يقال (قال سخن كفت) سوز سويلدي (وهو قيل وقال وقالة كفت وكو) سوز صاووقال برأسه اي اشار وقال الحائط مال (نول ونوال عطادادن) عطيه ويرمك يقال (ناله عطية بداداورا عطايي) اكا عطيه ويردي وهو النائل والنوال عطيه قال في ذم بخيل بيت لوملك البحر والفرات معاً ☼ ما نالني من نداهما بلالا ☼ ويقال ما نالوا مثل نواله ولا نسجوا على منواله (هول ترسانيدن) قورقوتمق يقال (هاله بترسانيد اورا) قورقوتدي آني وبركسنه قبيح المنظر اولسه انه لهولة من الهول ديرلر زمان جاهلتيده برقومك برقيولري وار ايدي كه آنك خادملري ايچنه آتش ياقوب خدمت ايدرلر ايدي وايكي كمسنه ميانده خصومت واقع اولسه اول آتشك يانته كتوروب خفية خادملر آتش مزبوره طوز وكبريت طرح ايدوب آتش مضطرب اولدقجه خادملر اول كمسنه يي تخويف ايدرلر واول كمسنه يميندن نكول ايدر ايدي واول آتشه هوله ديرلر وهي الاهوال ج ٭ م (حوم كرد چيزي در كرديدن) برنسنه نك چوره سني دوراتمك يقال (حام العطشان حول الماء كرديد تشنه كرد آب) طولاندي صوسز اولان كمسنه صونك اطرافني (دوم ودوام ومدام هميشه بودن) دائم اولمق يقال (دام الامر پيوسته شد كار) ايش هميشه اولدي (ودام الرجل على الامر پيوستكي كرد مرد بركار) رجل ايش اوزرينه دائم اولدي يدوم نصر بابندن ويدام علم بابندن (ودام الماء بايستاد آب) صو دائم اولوب بر يرده طوردي (وهو الماء الدائم آب ايستاده) طورمش صو وخمره مدام ومدامه تسميه اولنديغي شربنه مداومت اولنديغي ايچوندر (روم ومرام جستن چيزي) برنسنه يي طلب اتمك يقال (رام الشئ بجست چيزرا) طلب اتدي نسنه يي وايسته دي ووصولي مشكل اولان نسنه يه هو ثبت المقام بعيد المرام ديرلر (سوم چرا كردن) اوتلامق يقال (سامت الماشية چرا كرد چارپاي) اوتلادي يعني صحراده شبانسز كزدي واوت اوتلادي (وهي السائمة والسوام چارپاي بچرا رهاشده) اوتلامغه صالنمش چارپا (ورنج وخواري رسانيدن) وزحمت وحقارت يتشدرمك يقال (سامه خسفا رنج رسانيد اورا) اكا زحمت يتشدردي (وبها كردن) وبرنسنه يي باز ارلشوب بهاسين تعيين اتمك يقال (سامه بالسلعة بها كرد آخريان را) متاعي بازارلشدي آنكله (صوم وصيام روزه داشتن) اوروج طوتمق يقال (صام روزه داشت) اوروج طوتدي (وپيخال افكندن مرغ) وقوش نجسني القا اتمك يقال (صامت الدجاجة رنج افكند ماكيان) طاوق نجس القا اتدي (وايستادن ستور در آخور بي علف) ودابه آخورده علفسز طورمق يقال (صام الفرس على آريه اذا لم يعتلف) ودخي صام الماء وقام الماء ودام الماء بر معني يه دريعني صو راكد اولدي (وروز راست بايستادن) نصف النهار اولمق يقال (صام النهار) اي انتصف (عوم شنا كردن در آب) صوده يوزمك (يقال عام في الماء

ومعناي حديث بودركه رسول اكرم قيل كذا وقال فلان كذا ديمكدن نهي ايتدي بعضيلر قال دن سؤال وقيل مراد جوابدر ديديلر وصدر الافاضل ضرام السقط ده بو وجهي اختيار ايتدي (منه)

ومنطيق يعني فصيح اولان كمسنه يه ابن اقوال ديرلر (منه)

رجل مال نال ديرلر مالدار در واحسان صاحبي در معناسنه مطرزي ديدي مال يمال ويمول تمول معناسنه در مرزوقي ديدي كه مال يمول مولا و مؤلا ديرلر مال صاحبي اولسه ورجل مال ديرلر كثير المال معناسنه (منه)

وفي المثل صام حولا فشرب بولا بر كمسنه يه مدت مديده لطف ايدوب آخرنده اساءت كليه ايله ايتديكي لطفي خراب ايدن خبيث حقنده ضرب اولنور (منه)

وفي المثل انك بعد في الغراز فقم غراز برزمينك طرفنده اولان صلب موضع در يعني سن حالا زمينك كنارنده اولان صلب موضعنده سن وسطنه كلمه دبك فنون تحصيل ادعا ايدن كمسنه ده ضرب اولنور يعني سن علمدن بركناره آنجق واصل اولدك (شنارد) وسطنه كلمه دين بودعوي بي معني در (منه)

اسماء الهيه ده قيوم لفظنك معناسنده اختلاف اولندي مجاهد القائم على كل شئ معناسنه در قتاده القائم على خلقه باعمارهم وآجالهم وارزاقهم معناسنه در كلبي الذي لا بديل له معناسنه در ابو عبيده القائم على الاشياء معناسنه در ديديلر وقيوم اصلنده قيووم ايدي مغزوو مرمي كبي اعلال وادغام ايتديلر وقيم لفظنك اصلنده سيبويه وفراء اختلاف ايتديلر سيبويه ديدي كه قيم اصلنده قيوم در فيعل وزننده عينك كسريله وجه مشروح اوزره اعلام وادغام اولندي سيد سيود وجيد جيود ميت ميوت كبي فرا بو وجهي انكار ايدوب لسان عربده فيعل يوقدر بلكه فيعل وزني واردر صيرف وضيغم كبي وقيم اصلنده قيويم در فيعل وزننده سيد سويد جيد جويد ميت مويت كبي پس واوك ماقبلي مفتوح اولمغله الفه قلب واجتماع ساكنيني دفع ايچون الف مزبوري حذف ايتديلر قوم سيد جيد ميت قالدقد نصكره يا اوزرينه بر يا دخي زياده ايدوب يايي ياده ادغام ايتديلر قيم وسيد اولدي (منه)

شنازد در آب) صوده يوزدي والعوم لا ينسى يعني هر صنعت فراموش اولنور لكن سباحت بر وجهله فراموش اولنمز (قيام برخاستن) اياق اوزرينه قالقمق يقال (قام برخاست) قالقدي (وايستاده كي كردن) دائم وثابت اولمق يقال (قام بكذا ايستاده كي كرد بفلان چيز) فلان نسنه يه مداومت اتدي (وهي المقامة جاي ايستاده كي) طوره جق يرجوهري ديدي كه مقامة ضم ميم ايله اقامة معناسنه در ومقامه فتح ميم ايله مجلس وناسدن برجماعت معناسنه در واما مقام ومقام كاهي اقامت معناسنه كلورلر وكاهي موضع قيام معناسنه اولورلر زيرا قام يقوم دن اولورسه مصدر ميمي مقام كلور ميمك فتحيله واكر اقام يقيم دن كلورسه مقام اولور ميمك ضميله (وقوام الامر پاي داري كار) ايشك ثبات ونظامي (ودين قويم وقيم كيش راست) طوغري وحق دين وذلك دين القيمة مؤنث ايراد اولنديغي ملة حنيفه مراد اولنديغي ايچوندر (وهو قيم بهذا الامر اوقيم است بدين كار) بو ايشه قيم در يعني كوروب كوزه در متولي وقف كبي (وقامت عليه السلعة بكذا بر آمد بروي آخريان بچندين) اكا متاع فلان قدر الجه يه طوردي (وقامت السوق روان شد بازار) بازار رايج اولدي كه بازار قيزيشدي تعبير اولنور (وايستاده كي ستور) ودابه يورغونلغندن طورمق يقال (قامت الدابة بايستاد ستور ازمانده كي) دابه يورغونلغندن طوردي يعني يورلدي (كوم برجستن كشن برماده) اركك ديشي اوزرينه صيچرامق يقال (كام الفرس على الحجر برجست اسب برماديان) آت قيصراق اوزرينه جماع ايچون صيچرادي (لوم وملام وملامة ملامت كردن) لوم اتمك يقال (لامه على فعله ملامت كرد اورا بركارش) آني لوم اتدي ايشلديكي عمل اوزرينه (وهي اللائمة كار نكوهيده علامت انجامد) اول بدعمل كه ملامته مؤدي اولور لوائم ج ٭ ن (بون افزون آمدن از كسي در فضل) فضيلت جهتندن بركمسنه زياده اولمق (خون وخيانة خيانت كردن) خيانت اتمك يقال (خانه خيانت كرد اورا) خيانت اتدي اكا (صون وصيانة نكاه داشتن) حفظ اتمك يقال صانه نكاه داشت اورا) آني حفظ اتدي اسم مفعولي مصون ومصوون كلور مدوف ومدووف كبي ولسان عربده بو وجه اوزره اجوف واوي ثلاثي دن اسم مفعول بو ايكي كلمه دن غيري يوقدر (كون وكينونة بودن) اولمق يقال (كان الامر بود كار) ايش اولدي معلوم اوله كه اكر كان لفظي زمان ماضي دن عبارت اولورسه خبره محتاج اولور واكر برنسنه نك حدوث ووقوعندن عبارت اولورسه خبره محتاج اولمز (مؤن : مؤنت كسي كشيدن) بركمسنه نك مؤنتني چكوب مهمات ولوازمين كورمك يقال (مان عياله مؤنت عيال خود كشيد) عيالنك مؤنتني چكدي ونفقه لرين ويردي ويقال يموته ويصوته (هون وهوان آسان شدن) آسان وخفيف اولمق يقال (هان عليه الامر آسان شد كار بروي) ايش

فراكتاب ايام وليالي ده ديدي كه عرب بركمسنه يي لوم ايتدكده ابن ترنا وابن فرتنا ديرلر وشتم ايتدكلرنده ابن استها ديرلر جوهري ديدي كه رنا قصر ايله اول نسنه در كه هركس اكه نظر ايده لر وابن ترنا لئيمدن كنايه در انتهى پس معناي عبارت يا ابن المنظوره قوه سنده اولور ودخي فره ودخي فره تنا قصر ايله بر خاتونك اسميدر لكن عرب امه فرتنا ديرلر ودخي فرا ديدي كه بعضيلر يا ابن المدنية ديوب مدينه دن امه مراد ايدرلر (منه) معلوم اوله كه بركمسنه بركمسنه يي كورد كده بو كمسنه يي بن كنديمه آشنا معامله سي اندر ٩

آنك اوزرينه آسان اولدی وهوهين آسان وهين دخی تخفيف ايله بو معنايه در (هون وهينة آهستكی كردن) آهسته حركت اتمك يقال (هان فی مشيته آهستكی كرددر رفتار) آهسته يورودی (وهوالهوينا آهستكی رفتن) ياب ياب يورومك (هون وهوان خوارشدن) ذليل اولمق يقال (هان خوارشد) ذليل اولدی بيت لاتهين الفقير علك ان ٭ تركع يوماً والدهر قدرفعه ٭ اصلنده لاتهينن ايدی وفی المثل اهون من قعيس علی عمته اهل كوفه‌دن بركمسنه عمه‌سنك خانه‌سنه نزول ايدوب عظيم ياغمور ياغدی وزياده صووق اولدی وخانه بغايت ضيق اولمغله اول كمسنه كلبنی خانه‌يه آلوب عمه‌سنی طشره قوودی عمه‌سی صووقدن طشره ده هلاك اولدی بعضيلر ديديلركه قعيسك پدری وفات اتدكده عمه‌سی كوتوروب آنی بركمسنه‌يه برصاع حنطه‌يه رهن اتدی چونكه فك رهنه قادراولمدی قعيس اول كمسنه‌نك عبدی اولدی ٭ ه (شوه زشت شدن) چركين اولمق شاهت الوجوه ای قبحت وبركمسنه‌نك سريعاً كوزی اصابت ايدراولسه اكا اشوه ديرلر ابن السكيت ديدی كه اول كمسنه‌يه بنم برشيئمی تحسين اتمه بلكه كوزك اصابت ايدرديمك مراد اولنسه لاتشوه ديمك كرك (فوه سخن كفتن) سوز سويلمك وباء ايله متعدی اولوريقال (فاه بكلمة سخنی بكفت) برسوز سويلدی (ومافهت بكلمة وماتوهت بكلمة) آغزيمی آچوب برسوز سويلدم معناسنه در (نوه بزركوار شدن) بويوك وشرف صلبی اولمق يقال (ناه الشیء ای ارتفع (وبلند نام شدن)ونام دار اولمق

﴿ المعتل اللام من هذا الباب ﴾

ب (حبوخيزيدن كودك) معصوم مقعدی اوزرينه سورنمك (حباه عطادادن) عطاويرمك يقال (حباه الشیء وحباه بالشیء عطاداد اورا) اكا عطيه اتدی (خبوفرومردن آتش) آتش سونمك يقال (خبت النار فرومرد آتش) آتش سويندی وخبأ لهبه اذاسكن فورغضبه (ربو افزون شدن) زياده اولمق يقال (ربازيادت شد) زياده اولدی (ربو آماسيدن) شيشوب قابارمق يقال (ربا الزبد بياماسيد كفك) كوپك شيشدی وقابار دی (صبوة وصبواً وصبا ميل كردن بكسی) بركمسنه‌يه ميل اتمك يقال (صبا اليه ميل كرد بدوا كاميل اتدی (طبو خواندن) چاغرمق يعنی دعوت اتمك يقال (طباه اذا دعاه (كبوة بسردرآمدن) باشی اوزرينه دوشمك يقال (كبا الفرس بسردرآمد اسب) آت سورچدی يقال (لكل جواد كبوة (كبوآتش ازآتش زنه بيرون نيامدن) چخماخدن آتش چيقمامق يقال (كبا الزندبی آتش شد آتش زنه)چخماخ آتشسز اولدی ابن السكيت ديدی خبت النار ديرلر علوی ساكن اولسه وكبت النار ديرلر

٩ كوردم ظنم بودركه بوكسنه فلان كسنه اولق ظن ايدرم ديه‌جك يرده اول كمسنه‌يه كن فلاناً اوابا فلان ديرلر بزم ديارزده سن فلان كسنه اوليه‌سن ديدكلری يرده مستعملدر (منه) فارسيده بوش وبودش كون معناسنه در (خسرو) بيرونت بنداز در مرك چون ازدر بودش اندرآيی

وفی مثل آخر اذاعزك اخوك فهن شرح فصيح ثعلبده ديدی كه مثل مزبور اوج وجه اوزره تفسير اولنور يعنی اكر رفيقك سكا شدت ايدرسه سن اكالين ايله مقابله ايله ياخود رفيقك سكا غالب اولورسه سن اكا تذلل ايله كه ظلمندن امين اوله‌سن ياخود رفيقك جور ايدرسه سن سكون اوزره اول كه عندالله افضل اوله‌سن (منه)

(كوز)

كوز كول التنده ساكن اولسه وهمدت النار ديرلر آتش كليت ايله سويونسه اثر قالمسه (نبونبوة واپس جستن شمشير) قليجك يوزی صيچرامق ودونمك يقال (نبا السيف عن الضربة شمشير بازجست اززخمكاه) قليچ صيچرادی ضرب اولنان زخم موضعندن (وبجايی قرار ناكرفتن) وبريرده قرار طوتمامق يعنی مستريح اولمامق يقال (نبابه المكان موافق شداوراجای) منزل اكا موافق اولميوب آنده راحت بولمدی بيت فاقم بدارماء صبت كرامة ٭ واذا نبابك منزل فتحول (هبو وهبوكرد برخاستن) توزقالقمق (وفرومردن آتش) وآتش سونمك ٭ ت (شتوز مستان درجايی كذرانيدن) قيش وقتنی برموضعده كچورمك يعنی قيشله‌مق يقال (شتافی موضع كذا زمستان ايستاد در فلان جای) فلان موضعده قيش وقتی اقامت اتدی (عتووعتی ازحددر كذشتن) حدی تجاوز اتمك يقال (عتی ازحددر كذشت) حدی تجاوز ايدوب سركشلك وتكبر اتدی (وبغايت پيری رسيدن)وزياده پير اولمق يقال (عتا الشيخ دوتا شدپير) پير اولان كمسنه زياده پيرلكندن بيلی بوكلدی جوهری ديدی كه عتياً وعتيا اصلنده عتوء ايدی ضمه‌نك برينی كسره‌يه تبديل ايدوب واوی يايه قلب اتديلر عتيا اولدی وكسره‌يی كسره‌يه اتباع ايچون ضمه‌نك برينی دخی كسره‌يه تبديل ايدوب عتيا اولدی (قتو: ملك را خدمت كردن) پادشاهه خدمت اتمك قاله الزوزنی ومطلقا خادم معناسنه كلور ومجرد بوغازی طولوسنه خدمت ايدن كمسنه‌يه مقتوی ديرلر كوياقوتدن مأخوذدر (جثو وجثی برهر دوزانونشستن) ايكی ديزينك اوزرينه اوتورمق كه ديزی اوزرينه چوكمك تعبير اولنور يقال (جثا علی ركبتيه اندرافتاد بردوزانويش) ايكی ديزينك اوزرينه چوكدی (وهوجاث بردوزانوفتاده) ايكی ديزی اوزرينه چوكش كمسنه وهم جثی ج (عثو وعثو فساد كردن) فساد وطغيان اتمك يقال (عثا فی الارض فساد كرد درزمين) يريوزنده فساد اتدی يعثو نصر بابندن وعثی يعثی علم بابندن ٭ ج (دجوتاريك شدن شب) كيجه قرا كو اولمق يقال (دجا الليل تاريك شد شب) كيجه قرا كو اولدی (وهی الدجی شب تاريك) قرا كو كيجه (رجاء ورجاءة ورجاوة ورجوة ورجاة ومرجاة ورجواميد داشتن) اميد اتمك كه اومق تعبير اولنور يقال (رجاه اميدداشت اورا) آنی اميد اتدی رجاة ورجاوة م يقال رجی يرجی علم بابندن اساسده ديدی كه كاهی رجا خوف معناسنده استعمال اولنور يقال لقيت هولاً مارجوته (سجو آراميدن شب ودرياورود وپلك چشم) كيجه ودرياوچای وكوز قپاغی ساكن اولمق يقال (سجی الليل بيارامید شب كيجه) ساكن اولوب ظلمتی قرارين بولدی (شجو: اندوهكين كردن) مغموم اتمك يقال (شجاه اندوهكين كرد اورا)آنی مغموم اتدی (شجی اندوهكين شدن) مغموم اولمق يقال (شجی بنفسه خود اندوهكين شد) كندو مغموم اولدی يشجی علم بابندن وبوغازده كموك وغيری نسنه طورسه اول شيئه شجا ديرلر وفی المثل ويل للشجی من الخلی

مخفی اوليه كه معناده لف ونشر مرتب ملحوظدر (منه)

كتب امثالده بو مثلك موردنده اختلافات كثيره واقع اولمشدر تفصيلى اطنابه مفضى اولمغله ترك اولندى دردى اولميان دردى اولان كمسنه نك حالندن غافل در ديه جك يرده ضرب اولنور (نجاة: رستن) قورتولمق يقال (نجا منه برست ازوى) آندن خلاص اولدى (نجاء شتابيدن) سرعت اتمك يقال (نجا بشتافت) سرعت وسبقت اتدى (نجو زيغ نهادن) نجس القا اتمك يقال (نجا زيغ نهاد) تغوط اتدى وهو النجو نجس (وپوشت از كوشت وا كردن) ودريى اتدن يوزمك كشط كبى (هجو وهجاء هجو كردن) بر كمسنه يى مذمت اتمك يقال (هجاه هجو كرد اورا) آنى هجو اتدى (هجاءة هجو كننده كى) هجو ايديجيلك يقال (هجو الشاعر) حسن بابندن (هجو كننده شد شاعر) شاعر هجو ايديجى اولدى (وهو هجى هجو كوى) هجو ايديجى كمسنه ﴿ح﴾ (دحو كسترانيدن) دوشه مك يقال (دحا الله الارض كسترانيد خدا زمين را) حضرت الله يرى دوشدى دحى يدحو نصر بابندن يقال (دحى يدحى فتح بابندن (طحو مثل دحو) يقال طحا يطحو نصر بابندن طحى م يقال طحى يطحى فتح بابندن (سحو: سحا: برنامه بستن) نامه يى باغ ايله باغلامق (وبيل كل اززمين وازدودن) و كورك ايله يردن چامور قازيمق (شحو: دهن وا كردن ودهن واشدن) آغز آچق لازم ومتعدى استعمال اولنور (صحو ازمستى بهوش آمدن) سرخوشلقدن عقله كلمك كه آيلق تعبير اولنور يقال (صحا من السكر بهوش آمد از مستى) سرخوشلقدن عقله كلدى يعنى آيلدى (وصحا من العشق از عشق بيرون شد) عشقدن افاقت بولدى واصحت السماء ديرلر جو سمادن سحاب آچلسه (لحو ولحى پوست باز كردن از چوب) اغاجك قابوغنى صويمق يقال (لحا العود پوست باز كرد از چوب) اغاجك قبوغنى صويدى (وهو اللحاء پوست درخت) اغاج قبوغى وفى المثل بين العصا ولحاها ايكى كمسنه مابيننده محبت عظيمه اولسه ضرب اولنور لامدخل بين العصا ولحائها عبارتلريله دخى روايت اولندى (هلاك كردن) وهلاك اتمك يقال (لحا الله هلاك كرد ياهلاك كردا نادخداى اورا) حضرت الله آنى هلاك اتدى ياهلاك اتسون (وملامت كردن) ولوم اتمك يقال (لحا الله اللاحى نكوهيد اورا نكوهش كننده) ملامت اتدى آنى ملامت ايديجى ولاحيته ملاحاة اى نازعته وفى المثل من لاحاك فقد عاداك يلحو نصر بابندن ويلحى فتح بابندن (محو ومحى نابديد كردن) محو ايدوب كيدرمك يقال (محاه نابديد كرد اورا) آنى محو اتدى يمحوه نصر بابندن ويمحاه فتح بابندن (نحو آهنك كردن) قصد اتمك يقال (نحاه آهنك كرد بدو) قصد اتدى اكا ﴿خ﴾ (سخا وسخاوة وسخوة وسخاة جوانمردى كردن) سخاوت اتمك يقال (سخا

(بكذا)

بكذا جوانمردى كرد بفلان چيز) سخاوت اتدى فلان نسنه يه يسخو نصر بابندن وسخى يسخى علم بابندن وسخو يسخو حسن بابندن (وسخا بنفسه عن كذا دل برداشت ازفلان چيز) فلان نسنه دن فراغت اتدى يعنى آنى ترك اتدى (وهو سخى جوانمرد) سخى كمسنه اسخياء ﴿ج﴾ (سخو آتش وخاكستر ازديك دان بيرون كردن تاجاى آتش فراخ باشد) آتشك موضعى واسع اولسون ايچون آتشى و كولى اوجاقدن طشره چكمك يقال اسخ نارك اى اجعل لها مكانا توقد عليه ﴿د﴾ (ادو: فريفتن) الدامق يقال (اداله بفريفت اورا) آنى آلدادى (بداء وبدو پيدا شدن چيزى) بر نسنه ظاهر اولمق يقال (بدا الشئ پيدا شد چيز) نسنه ظهور اتدى (وبداله امر فى الرأى پيش آمد اورا چيزى در رأى) اكا رأينده بر نسنه ظهور اتدى (بداوة وبدو در باديه شدن) باديه ده ساكن اولمق يقال (بدا القوم در بيابان شدند مردمان) قوم باديه نشين اولديلر (جدو عطا دادن) عطيه ويرمك (يقال جداه عطا داد اورا) اكا عطيه ويردى وهو الجدى والجدوى عطا ويقال فلان قليل الجدا عنك اى قليل النفع (حداء بنغمه راندن شتر) دوه يى نغمه وترانه ايله سورمك كه عربه مخصوص آوازه در يقال (حدا الابل بنغمه راندن شتر را) دوه يى نغمه ايله سوق اتدى وشمال طرفندن هبوب ايدن ريحه حدوا ديدكلرى سحابى سوق اتديكيچوندر (وبر انكيختن كسى بر كارى) وبر كمسنه يه بر ايش اتمكه سبب اولمق يقال (حداه على الامر داشت اورا بكارى) آنى بر ايشه طوتدى كه مقام مبارات و مبالغه ده اولور مثلا حضرت رسول اكرم صلى الله عليه وسلم قرآن عظيم ايله بلغاء عربه تحدى اتدى يعنى اكر قرآن حضرت الله كلامى اولديغنده شبهه كز وار ايسه اقصر سوره دن بر سوره كتورك ديدى (زدو: جوز بازيدن كود كان) چوچوقلر جوز ايله اوينمق (زدا الصبى الجوز بالجوز) ديرلر معصوملر چقور قازوب اكا جوز آتمغله لعب اتسه لر (شدو بهره كرفتن ازدانش وازسرود) حصه مند اولدى علمدن وتغنيدن جوهرى ديدى كه شدو دوه يى سوق اتمكدر وادبدن برحصه يه نائل اولان كمسنه يه شادى ديرلر كه كويا ادبى جمع وسوق اتدى ومغنى يه شادى تسميه اولندى وبر كمسنه نك شهرت تامه سى واردر ديه جك يرده (وذكره يشدو به الشداة ويحدو به الحداة) ديرلر (عدو دويدن) سكرتمك يقال (عدا الفرس بدويد اسب) سكرتدى آت وفى المثل اعدى من الظليم يعنى دوه قوشوندن يوركوك كه سكرتديكى وقتده قنادلرن آچار پس آنك عدوى سكرتمك واوچاق ميانده اولور (وبكذشتن) تجاوز اتمك يقال (عدا الرجل طوره بكذشت مرد ازاندازهٔ خود) رجل كندو حدينى تجاوز اتدى (وكردانيدن) دوندرمك يعنى صرف اتمك كه

ابو العباس ديدى كه باديه تسميه اولنديغى ظهور وبروز اولديغى ايچون ومفازه تسميه ايتد كلرى تفؤلادر ولا مهلكه اطلاق اولنمق كرك ايدى لديغه سليم واسوده ابو البيضا ديدكلرى كبى ابن الاعرابى ديدى لفظ مفازه مهلكه معناسنه در يقال فوز الرجل اذا هلك كذا فى الزاهر (منه)

مخفى اوليه كه عطا معناسنه اولان جدا مقصور در وممدود اولدقده غنا معناسنه كلور يقال هذا الكلام غير مجدلك اى ليس فيه نفعلك وخير وفلان جدى اى سخى ويقال اكل الجدا قليل الجدا (منه)

ميدانى علم ادبده بر رساله لطيفه تأليف ايدوب هادى شادى اسميله نامزد قيلديغى بو معنادن مأخوذ در (منه)

چویرمك تعبیراولنور یقال (عداه عن الامر بکردانیداورا ازکار) چویردی آنی ایشدن ویقال عدت العوادی ای صرفت الصوارف (عدوان بیـداد کردن) ظلم اتمك یقال (عدا علیه ستم کرد بروی) ظلم اتدی اکاوفی المثل اعدی من الذئب عدودن عداوتدن عدواندن اولمق محتملدر (غدو: بامداد آمدن برکسی) برکمسنه یه صباح وقتنده کلمك یقال (غداعلیه بامداد آمدبروی) صباح وقتی کلدی آنك اوزرینه (ندو: کرد کردن) جمع اتمك (وبأنجمن رفتن) وجمعیتکاهه کتمك * ذ (بذاء وبذاءة فحش کفتن) فحش سویلمك یقال (بذءعلیه فحش کفت بروی) فحش سویلدی اکابذؤ نصربابندن وبذؤ فتح بابندن وبذء الرجل حسن بابندن (فحش کوی شدمرد) فحش سویلمکه معتاداولدی (رجل وهوبذیٔ اللسان واوپلیدزبان) دیلی فحش سویلمکله مردار اولمش کمسنه که ترکیده دیلی زفیر تعبیراولنور (حذو: برابر کردن چیزی باچیزی) برنسنه یی برنسنه یه برابر اتمك یقال (حذا النعل بالنعل اندازه کرد نعل رابنعل) نعلی نعله اولچوب برابراتدی وبرنسنه برنسنه یه زیاده مناسب اولسه حذو القذة بالقذة دیرلر (ودر برابر کسی افتادن) وبرکمسنه نك قارشوسنه اوتورمق ابن السکیت دیدی که حذوته دیرلر برکمسنه نك حذاسنه اوتورسه وحذا واذاء برمعنایه در احذیت حذیا ای اعطیته عطیة وجائزه کی الدیکمی دیه جك یرده هل اخذت حذیاك دیرلر وفی المثل بین الحذیا والخلسة ابن سیرین حضورینه برکمسنه تعبیر ایچون واقعه نقل اتسه الحذیا الحذیا دیرایدی یعنی رؤیای حسنه درعطیه کتور تعبیر ایده یم رفق وسهولة ایله عطیه سی اخذ اولنان کمسنه حقنده ضرب اولنور کویا دیرلرکه کندوالیك ایله ویریو خسه قاپوب آلورم (غذا: پروردن) غذا ویروب بسله مك یقال (غذاه غذاداد اورا) اکاغذاویردی طعام وشرابدن * ر (ثرو بسیار کردانیدن وبسیارشدن) چوق اتمك وچوق اولمق اصمعی دیدی ثرا القوم دیرلر قوم چوق اولوب آرتسه لروثرا المال نفسه دیرلر مال آرتسه (ذرو دامیدن) صاورمق یقال (ذرت الریح التراب بدامید باد خاك را) صاوردی یل طوپراغی واول طوپراغه ذری دیرلر وکوزدن آقان یاشه دخی ذری دیرلر (وبشتاب رفتن) وسرعت ایله کیتمك یقال فلان یذرو ای یمر مرا سریعاً (وافتادن) دوشمك یقال ذرا الشیٔ سقط (وافتانیدن) دوشورمك یقال (ذروته ای طیرته واذهبته (سرو وسراوة مهتر شدن) بویوك وشریف اولمق یقال (سری مهترشد) شریف وسید اولدی یسر ونصر بابنـدن وسری یسری علم بابندن وسرو یسرو حسن بابندن (وهوسری مهتر) بویوك وشریف کمسنه سراة ج جوهری دیدی که فعیل فعلة اوزره جعلنمك غایة نادردر بو کلمه دن غیریده استماع اولنمدی وسراتك جمعی سروات کلور (وجامه وا کردن) صـویونمق ابن السکیت دیدی که سروت الثوب عنی

دیرلر ثوبنی چیقارسه (واندوه ازکسی وابردن) وبرکمسنه نك غمنی ازاله اتمك وسرو مروت ضمننده اولان سخایه دخی اطلاق اولنور وتکلف ایله سخاوت اظهار اتمکه تسری دیرلر قال بیت تسری فلما حاسب المرؤ نفسه ❊ رأی انه لایستقیم له السرو (ضرو شاریدن خون از جراحت) یاره دن قان آقمق قانی طورمیوب آقان طمره عرق ضری دیرلر (عرو بکسی فرو آمدن چیزی) برکمسنه یه برنسنه عارض اولمق یقال (عراه امر رسید بدو کاری) اکا برایش عارض اولدی ومکشوف بیابانه عراء دیرلر وبو کلام هرکس عنـدنده مقبولدکلدر دیه جك یرده هو کلام منبوذ بالعراء عند الخطباء والشعراء دیرلر (غرو سر پشم برچیزی زدن) برنسنه یه طوتقال سورمك یقال (غروت الجلد الصقته بالغراء (قرو درشهرها کردیدن) برشهردن برشهره سیاحت اتمك یقال (قروت الارض) ای تتبعتها (کرو کوی بازیدن) طوپ اویناق یقال (کرا بالکرة بازی کردبکوی) طوپ ایله اوینادی (هرو بلت زدن) بویوك دکنك ایله اورمق یقال (هروت بالهراوة ضربت بالعصا الضخمة * ز (بزو مقهور کردن) مقهور ومغلوب اتمك یقال (بزا علیه * بزو) ای تطاول خزو دخی برمعنایه در (غزو بجنك دشمن رفتن) دشمن جنکنه کتمك یقال (غزا الکفار بجنك کافران شـده) کافرلر اوزرینه جنکه کیتدی (وهی الغزوة والغزاة جنك با کافران) کافرلر ایله جنك (وقصد کردن) وقصد اتمك یقال غزوت بقولی کذا ای قصدته وکلامدن مقصود اولان معنایه مغزی دیرلر (نزوة ونزوو نزوان اززمین برجستن) یردن صیچرامق (وهو النزاء علت برجستن که کوسفندرا میکرد) نزاء برمرض درکه قیونه عارض اولور وقویون اولقدر صیچرارکه آخرنده هلاك اولور (نزو برجستن کشن برمادۂ خویش) ارکك دیشسنه جماع ایچون صیچرامق یقال (نزا الفحل علی الطروقة برجست کشن برمادۂ نتاج) ارکك صیچرادی دیشی اوزرینه که دول ایچون حفظ اولنه و فی المثل نز والفرار استجهل الفرار فریر وفرار ولد بقر وحشی درکه بویودکده صیچرامغه باشلر وآنی کورن دخی صیچرامغه هوس ایدر مصاحبتندن حذر اولنان کمسنه حقنده ضرب اولنور یعنی فرارك صیچرامه سی غیرك دخی صیچرامه سنه سبب اولور * س (اسوواسی دارو کردن جراحت) یاره یه علاج اتمك یقال (اسا الجرح تیمار کرد جراحت را) یاره یه تیمار اتدی (جسو خشك شدن چیزی ازباد سرد صووق یلدن برنسنه قورمق وطوکمق حسو وحسوة آشامیدن ایچمك یقال (حسا المرقة بیاشامید شوروارا) شوربایی ایچدی ونوم کحسو الطائر دیرلر قلیل معناسنه ومحسی آغیز ومفسی دبر معناسنه اولمغله قصیر القامه اولان کمسنه یه قریب المحسی من المفسی دیرلر (وهو الحساء آشامیدنی) ایچه جك طعام که برنوع شوربادر

غراء طو تقال دیدکلری نسنه که ایوسی بالقدن اولور غینك فتحیله مقصور وکسریله ممدود اولور (منه)

وفی المثل ابی یغزو وای تحدث برکمسنه غزادن خانه سنه عـودت ایدوب همسایه لری زیارتنه کلدیلر خاتونی دیدی که بو سفرده فلان مجروح وفلان مقتول وفلان اسیر اولدی اوغلی والده سـنك فضـو للغنی کوروب بومثلی ایراد ایتدی اول کمسنه حقنده ضرب اولنور که برمجلسده کندودن اعلم کمسنه حاضر ایکن فضولاق ایدوب علم ومعرفتدن دم اورور (منه)

جوهری دیدی که اسی فتح وقصر ایله مداواة وعلاج اتمك واسا کسر ومد ایله دوانك کندیدر بعینه (منه)

وفی مثل لمثلها کنت احسیك الحساء یعنی بن سکا بو وقته کلنجه ایلك اتدیکم بویله بر حال ایچوندر دیه جك یرده ضرب اولنور (رسو استوار شدن) محکم اولمق یقال (رسا استوار شد) محکم اولدی (وهی الرواسی کوههای پاینده) ثابت اولان طاغلر اخفش دیدی که مفردی راسیة در (عسو) عین مهمله ایله (وغسو) غین معجمه ایله (تاریك شدن شب) کیجه مظلم اولمق یقال (عسا اللیل وغسا اللیل تاریك شد شب) کیجه مظلم اولدی (فسوة وفسوی وفسا تیز زدن بی آواز) ضرطه اتمك صداسز یقال (فسا تیز زد) ضرطه اتدی وتقول الخش من فاسیة کل عاریة کاسیة (قسوة وقساوة سخت شدن دل) قلبی قتی اولمق یقال (قسا قلبه سخت شد دل او) نصر بابندن وقسو حسن بابندن (وقلب قاس وقس وقسی دل سخت) قتی قلب که بر وجهله نصح وپند تأثیر ایتمز (کسو جامه پوشانیدن) جامه کیدرمك یقال (کساه جامه پوشانید اورا) جامه کیدردی اکا یکسو نصر بابندن (کسوة جامه پوشیدن) جامه یی کندو کیمك یقال (کسی بنفسه خود جامه پوشید) کندو جامه کیدی یکسی علم بابندن (وهو کاس جامه پوش) جامه کیمش کمسنه وهی الکسوة جامه کسی ج ش (حشو آ کندن) طولدرمق یصدیق ویمدر طولدرمق کبی یقال (حشاه بیا کندا اورا) آنی طولدردی یعنی پنبه ایله یصدیغی طولدردی (رشو رشوت دادن) رشوت ویرمك یقال (رشاه رشوت داد اورا) رشوت ویردی اکا (وهی الرشوة) معروفدر والرشی ج یقال الرشی رشاء النجاح یعنی رشوة نجاح وفلاح ایپیدر ثعلب دیدی که رشوة رشا الفرخ دن مأخوذدر که یاوری آنه سنه بوینونی اوزاتدی یم ویرسون ایچون معناسنه (فشو آشکار شدن راز) سر آشکاره چیقوب فاش اولمق یقال (فشا السر آشکارا شد راز) سر فاش اولدی تقول ما فلان الا واش خبره فی الناس فاش (نشو مست شدن) سرخوش اولمق یقال (نشا مست شد) سرخوش اولدی ینشو نصر بابندن ونشی ینشی علم بابندن (وهو نشوان مرد مست) سرخوش رجل (وهی نشوی زن مست) سرخوش خاتون وهم مردان وهن زنان نشاوی مست شده کان ج مستلردر یعنی مذکر ومؤنث بو وجه اوزره جمعلنورلر * ص (عصو بعصا یا بشمشیر زدن) عصا ایله یا قلیج اورمق یقال (عصاه بالعصا بزد اورا بعصا) ووردی آنی عصا ایله یعصو نصر بابندن (وعصیه بالسیف بزد اورا بشمشیر) ووردی آنی قلیج ایله یعصی علم بابندن وشق فلان عصا المسلمین دیرلر ما بینلرینه تفرقه القا اتسه ولا ترفع عصاك عن اهلك دیرلر آنلری تأدیبدن خالی اولمه معناسنه وبر کمسنه بر مقامده اقامت اتسه القی عصاه دیرلر قال **بیت**

فالقت عصاها واستقرت بها النوی * کما قر عیناً بالایاب المسافر (قصو دور شدن) بعید اولمق یقال (قصا دور شد) بعید اولدی ویقال (عرف ذلك الادانی والاقاصی والاذناب والنواصی (قصو کرانهٔ کوش شتر بریدن) دوه نك قولاغنك بر طرفنی قطع اتمك

بـ فلان بهذا الامر دیرلر بر کمسنه بر ایشه مألوف اولوب اعتیاد ایله تقول لقد بسی بکرمك وحسن خلقك قدم علیه وفی القاموس بسا کدعا حسن خلقه صاحب تاج البـا والبسوانس کرفتن باچیزی دیدیکی مصنف کلامنه مناسبدر (منه)

واول دیشی دوه یه قصواء دیرلر (نصو موی پیشانی کسی کرفتن) بر کمسنه نك آلننك قیلندن یاپشمق یقال نصوته ای قبضت علی ناصیته جوهری دیدی که اوت مادام که یاش اوله اکا نصی آغارمغه باشلدقده اکا طریقه وقوردقده اکا حلی دیرلر * ض (نضو بر کشیدن جامه وشمشیر) جامه یی صیرتندن وقلیجی غلافندن چکوب چیقارمق یقال (نضوت الثوب عن نفسه باز کرد جامه را ازخویش) جامه یی کندو اوزرندن چیقاردی (ومسافت قطع کردن) ومسافه قطع اتمك یقال نضوت البلاد ای قطعتها (وسبق کرفتن ستور بر دیکر ستوران) وبر دابه سائر دابه اوزرینه سبقت اتمك یقال نضا الفرس الخیل سبقها (نضو زائل شدن رنك خضاب) وقنه نك رنکی چیقمق یقال (نضا خضابه) ای ذهب لونه * ط (خطو وخطوة کام زدن) آدیم آتمق یقال (خطا کام زد) آدیم آتدی وهی الخطوة کام آدیم و جمع قلتی خطوات وخطوات وجمع کثرتی خطا کلور وایکی کلام بری برینه متقارب اولسه لر وبین القولین خطاً بسیرة دیرلر (سطو وسطوة برجستن برکسی) بر کمسنه نك اوزرینه صیچرامق وحمله اتمك یقال (سطا علیه وسطا به حمله کرد بروی) آنك اوزرینه حمله اتدی (وستور کام را دور را دور نهادن) ودابه آدیمی سیرك آتمق (عطو دست بچیزی در از کردن) الینی بر نسنه یه اوزاتمق یقال (عطا الشیٔ دست دراز کرد بچیزی) الینی بر نسنه یه اوزاتدی وفی المثل عاط بغیر انواط یعنی تناولی ممکن اولمیان نسنه یه الینی اوزادر (مطو نیك راندن ستور درسفر) سفرده دابه یی زیاده سورمك * ع (بعو جنایت کردن) جرم وجنایت اتمك (دعوة ودعاء دعا کردن) لام ایله صله لنور ایسه خیر دعا وعلی ایله استعمال اولنور ایسه بددعا اتمك یقال (دعاله دعاء نیك کرد اورا) اکا خیر دعا اتدی (ودعا علیه دعاء بد کرد اورا) اکا بددعا اتدی (وخواندن کسی را) وبر کمسنه یی چاغرمق یقال (دعا الرجل ودعا بالرجل بخواند مردرا) رجلی چاغردی که بر کمسنه یی آردندن اسمی ایله ندا اتمك کبی (ونام زدن کسی را) وبر کمسنه یه بر اسم ایله تسمیه اتمك یقال (دعاه زیداً ودعا به زیداً نام زد اورا بزید) اکا زید اسمی ایله تسمیه اتدی (وضیافت خواندن کسی را) وبر کمسنه یی طعامه دعوت اتمك یقال (دعاه الی المدعاة والدعوة بخواند اورا بدعوت) آنی طعامه دعوت اتدی جوهری دیدی که کنا فی دعوة فلان ومدعاة فلان دیرلر مصدردر که آندن دعا مراد اولمشدر واکثر عرب دعوتی فتح ایله طعامده و دعوتی کسر یله نسبده استعمال ایدرلر ودعاء اصلنده دعاءدر زیرا دعوت دن مأخوذدر واو الفدن صکره واقع اولمغله همزه یه تبدیل اولندی ودواعی الدهر صروفه وبر کمسنه بر کمسنه یه بغضندن اسمی ایله

ذكر ايتميوب لقبي ايله ذكر اتسه مايدعو فلان اسم فلان ديرلر يعني اكا بغض ايدر
*غ (ثغا بانك كردن ميش) قويون آواز اتمك كه مله مك تعبير اولنور يقال (ثغت الشاة
بانك كرد كوسپند) قويون آواز اتدي (رغاء بانك كردن شتر) دوه آواز اتمك
يقال (رغا البعير بانك كرد شتر) دوه آواز اتدي يقال اتيته فما اثغي ولا ارغي اكا كلديم
نه قويون ويردي ونه دوه ويردي وماله ثاغية ولا راغية فقيردر ديه جك يرده ذكر
اولنور (صغو وصغي ميل كردن) ميل اتمك يقال (صغي اليه ميل كرد بدو) اكا
ميل اتدي يصغو نصر بابندن ويصغي فتح بابندن صغيً م يقال صغي يصغي علم بابندن
ونقصان معناسنه دخي كاور الصغا في الاديان اقبح من الثغا في الاسنان (ضغاء بانك
كردن كربه وروباه) كدي وتلكي آواز اتمك يقال (صغا الهرة بانك كرد كربه)
كدي ما ولادي ضياغة وضغا كلب نباح اتمك معناسنه در (لغوو لغوي نافرجام
كفتن) فائده سز سوز سويلمك يقال (لغي بيهوده كفت) عبث سوز سوزيلدي يلغو
نصر بابندن ويلغي فتح بابندن ولغي يلغي علم بابندن (و هي اللاغية سخن نا فرجام)
فائده سز سوز يقال اسمع لغواهم ولا تخف طغواهم *ف (جفاء وجفوة جفا كردن)
جفا اتمك يقال (جفاه جفا كرد اورا) اكا جفا اتدي (جفو قرار نايافتن چيزي بجاي
خويش) وبر نسنه كندو مقامنده قرار اتمك يقال (جفا جنبه عن الفراش قرار نكرفت
پهلوي او در بستر) آنك ياني دوشكده قرار اتمدي ودوشكدن دور اولدي وجفاء
بر مقابلي در وجور كورمش كمسنه يه مجفو ديرلر يقال (الادب صنعة مجفو اهلها)(حفوة
مهرباني كردن) لطف واكرام اتمك يقال (حفي به مهرباني كرد بدو) اكا لطف ايدوب
اكرام ايله معامله اتدي حفاوة حفاية وحفي م يقال حفي به يحفي علم بابندن وهو (حفي به او مهر
بانست بأو) اكا اكرام ايديجي كمسنه در يقال فلان وفي حفي خيره جلي خفي وسؤالده
مبالغه والحاح ايتمكه دخي حفاوة ديرلر وفي المثل مأربة لا حفاوة مأربه ومأربه حاجت
معناسنه در وحفي به ديرلر سؤالده مبالغه اتسه لر ومأربة رفع ايله هذه مأربة تقديرنده
ونصب ايله فعلت هذا تقديرنده يعني سنك اكا اكرام اتدكك اكا محبتكدن دكلدر بلكه يانده
بر حاجتك اولديغي ايچوندر (رفو رفو كردن جامه) جامه يه يامه يامق يقال (رفا الثوب
رفو كرد جامه را) جامه يي يامه دي رفاء م يقال رفاه يرفاه فتح بابندن ويقال خرق فلان ثوب
المودة بالاساءة ثم رافاه بالاحسان (وهو الرفاء رفوكر) يامه يامیان كمسنه (وآرام دادن)
وتسكين اتمك ويقال (فزع فلان فرفوته اي ازلت عنه الفزع (صفاء وصفوة ويژه
شدن) صافي اولمق يقال (صفا صافي شد) صافي اولدي وطاوغك يورطه سي دوكنوب
يورطه القا اتمسه اصفت الدجاجة درلر يقال اناشا كرك الذي يصفي وشاعرك الذي لا يصفي

(صفو تمام شدن) تمام اولمق يعني چوق وكامل اولمق يقال (صفا تمام شد) تمام اولدي وهو
في صفوة من عيشه اي في سعة (طفو برسر آب آمدن چيزي) بر نسنه صونك اوزرنده
طوروب باتمامق يقال (طفا السمك برسر آب آمد ماهي) باليق صونك يوزينه كلدي
(عفو جرم از كسي واكذشتن) بر كمسنه نك جرمني عفو اتمك يقال (عفا عنه در
كذشت ازو) آندن كچدي يعني عفو اتدي (وناپيدا كردن اثر چيزي) بر نسنه نك
اثريني زائل اتمك يقال (عفت الريح الدار نابديد كرد بادسراي را) ييل سرايي نابديد
اتدي (عفاء نابديد شدن چيزي) وبر نسنه نابديد اولمق يقال (عفت الدار خود نابديد
شد سراي) وسراي كندو نابديد وبلورسز اولدي پس لازم ومتعدي استعمال اولنور
(عفو بسيار شدن چيزي) بر نسنه چوق اولمق يقال عفا القوم بسيار شد مردمان) قوم
چوق اولدي (قفو وقفو از پي كسي فرا شدن) بر كمسنه نك اردنجه كتمك يقال (قفا اثره از پي
او رفت) آنك آردنجه كتدي (هفوة بسر افتادن) اياغي سورچوب دوشمك يقال هفا
زلت كرد) اياغي سورچدي ويقال لكل عالم هفوة والناس ذو هفوات * ق (مقو جلا
دادن) صيقل ويرمك يقال (مقا السيف جلاه) وباقردن اولان اواني يي قلايلغه دخي
مقو ديرلر ومقا اسنانه ديرلر ديشلرين آغرتسه (نقو مغز از استخوان بيرون كردن) كموكدن
ايلك چيقارمق * ك (ذكا وذكو آفروخته شدن آتش) آتش علولنمك يقال
(ذكت النار افروخته شد آتش) آتش علولندي (ذكاء بوي دادن مسك) مسك رايحه
ويرمك يقال (ذكا المسك بوي داد مسك) مسك رايحه ويردي (وهو ذكي مسك بوي
دهنده) رايحه ويريجي مسك (زكاء باليدن كشت) اكين بوي چكوب اوزامق يقال (زكا
الزرع برباليد كشت) اكين اوزادي وپاك شدن وپاك اولمق (وپارسا شدن) ودخي
زاهد وصالح اولمق (ومنعم شدن) ودولتمند اولمق يقال (زكا الرجل پاك شد
يا پارسا شد يا منعم شد مرد) رجل پاك يا زاهد يا منعم اولدي يزكو نصر بابندن وزكو
يزكو حسن بابندن وهو زاك وزكي پاك وپارسا ومنعم (شكاية وشكوي كله كردن)
شكايت اتمك كه معروفدر يقال (شكي فلانا الى فلان كله كرد از فلان چيز بفلان كس)
فلان نسنه دن فلان كمسنه يه شكايت اتدي (شكو وشكاة وشكوي ناليدن بيمار) وحسته
ايكيله مك يقال (شكا المريض مرضه بناليد وشكايت كرد بيمار از بيماري) خسته
خسته لكندن ايكلدي وشكايت اتدي (عكو كره بردنبال اسب زدن) آتك قويروغني
دوكمك يقال (عكا ذنب الفرس كره بست در دنبال اسب) آتك قويروغني دوكملدي
(وهي العكوة كره دنبال اسب) آتك قويروغنك دوكمي جوهري ديدي كه عكوه
قويروغك ديبي كه آتك قيلي يوقدر ديدي (مكاء شبليدن مرغ) قوش اوتوب صقلق

كه قويرون صوقوي
تعبير اولنور (منه)

ویرمك یقال (مكا الطائر بشبليد مرغ) قوش اوتوب صلق ویردی جازده مكا دیدكلری قوش انسان كبی صفیر ایتمكله بو اسم ایله تسمیه اولندی * ل (الو والو والی تقصیر كردن) دریغ ایتمك یقال (الا تقصیر كرد) تقصیر ایتدی وهو لا یألوك جهدا اوتقصیر نكند مردترا طاقت را) فلان كمسنه سكا طاقتنی دریغ ایتمز یعنی مقدورینی صرف ایدر (بلاء آزمودن) امتحان ایتمك كه صنامق تعبیر اولنور یقال (بلاه بیازموداورا) آنی امتحان ایتدی وهی البلیة بلاء بلایا ج وزمان جاهلیتده هلاك اولسه آنك قبری قربنه بردوه باغلایوب اكا علف وصو ویرمزلر ایدی تا كه هلاك اولور ایدی شویله زعم ایدرلر ایدی قبری اوزرینه دوه باغلامسه لر حشر اولدقده پیاده حشر اولور باغلاسه لر اول دوه یه راكب اولدیغی حالده حشر اولور واول دوه یه بلیه تسمیه ایدرلر ایدی (تلو ازپی فراشدن) برنسنه نك آردنجه كتمك یقال (تلاه پی اورفت) آنك آردنجه كتدی (وهو تلوه اوپس رواو) آنك آردنجه كیدن كمسنه ویقال (لازات اتلوه حتی اتلیت) یعنی همیشه بن آنك آردنجه كیدر ایدیم آخر الامر سبقت ایدم اوبنم آردنجه كتدی وفلان یصلی ویتلی دیرلر صلوة مكتوبه نك عقبنده نافله قیلسه (تلاوة قرآن خواندن) قرآن اوقومق یقال (تلا القرآن بخواند قرآنرا) قرآن اوقودی ویقال (هذه تلاوة ماعلیها طلاوة) وآخر شبابه تلیة دیرلر یقال ذهبت تلیة الشباب یعنی پیرلك وقتی حلول ایتدی (جلوة آراسته نمودن) مزین كوسترمك یقال (جلا العروس علی زوجها آرایدعروس را بر شوهرش) عروسی تزیین ایدوب زوجنه كوستردی وعروسه ویردكلری یوزكور ملوكی تعبیر اولنان نسنه یه جلوه دیرلر یقال ماجلوتك فتقول وصیف یعنی عروسه دیرلر كه سكا زوجك یوز روماكی نه ویردی عروس جواب ویرور كه برخدمتكار ویردی (جلاء آواره شدن ازخان ومان) خان وماندن آواره اولمق یقال (جلوا عن الاوطان آواره شدند ازخان ومانها) خان ومانلرندن آواره اولدیلر وآواره ایتمك معناسنه متعدی استعمال اولنور (وهم الجالیة آواره شده كان) اول آواره اولان كمسنه لر (جلاء بزدودن) صیقل ویرمك یقال (جلا المرأة بزدود آینه را) آینه یی سیلوب جلاویردی (وپیداشدن چیزی) وبرنسنه ظاهر اولمق یقال (جلا الشیٔ پیداشد چیزی) برنسنه آشكاره ومتیقن اولدی (وهو جلی واوپیداست) ظاهر نسنه (وعنده جلیة ذاك درپیش اوپیدایی آن كار) وآنك عندنده در فلان نسنه نك یقینی یعنی واقع حالی آنك عندنده معلومدر (حلاوة شیرین شدن) لذیذ اولمق یقال (حلا فی الفم شیرین شد در دهن) آغزده شیرك اولدی یحلو نصر بابندن وحلو یحلو حسن بابندن (وشیٔ حلو چیزی شیرین) لذیذ نسنه وحلوی مری

مقابلی در یقال خذ الحلوی واعط المری وفی المثل صغرا هامراها وبر كمسنه اصلا بر حرف سویلمدی دیه جك محلده ما امر وما احلی دیرلر (حلا وحلوان خوش آمدن چیزی بچشم ودل) وبرنسنه كوزه وكوكله خوش كلمك یقال (حلی بالعین والصدر خوش آمد بچشم ودل) كوزه وكوكله خوش كلدی (وهو حال چیز خوش آینده) خوش كلان نسنه (حلوان كسی را چیزی دادن بكاری كه كرده باشد برسم هدیه) بر كمسنه یه عملی مقابله سنده هدیه صورتنده برنسنه یی عطیه ایتمك وفی الحدیث نهوا عن حلوان الكاهن (خلا وخلوا خالی شدن) خالی اولمق یقال (خلا المنزل من اهله خالی شد سرای از خداوندانش) منزل خالی اولدی صاحبلرندن (خلوة خالی شدن بكسی) وبر كمسنه یه خلوت ایدوب تنها قالمق یقال (خلوت بفلان خالی شدم بفلان) فلان كمسنه ایله خلوت ایدوب آنكله بندن غیری كمسنه یوق ایدی (خلاء كذشتن) زمان ماضی ده كچمك یقال (خلا الشهر بكذشت ماه) آی كچدی یعنی آی تمام اولوب دوكندی (وخلا الناس بكذشت مردمان) كمسنه لر زمان ماضی ده كلوب كتدیلر (وانا منه خلو من ازوی بیزارم) بن آندن بری یم (دلو دلو ازچاه بركشیدن) قوغه یی قویودن یوقارو چیقاروب چكمك یقال (دلا الدلو من البئر بكشید دلورا ازچاه) چكدی قوغه یی قویودن (سلوة وسلو وسلوان بیرون شدن از دوستی واندوه) محبتدن وحزندن خلاص اولمق یقال (سلا عن المحبة بیرون شد از دوستی) محبتدن خلاص اولدی (وسلا عن المحبة والحزن بیرون شد از دوستی واز اندوه) محبتدن وغمدن خلاص اولدی ومحبت وحزندن خلاص اولمغه باعث اولان نسنه یه سلوان دیرلر امام راغب دیدی كه بر كمسنه عشق مرضنه مبتلا اولسه اكابر ما بینلرنده معروف بونجوغی ازوب ایچوررلر ایدی اول كمسنه اول مرضدن خلاص اولور ایدی واول بونجغه سلوان دیرلر وقصر ایله سلا اول یوفقه دری در كه مواشینك بطننده اولان ولد اول درینك ایچنده اولور ودوه نك كوچكی طوغدیغی ساعتده یوزندن اول دری یی چیقارمسه لر كوچك هلاك اولور واكر اول دری ناقه نك بطننده منقطع اولسه طشره یه چیقرسه ناقه وولدی سلامت بولور والا ناقه وكوچكی هلاك اولور وقومه بر مشكل ایش اصابت ایتسه وقع القوم فی سلا جمل دیو ضرب مثل ایدرلر پوشیده اولمیه كه سلا جملده اولمز بلكه ناقه ده اولور پس مثل مذكور اغر من الابلق العقوق واغر من بیض الانوق مثللری قبیلندن اولور ودخی بروجهله چاره ممكن اولمیان خصوصده انقطع السلا فی البطن دیو ضرب مثل اولنور بلغ السكین العظم دیدكلری كبی (علو برزبر چیزی شدن) برنسنه نك فوقنده اولمق یقال (علاه برزبر اوشد) آنك اوستنده اولدی (وغالب شدن بركس) وبر كمسنه یه غالب اولمق یقال (علا علیه چیره شد بروی) آنك اوزرینه

فیروزآبادی دیدی كه سلوانه وسلوان بونجوق در كه قوم ایچنه دفن ایدوب سیاه اولدقدنصكره چیقاروب ازرلر وانسانه ایچوررلر متسلی اولور یاخود برمیتك قبرندن براز طوپراق آلوب صو ایله ازرلر عشقه مبتلا اولان كمسنه یه ایچوررلر خلاص بولور (منه)

غالب اولدی وجبارلق اتدی (وهوعال بلند) وغالب یوکسك ودخی غالب (علاء بزرکوار
شدن کسی) وشرف جهتندن غیریلره تفوق اتمك یقال (علافی الشرف) علم بابندن
(بلندشددرشرف) شرفده عالی اولدی (وهوعلی بلنددرشرف) شرفده عالی اولان کمسنه
(وقوم علیة مردمان بزرکوار) شریف کمسنه لر علیة علی لفظنك جمعیدر صبی وصبیة
کبی وعلی وعلاء رفعت وشرف معناسنه در شریف ووضیع برابردکلدر دیه جك محلده
ماعالیة الرمح کسافلته ولافریضة الدین کنافلته (غلاء کران شدن نرخ) نرخ آغر
اولمق یقال (غلاالسعر کران شدنرخ) نرخ آغیراولدی که نرخ بهالی اولدی تعبیر
اولنور (وغلی وغلیان) قاینامق معناسنه در متعدیسی اغلی القدر کاور غلت القدر دیمك
کرك چوملك قاینادی معناسنه غلیت دیمك غلطدر لهذا ابوالاسودالدؤلی بن اصحاب
فصاحتدن اولدیغمدن شعرمده لفظ غلط ذکر اتمم دیو تمدح ایدوب دیدی که **بیت** ولااقول
لقدرالقوم قدغلیت ✻ ولااقول لباب الدار مغلوق (غلو ازاندازۂ کذشتن درکاری) بر
ایشده حدی تجاوز اتمك یقال (غلافی الامر ازاندازه بکذشت درکار) ایشده حدی تجاوز
اتدی (وهم الشیعة الغالیة ایشان هواداران ازحدکذشته اند) آنلرحدی تجاوز اتمش
اتباعدر (فلوبچه ازشیربازداشتن) کوجك ولدی سوددن کسمك یقال (فلاالمهرازشیر
بازکرد کره را طایی سوددن کسدی یعنی ممه دن آیردی مصنف اساسده دیدی که
خنفساء نوعندن بر الاجه بوجك واردر که ییلانك دلوکنه قریب موضعده اولور
ییلانك صیرتنی قاشیروبنلر واکافالیة الافاعی وسیدة الخنافس دیرلر وظلمه یه مرحمت
ایدن کمسنه یی اکاتشبیه ایدوب ماشبهك الابفالیة الافاعی دیرلر (قلووقلوه بدوده
بازی کردن چلیك ایله اوینامق یقال (قلابالقلة بازی کرد بدوده) چلوك ایله اوینادی
وسروری کاشی مجمع نام تألیفنده چلوك اوینی شووجهله تصویراتدی که یاریم
قاریش مقداری براغاجك ایکی باشی اینجه ایدوب زمین اوزرینه قورلر وبر آرشون
مقداری براغاج ایله آتی وورلر که زمین دن یوقاروقالقدقده اول اوزون اغاج ایله
چلرلر که برازمسافه کیدر وایکی شخص دخی اول مسافه ده طوروب اول کوچك
اغاجی الورلر وبوطرفده اول اوزون اغاجی عرضنه زمین اوزرینه وضع ایتمشلردر
کوجك آغاجی اول آغاجه آتارلر اکراکاراست کلوب طوقنورسه اول ایکی کمسنه
غالب وطوقنمز ایسه بوطرفده اولان کمسنه غالب اولور واکثر مواضعده اول کوچك
اغاجه بل دیرلر که عربیده قله واوزون اغاجه جفته دیرلر که عربیده مقلاء دیرلر
وترکیده بواویونه چلوك اویونی دیرلر ✻ م (سموبلندشدن) عالی اولمق یقال (سما
بلند شد) یوکسك اولدی ✻ ن (حنومهربانی کردن) شفقت اتمك یقال (حنی علیه

مهربانی کردبروی) اکا مرحمت اتدی واول خاتون که زوجی وفات اتدکدنصکره
زوج آخره وارمیوب زوجندن اولان اولادنك تربیه سیله مشغول اولسه اکا
حنانه دیرلر (دنو: نزدیك شدن) قریب اولمق یقال (دنامنه ودناله ودنا
الیه نزدیك شد بوی) اکاقریب اولدی ویقال بعید یدنی خیر من قریب یتبعد
وآهسته آهسته تقرب ایتمکه تدنی دیرلر یقال هویتدنی ای یدنو قلیلا قلیلا
(رتو: پیوسته نکریستن) چوق باقمق که ادامۂ نظر تعبیر اولنور یقال (رناه ورنی
الیه ورناله همواره نکریست) چوق چوق نظر ایلیه ومنظور اولان نسنه یه رنا دیرلر
فتح وقصرایله وابن ترنا لئیمدن کنایه در یعنی ابن المنظورة دائما (رنا: بانك کردن
بزاری) زارلیکله آواز اتمك (سنو وسناوة آب کشیدن باشتر ازچاه) قویودن دوه
ایله صو چکمك یقال (سنا علی البعیر آب کشید برشتر) دوه اوزرینه صو چکدی یعنی
دولاب ایله قویودن صویی دوه ایله چکدی (وهی السانیة شتر آب کشنده) اول صو چکن
دوه وفی المثل (سیرالسوانی سفرلاینقطع) وفی مثل آخر اول من السانیة سوانی ج
(عنوة فروتنی نمودن) تواضع وتذلل اتمك یقال (عناله فروتنی کرد اورا) اکا تواضع
اتدی (قنو نکاه داشتن مال برای انتفاع) مالی انتفاع ایچون حفظ اتمك که تجارت
ایچون اولمیه ومطلق محافظه معناسنه دخی کلور (قنیت الجاریة) دیرلر جاریه خانه ده
محافظه اولنوب صبیان ایله لعب اتمسون دیو طشره چیقارمسه وفی المثل لاتقتن من
کلب سوء جروا یعنی یارامز کلبك یاوریسنی اوده صاقلمه وفی هذا المعنی قال الشاعر
بیت ترجو الولید وقدأعیاك والده ✻ ومارجاك بعد الوالد الولد ✻ (زهو تکبرکردن)
تکبرو فخر اتمك (سهو غافل شدن) غافل اولمق یقال (سهاعن الامر غافلی کرد ازکار) ایشدن
غفلت اتدی وفی المثل ان الموصین بنو سهوان یعنی اول کمسنه لر که آنلره بر مصلحت
سپارش اولنه البته سهو ایدرلر هذا ماقاله المیدانی وبومعنایی تأییدایدر اول بیت فارسی که
سعدی شیرازی یه منسوبدر **بیت** بغم خواره کی چون سرانکشت من ✻ نخارد
کسی درجهان پشت من ✻ وسهوان سهو معناسنه در میدانی دیدی که صفت اولمق
دخی محتملدر یعنی بنو رجل سهوان که مراد آدم علیه السلامدر یعنی وصیت اولنان
کمسنه سهو ایدرایسه عجب دکلدر زیرا سهو انسانه پدرندن قالمش میراثدر وبر خاتون
حیض وقتنده حامل اولسه اکاحملت سهوا دیرلر (شهوة: بامزه شدن خوردنی)
طعام خوش ولذیذ اولمق یقال (شها الطعام بامزه شد خوردنی) طعام لذیذ اولدی یشهو
نصر بابندن ویشهی فتح بابندن وشهی علم بابندن (وطعام شهی خوردنی خوش) لذیذ
طعام جوهری مشتهی ایله تفسیر اتدی (طهو پختن وبریان کردن کوشت) اتی صوده

صلاح الدین صفدی غیث الادبده دیدی که زهی الرجل دیرلر تکبر معناسنه ومتکبر اولان کمسنه یه مزهو دیرلر وبعض الفاظ واردر که عرب آنی مفعول وزنی اوزره ذکرایدرلر مع هذا مراد فاعلدر زهی الرجل وعنی بالامر ونتجت الشاة ودهش الرجل وشده الرجل وسقط فی یده دیرلر (منه)

جوهری دیدی که وصیته محتاج اولمز الاسهو ایدنغ کمسنه محتاج اولور اماسن وصیته محتاج دکلسن زیرا سهو وغفلت اغزسن میدانی دیدی که بومعنی خبط درو درون کتابده تحریر اولنان وجه اوزره تحریر ایتدی بوفقیر هو یله ملاحظه ایدر که جوهرینك تفسیری اسم فاعل اولمق اقتضادر مثل مذکوراسم مفعول صیغه سی ایله مرویدر (منه)

بشورمك ودخی بریان ایتمك یقال (طهی اللحم بپخت کوشت را) اتی بشوردی یطهو نصر بابندن ویطهی فتح بابندن (لهوبازی کردن) اویون اویناmق (یقال لها بازی کرد) اوینادی و آوج ایله دکرمنك بوغازینه دوکدکلری دانه‌یه لهوه دیرلر ولهیه عطیه معناسنه جمی لهی کلور

﴿ باب فعل یفعل بکسر العین فی الماضی وفتحها فی الغابر ﴾

آ (براءة بیزارشدن ازوام) بورجدن قورتلمق یقال (بری‌ء الیه من الدین بیزارشد بوی ازوام) اکا بورجدن بری اولدی (وهو بری‌ء وبری وبراء مرد بیزار ازوام) بورجدن خلاص اولمش کمسنه وهم براء کرام کبی وبراء عجاب کبی وبرآء فقهاء کبی ج (بسی‌ء خوکردن) برنسنه‌یی عادت ایدوب اکا مألوف اولمق یقال (بسی‌ء بالامر خوکرد بکار) ایشه عادت اتدی یقال (لقد بسئت بکرمك وآنست بحسن خلقك فدم علیه) یبسأ علم بابندن وبسأ یبسأ فتح بابندن بهی‌ء م یقال بهی‌ء یبهأ علم بابندن وبهأ یبهأ فتح بابندن (جزء قناعت کردن) کفایت ایدوب قناعت اتمك یقال (جزءت الماشیة بالرطب عن الماء بسنده کردند ستوران باکیاه تراز آب) مواشی یاش اوتله قناعت اتدیلر صودن یجزء علم بابندن وجزء یجزء فتح بابندن (حما بیرون کردن لوش از چای) قویودن چاموری چیقارمق یقال (حمأت البئر لوش بیرون کردم از چای) قویودن چاموری چیقردم وقویویه سیاه چامور القا ایتدیم دیمك مراد اولونسه احمأت البئر دیمك کرك قذیت العین واقذیت العین دیدکلری کبی (خراءة ریدن) تغوط اتمك یقال (خری‌ء برید) تغوط اتدی یخرء علم بابندن وخرء یخرء فتح بابندن وهو الخرء کوه نجس که عربیده غائط دیرلر وبرکمسنه زیاده جاهلدر دیه‌جك محلده هو اعرف بالخراءة منه بالقراءة دیرلر ومخرءه ومخرؤة مخرج یعنی خلا معناسنه‌در وهو الخروء ج (خطأ وخطأ وخطاء وخطیئة کناه کردن) کناه ایشله‌مك یقال (خطی کناه کرد) کناه اتدی وهی الخطیئة کناه وهی الخطایا ج (دفاء ودفاءة کرم شدن) اسی اولمق یقال (دفی‌ء المکان کرم شد جای) مکان اسی اولدی یدفأ علم بابندن ودفؤ یدفو حسن بابندن (وهو دفی‌ء ودفی جای کرم) اسی مکان (وهو الدفؤ پوشش کرم کننده) اسی ایدیجی ثوب که کیدکده صووغی دفع ایدر (شناء وشناء وشناء وشنئان وشنئان دشمن داشتن) دشمن طوتمق یقال (شنئه دشمن داشت اورا) دشمن طوتدی یعنی سومدی (صداء ژنك کرفتن) برنسنه پاصلانمق یقال (صدی‌ء الحدید ژنك کرفت آهن) دمور پاصلاندی (وهو صدی ژنك کرفته) پاصلی نسنه وبرکمسنه‌دن عار ولوم منفك اولمسه فلان صاغر صدی دیرلر (طفوء فرو مردن چراغ) وآتش چراغ وآتش سویونمك یقال (طفی‌ء السراج فرو مرد چراغ) چراغ سویوندی وسموز قویونه

یقال اسعد الناس البراء کما ان اسعد اللیالی البراء وهو آخر لیلة من الشهر قال ان سعیدا لایکون غما کما ان البراء لایکون نحسا کذا فی الاساس (منه)

وخطا صواب مقابلی استعمال اولنور وفی المثل خواطئا کا نها نواقر خواطی‌ء نشانه اصابت اتمین سهام ونواقر اصابت ونفوذ ایدن سهام معناسنه‌در فلان کمسنه خطا ایتدی که انك خطاسی غیریلرك صوابندن اولی بلکه صوابه قریبدر دیه‌جك یره ضرب اولنور (منه)

مطفئة الرضف دیرلر وداهیئه عظیمه‌یه مدفئة الرضف دیرلر کویا زیاده شدتندن طاشی قیزدرر ومطفی‌ء الجمر ایام عجوزدن برکونك اسمیدر (ظمأ تشنه شدن) صوسز اولمق یقال (ظمی‌ء تشنه شد) صوسز اولدی (وهو ظمئان مرد تشنه وهی ظمیاء زن تشنه) یعنی صوسز رجل وصوسز خاتون (وهو الظمؤ تشنه‌کی) صوسزلق که عربیده مابین الوردین ایله تفسیر اولنور یعنی دوه‌یی برکون اسقا ایدوب برکون صودن حبس واوچنجی کون ینه اسقا اتمك که وردالغب وترکیده کون آشری صیوارمق تعبیر اولنور وحیوانات میانده آت هرکون اسقاء اولنور غبه تحمل اتمز وآتك وردینه ظاهره دیرلر واشك غبدن زیاده‌یه تحمل اتمز لهذا برنسنه زیاده قصیردر دیه‌جك یرده اقصر من غب الحمار واقصر من ظمی‌ء الحمار واقصر من ظاهرة الفرس دیو ضرب مثل ایدرلر ودخی ولادت وموت مابیننده اولان زمانه ظمی‌ء الحیاة دیرلر ووجه ظمئان دیرلر معروق یعنی خوبکرده معناسنه الفاظ مدحدندر ووجه ریان دیرلر الفاظ ذمدندر اظماء ج (فجاءة وفجاءة ناکاه آمدن) ناکاه کلمك که اکسزین کلمك تعبیر اولنور یقال (فجئه ضرب بابندن وفجأه فتح بابندن (ناکاه آمد بوی) ناکاه کلدی اکا ویقال اعوذ بالله من موت الفجأه ومن حرق الفجأة (لجی‌ء پناه کرفتن) صیغنمق یقال لجی‌ء الیه علم بابندن ولجأ الیه فتح بابندن پناه کرفت بأو) اکا صیغندی که التجا اتدی تعبیر اولنور وموضع التجایه لجأ وملجأ دیرلر که فارسیده جای پناه تعبیر اولنور (لطأ ولطؤ وادوسیدن) یاپشمق وملاصق اولمق یقال لطی‌ء علم بابندن ولطا فتح بابندن بالارض (وادوسید زمین را) یره یاپشدی (ملاء پرشدن وپرکردن) طولمق وطولدرمق یقال ملاء الاناء علم بابندن (پرشد خنوز) قاپ قچاق طولدی وملانه انا فتح بابندن (من پرکردم اورا) بن طولدردم آنی (املاء من پرکنم اورا) بن طولدردم آنی وهو ملائن مذکرنده ملائن دیرلر وعاء ملائن کبی وهی ملی‌ء مؤنثنده ملیٔ دیرلر غرارة ملیٔ کبی وهم ملاء مذکرك جمعنده ملاء دیرلر اوعیة ملاء کبی وهن ملاء مؤنثك جمعنده دخی ملاء دیرلر غرائر ملاء کبی وبرچناق طلوسی نسنه‌یه ملاء للاناء وآووج طولوسی نسنه‌یه ملأ الکف دیرلر (نهوءة نیم پخته شدن کوشت) ات کرکی کبی پشممك یقال نهی اللحم علم بابندن ونهأ ینها فتح بابندن ونهؤ ینهؤ حسن بابندن (نیم پخته شد کوشت) ات یاریم بشدی یعنی کرکی کبی نضج اولمدی وفی المثل ماابالی مانهی‌ء من ضبك سکا اصابت ایدن خیروشر بکا تأثیر اتمز دیه‌جك محلده ضرب اولنور (هزؤ وهزوء ومهزاة وهزأة افسوس کردن کسی را) برکمسنه‌یی استهزا اتمك که مسخره‌لغه آلمق تعبیر اولنور یقال (هزی‌ء به وهزی‌ء منه علم بابندن وهزأ یهزؤ فتح بابندن (افسوس کرد اورا) آنی استهزا اتدی وغداة هازءة دیرلر صباح وقتی زیاده صووق

رضف اوزرینه آتش یاقوب قیزدردقلری طاش درکه آنك اوزرنده ات بشوررلر وقیون زیاده سمز اولمغله اول طاشك اوزرینه وضع اولندقده یاغی آقوب اول طاشك حرارتی سویندرر (منه)

دوسیدن جسبیدن حفسیدن جسفیدن یاپشمق معناسنه‌در (منه)

لازم ومتعدی استعمال اولنور پس علم بابندن لازم وفتح بابندن متعدی اولور (منه)

اوله كويا خلق اول وقده منقبض اولوب اندامليرنه لرزه دوشمكله آنلرى استهزاء ايدر
ب (ادب بافرهنك شدن) ادبلو اولمق جوهرى ديدى كه ادب ايكى نوعدر ادب
نفس وادب درس يعنى ادب نفس كه آندن تركيده اوصلولق ايله تعبير اولنوب
صاحبنه اوصلو ديرلر وادب درس كه علوم ادبيه‌يه عالم اولمقدن عبارتدر يقال ادب
يأدب علم بابندن وادب يأدب حسن بابندن (بافرهنك شد) ادبلو اولدى (وهو اديب
مرد بافرهنك) ادبلو كمسنه (ارب وارية وأربة حاجت) معروفدر يقال (ارب اليه
نيازمند شد بوى) اكا حاجت عرض ايلدى وهى المآرب كه مأربة‌نك جمعيدر (ارب
واربة زيرك شدن) زياده عقل ودها صاحبى اولمق يقال ارب علم بابندن وارب حسن
بابندن (زيرك شد) زيرك اولدى (وهواريب مرد زيرك) زيرك كمسنه (متربة وترب درويش
شدن) فقير اولمق يقال (ترب درويش شد) درويش يعنى فقير اولدى وترب الشئ
ديرلر اكا تراب اصابت اتسه وفقير اولان كمسنه غاية فقرندنترابه ملاصق اولدى
وبر كمسنه مال كثيره مالك اولسه اترب الرجل ديرلر يعنى تراب قدر شيئه مالك اولدى
وخير يوزينى كورميه‌سين ديو بددعا مقامنده تربت يداك ديرلر وبر نسنه‌نك اوزرينه
طوپراق سپكه اتراب ديرلر وفى الحديث اتربوا الكتاب فانه انجح للحاجة (تعب
رنجور شدن) زحمتلو اولمق كه زحمت چكمك تعبير اولنور يقال (تعب رنج كشيد)
زحمت چكدى ويورولدى ويورغون اولان كمسنه‌يه تعب ديرلر متعوب ديمزلر وفى
الاساس استخراج المعمى متعبة للخواطر (جرب كركين شدن) اويوزلو اولمق كه
اويوز اولمق تعبير ايدرلر يقال (جرب كركين شد) اويوز اولدى ويقال اعدى من الجرب
عند العرب برشىء زياده ساريدر ديه‌جك يرده ضرب اولنور وفى المثل آخر لا اله
لمجرب (وهو جرب مرد كركين) اويوزلى كمسنه (جنب سل پهلو وادوسيدن شتر
ازغاية تشنه‌كى) دوه غايت صوسز اولديغندن اويكنى بوكرونه ياپشمق (حدب مهربانى
كردن) مرحمت اتمك يقال (حدب عليه بنخشود بروى) اكا تعطف ومرحمت اتدى
(وهو حدب مرد بخشاينده) مرحمت صاحبى اولان كمسنه وبر كمسنه‌يى ارباب معارف
پروردر ديو توصيف وثنا مقامنده وفيه ماشئت من العطف والحديث على حفدة العلم
والادب ديرلر (حدب وحدبة كوژ پشت شدن) بر كمسنه‌نك صيرتى كوز اولمق
يقال (حدب كوژ پشت شد) صيرتى كوز اولدى (وهو حدب واحدب مرد كنج)
كوز اولان كمسنه وهو الحدبة كنجى كوزلك وبعضى نسخه‌ده موضع الحدب ايله تفسير
اولندى (حرب سخت خشم كرفتن) زياده غضبه كلمك يقال (حرب اى اشتد
غضبه) واول كمسنه‌يه حرب ديرلر (حسبان ومحسبة پنداشتن) ظن اتمك كه صانمق

قال على كرم الله وجهه لا شرف مع سوء الادب (قطعه) بى ادب مردكى شود مهتر كرچه اورا جلالت ونسب است باادب باش تا عزيف شوى كه بزركى نتيجهٔ ادب است (منه)

مجرب دوه‌لرى اويوز اولان كمسنه‌در (منه) وفى المثل اتعب من رايض مهر كه مراد عجمى طاى تعليم ايدن كمسنه‌در حكايت اولندى كه برخاتون عجمى طاى تعليم اتمك صنعتى اولان كمسنه‌يى كوروب ديدى كه نه عجب زحمتلو صنعته هوس اتمش سن كه هميشه مقعديكى آلة ايدرسن من بور جوابنده ديدى كه غم دكل سنك آلتك ايله بنم آلتم ميانده طرناق مقدارى تفاوت واردر (منه)

تعبير اولنور يقال (حسب الخير شرا پنداشت خيررا شر) خيرى شر ظن اتدى يحسب
علم بابندن ويحسب حسب بابندن (حصب سرخيزه بر آمدن) بر كمسنه‌ده قيزاميق ديدكارى
سويلجيلر ظهور ايتمك يقال حصب جلده يحصب ظهر فيه الحصبة (خصب فراخ شدن
نعمت) نعمت چوق اولمق كه اوجوزلق تعبير اولنور يقال (خصب المكان فراخ نعمت شد
جاى) مكانك نعمتى چوق اولدى (وهو خصيب ومخصب جايكاه پرنعمت) نعمتى چوق
اولوب بوللق اولان موضع كه مجدب مقابليدر وفى الحديث ان الله ليحب البيت الخصب
(دربة خو كردن بچيزى) بر نسنه‌يى عادت اتمك يقال (درب بالشئ خو كرد بچيز)
نسنه‌يى عادت اتدى وفى المثل درب البهم بالرم يعنى اوغلاق وقوزى مثللو نورسيده
حيوانى اوت اوتلامغه معتاد ايله بر كمسنه‌يه اولاديكى تربيت ايله ديه‌جك محلده ضرب
اولنور ودرب دخى درب معناسنه در وفى المثل دردب لما عضه الثقاف اول كمسنه
حقنده ضرب اولنور كه اول امردن كندويه بر نسنه تكليف اولندقده ابا ايدوب
صكره بيك جان ايله راضى اولور (ذرب تيز زبان شدن) حديد اللسان اولمق (وتباه
شدن معده) ومعده فاسد اولمق (ذربت معدته ديرلر غربت كبى فسدت معناسنه وفى
الحديث ان فى البان الابل وابوالها من الذرب (ذهب خير شدن چشم ازديدن زر)
آلتونى كوروب كوزينه چوق كورنمكله دهشتدن ناشى كوز خيره‌لنمك واول كوزى
خيره اولان كمسنه‌يه ذهب ديرلر (رجب بزرك داشتن وبزرك آمدن) بر نسنه‌يى تعظيم اتمك
ودخى بر نسنه نفسنده عظيم اولمق يقال (رجبته اى هبته وعظمته) وشهر رجبه رجب
تسميه اولنديغى عرب اكا تعظيم ايدوب آنده قتالى ترك اتدكلرى ايچوندر خصوصا مضر
قبيله‌سى زياده تعظيم اتدكلرى ايچون رجب مضر دخى ديرلر واوچ بوغومى اولان
بارمغك انامله قريب اولان مفصلنه راجبه وآندن صكره اولان مفصلنه برجه وآندن
صكره اولان مفصلنه كه كفه قريب در اشجع ديرلر (رحب ورحابة ومرحب
فراخ شدن) واسع اولمق يقال (رحب المكان يرحب علم بابندن ورحب يرحب
حسن بابندن (فراخ شد جاى) مكان واسع اولدى (وهو رحيب ورحب جاى فراخ)
واسع اولان مكان (ومرحبا بك فراخى بادترا) سكا وسعت اولسون جوهرى ديدى كه
مرحبا واهلا ديرلر واسع موضعه ومعمور واهلى چوق محله كلديك پس وحشتى دفع
ايدوب انسيت ايله معناسنه وسخى اولان كمسنه‌يه رحب الباع ورحيب الذراع ديرلر
ويقال هذا امران تراحبت مواردة تضايقت مصادره فلان خصوصك ابتداسى
سهل وآسان كورينور لكن صوكى شدت وضيقدن خالى دكلدر ديه‌جك يرده تكلم
اولنو (رغب ورغب ومرغب رغبت كردن درچيزى) بر نسنه‌يه رغبت اتمك اكر

مصنف رحمه الله فائق ده‌اى فسادة المعدة ديو تفسير ايتدى (منه)

خليل ديدى كه حسن بابى متعدى استعمال اولنمز الا رحب كه متعدى استعمال اولنور يقال رحبتك الدار كذا فى ديوان الادب جوهرى ديدى كه فعل بابى متعدى استعمال اولنمز صحيح اولورسه ورحب الدار شاذدر معتل اولورسه اختلافى در (منه)

صاحب مجمع الرغب شوم مثلنده دیدی که یعنی زیاده حرص بلا ایراث ایدر یقال رغب رغبا فهو رغیب و دخی دیدی که رغیب واسع
معناسنه دخی کلور یعنی واسع الجوف اولان نسنه یه رغیب دیرلر وزهید مقابلی اولان رغیب بو معنادن مأخوذ اولمق ملاحظه
اولنور و مثل مذکور حرص و کثرة اکلده ضرب اولنور (منه) ﴿١٦٦﴾ کذا قاله الخلیل یعقوب دیدی که رکیب راکبك

فی ایله استعمال اولنور ایسه یقال (رغب فیه رغبت کرد بوی) اکا رغبت اتدی (وبی
رغبتی کردن بچیزی) و برنسنه یه رغبت ایتمیوب اندن اعراض اتمك اگر عن ایله استعمال
اولنورسه یقال (رغب عنه رو گردانید ازوی) آندن اعراض اتدی انه لوهوب
للرغایب دیرلر نفایس اموالنی هبه ایدر دیو سخاوت ایله توصیف اولنسه یقال فلان
یفید الغرایب و یفی ٔ الرغایب و اگر دره صویی چوق آلسه رغیب و آز آلسه زهید دیرلر
(رکوب برنشستن) سوار اولمق که بینمك تعبیر اولنور یقال (رکبه و رکب علیه برنشست
بروی) آنك اوزرینه بندی و هو راکب مرد برنشیننده) سوار اولان کمسنه و هم رکب ج
(شترسواران) دوه رکوب ایدن کمسنه لر رکب سفرده اصحاب ابله اطلاق اولنور اون
واوندن یوقارو (رهبة و رهب و رهب ترسیدن) قورقمق یقال (رهبه بترسید ازوی)
آندن قورقدی و یقال هو رجل مرهوب عدوه منه مرغوب (سرب چکید آب از مشك نو)
یکی قربه دن صو داملامق یقال (سرب الماء بچکید آب) صو طاملادی (وهو سرب آب
چکیده) طاملیان صو و سربت القربة دیرلر اگر قربه نك دیکش یرلری منسد اولسون
ایچون ایچنه صو قوسه لر (شرب و شرب و شرب آشامیدن) ایچمك یقال (شرب الشراب
بیاشامید شراب را) شرابی ایچدی (وهو الشرب بهره از آب) صودن حصه که معروفدر
وفی المثل آخرها اقلها شربا یعنی ناس دوه لرن صویه کوتوروب صونك صافنی
ایچردکدنصکره دوه سنی صویه کتورن کمسنه نك دوه لری صویی آز بولوب آز ایچرلر
امدی سن اول ورودده بولنمغه سعی ایله زیرا جمله دن صکره وارد اولمق غایت عجزدندر
الفضل للمتقدم مضمونه قریب در (و رجل شریب مرد بسیار شراب خورنده) چوق
شراب ایچن کمسنه که شرابه حریص تعبیر اولنور خمیر کبی (وماء شروب و شریب
آبی که باشوری توان خورد) اول صوکه اکشی اولوب ایچمکه صالح اوله بزم دیارمزده
ایچمه جه صویی تعبیر اولنان صو کبی جوهری عذب و ملح میانده اولان صو ایله
تفسیر اتدی اساسده بعض کراهت ایله ایچمکه صالح اوله دیدی (صئاب رشکناك شدن
سر) باش سرکه لنمك که عربیده صؤابه دیرلر که بیضة القمله ایله تفسیر اولنور یقال
صئب رأسه رشکناك شد سرش) باشی سرکه لندی (صحبة صحابة یاری کردن) یولداشلق
اتمك یقال (صحبه یار شد بوی) اکا یولداش اولدی و هو صاحب یار یولداش و هم صحب
واصحاب و صحبة و صحابة و صحبان یاران یولداشلر ج (صخب بانك کردن) چاغرمق
وفی البیت صخب دیرلر اوده سس اولسه که جیغلدی و شماته تعبیر اولنور تقول ماهو صاحب
انما هو صاخب (صقب نزدیك شدن) قریب اولمق یقال صقبت داره ای دنت (صهب
(وصهبة می رنك شدن) شراب رنکلی یعنی قیرمزراق اولمق اساسده سیاهه مائل

جمیدر که اصحاب
ابلدن غیری یه اطلاق
اولنمز و آنه رکوب
ایدن کمسنه یه فارس
وقاطره رکوب ایدنه
بغال و حماره رکوب
ایدنه حمار و فیله رکوب
ایدنه فیال دیرلر که
جمعلری خیالة و بغالة
و حمارة و فیالة کلور
ابن قتیبه قولی دخی
بودر و ابن السیده
بو قولی رد ایدوب
فرسه رکوب ایدن
کمسنه یه دخی راکب
دیرلر دیدی مخفی
اولمیه که یعقوب و ابن
قتیبه قوللری صوابدر
زیرا عرب لفظ راکبی
مطلق ذکر ایتدکلرنده
راکب الابل دیمکدر
و فرسه رکوب ایدن
کمسنه یه رکب دیمزلر
بلکه رکب الفرس
دیرلر و علی هذا
حریری دره ده
دیدی که راکب لفظی
بعیره رکوب ایدن
کمسنه یه مخصوصدر که
جمعی رکبان کلور
ورکیب وارکوب
لفظلرینك اسملری
هر دابه یه رکوب
ایدنه اطلاق اولنور
لکن ارکوب عدد
و جماعة جهتندن
رکبدن چوقدر
(منه)

وفی المثل شرب فانقع و لا انصع یقال نقعت ای شفیت من الغلیل و نصعت ای رویت برایشدن کندویه أمت کلین (قیرمزیلق
کمسنه حقنده ضرب اولنور (منه) روایت اولندی که لقمن اوغلنه وصیت ایدوب دیدی که ای فرزند دلپسند معلوم
اولسونکه سنك مجلسکه تردد ایدن کمسنه ایکی حالدن خالی دکلدر یا سندن راهب در یاخود سکا راغبدر اولاسندن ۲

۲ راهب یعنی سندن خائف اولان کمسنه یی مجلسکه تقریب ایدوب اکا طلاقة وجه کوستر و آنی غیبتدن احتراز ایله و اگر راغب
ایسه اکا صفاء درون ایله بشاشت کوستر ﴿١٦٧﴾ و سؤال ایتمزدن اول اکا احسان ایله زیرا سؤالدنصکره احسان ایدرسك

قیرمزیلق دیدی جوهری شقرة ایله تفسیر اتدی و خمره صهبا تسمیه اولندیغی رنکی قیرمزی
اولدیغی ایچوندر یقال (صهب می کون شد) شراب رنکلو یعنی سیاهه مائل قیرمزی اولدی
(وهو اصهب می کون) شراب رنکلو اولان نسنه یقال مسك اصهب و غیر اشهب و اصهب
السبال عدودن کنایه در و موته احمر دیدکلری کبی صهبانی دخی دیرلر و هی الصهباء اصهبك
مؤنثی درمی شراب (طرب سبك شدن دل از غایة شادی یا از غایة اندوه) قلب خفیف و بی
آرام اولمق یا زیاده سروردن یا زیاده غمدن یقال (طرب من الفرح سبکسار شد از شادی)
سرورندن بی آرام اولدی و طرب من الحزن سبکسار شد از اندوه غمندن بی آرام اولدی
(وهو طرب و طروب مرد سبکسار) بی آرام اولان کمسنه (عجب شکفت داشتن) تعجب
اتمك یقال (عجب من الامر شکفت داشت از کار) تعجب اتدی ایشدن (وامر عجیب ۳
وعجب و عجاب و عجاب کار شکفت) تعجب اولنه جق ایش لکن عجاب ده مبالغه واردر
اعجوبه کبی و زیاده مبالغه قصد اولنسه عجب عاجب دیرلر لیل لایل کبی و تعاجیب
عجایب معناسنه جمعدر لکن لفظندن مفردی یوقدر و عجب و عجیب کلمه لرینك جمعی
یوقدر بعضیلر عجیب لفظنك جمعی عجایب در دیدیلر و اعجوبة لفظنك جمعی اعاجیب
کلور احدوثة و احادیث کبی وامر عجیب کوسترن کمسنه یه ابو العجب و چوق امور
عجیبه کوسترن کمسنه یه تعجابه دیرلر تلعابه دیدکلری کبی (غضب خشم کرفتن)
غضب اتمك یقال (غضب خشم کرفت) غضب اتدی و اکثریا علی ایله متعدی اولور
مصنف اساسده دیدی که فلان من المغضوب علیهم دیمك فلان کمسنه یهوددن در دیمکدر
و دخی حیاتده اولان کمسنه یه غضب اتسه غضبت لفلان و هلاك اولمش کمسنه یه غضب
اتسه غضب بفلان دیرلر (وهو غضبان و غضوب مرد خشمناك) غضب ایدن رجل
(وهی غضبی زن خشمناك) غضب ایدن خاتون (وهم مردان وهن زنان غضاب خشمناك اند)
یعنی مذکر و مؤنثك جمعلری برابردر و قوم غضبی و غضابی دخی دیرلر سکری و سکاری
کبی و اصمعی دیدی که رجل غضبة دیرلر بانك تشدیدی ایله برکمسنه سریع الغضب اولسه
و امرأة غضوب دیرلر برخاتون عبوس الوجه اولسه ابن السکیت دیدی که زیاده
قیرمزی اولان نسنه یه احمر غضب دیرلر احمر قانی کبی (غلب ستبر کردن شدن)
بوینو یوغون اولمق یقال (غلب ستبر کردن شد) بو یونی یوغون اولدی (وهو
اغلب ستبر کردن) بوینی یوغون کمسنه و هم غلب ج (قربان نزدیك چیزی شدن)
برنسنه یه قریب اولمق یقال (قربه نزدیك شد بوی) اکا قریب اولدی دنامنه معناسنه
(کابة اندوهکین شدن) غمناك و حزندن منکسر اولمق یقال (کئیب اندوهکین شد)
مغموم محزون اولدی (وهو کئیب مرد اندوهکین) محزون کمسنه و مؤنثی کئیبة و کا ٔباء

آندن و یردیکك نسنه
ضعفن آلمش اولورسین
ولقد احسن من قال
بیت اذا اعطیتنی بسؤال
وجهی فقد اعطیتنی
واخذت منی (منه)
اول صحبت که انده
صداقت ملحوظ اولمیه
اکا صحبة السفینة دیرلر
قال بیت من غاب علیکم
نسیتموه و روحه عندکم
رهینة اظنکم فی الوفاء
ممن صحبته صحبة السفینة
(منه)
۳ معلوم اوله که اصمعی
کتاب ما یغلط فیه
العامة نام تألیفنده
دیدی که عامه قضیت
العجب منك دیرلر
صواب اولان ما کدت
اقضی العجب دیمالی
ذکر ایتدکلری مراد
فلان نسنه دن طول
تعجب و کثرة ایله
وصفده مبالغه در که
کویا تعجبی منقضی
اولمه مدی بن الخشاب
اصمعینك قولی حقدر
دیدی لکن واسطی
دیدی که قضیت الحاجة
دیمك صوابدر زیرا
مراد بودر که فلان
نسنه دن بو مرتبه
تعجب ایتدم که تعجبم
منقضی اولوب بنده
تعجب قالمدی (منه)
وفی مثل مروی عن
معاویة ماغضبی علی
من املك و ماغضبی
علی من لا املك یعنی

بن مالك اولدیغم کمسنه یه غضب اتمم زیرا مالك اولدیغم کمسنه یه غضب اتسم چونکه آندن انتقامه قادرم بی معنی غضب ایتمم
و مالك اولمدیغم کمسنه ایچون غضب ایدوب نفسمه تعب کورمم بن اصلا غضب اتمم دیه جك یرده ضرب اولنور (منه)

کلور (کلب دیوانه شدن سك و کرك) کوپك وقورت دیوانه اولمق که قودورمق تعبیر
اولنور صاحب قاموس دیدی که کلب جنون کبی برحالتدر که کلابه عارض اولور
انسان اتی یمکدن حاصل اولور یقال (کلب الکلب دیوانه شدسك) کلب قودوردی
(وهو کلب کلب سك دیوانه) قودوز کوپك ویقال رجل کلب ورجال کلبی ویقال
دباء الملوك شفاء للکلبی وسائل کلب دیرلر سائل سؤالده الحاح ایلسه (وسخت
شدن سرمای زمستان)وقیش وقتنده صووق شدید اولمق یقال(کلب الشتاء اشتد بردها
وحریص شدن برچیزی) وبرنسنه یه حریص اولمق یقال وهو کلب علی کذا ای
حریص علیه (لجب بانك کردن بانبوهی) کثرت ایله چاغرشمق که جلبه دخی دیرلر
جیغلدی معناسنه یقال جیش لجب ای عرمرم ای ذوجلبة وکثرة ودریانك موجنك
اضطرابی استماع اولونسه بحر ذولجیب دیرلر (لزوب وادوسیدن) برنسنه یاپشمق
وملاصق اولمق یقال (لزب به الطین بجسفید بروی کل) اکا چامور یاپشدردی (وطین
لازب کل برجسفنده)یاپیشیجی چامور که یاپشاق تعبیر اولنور ولزبة شدة وقحط
معناسنه دخی کلورکه جمعی لزبات کلور لامك فتحی وزانك سکونی ایله وزیاده بخیل
اولان کمسنه یه ملزاب تسمیه اولنور (لعب ولعب بازیدن) اوینمق یقال(لعب بازی کرد)
اوینادی (وامرأة لعوب زن بازی کننده) اوینایجی خاتون (والعوبه) اویونجاق وملعب
موضع لعب معناسنه در وشطرنج ونرده لعبة دیرلر لامك ضمیله (لهبة تشنه شدن) صوسز
اولمق یقال لهب بالکسر ای عطش (نشب ونشوب کرفتار شدن بچیزی) برنسنه یه
ایلشوب طوتلمق یقال(نشب الظبی فی الحبالة کرفتار شد آهو در دام) آهو دامه دوشوب
کرفتار اولدی(وهو ناشب کرفتار)طوتلان نسنه وبوغازینه کموك طورسه نشب العظم
فی حلقه دیرلر (نصب رنجور شدن) زحمته مبتلا اولمق یقال(نصب رنجور شد) زحمته
اوغرادی وهو النصب زحمت تعب کبی وهم ناصب دیرلر ذو نصب معناسنه لابن وتامر
کبی ومفعول معناسنه منصوب فیه تقدیرنده اولمق دخی محتملدر لیل نائم فیه معناسنه
اولدیغی کبی ونصب شر وبلا معناسنه در (نقب سخت سوده شدن سول شتر) دوه نك
طابانی زیاده آشینمق وسورتلمك ء ت (بهت حیران شدن) متحیر اولمق قل (بهت
یبهت فتح بابندن وبهت یبهت علم بابندن ویبهت مجهول صیغه سیله (حیران شد)
متحیر اولدی جوهری دیدی که قال الله سبحانه فبهت الذی کفر (وهو باهت ومبهوت مرد
حیران) حیران اولان کمسنه کسائی دیدی که باهت وبهیت دیمك جائز دکلدر (شماتة
شادکام شدن دشمن بمکروهی که کسی را رسد) برکسنه یه برمکروه اصابت ایتمکله
دشمنی اولان کمسنه نك مسرور اولمه سی یقال (شمت شادکام شد دشمن) دشمن مسرور

زوزنی فصر بابنده ذکر ایتدی صحاحده نصر بابندن اولمق اوزره ضبط اولندی (منه)

اولدی (وهو شامت دشمن شادکام) مسرور اولان دشمن (عنت بسختی اندر افتادن که
ازو بیرون نتوان آمدن) برمشقته دوشمك که آندن بروجهله خلاص ممکن اولمیه یقال(عنت
بسختی اندر افتاد) برمشقته دوشدی که آندن خلاص مشکل (وبزه کار شدن) وآثم اولمق
(وشکسته شدن استخوان پس از جبر) قیریلمش کموکی صاریلدقدن صکره ینه قیرلمق (غلت غلط
کردن در حساب)حسابده غلط ایتمك یقال (غلت فی الحساب غلط کرد در شمار) حسابده
غلط ایتدی اصمعی دیدی که غلط ایله غلتك فرقی یوقدر ابو عمر دیدی که غلت حسابده وغلط
کلامده استعمال اولنور مثلا زید دیه جك ایکن غلط ایدوب عمرو دیر ودخی ابو زید
دیدی که اغلتنی القوم علی فلان اغلتناه دیرلر برکسنه نك اوزرینه شتم وضرب وقهر ایله
اوشنتواتسه لر اغرنداه کبی (قلت هلاك شدن) هلاك اولمق ومقلة مهلکه معناسنه در ویقال
اقلته الله فقلت ء ث (حنث کرفتار شدن درسوکند) یمین ده کرفتار اولوب خلف
ایتمك یقال (حنث فی یمینه واماند درسوکندش) یمیننده عهده سندن کلمدی (وبزه مند
شدن) وکناه کار اولمق زیرا اثم وذنبه دخی حنث دیرلر بلغ الغلام الحنث ای المعصیة
(وهو حانث وامانده درسوکند) یمیننده خلف ایدن کمسنه خنث سست ونرم شدن کوشك
ویومشق اولمق که آز بهانه ایله ایکی بوکلور یقال (خنث سست ونرم شد) کوشك ویومشق
اولدی (وهو خنث سست ونرم) کوشك ویومشق اولان نسنه وبوسببدن مخنثه
مخنث دیدیلر(دمث نرم شدن) یومشق اولمق وبومشق قوملوزمینه دمث دیرلر
ودماثه حسن خلق معناسنه در وبرنسنه یی یومشق وقبا ایتمکه تدمیث دیرلر وفی المثل
دمث لنفسك قبل النوم مضطجعا برواقعه واقع اولمزدن اول حاضر اولوب تدارکنی
کوردیه جك یرده ضرب اولنور (شعث کالیده شدن موی) صاچ قاریش موریش اولمق
یقال(شعث الشعر کالیده شد موی) صاچ پریشان اولدی (وشعث رأس المسواك ژولیده شد
سر مسواك) مسواکك باشی پژمرده اولدی (وهو شعث واشعث کالیده موی) صاچی
پریشان اولان کمسنه (عبث بازی کردن) اوینامق یقال (عبث بازی کرد) اوینادی
(غرث کرسنه شدن) آج اولمق یقال (غرث کرسنه شد) آج اولدی
(وهو غرثان کرسنه) آج اولان کمسنه (وهی زن وهن زنان غرثی کرسنه وکرسنه کان)
یعنی مؤنثك مفرد وجمعی برابردر وهم مردان وهن زنان غراث کرسنه کان یعنی
مذکرك جمعی ومؤنثك جمعی برابردر امرأة غرثی الوشاح دیرلر اول خاتونه که بلی اینجه
اولمغله وشاحی طولدرمیه کویا وشاحی آچدر وتغریث آج قومقدر (لبث ولبث ولباث
درنك کردن) توقف ایتمك که اکلنمك تعبیر اولنور یقال (لبث بالمکان درنك کرد
درجای) مکانده اکلندی جوهری دیدی که لبثك مصدری لبث کلمك بانك

وفی الاساس غلط فی الکتاب وغلت فی الحساب وبو کلام ابو عمرو قولنه مناسبدر (منه)

یعنی اویقودن اول دوشککی قابارات (منه)

سكونيله قياسه مخالفدر زيرا فعل بابنك مصدرى لازم اولديغى صورتده حركت ايله
كلمك قياسدر تعبدن تعب كلديكى كبى ويقال الماء اذا طال لبثه ظهر خبثه (لهث ولهث
ولهاث ولهثان زبان بيرون كردن سك از تشنكى يا مانده كى) كلب صوسزلغندن
يا يورغونلغندن ديلنى طشره چقارمق يقال (لهث الكلب) علم بابندن ولهث فتح بابندن
(زبان بيرون كرد سك) كوپك ديلنى طشره چيقاردى تنفس اتدكده (وهو لاهث ولهثان
سك زبان بيرون كرده) ديلنى طشره چيقاران كلب جوهرى ديدى كه لهثان تحريك ايله
عطش ولهثان سكون ايله عطشان ولهاث ضم ايله حر عطش معناسنه در قال الله سبحانه
ان تحمل عليه يلهث او تتركه يلهث يعنى اكر كلبك اوزرينه حمله ايدرسن اوره رك قاچار
واكر كندو حالنه ترك ايدرسن اوره رك اوزرينه هجوم ايدر ايكى حالنده دخى كندويه
اولقدر زحمت ويرر كه صوسز اولان كلبه عارض اولان حالت اكا عارض اولوب
بالضرورة ديلنى طشره چيقارير ءج (ارج واريج بوى دادن) رايحه ويرمك كه قوقمق
تعبير اولنور يقال (ارج الريحان بوى داد شاه سپرغم) ريحان قوقدى ورايحه سى استشمام
اولندى (وهو ارج بوى دهنده) قوقى ويريجى نسنه كه رايحه سى خوش اوله
(برج بزرك سپيده شدن چشم) كوزينك آقى بيوك اولدى وهو ابرج مرد بزرك
سپيده چشم) كوزينك آقى بيوك اولان كمسنه مؤنثى برجاء در پوشيده اولميه كه
تفسير مذكور صحاح وقاموس تفسيرلرينه مناسبدر لكن صراحده ديدى كه (برج
سپيدى سخت سپيد وسياهى سخت سياه شدن چشم) يعنى كوزك بياضى زياده بياض
وسياهى زياده سياه اولمق وصاحب مصرحه تفسيرى دخى بو تفسيره موافقدر كه (پاكى
سپيدۀ چشم وصفاهىٔ او) ديدى زوزنى ديدى كه (ابرج آنكه سپيدۀ چشمش بزرك
باشد وسياه نيكو) والله اعلم (بلج كشاده كى ابرو) آچوق قاشلو اولمق كه بورون طرفنده
ايكيسنك مابينى آچوق اوله واكر برى برينه ملاصق اولورسه اكا قرن ديرلر يقال
(بلج كشاده ابرو شد) آچوق قاشلى اولدى (وهو ابلج مرد كشاده ابرو) آچوق قاشلو اولان
كمسنه مخفى اولميه كه اضاءت واشراق معناسنه اولان بلج نصر بابندن وام معبد حديثنده
رسول اكرم صلى الله تعالى عليه وسلم حضرتلرينك وصفنده واقع اولان ابلجدن مراد
مشرق الوجه معناسنه در ابلج الحاجب معناسنه دكلدر (بهج وبهجة شاد شدن)
مسرور اولمق يقال (بهج) علم بابندن (مسرور شد) مسرور اولدى (وهو بهج وبهج شادمان)
مسرور اولان كمسنه (بهج وبهجة وبهاجة م) يقال بهج حسن بابندن وهو بهج ويقال
بهج به اى فرح به قال بيت كان الشباب رداء قد بهجت به ✻ فقد تطاير منه للبلى
خرق (جرج جنبان شدن انكشترى در انكشت) خاتم پارمقده حركت
اتمك واسع اولديغندن قال بيت انى لاهوى طفلة ذات غنج ✻ خلخالها فى ساقها

كه طوب فلكن تعبير
اولنور (منه)
مؤنثى برجاء در كه
جمعى برج در تقول
رأيت برجا فى برج اى
نسوة فى عيونهن برج
فى قصر (منه)

اساس ده كرم ومعروف
صاحبى اولان كمسنه كه
كولر يوزلى اوله اكا
ابلج ديرلر اقرن دخى
اولورسه ديديكى
بو معنايى تأييد ايدر
(منه)

(غير)

غير جرج (ومضطرب شدن) ودخى قلق واضطرابه دشمك (حرج كناه كار شدن)
آثم اولمق يقال (حرج الرجل بزه كار شد مرد) رجل كناه ايشلدى (وهو حرج
مرد كناه كار) كناهكار اولان كمسنه در (تنك شدن دل) وقلب طار اولمق يقال (حرج
القلب تنك شد دل) قلب طار اولدى (وهو حرج وحرج مرد تنكدل) قلبى طار اولان
كمسنه ورانك فتح وكسرى جائزدر وحد وحد دنف دنف كبى واغاجى صيق
اولمغله شبانلر وارمق ممكن اولميان موضعه مكان حرج وحرج ديرلر (حرج كناهكار
شدن) آثم اولمق (دعج سياه چشم شدن) قرا كوزلو اولمق يقال (دعج سيه چشم
شد) قرا كوزلو اولدى (وهو ادعج مرد سياه چشم) قره كوزلو كمسنه عين دعجاء
ديرلر قرا كوز معناسنه ودخى هر آيك يكرمى سكزنجى كيجه سندن آخرينه
وارنجه اولان كيجه لره دعجاء ديرلر دهماء ديدكلرى كبى (رتج بسته شدن سخن بر مرد)
بر كمسنه يه سوز باغلانمق كه حصر تعبير اولنور (رتج فى منطقه) ديرلر سوز سويليه مز ايكن
حصر اولسه وبو معنى معناى مجازيدر حقيقى معناسى قاپو قاپانمقدر ودخى رتج ورتاج
قاپو معناسنه در (سلج وسلجان فرو بردن) بر نسنه يى يوتمق يقال (سلج اللقمة اى
بلعها وعرب الاكل سلجان والقضاء ليان ديرلر اول كمسنه حقنده كه دين ايله آلور
واكل وبلع ايدر وصاحب دين طلب اتدكده عوق وتأخير ايدر (شنج انجوع
كرفتن) اينجيغرق طوتمق يقال (شنج انجوع كرفت) اينجيغريق طوتدى (وهو شنج
مرد انجوع كرفته) اينجغرق طوتمش كمسنه (شنج چين بر روى وابرو فتادن
از پيرى) زياده پير اولمقدن قاش ويوزك دريسى بورشمق يقال (شنج آژنك شد)
پيرلكدن يوزى وسائر بدننك دريسى بورشدى (وهو شنج مرد آژنك كرفته) يوزى
وكوزى بورشمش كمسنه زياده پيرلكدن (عرج لنك شدن) آغساق اولمق يقال
(عرج لنك شد) آغساق اولدى معلوم اوله كه اكر عرج خلقى ومادرزاد اولدقده
عرج الرجل ديرلر علم بابندن واكر اياغنه برشىء اصابت اتديكندن آغساق اولسه
عرج الرجل ديرلر نصر بابندن (وهو اعرج مرد لنك) آغساق كمسنه وبر كمسنه نك
عرجندن تعجب اولنسه ماشد عرجه ديرلر مااعرجه ديمك جائز دكلدر زيرا
قاعده بودر كه بر نسنه كه لون اوله ياخود جسدده خلق اوله البته اشد ايله ذكر
اولنور (غمج آشاميدن) ايچمك يقال (غمج الماء اذا جرعه) جوهرى ضرب بابندن
اولمق اوزره تصحيح ايدوب علم بابندن دخى كلمك لغتدر ديدى (غنج وغنج وغناجة
كشى كردن زن) خاتون نازيله رفتار اتمك كه ناز وشيوه وكرشمه دخى ديرلر يقال (غنجت
كشى كرد زن) خاتون نازايله رفتار اتدى (وهى غنجة زن كشى كننده) نازايديجى
خاتون وغنجت م (وهى مغنوجة زن نازنين) نازلو خاتون (فجج فراخ كام شدن) آدمى

كوز بيوك واسع اولمق
دعج معناسنده معتبردر
(منه)
عندمزده موجود اولان
كتب معتبره ده شنج
اينجغرق ديو يوقدر
بلكه انقباض جلد
معناسنه مذكوردر
وجميع نسخ كتابده
انجوع كرفتن ايله
تفسير اولنديكه
فارسيده اينجغرق
معناسنه در وبوزكوز
بورشمق معناسنه در
وبر نسخۀ معتمده ده
آذنك ايله تفسير اولندى
كاشانى مجمع ده ديدى كه
چين كه بر روى وابرو
افتد از پيرى فرخى
كويد خاطره خطور
ايدن بودر كه بعض
نسخ كتابده شنج لفظنى
انجوع كرفتن عبارتى
ايله وبعض نسخه ده
چين ابروى الخ عبارتى
ايله تفسير اولنوب
بعض جهلۀ كتاب
برى برينه مغاير ظن
ايدوب باشقه باشقه
تحرير ايتديلر والا
بو مقامده مراد فقط
معناى ثانيدر عندمزده
اولان نسخ كتابك
اكثرنده وجه مذكور
اوزره واقع اولمغله
معناده تكرار اولنور
ايچون انجوع لفظنى
اينجغرق ايله ترجمه
ايتدك والله اعلم (منه)
كشى كافك فتحى وشينك
كسريله مشدد ومخفف
نازيله رفتار اتمك
(شرفنامه) (منه)

ککیش اولمق که ایکی اوجه‌لری بری برینه قریب وساقلری بری برینه بعید اولمقدن عبارتدر که ترکیده آپشاق تعبیر اولنور یقال (فحج فراخ کام شد) واسع آدملی اولدی (وهوافحج مرد فراخ کام) آدیمی واسع اولان کمسنه (فلج کشاده دندان شدن) سیرك دیشلو اولمق یقال (فلج ثغره کشاده شد دندانش) آنك دیشی سیرك اولدی (وهوافلج کشاده دندان) دیشلری سیرك کمسنه جوهری دیدی که فلج ثنایا ورباعیات مابینی اولمقدر رجل افلج الاسنان وامرأة فلجاء الاسنان دیرلر ابن درید دیدی که اسنان لفظی ذکر اولنمق لازم در ومفلج الثنایا متراص الاسنان مقابلیدر ودخی فلج ظفروفوز معناسنه کلور وفی المثل من یأتی الحکم وحده یفلج یعنی حاکم حضورینه خصمسز وارن کمسنه فوزبولور میدانی دیدی که زیرا آنی تکذیب ایدر کمسنه یوقدر هرنه که سویلر تصدیق اولنور (لحج بسته شدن درچیزی) برنسنه برشیئه باغلانوب قالمق یقال (لحج السیف) بالکسر ای نشب فی الغمد فلایخرج مثل لصب (لهج حریص شدن) حریص اولمق یقال (لهج به عاشق شد بوی) اکا عاشق اولدی تقول له منظر بهج وانا به لهج (مرج ومروج آمیخته شدن کار) ایش قاریش موریش اولمق یقال (مرج الامر آمیخته شد کار) ایش قاریش موریش اولدی اصلنده اضطراب معناسنه‌در حرج کبی یقال خاتم مرج وسوار جرج (وهومرج ومریج کار آمیخته) قارشمش ایش (نضج پخته شدن چیزی) برنسنه کرکی کبی پخته اولمق یقال (نضج الشیء پخته شد چیز) نسنه پشدی (وهو نضیج پخته) بشمش (براح وا کشتن ازجای) مکاندن حرکت اتمك یقال (برح المکان بجنبید ازجای) یرندن حرکت ایدوب مکان آخره کتدی که زال معناسنه‌در وفی المثل برح الخفاء یعنی ایش واضح اولوب خفاسی زائل اولدی بیت برح الخفاء فبحت بالکتمان ۞ وشکوت ماالقی الی الاخوان ۞ لو کان مابی هینا لکتمته ۞ لکن مابی جل عن کتمانی (جلح موی ازپیش سر شدن) باشك اوکنك قیلی کتمك یقال (جلح بی موی شد پیشانیٔ او) آنك آلننك قیلی کتدی (وهواجلح موی پیشانی دورشده) آلننك قیلی کتمش کمسنه (ربح وربح ورباح سود کردن) تجارتده فائده اتمك یقال (ربح سود کرد) فائده آتدی جوهری دیدی که الفاظ مذکوره فائده اولنان نسنه‌نك اسمیدر مثلا تجارتدن سرمایه‌سی اوزرینه بش درهم انتفاع اتسه اکا اطلاق اولنور ویقال البر تجارة رباحا والبار اضوء الناس مصباحا (طلح مانده شدن) یورولمق عی کبی یقال طلح یطلح علم باندن وطلح یطلح فتح باندن (مانده شد) یورولدی که لازم ومتعدی دخی استعمال اولنور یقال (طلحه غیره مانده کرداورا) آنی یوردی (وهو طلیح مانده شده) یورلمش وطلح علیه غریمه دیرلر برکمسنه‌یی غریمی تعجیز ایدوب دین طابی

بارح اول حیواندرکه انسانك صاغ طرفندن کلوب صول طرفنه مرور ایدر ساغ بونك عکسیدر عرب بارح ایله تفؤل وسانح ایله تطیر ایدر وفی المثل انما هو کبارح الاروی قلیلا ما یری اروی طاغ کچیسنك دیشی سیدرکه طاغلرده ساکن اولمغله بارح وساغ اولمزمکر بیك ییلده برکره واقع اوله اول کسنه حقنده ضرب اولنورکه احسانی اقل احیانده کوریله (منه)

ایله اتعاب اتسه وکنه‌یه دخی طلح دیرلر قراد کبی وبر کمسنه مالنی یانندن آیرمیوب همیشه رعایتله مقید اولسه اکا طلح مال دیرلر کنه آریق دوه‌دن منفك اولمدیغنه تشبیه اولنمشدر (فرح شاد شدن) مسرور اولمق یقال (فرح به شاد شد بدو) آنکله مسرور اولدی (وهو فرح وفرحان مرد شادمان) مسرور اولان رجل (وهی فرحی زن شادمان) مسرور اولان خاتون وبر کمسنه بر کمسنه‌نك فرحنی ازاله ایدوب مغموم اتسه افرحه دیرلر که همزه ازاله ایچوندر یقال افرحتنی الدنیا ثم افرحتنی ای سرتنی ثم غمتنی بیت خندهٔ صبح بخوناب شفق پیوستست ۞ هیچ کس شاد نکردید که غمناك نشد (فلح شکافته شدن لب زیرین) آلت طوطاق یریق اولمق یقال (فلحت شفة السفلی شکافته شد لب زیرینش) آنك آلت طوطاغی مشقوق اولدی واول شقه فلحه دیرلر قطعه کبی وفلاحت لفظنك معناسنده شق مأخوذ اولمغله زراعت ایچون زمینی شق اتمکه فلاحة وشق ایدن کمسنه‌یه فلاح دیرلر اکار وحراث معناسنه وفی المثل ان الحدید بالحدید یفلح (وهوافلح لب زیرین شکافته) آلت طوطاغی مشقوق کمسنه (قرح ریش شدن) یاره اولمق یقال (قرح جلده ریشناك شد پوست او) یاره‌لی اولدی آنك دریسی (وهوقرح وقریح ریش شده) یاره‌لو کمسنه ویاره‌یه قرحه وقرحه دیرلر وبرکمسنه جدری وحصبه‌دن سلامت بولسه اکا قرحان دیرلر (قلح زردشد دندانها) دیشلر صارو اولمق یقال (قلح اسنانه زردشد دندانهای او) آنك دیشی صارو اولدی ودیش صارو اولمق عیوبدندر قال الاعشی بیت قد بنی اللؤم علیهم بیته ۞ وفشی فیهم اللؤم والقلح ۞ وهو اقلح مرد زرد دندان) دیشی صارو اولان کمسنه وفی المثل عود یقلح عود پیرومسن اولان کمسنه‌در تقلیح دیشلرك صفرتین ازاله اتمك معناسنه‌در مسن اولان کمسنه تأدیبه صالح دکلدر دیه‌جك یرده ضرب اولنور وجعل دیدکلری بوجکه که فارسیده سرکین کردان دیرلر آغزی مردار اولمغله اقلح دیرلر تقول فلان کأنه اقلح قال زوجتمونی فلحاء قلحاء ولن یحل الفرح حیث الفلح والقلح (قمح وابپکیدن پست وماننداو) سویق مثللو نسنه‌یی آوجی ایله آلوب آغزینه قومق یقال (قمح السویق بپکید پست را) قاوودی قوری ایکن آوجنه آلوب آغزینه قودی (وهوالقمیحة داروی بپکیدنی) سفوف اولان دارو (لقح ولقاح آبستن شدن) حامل یعنی کبه اولمق یقال لقحت الناقة آبستن شد شتر ماده) دیشی دوه کبه اولدی (وهولاقح ولقیح شتر مادهٔ آبستن) کبه دیشی دوه فرادیدی که تلقحت الناقة دیرلر اکر ناقه کبه کبی کورونوب فی الواقع کبه اولمسه وارکك دوه‌یه ملقح دیرلر که جمعی ملاقح کلور وکبه دوه‌یه ملقحه دخی دیرلر که آنك جمعی دخی ملاقح کلور وناقه‌نك قارننده اولان جنینه

وفی المثل ام الجبان لاتفرح ولاتحزن یعنی قورقاق کمسنه‌نك والده‌سی اصلا نه مسرور اولور ونه محزون اولور زیرا وارد یغی یردن نه خیر ایله کلور ونه شر ایله کلور (منه)

امر شدیده بنه امر شدید ایله علاج اولنور دیه‌جك یرده ضرب اولنور (منه)

عود حقیقة مسن بعیر معناسنه‌در پیر اولان کمسنه‌یه اطلاقی مجازدر (منه)

ملقوحه دیرلرکه جمعی ملاقیح کلور ولفظ ملقوحه لقحت دن مأخوذ در حم دن محموم جن دن مجنون اخذ اولندیغی کبی (مرح ومراح ومراح بانشاط شدن) نشاطلی اولمق یعنی زیاده شاد اولمق یقال (مرح بانشاط شد) زیاده مسرور اولدی وشاد اولان کمسنه یه مرح ومریح دیرلر وکوز بولانوب آغریمغه دخی مرح دیرلر قال بیت کأن قذی فی العین قد مرحت به ❁ وماحاجة الاخری الی المرحان ❁ واوق آتان کمسنه نك اوقی نشانه اصابت اتدکده مرحی اصابت اتمدکده برحی دیرلر ❊ خ (بذخ کردن کشی کردن) تکبر اتمك یقال (بذخ کردنکش کرد) تکبر اتدی ویوکسك طاغلره بواذخ دیرلر شوامخ کبی (مسوخة بی مزه شدن طعام) طعام لذتسز اولمق یقال (مسخ الطعام علم بابندن ومسخ حسن بابندن وهو مسیخ طعام بی مزه لذتسز طعام مليخ دخی بو معنایه در وفی المثل امسخ من لحم الحوار واملخ من لحم الحوار قال بیت مسیخ مليخ کلحم الحوار ❁ فلا انت حلو ولا انت مر ❁ اذا ما انتدی القوم لم تأتهم ❁ کأنك قد ولدتك الحمر ❊ د (بعد هلاك شدن) هلاك اولمق یقال (بعد هلاك شد) هلاك اولدی (بلادة کوردل شدن) فهمسز واذعانسز اولمق (کاهل وکودن) وترکیده کند تعبیر اولنور یقال بلد علم بابندن وبلد حسن بابندن وبلد مجهول صیغه سیله کاهل شد کاهل اولدی وتحریف ایدوب کهل دیرلر وبر کمسنه نك دابه سی کاهل اولسه ابلد الرجل دیرلر وهو بلید ومبلود کوردل کاهل اولان کمسنه وبر کمسنه اظهار بلادة اتسه تبلد الرجل دیرلر ای اظهر البلادة ولیس به بلادة (جحد اندك نعمت شدن) نعمتی آز اولمق یقال (جحد الرجل اذا کان ضیقا قلیل الخیر ونابالیدن نبات واندك شدن آن) واوت بیوممك واوت آز اولمق یقال (جحد النبت اذا اقل اولم یطل) مصنف اساسده دیدی که یقال ما انت الا جاحد قلیل الخیر معناسنه که قلت خیر ایکی معنادن عبارتدر شح یعنی بخل وفقر (جرد کوتاه موی شدن) قیلی قیصه اولمق که اوفاق توکلی اولمق تعبیر اولنور یقال (جرد کوتاه موی شد) قیلی قیصه اولدی (وهو اجرد کوتاه موی) قیلی قیصه اولان کمسنه وعامهٔ کتب معتبره ده شو وجهله واقع اولدی ویقال رجل اجرد ای لاشعر علی جسده وفی الحدیث اهل الجنة جرد مرد مکحلون ورجل جارود دیرلر اول کمسنه یه شوملغندن خیری ازاله اتسه وچکرکه یه جراده تسمیه اولندیغی یر یوزندن نباتی ازاله اتدیکی ایچوندر و لحاسه دخی تسمیه اولندیغی بو جهتدن درکه کویا نباتی اکل ایدوب ارضی یالار (وخیل جرد اسبان کوته موی) قیلی قیصه اولان آتلر وفرس اجرد دیرلر قیلی رقیق وقیصه اولسه وبو معنی فرسده ممدوح در (جسد خشك شدن خون) یقال (دم جاسد وجسد) ای یابس (جلادة وجلودة جلد شدن) چابك وشجیع اولمق یقال جلد علم بابندن وجلد حسن بابندن جلد شد

(چابك)

چابك اولدی وهو جلد جليد مرد جلد چابك کمسنه (جهد کوشیدن) چالشوب مقدورینی صرف اتمك یقال (جهد بکوشید) سعی اتدی وهو الجهد والمجهود طاقت وبر کمسنه نك عیشی شدید ومنقص اولسه جهد عیشه دیرلر واول کمسنه که زیاده طعامه اشتهاسی اولسه غرثان جاهد دیرلر یعنی قوة اشتهاسندن طعامی جمله اکل ایدوب سیلر سوپورر (حرد وحرد خشمکین شدن) غضبلو اولمق یعنی غضب اتمك یقال (حرد علیه خشم کرد بروی) اکا غضب اتدی (وهو حرد وحارد مرد خشمناك) غضبلو کمسنه قال الفرزدق بیت لعلك یوما ان ترین کأنما ❁ بنی حوالی الاسود الحوارد (حمد وحمدة ستودن وسپاس کردن) اوکمك وشکر اتمك یقال (حمده علی الامر ستود وسپاس داری کرد اورا برکار) فلان ایش ایچون آنی مدح واکا شکرگذارلق اتدی (وهو حامد وحمید مرد ستاینده وشکرگذارنده) حمد وشکر ایدیجی کمسنه (درد ریزیدن دندانها) دیشلر دوکلمك که اصلا آغزده دیش قالمیه یقال (درد ریزیده دندان شد) دیشلری دوکلدی (وهو ادرد افتاده دندان) دیشلری دوکلان کمسنه جمعی درد کلور (رغد ورغادة فراخ شدن نعمت) نعمت چوق اولمق که بول اولمق تعبیر اولنور یقال (رغد عیشه) علم بابندن ورغد حسن بابندن (فراخ شد زندکانی او) آنك درلیکی واسع اولدی وهو رغد ورغد وراغد ورغید فراخ واسع (رمد دردناك شدن چشم) کوز دردلو اولمق یعنی کوز آغریمق یقال (رمدت عینه دردمند شد چشمش) کوزی آغریدی (وهو رمد وارمد دردمند چشم) کوزی آغریان کمسنه وآغریان کوزه عین رمداء ودخی خاکسترنك اولان نسنه یه ارمد دیرلر لهذا دوه قوشنه رمداء دیرلر وبعوضه یعنی سیوری سنکه رمد دیدیلر یقال ان طنین الرمد من الدواهی الربد (زرد بکلو فروبردن) بر نسنه یی یوتمق بلع کبی یقال (زرده فروبرد اورا) آنی یوتدی وازدراء ابتلاع ومزرد بوغاز معناسنه در (زهد وزهادة بی رغبتی کردن) رغبت اتمك وفی الصحاح الزهد خلاف الرغبة یقال زهد عنه علم بابندن وزهد یزهد فتح بابندن (بی رغبت شد دروی) اکا رغبتسز اولدی ومیل اتمدی وتزهید رغبتدن منع ومزهد قلیل المال معناسنه در وفلان یزهد عطاء فلان دیرلر عطاسنی آز عد ایلسه وخیری آز اولان کمسنه یه زهید دیرلر (سعادة ایو بختلو ومیمنتلو اولمق یقال (سعد نیکبخت شد) ایو بختلو وسعادتلو اولدی (وهو سعید مرد نیکبخت) سعادتلو کمسنه سعدم یقال سعد مجهول صیغه سیله فهو مسعود نیك بخت وهی السعود والاسعد ج (شهود حاضر آمدن حاضر اولمق یقال (شهد المجلس حاضر شد بمجلس) مجلسه حاضر اولدی (شهادة کواهی دادن) شاهدلك اتمك یقال (شهد علی فلان کواهی داد بر بهمان) فلان کمسنه نك اوزرینه شاهدلك اتدی اخفش دیدی که کاهی هایی تسکین ایدوب شهد

قاضی علاء الدین ابن غانم روایت ایتدی که برکون شهاب الدین محمود بکا شو وجهله عتاب ایتدی که بنی دیوان انشاده مذمت وغیبت ایدرلر دیو استماع ایتدم سن انلرك بنم حقمده (۱۷۵) اولان غیبتلرین نه ایچون دفع اتمزسن دیوبندخی برور قپاره تحریر والدرینه ویردم (قطعه) ومن قال ان القوم ذموك کاذب وما منك الا الفضل یوجد وما احد الا بفضلك حامد وهل عیب بین الناس اوذم محمود ورقپاره التنه یازوب باکه ویردی که (قطعه) علمت انی کم اذم بمجلس وفیه کریم القوم مثلك موجود ولست ازکی النفس اذ لیس بنافعی اذا ذم منی الفصل والاسم محمود وما یکره الانسان ان یأکل لحمه وقد آن یبلی ویأکله الدود بیت اخیر مضمونی اوزره وفات ایتدی (منه)

وفی الحدیث افضل الناس مؤمن مزهد ای قلیل المال یقال زهد الرجل اذا قل ماله کذا فی الزاهر (منه)

قاله الجوهری واساسده تزهید بخل ونسبت معناسنه در (منه)

وفی المثل اسعد ام سعید بر نسنه دن خیرمیدر شرمیدر دیو سؤال محلنده ضرب اولنور اصل مثل بودرکه ضب بن ادك ایکی اوغلی وارایدی بری سعد بری سعید ایکیسی معاشکاره چیقدیلر سعد عودت ایدوب کلدی وسعید غائب اولوب کلدی لهذا سعد ایله تفؤل وسعید ایله تشأم ایتدیلر (منه)

شهادت اصلنده خبر قاطعدن عبارتدر واول خاتون که زوجی حاضر اوله اکا مشهد دیرلر بلاتاء وغائب اولسه مغیبه دیرلر تا ایله (منه)

وفی المثل شهدت ۹

الرجل دیرلر (وهو شاهد وشهید كواهی كننده) شهادت ایدن كمسنه وهم اشهاد وشهود
وشهداء ج (صرد كذشتن تیر از آنچه بران آید) اوق اصابت اتدیكی نسنه‌دن نفوذ
ایدوب كچمك واول اوقه مصراد دیرلر (وسرد شدن) واوشومك وبر كمسنه صووغی
سریعا حس ایدوب تیز اوشوسه صرد الرجل دیرلر وبر بلده كه صووق اوله اكه
صرد دیرلر حروم مقابلی (صعود ببالا بر شدن) یوكسكه چیقمق یقال (صعده وصعد الیه
بر آمد بأو) اكا چیقدی وبر كمسنه نردبانه چقسه صعد فی السلم دیرلر تشدید ایله وابو زید
دیدی كه بو خصوصده صعد استماع اولنمدی ووادی یه نزول اتسه اصعد وصعد فی الوادی
وهو صاعد مر دبر شونده یوكسكه صعود ایدن كمسنه (ضمد كینه كرفتن) كین طوتمق وحقد
اتمك یقال ضمد علیه ای احن علیه (عبدنك كرفتن) عار اتمك یقال عبد ای انف
(عمد كوفته شدن كوهان شتر از اندرون) دوه‌نك سنامی ایچندن آزرده اولوب طشره‌سی
صحیح اولمق (وتمكین شدن خاك) وطوپراق یغموردن ایصلانمق عمد الثری دیرلر طوپراق
یغموردن اول وجهله ایصلانسه كه آووج ایله آلوب صیقسه‌لر یاش اولمغله طور طوب
اوله عهد معروفدر كه امان ویمین وموثق وذمة وحفاظ ووصیت ایله تعبیر اولنور یقال
عهد الیه عهد كرد بأو اكا عهد اتدی وهو العهد پیمان معروفدر عهود ج (ودیدن) وكورمك
یقال (عهده فی مكان كذا دوچار آمد اورا در فلان جای) ملاقی اولدی اكا فلان یرده (وعهدی
بك امیرا : دیدن من ترا در وقت امیری بوده) بن سنی كوردم امیر اولدیغك وقتده ایدی
وهنكام وزمان یقال وكان ذلك فی عهد فلان وعلی عهد فلان وبود آن در زمان فلان اول
ایش فلان كمسنه‌نك زماننده ایدی (غرد نغمه كردن) تغنی اتمك تغرید دخی بو معنایه‌در یقال
شاقه الحمام المغرد ای تغنی فهو غرد ای مغنی (قرد برهم نشستن پشم) یوك بری بری اوزرینه
یغلمق (وخاموش شدن از مانده كی) ویوریلوب سكوت اتمك یقال (قرد الرجل من عی)
ای سكت من عی (كمد اندوهكین شدن) مغموم اولمق یقال (كمد اندوهكین شد)
مغموم اولدی (وهو كمد مرد اندوهكین) غمناك اولان كمسنه كمید دخی بو معنایه‌در
وتكمید آندن عبارتدر كه بر یاغلی اسكی بزی آتشده قیزدروب وجعی اولان عضو
اوزرینه وضع ایدرلر وبو عمله كمادة دیرلر (نجدة دلیر شدن) شجاعت وجراءت صاحبی
اولمق یقال نجد علم بابندن ونجد حسن بابندن دلیر شد شجیع اولدی بر كمسنه اول جبان ایكن
صكره شجیع اولسه كان جبانا فاستنجد دیرلر ورجل ذو نجد ای شدة اصمعی دیدی كه
بر كمسنه ایش ایشلمكدن یازجتدن درلسه نجد الرجل دیرلر وهو نجید ونجد مرد دیرلر
شجیع اولان كمسنه وزحمت چكن كمسنه‌یه منجود دیرلر مكروب كبی تقول عنده نصرة
المجهود وعصرة المنجود وفی المثل عنده لمنجد شجاعتی تجربه اولنان كمسنه حقنده ضرب
اولنور ودخی فلان ابن نجد تهادیرلر جاهل معناسنه ابن نجد تهادیرلر عالم معناسنه

وبأن الخبز باللحم اطیب
بر نسنه‌یه آرزو ایدوب
نائل اولمامه ضرب
اولنور وشهدت
ان الحباری خالة
الكروان دخی بو محلده
ضرب اولنور (منه)

قال المرزوقی فی شرح
قول الحریری
فی المقامات عهدی
بك سفیها العهد الرؤیة
وهذا اللفظ یستعمل
بالباء تقول عهدی بك
قریب ای بین مارأیتك
قبل هذا الزمان
مارأیتك الان زمان
قریب ودیدی كه
سفاهت اصلنده خفت
عقل معناسنه وجاهلده
دخی استعمال اولنوب
هذا سفیه دیرلر لیس له
علم معناسنه (منه)

اولدیغی كبی وهم انجاد ج (نفاد ونفود ونفد ومنفد سپری شدن) بر نسنه تمام اولوب
دوكنمك یقال (نفد سپری شد) دوكندی (نقد خورده شدن دندان وسرو) دیش
وبوینوز مثللو نسنه یئمك وچورومك وآشنمق (نكادة ونكد بی خیر شدن) وخیرسز
اولمق یقال (نكد بی خیر شد) خیرسز ومنفعتسز اولدی (وهو نكد) خیرسز اولان كمسنه
ومشؤم اولان كمسنه‌یه انكد دیرلر (وتنك عیش شدن) ومعیشت آز اولمق ء ذ (تخذ كرفتن)
طوتمق اخذ كبی یقال (تخذه بكرفت اورا) آنی طوتدی مخفی اولمیه كه لفظ اتخاذ افتعال بابندن
اصلنده ءتخاذ ایدی همزه‌یی تلیین ویایه تبدیلدنصكره اتخاذ دیدیلر وبو وجه اوزره
افتعال بابندن استعمالی شایع اولمغله تاء مبدله‌یی اصل كلمه‌دن اولمق ملاحظه‌سیله آندن
ثلاثی بنا ایدوب تخذ دیدیلر (ربذ سبك دست شدن) خفیف الید یعنی ایشی تیز تیز
ایشله‌مك یقال (ربذت یداه بالقداح) ای خفتا و ربذه اول بز پاره‌سیدر كه دوه‌یه قطران
سوردكده اول بزی قطرانه باتروب دوه‌یه سوررلر وبر كمسنه‌یی لوم مقامنده عرضه
كربذة الهانیٔ دیرلر قال بیت یا عقید اللؤم لولا نعمتی ❋ كنت كالربذة ملقی بالفناء ❋
وبر كمسنه چوق سقط سوز سویلسه فلان لذو ربذات دیرلر (شقذ بی خواب شدن)
اویقوسز اولمق واول كمسنه‌یه شقذان دیرلر جوهری دیدی كه شقذان وشقذ اول
كمسنه‌در كه اصلا اویومز وبو كمسنه البته عیون اولور یعنی خلقه زخم چشمی اصابت
ایدر * ر (ادرة غر شدن) دبه اولمق كه خصیه‌لرده اولور شش در یقال (ادر غر شد) دبه
اولدی (وهو أدر مرد باغر) دبه اولان كمسنه (اشر دنه كرفته شدن) شاد ودخی متكبر اولمق
یقال (اشر دنه كرفته شد) شاد اولدی یاخود متكبر اولدی وهو اشر شاد یا متكبر اولان كمسنه
اشران م وهم اشاری ج (بتر دم بریده شدن) قویروغی كسلمش اولمق یقال (بتر دم بریده
شد) قویروغی كسلدی (وهو ابتر دم بریده) قویروغی كسلمش دابه وخطبة بتراء خطبهٔ
ناتمام تمام اولممش خطبه اساسده اول خطبه كه آنده حمد وصلوات اولمیه دیدی جوهری
دیدی كه بتر اتمام اتمزدن اول بر نسنه‌یی قطعه دیرلر وابتار انقطاع معناسنه‌در وكسكین
قلیجه سیف باتر دیرلر ابن السكیت دیدی كه عیر وعبده ابتران دیرلر خیرلری آز
اولدوغی ایچون واول كمسنه كه قطع رحم ایلیه باتر تسمیه اولنور (بحر سخت تشنه
شدن) زیاده سوسز اولمق (وحیران شدن از بیم) وخوفدن ناشی متحیر اولمق یقال بحر
بالكسر اذا تحیر من الفزع واشتد عطشه (بخر كندیده دهن شدن) آغزی قوقار
اولمق یقال (بخر كندیده دهن شد) آغزی قوقار اولدی (وهو ابخر كندیده دهن)
آغزی قوقان كمسنه (بصر دیدن) كورمك یقال بصر به علم بابندن وبصر به حسن
بابندن (بدید اورا) آنی كوردی (بصارة بینا شدن دروی) یقال (بصر بالامر دانا وبینا شد

بر كمسنه كیجه اویومامه
بات بلیل انقد دیرلر
زیرا انقد قنفذ معناسنه
در كه صباحه دك
اویومز طواف ایدر
(منه)

قال ابو الطیب (بیت)
ومن نكد الدنیا علی
الحر ان یری عدواله
مامن صداقته به
حكایت اولندی كه
ابو الطیب تنبی ایتدكده
معجزه‌سندن سؤال
ایتدیلر بیت مذكوری
قراءت ایدوب بنم
معجزه‌م بودر دیدی
(منه)

بكار) وايشى بيلدى وكوردى (وهو بصير دانا عالم) وتبصر تأمل وتبصير تعريف
وايضاح معناسنه‌در (بطر دنه كرفتن شاد اولمق اشر كبى يقال (بطر دنه كرفت) شاد
اولدى مصنف اساسده ديدى كه طرب بطر اشر سرور ده حدى تجاوزه ديرلر يقال
فقر خطر خير من غنى مبطر وتقول ان الحضب يبطر الناس قال بيت قوم اذا اخضرت
فعالهم ❁ يتناهقون تناهق الحمر ❁ وسر كشته شدن) حيران ومدهوش اولمق (بغر سخت
تشنه شدن) زياده صوسز اولمق اصمعى ديدى كه بغر بر مرض دركه دوه‌يه عارض اولور
زياده عطشه مبتلا اولوب هر نه قدر صو ايچسه صوسزلغى دفع اولمز (حذر وحذر
ترسيدن) قورقمق يقال (حذر منه بترسيد ازو) آندن قورقدى (وهو حذر وحذر وحاذر
ترسنده قورقيجى وزياده ترسناك اولان كمسنه‌يه حذيان ديرلر (وخذ حذرك خودرا
نكاه دار) كندوكى محافظه ايله (حسرة ازمان خوردن) تلهف وتأسف اتمك (حصر
تنك دل شدن) قلبى طار اولمق يقال (حصر صدره تنك شد دل او) آنك قلبى طار اولدى
(وهو حصر مرد تنك دل) قلبى طار اولان كمسنه (ودرماندن در سخن) وسوزده عاجز
اولمق يعنى حصر اولمق يقال حصر كلامه اى عي تقول اعوذ بالله من العجب والبطر ومن العى
والحصر وملكه حصير ديدكلرى خلقدن محصور ومحجوب اولديغى ايچوندر فيقال
خلده الحصير اى الملك فى المجلس وبر كمسنه بر شيئدن حيا ايدوب ترك اتسه ياخود
بر خاتون ايله خلوت ايدوب خاتونه وصولدن عاجز اولسه حصر دونه ديرلر (وبخيل
شدن) وبخيل اولمق وبخيل اولان كمسنه‌يه حصور وحصير ديرلر (خبر وخبر دانستن)
بيلمك يقال (خبر الامر بدانست كاررا) ايشى بيلدى (وهو خبير دانا) عالم (خدر وخدور
درخواب شدن اندامها) اعضا اوكوشمك يقال (خدرت رجله بخفت پاى او) آنك اياغى
اوكوشدى (وهى خدرة پاى خوابيده) اوكوشمش اياق (خسارة وخسار هلاك شدن)
هلاك اولمق يقال (خسر هلاك شد) هلاك اولدى (خسران وخسارة وخسر)زيان
ضرر يقال (حسر التاجر زيان كرد بازركان) بازركان تجارتده زيان اتدى (وهو خاسر بازركان
زيان كننده) زيان ايدن بازركان تقول لا يكون الرامخ ساحرا ولا الساحر الا خاسرا (خصر
سرد) صووق بردكبى وبر كمسنه‌نك الى واياغى اوشوسه خصر الرجل ديرلر ويقال خضرت
يدى يعنى اليم اوشودى وماء خضر اى بارد (خضرة سبز شدن كياه) اوت يشللنمك يقال (خضر
النبت سبز شد كياه) اوت يشللندى (وهو خضر كياه سبز) يشل اوت واخضر الجناحين
كيجه‌دن كنايه‌در (خفر سخت شرم داشتن) زياده حيا اتمك يقال جارية حفرة ومخفرة (دبر
پشت ريش شدن) صيرت ياره اولمق يقال (دبر ريش شد پشت او)صيرتى ياره اولدى (وهو
دبر پشت ريش) صيرتى ياره اولان دابه(ذفر تيز بوى وتيز كند شدن) رايحهٔ طيبه ورايحهٔ

ذهب دمه بطرا ديرلر بر كمسنه‌نك دمنه استخفاف ايدوب قاتلنى قصاص اتمسه (منه) وبطر فلان نعمة الله ديرلر استخفاف ايدوب نعمتنه كافر اولسه (منه)

ازمان على وزن فرمان پشيمانى وحسرت قاله قاشانى (منه)

يقال شر الرأى الدبرى يعنى فكرلرك يرامزى اول رأى دركه ايشى بتوب حاجت قالمدقدن صكره خاطره كله (منه)

مخفى اوليه كه كتب لغتدن مستفاد اولان بودركه ذفر ذال معجمه ايله مطلقا رايحه ومهمله ايله رايحهٔ خبيثه معناسنه اوله حريرى مقامهٔ تبريزيه ده ديدى كه دفار وفجار دفرة وفاجرة‌دن معدول اسملردر وبو عبد فقير عندنده موجود اولان متون وشروح مقاماتى تتبع ايدوب لفظ دفرى بعضنده مهمله وبعضنده معجمه ايله بولدم (منه)

خبيثه شديد اولمق يعنى مطلقا كسكين قوقو ايو اولسون اولمسون يقال (ذفر ابطه كند يده بغل
شد) قولتوغى بد رايحه‌لو اولدى بيت كند يده بغل نعوذ بالله ❁ مردار با آفتاب مردار ❁
وقولتوق قوقوسنه عربيده صنان ديرلر وقولتوغى قوقان كمسنه‌يه ذفر تسميه اولنور وبر
خاتوندن زوجنك كيفيتن سؤال اتديلر جواب ويردى كه ادبر زفره واقبل بخره يعنى
پيردر (ومسك اذفر مشك خوشبوى) ايو قوقولى مسك ولفظ ذفرك رايحهٔ خبيثه ده استعمال
كثير اولمغله ذفر الرجل ديرلر قولتوغى قوقار مراد ايدرلر لهذا دنيايى لاشه‌يه تشبيه ايدوب
ام الذفر ديو كنيه اتديلر (زعر تنك موى شدن) قيلى آز اولمق واول كمسنه‌يه ازعر ديرلر
زمر دخى بو معنايه‌در (سخر وسخر وسخرية وسخرى افسوس كردن) استهزاء اتمك
ويعدى بمن وبالباء يقال (سخر منه افسوس كرد اورا) آنى استهزا اتدى اخفش ديدى كه
سخرت منه وسخرت به وضحكت منه وضحكت به وهزئت منه وهزئت بر معنايه‌در
واستهزاء اولنان كمسنه‌يه سخره وخلق استهزا ايدن كمسنه‌يه سخره ديرلر (سدر سر كشته شدن)
حيران اولمق سادر متحير اولان كمسنه سدر البعير ديرلر دوه شدة حرارتدن متحير اولسه
ومبالات اتميوب لاابالى تعبير اتدكلرى كمسنه‌يه دخى سادر ديرلر (سكر وسكر مست شدن)
مست اولمق يقال سكر مست شد) مست اولدى (وهو سكران مرد مست) مست اولان رجل
(وهى سكرى زن) مست مست اولان خاتون وهم سكرى وسكارى ج (وهى سكرة الموت
دشوارى مرك) موت شدتى سكرات ج وسكر مستلك معناسنه‌در وهميشه
مست اولان كمسنه‌يه سكير ديرلر (سهر بى خواب شدن) اويقوسز اولمق يقال (سهر
بيدار شد) اويقوسز اولدى وهو ساهر وسهران وچوق اويقوسز اولان كمسنه‌يه سهرة
ديرلر (شتر كرديدن پلك چشم) كوز قپاغى ترس دونمك يقال(شتر كرديده پلك شد)
كوزينك قپاغى دوندى (وهو اشتر مرد كرديده پلك) كوزينك قاپاغى دونمش كمسنه اساسده
آت قاپاغى دونمك ديو تخصيص اتدى شتر الرجل وشتر الرجل معلوم ومجهول صيغه‌سيله
جائزدر (شكر بسيار شير شدن شتر وكوسفند) دوه وقويون چوق سودلو اولمق واول دوه
وقويونه شكره ديرلر (صعر كژ شدن روى) تكبردن ناشى يوزى اكرى اولمق يقال (صعر
خده بيكسو شد روى او) يوزى بر طرفه ميل اتدى وهو صعر واصعر كژرخ يوزى تكبردن
اكرى اولان كمسنه ومتكبر ايله دخى تفسير اولندى تقول فى عينه صور وفى خده صعر (صغر
وصغار خوار شدن) ذليل اولمق يقال (صغر خوار شد) ذليل اولدى (وهو صاغر خوار)
ذليل اولان كمسنه (صفر تهى شدن) خالى اولمق يقال (صفر تهى شد) خالى اولدى وهو صفر
خالى بوش اولان نسنه‌يه صفر واناء صفر ديرلر كه مذكر ومؤنث برابردر وتهى دست اولان
فقيره صفريت ديرلر كه جمعى صفاريت كلور تازائده‌در (ضجر تنك دل شدن) قلبى

وفى المثل لا تسخر بشئ فيحور بك يعنى برنسنه‌يى استهزاء اتمه كه باشكه كلورديه‌جك يرده ضرب اولنور حور رجوع معناسنه‌در عمرو بن شرحبيل ديدى كه لو عيرت رجلا بارضاع الغنم لخشيت ان ارضعها مراد بخل ايله سرزنش اتمكدر زيرا راضع الغنم ديوب لئيم مراد ايدرلر (منه)

زيد بن ثابت رضى الله عنه ديدى بر وقتده سهره مبتلا اولوب رسول اكرم صلى الله عليه وسلم حضرتلرينه شكايت ايتدم رسول اكرم باكه شو دعايى تعليم ايتدى قراءت ايتدم كه خلاص اولدم دعا بودر اللهم غارت النجوم وهدرت العيون وانت حى قيوم لا تأخذك سنة ولا نوم ياحى ياقيوم اهدى ليلتى وانم عينى نقله الشريشى فى شرح المقامات (منه)

طاراولمق که غمدن حاصل اولان اضطرابدن عبارتدر یقال (ضجرتنك دل شد) قلبی طار اولدی (وهو ضجرتنك دل) قلبی طار اولان کمسنه وفی الاساس الضجر الغیام وضیق نفس مع کلام (ظفره پیروزی یافتن) ظفر بولمق یقال (ظفر به پیروزی یافت بدو) اکا ظفر بولدی (وناخنه درچشم بر آمدن) کوزده ظفر دیدکلری پرده ظاهر اولمق کاشانی دیدی که ناخنه بردری درکه کوزقویروغندن ظاهر اولوب تدریج ایله بتون کوزی ستر ایدروبو مرضك دفعنه سهیله نظر دن ایو علاج اولمز یقال (ظفرت عینه) واول کوزه ظفره ومظفورة واول کمسنه یه ظفر ومظفور دیرلر (ظهر درد مند شدن پشت) صیرت آغریمق یقال (ظهر الرجل اذا اشتکی ظهره) واول کمسنه یه ظهر دیرلر (عسر وعسرة ومعسور دشوار شدن کار) ایش مشکل اولمق یقال عسر الامر علم بابندن وعسر حسن بابندن وعسر مجهول صیغه سیله (دشوار شدکار) ایش مشکل اولدی که کوج اولدی تعبیر اولنور (وهو عسر وعسیر کار دشوار) کوج ایش معلوم اوله که لفظ معسور اسم مفعول وزننده مصدر درمیسور کبی وسیبویه عندنده مفعول وزننده مصدر اولمق جائز اولمغله لفظین مذکورین صفه‌در دیدی ویقال خذ میسوره ودع معسوره (عقر وعقار ناز اینده شدن زن) خاتون طوغورمق یقال عقرت علم بابندن وعقرت حسن بابندن وعقرت مجهول صیغه سیله (نازاینده شد زن) خاتون طوغورمیجی اولدی (وهی عاقر زن نازاینده) طوغورمیان خاتون وولدی اولمیان رجله دخی عاقر دیرلر مخفی اولمیه که عقره اول بونجق درکه خاتونلر کبه اولمق ایچون بیللرینه باغلارلر ومنه قیل عقیرة العلم النسیان یقال الحرکة ولود والسکون عاقر واول عطیه که عمرده برکره واقع اوله اکا بیض العقر دیرلر مصنف دیدی بیض العقر اول یمورطه درکه طاوق آنی یمورطلیوب آندنصکره عمری اولدقجه یمورطه یمورطلمز بعض علماء دیدیلر که بیض العقر اول یمورطه درکه خروس آنی عمرنده برکره یمورطلر وبرجاریه‌نك بکر وثیب اولدیغنی اول بیضه ایله امتحان اتدکلری ایچون بیض العقر تسمیه اولندی وبعضیلر مثل مذکور اصلا وقوعی ممکن اولمیان نسنه‌ده ضرب اولنور دیدیلر بیض الانوق وابلق العقوق کبی وبر کمسنه رفع صوت ایلسه رفع عقیرته دیرلر عقیره اصلنده قطع اولنمش ساق معناسنه‌در واصل کلام بودرکه برکسنه‌نك ایاغنك برینی قطع اتدیلر اول کمسنه قطع اولنان ایاغنی قطع اولنمیان ایاغنك اوزرینه وضع ایدوب فریاد اتدی بومناسبت ایله رفع عقیره‌یی رفع صوت معناسنده استعمال اتدیلر (عقر مدهوش شدن) مدهوش اولمق یقال (عقر الرجل) ای دهش (عکر گرد آمدن دردی درچراغ) چراغده یاغك پوسه‌سی جمع اولمق یقال (عکرت المسرجة) ای اجتمع فیها الدردی (عمر وعمر دیر زیستن) چوق یشامق یقال (عمر دراز زندکانی شد) اوزون

(نظامی) منکران فضل را جز ناخنه ناخن مباد کز چنین سك مردمان باشد دریغ این استخوان

عمرلی کمسنه (غمر چرب آلود شدن چیزی) برنسنه یاغلی اولمق که بیلاشق تعبیر اولنور زوزنی شمغند شدن ایله تفسیر ایتدی صاحب مجمع دیدی که شمغند فرزند وزننده بدرایحه لو خاتوندر که عربید لخنا دیرلر فرداوزننده یقال (غمر یده چرك آلود شد دستش) یاغلی اولدی آنك الی ویاغ مقرمه‌سی وپیشکر تعبیر اولنان بزه مندیل الغمر دیرلر قال بیت

خوان لم یلبه ضیوف ❁ وعرض مثل مندیل الخوان ❁ ویقال اکتف من العیش بالغمر ولاتجعل وجهك مندیل الغمر (غمر کینه کرفتن) حقد وغل ایتمك یقال (غمر صدره) غلی (قذر پلید شدن) مردار اولمق که نظافه مقابلیدر یقال (قذر الشیء پلید شد چیز) مردار اولدی نسنه (وهو قذر پلید) مردار اولان نسنه (قذارة م) یقال قذر حسن بابندن ورجل قاذورة دیرلر اول کمسنه‌یه که زیاده بدخوی اولمغله اصلا کمسنه ایله الفت ایتمیوب تنها اوتوروب تنها کزسه ولوم اولنه‌جق عملدن احتراز اوزره اولان کمسنه‌یه قذرة واول خاتون که قاذوراتدن پرهیز اوزره اوله اکا قذور دیرلر (قفرانداك کوشت شدن) اتی آز اولمق یقال (قفرت المرأة قل لحمها) واول خاتونه قفرة دیرلر (قمر خیره شدن چشم ازدیدن برف) قاره باقمق ایله کوز خیره لنمك کوز قاریقمق تعبیر اولنور یقال (قمر الرجل) اذا لم یبصر فی الثلج (کبر وکبرة ومکبر) بالکسر (پیر شدن) پیر اولمق یقال (کبر پیر شد) پیر اولدی (کدر تیره شدن) بولانق اولمق یقال (کدر الماء) علم بابندن وکدر حسن بابندن (تیره شد آب) صو بولانق اولدی (کدورة ناخوش شدن زندکانی) دیرلیك کرکی کبی اولمق یقال(کدر عیشه ناخوش شد زندکانی او) آنك دیرلکی خوش اولمدی (کدرة تیره شدن رنك) رنك مکدر اولمق یقال (کدر اللون تیره شد رنك) رنك مکدر اولدی (مذر کنده شدن خایهٔ مرغ) قوش یمورطه‌سی قوقار اولمق که یمورطه بیکدین اولمق تعبیر اولنور یقال (مذرت البیضة) ای فسدت (معر تنك موی شدن) صاچی آز اولمق جوهری سقوط شعر ایله تفسیر اتدی وصاچی آز اولان کمسنه‌یه امعر دیرلر (مقر سخت تلخ شدن) زیاده آجی اولمق یقال مقر الشیء ای صار مراً وآجی اولان نسنه‌یه مقر دیرلر وصبر سقوطری‌یه دخی مقر دیرلر (نجر هوشازده شدن شتر ومردم) انسان ودوه صو صالیق دیدکلری مرضه مبتلا اولمق که هرنه قدر صو ایچسه قانمز وحرارت شدیده‌ایامنده اولان آیه شهر ناجر دیرلر دوه آنده زیاده صوسز اولدیغی ایچون (نخر پوسیده شدن استخوان) کموك چورومك یقال(نخر العظم پوسیده شد استخوان) کموك چوریدی (وهو نخر وناخر پوسیده) چورومش کموك (نذر ونذار بدانستن حال دشمن وساختن دفع اورا) دشمنك حالندن آکاه اولوب دفعی ایله تقیدایتمك یقال نذروا بالعدو آکاه شدند از کار دشمن وآمادکی کردند برای دفع او) دشمنك عملندن

زوزنی پژوین شدن و پژوین کردن عبارتیله تفسیر ایتدی کاشی دیدی که پژوین چرك شدن وچرك کردن حکیم سنایی بیت پیشم آرذدوات بن سوراخ قلم سست وکاغد پژوین حاصلی چرك آلود شدن لازم وچرك آلود کردن متعدی اولور (منه)

حریری دیدی که شهری تاجر دیوب حزیران وتموز مراد ایدرلر وابن درید بو معنایی انکار ایدوب دیدی که هماطلوع نجمین (منه)

موشاذیدن حیوانات زیاده صوسز اولمق کذا فی المؤید (منه)

ابن الانباری دیدی که نعز الرجل وتنعز دیرلر درونی غضبدن یاغمدن ممتلی اولسه نعزت القدر دن مأخوذدر قدر غلیان وفوران ایتدی معناسنه (منه)

ارز تقبض یعنی بوزولدی ومنقبض اولدی وفلان کمسنه‌دن برنسنه سؤال اولنسه منقبض اولوردیه‌جك یرده فلان اذا سئل ارز دیرلر ونبتنا فی لیلة آرزة دیرلر بارد معناسنه کذا فی الاساس (منه)

خبردار اولوب دفعی ایچون مهیا اولدیلر (نغر سخت خشم کرفتن) زیاده غضب
اتمك یقال نغرالرجل اذا اغتاظ (نکرونکور ناشناختن) برنسنه‌یی بلمك یقال(نکره
نشناخت اورا) آنی بیلمدی وانکره واستنکره دخی بو معنایه‌در (نمر پلنك رنك شدن)
قاپلان رنکلو اولمق که قاپلان الاجه‌سی تعبیر اولنور یقال نمرالسحاب ای صار علی لون
النمر واول نسنه‌یه انمر دیرلر ه ز (خنز کنداشدن کوشت) ات قوقمق یقال (خنزاللحم
ای انتن قلب ایله حزن دخی بو معنایه‌در خنزوانه تکبر معناسنه‌در (عجز بزرك کونسته
شدن زن)خاتونك اوتوراق یری بویوك و قالین اولمق یقال (عجزت المرأة بزرك کونسته
شدزن خاتون بویوك اوتوراق یرلی اولدی وهی عجزاء زن بزرك کونسته اوتراق یری
بیوك اولان خاتون واوتراق یرینه عجیزه دیرلر (نجز سپری شدن تمام اولدی و یقال
نجز الکتاب اذاتم ه س (تعس وتعس هلاك شدن) هلاك اولمق اصلنده کب یعنی
یوزی اوزرینه ییقلمق معناسنه انتعاس یعنی دوشوب سلامت ایله قالقمق مقابلی در
یقال تعس علم بابندن وتعس فتح بابندن هلاك شد هلاك اولدی وتعسا لفلان دیرلر حضرت الله
اکا هلاکی لازم قیلسون معناسنه ویقال اضرع الله خده وانعس جده (حماسة دلیری کردن)
شجاعت اتمك یقال حمس علم بابندن وحمس حسن بابندن دلیری کرد شجاعت اتدی (وهو حمس
واحمس دلیر) شجیع کمسنه ویقال هم اهل السماحة والحماسة(خرس کنك شدن) دیلسز
اولمق یقال (خرس کنك شد) دیلسز اولدی (وهواخرس مرد کنك) دیلسز اولان کمسنه
وتخارس دیلسزلك اظهار اتمك یقال (اذالقیت من لایفهم کلامك فتخارس وخرساء داهیه
معناسنه‌در که اصلنده افعی معناسنه ایدی (خنس کوته بینی شدن)قیصه بورنلو اولمق
اوجی آزیجق مرتفع اولوب باقیسی باتیق اولمقدن عبارتدر (واپس جسته شدن
بینی) ایله تفسیر اولندی یقال خنس کوته بینی شد بورنی قیصه اولدی وهواخنس
کوته بینی بورنی قیصه کمسنه (دنس شوخکین شدن) کیرلو اولمق یقال (دنس ریمناك
شد) کیرلو اولدی وهی الادناس ج (رجاسة پلید شدن) مردار اولمق یقال رجس
علم بابندن ورجس حسن بابندن ورجس مجهول صیغه سیله پلید شد مردار اولان
نسنه قرا دیدی که ویجعل الرجس علی الذین لایعقلون قول شریفنده واقع اولان
رجس دن مراد عقاب وغضب‌در رجز معناسنه زیرا سین وزا بری برینه تبدیل اولنور
اسدواز د کبی والله اعلم (سلس روان شدن میزك چنانکه نتوان فروداشت) بول
آقق اول وجه ایله که امساك ممکن اولمیه یقال (سلس بوله روان شد میزك او) آنك بولی
آقدی وجه مذکور اوزره (وفرمان بردار شدن) ومطیع اولمق که هرنه سمته
چکسه‌لر منقاد اوله یقال (سلس قیاده آسان شد کشیدن او) آنك چکمه‌سی آسان
اولدی وکتب عربیه‌ده لان وسهل ایله تفسیر اولندی زوزنی سلس تفسیرنده خوش

(شدن)

شدن دیدی ورجل سلیس دیرلر منقاد ولین معناسنه (شراسة وشکاسة بدخوی شدن) خویی
بد اولمق سوء خلق معناسنه یقال شرس وشکس علم بابندن وشکس حسن بابندن بدخوشد)
بدخوی اولدی ساء خلقه معناسنه (وهوشکس وشکس بدخوی) بدخوی اولان کمسنه‌ سیء
الخلق وشدید الخلاف معناسنه وقوم بری برینه عداوت اتسه‌لر تشاکس القوم دیرلر
(ضرس کند شدن دندان ازترش خاییدن) اکشی نسنه چکنه‌مك ایله دیش
اوکوشمك یقال (ضرست اسنانه کند شد دندانهای او) آنك دیشلری اوکوشدی (وهی
ضرسة دندانهای کندشده) اوکوشمش دیشلر (ودرشت شدن چیزی چنانکه دندانه
دارد کویی) وبرنسنه اول وجهله درشت اوله که کویا دیشی واردر (عبس خشك
شدن پلید برچیزی) برنسنه‌نك اوزرنده مردار قورومق یقال (عبس الوسخ فی یده
ای یبس (فطس پهن شدن بینی) بورون یصی اولمق یقال (فطس پهن بینی شد)
بورنی یاصی اولدی (وهوافطس پهن بینی) بورنی یاصی اولان کمسنه مفترش الانف
معناسنه اساسده دیدی که فطس بیوك چکوك معناسنه‌در یقال اصبر علی ادب النطیس
وان ضربك بالفطیس (قعس بر آمدن سینه) کوکوس طشره چیقمق یقال (قعس
بیرون شد سینهٔ او) آنك کوکسی طشره چیقدی وهواقعس مرد سینه بر آمده) کوکسی
طشره چیقان کمسنه جوهری قعس لفظنی دخول الظهر وخروج الصدر ایله
تفسیر اتدی وتقول اذا رأیت ابکار العساء وعجایز قعساء فقل لعا وتعسا (لبس ولباس جامه
پوشیدن) جامه کیمك یقال (لبس الثوب جامه پوشید) جامه کیدی(وهواللبس
والملبس واللباس واللبوس پوشیدنی) کیه‌جك ثوب (لحس لیسیدن) یالامق یقال (لحس
القصعة بلیسید کاسه‌را) کاسه‌یی یالادی ولاحوس مشؤم معناسنه‌در که کویا قومنی
لحس ایدر قاشوردخی بو معنایه‌در وفی المثل اسرع من لحس الکلب انفه (لقس شوریده
شدن منش) طبیعت بولانوب غثیانه کلمك (ملس وملاسة وملوسة نرم شدن) یومشق
اولمق که خشونة مقابلی‌در یقال (ملس نرم شد) یومشق اولدی (وهواملس نرم)
یومشق نسنه (نجس ونجاسة پلید شدن) مردار اولمق یقال نجس الماء علم بابندن ونجس
حسن بابندن (پلید شد آب) صو مردار اولدی وهونجس پلید مردار(نحس ونحوسة
ومنحسة بداختر شدن) طالعی بد اولمق سعد مقابلی‌در یقال نحس معلوم صیغه‌سیله ونحس
مجهول صیغه‌سیله (بداختر شدن) منحوس اولدی وهونحس ونحس ومنحوس نحس وهی
المنحوس والمناحس ج (ندس سخت زیرك شدن) زیاده زیرك اولمق رجل ندس
دیرلر فهم معناسنه (نطس سخت استاد شدن) زیاده حاذق اولمق وبرنسنه‌نك عاقبتنی
تفکر ایدوب استقصا ایدن کمسنه‌یه متنطس دیرلر وطبیب اولان کمسنه‌یه نطیس
دیرلر فسیق وزننده (نفاس زاج شدن زن) خاتون لوحصه اولمق یقال نفست

فارسیده نحیج بینی دخی
دیرلر یاصی بورنلی
دیمکدر (منه)
النطیس العالم بالطب
وهو بالرومیة نطاس
کذا فی الاساس
(منه)

معلوم صيغه‌سيله ونفست مجهول صيغه‌سيله (زاج شدزن) خاتون لوحصه اولدی (وهی نفساء زن زاج شونده) لوحصه اولمش خاتون وهن نفاس ج اساسده ديدی كه نخعی ديدی كه هر حيوان كه آنك نفس سائله‌سی اولميه صويه دوشسه صوبی تنجس ايتمز ونفسدن مراد مدر نفساء ونفاس بوندن مأخوذدر (والولد منفوس بچهٔ زاده) طوغمش ولد (نفاسة بخل كردن بچيزی) برنسنه‌يه بخل ايتمك كه بو معنايه باايله استعمال اولنور يقال قد نفست علی بخير قليل (وحسد كردن برچيزی) وبرنسنه‌يه حسد ايتمك كه بو معنايه علی ايله استعمال اولنور يقال نفست علی خيرا كثيرا يعنی بنم خير كثير صاحبی اولديغمه حسد ايدوب بنی اكا مستحق كورمديك * ش (خفش تنك چشم شدن) كوزی طار يعنی كوزی كوچك اولمق يقال (خفش تنك چشم شد) كوزی كوچك اولدی (وهو اخفش تنك چشم) كوزی كوچك اولان كمسنه جوهری ديدی كه خفش كوز كوچك اولمق وكوز خلقة ضعيف اولمق وكاه اولوركه خفش علة اولور كه كيجه كورور كوندوز كورمز وبولوتلو كونده كورور آچوق كونده كورمز (دهش سركشته شدن) حيران اولمق يقال دهش علم بابندن معلوم صيغه‌سيله ودهش مجهول صيغه‌سيله (سركشته شد) حيران اولدی فهو دهش اوله ناظردر ومدهوش ثانی‌يه ناظردر (مرد سركشته) حيران اولان كمسنه (رعش لرزان شدن) دترمك رعده كبی رعش وارتعش برمعنايه‌در تقول (ارتعدت مفاصله وارتعشت انامله ورعش اليدين) قورقاق كمسنه (ورعش الی المعروف) ديرلر سخی اولوب احسانه مسارعت ايتسه (عطش تشنه شدن) صوسز اولمق يقال (عطش تشنه شد) صوسز اولدی (وهو عطشان مرد تشنه) صوسز رجل (وهی عطشی زن تشنه) صوسز خاتون وهم مردان وهن زنان عطاش تشنكان يعنی مذكر ومؤنثك جمعلری برابردر وتقول انك الی الدم عطشان كأنك عطشان كه عبدالمطلب بن هاشمك قليجنك لقبيدر (عمش بخته چشم شدن) پيشمش كوزلو اولمق كوزك ياشی اكثر اوقاتده اقاغ ايله قيزاروب ضعيف اولمقدن عبارتدر كه تركيده شيرلاغنلو تعبير اولنور يقال (عمش بخته چشم شد) كوزی بيشمش اولدی كه ذكر اولندی (وهو اعمش بخته چشم) كوزی بشمش كمسنه وتعامش تغافل ايتمك معناسنه‌در تعامی كبی * ص (برص بيسه شدن) الاجه كه برمرضدر كه بدنك ظاهرنده اولور يقال (برص بيشه شد) الاجه اولدی (وهو ابرص بيسه) الاجه اولان كمسنه وبت ولا يونسنی الا الابرص ديوب قردن كنايه ايدرلر (خرص كرسنه وسرمازده شدن بهم) هم آج اولوب هم اوشومك مجموعی ضرس الرجل فهو خرص ای جايع مقرور (عرص نشاطی شدن) فرحناك اولمق فراديدی كه عرص الرجل ديرلر نشط معناسنه (ودم كرفتن كوشت) وات قوقمق (رمص ژك كرفتن چشم) كوز چاپاقلنمق يقال (رمصت عينه چرك كرفت چشم وا)

پوشيده اوليه كه لسان عربده فعلاء فعال اوزره جمعلنمك نفساء وعشراءدن غيری يوقدركه نفاس وعشار ديرلر تثنيه‌سی نفساوان كلوركه همزهٔ تانيثی واوه تبديل ايتمه‌يلر (منه)

فارسيده خوجيده چشم كوزينك ياشی سيلان ايدن كمسنه معناسنه‌دركه خوجيدن كوز ياشارمق ديمكدر (منه)

فقط آج اولمغله وفقط اوشومكه ديمزلر (منه)

(انك)

تركيده كوبش ديرلركه اقلی اكل ايدوب قارننه وارد قدنصكره بنه آغزينه چيقاروب بنه جيكنر (منه) امام مرزوقی مقامات حريريدن مقامهٔ بغداديه شرحنده بيت مابات جارلهم ساغبا ﴿ ١٨٥ ﴾ ولا لروع قال حال الجريض بيتی شرحنده مورد مثلی شو وجهله بيان

انك كوزی چرك اولدی مخفی اوليه كه كوزده اولان چرك منجمد اولورسه رمص وسيلان ايدرسه غمص ديرلر (ملص نسيوشدن چيزی چنانكه دردست نايستد) برنسنه اولوجه اوزره زيرنجق اوله كه الده طورميه ملص الشیٔ من يدی ديرلر الده طورميوب قايسه (نغص ناخوش شدن عيش) عيش مكدر اولمق جوهری ديدی كه نغص الرجل ديرلر مرادی تمام اولمسه (هبص نشاطی شدن) مسرور اولمق يقال هبص الرجل ای نشط * ض (جرض كرفته كلو شدن بخيواز غم) غمدن ناشی توكروكی بوغازينه طورمق يقال (جرض بريقه خيواندز كلوش بماندازاندوه) توكروكی بوغازينه طوردی غمدن (وجرض ريقه وجرع ريقه دخی بو معنايه‌در غص كبی وفی المثل حال الجريض دون القريض ميدانی ديدی كه جريض غصه معناسنه جرضدن مأخوذدر توكرك معناسنه وقريض شعير معناسنه دركه اصلنده دوه‌نك جره‌سی معناسنه‌در ٧ فائده‌سی اولميه‌جق وقتده برنسنه‌يه قادر اولمق محلنده ضرب اولنور صاحب وسيط اصل مثلی شو وجهله بيان ايتدی كه كلام مذكور حابس بن قنفذكدر كه باباسی قنفذ قومنك ميانده شعر ايله ممتاز ايدی وهر اوغلی طولديتسه شعرده كندويه غالب اولمق خوفندن قتل ايدرايدی حابس طولداندكده والده‌سی عظيم نياز ايتمكله عفو ايدوب قتل ايتمدی لكن بو شرط ايله كه مبلغ رجاله بالغ اولدقده قطعاً شعره متعلق برحرف لسانه اجرا ايتميه چونكه حابس مبلغ رجاله بالغ اولدی والده‌سی شرط مذكوری كندويه حكايت ايدوب حابس دخی هرچند درونده اشعار كثيره جولان ايدر ايدی پدری قتلندن خوفندن برحرف اظهار ايتمزدی آخر الامر بو غم ايله مريض ومشرف موت اولدقده باباسی قنفذ سربالينه واروب سبب مرضندن سؤال ايتدی حابس دخی قتل خوفندن شعر تكلم ايتمديكندن اولديغنی بيان ايتدكده قنفذ ديدی كه بعد اليوم شعر سويلمكه اذن ويردم قتل وهمنی درونكدن چيقار حابس اول وقتده مثل مذكوری ايراد ايتدی يعنی وقتی كچد كدنصكره اذنك فائده‌سی يوقدر ودخی مات فلان جريضا ديرلر مغموما معناسنه (حرض سخت بيمار شدن) زياده خسته اولمق ابو عبيده ديدی كه حرض حزن وعشقدن اريوب هلاك اولمقدر (حرض سخت بيمار شد) زياده خسته اولدی واحرضه الحب ای اذابه ويقال نهك فلان مرضا حتی اصبح حرضا كه مشفی علی الهلاك معناسنه‌در (وهو حرض سخت بيمار شد) زياده خسته اولان كمسنه جوهری مفرد وجمعی برابردر ديدی (رمض سوختن پای از كرمی زمين) شمسك حرارتندن زمين اسی اولمغله اياق ياغق يقال رمضت قدمه من الرمضاء ای احترقت (غرض تنك دل شدن) قلبی طار اولمق كه ضجرت وملال ايله

ايتدی كه مثل مذكوری اول تكلم ايدن عبيد بن الابرص دركه نعمان بن المنذره ملاقی اولدقده نعمان ديدی كه يا عبيد * اقفر من اهله الملحوب قصيده‌سنی قرائت ايله ونعمانك عادتی بو ايدی كه بر كون منزلنده تنها جلوس ايدوب اول كونده يانته هر كيم داخل اولورسه البته قتل ايدری وبر كون عامه‌يه اذن ويروب هر كيم داخل اولورسه عطيه واحسان ايدرايدی يوم بؤسنده يعنی يوم قتلنده يانته كمسنه وارمز ويوم عطاسنده شعرا وارباب حاجات كيروب عطيه اخذ ايدرلر ايدی عبيد مذكور يوم بؤسنی يوم عطاسی ظن ايدوب يوم بؤسنده نعمان حضورينه داخل اولدقده يوم بؤس اولديغنی تذكر ايدوب كندو حياتندن مأيوس اولدی نعمان عبيدك قصيدهٔ مذكوره‌سندن غايت حظ ايدرايدی لهذا قرائت ايله ديو امر ايتدی عبيد ديدی كه اقفر من اهله عبيد * اصبح لا يبدی ولا يعيد يعنی عبيد اهلندن خالی اولدی زيرا عن قريب انی نعمان قتل ايدر وشدة خوفندن بر كلام تكلم ايتمكه قادر اولدی نعمان تكرار قرائت ايله ديو امر (٢٤) (نی) (اقصی) ايتدكده عبيد ديدی ايت اللعن حال الجريض دون القريض وحال حيلوله‌دن مأخوذدر يعنی غم وحزن بنی شعر قرائتندن منع ايدوب حائل اولدی مثل مذكور غم وغصه اخذ ايدن كمسنه حقنده ضرب اولنور (منه)

تعبير اولنور يقال اذا فاته الغرض فته الغرض وبر نسنه يه آرزومند اولمق ضجرته باعث
اولمغله غرضت اليه ديرلر مشتاق اولدم معناسنه (مخاض دردزه كرفتن زن را) خاتونى
طوغورمق زحمتى طوتمق كه بوروطوتمق تعبير اولنور يقال مخضت علم بابندن ومخضت
فتح بابندن (دردزه كرفت زن را) خاتونى بوروطوتدى وآنه سى قارننده ولد حركت
اتسه (تمخض الولد) ديرلر (مرض بيمار شدن) خسته اولمق يقال (مرض بيمار شد) خسته
اولدى (وهو مريض بيمار) خسته اولان كمسنه وهم مرضى ج (ورجل ممراض مرد
بسيار بيمار شونده) چوق چوق خسته اولان كمسنه وقومك دوابنه مرض اصابت
اتسه امرض القوم وشمس مريضة اى قليل الضوء وارض مريضة اى فيها حروب
وفتن (مغض سخت خشم كرفتن) زياده غضب اتمك ه‍ط (حبوط وحبط تباه شدن)
خراب وباطل اولمق يقال (حبط عمله تباه شد كار او) آنك عملى باطل اولوب فائده
ايتمدى تقول ان عمل عملا صالحا اتبعه مايحبط وان اصعد كلما طيبا ارسل خلفه مايهبط
(حبط بر آماسيدن شكم) قارن شيشمك حبطت الشاة ديرلر قيون اوت يمكدن قارنى
شيشسه (سباطة وسبوطة فرخال موى شدن) صاچ قويرجق اولميوب اشاغى صارقمق
يقال سبط الشعر علم بابندن وسبط حسن بابندن (كشاده موى) شد صاچى آچيق اولدى
(وهو سبط وسبط وسبط مرد فرخال موى) صاچى اشاغى صارقان كمسنه (ورجل
سبط اليدين مرد كشاده دودست) ايكى الى آچيق كمسنه سخى دن كنايه در سبط الاصابع
وسبط البنان دخى بو معنايه در جعد الاصابع بخيلدن كنايه اولديغى كبى (سخط وسخط
خشم كرفتن) غضب اتمك يقال (سخط عليه خشمكين شد بروى) اكا غضب اتدى
(وناخشنود شدن) وبر نسنه دن راضى اولمه مق كه بكنمامك تعبير اولنور يقال (سخط
الامر نپسنديد كاررا) ايشى بكنمدى واعطاه قليلا فتسخط اى لم يرضه وعطاء مسخوط
ديرلر عطايى آز اولمغله پسند اتمسه (وهو ساخط مرد خشمكين يا مرد ناخشنود) غضب
ايليان يا راضى اولميان كمسنه (شمط دوموى شدن) قيرغيل اولمق يعنى قيلك برازى
آق وبر آزى قاره اولمق يقال (شمط دوموى شد) قيرغيل اولدى (وهو اشمط مرد
دوموى) قيرغيل صقاللو كمسنه مؤنثى شمطاء در وشمط الرجل فى لحيته وشمط المرأة
فى رأسها ديرلر وشمط مطلقا قارشدرمق معناسنه در وطلع الشميط ديوب صبح مراد
اتدكلرى بياض صبح سواد ليل ايله مخلوط اولديغى ايچوندر وشماطيط متفرق قطعه لردر كه
مفردى شمطيط كلور يقال جاءت الخيل شماطيط اى متفرقة (غلط) معروفدر يقال (غلط
فى الحساب غلت كرد در شمار) حسابده غلت اتدى (غمط ناسپاسى كردن) نعمتنى تحقير
ايدوب شكر اتممك يقال (هو غموط هموط اى غير شاكر وظلوم وبخيل وحسود اولان كمسنه

عربيده طلق دخى
ديرلر وهر حامل
اولان حيوان كه انى
بوروطوته اكا ماحض
ديرلر كه جمعى مخض
كلور (منه)
ابن الانبارى ديدى كه
مرض قلب فلان ديرلر
شك ونفاقه مبتلا
اولسه قال الله سبحانه
فى قلوبهم مرض كه
مراد شك ونفاقدر
قالت ليلى الاخيلية
بيت اذا هبط الحجاج
ارضا مريضة تتبع
اقصى دائها فشفاها
مريضه دن مراد شك
ونفاقدر ودخى مرض
قلبه ديرلر قوة قلبى
اولسه ابو العباس
ديدى كه عرب عندنده
مرض ظلمة معناسنه در
وانشد بيت وليلة
مرضت من كل ناحية
فلا يضئ لها نجم ولا قمر
انتهى (منه)

حقنده ديرلر كه ان وصل اليه خير غمط وان وصل اليه شر غبط وتقول شر ما استقبلت
به الايادى الغمط وخير ماشيعت به الايادى البسط (مرط ريخته شدن موى) قيل
دوكلمك يقال (مرط شعره ريخته شد موى او) آنك قيلى دوكولدى (وهو امرط ريخته
موى) قيلى دوكلمش كمسنه اساسده ديدى كه اكر قيلنك اكثرى دوكلدى ايسه
امرط وجمله قيلى دوكولسه املط ديرلر جوهرى ديدى كه رجل امرط ديرلر يوزينك
قيلى آز اولسه (نشاط ومنشط ومنشط شاد شدن) مسرور اولمق يقال (نشط للامر
شاد شد از براى كار) ايشدن اوتورى مسرور اولدى (وهو نشيط مرد شاد) شاد اولان
كمسنه (نفط آبله بر آمدن در دست) الده قبارجق چيقمق يعنى ال قبارمق يقال (نفطت
يده آبله كرد دست او) الى قباردى (وهى نفطة دست آبله دار) قابارمش ال ❋ ظ (حفظ
نكاه داشتن) محافظه اتمك (وياد كرفتن) واز بر اتمك يقال (حفظه نكاه داشتن اورا
ياياد كرفت اورا) آنى محافظه اتدى يا از بر اتدى وحفيظ غضب معناسنه در وفى المثل
المقدرة تذهب الحفيظة محل قدرتده عفو واجبدر ديه جك يرده ضرب اولنور (وهو
حافظ وحفيظ نكاه دارنده وياد كيرنده) حفظ ايديجى واز بر ايديجى وهم الحفظة
ج ❋ ع (بشع ناخوش شدن چيزى) بر كمسنه كريه اولوب طبيعته خوش كلمك يقال
(بشع الشئ ناخوش شد چيز) نسنه كريه اولدى (وهو بشع ناخوش) كريه اولان
نسنه وطعمى اولميوب كلو كير اولان طعامه بشع اطلاق اولنديغى كريه اولوب طبيعته
خوش كلمديكى ايچوندر جوهرى كريه الطعم اولان طعام ايله تفسير اتديكى ناخوش
اولديغنه بناءً اولمق ملاحظه اولنوب اساسده ديدى كه طعام بشع ديرلر هليلج طعمى
كبى طعمى اولسه واول خاتون كه خلال ومسواك استعمال ايتمديكندن آغزينك رايحه سى
متغير اولسه اكا بشعة الفم وكريه المنظر اولان كمسنه يه بشع الخلق ديرلر (بلع فروبردن
چيزى) بر نسنه يى يوطمق يقال بلعه علم بابندن وبلعه فتح بابندن (فروبردش) يوطدى آنى
ومنازل قمردن ايكى كوكب كه برى برينه متقاربدر سعد بلع ديدكلرى عرب زعمنده
حضرت الله تعالى ارضه ياارض ابلعى ماءك ديو فرمان اتديكى وقتده طلوع اتديكى
ايچوندر ومبلع وبلعوم بوغاز معناسنه در يقال اعوذ بالله من قلة المطاعم وسعة البلاعم
واكول اولنان كمسنه يه مبلع وهبلع ديرلر وبكا مهلت وير آزيجق هله بنده سويليه يم
ديه جك يرده ابلعنى ريقى ديرلر يعنى هله بكا توكروكى يوطه جك قدر امان وير (تبع پى
روى كردن) آردنجه كتمك كه تابع اولمق تعبير اولنور يقال (تبعه پى روى كرد اورا)
اكا تابع اولدى (وهو التبيع والتبع مرد پيرو) تابع اولان كمسنه اتباع ج وخادم
وخادمه يه تابع وتابعه ديرلر واول كمسنه كه بر جاعتك آردنه دوشوب كتسه ياخود

استظهار معناسنه
(منه)
وفى المثل احفظ مافى
الوعاء بشد الوكاء
احتياط وحزم ايله
مقامنده ضرب اولنور
(منه)
جوهرى ديدى كه
لفظ تبع مفرد وجمعه
اطلاق اولنور قال
الله تعالى انا كنا لكم
تبعا (منه)

جاعت آنك اوزرينه اوغرايوب انلره قوشولوب كتسه تبعت القوم ديرلر (ترع پرشدن)
طولو اولمق حوض ترع طولو حوض معناسنه (جدع بدغذاشدن) غذاسى بد اولمق
صبى جدع ديرلر غذاسى يارامز اولديسى الغذا معناسنه (جرع مك مكان خوردن
آب) صويى براوغوردن ايچميوب صوره صوره ايچمك يقال (جرع الماء مك مكان خورد
آب را) صويى جرعه جرعه ايچدى وبر يوطوم صويه جرعه ديرلر كه تصغيرى جريعة
در وفى المثل افلت بجريعة الذقن مصنف رحمه الله مستقصى ده ديدى كه افلت به ديرلر بر
نسنه يى قورتارسه يعنى نفسندن آز قالدى ونفسى آغزينه كلوب ذقننه يعنى چكه سنه بالغ
اولدى همان طشره چيقمغه آز قالدى پس بقية نفس جريعه يه تشبيه اولندى هلاكه
قريب اولمش ايكن نجات بولان كمسنه حقنده ضرب اولنور (جزع ناشكيبايى كردن)
صبرسزلق ايلمك يقال (جزع ناشكيبايى كرد) صبرسزلق ايتدى (وهوجازع وجزوع
مردناشكيبا) صبرسز كمسنه (چشع سخت حريص شدن) زياده حريص اولمق رجل
جشع ديرلر بر كمسنه زياده حريص اولسه جمعى جشعون در (جزع نرم شدن) يومشق
اولمق جزع الرجل اى ضعف (دقع بخاك وادوسيدن) طوپراغه ياپشمق كه ملاصق اولمق
تعبير اولنور ذلدن كنايه در دقعاء ودقعم خاك معناسنه در دقع الرجل ديرلر بر كمسنه
جامه سى اولمديغندن ترابه ملاصق اولسه (وناسپاسى كردن در درويشى) وفقيرلغه
صبر ايتميوب شكايت ايتمك (سمع وسماع شنودن) ايشتمك يقال (سمعه شنود اورا) آنى ايشتدى
(وهوسميع وسامع شنونده) استماع ايدیجى كمسنه (وفعل ذلك رياء وسمعة بكرد آن كاررا
ازبراى ديدن وشنيدن) فلان ايشى ايشلدى خلق آنى كورسون واشتسون ديو وفى المثل
اسمع مِن لايجدمنك بدا يعنى سنك نفعكى مراد ايدن كمسنه نك نصيحتن قبول ايله كه
مراد ابوين در وفى مثل آخر اسمع من سمع كه كفتار ايله كركدن حاصل اولان قورد
ياوريسى دركه ييلان كبى علت وخسته لك كورمز وحتف انفه هلاك اولمز مكر بر
عارض سببى ايله هلاك اولور (شبع سيرشدن) طعامدن طوق اولمق يقال (شبع سيرشد)
طويدى (وهوشبعان مرد سير) طوق رجل (وشبعى زن سير) طوق خاتون (وهم مردان
وهن زنان شباع سيرشده كان) يعنى مذكر ومؤنثك جمعى برابردر ويقال تراهم
سباعا اذا كانوا شباعا وقارين طويه جق مقدارى نسنه يه شبع وفلان نسنه يى كورمدن
اوصاندم ديه جك يرده شبعت من هذا ورويت من هذا ديرلر (صلع دغ سرشدن)
كل باشلو اولمق فى الحقيقه باشنك مقدمنك محل قيلى اولمامقدن عبارتدر يقال
(صلع دغسر شد) كل باشلى اولدى (وهواصلع مرد دغسر) كل باشلى كمسنه وخالى
صحرايه صلعاء ديرلر (ضبع وضبعة كشن خواستن شترماده) ديشى دوه اركك دويه طالب

وآصمه چار طاقك اوزرينه عرضنه وضع اولنوب اوزرينه آصمه صالدقلرى اغاجه دخى جازع ديرلر (منه)

وفى المثل رب سامع عذرتى لم يسمع قفوتى عذره معذرت وقفوه ذنب معناسنه در قفوت الرجل ديرلر بر كمسنه يه صريحا قذف ايلسه مثل مذكورى اول كمسنه ضرب ايدركه بو مكروه كندودن صدور ايتمكله خلقه اعتذار ايدوب اول مكروهى خلقك خبرى يوق ايكن آنلره اعلام ايدر سكوت ايتمش اولسه اصلا كمسنه اول مكروهدن خبردار اولمزايدى (منه)

وطوقلوغك كنيه سى ابو اليمن در آجلغك كنيه سى ابو عمر اولديغى كبى (منه)

دغ اصلنده اول زمينه ديرلركه انك اوتى اولميه وبو مناسبت ايله كل باشه دغ ديديلر اصمعى ديديكى صلع اوتى اولمين زمينه ديرلر ديديكى بو معنايه مناسبدر (منه)

اولمق يقال ضبعت الناقة علم بابندن وضبعت فتح بابندن (كشن خواست شترماده) اركك
ايستدى ديشى دوه وهى ضبعة اوله ناظردر وضابعة ثانى يه ناظردر (شترماده كشن خواه)
اركك ايستين ديشى دوه (ضراعه وضرع فروتنى كردن) تواضع وتذلل ايتمك يقال (ضرع
علم بابندن (فروتنى نمود) تذلل ومسكنت ايتدى (وخوارشد) حقير اولدى وهوضرع اوله
ناظردر (فروتنى نماينده) تذلل ايدن كمسنه وضارع ثانى يه ناظردر خوار ذليل وحقير
اولان كمسنه وفى المثل الحمى اضرعتنى لك يافراش عزيز ايكن بحسب الاقتضاء ذليل
اولان كمسنه ده ضرب اولنور الحمى اضرعتنى للنوم ۹ عبارتيله دخى روايت اولندى (ضلع
كژشدن) اكرى اولمق جوهرى خلق اعوجاج ايله تفسير ايتدى يقال ضلع يضلع فهو
ضلع كه علم بابندن در ونصر بابندن ضلع لامك سكونى ايله ميل معناسنه در وفى المثل
لاتنقش الشوكة بالشوكة فان ضلعها معها مثلا زيد عمرو ايله مخاصمه ايتدكده زيد بركه
بن بكره راضى يم سن دخى اكا راضى اول مع هذا بكر زيدك دوستى وهواسنه تابع
اولوب زيده معين در يعنى خصمكه معين اوله جق كمسنه دن استعانه ايتمه (طمع وطماعية
طمع كردن) طمع ايتمك يقال (طمع فيه وطمع به طمع كرد بروى) اكا طمع ايتدى
(وهوطمع وطامع طمع دارنده) طمع صاحبى اولان كمسنه وبر كمسنه نك طمعندن تعجب مقامنده
طمع الرجل ديرلر ميمك ضميله يعنى زياده طمعكار اولدى برخاتون كه خانه سندن چوق
چوق طشره چيقسه خرجت المرأة ديدكلرى كبى رانك ضميله (فرع در ازموى شدن)
اوزون صاچلو كمسنه مؤنثى فرعاء در يقال لابد للفرعاء من حسد الفرعاء يعنى البته كل
باشلو خاتون اوزون صاچلو خاتونه حسد ايدر جوهرى افرع لفظنى تام الشعر ايله
تفسير ايتدى ابن دريد ديدى كه صقالى چوق اولان كمسنه يه افرع ديمزلر بلكه باشى كل اولمين
كمسنه يه افرع ديرلر اصلع مقابلى (فزع ترسيدن) قورقمق ذعر كبى ومن ايله متعدى
اولور يقال فزع منه بترسيد ازوى) اندن خوف ايتدى (وهوفزع ترسنده) خوف ايدن كمسنه
وخلق آندن چوق خوف ايدن كمسنه يه فزاعه ديرلر (وواپناهيدن) وبر كمسنه التجا ايدوب
صغنمق والى ايله متعدى اولور يقال فزعت اليه فافزعنى يعنى اكا التجا ايتدم بنم خوفمى
ازاله ايتدى ومفزع ملجأ معناسنه در هو مفزع للناس خلقك باشنه بر ايش كلسه اكا التجا ايدرلر
معناسنه مفرد وجمع ومؤنث مساويدر يقال هما مفزع وهم مفزع وهى مفزع (فظع وفظاعة
سهمناك شدن) بر نسنه قورقونج اولمق يقال (فظع الامر سهمناك شد كار) ايش قورقونج
اولدى (وهوفظيع سهمناك) قورقونج نسنه جوهرى فظع الامر بالفم فظاعة وهوفظيع
اى شديد شنيع جاوز الحد ديدى (قرع كل شدن) باش كل اولمق كه بر آفت سببى ايله
باشك قيلى كيتمكدن عبارتدر يقال (قرع كل شدن) كل اولدى (وهواقرع كل) باشى كل

۹ على ما فى المجمع وله قصة طويلة من ارادها فليراجع اليه (منه)

افتراع ازالة بكارت افتضاض كبى (منه)

حسن بابندن بعض نسخ كتابده دخى اشارت اولندى (منه)

اولان کمسنه (قناعة خرسندشدن) قانع اولمق که قسمته راضی اولمقدن عبارتدر یقال (قنع
خرسند شد) قانع اولدی (وهو قانع خرسند) قناعت ایدن کمسنه وفی المثل خیر الغنی القنوع
وشر الفقر الخضوع وسائله قانع دیدکلری هر نه ویررلرسه راضی اولوب رد ایتمدیکی ایچون
بیت فمنهم سعید آخذ بنصیبه ❊ ومنهم شقی بالمعیشة قانع ❊ الرضاء بالکفاف یؤدی الی العفاف
وفی المثل اعز من قنوع قال **بیت** وکنت اعز عزا من قنوع ❊ ترفع عن مطالبة الملوك ❊
فصرت اذل من معنی دقیق ❊ به فقر الی ذهن جلیل ❊ وفی النوابغ من رضی بما آتاه الله
من غیره لم یغمه ما یراه فی ید غیره (کلع شکاف وشوخ پای) ایاقده اولان یاریق وچرك (لطع
لیسیدن) یالامق ابن درید دیدی که فرجنك اتی آز اولان خاتونه اطعاء دیرلر (نزع رفتن موی
ازدوسوی پیشانی) آلنك ایکی طرفندن قیل کتمك یقال (نزع برفت موی ازدوسوی پیشانی)
آلنینك ایکی طرفندن قیل کیدوب یری آچیق قالدی (وهو انزع مرد موی رفته ازدوسوی
پیشانی) آلنینك ایکی جانبندن قیل کیدن کمسنه (وهی النزعة جای موی رفته) کیتمش قیلك یری
وعاد الامر الی النزعة دیرلر حق صاحبنه رجوع ایتسه اعط القوس باریها کبی (هلع سخت
ناشکیباشدن) زیاده صبرسزلق یقال (هلع سخت ناشکیبایی کرد) زیاده صبرسزلق ایتدی
(وهو) هلع وهلوع سخت ناشکیباشدن) زیاده صبرسز کمسنه ❊ غ (ردغ کلناك شدن)
چامورلی اولمق ردغه وردغه وحل شدید معناسنه در یقال ردغ المکان حاوسناك شد جای مکان
چامورلی اولدی (وهو ردغ کلناك) چامورلی نسنه (لثغ ولثغة شکسته زبان شدن) دیلی قیریق که
پلتك تعبیر اولنور یقال (لثغ شکسته زبان شد) پلتك اولدی (وهو الثغ مرد شکسته زبان) پلتك
کمسنه که حرف رایی حرف غینه ویاخود لامه وحرف سینی حرف ثایه تبدیل ایدرلر
❊ ف (ازف وازوف نزدیك شدن هنگام چیزی) بر نسنه نك وقتی قریب اولدی (اسف
اندوه خوردن) غم یمك یعنی فوت اولمش نسنه ایچون زیاده محزون اولمق (وخشم کرفتن)
وغضب ایتمك یقال (اسف علیه اندوه کین شد بروی) آنك ایچون مغموم اولدی یا خشمکین
شد بروی) یا اکا غضب ایتدی (وهو اسف مرد اندوهکین ویا خشمکین) مغموم اولان
یا غضب ایدن کمسنه ورقة قلب صاحبی اولوب سریع الحزن اولان کمسنه یه آسف واسوف
دیرلر (الفة والف خو کردن بچیزی) بر نسنه یه خوی ایدوب اکا الفت ایتمك یقال (الفه الفت
کرفت باوی) آنکله الفت ایتدی (وهو آلف والیف والف والف مرد خو کیرنده) الفت
ایدن کمسنه وهو الآف والاف والفاء ج انفة وانف ننك داشتن) عار ایتمك یقال (انف من
الامر ننك داشت از کار) ایشدن عار ایتدی یعنی بر ایشی مکروه عد ایدوب آندن استنکاف
ایتدی (وهو انف ننك دارنده) عار ایدن کمسنه (تلف هلاك شدن) هلاك اولمق یقال (تلف
هلاك شد) هلاك اولدی (وهو تلف هلاك شده) هلاك اولمش نسنه و مفازه یه که چول تعبیر

معلوم اوله که اول طائفه که اطراف عالمی طواف ایدوب کونا کون حیله لر ایله خلقدن سؤال وجلب مال ایدرلر وآل ساسانیدن اولمق اوزره ادعا ایدوب تقلبات روزکار ایله فقیر اولدق دیو اظهار مسکنت ایدرلر ایدی اول سائل طائفه یه ساسانی دیرلر ایدی صکره هر مسکنت اظهار ایدن سائله مطلقا ساسانی دیدیلر (منه)

وفی المثل الف من الکلب عماد البلاغه صاحبی دیدی که کلب هره دن زیاده مألوفدر زیرا هره مکانه وکلب انسانه الفت ایدر قال یهجو بیت هو الکلب الا ان فیه ملالة وسوء مراعاة وما ذاك فی الکلب (منه)

اولنور متلف دیرلر وبو کمسنه نك قانی هدر اولسه ذهبت نفسه تلفا وطلفا دیرلر بر معنایه در
ومالنی چوق تلف ایدن کمسنه یه متلاف دیرلر قال **بیت** فاتلف واخلف انما المال عارة ❊
وکله مع الدهر الذی هو آکله (ثقف یافتن) بولمق که مصادفه ایتمك ایله تفسیر وراست
کلمك تعبیر اولنور یقال (ثقفته یافت اورا) بولدی آنی (وزیرك شدن) وحاذق وفطن اولمق
وهو ثقف وتثقیف تأدیب معناسنه در یقال (لولا تثقیفك وتوفیقك لما کنت شیئاً)
(خرف فرتوت شدن) بونامق که یاشی چوق اولمقدن عقله خفت کلمکدن عبارتدر
یقال (خرف فرتوت شد) بونادی (وهو خرف مرد فرتوت) بونامش کمسنه وقوزویه
خروف دیرلر واصمعی کتاب صاحب الفرس ده حکایه ایتدیکی اوزره التی آیلق ویاخود
یدی آیلق طایه دخی خروف دیرلر وفی المثل کالخروف انما اتکأ اتکأ علی صوف
رفاهیت ودولت صاحبی اولان کمسنه حقنده ضرب اولنور (دنف سخت بیمار شدن) زیاده
خسته اولمق یعنی مرض لازمه مبتلا اولمق یقال (دنف سخت بیمار شد) زیاده خسته اولدی
(وهو دنف ودنف بیمار نزار) خسته لقدن آریق وضعیف اولان کمسنه جوهری
دیدی که دنف لفظی مذکر ومؤنث وتثنیه وجمعه اطلاق اولنور ودنف مذکر
ودنفه مؤنث ایچون اولور وتثنیه وجمع قیلنور (ذلف کوچك شدن بینی باهمواری
سراو) بورون کوچك واوجی دوز اولمق یقال (ذلف کوچك شد بینی اوباهمواری
سرش) بورنی کوچك اوجی دوز اولدی (وهو اذلف کوچك بینی باهمواری سرش)
بورنی کوچك واوجی دوز اولان کمسنه (ردف ازپس نشستن) برکمسنه نك رکوب
ایتدیکی دابه نك آردینه رکوب ایتمك یقال (ردفه ازپس اودر نشست) آنك آردینه
رکوب ایتدی (وهو الردیف ازپس نشیننده) دابه نك آردینه رکوب ایدن کمسنه
وآنك رکوب ایده جکی موضعه ارداف تسمیه اولنور وهر نسنه که بر نسنه نك
آردنجه کله اکا ردف دیرلر لهذا کیجه وکوندوزه ردفان دیرلر ارداف آردینه
بندرمك واسترداف آردینه بندرمك طلب ایتمك معناسنه در (سرف خطا کردن) خطا
ایتمك که قصد مقابلی در رجل سرف الفؤاد دیرلر فاسد القلب وغافل معناسنه (شنف
دشمن داشتن) بغض ایتمك ورجل شنف ای مبغض (صلف لاف زدن) لاف اورمق که
استعدادی مرتبه سندن زیاده ادعادن عبارتدر یقال (صلف الرجل لاف زد مرد) رجل
لاف اوردی (وناباریدن ابر) وبولوت رعد وبرقی وار ایکن یغمور یاغدرمق وفی المثل
رب صلف تحت الراعدة وعده ایدوب عهده سندن کلمین کمسنه حقنده ضرب اولنور
(وجای ناکرفتن زن در دل شوهر) خاتون زوجنك قلبنده یر ایتمامك که همیشه زوجی
اکا بغض ایتمکدر یقال (اصلف الله رفقك فخذك) حضرت الله سنی زوجکه مبغوض ایتسون
معناسنه وفی المثل من یبغ فی الدین یصلف یعنی بر کمسنه دین حقه متمسك اولمسه

اساسده بو عبارت ایله روایت ایتدی ومصنف مستقصی ده ومیدانی مجمعده کالخروف انما مال اتقی الارض بصوف عبارتیله روایت ایتدیلر (منه)

صاحب مجمع اصلف من ملح فی ماء مثلنده دیدی که صلف قلت خیردن عبارتدر زیرا طوز صویه دوشدکده اریبوب خیری قالمز واول خاتون که زوجی عندنده قدری اولمیه صلفت المرأة دیرلر (منه)

زوجه سنه بغض ایدن رجله صلف وزوجنه وزوجنه بغض ایدن خاتونه فارك دیرلر (منه)

خلقيك قلوبنده پر ايتميوب اكا كمسنه محبت ايتمز (عجف لاغر شدن) آريق اولمق يقال
(عجف لاغر شد) آريق اولدى (وهو اعجف نزار) آريق اولان نسنه (وهى عجفاء زن
لاغر) آريق اولان خاتون (وهم مردان وهن زنان) عجاف ج (عنف وعنافة درشتى
كردن) خشونت ايتمك كه رفق مقابلى در يقال عنف به علم بابندن وعنف حسن بابندن
(درشتى كرد) خشونت ايتدى (وهو عنيف درشت) خشونت صاحبى كمسنه وتعنيف تعيير
معناسنه در (كشف موى ازدو سوى پيشانى دور شدن) آلننك ايكى طرفنده قيل اولامق
يقال (كشف موى ازدو سوى پيشانى او دور شد) الننك ايكى طرفنده قيل اولمدى (وهو
اكشف مرد موى ازدو سوى پيشانى دور شده) آلننك ايكى طرفنده قيل اولمين كمسنه (وهى
الكشفة جاى رفتن موى) قيلى اولمين موضع (كلف عاشق شدن) عاشق اولمق كه مبالغه
ايله محبتدن عبارتدر يقال (كلف به عاشق شد بوى) اكا عاشق اولدى جوهرى اولع به
ايله تفسير ايتدى وهو كلف عاشق شونده عاشق اولان كمسنه وكلفة مشقت معناسنه در
تقول من لم يصبر على الكلف لم يصل الى الزلف (وكلف شدن درروى) ويوزده كلف
اولمق كه سمسم كبى يوزده ظهور ايدر نسنه در كه فارسيده كنجده وتركيده چيغيت
ديرلر يقال (كلف وجهه باكنجده شد رويش) يوزى كلفلى اولدى (وهو اكلف كنجده
روى) يوزى كلفلى كمسنه (لقف زود فرا كرفتن) بر نسنه يى سرعت ايله طوتمق (لقف
افتادن ديوار) ديوار ييقلمق لقفت الشئ اى تناولته بسرعة ولقفت الحوض
ديرلر حوضك ديبى چوكسه (لهف ولهف ازمان خوردن) تحسر چكوب محزون اولمق
يقال لهف معلوم صيغه سيله ولهف مجهول صيغه سيله (دريغ خورد) تحسر چكدى
(وهو لهيف ولهفان) اوله ناظردر (وملهوف) ثانى يه ناظردر (دريغ خورنده) تحسر چكن
كمسنه وملهوف مظلوم معناسنه ولهيف مضطر معناسنه كلور (نشف مكيدن زمين
آب را) صوبى يرصورمق يقال (نشفت الارض الماء بخود كشيد زمين آب را) ير صوبى
كندويه چكدى (وارض نشفة زمين فروخورنده آب را) صوبى يوطوجى اولان ير
ابو عمرو ديدى كه نشقه اياق سورتهجك طاش در وانشد ❋ طوبى لمن كانت له هرشفة ❋
ونشفة يملأ منها كفه ❋ اساسده ديدى كه نشفه اول دلوك دلوك طاشدر حاملرده انكله
چرك پاك ايدرلر چركى موضعندن ازاله ايتديكى ايچون بو اسم ايله تسميه اولدى
(نكف ننك داشتن) عار ايتمك يعنى تكبر وحميتدن ناشى بر نسنه دن امتناع ايتمك ❊ ق
(ارق بيدار شدن) اويومق سهر كبى يقال (ارق بيدار شد) اويومدى (وهو ارق وآرق
مرد بيدار) اويومين كمسنه وعرب جاءنا بأم الزبيق على اريق ديوب داهيه مراد
ايدرلر اصمعى ديدى كه شويله زعم ايتديلر كه بر كمسنه جمل اورق اوزرنده غول
كوروب بو كلامى سويلدى (حرق فرو ريزندن موى) قيل دوكلمك يقال (حرق شعره)

جوهرى على غير
القياس در ديدى زيرا
فعل وفعلاء فعال
اوزره جمعلنمز (منه)
كشف صراحده موهاى
پيشانى بالا رسته ديدى
وزوزنى عبارتى مصنف
عبارتنه مناسبدر
جوهرى انقلاب
من قصاص الناصية
كأنها دائرة وهى تتبت
صعدا او ديدى صاحب
مصرحه كشف تفسيرنده
موى پيشانى باز كرديده
ديدى كه جوهرى
كلامنه مناسبدر
مطرزى ديدى كه
الاكشف الذى انحسر
مقدم رأسه (منه)
پوشيده اوليه كه زمينه
مخصوص دكلدر زيرا
نشف الثوب العرق
دخى ديرلر پس اولى
اولان زوزنى تفسيريدر
درخوش چيدن آب
ديدى (منه)

اى تقطع وتسل فهو حرق الشعر (حمق وحماقة كم خرد شدن) عقلى آز اولمق يقال حمق علم
بابندن وحمق حسن بابندن (كاليوه شد) احمق اولدى (وهو حمق واحمق مرد كاليوه) احمق
كمسنه وهم حمق ج وبر كمسنه يى بر كمسنه زياده مغرور ايتسه غرنى الغرور المحمقات
ديرلر كه محمقات آى آيدينى غيملو كيجه لردر كه كيجه يارسى ايكن صباح ظن اولنور
وفى المثل احمق من جحى جحى فزاره دن حمق ايله معروف بر كمسنه ايدى بر كون عيسى بن
موسى الهاشمى كوفه يه قريب موضعده جحى يى كوردى كه ير قازار ديدى كه نه قازارسن
جواب ويردى كه شو موضعه براز اقچه دفن ايتدم ايدى يرينى غائب ايتدم
آنى آراريم عيسى ديدى كه دفن ايتديكك موضعه نيچون بر علامت وضع ايتمدك
جحى ديدى كه بو موضعك اوزرنده بر پاره سحاب وار ايدى آنى علامت اتخاذ ايتمش
ايدم شمدى نه علامت وار نه اقچه وار ودخى روايت اولندى كه جحى ظلمت
ليلده طشره چيقدى كوردى كه بر كمسنه يى قتل ايدوب خانه نك دهليزنه براقشلر
جحى يه دهشت طارى اولوب مقتولك اياغندن سورويوب خانه سنك جانبنده بر قويى يه
آنى القا ايتدى جحانك باباسى بو معنادن آكاه اولوب بر قوچك بوغازينى صيقوب هلاك
ايتدكدنصكره مقتولى قيودن اخراج وموضع آخره نقل ومذكور قوچى مقتولك
يرينه القا ايتدى جحى چارسويه چيقدى كوردى كه مقتولك اصحابى مقتولى تجسس ايدرلر
ديدى كه بزم خانه ده بر مقتول كمسنه قويى ايچنده در نظر ايدك كه سزك تجسس ايتديككز
كمسنه ميدر چونكه قويى كنارينه كلديلر جحى يه ديديلر كه قويويه نزول ايدوب مقتولى
اخراج ايله جحى نزول ايدوب قوچك بوينوزلرينى كوريجك اشاغيدن فرياده باشلادى ايها
الناس سزك مقتولكزك بوينوزلرى وارميدر ديدى اصحاب مقتول جحى نك كيفيتنى بيلورلر
ايدى دونوب كيتديلر ودخى ابو مسلم كوفه يه نزول ايتدكده جحى يى هر كيم بيلورسه بو مجلسه
احضار ايتسون يقطين ديدى بنم معلومم درحاصلى ابو المسلم مجلسنه دعوت ايدوب ابو المسلم ايله
يقطين ايكيسى صحبت ايدوب ايكيسندن غيرى كمسنه يوق ايكن جحى ايچرويه كيردى
وديدى كه يا يقطين ابو المسلم قانقيكوزدر والله المستعان : وعليه التكلان وفى النوابغ
جواب الاحمق حمق وعتاب الاخرق خرق (حنق سخت كينه ور شدن) زياده بغض
وغيظ ايتمك (خرق فروماندن از خوف يا از شرمسارى) خوفدن وياحيادن مدهوش
وحيران اولمق (رهق رسيدن) يقين واروب بر نسنه يه يتشمك يقال (رهقه برسيد) بدو
اكا يتشدى وبلوغه قريب اولان اوغلانه مراهق ديدكلرى بو معنادن مأخوذدر
ومضياف اولان كمسنه يه مرهق تسميه اولنديغى اضياف اطرافدن كلوب اكا يتشدكلرى
ايچوندر (رنق تيره شدن) بولانمق يقال (رنق الماء تيره شد آب) صو بولاندى

(وهو الرنق آب تیره) بولانق صو ویقال (رنق ولا تعجل) یعنی توقف ایدوب
منتظر اول (زرق وزرقة کربه‌چشم شدن) کدی کوزلو اولمق که کوك کوزلو اولمق تعبیر
اولنور (زرق کبودچشم شد) کوك کوزلی اولدی (وهو ازرق کبودچشم) کوك کوزلی
اولان کمسنه وزیاده کوزی کوك اولان رجل ومرأه‌یه زرقم دیرلر وصاف وخالص
اولان نسنه مغشوش اولان نسنه کبی دکلدر دیه‌جك یرده لایقاس الزرق بالازرق
دیرلر (زلق خیزیدن پای) آیاق قایمق وایاق سورچمك دخی تعبیر اولنور یقال (زلق بخیزید
پایش) ایاغی قایدی (وهو الزلق جای لغزیدن) ایاق قایه‌جق موضع وجاعدن اول انزال
اولان کمسنه‌یه زلق وزملق وزمالق وزملق دیرلر (زهق وزهوق مردن) هلاك
اولمق یقال زهقت نفسه علم بابندن وزهقت فتح بابندن (بیرون شد جان وی) آنك جانی
چیقدی (وهی زاهقة جان بیرون شده ازبدن) بدندن چیقان جان ومزهق قاتل ومزهق
مقتول معناسنه‌در (سنق ناکوار شدن) امتلا اولمق بشم وتخمه معناسنه‌در (شبق تیز
شهوت شدن) جماعه زیاده حریص اولمق که شهوتی غالب اولمق تعبیر اولنور یقال
(شبق تیز شهوت شد) شهوة جماعی غالب اولدی (شرق شراب درکلو کرفتن) صو مثللو
نسنه بوغازه طورمق یقال (شرق بالماء کرفته شد کلویش بآب) بوغازی صو ایله طوتولدی
یعنی صو بوغازینه طوردی ویقال اخذته شرقة کاد یموت منها (صعق بیهوش افتادن)
عقلی کیدوب بیقلمق یقال (صعق بیهوش افتاد) بیهوش دوشدی (وهو صعق بیهوش افتاده)
بیهوش دوشمش کمسنه (ومردن) هلاك اولمق قال الله تعالی فصعق من فی السموات ومن
فی الارض ای مات (طرق برهم نشستن پرمرغ) قوشك قنادینك توکی بری بری اوزرینه
طورمق (عبق بوی خوش درکسی کرفتن) ایو قوقو برکمسنه‌یه ملاصق اولمق یقال (عبق
به الطیب) ای لزق (عرق خوی کردن) درلمك یقال (عرق خوی کرد) درلدی وچوق
درلمکه معتاد اولان کمسنه‌یه عرقة دیرلر وعرق فی الاناء دیرلر چناغی صو ایله
طولدرسه واستعرق الرجل دیرلر برکمسنه ثوبنی بورونوب کنشده درلمك ایچون
یاتسه (عسق دوسیدن وملازمت کردن) یاپشمق وملازمت ایدوب آیرلمامق یقال
(عسق به دوسید وملازمت بالکسر اولع به ویقال لزمه ولصق به کذا فی الصحاح (عشق
وعشق عاشق شدن) عاشق اولمق که فرط محبتدن عبارتدر یقال (عشقه عاشق شد بوی)
اکا عاشق اولدی وهو عاشق عشق صاحبی اولان کمسنه بیت ای آنکه لاف میزنی ازدل
که عاشق ٭ طوبی لك آر زبان تو بادل موافقست ٭ مصنف اساسده دیدی که لفظ عشق
عشقه‌دن مأخوذدر لبلاب معناسنه که صارماشیق تعبیر اولنور که آغاجه صاریلوب آیرلمز
(علاقة وعلق درآویختن ودوست داشتن) ایلشمك ومحبت ایتمك یقال (علق وعلق به
درآویخت بدو) اکا ایلشدی یا اکا محبت ایتدی (غرق غرقه شدن) بوغولمق یقال

جوهری زلیق
شفتالودن برنوعدرکه
اوزرنده تویی اولیه
فارسیده شفته رنك
دیرلر دیدیکه منه)
خیزیدن واخزیدن
برمعنایه‌در (منه)

(غرق فی الماء غرق شد درآب) صوده بوغولدی (وهو غرق وغریق غرقه شده)
غرق اولمش کمسنه وهم غرقاء ج وتغریق قتل معناسنه اولدیغنك وجهی بودرکه
زمان جاهلیتده ایام قحطده تولد ایدن اطفالی مذکر اولسون مؤنث اولسون قابله‌لر
آنی ماء سلاله‌ده بوغوب هلاك ایدرلر ایدی صکره مطلقا قتلده شایع اولدی وبر
کمسنه‌یی کاشکی هلاك اولوب صاغ قالیه‌ایدی دیه‌جك محلده الا فلاناً غرقته القوابل
دیرلر (فرق ترسیدن) قورقمق یقال (فرقه وفرق منه بترسید ازوی) آندن قورقدی
(وهو فرق وفروق وفروقة ترسنده) قورقیجی کمسنه وفی المثل رب عجلة تهتب ریثا
ورب غیث لم یکن غیثا ورب فروقة تدعی لیثاً اول کمسنه حقنده ضرب اولنور که
برنسنه‌یه محتاج اولمغله زیاده حریص اولوروالنده اولان دخی کیدر (فهق پرشدن
برظرف اول مرتبه طولمق که دوکولمکه قریب اوله (فلق بی آرام شدن) بی قرار
ومضطرب اولمق یقال (قلق بی آرام شد) بی قرار ومضطرب اولدی (وهو قلق بی آرام)
بی قرار ومضطرب اولان کمسنه (لبق درخور آمدن) لایق اولمق که یاقشمق تعبیر اولنور
یقال (لبق به الامر زیبید بروی کار) اکا ایش یاقشدی (ورجل لبق ولبیق مرد زیبا) لطیف
ونیکخوی کمسنه جوهری حاذق وهر ایشده رفق ایله معامله ایدن کمسنه‌در دیدی (لثق
ترشدن) یاش اولمق (لحاق ولحوق دررسیدن) آردندن یتشمك یقال (لحقه ولحق به برسید
بوی) اکا یتشدی أدرکه معناسنه والحقه دخی لحقه معناسنه‌در قنوت دعاسنده واقع اولان
ان عذابك بالکفار ملحق اسم فاعل صیغه‌سیله لاحق معناسنه‌در لکن جوهری ملحق اسم
مفعول صیغه‌سیله صواب‌در دیدی ومصنف دیدی که ملحق اسم فاعل صیغه‌سیله محتملدرکه
ملحق بهم مایستحقونه تقدیرنده اولوب مفعولی حذف اولنمش اوله (لزوق ولسوق
ولصوق دوسنده شدن) یاپشمش اولمق یعنی برنسنه برنسنه‌یه متصل اولمق یقال (لزقه
ولصقه ولسقه بدوسید باوی) اکا یاپشدی که ملاصق اولدی تعبیر اولنور (وهو لزقة
ولزیقة همسایه او) آنك جار ملاصقی (وهذه الدار یلزق هذه آن سرای نزدیك این
سرایست) او سرای بو سرایك یانده‌در (لعق لیسیدن) یالامق یقال (لعق العسل بالملعقة
بلیسید انکبین را بکفجه) یالادی بالی قاشق ایله (وهو اللعوق دارو که بکفجه خورند)
قاشق ایله یالادقلری دارو ویالادقلری قاشق طولوسی نسنه‌یه لعقه دیرلر ولعق فلان
اصبعه دیوب هلاك اولدی دیمکدن کنایه‌در وفی المثل احمق من لاعق الماء (لهق سخت
سپید شدن) زیاده بیاض اولمق واول نسنه‌یه لهق ولهق دیرلر یقق یقق دیدکلری
کبی (ملق جابلوسی کردن) برکمسنه‌یه یالتاقلنمق یقال (رجل ملق ای یعطی بلسانه

فیروز آبادی کذلك
جوهری بووجه
اوزره بیان ایتدی
مصنف اساسده
دیدی که غرقت القابلة
المولود دیرلر طفل
تولد ایتدکده بورنونك
سومکونی سلیوب
سوموك بورنونك
دلو کلرنده قالمغله
بوغلوب هلاك اولمه
(منه)

مالیس فی قلبه (نشق بوی یافتن) قوقوطویعق نشقت منه ریحاً طیبة دیرلر اکرایوقوقوشم ایتسه‌لر ابن السکیت دیدی‌که نشوق بورون اوتی‌درکه بورون دلوکلرینه قورلر ءك (حسك کینه کرفتن) بغض ایتمك حسك علی دیرلر ضغن معناسنه (سدك ملازمت کردن) ملازمت ایدوب یانندن آیرلمامق (شرك وشرکة انباز شدن) اورتاق اولمق یقال (شرکه فی کذا انبازی کرد اورا درفلان چیز) اورتاق اولدی اکا فلان نسنه‌ده (وهو شریك انباز) اورتاق اولان کمسنه وبرکمسنه وسوسه‌او کبی کندو کندو ایله سویلشسه اکا مشترك دیرلر (ضحك وضحك وضحك خندیدن) کولمك یقال (ضحك بخندید) کولدی (وهو الضحکة) حانك سکونی ایله (مردی که‌ازو میخندند) اول کمسنه‌که اکا کولرلر (والضحکة آنکه برمردمان بسیار خندد) خلقه چوق کولن کمسنه ضنك وضنك وضنوك تنك شدن) طار اولمق یقال (ضنك عیشه تنك شد زندکانی او) آنك دیرلیکی یعنی معیشتی طار اولدی (ومعیشة ضنك زندکانی تنك) طار اولان معیشت ویقال انّ المال الحرام ضنك وان کثر (فرك وفرك وفرك وفروك دشمن داشتن زن شوهررا) زوجه زوجنی سومامك وبوحرف زوجه‌نك زوجنه وزوجك زوجه‌سنه عداوتندن غیری عداوتده استماع اولنمدی یقال (فرکت زوجها دشمن داشت زن شوهرش را) خاتون زوجنی سومدی (وهی فارك وفروك زن شوی دشمن) زوجنی سومین خاتون (نهك نزار کردن) آریق ایتمك که زبون ایتمك تعبیر اولنور یقال (نهکه المرض) علم بابندن ونهکه فتح بابندن (لاغر کرد اورا بیماری) خسته‌لك انی آریق ایتدی ءل (اسل واسالة کشیده رخ شدن) یوزی اشاغی چکلمش اولمق که اوزون یوزلو وسوبو یوزلو اولمق تعبیر اولنور یقال اسل خدّه علم بابندن واسل حسن بابندن (کشیده رخ شد) یوزی اوزون وسوبو اولدی (وهو اسیل کشیده رخ) یوزی سوبو اولان کمسنه (بخل وبخل وبخل بخیلی کردن) بخیلك ایدوب مالنی امساك ایتمك یقال (بخل علیه بالمال بخیلی کرد بروی بخواسته) مال ایله اکا بخیللق ایتدی (وهو باخل وبخیل مرد بخل کننده) بخل ایدیجی کمسنه وزیاده لئیم اولان کمسنه‌یه بخال دیرلر یقال (فلان اصیل فی اللوم بخال ماله عم کریم ولاخال وفی المثل لایکاد یفلح البخیل اذا ابرها البخیل وتقول الخیل اهون من البخل والمبخل فداء للمخیل (بعل سرکشته شدن) مدهوش اولمق یقال رجل بعل ای دهش وامرأة بعلة (ثکل وثکل کم شدن فرزند وکم کردن او) ولدی غائب اولمق وغائب ایتمك هلاك اولمغله اولسون یاغیری وجهله اولسون یقال (ثکل ولدها کم کرد فرزندش را زن) خاتون ولدینی غائب ایتدی وهی ثاکل

مصنف اساسده دیدی که ضحکت الارنب دیرلر طوشان حیض کوردی معناسنه عرب شویله زعم ایتدیلرکه اجنه جمیع وحشی حیوانه رکوب ایدر لکن طوشاندن اجتناب ایدر حیض اولدیغی ایچون لهذا زخم چشم دفعی ایچون معیون اولان کمسنه‌نك اوزرینه طوشانك طوپوغنی اصارلر (منه)

یعنی بخیلك تأبیر ایتدیکی خرما اغاجی فلاح بولمز ومیوه ویرمز (منه)

(وثاکلة)

وثاکلة وثکلی زن کم شده فرزند) ولدی غائب اولان خاتون (وهو ثکلان مرد کم شده فرزند) ولدی غائب اولان رجل (وهم مردان وهن زنان ثکالی کم شده فرزندان) ولدی غائب اولان رجال ونساء عبارت کتابدن مراد شو وجهله منفهم اولورکه ثکل ماتم زده معناسنه اولوب رجل ونسایه نسبت اولنه ٭ بعض نسخ کتابده مرده فرزند ایله تفسیر وجوهرینك الثکل فقدان المرأة ولدها دیدیکی چندان مناسب دکل ملاحظه اولنور صراحده بی فرزند شدن ایله وقاموسده الثکل الموت والهلاك وفقدان الحبیب اوالولد ایله تفسیر اولندیغی مختار عز اولان عبارته مناسبدر ودخی بدعا مقامنده اثکل الله امه دیرلر (ثمل مست شدن) مست اولدی (جذل شاد شدن) مسرور اولمق یقال (جذل شاد شد) مسرور اولدی (وهو جذل وجذلان مرد شادمان) مسرور اولان رجل (وهی جذلی زن شادمان) مسرور اولان خاتون (جهل وجهالة نادان شدن) بیلمز اولمق یقال (جهل الامر ندانست کاررا) ایشی بیلمدی وهی جاهل وجهول وفی المثل کفی بالشك جهلا یعنی اکر حقك حق اولدیغنده شك اولنور ایسه زهی جهالت (حبل آبستن شدن) خاتون کبه اولمق (یقال حبلت آبستن شد زن) خاتون کبه اولدی (وهی حبلی زن آبستن) کبه خاتون (وهن حبالی زنان آبستن) کبه خاتونلر ج (حذل ریزیدن مژهٔ چشم) کوزك قپاغنده سویلجی چیقمق ایله کرپکلر دوکلك (خجل شرم زده شدن) اوتانمق یقال (خجل شرم زده شد) اوتاندی (وخجل فلان بأمره) دیرلر برکمسنه کندو ایشنده حیران اولوب ایده‌جکنی بلمسه وخجل دولتنی هضم ایتمیوب اظهار بطر ایتمك معناسنه دخی کلور وفی الحدیث اذا جعتن وقعتن واذا شبعتن خجلتن یعنی آجیقدیغکزده مسکنت ایدوب خاك ایله یکسان اولورسز وطویدیغکزده حیا ایده‌جك وخجالت چکه‌جك اوضاع ایدرسز (خضل تر شدن) ایصلانمق ویاش اولمق یقال (حضل تر شد) یاش اولدی (خطل خطا کردن درسخن) سوزده خطا ایتمك یقال (خطل فی الکلام یاوه کرد درسخن) سوزده فحش ایتدی وفاسد سوز سویلدی واحمق کمسنه‌یه ومضطرب کلامه خطل دیرلر (ذهل وذهول غافل شدن) غافل اولمق وفراموش ایتمك یقال (ذهل عنه علم بابندن وذهل فتح بابندن (غافل شد ازوی) آندن غافل اولدی (رجل ورجلة پیاده شدن) یایان اولمق یقال (رجل پیاده شد) یایان اولدی (وهو رجل وراجل ورجلان مرد پیاده) یایان اولان کمسنه وهم رجل ورجلة ورجلی ورجال ورجالة واراجیل ورجال ج وایاغی بیوك کمسنه‌یه ارجل ویوروکن کمسنه‌یه رجیل دیرلر (زهل سست شدن کوشت) ات مضطرب ومسترخی اولمق که ترکیده سولپوك تعبیر اولنور (زحل بانك کردن بأبنوهی) چوقلق ایله آواز ایتمك که چیغلتو

وثمال قومك غیاث ومعتمدی اولان کمسنه‌در یقال فلان ثمال قومه ای قوامهم ومعتمدهم قال ابوطالب فی مدحه علیه السلام ٭ وابیض یستسقی الغمام بوجهه ثمال الیتامی عصمة للارامل ٭ مطرزی ایضاحده دیدی که ثمال لفظی ثمیله‌دن مأخوذدر دوه اشکنبه‌سنده باقی اولان علف معناسنه‌درکه دوه‌نك قوامی آنکله‌در فلان ادام قومه وادام بنی ابیه دیدکلری کبی صراحده متمل پناه‌جای دیدی (منه)

وفی المثل الشباب مطیة الجهل نظم کریده واقع اولان اذ انتم جاهلون کی ابن عباس احیان عبارتیله تفسیر ایتدی وقال الحسن ای شبان لان الشباب مطیة الجهل قال ابونواس بیت کان الشباب مطیة الجهل ومحسن الضحکات والهذل (منه)

ایتمك تعبیراولنور یقال سحاب زجل ای ذو رعد (زعل نشاط کردن) مسرور اولمق یقال زعل بالکسر ای نشط فهوزعل نشط (شهل وشهله میش چشم شدن) قویون کوزلو اولمق کوزوك قره سی کوك ایله مختلط اولمقدن عبارتدر یقال شهل میش چشم شدقویون کوزلی اولدی (وهواشهل میش چشم) قویون کوزلی اولان کمسنه واول کوزه شهلاء دیرلر وانشدالفراء بیت ولاعیب فیهاغیرشهلة عینها ❋ کذلك عتاق الطیرشهلاعیونها ❋ واورته یاشلوعاقله خاتونه شهلة دیرلر تقول شهلة فی عینها شهلة (صحل کران آواز شدن) بوغوق وقالین سسلواولمق بحوحه کبی (عجل وعجلة شتاب کردن) عجله ایتمك یقال (عجل شتاب کرد) عجله ایتدی (وهوعجل عجلان مرد شتابنده) عجله ایدن رجل (وهی عجلی زن شتابنده) عجله ایدن خاتون ویقال حسبك من الدنیا مثل عجالة الراکب وعجالة الحالب ای شئ یسیر (عطل وعطل پی پیرایه شدن زن) خاتون حلی دن خالی اولمق یقال (عطلت بی پیرایه شدزن) خاتون حلیسز اولدی (وهی عاطل وعطلة وعطل ومعطال زن بی پیرایه) حلیسز اولان خاتون اکرچه عطیل اصلنده خاتونك پیرایه دن خالی اولمسنه دیرلر ایدی صکره هرخالی اولان شیئده استعمال اولنورکه عطل الرجل من المال والادب دیرلر وکریشی اولمیان قوسه دخی عطل اطلاق ایتدیلر ویقال لاغرو ان یحسد الخالی العاطل وینافس الناقص الفاضل ویقال رب عاریة عطل لایشینها العری والعطل وکاسیة حالیة لایزینها الحلی والحلل (عمل کارکردن ایش ایشلمك یقال (عمل کارکرد) ایش ایشلدی (وهوعامل وعمل کارکن) ایش ایشلین کمسنه (وهی العمالة مزدکار) عمل مقابلنده ویریلان نسنه درکه ایشجیلك تعبیر اولنور وایش ایشلمك اوزره مطبوع اولان کمسنه یه عمل دیرلر وایشجینك اجرتنی کسمه دیه جك یرده اعط العامل عمالته ووفه جعالته دیرلر وایش ایشلمه که قوی اولان کمسنه یه ابن عمل دیرلر واللریله چاموردە وصودە ایش ایشلین کمسنه لره عمله دیرلر (غزل غزل کفتن) غزل سویلمك که معروفدر یقال (غزل غزل کفت)غزل سویلدی وغزل صاحبنه غزل دیرلر وتقول ان صاحب الغزل اضل من ساق المغزل وفی المثل اغزل من امرئ القیس (فشل بددل شدن) قورقاق اولمق جبن کبی یقال (فشل بددل شد) قورقدی ویقال دعی الی القتال ففشل ای جبن وذهبت قوته (قبول پذیرفتن)قبول ایتمك یقال (قبل الشئ پذیرفت چیزرا) نسنه یی قبول ایتدی(وهوقابل پذیرنده)قبول ایدیجی کمسنه (قبل کژشدچشم) کوزی اکری اولمق شوو جه اوزره که کوزك سیاهی بورون طرفنه مائل اولوب کویابورننه باقر یقال (قبلت عینه کژشد چشم او) کوزی اکری اولدی وهوا (قبل مرد کژچشم) کوزی اکری کمسنه (قمل سپشناك شدن) بیتلو اولمق یقال (قمل سپشناك شد) بیتلو اولدی وخوار

علی الدهر ایشنه کیده جك کمسنه قارنی طویورمق ایچون صبر ایتیوب همان الینه نه کیررسه آتشدیروب ایشنه کیدر اول اکل ایتدیکی نسنه عجالة الراکب (منه)
یعنی نیجه بی جامه وبی پیرایه خاتون واردرکه آنك حسن وجمال مادرزادی اولمغله اکا بی جامه لك وبی پیرایه لك عیب ویرمز ونیجه جامه پوش وپیرایه دار خاتون واردرکه انك حسن وجالی اولمامغله اکاجامه وپیرایه زینت ویرمز (منه)
جوهری ابوعمرو بن العلادن نقل ایتدی که فعول وزننده فانك فتحیله مصدر لفظ قبول دن غیری استماع اتمه دیم بعضیلر وضوء ووقود مصدردر دیدی وبعضیلر دیدی که قبول وولوغ شاذدر والااولر مضموم اولوردی (منه)

(وحقیر)

وحقیر اولان کمسنه یه قملی دیرلر (وهوقمل مرد سپشناك) بیتلو اولان کمسنه وفی المثل اضرمن قملة السهر وبرقوم زیاده چوق اولسه لر هم فی کثرة القمل دیرلر(وبوزك شکم شدن) وقارنی بیوك اولمق (کسل کاهل شدن) کاهل اولمق که تحریف ایدوب کهل دیرلر وجوهری التثاقل فی الامر عبارتیله تفسیرایتدی یقال (کسل کاهل شد) کاهل اولدی (وهوکسل وکسلان مرد کاهل) کاهل رجل وهم کسالی وکسالی ج (وهی کسلی ومکسال زن کاهل) کاهل خاتون امرأة مکسال دیرلر خاتون اوتوردیغی موضعدن حرکت ایتمسه وبوکلام خاتونی مدحدر ونؤوم الضحی دیدکلری کبی یعنی قوشلوقلره دك اویور (نجل فراخ چشم شدن) کوزی واسع اولمق یقال (نجل فراخ چشم شد) کوزی بیوك اولدی (وهوانجل مرد فراخ چشم) کوزی واسع اولان کمسنه (وعین نجلاء چشم فراخ) واسع اولان کوز (نحول نزارشدن) آریق اولمق که هزال کبی یقال (نحل جسمه) علم بابندن ونحل فتح بابندن معلوم صیغه سیله ونحل مجهول صیغه سیله (نزارشدتن او) آنك بدنی آریق اولدی (وهوناحل ونحیل ونحل ومنحول مرد نزارتن) بدنی آریق کمسنه (نغل تباه شدن ادیم در پیراستن) دباغت ایدرکن دری خراب اولوب چوریمك یقال (نغل الادیم تباه شدادیم) سختیان خراب اولدی ولفظ نغل ده فساد معناسی مأخوذ اولمغله فلان نغل دیرلر فاسدالنسب ونغل قلبه علی ضغن ونغلت نیاتهم فسدت ومیان قومده نمیمه معنالرنده استعمال اولنور وغلام نغل وجاریة نغلة دیرلر زنیه یعنی ولد الزنا معناسنه ویقال جاریة نغلة کأنها بغلة وایچی چوروك اولان جوزة نغلة دیرلر (نهل نخستین بارخوردن آب) ابتداء امردن صوایچمك زیرادوه یی ابتداء صویه کتوروب اسقاء ایدرلر بعده دوه یاته جق موضعه کوتورورلر وبودفعه صوایچمکه علل دیرلر یقال (نهل الشراب نخستین بارخورد شراب را) شرابی اول دفعه ده ایچدی ابوزید دیدی که ناهل عطشان وریان معناسنه اضداد دندر(هبل بی فرزند شدن مادر وپدر) والده ووالد ولدسز قالمق ثکل کبی م (اثم ومأثم کناه کردن) کناه ایتمك یقال (اثم کناه کرد) کناه ایتدی (وهواثم واثیم ومأثوم کناه کار) کناه ایدن کمسنه وتأثم احتراز معناسنه در تقول فلان من الحیاء یتلثم ومن اللحم یتأثم واثمك جزاسنه اثام دیرلر تقول فلان یفزع من الاثام اشد ممایفزع من الاثام (اجم دشمن داشتن خوردنی) برنوع طعامه مداومت ایتمکله آنی کریه ایتمك که ترکیده اوصانمق تعبیر اولنور یقال (اجم الطعام دشمن داشت طعام را) طعامی سومز اولدی (ادم وادمة کندم کون شدن) بوغدای رنکلو اولمق که اسمراللون اولمق تعبیراولنور یقال ادم علم بابندن وادم حسن بابندن (کندم کون شد) اسمراللون اولدی (وهو آدم کندم کون) اسمراللون اولان کمسنه (الم دردمند

وفی المثل اجور من قاضی سدوم صاحب وسیط دیدی که سدوم قوم لوط قریه‌لرندن بر قریه‌در آنده بر قاضی جابر وار ایدی که امك
ظلم وجوری ایله مثل ضرب اولنور وادنی جور لرندن بری بودرکه (۲۰۰) حضورینه ایکی کمسنه کاوب بری

شدن) دردلو اولمق یقال (الم دردمندشد) دردلو اولدی (وهو الیم والم مرد دردناك) دردلو اولان کمسنه (بشم ناکوارشدن) امتلا اولمق که تخمه تعبیر اولنور یقال (بشم من الطعام ناکوار کرفته شد از خوردنی) طعامدن امتلا اولدی (بکم لنك شدن) دیلسز اولمق یقال (بکم کنك شد) دیلسز اولدی (وهو ابکم مرد لال) دلسز اولال کمسنه (جشم وجشامة رنج بردن کاررا) برایشه زیاده امك چکمك یقال (جشم الامر رنج کشید کاررا) ایشه زیاده زحمت چکدی (جم آرزومند شدن بکوشت) ات یمکه حریص اولمق وطعامه اشتها اولمامغه دخی دیرلر (رحمة ومرحمة ورحم بخشودن) مرحمت ایتمك که اسرکمك تعبیر اولنور یقال رحمه علم بابندن ورحم حسن بابندن بخشود بروی) اکا مرحمت ایتدی (وهو راحم ورحیم بخشاینده) مرحمت ایدیجی کمسنه (وهو الرحمن بسیار مرحمت کننده) مبالغه ایله مرحمت ایدیجی که حضرت اللهدن غیری‌یه اطلاقی جائز دکلدر زیرا نظم کریمده اصلا غیری‌یه اطلاقی جائز اولمین لفظ جلاله‌یه مقرون ایتدی حیث قال سبحانه وتعالی قل ادعوا الله اوادعوا الرحمن ولفظ رحیم راحم ومرحوم معناسنه دخی کلور (زهم وزهومة بوی کرفتن کوشت) اتك رایحه‌سی متغیر اولوب قوقمق یقال (زهم اللحم وزهومة بوی کرفت کوشت) ات قوقدی وبر نسنه یاغلو اولمق معناسنه دخی کلور یقال (زهمت یدی) ای دسمت وزهم شحم معناسنه‌در و قوقمش اته زهم دیرلر (سئام وسئامة بستوه آمدن) ملالت ایتمك که اوصانمق وبیقمق ایله تعبیر اولنور یقال (سئمه وسئم منه بستوه آمد ازوی) آندن اوصاندی وطویدی واول کمسنه‌یه سؤوم دیرلر یقال یغضب غضب سؤوم ثم یقضی قضاء سدوم (سدم پشیمانی خوردن واندوهکین شدن) پشیمان اولمق ومحزون اولمق سادم نادم وسدمان وندمان دیرلر پشیمان ومحزون اولان کمسنه‌یه (سقم وسقم وسقام بیمار شدن) خسته اولمق یقال سقم علم بابندن وسقم حسن بابندن (بیمار شد) خسته اولدی راغب رحمه الله سقم ومرضی شو وجهله فرق ایتدی که سقم بدنه مخصوص مرضدر ومرض بدن ونفسه شاملدر (وهو سقیم وسقم بیمار) خسته اولان کمسنه (ومسقام بسیار بیمار شونده) چوق خسته اولان کمسنه ومذکر ومؤنثه اطلاق اولنور وخسته لکی چوق اولان موضعه مسقمه وکندو واهلی خسته اولان کمسنه‌یه مسقم دیرلر (سلامة رستن ازآفت) بلادن قورتلمق یقال (سلم برست) قورتلدی (وهو سلیم وسالم رسته) قورتلان کمسنه ابن السکیت دیدی که لابذی تسلم ما کان کذا دیرلر لا والله الذی سلمك ما کان کذا تأویلنده یعنی سکا سلامت ویرن الله حقی ایچون شویله اولدی ودخی اذهب بذی تسلم دیرلر اذهب بسلامتك معناسنه وبر کمسنه کیجه وقتی زیاده مضطرب اولسه بات بلیله سلیم دیرلر لدیغ معناسنه یعنی ییلان صوقمش کمسنه بات بلیلة نابغیة دید کلری کبی که

آخر دن دعوی ایتدی که بنم بونك اوزرنده بیك درهم حقم واردر دیو مدعی علیه دیدی که بلی بنم اوزرمده حقی واردر لکن بش سنه دنصکره مستحق اوله جقدر سزدن نیاز ایدرمکه بش سنه تمامنده بن بیك درهمی اداایتمك ایچون کتورد کده بلکه بو مدعی بی بولهمم وباکه زحمت اولور وزمان عدالتکزده باکه ظلم اولور بونی بش سنه حبس ایدك که بن بیك درهمی کتوردکده حاضر بولایم مدعی علیهك بو سوزیله مدعی دردمندی بش ییل حبس ایتدی وفیه قال الشاعر بیت اصطبر للفلك الجاری علی کل غشوم فهو الدائر بالامس علی آل سدوم (منه)

وقولهم السلام علیکم ابن الانباری دیدی که لفظ سلامده ایکی قول واردر بعضیلر دیدیلر که اسماء الهیه دندر پس الله علیکم قوه‌سنده اولور که الله علی حفظکم معناسنه بعضیلر دیدی که السلامة علیکم معناسنه‌در که پس لفظ سلام سلامة لفظنك جمعی اولور تمر وتمرة کبی (منه)

نابغه‌نك شو کلامنه تلمیح در که بیت فبت کأنی ساورتنی ضئیلة ٭ من الرقش فی انیابها السم ناقع (شبم سرد شدن) صوغوق اولمق وقد شبم الماء فهو شبم (ضجم کژ شدن) اکری اولمق یقال (ضجم فوه کژ شد دهن او) آنك اغزی اکری اولدی (وهو اضجم کژ دهن) اغزی اکری کمسنه جوهری دیدی که ضجم عوج معناسنه‌در وبورون یوزك بر جانبنه اکری اولمق کذلك اوموزك بری اکری اولمق ومتضاجم آغزی اکری کمسنه‌در دیدی (ضرم افروخته شدن آتش) آتش علولنمك (وسخت کرسنه شدن) وزیاده آج اولمق (طعم خوردنی خوردن) طعام یمك یقال (طعم بخورد خوردنی) طعامی یدی (وهو الطعم مزه) داد که قوه ذائقه حس ایدر حلاوت ومرارت کبی والطعم طانك ضمیله والطعام والمطعم والطعمة خوردنی) اکل اولنه جق طعام لکن لفظ طعام بغدایه دخی دیرلر خاصة وطعمه جهت معاشه وکسبه دخی دیرلر یقال فلان عفیف وخبیث الطعمه وشدید الاکل کمسنه‌یه مطعم ومرزوق اولان کمسنه‌یه مطعم ومضیاف اولان کمسنه‌یه مطعام دیرلر وفی المثل تطعم تطعم یعنی هله بر کره جك داد که حظ ایدرسین وسکا اکل اتمه شوق حاصل اولور اول کمسنه حقنده ضرب اولنور که برشیئه شروع ایتمکدن خوف ایدوب رغبت ایتمز یعنی هله آزیجق شروع ایله صکره حظ ایدوب رغبت ایدرسین ویبرتیجی قوشك صیدی طوتوب صیقدیغی ایکی چنکاله مطعمتان دیرلر (عدم وعدم نایافتن چیزیرا) بر نسنه‌یی بولمامق که یتورمك ایله دخی تعبیر اولنور یقال (عدم الشیء نیافت چیزی را) نسنه‌یی بولمدی ودرویش شدن وفقیر اولمق یقال (عدم الرجل درویش شد مرد) رجل درویش اولدی یعنی فقیر اولدی (وهو عدیم درویش) فقیر اولان کمسنه (عقم وعقم نازاینده شدن زن) خاتون طوغورمامق یقال عقمت معلوم صیغه سیله وعقمت مجهول صیغه سیله (نازاینده شد زن) خاتون طوغورمیجی اولدی (وهی عقیم ومعقومة زن نازاینده طوغورمین خاتون وولدی اولمین رجله دخی عقیم دیرلر (وریح عقیم وعقام بادبی سود) منفعتی اولمین ریح که نه سوق سحاب ونه ده اثمار اشجار ایدر ویوم قیامته عقیم اطلاق اولندیغی اول کوندن صکره کون اولمدیغی ایچوندر وتقول فلان شره مقیم وهو من الخیر عقیم وصاحبنه نفعی اولمین عقله دخی عقیم دیرلر حدیث مرفوعده واقع اولدی که عقل ایکی نوعدر اولا اهل دنیانك عقلی که عقیم در ثانیا اهل آخرتك عقلی که مثمردر وبر دردکه آندن هیچ بر وجهله خلاص ممکن اولمیه اکا عقام دیرلر وبر کمسنه‌یه بددعا مقامنده رماه الله بالسقام وبالداء العقام دیرلر وبدخوی اولان کمسنه‌یه دخی عقام الخلق وغریب ومشکل اولان عقمی

هروری شرح مشارق الانورده دیدی که مسحور اولان کمسنه‌یه مطبوب ویلان صوقان کمسنه‌یه سلیم دید کلری تفأل طریقیله‌در (منه)

جوهری دیدی که عقام لفظنده قیاس عینك ضمیدر لکن مسموع اولان فتحله‌در وبو فقیرك عندنده موجود اولان نسخه اساسده ضم ایله تصحیح اولنمشدر (منه)

ديرلر (علم دانستن) بيلمك يقال (علم بدانست) بيلدى (وهو عالم وعليم دانا) بيليجى وعليم
عالمدن ابلغدر وعلامه سخت دانا زياده بيليجى زياده عالم اولان كمسنه كه تامبالغه
ايچوندر بلكه مبالغه يى توكيد ايتمكله مبالغهٔ اخرايى مفيد اولور وتقول هو من اعلام
العلم الخافقة ومن اعلام الدين الشاهقة (علم شكافته شدن لب زبرين) اوست طوداغى
مشقوق يعنى ييريق اولمق يقال (علمت شفته العليا شكافته شد لب زبرين او) آنك
اوست دوداغى ييرتق اولدى (وهو اعلم بالايش شكافته) اوست طوداغى ييريق
كمسنه ومؤنثى علماء ديرلر (غذم زشت خوردن طعام) طعامى آداب ايله اكل ايتميوب شدة
ايله دوكه صاچه يمك واكول اولان كمسنه يه متغذم ديرلر (غرم وغرامة ومغرم
ومغرم تاوان كردن) اوده مك كه اداسى واجب اولان نسنه يى ادا ايتمكدن عبارتدر
يقال (غرم الشئ تاوان كرد چيزرا) اوده دى نسنه يى (وهو غارم وغريم تاوان دهنده)
اوده ين كمسنه جوهرى ديدى كه غريم بورجى اوزرينه آلان كمسنه دركه بورجلو
تعبير اولنور يقال (خذ من غريم السوء ماسنح) يعنى يارهمز بورجلو هرنه ويررسه
آل وبورج صاحبى يعنى آله جغى اولوب اقچه صاحبى اولان كمسنه يه دخى غريم
اطلاق ايدرلر ديدى وغرم ماده سنده ثقلت ملحوظ اولمغله فلان مغرم ديرلر دين
ايله آغرلشمشدر معناسنه وتقول عليك بالصدق وان جر عليك المغارم واياك
والكذب وان ساق عليك المغانم ونعم ماقاله المصنف فى النوابغ الدين رق والاداء
عتق غلمة: تيز شهوت شدن مرد وزن) رجل ومرأه نك شهوت جماعى غالب اولمق
(غنم غنيمت كرفتن) مال غنيمت آلمق يقال (غنم المال غنيمت كرد مال را) مالى غنيمت ايتدى
(وهى الغنمة) مال غنيمت غنيمت اولنان مال غنايم ج (والمغنم م) مغانم ج وغناناك
ان تفعل كذا ديرلر غايتك وقصاراك معناسنه (فهم وفهامة دريافتن چيزى را) برنسنه يى
فهم ايتمك كه متعدى در يقال (فهم الشئ دريافت چيزرا) فهم ايتدى نسنه يى (فهم دريابنده
شدن) فهم ايديجى اولمق كه لازمدر يقال (فهم الرجل دريابنده شد مرد) فهم واكلامق
صاحبى اولدى رجل فهو فهم مرد دريابنده فهم ايديجى رجل وفى الاساس من لم
يؤت من سوء الفهم اتى من سوء الافهام وقل من اوتى ان يفهم ويفهم حاصلى
بودركه اول كمسنه كه درست فهم ايتمكه قادر اوله مرادينى غيره تفهيمه قادر اولهمز
زيرا بغايت نادردركه هم فهمه قدرت وهم تفهيمه قدرت نعمتنه مظهر اولهلر وذلك
فضل الله يؤتيه من يشاء (قدوم آمدن) كلمك سفردن وطننه يابركمسنه نك يانه كلمك كبى
يقال (قدم البلد آمد بشهر) شهره كلدى (وقدم على الرجل آمد بر مرد) رجل اوزرينه

كلدى (وهو قادم مرد آينده) كليجى كمسنه وجرمنى عفو ايله ديه جك يرده اجعله تحت
قدميك ديرلر وبركمسنه فلان كمسنه نك اوزرينه مكارم ومعالى ده تقدم ايتدى ديه جك
مقامده مشى اليقدمية والتقدمية والقدمية ديرلر كه يقدمية وتقدمية يقدم تقدم يه
نسبتدر يعنى اول مشى ايله مشى ايتدى كه خلق اكا يقدم ياخود تقدم ديرلر وقدم
وقدم تقدم معناسنه اولمغله اكا نسبت ايتديلر (قرم آرزومند شدن بكوشت) ات يمكه
حريص اولمق يقال (قرم الى اللحم آرزومند شد بكوشت اته آرزو ايتدى واول
كمسنه يه قريم ديرلر وتقول ليس من الشرف والكرم عادة الشره والقرم (قضم خوردن
بدندان پيشين) برنسنه يى اوك ديش ايله يمك يقال (قضمت الدابة الشعير بخورد ستور جورا
بدندان پيشين) دابه آرپه يى اوك ديشى ايله يدى وبه شى يمدم ديه جك يرده ماذقت
قضاما ديرلر وبوتون آغز ايله اكل ايتمكه خضم ديرلر آغزك اوكيله اكل ايتمكه
قضم ديدكلرى كبى وفى المثل يبلغ الخضم بالقضم يعنى اطراف اسنان ايله آز آز يمك
ايله شبع حاصل اولور مراد اولنان نسنه هرنقدر صعب وبعيد اولورسه اكا رفق
وتأنى ايله وصول ممكن اولور ديه جك يرده ضرب اولنور ولقد احسن من قال بيت تبلغ
بأخلاق الثياب جديدها ✱ وبالقضم حتى تدرك الخضم بالقضم (وچيز خشك خوردن)
يقال (قضم الشئ اليابس بخورد چيز خشك را) قورى نسنه يدى (وريخته شدن دندانها)
وديشلر دوكلمك يقال (قضمت اسنانه ريخته شد دندانهايش) آنك ديشلرى دوكلدى
(وفم قضم دهان ريخته دندان) ديشى دوكلمش آغز (لثم ولثام بوسه دادن) اوپمك يقال
(لثم خده ببوسيد رخ اورا) اوپدى آنك يكاغنى ولاثمك جمعى لثم كلور وفرا ديدى كه
لثام يوزه باغلادقلرى نقابه دخى ديرلر بورون اوزرينه باغلادقلرينه لغام ديدكلرى
كبى (ولثم فاها) آغزينى خاتونك آغزينه ياشمق وضع ايدر كبى وضع ايتسه (لزوم
لازم شدن) لازم اولمق كه يانندن مفارقت ايتمامك وواجب شدن ايله دخى تفسير اولندى
يقال (لزمه لازم شد اورا) اكا لازم اولدى ياواجب اولدى وهو لازم معروفدر (لقم
فرو بردن) يوتمق يقال (لقم اللقمة فرو برد لقمه را) لقمه يى يوتدى واكول كمسنه يه تلقامه
ديرلر كثير اللقم معناسنه لهم دخى لقم معناسنه در (ندم وندامة پشيمان شدن) پشيمان
اولمق يقال (ندم پشيمان شد) پشيمان اولدى (وهو نادم پشيمان) شونده پشيمان اولان
كمسنه ندمان دخى بو معنايه معلوم اوله كه نادمنى على الشراب ديرلر وقت شربده
نديم ومصاحب اولسه ومنادمه ومدامنه دن مقلوبدر زيرا نديم اولان كمسنه
مصاحب اولديغى كمسنه ايله ادمان شرب ايدر نعمة ومنعم خوش عيش شدن عيشى
ايو ونعمتى طيب وواسع اولمق يقال نعم ينعم علم يابندن ونعم ينعم حسن بابندن ونعم

لكن مصنف اساسده
ديشلرك اوجلرى
قيرلمق ايله وفيروز
آبادى ديش ياپلق
واوجلرى قيرلمق
وديش كديك اولمق
وديش قرارمق ايله
تفسير ايتدى (منه)
وفى المثل هوالزم لك
من شعراست قصك
قص وقصص صدرده
اولان كموك وقيل
معناسنه دركه بروجهله
انلردن مفارقت ممكن
دكلدر بعض اقارب
واحبابندن مفارقت
مراد ايدن كمسنه نك
حقنى انكار ايدن كمسنه
حقنده ضرب اولنور
(منه)

عرب فلان نادم سادم
ديرلر بعضيلر ديدى كه
سادم اول كمسنه دركه غم
سببى ايله عقلى متغير
اولمش اوله ما سادم
ديرلر متغير معناسنه
بعضيلر ديدى كه سادم
اول كمسنه دركه غم
سببى ايله ذهاب ومجيئه
قادر اولميه كويا غم
آنى حبس ايدر بعير
سدم ديرلر ضرايدن
منع اولنسه كذا
فى الزاهر من عينه
(منه)

ينعم علم بابندن ماضى وحسن بابندن مضارعدن مركب در ونعم ينعم ورث بابندن
(خوش عيش شد)ايو عيش صاحبى اولدى(وهو ناعم مرد خوش عيش)خوش عيش
صاحبى اولان كمسنه وهو النعيم عيش نعمت كه ديرليك دخى تعبير ايدرلر ودعا مقامنده
انعم الله عليك وانعم صباحا ومساء وعم صباحا دخى ديرلر وديده لر روشن ديه جك
يرده انعم الله بك عينا ونعمك عينا دخى ديرلر وسألته حاجة فانعم لى بها يعنى آندن
برحاجت استديم بكا نعم ديدى و كوزك صدقه سى شونى شويله ايله ديه جك يرده
افعل ذلك نعم عين ونعمى عين ديرلر(نهم سخت حريص شدن بخوردنى) اكل وشربه
زياده حريص اولمق (هرم سخت پير شدن)زياده پير اولمق يقال (هرم سخت پير شد)
زياده پير اولدى(وهو هرم سخت پير) زياده پير اولان كمسنه (وهم هرمى سخت پيران)
ج وپير اولان شيخدن طوغان ولده ابن هرمه وعجوزدن طوغنه ابن عجزه ديرلر:ن
(اذن دستور دادن)اذن ويرمك يقال (اذن له فى كذا دستور داد مر اورا بفلان چيز)
اذن ويردى اكا فلان نسنه يه (أذن كوش داشتن)قولاق طوتمق يعنى استماع ايتمك يقال
(اذن له كوشت داشت اورا) اكا قولاق طوتدى كه اذندن مأخوذدر قولاق معناسنه
(جاء فلان ناشرا اذنيه)ديرلر طامع معناسنه وجاء لابسا آذنيه ديرلر متغافل معناسنه وفى المثل
انا اعرف الارنب واذنيها يعنى بن فلان خصوصك غورينه واصلم وعندمده طوشان
ظاهر اولديغى كبى ظاهر در(اذن دانستن)بيلمك يقال(اذن به بدانست اورا) آنى بيلدى
وابذان اعلام معناسنه در تقول سيماه بالخير موذنة والنفس بصلاحه موقنة(امن وامنة
امين داشتن) امين اتخاذ ايتمك يقال(امنه على كذا وبكذا امين داشت اورا برفلان چيز)
آنى فلان نسنه يه ابن اتخاذ ايتدى(امانة استوارشدن) امين اولمق كه خوف زائله اولمق
كبى يقال امن الرجل علم بابندن وامن الرجل حسن بابندن (استوارشد مرد)رجل
ايمن اولدى(وهو امين وامان وامان مرد استوار) امين اولان كمسنه(بطن وبطنة
شكم بنده شدن)عبد البطن اولمق وقارندن غيرى مهمى اولمين كمسنه يه بطن ديرلر
ثبن وثبانة زيرك شدن) زيرك وفطانت صاحبى اولمق كه دقايق اموره اطلاعه
قدرتدن عبارتدر وطبن وطبانة دخى بو معنايه در (ثفن درست شدن دست ازكار)
ايش ايشلمكدن الده خشونت پيدا اولمق(خشونة درشت شدن) درشت اولمق كه
ايرى اولمق تعبير اولنور يقال(خشن علم بابندن وخشن حسن بابندن (درشت شد)
درشت اولدى (وهو اخشن وخشن وخشين چيز درشت)درشت اولان نسنه
(درن شوخكين شدن چركلو اولمق كه كيرلو اولمق تعبير اولنور يقال(درن شوخكين
شد)چركلو اولدى ودنيايه ام الدرن ديرلر دكن ودكنة دوكون شدن توتون رنكلو

وفى الصحاح نعمة العين
بالضم بمعنى قرة العين
(منه)

(اولمق)

اولمق سواد وحمرت مابيننده برلوندر يقال (دكن الثوب دودرنك شد جامه) توتون
رنكلو اولدى ثوب (وهو ادكن جامهٔ دودكين) توتون رنكلو جامه(دمنة كينه ور
شدن) بغض ايتمك يقال(دمن على فلان) اى ضغن(ذهن وذهن زيرك شدن) عاقل
وفطن اولمق يقال (ذهن زيرك شد) عاقل اولدى وذهن قوة معناسنه دخى كلور
لهذا اساسده وهو القوة فى العقل والمسكنة ديدى وزيرك اولان كمسنه يه ذهن
وذكن وفطن ديرلر زمن وزمانة افكار شدن كوتوروم اولوب يرندن حركته قادر
اولمامقدن عبارتدر يقال زمن افكار شد كوتوروم اولدى(وهو زمن مرد افكار) كوتوروم
اولان كمسنه وهم زمنى ج (سمن وسمانة فربه شدن) سموز اولمق يقال (سمن
فربه شد)سميز اولدى وهو سمين فربه سموز اولان كمسنه وخاتونلر سمورمك ايچون استعمال
ايتدكلرى نسنه يه سمنه ديرلر وفى الحديث ويل للمسمنات يوم القيامة واهلى چوق اولان
سرايه دار سمينة ديرلر وتسمين بسليوب سميز ايتمكدر وفى المثل سمن كلبك يأكلك
احسانه اساءت ايدن لئيم حقنده ضرب اولنور ولئيمه احساندن نهى موضعنده دخى
ضرب اولنور وفى مثل آخر سمن كلب بئوس اهله يعنى كلبك اهلنك دوابنه آفت
اصابت ايتمكله كلب اول هلاك اولان دوابك لحومندن اكل ايدوب سموردى بيت
چه خود فرمود لاهورى بطوسى ❁ كه مرك خربود سك را عروسى ❁ غيريلرك سوء
حالندن حسن حال پيدا ايدن كمسنه حقنده ضرب اولنور وسمن ياغ معناسنه در
وفى المثل سمنكم هريق فى اديمكم يعنى سزك ياغيكز كندى ياغ طولومكزه دوكيلور
طشره چيقمز اول بخيل حقنده ضرب اولنور كه مالنى كندويه صرف ايدوب
آخره برحبه اعطا ايتمز(شجن اندوهكين شدن)محزون اولمق يقال(شجن اندوهكين
شد) محزون اولدى(وهو الشجن اندوه)حزن اشجان ج ومهم اولان حاجته دخى
شجن ديرلر قال ابن الاعرابى بيت من كان يرجو بقاء لانفاد له ❁ فلا يكن غرض الدنيا له
شجنا (ضمان پذرفتكارى كردن) ضامن اولمق يقال (ضمن له كذا ضامن شد اورا
بفلان چيز) اكا فلان نسنه يى ضامن اولدى(عطن: پوسيده شدن پوست در پيراستن)
دباغت وقتنده درى چوريمك يعنى قوقوب توكى يولنمق يقال (عطن الاهاب
پوسيده شد پوست) درى قوقوب چوريدى واول درى يه عطين ديرلر واساسده
ديدى كه عطين اول درى دركه اوزرينه صو سپوب توكى يومشه سين
ايچون دوررلر وبد چهره اولان كمسنه يه ماهو الاعطين ديرلر (عفن وعفونة
پوسيده شدن ازنم) ياشدن چوريوب قوقمق كه متعفن اولمق تعبير اولنوز يقال
(عفن الشى پوسيده شد چيز)چوريدى وقوقدى نسنه (وهو عفن وعفين پوسيده)

چوريمش نسنه (غضن انجوغ كرفتن) درى بوروشوب سولمك وپچه شدن ايله ده تفسير اولندى يقال (غضن الوجه انجوغ كرفت روى) يوز بوروشوب چين بچين اولدى (قرن پيوسته ابرو شدن) چاتيق قاشلو اولمق كه ايكى قاشلرك اوجلرى بورون طرفنه برى برينه متصل اولمقدن عبارتدر يقال (قرن پيوسته ابرو شد) چاتيق قاشلى اولدى (وهو اقرن ومقرون پيوسته ابرو) چاتيق قاشلو اولان كمسنه (لتن در دخاستن كردن آزبالش) يصديق هموار اولمامقدن بيون آغريمق لحن زيركلك معناسنه در (لخن بوى بد كرفتن) بد قوقمق لخن السقاء ديرلر طولوم قوقسه وملوث اولان جاريه يه امة لخناء ديرلر ومذكرى الخن در (لسن چيره زبان شدن) فصيح اولمق يقال (لسن زبان آور شد) فصيح اولدى (وهو لسن والسن زبان آور) فصيح اولان كمسنه لسان دل معناسنه مذكردر كاهى كلمه دن كنايه ايدوب مؤنث اعتبار اولنور وميان قومده سوز صاحبى اولان كمسنه يه لسان القوم ديرلر وملسون كذاب معناسنه در ولسن لامك كسريله لغتدر يقال لكل قوم لسن اى لغة ﴿ (ربه نادان شدن) احمق اولمق يقال (ربه نادان شد) احمق اولدى (وهو ابله مرد نادان) احمق كمسنه كه درونى سالم اولان كمسنه دن عبارتدر كه درونده برشئ يوق تعبير اولنور لهذا ايام شبابده وهنكام دولتده حوادث روزكار وطوارق سپهر ستمكار شاب ودولتمند اولان كمسنه لرك مهمى اولمامغله هو فى شباب ابله وفى عيش ابله ديرلر. ولازلت ملق بتهنية ومبق فى بلهنية ديرلر فى سعة من العيش معناسنه در (تفه وتفاهة وتفوه بى مزه شدن) قليل وخسيس اولمق يقال (تفه الشئ بى مزه شد چيز) آز وادنى اولدى نسنه (وشئ تافه وتفه چيز بى مزه) آز وادنى اولان نسنه وتفه عطاؤه ديرلر قل معناسنه وبر كمسنه براعرابى يه عطيه ويردى اعرابى ديدى كه قد اتفهت يعنى آز ويردك (تمه: كندا شدن خوردنى) طعام فاسد اولوب قوقمق (جله دغ سر شدن) باشك مقدمنك قيلى دوكولمك جلج كبى يقال (جله دغ سر شد) باشنك اوكنك قيلى دوكلدى (وهو اجله دغ سر) باشنك مقدمنك قيلى اولمين كمسنه اجلح كبى (سفه وسفاه وسفاهة سبك خرد شدن) عقلى خفيف اولمق يقال (سفه تنك خرد شد) خفيف العقل اولدى (وهو سفيه وسفه تنك خرد) خفيف العقل اولان كمسنه مخفى اولميه كه سفه لازم اولمغله حسن بابندن دخى كلور وسفه نفسه ديرلر متعدى صورتنده مع هذا سفهت نفسه كرك ايدى لكن سفه قوه سنده اولمغله بو وجهله استعمال ايتديلر ومابعدى منصوب اولديغى صورتده البته علم بابندن كلور زيرا حسن بابنك منصوبى اولمز وايوطوقونمامش ثوبه دخى سفيه ديدكلرى سفه معناسنده خفت ملحوظ اولديغى ايچوندر وسافه الشراب ديرلر بركسنه شرابى زياده قراردن خارج ايچسه

وقار سيده اول خاتونه شمغند ديرلر قال ابو الحطير بيت آن زشت ودراز وپير وشمغند كنديكدم چو كاهى الوند (منه)

پس لسن سينك فتحيله مصدردر فصاحت معناسنه وسينك كسريله صفة مشبهه در فصيح معناسنه ابن الانبارى مقامات حريرى شرحنده ديدى كه لسن شرده فصاحة معناسنه مخصوصدر بركمسنه يى هجو كبى خيرده استعمال اولنمز انتهى واكثر كتب لغتده تخصيص تصريح اولندى (منه)

خروشدن واندك شدن ايله تفسير اولندى وبى مزه اصلنده لذتى اولمين ميوه در ادنى اولديغيچون اكا تفه ديديلر (منه)

(لهذا)

لهذا صويى چوق ايچمكه باعث اولان طعامه مسفهه ديرلر (شره آرزومند شدن) حريص اولمق يقال (شره على الطعام آرزومند شد بخوردنى) طعامه حريص اولدى وشره حرصك زياده اقبح ومذموميدر (عله وعمه وعماهة وعموه وعموهة وعمهان سركشته شدن) حيران اولمق يقال عله اى تحير ودهش ويقال (عمه سركشته شد) متحير ومتردد اولدى (وهو عمه وعامه مرد حيرت زده متحير) اولان كمسنه وجمعى عمه كلور وعلامتى اولميان مفازه يه ارض عمهاء ديرلر (فره وفراهة وفراهية جلد شدن) چابك اولمق يقال فره علم بابندن اوله ناظردر وفره حسن بابندن باقيلرينه ناظردر (جلد شد) چابك اولدى (ودابة فاره ستور جلد) چابك اولان دابه كه نيك رو وتركيده يورغه تعبير اولنور سمر باركيرينه كه اسب پالانى ديرلر وقاطره وحماره فاره ديرلر وفرسه فاره ديمزلر بلكه رايع وجواد ديرلر ودواب فره وفره وفرهة ستور جلد چابك دابه لر ج (ودنه كرفتن) وتكبر ايدوب بطر اتمك يقال فره اى بطر واشر (فقه دانستن چيزى را) برنسنه يى بيلمك يقال (فقه الامر بدانست كار را) ايشى بيلدى كه متعدى در (فقه وفقاهة دانا شدن) عالم اولمق (فقه الرجل دانا شد مرد) رجل علم صاحبى اولدى كه لازمدر (ورجل فقيه مرد دانا) علم صاحبى اولان كمسنه لكن فقه صكره علم شريعته وفقيه علم شريعته عالم اولان كمسنه يه تخصيص اولندى (فكه خوش منش شدن) خوش طبيعتلو اولوب لطيفه ومزاح اتمك يقال فكه علم بابندن وفكه فتح بابندن و فكه حسن بابندن (خوش منش شد) خوش طبيعتلو اولدى (وهو فكه دخى خوش منش) خوش طبيعتلو كمسنه لاغ كوى ايله تفسيرى اولندى يعنى مزاح ولطيفه ايدن كمسنه وفى الاساس رجل فكه اى طيب النفس ضحوك ولاغ و لطيفه يه افكوهه واملوحه ديرلر و مفاكهه ممازحه معناسنه در وفى المثل لاتفاكهن امة ولاتبل على اكمة يعنى امه ايله ممازحه اتمه كه سنى رسواى ايدر وموضع عالى يه تبول ايدوب هركس كوروب لوم اولنان كمسنه منزله سنده اولورسين مباسطه لئيمدن نهى مقامنده ضرب اولنور وفى مثل آخر لاتمازحن شريفا فيحقد عليك ولادنيا فيجترئ عليك (كره وكره و كراهية و كراهة دشمن داشتن چيزى را) برنسنه يى دشمن ايدوب سوممك واوصانمق يقال (كره الشئ دشمن داشت چيز را) نسنه يى سومدى (وهى الكراهية جنك) وقت محاربه ده اولان شدت (ودشمن داشت شده) ودشمن اولنان يعنى سويلمين نسنه (وكره وجهه دشمن روى شد) يوزى سويلمدى كه مكروه اولدى وچركين اولدى (وهو كريه الوجه مرد زشت روى) چركين وسويلمز يوزلو كمسنه (كمه: نابيناى مادر زاد شدن) انادن طوغمه كوزسز اولمق يقال (كمه نابيناى مادر زاد شد) انادن طوغمه كوزسز اولدى (وهو اكمه وكمه مرد نابيناى مادر زاد) انادن طوغمه كوزسز اولان كمسنه مؤنثى كمهاء در يقال (فى عمه وكمه فى ضلال وعمى وخرج تيعمه ويتكمه) ديرلر متحير

وضال اولدیغی حالده ذاهب اولدی كه نه طرفه توجه ایده جكین بلمز واستعاره طریقی ایله صكره دن اعمی اولان كمسنه یه دخی اكمه دیرلر قال (مصراع) كمهت عیناه حتی ابیضتاه (نزاهة خرم شدن جای) مكان مفرح وپاك اولمق یقال (نزه المكان) علم بابندن ونزه حسن بابندن (خرم شد جای) مكان مفرح وپاك اولدی (وهو نزه ونزیه جای خرم) خرم اولان مكان (نفه مانده شدن یورولمق یقال نفهت نفسه اعیت (نقه دریافتن) فهم ایتمك یقال فلان لا یفقه ولا ینقه

﴿ المضاعف من هذا الباب ﴾

ب (خب كزبری كردن) خدعه وحیله ایتمك یقال خب كربزی كرد) خدعه ایدوب الدادی وهو خب مرد كربز) خداع وحیله كار كمسنه خب البحر واصابهم الخب دیرلر ریاح ملتوی ودریا زیاده مضطرب اولوب سكان كشتی كناره التجا ایدوب لنكر انداز اولسه لر (زب موی بسیار شدن ابرو) قاشك قیلی چوق اولمق كه قاش كور اولمق تعبیر اولنور یقال (زب بسیار موی ابروشد) قاش كور اولدی (وهو ازب مرد بسیار موی ابرو) قاشی كور كمسنه جوهری مطلقا قیل اوزون وچوق اولمغله تفسیر ایلدی ومصنف اساسده دیدی كه رجل ازب وامرأة زباء دیرلر قاشلرینك وقوللرینك وجسدلرینك قیلی چوق اولسه وفی المثل كل ازب نفوز وفی مثل آخر اسرق من زبابه كه صاغر یابان فاره سی در وتقول صموا عن الحن كأنهم زباب وصموا علی الحرص كأنهم ذباب (صبابة سخت آرزومند شدن) زیاده حریص اولمق كه عاشق اولمق ایله تعبیر اولنور یقال (صب بها وصب الیها عاشق شد بر آن زن) زیاده عاشق اولدی اول خاتونه (وهو صب مرد آرزومند) عاشق اولان كمسنه (طب پزشك شدن) طبیب شدن طبیب اولمق یقال (طب پزشك شد) طبیب اولدی (وهو طب وهو طبیب پزشك) معروفدر جوهری دیدی كه طبیب علم طبه عالم اولان كمسنه در جمع قلتی اطبة وجمع كثرتی اطباء كلور طب وطب وطب لغتدر وفی المثل ان كنت ذا طب فطب لعینیك وعرب هر استاد حاذقه طبیب دیرلر (قبب باریك میان شدن) بلی اینجه اولمق یقال (قب باریك میان شد) بلی اینجه اولدی (وهو اقب مرد باریك میان) بلی اینجه اولان رجل (وهی قباء زن باریك میان) بلی اینجه اولان خاتون لبابه ولب خردمند شدن) عاقل اولمق یقال (لب یلب) علم بابندن ویلب نصر بابندن (خردمند شد) عاقل اولدی (وهو لبیب خردمند) عاقل اولان كمسنه ولب عقل معناسنه جمعی الباب والب وهو رخی اللبب دیرلر واسع الصدر وفی لبب رخی دیرلر سعة حال معناسنه ث (كثاثة وكثوثة انبوه شدن) صیق وكور اولمق یقال كثت لحیته انبوه شد ریش او) آنك صقالی صیق وكور اولدی (وهی كثة ریش انبوه) صیق اولان صقال وكثاء دخی دیرلر وصقالی صیق كمسنه یه كث اللحیة دیرلر وتقول من كانت فی لحیته كثاثة كانت فی عقله غثاثة ج

(زجج باریك وخمیده شدن ابرو) قاش اینجه واكری یعنی مقوس اولمق یقال (زج حاجبه باریك ودوتا شد ابروبش) قاشی اینجه واكری اولدی (وهو ازج مرد كمان ابرو) كمان ابرو اولان كمسنه (وزججت المرأة حاجبها) دیرلر خاتون قاشنی اینجه واوزون اتسه وازجك مؤنثی زجاءدر ومقوس اولان قاشه دخی ازج دیرلر وزجاج شیشه معناسنه در تقول لاتقاس الصخور بالزجاج ولا الخرصان الزجاج ح (بحح وبحة كران آوازشدن) آغیر آوازاولكه بوغوق سسلی اولمق تعبیر اولنور یقال (بح كران آواز شد) بوغوق سسلی اولدی واول قدر چاغردم كه سسم بوغولدی دیه جك یرده (مازلت اصیح حتی ابحنی ذلك) دیرلر وهو (ابح مرد كران آواز) سسی بوغوق كمسنه مؤنثی بحاء كلور (لحح چشم برهم چسبیدن) كوزك قباقلری بری برینه یاپشمق چاپاقدن یقال (لححت عینه) ای التصقت بالرمص فك ادغام ایله استعمال اولنان الفاظدندر ومكان لاح دیرلر ضیق معناسنه د (لدد ستیهیدن) زیاده خصومت ایتمك یقال (لد ستیهید) زیاده خصومت ایتدی (وهو الد والندد ویلندد مرد ستیهنده) زیاده خصومت ایدن كمسنه سفرجل لفظنه الحاق ایچون الد لفظنه نون زیاده ایدوب الندد وكاه همزه‌یی یایه تبدیل ایدوب یلندد دیرلر الد معناسنه والنددك تصغیری الید كلور زیرا تصغیر سببی ایله نون حذف اولنوب اصلنه عودت ایتدی وقوم لد ج ذ (بذاذة وبذوذة زشت شدن) چركین اولمق یقال (بذالشیء زشت شد چیز) چركین اولدی نسنه (وهو بذ زشت چركین نسنه (ورجل باذ الهیئة مرد زشت صورت) چركین صورتلی كمسنه رثیث الهیئة كبی وسیء الحال اولان كمسنه یه حاله بذة دیرلر (لذاذة بامزه شدن) لذتلی یعنی دادلو اولمق كه لازمدر یقال (لذ الشیء بامزه شد چیز) نسنه لذیذ ودادلو اولدی (وهو لذ ولذیذ بامزه) دادلو اولان نسنه (لذة بامزه یافتن) دادلو بولمق یقال (لذ الرجل الشیء بامزه یافت مرد چیزرا) رجل نسنه‌یی دادلو بولدی كه متعدیدر ر (برومبره نیكویی كردن) ایولك ایلمك كه عقوق مقابلیدر (بره نیكویی كرد اورا) اكا ایولك ایلدی (وهو بر وبار نیكویی كننده) ایولك ایدن كمسنه وهم الابرار ج جوهری دیدی كه ابرار برك جمعی وبرره بارك جمعیدر وفی المثل لایعرف هرا من بر ایلك ایدن ایله كملك ایدنی بیلمز دیه جك یرده ضرب اولنور ابن الاعرابی دیدی كه هر قویونی چاغرمغه وبر قویونی سورمكه دیرلر (بر: راست كردن سوكند) یمینی طوغری ایتمك كه یمینده حانث اولمامق تعبیر اولنور یقال (بر فی یمینه راست كفت سوكندش) یمیننده طوغری سویلدی (وراست شدن سوكند) ویمین طوغری اولمق یقال (برت یمینه راست شد سوكندش) یمینی طوغری اولدی یعنی یمین صاحبی یمیننك موجبنی اجرا ایدوب یمینی یرینه بولدی (ویمین برة سوكند راست) طوغری یمین كه صاحبی آنده حانث اولماز (ترر پر كوشت شدن) اتلو وسموز اولمق

وخصومتده زیاده مبالغه قصد اولنسه شدیدلدید دخی دیرلر (منه)

یقال تررت ای صیرت تارا وهوالممتلیٔ (حره سخت تشنه شدن) زیاده صوسزاولمق
یقال (حرالرجل سخت تشنه شدمرد) رجل زیاده صوسز اولدی ویقال اشدالعطش
جرة علی قرة (وهوحران مرد سخت تشنه) زیاده صوسزرجل (وهی حری زن سخت
تشنه) زیاده صوسزخاتون (حرار وحریة وحرارية آزادشدن بنده) عبد وامه
آزاد اولمق یقال (حرالمملوك آزادشد بنده) قول آزاد اولدی (وهو حر آزاد)
آزاد اولان کمسنه جمعی احرار کلور (شراره بد شدن) یارهمز اولمق یقال
(وهوشریر مرد بد) یارهمز کمسنه وهم اشرار وشرار ج (وهوالشر بدی) یارهمزلق
شرورج (وهوشرمنه واوبدتراست ازوی) بوآندن یارهمزدر تقول کان ابوك نارشرارة
وانت منها شرارة شرافعل تفضیل در خیر کبی اشر دیمزلر بلکه اشرلغة دریه در
(ضرارة نابینا شدن) اعمی اولمق یقال (ضرنابیناشد) اعمی اولدی (وهوضریر مرد نابینا)
اعمی اولان کمسنه (مرارة تلخ شدن) آجی اولمق که حلاوة مقابلی در یقال (مرتلخ شد) آجی
اولدی (وهومر ومریر تلخ) آجی اولان نسنه والامر ان الفقر والهرم مصنف رحمه الله
الهرم والمرض دیدی هرکز ایوو کوتی سوز سویلمدی دیه جك محلده ماامر وما احلی دیرلر
وفی المثل صغراها مراها* برفاجره خاتونك اوچ قزی وارایدی که آنلری فحشدن
طشره چیقوب رجاله کورونمکدن منع وهربری کندی شغلی ایله مشغول اولمغله امر
ایدرایدی ایکی کبیره قیزه والدهلرینك نصیحتی ایله عمل ایدوب بزه رضاء مادر لازمدر
دیرلرایدی کوجك قیز بغایت عجیب وغریب درکه بزم والدهمز کندو فحش ایله
آلوده وفجور ایله مشغوله ایکن کندو مرتکب اولدیغی نسنهدن بزی نهی ایدردیدی
مزبوره خاتون بو کلامی استماع ایدوب مثل مذکوری ایراد ایتدی یعنی کوچك قیز
قیزلرك یارهمزی درحقیر اولوب شری غالب اولان کمسنه حقنده ضرب اولنور
صغراها شراها دخی روایت اولندی *س (حس مهربان شدن) مرحمت ایتمك یقال
(حس له) ای رق له (کسس خرد دندان شدن) اوفاق دیشلی اولمق یقال (کس خرد دندان
شد) اوفاق دیشلی اولدی (وهواکس مرد خرد دندان) دیشی اوفاق اولان کمسنه
(مس بسودن) سورمك وصیغه مق یقال (مسه بسوداورا) آنی صیغادی ودکدی (وبه
مس من جنون وباوی حصه ایست ازجنون) آنك حصه سی واردر جنوندن واول کمسنه یه
ممسوس دیرلر *ش (بشاشة وهشاشة کشاده روی شدن) کولر یوزلی اولمق طلاقة
الوجه معناسنه یقال (بش به وهش له والیه کشاده روی شدبوی) اکا طلاقة وجه
ایتدی که کولر یوز کوستردی تعبیر اولنور وفرح ایله تفسیر اولندیغی حروف مذکوره
ایله صله لنموب فرح ایله طلاقة وجه میانده تلازم اولدیغنه بناء اولمق ملاحظه اولنور

حرة حانك کسریله قره به مشاکلة والا اصلی فتح ایله در یعنی زیاده شدید صووق کونده اولان عطش در (منه)

وکاه اولور که شین ثانیه یی یایه قلب ایدوب تبشش دیه جك یرده تبشیش دیرلر (وهو
بش وهش کشاده روی) طلیق الوجه اولان کمسنه *ص (غصه وغصص کرفته کلوشدن
بخوردنی) طعام ایله بوغازی طوطولمق یعنی بوغازینه طعام طوروب آشاغی کیتمامك
یقال (غص بالطعام کرفته کلوشد بخوردنی) طعام ایله بوغازی طوطولدی (وهوغاص
وغصان مرد کرفته کلو بخوردنی) طعام ایله بوغازی طوطولن کمسنه (وسخت تنك شدن
جای بمردم) قومك کثرتی سببیله منزل طار اولمق (وغص المنزل بالناس تنك شد جای
بمردمان) قومه منزل طاری اولدی یعنی منزله صغمدیلرویر یوزی باشمه طار اولدی
دیه جك یرده اغصت الارض علی وغصت بی دیرلر *ض (عض کزیدن) ایصرمق یقال
(عض یده بکزید دستش را) النی ایصردی وملك عضوض ای غشوم وغوامض اموره
مطلع اولان کمسنه یه انه لعض دیرلر وبر کمسنه غضبندن طوطاقلرین ایصرسه فلان
یعضض شفتیه دیرلر (غضاضة تازه شدن) تازه وطری اولمق یقال (اغض الشیٔ تازه شد
چیز) نسنه تازه اولدی وهوغض تازه وطری اولان نسنه غضیض دخی بومعنایه در
وهرنضارت وبهجت صاحبی اولان نسنه یه غض دیرلر غض الشباب کبی ونصر
بابندن غضاضة ذله معناسنه در (قضض ریك آلودشدن) برنسنه قوملو اولمق قضضت
من الطعام دیرلر طعامی اکل ایدرکن دیشنك آراسنه اوفاق طاش کیرسه *ط (ثطط
کوسه شدن) کوسه اولمق یقال (ثط کوسه شد) کوسه اولدی (وهوثط واثط مرد کوسه)
کوسه اولان کمسنه وهم ثط وثطاط ج وقاشلری آز اولان خاتونه ثطة الحاجبین
دیرلر (قطط: پشك شدن موی) صاچ قویرجق اولمق یقال (قطط الشعر پشك شد موی)
صاچ قویرجق اولدی وهوقطط فك ادغام ایله (موی پشك) قویرجق صاچ *ظ (حظ
بهره مند شدن) حصه دار اولمق یقال حظ معلوم صیغه سیله وحظ مجهول صیغه سیله
(بهره مندشد) حصه مند اولدی وهوحظیظ ومحظوظ وحظ وحظی مرد بهره مند حصه
منداولان کمسنه وحظ نصیب معناسنه جمع قلتی احظ وجمع کثرتی حظوظ درواحاظ دخی
کلور علی غیرالقیاس (فظ وفظاظة زفت سخن وزشت خوی شدن) یوغون سوزلو ویارهمز
خویلو اولمق یقال (فظ زفت سخن وزشت خوی شد) یوغون سوزلو ویارهمز خویلو اولدی
(وهوفظ زفت سخن وزشت خوی) یوغون سوزلو ویارهمز خویلو اولان کمسنه وتقول
قوم غلاظ فظاظ کان اخلاقهم فظاظ *ف (سف پیکیدن) دوکوب یومشلتمق یقال (سف
الدواء بپیکید دارورا) دارویی دوکوب یومشالتدی وهوالسفوف داروی پیکیده شده
یومشادلمش دارو ووردی وحقیر اولان نسنه یه سفاف دیرلر عطیه سی آز اولان لئیمه سفیف
اطلاق اولنور تقول تحفظ عن العمل السفساف ولاتسف له بعض الاسفاف (صکك هردوزانو
بهم کوفتن) یورودکده دیزلرین بری برینه اورمق که فرسده عیب عظیم در یقال صکك الحمار

الاسفاف دقة النظر (منه)

برهم زد دو زانورا خر) اشك ايكى ديزلرين برى برينه ووردى (وهو اصك خر
دوزانو بهم زننده) ايكى ديزلرينى برى برينه ووران حمار صك اصلنده مطلقا ضرب
معناسنه‌در صككته ديرلر ضربته معناسنه وصككت الباب ديرلر قپويى وورسه يعنى
قاپه‌سه (فكة احمق شدن) احمق اولمق واول كمسنه كه كلماتى مضطرب اوله فكاك
ديرلر احمق اولديغى ايچوندر وتقول فلان لاتفارقه الفكة ماصبحت السماك الفكة (لفف
ديرزبان) ديل اغير اولمق يعنى بطئ فى الكلام (وستبران شدن) وبوطى قالين اولمق
ضخامة فخذ معناسنه يقال لف الرجل كران زبان شد مرد ياستبران شد رجل بطئ
الكلام يابوطى قالين اولدى (وهو الف مرد كران زبان ياستبران) ديلى اغير يابوطى
قالين كمسنه (وهى لفاء زن كران زبان ياستبران) ديلى اغير يابوطى قالين خاتون *ل (زلل
لاغر سرون شدن) اويلوق آريق اولمق يقال (زل لاغر سرون شد) اريق اويلقلو اولدى
وهو ازل مرد لاغر سرون آريق اوياوقلو رجل (وهى زلاء زن لاغر سرون) اريق
اويلقلو خاتون واول درهم كه وزنى ناقص اولسه زال ديرلر وماء صافى‌يه زلال تسميه
اولنديغى بوغازده ايلشميوب مزايله ايتديكى ايچون (شلل چنك شدن) ال چولاق اولمق
يقال (شلت يده چنك شد دست او) آنك الى چولاق اولدى (وهو اشل مرد چنك)
چولاق رجل (وهى شلاء زن چنك) چولاق خاتون ودعا مقامنده لاتشلل يدك ولا
تكلل ديرلر وايواوق اتان كمسنه‌يه دعا ايدوب لاشللاً ولاعمى ولاشل عشرك ديرلر
(ظلول همه روز كار كردن) بتون كون صباحدن اخشامه قدر ايش ايشليوب كيجه
وقتى ايشلمامك يقال (ظل يفعل كذا درهمه روز دربهمان كاربود) بتون كون فلان
ايشده اولدى (مل وملا وملالة سير شدن) طويوب اوصانمق يقال (مله ومل منه سير
شدازوى) آندن يوريلوب اوصاندى (وهو ملول مرد سير) اوصانن كمسنه (جم بى سرو
شدميش نر) بوينوزسز اولدى قوچ كه قباق تعبير اولنور (وهو اجم كبش بى شاخ)
بوينوزسز اولان قوچ واجم الامر ديرلر برايش زياده قريب اولسه يقال اجم
الفراق اى حان (ومرد بى نيزه) ونيزه‌سى اولميان كمسنه (وبناء بى كنكره) وشرفه‌سى اولميان
بناء مؤنثى جاء‌در (حمم سياه شدن) قره اولمق يقال (حم سياه شد) قره اولدى (وهو احم
چيز سياه) قره نسنه وكوزلرى سياه اولان كمسنه احم المقلتين وحم وجهه وسخم ديرلر
تشهير اولنان كمسنه‌نك يوزينى قره‌لسه‌لر واستحم الرجل ديرلر غسل ايتسه حمامده
اولسون اولمسون وحميم عرق معناسنه وحمامدن چيقوب ديرلين كمسنه‌يه صحتلر
اولسون ديه‌جك يرده طابت حتك وحميمك ديرلر يعنى حمامك وعرقك طيب اولسون
يعنى حضرت الله جسمكه صحت ويرسون زيرا عرق معافى اولان كمسنه‌دن طيب

چنك شل معناسنه‌در يعنى ال چولاق اولمق (منه)

مبتلا اولان كمسنه‌دن خبيث‌در (شمم بلند بينى شدن) بورنى يوكسك اولمق كه بورونك
قصبه‌سى مرتفع ويوقاروسى مستوى اولمقدن عبارتدر واكر قصبه‌سنده انحداب
اولورسه اقنا ديرلر يقال (شم بلند بينى شد) بورنى يوكسك اولدى (وهو اشم مرد بلند
بينى) بورنى يوكسك اولان كمسنه مؤنثى شماء ومذكر ومؤنثك جمعى شم كلور وفلان
كمسنه‌نك عندنده نه وارنه يوق يوقله ديه‌جك يرده شامم فلانا ديرلر (صمم كرشدن) صاغر اولمق
يقال (صم الرجل كرشد مرد) صاغر اولدى رجل (وسخت شدن سنك) وطاش قاتى
اولمق يقال (صم الحجر سخت شد سنك) طاش قاتى اولدى (وهم اصم مرد كر) صاغر
كمسنه (وسنك سخت) قاتى طاش وبر كمسنه‌يى چاغرسه‌لر وجواب ويرمسه اصمه دعائى
ديرلر وشدة صوت ايله چاغرسه دعاه دعوة الاصم ديرلر وهو صم ج *ن (غنة وغنن
سخن بينى كفتن سوزى بوروندن سويلمك يقال (غن سخن به بينى كفت) سوزى بورنيله
سويلدى (وهو اغن سخن به بينى كوينده) سوزى بورنيله سويلين كمسنه *ه (فهه وفهاهة
درماندن درسخن) سوز سويلركن عاجز اولمق يعنى حصر اولمق يقال (فه درماند
درسخن) سوزده يورلدى (وهوفه مرد درمانده درسخن) سوز سويلرايكن عاجز اولان
كمسنه ويقال سفيه فهيه بيهقى ديدى كه بوبابده اصل اوزره فك ادغام ايله استعمال
اولنان كلمات بونلردر ضبب البلد لححجت عينه مششت الدابة قططت الشعر صككك
الرجل باقى قياس اوزره ادغام ايله‌در

﴿ المعتل الفاء بالواو من هذا الباب ﴾

*آ (وباء ووباءة وباناك شدن) وبالو اولمق يقال (وبئ البلد) علم بابندن اوله ناظردر ووبؤ حسن
بابندن ووبئ علم بابندن مجهول صيغه‌سيله ثانى‌يه ناظرلردر (وباناك شدشهر) شهر وبالو اولدى
وهووبئ ووبئ وموبوء شهر وباناك) وبااصابت ايدن شهر (وطئ ووطاء ووطئة سپردن)
باصمق يقال (وطئ الارض بسپرد زمين را) يرى باصدى (وطاء جماع كردن) جماع ايتمك
يقال (وطئ المرأة جماع كردزن را) خاتونه جماع ايتدى (ورب تباه شدن رك) طمر فاسد
اولمق واول طمره ورب ديرلر (وصب دردمند شدن) مريض اولمق يقال (وصب دردمند
شد) مريض اولدى (وهووصب مرد دردمند) مريض اولان كمسنه ويقال نصب ووصب
وبر كمسنه كندو واهلى مريض اولسه وصب موصب ديرلر وواصب وواجب ودائم معناسنه‌در
*ح (ودح خشك شدن بول وپشك بركوسفند) قويونك قويريغنده بول ونجس قوريمق
*خ (وسخ شوخكين شدن) چركلو اولمق يقال (وسخ شوخكين شد) چركلو اولدى *د (وبد
ودمد خشمكين شدن) غضب ايتمك ويعديان بعلى (ومد سخت كرم شدن) زياده اسى اولمق
يقال (ومد اليوم سخت كرم شدروز) كوندوز زياده اسى اولدى (وهو ومد وومدان سخت

وفى المثل ياكل بضرس ويطؤ بظلف كفران نعمته مبتلا اولان كمسنه‌ده ضرب اولنور (منه)

كرم)زياده اسی اولان نسنه وومدشدةعيش وسوء حال معناسنه دخی كلور (وبر
پرپشم شدن شتر) دوه زياده توكلی اولمق واول دوه يه وبر واكر زياده چوق توكلی
اولسه أوبر ديرلر (وجر ترسيدن)خوف ايتمك وجر ديرلر وجل كبی خاف معناسنه
خوف ايدن كمسنه يه وجر ومؤنثنده وجره ديرلر وجراء ديمزلر (وحر كينه كرفتن)
بغض ايتمك وغر كبی وحر صدره علی ديرلر وغر معناسنه (وضر جرب آلودشدن)
برنسنه ياغ بيلاشغی اولمق يقال (وضر الاناء چربو كرفت خنور) قاب چاناق ياغلو اولدی
(وهو وضر چرب كيرنده) ياغلی اولان نسنه وتشنيع مقامنده كان نقی العرض فوضره
بالدناءة ديرلر (وقر كران شدن كوش)قولاق آغير يعنی صاغر اولمق يقال (وقرت اذنه
كران شد كوشش)قولاغی صاغر اولدی وبر كمسنه يی بورج باصسه اوقره الدين ديرلر
اثقله معناسنه ضرام السقط ده ديدی كه فلان فقير وقيرای اثقله الدين (وقره لنكيدن
ستور) دابه نك طيرنغنه طاش مثللو نسنه اصابت ايتمكدن اغسامق وبر كمسنه العياذ بالله
تعالی مصيبت عظيمه يه دوچار اولوب صبر وتحمل ايلسه كانت وقرة فی صخرة ديرلر
يعنی مصيبت اكا تأثير ايتمدی الا صخره يه برشیء طوقوندقده نه قدرجه رخنه
حاصل اولورسه اول قدر تأثير ايتدی ٭ص (وقص كوته كردن شدن) بويونی قيصه
اولمق قصر العنق معناسنه يقال (وقص كوته كردن شد) بويونی قصه اولدی
(وهو اوقص كوته كردن)بويونی قصه اولان كمسنه قصير العنق معناسنه مؤنثی وقصاء در
ووقصت عنقه ديرلر بويونی اينجه اولسه وآتش افروزه دخی وقص ديرلر يقال
وقص علی نارك يعنی اينجه اودون القا ايله ٭ ع (وجع دردمندشدن) مرضلو اولمق
يقال وجع يوجع ييجع ياجع دردمندشد مريض اولدی واول كمسنه يه وجع فلان يوجع
رأسه ويوجعه رأسه ديرلر باشی آغريسه (سعة فراخ شدن) واسع اولمق يقال وسع يسع
فراخ شد واسع اولدی وهو واسع كه بول وككيش تعبير اولنور (وكنجيدن)
وصيغشمق يقال (وسع المكان بكنجيد بجای) مكانه صيغدی (ووارسيدن) ويتشمك يقال
(وسعه المكان وارسيد اوراجای) مكان اكا يتشدی يعنی مكان اكا تام كلوب ايچنه صيغدی
(ولا يسعك ان تفعل كذا نميرسد تراكه چنين كار كنی) سكا يتشمز كه سن شويله
ايش ايده سن يعنی لايق دكلدر وهو الوسع توان قدرت (وكع انكشت سترك پای
برديكر افتادن) آياغك باش پرمغی يانندہ اولان پرمق اوزرينه دوشمك كه باش
پرمغك ديبی طشره چيقمش كورينه يقال (وكع انكشت سترك پايش برديكر افتاد)
اياغنك باش پارمغی يانده كنك اوزرينه دوشدی وهو اوكع انكشت سترك برديكر افتاده اول
كمسنه (ولع وولوع سخت حريص شدن) زياده حريص اولمق (وهو ولع سخت حريص)
زياده حريص اولان كمسنه ٭ غ (وثغ بزه مند وهلاك شدن) آثم اولمغله هلاك اولمق يقال

واسع اسماء الهيه دندر
عرب كثير العطا اولان
كمسنه يه واسع ديرلر
وبعضيلر اسم واسع
هرشيئه عالم ومحيط
معناسنه در ديدی
(منه)

وثغ اثم وهلك واوثغ دينه بالاثم ٭ف (وكف بزه مندشدن) كناهكار اولمق يقال وكف
يو كف ای اثم وعيب ومنقصه معناسنه دخی كلور يقال (ليس عليك فيه وكف ای عيب
ومنقصة (وطف انبوه شدن موی ابرو)قاشك قيلی چوق اولمق يقال (وطف الحاجب
انبوه شد موی ابرو) قاشك قيلی چوق وصيق اولدی (وهو اوطف مرد انبوه موی
ابرو)قاشی كور كمسنه وعامهٔ كتب لغتده قاشنك وكپركنك قيلی چوق كمسنه ديو تفسير
اولندی (وجل وموجل ترسيدن) خوف ايتمك يقال (وجل بترسيد) قورقدی (وهو
اوجل ووجل ترسان) خوف ايدن كمسنه (وحل ووحل دركل تنك افتادن) صولی
چاموره دوشمك يقال (وحل فی الوحل در افتاد دركل تنك) صولی چاموره
دوشدی (وهو وحل وموحول مرد دركل افتاده) صيوق چاموره دوشن كمسنه (وهل
ترسيدن)قورقمق وفزع ايتمك واول كمسنه يه وهل ديرلر (وفراموش وخطا كردن)
واونوتمق وخطا ايتمك ٭م (وحم برآبستنی آرزو خواستن) خاتون حامل ايكن هر
نسنه يی آرزو ايتمك كه تركيده آش يرن خاتون هر كورديكی طعامدن استرديرلر
وفی المثل وحمی ولا حبل يعنی خاتون هر كوردوكين وهر ايشتديكن اشتها ايدر مع هذا
حملی يوق طعامه حريص اولان كمسنه وحاجتی اولميان نسنه يی طلب ايدن كمسنه حقنده
ضرب اولنور (وخامة نا كوارد كرفتن) طعامدن امتلا اولمق يقال وخم يوخم معلوم
صيغه سيله ووخم يوخم مجهول صيغه سيله نا كوارد كرفت اورا آنی هضم اولمين
طعام اخذ ايتدی يعنی امتلا اولدی (وهو وخم نا كوارد كرفته) امتلا اولان كمسنه (وغم
كينه كرفتن) بغض ايتمك ابن جنی ورث بابندن در ديدی (وهم غلط كردن)غلط ايتمك
يقال (وهم فی الحساب غلط كرد درشمار) حسابده غلط ايتدی يوهم علم بابندن ويهم
ورث بابندن ٭ن (وسن بی هوش شدن ازدم چاه) قويونك نفسندن بيهوش اولمق
مدة مديده آغزی آچلمين قويونك آغزينی آچدقده واقع اولور واول كمسنه يه وسن
ديرلر ٭ ه (وله شيفته شدن) عقلی كيتمك يقال (ولهت شيفته شد زن) خاتونك ولدينه
زياده وجدندن محزون اولوب عقلی كيتدی توله وتله واوك حذف واثباتی لغتدر
وهی واله ووالهة تانك اثبات وحذفی جائزدر زن شيفته عقلی كيتمش خاتون وفعل
مذكور عادتی اولان خاتونه ميلاه ديرلر كه اصلی مولاه در

﴿ المعتل الفاء المضاعف من هذا الباب ﴾

د٭ود ووداده ووداده دوست داشتن) محبت ايتمك كه سومك تعبير اولنور يقال (ودالامر
يوده دوست داشت كاررا) ايشی سودی (وآرزو بردن) وبرنسنه يی آرزو ايتمك يقال
ويودی لو كان كذا در آرزوی منست كه او چنان بودی) فلان نسنه نك شويله اولمه سی
بنم آرزومده در يعنی شويله اولمه سنی تمنی ايدرم

المعتل الفاء بالياء

س‌ه (يأس ويأسة نوميدشدن) ناامیداولمق یقال (یئس من الشیٔ ییئس علم بابندن وییٔس
ورث بابندن(وأیس من الشیٔ نومید شداز چیز)نسنه‌دن مأیوس اولدی یعنی امیدی
منقطع اولدی ابن السکیت دیدی‌که أیس وبأس برمعنایه‌در ومصدرلری برابردر
(وهویؤس مردنومیدشده)ناامید اولان کمسنه‌ویقال الله یخلف وبؤس والعبد کنود
یؤوس یعنی حضرت الله فوت اولان شیئه خلف وعوض ویرر عبدایسه ناامیددر(یأس
دانستن) بیلمك علم معناسنه یقال (یئس الامر بدانست کاررا)ایشی بیلدی مخفی اولمیه‌که
یأسدن علم مراد اولدیغنك وجهی بودرکه البته حرص وطمع باعث اضطراب
وانقطاعی موجب سکون وطمانینة‌در کذلك جهل سبب طبطاب وزوالی علة ظمانیندرکه
علم آندن عبارتدر لهذا الیأس احدی الراحتین کلامی زبان زد صغیروکبیراولدی (یبس
ویبوسة خشك شدن) قوریمق یقال یبس الشیٔ ییبس علم بابندن ویبس ورث بابندن
(خشك شدچیز)قوریدی نسنه(وهویابس خشك)قوری نسنه(ومکان یبس)بانك فتحیله
(جای خشك شده)رطوبتی کیدوب.قوریمش مکان(وحطب یبس)بانك سکونیله (هیزم
خشك)قوری اوطون ثعلب دیدی‌که یبس خلقی قوریده استعمال اولنور طاش ودمور
کبی وابن السکیت یبس یابسك جمعیدر راکب ورکب کبی دیدی ومابینمزده اولان
علاقه‌یی قطع ایتمه دیه‌جك یرده لاتوبس الثری بینی وبینك دیرلروقاتی طاشه حجر یابس دیرلر
قال بیت اذا انت لم تعشق ولم تدر ما الهوی ۞ فکن حجرا من یابس الصخر جلمدا۞ وقلیل
الخیر اولان رجله یابس ویبس وخاتونه یابسه ویبس دیرلر ه‍ ظ(یقظة بیدارشدن)
اویانیق اولمق که نوم مقابلی‌در یقال(یقظ بیدارشد)اویانیق اولدی (وهو یقظان ویقظ
ویقظ مردبیدار)اویانیق کمسنه‌وهم ایقاظ ج ایشان همه بیدار آنلر جمله‌اویانیق(وهی
یقضی زن بیدار)اویانیق خاتون ه‍ م (یتم ویتم بی پدرشدن مردم وبی مادر شدن چاورا)
انسانده باباسی وحیواناتده انه‌سی اولمامق یقال یتم علم بابندن ویتم حسن بابندن یتیم
شدیتیم اولدی(وهو یتیم مردبی پدروچاروای بی مادر) باباسز انسان واناسز حیوان
وهم یتامی ج وایتام دخی کلوروانا‌سی وباباسی اولمیان صبی‌یه یتیم مقطع دیرلروخاتونك
اولادلری یتیم اولدی دیه‌جك یرده ایتمت المرأة دیرلر ودخی هرنسنه‌که عدیم المثل
اوله‌اکادخی یتیم اطلاق اولنورولهذا یقال(درة یتیمة مرواریدشاهوار)پادشاهلره لایق
اینجو که برصدفده فقط بردانه بولنمغله دریکدانه دیرلر ه‍ ن(یمن جحسته شدن) مبارك اولمق که
شوم مقابلی‌در لهذا نیکبخت شدن ایله دخی تفسیر اولندی یقال یمن علم بابندن ویمن
حسن بابندن ویمن مجهول صیغه‌سیله(خجسته شد)مبارك اولدی وهو ایمن ومیمون خجسته

مبارك اولان نسنه بیت علی الصباح نظر برجال روز افزون ۞ نشان بخت
بلنداست وطالع میمون ۞ علی الخصوص کسی را که طبع موزونست ۞ چه کونه
دوست ندارد شمایل موزون ۞

المعتل العين بالواو من هذا الباب

ه‍ ج(عوج وعوج کژشدن) اکری اولمق یقال عوج العود اوله ناظردر (کژشدچوب)
اغاج اکری اولدی وعوج الامر ثانی‌یه ناظردر (کژشدکار) ایش اکری اولوب مستقیم
اولمدی ومصنف اساسده دیدی‌که عودده عوج رأیده عوج مستعملدر وابن السکیت
دیدی‌که هرنسنه منتصب واکری اوله دیوار کبی واغاج کبی آنده عوج عینك فتحیله
وهرنسنه‌که یراوزرنده اولوب واکری اوله آنده ودین ومعاشده عوج عینك کسریله
مستعملدر (وهواعوج کژ) مطلقا اکری اولان نسنه وبدخوی اولان کمسنه‌یه دخی
اعوج دیرلر وتقول استعیذ بالله من کل اهوج اعوج ودخی برکمسنه‌یه چوق سویله‌مه
دیلکی بندن کس دیه‌جك یرده عج عنی لسانك دیرلر (هوج سبکسار شدن) احمق اولمق
یقال (هوج الرجل ابله شدمرد) رجل احمق اولدی (وهواهوج مردابله) ابله اولان
کمسنه واساسده طویل احمق ایله تفسیر ایتدی (وسخت جستن باد) ویل شدید اسمك
یقال(هوجت الریح سخت جست باد) ییل شدید اسوب بیوتی خراب ایتدی(وهوالهوجاء
بادسخت جهنده)شدیداسن ییل ه‍ د(اود کژشدن) اکری اولمق یقال(اود کژشد) اکری
اولدی(وهواود کژ)اکری اولان نسنه (قود دراز کردن شدن) بویونی اوزون اولمق
یقال(قود الفرس والبعیر دراز کردن شداسب وشتر)آت ودوه اوزون بیونلو اولدی
(وهواقود دراز کردن) اوزون بیونلی واول کمسنه‌که یوزی طوغریسنه نظر ایدوب ایکی
جانبنه التفات ایتمکیچون بیوننی بوکمیه اکادخی اقوددیرلر لهذا اقوددیوب بخیلدن کنایه
ایدرلر زیرا لئیم اولان کمسنه طعام اکل ایدرکن ایکی طرفنه باقمز بلکه برآشنا کوروب
طعامه دعوت لازم کلور دیوقال بیت ان الکریم حوله متلفت ۞ وان اللئیم دائم الطرف
اقود ۞ ومؤنثی قوداء کلور ه‍ ر(حور چشم سیاه شدن) قره کوزلو اولمق یقال (حور سیاه
چشم شد) قره کوزلی اولدی (وهواحور مرد سیاه چشم)قره کوزلی اولان کمسنه(زور
کژ شدن سینه) کوکس اکری اولمق که آتك کوکسنك ایکی طرفنده اولان ایکی
یومری اتك بری ایچری وبری طیشاری چیقمقدن عبارتدرکه اول اتلره فهدتین دیرلر
یقال(زور کژ سینه‌شد) کوکسی اکری اولدی (وهوازور کژسینه) کوکسی اکری
فرس (صور کژشدن کردن) بیون اکری اولمق یقال(صور کژ کردن شد)بویونی اکری
اولدی وصور اصلنده مطلقا اکری اولمقدر صاروجهه الی دیرلر اقبال ایتسه وهو

اصور کژ کردن) بویونی اکری اولان کمسنه وصوار صیغر سوریسی وصوارمسك نافه‌سی معناسنه‌در یقال لا انساك مالاح صوار ومافاح صوار (هور وهؤور ریهیده‌شدن) بریومشق اولمغله ییقلمق یقال (هارالجرف بریهید کنارهٔ جو) آرغیك کناری ییقلدی (وهوهائر وهار وهار ریهیده) ییقلمش یر وانهار الهدم معناسنه‌در *س (سوس شپشه‌در افتادن) صوفه کووه ونحله‌بت ومیوه‌یه قورت دوشمك یقال ساس یساس ای وقع السوس وشو کیفیت بنی غم ایله هلاك ایتدی دیه‌جك یرده سوس عظمی ودود جسمی دیرلر (شوس بکوشهٔ چشم نکریستن ازتکبر) وتکبردن ناشی کوز قویروغی ایله نظر ایتمك یقال (شوس بکوشهٔ چشم نکریست) کوز قویروغیله باقدی (وهواشوس مرد بکوشهٔ چشم نکرنده) کوز قویروغیله بقان کمسنه *ص (حوص تنك چشم شدن) طار کوزلی اولمق جوهری کوز قویروغی طار اولمق وکوزك بری طار اولمق ایله دخی تفسیر ایتدی مصنف اساسه‌ده دیدی که حوصت عینه دیرلر اکر کوزونك قویروغی طار اولسه کویا کوزونك برطرفی خیاط اولنمشدر زیرا حوص اصلنده خیاط معناسنه‌در یقال (حاص عین الصقر) ای خاطها یقال (حوص تنك چشم شد) طار کوزلی اولدی (وهواحوص مرد تنك چشم) کوزی طار اولان کمسنه مؤنثی حوصاء در امرأة حوصاء وعین حوصاء خوص در مغاك افتادن چشم) کوز چوقورنده دوشمك یقال (خوص در مغاك افتادن چشم شد) کوز چوقوره دوشمش اولدی (وهواخوص مرد در مغاك افتاده چشم) کوزی چوقوره دوشمش کمسنه مؤنثی خوصاء کلور وفی الاساس عین خوصاء دیرلر کوز کوچك وچوقورینه باتمش اولسه وتخاوص آندن عبارتدر که کوزین اوق طوغرولدر یاشمسه نظر ایدر کبی ایتسه یقال اذا طلعت الجوزاء خرجت الریح الخوصاء خوصاء اول ریح شدیده در که کوز آچاق ممکن اولمادیغندن متخاوص کمسنه کبی باقیلور ویوکسك تپه‌یه ودرین قویویه هضبهٔ خوصاء وبئر خوصاء دیدکلری بوجهتدندر *ف (خوف ومخافه وخیفه ترسیدن) قورقمق یقال (خافه وخاف منه ترسید ازوی) آندن قورقدی *ق (روق دراز دندان شدن) دیشلری اوزون اولمق که اوسته اولان اوك دیشلرندن اوزون اولمقدر یقال (روق دراز دندان شد) اوزون دیشلی اولدی (وهواروق دراز دندان) اوزون دیشلی اولان کمسنه (فوق شکسته سوفار شدن تیر) اوقك کژی قرلمق یقال (فوق السهم تیر شکسته سوفار شد) اوقك کژی قیرلدی (وهوافوق تیر شکسته سوفار) کژی قیرلمش اوق (فقت السهم اوقك کزینی قیردم وفوقت السهم اوقه کژ یاپدم معناسنه‌در اصمعی دیدی که برکمسنه امیدوار اولدیغی مرتبه‌دن ناقص نصیب ایله عودت اتسه رجع بأفوق ناصل دیرلر یعنی قریق وپیکانسز اوق ایله عودت ایتدی وفواق السهم دیرلر حین رمی‌ده اوقوك کزینه کیریش کچورسه تقول لازلت فی الخیر موفقا

قال فی الکشکول لبهاء الدین العاملی قال القاضی فی تفسیر قوله تعالی لاخوف علیهم ولاهم یحزنون ان الخوف علی المتوقع والحزن علی الواقع وفیه نظر لقوله تعالی انی لیحزننی ان تذهبوا به ویمکن دفعه بان المراد انه یحزننی تصور ذهابکم به وبهذا یندفع اعتراض ابن مالك علی النحاة بالایة الکریمة فی قولهم ان لام الابتداء تخلص المضارع للحال کما لایخفی انتهی (منه)

(وسهمك)

وسهمك فی الکرم مفوقا *ك (نوك ونوك احمق شدن) احمق اولمق یقال (نوك احمق شد) احمق اولدی (وهوانوك مرد احمق) احمق کمسنه وهم نوکی ج *ل (حؤول وحول کژ چشم شدن) اکری کوزلی اولمق یقال حالت عینه تحال واوی الفه قلب ایله که اوله ناظردر وحولت عینه تحول اصل اوزره که ثانی‌یه ناظردر (کژ چشم شد) اکری کوزلی اولدی (وهو احول کژ چشم) اکری کوزلی اولان کمسنه وبرکمسنه قامچیسنی قالدیروب برکمسنه‌یی ضرب ایچون توجه ایتسه احال علیه بالسوط یضربه دیرلر اقبل معناسنه قال بیت وکنت کذئب السوء لما رأی دما ❁ بصاحبه یوما احال علی الدم ❁ وفی المثل تجنب روضة واحال یعدو یعنی مکان حصبدن احتراز ایدوب تجاوزه اقبال ایتدی شقایی راحت اوزرینه ترجیح ایدن کمسنه حقنده ضرب اولنور *م (نوم ومنام خفتن) اویومق یقال (نام بخفت) اویودی (وتنبه یانومان بیدار شو ای بسیار خواب کننده) اویان ای چوق اویویان کمسنه ورجل نومان دیمك جائز دکلدر زیرا نومان لفظی ندایه مخصوصدر (وکهنه شدن جامه) وجامه اسکی اولمق (وکاسد شدن بازار) بازار کاسد اولمق *ه (شوة زشت روی شدن) چرکین یوزلی اولمق یقال (شوه زشت روی شد) چرکین یوزلی اولدی (وهو اشوه مرد زشت روی) چرکین یوزلی رجل (وهی شوهاء زن زشت روی) چرکین یوزلی خاتون (فوه فراخ دهن شدن) آغزی واسع اولمق یقال (فوه فراخ دهن شد) آغزی واسع اولدی (وهو افوه مرد فراخ دهن) آغزی واسع اولان رجل

نوابغ‌ده دیدی که الحیل مع الحول لاتدنی عند الحول ای التحول یعنی احول اولان کمسنه‌یه حیله کارلق بر مرتبه‌درکه بوخصلتدن منفك اولمق امیدی یوقدر صاحب الطاق عراقه والی اولدقده دیدیلر که لولا انه احول لما ضبط ملك العراق (منه) بیت * مهابت توبر افروزد آتش از دریا کفایت توبر انکیزد آب از آتش وفی المثل الهیبة خیبة یعنی برنسنه‌دن خوف اندن حرمانه سببدر قال بیت من راقب الناس مات هما وفاز باللذة الجسور (منه)

❁ المعتل العین بالیاء من هذا الباب ❁

*آ (شیئا وشیئة ومشاءة ومشیئة ومشائیة خواستن) مراد ایتمك که دیله‌مك تعبیر اولنور یقال (شاء الامر بخواست چیزرا) نسنه‌یی مراد ایتدی *ب (هیبة ومهابة ترسیدن) قورقمق یقال (هابه بترسید ازوی) قورقدی آندن ومهیب ومهوب مخوف عنه ویهوب ناسدن خوف ایدن کمسنه‌در *ح (فیح فراخ کام شدن) آدیم واسع اولمق یقال (فیح فراخ کام شد) ککیش اولدی آدیمی (وهوافیح مرد فراخ کام) واسع الخطوه اولان کمسنه *د (جید دراز کردن شدن) اوزون بیونلی اولمق یقال (جید دراز کردن شد) اوزون بیونلی اولدی (وهو اجید مرد دراز کردن) اوزون بیونلی کمسنه ومؤنثی جیداء در (صید سر بالا کرفتن از تکبر) تکبردن ناشی باشین یوقاری قالدیرمق که صوروتمق تعبیر اولنور اول کمسنه‌یه اصید دیرلر اصلنده دوه ده مستعملدر که باشنده بردردی اولمغله باشنی اشاغی اکه‌مز وملوکه اصید اطلاق اولندیغی یمین وشماله التفات ایتمدیکی ایچوندر (غید بانعومت شدن) نازك ویومشق اولمق یقال (غید بانعومت شد) یومشق ونازك اولدی (وهو اغید مرد

بانعومت) نازك و يومشق بدنلى اولان كمسنه مؤنثى غيداء وجمعى غيد كلور يقال نساء غيد جيد يوم لقائهن عيد (ومائل كردن شدن درغنودن) واويوقلديغى وقتده بويونى برطرفه مائل اولمق وفى الصحاح الاغيد الوسنان المائل العنق (كود ومكادة وكيدودة نزديك شدن بفعل) ايشلمكه قريب اولمق يقال (كاد يفعل كذا اى قرب ان يفعله ٭ر (حيرة سركشته شدن) متحير اولمق يقال حار يحار سركشته شد) متحير اولدى (وهو حائر وحيران مرد سركشته) متحير اولان كمسنه وهم حيارى ج مؤنثى حيرى كلور جمعى كذلك حيارى در (غيرة وغار وغيار رشك بردن) كونولمك يقال (غار على المرأة من فلان رشك برد برزن از بهمان) كونولدى خاتونى فلان كمسنه دن كه قيصقاندى تعبير اولنور (وهو غيران وغيور مرد رشك برنده) كونى ايدن كمسنه وهم غيارى وغيارى ج كه غيران لفظنك جمعيدر وغيور لفظنك جمعى غير كلور (وهى غيرى زن رشك برنده) كونولين خاتون ٭ط (طوط مست شدن شتر) دوه هيجان و هدير ايتمك كه كوكرمك تعبير اولنور يطاط ويطيط لغتدر ٭ف (خيف زاغ چشم شدن) قارغه كوزلى يعنى بر كوزى سياه وبر كوزى كوك اولمق يقال (خيف زاغ چشم شد) قارغه كوزلى اولدى (وهو اخيف مرد زاغ چشم) قارغه كوزلى اولان كمسنه وخيف ماده سنده اختلاف معناسى مأخوذ اولمغله الناس اخياف ديرلر مختلفون معناسنه (عياف منش بردن) كوكول دونمك كه ايكرنمك تعبير اولنور وفى المثل يضرب الثور اذا عاف البقر بر كمسنه نك جرمى سبيله جرمى اولميان كمسنه يى مؤاخذه حقنده ضرب اولنور قال بيت كما ضرب اليعسوب ان عاف باقر ٭ وما ذنبه انه عاقت الماء باقر ٭ ولقد احسن النابغة فى هذا المعنى بيت وحملتنى ذنب امرء وتركته ٭ كذا العز يكون غيره وهو راتع ٭ وفى مثل آخر لو كويت على داء لم اغضب كه هله صوچوم اوليدى كوجومه كلمزدى وطعام وشرابدن ايكره نن كمسنه يه عيوف ديرلر قال بيت وانى بشراب المياه اذا صفت ٭ وانى اذا كدرتها لعيوف (هيف باريك ميان شدن) اينجه بللى اولمق يقال (هيف باريك ميان شد) اينجه بللو اولدى (وهو اهيف مرد باريك ميان) بيلى اينجه اولان كمسنه ٭ل (مخيلة وخال ومخالة پنداشتن) ظن ايتمك يقال (خال الرجل كريما پنداشت مردرا كريم) فلان رجلى كريم ظن ايتدى مستقبلى اخال كلور همزه نك كسرى ايله كه فصيح اولان بودر وبنو اسد اخال ديرلر همزه نك فتحيله كه قياس اولان بودر وفى المثل من يسمع يخل بر كمسنه دن بر كمسنه يه بر خبر بالغ اولدقده بو كمسنه اول كمسنه يى متهم ايدوب بو كلامى تكلم ايدر هذا ما قاله فى المستقصى ميدانى ديدى كه يعنى بر كمسنه ناسك اخبار ومعايبنى استماع ايتسه آنلره قلبنده سوء ظن حاصل اولور ناسدن عزلته ترغيب مقامنده ضرب اولنور

ولفظ يخل ظننت بابندن اولمغله ايكى مفعوله متعدى اولور لكن بو مقامده مفعولينى معا حذف اولندى (نيل يافتن) بولمق يقال (نال الشى يافت چيزرا) نسنه يى بولدى (ورسيدن) يتشمك يقال (ناله امر رسيد بوى كار) اكا ايش يتشدى كه باشنه بر ايش كلدى تعبير اولنور (وزيان رسانيدن) وضرر يتشدرمك يقال (نال من عدو زيان كرد دشمن را) دشمنه ضرر يتشديردى (ونال الوتد رسيد ميخ) ميخ يتشدى يعنى قرارين بولوب واصل اوله جغى يره واصل اولدى كه طشرده قالمدى نال ينال اصلنده نيل ينيل در نونك فتحيله متكلمنده نلت ديرلر نونك كسريله

المعتل اللام من هذا الباب

(صباء صادك) فتحى ومد ايله (با كودكان بازى كردن) صبيان ايله لعب ايتمك (غباوغباوت درنايافتن) فهم ايتمامك وغافل اولمق بنفسه وعن ايله متعدى اولور يقال (غبى عن كذا وغبيه غافل شد از بهمان چيز) غافل اولدى فلان نسنه دن (وهو غبى مرد درنايابنده) فهم ايتمين كمسه وغبى على الشىء دخى بو معنايه در وتقول الاغبياء اكثرهم اغنياء ٭ت (فتاء جوان شدن) يكيت اولمق يقال فتىء وهو فتىء السن كه كنج ياشلى تعبير اولنور وعرب كريم اولان كمسنه يه فتى ديرلر شيخ اولسون شاب اولسون ويقال ابرد من شيخ يتفتى اى يتشبه بالصبيان وتقول هؤلاء فتو ليس فيهم فتوة ٭ث (لثى نمكين شدن) قورى نسنه ياش اولمق يقال (لثى الشىء اى ندى وهذا ثوب لث ديرلر اكر ثوب عرقدن نمناك اولسه ٭ج (حجى حريص شدن) حريص اولمق فرا ديدى كه حجيت الشىء ديرلر ولمعت معناسنه همزه ايله وهمزه سز جائزدر ٭ح (ضحاه وضحى با آفتاب كاه نشستن) آفتابك شعاعى واقع اولان موضعده اوتورمق ومطلقا شمسك ضوئى دوشن موضعه ضروحه دخى ديرلر يقال (ضحى الشمس در آفتاب كاه نشست) كونشده اوتوردى (وخوى كردن) ودرله مك يقال (ضحيت) اى عرقت ٭د (ردى هلاك شدن) هلاك اولمق يقال (ردى هلاك شد) هلاك اولدى (وهو ردمرد هلاك شده) هلاك اولان كمسنه (سدى بسيار نم شدن) زياده ياش اولمق يقال (سديت الارض) اى كثر نداها من السماء (صدى تشنه شدن) صوسز اولمق يقال (صدى تشنه شد) صوسز اولدى (وهو صدو صادو صديان مرد تشنه) صوسز اولان كمسنه (وصديى زن تشنه) صوسز اولان خاتون وصدا منعكس اولان آواز در اصم الله صداه ديرلر اهلكه معناسنه در زيرا بر كمسنه هلاك اولسه صدا اكا جواب ويرمز اولور، تقول هم اليوم اعداء وهم غدا اصداء اى موتى (قدى خوشبوى شدن خوردنى) طعام ايو رايحه لى اولمق يقال (قدى الطعام وطعام قد) وفلان كمسنه نك طعامنك نه كوزل طعم ورايحه سى وارديه جك يرده ما اقدى طعام فلان ديرلر (ندى ونداوة وندوة تر شدن)

باش اولمق يقال (ندى ترشد) ياش اولدى (وجوانمردى كردن) وسخاوت ايتمك (ورجل
ند) اى جواد وماتندى احدى يديه الاخرى ديرلر بخيل حقنده ذ* (اذى واذاوة واذية
آزردن) آزرده اولمق كه اينجنمك تعبير اولنور يقال (اذى منه بكذا بيازردازوى بفلان
چيز) اينجندى آندن فلان نسنه سببيله (قذى خاشه درچشم افتادن) كوزه چوب
دوشمك قذيت عينه ديرلر كوزينه چوب دوشسه ر (ثرى شادشدن) مسرور اولمق (وبسيار
شدن) وبرنسنه چوق اولمق ابن السكيت ديدى كه ثرى بذلك اذا فرح به وسروثرى
القوم كثروانما (حرى سزاوارشدن) لايق اولمق يقال حرى بكذا سزاوارشد بفلان چيز)
فلان نسنه يه لايق اولدى وهو حرية وحرى به وحرى به اين سزاواراست بوى) وبو
فلان شيئه لايقدر جوهرى ديدى كه حرى رانك فتحيله اولدقده تثنيه وجمعى كلمز وحرى
رانك كسريله اولدقده كذلك حرى فعيل وزننده تثنيه وجمعى كلور وتحرى غالب
ظن ده استعماله لايق اولان شيء طلبندن عبارتدر حرى دن مأخوذدر تقمن كبى قمن دن
مأخوذدر حرى معناسنه (شرى پشترم كرفتن) قورداشنى اولمق كه برمشهور قيرمزى
قيرمزى بدنده ظهور ايدر پول كبى قبارجقلردر (شرى جلده پشترمناك شدپوست او) قورد
اشنى اولدى آنك دريسى (وهو شرمرد پشترم برآمده) قورداشنى چيقران كمسنه (وسخت
خشم كرفتن) وزياده غضب ايتمك (وبسيار جستن بخنود) برق چوق لمعان ايتمك (ضراوه
خوكردن) معتاد اولمق كه اوكرنمك تعبير اولنور يقال (ضرى الكلب بالصيد خوكردسك
شكاررا) معتاد اولدى كلب شكاره (وهو ضار وضرسك خوى كرده) معتاد اولان كلب
واضراء معتاد ايتمك وقانى طورمايوب سيلان ايدن طمره دخى ضار وضر ديدكلرى
سيلانه معتاد اولمق ملاحظه سيله در (طراء وطراوة تازه شدن) تازه اولمق يقال (طرى
اللحم تازه شد كوشت) ات تازه اولدى (وهو طرى تازه) تازه اولان نسنه غض كبى (عرى
وعروه برهنه شدن) چپلاق اولمق كه صويونمق تعبير اولنور يقال (عرى من ثيابه برهنه
شداز جامه اش) جامه سندن عريان اولدى (وهو عريان وعار مرد برهنه) چپلاق اولان
كمسنه وهم عراء وعراة ج (وهى عريانة زن برهنه) چپلاق اولان خاتون وبرخاتونك
مكشوف اولان اعضاسنى مدح ايتدكده ما احسن معارى هذه المرأة ديرلر كه مراد
يوزى واللرى واياقلريدر وكتم سر ايتمين كمسنه يه عريان النجى ديرلر ونساء طائفه سى كتم سر
ايتمامكله مشهوره اولمغله عريان النجى ديوب خاتوندن كنايه ايدرلر (غراء مولع شدن)
زياده حريص اولمق وغرى فلان اى تمادى فى غضبه (كرى غنودن) ايمزغنمق نعاس كبى
يقال (كرى بغنود) ايمزغندى (وهو كرو كريان وكرى غنوده) ايمزغنمش كمسنه غافل اولان
كمسنه يه طويل الكرى ديرلر تقول يا كرى انك لطويل الكرى *ز (خزى وخزية ومخزاة

(خوار)

خوارشدن) ذليل وحقير اولمق يقال (خزى خوارشد) ذليل اولدى (وهو خزمرد خوار)
ذليل اولان كمسنه (خزاية شرمكين شدن) خجل اولمق يقال (خزى شرمنده شد) خجل
اولدى (وهو خزيان مرد شرمنده) خجالت زده اولان كمسنه وفى الاساس خزى منه وخزيه
مثل استحيي منه واستحياه والخزاية شدة الحياء *س (اسى اندوهكين شدن) مغموم اولمق
(اسى على كذا غمكين شدبر فلان چيز) فلان نسنه يه محزون اولدى (وهو اسوان
وآس مرد غمكين) محزون اولان كمسنه واسى تعزيه معناسنه در يقال ان الاسى تدفع
الاسى (نسيان فراموش كردن) اونوتمق يقال (نسيه فراموش كرداورا) آنى اونوتدى (وهو
نسى ونس فراموش كننده) اونوديجى كمسنه ونسيانى چوق اولان كمسنه يه نسان ديرلر نونك
فتحيله وتناسى اظهار نسيان معناسنه در (ودست بداشتن) وبرنسنه يى ترك ايتمك قال الله
تعالى نسوا الله فنسيهم وانساء اونوتدرمق يقال كرمك ينسى كرم البرامكة (نسىء درد
كردن رك ران) بوطده اولان طمر آغريمق كه اول طمره نساء ديرلر واول كمسنه يه
نس ديرلر فعل وزنى اوزره *ش (خشية ترسيدن) قورقمق يقال (خشيه بترسيدازوى) آندن
قورقدى وخوف ايدن كمسنه يه خايش وخيش وخشيان ديرلر يقال فلان خشيان كأنه
من خشيته خشيان خشى خسته لكدن يازياده تعبدن پك پك تنفس ايتمكدر كه تركيده
حارحار صولومق تعبير اولنور وعرب زياده يوكروك طوشانى صيد ايتدك ديه جك يرده صدنا
مخشية الكلاب ديرلر يعنى طوشان غايت سريع العدو اولمغله صيادلرك كلبلرين يوروب
كلبلر حارحار صولور وتحصيلى مشكل اولان نسنه يى تحصيل ايتدكده كلام مذكورى
ضرب ايدرلر ويقال بالخشية ينال الامن ونظم كريمده واقع اولان فخشينا ان يرهقهما
كرهنا معناسنه در (عشى شب كورشدن) كوندوز كوروب كيجه كورمامك كه تركيده
طاووق قاراكوسى اولمق تعبير اولنور يقال (عشى شب كورشد) كيجه وقتى كورمدى
(وهو اعشى مرد شب كور) كيجه كورمين رجل (وهى عشواء زن شب كور) كيجه كورميان
خاتون وبركمسنه ايشنده بصيرت اوزره اولمسه اكه ركب فلان العشواء ديرلر كه عشواء
اوكنى كورميوب آياقلرين اكه وبوكه وورن ناقه در وتعشى وقت عشاده طعام يمكدر
وفى المثل العاشية تهيج الابية يعنى وقت عشاده اكلدن ابا ايدن ناقه وقت عشاده اكل
ايدن ناقه يى كوردكده اكا تبعيت ايدوب اكل ايدر اول كمسنه حقنده ضرب اولنور كه
برايشه شروع مرادى دكل ايكن غيرك ايشله ديكنى كوروب اولدخى ايشه شروع ايده
وفى مثل آخر عش رويداً وضح رويدا يعنى اخشامده وصباحده دوه كى رفق وتأنى ايله
رعى ايله هرخصوصده رفق وتأنى يه ترغيب محلنده ضرب اولنور (غشى
وغشيان آمدن) كلمك يقال (غشيه آمدبدو) اكا كلدى (وجماع كردن) جماع ايتمك

معلوم اوله كه اصحاب
تجارب مورث نسيان
اولان اشيايى ذكر
ايتديلر حتى شيخ علم
الدين سخاوى شو
وجهله نظم ايتدى كه
*توق خصالا خوف
نسيان ما مضى *قراءة
الواح القبور تديمها
* كذا المشى مابين
القطار *وجمك القفا
ومنها الهم وهو عظيمها
* واكلك للتفاح
ما كان حامضا *
وكفرة حضراء فيها
سمومها * ومن ذلك
بول المرء فى الماء راكدا
* كذلك رمى القمل
حيا نضمها *ولا تنظر
المصلوب والماء راكدا
*واكلك سؤر الفأر
وهو نعيمها (منه)

يقال (غشى المرأة جماع كردبازن) خاتون ايله جماع ايتدى (نشوه بوى يافتن) قوقو طويمق
(وجستن پيام كه ازكجا خاست) وخبرنه طرفدن نشئت ايتدى ديو جست وجوى
ايتمك ٭ض (رضى ورضوان) پسنديدن بكنمك يقال (رضيه پسنديداورا) بكندى آنى
(وخشنود شدن) وراضى اولمق يقال (رضى عنه خشنود شدازوى) آندن راضى اولدى
(وهو رضى مرد پسندنده وخشنود شونده) بكنيجى وراضى اولوجى كمسنه (وهى المرضاة
خوشنودى) راضيلق بيهقى ديدى كه رضى عن وعلى ايله متعدى اولديغى اقبال معناسنى
متضمن اولديغى ايچوندر ياخود نقيضى اولان سخط اوزرينه حملا در ٭ظ (حظوه وحظوه
بهره مند شدن) حصه منداولمق يقال (حظى بكذا بهره مندشد بفلان چيز) فلان نسنه ايله
بهره منداولدى (وهو حظى بهره مند) حصه منداولان كمسنه (ودولتى شدن زن ازشوهر)
وخاتون زوجى عندنده عزتلو ومرحتلو اولمق ٭ف (حفوة وحفوة وحفاء پابرهنه شدن)
يالين اياق اولمق يقال (حفى پابرهنه شد) يالين اياق اولدى (وهو حاف مرد پابرهنه) يالين
اياق اولان كمسنه (حفى سوده شدن پاى) يالين اياق يوريمكدن اياغك التى آشينمق يقال (حفيت
القدم سوده شدكف پاى) چوق يوريمكدن اياق آشندى (ورجل حف مرده سوده پاى)
اياغى آشنمش رجل (حفاوة باستقصا ازحال كسى پرسيدن وتيمار داشتن دركاروى)
بركمسنه نك حالنى كركى كبى سؤال ايتدكدنصكره اول كمسنه نك ايشنه زياده اهتمام
ايتمك يقال (حفى عن الشئ نيك پرسيد ازچيز) زياده برنسنه يى سؤال ايتدى (وهو حفى عنه
نيك پرسنده) سؤالده استقصا ايدن كمسنه وفى المثل مأربة لاحفاوة يعنى سكا اكرام
ايتديكى برحاجت ايچوندر يوخسه سكا محبتندن دكلدر وتحفت به ديرلر زياده اكرام
ايتسه وفلان وفى ٔ حفى ٔ خيره جلى خفى واحفى فى السؤال ديرلر سؤالده مبالغه ايتسه يقال
سائل محف محجف ملحف (خفاء پوشيده شدن) كيزلو اولمق يقال (خفى عليه الامر پوشيده
شدبروى كار) مخفى اولدى اكايش (وهو الخفية پوشيده كى) مخفى لك ويقال عرف ذلك
البشر الخافى مراد جن در وفى المثل الليل اخفى للويل يعنى هرنه ايشلر ايسك كيجه
ايشله زيرا كيجه ساتر الاسرار در وبو معناده الليل يوارى حضنا مثلى وارداولدى يعنى
كيجه جميع اشيايى ستر ايدر وحضن نجدده برمشهور طاغدر ٭ق (بقاء باقى ماندن) باقى قالمق
يقال (بقى باقى ماند) باقى قالدى (وهو باق باقى مانده) باقى قاليجى (وهو البقية) باقى معروف در
والبقياء ج وتبقى استبقاء معناسنه دركه كيرويه آليقومقدن عبارتدر وفى المثل لاينفعك
من زاد تبق ولا مماهو واقع توق واستبقى الامير الجانى واستحياه ديرلر مجرمك جرمنى
عفو ايدوب قتل ايتمسه واستبقى اخاه ديرلر دوستندن ظهور ايدن خطايى عفو ايتسه
مابينلرنده محبت باقى اولسون ايچون (رقى ببالا برشدن) يوقارو چيقمق يقال (رقى السطح

پابرهنه اولان كمسنه يه
بشر ديدكلرى بشر
حافى حضرتلرينك
اسمنه تشبيه طريقيله
دركه هميشه پابرهنه
كزر ايدى روايت
اولندى كه محمد بن سكره
جامه كيروب پاپوشنى
مرقعه ايتديلر بو معنايى
شو وجهله تعبير ايتدى
بيت ولم اقعد به ثوبا
ولكن ٭ دخلت محمدا
وخرجت بشرا (منه)

(وفى)

وفى السطح برشد ببام) طام اوزرينه چيقدى وارتقاء وترقاء دخى بو معنايه در وصعودى
مشكل اولان طاغه جبل صعب الرقى والمرقى ديرلر قال بيت انت الذى كلفتنى رقى
الدرج ٭ على الكلال والمشيب والعرج ٭ وتحمل ايده ميه جك ايشه شروع ايدوب نفسكه
زحمت ويرمه ديه جك يرده ارق على ظلعك ديرلر يعنى يورى مقدورك مرتبه سى
صعود ايله (شقاء وشقاوة وشقوة وشقوه بدبخت شدن) بدبخت اولمق كه سعادة مقابلى در
يقال (شقى بدبخت شد) ياره من بختلو اولدى تقول (فلان يدعى السعود وهو اشقى من اشقى
ثمود) وفى المثل ان الشقى ينتحى له الشقى ياره منزى ياره من بولور ديه جك يرده ضرب
اولنور وفى مثل آخر ان الشقى وافد البراجم برنسنه يه زياده طمعندن نفسنى تهلكه يه القاء
ايدن كمسنه حقنده ضرب اولنور وشقا تعب معناسنه دخى كلور يقال لم يزل فى شقاء
من امرأته اى تعب وفى المثل اشقى من رابض مهر يعنى عجمى طاى اوكره دن كمسنه دن
زياده زحمت چكر (لقاء وتلقاء ولقيانا ولقى ديدن) كورمك كه بولوشمق تعبير اولنور يقال
(لقيه بديداورا) آنى كوردى يعنى اكا بولوشدى (وهو اللقاء ديدار ونزديكى وجنك) ديدار
وقرب وجنك واول كمسنه كه هركز بلا ومحنتدن خالى اولميه اكه ملقى ديرلر وعرب
شتم ايتدكده يا ابن ملقى ارحل الركبان ديرلر ابن الفاجره معناسنه وفى المثل لقيته قبل كل
صبح ونفر طلوع صبحدن اول ملاقى اولدم ديه جك يرده ضرب اولنور وفى مثل آخر
لقيته ذات العويم برسنه ده برقاچ كره ملاقى اولدم ديه جك يرده ضرب اولنور ولقيته
ببلدة اصمت انيس ورفيق اولمين موضعده ملاقى اولدم ديه جك يرده ضرب اولنور لقيت
منه الاقورين والفتكرين والبرحين آندن امور عظامه ملاقى اولدم ديه جك يرده
ضرب اولنور وبركمسنه شدة واذايه ملاقى اولسه لقى مايلقى المنتوف باركا ديو ضرب
مثل ايدرلر زيرا دوه نك قيللرين بروك ايتديكى حالده يولارلر وبريلدن صكره ملاقى
اولدم ديه جك يرده لقيته عن هجر ديرلر ميدانى ديدى كه عن بعد معناسنه در اى بعد
هجر طويل وثقلتنى فلان كمسنه نك اوزرينه براقدى ديه جك يرده القى عليه لطاته ديرلر
وبركمسنه مراد ايتديكى شيئه نائل اولسه لقى فلان ويسا ديو ضرب اولنور لقيته اول
صوك وبوك هرم متحرك وساكندن مقدم ملاقى اولدم ديه جك يرده ضرب اولنور (نقاوة
ونقاء پاك شدن) پاك اولمق نظافت معناسنه يقال (نقى پاك شد) پاك اولدى (وهو النقى پاك) نظيف
اولان نسنه ونقاوة ونقاية مختار اولان نسنه دركه فارسيده كزيده وتركيده
اوزنديلنمش تعبير اولنور ونقاة طعامى تطهير ايتدكده يرنده قالان ردى وفناسيدر لكن
خرماده نقاة ايو وكزيده اولانه ديرلر ٭ك (لكى مولع شدن) حريص اولمق (مكى شفه
بستن دست) چوق ايش ايشلمكدن ال درشت اولمق وقبارمق ٭ل (بلى وبلاء كهنه شدن)
اسكى اولمق يقال (بلى كهنه شد) اسكى اولدى قال بيت والمرأ يبليه بلاء السربال ٭ كر

اللايالى واختلاف الاحوال (جلى وجلاء دغ سر شدن) آلنينك قيلى اولمامق يقال (جلى داغ
سر شد پيشانيش) آلنى قيلسز اولدى (وهو اجلى مرد داغ سر پيشانيش) آلنى قيلسز اولان
كمسنه (وهى جلواء زن داغ سر) آلنى قيلسز اولان خاتون (حلى باز پور شدن) زينتلو اولمق
يقال (حليت با پيرايه شدزن) خاتون زينتلى اولدى كه دوزوندى ديو تعبير اولنور (وهى
حال زن با پيرايه) زينتلو اولان خاتون (حلاوة شيرين شدن در دل وچشم) بر نسنه
كوزه وكوكله كوزل كورنمك (طلى زرد دندان شدن) ديشلرى صارو اولمق يقال
(طلى فوه) اى قلحت اسنانه م (حميا وحمى كرم شدن) قيزمق يقال (حميت النار
كرم شد آتش) آتش قيزدى (ونار حامية آتش تفسان) زياده قيزمش آتش وحميت
عليه ديرلر غضبت معناسنه (دمى ودميا خون آلود شدن) قان ايله آلوده اولمق يقال
(دمى خون آلود شد) قانله آلوده اولدى (وشئ دام ودم چيز بخون آلوده) قان ايله آلوده
اولان نسنه وتركيده بنم جانم سنى سومز ديه جك يرده لا يلايم دمى دمك ديرلر وبر
نسنه نك طلبنده حريص اولان كمسنه يه دامى الشفة ودمى فوه من الحرص ديرلر (عمى نابينا
شدن) كور اولمق يقال (عمى نابيناشد) كور اولدى (وهو اعمى مرد نابينا) كور اولان رجل
وهم عمى وعميان ج عماية پوشيده شدن مخفى اولمق يقال (عمى عليه الامر پوشيده شد بروى
كار) ايش آندن مخفى اولدى (وعمى قلبه كور شد دل او) آنك قلبى كور اولدى (وقلب عم دل
كور) كور اولان قلب كما كه نصح تأثير ايتمز (لمى سياه فام لب شدن) دوداق سياه رنكلو
اولمق يقال (لميت شفته سياه فام شد لب او) آنك دوداغى سياه رنكلو اولدى (وهو المى
مرد سياه فام لب) دوداغينك ايچى سياه اولان رجل (وهى لمياء زن سياه فام لب) دوداغنك
ايچى سياه اولان خاتون م ن (خنى فحش كفتن) ياوه سويلمك يقال (كلام خنى) اى فاحش
(سناء بلند شدن) رفعتلو اولمق يقال (سنى بلند شد) رفعتلو اولدى (وهو سنى با رفعت) رفعتلو
اسناه رفعه وسناه ديرلر فتح ايدوب تسهيل ايتسه قال **بيت** واعلم علما ليس بالظن
انه ❁ اذا الله سنى عقد شئ تيسرا (ضنى نزار شدن) آريقلمق يقال (ضنى نزار شد) آريق اولدى
(وهو ضن مرد نزار) آريق اولان كمسنه كه هرچند صحت بولدم ظن ايليه ينه نكس
اولور تقول (هو بين سفر ينضيه ومرض يضنيه (طنى سپرز پهلو باز دوسيدن از تشنه كى)
طلاق پهلويه ياپشمق صوسزلقدن واساسده ديدى كه طنى طلاق يا اويكن ديدكلرى
آق جكره بر مرضه اصابت ايدوب بو كوره ياپشمقدر يقال (قوم زناة طناة) يعنى زانيلر
واهل فجور درلر زيرا الفجور اعظم ادواء در (عناء نجور شدن) زحمتلو اولمق يقال (عنى رنجور
شد) زحمتلو اولدى (غنى وغناء توانكر شدن) دولتلو اولمق يقال (غنى توانكر شد) دولتلو
اولدى (وهو غنى توانكر) دولتلو اولان كمسنه (غنى وغنيا نا بى نياز شدن) حاجتسز اولمق كه
مستغنى اولمق تعبير اولنور يقال (غنى عن الشئ بى نياز شد از چيز) مستغنى اولدى نسنه دن

ويركسنه فقير ايكن
غنى اولوب دولتى ايله
تبختر وغناسى سببى ايله
تصلف ايتسه غنى حتى
غرف البحر بدلوين
ديو ضرب مثل ايدرلر
(منه)

يعنى اكا محتاج اولمدى (وهى الغنية بى نيازى) محتاج اولمامقلق ويقال (لى عن هذا غنية)
يعنى بنم اكا احتياجم يوقدر وبن سكا نسبت فلان كمسنه نك غناسنى ويررم ديه جك يرده
لا غنين عنك مغناه ولا كفينك ما كفاه ديرلر وهو غان بى نياز محتاج اولمين كمسنه (غنى
مقيم شدن) بر موضعده طورمق يقال (غنى بالدار مقيم شد در سراى) سرايده اقامت ايتدى
ويقال (غنوا فى ديارهم ثم فنوا وخربت مبانيهم وخلت مغانيهم (فناء نيست شدن) يوق
اولمق كه فانى اولمق تعبير اولنور يقال (فنى نيست شد) يوق اولدى (قنى توانكر شدن)
دولتلو اولمق غنى كبى ورضا معناسنه دخى كلور ويقال فلان يجتنى الغنا والقنا من اطراف
السيوف والقناه ه (بهى دريده شدن) يرتيلمق يقال (بهى البيت) اى تخرق وعطل وبيت
باه اى خال (بهاء زيبا شدن) كوزل اولمق يقال بهى علم بابندن يائى در وبهو حسن بابندن
واوى در (زيبا شد كوزل) اولدى (وهو بهى ءزيبا) كوزل نسنه حسن كبى ابن سينا ديدى كه
اول كمسنه كه وجه بهى يه وصوت شهى يه تعشق ايتميه فاسد المزاج وعلاجه محتاج در وفى
المثل ابهى من قرطين بينهما وجه حسن (لهى مشغول شدن از چيزى ودست بداشتن از ان)
بر نسنه دن غافل اولوب ترك ايتمك يقال (لهى عنه ومنه غافل شد از وى) آندن غافل
اولدى وترك ايتدى

﴿ المعتل الفاء واللام كه لفيف مقرون تسميه اولنور ﴾

(وجى سوده پا شدن) اياغى اشنمق كه طاشرقق تعبير اولنور يقال (وجى الرجل والفرس
سوده پاى شد مرد واسب) رجل وآت اياغى آشندى حفى معناسنه (وهو وج سوده
پاى) اياغى اشنمش رجل وفرس حف معناسنه

﴿ المعتل العين واللام ﴾

*ت (توى هلاك شدن) هلاك اولمق يقال (توى هلاك شد) هلاك اولدى (وهو تو هلاك شده)
هلاك اولان نسنه اساسده ديدى كه توى المال ديرلر مال بر وجهله هلاك اولسه كه آندن
اميد منقطع اوله وفى المثل اتوى من دين اكثر ديون هلاك اولوب ضايع اولمغله بو مثل
ضرب اولندى *ج (جوى تباه شكم شدن) قارين بر وجهله آغريمق كه طعام هضم
اولميه واكثر كتب لغتده غمدن ويا وجعدن ياعشقدن كوكل يانمق ديو تفسير اولندى
يقال (جوى با علت شكم شد) قارنى آغريدى وبر شهرده اقامت طبعنه خوش كلمسه
اجويت البلد ديرلر دولت ورفاهيت ايله دخى اولورسه *ح (حوة سياه لب شدن) قاره
طوداقلى اولمق يقال (حوى سياه لب شد) قره طوداقلى اولدى (وهو احوى سياه لب)
قره طوداقلى اولان كمسنه مؤنثى حواء كلور جوهرى وبيهقى ديديلر كه حوة ژنكار
رنك اولمقدر واصمعى سياهه مائل قرمزيدر ديدى لكن جوهرى سمرة الشفه ديو دخى
تفسير ايتدى ومصنف اساسده مطلقا سواد ايله تفسير ايدوب شعراء احوى اى اسود

حى اصلنده حوى در
واو ويا جمع اولوب
واو ساكن اولمغله
يايه قلب واد غام
اولندى مرمى كبى
كذا فى الزاهر لابى بكر
ابن الانبارى من عينه
(منه)

ورجل احوی شاب اسود الشعر دیدیوهم وهن حوکه مذکر ومؤنثك.جعلری
مساوپدر(حیوة ومحیازنده‌شدن)دیری اولمق یقال(حي یحی زنده شد)حیاتده اولدی
(وهوحی مردزنده)حیاتده اولان کمسنه‌وهم احیاء ج (حیاء شرم داشتن) اوتانمق
یقال (حي منه شرم داشت ازوی) آندن اوتاندیوهی حیي مردشرمکین اوتانن کمسنه
وفی المثل احیي من مخدرة ‌دد(دوی سخت بیمار شدن)زیاده خسته اولمق یقال‌دوی
سخت بیمارشد)زیاده خسته اولدی (وهودوودوی سخت بیمار) زیاده‌خسته اولان
کمسنه ودوی لفظی مذکر ومؤنث وجمعه اطلاق اولنور زیرا اصلنده مصدردر
ودولفظنك مؤنثی دویةدر ورجل دوی دیرلراحمق معناسنه وادواء عالجه معناسنه
در ودوایه سودك وشوروآنك اوزرنده اولان قایمق درقال ع کما کثمت داء ابنها ام
مدوی❊اعرابدن برخاتون اوغلنه برخاتونك قیزینی خطبه ایتدی قیزك والده‌سی
دامادی اوله‌جق اوغلانه باقمق ایچون اوغلانك والده‌سنك خیمه‌سنه‌وارمش ایدی ناکاه
اوغلان ایچرویه کیروب والده‌سنه اء دوی‌یاام‌دیدی یعنی یاوالده بن قایماق اکل
ایدرمیم والده‌سی اوغلنك کستاخلغنی وسوء عادتنی قیزك‌والده‌سندن کتم ایچون اللجام
معلق بعمود البیت‌دیدی‌وری ‌ر(ری ورروی سیراب شدن) صویه قانمق‌که عطش
مقابلی‌در یقال (روی‌من الماء سیر شدازآب) صودن‌طویدی (وهوریان مرد سیراب
شده)صودن طویمش رجل(وهی‌ریازن سیراب شده) صودن طویمش خاتون
❊ پوشیده اولمیه که فعلی‌وزنی یالام الفعلده واقع اولمغله واوه قلب اولنور اکرکلمه
اسم اولورسه‌شروا کبی‌که شریت‌دن مأخوذدر واکر کلمه صفت اولورسه قلب
اولنماز ریا کبی وا کریا اسم اولورسه روادیمك لازمدرکه آخرده واقع‌اولان یایی
واوه قلب وعین الفعلده واقع اولان واوی واومذکوره‌ده ادغام‌ایله وهم مردان
وهن‌زنان رواء ج ویقال‌المتعلم عطشان لایرویه الامایرویه وفی‌المثل اروی‌من الثقافة
واروی من مجل اسعد مجل براحق کمسنه‌نك واسعدآنك عمی‌زاده‌سنك اسمیدرکه
مجل برحوض عظیمه دوشوب عمی زاده‌سنه بکا برطاس‌ویر صوایچه‌یم دیه‌رك
حوضده‌غرق‌اولدی‌ ‌ض(ضوی نزارشدن) آریق اولمق‌ضنی کبی‌یقال(ضوی لاغرشد)
اریقلادی (وهوضووضاووضاوی) که اصلنده‌ضاووی‌در(مردلاغر)نحیف‌وضعیف
اولان کمسنه‌وفی‌الحدیث‌اغتربواولاتضویعنی اجانبدن تزوج ایدوب نحیف وضعیف
اولمیه‌سز وبوکلام عربك‌زعمنه مبنی‌درکه برکمسنه اقاربندن تزوج‌ایتسه‌حاصل‌اولان
ولد اکرچه کریم اولور لکن ضعیف ونحیف اولور ودیرلرکه الغرائیب انجب
والقرایب‌اضوی واضویت‌الامر برایشی محکم‌ایتمسه ط‌(طوی کرسنه شدن) آج‌اولمق
یقال(طوی کرسنه‌شد) آچیقدی(وهوطووطاومردکرسنه) آج‌اولان کمسنه(وباریك

بیهق دیدیکه بنفسه
ومن ایله متعدی
اولور (منه)

میان شدن)وبلی اینجه اولمق یقال (طوی‌من الجوع وهوطیان ورجل طاو خمیص البطن
❊ع(عی درماندن)عاجز اولمق یقال(عی الرجل عن الکلام بماندمرد ازسخن کفتن)
عاجزاولدی رجل‌سوز سویلمکدن که بیان‌مقابلی‌در وعایی صاحبه‌دیرلر معناسنی‌فهم
ایتمدیکی سوزسویلسه ویقال‌ایای ومسائل‌المعایاة فانهاصعبة المعایاة(وعی‌الامر وعی‌به
وعی‌عنه درمانداز کار)ایشدن‌عاجزاولدی(وهوعيي وعی‌عاجزازسخن‌یاازکار)سوزدن
یاایشدن عاجزاولان کمسنه(وعی‌عن‌الامر)دیرلرایشنی کرکی کبی بیلمسه‌وفی‌المثل‌اعیتنی
من‌شب‌الی‌دب سن‌بنی‌عاجزایتدك وقت‌شبابمدن پیراولوب‌عصاایله‌یوریدیکم وقته‌دك
شره‌معتادواولان کمسنه‌حقنده ضرب‌اولنور یعنی‌شرسنك عادت‌قدیمکدرآنده تقصیر
ایتمزسن وفی‌مثل آخر اعیي‌من‌باقل باقل ایاددن برکمسنه‌درکه اون بردرهمه برآهو
اشتراءایدوب‌وبرایپ‌ایله بوغازندن باغلیوب‌ایپك براوجنی‌النده طوتمش‌ایدی یولده
برآشناسنه راست‌کلدی آشناسؤال ایتدی‌که بوآهویی قاج درهمه‌اشتراءایتدك باقل
اون‌پارماغین آچوب‌ودیلن چیقاردی یعنی‌اون‌بردرهمه‌اشتراءایتدم آهوکشادبولوب
فرارایتدی‌ ‌غ(غوی هوشازده شدن شتربچه)دوه‌نك‌کوچکی‌سوددن طویموب اول
مرتبه‌سود ایچه‌که تخمه‌دن هلاك‌اولمق‌ ‌ق(قوة‌نیرومندشدن)قوتلواولمق‌یقال(قوی
نیرومندشد)قوتلواولدی‌وبرکمسنه‌نك کندوقوی‌اولدقده قوی‌ودابه‌سی قوی‌اولدقده
اقوی‌دیرلر ویقال فلان قوی ومقو یعنی‌کندو ودابه‌سی قوی‌در ‌ه(هوی دوست
داشتن) دوست‌طوتمق‌که سومك‌تعبیراولنور یقال‌هویه دوست‌داشت‌اورا)آنی‌سودی
(وهوهو وهاودوست‌دارنده) سویجی کمسنه وهوی ضرب بابندن اولدقده اعلادن
اسفله ساقط اولمق معناسنه‌اولور

❊ باب فعل یفعل بفتح العین فیهما که فتح بابی دیمکله معروف ❊

وعیننده یاخودلامنده‌حروف حلقیه‌دن برحرف‌ایله مشروطدر ‌ا(بداء آغاز کردن)
برنسنه‌یه‌ابتداءایتمك‌یقال(بدأالامروبالامر آغاز کردبکار)ایشه‌باشلدی‌وبرکمسنه‌کلدیکی
یولدن‌دونسه رجع‌عوده الی‌بدئه دیرلر وشوکلامی یاحکایه‌یی باشدن سویله دیه‌جك
یرده‌هاتها من‌ذی‌تبدیت‌دیرلر‌ ‌و(برأوذرأ آفریدن)یاراتمق‌یقال (برأالله‌البریة‌وذرأهم
بیافرید‌خدای‌خلق‌را)حضرت‌الله‌خلقی خلق ایتدی‌فراءدیدی‌که‌بریه‌بری‌دن‌مأخوذدر
تراب‌معناسنه وشبهه مندفع اولسون‌ایچون برنسنه‌نك‌آخرینه نظرایتمکه‌استبراءدیرلر
وبرؤمرضدن افاقتدر‌یقال اللهم‌لك البدؤوالبرؤ ومنك السقم والبرؤ وهی(الذریة
فرزندان)اولاد جوهری‌دیدی‌که ذریة انس‌وجنك نسلی‌در مطرزی‌دیدی‌که مفرد
وجمعه‌اطلاق‌اولنورومنه‌هب‌لی‌من‌لدنك‌ذریة طیبة‌وهم الذراری ج (تنوءمقیم‌شدن)
بریرده ساکن‌اولمق‌یقال(تنأفی‌البلد مقیم‌شددرشهر)شهرده ساکن‌اولدی‌وهم‌تناءج

ببت حرف حلق‌شش
بودای‌نورعین حاوخا
وهاو همزه وعین
وغین

که تانی نك جمیدر (جبأ بددلی کردن) خوف ایدوب آردینه دونمك یقال (جبأعنه ای خس عنه وجبا جبان معناسنه در (جسوء درشت شدن) قاتی وصلب اولمق یقال (جسأت یده درشت شددست او) کثرت عملدن الی قاتی اولدی ویابس وصلب اولان اله جاسیة دیرلر وتقول لهم قلوب قاسیة کأنها صخور جاسیة ای صلبة (خبأ پنهان کردن) کیزلمك یقال (خبأ الشیء پنهان کرد چیزرا) نسنه‌یی کیزلدی (وهی الخبیئة پنهان) کیزلو اولان نسنه ویقال له خبیئة خبأها لیوم حاجته وکوپه خابیه اطلاق اولندیغی ایچنده نسنه پنهان اولدیغی ایچوندر وخباه همزه وزننده اول خاتوندر که برکره کندویی کوستروب صکره پنهان اولور وفی المثل لامخبأ لعطر بعد عروس عروس برکمسنه نك اسمی درکه وفات ایتدکدنصکره خاتونی عطر قوتیلرینی کتوروب عروسك قبری اوزرنده قیروب عطری دوکدی بعض آشناسی لوم ایتدکده بومثلی ایراد ایتدی یعنی عروسدن صکره عطر پنهان ایتمه نك وجهی یوقدر برنسنه‌یی برکمسنه پنهان ایتدکده برغیری کمسنه‌یه ویرمك ایچون پنهان ایده لکن بوکمسنه اول نسنه‌یی آلمزیا خود اول کمسنه یوق اوله اول محلده ضرب اولنور خبایا ج (خسأ راندن) سورمك که قوومق تعبیر اولنور که متعدیدن مصدردر یقال (خسأ الکلب براند سك را) کلبی قوودی (خسوء رانده شدن) کندو کیتمك که لازمدن مصدردر یقال (خسأ الکلب سك خودرفت) کلب کندو کتدی وکمسنه‌لر قوومدن وخسأ البصر دیرلر کلیل اولدی معناسنه وتخاسؤا بالحجارة ای ترامو (درء بازداشتن) دفع ایتمك یقال (درأعنه الحد بازداشت ازوحدرا) حدی آندن دفع ایتدی وفی الحدیث ادرؤا الحدود ما استطعتم والسلطان ذوتدراء دیرلر قوة وعده‌سیله دفع اعدایه قادر معناسنه (درء ودروة تافتن ستاره) کوکب لمعان ایتمك یقال (درأ الکوکب بضوءه بدرخشید ستاره بروشنایی خود) کوکب لمعان ایتدی کندی ضیاسی ایله خاطرفاتره خطور ایدرکه درأ ماده‌سنده دفع ملحوظ اولمغله عبارت مذکوره نك معنای مطابقیسی کوکبی ضوئی ایله ظلمتی دفع ایتدی دیمکدر ومصنف اساسده درأ الکوکب طلع کأنه یدرؤ الظلام دیدیکی بومعنایی تأییدایدر وبیهقی وزوزنی رفتن ستاره ازجای خویش ایله تفسیر ایتدیلرکه ترکیده یلدیز کوجك ایله تعبیر اولنور (وکوکب دری ستارهٔ تابان) لمعان ایدیجی کوکب فراء دیدی که عرب اسماسنی بیلمدکلری بویوك کواکبه دراری دیرلر (دناءة ناکس شدن) خسیس وبداصل اولمق یقال (دنأ فرومایه شد) بداصل وبی خیر اولدی (وهودنیء مرد ناکس) فرومایه اولان کمسنه (رباء دیده بانی کردن کروهی را) جماعت ایچون بربلند موضعه چیقوب کوزجیلك ایتمك یقال (ربأ الربیئة القوم فی المرباء دیده بانی کرد دیده بان مردمان را درجای دیده بان) کوزجی کوزجیلك ایتدی قوم ایچون کوزجی

وکاه همزه‌یی هایه قلب ایدوب دره دیرلر ذکره البیهقی فی دره (منه)
تدراء دفع معناسنه وضع اولنمش لفظدر تازانده‌در (منه)
دری دالده حرکات ثلاثه جائزدر (منه)
وسامی‌ده ستارهٔ بزرك وروشن ایله ترجمه ایتدی (منه)

اوتوره‌جق موضعده مرباء ومرتباء ومرقبه کوزجی اوتوره‌جق یوکسك موضع معناسنه (رده یاری دادن) معاونت ایتمك یقال (ردأ یاری داد اورا) اکا معین اولدی (وهو الردء یاری) معاونت یقال ترادؤا ولاتدارؤا ای تعاونو ولاتدافعوا (رزء ومرزئة زیان رسانیدن) برکمسنه نك مالنه زیان یتشدیروب تنقیص ایتمك یقال (زرأته ماله کم کردم ازوی مالش را) آنك مالنه زیان ایدوب تنقیص ایتدم وهرکز آنك مالندن برحبه‌یه نائل وخیرینی کورمدم دیه‌جك یرده مارزأته زبالا دیرلر وکمسنه‌لر آنك طعامنی کورمدیلر دیه‌جك محلده انه لقلیل الرزء دیرلر ومرزء کریم معناسنه‌در ومنه الرزء والرزیة مصیبت یعنی تنقیص معناسنه اولان رزء دن مأخوذدر مصیبت معناسنه اولان رزؤ ورزیة رزأته رزیة دیرلر مصیبت اصابت ایتسه زیرا مصیبتده دخی نقص موجوددر والرزایا ج (رقاء ورقوء وایستادن خون واشك) قان وکوز یاشی ساکن اولوب آقمه‌مق یقال (رقأ الدم والدمع وایستاد خون واشك) قان وکوز یاشی طوردی وقان ساکن اولسون ایچون اوزرینه وضع اولنان شیئه رقوء دیرلر وبددعا مقامنده لا ارقأ الله دمعك ولا ارقأ عینك دیرلر **بیت** بکی حاسدی لایرقأ الله دمعه ❁ الا انما یبکی من الذل حاسد (سبأ وسبأ خمرخریدن) شراب اشترا ایتمك یقال (سبأ الخمر بخرید خمررا) اشترا ایتدی شرابی کندو ایچمك ایچون واکر تجارت ایچون اشترا ایدرسه همزه‌یی اظهار ایتمیوب سبی الخمر دیرلر (وهی السبئة خمر خریده شده) اشترا اولنمش شراب ومطلقا خمره دخی سبئه دیرلر وشراب بیع ایدن کمسنه‌یه سباء دیرلر خمار کبی (سلاء پالودن مسکه) تره یاغنی اریدوب سوزمك یقال (سلاء السمن بکداخت وپالود روغن کاورا) صغرك تره یاغنی اریتدی وسوزدی وبوعملی ایدن خاتونه سالیه دیرلر وفی المثل اکذب من السالیة زیرا چشم بد اصابت ایتمسون دیو یاغی اریتدکده یاغی چیقمدی هب کسلدی دیو کذب ایدر واول یاغه سلاء واهل حجاز کلاب کبی طیب الرایحه اولان قویون یاغنه دیرلر که مرور ایامله متغیر اولمیه (صبأ از کیشی بکیشی شدن) بردیندن چیقوب غیری دینه کیرمك یقال (صبأمن دینه بیرون شد از دین خود) کندو دیندن چیقدی شویله ملاحظه اولنور که صبأ ماده‌سنده خروج معناسی ملحوظ اولمغله صبأ ثنیة الغلام دیرلر صبی نك اولك دیشلری ظهور ایدوب چیقسه وصبأ النجم دیرلر کوکب طلوع ایتسه حتی ابو عبید دیدی که صبأ من دین الی دین کما تصبأ النجوم ای تخرج من مطالعها وصابئیون اهل کتابدن برقومدر (طروء ناکاه آمدن) ناکاه کلمك که اکسزین تعبیر اولنور یقال (طرأ علینا فلان ناکاه آمد برما بمهمان) فلان کمسنه اکسزین اوزریمزه کلدی (وهو طاریء ناکاه آینده) ناکاه کلن کمسنه ونه طرفدن کلدیکی معلوم اولمین کمسنه‌یه وآواره تعبیر اولنان کبوتره طرانی دیرلر (عبأ باك نداشتن) مبالات ایدوب قایرمق یقال (ماعبأ

بفلان باك نداشت بفلان) فلان كمسنه‌یی قایرمدی (عبوءعطر آمیختن) عطری قارشدرمق
یقال (عبأت الطیب اذا عملته وهیأته (فثأفرو نشاندن جوش دیك چوملك) قاینه‌مسنی
ساكن ایتمك یقال (فثأالقدر بنشاند جوشش دیك‌را) چوملك قاینه مسنی تسكین
ایتدی اوزرینه صودو كمك ایله یاخود آتشین چكمك ایله (قراءة وقرأن خواندن)
اوقومق یقال (قرءالكتاب بخواند كتابرا) كتابی اوقودی (وهوقاریٔ وقراء خوانده)
اوقویان كمسنه قراء وقرأة ج مجدالدین دیدی كه مقارءة وقراء مدارسه معناسنه‌در
وقراء كتان كبی حسن القراءة اولان كمسنه‌در كه جمعی قراؤن كلور وقراء
رمان كبی متنسك وعابد معناسنه‌در قاری ومتقری كبی جمعی قراؤن وقواریٔ كلوروقرأ
علیه السلام بخواند بروی سلام) اكالسانا سلام ابلاغ ایتدی واكر سلامی مكتوبه
تحریر اتسه اقرأه السلام دیمك كرك ودخی اقرأ سلامی علی فلان دیمك كرك اقرأ
منی السلام دیمزلر (قرءجمع كردن) جمع ایتمك ابوعبیده دیدی كه قرآنه قرآن تسمیه
ایتدكلری سوره‌لری جمع وبری برینه ضم ایتدیكی ایچوندر وقراءة وقرءوبا
معناسنه‌در اصمعی دیدی كه برشهره واروب اون بش كون ساكن اولان كمسنه‌دن
قراء بلد كیدرواون بش كوندن صكره خسته اولورسه شهرك وباسندن دكلدر (قنوء
سخت سرخ شدن) زیاده قیرمزی اولمق یقال (قنأسخت سرخ شد) زیاده قرمزی اولدی
قال ع قنأت انامله بالفرصاد (واحمرقانی سخت سرخ) زیاده قیرمزی اولان نسنه (كثاء
كف برآوردن دیك) چوملك قاینمغه باشلادقده كوپوكلنمك واول كوپو كه كثاء
دیرلر (كفاءنكون سار كردن خنور) قاب قچاغی ترس چویرمك كه باشی اشاغی
ایتمك تعبیر اولنور جفاء دخی بومعنایه‌در یقال (كفأالاناء نكون سار كرد خنوررا)
چناغی باشی اشاغی ایتدی (كلاءةنكاه داشتن) حفظ ایتمك یقال كلاءالله نكاه داشت
اورا خدای) حضرت الله آنی حفظ ایتدی واذهب فی (كلاءة الله دیرلر وداع ایدن
كمسنه‌یه دعا موقعنده كلوء بدبرافتادن وام دین تأخیراولنمق وكالیٔ نسئه یعنی ویره‌سی كه
نقد مقابلی‌در اصمعی كال در بلاهمزة دیدی (نبوء پیام آوردن) خبر كتورمك یقال
(نبأ علینافلان پیام آورد مارا بهمان) فلان كمسنه بزه خبر كتوردی نبی لفظی بوندن
مأخوذدر مخبرمن الله معناسنه (نتوء بیرون شدن) طشره چیقمق یقال (نتأ العظم بیرون
شد استخوان) كموك طشره سیوریلوب چیقدی وهرمرتفع اولان نسنه‌یه ناتیٔ دیرلر
وفی المثل تحقره وینتأ یعنی سن آنی حقیر ظن ایدرسن معهذا اول نسنه مرتفع
اولمقده‌در برنسنه ذاتنده امرعسیرایكن آسان ظن ایدن كمسنه حقنده ضرب اولنور (نساء
تأخیر كردن) تأخیرایتمك یقال (نسأالله فی اجله تأخیر كرد خدادراجل او) حضرت الله
آنك اجلنی تأخیر ایتدی یعنی عمرنی اوزون ایتدی (ونسأالدین تأخیر كرد وام را)

بورجی تأخیر ایتدی وهوالنسأ والنسیٔ والنسیئة كه ویره‌سی تعبیر اولنور نقد
مقابلی‌در واول خاتون كه اول حامل اولدقده حیضی وقتندن تأخیر اولنمغله حمل
احتمالی امید اولنه اكا نسیٔ دیرلر واستنساء مهلت طلبنه دیرلر (وراندن بعصا) وعصا
ایله طرد ایتمك یعنی سورمك یقال (نسأ الدابة بالمنسأة براند ستوررا بعصا) دابه‌یی
عصا ایله سوردی (نشأونشأة ونشاءة بالیدن) بویومك یعنی قدوقامت صاحبی اولمق
یقال (نشأالغلام ببالید كودك) طفل بیودی یعنی حدصغری تجاوز ایتدی (وهوناشیٔ
كودك بالیده) بویوین طفل مؤنثی دخی ناشیٔ‌در قال الجوهری والجاریة ناشیٔ ایضاوهم
نشأ ونشأوانشاء ج (نشأونشوء بدید آمدن) میغ بولوت ظاهراولمق یقال (نشأت السحابة
بدید آمدابر) بولوت ظاهراولدی واول ظهورایدن سحابه‌نشی دیرلر (نكأخراشیدن
جراحت) یاره‌یی قاشیمق یقال (نكأ القرحة بخاریدریش‌را) یاره‌یی قاشیدی دعامقامنده
هنئت ولاتنكأ یعنی حضرت الله نائل اولدوغك نسنه ایله سنی مهنا ایدوب ووجع
اصابت ایتدرمسن فیروز آبادی دیدی كه نكأ القرحة دیرلر یاره‌یی ایواولمزدن اول
قبوغنی قوپاروب یاشی چیقسه واساسده نكأت القرحة دیرلر یاره ایواولدقدنصكره
قبوغنی قوپاروب ینه یاره ایتسه‌ب (ثعب آب راندن) صویی سورمك یعنی آقتمق
وصویك مسیلنه دخی ثعب دیرلر كه جمعی ثعبان كلور یقال (سالت الثعبان كما سال الثعبان)
(جعب بیفكندن وبركندن) براقق وقوپارمق یقال (جعبه) ای صرعه (دأب ودأوب
پیوستكی كردن دركار) ایشنی متصل ایشلیوب مجداولمق یقال دأب فی العمل پیوستكی
كرد دركار) ایشنده مجداولوب عملی كندویه عادت ایتدی وكیجه وكوندوزه دائبان
دیرلر ملوان كبی وتقول قلبك شاب وفوداك شائبان وانت لاعب وقدبدبك الدائبان
(دعابه مزاح كردن) لاغ ولطیفه ایتمك یقال (المؤمن دعب لعب والمنافق عبس قطب
(ذهاب وذهوب شدن) كیتمك یقال (ذهب الیه رفت باو) اكا كتدی (وذهب علیه كذا
مشكل شدبروی فلان كار) فلان ایش اكا مشكل ومخفی اولدی اساسده نسیه ایله تفسیر ایتدی
(رأب جفسانیدن كاسهٔ شكسته ومانداو) قیرلمش كاسه‌یی وآنك كبی نسنه‌یی یاپشدرمق
یقال (رأب الشیٔ فراهم آوردچیزرا) نسنه‌یی جمع ایدوب بریره كتوردی وشكسته
اولان نسنه‌یی اصلاح ایتمكده استاد اولان كمسنه‌یه مرأب دیرلر وقیریق چناغه یامه
ایتدكلری اغاج پاره‌سنه رؤبه دیرلر ورأب الله بینهم ای اصلح (رعب ورعب ترسانیدن)
قورقوتمق یقال (رعبه بترسانیداورا) آنی قورقوتدی اخافه كبی وزیاده قورقاق كمسنه‌یه
ترعابه دیرلر فروقه معناسنه وشدیدالصوت اولان كبوتره راعبی دیرلركه كویاشدة
صوتی ایله غیری كبوترلری قورقودر (وپركردن) وطولدرمق یقال (رعبت الحوض) ای

ملاءته (زعب دفع كردن) دفع ايتمك يقال زعبت عنى اى دفعت (وپارهٔ از چيزى بكسى دادن) وبر نسنه‌دن برپاره بركمسنه‌يه ويرمك يقال زعبت له زعبة من المال اى دفعت له قطعة منه (سحب فرا كشيدن) برنسنه‌يى سوريوب چكمك يقال (سحب الشئ فرا كشيد چيزرا) برنسنه‌يى سورودى ونيك خوردن طعام وشراب زياده اكل وشرب ايتمك واكول وشروب اولان كمسنه‌يه سحوب ديرلر (شعب شكستن يابستن چيزى) برنسنه‌يى قيرمق ياقيرق نسنه‌يى اصلاح ايتمك يقال (شعب القصعة شكست يابست كاسه‌را) كاسه‌يى قيردى ياقريق كاسه‌يى اصلاح ايتدى (وهو من الاضداد) لفظ شعب اضداددندر بيهقى تاج‌ده ديدى كه اكثر قوم بومقوله ضدين‌ده استعمال اولنان الفاظه اضداددندر ديرلر ومحققين عندنده لغات مختلفه‌در (شغب وشغب شور انگيختن) فتنه پيدا ايتمك يقال (شغب شور انگيخت) فتنه قوپاردى هيج الشر معناسنه (ضغاب وضغيب بانك كردن خركوش) طوشان اخذ اولندقده فرياد ايتمك (لحب از شاه‌راه رفتن) اولويولدن كيتمك ولحب ولاحب طريق واضح معناسنه‌در (وكوشت از استخوان وپوست از درخت باز كردن) اتى كموكدن وقبوغى اغاجدن صويمق (لعب رفتن لعاب كودك) طفلك آغزينك صويى اقمق (نحب بيرون كشيدن) طشره چكمك وانتحاب كه اشيادن برشى اختيار ايتمكدن عبارتدر بوندن مأخوذدركه كويا كزيده اولان شئ اشيادن انتزاع اولندى وقورقاق اولان كمسنه‌يه منحوب ونحيب ونحب ديدكلرى كويا قلبى انتزاع وبدننددن اخراج اولنمق ملاحظه‌سيله‌در (نهب غارت كردن) غارت ايتمك يقال (نهب المال غارت كرد خواسته‌را) غارت ايتدى يعنى قاپدى مالى وهوالنهب غارت غنيمت (نهاب ونهوب ج (نهبه ونهبى مال غارت شده) غارت ايدوب قاپدقلرى مال نهب ج (وبد كفتن كسى‌را) وبركمسنه‌يه يرامز كلام سويليوب رنجيده ايتمك مصنف حكايه ايتدى كه بر بدوى غلام برموضعده اوتوروب اطرافنه خلق جمع اولمشلر ايدى غلام مزبورك كلامنى استماع ايدرلر ايدى غلام ديدى كه ان تراب تعرها لمنتهب كندويى اول قويه تشبيه ايتدى كه باديه‌ده حفر ايدوب براز قازدقدنصكره طوپراغندن برآوج آلوب آنى لسانلرينه طوقوندررلركه آجى ميدر طاتلوميدر صوينى بيلمك ايچون وطاتلو اولديغى صورتده آنده اولان صبيان تبشير ايچون قبيله‌يه سكرديشرلر (وپى پاى كرفتن سك) وكلب اياغك سكيرينى ايصورمق وفى المثل لاتدع كلبك ينهب الناس يعنى كلبك ضبط ايله خلقك باجاغنى ايصرمسن ءت (بغت وبغتة ناكاه آمدن) فجاءة يعنى اكسزين كلمك يقال (بغته ناكاه آمد بدو) اكسزين كلدى اكا ويقال لارأى للبغوت والمبغوت مبهوت (بهت ناكاه فرا كرفتن) اكسزين اخذ ايتمك يقال (بهته ناكاه كرفت اورا) ناكاه

جوهرى غينك سكونى ايله واساسده سكون وفتحله تصحيح ايتدى فيروز آبادى سكون وحركت ايله تصحيحد نصكره جوهرى كلامنى قيل ايله نقل ايتدى (منه)

(اخذ)

اخذ ايتدى آنى (بهتان دروغ نهادن بكسى) بركمسنه‌يه يالان نسنه اسناد ايتمك يقال (بهت عليه بهتان كرد باوى) اكا بهتان ايتدى وبهتان ايدن كمسنه‌يه بهات واول كمسنه‌يه مبهوت ديرلر تقول (ومن عادته ان يباحت ويباهت (سحت از بيخ بركندن) كوكندن قوپارمق استيصال معناسنه يقال (سحته الله بالعذاب از بيخ كندش خدا بعذاب) حضرت الله آنى عذاب ايله هلاك ايتدى اصلا اثرى قالمدى (وپيه از كوشت باز كردن) وياغى اتدن آيرمق (نعت نشان دادن) وصف ايتمك يقال (نعته نشان داد اورا) وصف ايتدى آنى تقول هو منعوت بالكرم وله نعوت ومناعة جبلة ويقال هو حر المنابت حسن المناعت ءث (بحث پاشيدن) صاچمق يقال (بحث التراب بپاشيد خاك‌را) طوپراغى صاچدى (وواپژوهيد) وزياده جدايله برنسنه‌يى تفتيش ايتمك يقال (بحث عن الامر بپرسيد از كار) ايشدن تفتيش ايتدى وفى المثل كالشاة تبحث عن سكين جزار بركمسنه برقيون بولوب برايپ ايله باغلادى وذبح ايچون بچاق ارادى بولمدى وقويون اياغى ايله زمينى اشدى زميندن برقصاب بچاغى چيقدى آنكله ذبح ايتدى اول كمسنه حقنده ضرب اولنور كه برنسنه‌يه طالب اوله كه اول كمسنه‌نك هلاك اولمه‌سنه سبب اوله وفى مثل آخر تركته فى مباحث البقر يعنى بقر وحشينك زمينى اشديكى يرده كه اوتسز صوسز مونيسسز موضعده براقديم (بعثة فرستادن) ارسال ايتمك يقال (بعث اليه الشئ وبالشئ فرستاد چيزى‌را بوى) نسنه‌يى كوندردى اكا (وبرانگيختن بركارى) وبرايشه ترغيب ايتمك يقال (بعثه على الامر برانگيخت اورا بركار) آنى ايشه ترغيب ايتدى (بعث بيدار كردن از خوابكاه) ياتديغى موضعدن اوياندرمق يقال (بعثه من مرقده آكاهانيد اورا از خوابكاه) اوياندردى آنى دوشكندن (ومرده زنده كردن) وميته حيات ويرمك يقال (بعث الله الموتى برانگيخت خداى مردكان‌را از كورها) حضرت الله موتى‌يى قبورندن حشر ايتدى (رغث شير خوردن) سوداممك رغوث مرضعه معناسنه وفى المثل اء كل من برذونة رغوث اكله زياده حريص اولان كمسنه حقنده ضرب اولنور (ضغث بهم در آميختن) برى برينه قارشدرمق ضغث الحديث ديرلر خلطه معناسنه (قعث اسراف كردن مال واندك دادن) مالنى اسراف ايتمك وآوج ايله ويرمك يعنى آز ويرمك جوهرى اضداددندر ديدى ج* (بعج شكم شكافتن) قارننى يارمق وبركمسنه كندوسرينى فاش ايتسه بعجت بطنى ديرلر (رعج پياپى درخشيدن برق) برق پى در پى لمعان ايتمك (توأج بانك كردن كوسفند) قيون آواز ايتمك يقال (تأجت الشاة بانك كرد كوسپند) قويون ملدى (لعج سوزانيدن) ياندرمق يقال لعجه بسوزانيد اورا) آنى ياقدى ولعجه الضرب ديرلر اكر ضرب مضروبه المويروب جلدينى ياقسه اكه ضرب لاعج ديرلر وبه لاعج الشوق ولاعجه اى احتراق القلب منه

وفى المثل هويبعث الكلاب عن مرابضها فلان كمسنه زياده حريصدر ديه‌جك يرده ضرب اولنور يعنى زياده حرصندن كيجه وقتى سؤاله چيقدقده كلاب آنى كوروب يرلرندن قالقوب اكانباح ايدرلر (منه)

(مجج جاع کردن) جاع اتمك (معج بشتاب رفتن) سرعت ایله کتمك (نهج پیداه کردن راه)
یولی ظاهر وواضح اتمك یقال (نهج الطریق پیدا کرد راه را) یولی واضح وبین اتدی (نهوج
خود پیدا اشدن راه) یول کندی واضح اولمق یقال (نهج بنفسه خود پیدا اشد راه) یول کندو
واضح اولدی ونهج ومنهج ومنهاج طریق معناسنه‌در * ح (بدح انداختن) آتمق (وبچوب
زدن) واغاج ایله وورمق (وعاجز شدن) وعاجز اولمق (بدوح خرامیدن زن) خاتون
صالنه‌رق یوریمك (بذح شکافتن) یارمق فی رجله بذوح ای شقوق (برح فال بد بر آمدن)
یاره‌مز فال کلمك که صید ظهور اتدکده صول جانبی سفره عزیمت ایدن کمسنه‌نك طرفنه
مصادف اولمقدن عبارتدر وعرب بونکله تشأم ایدرلر یقال (برح له البارح فال بد آمد
اورا) اکا یرامز فال کلدی ٩ (بطح بر روی افکندن) یوزی اوزرینه ییقمق یقال (بطحه علی
وجهه بر رویش افکند) یوزی اوزرینه ییقدی (بلح مانده شدن) عاجز اولمق یقال (طلبت منه
حق فبلح) ای عجز عن ادائه (جرح ریش کردن) یاره‌لمق یقال (جرحه ریش کرد اورا)
یاره‌لدی آنی (وهو الجرح والجراحة ریش) یاره (وکسب کردن) وکسب اتمك که قازانمق
تعبیر اولنور یقال (جرح الخیر والشر بیندوخت نیکی وبدی را) خیری یاشری کسب
ایتدی (وجرحت الجوارح الصید کرفتند مرغان شکاری شکار را) ییرتجی قوشلر آوی
طوتدیلر وجارحه سباع وطیوردن آو آولیاندر مصنف اساسده دیدی که بئس
ماجرحت یداك دیرلر یعنی سنك ایکی اللریکك اتدیکی عمل وتأثیری یاره‌مزدر وبو معنی
یاره‌لیان کمسنه‌نك تأثیرندن استعاره اولندی وجوارح انسان که اللری وایاقلریدر
وجوارح صید دخی بوندن مأخوذدر (وطعن کردن در کسی) وبر کمسنه‌یی طعن وکلامنی
رد اتمك یقال (جرح القاضی الشاهد رد کرد قاضی کواه را) قاضی شاهدی رد ایدوب
شهادتنی قبول اتمدی ورد شهادته سبب اولان نسنه‌یه جرحه دیرلر وجرحه بلسانه
دیرلر سب ایلسه وجرحوه بأنیاب واضراس شتم وتعییب ایتسه‌لر واستخراج عیب وفساد
معناسنه‌در یقال نصحتکم فلم تزدادوا علی الموعظة استخراجا (جزح عطا دادن) عطیه ویرمك
(جاح جوح سرکشی کردن اسب چنانکه باز نتوان داشت) آت اول وجهله سرکشلك
اتمك که راکبی آنی ضبطه قادر اولمیه یقال (جمح الفرس سرکشی کرد اسب) آت
سرکشلك اتدی ودابه‌یی مدح موضعنده هذه دابة سمحة مابها جمحة ولا رمحة دیرلر
وجمحت المرأة دیرلر زوجنك اذنی یوق ایکن خاتون خانه‌دن چیقسه وسفینه طوغری
یولنه کتمسه جمحت السفینة واول کمسنه که هواسنه تابع اولوب بر وجهله نصیحت
وپند قبول اتمسه اکا دخی جوح وجاح دیرلر وجمح فلان دیرلر بر کمسنه سرعت ایله
یورویوب آردینه اوکنه باقمسه ومنه قوله تعالی وهم یجمحون (وهو جوح اسب سرکش)

٩ وخوار وذلیل اتمك معناسنه دخی استعمال اولنور (منه)

سرکش اولان آت (دلوح زیر بار کران رفتن) آغیر یوك آلتنده اول وجهله یورومك که
آدیمی صیق صیق آته (ذبح بسمل کردن) بوغازلمق یقال (ذبح الشاة بسمل کرد کوسفند را)
قویونی بوغازلدی (وهو الذبح قربان بسمل کردنی) بوغازلنه‌جق قربان قیونی والذبیحة
کوسفند بسمل کرده) بوغازلنمش قیون مذبوح کبی تا الحاق اولندیغی اسمیت وصفیته غالب
اولدیغی ایچوندر ابن السکیت ذبح معناسنه‌در دیدی وذباح ایاق پارمغنده اولور
یاریق درکه زیاده المویرر وفی المثل مادونه شوکة ولا ذباح وذباح بوغازده چیقار
بر مرضدرکه یقال الطمع ذباح ذبایح ج (رزوح ورزاح مانده شدن شتر از لاغری)
دوه آریقلغندن یورولمق (رشح بر آمدن خوی) درکلمك یقال (رشح الجبین خوی کرد
پیشانی) آلین درلدی یقال (لرشحة بالجبین احسن من شم فی الونین ویقال کل اناء یرشح بما
فیه وتقول کم بین الفرات الطافح والوشل الراشح وفلان کمسنه‌نك عطیه‌سندن حصه
منداولدم دیه‌جك محلده اصابنی بنفحة من عطائه ورشحة من سمائه دیرلر (رضح ورضح
شکستن) قیرمق یقال (رضح الجوزة ورضحها بشکست کوز را) جوزی قیردی واول
جوزه رضح وقیره‌جق آلته مرضحه دیرلر (رقح کسب وبازرکانی کردن) کسب وتجارت
وبازرکانه رقاحی دیرلر رکوح میل کردن میل اتمك رکون کبی (رمح لکد زدن) اياغیله دپمك
یقال (رمح الدابة لکد زد ستور) دابه ایاغیله دپدی (ونیزه زدن) ومزراق ایله وورمق ودوه
سموز وکوزل اولمغله صاحبی آنی ذبح اتمسه اخذ الابل رماحها دیرلر (سبح تصرف
کردن در معیشت) تحصیل معاشده سعی وکوشش اتمك یقال (فلان یسبح النهار کله
فی طلب المعاش (سبح وسباحة شناوری کردن) صوده یوزمك عوم کبی یقال (سبح فی الماء شنا
کرد در آب) صوده یوزدی وفرس سابح وسبوح دیرلر آت وقت جریده راکبنی
اتعاب اتمسه (سدح بر روی یا بر پشت افکندن) یوزی یا صیرتی اوزرینه ییقمق ویوزی
یوقارو یاتوب ایاقلرین آییرن کمسنه‌یه منسرح دیرلر (سرح بچرا فرستادن ستور بامداد)
صباح وقتی دابه‌یی مرعی‌یه صالمق که متعدیدر یقال (سرح الابل فی المرعی کذاشت
شتران را بچرا کاه بامداد) صباح وقتی دوه‌لری مرعی‌یه صالدی (سروح خود بچرا رفتن
ستور) دابه کندو مرعی‌یه کتمك که لازمدر یقال (سرحت الابل بنفسها خود بچرا
رفت شتران) دوه‌لر کندو مرعی‌یه کتدیلر (وهی السرح ستوران بچرا رفته) مرعی‌یه
کیدن دابه‌لر واخشام وقتی مرعی‌یه صالمغه روح دیرلر وفی المثل ماله سارحة ولا رایحة
برشئ یوق دیه‌جك یرده ضرب اولنور وفی المثل آخر السراح من النجاح بر کمسنه‌نك
قضاء حاجتنه قادر اولمدیغی صراحة سویلمك مواعید کاذبه‌دن ایودر دیه‌جك یرده
ضرب اولنور (سطح کستردن) دوشه‌مك یعنی دوزلیوب هموار اتمك یقال سطح الدار

بكستردسراى را) سرايى دوزلدى وبسط اتدى واتمكى اوقلاغوايله دوز وهموار اتسه
سطح الخبز بالمسطح ديرلر وياصى بورونه انف مسطح ديرلر (سفح ريختن آب وجز آب)
صويى وصو مثللو نسنه‌يى دوكمك كه متعدى در يقال (سفح الماء بريخت آب را) صويى
دوكدى اهرق الماء كبى وسفح دمه ديرلر قانى دوكدى معناسنه سفكه كبى (سفوح
وسفحان خودريخته شدن آب) صو كندو دوكلمك كه لازم در يقال (سفح الماء بنفسه خود
ريخته شد آب) صو كندو دوكلدى ودوكلان صويه سافح ومسفوح ديرلر وميسرده
نصيبى اولميان سهمه سفيح ديرلر وفى المثل هو يضرب السفيح تحتنده فائده اولميان
ايشى اشليان كمسنه حقنده ضرب اولنور (سلح زيغ زدن) نجس القا اتمك كه تغوط
تعبير اولنور يقال (سلح زيغ زد) تغوط ايتدى كه خدثلدى دخى تعبير اولنور
ونجسه سلاح ديرلر نجو كبى وفى المثل اسلح من حبارى واسلح من دجاجة ميدانى
ديدى كه حبارى وقت خوفده ودجاجة وقت امنده نجسنى القا ايدر (سماح وسماحة
وسموحة جوانمردى كردن) سخاوت اتمك يقال سمح بالمال فتح بابندن وسمح
حسن بابندن جوانمردى كرد بخواسته) مالى ايله سخاوت اتدى (وهو سمح جوان
مرد) سخى اولان كمسنه مؤنثى سمحة وهم سمحاء ج ويقال ان فى الحق مسمحا يعنى
حقده وسعت وباطلدن استغنا وار در قال **بيت** وانى لاستحيى وفى الحق
مسمح ۞ اذا جاء باغى الخير ان اتعذر (سنح وسنوح پيش آمدن كار) ايش ظهور
اتمك يقال (سنح له الامر پيش آمد اورا كار) اكا ايش ظهور اتدى (وفال نيك بر آمدن)
وايو فال كلمك كه صيد ظهور اتدكده صاغ جانبى سفره عزيمت ايدن كمسنه‌نك
جانبنه مصادف اولمقدن عبارتدر وعرب آنكله تيمن ايدرلر يقال (سنح له السانح فال
نيك آمد اورا) ايو فال كلدى وسانح بارح مقابلى در وفى المثل من لى بالسانح بعد البارح
بر كمسنه‌نك اوزرينه ظبى بارح مرور ايدوب انكله تطير ايدرب متألم اولدى
بعض احبابى آنى تطييب ايچون الم چكمه بلكه بر سانح مرور ايدر ديدكده مثل مذكورى
ايراد ايتدى رفيقندن برنجيده اوله‌جق نسنه استماع ايدن كمسنه‌يه الم چكمه‌سن
آندن مطيب اوله‌جق كلام استماع ايدرسن ديه‌جك يرده ضرب اولنور (شرح بديد
كردن) مخفى اولان معنايى ظاهر اتمك يقال (شرح الكتاب شرح كرد كتاب را) كتابى
شرح يعنى مشكلاتن حل ومخفياتنى ظاهر ايتدى (وكشاده كردن) وآچمق يقال (شرح
الله صدره للاسلام بكشاد خدا دل اورا بمسلمانى) حضرت الله آنك قلبنى اسلام ايچون
آچدى (وشرحه كردن كوشت) اتى شرحه شرحه اتمك يقال (شرح القصاب اللحم
شرحه كرد قصاب كوشت را) قصاب اتى دليم دليم ديلدى (وهى الشريحة پاره از كوشت)
اتك پاره‌سى وشرح المسئلة ديرلر جوابنى بيان اتسه وشرح المرأة ديرلر خاتوننى

صاحب ايضاح ديدى كه سحت قروتسه ديرلر نفسنى اكا انقياد ايتدى معناسنه مصعب ابن عطا ديدى كه شكى كيدوب رايشه صدق عزيمت ايله عازم اولدى معناسنه در (منه)

مستلقية وطئ ايلسه لهذا فرجه مشرح اطلاق اولنور قال ع كحايضة مشرحها
يسيل (شقح شكستن) قيرمق (وپاى برداشتن سك براى شاشه كردن) تبول اتمك
ايچون كلب اياغنى قالدرمق (صبح شراب بامدادى دادن) صباح وقتى ايچه‌جك
شراب ويرمك يقال (صبحه شراب بامدادى دادش) اكا صبوح ويردى (صدح
بانك كردن خروس) خروس اوتمك يقال (صدح الديك بانك كرد خروس) خروس
اوتدى وشديد الصوت اولان فرسه صيدح ديرلر (صفح فرا كذشتن جرم)
بر كمسنه‌نك جرمنى عفو اتمك يقال (صفح عنه در كذشت از وى) آندن كچدى يعنى
جرمنى عفو اتدى وسائلى رد اتمكه وقليجك عرضى ايله بر كمسنه‌يى وورمغه دخى
ديرلر يقال صفحه اى رده او ضربه بالسيف مصفحا وعريض اولان سيفه صفيحه ديرلر
وهر عريض اولان شيئك يوزينه دخى صفيحة ديرلر ۹ (ضبح آواز نفس اسب دردويدن)
آت سكرتدكده نفسنك سسى كلمك يقال (ضبحت الخيل دم زد نداسبان دردويدن) اتلر
سكرتدكده صولو ديلر ونفسلرينك صداسى كلدى وآتش و خورشيد برشيئك
لوننى تغيير اتمكه دخى ديرلر (ضباح بانك كردن روباه) تيلكو آواز اتمك يقال (ماسمعت
الانباح الاكالب وضباح الثعالب (ضرح دور كردن) بر نسنه‌يى اوزاق اتمك وبر طرفه
براقدقلرى نسنه‌يه مضطرح ديرلر (ولكد زدن ستور بدودست) ودابه اوك اياقلريله
دپمك (طرح افكندن) براقمق يقال (طرحه وطرح به بيفكند اورا) آنى براقدى وزمان
فتنه‌يه طروح ديدكلرى قومى هرمى يه‌رمى وپريشان اتديكى ايچوندر وشئ طرح اى
مطروح وبر كمسنه بر متاعه رغبت اتمسه اكا متاع طرح ديرلر وطرح مكان بعيد
معناسنه در وبر كمسنه بناسنى زياده اوزون ومرتفع ياپسه طرح بناءه وطمرح بناءه ديرلر
(طلح مانده كردن ستور مانده شدن او) دابه‌يى شدة سوق ايله يورمق ودابه كندو
يورولمق لازم ومتعدى استعمال اولنور ويورغون دوه‌يه طلح ديرلر مذكر ومؤنثى
برابر دراساسده ديدى كه طلح ام غيلان ديدكلرى اغاجدر كه فارسيده مغيلان ديرلر
ودوه انى اكل اتمكله خسته اولسه طلح الابل ديرلر صكره مطلقا دوه خسته ويوغون
اولسه طلح الابل ديرلر (طماح وطمح بلند نكريستن بچيزى) كوزين يوقارو قالدوب
برشيئه باقمق يقال (طمح ببصره الى الشئ بلند نكريست بچشم خود بسوى چيزى) كندى
كوزيله يوكسك باقدى بر نسنه‌يه يوكسك بر نسنه‌يه نظر ايدن كمسنه‌نك نظرى كبى
(وهو طامح الطرف بلند نكرنده چشم) كوزى يوكسك باقيجى كمسنه وهر مرتفع اولان نسنه
يه طامح ديرلر (طماح ربودن اسب) آت را كبنى آلوب قاچمق يقال (طمح به الفرس
بيرد اورا اسب) آت آنى آلدى قاچدى جمح الفرس معناسنه وفيه طماح وجماح ديرلر
واول فرسه طماح وطموح ديرلر زيرا فرس مزبور كوزينى يوقارو قالدرر ورجاله

۹ عندمزده اولان نسخ ده اضطراب اولمغله عامة كتب لغتك تفسيرلرى على الخصوص بيهقى وزوزنى نك ترجمه لرى اختيار اولندى (منه)

وجه مشروح اوزره نظرایدن خاتونه دخی طامح دیرلر وطماحات الدهر شدایده (فتح
کشادن) آچمق یقال (فتح الباب بکشاد دررا) قپویی آچدی (وفتح علی الامام حرف داد
پیشوارا) امام حصر اولدقده اکا حرف ویردی که حصر اولدیغی محلی اوقودی (فتح
وفتاحة داوری کردن) حکومت اتمك یقال (فتح بین القوم داوری کرد میان مردمان) قوم
میانده حکومت اتدی وفتح الله علیه دیرلر منصور اولسه وبرکمسنه یه دولت اقبال اتسه
فتح علیه دیرلر وفتوحة حکومت معناسنه در ودوه نك ممه سنك دلوکی واسع
کذلك ذکرینك دلوکی فراخ اولسه ناقة فتوح وجمل فتوح دیرلر (فدح گران کردن
وام کسی را) برکمسنه یی بورج باصوب آغیرلشمق یقال (رکب علیه دین فادح (فسح فراخ
کردن جایگاه) مجلسی توسیع اتمك یقال (فسح له فی المجلس فراخ کرد اورا درجایگاه)
اکا مجلسده توسیع اتدی یعنی اوتوراجق قدر یر آچدی (فسحة وفساحة فراخ شدن
جای) یر واسع اولمق یقال (فسح المکان فراخ شد جای) یر واسع اولدی (وهو فسیح جای
فراخ) واسع اولان یر (فضح وفضیحة رسوا کردن) رسوای اتمك یقال (فضحه رسوا
کرد اورا) آنی رسوای اتدی که آنك عیبنی افشا اتمکدن عبارتدر (وفضح الصبح) ای
ظهر ❋ مساویسی منکشف اولان کمسنه یه مفتضح وکشف ایدن کمسنه یه فاضح دیرلر
وتقول اذا کان العذر واضحا وکان العتاب فاضحا وفی المثل ظمأ فادح خیر من ری فاضح
قناعت وکتمان فقرده ضرب اولنور قاله المیدانی مصنف مستقصی ده دیدی که عرضی
صیانت واجبدر مشقتی دخی وارایسه وفضیحه دن احتراز لازمدر عیش بارده مقارن
دخی اولورسه دیه جك یرده ضرب اولنور (قبح نفرین کردن) لعنت اتمك که خیردن
دور اتمکله دعادن عبارتدر یقال (قبح الله الکافر لعنت کرده خدای برنا کردیده) الله
تعالی کافره لعنت ورحمتدن دور اتدی (وهو من المقبوحین او از لعنت کرده شدکانست)
اوملعونلردندر وحسن وقبح دیر سکده ایکی کموکك اسمیدر (قدح آتش از آتش زنه
بیرون آوردن) چخماقدن آتش چیقرمق که آتش چاقمق تعبیر اولنور یقال (قدح النار
آتش زد) آتش چاقدی وچاقمق طاشنه قداحه وچقماق دمورینه مقدحه دیرلر (وطعنه
کردن بکسی) وبرکمسنه یه طعن اتمك یقال (قدح فیه طعنه کرد باوی) اکا طعن اتدی
واکثر استعمالی نسبده طعن ده در ودیشی واغاجی قورت یمکه که اول قورده قادح
دیرلر وکبجه ایله تنجره دن طعام چیقارمغه دخی دیرلرکه اول کبجه یه مقدحه دیرلر
وفی المثل ستأتیك بما فی قعرها المقدحة سنك معلومك اولمیان نسنه عن قریب ظاهر
اولور دیه جك یرده ضرب اولنور (کبح لگام باز کشیدن) اتك لگامنی راکب کندو
طرفنه چکمك آت باشنی یوقارو قالدرسون ایچون بعضیلر آت طورسون ایچون
دیدی یقال (کبح الفرس باللجام بکشید اسب را بلگام) آتی کندویه چکدی لجام ایله یعنی

ابن الانباری دیدی که
لسان عربده حاکم
معناسنه در فرا دیدی که
اهل عمان قاضی یه
فتاح اطلاق ایدرلر
(منه)

لجامی چکمك ایله آنی قاصدی یاطوردوردی (ویقال کبح الصعب السرش باللجام
الشکس (کدح کار کردن برنج) سعی ایله ایش ایشلمك یقال (کدح کار کرد برنج) سعی ایله ایش
ایشلدی (وخراشیدن) وطرملمق فی وجهه کدح دیرلر یوزینه برشیء طوقنوب یاره
ایدوب اثری قالسه (کشح دشمنی پنهان داشتن) عداوتی اضمار اتمك واول کمسنه یه
کاشح دیرلر (کلوح ترش روی شدن) اکشی یوزلی اولمق یقال (کلح وجهه فراهم شد
روی او) آنك یوزی بورتاردی اساسده دیدی که کلح الرجل دیرلر تعبس اتمکدن
اوك دیشلری نمایان اولسه (لطح دست نرم برچیزی زدن) الینی آهسته برشیئه اورمق
(لفح سوختن) یاقمق یقال (لفحه الحر بسوخت اورا گرما) اسی آنك بشره سنی یاقدی
وصووق یاقمغه نفح دیرلر وآهسته برشیء ایله برشیء اورمغه دخی لفح دیرلر (لمح نگریستن
نظر خفیف ایله نظر اتمك یقال (لمحه ولمح الیه نگریست بدو) نظر اتدی اکا
ودرخشیدن برق) وبرق لمعان اتمك وفلان کمسنه یی غایت آز کوردم دیه جك یرده رأیته
لمحة البرق دیرلر ولمح باصرامر واضح معناسنه در (متح آب کشیدن از چاه) قیودن صو چکمك
یقال (متح الماء من البئر آب کشید از چاه) قیودن صو چکدی ماتح ومتوح قیودن صو چکن
کمسنه در وصویی آغزینه قریب اولان قیویه بئر متوح دیرلر وبعید اولان عقبه یه دخی متوح
دیرلر (مدح ستودن) اوکمك که ثناء حسن تعبیر اولنور (یقال مدحه بستود اورا) آنی مدح
اتدی (وهی المدحة والمدیح والمدیحة ستایش اوکوش ورجل ممدح دیرلر زیاده ممدوح
اولسه (مزح ومزاح ومزاحة مزاح کردن) لاغ ولطیفه اتمك (یقال مزح مزاح کرد)
لطیفه اتدی (مسح سودن دست) الینی برنسنه یه سورمك یقال (مسح برأسه بسود دست
بسرش) الینی باشنه سوردی وقلیچ ایله کسمك یقال (مسحه بالسیف) ای قطعه وتقول فلان
اذا ذکر نزول المسیح رشح جبینه بالمسح) ای بالعرق وبرکمسنه نك کوزی وقاشی
اولمسه اکا ممسوح الوجه دیرلر ومسح غسل معناسنه دخی کلور یقال (مسح
للصلاة) ای توضأ ومسح رأس فلان دیرلر خدعه معناسنه ومسحه الله تعالی ای
ای احسن خلقه ودعا مقامنده من الله علیك بالمسحة واذاقك حلاوة الصحة دیرلر (مساحة
زمین پیمودن) یری اولچمك یقال (مسح الارض بپیمود زمین را) یری اولچدی واوتسز
اوفاق طاشلو دوزیره مسحاء دیرلر سبسب کبی جمعی اماسح کلور سباسب کبی (مصوح
نیك بدروش شدن) زیاده نابدید اولمق (یقال مصحت الدار ای اندرست (ندح فراخ کردن)
توسیع اتمك یقال (ندحت المکان ای وسعته (نزوح دور شدن) بعید اولمق وبلد نازح ای
بعید (نشح آب خوردن نه بسیری) صو ایچمك لکن طویه جق مرتبه اولمیه (نصح ونصوح
ونصاحة ونصاحیة پند دادن) اوکوت ویرمك بنفسه ولام ایله متعدی اولور لکن

مسحه کیسو وماسحه
زن مشاطه مسحاء زن
رسحا که چرك آلود
(منه)

لام ايله اولمق اجوددر يقال (نصحه ونصح له پند داد اورا) اكا اوكوت ويردى (ونصيح وناصح اوكوت ويرن كمسنه وناصح الجيب ديرلر قلبى پاك معناسنه وهى النصيحة پند نصيحت اصمعى ديدى كه ناصح ناصع كبى هر خالص اولان نسنه در (وتوبة نصوح توبهٔ درست) صادق توبه ابن الاعرابى ديدى كه نصحت الابل الشرب ديرلر دوه كركى كبى سير آب اولسه جوهرى ديدى توبهٔ نصوح بوندن مأخوذدر يعنى توبهٔ صادقه ونصحت توبة ديرلر توبه سى راست ودرست وصادق وخالص اولسه (نصح ونصاح جامه دوختن) جامه ديكمك اول وجهله كه اصلا جامه ده خلل قالميه راست ودرست معناسنه اولان نصحه تشبيها يقال (نصح الثوب بدوخت جامه را) جامه يى وجه مذكور اوزره ديكدى وجامه يى بغايت خياطت ايله ديه جك يرده صلب نصاحك اى احكم خياطتك ديرلر (وهو المنصح سوزن) ايكنه كه آلت خياطتدر والنصاح رشته ايپلك وناصح درزى ومنتصح ديكلمش جامه (نضح دور كردن) بعيد اتمك يقال نضح عنه دور كرد ازوى) آندن بعيد اتدى مثلا كندودن تهمتى دفع كبى (نفح بوى خوش دادن) ايو قوقو ويرمك يقال (نفح المسك بوى خوش داد مشك) ايو قوقو ويردى مسك ويقال نافجة ونافحة ونوافج نوافح وعطيه ويرمك يقال هو نفاع نفاح ع والله نفاح اليدين بالخير ✲ وقيليج ايله آهسته وورمق ودفع معناسنده استعمال اولنديغى معناى مذكوردن مأخوذدر وفى الحديث وكان حسان ينافح عن رسول الله صلى الله عليه وسلم ✲ خ (جفخ وجمخ وجخف فخر وتكبر كردن) تفاخر وتكبر اتمك زمخ دخى بو معنايه در (جلخ بر كردن سيل رود خانه) سيل چايى طولديرمق واول سيله جلاخ وواسع وطلو دره يه جلواخ ديرلر (رسوخ استوار شدن) ثابت ومحكم اولمق يقال (رسخ فى العلم استوار شد در دانش) علمده محكم اولدى وهر ثابت اولان نسنه يه راسخ ديرلر والرق الدهين لا يرسخ فيه الخبر يعنى ياغلو كاغدده مركب ثابت اولمز (سلخ پوست باز كردن) درى يى يوزمك يقال (سلخ الشاة پوست باز كرد كوسفند را) قيونك دريسنى يوزدى (وهى المسلوخة كوسفند پوست باز كرده) دريسى صويولمش قويون (وبپايان رسانيدن ماه) وآيى آخرينه يتشديرمك يعنى آيك آخرينه واصل اولمق يقال (سلخ الشهر بپايان رسانيد ماه را) آيى آخرينه يتشديردى (وسلخ الله النهار من الليل بيرون آورد خداى روز را از شب) حضرت الله روزى شبدن چيقاردى (شدخ شكافتن) يارمق اساسده شدخ لفظى ايچى بوش نسنه يى قيرمق ويومشق نسنه يى دورتمك ايله ترجمه اتدى يقال (شدخه شكافت اورا) آنى ياردى وانك اتندن بورنه وارنجه ممتد اولان واسع بياضه شدخ وشادخه ديرلر (شمخ وشموخ بلند شدن) يوكسك اولمق يقال (شمخ الجبل بلند شد كوه) طاغ مرتفع اولدى (وشمخ بأنفه تكبر كرد) تكبر اتدى زيرا تكبر ايدن كمسنه بورنى يوقارو طوتر (فتخ سرانكشتان باسوى كف واشكستن) پارمقلرك اوجى آيه

معلوم اوله كه نضح اصلنده صولیوب صوبى سپك ايله تفريق وپريشان اتمك معناسنه اولمغله نضحنا هم بالنبل ديرلر اوق ايله انلرى متفرق وپريشان ايتدك معناسنه ونضح عنه دخى بو معنادن مأخوذدر (عنه)

لفظ سلخك معناسى قسم اسماده بيان اولندى اكثر نسخ ده الشهر رفع ايله ضبط اولنوب بپايان رسيد ماه ايله تفسير اولندى وبزم مختارمز كتب معتبره يه موافقدر وفى الصحاح سلخت الشهر اى امضيته وصرت فى آخره (منه)

جانبنه بوكمك وكتب معتبره ده اوتوردقده آياق پارمقلرن باطن قدمه بوكمك ديو تفسير اولندى وفتخ اصلنده لين معناسنه دركه كوشكلك تعبير اولنور (فسخ تباه كردن عقدها) عقدلرى باطل اتمك مثلا بيع ونكاح وعزمى نقض كبى يقال (فسخ البيع تباه كرد بيع را) بيعى بوزدى ومفصلى موضعندن ازاله اتمكه دخى ديرلر ومرادينه نائل اولميان كمسنه يه فسيخ اطلاق اولنور (فتخ رام ومقهور كردن) مطيع ومغلوب اتمك اعداسنه غالب اولوب باشلرين ياران كمسنه يه مفتخ ديرلر ميمك كسرى ايله (قفخ برچيز ميان تهى زدن) ايچى بوش نسنه يه وورمق (كمخ وكماخ تكبر كردن) تكبر اتمك يقال (كمخ بانفه تكبر) ومتعظم صورتنده اوتورمغه اكماخ ديرلر (لطخ آلوده كردن) ملوث اتمك يقال (لطخه آلوده كرد اورا) آنى تلويث ايتدى كه بيلاشدردى تعبير اولنور وبر كمسنه يه افترا اولندى ديه جك يرده لطخ فلان ديرلر (مرخ روغن وما نند آن بدست بريدن وخير وماند آن بدست ماليدن) ياغ مثللو نسنه يى ال ايله اومق (مسخ صورت چيزى بصورت چيز زشت كردانيدن) بر نسنه نك صورتنى بر پاره مزصورته تبديل اتمك يقال (مسخه الله قردا بكردانيد خداى اورا حمدونه) حضرت الله آنى مايمون ايتدى يعنى صورتنى مايمون صورتنه تبديل اتدى وبر نسنه نك طمعنى كيدرمك وملاحتى اولميان كمسنه ولذتى اولميان اته مسيخ ومليخ دخى ديرلر وفى المثل هو امسخ من لحم الحوار قال بيت مليخ مسيخ كلحم الحوار ✲ فلا انت حلو ولا انت مر (ملخ سخت رفتن) سير شديد وباطلى چوق ارتكاب اتمك معناسنه دخى كلور وقاچغه معتاد اولان عبده ملاخ ديرلر اباق كبى (نسخ نوشتن) يازمق يقال (نسخ الكتاب نوشت كتاب را) كتابى يازدى وهى النسخة معروفدركه ماينسخ منه تعبير ايدرلر بيهقى ديدى كه نسخ لفظى منسوخ اتمك ونسخه سنى آلمق وحكمى ازاله اتمك معنالرنده مستعملدر ومعانىٔ مذكوره اصل واحد اوزرينه مبنى در لكن قياسنده مختلفدر بعضيلر ازاله معناسنه دردیدى يقال (نسخت الشمس الظل) اى ازالته ونسخ الله الآية اى ازال حكمها وبعضيلر نقل معناسنه در ديدى يقال (نسخ الكتاب) اى نقل ما فيه الى كتاب آخره نسخ ج (نضخ آب از چشمه برجوشيدن) صو منبعندن قينايوب چيقمق يقال (نضخ الماء آب برجوشيد از چشمه) صو چشمه دن قاينايوب چيقدى (وآب پاشيدن) وصو سپمك يقال (نضخ الماء بزد آب را) صولادى كه صويى ووردى وسپدى تعبير اولنور ابو زيد ديدى كه نضح ونضخ مهمله ومعجمه ايله بر معنايه در وآز يغموره نضخة ديرلر ✲ د (جحد وجحود انكار كردن) معلومى اولان نسنه يى انكار اتمك كه مفعول ثانى يه بنفسه وبا ايله متعدى اولور

حمدونه وبوزينه ميمون معناسنه در (منه)

بيهقى افتعال بابنده ابتضاح ماده سنده ديدى كه خاء معجمه ومهمله ايله لغتدر ياش اولمق معناسنه در لكن معجمه مهمله دن قوى اولمغله معجمه ده كثرت معناسى ملحوظدركه معجمه ده اولان قوت مقدارى معناسنه زياده لك ويرلدى انتهى (منه)

يقال جحده حقه وجحده بحقه انكار كرد اورا حق اورا) اكا حقنى انكار اتدى وجحدوجحد وجحد قلة خير معناسنه در ما انت الاجاحد وجحد ديرلر قليل الخير معناسنه وقلة خير ايكى معنادن عبارتدر بخل وفقر (جهد رنجانيدن) اينجتمك يقال (جهده برنجانيد اورا) آنى اينجتدى وزحمت ويردى جهد دابته ديرلر تحملندن زياده يوك يوكلتسه وجهد وجهد طاقت معناسنه كلور والحاح اتمك وزياده آج اولوب طعامى اول وجهله اكل اتسه كه اصلا طعامدن برشئ قالمسه اول كمسنه يه غرثان جاهد ديرلر جهد جهدا وجهودا ديرلر بركمسنه زحمتدن اريقلسه وبن بوخصوصده مقدوريمى صرف ايدرم ديه جك يرده لابلغن جهيداى فى هذا الامر ديرلر (زغد هدير سخت) دوه زياده كوكرمك وبركمسنه نك بوغازنى صيقمق يقال (زغده اى عصر حلقه واول وقتده آغزندن چيقان كوپوكه زغند ديرلر (سعد وسعود همايون شدن) مبارك اولمق وعلماء لغت سعد ماده سنده اختلاف ايتديلر ازهرى وزجاج وبارانى متعدى استعمال اولنور نيك بخت اتمك معناسنه ديوب نظم كريمده واما الذين سعدوا مجهول صيغه سيله وارد اولمسيله استدلال وسيبويه وسائر محققين انكار ايدوب متعديسى اسعددر ديديلر وقراءة مذكوره قياسدن خارجدر ديو جواب ويرديلر (صخد وصهد كرماى آفتاب در كسى اثر كردن) آفتابك حرارتى بركمسنه يه تأثير اتمك وفى الاساس صخده الحر صهره وهاجرة صيخود ديرلر وقت ظهر زياده اسى اولسه وتقول (رمانى الحر بصياخيده والبرد بصنانيده (ضهد مقهود كردن) مقهور اتمك (مضهود ومضهد) مقهور اولان كمسنه وهر كسك مقهور ومغلوبى اولان كمسنه يه ضهده ديرلر (لهدان دويدن خر) اشك ييلمك وقوش ياوريسى آشيانه سندن آنه سى طرفنه بوينونى يم اميدى ايله اوزاتمق (لهد كران كردن بار كسى را) بركمسنه يى يوك آغرلشدرمق وبرنسنه ذليل اولمغله دفع وطرد اتمك (معد شتافتن) سرعت اتمك يقال (معد فى الارض) اى ذهب (مغد در عيش خوش بر آمدن) عيش واسعده نشو ونما بولمق (مهد كسترانيدن ونرم كردن) دوشه مك واصلاح اتمك يقال (مهد الفراش بكسترانيد يا نرم كرد پستررا) دوشكى دوشه دى يا يومشق واصلاح اتدى (نهود جنبيدن) حركت اتمك يقال (نهد الى العدو) اى نهض ورفيقلر برابر آقچه چيقاروب يا برابر طعام بريره جمع ايدوب كندولره انفاق اتمكه تناهد ديرلر ولسان حلقد عارفانه ديرلر وفى المثل اطرح نهدك وكل جهدك * ذ (شحذ تيز كردن) كسكين اتمك يقال (شحذ النصل تيز كرد پيكان را) دمرنى كسكين اتدى ومشحذ بيلكى ديمكدر مسن كبى وآج كمسنه يه شحذان ديرلر وشحيذ كسكين نسنه وشحاذ ابرام

ايدن سائل ومعما ولغز مثللو معانئ دقيقه يه مشحذه ديرلر * ر (بحر شكافتن كوشت شتر) دوه نك قولاغن يارمق واول دوه يه بحيره ديرلر (بهر غالب شدن) غالب اولمق يقال (بهره غالب شد بروى) اكا غالب اولدى وبركمسنه يه مغلوب اولسون ديو بددعا مقامنده بهراً له ديرلر قال ابن ميادة **بيت** فبهراً لقومى اذ يبيعون مهجتى * بجارية بهراً لهم بعدها بهرا (ودما برافكندن) ويوك آغر اولمغله متتابعا نفس آلمغه سبب اولمق بهره الحمل ديرلر آنى حارحار صواوتسه وتركيده حارحار صواومغه عربيده بهره وفارسيده دما ديرلر واول كمسنه مبهور وبهير ومنبهر درلر وقمرك ضوئى كواكبك ضوئنه غالب اولمغه دخى بهر وقمر باهر ديرلر (ثار كينه كشيدن) انتقام آلمق يقال (ثارت القتيل كينه بر آوردن كشته را) مقتولك انتقامنى آلديم (وثارت بالقتيل قاتله كشتم بسبب مقتول كشندهٔ اورا) مقتول سببى ايله قاتلنى قتل ايتدم (وهو ثارى كشندهٔ خويشاوند منست) بنم حيمى قتل اتمشدر (ثغر دندان پيش شكستن) اوك ديشلرينى قيرمق يقال (ثغرته) اى كسرت ثغره واول ديشلره رواضع دخى ديرلر وصبى نك اوك ديشلرى بتسه اثغر واول صبى يه مثغر ديرلر واكر اوك ديشلرى دوشسه ثغر واول صبى يه مثغور ديرلر (جعر سركين افكندن خداوند مخلب از سباع) سباعدن مخلب صاحبى اولنلرك نجس القا اتمه سى وجعر سباعك نجوى يعنى نجسى در يقال رمى الجمل ببعره والذئب بجعره وكفتار ديدكلرى جانوره كه عربيده ضبع وتركيده سرتلان ديرلر جعار ديدكلرى كثرة جعرى اولديغى ايچوندر وفى المثل اعيث من جعار اى اشد فسادا منه (جؤار بانك كردن) آواز اتمك جوهرى جوار وخوار برمعنايه در ديدى يقال (جأر العجل بانك كرد كاوساله) بوزاغى آواز اتدى اساسده رفع صوت ايله تفسير ايتدى (وجأرت الى الله زارى كردم بخداى تعالى) حضرت قاضئ الحاجاته مناجات وتضرع ايتدم ع جأر ساعات النيام لربه (جهر آواز برداشتن) رفع صوت اتمك يقال (جهر بالقراءة آواز برداشت بخواندن) جهر ايله قراءت اتدى (وآشكار شدن چيزى) وبرنسنه آشكاره وظاهر اولمق يقال (جهر الشئ آشكارا شدن چيز) برنسنه آشكاره اولدى (ورأيته جهرا آشكارا ديدمش) آشكاره يعنى عيانا كوردم آنى وجهير الصوت بلند آواز اولان كمسنه واول صوته جهورى ديرلر وبركمسنه برسوزى اول اسرار صكره اعلان اتسه جهور الحديث بعدما هيتمه ديرلر وظاهرينى كوروب باطننه مطلع اولدم ديه جك محلده رأيت جهره فعرفت سره (دحرودحور راندن) سورمك وطرد اتمك يقال (دحره دور كرد اورا) آنى طرد اتدى والشيطان مدحور من رحمة الله اى مطرود (دخر ودخور خوار شدن) حقير وذليل اولمق

صغار وذل كبی يقال (دخر خوار شد) ذليل اولدی يقال الاول فاخر والاخر
داخر (دعر فساد كردن) فساد اتمك ورجل داعر ای خبيث فاجر وتوتونی
چوق اولان اغاجه عودعر ديرلر (دغر سپوختن) دورتمك غمز كبی (وملازه برداشتن)
وبوغازده كوجك دل تعبير اولنان ات پارەسنی قالدرمق وفی الحديث لاتعذبن
اولادكن بالدغر (ذخر بخنی نهادن) مال واسبابدن برنسنەيی وقت حاجتده لازم
اولور ديو صاقلمق يقال (ذخرالشیٔ پنهان كرد چيز را) نسنەيی صاقلدی يعنی ذخيره
اتدی (وهوالذخر والذخيرة چيز پنهان كرده) حفظ اولنان نسنه (ذعر ترسانيدن)
قورقوتمق تخويف وافزاع معناسنه يقال (ذعره بترسانيدش) قورقوتدی آنی خوفه
وافزعه معناسنه (وهی ذعور زن از تهمت ترسنده) تهمتدن خوف ايدن خاتون وناقة
ذعور ديرلر دوەنك ممەسنه ياپشدقده باغيرسه وسنةٔ شديدەيه ذعريه ديرلر
(زخر وزخير وزخور پرشدن آب رود ودريا) چايك ودريانك صويی زياده طولو
اولمق يقال (زخرالبحر پرشد آب دريا) دريانك صويی زياده طولدی واوت اوزامق
واخذالنبت زخارية ديرلر اوت كالينی بولوب شكوفەسی ظاهر اولسه وفی المثل قداخذ
زخاريه برنسنه تمام ومستحكم اولدی ديەجك ضرب اولنور ويقال النبت اذا اصاد برية اخذ
زخاريه وعرقه زاخر ديرلر كريم معناسنه وچوملك قاينامغه دخی زخور واوزون اولان
كمسنەيه زخری ديرلر (زهور روشن شدن چراغ وآتش ومانند آن) چراغ وآتش مثللو
نسنه روشن اولمق يقال (زهرالسراج روشن شد چراغ) چراغ روشن اولدی (وهو
زاهر روشن شده) روشن اولان نسنه وقمره دخی ازهر ديرلر ابن السكيت ديدی كه
ازهران شمس وقمردر يقال لاافعل ذلك ماطلع الازهران وبن سنك سببك ايله
قوت بولدم ديەجك يرده زهرت بك ناری وزهرت بك زنادی ديرلر وری بك
زنادی ديدكلری كبی (سؤور باقی ماندن) باقی قالمق يقال سأر سؤر فی الاناء بماند
بقيهٔ ازآب درخنور) چناقده بقيه قالدی صودن ويقال اذا شربت فأسر يعنی
صوايچدكده بقيه ابقا ايله ع وللارض من كأس الكرام نصيب ٭ وسؤر ابقا ايدن كمسنەيه
سائر ديرلر علی غيرالقياس زيرا قياس مسئر ايدی اجبار ايدن كمسنەيه جبار
ديدكلری كبی كه قياس مجبر ايدی (وجاء فلان وسائرالناس لم يجيؤا بيامد بهمان
وديكر مردمان نيامدند) فلان كمسنه كلدی وآندن باقی قلان كمسنەلر كلمديلركه لفظ
سائر لفظ سؤردن مأخوذدر ماباقی معناسنه وفی المثل اسائراليوم وقد زال الظهر
اصل مثل بودركه بركمسنه برمصلحت ايچون برجانبه توجه مراد ايدوب تا وقت
ظهرەدك اهمال ايدر وقت ظهردن صكره قالقوب كيتمك استر اكا ديرلركه كونك
باقيسنده ايشكه كيتمكمی استرسن مع هذا ظهر وقتی كچدی مأيوس اولدقدنصكره

يعنی ای طائفهٔ نسا اولادلريكزك كوبجك دوبلنی معذور اولدقده قالدرمغله عذاب اتمككه حالا ديارمزده بو قاعده باقيدر (منه)

بخنی صاحب مؤيد ديدی كه مال واسبابدن برنسنەيی وقت حاجتده لازم اولور ديو حفظ اتمك خريده ذخيره ديرلر وفی المثل نخورده بخنيست شيخ نظامی ديدی كه بيت مخور غم بصيدی كه ناكردهٔ كه بخنی بود هرچه ناخوردهٔ (منه)

كذا فی المستقصی بعضيلر ديديلر كه برقوم غارت اولندقده ابناء عملرندن استغاثه ايتديلر انلر كلوب مظاهرت اتمدكلرندن جملهٔ قوم غارت اولدقدنصكره ابناء عملری كلوب قومك احوالندن سؤال ايتدكلرنده قوم مثل مذكوری ايراد ايتديلر فوت اولان امره طالب اولان كمسنه حقنده ضرب اولنور (منه)

(ينه)

ينه برنسنەيه طمع ايدن كمسنه حقنده ضرب اولنور (سحر جادويی كردن) جادولك اتمك كه
كوز باغيجلق تعبير اولنور يقال (سحر عينه جادويی كرد چشم اورا) آنك كوزينه جادولق
اتدی يعنی كوزنی باغلادی وهر لطيف ودقيق اولان نسنەيه سحر وعالمه ساحر اطلاق
اولنور وسحره ديرلر خدعه معناسنه ومرة بعد اخری سحر اولنمغله عقلنه خلل طاری اولان
كمسنەيه مسحر ديرلر (سعر آتش افروختن) آتش علولندرمك يقال (سعرالنار برافروخت
آتش را) آتشی علولندردی وآتش علولنديرەجك نسنەيه مسعار ديرلر وآتشك حرارتنه
وشدة جوع وعطشه سعار اطلاق اولنور وساعور تنوردر ومسعوراكله حريص اولان
كمسنه وسموم اصابت ايدن كمسنه‌در (شغر يك پای برداشتن سك ازبهر شاشه كردن)
كلب تبول اتمك ايچون برآياغنی قالدرمق يقال (شغرالكلب يك پای برداشت سك تابول
كند) كلب تبول اتمك ايچون برآياغنی قالدردی وشهر خلقدن خالی اولمق واول بلده كه
آنی غارتدن حفظ وحمايت ايدر كمسنه اولميه اكا شاغره وبركمسنەيی برموضعدن اخراج
اتمكه دخی شغر ديرلر (شهرة آشكار كردن) آشكاره وواضح اتمك يقال (شهره بكذا
مشهور كرد اورا بفلان كار) فلان ايش ايله آنی مشهور ومعروف اتدی واشهره ديرلر
بركمسنه بركمسنەيی استخفاف ورسوای اتسه (شهر شمشير وكارد بركشيدن) خلقك
اوزرينه قليج وبچاق چكمك يقال (شهر عليه السكين كارد بركشيد بروی) آنك
اوزرينه بچاق چكدی وبرآيلق صبی‌يه مشهر ديرلر برياشنه كيرن صبی‌يه محول
ديدكلری كبی (صهر جريش كداختن) ايچ ياغنی اريدوب صيزدرمق يقال (صهر
الشحم بكداز انيد پيه را) ايچ ياغنی ارتدی وصهره باليمين ديرلر اكرشديد يمين ايله
استحلاف اتسه كه كويا اول يمين آنی اريدر وشديد وغليظ يمين ويريرم سكا ديەجك
محلده لا صهرنك بيمين مرة ديرلر (ظهر برجای بلند شدن) مرتفع يره چيقمق
يقال (ظهرالسطح بربام شد) طام اوزرينه چيقدی (ودست يافتن) ظفر بولمق يعنی
غالب اولمق يقال (ظهر علی العدو دست يافت بردشمن) دشمن اوزرينه غالب اولدی
(ظهور پيدا شدن) آشكاره اولمق يقال (ظهر الامر پيدا شد كار) ايش ظاهر ونمايان
اولدی (عهر زنا كردن) زنا اتمك يقال (عهر زنا كرد) زنا اتدی (وهو عاهر مرد زنا
كننده) زنا ايدن رجل مؤنثی عاهرة‌در وبركمسنه فاجر اولسه تعهر الرجل ديرلر
وبركمسنه حسيب ونسيب‌در ديو مدح مقامنده فلان لم يخرج من صلب عاهر ولم
ينشأ الافی حجر طاهر ديرلر وهر متهم كمسنەيه دخی عاهر ديرلر (فخر ومفخر نازيدن)
فخرلنمك كه كوكنمك تعبير اولنور يقال (فخرت بكذا علی فلان نازيدم بفلان چيز برفلان كس)
فلان نسنه ايله مثلا معرفت ايله فخر ايتدم فلان كمسنەنك اوزرينه وبركمسنه بركمسنه ايله
مفاخره اتسه اول كمسنەيه فخير ديرلر مخاصمه ايدن كمسنەيه خصيم ديدكلری كبی وچوق

بوشيده اوليه كه صهر ايچ ياغنه مخصوص دكلدر مطلقا اذابه معناسنه‌در (منه)

فخر ایدن کمسنه‌یه فخیر دیرلر فسیق کبی (وثوب فاخر جامهٔ که کرانبها) ذی قیمت اولان جامه (وهو المفخرة نازش) فخر اولنه‌جق خصلت والمفاخر ج و انا فخور به من نازنده‌ام بدو) بن آنکله فخر ایدیجی‌یم (فغر دهن باز کردن) آغزینی آچمق که متعدیدر یقال (فغر فاه باز کرد دهنش را) آغزینی آچدی وفلان لایفغر الا بذکر الله وکوکب برکمسنه‌نك باشی اوزندن طلوع اتسه افغره النجم دیرلر زیرا اول وقتده کوکبه نظر ایدن کمسنه آغزینی البته آچار ویقول روح الشجر وانفطر وفقح النور وانفغر (فغور دهن خود بازشدن) آغز کندو آچلماق که لازمدر یقال (فغر فوه دهنش کشاده شد) آغزی آچلدی (فهر مجامعت بیکی ازدوزن کرده وانزال ناشده بدیکری رود ودروانزال کند) ایکی خاتوندن بری ایله مجامعت ایدوب انزال اولمه‌دن برغیری خاتونله مجامعت ایدوب انزال اولمق وفی الحدیث نهی رسول الله صلی الله علیه وسلم عن الفهر (قعر ازبیخ کندن درخت) اغاجی کوکندن قوپارمق وبرنسنه‌نك قعرینه واصل اولمق (قهر غلبه کردن کسی را) برکمسنه‌یه غالب اولمق یقال (قهره غالب شد اورا) آکا غالب اولدی وهر کس عندنده مقهور ومغلوب اولان کمسنه‌یه قهره دیرلر بهره دیدکلری کبی واول آتش اصابت ایدوب صویی طاملمغه باشلاین لحمه لحم مقهور دیرلر تقول اطعمنا خبزة بلحم مقهور وشحم مصهور (کهر روی ترش کردن بروی کسی) برکمسنه‌نك یوزینه قارشو تعبس ایتمك ودخی ناخوش جواب ویرمك ونهر وزجر ایتمك وابن مسعودك واما الیتیم فلاتکهر قرائتنده بومعنی ایله تفسیر اولندی ونهار مرتفع اولمق یقال (لقیته فی کهر الضحی) ای فی وقت ارتفاعه (مخر ومخور بریدن کشتی آب را) کمی صویی یارمق بروجهله که صداسی استماع اولنه یقال (مخرت السفینة الماء برید کشتی آب را) کمی صویی یاردی وآغزدن چیقان رایحهٔ خبیثه‌یه مخرة دیرلر یقال کل طائر ذفر المخرة وتقول لان یطرحك اهلی الخیر فی الماخیر من ان یصدرك اهل المواخر (مغر شتافتن) یقال مغر فی البلاد اذا ذهب واسرع (مهر کابین دادن)زوجه‌سنه مهر ویرمك یقال (مهرها کابین داد زن را) خاتونه مهر ویردی ومهر تسمیه ایدوب آنکله تزوج اتسه امهرها دیرلر وفی المثل احمق من الممهورة باحدی خذمتیها واحمق من الممهورة من مال ابیها عبارتیله دخی روایت اولندی اصل مثل بودرکه برخاتون زوجندن مهر طلب ایتدی زوجی خاتونك بلازکلرینك برتکینی خاتونه مهر ویروب خاتون دخی راضی بلکه ممنون اولدی کندو انتفاع اتدیکی نسنه کندویه احسان اولندیغندن ممنون اولان کمسنه حقنده ضرب اولنور (مهارة استاد شدن در کاری) برایشده حاذق اولمق یقال (مهر فی العمل استاد شد در کار) ایشده حاذق اولدی

جوهری عبارتندن مستفاد اولان بودرکه نجمدن مراد ثریا اوله (منه)

(وهو)

ابن الانباری زاهرده دیدیکه جلس فلان فی نحر فلان دیرلر قارشوسنه مقابل جلوس ایدوب بری برینی کورسه‌لر منازل القوم متناحرون دیرلر منزللری بری برینه مقابل اولسه نظم کریمده واقع اولان فصل لربك وانحر عبارتنده بعض مفسرین استقبل القبلة بنحرك عبارتیله تفسیر ایتدیلر بعضلر بدنه وغیری ذبحی وبعضیلر نمازده صاغ الینی صول الینك اوزرینه وضعی مراددر دیدیلر (منه)

(وهو ماهر استاذ) حاذق اولان کمسنه وصوده یوزمك معناسنه دخی کلور (نحر شتر کشتن) دوه بوغازلمق یقال (نحر الناقة بسمل کرد شتر ماده را) دیشی دوه‌یی بوغازلدی واصلنده نحر بوغاز معناسنه‌در ونحر البعیر دیرلر بوغازینه بچاق صوقدی معناسنه (ودست راست برچپ نهادن درنماز) نمازده ال باغلامق یعنی صاغ الینی صول الینك اوزرینه قومق یقال (نحر فی الصلاة دست بست درنماز)نمازده وجه مذکور اوزره ال باغلادی ورجل منحار دیرلر زیاده جوانمر معناسنه وعرب برکمسنه‌یه زیاده جود ایله توصیف اتسه‌لر انه لمنحار بوائکها دیرلر یعنی سموزینی دوه‌لرك چوق بوغازلارکه مضیافدن کنایه‌در وانتحر الرجل دیرلر کندویی بوغازلسه وفی المثل سرق السارق فانتحر ❊ اصل مثل بودرکه برکمسنه برنسنه سرقه ایدوب برموضعده پنهان اتمش ایدی برغیری سارق کلوب آنی سرقه اتدی سارق اول غمندن کندویی هلاك اتدی کندو مالی اولمیان نسنه‌یی الندن آلدقلرنده عظیم مغموم اولوب جزع وفزع ایدن کمسنه حقنده ضرب اولنور (نعر دمیدن خون ازرك) طمردن قان آقمق واول طمره نعار ونعور دیرلر (نهر بانك زدن برروی کسی) برکمسنه‌نك یوزینه چیغرمق که آزارلمق تعبیر اولنورکه زجری متضمن کلام ایله استقبالدن عبارتدر یقال (نهر السائل بانك زد بروی خواهنده)سائلك یوزینه چیغردی یعنی زجر اتدی وآرق قازمق وآرقده صو آقماق یقال (نهر الماء ای جری نهز (بغز نشاط کردن شتر) دوه نشاط ایتمك که اکا مخصوصدر (نهز دور کردن کسی را بعنف) برکمسنه‌یی آزار ایدوب قوومق (رهز جنبیدن در مجامعت)وقت مباضعتده حرکت اتمك (فخز برجستن) صیچرامق وثب معناسنه (لهز در سینه زدن بمشت) یومروق ایله سینه‌یه وورمق لکز کبی ولهزه القتیر دیرلر پیرلك ابتداء ظهور ایدوب صاچنده برایکی بیاض قیل اولسه‌که اول کمسنه‌یه ملهوز دیرلر اشمط معناسنه وآندنصکره اولان مرتبه‌ده اشیب دیرلر (نخز بهاوون کوفتن) برنسنه‌یی هاوون ایله دوکمك وهاوونه منحاز دیرلر (وتولیدن) ودورتمك نخس کبی (نهز زدن) وورمق ودفع اتمك وتحریك اتمك نهس (بخس کاستن) نقصان اتمك که اکسك تعبیر اولنور یقال (بخس حظه کم کرد نصیب اورا) آنك حصه‌سنی اکسدی وبخس ناقص معناسنه دخی کلور وفی المثل تحسبها حمقاء وهی باخس ظاهرا ابله کورینوب وواقعده فطانت صاحبی اولان کمسنه حقنده ضرب اولنور (تعس برروی افتادن) یوزی اوزرینه دوشمك انتعاش مقابلیدر وهلاك اولمق وبد دعا مقامنده تعساله دیرلر یعنی دوشوب بردخی قالقمسون (جعس ریدن سك وجز آن) کلب مثللو حیوان نجس

ای ذات بخس وباخسة دخی روایت اولندی اصل مثل بودرکه برکمسنه بر مالدار خاتونی کوروب حمقاء اولمق ملاحظه‌سیله شویله ملاحظه ایتدیکه بن مالمی بونك مالنه خلط ایدوب بعد زمان تقسیم ایتدیکمزده مالك ایوسنی اخذ ایدوب فنالرینی خاتونه ویریرم پس خلط ایتدیلر لکن تقسیم وقتنده خاتون جمله کندی مالنی الدقدن صکره ضرور ادعا ایدوب اول کمسنه‌دن براز شیء الیویردیلر ومن بوری بوخصوصده لوم ایتدکلرنده مثل مذکوری ایراد ایتدی یعنی اول خاتونی حمقاء ظن ایدرسن مکر ناخس ایمش که هرکسه حقنی ناقص ویررلر (منه)

ابن الانباری مثل مذکورك شرحنده دیدیکه بخس لغت عربده ظلم معناسنه‌در (۳۲)(نی)(اقصی) قال الله سبحانه بثمن بخس ای ظلم قلیل انتهی پوشیده اولمیه‌که ۹

القا اتمك جوهری مولددر دیدی وعرب نجسه جعموس دیرلریقال (رمی بجعامیس بطنه (دخس تباه کردن میان قومی) برجماعتك مابینه فساد القاء اتمك وقویونی یوزدکده دریسی ایله اتی میانه الینی صوقق (دعس نیزه زدن) مزراق ایله دورتمك وجاعدن کنایه قیلنور (ریاسة مهتر مردمان شدن) قومك بویوكی ورئیسی اولمق یقال (رأس القوم مهتر شد مردمانرا) قومه باش بوغ اولدی (وهو رأس ورئیس مهتر باش بوغ اولان کمسنه وحسن بابندن رؤس الرجل دیرلر که لازمدر (رعس لرزیدن) دترمك ودخی یورغونلق مثللو شیدن آهسته یورومك وآز ایکن چوق اتمك وماله برکت ویرمك (نهس کزیدن مار وبدندان پیش کزیدن چیزی) ییلان اصیرمق وبرنسنه‌یی اوك دیش ایله ایصیرمق نهش کبی *ش (بغش اندك باریدن) یغمور آز یاغمق وضعیف یغموره بغشه دیرلر مطرهٔ ضعیفه معناسنه (بهش آرزومند کشتن) برنسنه‌یی آرزو ایدوب طالب اولمق وبرکمسنه‌یی قورت یا ییلان ایصرماق ایچون توجه وقصد ایلسه بهش الیه الذئب اوالحیة دیرلر تقول انت کالحیة تبهش ثم تنهش واهل حجازه اهل بهش دیدکلری یاش مقل آنده اولدیغی ایچوندر زیرا بهش مقل رطب معناسنه دخی کلور (جحش خراشیدن) قاشیمق *ج کبی مثلا برشیئه چامور بولاشسه آنی طرناق ایله قاشیمق کبی وجحش اشك صپه‌سنه دخی دیرلر وفی المثل جحیش وحده رأینده مستبد اولوب غیریلرك تدبیرینی پسند اتمیان کمسنه‌یی مذمت مقامنده ضرب اولنور وفی مثل آخر الجحش لما فاتك الاعیار یعنی صید عیردن عاجز اولدقده اشكك صپه‌سنه قناعت ایله اعظم اموره قادر اولمز ایسك اصغر اموره راضی اول دیه‌جك یرده ضرب اولنور (جهش آغاز کردن بکریستن) اغلامغه باشلامق مثلا صبی والده‌سنه توجه ایدوب اغلامغه قصد اتمك کبی یقال ما کانت بهشة الا وبعدها جهشة که کوز یاشی معناسنه‌در عبرة کبی (محش سوزانیدن) یاندرمق یقال (محشت النار جلده) ای احرقته وطرمالمق یقال (محشه شیٔ) ای سحجه (نعش برداشتن) دوشمش نسنه‌یی قالدیروب آیاق اوزرینه طورطورمق یقال (نعشه الله برپای کرد اوراخدای) حضرت الله آنی قالدیروب آیاق اوزره طورطوردی (نهش کزیدن مار) ییلان ایصرمق نهس دخی بو معنایه‌در یقال (نهشته الحیة بکزید اورا مار) آنی ییلان ایصردی *ص (بخص چشم برکندن) کوز چیقارمق یقال (بخص عینه عورها) وبخص کوزك اوزرنده ولخص کوزك التنده شیش کبی چیقارات پاره‌لریدر (رهص نیك فشردن) شدة ایله صقماق وبر کمسنه برکمسنه‌دن حق طلب ایدوب زیاده ثقلت اتسه رهصنی فلان بحقه دیرلر

(یعنی)

٩تنیص وظلم میاننده تلازم واردر (منه)

ونهد اول نسنه‌نك اسمیدر که یعنی سن دخی بزم طعامز مقداری طعامی میدانه وضع ایدوب استدیکك مقداری تناول ایله (منه)

یعنی اخذ شدید ایله اخذ اتدی (شخوص ازجایی بجایی شدن) بریردن بریره کتمك یقال (شخص الیه برفت سوی او) آنك طرفنه کتدی وکوزینی برشیئه دیکوب یومق میتك حین نزعده کوزی کبی وبرکمسنه‌نك سفردن قدومنه تشکر مقامنده سمعت بقدومك فقلبی بین جناحی رواقص و بصری تحت حجاجی شاخص دیرلر (فحص واپژوهیدن) برنسنه‌یی زیاده جد ایله تفتیش اتمك و برکمسنه باشنك اورته‌سنی تراش وسائر یرینی ترك اتسه فحص رأسه دیرلر ای جعله مثل افاحیص القطا یعنی باشنی طوی قوشنك آشیانه‌سی کبی اتدی (قعص برجای کشتن) یاتاغنده اولدرمك وقعص موت معناسه‌در که یاضرب یارمی ایله اوله (محص دویدن) سکرتمك دحص کبی وآلتون وکموشی صیزدروب خالص اتمك *ض (دحض باطل شدن حجت) حجت باطل اولمق یقال دحضت حجته باطل شد حجت او) وآنك حجتی باطل اولدی (ولغزیدن پای) وایاق سورچمك یقال (دحضت رجله بلغزید پایش) ایاغی سورچدی (رحض جامه شستن) جامه غسل اتمك وثوب رحیض ای مغسول ومرحاض جامه غسل اتدکاری لکن وتکنه وغسل اتدکده ثوب دوکدکلری طوقمه وآبدست ابریقنه دخی مرحاض دیرلر اعضا آنکله غسل اولندیغی ایچون (محض ویژکردن وویژه دادن) خالص وصاف اتمك وصاف اولمش شراب ویرمك وصاف ایده‌جك آلته ممحضه دیرلر که ترکیده یاییق وعربیده ابریج دخی دیرلر (نحض کوشت از استخوان باز کردن) اتی کمکدن آیرمق یقال (نحضت ماعلی العظم ای عرقته وصیق اته دخی نحض دیرلر لحم مکتنز معناسنه یقال اطعمهم النحض وسقاهم المحض ونحضه برپاره ات وسموز خاتونه ممحوضه وآریق خاتونه نحمیضه دیرلر (نهض ونهوض ونهضة خاستن) قالقوب حرکت اتمك یقال (نهض برخاست) قالقدی (ونهض الشیب فی الشباب) دیرلر برکمسنه پیر اولمغله باشلسه قال الفرزدق **بیت**

والشیب ینهض فی الشباب کأنه ❁ لیل یصیح بجانبیه نهار ❁ ونهض الطائر دیرلر قوش اوچمغه حاضرلنوب قنادلرین آچسه *ط (ذعط وسحط کشتن زود) تیز بوغازلمق ذبح وحی سریع معناسنه وتقول عم لاابالك ساحطان بت والمولی علیك ساخط (شحط وشحوط دورشدن) بعید اولمق یقال (شحط المنزل دورشد خانه) خانه بعید اولدی ومنزل شاحط ای بعد (ضغط فشردن) صقمق یقال (ضغطه فشرد اورا) انی صیقدی وتضییق اتدی وبرکمسنه برکمسنه‌یی دیواره صیقدردی دیه‌جك یرده ضغطه الی الحائط دیرلر یقال اعوذ بالله من ضغطة القبر وشدة معناسنه دخی کلور یقال (اللهم ادفع عنی هذه الضغطة) وبرکمسنه‌دن مال تحصیلنه ارسال اولنان مباشره ضاغط دیدکلری تضییق اتدیکی ایچوندر (لحط آب زدن بردرسرای) سرای قپوسنی صوله‌مق ولحطه بسهم أو بعین اصابه (لغط شغب کردن)

وفی الکلم النوابغ حجج الموحدین لا تدحض یشبه المشبهة وکیف یضع مارفع ابراهیم ابرهه ابرهه کعبه‌یی هدم ایچون کلوب ابابیل ایله هلاك اولان اصحاب فیلك رئیسی درکه رسول اکرم زماننده اولان نجاشینك جدیدر (منه)

جیغلدی که معناسی فهم اولمیان الفاظ مختلفه‌دن عبارتدر که عربیده جلبه و ترکیده
شماته دخی دیرلر (معط برکندن موی) قیلی قوپارمق جوهری مرضدن یا غیری
شیدن قیل دوکولمکدر دیدی وبدننده قیل اولمیان کمسنه‌یه معط دیرلر (مغط
کشیدن کمان و مانند آن) یای مثللو نسنه چکمك (نخط و مخط بینی پاك کردن) بورونی
پاك اتمك که سومکورمك تعبیر اولنور * ظ (بهظ کران کردن بار مردم را) یوك
آغر اولمغله برکمسنه‌یی باصمق امر باهظ ای شاق (جحوظ چشم بیرون خزیدن)
کوزخانه‌سندن طشره چیقمق یقال جحظت عینه بیرون خزید چشم ازجایکاه
او) کوز خانه‌سندن طشره چیقدی (وهو جاحظ مرد دیده بیرون شده) کوزی
طشره چیقان کمسنه‌که بلر جین کوزلو تعبیر اولنور (لحظ بدم چشم نکریستن) کوز
قویروغیله باقمق یقال (لحظه نکریست بدو بدم چشم) کوز قویروغیله اکاباقدی
ولحاظ کوز قویروغیدر مؤخر عین معناسنه وتقول انا عنده محظوظ محفوظ و بعین العنایة
ملحوظ (نعظ و نعوظ برخاستن کیر) ذکر قائم اولمق یقال (نعظ الزب انتشر * ع * (نجع
هلاك کردن) هلاك اتمك یقال (نجع نفسه خویشتن را بکشت) کندویی هلاك اتدی
نجوع اقرار دادن و کردن نهادن برکمسنه‌نك حقنی کرکی کبی اقرار و تواضع اتمك (بضع جماع
کردن) جماع اتمك یقال (بضع المرأة جماع کرد بازن) خاتون ایله جماع اتدی ومباضعه
مجامعه معناسنه‌درکه مصدری بضاع‌در وفی المثل کمعلمة امها البضاع کندودن اعلم
اولان کمسنه‌یه علم عرض ایدن کمسنه حقنده ضرب اولنور وات کسمك وجراحتی
یارمغه دخی دیرلر ونشتره مبضع دیرلر وبضعه ات پاره‌سی یقال من رضع معك
رضعة فهو منك بضعة ای قطعة وسیراب اولمغه دخی بضع دیرلر وفی المثل حتیم
تکرع ولاتبضع یعنی تا بکی آغزیك ایله چایدن صوایچرسن و ینه سیراب اولمزسن
جمع ماله حریص اولان کمسنه حقنده ضرب اولنور بکع سرزنش کردن وپیاپی
زدن) تقریع اتمك وپیاپی مواضع متفرقه‌یه ضرب شدید ایله ضرب اتمك (تسع
نهم مردمان شدن) قومك طقوزنجی اولمق ومالك طقوزده برینی آلمق معناسنه دخی
کلور یقال (تسع القوم نهم شد مردمان را) قومه طقوزنجی اولدی (ثلغ سر کوفتن)
باشنی دوکمك (جدع بریدن بینی) بورون کسمك وقولق وال وطوطق کسمکه دخی
دیرلر یقال (جدع انفه ببرید بینی اورا) آنك بورنتی کسدی وکسدکدن صکره
برنده باقی قلانه جدعه دیرلر (وهو اجدع بریده بینی) بورنی کسلمش کمسنه دجس
معناسنه کلور یقال جدعته ای سجنته وحبسته ذال معجمه ایله دخی بو معنایه‌در
(جذع واداشتن ستور بی علف) دابه‌یی علفسز قومق وفی المثل خذ من جذع

معلوم اوله‌که اوچدن
اونه وارنجه آخرنده
حرف حلق اولمین
عدد ثلث کبی نصر
بابندن اولدقده
ثالثی اولدم واکر
ضرب بابندن اولدقد
تلثی آلدم دیمك
اولور اما اخرنده
حرف حلق اولان
ربع و سبع و تسع کبی
فتح بابندن اولوب
معنیین مذکورینده
استعمال اولنور
مثلا ربع القوم قومك
دردنجیسی اولدی
وقومك مالنك ربعنی
الدی دیمکه صالحدر
سبع تسع دخی بوکا
قیاس اولنه (منه)

ما اعطاك بخیلدن هرنه آله‌بیلورسك آنی غنیمت بیل دیه‌جك یرده ضرب اولنور
(جزع قطع کردن مسافت) مسافه قطع اتمك وبرکمسنه‌یه مالندن برقطعه ویرمك که
جزعه قطعه معناسنه‌در (جمع کرد کردن) جمع اتمك که معروفدر یقال (جمعه کرد
کرد اورا) آنی جمع اتدی (وهو الجمع کرد کرده) جمع اولنان نسنه جموع ج (خبع
پنهان کردن) صاقلمق خبأ کبی (خدع وخدع وخدعة وخدعة فریفتن) الدامق که
برکمسنه‌یه آکاه اولمدیغی سمتدن ضرر قصد اتمکدن عبارتدر یقال (خدعه بفریفت اورا)
آنی الدادی وفی المثل اخدع من ضب وبازار کاسد اولمغه دخی دیرلر سوقهم خادعة
دیرلر کاه کاسد کاه رایج اولسه (وهو الخدیعة فریب) الدایه‌جق نسنه (خضوع فروتنی
نمودن) تواضع اتمك خشوع کبی یقال (خضع له فروتنی نمود اورا) اکا تواضع
اتدی وهمیشه تواضع ایدن کمسنه‌یه خضعه دیرلر ورجل اخضع دیرلر ذله راضی
معناسنه قال بیت وصرت عبد البعوض اخضعا * یمص مص الصبی المرضعا (خمع
وخموع وخماع لنك وار رفتن) آغساق کبی یورومك ظلع کبی وکفتاره خامعه
دیرلر عرجاء دیدکلری کبی (خنوع خضوع وذل معناسنه‌در اخنعتنی الیك الحاجة
دیرلر بنی سکا حاجت ذلیل اتدی وخنعه تهمت معناسنه‌در ریبت کبی لهذا متهمه
وفاجره خاتونه خانع دیرلر (دسع نشخوار برآوردن شتر) دوه کویشنی آغزینه
کتورمك وعطیه ویرمك فلان یدسع دیرلر عطاء جزیل ویرر وضخم الدسیعة ومعطاء
الدسایع عطیه‌سی جزیله وعطایای جزیله ویرر معناسنه وبویوك چناغه والوان
کثیره‌یی مشتمل اولان مائده‌یه دسیعه دیرلر (دفع باز داشتن) کیرو طوتمق که دفع
اتمك تعبیر اولنور یقال (دفع عنه الشر واداشت ازو بدی را) یارامزلغی آندن دفع اتدی
واستدفعت الله الاسواء دیرلر بندن انواع سوئی دفع طلب اتدم معناسنه وفقیر
وذلیل اولان کمسنه‌یه مدفع دیدکلری هرکس آنی کندودن دفع اتدکلری ایچوندر
(ووادادن) وبرنسنه‌یی برکمسنه‌یه ویرمك یقال (دفع الیه المال واداد اورا خواسته را) مالی
ویردی اکا (وسپوختن) ودورتمك یقال دفع فی صدره غمزه معناسنه (دلع زبان از دهان
بیرون کردن وخود بیرون آمدن) دیل اغزدن طشره چیقمق وطشره چیقارمق
زحمتدن یا عطشدن پس لازم ومتعدی استعمال اولنور یقال دلع لسانه ولسانه خرج
واخرج کبی (دمع ودموع اشك باریدن چشم) کوزیاش دوکمك یقال (دمعت العین اشك
بارید چشم) کوزیاش دوکدی ودمع کوزیاشنه دخی دیرلر ودمعه کوزیاشندن قطره‌در
وفی المثل اصفی من الدمعة وکوزی یاشلی خاتونه دمعه ومدامع ایکی کوزك مقدم
ومؤخری وبرعلتدن یاپیرلکدن ناشی کوزدن آقن یاشه دماع دیرلر دالك ضمیله کذلك

خشع رهبری کردن
در تاریکی شب ظلمت
لیلده قلاوزلق اتمك
ولیل خشع دخی
بو معنایه‌در قلاوزلقده
استاد اولنه خوتع
دخی بو معنایه در
(منه)

وفی المثل ادفع الشر عنك
بعود او عمود سائل
کلدکده آنی آز وچوق
عطیه ویروب لسانی
قطع ایله که سنی مذمت
اتمسون یاخود شری
کندکدن هر نه
وجهله ممکن ایسه
دفع ایله دیه‌جك
یرده ضرب اولنور
(منه)

آصمه چبوغنی کسد کده اقان یاشه دماع الکرم وشرابه دمعة الکرم دیرلر (ذرع بکز پیمودن) آرشین ایله اولچمك یقال (ذرع الثوب بکز پیمود جامه را) جامه‌یی آرشین ایله اولچدی (وغلبه کردن قیٔ) وقوسمق غلبه اتمك اول وجهله که بی هوش اولمغله قریب اوله یقال (ذرعه القیٔ غلبه کرد بروی قیٔ) قوسمق اکه غلبه اتدی مصنف اساسده دیدی که ذراع اصلنده دیرسکك اوجندن اورته پارمغك اوجنه وارنجه اولان مقداره دیرلر ایدی صکره مقدار مزبوره مساوی اولان اغاجه تسمیه اولندی که فارسیده ارش واول اغاجه کز دیرلر (ربع چارم شدن) جاعتك دردنجسی اولمق یقال (ربع القوم چارم شد مردمان را) قومك دردنجسی اولدی ومالك دورده بیرینی آلمغه دیرلر واپی درت قاتدن بوکمك که هر قاتنه قوه وطاقه دیرلر وبر یرده مقیم اولمق وبرشیٔ قالدرمق یقال (ربعت الحجر ای اشلته (رتع چرا کردن) دابه مرعی یه کیدوب مراد اتدیکی اوتدن اکل اتمك یقـال (رتعت الدابة فی المرتع چرا کرد ستور در چراکاه) مرعی ده دابه اوتلادی ورتع القوم دیرلر وسعة عیشده مراد اتدکلری طعـامی اکل اتسه‌لر (ردع بازداشتن) منع اتمك یقـال (ردعه بازداشت اورا) آنی منع اتدی (وآلودن بعطر وجز آن) عطر مثللو نسنه ایله کندوبی طلا اتمك که قوقوسور ونمك کبی یقال ردع انفه بالزعفران بیالود بینی اورا بزعفران) زعفران ایله بورننی آلوده اتدی (رفع برداشتن) قالدرمق که وضع مقابلیدر یقال (رفعه من الارض برداشت اورا ازمین) آنی قالدردی یردن وبر کسنه اکنی بچوب خرمن یرینه کتورسه رفع الزرع وخرمن یرینه دسته طاشیه‌جق وقتدر دیه‌جك محلده هـذا زمن رفاع ورفاع دیرلر (رقع وژنك برجامه دوختن) جامه‌یه یامه دیکمك یقال (رقع الثوب پاره زد جامه را) جامه‌یه یامه ووردی واول پاره‌یه رقعه دیرلر وبر کسنه‌یی هجو اتمك یقـال (لارقعنه رقعا رصینا) وفلان کسنه‌نك هجو اولنه‌حق یرینی بولدم دیه‌جك یرده رأیت فیه مترقعا دیرلر ورقیع ومرقعـان احمق معناسنه‌در وبر کسـنه زیاده آجدر دیه‌جك محلده ان له یرقوعا ودیقوعا دیرلر (رکوع پشت خم دادن) بلینی اکمك یقـال (رکع لله رکوع کرد مرد خـدای را) حضرت اللهه رکوع اتدی وشیخ راکع دیرلر پیر اولدیغندن منحنی اولسه (رمع جنبیدن) حرکت اتمك یقال (رمع انفه من الغضب) ای تحرك ورماعه دبر معناسنه‌در است کبی وبر کسـنه ضرطه ایتسـه کذبت رماعتك دیرلر وفی المثل کفـا مطلقة تفت الیرمع یرمع بیاض ویومشق طاشـدر مطلقـه اولان خاتون شـدة غیظندن لسـانه کلن خلطیاتی سویلر برنسـنه‌نك فوتندن عبث جزع وفزع ایدن کسـنه حقنـده ضرب اولنور (زرع وزراعة کشت کردن) اکین اکمك یقـال (زرع

ابن الاعرابی دیدی که ذرع اصلنده ذراعی بسط ومد معناسنه در صکره طاقتدن عبارت ایدوب ضاق بالامر ذرعا دیدیلر اکا طاقت وقدرتی یوقدر معنـاسنه کویا اول امرده ذراعنی مـد ایدوب الینی اوزاتدی وناٸل اوله مـدی وعبارهٔ مذکوره فلان کسنه فلان امرده عاجزدر دیه‌جك یرده ضرب اولنور مثل اولدی وکاهی فـلان خالی الذرع دیوب قلبی غم وهمدن خالیدر معنـاسنی مراد ایدرلر که فلان کسنه قادردر عاجز دکلدر دیه‌جك یرده ضرب اولنور (منه) ابن الانباری دیدی که هذا الامر ذریعتی دیرلر فلان نسنه‌یی مقصودیمه تقریب اتمکه وسیله‌در معناسنه اصلنده ذریعه اول دوه‌در که آنی صید مراد ایتـدکلری وحشیلر میانه ارسال ایدرلر وحشیلر اول دوه ایله انسیت اتدکده صیاد اول دوه‌یی ایله کندوبه ستره ایدوب وحشی صیـد ایدر واول دوه یه دریه دخی دیرلر (منه)

(فی الارض

فی الارض کشت کرده رزمین) یره اکین اکدی واول زمینه مزرعه ومزدرعه دیرلر (زرع پروردن) بسله‌مك که بویودوب نما ویرمکدن عبارتدر یقال (زرع الله الصبی للخیر بپرورد خدای کودك را برای خیر) حضرت الله صبی یی خیرایچون انبات ایدوب نشو ونما ویرسون وبر کسنه فقیر ایکن غنی اولسه زرع بعد شقاوة دیرلر (زقع سخت تیز زدن خر) حمار شدت ایله ضرطه اتمك (سبع هفتم شـدن) یدنجی اولمق یقال (سـبع القوم هفتم شد مردمانرا) قومك یدنجیسی اولدی وسبع اخذ اتمك وبر کسنه‌یه شتم اتمك تقول سبعته ای شتمته وبر کسنه‌یه احسان ویرسه‌لر اللهم سـبعه وعشره دیو دعا ایله مقـابله ایدر واسبعت فلانة دیرلر خاتون یدی آیده طوغورسـه وچوچوغنه مسبع اطلاق اولنور وسـبعین دیوب سبع سموات وسبع ارضین مراد ایدرلر قال الفرزدق **بیت** وکیف اخاف الناس والله قابض ❊ علی النـاس والسبعین فی راحة الید ❊ وفی المثل اخذه اخذ سـبعة اخذ شدید ایله اخذ ایدن کسنه حقنده ضرب اولنور (سجع سخن کفتن مرد بسجع وبانك کردن کبوتر) سجع ایله بر کسنه سوز سویلمك وکبوتر آواز اتمك یقال سجع الرجل سجع کفت) مرد رجل سجع سویلدی که نهج واحد اوزره ایکی یا زیاده فقره سویلمکدن عبـارتدر (وسجع الحمامة بانك کرد کبوتر) کبوتر آواز اتدی اولوجهله که صوتی وجـه واحد اوزره تردید وتکریر ایلیـه ورجل سجاع وسجاعة مرد سجع کوی سجع سویلیـان کسنه (سطع وسطوع بلندشدن) یوکسك اولمق یقـال (سطع الضوء روشنایی برآمد) آیدنلق ظاهر ومرتفع اولدی (وسطع الغبار کرد برآمد) توزقالقدی ورایحه منتشر اولمق (سفع کرفتن) اذا اتمك ایچون طوتمق یقال (سفع بالناصیة کرفت موی پیشانی) آلننك قیلندن طوتدی چارپوپ اذیت اتمك ایچون (وسفع بالناصیة الفرس) دیرلر لجام وورمق ایچون یا رکوب ایچون آنك پرچمندن طوتسه واصابته سفعة دیرلر چشم بد اصابت اتسـه ومعیون اولان کسنه‌یه مفسوع دیرلر (سـقیع وصقیع بانك کردن خروس وجغد) خروس وبیقوش اوتمك یقـال سقع وصقع الدیك والهـامة بانك کرد خروس وجغـد) خروس اوتدی وبیقوش آواز اتدی (شروع در آب آمدن) صویه کلمك (وبکاری آمدن) وبر ایشه کلمك که ایشه باشلامق تعبیر اولنور یقـال (شرع فی الماء در آمد بآب) صویه کلدی (وشرع فی الامر درکار شد) ایشه شروع اتدی (وهی الشریعة والمشرعة آبشخور) صوادکه صویه واره‌جق موضعدر (شرع نهادی نهادن) آیین وضع اتمك یقال (شرع الله لعباده الاسلام پیدا کرد خدای بنده‌کان خودرا اسلام را) حضرت الله تعالی بنده‌لرینه اسلام پیدا اتدی

(وهوالشرع والشرعة والشريعة آيين پيدا كرده) پيدا اولان آيين (شروع كشادن) آچمق يقال (شرع الباب الى الطريق بكشاد در را بسوى راه) قاپويى يول طرفنه آچدى وشارع طريق نافذ معناسنه‌در وفى المثل شرعك مابلغك المحل يعنى سكا ذخيره منزله يتشه‌جك مقدارى كافيدر قليل ايله قناعت ايله ديه جك يرده ضرب اولنور قال بيت من شاءان يكثر اويقلا ✻ يكفيه مابلغه المحلا (شسوع دور شدن) بعيد اولمق يقال (شسع المنزل دور شد منزل) منزل بعيد اولدى ونعلينه قايش كچورمك وشسع نعلين تاسمه‌سنه ديرلر وفى المثل ادنى من الشسع (شفاعة خواهش كردن) شفاعت اتمك كه ديله‌مك يقال (شفع له الى الامير) شفاعت كرد اورا نزد امير) امير عندنده اكا شفاعت اتدى (وهى الشفيع خواهش كننده) شفاعت ايدن كمسنه شفعاء ج وشافع مطلقا معين معناسنده استعمال اولنور تقول فلان يعادينى وله شافع اى معين يعينه كما يعين الشافع المشفوع له (شفع جفت كردن) برنسنه‌يى تك ايكن برنسنه دخى ضم اتمك يقال (شفع الشئ بالشئ جفت كرد چيزرا بچيز) برنسنه‌يى برنسنه‌يه جفت اتدى كه قوشدى واش اتدى تعبير اولنور وشفعت الناقة ديرلر تمام ولدى وار ايكن قارننده برولدى دخى اولسه (شمع بازى كردن) لعب ومزاح اتمك ومزاح ايدن خاتونه شموع ديرلر مزاحه وطروب معناسنه مصنف فائده ديدى كه مشمعه فكاهة ومزاح وضحك معناسنه‌در بركمسنه‌يه شوخصوصده لطيفه‌مى ايدرسن يوقسه كرچكمى ديه‌جك يرده أشامع انت ام جاد ديرلر (صدع شكافتن) يارمق يقال (صدع الشئ بشكافت چيزرا) نسنه‌يى ياردى (وآشكارا كردن) وبرنسنه‌يى اظهار ايدوب تصريح اتمك يقال (صدع بأمر الله آشكارا كرد فرمان خدارا) حضرت اللهك امر وفرمانى آشكاره اتدى اولوجهله كه غيريلردن ممتاز اولدى وصدعت الفلاة ديرلر قطع بيابان اتسه (صرع) تميم لغتيدر (صرع) قيس لغتيدر افكندن) ييقمق يقال (صرعه بيفكند اورا) آنى ييقدى صريع وصرعه اقرانى چوق صرع ايدن وصرعه هميشه صرع ايدن كمسنه (صفع سيلى زدن) سله وورمق يقال (صفعه سيلى زد اورا) آنك قفاسنه سله ووردى (وهو الصفعان سيلى خوار) سله ووره كلدكلرى كمسنه اكثريا مجالس اكابرده مسخره‌لره سله ووردقلرندن مسخره‌يه دخى صفعان ديرلر (صقع بميان سر زدن) باشنك اورته‌سنه طبانجه وورمق وخروس اوتمك (صنع وصنيع كردار كردن) ايش ايشلمك يقال (صنع كردار كرد) ايش اتدى فعل معناسنه (وصنع اليه معروفا) اكا احسان اتدى وصنع قبيحا اكا كملك اتدى معناسنه‌در (وهى الصنيعة كردار) ايش كه عمل تعبير اولنور (والصناعة پيشه)

(صانعك)

بعضى حواشى مطولده شو وجهله واقع كه صناعة عرف خاصه‌ده كيفيت عمله متعلق علمدن عبارتدر كه اندن مقصود عملدر خواه مزاوله اولسون علم خياطت كبى خواه اولمسون علم طب كبى من اوله ايله اولان عمله عوام اصطلاحنده صناعت ديرلر وكاهى اول عمله كه زياده ارسه‌دن خرفة كبى اوله صناعة ديرلر وبعض اصحاب حواشى ديديلر كه صناعة صادك فتحيله حرفة وكسريله اول حرفتك عملنه اطلاق اولنور (منه)

صانعك حرفتى (وهو صنيع فلان او پروردهٔ بهمان است) واو فلان كمسنه‌نك پرورده‌سيدر يعنى احسان ديده‌سيدر وصنيعته دخى بو معنايه‌در (وهى صنعة الفرس پروردن اسب) آت بسلمك كه آته كركى كبى اهتمام ايدوب اكا حسن قيامدن عبارتدر واول آته فرس صنيع ديرلر (ورجل صنع مرد چرب دست) استاد كمسنه (وهى صناع زن چرب دست) مهارت صاحبه‌سى خاتون ومصانعه رشوت معناسنه‌در وفى المثل من صانع الحاكم لم يحتشم يعنى حاكمه رشوت ويرن كمسنه‌يه حاكمك جورندن خوف اتمز مقصوده نائل اولمق مراد ايدن كمسنه بذل مال اتمك كرك ديه‌جك يرده ضرب اولنور (ضبع دست بكس بازيدن) يعنى النى بركمسنه‌يه وورمق ايچون اوزاتمق ودعاء ايچون اللرينى يوقارو قالدرمق (ضجع وضجوع پهلو برزمين نهادن) يانى زمين اوزره قويوب ياتمق يقال (ضجع بخفت برپهلو) يانى اوزرينه ياتدى ورجل ضجعة وضجعى ديرلر بركمسنه خانه‌سنه ملازمت ايدوب طشره چقمسه دارى ديدكارى كبى (طبع مهر نهادن) مهر وضع اتمك كه مهرلمك تعبير اولنور يقال (طبع الله على قلب الكافر مهر نهاد خداى بر دل نا كرديده) حضرت الله مهر وضع اتدى كافرك قلبنه (وطبع الرجل على الشئ مهر نهاد مرد بر چيز بالطابع بمهر) مهر ديدكلرى آلت ايله برنسنه‌نك اوزرينه مهر قودى (وطبع الدراهم ميخ نهاد بردرمها) سكه ووردى درهملر اوزرينه وتقول رأيت الطابع فى يد الطابع وطبع سوء خلق معناسنده استعمال اولنور يقال (رب طمع يهدى الى طبع) وبركمسنه هم طمعكار وهم سئ الخلق در ديه‌جك يرده انه لطبع طمع ديرلر وفى التاج وتركيب الطبع يدل على نهاية ينتهى اليها الشئ حتى يختم عندها ويقاس على هذا طبع الانسان وطبيعته وطباعه اى سجيته التى جبل عليها (ظلع لنكيدن) اغسامق كه حال مشى‌ده برطرفنه ميلدن عبارتدر واظلع بمعنى اعرج (فجع وفجيعة دردكين كردن) دردلو اتمك وجع يتشدرمك ومغموم ومصيبت زده اتمك مثللو يقال (فجعه دردمند كردش) انى دردلو اتدى كه آجتدى تعبير اولنور ويقال الدهر فاجئ بالشر فاجع واهب فى هيئته راجع (فرع برزبر چيزى شدن) برنسنه‌نك اوزرينه چقمق وشرف وجمال مثللو خصلت ايله اقرانه غالب اولمق فلان فرع قومه ديرلر شريفهم ديرلر (قبوع سردر دز ديدن چتر) وكيرپى باشنى ايچرو چكمك يقال قبع القنفذ سراندر كشيد خارپشت) كيرپى باشنى ايچرو چكدى (وقبع الذكر بهم آمد نره مردم) رجلك ذكرى بريره كلدى يعنى سست اولوب بوزولدى وانسان باشنى جامه‌سنه چكمك (قدع بازداشتن بدست) ال ايله برنسنه‌يى دفع وكف اتمك (قدع نافرجام كفتن)

وفى المثل ارق على ظلعك يعنى طوباللغه كوره ترقى ايله زيرا مرتفع اولان موضعه عروج اتسه كندى نفسنه رفق ايدوب قدرتى مرتبه‌سنجه حركت ايدر پس رقى يرقى دن مأخوذ اولوب ترقى معناسنه اولور ودخى ق على ظلعك عبارتى ايله دخى روايت اولندى يعنى طوباللغكه محافظه ايله پس وقى بقى دن مأخوذ اولور بركمسنه وعيد ايتدكده حدنى تجاوز اتسه ضرب اولنور يعنى كندى حديكه كوره وعيد ايله وكندو عجزيكى فهم ايدوب بو مرتبه ايله روكتمه ودخى ارقأ على ظلعك عبارتيله دخى روايت اولندى كه ارقات الشئ دن مأخوذدر اصلحت معناسنه يعنى اول طوباللغه علاج ايله صكره وعيد ايله كسانى ديدى كه جمله رواياتك معنا لرى (٣٣)(نى)(اقصى) بودركه كندو عيبكى فكر ايدوب سكوت ايله ديمكدر (منه)

فحش سویلمك قذعه دیرلر شتمه معناسنه وبینهما مقاذفة مقاذعة وتقول قذعه بلسانه
فقذعه بسنانه(قرع کوفتن)دوکمك یقال(قرعه بکوفت اورا) آنی دوکدی ودورتدی
وبر کمسنه چناقده اولان صویی تماما ایچسه قرع جبهته بالاناء دیرلر وفی المثل
ان العصا قرعت لذی الحلم ملوك عربدن برملك زیاده پیر اولمغله وقت حکومتده
کندو رأینه اعتمادی اولمدیغندن برعاقله قیزی وار ایدی اکا دیدی که حین حکومتده وراء
پرده‌دن بنم کلامی استماع ایله اکر حکممده خلل اولورسه عصا ایله سپری قرع
ایدوب بنی آکاه ایله عقل صاحبی ادنی تنبیه ایله متنبه اولور دیه‌جك یرده ضرب اولنور
(قزع شتافتن) عجله ایله سکرتمك وایکی خروس دوکوشدکلرنده بری مغلوب
اولوب فرار اتسه قوزع الدیك دیرلر ورسول مقزع ای مستعجل (قشع وابردن
باد ابررا وبردن اندوه کسی) ریح سحابی پریشان و بر کمسنه‌نك غمنی ازاله اتمك
وبر کمسنه هلاك اولدی دیه‌جك یرده طارت بهام قشعم دیرلر که موتك کنیه‌سی
در(قصع سپس کشتن میان دوناخن)ایکی طرناق میانده بت اولدرمك یقال(قصع
القملة بکشت سپس را) بتی اولدوردی وصوعطشی ازاله اتمك وبر کمسنه‌یی تحقیر
اتمك یقال(قصعت الرجل)ای صغرته(قضع قهر کردن)قهر اتمك کذا فی التاج (قطع
بریدن) کسمك یقال(قطع الشیء ببرید چیزرا)نسنه‌یی کسدی(وهی القطعة پاره)قطع
اولنان نسنه‌دن برحصه (قطیعه رحم بریدن) قطع رحم اتمك یقال(قطع اخاه جدایی
کرد ازبرادرش)قرنداشندن منقطع اولوب قطع رحم اتدی وقطع رحمه مبتلا اولان
کمسنه‌یه قطع وقطیعه دیرلر(قطاع ازسرد سیر بکرم سیر شدن مرغان) قوشلر صووق
مملکتدن اسی مملکته متوجه اولمق(وتمام آمدن جامه بربالای کسی)وجامه برکمسنه‌نك
قامتنه مناسب وتمام کلمك یقال (قطعه الثوب تمام شد بروی جامه) جامه اکا تمام
اولدی وهذا الثوب لایقطعنی این جامه برمن تمام نباشد)بو جامه بکا تمام اولمدی
(قلع برکندن)قوپارمق یقال (قلعه برکند اورا) آنی قوپاردی(وهو مجلس قلعة
پیشکاهی که خداوندش را برخاستن باید) اول مجلس که صاحبی کندودن عزیز
کمسنه کلدکده برقاج کره قالقمق اقتضا ایده ویقال(شر المجالس مجلس قلعة)شو وجهله دخی
تفسیر اولندی که اول مجلسده جلوس ایدن کمسنه کندودن عزیز کمسنه مجلسه
کلدکده قالقمق اقتضا ایده حاصلی اول مجلس که آنده جلوس ایدن کمسنه یرندن
قالقوب اوزرینه کمسنه کچمك یاخود آنك جلوس ایتدیکی مقامه جلوس اتمك
لازم اوله شر مجالسدر وخیر مجلس اقران مجلسی در وشوبان مهماتی قودوغی
توبره‌یه قلع دیرلر وفی المثل شحمتی فی قلعی غیرك مالنده کندو مالی کبی تصرفه۹

وبر کمسنه‌یه سن هر ایشدن
غافل دکلسن دیه‌جك
یرده مثلك لا تقرع
له العصا دیرلر ودخی
سنك احوالك هر کس
عندنده معلومدر
تجربه‌یه محتاج دکلسن
دیه‌جك یرده مثلك
لاینبه بطرق الحصا
دیرلر عادت عرب
بودر که بر کمسنه ایله
رفاقت مراد اتدکده
آنی اولا شو وجهله
تجربه ایدرلر ایدی که
اول کمسنه خوابه
واردقده بر کوچك
طاش آلوب اکا قریب
برموضعه‌ری ایدرلر
ایدی که اول کمسنه
اول طاش سببیله
بیدار اولورسه آنك
رفاقتنی اختیار والا
ترك ایدرلر ایدی
(منه)

۹ عربك اکاذیبندندرکه
قورده دیمشلر که
قویون سورو سنك
یانده برغلام اولسه
نه ایدرسن جواب
ویرمش آنك سهمندن
خوف ایدرم ودیمشلرکه
یا جاریه اولسه نه
ایدرسن مثل مذکوری
ایراد ایتدی (منه)

مأذون اولان کمسنه ضرب ایدر (قمع خوار کردن)ذلیل اتمك یقال(قمعه خوار کرد اورا)
آنی خوار وحقیر ایتدی وطرد اتمك وبر کمسنه ایشسز وفارغ اوتورسه فلان
یتقمع دیرلر یعنی ایشی اولمدیغندن سیکك قووار (قنوع سؤال کردن) سؤال
اتمك که دیلنمك تعبیر اولنور یقال (قنع السائل درخواست کدا) دیلنجی برشیء
استدی(کروع دهن برآب نهادن درخوردن) چایدن صویی آغزیله ایچمك یقال
(کرع فی الماء برروی افتاد درآب)صویه یوزی اوزرینه دوشوب آغزیله ایچدی اصلنده
کرع فی الماء دیرلر دابه‌نك کارعنی صویه ادخال ایدوب آغزیله ایچسه صکره مطلقا
آغز ایله ایچمکه اطلاق اولندی انسان اولسون دابه اولسون صویك ایچنه کیرسون
کیرمسون(کسع پشت پای یادست برنشستنگاه کسی زدن) برکمسنه‌نك دبرینه آیاق یاال
ارقه‌سی ایله ورمق (وکردنارا تازیانه زدن) وپیرلاغج دیدکلری دونن اویونجغه
قامچی وورمق یقال (کسع الدوامة بالمکسع بزد کرد نارا بتازیانه)پیرلاغجی قامچی
ایله اوردی(کنوع نزدیك آمدن)قریب اولمق ومنقبض اولوب بریره کلمك وتواضع
اتمك(لذع سوزانیدن)یاقمق یقال(لذعه بسوزانیدش) یاقدی آنی قال الشاعر ❊ ودمعی
من ذکرها مسبل ❊ وفی الصدر لذع کلذع الغضا ❊ وبر کمسنه اسانیله خیروعد ایدوب
صکره خلف ایلسه انه لمذاع لذاع دیرلر وحدید النفس وذکی اولان کمسنه‌یه
لوذعی دیرلر که احراق معناسنه اولان لذع‌دن مأخوذدر (لسع کزیدن مار وکژدم)
ییلان وعقرب صوقمق یقال(لسعته العقرب کژدم بکزید اورا) آنی عقرب ایصردی که
صوقدی تعبیر اولنور ومصنف اساسده دیدی که اسع قویروغیله ضرب ولدع
آغزیله ضرب درو بر کمسنه نك اوزرینه عقرب براقسه السعته دیرلر (وهو یلسع
الناس)دیرلر که بر کمسنه خلقه اذیت اتسه(لطع لیسیدن) یالامق لحس کبی (لفع
جامه بسر درآوردن) جامه‌یی باشنه بورومك ولفع الشیب رأسه ولحیته دیرلر
صاچی وصقالی آغارسه(لقع انداختن) آتمق لقعه بعینه دیرلر زخم چشمی اصابت
اتسه ودخی حاضر جواب اولان کمسنه‌یه لقاعه دیدکلری تأمل اتمه‌دن کلامی رمی
ایتدیکی ایچوندر (لمع ولمعان درخشیدن) ییلدیرامق یقال (لمع البرق بدرخشید برق)
برق لمعان ایتدی وفی المثل اخدع من یلمع که برق خلب وسراب معناسنه دروغ کی
متوقد اولان کمسنه المعی دیرلر میدانی دیدی که المعی اول کمسنه‌در که اصلا برنسنه‌ده
خطا اتمه‌یه لمعاندن مأخوذدر(مزوع نیك شتافتن) زیاده سرعت اتمك (منع نادادن
چیزی) برنسنه‌یی ویرمك که اعطاء مقابلی در یقال(منعه الامر بازداشت ازو کاررا)
ایشی آندن دریغ ایدوب ویرمدی(وباز داشتن ازکاری) وایشدن منع اتمك یقال

ونهش اغزی ایله
ایصرمقدر کلب وسباع
کبی (منه)
مذع برخی ازسخن
کفتن وبرخی نهان
کردن سوزك برازینی
سویلیوب برازینی
کتم اتمك جوهری
کتم سرائین یاخود
کذاب اولان کمسنه
دردیدی (منه)
وفی المثل ان القلوص
تمنع اهلها الجلاء یعنی
ناقة شابه‌نك اصحابی
مکنلرندن حرکت
اتمیوب آنکله انتفاع
ایدرلر زیرا سودی
ایله وولدی ایله منتفع
اولورلر ضعیف الحال
اولان کمسنه برغیری‌یه
همسایه اولدقده
ضرب اولنور (منه)

(منعه عن الامر بازداشت اورا از کاری) آنی ایشدن منع اتدی (نجوع جا یکیر شدن پند) برکمسنه‌یه نصیحت تأثیر اتمك یقال (نجع فیه الوعظ پند دروی کارکرد) نصیحت آنده تأثیر اتدی ودار ومفید اولمق وطعام وشراب مزاجه موافق اولوب ایو هضم اولمق وانتجعت فلانا دیرلر آندن احسان طلب اتسه‌لر وفی المثل من اجدب جنابه انتجع وقت حاجتده سؤال تعییب اولنماز دیه‌جك یرده ضرب اولنور (نصع ویژه رنك شدن) خالص رنکلو اولمق یقال ابیض واحمر ناصع وظاهر اولمق (نفع سود دادن) نفع ویرمك یقال (نفعه بکذا سود داد اورا بفلان چیز) فلان نسنه ایله آنی نفعلندردی نفعك الله تعالی بعلمك حضرت الله سنی علمك ایله نفعلندرسین (نقع سیراب کردن) صودن اروا اتمك (ونقوع سیراب اولمق وصو چقورده مجتمع اولمق که اول چقوره مستنقع دیرلر جمعی انقع کلور وفی المثل انه لشراب بانقع مجرب امور اولان کمسنه حقنده ضرب اولنور وفی مثل آخر الرشف انقع ای ادفع للعطش ٧ ترك عجله ایله امر حقنده ضرب اولنور (هجوع خواب کردن) اویومق ارباب لغت کیجه وقتی اویومغه تخصیص اتدیلر یقال (هجع خواب کرد) اویودی وتهجاع نومهٔ خفیفه معناسنه‌در وهجعة غافل واحمق کمسنه‌ غ (دمغ وثلغ سرشکستن) باش یارمق ودمغ مجازا برنسنه‌یی باطل اتمك معناسنده استعمال اولنور والا معنای حقیقیسی باشی او وجهله یارمقدر که دماغه واصل اوله یقال (دمغ الله الباطل نابدید کرد خدای باطل را) حضرت الله باطلی بالکلیه ازاله اتدی ودمغهم بطفئة الرضف دیوب آنلر ایچون سموزقیون بوغازلدی معناسندن کنایه ایدرلر واحمق کمسنه‌یه دمیغ ومدموغ دیرلر (فدغ شکستن چیزی که میان تهی باشد) اورته‌سی بوش نسنه‌یی قیرمق شدخ وفشغ کبی (لدغ کزیدن کژدم) عقرب صوقمق یقال (لدغته العقرب بکزید اورا کژدم) آنی عقرب صوقدی واول کمسنه‌یه ملدوغ ولدیغ دیرلر (نبغ جلد وزیرك شدن) چابك اولمق یقال (نبغ الصبی جلد وزیرك شد کودك) معصوم چابك وزیرك اولدی (وهو نابغة جلد وزیرك) چابك وزیرك اولان کمسنه کتب مبسوطه‌ده مسطور اولان بودر که نبغ الرجل دیرلر برکمسنه‌نك آباء واجدادی شعر سویلمامش ایکن کندو شعرده کامل وممدوح اولسه ونابغهٔ ذبیانی پیر اولدقدنصکره شاعر اولدی مصنف نوابغ نام رساله‌سنك اولنده دیدی که اللهم ان مما منحتنی من النعم السوابغ الهام الکلم النوابغ بعض شراح رساله دیدی که نوابغ نابغة‌نك جمعی در نبوغ دن مأخوذدر برنسنه صفت جودة ایله ظهور اتمك معناسنه نابغهٔ ذبیانی ونابغهٔ جعدی‌یه نابغه تسمیه اولندیغی میان قوملرنده شاعر جید اولدقلری ایچوندر وتا مبالغه ایچوندر

٧ مصنف اساسده دیدی که تهامو ضعلردن صوایچن قوشه تشبیه اولنمشدر که صیاد خوفندن معروف صولردن ایچمز (منه)

زوات سموز اولوب کباب اولدقده یاغی ایله آتشی سوندیرور فیروز آبادی آریق قیون ایله تفسیر اتدیکی متعجبدر (منه)

مجدالدین دیدی که عظیم الشان اولان کمسنه‌یه دخی نابغه دیرلر واصل ترکیب ظهور معناسی ایچوندر (ندغ ٭ سر انکشت با کسی زدن) برکمسنه‌یی بارمق اوجیلة دورتمك کذلك مزراق ایله دورتمك وبرکمسنه‌یی قیجقلمق ویارامز کلام ایله آزرده اتمك (نزغ ٭ اندرهم افکندن قومی را) برقومی بری برینه قاتوب میانلرینه فساد القاء اتمك وندغ ونسغ معناسنه دخی کلور یعنی دورتمك نخس کبی (هبوغ ٭ خواب کردن) اویومق ٭ ف (زحف بجنك رفتن بانبوهی) کروه ایله جنکه اتمك یقال (زحف الجیش بانبوهی رفتند سپاه بسوی سپاه) چوقلوق ایله عسکر عسکر جانبنه کتدیلر (وهو الزحف لشکر انبوه) چوق عسکر زحوف ج وسورتونمك (زحف الصبی) دیرلر صبی سورونسه که ایکلمك دن اول واقع اولور (زغف برجای کشتن) یرنده هلاك اتمك سم زعاف وزؤاف دیرلر زهر قتل سریع ایله قتل ایلسه (زغف افزون کردن در سخن) چوق سویلمك اصمعی دیدی که زغف فی حدیثه دیرلر تطویل کلام اتسه (سحف سر ستردن) باشین تراش اتمك (سحف رأسه) دیرلر حلقه معناسنه (شعف وشغف عاشق شدن) عاشق اولمق یقال (شعفها شغفها عاشق شد بان زن) اول خاتونه عاشق اولدی وا کثر کتبده شغف لفظی شو وجهله تفسیر اتدیلر که محبت بر رتبه‌یه بالغ اوله که قلبك پرده‌سنك تحتنه واصل اوله زیرا شغاف قلبك اوزرنده اولان پرده‌در بعضیلر حبة القلب وبعضیلر سویدای قلب‌در دیدیلر جوهری دیدی که شغفه الحب ای احرقه وابوزید امرضه ایله تفسیر اتدی ومشغوف مجنون معناسنه‌در (قعف ٭ از بیخ بر کندن) کوکندن قوپارمق وکاسه‌ده اولان صویی تماما ایچمك (لحف ٭ جامه بر کسی افکندن) برکمسنه‌نك اوزرینه جامه براقق ویورغان اورتمك (لخف سخت زدن) پك وورمق ضرب شدید معناسنه ٭ ق (نحق یك چشم کردن) بر کوزین چیقارمق فیروز آبادی دیدی که نحق اقبح عوردر (زعق ترسانیدن) قورقوتمق وکتب معتبره‌ده شدت صوت ایله چاغروب قورقوتمقدر دیدی وفی الاساس زعق به ای صاح به صیحة مفرعة وزعق طعامه دیرلر طوزی چوق قاتوب افساد اتسه واول طعامه مزعوق دیرلر (زهوق نیست شدن باطل) باطل یوق اولمق یقال زهق الباطل نیست شد باطل) باطل یوق اولدی وسهم زاهق دیرلر اوق نشانی تجاوز ایدوب آردینه دوشسه وفی الحدیث ان حابئا خیر من زاهق یعنی اول ضعیف که سورونه‌رك حقه اصابت ایلیه قوی اولوب حقه اصابت اتمین کمسنه‌دن خیردر (لهق ٭ سخت سپید شدن) زیاده آق اولمق وزیاده بیاض اولان نسنه‌یه لهوق ولهوق دیرلر یقق ویقق دیدکلری کبی (محق کاهیدن) اکسمك یعنی برکتسز اتمك یقال (محق الله الربوا بی برکت کرد خدای ربورا) حضرت الله

فرا دیدی که شعفه رأس جبل معناسنه‌در پس شعف بفلان دیرلر فلان کمسنه‌نك محبتی آنده موضع اعلایه مرتفع اولدی معناسنه فیروزآبادی دیدی که شعف مهمله ایله رأس القلب معناسنه‌در پس شعفنی حبه دیرلر محبتی قلبنك فوقندن غشی ایتدی یعنی احاطه ایدوب بوریدی و شعفه تحریك ایله رأس الجبل معناسنه‌در (منه)

و ذکره البیهقی والزوزنی مرة فی الباب الثالث (منه)

ربابی بر کتسز اتدی ومحقه الحرای احرقه وبغایت اسی اولان یومه یوم ماحق دیرلر ٭ك (دعك مالیدن) اومق دلك مناسنه (زحك دور شدن ومانده شدن) بعیداولمق ویورولمق (سهك سودن) سورتمك ودابه سرعت اتمك ویل زمیندن طوپراق صاورمق ٭ل (بهل نفرین کردن) لعنت اتمك یقال (علیه بهلة الله) ای لعنته (جعل ومجعل کردن) قیلمق یقال (جعل الشیٔ بکرد چیزرا) نسنه‌یی قیلدی (وآغاز کردن) وبرنسنه‌یه شروع اتمك یقال (جعل یفعل کذا شروع کرد که کند فلان کاررا) فلان ایشی ایشلمکه شروع اتدی (وهو الجعل والجعالة والجعیلة پای مزد) آیاق کیراسی که معروفدر واوجاقدن طنجره انزال ایده‌جك بزپاره‌سنه دخی جعاله دیرلر وفارسیده سرکین کردان دیدکلری بوجکه جعل اطلاق اولنور وفی المثل سدك به جعله امر مکروه اصابت اتدی دیه‌جك یرده ضرب اولنور (رحیل ورحلة وترحال کوچ کردن) برمنزلدن برمنزله کوچمك ظعن کبی (رحل کوچ کرد) کوچدی وحط رحله والقی رحله دیرلر اقامت اتسه (وپالان نهادن برشتر) ودوه‌یه پالان اورمق یقال (رحل الناقة پالان نهاد برشتر) دوه اوزرینه سمر قودی که رحل قتبدن کوچك در جمعی رحال وارحل کلور وبر کسنه‌یه قذف محلنده یاابن ملقی ارحل الرکبان دیرلر ورحلت له نفسی دیرلر آنك جورینه تحمل اتدم معناسنه (سؤال ٭ چیزی خواستن) برنسنه ایسته‌مك یقال (سأله مالا وسئل منه مالا وسئل الیه مالا ٭ بخواست ازوی خواسته) آندن مال استدی (وهو السؤال چیزخواسته) ایسته‌دکلری حاجت واصبت منه سؤالی دیرلر اندن استه‌دیکم نسنه‌یه نائل اولدم معناسنه طلبته کبی که فعل مفعول معناسنه‌در عرف ونکر کبی (وازچیزی پرسیدن) وبرنسنه‌دن استخبار اتمك یقال (سأله عن شیٔ وسأله بشیٔ بپرسید ازو ازچیز) اندن برنسنه‌دن خبر طلب اتدم (وهی المسئلة چیز پرسیدنی) سؤال اولنان نسنه که مصدر مفعول ایچون استعاره اولندی مسائل ج وکثیر السؤال اولان کمسنه‌یه سؤله دیرلر (سحل ٭ بتازیانه زدن) قامچی ایله اورمق وبرنسنه‌نك قبوغنی صویمق واپچی برقات بوکمك (سعل سرفیدن) اوکسورمك یقال (سعل بسرفید) او کسوردی (وهو السعال سرفه) اوکسوروك وبوغازده اوکسورك موضعنه مسعله دیرلر (شغل وشغل وشغل بازداشتن از کاری) برنسنه دن کیرو آلیقومق که آنك ایله مشغول ایلدی دیرلر یقال (شغله بکذا عن کذا مشغول کرد اورا بفلان چیز ازفلان چیز) فلان نسنه ایله فلان نسنه‌دن آنی مشغول اتدی وایچنده ساکنی اولان خانه‌یه دار مشغوله وزوجی اولان جاریه‌یه جاریهٔ مشغوله دیرلر وتجارت ایچون اولان ماله مشغول ونفعدن خالی اولان نسنه‌یه تعلق ایدن کمسنه‌یه

وبر کمسنه غلامنی کندو حالنه قویوب استه‌دیکی یرده کزسه اهل عبده دیرلر مالك بهلاء وبهلاء دیرلر کا نه‌اراده آواره آواره ایشسز و کوجسز کزرسن دیه‌جك یرده واول کمسنه‌یه باهل دیرلر (منه)

وبو موضعده واقع اولان جعل لفظنه صله تعبیر اولنور وطفق وانشأ لفظلری کبی منه

جعل الله الظلمات والنور ای خلقها وجعل الشمس سراجا ای صیرها (منه)

علم تربیته چندان وقوفی اولمیان بعض وعاظك کرسیسی اوزرینه بورقپاره‌یه اشیاء لفظنك اصلی نه‌دردیو تحریر ووضع اتدیلر واعظ مزبور نظر اتدکده دیدی که حضرت الله سبحانه نظم کریمنده یا ایها الذین امنوا لاتسألوا عن اشیاء بیورمش ایکن نهی الهی‌یه مخالفت واشیادن سؤال اتمك جائز دکلدر اکر بوجواب مغلطه‌در لکن سرعت جواب جهتندن واعظ مزبوره پسند وبو خصوصه قریبدر که حسین بن السماك علم تصوفه‌دن

فلان فارغ مشغول دیرلر (ضهل وضحل اندك اندك دادن) آز آز ویرمك یقال (ضهله وضحله ای دفع الیه قلیلا قلیلا وعطیة ضهلة وضحلة ای قلیلة یقال (بلدکم محل وماءکم ضحل (فعل کردن) ایشلمك یقال (فعل الامر بکرد کاررا) ایشی ایشلدی (وهو الفعل والفعال کردار) ایش وتقول ان الرشا تفعل الافاعیل وتنسی وابرهیم واسماعیل (قحل خشك شدن کیاه وماند آن) اوت مثللو نسنه قوریمق یقال (فلان فی بلد ماحل وعیش قاحل (قهل بدکفتن کسی را وناسپاسی کردن) بر کمسنه‌یه یرامزسوز سویلمك واحسانه شکر ایتمامك ورثیث الهیئة اولان کمسنه یه متقهل دیرلر (نحلة عطا دادن) عوضسز عطا ویرمك یقال (نحله ونحل له عطاداش) اکا عطا ویردی وهو النحل عطا وانتحل شعر غیره دیرلر بر کمسنه آخرك شعرینی کندونك اولمق اوزره ادعاء اتسه ٭ م (دحم دفع سخت) شدة ایله دفع اتمك (دعم ستون وانهادن) خانه‌یه دیرك قومق واول دیره که دعامه وقومك سیدنه‌دخی مجازا دعامه دیرلر معلوم اوله که اول خانه که منهدم اولمسون ایچون اکا دیرك ووره‌لر اکا مدعوم دیرلر و اول خانه که اورتاسنده یوکنی کوتورمك ایچون دیرك ووره‌لر اکا معمود دیرلر (زحم وزحمة انبوهی کردن) ازدحام اتمك یقال (زحمه انبوهی کرداورا) اکا ازدحام اتدی (شحم پیه خوارانیدن) ایچ یاغی اطعام اتمك وقولاغك یومشاغنه شحمة الاذن دیدکلری یومشق اولمغله ایچ یاغنه مشابه اولدیغی ایچوندر وبر کمسنه خصب ونعمتده اولسه هو فی شحم الکلی دیرلر (شخم تباه شدن خوردنی) طعام فاسد اولمق وشخم غیره افسده (فحام کریستن کودك تا آوازش سپری شود) صبی اول مرتبه‌ده آغلیه که تا آوازی منقطع اوله یقال بکی الصبی حتی فحم ای انقطع نفسه وخصمی اسکان اتمکه افحام دیدکلری بومعنادن مأخوذدر وتقول هذا کلام مسدی ملحم کل فصیح به مفحم (لأم بهم برآوردن) جمع اتمك یقال (لأمه کرد کردش) آنی جمع اتدی ٭ ن (رغن میل کردن) میل اتمك یقال (رغن الی الصلح) ای رکن الیه رهن کره کردن برشیئی رهن اتمك یقال (رهنه شیئا کرد کرد چیزی را) برنسنه‌یی رهن وضع اتدی (وهو الرهن کرو) رهن وضع اتدکلری شیٔ رهون ورهان ورهن ج رهینه کرد رهن کبی رهاین ج ونعمة الله راهنة ای دائمة وارهن لضیفه الطعام والشراب ادامهما ورهن بالمکان اقام (سحن شکستن سنك طاش قیرمق وطاش قیره‌جق آلته مسحنه دیرلر وسحنه هیئت معناسنه یقال انه لحسن السحنة (شحن پر کردن) طولدرمق یقال (شحن السفینة پر کرده کشتی را) کمی‌یی طولدردی وطرد اتمك معناسنه دخی کلور وزیاده حوضنی اولان نسنه‌یه انه لیشحن الذباب دیرلر ذبابی طرد ایدر معناسنه وشحناء وشحنه عداوت ومشاحن

غیری برعلمه انتسابی یوق ایدی وعظ اتدیکی موضعه برکمسنه فرائضدن برمسئله تحریر ووضع ایتدی و رقپاره‌یه نظر اتدکده شوو جهله جواب بزم جمیع کلماتمز اول کمسنه‌نك مذهبی اوزره‌در که وفات ایتدکده اصلا برشیٔ قالمیه بوخصوصه وفات ایدوب مخلفاتی قالان کمسنه‌یه متعلق بزم علممزده برمسئله یوقدر ونعم الناصر الجواب الحاضر (منه)

مطرزی ایضاحده نحله اعطاء معناسنه‌در وعطیه اولان نسنه‌یه نحلان دیرلر دیدی ابن درید وقد یسمی العطاء بالنحلان دیدی (منه)

لاخیه‌ای عدوله (صحن ٭ نیکو کردن میان قومی) بر قومك ما بیننی اصلاح اتمك وورمق
یقال (صحنت صحنات واغاجدن چناغله برنسنه ویرمك وکوچك لکنه دخی صحن
دیرلر (طحن آرد کردن) اون اتمك که اوکوتمك تعبیر اولنور یقال (طحن البر آرد کرد
کندم را) اون اتدی بغدایی (وهو الطحن والطحین آرد) اون دقیق کبی وطحنت
الافعی ای استدرات واول افعی یه مطحان دیرلر (ظعن وظعن کوچ کردن) بر منزلدن آخر
منزله کوچ اتمك یقال (ظعن کوچ کرد) کوچدی (وهی الظعینة کجاوه) محفه هودج کبی
ظعان وظعن واظعان (لحن ٭ خطا کردن) خطا اتمك یقال (لحن فی القراءة خطا کرد
درخواندن) اوقومقده خطا اتدی ورجل لحان ولحانة مرد همیشه خطا کننده
درخواندن) دائما قرائتنده لحن ایدن کمسنه (وشکنه کردن درسرود) وتغنی اتدکده
نغمه اتمك یقال (لحن فی الغناء شکنه کرد درسرود) تغنی ده نغمه اتدی وهی الالحان
والحون ج وکلامده بر وجهله الغاز وابهام اتمك که مخاطبدن غیری کمسنه
معناسنه متفطن اولمیه وفی الاساس لحنت له لحنا ای قلت له مایفهمه عنی ویخفی
علی غیره ع واحلی الحدیث ماکان لحنا (لعن نفرین کردن) لعنت اتمك که
اصل معناسی طرد وخیردن ابعادر یقال (لعنه نفرین کرد اورا) اکا لعنت
اتدی وهی اللعنة معروفدر (وهو اللعین رانده از رحمت) حضرت اللهك رحمتندن
طرد اولونمش وخلقه چوق لعن ایدن کمسنه‌یه لعنه دیرلر وزمان جاهلیتده
ملوکه دعا اتدکده ابیت اللعن دیرلر ایدی یعنی اتدیکك عمل سببی ایله لعنته مستحق اولمه
ومزرعه‌یه آدم صورتنده نصب اتدکلری اویوق تعبیر اولنان نسنه‌یه لعین دیرلر
فزاعه دیدکلری کبی (محن آزمودن) امتحان اتمك که صینه‌مق تعبیر اولنور
وقویونك دیبندن چامور وطوپراق چیقرمق وقامچی ایله ضرب اتمك وبرنسنه
ویرمك یقال اتیت فلانا فما محنتی شیئا ای ما اعطانی وثوب ممحون دیرلر چوق
کیمکدن کهنه اولسه ٭ (بده وبدیه وبدیهة ناکاه آمدن) ویعدی بالباء یقال (بدهه بامر
ناکاه آورد بروی کاری ناکاه اکا برایش کتوردی وکتب مبسوطه‌ده استقبله به‌دیو
تفسیر اولندی وبدهه امرای فجئه (جبه بدرشتی کسی را ازکاری بازداشتن) عنف ایله
بر کمسنه‌یی برایشدن منع اتمك وبر کمسنه‌یی بر مکروه ایله استقبال اتسه جبهه دیرلر
وجبهنا الماء یعنی صویه وارد اولدق وصوایچه‌جك آلات اولمامغله صویك یوزینه
باقدیق اوتوردق وقیش کلدکده اصلا مهمات شتائیه‌مز یوق دیه‌جك یرده جبهنا
الشتاء دیرلر (جله سنك ریزه ازجای واتر کردن) اوفاق طاشی موضعندن قالدرمق
(سته باست زدن) دبرینه ضرب اتمك ومقعدی بویوك کمسنه‌یه استه وستاهی دیرلر

کتب مبسوطه دن مستفاد اولان بودرکه لحن صوابدن خطایه میل وعدول معناسنه اوله (منه)
حریری مقامهٔ مراغیه‌ده وان بدهه شده عبارتی مطرزی وان اجاب علی لبداهة وتکلم بها حیردبو تفسیر ایتدکدنصکره دیدی که رجل مبده دیرلر فجیئه معناسنه وبراهة اول جری فرس معناسنه در ودخی شدة الرجل دیرلر دهش معناسنه وجوهری ابوزیددن نقل ایتدی که شد الرجل دیرلر شغل معناسنه مجهول صیغه‌لریله (منه)

مؤنثی ستها وستهم کلور وسن فلان نسنه‌یی ایشلمکدن عاجزسن دیه‌جك یرده انت
اضیق استا من ذاك دیرلر (عضه بد کفتن) بر کمسنه‌یه بهتان اتمك (مده) مدح معناسنه‌در تمده
تمدح معناسنه (نقوه ٭ به شدن از بیماری) خسته‌لکدن ایو اولمق یقال (نقه من المرض به
شد از بیماری خسته‌لکدن ایو اولدی (وهو ناقه به شونده) خسته‌لکدن خلاص بولان
کمسنه (نکه ٭ هه کردن) هوه اتمك که بر کمسنه شرب ایله متهم اولسه استنکهت الرجل
فنکه دیرلر یعنی هوه‌دی. آغزکدن شراب رایحه‌سی کلورمی کلمزمی

﴿المعتل الفاء بالواو من هذا الباب﴾

٭ آ (وجاء وجاء تولیدن) دورتمك یقال (وجأه بتولیدا اورا) آنی دورتدی (ووجاء المرأة
کمدیها ٭ ب (هبة وموهبة ووهب ووهب بخشیدن) هبه اتمك یقال (وهبه مالا بخشید
اورا خواسته) اکا برمال هبه اتدی واتهاب قبول هبه واستیهاب طلب هبه معناسنه‌در
وموهبه طاغده اول دلوکدرکه آنده یغمور صویی مجتمع اولور جمعی مواهب کلور
٭ ر (لایزره ٭ ع (لایدعه رها نمیکند اورا) آنی ترك اتمز (وزع بازداشتن) منع اتمك یقال
(وزعته ای کففته) وقیون کوپکنه وازع دیدکلری قوردی منع اتدیکی ایچوندر
وعسکرك صفنی تسویه ایدن کمسنه‌یه وازع تسمیه اولدیغی تقدم ایدنی تأخیر وتأخر
ایدنی تقدیم ایدوب هربرینی کف اتدیکی ایچوندر (وضع نهادن) قومق یقال
(وضعه بنهاد اورا) آنی قودی (وهو الموضع) جایکاه معروفدر وطوغورمق وعجله ایله
یورومك ووضیعه تجارتده زیان اتمك یقال (هو کثیر الوضایع فی بیع البضایع ووضیع
فرومایه اولان کمسنه ووضع واوك ضمیله خاتون حیضدن پاك اولدیغی ساعت حامل
اولمق (وقیعه طعن کردن) بر کمسنه‌یه طعن وغیبتنی اتمك یقال (وقع فیه طعن کرد اورا)
اکا طعن یعنی غیبتنی اتدی (وقوع افتادن) دوشمك یقال (وقع الشیء علی الارض بیفتاد
چیز برزمین) دوشدی نسنه زمین اوزرینه (ووقع الطائر علی الشجرة بیفتاد مرغ
بر درخت) قوش آغاج اوزرینه دوشدی که قوندی تعبیر اولنور (وهو موقعه ووقیعته
جای بیفتادن چیز) نسنه‌نك دوشه‌جکی موضع (ومیقعة البازی) اول آغاجدرکه طوغان
آنك اوزرینه اوتورمغه مألوف اولمش اوله که عربیده اول اغاجه کندره تحریف
اتدوب ترکیده کونده دیرلر واوزون بیله‌کو طاشنه دخی میقعه وآنکله بیله‌یوب
کسکین اتدکلری قیلیجه سیف وقیع دیرلر یقال (قع حدیدك ای حدده (وهی الواقعة
روز رستخیز) یوم القیامه (وکع کزیدن مار وکژدم) یلان وعقرب صوقمق (ولع وولعان
دروغ کفتن) یلان سویلك ویلانجی کمسنه‌یه والع دیرلر که جمعی ولعة کلور وولع
حبس معناسنه دخی کلور یقال ولعه ای حبسه

وبزم اصطلاحمزده یساقجی دیدکلری طائفه‌یه وازع دیرلر شرطی دیدکلری کبی وفی المثل صار الامر الی الوزعة وزعه وازعك جمعیدر یعنی امری اصلاحه اصحاب عقول اهتمام ایتدیلر حکایت اولندی که حسن بصری‌یه تقلید قضاء اولندقده خلق ازدحام و اذیت ایتمه‌لریله لابد للسلطان من وزعة دیدی لهذا سلاطین شرطی نصب ایتدیلر (منه)

المعتل اللام من هذا الباب

*آ (رأى ورؤية ومرى ديدن) كورمك يقال (رأه بديداورا) آنى كوردى مضارعى يرى كلور (ورأى اليه نكريست سوى او) آنك طرفنه باقدى (وهو الرأى جاى نكريستن) باقه جق يرانساندن اول منظور اولان يوزا اولمغله چهره ايله وديدار ايله دخى تعبير اولندى وبر كسنه نك چهره سنه نظر اتمكله احمق اولديغنه استدلال اتسه لر على وجهه رآوة الحمق ديرلر وفلان حسن فى مراءة العين اى فى المنظر وفى المثل تخبر عن مجهوله مرآته ظاهرى باطننه دلالت ايدر ديه جك يرده ضرب اولنور (نأى دور شدن) بعيد اولمق يقال (نأى عنه وناه دور شد ازوى) آندن بعيد اولدى وسفر ناء اى بعيدو نأيت عنه الشر دفعته *قال الشاعر* اذا ماالتقينا سال من عبراسناه* شآبيب نأى سلبها بالاصابع *ب (اباء نافرمانى كردن) اطاعت اتمك كه سوز طوتمق تعبير اولنور يقال (ابى عليه الامر فرمان بردارى نكرد اورا) آنك فرمانه اطاعت ايتمدى (وهو آب وآبى وأبيان نافرمان بردار) فرمانه اطاعت اتميان كسنه وطعامه اشتهاسى منقطع اولان كسنه يه اصابه اباء ديرلر تقول فلان ان شهد الطعان فالحمية والاباء وان ظهر الطعام فالحمية والاباء *ح (لحى ملامت كردن) بر كسنه يى لوم اتمك ولوم اولنان كسنه يه ملحى ديرلر وملاحاة منازعه معناسنه در وفى المثل من لاحاك فقد عاداك ميدانى ديدى كه لحو ولحى بر نسنه نك قبوغنى صويمق يعنى بر كسنه كه سنك عرضكه تعرض ايليه همان سكا عداوته شروع اتمش اولور وفى الحديث اول مانهانى ربى عنه بعد عبادة الاوثان شرب الخمر وملاحاة الرجال *ع (رعاية نكاه داشتن) محافظه اتمك كه رعاية اتمك تعبير اولنور يقال (رعاه الله نكاه داشت يانكاه داد اورا خدا) حضرت الله آنى حفظ اتدى يا حفظ ايتسون (ورعى الرجل حق صاحبه نكاه داشت مرد حق يار خودرا) محافظه اتدى رجل دوستنك حقنى كه حقنه رعايت اتدى ديمكدن عبارتدر كه كوزتدى تعبير اولنور (رعى ورعية ورعية چرانيدن) اوتلاتمق كه متعدى در يقال (رعى الراعى الغنم بچرانيد شبان كوسفندان را) اوتاردى شبان قيونلرى (رعى خود چرا كردن) شبانسز كندو اوتلامق كه لازم در يقال (رعيت الغنم بنفسها خود چرا كردند كوسفندان) قويونلر كندولرى اوتلاديلر (وهو الرعى والمرعى چراكاه) اوتلامق وراعى شبان واسترعا رعى اتدرمك وفى المثل من استرعى الذئب فقد ظلم يعنى قوردى شبان ايدن كسنه تحقيق قويونلره ظلم ايدر امين اولمين كسنه يه ايش سپارش ايدن كسنه حقنده ضرب اولنور وبعضيلر قورده ظلم ايدر زيرا قورده شبانلق اتدرمك تكليف مالايطاق قيلندندر ديديلر وفى مثل آخر الحمار براعى الحمر يعنى حمار حمارلر ايله اوتلار الجنس الى الجنس يميل مضمونده ضرب اولنور (سعى بشتاب رفتن) سرعت ايله يورومك يقال (سعى بشتاب رفت) عجله ايله

(يورودى)

يورودى (وهى المسعاة سعى در خير) خيره سعى اتمك مساعى ج وفى الاساس هو من اهل المساعى وهى المكارم جوهرى المسعاة واحدة المساعى فى الكلام والجود ديدى فيروز آبادى غلطدر فى الكلام موضعنه فى الكرم كركدر ديدى ودخى يسعى على عياله ديرلر عيالى ايچون كسب ومصلحتلرينه قائم اولسه (سعاية غمازى كردن) غمازلق اتمك يقال (سعى به الى العدو غمز كرد اورا پيش دشمن) آنى دشمن ياننده غمز اتدى (نعى ونعى ونعيان خبر مرك كسى وادادن) بر كسنه نك هلاكى خبرينى ويرمك يقال (نعى الميت الى القوم خبر مرده آورد موى مردمان) ميتك موتى خبرينى كتوردى قوم جانبنه (وهو ناع ونعى آرندهٔ پيام مرك) موت خبرينى ويرن كسنه فرا ديدى كه نعى بر كسنه نك موتى خبرى ايله رفع صوت اتمكدر اصمعى ديدى كه عربك عادتى بو وجه اوزره جارى اولدى كه اكر عظيم القدر كسنه هلاك اولسه بر كسنه بر فرسه سوار اولوب ميان ناسده نعاء فلانا ديو ندا ايدر ايدى يعنى فلان كسنه نك خبر موتنى اظهار ايله *غ (طغيان وطغوى از حد كذشتن) حدى تجاوز اتمك يقال (طغى الكافر از حد در كذشت ناكرونده) كافر حدى تجاوز اتدى (طغى وطغيان بسيار شدن آب) صو چوق اولوب طاشمق يقال (طغى الماء بسيار شد آب) صو حدى تجاوز ايدوب چوق اولدى *ه (دهى كسى را بلاى صعب رسيدن) بر كسنه يه بلاى عظيم يتشمك ابن سكيت ديدى كه دهة داهية دهياء ودهواء اى اصابته امر عظيم وسكانه اصابت اتدى ديه جك محلده مادهاك اى اصابك ديرلر ودهى جودة رأى معناسنه در رجل داهية ديرلر جيد الرأى معناسنه (نهى بازداشتن) منع اتمك كه امر مقابلى در يقال (نهاه عن الامر بازداشت اورا از كار) ايشدن آنى منع اتدى ويقال انه لأمور بالمعروف ونهو عن المنكر وعقله نهيه ديد كارى قبيحدن نهى اتديكى ايچوندر جمعى نها كلور والله اعلم

باب فعل يفعل بكسر العين فى الماضى والغابر* المعتل الفاء بالواو

*ث (وراثة ميراث شدن) ميراث آلمق يقال (ورث اباه مالا وورث منه وورث عنه مالا ميراث شد از پدرش خواسته را) پدرندن مالى ميراث آلدى (وهو وارث ميراث ستانده) ميراث آليجى كسنه وهم وراث وورثة ج وهو الارث والتراث والميراث ميراث له فارسيده مرده ريك ديرلر وهو على ارث من كذا اى على امر قديم وتأريث ميان قومى افساد وآتش ياقمق معناسنه در *د (ومد سخت كرم شدن شب) زياده كيجه اسى اولمق يقال (ومد الليل سخت كردم شد شب) كيجه زياده اسى اولدى وومد عليه وهو عليه ومد ديرلر غضب اتدى وغضبان معناسنه *ع (ورع ورعة پرهيز كردن) پرهيز

قال الحريرى فى المقامة القهقرية بقرينة الرعاة مقت السعادة مخفى اوليه كه سعادة سماعينك جعيدركه والى طرفندن [*] اعشار وزكوات مثلو شى [*] جمعنه مأمور اولان ودخى ملوكه خلقى غمز ايدن كسنه يه اطلاق اولنور يعنى ملوكك زبنتى رعايا وبرايايه عادتا ظلم ايدن عامللره بغض اتمكدر زيرا انلره بغض اتمك فقرا ابى حمايه يى متضمندر ودخى ملوكك زبنتى خلق كندويه غمز ايدن كسنه لره بغض ايدوب مجلسندن تبعيد اتمكدر بلكه تمام اولنلره بغض واجبدر قال النبى عليه السلام لعن الله المثلب قالوا ومن المثلب يارسول الله قال الذى يسعى بصاحبه الى السلطان فيهلك نفسه وصاحبه وسلطانه (منه)

جوهرى ديدى كه هذا رجل ناهيك من رجل يعنى فلان رجل سعى وجد صاحبى اولمغله سكا كفايت ايدوب غيرى كسنه يه مراجعتدن سنى نهى ايدر وهذه امرأة ناهيك عن امرأة [*] پس ناهى لفظى اسم فاعل اولمغله مذكر ومؤنث وتثنيه وجمع كلور لكن نهيك من رجل ده تثنيه وجمع اولمز زيرا مصدردر حسبك من رجل دخى بو وجه اوزره در ومعرفه ده ناهيك منصوب اولور حال اولمق اوزره مثلا هذا عبد الله ناهيك من رجل ديرلر انتهى ابن الانبارى ديدى ناهيك بفلان كافيك به معناسنه در نهى الرجل من اللحم ديرلر شبع منه معناسنه كويا اندن طويوب آنكله اكتفا اتدى انتهى وفى القاموس نهى كشبع امتلا (منه)

ايدوب مناهيدن اجتناب اتمك يقال (ورع عن الذنب پرهيز كرد از كناه) كناهدن اجتناب اتدى (وهو ورع پرهيز كار) پرهيزايدن كمسنه وورعت الرجل عن الامر ديرلر برايشدن كف ومنع اتسه وموارعه مناطقه ومكالمه معناسنه‌در وفلان سيء الرعة اى قليل الورع ٭ق (ثقة ووثوق و موثق كرويدن) اعتماد اتمك اينانمق تعبير اولنور يقال (وثق به كرويدبدو) اكا اعتماد اتدى (وهو وهى ثقة آن مردو آن زن كرويده) اول رجل ومرأة معتمددر وهم وهن ثقة وثقات آن مردمان وزنان كرويده‌اند پس مذكر ومؤنث ومفرد وجمعى برابردر (وفق سازكارشدن) موافق اولمق يقال وفق الامر موافق آمدكار ايش مناسب واقع اولدى (مقة دوست داشتن) محبت اتمك كه عاشق اولمق تعبير يقال (ومقه دوست داشت اورا) اكا عاشق اولدى (وهو وامق مرد دوست دار) عاشق اولان كمسنه وتقول انك لذو مقة وانابك ذو ثقة ويقال ان لم يكن وماق فتعجيل فراق ٭م (ورم آماهيدن) شيشمك يقال (ورم آماسيد) شيشدى وورم انفه ديرلر غضب اتسه وورم انفه ديرلر بر كمسنه تكبر وتجبر اتسه (وهم كمان بردن) ظن اتمك يقال (وهم كمان برد) ظن اتدى ووهمت فى الحساب ديرلر حسابده غلط اتسه ووهمت فى الشيء ديرلر مرادى دكل ايكن وهمى اكا ذاهب اولسه ووهم طريق واسع معناسنه دخى كلور

المعتل الفاء واللام

كه لفيف مفروق تسميه اولنور (ولى نزديك شدن) قريب اولمق يقال (ولى منه اى دنا) وبهار وقتنده ايكنجى دفعه ده ياغان يغموره ولى ديرلر دفعهٔ اولى‌ده ياغان يغموره وسمى ديدكلرى كبى (ولاية خداوندى كردن) والى اولمق كه ايش صاحبى اولمق تعبير اولنور يقال (ولى الامر يليه خداوندكار شد) ايش صاحبى اولدى (وهو وال خداوندكار) ايش صاحبى اولان كمسنه

باب فعل يفعل بضم العين فى الماضى والغابر

(بطؤ درنك كردن) اكلنمك واويالانمق يقال (بطؤ يبطؤ درنك كرد) اويالاندى (وهو بطىء) درنك كننده اويالانان كمسنه وبطؤ مجيئك ديرلر كچ كلدك معناسنه وما ابطأك عنا نه مانع اولدى كه بزه كچ كلدك معناسنه وهم بطاء ج (بكوء اندك شيرشدن) قويون ودوه مثللو حيوانك سودى آز اولمق (جرأة وجراءة وجرائية دلير شدن شجيع اولمق يقال (جرؤ دليرشد) شجيع اولدى وجرءة شجاعت معناسنه كاهى همزه‌سنى ترك ايدوب جرة كرة وزننده ديرلر مرأة لفظنده مرة ديدكلرى (وهو جرى دلير) شجيع اولان كمسنه معناسنه وفى المثل اجرؤ من اسامة (رداءة بدشد) بد اولمق كه جودة مقابلى در يقال (ردؤ بدشد) فاسد اولدى كه فنا اولدى تعبير اولنور (وهو ردى چيز بد)

ودخى بكوت العين ديرلر چشمه‌نك صويى آزقالسه يقال ركى بكى وبكوت عينى قل دمعها والسنة بكاء قل كلامها وفى الحديث نحن معاشر الانبياء فينا بكو اى قلة كلام وايد بكاء قل عطاؤها تقول عيونهم بكاء مابهم بكاء كذا فى الاساس فى المجاز (منه)

فاسد اولان نسنه وارديء افسده معناسنه‌در ورديء معين وناصر ديمكدر يقال درأته على عدوه اى اعنته (كفاءة همتاشدن) ايكى نسنه برى برينه نظير اولمق يقال (كفؤ همتا شد) نظير اولدى (وهو كفؤ وكفىء همتا) آخره نظير اولان نسنه يقال (هو كفوه وكفيئه ومكافئه ولا كفاءله ديرلر نظيرى يوقدر معناسنه اكرچه مصدردر لكن مكافىء معناسنده استعمال اولندى وقال جرير ٭ زوجت نعمى لم تكن كفوها ٭ اراحها الله بتطليق (مرؤة ومراءة كوارنده شدن خوردنى) طعام هضم اولمق يقال (مرؤ الطعام كوارنده شد خوردنى) طعام هضم اولنيجى اولدى واول طعامه مرىء ديرلر ويقال ايضا امرأه الطعام وهنأه الطعام ومرأه (مروءة مردمى كردن) انسانيت اتمك كه كمال رجوليتدن عبارتدر يقال (مرؤ الرجل مردمى كرد مرد) رجل مروءت اتدى كه آدملق تعبير اولنور ٭ب (جدوبة قحط افتادن) قحط واقع اولمق وجدب حصب مقابلى‌در واجدب القوم ديرلر قومه قحط اصابت اتسه جندب چركه‌دن برنوع‌در وداهيه‌نك كنيه‌سى ام جندب‌در وبر قومه ظلم اولنسه وقع القوم فى ام جندب ديرلر (جنابة جنب شدن) جنب اولمق كه معروفدر يقال (جنب جنب شد) جنب اولدى (وهو مرد وهى زن وهم مردان وهن زنان جنب) يعنى مفرد وجمعى ومذكر ومؤنثى مساوى‌در وبعيد اولمق معناسنه دخى كلور اجتناب بوندن مأخوذدر ويقال طالب الكرام وجانب اللئام وجناب فنا يعنى اطراف معناسنه‌در ويقال فلان حصيب الجناب اى كريم وجديب الجناب اى لئيم (حسب وحسابت كوهرى شدن)اصل زاده اولمق كه فرومايه مقابلى‌در يقال (حسب كوهرى شد) اصل زاده اولدى (وهو حسيب كوهرى) اصل زاده وهو الحسب كوهر اصل مصنف اساسده ديدى كه فلان لاحسب له ولانسب كه انسان آباء واجدادينك مفاخرينى عد اتمكدن عبارتدر ودين ومال معناسنه دخى كلور ابن السكيت ديدى كه حسب وكرم رجلك كندو ذاتنده اولور آباء واجدادنده شرف اولمغله دكلدر لكن شرف ومجد آباء واجداده نظر ايله اولور احساب ج (رطوبة ورطابه ترشدن) ياش اولمق يقال (رطب ترشد) ياش اولدى (وهو رطب ورطيب چيزتر) ياش اولان نسنه اساسده ديدى كه رطب ورطيب صو ايله ياش ياخود مضغ اتدكده يومشق اولان نسنه‌در وتقول مارطب لسانى بذكرك الا مابللتنى به من برك وامرأة رطبة ديرلر فاجره معناسنه ويا ابن الرطبة الفاظ شتومندندر (رغب فراخ شكم شدن) قارين بويوك اولمق وقارنى بويوك كمسنه‌يه رغيب ديرلر ويقال الرغيب شوم (صعوبة دشخوار شدن) كوچ اولمق يقال (صعب الامر دشخوار شدكار) كوچ اولدى ايش (وهو صعب دشخوار) كوچ اولان ايش

شريشى مقامهٔ مروزيه شرحنده ديدى كه مروة اول افعال حسنه دركه صاحبنه بالضروره مروه اطلاقنى ايجاب ايدر رجوليت كبى كه بعض افعال صاحبنه بالضروره رجل ديمكى اقتضا ايدر نوشيروان ديدى كه مروة اندن عبارتدر كه تنهاده بر عمل ايده‌لر آشكاره اولدقده باعث حيا اولميه بعضيلر ديديلر كه مروة عفاف و اصلاح معيشتدن عبارتدر (منه)

صعاب ج واول دوه كه باشنه ايپ طاقلميوب ركوب اولنميه اكا مصعب ديرلر وجمل صعب ذلول مقابلى در وفى المثل اصعب من وقوف على وتد ٭ قال الشاعر ٭ ولى صاحبان على هامتى ٭ جلوسهامثل حدالوتد ٭ ثقيلان لم يعرفا خفة ٭ فهذا الزكام وذاك الرمد (صلابة سخت شدن) قاتى اولمق يقال (صلب سخت شد) قاتى اولدى (وهو صلب وصليب چيز سخت) قاتى اولان نسنه وهم صلاب ج وصلب بيل معناسنه دخى كلور يقال هذا مما الم قلبى وقصم صلبى (عذوبة خوش شدن آب) صوايو اولمق يقال (عذب الماء خوش شد آب) صو طيب اولدى (وهو عذب آب خوش) ايو صو (ومياه عذاب آبهاى خوش) ايو صولر ج وفلان مفتون بالاعذبين ديرلر كه مراد خمر ورضاب در وعذبه صو اوزرنده اولان خار وخاشاكدر كه اعذب حوضك ديرلر حوضكدن خس وخاشاكى ازاله ايله معناسنه (عروبة وعروبته تازى زبان شدن) لغات عرب اوزره تكلم اتمك (عزوبة وعزبة بى زن شدن) خاتونسز اولمق كه اركن تعبير اولنور وبى شوهر شدن زوجسز اولمق كه طول تعبير اولنور عزب بى زن شدن اركن اولدى (وهو عزب مرد بى زن) اركن اولان كمسنه وهم عزاب ج (وهى عزب زن بى شوى) طول خاتون جوهرى ديدى كه عزاب رجال ونسادن ازدواجى اولميانلر در كسائى ديدى كه عزب مذكر وعزبه مؤنث ايچوندر ومدة مديده تأهل اتميان كمسنه يه معزابه ديرلر وعزب عنى فلان ديرلر بعيد اولسه وفى المثل اعزب رأيا من حاقن ٭ حاقن اول كمسنه در كه زياده تبول ايده جكى كلمش اوله ولا رأى لحاقن دخى بو معنايه قريب در واعزب رأيا من ضارب ٭ ضارب اول كمسنه در كه غائطى حبس ايله وضرب الصبى ليسمن مثلى بوندن مأخوذدر (غربة غريب شدن) غريب اولمق يقال (غرب غريب شد) غريب اولدى وهو غريب معروفدر (غرابت غريب شدن سخن) سوز غريب ونادره وغامض اولمق يقال (غرب منطقه غريب شد سخن او) آنك سوزى غريب اولدى وتقول فلان يعرب كلامه ويغرب فيه وغربت هذه الكلمة اى غمضت وهو غريب معروفدر (قرب ومقربة نزديك شدن) قريب اولمق يقال (قرب منه نزديك شد بوى) اكا يقين اولدى وهو (قريب وقراب نزديك) يقين اولان نسنه وفى المثل قرب الوساد وطول الوساد ٭ برسيده خاتون زنا اتدكده آنى توبيخ ايدوب سن سيدۀ قوم ايكن نه ايچون زنايه جراءت اتدك ديديلر خاتون مثل مذكورى ايراد اتدى اول امر ايچون ضرب اولنور كه صاحبنى مكروهه القاء ايده وفى مثل آخر قرب طب بر كمسنه برخاتون تزوج ايدوب نسادن مقعد رجاله قعود اتدكده خاتونه بكرميسن ثيب ميسن ديو سؤال اتدكده خاتون بو مثلى

ايراد اتدى يعنى شمدى معلوم اولور علمى قريب اولان شيئدن سؤال حقنده ضرب اولنور وتقريب بر نسنه يى بر نسنه يه قريب اتمك معناسنه در وفى المثل قرب الحمار بالردهة ولا تقل له سئاة يعنى حمارى صويه قريب ايدوب صوبى كوستر كه اول صوبى كندو ايچر سئا سئا ديمكه حاجت يوقدر بر عملى حقندن كلور كمسنه يه سپارش اتدكده توصيه ده مبالغه لازم دكلدر ديه جك يرده ضرب اولنور (لجوبة اندك شير شدن كوسپند) قويونك سودى آز اولمق ابن السكيت ديدى كه اول قويونه لجبه ديرلر واصمعى ديدى كه لجبه اول قويوندر كه طوغوردقدن درت آى مرورنده سودى آز اوله (نجابة كزيده شدن) اقراندن كرم ايله ممتاز اولمق يقال (نجب كزيد شد) ممتاز اولدى وهو نجيب مرد كزيده ممتاز اولان كمسنه وهم نجباء ج وانجب الرجل ديرلر ولدى نجيب اولسه ونجيب ولد طوغورن خاتونه منجبه ومنجاب ديرلر ٭ت (بحوتة ويژه شدن) صاف وخالص اولمق وبحت صرف يقال (بحت الشئ اى صار بحتا وباحته الود خالصه وقدم اليه قفارا بحتا يعنى قاتقينه اتمك كتوردى (زماتة آراميده شدن) وقار صاحبى اولمق وزميت وقور معناسنه در (شخوتة باريك شدن) اينجه اولمق يقال شخت الرجل بالضم فهو شخت وشخيت ٭ث (اناثة نرم شدن) يومشق اولمق معناسنه يقال (انث الحديد نرم شد آهن) دمور يومشق اولدى (وهو انيث آهن نرم) يومشق دمور وصوبى اولميان قليجه سيف انيث وصوبى اولان قليجه ذكر ومذكر ديديلر يقال نزع انيثه ثم ضرب تحت انثيه اى اذنيه (حداثة نوشدن) يكى اولمق كه قدم يعنى اسكى مقابلى در يقال (حدث نوشد) يكى اولدى (وهو حدث جوان وحديث السن نوسال) جوان يعنى ييلى يكى شاب معناسنه وسن لفظى ذكر اولندقده حديث ديمك كركدر وهؤلاء غلمان حدثان اى احدث (خبيث پليد شدن) ناپاك اولمق يقال (خبث پليد شد مردار اولدى (وهو خبيث پليد) مرداركه طيب مقابلى در وهم خباث وخبثاء ج (وناخوش شدن چيزى) وبر نسنه طبيعته خوش كلمامك يقال (خبثت الرائحة ناخوش شد بوى) قوقو ناخوش وبد اولدى كه طابت الرائحة مقابلى در واخبثه ديرلر بر كمسنه بر كمسنه يه خباثة تعليم اتسه ويارمز وخبيث كمسنه لر ايله مصاحب اولسه دخى اخبث ديرلر يعنى خبيث كمسنه لرى مصاحب اتخاذ اتدى وبول وغايطه اخبثان ديرلر (وزنان كردن) زنا اتمك يقال (خبث بالمرءة زنا كرد بازن) خاتون ايله زنا اتدى (وهى الخبيثة زن زناكار) زنا ايدن خاتون خبايث ج وولد الخبثة ولد زنا معناسنه در ٭ج (سماجة نازيبا شدن) ملاحتسز وحلاوتسز اولمق كه قبيح اولمق تعبير اولنور يقال (سمج زشت شد) قبيح وچركين اولدى قبيح معناسنه وهو سمج وسمج وسميج

ابوزيد ديدى كه شحوب بنى كلاب لغتنده هزال معناسنه در
(منه)

حريرى دره ده ديدى كه حدث ديرلر دالك ضميله قدم يه قياس ايله لكن حدث لفظى قدم يه مقارن اولمدقجه دالى مضموم اولمق خطادر لكن مقارن اولدقده ازدواج ايچون دالك ضمى جائزدر
(منه)

نازیبا قبیح اولان نسنه وسمج وسمیج وسماج وسملج بی‌مزه وخبیث الطعم اولان سود معناسنه‌در * ح (صباحة خوب‌روی‌شدن) کوزل یوزلی اولمق یقال (صبح خوب روی شد) کوزل یوزلی اولدی (وهو صبیح خوب‌روی) کوزل یوزلی اولان کمسنه کسائی صباح دخی بومعنایه‌در دیدی وهم صباح ج صراحة (وصروحة ویژه‌شدن) خالص وپاك اولمق وخالص النسب اولان کمسنه‌یه صریح وبرنسنه‌یی کشف واظهاره تصریح دیرلر وفی المثل صرح الحق عن محضه ای انکشف بعد غیوبته (طلاحة مانده شدن) یورولمق یقال (طلح البعیر اعیا فهو طلیح وطلح (فصاحة شیوا زبان شدن) فصیح اللسان اولمق یقال (فصح شیوازبان شد) فصیح اللسان اولدی یعنی طلاقت لسان صاحبی اولوب تکلم اتدیکی لغة لکنتدن خلاص اولدی (وهو فصیح شیوازبان) طلیق اللسان اولان کمسنه جوهری دیدی که هر ناطق اولانه فصیح وغیر ناطقه اعجم دیرلر وهم فصحاء ج وکفی آلنوب صاف اولان سوده دخی فصیح دیرلر یقال سقاهم لبنا فصیحا (قبح وقباحة وقبوح وقبوحة زشت‌شدن) چرکین اولمق یقال (قبح زشت شد) چرکین اولدی (وهو قبیح زشت) چرکین (وهم قباح زشتان) چرکینلر ج وقبحه الله ای ابعده وفلان مقبوح ای مبعد عن الخیر و قابحه ای شاتمه وفی المثل اقبح من جهمة قفرة (ملاحة نمکین شدن) شیرین وکوزل اولمق یقال (ملح نمکین شد) کوزل اولدی (وهو ملیح نمکین) کوزل نسنه (وهی الملح سخنهای نمکین) شیرین ومطبوع سوزلر یقال (حدثته بالملح ویتطرف ویتملح وما املح وجهه وفعله وما امیلحه (ملوحة شور شدن آب) صو اکشی وطوزلو اولمق یقال (ملح الماء شور شد آب) صو اکشی اولدی (وهو ملح آب شور) طوزلو صو مالح لغة ردیه‌در وملح طوز معناسنه دخی اطلاق اولنور وملح القدر ملحا دیرلر کفایت مقداری طوز چوملکه القاء اتسه واملح القدر وملحها دیرلر طوزی چوق القاء ایدوب طعامی افساد اتسه (نجح ونجاح ونجاحة حاجت روا شدن) حاجتی حاصل اولمق که ایشی بتمك تعبیر اولنور یقال (نجح الرجل حاجت‌روا شد مرد) رجلك حاجتی حصوله کلدی (وهو نجیح مرد حاجت‌روا) حاجتی روا اولان کمسنه (والنجح روایی حاجت) رواحاجت اولمق وتقول من لی برسول یطیر بجناح ویرجع بنجاح وفی المثل اذا رمت بالباطل انجح بك انجح به الشیٔ دیرلر غالب اولسه نسنه اکا اصل مثل بودر که بر نوجوان خاتون بر پیرك تحت نکاحنده ایدی که بریردن بریره نقل اتدکده قائما حرکته قدرتی اولمغله سورونه‌رك نقل ایدر ایدی برکون خاتون آه ایدوب یاحبذ المتقلون قیاما دیدی پیر مزبور بوکلامی استماع ایدوب قائما حرکته عزیمت ایدوب حرکت اتدکده

جوهری دیدی که الصباحة الجمال (منه)

مصنف اساسده وجه صبیح دیدی فتأمل فیه (منه)

برضرطهٔ هائله اتدی که خاتون استماع ایدوب بوکلامی ایراد اتدی برکمسنه قادر اولمدیغی شیئه تصدی اتمکله رسوای اولسه آنك حقنده ضرب اولنور * خ (ملوخة بی‌مزه‌شدن کوشت) ات لذتسز اولمق مسوخة کبی یقال (ملخ اللحم بی‌مزه شد کوشت) ات حلاوتسز اولدی واصلنده انتزاع یعنی برنسنه‌یی برنسنه‌دن آیرمق معناسنه‌در وامتلخ ضرسه دیرلر دیشنی یرندن قوپارسه وعقلی کیدن کمسنه‌یه ممتلخ العقل دیرلر (وهو ملیخ * کوشت بی‌مزه) دادی اولمیان ات مسیخ کبی * د (برودة * سرد شدن) صووق اولمق یقال (برد الماء سرد شد آب) صوصوغیدی وفی المثل بردغداة عز عبدا من ظمأ برغلام علی السحر دوه‌لری مرعی‌یه کتوروب صباح وقتنك برودتنه مغرور اولمغله عطشدن خوف ایتمیوب صو کتورمدی وقت ظهره‌ده شمسك حرارتی تأثیر ایدوب صوسزلقدن هلاك اولدی هرشیده احتیاط لازمدر دیه‌جك یرده ضرب اولنور وابرد من عضرس وابرد من عبقرس وابرد من امرد لایشتهی وابرد من مستعمل النحو فی الحساب (بعد * دور شدن) اوزاق اولمق یقال (بعد منه دور شد ازوی) آندن اوزاق اولدی (وهو بعید دور) اوزاق اولان نسنه وبرکمسنه برکمسنه‌یی کج کج کورسه رأیته بعیدات بین دیر وخائن اولان کمسنه‌یه بددعا مقامنده کتب الله الابعد لفیه دیرلر وتقول هو یحسن الی الاباعد دون الاقارب قال الشاعر ☼ من الناس من یغشی الاباعد نفعه ☼ ویشقی به حتی الممات اقاربه ☼ فان یك خیر فالبعید یناله ☼ وان یك شر فابن عمك صاحبه ☼ ویقال مثل العالم کمثل الحمة یأتیها البعداء ویترکها القرباء وفی المثل بعد الدار کبعد النسب یعنی قریب اولان کمسنه‌دن نفع کورلمیه همان نسب اولمیوب بیکانه اولمق کبی‌در (جعودة پشك شدن موی) صاچ قیوریجق اولمق یقال (جعد الشعر پشك شد موی) صاچ قیوریجق اولدی (وهو جعد موی پشك) قیوریجق صاچ رجل جعد القفا دیرلر لئیم الحسب مراد ایدرلر (عبودة وعبودیة بنده شدن) قول اولمق یقال (عبد بنده شد) قول اولدی وعبد لفظنك جمعی عبید واعبد وعباد وعبدان وعبدان وعبدان وعبداء کلور (مرادة کردن کشی کردن) اطاعت اتمك یقال (مرد کردنکش کرد) اطاعت وسرفرو اتمدی (وهو مرید مرد کردنکش) منقاد اولمیان کمسنه (نجدة ونجادة دلیر شدن) شجیع اولمق یقال (نجد دلیر شد) شجیع اولدی (وهو نجد ونجید دلیر) شجیع اولان کمسنه انجاد ج تقول معه اجناد ورجال انجاد ویقال عنده نصرة المجهود وعصر المنجود ورجل نجد فی الحاجات دیرلر هرکسك حاجتنی روا اتمکده سریع اولسه ونجد ارض مرتفعه معناسنه غور مقابلی در یقال سار ذکره فی الاغوار والانجاد وبرکمسنه برنسنه‌نك غورینه مطلع وکنهنه

عضرس والعضارس الماء الجامد (منه)

الحمه آب کرم بالترکی ایلیجه (منه)

عالم اولسه هوابن بجدتها وجاهل اولسه ابن نجدتها ديدلر.ذ(ملوذه كفتن بچيزى وبحمل نياوردن) برنسنه‌يى سويليوب وعمله كتورمك وكذاب اولان كمسنه‌يه ملاذ وبر كمسنه‌يه ظاهرا نصيحت ايدوب ودرونده خلافنى اضمار ايدن كمسنه‌يه ملذان ديرلر ه‍ر(امارة وامرة امير شدن)امير اولمق يقال(امر امير شد)بيك اولدى(وهو امير بيك)مؤنثى اميره‌در وامير اصل وضعنده امر صاحبى معناسنه‌در ويقال هى مطيعة لاميرها اى زوجها ولقد علم تأمورك ديرلر مراد قلب ونفس‌در امردن مأخوذ وتفعول‌در قلب ونفس اماره اولمغله بو اسم اطلاق اولندى ومافى الدار تأمور اى احد وامرة نما وكثرت وبركت معناسنه‌در وفى المثل من قل ذل ومن امر قل يعنى بر كمسنه‌نك معين وياورى آز اوله ذليل وناصر ويارى چوق اوله خصمنه غالب واعداسنى كاسر اولور (جدورة سزاوار شدن) لايق اولمق يقال (جدر به سزاوار شد بوى) اكا لايق اولدى(وهو جدير سزاوار) لايق اولان نسنه قمين وحرى كبى(جسارة دليرى كردن)شجاعت وجراءت ايتمك يقال(جسر دليرى كرد) جسارت واقدام ايتدى (وهو جسور دليرى كننده) جراءت ايدن كمسنه مقدام كبى(جهارة بلند شدن آواز)صوت يوكسك اولمق يقال(جهر صوته بلند شد آواز او) آنك آوازى بلند اولدى(وجهر بكلامه)ديرلر سويلدكده رفع صوت ايتسه (وهو جهير بلند آواز) رفيع الصوت اولان كمسنه وبلند اولان آوازه جهورى ديرلر وجهور الحديث بعدما هينمه ديرلر برسوزى اول اسرار صكره اظهار ايتسه(حقارة خوار شدن) حقير اولمق يقال(حقر خوار شد) حقير اولدى.وهو حقير خوار معروف‌در يقال فلان موقر غير محقر وخطير غير حقير وفى المثل من حقر حرم يعنى اول كمسنه عندنده اولان نسنه‌يى حقير عد ايدوب عطا ايتمكدن حيا ايتسه خلقك حرماننه باعث اولور احسان آز دخى اولورسه دريغ ايتمكه ترغيب محلنده ضرب اولنور وبو ايش سنك حقارتكه باعث اولور ديه‌جك يرده هذا الامر محقرة بك ديرلر (خطرة وخطارة بلند قدر شدن)قدر عالى صاحبى اولمق يقال(خطر بلند قدر شد)قدر عالى اولدى(وهو خطير مرد بلند قدر)قدرى عالى اولان كمسنه(صغر خرد شدن) كوچك اولمق يقال صغر خرد شد كوچك اولدى(وهو صغير خرد) كوچك اولان نسنه صغار دخى بو معنايه‌در وصغار وصغر ذل وصغره ظلمه رضا معناسنه‌در(ظهارة قوى شدن)قوتلو اولمق يقال(ظهر قوى شد) قوتلو اولدى وهو ظهير قوى قوتلو اولان كمسنه وظهير معين وظهرى آغريان كمسنه معناسنه دخى كلور (غزر وغزارة بسيار شير شدن شتر)دوه چوق سودلى اولمق وهر كثرت‌ده دخى استعمال اولنور استعاره طريقيله مثلا صونك ومالك وعلمك كثرتنه دخى اطلاق اولنور

ايتسه يعنى شرك زياده برامزى ظاهرا آز اولاندر زيرا كاهى شر صغير شر عظيمه مؤدى اولور واصل مثل بودر كه بر صيادك بر كلبى وبر طلوم عسلى واراايدى عسلى فروخت ايتمك ايچون بر كمسنه‌نك دكاننه واردى وكلبى دخى معا ايچرو كيرديلر طلومدن بر قطره عسل زمين اوزرينه طاملدى قطره‌نك اوزرينه بر سكك قوندى ودكان صاحبنك بر ابن العرسى وار ايدى صيچرايوب ذبابى اخذ ايتدى وصيادك كلبى ابن العرسى كوروب صيچرادى ابن العرسى اخذ ايدوب قتل ايتدى دكان صاحبى صيچرايوب عصا ايله بر مرتبه ضرب ايتدى كه كلبى قتل ايتدى كلب صاحبى صيچرايوب دكان صاحبنى قتل ايتدى دكان صاحبنك قوم وقبيله‌سى تجمع ايدوب صيادى قتل ايتديلر وصيادك قوم وقبيله‌سى دخى تجمع ايدوب دكان صاحبنك قوم وقبيله‌سيله محاربه ومقاتله ايدوب مدة مديده ميانلرندن سيف چيقمدى بو وقتده مثل مذكورى ايراد ايتديلر (منه)

يقال (غزرت الناقة بسيار شير شد شترماده)ديشى دوه چوق سودلى اولدى (وهى غزيرة شترماده بسيار شير) سودى چوق اولان ناقه(غمارة نا آزموده كار شدن) تجربه صاحبى اولممق يقال(غمر نا آزموده كار شد) ايش سينامش اولمدى يعنى صاحب تجربه اولمدى(وهى غمر مرد نا آزموده كار) مجرب اولميان كمسنه مغمر دخى بو معنايه‌در وغامره ديرلر بر كمسنه هلاكدن خوف ايتميوب بر كمسنه ايله مباطشه ومقاتله ايتسه لهذا كندويى مهالكه القاء ايدن كمسنه‌يه مغامر اطلاق اولنور ورجل غمر الخلق وغمر الرداء ديرلر سخى اولسه وهم اغمار ج وغمره ازدحام وغمر عطش معناسنه‌در (قصر كوته شدن) قيصه اولمق كه طول مقابلى‌در يقال (قصر كوتاه شد) قيصه اولدى(وهو قصير كوتاه) قيصه وهم قصار ج وفى المثل قصيرة عن طويلة ابن الاعرابى ديدى كه قصيره‌دن تمره وطويله‌دن نخله مراددر موجز اولان كلامده ضرب اولنور(كبر وكبر بزرك شدن) بيوك اولمق سن ورياست ونسب جهتندن يقال(كبر بزرك شد)بيوك اولدى(وهى كبرياء الله بزركى خدا)حضرت اللهك عظمتى (وهو كبير بزرك) وكبار كافك ضمى وبانك تخفيفى ايله بزرك تر زياده بيوك (وكبار نيك بزرك تر) بغايت زياده بيوك وهو كبر الشئ بزركى چيز نسنه‌نك بيوكلكى ويقال كبر سياسة الناس فى المال وتوارثوا العز كابرا عن كابر ميراث ستدند مردمان عزت را بزركان از بزركان) ميراث آلديلر قوم عزتى بيوكلردن بيوكلره وتكبر وكبر واستكبار تعظم معناسنه‌در وفى المثل اكبرا وامعارا يعنى هم فقر هم تكبر جمعى ايدرسن فقير متكبر حقنده ضرب اولنور(كثرة بسيار شدن) چوق اولمق يقال (كثر بسيار شد) چوق اولدى(وهو كثير چيز بسيار) چوق اولان نسنه وكوثر سيد كثير الخير اولان كمسنه‌در وتقول الحمدلله على القل والكثر اى على القلة والكثرة(مزارة ظريف شدن)ظريف اولمق يقال(رجل مزير) اى مشبع العقل نافذ فى الامور قوى وله عليه مزاى فضل وهو من امارز الناس اى من افاضلهم(نزارة اندك شدن) آز اولمق يقال (نزر اندك شد) آز اولدى(وهو نزر چيز اندك) آز اولان نسنه وعطاء منزور اى قليل ونزر الحاح معناسنه دخى كلور يقال فلان لايعطى حتى ينزر ولا يطيع حتى يضرب (نكارة ونكر ناشناخته شدن كار) ايشى منكر اولوب معلوم اولممق يقال(نكر ناشناخته شد كار) ايشى نامعلوم اولدى كه كويا آز واقع اولمغله عقل آنى انكار ايتدى * ز (حمازة سخت شدن) شديد اولمق وهو حمز الفوائد وحامز الفؤاد وفى حديث ابن عباس افضل الاعمال احمزها * س (انس آبادان شدن) معمور اولمق يقال (انس المكان آبادان شد جاى) مكان معمور اولدى يعنى آنده انسان ساكن اولدى (وهو انيس آبادان بمرد مان) انسان ايله معمور اولان مكان ومكان

وفى المثل اكبر من عجوز اسرائيل كه مراد شارح بنت اشوى بن يعقوبدر ايكيوز يكرمى سننه بالغ اولدى بچش ياشنه كيردكده بكر اولور ايدى ويوسف عليه السلام ايله معا اولورلر ايدى ديو روايت اولنندى (منه)

صاحب دره ديدى كه كندو باباسى كيم اولديغى معلوم اولمين كمسنه‌يه عرب قل بن قل وضل بن ضل ديرلر ومفلس اوغلى مفلس ديوشتم مقامنده ضلمغه بن قلمغه ديرلر (منه)

مأنوس دخی دیرلر آنده انسان وار معناسنه مکان مأهول دیرلر آنده اهل وار معناسنه اولدیغی کبی و برکمسنه نك خاص مصاحبنه ابن انس دیرلر و سکا مصاحبلق خصوصنده بنی نیجه کوروسین دیه‌جك محلده کیف تری ابن انسك دیرلر وآتشه انیسه وموئسه اطلاق اولنور یقال باتت الانیسة انیسة ابو زید دیدی که هرشیئك صول طرفنه انسی دیرلر اصمعی صاغ طرفنه انسی دیرلر دیدی ودخی دیدی که انسانده جفت اولان عضولرکه ال وایاق کبی برکمسنه‌نك جانبنه مسامت اولان جانبه انسی وخلافنه وحشی دیرلر (بؤس سختی) شدت یقال (بؤس الامر سخت شد کار) ایش شدید ویاره‌مز اولدی وعذاب بئیس عذاب سخت عذاب شدید وبائس فقیر معناسنه‌در یقال (بؤس بعد غناه) ای افتقر (حماسة دلیر شدن) یقال حمس دلیر شد) شجیع اولدی وهو حمس دلیر شجیع احمس دخی بو معنایه‌در که دین وقتالده متصلب اولان کمسنه‌در وقریش وکنانه‌یه حمس اطلاق اولندیغی امر دینلرنده تصلبلری اولدیغی ایچوندر (فراسة وفروسة وفروسیة سوارشدن) آتلو اولمق یعنی امر خیلده حاذق اولمق یقال (فرس سوار شد) آتلو اولدی (وهو فارس سوار) آتلوکه رکوب فرسده ماهر اوله وهم فرسان وفوارس ج مخفی اولمیه‌که فارس لابن وتامر کبی صفه‌در صاحب فرس معناسنه وجمعی فوارس کلدیکی شاذدر زیرا فواعل فاعله‌نك جمعیدر ضاربه‌نك جمعی ضوارب کلدیکی کبی (فراسة دریابنده شدن) علم ورأی صاحبی اولمق یقال (فرس شناسنده شد) فهم ایدیجی اولدی (وهو فارس صاحب فراسة شد) فراست صاحبی اولدی * ش (فحش وفحاشة سخت زشت شدن) زیاده چرکین ویرامز اولمق یقال (فحش الامر سخت زشت شد کار) ایش زیاده یاره‌مز اولدی وهو فاحش سخت زشت زیاده یرامز اولان نسنه وفلان فاحش ای بخیل * ص (رخص ورخصة ارزان شدن) اوجوز اولمق یقال (رخص السعر ارزان شد نرخ) نرخ اوجوز اولدی (وهو رخیص ارزان) اوجوز وفلان نسنه‌یی اوجوز آلدیم دیه‌جك یرده ارتخصته دیرلر ☼ وفی المثل ما ارخص الجمل لولا الملعونة فی عنقه برکمسنه دوه‌سنی غائب ایدوب یمین ایتدی که اکر بولور ایسه‌م بر درهمه فروخت ایده‌یم شترکم شده‌یی بولدقده یمیننده بار اولمق ایچون بیعه عرض مراد ایدوب دوه‌نك بوغازینه برکدی باغلادی وچارسوده شو وجهله ندا ایتدی که دوه بر درهمه وبوغازنده اولان هره بیك درهمه وبشرط آنکه بری برندن آیرو اولمیه مشتری وارمیدر برکسنه بو کلامی استماع ایدوب کلام مزبوری ایراد ایتدی یعنی عجب اوجوز دوه ایدی بوغازنده کدی اولمسه برشریف بر خسیسه مقارن اولمق

علمابندن دخی ایراد اولنمشدر لهذا بعض نسخه ده بومقامده ذکر اولنمدی (منه)

خصوصنده ضرب اولنور ورخصة شدة واستقصا مقابلیدر ورخوصة ورخاصة یومشاقلق نعومة کبی واول شیئه رخص دیرلر ناعم معناسنه وفجأةً موته موت رخیص اطلاق اولنور موت رحی معناسنه * ض (بغاضة دشمن داشته شدن) برنسنه‌یه محبت اتمامك که سومماك وبغض ایتمك تعبیر اولنور یقال (بغض الامر دشمن داشته شد کار) ایش مبغوض اولوب سویلمدی (وهو بغیض دشمن داشته) مبغوض اولان نسنه وفی المثل ابغض بغیضك هوناً ما میدانی دیدی که بغیض مبغوض معناسنه‌در حکیم محکم معناسنه اولدیغی کبی یعنی بغض ایتدیکك کمسنه‌نك بغضنده مبالغه اتمه بلکه میانکزده محبت حادث اوله وهو البغض وهی البغضاء والبغضة دشمنی سومماك وفی المثل ابغض من الطلیاء (عرض وعراضة پهن شدن) عریض یعنی اینلو اولمق یقال (عرض پهن شد) اینلو اولدی (وهو عریض پهن) اینلو اولان نسنه وهم عراض ج (وهو العرض پهنایی) اینکه طول مقابلیدر و عرض بر شیئی اظهار و ابراز اتمکه دخی دیرلر وبرنسنه‌یی برکمسنه‌یه اجمالا کوستروب کوسترمکده مبالغه اولنمسه اکا عرض سابری دیرلر زیرا سابری بر ثوبدر که مشتری ادنی عرض ایله رغبت ایدر غایت فاخر اولدیغی ایچون ☼ وفی المثل عرض علیه خصلتی الضبع برکمسنه‌یه ایکی شیء تعلیم ایدوب هیچ برنده خیر اولمسه اول وقتده ضرب اولنور (غرض تازه شدن) تازه اولمق طراوت کبی یقال (لحم غریض) ای طری ویغمور صوینه دخی غریض ومغروض دیرلر (محوضة ویژه شدن) خالص اولمق یقال محض ویژه شد خالص اولدی (وشیء محض چیز ویژه) خالص اولان نسنه ولبن محض دیرلر صودن خالص اولسه * ط (سلاطة دراز زبان شدن) اوزون دیللی اولمق که لسانی ایله خلقی آزرده اتمکدن عبارتدر ورجل سلیط دیرلر فصیح وحدید اللسان معناسنه‌در * ظ (غلاظ سطبر شدن) قالین اولمق یقال (غلظ سطبر شد) قالین اولدی (وهو غلیظ سطبر) قالین اولان نسنه (غلظة درشتی کردن برکسی) وبرکمسنه‌یه خشونت اتمك یقال غلظ علیه درشتی کرد بروی اکا خشونت اتدی وتقول مالك تغالطنی وتغالظنی وتعارضنی وتغایظنی * ع (براعة تمام شدن درجمال وفضل وجزآن) جمال وفضیلت مثللو نسنه‌ده کامل اولوب اقراننه تفوق اتمك یقال (برع بی همتا شد) بی مثل اولدی (وهو بارع بی همتا) بی مثل اولان نسنه وبرنسنه‌یی طلب اولنمدین ویرمکه تبرع دیدکلری کرم ده تکلف صورتنده اولدیغی ایچوندر (بزاعة ظریف شدن) ظریف اولمق وآنکله تازه اولان کمسنه‌لر توصیف اولنور یقال تبزع الغلام ای تظرف (خلاعة بی شرم شدن) ادبسز وحیاسز اولمق یقال (خلع بی شرم شد) ادبسز اولدی (وهو خلیع بی شرم) ادبسز

مثل مذکور بو وجه اوزره تفسیر اولندی اولا طلیادن مراد قطران ایله طلا اولنمش اویوز دوه درکه عرب عندنده جربدر مبغوض مرضی یوقدر زیرا زعملری اوزره ساریدر ثانیا طلیادن مراد خرقه عارك یعنی حایض اولان خاتون فرجنه وضع ایتدیکی بز پاره‌سی (منه)

احادیث عربدندرکه برضبع برثعلب صید اتدی ثعلب دیدی که یاام عامر لطف ایله بنی منتدار ایله ضبع دیدی که سکا ایکی طریق تعلیم ایده‌یم هر قنغیسنی مراد ایدرسك اختیار ایله ثعلب دیدی که نه‌در ضبع دیدی که یاسنی اکل ایده‌یم یاسنی اکل ایده‌یم ثعلب حیله‌یه سلوك ایدوب دیدی که یاام عامر بن سنی وطأ ایتدیکیم وقتی فراموش ایتدیکمی ضبع نه‌زمان لفظنی تکلم ایچون غضب ایله آغزینی آچدیغی ساعت آغزندن ثعلب خلاص بولوب فرار ایتدی (منه)

حیاسز اولان کمسنه زمان جاهلیتده برکمسنه نك اولاد یااقاربندن برکمسنه کندویه عصیان اتسه موسمه کتوروب شو وجهله ندا ایدر ایدی که ایها الناس معلومکز اولسونکه فلان کمسنه بنم اوغلم یا اقاربمدن در بن آنی خلع اتدم بعد الیوم جنایت ایدرسه صاحب چقمم وجنایت اولنورسه طلب اتمم پس اول رد اولنان کمسنه یه خلیع دیرلر ایدی صکره هر رند وبی باك اولان کمسنه یه خلیع اطلاق اتدیلر (سرعة وسرع وسرع شتافتن) عجله اتمك یقال (سرع بشتافت) سرعت اتدی که ایودی تعبیر اولنور (وهو سریع شتابنده) سرعت ایدن کمسنه وهم سراع ج ویقال کیف یلحق البطاء السراع والقطوف الوساع وفی المثل اسرع بذا کم صابة نقابا اول کمسنه حقنده ضرب اولنور که زیاده بطؤ ایله حرکت اتمش ایکن بغایت سرعت اتمك اوزره حرکت صورتن کوستره واسرع من عدوی الثوباء که برکمسنه برکمسنه نك خمیازه اتدیکنی کورسه اکا دخی خمیازه عارض اولورکه کویا خمیازه سی سرایت ایدر واسرع غضبا من فاسیة که مراد خنفسادرکه الجاهل کالخنفساء اذا حرکته فسا مفهومی اوزره خنفساء تحریك اولندیغی کبی رائحهٔ کریهه احداث ایدر (سناعة نیکو شدن) کوزل اولمق (شجاعة دلیر شدن) شجاعت صاحبی اولمق یقال (شجع الرجل دلیر شد مرد) شجیع اولدی رجل (وهو شجیع وشجاع مرد دلیر) شجیع اولان کمسنه وهم شجعان وشجعة ج وتقول ماتغنی عنك المساجعة اذا طلبت عنك المشاجعة وفی المثل الشجاع موقی یعنی شجیع اولان کمسنه آفاتدن محفوظدر زیرا هیچ کمسنه آنك مبارزه سنه رغبت اتمز کندویه ضرر اصابت ایتدرر دیو واشجع من لیث عفرین جاحظ دیدی که لیث عفرین برنوع اوروبجك درکه التی کوزی واردر سنکی کوردکده زمینه یاتوب اصلا حرکت اتمزو صیچرادقده هرکز خطا اتمیوب سنکی اخذ ایدر * غ (بلاغة زبان آور شدن) فصیح اولمق یقال (بلغ زبان آور شد) فصیح اولدی (وهو بلیغ مرد زبان آور) فصیح اولان کمسنه کسائی دیدی که برکمسنه براستکراه آندیکی کلامی استماع اتسه اللهم سمع لابلغ وسمع لابلغ دیو تفؤل ایدر یعنی کلام مزبور استماع اولندیغی ایله اکتفاء اولنوب تمام اولمسون که صوکی چقمسون دیو تعبیر اولنور وبرکمسنه حماقتی وار ایکن بختی مساعد اولسه اکا احمق بلغ دیرلر یعنی احمق ایکن هر مراد ایتدیکی نسنه یه نائل اولور وفی المثل ابلغ من قس بن ساعدة که حکماء عربدن برکمسنه درکه نجرانده اسقف ایدی وابناء جنسنه عقل وکیاست جهتندن غالب ایدی ومراسلاتده من فلان الی فلان کلامنی واما بعد لفظنی اول وضع واول بعثه اقرار وعصایه طایانوب خطبه ایدن بودر وحضرت ابوبکر رضی الله عنه بوابیاتی اندن روایت اتدی که ❊ فی الذاهبین الاولین من القرون

بلاغة وفصاحت تعریفلرینه کتب معانی متکفل اولمغله تفصیلنه تصدی اولنمدی (منه)

لنا بصایر ❊ لما رأیت مواردا للموت لیس لها مصادر ❊ ورأیت قومی نحوها یسعی الاصاغر والاکابر ❊ لایرجع الماضی الی ولا من الباقین غابر ❊ ایقنت انی لامحالة حیث صار القوم صائر (رفاغة فراخ عیش شدن) عیش واسع اولمق یقال انه لفی رفاغة من عیشه ورفاغیة ای فی السعة والخصب * ف (ثقافة زیرك شدن وسبك روح شدن) عاقل وحاذق وخفیف اولمق تقول رجل ثقیف ای حاذق ویقال ادبه وثقفه وتقول لولا تثقیفك وتوقیفك لما کنت شیئا وهل تهذبت وتثقفت الا علی یدك (حصافة تمام خرد وقوی رأی شدن) عقل کامل ورأی محکم اولمق یقال (حصف قوی رأی وتمام خرد شد) فکری متین وعقلی کامل اولدی (وهو حصیف مرد قوی رأی وتمام خرد) فکری محکم وعقلی کامل اولان کمسنه واحصاف برنسنه یی محکم اتمك یقال (بینهما حبل محصف) یعنی مابینلرنده اخوت ثابته ومحبت محکمه واردر (رصافة محکم شدن) برنسنه متین ومحکم اولمق یقال رصف محکم شد محکم اولدی (وهو رصیف چیز محکم) محکم اولان نسنه ویقال اجاب بجواب مرتض رصیف بین حصیف لیس بسخیف ولا خفیف (رهافة تیز شدن) کسکین اولمق یقال (رهف تیز شد) کسکین اولدی (وهو رهیف چیز تیز) کسکین نسنه مثلا سیف رهیف الحد دیرلر یوزی اینجه اولسه که کسکین اولمغی مستلزمدر لهذا رجل رهیف الجسم دیرلر رقیق الجسم معناسنه وتقول قد شحذت علینا لسانك وارهفته علینا (سخف وسخافة تنك خرد شدن) عقل خفیف اولمق یقال (سخف تنك خرد شد) عقلی خفیف اولدی (وهو سخیف مرد تنك خرد) خفیف العقل اولان کمسنه (وثوب سخیف جامهٔ تنك) اینجه ثوب واجد علی کبدی سخفة من جوع دیرلر آج اولمقدن ناشی خفة ودقة حاصل اولسه (شرف بزرکوار شدن) بویوك یعنی شریف اولمق یقال (شرف بزرکوار شد) شریف اولدی (وهو شریف مرد بزرکوار) شریف اولان کمسنه وهم اشراف وشراف ج ولفظ شرف علو وارتفاع معناسنی متضمن اولمغله منکب اشرف دیرلر اوموز مرتفع اولسه وفی المثل شریف قوم یطعم القدید سخا اظهار ایدن کمسنه قلیل الخیر اولسه ضرب اولنور زیرا شریف اولان لحمی قدید اتمز زیرا قدید که بزم لسانمزده باصدرمه تعبیر اولنور اطعمه نك اخبثیدر یعنی اول شریف برشریفدر که خلقه باصدرمه ایله ضیافت ایدر ومعلومدر که شریف اولان کمسنه باصدرمه ادخار اتمز پس لازم کلور که باصدرمه اطعام اتدکندن ناشی شریف اولمیه (ضعف وضعف اولمق که سست شدن) ضعیف اولمق که قوة مقابلیدر یقال ضعف معلوم صیغه سیله وضعف مجهول صیغه سیله سست شد ضعیف اولدی (وهو ضعیف ومضعوف چیز سست) ضعیف اولان نسنه ویقال فلان ضعیف مضعف واخوه قوی مضعف یعنی ضعیف در ذاتنه نظراً

وقال علی رضی الله عنه الشرف بالفضل والادب لا بالاصل والنسب

(قطعه)

فضل جوی وادب
نیست بحق شرف مرد جز
بفضل وادب مرد بی
فضل وبی ادب
خردست کرچه دارد
بزرك اصل ونسب.

(منه)

واهل ومالنه نظر ايله دخى ضعيف در وبرادرى قوى در ذاتنه نظرا واهل ومالنه نظر ايله ضعف وكثرت صاحبى در واول شبان كه رعى خصوصنده شفقت صاحبى اولسه اكا ضعيف العصا ديو ضرب اولنور مقابلى صلب العصا در والمضعوف ايضا الشئ المضعف مضعوف چيز دو تا شده را نيز كويند) وايكى قات اولمش شيئه دخى مضعوف ديرلر خليل ديدى كه تضعيف اندن عبارتدر كه اصل شئ اوزرينه بر مثلى زياده قلنه مثلا بر عددك اوزرينه بر عدد دخى زياده قيلنوب ايكى اولور (طرافة نو شدن) يكى اولمق يقال (طرف نو شد) يكى اولدى كه حدث معناسنه بعض نسخه ده كريم نسب شد عبارتيله ترجمه اولندى (وهو طريف چيز نو) حادث اولان نسنه كه تليد مقابلى در وتليد اول مالدر كه صاحبى عندنده تولد اتمش اوله وطارف وطريف اول مالدر كه غيرى يرده تولد اتمش وصاحبى يانه صكره دن كلمش اوله (ظرافة وظرف زيرك شدن) زيرك اولمق كياسة معناسنه (وهو ظريف مرد زيرك) زيرك اولان كمسنه وفى حديث عمر رضى الله عنه اذا كان اللص ظريفا لم يقطع يعنى لص ذكا صاحبى اولسه اخذ اولندقده حسن احتجاج وتأويل اتمكه قادر اولوب بالضروره حدى كندودن رد ايدر وجمعى ظرفاء وظراف وظرف دخى كلور (عرافة بزر كوار شدن) قومك سيدى اولمق يقال (عرف بزر كوار شد) بويوك اولدى (وهو عريف مرد بزركوار) قومى ميانده بويوك اولان كمسنه كه سوز صاحبى تعبير اولنور جوهرى ديدى كه عريف رئيسدن دوندر (كثافة زفت شدن) قالين اولمق كه بر نسنه نك چوق وصيق اولمسندن عبارتدر يقال (كثف سطبر شد) قالين اولدى (وهو كثيف چيز زفت) قالين اولان نسنه (لطافة لطيف شدن) لطيف اولمق يقال (لطف لطيف شد) لطيف اولدى وهو لطيف چيز لطيف لطنف اولان نسنه بيهقى لفظ لطافتى خرد شدن ايله وجوهرى لفظ لطافتى صغر ايله ومجد الدين صغر ورق ايله تفسير اتديلر (لطف نيكويى كردن) ايلك ورحمت اتمك يقال (لطف الله بعباده نيكويى كرد خداى تعالى بندكان خودرا) حضرت الله بنده لرينه ايولك ايلدى جوهرى توفيق وعصمت اتدى وهو لطيف خدا نيكو كاراست حضرت الله لطف ورفق صاحبى در ولطفة هدية معناسنه در يقال ما اكثر تحفه والطافه (نحافة نزار شدن) آريق اولمق هزال كبى يقال (نحف نزار شد) آريق اولدى (وهو نحيف نزار) آريق ورقيق قليل اللحم مهزول ايله دخى تفسير اولندى وامين اولميان كمسنه يه نحيف الامانة اطلاق اولنور يقال من كان حنيفا لم يكن نحيفا (نظافة پاكيزه شدن) پاك اولمق نقاوة معناسنه يقال (نظف پاكيزه شد) پاك اولدى (وهو نظيف پاكيزه) پاك اولان نسنه وخلقك مساويسندن تنزه ايدن كمسنه يه متنظف ديرلر وفى المثل انظف من مرأة الغريبة كه مراد قومنك غيرى كمسنه يى تزوج ايدن خاتون در كه هميشه كندويى تزيين

واصمعى وابن الاعرابى ديديلر كه ظريف بليغ وجيد الكلام اولان كمسنه در وظرف لسانده اولور ديوب حضرت عمرك قولى ايله استدلال ايتديلر كسائى ديدى كه ظرف يوزده دخى اولور يقال لسان ظريف ووجه ظريف وبعضيلر الظريف الحسن الوجه والهيئة ديديلر (منه)

ايچون آيينه سنى مجلا ايدرمق (حماقة كاسد شدن بازار) چارسو كاسد اولمق يقال حمقت السوق اى كسدت (خرق مدهوش شدن) خوفدن يازياده حياسندن حيران اولمق (وكاليوه شدن ونابكار شدن ايله دخى تفسير اولندى كه بون واحمقدن عبارتدر يقال (خرق مدهوش شد) مدهوش اولدى (وهو اخرق مرد مدهوش) مدهوش اولان رجل مؤنثى خرقاء در وفى المثل لا تعدم خرقاء علة يعنى مدهوش اولان خاتون بسط عذره قادره در زيدا اعذار كثيره وعلل يسيره در مزبوره خاتون قادره اولنجه كيس وزيرك اولان بالطريق الاولى قادر اولور پس دامن اعتذاره تشبث واكا تنزل اتمك عاقل خرده بين اولان كمسنه يه لايق دكلدر معاذردن نهى وقتنده ضرب اولنور (خلوقة كهنه شدن) اسكى اولمق يقال (خلق كهنه شد) اسكى اولدى (وهو خلق جامهٔ كهنه) اسكى جامه مذكر ومؤنثى مساويدر خلق الثوب واخلق الثوب بر معنايه در وثياب اخلاق وخلقان ج واكر ثوبك جميع اجزاسى كهنه اولسه ثوب اخلاق ديرلر واسكى ثوب الباس اتسه اخلقته ثوبا ديرلر (خلاقة سزاوار شدن) لايق اولمق يقال (خلق بالشئ سزاوار شد بچيز) لايق اولدى نسنه يه (وهو خليق به او سزاوارست بآن چيز) فلان كس فلان شيئه لايقدر (رشاقة خوب بالا شدن) كوزل بويلو اولمق يعنى بلند واينجه قامتلو اولمق يقال (رشق خوب بالا شد) كوزل قامتلو اولدى (وهو رشيق خوب بالا) كوزل قامتلو اولان كمسنه وفى الاساس رجل رشيق وامرأة رشيقة اذا كانا فى اعتدال ودقة ورشق القلم صرير القلم معناسنه در (سحوقة كهنه شدن) اسكى اولمق يقال (سحق الثوب كهنه شد جامه) جامه اسكيدى (وهو سحق وسحق جامهٔ كهنه) اسكى جامه (سحق دور شدن) بعيد اولمق يقال (مكان سحيق جاى دور) بعيد اولان مكان (صفاقة سخت بافته شدن جامه) جامه صيق ومحكم طوقونمق بيهقى سفاقة دخى بو معنايه در ديدى يقال (صفق الثوب سخت بافته شد جامه) جامه محكم طوقونمش اولدى (وهو صفيق جامهٔ سخت بافته) قوى طوقونمش ثوب جيد النسج معناسنه (وسخت روى شدن) قتى يوزلى يعنى بى شرم وحيا اولمق يقال (رجل صفيق الوجه مرد سخت خيره روى) زياده يوزى پك اولان رجل واعوذ بالله من صفاقة الوجه وصفق الباب ديرلر قاپويى قاپاتسه وخانه نك قپوسى برقناتلو اولسه باب داره صفق واحد ديرلر (طلاقة كشاده روى شدن) آچيق يوزلى كه كولر يوزلى اولمق تعبير اولنور يقال (طلق وجهه كشاده روى شد) كولر يوزلى وبشوش اولدى (وهو طلق وطليق كشاده روى) كولر يوزلى اولان كمسنه وسخى اولان كمسنه يه طلق اليدين ديرلر وطلق طانك كسريله حلال معناسنه در يقال هذا من طلق مالى اى من حلاله الصرف ويقال هذا حلال طلق

وهذا حرام علق (ويوم طلق وليلة طلق روز كشاده وشب كشاده) آچوق كون وآچوق كيجه يعنى خوش ومعتدل كه نه زياده حار ونه زياده بارد (عراقة اصلى شدن) حسب ونسب صاحبى اولمق يقال (عرق اصلى شد) حسيب ونسيب اولدى وهو عريق اصلى حسيب ونسيب اولان كمسنه مل (اثالة واصالة اصلى شدن) عراقة معناسنه در يقال (اثل واصل اصلى شد) حسيب ونسيب اولدى (وهو اثيل واصيل) اصلى حسيب ونسيب معناسنه يقال نحت اثلته يعنى حسبنه طعن ايتدى مصنف اساسده ديدى كه اثله عضاة دن بر نوعدر كه اوزون واغاجى طوغرو اولور كه آندن چناق وقدح ياپارلر مجازا عرض ونسبه اطلاق اولنوب نحت اثلته وفلان لا تنحت اثلته ديديلر ويقال لفلان اثلة مال اى اصل مال وكسائى ديدى كه لا اصل له ولا فصل اصلدن مراد نسب وفصلدن مراد لساندر (بسالة وبطالة وبطولة سخت دلير شدن) زياده شجيع اولمق يقال (بسل وبطل سخت دلير شد) زياده شجيع اولدى (وهو باسل وبطل مرد سخت دلير) زياده شجيع اولان كمسنه وباسل لفظنك جمعى بسل وبطل جمعى ابطال كلور واول كمسنه كه يا هلاك اولورم يا هلاك ايدرم ديو كندويى جنكه القا ايده اكا مستبسل ديرلر ورجل باسر وباسل ديرلر زياده عبوس الوجه معناسنه (ثقل كران شدن) آغير اولمق يقال (ثقل كران شد) آغير اولدى (وهو ثقيل كران) آغير اولان (وهو الثقل كرانى) آغيرلق كه خفة مقابلى در وثقل مسافر اولان كمسنه نك متاعى در كه آغيرلق تعبير اولنور وفى المثل اثقل من شمام كه باشى ايكى چتال بر بيوك طاغدر واول ايكى چتاله ابنا شمام ديرلر قال لبيد ❋ فهل نبئت عن اخوين داما ❋ على الاحداث الا ابنى شمام ❋ واثقل من الزواقى زواقى لفظنك معناسنى فرادن سؤال اتديلر لا اعرفه ديو جواب ويردى لكن مجلسده بر كمسنه حاضر ايدى ديدى كه عرب كيجه وقتى مسامره ايدرلر تا خروس آواز ايدنجه واول وقتده خروس سسنى استثقال ايدرلر وقت صبحك قريب اولديغنى اشعار اتديكى ايچون فرا بو كلامى استماع اتدكده استحسان اتدى واثقل من الكانون لفظ كانونك تفسيرنده اختلاف اولندى ابو عبيده ديدى كه فاعولدر كننت الشئ دن مأخوذدر سترته معناسنه پس مراد اول كمسنه دركه ايكى كمسنه برى برى ايله مصاحبت ايدر ايكن اوزرلرينه كلوب كلامى آندن ستر واخفا ايدرلر واثقل من رقيب بين محبين واثقل من اربعاء لا تدور كه مراد هر آيك آخر چهارشنبهى دركه آى آنكله تمام اولور قال ابن الحجاج ❋ يا اربعاء لا تدور به محاقات الشهور وبر كمسنه بر مبغوض كمسنه يى استثقال ايدوب ديدى كه ❋ يطول بقربك اليوم القصير ❋ ويرحل ان نزلت بنا السرور ❋ صباحك للمبكر فال سوء ❋ ووجهك اربعاء

قال الجوهرى عرق الرجل اى صار عريقا وهو الذى له عرق فى الكرم (منه)

بسل حرام و حلال معناسنه اضداددندر ابن الانبارى ديدى كه شجيع اولان كمسنه يه باسل اطلاق اولندى غايت شجاعتندن اقرانى كندويه تقريب اتميوب كويا قربى حرام اتدى (منه)

لاتدور (جزالة زفت شدن وتمام خرد شدن) يوغون اولمق وعقل كامل اولمق يقال (جزل زفت يا تمام خرد شد) قالين يا خرد عقل ورأيى تمام اولدى وهو جزل وجزيل زفت يا تمام عقل قالين يا عقل ورأيى تمام اولان كمسنه وحطب جزل يوغون اوطون معناسنه وانشد ثعلب ❋ فويها لقدرك ويها لها ❋ اذا اختير فى المحل جزل الحطب ❋ زيرا اتاريق اولدقده كچ پيشر لهذا يوغون اوطونه محتاج اولورو تقول اجزل عطيته وان فعلت كذا فلك الذكر الجميل والثواب الجزيل وبر كمسنه بر كمسنه يى مدح ايدوب جزيل الرأى ديسه وسن آنى انكار ورد مراد ايتسك بل جزل الرأى ديرسن يعنى فاسد الرأيدر زيرا حيواناتك اوموزى باشنده حادث اولور بر يارهدر كه جوفنه سرايت ايدوب هلاك ايدر كه بزم لسانمزده جدا وتعبير اولنور اكا جزل ديرلر (جمال زيبا شدن) كوزل اولمق يقال (جمل خوب شد) كوزل اولدى (وهو جميل زيبا) كوزل اولان نسنه وتقول اذا لم يجملك مالك لم يجد عليك جمالك وفى المثل جمالك يعنى سكا جمال ايراث ايده جك نسنه يه ملازمت ايله وكندوكه شين ويره جك عملدن احتراز ايله (رذالة ورذولة فرومايه شدن) آلچق اصللى اولمق كه دنى وناكس اولمق تعبير اولنور يقال (رذل فرومايه شد) دنى وخسيس اولدى (وهو رذل فرومايه) دنى اولان كمسنه وفى الاساس رجل رذل ومرذول وهو الدون فى منظره وحالاته وهم ارذال ورذال ج وهر نسنه نك ردى وحشاره سنه رذال ديرلر وثوب رذل اى وسخ وصراف شوقدر الجهمى بكنمدى ديه جك يرده ارذل الصير فى هكذا درهمى ديرلر (سفالة دون شدن) آلچق اولمق ويقال ما عاليته الريح كسافلته (سهولة آسان شدن) آسان اولمق كه صعوبت مقابلى در يقال (سهل آسان شد) آسان اولدى (وهو سهل آسان) آسان اولان نسنه وسهل جبل مقابلى معناسنه دخى كلور حزن كبى وفى المثل اسهل من جلذان كه طائف قربنده واقع بر حمى دركه ال آيه سى كبى مستويدر وتستر ايده جك بر نسنه يوقدر زياده صريح وواضح اولان نسنه ده ضرب اولنور وبر كمسنه زياده واضح اولان نسنه يى ايضاح وتفصيل قيدنده اولسه صرحت بالجلذان ديو ضرب ايدرلر (ضؤلة وضئالة نزار شدن) آريق وانيجه اولمق يقال (ضئول نزار شد) انيجه واريق اولدى (وهو ضئيل نزار) انيجه وآريق اولان نسنه اساسده دقيق صغير ايله تفسير ايتدى قال النابغة ❋ فبت كأنى ساورتنى ضئيلة ❋ من الرقش فى انيابها السم ناقع ❋ وبر كمسنه كيجه وقتى بغايت مضطرب اولوب بر وجهله راحت بولمديم ديه جك محلده بت بليلة نابغة ديوب بيت مزبوره تلميح ايدر وجاء يضائل نفسه ديرلر بر كمسنه كورمسونلر ديو سيكه كلسه ورأيى ضعيف اولان كمسنه يه ضئيل الرأى ديرلر (عبالة بزرك

حماد بن سلمه بعيددن بر ثقيلى توجه ايدر كورسه ربنا ادفع عنا العذاب انا مؤمنون دير ايدى وعايشه رضى الله عنها ديدى كه ثقلا حقنده بر آية نازل اولدى فاذا طعمتم فانتشروا ولا مستأنسين لحديث شعبى ديدى كه بر كمسنه يى صلاة صبح فوت ايلسه ثقلايه لعنت ايتسون وابو هريرة بر ثقيل كمسنه كورسه اللهم اغفر له وارحنا منه دير ايدى وبر طبيب بجاجه ديدى ثقلا ايله مجالسه دن بغايت احتراز ايله زيرا كتب طبده يازار كه ثقلا ايله مت صحبتى اى روحدر بعض ثقلاء بر ثقيل كورسه قد جاءكم الجبل وكاوب يانلرينه اوتورسه قد وقع عليكم دير ايدى وبر ثقيل بر ظريفه السلام عليك ديدى وظريف دخى وعليك السلام الى شهر ديدى وبر ظريفك يانده بر ثقيل كوروب ديديلر كه ثقيل ايله نيچون صحبت ايدرسن جواب ويردى كه نفسم باكه سر كشلك اتمش ايدى نفسى تأديب واهانت ايچون صحبت ايده رم (منه)

يقال هو ضئيل بئيل والبئيل تصغير الصغير ويقال فى ضده ما به ضؤلة وبؤلة (منه)

تن شدن) جسيم وغليظ اولمق وعبالة لامك تشديدى ايله ثقل معناسنه‌در يقال القى عليه عبالته‌اى ثقله (عدل راست شدن) مستقيم اولوب ره راسته ملازم اولمق يقال عدل راست شد) مستقيم اولدى وبعض نسخه‌ده دادكرشد عبارتيله ترجه اولندى (وهو عدل مرد راست) مستقيم اولان كمسنه‌وهم عدول ج (وهى عدل وعدلة زن راست) مستقيم اولان خاتون اساسده ديدى كه ظالم اولان قاضيلر حقنده ماهم عدول لكنهم عدول ديرلر ثعالبى نك درهٔ فاخره نام تأليفندن استفاده اولندى كه عدول ثانى عدل لفظنك جمعى دركه سعد العشيره‌دن بركسنه دركه اكا عدل ابن جزء ديرلر ايدى كه تبعك جلادى ايدى وتبع بركسنه‌يى قتل مراد اتدكده اكا تسليم ايدر ايدى صكره عدل ديوب مطلقا ظالم وجابر مراد اتديلر حتى بركسنه‌نك حياتندن مأيوس اولسه‌لر وضع على يدى عدل ديرلر (فسالة وفسولة ناكس وفرومايه شدن) خسيس ودنى اولمق يقال (رجل فسل) اى دنى (نبالة بزرك قدرشدن) قدرى عظيم اولمق يقال (نبل بزرك قدرشد) قدرى عظيم ومرتبه‌سى عالى اولدى (وهو نبيل بزرك قدر) عظيم القدر اولان كمسنه مثالة دخى بو معنايه‌در مثل الرجل ديرلر قدر عالى صاحبى اولسه واول كمسنه‌يه مثيل وجمعنده مثلاء ديرلر (نذالة ناكس شدن) خسيس ودنى اولمق يقال (نذل ناكس شد) دنى اولدى (وهو نذل مرد ناكس) دنى وفرومايه اولان كمسنه فسل كبى م (جسامة تناورشدن) جسمى عظيم اولمق كه اتلوجانلو اولمق تعبير اولنور يقال (جسم تناورشد) جسمى بيوك اولدى (وهو جسم مرد تناور) جسمى بيوك اولان كمسنه وتقول رجال جسام ووجوه وسام ومافيهم حسام وبركسنه امر عظيم ارتكاب اتسه تجسم ديرلر يعنى امر عظيم وجسيم ارتكاب اتدى ويقال فلان يتجشم المجاشم ويتجسم المعاظم وجرامة دخى بو معنايه‌در يقال (رجل جريم) اى عظيم الجرم وهذا جريمة اهله وجارمتهم وجارحتهم اى كاسبهم والعقاب جريمة فرخها ديرلر يا وريسى ايچون كسب ايدر (جهومة وجهامة ترش روى شدن) عبوس اولمق يقال (جهم ترش روى شد) اكشى يوزلى اولدى (وهو جهيم الوجه مرد ترش روى) اكشى يوزلو اولان كمسنه مصنف اساسده كه ديدى وجه جهم اتى چوق و غليظ اولان يوز وتجهمت الرجل و جهمته ديرلر وجه مكفهر ايله استقبال ايلسه و سحر وقتنه قريب اولان وقته جهمه (حكم وحكمة حكيم شدن) عالم و هرشيده اتقان صاحبى اولمق يقال (حكم حكيم شد) حكيم اولدى وهو حكيم معروفدر (حلم بردبارشدن) يوك چكيجى اولمق كه يواش اولمق تعبير اولنور يقال (حلم بردبار شد) حليم اولدى (وهو حليم مرد بردبار)

مطرزينك ايضاحده ذكر ايتديكى وجه اوزره نبالة مجرد عظمة ونبيل عظيم معناسنه اولمق منفهم اولور فرس نبيل المحزم ديرلر قولاق باغله‌يه‌جق موضعى بيوك اولسه وجيفه‌يه نبيله ديدكلرى شيشدكده عظيم اولديغى ايچوندر (منه)

وفى المثل احلم من الاحنف احنف ديدى كه بن حلمى قيس بن عاصمدن تعلم ايتدم بركون مجلسنه واردم احتبا ايدوب جلوس اتمش ايدى براوغلنى مقتولا وعم زاده‌سنى الى آردينه باغلو حضورينه كتوروب عمى زاده كور اوغليكزى قتل ايتدى ديديلر قيس مزبور كلامنى قطع ايتمدى واحتباسنى بوزمدى واوغلرينك برينه نظر ايدوب ديدى كه عمى زاده‌نى اطلاق وبرادريكى دفن ايتدكدنصكره مقتولك والده‌سنه يوز عدد ناقه ويروزيرا غريب در بلكه آنكله تسليه بولور وصول طرفنه طيانوب ديدى كه
بيت ٭ انى امرؤ لا يعترى خلقى دنس ٭ يفنده ولا افن الى ابيات (منه)

حليم اولان كمسنه وفى المثل حلمى اصم واذنى صماء يعنى بن حلمم سببيله فحشدن اعراض ايدرم اكرچه قولاغم اشيدر فحشى والحليم مطية الجهول يعنى حليم اولان كمسنه مطيه كبى هرنه كه جهلاء اكا تحميل ايدرلر تحمل ايدوب مجازاة اتمز (رخامة نرم وباريك شدن آواز) صوت آهسته واينجه اولمق يقال (رخم الصوت نرم وباريك شد آواز) آهسته واينجه اولدى (وهو رخيم آواز نرم وباريك) آهسته واينجه اولان آواز ورخم رحم يعنى شفقت معناسنه دخى كلور وبر كمسنه بر كمسنه‌يه شفقت اتسه القى عليه رخمته ديرلر زيرا رخمه قوزغون ديدكلرى جيفه خوار برقوشدر كه لاشه اوزرينه واقع اولمغه حرص عظيمى اولمغله آنك اوزرينه واقع اولان محبت وشفقتى رخمه‌يه تشبيه اولندى لهذ رخمه ديرلر رحمه واشفق عليه معناسنه (زعامة مهترشدن) سيد اولمق يقال (زعم مهترشد) قومنك سيدى اولدى (وهو زعيم مهتر) قومك اولوسى وزعم وزعم ومزعم حق وباطلده شك اتمكدن عبارتدر لهذا زعم فلان فى غير مزعم ديرلر طمع اولنميه‌جق يردن طمع اتسه (شتامة زشت روى شدن) قبيح الوجه اولمق يقال شتم وجهه اى قبح (شحامة پيه آور شدن) ايچ ياغى چوق اولمق يقال (شحم فربه وپيه آور شد) سموز وايچ ياغى چوق اولدى (وهو شحيم پيه آور) سموز وايچ ياغى چوق اولان حيوان ويقال لحيم شحيم يعنى اتى وياغى چوق كمسنه وشحم سموز شاحم ايچ ياغنه محبت ايدن مشحم ايچ ياغى ايله ضيافت ايدن شحام ايچ ياغى صتان كمسنه‌در (شهومة شهامة زيرك دل شدن) زكى الفؤاد اولمق يقال (شهم زيرك دل شد) قلبى زيرك وجلد وفطن اولدى (وهو شهم وشهيم مرد زيرك) زيرك اولان كمسنه (ضخم وضخامة ستبر شدن) قالين اولمق يقال (ضخم ستبر شد) قالين اولدى (وهو ضخم ستبر) قالين اولان نسنه وهم ضخام ج ومؤنثى ضخمة‌در (عظم بزرك شدن) بويوك اولمق يقال (عظم بزرك شد) بيوك اولدى وهو عظيم بزرك كبير كبى وفلان نسنه بنم كوزيمه كورنمز واكا مبالات اتمم ديه‌جك يرده هذا امر لا يتعاظمنى ديرلر (وهو عظم الشىء ومعظمه بزركترين چيز) نسنه‌نك زياده بيوكى (وعظمة الله بزركى خدا) حضرت اللهك عظمتى وبيوكلكى حقى ايچون (فخامة بزرك قدرشدن) قدر عظم صاحبى اولمق يقال (فخم بزرك قدر شد) قدرى عظيم اولدى (وهو فخم وفخمان بزرك قدر) قدر عظيم صاحبى وكلام فخم اى جزل (فدامة كرفته زبان شدن) دل آغر اولمق كه اداء حروفده تكلفدن عبارتدر وعى دخى بو معنايه‌در يقال (فدم كرفته زبان شد) دلى آغير اولدى (وهو فدم كرفته زبان) ديلى آغير اولان كمسنه عيى معناسنه ويقال فلان من فرط الفدامة كأن على فيه فدامة (قدم ديرينه شدن) اسكى اولمق يقال (قدم ديرينه شد) اسكى اولدى حدث مقابلى در وهو

كلام مذكور اصمعى كلامنه مو افقدر لكن انسانه مخصوص دكلدر دوه‌ده دخى مستعملدر ديدى فرا ديدى كه شهم كلام عربده اول حمول كمسنه دركه هرنه تحميل اولنسه تحمل ايدوب عهده‌سندن كلمكه قادر اولوب تحميل اولنان نسنه‌يى طيب خاطر ايله قبول ايليه و انسانه مخصوص دكلدر ديدى (منه)

فدامه برداق آغزينه وضع اندكلرى سوزكيى (منه)

وفى مثل اكرم من الاسد زيرا قارنى طوق اولدقده اصلا (٢٨٦) كسنه‌يه تعرض ايتمز واكرم من الفديق المرجب غديق عذق

قديم وقدام چيز دبرينه) اسكيدن اولان نسنه كه حديث مقابلى‌در (قسامة خوب‌روى شدن) كوزل يوزلو اولمق يقال (قسم خوب‌روى شد) كوزل يوزلر اولدى وهو قسيم خوب‌روى) كوزل يوزلى اولان كمسنه جوهرى ديدى كه قسمه وجه يعنى يوز معناسنه‌در ابن الاعرابى ديدى كه ايكى يناق ايله بورون مابينى‌در وقسام حسن معناسنه‌در يقال فلان قسيم الوجه ومقسم الوجه واساسده ديدى كه وجه مقسم يعنى كوزل يوز كويا هر نسنه كندويه اصابت ايدن حسندن اول يوزه برحصه ويردى (كرم آزاده شدن) كريم اولمق كه لؤم مقابلى‌در يقال (كرم آزاده شد) كريم اولدى وهو كريم معروفدر كه فارسيده آزاده وعربيده حر اطلاق اولنور وكريمة وكرامة وكرام وكرام وكرم نيك آزاده زياده كريم اولان كمسنه مرزوقى ديدى كه حديثده وارد اولدى كه اذا اتاكم كريمة قوم فاكرموه هـا مبالغه ايچوندر تأنيث ايچون دكلدر وكاهى مؤنثه اطلاق اولنور وكرام مبالغه ايله كريم معناسنه‌در ديدى وقوم كرم وكرام وكرماء ج وهى المكرمة بزركوارى عزت وشرف والمكارم ج (كهامة كندشدن) قليج وبيچاق مثللو نسنه كسكين اولمق يقال كهم كند شد كسمز اولدى وهو كهام كند كسمز اولان نسنه كليل معناسنه ولسان كهام ديرلر عى معناسنه‌ومسن اولان كمسنه‌يه كهام وكهيم اطلاق اولنور لؤم فرومايه شدن ناكس وخسيس اولمق يقال (لؤم فرومايه شد) خسيس ودنى اولدى وهو لئيم فرويه ناكس اولان كمسنه كه كريم مقابلى‌در وهم لئام ج (لحامة كوشت آورشدن) انى چوق اولمق كه اتلو تعبير اولنور يقال (لحم كوشت آورشد) اتلو اولدى (وهو لحيم كوشت آور) اتلى اولان كمسنه ولحم ات معناسنه الحم الرجل ديرلر بر كمسنه‌نك خانه‌سنده ات چوق اولسه ولحمه ارغاج معناسنه‌در وفى المثل الحم ماسديت يعنى اسدا اتدكك ثوبى الحام ايله كه ثوب كامل اولسون شروع اتدكك نسنه‌يى اتمام ايله ديه‌جك يرده ضرب اولنور وفى الاساس رجل لاحم لحيم لحم ملحم ذو لحم سمين اكول له مطعم اللحم ٭ ن (بطانة بزرك شكم شدن) قارن بيوك اولمق (يقال بطن بزرك شكم شد) قارنى بيوك اولدى (وهو بطين ومبطان بزرك شكم) قارنى بيوك كمسنه وفلان عريض البطان اى غنى وفى المثل ببطنه بعد والذكر اصمعى كتاب الفرسده ديدى كه اركك آت طوق وآج ميانده اولدقده زياده سكردر وقصراق قدر آجلغه تحمل ايتمز وقارنى آج اولسه منكسر ونشاطى منقطع اولور ابو زيد ديدى كه برخاتون برقارنى بيوك كمسنه ايله مسابقه مراد ايدوب اول كمسنه‌يه ديدى كه نه عجب بيوك قارنك وار اول كمسنه مثل مذكورى ايراد اندى خدمتكار اولان كمسنه افنديسنه خدمتى افنديسنك احسان ولطفنه كوره ايدر

لفظنك تصغيريدر كه مراد خرماسى چوق اولمغله التنه ديوك اورورلر (منه)

مكرمه اكرام ايتمك وياصديق معناسنه وا كرام ايچون ضيفك التنه صالدقلرى نيجدر مقوله‌سى نسنه‌يه دخى ديرلر حريرى مقامه سنجابه‌ده ديدى كه بوءه مهاد كرامته وصدره على تكرمته روايت اولندى كه حضرت عمر سلمانك خانه‌سنه واروب سلمان آنك ايچون بروساده القا ايتدى عمر ديدى ماهذا يا ابا عبدالله سلمان ديدى كه سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول مامن امرئ مسلم يدخل عليه اخوه المسلم فيلق له وسادة اكراما له واعظاما لا غفر الله له (منه)

صوص اول لئيم دركه تنها اوتوروب ونتها اكل ايدر ومهماندن خوف ايدر يكندن كيجه وقتى آتش ياقيوب مهتابده اوتورر وفى المثل اصوص عليها صوص اصوص ناقه سمينه معناسنه‌در ممدوح اولان نسنه مذموم اولان نسنه‌يه مقارن اولسه ضرب اولنور (منه)

(ديه‌جك)

ديه‌جك يرده ضرب اولنور وبطنه قارن طوقلوغى امتلا معناسنه‌در وفى المثل البطنة تافن الفطنة غنى اولمغله عقلى متغير وفاسد اولان كمسنه حقنده ضرب اولنور (ثخانة ستبر شدن) كثيف وغليظ اولمق كه صيق اولمق تعبير اولنور يقال (ثخن ستبر شد) صيق اولدى (وهو ثخين ستبر) صيق اولان نسنه وصيق طوقونمش ثوبه ثخين ديرلر (جبن بى‌دل شدن) قورقاق اولمق يقال (جبن بى‌دل شد) قورقاق اولدى (وهو جبان مرد بى‌دل) قورقاق اولان رجل مؤنثى دخى جبان وهم وجنباء ج ومؤنثى جبانات كلور ويقال فلان شجاع القلب جبان الوجه يعنى حيا صاحبى‌در (حسن خوب شدن) كوزل اولمق يقال (حسن خوب شد) كوزل اولدى (وهو حسن مرد خوب) كوزل رجل (وهو حسان مرد نيك خوب) زياده كوزل رجل (وهى حسناء وحسانة زن خوب وزن نيك خوب) كوزل خاتون وزياده كوزل خاتون معلوم اوله كه اكرچه لفظ حسناء احسن لفظنك مؤنثى‌در لكن رجل احسن ديمزلر پس مؤنث مذكورك مذكرى متروكدر نته كيم امرد لفظنك مؤنثى متروكدر لهذا غلام امرد ديرلر جارية مرداء ديمزلر وفى المثل حسن فى كل عين ماتود وحسنة بين السيئين٭ عمر بن عبد العزيز دامادى عبد الملك مروانك خانه‌سنه واروب عبد الملكدن سؤال اتدى كه قيزم فاطمه ايله معيشتك نيجه‌در ديو عبد الملك ديدى كه حسنة بين حسنين ومنزلة بين منزلتين عمر ديدى كه خير الامور اوسطها واحسن من شنف الانفر (حصانة استوار شدن حصار وماند آن) قلعه مثللو بنا محكم اولمق يقال (حصنت المدينة استوار شد شهر) شهر محكم اولدى اول وجهله كه اكا التجا ايدن كمسنه خصمدن امين اوله وهى حصينة شهر استوار محكم اولان شهر (حصن وحصانة نهفته شدن زن) مستوره خاتون عفيفه اولمق يقال (حصنت المرأة پارسا شد زن) خاتون زاهده وعفيفه اولوب مستوره اولدى (وهى حصان وحاصن زن پارسا) زاهده اولان خاتون وآيغور آته حصان تسميه اولنديغى اصلنده حصان اول آيغور آته ديرلر كه غايت ايو اولمغله منى‌سنى كندو كبى كريم قيصراقدن غيرى‌يه بخل اتدكلرى ايچوندر كويا منيسى محصون اولدى صكره هر اركك آته اطلاق اتديلر (رزانة باآرام شدن) وقار صاحبى اولمق يقول (رزن باآرام شد) وقارلو وحليم اولدى وهو رزين (مرد باآرام) وقار صاحبى اولان رجل وهى رزان زن باآرام وقار صاحبه‌سى اولان خاتون ورزن بر نسنه‌نك خفت وثقلتنى بيلمك ايچون يوقارو قالدرمغه ديرلر وثقيل اولان نسنه‌يه رزين اطلاق اولنور ويقال فيه رزانة وركانة (رصانة محكم شدن) محكم ومتين اولمق يقال (رصن رأيه محكم شد رأى او) آنك رأى وفكرى متين اولدى (وهو رصين محكم ومتين ومستحكم اولان نسنه ويقال

معلوم اوله كه عرف شو وجه اوزره جارى اولدى كه مليح حسن ديرلر حسن مليح ديمزلر يعنى ذات محبوب صورتا ملاحت ايله مكمل اولمش ايكن عند التأمل حسنى نمايان اولمشدر (منه)

وفى المثل احسن من سوق العروس كه اصلنده اطيب بلاد اولان بلد٭ بغداده تحف وتفاريق ايله مزين برسوقك اسمى ايدى حتى خوارزمى برجاريه‌يى حسن ايله وصف ايتدكده ديرايدى كه كأنها سوق العروس وكأنها العافية فى البدن وكأنها مائة الف دينار ثعالبى در٭ فاخره‌ده٭ السيد ابو جعفر موسويدن روايت اتدى كه هر نسنه كه محاسنى جامع اوله عروسه مضاف قلنور سفينة العروس وسوق العروس مثالى (منه)

اذاعملت عملا فارصنه واتقنه(رعونة رعناشدن) اوزون واحمق اولمق يقال (رعن
رعنا شد) اوزون احمق اولدى وفى الاساس فيه رعونة طول فى حمق (وهوارعن
مرد رعنا) رعنا اولان رجل وهى رعناء زن رعناء اوزون واحمق اولان خاتون وهم
وهن رعن ج پس مذكر ومؤنثك جمعلرى مساويدر(شقونة اندك شدن عطا)احسان آز اولمق
(قتانة اندك خورش شدن) قليل الاكل اولمق (لدانة نرم شدن) يومشق اولمق
يقال (لدن الرمح نرم ولرزنده شدنيزه)مزراق يومشق اولمغله لرزنده اولدى قارغو
مزراقلرده اولديغى كبى (وهو لدن نيزهٔ نرم) يومشق اولان مزراق ورماح لدن
ولدان ج ويقال هو لدن الخليقة لئين العريكة تلدنت بالمكان ديرلر برمقامده اقامت اتسه
ور كوب اتديكم دابه يورومدى ديه‌جك موضعده تلدنت على ديرلر (متانة بانيرو
شدن) قوى اولمق صلابة كبى يقال (متن قوى شد) قوى اولدى (وهو متين
بانيرو) قوى اولان نسنه ورأى متين وشعر متين ديدكلرى مجاز طريقيله دروممانته
معارضه معناسنه‌در وتقول تعال اماتنك اينا امتن شعرا يعنى كل سنكله مشاعره ايده‌لم
بقه‌لم قنغمزك شعرى متين‌در (مكانة جايكير شدن) متمكن اولمق يقال (مكن جايكير
شد) متمكن اولدى (وهو مكين مرد جاى كير) متمكن[1] اولان كمسنه (مهانة
خوار شدن)حقير اولمق يقال(مهن خوارشد) حقيراولدى (وهو مهين خوار)
حقير (هجنة بى‌اصل شدن) ناكس وفرومايه اولمق يقال (هجن بى اصل شد)
ناكس اولدى (وهو هجين بى‌اصل‌شد ازمادر) والده‌سى طرفندن ناكس اولدى
زيرا هجنة والده طرفندن واقراف فحل طرفندن اولور ثعالبى دره‌نام تأليفنده عرق
الخال لاينام مثلنده جاحظدن شو وجهله روايت اتدى كه والده عرقى والدعرقنه غالب
اولور پس والد طرفى كه عم‌در كريم اولوب والده طرفى لئيم اولسه حاصل اولان
والده طرفنه كه خال‌در البته مشابه اولور قال ❊ غلبت امه عليه اباه ❊ فهو كالكابلى اشبه
خاله ❊ وقال ❊ وادركته خالاته فخدلته ❊ الا ان عرق السوء لابد مدرك ❊ وهم هجن
ج هـ ❊ (فراهة زيرك شدن ونيك روشدن ستور) زيرك اولمق كه جوهرى
حاذق ايله تفسير اتدى ودابه ايويوروبوشلى اولمق واول دابه‌يه فاره ديرلركه شاذدر
قياس اولان فره‌در وفرسه فاره ديمزلر بلكه رايع وجواد ديرلر (نباهة بزركوار
شدن ونامور شدن) شريف اولمق ونامدار اولمق يقال (نبه بزر كوار يانام
آور شد) شريف يانامدار يعنى مشهور اولدى (وهو نبيه بزر كوار يانام آور)
شريف يامشهور اولان كمسنه وبرنسنه غائب اولوب نه‌زمان غائب اولديغى معلوم
اولميوب طلب اتمدين بولونسه اول نسنه‌يه نبه ديرلر والله اعلم

[1] بعض نسخه‌ده باجاى شد يعنى منزلت صاحبى اولدى عبارتى ايله تفسير اولندى يقال مكن عند السلطان ويوم مختار مرزوزنى وبيهقى تفسيرلرينه مشابهدر (منه)

بومعنى انسان وفرسده معتبردر باباسى عتيق اولوب اناسى اولمسه هجين اطلاق اولنور (منه)

هـأ (وضاءة روشن روى شدن) كوزل يوزلى اولمق جوهرى حسن ونظافت ايله
تفسير اتدى يقال (وضوء خوب روى شد) كوزل يوزلو اولدى (وهو
وضىء خوب روى) كوزل يوزلى اولان كمسنه (وضاء ج (وطأة وطئة وطئة نرم
شدن) يومشق اولمق يقال (وطؤ الفراش نرم شد پستر) يومشق اولدى دوشك
(وهو وطىء پستر نرم) يومشق دوشك هـب (وجوبة بددل شدن) قورقاق اولمق
وقورقاق اولان كمسنه‌يه وجب ديرلر ووجبه اول وجه ايله سقوطدركه دوشدكده
صدا حاصل اوله ومطلقا سقوطه دخى اطلاق اولنور وفى المثل بجنبه فلتكن الوجبة
بر كمسنه‌يه بددعا مقامنده ضرب اولنور يعنى يانى اوزرينه دوشسون بعضيلر ذات
الجنب مرضنه مبتلا اولسون معناسنه‌در ديديلر حاصلى هلاك ايله دعادر مصنف
مستقصى‌ده اتديكى مكر كندويه اوغراسون ديه‌جك يرده ضرب اولنور ديدى
(وعوثة دشوار شدن راه ازنرمى ريك) يولده قوم زياده يومشق اولمغله اياق باتوب
يورومك كوج اولمق اول يوله وعث ديرلر وركب فلان الوعثاء ديرلر كناه اشلسه
ويده وعثة اى منكسرة هـح (وتاحة اندك شدن) آز اولمق واوتح له العطاديرلر عطيه‌يى آز
ويردى معناسنه وآزوحقير اولان نسنه‌يه وتح ووتح ديرلر ويقال رجل وتح اى
خسيس (وقاحة وقحة سخت روى شدن)قاتى يوزلوكه شوخ وبى حيا وادبسز اولمق
تعبير اولنور يقال(وقح سخت روى شد)بى حيا اولدى (وهو وقاح ووقح مرد سخت
روى)بى حيا اولان كمسنه ووقاحة اصلنده صلابة معناسنه‌در حافر وقاح ديرلر صلب
معناسنه پس معناى مذكورده استعمالى مجازا اولمق ملاحظه اولنور وفى المثل اوقح
من ذئب هـد (ورودة كلكون شدن) كل رنكلو اولمق يقال (ورد الفرس كلكون شد
اسب) آت كل رنكلو اولدى(وفرس ورد اسب كلكون) كل رنكلو اولان آت كه
كميت واشقر ميانده اولور ولفظ ورد هراغاجك شكوفه سنه ديرلر ايدى صكره
قرمزى كلده كه عربى‌ده حوجم ديرلر غالب اولدى وخيل ورد ووراد ج واول
لونه ورده ديرلر شقرة ديدكلرى كبى (وغادة سخت ناكس شدن)زياده دنى اولمق
واول فرومايه كه قارنى طلوسنه غيره خدمت ايليه اكاوغد يرلر ووغد اصلنده سهام
ميسردن نصيبى يوق برسهمه ديرلر ايدى هـر (وتارة نرم شدن پستر)دوشك يومشق
اولمق واول دوشكه وثير ديرلر يعنى قابه دوشك هـز(وجازة كوتاه شدن سخن)سوز
قصه اولمق يقال(وجز الكلام كوتاه شد سخن)سوز قصه اولدى (وهو وجيز
سخن كوتاه) قصه سوز هـط (وساطة ميانه شدن) اورته حاللى اولمق كه جيد وردى

ابوزيد ديدى كه وتاره اچ ياغى چوق اولمق ووثاجه اتى چوق اولمق معناسنه‌در (منه)

میانندە اولمق کبی (وبزرکوارشدن) وشریف اولمق یقال (وسط میانه شد) اورته حالاو اولدی (یابزرکوار شد) یاخود شریف اولدی (وهو وسیط ووسط میانه یابزرکوار) اورتاجه یاشریف قال الله تعالی وکذلك جعلناکم امة وسطا ٭ غ (وراعة وروعة بددل شدن) قورقاق اولمق یقال (ورع بددل شد) قورقاق اولدی (وهو ورع بددل) قورقاق اولان کمسنه جبان معناسنه وابن سکیت دیدی که ورع جبان معناسنه در دیدکلری وهم دربلکه ورع ضعیف وصغیر معناسنه در وفی الاساس فلان ورع ضرع جبان ضعیف وبعض نسخه ده پارسا شدن ایله ترجه اولندیغی کتب لغته موافق دکلدر زیرا تقوی معناسنه اولان ورع ماده سی ورث بابندن اولدیغندن غیری مصدری ورع ورعة کلور (وساعة فراخ کام شدن ستور) دابه نك آدیمی واسع اولمق ویقال فرس وساع ووسیع ای واسع الخطوة ٭ ف (وحافة بسیارونیکو شدن موی) صاچ چوق وکوزل اولمق (وصافة فرا خدمت آمدن) غلام وجاریه خدمت ایده جك مرتبه یه بالغ اولمق وآنلره وصیف دیرلر ٭ ق (وثاقة استوار شدن کار) ایش محکم اولمق یقال وثق الامر استوار شدکار) ایش محکم اولدی (وهو وثیق استوار) محکم اولان ایش ٭ ل (وبل ووبالا باران ناك شدن) یغمورلی اولمق یقال (وبل المرتع باران ناك شد چراکاه) یاغمورلی اولدی مرعی وهو وبیل باران ناك یاغمورلی اولان نسنه ٭ ه (وجاهة خداوند قدروجاه شدن) قدر ومنصب صاحبی اولمق یقال (وجه خداوند قدروجاه شد) قدر وجاه صاحبی اولدی (وهو وجیه خداوند قدروجاه) قدر وجاه صاحبی اولان کمسنه وهم وجهاء ج ووجوه البلد شهرك اشرافی وتوجه بر طرفه یوزین چویروب کتمك وفی المثل ایما اوجه الق سعدا سعد قبیله سنك ساداتندن برکمسنه قبیله سندن جور کورمکله آنلردن مفارقت ایتدی وهرنه جانبه کتدی ایسه کوردی که هر قبیله ساداتنه جور ایدرلر یعنی هرنه سمته توجه ایتدم ایسه قبیلهٔ سعده راست کلدیم که مراد هر قبیله سیدلرینه جور ایدر دیمکدر هرنه مسلکه سلوك ایتسه شردن خلاص اولمیان کمسنه حقنده ضرب اولنور واول ولدکه والده سی رحمندن طشره چیقدقده اکر اللری اول خروج ایدرسه اکا وجیه واکر ایاقلری چیقرسه یتن دیرلر

﴿ المعتل الفاء بالیاء ﴾

(یسر ومیسور آسان شدن) آسان اولمق یقال یسر الامر یسر حسن بابندن معلوم صیغه سیله در (آسان شدکار) ایش آسان اولدی وامر میسور کار آسان آسان ایش معسور مقابلی در وحامل اولان خاتونه دعا مقامنده ایسرت واذکرت یعنی آسانلق ایله وضع حمل ایدوب مذکر طوغوره سن ویقال دع معسوره وخذ میسوره

صاحب زاهر دیدی ورع الرجل یرع ورعا ورعة دیرلر ورث بابندن کندویه حلال اولمین نسنه دن پرهیز ایتدی معناسنه ورجل ورع دیرلر رانك فتحیله جبان معناسنه یقال ورع الرجل یورع حسن بابندن وورع یرع وورعا وورعة فتح بابندن (منه)

(واندك)

(واندك شدن) وآز اولمق یقال شیء یسیر ای قلیل تقول یسر مثل حقر ویسرت الغنم دیرلر سودی ونسلی چوق اولسه

﴿ المعتل العین ﴾

(طول دراز شدن) اوزون اولمق یقال (طال دراز شد) اوزون اولدی (وهو طویل وطوال وطوال دراز) اوزون اولان نسنه وهم طوال ج وفی المثل اطول ذماء من الضب ذماء قتل وخروج نفس مابیننده اولان زماندن عبارتدر وانسانده ذماء اولمز وضبك نفسی قوی اولمغله ذبح ایدوب تمام کیجه مذبوحا طورور صباح وقتی آتشه القا ایتدکده حرکته باشلر کذلك یلانك ثلثی مقداری قطع اولنوب ذبحه دن امین اولورسه هلاك اولمز وخنفساء وکلب وخنزیر دخی طویل الذماء در

﴿ المعتل اللام بالواو ﴾

(رخاوة سست شدن) سست اولمق که کوشك اولمق تعبیر اولنور یقال (رخو سست شد) کوشك اولدی (وهو رخو ورخو سست) کوشك اولان نسنه وریح رخاء آهسته اسن یل لین الهبوب معناسنه وبرکمسنه خوشحال اولسه اناله فی عیش رخی وفی رخاء من العیش دیرلر وشدته مبتلا اولدقدنصکره خوشحال اولسه استرخت به حاله دیرلر (ذکاء زیرك شدن) زیرك یعنی فطانت وتوقد صاحبی اولمق یقال (ذکو زیرك شد) زیرك اولدی (وهو ذکی زیرك) زیرك اولان کمسنه وذکاسن وسال معناسنه دخی کلور دابه یاشی بولدی دیه جك یرده بلغت الدابة الذکاء دیرلر ومذکی اول آتدر که بش یاشنی بریاش یاایکی یاش کچمش اوله وفی المثل جری المذکیات غلاب غلاب مغالبه معناسنه یعنی مذکی اولان آت قوی اولمغله آنکله مجارات ومسابقه ایدن آتلره سبقت ایدر یاخود مذکی اولان آت هر سکرتدکده صکره سکرتمه سی اول سکرتمه سنه غالب اولور پس همیشه آنك سکرتمه سی غلاب اولور وجری المذکیات غلاء عبارتیله دخی روایت اولندی یعنی مذکی اولان آتك جریی غلوه واوزاق اولور وبومثله قریب در جری المذکی حسرت عنه الحمر یعنی مذکی اولان آتك جریی برمرتبه ده در که آندن حمارلر عاجز اولوب یورولور مثلین مذکورین حلبهٔ فضیلتده اقرانه تبرز ومیدان معارفده همساللرینه سبقت ایدن کمسنه حقنده ضرب اولنور وفی هذا المعنی قال مولانا جامی قدس سره ٭ ناقص وکامل نه یکسانند در قطع امور ٭ آنچه از شمشیر می آید نه حد خنجر است (کماوة دلیر شدن) شجیع اولمق یقال (کمو دلیر شد) شجیع اولدی (وهو کمی مرد دلیر) شجیع اولان کمسنه وهم کماة ج وکمی اصلنده ستر معناسنه در ودلیر اولان کمسنه کندویی سلاح ایله ستر ایتدیکی ایچون کمی تسمیه اولندی

﴿ باب فعل یفعل یعنی ثلاثی مجرددن مجهول صیغه سیله استعمال اولنان افعال بیاننده در ﴾

٭(جنب درد پهلو كرفت اورا) آنی یان آغریسی اخذ اتدی یعنی ذات الجنب مرضنه مبتلا اولدی كه انسانك یانك ایچنده اولور بر یاره‌دن عبارتدر (وهو مجنوب مرد درپهلو كرفته) ذات الجنب مرضنه مبتلا اولان كمسنه (حصب حصبه زده‌شد) حصبه‌یه مبتلا اولدی كه بدنده چیقار قبارجقدن عبارتدر (سرخیزه) یعنی قیزامق وچیچك دیدكلری قباجقلر كبی ومعلوم صیغه سیله علم بابندن دخی استعمال اولنور (وهو محصوب مرد حصبه‌زده) حصبه‌یه مبتلا اولمش كمسنه٭ج (فلج فالجا فالج كرفته شد) فالجه مبتلا اولدی كه فالج ایكی نوعدر بری مطلقا اعضادن برعضوه عارض اولان استرخادر وبری انسانك برشقنه عارض اولور استرخادر وبو نوع دخی ایكی قسم‌در برقسمی بویوندن اشاغی ایاغه وارنجه طولا استرخا عارض اولمقدر كه باش ویوز سالم اولور وبرقسمی من الفرق الی القدم برشقنه عارض اولور استرخادر ویقال فلجت الشیٔ فلجین ای شققته نصفین (وهو مفلوج مرد فالج زده) فالجه مبتلا اولان كمسنه وهم مفالیج وفی المثل انامنه فالج بن خلاوة بن فلان نسنه‌دن بری وخالی‌یم دیه‌جك یرده ضرب اولنور٭ ر (اسراسراً كرفته بول شد) بولی طوتولدی اسر اصلنده حبس معناسنه‌در و اسیر بوندن مأخوذدر محبوس معناسنه وعامه عسر بول دیدكلری غلطدر وتقول من تزوج فهو طلیق قداستأسر ومن طلق فهو بغاث قد استنسر (وهو مأسور مرد بول كرفته) بولی محبوس اولان كمسنه (بسر باسور كرفته) باسوره مبتلا اولدی٭ وباسور برمرض معروفدر كه اكثریا مقعدده وبورون ایچنده اولورجمی بواسیردر (وهو المبسور مرد باسور زده) باسوره مبتلا اولان كمسنه وشمس ابتداء طلوعنده بسره دیرلر تقول صبحته والشمس حمراء بسرة وبر كمسنه وقتی كلمه‌دن برحاجت طلب اتسه ابتسر الحاجة دیرلر (جدر آبله زده شد) قبارجغه مبتلا اولدی وچیچك چیقاردی تعبیر اولنور وجدری اول قبارجغك اسمیدر (وهو المجدور مرد آبله‌زده) چیچك چیقاران كمسنه جدر مجدر دخی بو معناره‌در وارض مجدرة دیرلر اول موضعه كه آنده جدری چوق اوله (حصر كرفته كمیز شد) نجسی محبس اولدی وحصر اصلنده حبس معناسنه در وحصر اعتقال بطن معناسنده شایع‌در كه قبض اولمق تعبیر اولنور اسراحتباس بولده اولدیغی كبی یقال اعوذ بالله من الحصر والاسر واحصر دخی حصر معناسنه‌در وفی الاساس حصر الرجل واحصر اعتقل بطنه وحصر فی كلامه دیرلر سوز سویلر ایكن حصر اولسه عی معناسنه یقال اعوذ بالله من العجب والبطر ومن العی والحصر وتقول فی قلبه ولسانه ویدیه حصر ای ضیق وعی ونجل وحصیر ملك معناسنه اولدیغی ملك اولان كمسنه خلقدن محجوب اولدیغی ایچوندر و محبسه دخی حصر اطلاق اولنور یقال

تعالبی درهٔ فاخره‌ده كه فالج ابن رواد ایله ضرب مثل اولنور كه ابن رواد مذكور معتصم وواثقك قاضی القضاتی ایدی چشم بد زمانه اصابت ایدوب مفلوج اولدی آفات اشرافده آنك فالجی مثل اولوب اهل مدینه بر كمسنه‌یه دعا اتسه‌لر اصابه الله بفالج ابی دواد دیرلر نته‌كم لقوه معاویه‌یه نجر عبدالملك بن مروانه برص انس ابن مالك جذام ابی قلابه عمی حسان صمم ابن سرین ایله ضرب اولنور (منه)

خلده الحصیر فی الحصیر یعنی پادشاه آنی مجلسده تخلید اتدی (وهو محصور كرفته كمیز)غائطی محتبس اولان كمسنه (خمر خمرة وخماراً خمار كرفته شد) خماره مبتلا اولدی (وهو مخمور مرد خمارزده)خماره مبتلا اولان كمسنه كه خمار بقیهٔ سكردن عبارتدر ویقال ماعند فلان خل ولاخمرای خیروشر وفی المثل خرابی الروقاء لیت تسكر قطعا كمسنه‌یه احسانی طوقونمیان غنی حقنده ضرب اولنور (زحر زحورا زحیر كرفته شد) زحیر علتنه مبتلا اولدی كه استطلاق بطندن عبارتدر كه شدت ایله یورك كیدوب دم ایله وجع عظیم ایراث ایدر (وهو مزحور زحیر كرفته) زحیره مبتلا اولان كمسنه وشدة وانین ایله تنفس معناسنه دخی كلور تقول سمعت له زفیرا وزحیرا زحار دخی زحیر معناسنه‌در (سعر سعرا دیوانه شد) دلی اولدی (وهو مسعور دیوانه) دلی اولان شخص ناقة مسعورة دیرلر مجنونة معناسنه‌در اكثر كتب لغت بووجه اوزره واقع اولدی وبعضنده شووجه اوزره تفسیر اولندی كه ناقه‌زیاده نشاطندن دلی كبی اولدی ودخی سعر الرجل دیرلر سموم اصابت اتسه وسعار آتشك حرارتی وزیاده آچلق معناسنه‌در ٭ س (نكس نكسا بازبیمار شد بیمار ازپس بیماری) خسته خسته‌لكدن افاقت بولمش ایكن ینه خسته اولمق ومنكوس اول جنین دركه حین تولدده اول طشره ایاقلری چیقه وبو كیفیته‌یتن دیرلر ٭ ط (قحط المطر بازداشته شدباران) یغمور حبس اولندی یعنی یاغمادی وفرا علم بابندن معلوم صیغه‌سیله اولمق اوزره روایت اتدی (وقحطت الارض بی‌باران شد زمین) یر یغمورسز اولدی (وهی مقحوطة زمین بی‌باران) یغمور اصابت اتمامش زمین (قحط القوم یقحط درافتادند مردمان) قوم قحطه دوشدیلر وزیاده اكول اولوب كاسه‌ده طعام ابقا اتمیان كمسنه‌یه قحطی دیرلر ٭ ع (قلع اللسان برجسته‌كی كرفت زبان‌را) دیلده اوفاق سویلجیلر چقدی (وهو القلاع برجسته كی زبان) دیل اوزرنده چیقان سویلجیلر ٭ م (جذم جذام كرفت اورا) جذام مرضنه مبتلا اولدی (وهو مجذوم واجذم مرد جذام كرفته) جذامه مبتلا اولان كمسنه (زكم زكمة وزكاما زكام كرفته شد) زكامه مبتلا اولدی (ومزكوم مرد زكام كرفته) زكامه مبتلا اولان كمسنه وفلان زكمة ابویه دیرلر اول ولده كه پدر ومادرك آخر ولدی اوله كه اكا عجزه دخی دیرلر وولد غیر صالحه زكمةسوء دیرلر شویله ملاحظه اولنور كه اطلاقات مذكوره‌نك سببی بودر كه بر كمسنه نطفه‌سنی زكام اولان كمسنه‌نك سوموكی كبی القا اتسه زكم بالنطفة دیرلر حذف بها المخطة المزكوم معناسنه (شئم علی القوم شوماشوم شدبرمردمان) قوم اوزرینه شوم اولدی

اكثر علماء لغت اشأم شوم معناسنه استعمال اولندیغنه زهیرك بوبیتی ایله استشها اتدیلر بیت٭ فتنتج لكم غلمان اشأم كلهم ٭ كأحمر عاد ثم ترضع فتفطم٭ ثعالبی مضاف ومنسوب نام تألیفنده‌دیدی كه زهیر احمرعاد لفظنك خطا اتدی بلكه احمر ثمود دیمك كرك ایدی وقدار مزبور ازرق ایدی دیدی (منه)

یعنی آنك سببی ایله قومه اوغورسزلق دوشدی شوم یمن مقابلیدر وفلان کمسنه‌نه عجب اوغورسزدر دیه‌جك یرده ماشأمه وعامه‌ماایشمه دیرلر (وهو مشؤم علیهم واوشومست برمردمان) واول کمسنه قومك اوزرینه شومدر وجری لهم الطائر الاشئم دیرلر شوم معناسنه که افعل مصدر معناسنده استعمال اولنان قبیلدندر ضراء دیوب ضر مراد اتدکلری کبی وفی المثل اشأم کل امرئ بین فکیه وبین لحییه دخی روایت اولندی یعنی هر کمسنه‌نك شومی لساننده‌در وحدیث شریفده وارد اولدی که ایمن امرئ واشأمه بین لحییه ودخی مقتل الرجل بین فکیه بومعنایه قریبدر واصغر صغیر معناسنه واجهل جاهل معناسنده استعمال اولندیغی بوبابدندر وفی المثل اشأم من احمر عاد که مراد حضرت صالحك ناقه‌سنی عقر ایدن قدار بن سالفدر ووالده‌سنك اسمی قدیرةدر لهذا قدار بن قدیره‌دخی دیرلر واشأم من عطر منشم مثل مذکورك لفظ ومعنی وموردنده اختلافات کثیره واقع اولوب میدانی مجمعده استقصاء اتدی ✲ وابن قتیبه‌دیدی که‌بنم استماع اتدیکم اقاویلك احسنی بودرکه منشم برخاتون ایدی که جاهلیتده عطر وحنوط فروخت ایدر ایدی وبرقوم که محاربه ایدوب جمله‌سی اول حربده‌فانی وهالك اولسه‌لر وقوابینهم عطر منشم دیو ضرب مثل ایدرلر ایدی ✲ وحمزة بن الحسندن روایت‌اولندی که منشم برخاتون ایدی که طیب فروخت ایدر ایدی وبرقوم محاربه قصد اتدکده اللرینی اول طیبه باتروب شو وجهله تحالف وتعاهد ایدرلرکه جمله‌سی هلاك اولنجه جنك ایدوب هرکز برفردتولی وفرار اتمیه وطیب مذکور ایله جنکه شروع ایدن قومی ناس کوردکده‌قدوقوابینهم عطرمنشم دیرلرایدی (کظم خشمش‌فروخوارده شد) خشمی ساکت وساکن اولدی (وهو کظیم خشمش فروخورده) خشمنی تسکین ایدوب اظهار اتمیان کمسنه (ومکظوم خشم فروخورده) ساکن‌اولان غضب وبر کمسنه‌درونده اولان‌سرینی حفظ‌ایده‌میوب اظهاراتسه ماکظم فلان‌علی جرته دیرلر وکظم الباب دیرلرقپویی بنفسه‌سداتسه وکظام قاپو ماندانی‌در سداد معناسنه‌ن (ابن ابنآ پلید کارشد) مأبون‌اولدی (وهومأبون) ابنه‌مرضنه‌مبتلااولدی‌وهو الابنة علت مأبونی‌مأبونلك مرضی واصطلاح‌ادباده مرض مزبوره‌داءالسفیه اطلاق ایدرلر ثعالبی دیدی که‌اطلاق‌مذکوز شول زعمه مبنی‌درکه مرض مزبور زیاده‌ترفه وسعة عیشدن‌حاصل اوله‌وحاشاهم‌قال ✲ داءالسفیه یلوح فوق جبینه ✲ شهدت بذاك مواضع التحذیف ✲ وفلان‌یوبن بکذا دیرلرقبیح ایله ذکر اولونسه وابنه بشئ دیرلر برنسنه ایله‌تهمت اتسه وابنه عاب وابنه مدح معناسنه‌در لکن‌مدح نادبده استعمالی

وفی الصحاح کظم الرجل اجترعه فهو رجل کظیم والغیظ مکظوم‌درون‌کتابده واقع اولان ترجه جوهری قولنه موافق‌واکثرنسخه‌ده مکظوم‌کظیم‌معناسنه اولمق‌اوزره اشارت اولندی واساس عبارتی بومعنایه قریبدر حیث قال کظم‌الغیظ والغم‌اخذ بنفسه‌فهو مکظوم (منه)

غالب اولدی (بطن دردشکم کرفته شد) قارین آغریسنه مبتلا اولدی (وهو مبطون دردشکم کرفته) یورك آغریسنه مبتلا اولان کمسنه وفی‌الاساس‌وهو مبطون‌وبطین ومبطان‌ومبطن‌ای‌علیل البطن‌وعظیم البطن‌واکول‌وخمیص‌وبرکمسنه‌دولتمنداولدیغنه سرور اظهار اتسه بطر ب‌البطنة دیرلر وعریض البطان ای غنی ✲ ه (عته عتها شوریده خرد شد) عقلی مشوش اولدی اول وجه‌اوزره‌که کاه‌عاقل وکاه مجنون‌کبی معامله ایدر (وهو معتوه مرد شوریده خرد) عقلی مختل‌اولان کمسنه اخفش‌دیدی‌که رجل عتاهیة دیرلر احمق معناسنه وتعته تجنن معناسنه‌در

﴿ المضاعف ﴾

✲ د (جدجدا نیك‌بخت‌شد) ایوبختلواولدی (وهو مجدودمردنیکبخت) ایوبختلواولان کمسنه جد دخی بومعنایه‌در وهو الجد بخت وجد فی‌عینی دیرلر برنسنه کوزینه بیوك کورونسه وفی‌المثل جد صفیر الحنظلی برکمسنه‌یه شر قریب اولدی دیه‌جك یرده ضرب اولنور (حد بدبخت شد) یاره‌مز بختلو اولدی‌که رزقی کندودن منع اولندی معناسنه زیرا حد اصلنده منع معناسنه‌در لهذا بواب وسجانه حداد دیرلر (وهو محدود مرد بخت بدشده) بختی یرامز اولان کمسنه‌که رزقدن بی‌حظ معناسنه وعرب اوزرلرینه برمکروه توجه اتدکده حداد حدیه دیرلر یعنی یامانع سن منع ایله ✲ ر (برحجه پذیرفته‌شدحجش) حجی‌قبول اولدی (وهو مبرور حج پذیرفته) قبول اولمش حج وبر ومبره عقوق مقابلی یعنی ایولك واطاعت معناسنه کلور (وفی المثل لایعرف هراًمن بر) دوستنی دشمنندن فرق‌اتمز دیه‌جك محلده ضرب‌اولنور وابر من هرة که‌هره‌ولدینه‌زیاده‌محبتندندرکه‌اولادینی‌اکل‌ایدرثعالبی‌درره‌ده‌دیدی‌که‌ضب دخی‌اولادینی‌اکل ایدر کندویه ضرر قصد ایدر حشرات ظن اتدیکی ایچون‌وهره دخی اولادینی بواجلدن اکل‌ایدر بغایت‌عجیبدرکه‌اعق من ضب‌وابر من هرة دیرلر‌اعق من هرة دیمزلر لکن میدانی‌اعق من‌هرة وابر من هرة مثللرینی مجمعده‌ایراد اتدی‌وابر من‌العملس ۹ (قرسرمازده‌شد) صووق‌اودری (وهومقرورسرمازده) صووق‌اورن‌کمسنه قرصووق‌معناسنه‌دریوم‌قروليلة قرة‌دیرلرورجل‌قراری‌دیرلرمکانندن حرکت اتمیان کمسنه‌یه ودرزی‌یه قراری دیرلر وفی‌الاساس لیس من شان القراری ان‌یدور فی‌البراری وهو فی قرة من‌العیش فی‌رغد وطیب ✲ ظ (حظ حظاً بابخت شد) بختلو اولدی (وهومحظوظ وحظیظ مرد بابخت) بختلو اولان کمسنه ✲ ف (کف نابیناشد) کوزسزاولدی کف‌بصره‌وکف‌بصره دخی‌دیرلر (وهومکفوف‌مردنابینا) کوزسز اولان کمسنه ضریر معناسنه جمعی‌مکافیف کلور ✲ ق (حق الرجل بالامر

۹ مصنف مستقصی‌ده‌دیدی‌که عملس برکمسنه‌درکه والده‌سی‌اندن‌اچمك ایچون سوداستدی سودی بر ظرفه قویوب کتوردکده والده‌سنی اویور بولوب اویاندرمغه جرأت اتمیوب اخشامدن‌صباحه‌دك النده کاسه ایله والده‌سی‌کندواویانجه توقف ایتدی‌بعضیلر عملس‌دن مراد ذئبدر عملس‌دن مأخوذدر سرعة معناسنه ذئب ولدنی وضع ایتدکدنصکره کوزدن غائب اوله‌جق مقداری اولادندن غائب اولمیوب تربیه‌سنه عظیم اهتمام ایدر وابرمن‌الذئب مثلی بومعنایی تأیید ایدر (منه)

سزاوارشد مرد بكار) رجل ايشه لايق اولدی (وحقيق به) م واوچ ياشنی كچوب
دردينه داخل اولان دوه‌يه حق وحقه ديدكلری يوك يوكلنوب انتفاعه لايق
اولديغی ايچوندر (ومحقوق به م وحق له كذا سزاوار شد مردرا چيزی) رجله
لايق اولدی فلان نسنه (دق دقاتب دق كرفته شد) حمای دقه مبتلا اولدی
(وهو مدقوق تب دق كرفته) حمای دقه كرفتار اولان كمسنه جوهری ديدی‌كه
دقيق ودقاق ودق غليظ مقابلی‌در وحمای دق بوندن مأخوذدر ورجل دقيق
ديرلر خيری اولميان كمسنه‌يه ومادقنی وماجلنی ديرلر عطيه اميدی ايله فلان كمسنه‌يه
واردم اصلا برشی ويرمدی ديه‌جك محلده * ل (سل سلا وسلالا وسلالة علت سل
كرفته شد) سل مرضنه مبتلا اولدی (وهو مسلول مرد سل كرفته) سل مرضنه
مبتلا اولان كمسنه وسل السخيمة من قلب ديرلر دروندن حقد وحسدی ازاله اتسه
يقال الهدايا تسل السخايم وتحل الشكايم * م (حم تب كرفته شد) حمايه مبتلا اولدی
وهو محموم مرد تب كرفته) حمايه مبتلا اولان كمسنه * ن (جن ديوانه شد) دلی اولدی
(وهو مجنون مرد ديوانه) دلی اولان كمسنه ونخلة مجنونة ای شديدة الطول

وجن طوين كمسنه‌يه
فارسيده ديو فرسا
وديوزده وسايه‌زده
دخی ديرلر (منه)

المعتل العين

* د (جيد يجاد جوادا) جيمك ضميله (تشنه شد) صوسز اولدی (وهو مجود مرد تشنه
شده) صوسز اولان كمسنه مخفی اولميه كه لفظ جود اول يغموردركه قطره‌سی بيوك ونافع
اوله پس انی لاجاد الی لقائك عبارتنك معناسی بن سكا ملاقی اولمغه تشنه‌يم ديمك
ايكن جود ماده‌سندن مجهول صيغه‌سيله تعبير اولنديغی تفؤل قصديله‌در بيابانه مهلكه
ديه‌جك يرده مفازه وييلان صوقان كمسنه‌يه سليم ديدكلری كبی ثعالبی مبهج نام تأليفنده
ديدی‌كه شتان مابين ليل السليم وليل السالم فی فراش النعيم * ل (عيل صبره نماند
شكيب او) آنك صبری قالمدی عولدن مأخوذدر غلبه معناسنه عاله الشیٔ ديرلر غلبه
معناسنه وفی المثل عيل ماهو عائله يعنی اكه غالب اولان مغلوب اولسون بركمسنه‌نك
كلامندن يابر غيری نسنه سندن تعجب اولندقده دعا مقامنده ضرب اولنور

المعتل اللام

* خ (نخی الرجل نخوة كبرآور شدمرد) رجل تكبر وتعظم اتدی * ر (عری الرجل
عروا تب لرزه كرفت مردار) حمی ديترمه‌سی اخذ اتدی رجلی يعنی حمی اخذ
ايدوب رعده ولرزه طوتدی (وهی العرواء تب لرزه) ايستمه ديترمه‌سی‌كه اول
اخذنده ظهور ايدر عراه شدت برد معناسنه وفی الاساس شمال عرية ای باردة
وفی المثل اهلك فقدا عريت يعنی اهل وعيالك جانبنه سرعت ايله زيرا صووغه

دوشديك * ش (غشی عليه غشيا بيهوش شدمرد) رجلك عقلی كتدی‌كه اوغوندی
تعبير اولنور (وهو مغشی عليه مرد بيهوش شده) عقلی كيدن كمسنه غشاوة اصلنده
اصلنده پرده وغشی بورومك معناسنه تغطيه كبی بيهوش اولان كمسنه‌يه مغشی عليه اطلاق
اولنديغی كويا عقلنك اوزرينه پرده چكلدی وفی المثل غشمشم يغشی الشجر يعنی بر
سيل‌دركه اوكينه كلن آغاجی باصوب قيرار بركمسنه‌يی جرأت ودوشمندن يوز
دوندرممكله تعريف مقابلنده ضرب اولنور * ص (حصی الرجل سنك ريزه بديده آمده
شد دركميزكاه مرد) رجلك مثانه‌سنده اوفاق طاش ظاهر اولمش اولدی (وهو محصی
مردسنك دركميز كاهش بديد آمد) مثانه‌سنده اوفاق طاش ظهور ايتمش كمسنه * ق (لقی
الرجل لقوه كرفته شد مرد) رجل لقوه مرضنه مبتلا اولدی يعنی يوزی وكوزی
اكلدی (وهو ملقو مرد لقوه كرفته) لقوه‌يه مبتلا اولان كمسنه * ن (منی بالامر مبتلا
شد بكار) ايشه مبتلا اولدی (وهو ممنو به مرد مبتلا شد بكار) ايشه مبتلا اولان
كمسنه تقول ولا منونك بعالم تمن بمثله * ه (زهی الرجل متكبر شد مرد) رجل
متكبر اولدی (وهو مزهو مرد معجب) متكبر ومفتخر اولان قال بيت لناصاحب مولع
بالخلاف * كثير الخطاء قليل الصواب * الج لجاجا من الخنفساء * وازهی اذا مامشی
من غراب * والحمد لله علی جزيل نعمائه تم ترجمة ابواب الثلاثی ولنشرع فی تحرير
ترجمة المزيدات الثلاثة والله المستهل لصعايب الامور انه عليم بذات الصدور
وصلی الله علی نبينا محمد وآله وصحبه اجمعين

صلاح صفدی غيث
منسجم تأليفنده ديدی
كه عرب برقاچ كلمه‌يی
مجهول صيغه سيله
استعمال ايدرلر مع
هذا معلوم معناسنه‌در
زهی الرجل غنی
بالامر نتجت الشاة
دهش وشده الرجل
وسقط فی يده (منه)
معلوم اوله‌كه بوفقير قليل
البضاعه وحقير قصير
الباعه يعنی مترجم الكتاب
ديركه مصادر ابواب
ثلاثی قياسی ومطرد
اولمامغله اول مصدی
صكره فعلی بيان اولنمق
اولی ملاحظه اولنمش
ايدی لكن مزيداتك
مصادری قياسی ومطرد
اولمغله مصدرلرينه
تعرض اولنميوب
فعللری ترجمه اولنمق
صواب ملاحظه
اولندی ومصنفك بعض
اهمال ايتديكی الفاظ
مصادر زوزنی وتاج
بيهقی‌ده موجود
اولان بعض مصادرك
افعالی سياه ايله تحرير
وترجمه اولنمشدر (منه)

باب افعل يفعل افعالا

آ * (ابدأ الامر آغاز نهاد كاررا) ايشه ابتدا اتدی (وآفريدن) وياراتمق والله المبدیٔ
والمعيد وبركمسنه مضطرب قالوب الی هرشيدن اوزيلسه فلان مايبدیٔ وما يعيد
ديرلر (ابرأه من الدين بيزار كرد اورا ازوام) آنی بورجدن تخليص اتدی (ابرأه
الله من المرض) خلاص داد خدای تعالی اورا ازبيماری) حضرت الله آنی خسته‌لكدن
تخليص اتدی وفلان باریٔ من علته ديرلر خسته‌لكدن قورتولسه قال بيت حق علی الباریٔ
من اعتلاله * ان يؤدی شكر الباری علی ابلاله (ابطأ فی الامر درنك كرد دركار)
ايشده بطؤ اتدی‌كه اويالاندی تعبير اولنور (ابطأ علينا فلان دير آمد برمابهمان)
كيچ كلدی بزه فلان كمسنه (ماابطأبك ومابطأك عنا) ديرلر بزه كيچ كلمكه نه سبب
اولدی معناسنه وفی المثل ابطأ من غراب نوح عليه السلام وابطأ من فند * عايشه بنت
سعد ابن ابی وقاصك غلامی ايدی عايشه مزبوره آنی مدينه‌ده اقتباس نار ايچون
كوندرمش ايدی واروب برسنه مقداری مصرده اكلندكدنصكره الينه آتش آلوب
سرعت ايله كتوررايكن اياغنه طاش طوقندی تعست العجلة ديدی قال بيت مارأينا

الغراب مثلا ❊ اذ بعثناه يجيء بالمشملة ❊ غير فندار سلوه قابسا ❊ فثوى حولا وسب العجله ❊
(اجزأه الشيء بس بوداورا چيز) نسنه اكا كفايت اتدى واجزأني كذا ديرلر كفانى
معناسنه وبن سكافلان كمسنه‌نك غناسنى ويردم ديه‌جك محلده اجزأت عنك مجزأ فلان
ديرلر ومرعى‌نك اشجارى ملتفه واوتى كركى كبى بتسه اجزأ المرعى ديدكلرى
مأكولاتى حيواناته كافى اولديغى ايچوندر (اخطأ فى الكلام خطا كرد درسخن) سوزده
خطا اتدى كه صواب مقابليدر (اخطأ الطريق كم كرد راه‌را) يولى غائب اتدى كه
اكرى يوله كتدى (وهو الخطاء خانك فتحى ومد ايله وهو الخطأ قصر ايله معروفدر
اموى ديدى كه اول كمسنه كه طوغرى سويليه‌يم ديو قصد ايتمش ايكن خطا اتسه اكا
مخطى ولايق اولميان كلام سويلمكه عمد ايدن كمسنه‌يه خاطى ديرلر وفى المثل اخطأ
نؤك حاجت طلب ايدوب مطلوبنه ظفر بولميان كمسنه‌ده ضرب اولنور وعرب
بددعا مقامنده خطأ الله نؤك ديرلر يعنى حاجتكه ظفر بولمه واخطأت اسألك
الحفرة حاجتنى محلنه عرض ايتميان كمسنه حقنده ضرب اولنور (ادفأه كرم كرد
اورا) آنى قيزديردى (دفوء ليلنا ودفوء يومنا) كيجه‌مز وكوندزمزاسى اولدى كه دفاءدن
مأخوذدر سخونة معناسنه ودخى انسانه لباس وحيواناته صوف ووبر مثللو نسنه‌يه
دفاء ديرلر قيزمغه سبب اولديغى ايچون ورجل دفئ ديرلر كندويى قيزديرجق نسنه
كيسه ورجل دفأن دخى بومعنايه‌در مؤنثى دفأى‌در وبر كمسنه قيزه‌جق نسنه كيدى
ديه‌جك يرده تدفأ بالثوب واستدفأ به‌ديرلر (ارجأ الامر تأخير كرد كاررا) ايشى
تأخير اتدى (وهم المرجئة ايشان تأخير كنند كانند) آنلر تأخير ايديجى قومدركه
فرق اسلاميه‌دن برقومدركه عملى نيتدن تأخير اتدكلرى ايچون بولقب ايله تلقيب
اتديلر پس بووجه اوزره مهموز اولور واكر يائى اولوب مرجئ لفظنه نسبت
اولنور ايسه مرجيه ديو تلقيب اولندقلرى رجالرى غالب اولديغى ايچوندر زيرا
مذهبلرى بودركه بركمسنه مؤمن اولدقده اكا معصيت ضرر ايتمز كفر ايله طاعت
مفيد اولمديغى كبى تقول عش ولاتغتر بالرجاء ولايغرر بك مذهب الارجاء (ارفأ
السفينة بلب رسانيد كشتى را) كمى‌يى دريا كنارينه يتشدردى كه اول موضعه مرفاء
ديرلر (اطفأ السراج بكشت چراغ‌را) چراغى سويندردى وسموز قويونه مطفئة
الرضف ديرلر زيرا كباب اولندقده ياغى اريوب آتشى سويندرر وداهيهٔ عظيمه‌يه
دخى مطفئة الرضف وايام بردالعجوزه مطفئ الجمر ديرلر (اظمأه تشنه كرد اورا) آنى
صوصاتدى وفى المثل اظمأ من الحوت عرب شويله زعم ايدرلر كه باليق صو ايچنده
ايكن ينه صوسزدر قال مولانا جامى قدس سره **بيت** ماهى اندر آب جويست آب

معرى ديدى كه كلام
عربده افعال وزنى
همزه‌نك كسرى ايله
البته مصدر اولور
الادرت كلمه كه آنلر
مصدرزدكلدر اعصار
واسكاف واحماض كه
سود چالقـا بجق
طلومدر وانشاط اول
قويودركه قوغاسى
برچكمك ايله طشره
چيقه يقال بئر انشاط
يخرج منها الدلو بجذبة
واحدة (منه)
بعضلرى انسان لفظى
زياده ايتديلر (منه)
ابو الفرج اصبهـانى
كتاب الاغانى ده
ديدى كه ضرب مثل
اولنان فندماده سنده
اختلاف اولندى بعضيلر
قاف وبعضيلر فا ايله
در ديديلر اصح اولان
فا ايله‌در (منه)

(جو)

جو ❊ ميزند برچشم وكوشش آب جو ❊ (اقرأه القرآن بياموخت اورا خواندن
نبى‌را) اكا قرآن اوقومق اوكرتدى كه اكا قرآن اوقوتدى تعبير اولنور (اقرأه السلام
سلام خواند اورا) اكا سلام اوقودى قرأه السلام دخى بومعنايه‌دركه سلام كوندردى
تعبير اولنور (اقرأت المرأة بى نمازشد ياپاك شدزن) حايض اولدى ياپاك اولدى خاتون
(وهو القرؤ والقرؤ حيض ياطهر وهى القروء والاقراء ج (اكلأت الارض باكياه
شد زمين)زمين اوتلى اولدى كه افعال همزه‌سى صيرورت ايچوندر وكلاء مطلقا
اوت معناسنه‌در ياش اولسون قورى اولسون واول زمينه مكلاء ديرلر وكلاءة حفظ
معناسنه اولمغله كمى‌يى يلدن حفظ ايدن موضعه كه بزم لسانمزده ليمان تعبير اولنور
وچايك كنارينه دخى مكلاء وكلاء تسميه اولنور مرفأ السفينة معناسنه وفى المثل من
مشى على الكلاء قذفناه فى الماء يعنى چاى كنارنده يوروين كمسنه‌يى بزصويه آترز
موضع تهمته واران كمسنه‌يى بزلوم ايدرز ديه‌جك يرده ضرب اولنور (الجأه اليه
ملتجى كردانيد اورابدو) آنى فلان نسنه‌يه التجا اتدردى يعنى اكا محتاج ومضطر
اتدى بيهقى بستم بركارى داشتن عبارتيله تفسير اتديكى بومعنايه مناسبدر وفى الاساس
الجأته الى كذا ولجأته اى احوجته واضطررته (انبأه كذا وبكذا آكاه كرد اورا
بفلان چيز) فلان نسنه‌دن آنى خبردار اتدى نبأ خبر معناسنه نبى لفظى آندن مأخوذدر
مخبر من عندالله معناسنه كه اصلنده نبىء در (انسأ الله اجله تأخير كرد خدادراجلش)
حضرت الله آنك اجلنى تأخير اتدى ونسأه فى اجله دخى بومعنايه‌در (انسأه الدين
تأخير كرد اورا وام) آنك بورجنى تأخير اتدى يعنى وقتى حلول ايتمشكن ينه برآز
زمان مهلت ويردى ثلاثى‌سنك مصدرى نساءدر مد ايله يقال من سره النساء ولانساء
فليخفف الرداء وليباكر الغداء وليقل غشيان النساء (انشأ شعرا ازخود شعر كفت)
كندودن شعر سويلدى (انشأت الريح السحابة برانكيخت باد ابررا) ريح بولودى
قوپاردى يعنى احداث اتدى واول ظهور ايدن سحابه نشاء ديرلر (انشأالله بيافريدش
خدا) حضرت الله آنى خلق اتدى (انشأ يفعل كذا آغاز كرفت كردن فلان كاررا)
فلان ايشى ايشلمكه شروع اتدى ❊ ب (اترب الرجل توان كرشد مرد) رجل غنى
اولدى معلوم اوله كه تراب طوپراق معناسنه اولمغله ترب الرجل ديوب فقير اولدى
معناسنى مراد اولديغى زياده فقرندن ترابه ملاصق اولدى معناسنى ملاحظه‌سيله‌در
وعرب بددعا مقامنده تربت يداك ديرلر فقير اولوب خيره اصابت اتمه معناسنه
واترب الرجل ديوب مستغنى اولدى معناسى مراد اولنديغى شومرتبه مال فراوانه
مالك اولدى كه تراب مقدارى كثرتى وار ملاحظه‌سيله‌در لهذا بركمسنه فقير ايكن

عند مزده موجود
اولان نسخ متعدده
پناه كرفت اورا عبارتى
ايله تفسير عامه كتب
لغته مخالف ملاحظه
اولنور منه

غنی اولسه اترب بعدما ترب دیرلر (اترب الکتاب خاك افشاند نوشته‌را) مکتوب اوزرینه طوپراق صاچدی و فی الحدیث اتربوا الکتاب فانه انجح للحاجة (اتعبه برنجانیدش) آنی انجدیکه اکا زحمت ویردی تعبیر اولنور ویقال استخراج المعماء متعبة للخواطر وفی المثل اتعب من رایض مهر (اتغبه هلاك کردش) آنی هلاك اتدی (اثقب النار روشن کرد آتش‌را) آتشی ایدین اتدی یعنی اوزرینه قوری نسنه قویوب علولندردی واول نسنه‌یه ثقوب دیرلر وبرکسنه‌نك صقالنك اطرافی آغارمغه باشلاسه ثقب الشیب فی لحیته دیرلر (اجذب جناب القوم باقحط شد حوالی مردمان) قومك اطرافی قحط اولدی (وهو الجذب) قحط که خصب مقابلیدر جدوب ج والجدوبة یقال جدب المکان جدوبة ومکان جدب وجدیب مصنف نوابغ ده دیدی که من کان آدب کان رحله اجدب وفی المثل الجدب امرأ للهزیل یعنی آریق اولان حیوانه قحط مناسبدر فقیر اولان کمسنه غنی اولوب طغیان اتسه ضرب اولنور (اجرب الرجل خداوند شتران یاکو سفندان کرکین شد مرد) اویوزدوه‌لر یاقویونلر صاحبی اولدی رجل (اجلب علیهم بخیله بانك کرد زایشان بلشکرش) قومك اوزرینه عسکری ایله فریاد ایدوب جیغلدی ایلدی (وهی الجلبة آواز لشکر) عسکرك صدا وصیحه‌سی واجلاب جمع اتمك وبرشهردن برشهره بیع ایچون کتوردکلری متاعه جلوبه دیرلر وجراحت ایو اولدقده اوزرنده بتن دری جلیب تسمیه اولنور جلب الجرح واجلب الجرح دیرلر یاره‌نك اوزرنده دری بتسه (اجنب جنابت رسیده شد) جنب اولدی یقال رجل جنب وقوم جنب تجنب واجتنب دخی بو معنایه‌در (احدب کوز پشت کرد) صیرتی کوز اتدی یقال (ناقة حدباء حدبار) زیاده هزالندن صیرتی کوز اولدی معناسنه حدب حروفنه راضم ایدوب رباعی اتدیلر (ومهربان کردانید) ومحبتلو اتدی حدب علیه دیرلر محبت اتدی معناسنه تقول فیه ماشئت من العطف والحدب علی حفدة العلم والادب (احقبه درحقیبه نهاد اورا) انی هکبه‌یه قودی (اخصبت الارض بانعمت فراخ شد زمین) نعمت واسعه ایله اولدی زمین که بوللوق اولدی تعبیر اولنور اجدبت مقابلیدر فلان حصیب الجناب دیرلر سخی معناسنه جدیب الجناب لئیم معناسنه اولدیغی کبی (وهو الخصب فراخی نعمت) نعمت چوق اولمق (اخطب نزدیك آمد شکار) صید قریب اولدی یقال (اخطبك الصید ای امکنك ودنامنك (اذرب تیز کرد) کسکین اتدی سیف ذرب دیرلر کسکین قلیج معناسنه وسلیطه ودل آزار اولان خاتونه ذربة دیرلر (اذنب کناه کرد) کناه ایشلدی (وهو الذنب) کناه ذنوب ج (اذهبه برداورا) آنی سوردی وکیدردی ذهب لفظی

لازمدر کاهی همزه ایله متعدی ایدوب اذهبه وکاهی حرف با ایله متعدی ایدوب ذهب به دیرلر فرضا برمکاندن برنسنه‌یی کیدروب کندو اول مقامده قالسه اذهبه واکر اول نسنه‌یی کیدردکده کندو آنکله معا کتسه ذهب به دیمك کرك وفی المثل ذهبت هیف لادیانها فلان کمسنه اسکی خویین ترك اتمدی دیه‌جك یرده ضرب اولنور وذهب فی ضل ابن أل باطل ایشه شروع ایدن کمسنه حقنده ضرب اولنور ذهب فی الضلال والالال دخی روایت اولنور وذهبت فی الیهیری دخی بو مقامده ضرب اولنور (اذهب المصحف زراند ودکرد مصحف را) مصحفی تذهیب اتدی (ارجبه بزرك داشت اورا) آنی تعظیم اتدی (ارحب فراخ شد یافراخ کرد) واسع اولدی یاواسع اتدی (ارقبته دارا رقبی کرد اورا سرای را) سرایی اکا رقبی اتدی ارقابدن مأخوذدر که ایکی کمسنه بری برینك موتنه مترقب اولمقدن عبارتدر ورقبی الدار اکا دیرلر که بر کمسنه برسرایی آخر کمسنه‌یه شو وجهله قول وقرار ایده لر که اکر بن سندن اول هلاك اولورسم سرای سنك اولسون اکر سن بندن اول هلاك اولورسك بنه‌خانه بنم اولسون (ارکبه الفرس برنشاند اورا براسب) آنی آته بندردی یقال (استرکبته فأرکبنی) وفی المثل ارض من المرکب بالتعلیق یعنی امرك عظیمندن صغیری ایله قناعت ایله بعض حاجت ایله قناعت ایله دیه‌جك محلده ضرب اولنور (ارهبه بترسانید اورا) آنی قورقوتدی رهبدن مأخوذدر قورقمق معناسنه یقال الرهباء من الله والرغباء الی الله والنعماء بید الله وتقول یقشعر الاهاب اذا وقع منه الارهاب وفی المثل رهبوت خیر من رحموت ورهباك خیر من رعباك یعنی خلق سندن خوف اتمك خلق سکا مرحمت اتدکلرندن خیردر زیرا خوف عظمتدن ومرحمت ضعف وذلدن ناشیدر (اسهب فی کذا ازاندازه بیرون رفت درفلان کار) فلان ایشده حدی تجاوز اتدی (اسهب فی الکلام) دیرلر اطناب اتدی معناسنه وهو مسهب هانك فتحیله نوادردندر کسر ایله جائز دکلدر (واسهب الرجل) دیرلر برکمسنه‌یی یلان صوقغله عقلی کتسه (اشرب الابیض حمرة آشا مانیده شد سپید سرخی‌را) آق نسنه‌یه قیرمزیلق ایچوریلدی یعنی آق اولان نسنه‌یه قیرمزیلق مختلط اولدی که آق قیرمزی‌یه مائل قیلندی دیو تعبیر اولنور واشراب آمیختن ایله تفسیر اولندی (اشرب فی قلبه حبه آشا مانیده شد دردل او دوستی وی) آنك قلبنده فلان نسنه‌نك محبتی ایچریلدی قال الله سبحانه واشربوا فی قلوبهم العجل حب العجل تقدیرنده‌در وبرکمسنه القا اولنان کلامی کرکی کبی فهم اتسه شرب ماالقی علیه دیرلر واشراب الشیء دیرلر بویوتی اوزادوب برنسنه‌یه نظر اتسه (اصحبه شیئا بیاری داد اوراچیزی) برنسنه‌یی اکا یولداش اتدی

جمع صیغه سیله ذکر اولندیغی هیف اسم جنس اولدیغنه بناءدر ولام الی معناسنه دریعنی هیف اسکی عادتنه عودت ایدوب اسمکه باشلدی وعادتی اشیایی قورو تمقدر (منه)

مرکب جائزدرکه رکوب معناسنه اوله پس معنای مثل بودرکه اکردابه‌یه رکوب ممکن اولمزسه بعضی متاعکی اکا تعلیق ایله قانع اول مرکوب معناسنه دخی اولمق جائزدر پس معنی بودرکه اکردابه‌یه همیشه رکوبه قادر اوله‌مزسك نوبت ایله رکوبه قناعت ایله کذا فی المجمع (منه)

ابن الاعرابی نوادرده دیدی که افعل وزننك اسم فاعلنده مفعل دیرلر عینك کسری ایله مفعل کلمز عینك فتحی ایله الا اوج کلمه ده احصن فهو محصن واسهب فهو مسهب والفج فهو ملفج ای صار مفلسا وابن البری ابو علی بغدادیدن نقل ایتدی که برکمسنه خطا اولان کلامده اطناب ایتسه رجل مسهب دیرلر هانك فتحی ایله واکر صواب اولان کلامده اطناب ایتسه رجل مسهب دیرلر هانك کسری ایله (منه)

ودخی اصحب فلان دیرلر برکسنه‌نك اوغلی رجولیت مرتبه‌سنه بالغ اولسه کویااول
فرد ایدی صکره یولداش صاحبی اولدی واصحب الماء دیرلر یوزی یوصون باغلاسه طحلب
معناسنه زیرا صاحب طحلب معناسنه کلور وتویی یولنمش دری‌یه ادیم مصحوب وقابوغی
صویلمش آغاجه عود مصحب دیدکلری قیل دری‌یه وقابوق اغاجه مصاحب
اولدیغی ایچوندر (اضرب عن الامر دست بداشت از کار) ایش ال کتوردی یعنی فارغ
اولدی عن ایله متعدی اولور واضرب فی بیته دیرلر برکسنه خانه‌سنده مقیم اولسه واول
یلان که اصلا حرکت اتمیه مضربه دیرلر (اطربه الفرح والغم بی آرام کرد اوراشادی
یااندوه) بی قرار اتدی آنی سرور یاغم طرب برخفت درکه فرح‌دن وغمدن حاصل اولور
(وهوالطرب) واول بی آرام لغه طرب دیرلر (اطلبه روا کرد حاجتش را) آنك حاجتنی
روا اتدی یقال (طلب منی فاطلبته ای اسعفته) (اطلبه الفقر بطلب کردن انکیخت اورا
درویشی) فقیرلق آنی سؤاله تحریك اتدی یعنی فقیر اولدیغندن دریوزه اتدی اضداد
دندر وصو ومرعی اوزاق اولسه اطلب الماء والکلأ دیرلر یعنی طلبسز نائل اولنماز
وفی المثل اطلب تظفر یعنی طلب ایله که مراده نائل اوله‌سن مقصوده طلبی ترغیب مقامنده
ضرب اولنور قالوا الظفر ثان للطلب وبرقویننك صویی درین‌ده اولسه بئر طلیب دیرلر
(اطنب فی کذا دور اندرشد در فلان کار) فلان ایشده اوزاق کتدی که اوزاتدی تعبیر
اولنور یقال (اطنب فی الکلام ای بالغ فیه) (اعتبه خوشنود کرد اورا) آنی خوشنود وراضی
اتدی (وهی العتبی خشنود کردنی) راضی اتمك برکسنه برکسنه‌یه اساءت اتمکدن رجوع
ایدوب مسرور اتمکه شروع اتسه اعتبنی فلان دیرلر (اعجبه الشیٔ بعجب آورد اوراچیز)
آنی نسنه عجبه کتوردی یعنی ادراك امر غریب اتدردی لهذا مشعبده ابو العجب تسمیه اولنور
وهر امر عجیب احداث ایدن کمسنه‌یه دخی دیرلر (اعجب بنفسه خوش آمد خودرا
خویشتن) کندی‌یه کندی خوش کلدی که کندو کندویی بکندی تعبیر اولنور
وآندن عجب ایله تعبیر ایدرلر وبو معنا تکبره مؤدی اولمغله عبارت مذکوره کبر آورد
عبارتیله دخی تفسیر اولندی واستعجب زیاده تعجب اتدی معناسنه‌در وفی المثل عجب
من ان یجیٔ من جن خیر قصیر القامه اولان کمسنه‌دن خیر کلمز دیه‌جك یرده ضرب
اولنور واعجب حیا نعمه حی برکسنه‌نك اسمی درکه برکسنه آندن سؤال اتدی اصلا
برنسنه ویرممکله بو معنادن غیریلره شکوی اتدکده بو مثلی ایراد اتدیلر یعنی حی دولتنه
مغرور اولمغله بخل اتدی بخیل حقنده ضرب اولنور (اعرب کلامه پیدا کرد
سخنش را) کلامنی آشکاره اتدی یعنی فصاحت اوزره سویلیوب اعرابنده لحن اتمدی
(اعشبت الارض باکیاه شد زمین) اوتلو اولدی یعنی اوتی بتدی (وارض معشبة

ابن الانباری اطنب
فلان فی کذا عبارتنك
معنا سنده دیدی که
اول شیئك وصفنده
جهد ومبالغه ایتدی
وهر نسنه‌یه جد وسعی
ایدن کمسنه‌یه مطنب
دیرلر ولفظ اطناب
طنب‌دن مأخوذدر
فی الفرس طنب دیرلر
ظهرنده طول اولسه که
فرسده عیبدر واول
فرسه اطنب دیرلر
مؤنثی طنباء در (منه)

وعاشبة زمین کیاه ناك) اوتلو زمین (اعشبت انزل) یعنی اوته اصابت اتدم پس بو مقامه
نزول ایدرم وتقول ابقل واديهم واعشوشب واستأسد فیه النبت واغلولب واعشوشبت
الارض مبالغه ایچوندر وارض فیه تعاشیب دیرلر اکر متفرق اوت بتسه وعشب
یاش اوت معناسنه قورو اولمدقجه حشیش دیمزلر و فی المثل عشب ولا بعیر یعنی
اوت چوق لکن اکل ایده‌جك دوه یوق اول بخیل حقنده ضرب اولنور که مال
فراوانی وار ایکن کندویه و غیری‌یه انفاق اتمز (اعطبه هلاك کردش) آنی هلاك
اتدی عطبدن مأخوذدر هلاك اولمق معناسنه تقول رب اکلة من رطب کانت سببا
فی عطب (اعقبه ندما عاقبت داد اورا پشیمانی) عاقبتنده پشیمانلق ویردی یعنی اول بر
ایشی ایشلدی صکره پشیمان اولدی (اغرب فی کلامه غریب آورد در سخنش) سوزنده
غریب ونادر اولان کلام ایراد اتدی یقال (تکلم فأغرب ای جاء بغرایب الکلام
ونوادره) وبرکسنه کلامنی افصاح ایدوب نوادر ایرادایلسه اعرب فی کلامه واغرب
دیرلر چوق کولسه اغرب فی ضحکه دیرلر وبرمملکت اوجوزلق وبوللق اولسه ارض
لایطیر غرابها دیدکلری غراب اوجوزلق وخصب ورخاسی اولان زمیندن مفارقت
اتمدیکی ایچوندر (اغضبه بخشم آورد اورا) آنی غضبه کتوردی که طارلتدی تعبیر
اولنور وبرکسنه سریع الغضب اولسه اکا غضبه دیرلر وحیاتده اولان کمسنه‌یه
غضب اتسه غضب لفلان وهلاك اولمش کمسنه‌یه غضب اتسه غضبت بفلان دیرلر
وفی المثل غضب الخیل علی اللحم الدلاص نفعی اولمیان محلده غضب ایدن کمسنه حقنده
ضرب اولنور والغضب غول الحلم یعنی غضب عقله غالب اولوب هلاك ایدر ویقال
أیة غول اغول من الغضب (اقربت الحامل نزدیك شد زن آبستن بزادن) حامل اولان
خاتون وضع حمل اتمکه قریب اولندی (اکتبه قصیدة بنوشتن داد اورا) قصیده
یازمغه اکا برقصیده ویردی (واکتبنی هذه القصیدة) بکا شو قصیده‌یی یازکه املها
علی معناسنه (اکثبه الصید نزدیك آمد بوی شکار) صید اکا یقین کلدی کثب‌دن
مأخوذدر قرب معناسنه اساسده دیدی که اکثبك الصید ای امکنك من کاثبه یعنی
صید سکا شول مرتبه قریب اولدی که سکا اوموز باشنه رمی اتمکه امکان حاصل
اتدی وکثبه بیوك چناق طلوسی سوده دیرلر جمعی کثب کلور فلان یخطب الکثب
وخاطب الکثبة امثالدندر اصلی بودرکه برکسنه برقومه قیزدیله‌مك بهانه‌سیله کلور
اقصای مرادی بکا ضیافت اتسونلر دیمك (ورماه من کثب بینداخت اورا از نزدیك
صیده رمی اتدی قریبدن (اکذبه دروغ زن یافت اورا) آنی یالانجی بولدی که همزه
وجدان ایچوندر ابخلته کبی وتاجده اکذاب لفظی هویدا کردن دروغ کسی وبر دروغ

بعض نسخه‌ده واغرب
فی ضحکه قهقهت خندید
عبارتی واقع اولدی
(منه)

وفلان کمنه یهودی
دیه‌جك محلده انه من
المغضوب علیهم دیرلر
کذا قاله المصنف
فی الاساس (منه)

داشتن ایله دخی تفسیر اتدی (الهب النار بیفروزانید آتش‌را) آتشی علولندردی
وصوسز کسنه‌یه لهبان ولهثان دیرلر ولهب آتش علوی درکه لسان النار وفارسیده
زبانهٔ آتش دیرلر وابولهب کنیه‌سی زیاده جالی اولدیغی ایچوندر بیهقی الهاب
لفظنی نیك دویدن اسب عبارتیله دخی تفسیر اتدی (انجب الرجل فرزند
کوهری زادمردم) رجل اصیل وکزیده ولد طوغوردی یعنی نجیب ولدی دنیایه
کلدی ونجیب کریم معناسنه‌در (انشب فیه اظفاره سخت کرد روی ناخنهایش‌را)
اکا طرناقلرینی محکم باتوردی وبوغازده کموك طورسه نشب العظم فی الحلق دیرلر
(انهبهم المال بتاراج داد ایشان‌را خواسته‌را) آنلره مالی یاغما اتدردی ونهب
غنیمت وانتهاب هر کس استدیکنی آلمق معناسنه‌درکه قاپشمق تعبیر اولنور وخلق
بر کمسنه‌یه طعن اتسه‌لر نهب الناس فلانا وکلب بر کمسنه‌نك باجاغنه یاپشسه نهب
الکلب عرقوبه دیرلر وفی المثل لاتدع کلبك ینهب الناس (وهو النهب یغما کردن)
یغما اتمك نهاب ج یقال وقعوا فی النهاب والنهابیر * ت (اثبت الشیٔ استوار کرد
چیزرا) نسنه‌یی محکم اتدی وخسته‌لك بر کمسنه‌دن مفارقت اتماسه اثبته السقم دیرلر
ورجل ثبت وثبیت عاقل ومتماسك معناسنه وبدعا مقامنده اثبت الله لیدك دیرلر
یعنی حضرت الله سریکی دائم اتسون سکا (اثبت اسمه فی الدیوان بنشت نام
ویرا دردیوان) اسمنی دفتره یازدی (اخبت الله والیه فروتنی کرد مرد خدای‌را)
حضرت الله‌ه تواضع اتدی خبت دن مأخوذ درالمطمئن من الارض معناسنه
(اسحته هلاك کردش) آنی بالکلیه هلاك اتدی وفی الصحاح اسحته ای استأصله
(اسکته خاموش کرد اورا) آنی اسکات اتدی که صوصدردی تعبیر اولنور
وسکیت دائم السکوت معناسنه در وبیلان که ناکهانی صوقه خبردار دکل ایکن
اکا حیهٔ سکات دیرلر وفی المثل سکت الفا ونطق خلفا احنف مجلسنده بر کمسنه وافر
زمان ساکت اولدی که احنف تعجب اتدی بعده دیدی که یاابا بحر سن شو
مسجدك شرفه‌سنده مشی اتمکه قادرمیسن احنف بومثلی ایراد اتدی ابن السکیت دیدی
که براعرابی برمجلسده ضرطه ایدوب شرمنده اولدی پارمغیله دبرینه اشارت ایدوب
انها حلف نطقت خلفا دیدی (اصمته م وفی المثل الصمت حکم وقلیل فاعله لقمان حکیم معناسنه
حکم وقلیل فاعله لقمان حکیم حضرت داود علیه السلام حضورینه واروب کوردی که درع
نسج ایدر یاپدیغکز نه‌در دیو سؤال اتمك مراد ایتدی ینه سکوت ایتدی حضرت داود
درعی اتمام ایدوب اپاغ اوزرینه قالقدی وکیدی ودیدی که نعم اداة الحرب پس لقمان
مثل مذکوری ایراد ایتدی وفی مثل آخر الصمت یکسب اهله الجنة) یعنی صمت صامت

ومعصوم سکوت
ایتسون ایچون الینه
ویردکلری نسنه‌یه سکیته
دیرلر ودخی رقیة
الکلب العظم فحواسی
بیت سخن بد بدهن
میکذرد موذی را
سخنش تلخ نخواهی
دهنش شیرین کن
مضمونی اوزره بد کویلرك
اغزینی طوتمق ایچون
ویردکلری نسنه‌یه سکاته
دیرلر (منه)
مصنف مستقصی ده
بووجه اوزره بیان
ایتدی صاحب وسیط
دیدی که مثل مذکورك
معناسنه بودرکه بیك
کلمه دیه‌جك یرده
سکوت ایدوب خطا
وقبیح سویلدی (منه)

خلقك محبتنه باعث در لساندن امین اولدقلری ایچون قلت کلامی مدح محلنده ضرب
اولنور (اشمت به العدو شادمان کرد بدو دشمن‌را) فلان نسنه ایله دشمنی مسرور ایتدی
ولیلهٔ شدیده‌یه مبتلا اولدی دیه‌جك یرده بات بلیلة الشوامت و بات طلوع الشوامت
دیرلر یعنی شماتت ایدن اعدانك مسرور اوله جغی وجه اوزره کیجه‌لدی ✻ اکثم بن صیفی
دیدی که الشماتت لؤم یعنی بر کمسنه ناسك نکبتنه مسرور اولمز مکر بد اصل اوله قال بیت
وقل للشامتین بنا افیقوا ✻ سیلقی الشامتون کما لقینا ✻ حضرت ایوب حدیثنده واقع اولدی که
سؤال ایتدیلر که یاایوب مبتلا اولدیغکز بلادن عظیم بلا وارمیدر ایوب دیدی که شماتة
اعدایم مبتلا اولدیغم بلادن اشددر (اعنته دررنج افکندش که ازو بیرون نتواندشد)
بر زحمته براقدی که آندن خلاص ممکن دکل عنت دن مأخوذدر مشقت معناسنه وعنت
العظم دیرلر کموك قیریلوب صاردقدنصکره بر نسنه طوقنوب آزرده ایتسه و بر کمسنه
بر کمسنه‌نك خطاسنی طوتمق ایچون بر نسنه سؤال اتسه تعنت دیرلر (افلته برهانیدش)
آنی قورتاردی (افلت بنفسه خودش رست) کندی قورتلدی و بر نسنه فجأة بلاتدبیر
وتردد ظهور اتسه کان ذلك الامر فلتة دیرلر وفی المثل افلت وانحص الذنب معاویه‌نك
قصری قربنده بر کنیسه بنا اولنمشیدی تخریب اتمکه حیله ایدوب قیصر طرفنه بر کمسنه
کوندردی که واروب قیصر حضورنده اذان اوقویه اول کمسنه اذانه شروع ایتدکده
قیصر حضورنده حاضر اولان بطارقه مزبوری قتل مراد ایتدیلر قیصر نهی ایدوب
دیدی که بن سزك عقلکز وار ظن ایدر ایدم معاویه مزبوری بو طرفه کوندرمکدن
مقصودی بن آنی قتل ایدرم باخصوص که رسول در بو بهانه ایله هر مستأمنی قتل
وکنیسه‌لری هدم ایده پس اول کمسنه‌یه اکرام وتجهیز ایدوب عودت ایتدیردی
معاویه مزبوری کوردکده مثل مذکوری ایراد ایتدی یعنی مزبور خلاص اولدی
لکن قویروغنك قیللری طاغلدی مزبور کمسنه دیدی که کلا انه لبهلبد یعنی یوق یوق
قویروغك قیللری طاغلمامشدر واصل مثل بودرکه بر کمسنه بردوه‌نك قویروغندن
طوتمش ایدی دوه فرار ایدوب قویروغنك قیللری النده قالدی بلایه واقع اولمغه
قریب اولمش ایکن خلاص اولان کمسنه حقنده ضرب اولنور ✻ وافلت وله خصاص
شدتدن خوف ایدرك خلاص اولان کمسنه حقنده ضرب اولنور (انبت الله الغلام
بپرورد خدای کودك‌را) حضرت الله تعالی معصومی پرورده ایدوب بویوتدی
پس متعدی اولور (انبت الغلام موی زهار برآورد کودك) معصوم بلوغه کلوب
قاسغینك قیلی بتدی پس لازم اولور (انصت له وانصته کوش داشت اورا) اکا
قولاق طوتدی یعنی استماع ایتدی قال بیت اذا قالت حذام فانصتوها ✻ فان القول

زوزنی انبات لفظنی
رستن ورویانیدن ایله
تفسیری مصنف قولنه
مناسبدر (منه)

ماقالت حذام ٭ ث (احدث شیئا ازنو پیدا کرد چیزرا) نسنه‌یی یکیدن پیدا ایتدی
(احدث الرجل حدث کرد مرد) رجل حدث ایتدی نقض وضوء ایتدی دیدکلری
کبی وحدیث قدیم مقابلیدر اخذنی ماقدم وحدث دیرلرکه قدم لفظنه موازن
اولسون ایچون دالی مضموم قیلنور بو موضعدن غیری موضعده مضموم اولمز وحدث
امر دیرلر واقع اولدی معناسنه وخبر جدید استماع ایتدم دیه‌جك محلده استحدثت
خبرا دیرلر وفی المثل حدث حدیثین امرأة فان لم تفهم فأربع صاحب وسیط دیدی که
خاتونه بر کلامی ایکی کره سویله اکر فهم ایتمزسه تضعیف ایدوب درت کره سویله
ابو عبیده‌دن بو وجه اوزره روایت اولندی ودخی دیدی که بنم رأیم بودر که خاتونه
بر کلامی بر کره سویله اکر فهم ایتمزسه بر دخی سویله ینه فهم ایتمزسه فارغ اولوب
دخی سویله واحادیث الضبع استها عرب زعم ایتدیلرکه کفتار طوپراغه یووالنوب
چوملور وفهم اولنمیه‌جق الفاظ ایله تغنی ایدر واول الفاظه احادیث استها دیرلر
کلامنده خلط ایدن کمسنه حقنده ضرب اولنور صاحب دره دیدی که اول کلام
طویل که معناسی فهم اولنمیه اکا رقیة الحیة دیرلر ابو حاتم اصمعیدن روایت اتدی که
خلف احمردن استماع اتدم دیدی که بن بو وقته دك ظن ایدر ایدم که ییلان افسوننده‌ن
اوزون افسون اولمیه شمدی واقف اولدم که رقیة الخز آندن اطول ایمش مراد
خلقك مال طلبی ایچون تکلف اتدکلری نظم ونثر وتألیف کتب‌در (احرث الدابة
لاغر کرد ستوررا ازبسیار راندن) چوق سورمکدن دابه‌یی آریق ایتدی
(ارغث شیرداد) سود ویردی وهر مرضعه‌یه رغوث وممه‌ده اول طمرکه آندن
سود نازل اولور غثا دیرلر وفی المثل آکل من برذونة رغوث ٭ احمر دیدی که مرغوث
اول کمسنه‌درکه هر سؤال ایدن کمسنه‌لره مالنی ویروب برشیء قالمیه (اکرثه غمکین
کرداورا) آنی مغموم اتدی (البثه دیرداشتش) انی کچ طوتدی یعنی اکلندردی امکثه
کبی ٭ ج (ابهجه شاد کرداورا) انی مسرور ایتدی ابتهاج سرور معناسنه‌در (اثلجه
کشاده کرد دلش را) قلبنی کشاده ایتدی جوهری دیدی که ثلجت نفسی ای اطمئنت
اساسده مثلوج الفؤاد احمق وبلید معناسنه‌در وحفر حتی اثلج زمینی اول مرتبه قازدی که
چاموره بالغ اولدی (احرجه الی کذا ٭ بتنك آورد اورا بفلان کار) آنی فلان ایشه
مضطر ایتدی یقال (احرج السبع الی مضیق حتی اخرجه) یعنی جانوری بر طار موضعه
قیصارلادی که آخرنده طشره چیقاردی وحرجه نصیب معناسنه‌در کابك صید
ایتدی که شکاردن کندویه دخی حصه ویرکه آوه قانقسین دیه‌جك یرده احرج کلبك
فانه ادعی للصید دیرلر وحرج بونجوق ودع معناسنه بوغازی بونجوقلی کلبه کلب محرج

بیهقی احداث لفظی آهن بزدو دن ایله دخی تفسیر ایتدی یعنی دمورك پاسنی آچدی (منه)

بو معنایه کوره فاربع بانك کسریله کفت عن حدیثها معناسنه اولور قاله صاحب الوسیط (منه)

دیرلر (اخدجت الناقة ولدها ٭ بچهٔ ناتمام شده آورد شترماده) ناقه‌یا کسیك یاوری
طوغوردی واول ناقه که وقتندن اول یاوری طوغوره خواه ولدك خلقتی تام
خواه غیر تام اکا خادج وولدی ناقص الخلقه طوغورسه اکا مخدج دیرلر خواه وقتنده
وخواه وقتندن اکسکده اخدج امره دیرلر برکمسنه ایشنی محکم ایتمسه وانضج امره
دیرلر محکم ایتسه یقال انضج رأیك انضاجا ولا تخدجه اخداجا (اخرجه الی مکان
کذا بیرون کرد اورا بفلان جای) آنی فلان موضعه چیقاردی وعام مخرج دیرلر
سنه‌نك بعضنده خصب وبعضنده قحط اولسه وخرج الغلام دیرلر اوقودیغی
لوحك بعضنی یازوب وبعضنی ترك ایتسه واول کتاب که کاتب تحریر اتدکده فصل وباب
موضعلرینی آچوق ترك ایلسه اکا مخرج دیرلر وبرکمسنه امورنده متصرف اولسه
اکا خراج وولاج (ادرج الکتاب درنوردید نوشته را) مکتوبی دوردی طیه
معناسنه ومکتوبك ایچنه قایعه وضع ایدوب مکتوبی طی اتسه ادرج الکتیب فی الکتاب
دیرلر (وفی درج الکتاب کذا درنورد مکتوب چنین هست) طی مکتوبده یعنی
دروننده شویله نسنه یازلمش وفی المثل اکذب من دب ودرج یعنی کبار وصغارك
یالانجیسی یاخود احیاء وامواتك اکذبی (ادلج دراول شب رفت) کیجه‌نك اولنده
کتدی یعنی اخشامدن قالقوب صباحه دك یورودی (و هو الدلج والمدلجة رفتن
دراول شب) کیجه اولنده کتمك یقال (من اراد الفلج فعلیه بالدلج) وادلج القوم
دیرلر کیجه اولنده کتسه‌لرکه ثلاثی‌ده اسمی دلجه‌در دالك ضمیله وادلج القوم دیرلر
کیجه آخرنده کتسه‌لرکه اسمی دلجه‌در دالك فتحیله تقول الدلجة قبل البلجة کشاده‌کی
وقنفذ کیجه وقتی بوتون کزدیکی ایچون ابو المدلج دیو کنیه اتدیلر وفی المثل فلان
یحول بین المدلجة والمنجاة مدلجه قویو ایله حوض مابیننه ومنجاة قویودن دولاب
دوندورن دوه‌نك دور ایتدیکی موضعك نهایتی مابیننه دیرلر ایکی رأی میاننده متردد
اولان کمسنه حقنده ضرب اولنور ودالج اول کمسنه‌درکه قوغه ایله صویی قویودن
آلوب حوضه بوشالدوب ینه دونوب قویویه کلور وفلان کمسنه‌نك کوزلری
چوق یاش دوکدی دیه‌جك موضعده وکفنت عیناه وکیف غربی دالج دیو ضرب
اولنور (ادمج الشیء درنوردید چیزرا) برنسنه‌یی برنسنه‌یه دوردی بیهقی دیدی
ترکیب مذکور انطوا وستر معنالرینی افاده ایدر لهذا سرا واقع اولان صلحه صلح
الدماج دیرلر وادماج محکم ایتمك معناسنه دخی کلور ولیل دامج وامس ملتف الظلام
وبرکمسنه کلامنی محکم النظم ایراد اتسه ادمج کلامه دیرلر (ارتج الباب سخت
بست دررا) قپویی محکم باغلادی وقپو ماندالنه مرتاج دیرلر ورتج بالتحریك ورتاج بیوك قپو

معناسنه‌در بعضیلر دیدیلرکه رتاج اول بیوك قپودرکه قاپانوب اورته‌سنده کوچك قپو اوله که دخول وخروج آندن اوله ومرتج طار یول معناسنه‌در یقال (زلوا عن المناهج فوقعوا فی المراتج ارتج علی المتکلم سخن بسته شد برسخن کوی‌را) سوزی سویلین کمسنه‌یه سوز باغلاندی که سویلمز ایکن حصر اولدی تعبیر اولنور وفی کلامه رتج ای تتعتع (ارعج البرق پیوسته درخشید برق) پی درپی لمعان ایتدی برق وبر کمسنه‌نك مالی چوق اولسه ارتعج ماله دیرلر (ارهج کرد برانکیخت) توز قوپاردی رهجدن مأخوذدر توز معناسنه ثار الرهج توز قوپدی واثارالرهج توز قوپاردی معناسنه‌در وبر کمسنه قومی میانده فتنه‌پیدا اتسه ارهج بینهم دیرلر (ازعجه ازجای برانکیخت اورا) آنی یرندن قوپاردی ازعجه من بلده دیرلر اقره‌مقابلی (اسرج الدابة زین نهاد ستوررا) دابه اوزرینه ایرقودی که‌ایرلدی تعبیر اولنور (اسرج السراج برافروخت چراغ‌را) چراغی یاقدی (ووضع المسرجة علی المسرجة) چراغی چراغ اوزرینه قودی سرجوجه طبیعت وطریقت معناسنه‌در وبر کمسنه سوزینه یلان قاتار دیه‌جك یرده انه لسراج مراج دیرلر (افرجه راه‌واداد اورا) اکا یول آچدی کچسون ایچون یقال (افرج الناس عن طریقه ای انکشفوا) وکتم سر ایتمیان کمسنه‌یه فرج دیرلر فانك کسریله فرج دخی بو معنایه‌در فا ورانك ضمه‌لریله (املج ولده شیرداد بچه‌اش‌را) یاوروسنه سود ویردی وبر کمسنه زیاده لئیم‌در دیه‌جك یرده انه ملجان ومصان دیرلر یعنی زیاده لؤمندن قومشیلری حلب صداسن اشتمیه‌لر دیو دونك ممه‌سنی امر (انضج اللحم بپخت کوشت‌را) اتی بشوردی ولحم ناضج ونضیج پشمش ات وانضج رأیه احکمه (انهج الطریق هویدا شدراه)یول ظاهر اولدی نهج ومنهج ومنهاج طریق واضح معناسنه‌در وفی النوابغ السنة منهاجی ومنها اجیٔ (امهج بشتافت)یقال امهج الفرس ای اسرع ٭ح (ابحجه شاد کرد اورا) آنی مسرور ایتدی (بحج بالشیٔ) دیرلر فلان نسنه ایله مسرور اولدی معناسنه (ابرحه بزرك کرد انیدش)تفصیل اتدی که اولوله‌دی تعبیر اولنور وبر کمسنه‌یه مشقت ویردی معناسنه‌در لهذا شدایدودواهی‌یه نبات برح دیرلر(اترحه غمکین کردش) آنی مغموم ایتدی یقال ماالدنیا الافرح وترح ومامن فرحة الاوبعدها ترحة وعیش ترح ای شدید وقلیل الخیر اولان کمسنه‌یه ترح دیرلر(اربحه سود داد اورا) اکا فائده‌ویردی واول فائده‌یه ربح وربح دیرلر یقال البر خیر تجارة رباحا والبار اضوء الناس مصباحا (اسجح نیك عفو کرد) ایو عفو ایتدی یقال اذا ملکت فاسجح ای احسن ویول اورته‌سنه سجح الطریق دیرلر یقال من طلب بالحق ومشی و سجحه

وفی الاساس لاتفش سرك فانه فرج ی لا یکتم السرولاتنظر الیه فانه فرج ای لایزال بیده وفرجه لسان ترکیده کتم سر ایتمین کمسنه‌یه اغزی آچقدر دیدکلری معنای مذکور دن مأخوذ اولمق ملاحظه اولنور منه

وفی التاج الاهتاج کهنه شد جامه ودمابر افتادن یعنی ثوب کهنه اولمغه باشلامق وقبه صولومق حین موتده اولدیغی کبی (منه) بعض نسخه‌ده بی قرار کرد اورا عبارتیله ترجمه اولندی واول خاتون که بر برده قرار ایتمیه اکا مرغاح دیرلر (منه)

اوصله الله الی نجحه سجحه طبیعت معناسنه‌در سجیه کبی (اسمح منقاد کشت)مطیع اولدی یقال (اسمحت قرونته) نفسی منقاد اولدی معناسنه وسمح البعیر ذل بعد الصعوبة (اصبح ببام داددرشد) صباحه قریب اولدی ویقال اصبح یارجل ای انتبه من غفلتك واویومش کمسنه‌یه اصبح دیرلر استیقظ معناسنه وفی المثل اصبح فیما دهاه کالحمار الموحول خلاصی ممکن اولمیان بلایه مبتلا اولان کمسنه حقنده ضرب اولنور (اصفح سائل‌را رد کرد) سائله نسنه‌ویرمیوب رد اتدی یقال (صفحت عنه) ای اعرضت من ذنبه (اصلح الامر بصلاح آوردکاررا) ایشی اصلاح اتدی (اقمح سربرداشت) باشین یوقاری قالدردی (اقمحه الغل) دیرلر بوغازینه ووردقلری باغدن یوقاری قالدرسه وقمح البعیر عن الماء دیرلر صوصواق یاطویدیغندن دوه‌باشین یوقارو قالدرسه (القح الفحل الناقة آبستن کرد کش شترماده‌را) دیشی دوه‌یی ارکك دوه‌حامل ایلدی (امرحه نشاطی کردش) آنی مسرور اتدی افراطاوزره‌وعرب برکمسنه اوق آتوب نشانی وورسه مرحی دیرلر که کلمهٔ تعجب‌در و کوزی یاشلیدر دیه‌جك یرده عینه ممراح دیرلر (املح القدر نمك بسیار افکند دردیك) چوملکه چوق طوز قودی که حتی طعامی افساد اتدی واصلاح ایده‌جك مرتبه قوسه‌لر ملح القدر دیرلر وطوزلی صویه ماء ملح لغت فصیحه‌وماء مالح لغت ردیه‌در کذلك طوزلو بالغه سمك ملیح ومملوح دیرلر مالح دیمزلر (انبح الکلب ٭بلا نیدسك‌را) کلبی اوردردی انبح واستنبح الضیف الکلاب برمعنایه‌در شاعر برقومی زیاده لؤم ایله ذم ایدوب دیدی که **بیت** قوم اذا استنبح الاضیاف کلابهم ٭یقولون لامهم بولی علی النار (انجح الحاجة روا کرد حاجتش‌را) حاجتنی روا اتدی (وانجح الرجل) دیرلر مرادینه نائل اولدی معناسنه ورجل منجح ای صارذا نجح ومقام دعاده انجح الله طلبتك وموضع بددعاده ماافلحت وما انجحت دیرلر وبالله استفتح وایاه استنجح (انکحه امرأة بنکاح داد اورا زنی) اکابر خاتونی نکاح ایله ویردی که تزویج اتدی تعبیر اولنور ونکحة کثیرالنکاح معناسنه ونکح ونکح زمان جاهلیتده عربك عقد نکاحی ایدی نته کم اسرع من نکاح ام خارجة مثانه مورداولان خاتون تزوج مراد اتد کده رجل خطبه‌وقتنده خطب دیوب مزبوره نکح دیرایدی وفی المثل انکح من ابن الغز کبیر المتاع وکثیرالنکاح برکمسنه‌در وانکحنا الفرا فسوف تری سوء عاقبتدن حذرو قتنده ضرب اولنور خ(ابطخ القوم بسیار خربزه کشتند) قومك قاوونی چوق اولدی اقثوا اخیارلری چوق اولدی معناسنه اولدیغی کبی (اسبخ بشوره زاررسید)چوراقلی یره واردی وسبخه چوراقلی زمین معناسنه‌در (اصرخه بفریادرسیداورا) آنك فریادینه یتشدی

جذل اول اغاجدرکه قویی کنارینه اویوز دوه‌لر سورتورسین ایچون نصب ایدرلر (منه)

مورود مثل بودرکه برکمسنه برکمسنه نك قزینی ایستدی بدری راضی اولیوب والده سی راضی او لمغله نکاح ایتدکده بدری بو مثلی ایراد ایتدی فرا حمار معناسنه‌در یعنی حمار کبی خیرمز کمسنه‌یه قیز ویردك عاقبتنی کوررسن (منه)

وهو الصریخ فریاد رس) فریاده یتشن کمسنه که مغیث تعبیر اولنور ومستغیثه
دخی صریخ دیرلر اضداددندر وصراخ مستغیثك فریادی ومغیث قومنه اغاثه
وقتندهاتدی کی فریادی معناسنه در صارخ ومصرخ دخی مغیث معناسنه در
وفی المثل عبد صریخة امة بر ذلیل کندودن ذلیل کمسنهدن استمداد ایتسه
ضرب اولنور (افرخ الطائر جوزه کرد مرغ) قوش یاوری چیقاردی وافرخ
روعك دیرلر خوفك زائل اولدی معناسنه یعنی قلبك خوفدن خالی اولدی ✵ د(اصدالقدر
پوشیدیك را) جوملكك آغزینی اورتدی اطبقها معناسنه واوصدت الباب اغلقته
تقول هوبالشر مرصدوباب العفوعنه موصد (ابردالیه بریدا پیك فرستاد سوی
اوبشتاب) عجله ایلهانك طرفنه رسول کوندردی وابراد صوق صوویرمك
وصوغوتمق معناسنه دخی کلور وصووق صوایله ایصلانمش اتمکه مبرود وبریددیرلر
(ابعدهدور کرد اورا آنی) اوزاق اتدی (اتلد المال خداوند خواسته کهن شد)
اسکی مال صاحبی اولدی تالد وتلید وتلاد مالدرکه صاحبنك عندنده تولداتمش اوله
طارف وطریف مقابلیدر کهغیری یرده تولدایدوب صکره صاحبی عندنه کلمش اولهوبلاد
عجمدهتولدایدوب کوجك ایکن دار اسلامه کتوردکلری کمسنهیه دخی تلید دیرلر
(احجداندك خیرشد) خیری آزاولدی اساسده دیدی که قلة خیر یابخلدن یافقردن ناشیدر
ویقال(مااتت الاجاحدا وجحد(اجهده برنجانیدش) آنی رنجیده اتدی وبرکمسنهنك
طعامهزیادهاشتهاسی اولسهاجهد دیرلر عرثان جاهدیعنی اول مرتبه شهواتدرکه جهد
ایدوب کاسهدهاولان طعامی سیلر سوپورور (احصدالزرع بدرویدن آمد کشت)
اکین بچمکه کلدی یعنی بچهجك وقتی قریب اولدیکهافعال همزهسی حینونت ایچوندر
محصه منجل یعنی اوراق معناسنهدر یقال من زرع الشر حصد الندامة ودخی احصدالحبل
دیرلرایپی محکم بوکدی معناسنه(احفده بشتا بانیدش) آنی سرعت اتدردی (احمده
ستودیافت اورا) انی ممدوح بولدی (احمدفعله ستوده کرد کردارش را) ایشنی ممدوح
اتدی یعنی ثنا اولنهجق ایش ایشلدی که اذم مقابلیدر (اخلده الله فی الجنة جاودان
کرد اورا خدای دربهشت) حضرت الله انك مقامنی جنتدهابدی ایتدی که مخلد اتدی
تعبیر اولنور وخانهده کمسنهلر یوقدردیهجك یرده مابالدار الاصم خوالد دیرلرکه
مراد صاج ایاغی طاشلریدر زیرا مکان خراب اولسه دخی اول طاشلر طورور وبر
کمسنه کج پیراولسهودیشلری دوکلمسه فلان مخلد دیرلرحالت اولی اوزره ثابت اولدیغی
ایچون اسم فاعل صیغهسی اوزره اولورسهاکراسم مفعول صیغهسی اوزره اولورسه
حضرت اللهانی اول حالت اوزرهباقی ایتدیکی ایچون (اخلد الی الارض میل کرد سوی

(زمین

معلوم اولهکه اکثر
کتب لغات معتمده
ومصححهدهرانك ضمی
ایله ضبط اولنمش
وبعضنده فتحی ایله
تصحیح اولنمش کوردم
میدانی قد افرخ روعه
مثلندهذهب عنهخوفه
دیوتفسیر ایتدکدنصکره
ازهریدن شووجهله
روایت ایتدی کهاهل
لغتدن هرکیمهمصا
دف اولدم آیسه
رانك فتحیله روایت
ایتدی انجق منذری
ابوالهیثمدن رانك
ضمیله روایت ایتدی
وافرخ روعهعبارتی
دعا مقامنده واخبار
موقعنده استعمال
اولنور وقد افرخ
روعه عبارتی اخبار
موقعنده استعمال
اولنور فقط (منه)

عورطهخالی اولمسنه
تشبیه طریقی ایلهدر
(منه)

وفی مصادر الزوزنی
الاجحاد نابالیدن
کشت نبات او کین
واوت اوزامق
(منه)

زمین) زمین طرفنه میل اتدی یعنی یرده مطمئن اولوب ساکن اولدی واخلد الرجل
صاحبهدیرلر یولداشندن مفارقت ایتمسه (اخمدالنار واهمدها فرومیرانید آتش را)
آتشی سویندردی وخمدت النار دیرلر علوی ساکن اولوب جمرلری سویونمسه واکر
جمرلری دخی سویونسه همدت النار دیرلر وخمود اول موضعدرکه آنده آتش دفن
اولنور (ارشده لکذا والی کذا ✵ راهراست نموداورا بفلان چیز) طوغری یول
کوستردی اکافلان نسنهیه رشادغی مقابلیدر (ارصدله نکاهبانی کرداورا) انك یولنی
کوزهدوب مترقب اولدی ترقبه معناسنه وارصدت له دیرلر برشیء برخصوص ایچون
مهیااتسه (ارعدت السماء تندر آورد آسمان) فلك رعد کتوردی که کوك کورلدی
تعبیر اولنور وسحا بدن استماع اولنان صوته رعد تعبیر اولنور وارعد الرجل وابرق دیرلر
برکمسنه برکمسنهیی تهدید ایدوب وعید ایلسه وفی المثل رب صلف تحت الراعدة اول
چوق سویلیوب ضمننده اصلا خیر اولمین کمسنه حقنده ضرب اولنور وجاء الرعد والصلیل
دیرلر داهیهٔ عظیمه کتورسه ورعدهصووقدن یاخوفدن لرزان اولمقدر براعرابیدن
سؤال ایتدیلرسن فالوزهجی بیلورمسین دیو جواب ویردیکه نعم اصفر رعدید وقورقاق
کمسنهیه دخی رعدید دیرلر (ارغده خداوندعیش خوش کردش) انی سعت عیش صاحبی
اتدی یقال عیش رغد ورغد وراغد ورغید ای طیب واسع تقول الامن فی المعیشة الرغیدة
اطیب من البرنی بالرغیدة (ارقده بخوا بانیدش) آنی اویوتدی یقال ارقدت المرأة ولدها
ای انامت وایویه قالمشم دیهجك یرده استرقدت دیرلر وفلان خاتون بغایت تنعم وحضور
صاحبهسیدر دیهجك موضعدهی نوام الضحی ورقود الضحی دیرلر وبر کمسنه مسافرینك
رعایتنده اهتمام اتمسه رقدعن ضیفه دیرلر (ازبد البحر کفك بر آورد دریا) دریا
کوپوکلندی وازبدالشیء دیرلر زیاده بیاض اولسهوابیض مزبد ای یقق وخیری اولمیان
سودهزیاد اللبن دیرلر وفی المثل اختلط الخاثر بالزباد حق وباطل مختلط اولدی دیهجك یرده
ضرب اولنور (ازهددرویش کشت) فقیر اولدی وافضل الناس مزهد ای قلیل المال
وآز ایله قناعت ایدن کمسنهیه زهید العین دیرلرکه رغیب العین مقابلیدر (اسجدسرفروکرد
وپیوسته نکریست بآرام) باشنی آشاغی اتدی ودخی سکون اوزره ادامهٔ نظر اتدی (اسعده
صاحبه یاری داد اورایاراو) آنك مصاحبی آکامعاونت اتدی وفی الاساس اسعدت
النائحة الثکلی ای اعانتها علی البکاء والنوح وساعدتها (واسعده الله نیکبخت کردانیدش
خدا) حضرت الله تعالی انی ایو بختلو اتدی که سعادت ویردی تعبیر اولنور انحسه الله مقابلیدر
وفی المثل اسعدأم سعید خیرمی شرمی ونهوارونه یوق دیهجك محلده ضرب اولنور
ویقال ساعدالله اشد وموساه احد (اسفد الدابة برکشنی داشت ستوررا)
دابهیی آیغورلق ایچون طوتدی سفد الطائر دیرلر ارکك قوش دیشی قوشه بنسهمکه

مطرزی ایضاحده
دیدی که مخلد ومخلد
ومخلد بطیء الشیب
اولان کمسنهدرولام
مکسورهٔ مخففه ایله مخلد
مشهور وشایعدر
غوری وولدان
مخلدون عبارهٔ شریفه
سنی ای خلدوا علی
هیئة الوصفاء فلا
یشیبون عبارتیله
تفسیر ایتدی (منه)

جوهری دیدی که
صلف صوبی آزرعدی
چوق سحابدر
بومقامدهقلة خیر معناسی
مراددر مصنف
مستقصیدهدیدی که
قلة النزل والخیر ایله
تفسیر ایتدی وراعده
رعدی چوق سحابدر
ودخی دیدیکه غنی
بخیل حقنده ضرب
اولنور یعنی اول
کمسنهصوبی ورعدی
چوق غمامه کبیدر
لکن خیری آزدر
(منه)

مستقصیدهدیدی که
زباد اول قایمقدرکه
چالقارکن فاسد اوله
بعضیلر لبن رقیق
معناسنهدر دیدی
وتخفیفی دخی جائزدر
(منه)

ودوه‌وصغير وسباع وقوشلرده مستعملدر سفودبوندن مأخوذدر كباب شيشى معناسنه
سفادايدن كمسنه‌نك تعلق كبى كباب آكا تعلق ايتديكى ايچون بو اسم ايله تسميه اولندى
(اسندظهره الى الحائط پشتش را كذا شت برديوار) صيرتنى ديواره طايادى (اسند
الحديث الى النبى صلى الله عليه وسلم اسنادكرد حديث را به پيغامبر) حديثى رسول اكرمه
طايادى والاسناد فى الحديث رفعه الى قائله مثلا سمعت رسول الله يقول كذا ديمك كبى
وحديث مسند حديث اسنادكرد شده قائلنه اسناد اولنان حديثه مسند ديرلر ودخى
مسنددهر ودعى وحير خطنه‌دخى ديرلر (اسهده بى خواب كردش) آنى اويقوسز
قودى سهد وسهاد اويقوسزلق معناسنه‌در سهر وارق كبى وقليل النوم اولان كمسنه‌يه
سهد ديرلر (اشهده على كذا ✽ كواه كرفت اورا برفلان چيز) آنى فلان نسنه‌يه شاهد
طوتدى وشهادت اصلنده خبر قطعى معناسنه‌در شهد الرجل على كذا وهانك سكونيله شهد
الرجل دخى ديرلر رجل فلان نسنه‌يى طوغرى خبرويردى معناسنه واول خاتون كه
زوجى حاضر اوله اكا امرأة مشهد ديرلر وغائب اولسه مغيبة ديرلر وحاضر ايتمكه
ورجلدن منى ومذى سيلان ايتمكه دخى ديرلر (اصرد السهم تيررا ازنشان در كذرانيد)
اوقى نشاندن اوبرطرفه كچوردى وصرد خالص معناسنه وصووق معناسنه
فارسيدن معربدر (اصعد فى الارض برفت درزمين) يريوزنده كتدى يعنى برارضه
توجه ايتدى كه اول يرلر برى برندن مرتفع اوله (اصعدت السفينة سوى بالا رفت
كشتى) كمى يوقارى سمته كتدى عندمزده اولان نسخ متعدده‌ده معلوم صيغه‌سيله اعجام ووجه
مذكور اوزره ترجه اولندى لكن مصنف اساسده مجهول صيغه‌سيله والسفينة نونك
رفعيله تصحيح ايدوب ديدى كه اصعدت السفينة اى مدشراعها فذهبت به الريح يعنى سفينه‌نك
يلكنى چكلوب يل آنى يوروتدى وصعيد وجه ارض در تراب اولسون اولمسون تقول
طارصيتك فى القريب والبعيد وبلغ منتهى الصعيد (اصفده عطا دادش) آكا عطا ويردى
وهو الصفد وتقول ان افدتنى حرفا فقد اصفدتنى الفا وصفد بوقاغو معناسنه كلور يقال الصفد
صفد يعنى عطا برقيددر كه معطى يه بسته ايدر ولقد احسن من قال بيت دربلاى بنده كى
مى افكند آزاده را ✽ بى نيازى را باحسان هركه ممنون ميكند (اطرده فرمود براندن
او) آنى طرد ايدوب سورمك امر ايتدى يقال اطرده السلطان اى امر باخراجه
عن بلده (اصلد الزند بى آتش شد) آتش زنه آتشسز اولدى چاقمق واصلد الرجل ديرلر
چقماغنك آتشى چيقمسه وبخيل كمسنه‌يه صلد وصليد وبطئ الغليان اولان چوملكه
صلوة ديرلر (اعتد الشئ آماده كرد چيزرا) احضار ايتدى نسنه‌يه يعنى مهيا ايتدى
(هو وعتيد آماده حاضرلنمش نسنه (وهو العتاد سازكاه) كوردكلرى تدارك ومهمات

زوقى ديدى كه صعد رح معناسنه در صعوددن مأخوذدر. كه ارتقاعى مستلزمدر وحمر وحشيه‌يه بنات صعده ديدكلرى صعده‌يه نسبت ايله‌در كه صعده حمار وحشيى چوق بر موضعك اسميدر بعضيلر صعده حماروحشيدن بر محلك اسميدر كه اكا نسبت اولندى ديديلر مطرزى ديدى كه صعده حمار وحشيدن بيلى اوزون اولاندر وطوغرى بتن رمحه صعده ديديلر كه نبات صعده رح مذكوره تشبيه طريقيله‌در (منه)

وآلة عده دخى بو معنايه‌در (اقعد العسل بست انكبين را) عسلى عقد ايتدى يعنى غليظ
اولونجه قايناتدى وعسل معقد وعقيد انكبين بسته عقيده اولمش عسل وعقد باغلامق معناسنه
ومعقد باغلنه‌جق موضعدر وفلان كمسنه بكا بغايت قريبدر ديه‌جك يرده هو منى معقد
الازار ديرلر هو منى معقد القابلة ديدكلرى كبى وبر كمسنه‌نك غضبى ساكن اولدى ديه‌جك
محلده قد تحللت عقده ديرلر واغاجى چوق اولان موضعه عقده ديرلر وفى المثل الف من
غراب عقدة وعقده قومدن ييغن معناسنه‌در وفى المثل اشرب من عقد الرمل (اغمد السيف
درنيام كرد شمشيررا) قليچى قينه صوقدى ماده مذكوره ستر معناسنى افاده ايدر يقال
تغمده الله برحمته اى ستره واول يركه اوزرى اورتولمش اوله ركى غامد وآچق اولسه
ركى مبدد ديرلر (افرد اليه رسولا وكتابا ه يكانه فرستاد سوى اورسول را وكتابرا)
يالكز بررسول وبرمكتوب ارسال ايتدى آنك طرفنه (افرده تنها كرد اورا) آنى
يالكز قيلدى وسوريدن منقطع اولمش آهويه فارده اطلاق اولنور واول انثى كه
تنها بر ولد وضع ايده آكا مفرد وموجد واكيز طوغورسه متأم ديرلر وهو الفريد
والفرد ج واستفردت فلانا ديرلر آنكله تنها اوتورسه (افسده تباه كرد اورا)
آنى خراب ايتدى و فسد الشئ نسنه خراب اولدى فهو فاسد وقوم فسدى
وفى المثل اصلح غيث ما افسده البرد يعنى طولونك خراب ايتديكى زرع ونباتى يغمور
اصلاح ايتدى بركمسنه آخرك افساد ايتديكى شئ اصلاح ايتسه ضرب اولنور
وبو معنانك عكسنده افسد البرد ما اصلحه الغيث ديو ضرب اولنور وفى مثل آخر افسد
من الضبع وضبع كه فارسيده كفتار وتركيده صيرتلان ديرلر بر قيون سوروسنه
كيرسه قورت كبى برقيون هلاك ايتمكله قناعت ايتمز حتى برقيون سوروسنه برذيب
وبرضبع معا كيرسه‌لر قويون امين اولور وسيبويه ديدى كه عرب قويونى ايچون
سلامت ايله دعا مقامنده اللهم ضبعا وذيبا ديرلر يعنى يارب ضبع وذيبى جمع ايله تا كه غنم
سالم اولسون وضبع زياده خبيث ومفسد اولمغله عرب قحط اولان سنه‌يه ضبع
اطلاق ايدوب اكلتنا الضبع ديرلر (اقرد آرام كرفت) سكوت وتماوت يعنى
كندوينى ميت كبى كوستردى قراد كنه معناسنه‌در غراب دوه‌نك صيرتنه كندوسنى
آلمق ايچون واقع اولدقده دوه حركت ايتمز اوچسون ايچون وتقريد خدعه
ايتمكدن عبارتدر زيرا بركمسنه سركش اولان دوه‌يى طوتمق مراد ايتدكده كنه‌سنى
دوشوره‌رك منقاد ايدر سركش اولان فرسده فتل غارب وذنب كبى (اقصده فى الرمى
درجاى كشت اورا در تير انداختن) يرنده هلاك ايتدى آنى اوق آتمقدن يعنى اوق
ايله شويله اوردى كه مضروب همان طورديغى موضعده هلاك اولدى وفى الاساس

لكن ناقه‌ده استعمال اولنمز زيرا ناقه اكيز طوغورمق معتاد دكلدر منه
مرزوق ومطرزى مقامهٔ جماميه شرحنده ديديلركه عرب بركمسه‌يه فقر ايله بددعا مقامنده افسد الله حسادك ديرلر زيرا حسودك حسدى نعمة موجوده‌يه‌در پس نعمت زائل اولمغله حسود دخى زائل اولور منه

رماه فاقصده وتقصد قتله مكانه فى الصحاح اقصد السهم اى اصاب فقتل مكانه (اقعده بنشاند اورا) آنى اوتورتدى (اقعد درجاى بماند) يرنده قالدى فهو مقعد برجاى مانده) يرنده قالوب حركته قادر اولميان كمسنه وبر كمسنه كسب معيشته قادر اولمسه آنك حقنده هو قعدة ضجعة وخانه سنده اوتورمقدن حظ ايدن كمسنه يه قعدى ديرلر وقوربغه لر بنى اويوتمدى ديه جك يرده اسهرتنى المقعدات ديرلر وقعد يشتمنى ديرلر شتم ايدرك اوزريمه اقبال اتدى معناسنه (اكسد القوم در كساد افتادند مردمان) قوم كساده دوشديلر رواجدن صكره (اكهد الحمار بدوانيد خررا) اشكى قوشدردى (الحداليه بكشت بوى) اكا ميل اتدى (الحد فى الحرم كار ناشايسته كرد درحرم) حرمده لايق اولميان ايش ايشلدى قال الله سبحانه ومن يرد فيه بالحاد بظلم (الحد للميت لحد كند مرده را) ميت ايچون لحد قازدى ولحد الميت والحده ديرلر ميتى لحده وضع ايلسه (انجد بنجد در آمد) نجده كلدى نجد اصلنده ارضدن مرتفع موضع معناسنه در وبر كمسنه مراتب عاليه وامور ساميه يه عروج اتسه آكا طلاع انجد ديرلر طلاع الثنايا ديدكلرى كبى ونجد بلاد عربدن غور مقابليدر وتهامه غور وتهامه دن مرتفع اولان مواضع ارض عراقه دك نجد در (وهو النجد مطلقا مكان مرتفعه يا بلاد عربدن ذكرى مرور ايدن موضعه نجد ديرلر (انجده يار دادش) اكا معاونت اتدى ويقال (استنجدنى فانجدته) يعنى بندن معاونت طلب اتدى بن دخى معاونت ايتدم ونجدة شجاعت نجيد شجيع معناسنه در يقال معه اجناد ورجال انجاد وضعيف اولان كمسنه قوى اولدى ديه جك محلده استنجد ديرلر ومشقته مبتلا اولان كمسنه يه منجود ديرلر مكروب كبى (انشده شعرا شعر خوانداورا) اكا شعر اوقودى وهو النشد شعر صوت ونشيد رفع صوت معناسنه در مصنف اساسده ديدى كه شعره نشيد تسميه اولنديغى منشد انشاد اتديكى شعرى قراءت اتدكده رفع صوت اتديكى ايچوندر (انشده الضالة راه نمودش بسوى كم شده) غائب اولان نسنه جانبنه دلالت اتدى نشد الضالة ديرلر غايب اولان شئ طلب اتسه وانشده ديرلر غائبى تعريف اتسه (انشده الله شفيع آورد بروى خداى را) حضرت الهى آنك خاطرينه كتوردى مثلا حضرت الله عشقنه ديمك كبى (انفد المال سپرى كرد مال را) مالى دوكتدى واول ماله نافد ديرلر وانفد القوم ديرلر ذخيره لرى تانى اولدى معناسنه ومنافد اول كمسنه در كه خصمى ايله مناظره اتدكده خصمنى الزام و حجتنى قطع ايده (اهجد بخوابانيد) اويوتدى و هجد وتهجد ديرلر كيجه اويودى وكيجه اويومدى معناسنه اضداددندر ❋ ذ (انفذ السهم بكذارنيد تيررا) اوقى نشانه دن كچوردى (انفذاليه كذا فرستاد بوى

وكلام عرب ... حقدن ميل ايدن كمسنه در ولحد لحد ديدكلرى برجانبه مائل اولديغى ايچوندر قال الله تعالى الذين يلحدون فى اسمائه يعنى اسماء الهيه نك استقامتندن ميل وتحريف ايدنلر مثلا لفظ اللهدن لات ولفظ عزيزدن عزى اخذ ايتمك كبى واكر قبر مستقيما شق اولنسه اكا ضريح ديرلر لحد ديمزلر كسائى لحد ايله الحد ميانني شو وجهله فرق ايتدى كه الحد جار ولحد ركن معناسنه در كذا فى الزاهر (منه) لهذا بعض نسخه ده بجاى بلند رفت ايله ترجمه اولندى (منه) وفى المثل انجد من راى حضنا وكذلك اذا علا من الغور حضن اسم جبل (منه)

(چيزرا)

چيزرا) نسنه يى آكا كوندردى وفى المثل انفذ من سنان وابرة ومن درهم (انقذه من الهلكة برهانيد ش ازهلاك) هلاكدن آنى تخليص ايتدى وخلاص اولان شيئه نقذ ديرلر وسلامت ايله دعامقامنده نقذالك ديرلر ❋ ر (آثره على غيره بركزيد اورا بديكرش) اندن غيرينك اوزرينه آنى اختيار ايتدى وفى المثل آثرت غيرى بغراقات القرب غرقه وغراقه اول ماء يالبن قليل دركه آنى انسان كندى نفسى ايچون ادخار اتمش ايكن برآخر كمسنه يى كندو نفسنه ترجيح ايدوب ادخار ايتديكى نسنه يى اكا ويرر اول كمسنه حقنده ضرب اولنور كه سن آنك هزار مكر وهند تحمل اتمش ايكن اكا ويرديكك نسنه يه قناعت اتميوب دخى زياده استروسندن راضى اولمز (آجره الدار يوجرها بمزد دادش خانه را) خانه يى اكا كرايه ويردى واول كرايه ويرن كمسنه يه موجر ديرلر مؤاجر ديمك خطادر (وهى الاجارة بمزد دادن) كرايه ويرمك واول كرايه اجرة ديرلر يقال (طلب الاجرة فأعطاه الاجرة (آزره يارى داد اورا) اكا مظاهرت ومعاونت اتدى ازردن مأخوذدر قوت معناسنه وازار معروفدر وبركمسنه برخصوصه تشميرساق اهتمام ايتدى ديه جك يرده شدله ميزره ديرلر وپاك دامن وصالحدر ديه جك محلده عفيف الازار خفيف الاوزار ديرلر (ابتره ابتر كرداند) يعنى برنسنه يى اتمام اتدى كه اكسك قودى تعبير اولنور بتر قطع معناسنه اولمغله سيف باتر ديرلر كسكين قليج معناسنه وقويروغى قطع اولنمش حماره ابتر اطلاق اولنور كذلك آردينه اولادى قالميان كمسنه يه ابتر وقليل الخير اولان شيئه دخى ابتر ديرلر ابن السكيت ديدى كه عبدو حماره ابتران ديدكلرى قليل الخير اولدقلرى ايچوندر واول طلوعنده شمسه بتيراء وقاطع الرحم اولان كمسنه يه اباتر ديرلر (ابحر شور شد آب) صوشور اولدى ماء بحر كبى ولفظ بحر اصلنده عمق واتساع معناسنه در استبحر المكان ديرلر اتسع معناسنه قال الطرماح بيت بمثل ثناءك يحلو المديح ❋ وتستبحر الالسن المادحة ❋ وقارنى بويوك خاتونه امرأة بحرية ديدكلرى اهل بحيرية تشبيه طريقيله در (ابشره غيره شاد كرد اورا ديكرش) غيرى كمسنه آنى مسرور اتدى كه متعدى در (ابشر بكذا شاد شد بفلان چيز) فلان نسنه ايله مسرور اولدى كه لازمدر (ابصره بديد اورا) آنى كوردى بصر حاسهٔ رؤيت وبصير ضرير مقابليدر كذلك بصر علم وبصير عالم معناسه كاور وتبصر تأمل وتبصير تعريف وايضاحدن عبارتدر ويقال عمى الابصار اهون من عمى البصائر ابوزيد ديدى كه بصيرة اول قاندركه ارض اوزرنده اوله وجديه اول قاندركه جسده ملاصق اوله اصمعى وابو عمرو ديديلر كه بصيرة اول قاندر كه آنكله شكاره استدلال اولنور كه مجروح اولوب برطرفه فرار اتسه اول قان ايله ايزلرلر ولقيته بين سمع الارض وبصرها ديرلر تنهاده ملاقى اولدم معناسنه يعنى اول

زيرا آجر افعال بابندندر مفاعله بابندن دكلدر مصنف مضارعى عادتى دكل ايكن ذكر ايتدى منه

بحرين بر بلده نك اسميدر لكن نسبتى بحرانى كلور بحريه كلمز جاحظ خصايص البلدانده ديدى كه بر كمسنه بر از مدت اقامت ايتسه قارنى بيور وطحال پيدا ايدر قال ومن يسكن البحرين يعظم طحاله ويغبط مافى بطنه وهو جايع منه يقال ابصر الطريق استبان ووضع كذا فى الاساس منه

ارض خاليه‌ده كه بنى ارضدن غيرى كورور وكلامى ارضدن غيرى ايشيدر يوق ايدى
صاحب الدره صاحبدن روايت ايتدى كه منهزم اولوب فرار ايدن كمسنه حقنده
ديدى كه طاربين سمع الارض وبصرها لايدرى مايطأ من حجرها ومدرها (ابطره
خوش منش كرداورا) آنى خوش طبيعتلو يعنى شادمان اتدى بطردن مأخوذدر شدة
مرح معناسنه ابطره المال ديرلر مالى ايله سرورده حدى تجاوز اتسه يقال فقر مخطر خير
من غنى مبطر ومامطرت السماء حتى ابطرت يعنى خصب ورخا خلق فرح شديده القايدر
وبطر شق معناسنه دخى كلور لهذا بيطاره بيطار تسميه اولندى الدنيا قحبة يوماعند عطار
ويوماعند بيطار (ابكر بامداد كرد) صباح ايتدى يعنى صباح وقتنده چيقدى يقال المبا كرة
مباركة وبر كمسنه اكا صباح وقتى كلديم ديمك مراداتسه ابيته بكرة وفلان كونك صباحى
كلديم ديمك مراداتسه ابيته بكرة ديمك كرك اضافتدن قطع ايله (اثفر الدابة * پاردم نهاد
ستوررا) دابه‌يه پالديم ووردى وآيرينى آردينه آتان دابه‌يه مثفار ديرلر وكلب
قويروغنى بوطى اراسنه قيصدرسه استثفر الكلب ديرلر (اثمرت الشجرة ميوه آورد
درخت) آغاج ميوه كتوردى يعنى ميوه‌سى ظهور اتدى وآغاجك ميوه‌سى يتشسه
شجر ثامر وميوه‌دار اولان آغاجه ثمراء ديرلر وثمر ماله مالى چوق اولدى (واثمر
القوم وثمروا) مالارى چوق اولدى معناسنه‌در (اجبره على كذا كره كرداورا بهمان)
آنى فلان شيئه كره ايتدى ودخى اجبره ديرلر جبره نسبت اتدى معناسنه اكفره كبى
ودخى جبر فقيرى غنى اتمكه وشكسته اولان استخوانى اصلاحه ديرلر وجبار هدر
معناسنه‌در كه مفت تعبير اولنور وعرب خبزه جابر بن حبه وكنيه‌سنه ابو جابر ديرلر
(اجحره جنبنده در سوراخ كرد باجاء) حشرات ارضدن بر متحركى دلوكنه ادخال اتدى
الجاء وجهى اوزره يعنى مضطر اولوبده داخل اولمق طريقيله اجحرت الضب كبى وجحرة سنة
شديده وجحرمة ضيق وسوء خلق معناسنه‌در يقال اجحرت السنة الناس اى ادخلتهم فى المضايق
(اجر البعير بشتافت شتر) دوه سرعت ايله يورودى واجر القوم ديرلر برشئ اوزرينه
جمع اولسه‌لر وجمع اولدقلرى مكانه جير ديرلر وليل ونهاره ابنا جير ديدكلرى قوم انلرده
جمع اولدقلرى ايچوندر ابنا سمير دخى ديرلر آنلرده خلق مسافرة ايتدكلرى ايچون لكن
ابن جير فقط ليل مظلمه ديرلر (احدرت السفينة سوى نشيب رفت كشتى) كمى اينش طرفنه
كتدى وحدر وصبب اينش يرو حدور اول اينشدن آشاغى اتمك وفى الاساس حدور السفينة
من اعلى الوادى او نهر الى اسفله وفى الصحاح حدرت السفينة احدرها اذا ارسلتها الى اسفل ولا يقال
احدرتها فتأمل واحدر ثوبه ديرلر ثوبنى دورسه وكوپك صچقلرين دورسه يعنى بوكسه
وديو شورسه دخى احدره ديرلر وحدرج السوط اى فتله (احصر العدو الحاج باز

بالدم پاردمدن محرفدر لكن عربيده مثفر قوسقون معناسنه‌در منه
فى درة الفاخرة فى الامثال السائرة نبات التانير رغيف صو ابو غياث سفر ابو رجا دستارخوان ابو جامع وابو الخير سركه ابو نافع پنير ابو المسامره ابو الخضيب حلوا ابو ناجع نوم ابو راحة نكاح ابو حركة حمام ابو النظيف منه

داشت دشمن حاجيان را) دشمن حاجيلرى محاصره ايدوب مروردن منع ايتدى
حصر اصلنده حبس معناسنه‌در وبر كمسنه قبض اولسه حصر واحصر ديرلر اعتقل
بطنه معناسنه وقبض بطنه حصر ديرلر حبس بوله اسر ديدكلرى كبى واعوذ بالله من
الحصر والاسر وحصر فى كلامه كلامنده حصر اولسه واعوذ بالله من العجب والبطر
والغى والحصر (احضره الشئ حاضر كرد پيش او چيزرا) نسنه‌يى آنك حضورينه احضار
ايتدى وحضرت بر كمسنه‌نك يقينى وفناسى معناسنه‌در فعلته بحضرته ديرلر آنك يانده
اتديم ديه‌جك يرده (احضر الفرس بدويد اسب) آت سكرتدى (وهو الحضر
والحضار دويدن) آت سكرتمك وچوق سكيردن آته محضير ديرلر جمعى محاضير كلور
تقول ما السبق فى المضامير الا للجواد المحاضير وحاضرته ديرلر آنكله قوشى اتدم معناسنه
وحضرم فى كلامه ديرلر كلامنى افصاح اتمسه كويا كلامى حضرموت بلده‌سنك اهاليسى
كلامنه مشابه‌در كه كلاملرى چندان فهم اولنمز وحضرموته نسبت حضرمى‌در (اخبره
الامر بالامر آكاه كردش از كار) ايشدن انى آكاه اتدى يعنى خبر ويردى كه اعلام اتدى تعبير
اولنور وخبر علم وخبير عالم معناسنه‌در وتخبر خبر تفتيش ايدوب آرامق واعطاء خبرته
ديرلر بالقدنيا اتدن نصيبنى ويردى ديه‌جك يرده وفى المثل اخبر تقله ابو الدرداء
كلامندن‌دركه وجدت الناس اخبر تقله اخبر صورت امرده خبردر تقل قلى‌دن
مأخوذدر بغض معناسنه وهاسكت ايچوندر يعنى اذا اخبرتهم قليت حاصلى خلقك حقيقة
احواللرينه مطلع اولسك بغض ايدرسن زمانه‌ده خير اميد ايده‌جك كمسنه
بغايت قليلدر ديه‌جك محلده ضرب اولنور واول زمين كه يومشق اولوب انده
دلوك ويارق اوله اكا خبار ديرلر وفى المثل من تجنب الخبار امن العشار من سلك
الجدد امن العثار مثلنه قريبدر عافيت طلبنده ضرب اولنور (اخسر الرجل الميزان كم
كرد مرد ترازورا) رجل ترازويى اكسك اتدى واخسر واكسد دخى ديرلر
ضرره وكساده دوشسه ودخى اخسر الرجل ديرلر اربحه مقابلى وسلم بن عمروه خاسر
تسميه اتدكلرى ارث ايله كندويه اصابت ايدن مصحف شريفى بيع ايدوب ثمنى ايله
بر طنبور آلديغى ايچوندر (خطره در خطر افكنداورا) آنى خطره القا اتدى خطر هلاكه
مشرف اولمقدن عبارتدر (اخفر العهد زنهار را شكست) عهدى قيردى يعنى وفا
ايتميوب غدر اتدى افعال همزه‌سى ازاله ايچون اولمق ملاحظه اولنور زيرا خفر بالعهد
ديرلر عهده وفا اتدى معناسنه (ادبر عنه واپس شد ازوى) آكا ارقه ويردى كه دوندى
تعبير اولنور وهى الدبرة والدبرة هزيمت منهزم اولمق وولى دبره اى انهزم وايكى
خصم مقاتله اتدكده خصمى مغلوب اولدى ديه‌جك يرده كانت الدبرة له وكندى

مغلوب اولدی دیه‌جك یرده كانت الدبرة علیه دیرلر ودخی رجل مقابل مدابر دیرلر
كریم الطرفین اولسه‌ودبر مال كثیر معناسنه‌در (اذكره الامر بیاد آورش كاررا)
ایشی آنك خاطرینه كتوردی واذكرت المرأة دیرلر خاتون اوغلان طوغورسه وعادتی
اوغلان طوغورمق اولان خاتونه مذكار دیرلر ومطلوقه‌یه دعا مقامنده اذكرت وایسرت
دیرلریعنی اوغلان طوغره‌سن آسانلق ایله (ازهرت الشجرة شكوفه آورد درخت)
آغاج چیچك كتوردی یعنی چیچكی بتدی زهر چیچكدر نور كبی تقول ما احسن هذه
الزهرة كأنها الزهرة وكأن زهر النجوم زهر النجوم (ازهر السراج روشن كردانید
چراغ را) چراغی روشن اتدی ازهران شمس وقمردر وزهرت بك نار ی سنك معاونتك
ایله نشوونما بولدم دیه‌جك یرده ضرب اولنور وری بك زنادی دیدكلری كبی
وازدهار برنسنه‌یی حفظ ایدوب ضایع اتمامك معناسنه‌در وفی الحدیث رسول
اكرم صلی الله علیه وسلم حضرتلری ابو قتاده‌یه آبدست آلدیغك ظرفی محافظه ایله‌دیو
توصیه اتدكده بیوردیلر كه ازدهر بهذا فان له شأنا وقال جریر **بیت** فانك قین وابن
قینین فازدهر ۞ بكیرك ان الكیر للقین نافع ۞ (اسأر فی الاناء باقی كذاشت درخنور)
كاسه‌ده صودن یا طعامدن نسنه باقی قودی یقال (اذا شربت فاسئر) یعنی صو ایچدكده
كاسه‌ده براز ابقا ایله واول كمسنه‌یه سائر دیرلر مسئر دیمزلر اجبردن جبار دیوب
مجبر دیمدكلری كبی وفلان یتسأر دیرلر خلقك آرتوغنی ایچر معناسنه وسائر سؤردن
مأخوذدر باقی معناسنه وفی المثل اسائر الیوم وقد زال الظهر بر كمسنه بر مهم ایچون
قالقوب توجه اتمك صددنده ایكن مسامحه وتكاسل ایدر تا وقت ظهر زائل اولور اول وقت
حركت اتدكده اول كمسنه‌یه دیرلر كه نهارك چوغی كتمش ایكن بقیهٔ نهارده نه ایشله
سك كرك برنسنه‌دن یأس متعین اولدقدنصكره ینه آكا طمع ایدن كمسنه حقنده ضرب
اولنور (اسحر دروقت سحر شد) سحر وقتنده كتدی كه وقت صبحدن مقدم اولان
وقتدر واستحر الدیك دیرلر خروس سحر وقتنده آواز اتسه وسحر وسحریه یعنی
اوبكن معناسنه‌در مصنف اسالده دیدی كه وقت مذكوره سحر تسمیه اولندیغی استعاره
طریقیله‌در زیرا اول وقت لیلك ادباری ونهارك اقبالی زمانی اولمغله صبحك تنفس
ایده‌جكی وقتدر وفی المثل كل ذی سحر یتنفس (اسفر الصبح رشن شد بامداد) صباح
آیدین اولدی (واسفر الوجه بتافت روی) یوز لامع وبراق اولدی ووجه مسفر ای
مشرق والحدیث اسفروا بالفجر فانه اعظم للاجر یعنی صلوة فجری صباح مضیٔ
اولدقده ادا یا خود مضیٔ اولنجه تطویل ایلك (اسكره الشراب شراب اورا مست كرد)
شراب آنی سرخوش اتدی سكر سرخوشلق مسكیر كثیر السكر معناسنه وسكرت الریح

(دیرلر)

معلوم اوله كه ذكر
اركك وآلت تناسل
معناسنه كلور اولك
جمعی ذكور تأنیثك
جمعی مذاكیر در
مابینلرین فرق ایچون
علی غیر القیاس (منه)

صاحب وسیط دیدی
كه بر كمسنه ایكی جار
غائب ایدوب تفقد
ایدر ایكن بولده بر باشی
اورتولی خاتونه راست
كلوب اكا عاشق اولدی
وجارلری فراموش
ایتدی وهزار نیاز
ایدوب خاتونه یوزینی
آچدردی كوردی كه
مكر بر قوجی فرهاد
كش آغزی چركین
ودیشلری صاری پس
اندن نفرت ایدوب
جارلری خاطرینه
كلدكده بو مثلی ایراد
ایتدی یعنی ای خاتون
سنك اغزك باكه جر
لریمی خاطریمه كتور
دی بر كمسنه بر شیٔ
كوروب آنك سببیله
آخر نسنه خاطرینه
كلسه ضرب اولنور
منه

صبحك تنفسی اشعارده
استعمال ایدرلر قال
عندلیب الشیراز
فی لسان الغیب
خواجه حافظ صبح
دولتی دمد كو جام
همچون آفتاب ومولانا
جامی فرماید باز صبح
طرب از مطلع امید
دمید منه

هردردی اولانه آه
ایدر دیه طب یرده
ضرب اولنور منه

دیرلر سكنت وماء ساكر دیرلر جاری اولمامش صو معناسنه (اسهره بیدار داشت
اورا) انی اویقوسز اتدی وبر كمسنه كیجه اویومیوب مسامره‌یه مبتلا اولسه فلان یحب
السهر والسمر وساهور ظل ارضدن عبارتدر كه عرب آكه غلاف القمر دیرلر لهذا قمر
منخسف اولسه دخل القمر فی الساهور ومنجلی اولسه خرج من الساهور دیدلر (اشبر عطا داد)
شبر وشبر عطیه معناسنه‌در عجاج دیدی كه الحمد لله الذی اعطی الشبر ای اعطی العطیة
شبردن مأخوذدر نته كم یدوباغ نعمتدن كنایه اولنور (اشعره الامر آكاه كردش كاررا)
ایشدن انی خبردار اتدی كه اشعار اتدی تعبیر اولنور شعرت بالشیٔ دیرلر فطنته معناسنه لیت
شعری دخی بوندن مأخوذدر لیتنی علمت یعنی كاشكی بیله ایدم معناسنه سیبویه دیدی كه
اصلنده شعرة ایدی تا حذف اولندی ذهب بعذرها وهو ابو عذر بهاده حذف اولندیغی
كبی ودخی شعر فلان دیرلر شعری سویلدی معناسنه ویقال لو شعر بنقصه لما شعر
(اشعر الهدی نشان كرد قربانی را) قربانلق اولان حیوانه نشان مثلا حرمده نحر
اولنمق ایچون ارسال اتدكلری دوه‌نك كوهاننی خون آلود اتدی كه هدی اولدیغی
معلوم اوله ودخی اشعر دیرلر عانه‌سنده قیل بتسه انبت دیدكلری كبی و دخی اشعر
السكین دیرلر بچاغه شعیره یعنی پرازوان اتدی مناسنه وخفنك ایچنه قیل بسط اتسه
اشعر خفه واول خفه خف مشعر ومشعور دخی دیرلر وبر كمسنه‌یی بر قباحت ایله
مشهور اتدی دیه‌جك یرده اشعر فلانا دیرلر جعله علما بقبیحة معناسنه واشعره دیرلر
شعار یعنی ایچ طون الباس اتسه (وهی الشعیرة والشعار نشان قربانی هدیه اتدكلری
نشان (اشهر ماهها بر كذشت) آیلار كچدی واشهرنا دیرلر اتی علینا شهر معناسنه
ابن السكیت دیدی كه اشهرنا فی هذا المكان دیرلر اول مكانده بر آی مقداری اقامت
اتدك معناسنه واشهرت فلانا دیرلر بر كمسنه‌یی خلق میانده رسوای اتسه (اصبره
شكیبا كردانید اورا) انی صبر اتدردی ودخی قتل اتمك ایچون انی حبس اتدی وقهر ایمین
ویردی معناسنه دخی كلور ام صبور وام صبار داهیه‌نك كنیه‌سیدر والمثل صبرا علی مجامر
الكرام یسار الكواعب نام بر عبد سیاه قاطونه تعشق ایدوب مولاتی اطاعت اتمدی
وبر كون زیاده ابرام اتدكده مولاتی دیدی كه یا یسار اكر بكا مواصلت مراد ایدر ایسك
سكا بر مجمر ایله بخور ویریم اكر صبر ایدرسك مرادیكه نائل اولورسن والا فلا
جون مجمری یسارك انكی التنه قودی یسارك ذكرینی اخذ وقطع ایدوب خاتون
مثل مذكوری ایراد اتدی استهزا ایله امر مكروهه صبر ایله امر وقتنده ضرب
اولنور صاحب وسیط مورد مثلی وجه آخر اوزره ایراد وتطویل اتدی ومیدانی
مفضلدن شو وجه اوزره نقل اتدی كه اجمالا بو مقامه ثبت اولندی بر اعرابی حضره

سفره مسافر ایچون
احضار اولنان طعامه
دیرلر لهذا ابو المسافر
سفره‌نك كنیه‌سیدر
(منه)
یقال سفر البیت
بالسفرة یروفت خانه‌را
بجاروب منه
اصلنده عذرتها ایدی
صاحب دره دیدیكه
شو كلای فلان كمسنه
ابتدی دیه‌جك یرده
فلان ابو عذر هذا
المكان دیوب ضرب
اولنور اصلنده ابو
عذره با كره‌نك بكار
تنی زائل ایدن كمسنه‌در
یقال ان المرأة لاتنسی
باعذرتها منه
وبر كمسنه نامعقول
سوز سویلسه جنت
بشعره براء دیرلر
وداهیهٔ عظیمه‌یه شعراء
براء دیرلر (منه)
ومعصوم برآیلق اولدی
دیه‌جك یرده اشهر
الصبی وریاشنه كردی
دیه‌جك یرده احول
دیرلر منه
اول یمینه یمین صبر
دیرلر منه
وبر كمسنه‌نك اولادی
وبرادری اولمسه اكا
صبور دیرلر (منه)

بادیه‌دن دوه صاتمغه کلدی چون فروخت و ثمنی در بغل اتدیکنی بعض عیارلر کوروب طمعه دوشدیلر اعرابی‌یی تزوج اتمکه ترغیب و طعام و ولیمه احضار و شرب باده ایله اعرابی‌یی دخی کله کرم و لباس فاخر الباس ایدوب مجمر ایله تبخیر اتمك خلالده اعرابی نك سراویلی اولمغله مذاکیری مجمر اوزرینه دوشوب محترق اولدقده اهل حضرك عادتلری بویله اولمق ملاحظه سیله تحمل و مثل مذکوری ایراد اتدی آخر الامر مال و زوجنی ترك و بادیه‌یه واردقده ماجرایی انلره حکایت اتدکده دخی (است لم تعود المجمر) مثلنی ایراد اتدیلر که تجربه‌سی اولمیان کمسنه بر زحمته اوغراسه ضرب اولنور و فی مثل آخر صبراوان کان قتراشداید وقتنده ضرب اولنور (اصحر بصحراشد) صحرایه چیقدی صحرا بریه‌دن عبارتدر که آنده ستر اولمغله هر نسنه ظاهر اولور لهذا (صحر بالامر) دیرلر اظهار اتدی معناسنه و فی الاساس (مالی ذنب الاذنب صحر) جرمی اولمیان کمسنه عتاب و احسان مقابله‌سنده اساءت اولندقده ضرب اولنور (اصدر الابل عن الماء باز کردانید اشتران را از آب) دوه‌لری صودن کرو دوندردی و اصدار ایراد مقابلیدر و خلقك کلوب کتدیکی یوله طریق وارد و صادر دیرلر و فی المثل ترکته علی مثل لیلة الصدر که مراد حجاج منی‌دن عودت اتدیکی لیله‌در که اصلا آنده بر فرد قالمز اصلا خیر مأمول اولمیه‌جق حال اوزره ترك اتدم دیه‌جك یرده ضرب اولنور و ترکته علی انقی من الراحة مثلی دخی بو محلده ضرب اولنور (اصهر الی القوم) و (اصهر بالقوم خویشاوندی کرد با مردمان) قوم ایله خصملق اتدی که قیز ویردی و قیز آلدی تعبیر اولنور و بعض نسخه‌ده (وصلت کرد با مردمان) واقع اولدی که مراد قومه جوار یا نسب یا تزوج طریقیله اتصالدر (اضجره بخشم آورد اورا) آنی غضبه کتوردی که طارلندی تعبیر اولنور بعض نسخه‌ده تنك خو کرد اورا عبارتی ایله ترجمه اولندی و ضجرة مغموم اولوب نفسی طارلوب و بو حالت اوزره ایکن سوز سویلمکدن عبارتدر و اول ناقه که حلب اولنمقدن مضطرب اولوب فریاد اتسه آکا ضجور دیرلر و فی المثل ان الضجور قد تحلب العلبة یعنی ناقهٔ مذکوره کاهی حلب اولندقده لبنی بیوك چناغی طولدیرر بخلدن بر نسنه رغما لانفه استخراج و اخذ اولندقده ضرب اولنور (اضمر الشیٔ در دل پنهان کرد چیزرا) نسنه‌یی قلبنده صاقلادی و اول عطیه و وعد عطیه که حصولی مأمول اولمیه آکا ضمار دیرلر (اظفره علی عدوه پیروزی دادش بر دشمن وی) فوز و ظفر ویردی آکا دشمنی اوزرینه و اول کمسنه که هر طلب اتدیکی نسنه‌یه ظفر بوله اکا ظفر و مظفر دیرلر (اظهر الخفی پیدا کرد پوشیده‌را) مستور اولان نسنه‌یی آشکاره اتدی اظهره علی الامر دیده‌ور کردش بر کار) فلان ایشه آنی مطلع اتدی (اعثره علی کذا

قبرا دخی روایت اولندی قترشدة المعیشة بنت لقمان بن عاد (منه) و فی مثل اخر انقی من لیلة الصدر و قد ذکرته سابقا (منه)

مصنف اساسده اصهرت الی بنی فلان و ساهرت الیهم ای تزوجت لیهم دیدیکی بو معنایه قریبدر (منه)

ظفار عنده بر بلده‌نك اسمیدر و تبخیر ایتدکلری عوده عود ظفاری دیرلرکه طرناق دیدکلری عود بوندن غلط اولمق کرك الله اعلم (منه)

دیده ور کر دانید اورا بهمان) فلان نسنه‌یه آنی مطلع ایتدی عثوردن مأخوذدر اطلاع معناسنه و عثار و عثره زله معناسنه‌در که فارسیده لغزیدن و ترکیده سورچمك تعبیر اولنور و ورطه‌یه دوشن کمسنه حقنده وقع فی عاثور که اصلنده ارسلان و غیری جانور صید اتمك ایچون حفر اولنور چقورکه تا ایچنه عثار ایدوب دوشه‌لر قال بیت وهل یدع الواشون افساد بینهما ❊ وحفر النا العاثور من حیث لاندری ❊ و فی المثل عثرت علی الغزل باخرة فلم تدع فنجد قردة یعنی خاتون ایپلك اکرمه‌نك منفعتنه مطلع ایکن الینه پنبه و کتان کیردکده غزل اتمیوب تکاسل ایدرو پنبه و کتان الندن چقدقدنصکره خلقك سو پروندیلکینه واروب یوك و قیل تجسس ایدر غزل اتمك ایچون بر حاجت ممکن ایکن طلبندن تکاسل ایدوب فوت اولدقدنصکره طلبنه شروع ایدن کمسنه حقنده ضرب اولنور (اعذر الیه پوزش بجای آورد اورا) عذری اکا یرینه کتوردی یعنی اعتذار اتدی و هو العذر معروفدر اعذار ج و اعذر فی الامر دیرلر عذرده مبالغه اتسه و فی المثل قد اعذر من انذر و فی مثل آخر المعتذر اعیا بالقری استحیاء عرب ضیفه ضیافتی مدح ایدرلر اکر کلامدن و سؤالدن اول اولورسه و زعم ایدرلر که بخیلدن بر نسنه سؤال اولنسه کندویه تلاش کلوب قبه قبه صولومق و کسل طاری اولدوغندن ناشی سعال و تنحنح اتمکه باشلر و کلامدن و اعتذاردنصکره اولان ضیافت ایلیه ضیافت خصوصنده زیاده کاهل و متثاقل عد اولنور و بو معنایی المعذرة طرف من البخل مثلی تأیید ایدر (اعسر درویش شد) فقیر اولدی ایسر مقابلیدر غنی اولدی معناسنه (اعصرت المرأة دختر بجای زنان رسید) قیز خاتونلر مرتبه‌سنه یتشدی یعنی بالغه و عاقله اولدی و اول جاریه‌یه معصر دیرلر٩ زمان شبابه داخل و بالغ اولدیغی ایچون و عصر دهر و مطلقا وقت و زمان معناسنه‌در نام فلان ولم ینم عصرا و لعصر دیرلر فلان کمسنه اویودی لکن اویقو وقتنده ایومدی دیه‌جك یرده و لیل و نهاره دخی عصران اطلاق اولنور (یقال کل نفس طریدة عصریها) اعصرت السحابة باران بارید ابر) بولوت یغمور یاغدردی (وهی المعصرات ابرهای باران بارنده) یاغمور یاغدریجی بولتلر و تعصر الرجل دیرلر اغلادی معناسنه که تشبیه طریقیله‌در و فلان کریم المعتصر دیرلر حین سؤالده کریمدر معناسنه (اعقر خداوند عقار بسیار شد) چوق عقار صاحبی اولدی و مدهوش اتدی معناسنه دخی کلور (اعکر خداوند شتران بسیار شد) چوق دوه‌لر صاحبی اولدی ابو عبیده دیدی که عکرة اللی دوه یوز دوه یه‌دك اطلاق اولنور (اغبر کوشش کرد در جستن چیزی) بر نسنه‌یی طلبده جد و سعی اتدی و اغبرت السماء دیرلر زیاده یغمور یاغدردی و اغبر توز قوپاردی اثار الغبار معناسنه (افتر آب و شیررا کرم کرد) صویی و سودی قیزدردی و دخی فتر الشیٔ بفتره دیرلر شبره بشبره

و فی المثل عثرة القوم اسلم من عثرة اللسان (منه)

قرد دوه دن وقو یوندن دوکیلن قیلدر و یوکدر (منه)

٩ که جمعی معاصیر کلور بعضیلر دیدیلر که معصر اول جاریه درکه حد حیضه قریب اوله زیرا جاریه به‌نسبت اعصار غلامه مراهقه کبی‌در (منه) بعضی نسخه‌ده نزدیك باریدن شد ابر عبارتیله تفسیر اولندی یعنی سحاب یغمور یاغدرمغه قریب اولدی که زوزنی و بیهقی تفسیرلرینه مطابق اولدی (منه)

يعنی قاریشی ایله قارشلادی معناسنه تقول الشمس لاتستر بأستار والارض لاتفتر بأفتار (افجر درو قت فجر شد) صباح یری آچلدقده کتدی وفجور فحش معناسنه در یقال ماحدث من هؤلاء الفجار لم یعثر ماکان یوم الفجار ایام عربدن یوم الفجار درت کره واقع اولمشدر لکن اعظمی رسول اکرمك مبعثدن یکرمی التی سنه مقدم قریش وهوازن میاننده اولان محاربه در که عرب اکا حرب فجار تسمیه ایتدیلر زیرا اشهر حرمده اولمغله قد فجرنا اذا قاتلنا فیها دیدیلر (افطر الصائم روزه بکشاد روزه دار) اورجنی آچدی اوروجلی کمسنه (وهو الفطور آنچه بدان روزه کشایند) آنکله اوروج اچدقلری نسنه واساسده دیدی که اذا غربت الشمس افطر الصائم ای دخل فی وقت الفطر (افقر دابه ستور را بعاریت داد برای رکوب) بنمك ایچون دابه سنی آخره عاریت ویردی فقار دابه یی اعاره ایتدی که ایچون واسمی فقریدر قال **بیت** الا افقر الله عبدا ابت ✻ علیه الدناءة ان یفقرا ✻ ومن لایعیر قرا مرکب ✻ فقل کیف یعقره للقری ✻ افقره الله دیرلر الله فقیر ایتسون یا ایتدی معناسنه و برکمسنه نك فقرندن یا غناسندن تعجب مقامنده ما افقره وما اغناه دیدکلری شاذدر زیرا فعللری افتقر واستغنی در و بونلردن فعل تعجب کلمز (اقبره بکور کردش) آنی قبره قودی که دفنه معناسنه ابن السکیت دیدی که اقبرته دیرلر اکر برکمسنه ایچون قبر احضار ایتسه یقال نقلوا من القصور الی القبور ومن المنابر الی المقابر ورفع قبراه دیرلر تکبر ایتدی معناسنه که قبرا بویوك بورون معناسنه در که کویا قبره تشبیه اولنمشدر روس کقبور عاد دیدکلری کبی قال **بیت** لقد اتانی رافعا قبراه ✻ لایعرف الحق ولیس یهواه ✻ (اقتر درویش شد) فقیر اولدی ورجل مقتر ای مقل وفعل ذلك من بین اثری واقتر که مراد خلقدر که غنا وفقردن خالی دکلردر وکوجك بیکانلی اوقه قتر وابن قتره بر نوع حیه خبیثه در که صوقدوغی سلامت بولماز کویا قتره سی واردر که رمی ایدر وابو قطره شیطانك کنیه سیدر (اقصر عنه باز ایستاد از وی) اندن کرو طوردی یعنی برایشه شروع ایدوب اتمامنه قدرتی وار ایکن فراغت ایتدی وا کر عجزدن فراغت اتسه قصرت عنه دیمك کرك واقصرت المرأة دیرلر قصیر القامه اولاد طوغورسه (اقطر الماء فی فه آب چکانید در دهن او) صو طاملاتدی آنك آغزینه وقطر لازم ومتعدی استعمال اولنور ودخی اقطر الشیء دیرلر طاملمغه قریب اولدی معناسنه وقطران الماء صونك تقاطر ایتمه سندن عبارتدر (اقعر البئر ژرف بکند چاه را) قویویی درین قازدی وقعر البئرقیونك غایتنه نزول ایتدی وقعر الاناء کاسه نك صوینی جمله ایچوب قعرینه واردی معناسنه در (اقفر الموضع خالی شد جای) موضع خالی اولدی که انده بر نسنه قالمدی واقفر الرجل دیرلر ارضی خالیه یه داخل اولسه وهو القفر والقفرة جای خالی

وفی المثل اقصر لا ابصر یعنی سوء عاقبتن ملاحظه ایدوب مباشرت ایتدیکی ایشدن فارغ اولدی (منه)

وفی الحدیث ان القصیرة قد تطیل وان الطویلة قد تقصر (منه)

(خالی اولان)

خالی اولان موضع قفار ج قفر اصلنده او تسز صوسز مفازه یه دیرلر و برکمسنه نك باشنده قیل اولمسه اقفر رأسه و برکمسنه برقومه نزول ایدوب آنلر آنی اطعام ایتمسه لر نزلت ببنی فلان فبت القفر دیر وقفار قاتقسز قوری اتمکدر لهذا اقفر الرجل دیرلر قاتقسز اتمك یدی معناسنه وفی الحدیث ما اقفر بیت فیه الخل (اقمر اللیل بماهتاب شد شب) کیجه مهتاب اولدی وفی المثل اللیل طویل وانت مقمر تأنی ایله دیه جك یرده ضرب اولنور اقمر الهلال دیرلر اوچنجی کیجه ده هلال قمر اولدی معناسنه واوز یعزه آی طوغدی دیه جك یرده اقمرنا ومیوه یی کمالی بولمه دین صوق ووروب لذتی قالمدی دیه جك محلده اقمر الثمر دیرلر وکتان مهتابدن پاره پاره اولسه قمر الکتان دیرلر ومحاق وقتنده قمره قمیرا طلاق اولنور وتقمر خدع معناسنه در که قمار بوندن مأخوذدر (اکبر الامر بزرك داشت کاررا) ایشی بیوك عد ایتدی قال الله عز وجل فلما رأینه اکبرنه ای عظم فی صدورهن (اکثر الرجل توانکر شد مرد) رجل غنی اولدی یعنی مالی کثیر اولدی (اکثر الکلام بسیار کرد سخن را) سوزی چوق ایتدی وکثر مال کثیر معناسنه در فلان کمسنه نك برشیء یوقدر دیه جك یرده ماله قل ولا کثر دیرلر (وهو مکثار مرد بسیار کوی) چوق سویلین کمسنه وفی المثل اکثر من الصدیق فانك علی العدو قادر وکثرة العتاب تورث البغضاء (امذر الطیر بیضته تباه کرد مرغ خایه اشرا) قوش یومرطه سنی افساد ایتدی وایکدین یومرطه یه مذر وممشی یه چوق چوق واروب کلان کمسنه یه امذر دیرلر وتمذرت نفسه ای خبثت (امشرت الارض بیرون کرد کیاه را) زمین اوت بتوردی (امطر الله علیهم باران عذاب فرستاد وخدا بر ایشان) حضرت الله تعالی آنلره عذاب یغموری کوندردی قال الله سبحانه وامطرنا علیهم حجارة وامطرت السماء بولوت یغمور یاغدردی ویاغمور اصابت ایدن کمسنه یه ممطور دیرلر وفی المثل یحسب کل ممطور ان مطر غیره اول غنی حقنده ضرب اولنور که غیریلری دخی غنی ظن ایلیه (امعر درویش شد) فقیر اولدی وبخیل اولان کمسنه یه نعر دیرلر تقول هو زعر معر کأنه عیر نعر (امقر سخت تلخ شد) زیاده آجی اولدی ومقر صبر سقوطرینك اسمیدر **بیت** صبر تلخست ولیکن عاقبت ✻ میوهٔ شیرین دهد پر منفعت (امهر المرأة کابین کرد زن را) خاتونه مهر تسمیه ایتدی یا تزوج ایتدی آنی وفی المثل من ینکح الحسناء یعط مهرها برکمسنه امر مهم مراد ایتدکده بذل مال ایتمك کرك دیه جك یرده ضرب اولنور (انذره کذا بترسانید او را بفلان کار) فلان ایش ایله آنی قورقوتدی وانذار تخویفه مقارن ابلاغدن عبارتدر (وهو النذیر ترساننده) قورقودیجی کمسنه که بشیر مقابلیدر (انشر الله المیت زنده کردانید خدا مرده را) حضرت الله میته حیاة ویردی که دیریلتدی تعبیر اولنور ونشرت الارض

وفی المثل المکثار کحاطب اللیل اکثم بن صیفی کلامیدر کیجه وقتی حطب جمع ایدن کمسنه هر نه الینه کیررسه اخذ ایدر یلان دخی اولورسه سویلر بلکه هلاکنه باعث اوله جق کلام تکلم ایده قال احفظ لسانك ایها الانسان لا یقتلنك انه ثعبان کم فی المقابر من قتیل لسانه کانت تخاف لقاءه الاقران (منه)

ديرلر ايام صيفك آخرلرنده ياغمور ياغوب قوريمش اوت ياشرسه كه اول اوته نشر ديرلر ودابه اوتك باشنى اكل ايتدكده آشاغيسنده باقى قالان اوته نشوار ديرلر وتنشير تعويذ وافسونه اطلاق اولنور وفلان كمسنه نك خطى اطفال يازديغى خطه نه عجب مشابه‌در ديه‌جك يرده ماشبه خطه بتناشير الصبيان ديرلر كه مراد صبيانك مكتبده يازدقلرى خطوطدر (انظره مهلت داداورا) اكامهلت ويردى (وهى النظرة مهلت) كه تأخير ايتمكدن عبارتدر تاجده انظار لفظى زمان دادن ايله تفسير اتدى واحسانى مأمول اولوب هركس اكا نظر ايده‌لر اول كمسنه‌يه سيد منظور ديرلر (انكر الامر انكار كردكاررا) ايشى انكار ايتدى كه اقرار مقابليدر وعندمزده اولان عامهٔ نسخده بو وجه اوزره تفسير اولندى وبعض كتب مبسوطه‌دن مستفاد اولديغى اوزره اولى اولان ناپسند داشت اوراعبارتى ايله ترجه اولنمق ملاحظه اولنور اساسده ديدى كه انكر الشىٔ ونكره واستنكره بر معنايه‌در بعضيلر نكر انكردن ابلغ وبعضيلر نكر قلب ايله وانكر چشم ايله اولور ديديلر بس انكر الامر ايشى پسند اتمدى بلكه كره ومنكر عد اتدى معناسنه‌در شرح ابيات كشافده اعشى نك بانت سعاد قصيده سندن **بيت** وانكرتنى وما كان الذى نكرت ❋ من الحوادث الا الشيب والصلعا ❋ بيتى شو وجهله بيان اولندى كه زن معهوده بندن مفارقت ايدوب ما بينمزده اولان سررشتهٔ عهد منقطع اولمغله بن بو موضعلره نزول اتديم واول زن مذكوره بنى انكار اتدى وپسند اتمدى لكن حوادث روز كاردن بندن انكار ايتديكى پيرلكمدن وباشمك صاچى دوكلمه‌دن غيرى دكل بلكه پسند اتمديكى همان بو ايكى معنا ايدى (انهر الماء آب را روان داد كرد) صويى آقتدى (اهتر بيهوده كوى شد از پيرى) زياده پير اولديغندن بيهوده وبيمعنى سوز سويليجى اولدى وبر كمسنه بى معنى سويلسه جاء بهتر من الكلام ديرلر (اهجر فحش كفت) فحش سويلدى هجردن مأخوذدر هانك ضميله وفى المثل من اكثر اهجر وهجر هجرا ديرلر هانك فتحيله هذيان سويلدى معناسنه لكن هذيان سويلك عادتى ايسه ذلك هجيراه وهجيره ديرلر فلان نسنه آنك دأبى‌در ديه‌جك يرده ورماه بالمهجرات والمهاجرات اى بالفواحش وفحش ايله مخلوط اولان كلماته هاجرات ديرلر كه لابن وتامر قيلندن وهجر بر بلده نك اسميدر كه آنده خرما بغايت چوق اولور لهذا بر كمسنه كال وفضلده مشهور عالم اولان كمسنه حضورنده اظهار فضيلت اتسه اكا كمستبضع التمر الى هجر ومستبضع تمر الى خيبر دخى ضرب مثل ايدرلر قال **بيت** فانك واستبضاعك الشعر نحونا ❋ كمستبضع تمرا الى اهل خيبر ❋ مولانا جامى قدس سره السامى ملك التجار هند طرفندن دعوت اولوندقده تحرير بيوردقلرى نامه‌ده بسط بساط اعتذار اتديلركه

نشرت من العليل اذا لقيته بالنشر (منه)

ابن نظرى اول رجل دركه عيب جوى اوليه بنت نقرى اول خاتوندركه عيب جوى اوله (منه)

(بيت)

بيت چون رسد حكم كه چون خامه زسر ساز قدم ❋ مخلصان را نبود چاره زفرمان بردن ❋ ليك آن خرده كه از فضل وهنر من دارم ❋ نتوان جانب آن معدن احسان بردن ❋ دأب دانا نبود قطره بجر آوردن ❋ كار زيرك نبود زيره بكرمان بردن (اهذر بيهوده سخن كرفت) عبث وبيمعنى سوز سويلدى هذردن مأخوذدر وفى المثل سكت عشرا ونطق هذرا (اهدر دمه باطل كرد خون اورا) آنك قانى ابطال اتدى يعنى حلال اتدى هدر اصلنده سقوط معناسنه‌در بونو فلان هدرة ديرلر نظر اعتباردن ساقط وهيچ برشىٔ دكللردر معناسنه وهدر البعير ديرلر دوه آوازينى بوغازنده ترديد اتسه وفى المثل كالمهدر فى العنة قول وفعلنك نفوذى اولميان كمسنه حقنده ضرب اولنور ❋ (ابرز الشىٔ آشكار كرد چيزرا) نسنه‌يى آشكاره چيقاردى براز فضاء واسع وغائط معناسنه‌دركه مبرز وممشى معناسنده مستعملدر وقضاء حاجت ايچون چيقدى ديه‌جك يرده تبرز الرجل ديرلر (اجهز على الجريح تمام كشت خسته را) ياره‌لى اولان كمسنه نك قتلنه سرعت ايدوب ايشنى تمام اتدى وجهز اصلنده سرعت معناسنه‌در لهذا اول آت كه اوركوب سكرتمه ضرب على جهازه (احرز الشىٔ استوار كرد چيزرا) محكم اتدى نسنه‌يى (ومكان حريز جاى استوار) محكم اولان مكان (وهو الحرز مكان حصين) محكم موضع قلعه كبى وفى المثل احرزذا وابتغى النوافلا يعنى مراد اتديكم نسنه‌يه نائل اولدم بعد اليوم زياده طلب ايدرم طلب مال واكتساب ايچون ضرب اولنور مصنف اساسده وجوهرى صحاحنده واحرز اوابتغى النوفلا عبارتيله ايراد اتديلر كه حرز اول جوزدر كه صبيان لعب ايدرلر ربح طلبنده اولان كمسنه رأس مالنى اضاعت ايدن كمسنه حقنده ضرب اولنور واجوزا معناسنه‌در (اركز بكنج وكان رسيد) مال مدفونه يامعدنه يتشدى يعنى بولدى (اعجز عاجز كرد اورا) آنى عاجز اتدى (وهى المعجزة عاجز كننده) عاجز ايديجى نسنه وعجز ضعف معناسنه‌در ودخى اعجزه ديرلر آنى عاجز بولدى واعجزه الشىٔ ديرلر اوكندن غائب اولدى معناسنه (افرز نصيبه من الدار جدا كرد حصهٔ خود را ازخانه) آيردى كندو حصه‌سنى خانه‌دن وفرز دخى بو معنايه‌در وافراز اولنان حصه‌يه فرزه اطلاق اولنور (انجز الوعد راست كرد وعده را) وعدى طوغرى اتدى يعنى وفا ايدوب خلف اتمدى نجز اصلنده حصول وتمام اولمق معناسنه‌در نجز الكتاب ديرلر تم معناسنه وفى المثل انجز حر ماوعده وفا كريملر عادتيدر انجاز وعده ترغيب مقامنده ضرب اولنور ونجز تمام اولمق وفانى اولمق معناسنه اولمغله ومقاتله ايدن ايكى كمسنه‌دن هر برى آخرك فناسنى طلب اتمكله مبارزه ومقاتله ايدن كمسنه‌يه مناجز ومقاتله‌يه مناجزه ديرلر وفى المثل ان رمت المحاجزة فقيل المناجزة ممانعه يعنى خصمكى كتدكدن

مهدر هدرى اولان جلدر وعندا غاجدن يابدقلرى اغبلدركه اركك دوه‌يى ضرابدن منع ايدوب انده حبس ايدرلر واول دوه‌يه معنى ديرلركه اصلنده معنى ايدى نون ثانيه‌يى يايه قلب ايتديلر يعنى فلان كمسنه اغيل ايچنده هدر ايدن دوه كبى هديرى عبثدر (منه)

زوزنى اعجاز از پيش شدن ديديكى بو معنايه مناسبدر (منه)

اكثم بن صيفى كلاميدر (منه)

وكندوكى خصمكدن منع اتمكدن عبارتدر برامر عظيمه مباشرت ايدن كمسنه‌يى احتياط وتيقظ ايله توصيه مقامنده ضرب اولنور ابو عبيده ديدى كه معناى مثل بودر كه مقاومت اتمكه قادراولمديغك كمسنه‌دن كندوكه نجاة ويرمكه سعى ايله زيرا من نجابرأسه فقدربح مثلى مشهودر (انشرزه ازجاى برانكيخت) يرندن قالدردى ونشز عن مكانه ديرلر كندو قالقدى معناسنه ونشز ونشز مكان مرتفعه ديرلر قال الله تعالى كيف ننشزها اى كيف نرفع العظام عن اماكنها ونركب بعضها على بعض (الغز الكلام پوشيده كفت سخن را) سوزينى مستور سويلدى يعنى كلامنده مرادينى تعميه اتدى واول كلامه لغز ديرلر تشبيه طريقيله زيرا لغز يربوع دلو كنه ديرلر كه نافقا ايله قاصعا ماببننى قعر زمين طرفنه مستقيما حفر اتدكدنصكره يمينا وشمالا عرضى طرفنه حفر ايدر كندويى اخفا ايچون (وهو اللغز سخن پوشيده) مستور اولان كلام ❋ س (آنس الرجل انس داد مردرا) رجله انس ويردى كه اكا انسيت اتدى تعبير اولنور وانيس انسيت ايدن كمسنه‌در وبر كمسنه‌نك صادق دوستنه ابن انس ديرلر (آنس نارا بديد آتش را) آتش كوردى ومادهٔ مذكوره علم معناسنى افاده ايدر لهذا آنست منه رشدا ديرلر بيلدم وآنست الصوت ديرلر ايشتدم وآنست رجلا ديرلر كوردم معناسنه جمله‌سى علمه راجعدر (ابلس منه نوميد شد ازوى) آندن مأيوس اولدى ايس منه معناسنه وعزازيله ابليس تسميه اولنديغى حضرت اللهك رحمتدن مأيوس اولديغى ايچوندر وابلاس انكسار وحزن معناسنه دخى كلور ابلس الرجل ديرلر غمندن ناشى سكوت ايلسه اساسده ديدى كه ابلس فلان ديرلر مأيوس اولديغندن سكوت ايلسه قال الله سبحانه وهم فيه مبلسون (اتعسه هلاك كرداورا) آنى هلاك اتدى اصلنده كب يعنى يوزى اوزرينه دوشرمك معناسنه‌در وبدبخت اتدى معناسنه دخى كلور مقام بدعاده اضرع الله خده واتعس جده ديرلر (اجرس الطائر بيرون كرد مرغ ببال خويش) قوش قنادى ايله صدا اتدى يعنى اوچدقده قنادلرينك صداسى استماع اولندى وسمعت جرس الطائر ديرلر قوش برنسنه اكل اتدكده منقارينك صداسنى استماع اتسه واجرس دخى ديرلر بر كمسنه‌نك اياغنك آوازينى اشتسه (اجلسه بنشاند اورا) آنى اوتوردى (احبس فرسا فى سبيل الله وقف كرد اسبى درراه خدا) بر آت وقف اتدى الله يولنده (وهو حبس ومحبس اسب وقف كردشده) فى سبيل الله وقف اولان فرس (احلس پلاس پشت ستور افكند) دابه‌نك صيرتنه پلاس براقدى كه حلس كليم مقوله‌سى برنسنه‌در كه كاه خانه‌يه بسط وكاه دابه‌يه جل ايدرلر وام حلس ديشى اشككٔ كنيه‌سيدر ورجل حلس

وحشى وانسى اولان حقنده اختلاف قسم اولده تفصيل اولندى (منه)

چژوك وچژواك وچژوك صدا معناسنه‌در (منه)

(وحلسم)

وحلسم اى حريص وفى الحديث كن حلس بيتك يعنى خانه كه ملازمت ايدوب طشره چيقمه واحلست السماء ديرلر رقيق ودائم يغمور ياغسه (اخرسه كنك كرد اورا) آنى دلسز اتدى وخرس دلسزلك معناسنه‌در وخرس ولادت ايچون طبخ اولنان طعامه ومخصوصى نفساء ايچون طبخ اولنان طعامه خرسه ديرلر وفى المثل تخرسى يانفس لامخرسة لك مورد مثل بودر كه نفساء خاتون كندو ايچون خرسه طبخ ايده‌جك كمسنه بولميوب كندو طبخ وبو مثلى ايراد اتدى كندو امورينه كندى اعتنا ايدن كمسنه حقنده ضرب اولنور وخرساء داهيه معناسنه اصلنده افعى‌نك اسميدر (اخلس الشعر كبزه شد موى) صاچك آقى وقراسى برى برينه قاريشدى (واخلس النبات) اوتك قوريسى وياشى برى برينه قاريشدى وپدر ومادرندن برى آق وقاره اولان ولده خلاسى ديرلر (اركسه نكونسار كرداورا) آنى باش اشاغى اتدى وترس چويردى قال الله تعالى والله اركسهم بما كسبوا اى ردهم الى كفرهم وثوبى بر كره دخى صباغت ايله ديه‌جك يرده اركس الثوب فى الصبغ ديرلر (اعرس بها نشست بازن) خاتون ايله اوتوردى يعنى عروس ايله بر يرده اوتوردى ياخود (عروس كردزن را) خاتونى عروس اتدى يعنى اكا تزوج اتدى زوج وزوجه‌دن هر برينه اطلاق اولنور وفى المثل (انقى من الخير من طست العروس) وعرس فقط زوجه‌يه اطلاق اولنور وارسلان يتاغنه دخى عرس ديرلر وفى المثل امنع من عرس الاسد فى عريسه كه ديشى ارسلان معناسنه‌در لبوه كبى (افلس التاجر مفلس شد بازركان) بازركان مفلس اولدى فلسدن مأخوذدر منقور وزيف معناسنه كويا مفلس اولان كمسنه‌نك دراهمى فلوس وزيوف اولدى ياخود بر حاله واردى كه عندنده بر منقورى يوق ديمكه مستحق اولدى وتقول فلان مفيلس ماله الا افيلس وفى المثل افلس من ابن مزلق بنى عبد شمسدن بر كمسنه‌در مدة العمر بيت ليليه مالك اولميوب آباء واجدادى مضيق افلاسدن خلاص بولمديلر قال **بيت** فانك اذ ترجو تميما ونفعها ❋ كراجى الندى والعرف عند المزلق (اقبسه نارا وعلما آتش داد اورا) وعلم آموخت اورا) اكا آتش ويردى وآكا علم تعليم اتدى كه علم شريفى آتش پاره‌سنه تشبيه واستعاره طريقى ايله‌در وبر كمسنه عجله اوزره كلسه وعجله اوزره كتسه ما انت الا كالقابس العجلان ديرلر وهذه جى قبس لاجى عرض ديرلر يعنى آخردن اخذ ايدوب كندى تلقاء نفسندن دكلدره (اقمسه بآب فروبرد اورا) آنى صويه طالديردى وفى المثل حوتا تماقس ميدانى ديدى كه مقس وقمس ومقل طالمق معناسنه‌در پس مماقسه ومقامسه ومماقله طالشمق معناسنه اولور خصم قوى خصم قوى ايله مخاصمه اتسه ضرب اولنور قال **بيت** وان تك سباحا فانى لسابح ❋ وانك

كبزه شدن قارش مورش اولمق (منه) اول شعره اشمط ديدكلرى كبى خليس دخى ديرلر (منه)

وبر كمسنه‌نك اتباعى خبيث اولسه اخبث الرجل ديدكلرى كبى (منه)

وبر كمسنه‌يه مقهور اولمغه مستحقدر ديه‌جك يرده اقهر الرجل يعنى بر حاله واردى كه قهر اولنمغه سزا اولدى (منه)

٥ مصنف دخى بووجه اوزره بيان ايتدى (منه)

جوهرى كندودن اعلم كمسنه ايله مباحثه ايدن كمسنه حقنده ضرب اولنور ديدى (منه)

غواصا فخو تاتقامس ✺ (البسه ثوبا جامه پوشانیدش) آکالباس کیدردی وفی الاساس
البس الناس علی قدر اخلاقهم یعنی هرکس ایله مشربلری اوزره معاشرت ایله (انجسه
پلیدکرد اورا) انی مردار اتدی حسن بصریدن حکایت اولندی که برکمسنه‌یه زنا
اتدیکی خاتونی تزوج ایدوب حضورلرینه کلدی بیوردیلرکه هوانجسها فهواحق بها
وتقول اذاجاء القدر لم یغن المنجم والمنجس ولا الفیلسوف والمهندس منجس اوکمسنه‌درکه
برکمسنه‌یی جن اخذ اتدکده میت کوکندن وبعض مرداردن اول کمسنه‌نك اوزرینه نسنه
آصارجنی طرد ایتمك ایچون زیرا اجنه‌قاذ وراتدن فرار ایدرلر واول مرض منجملر
آنك علاجنده عاجز اوله‌لر داء ناجس وتجیس دیرلر (انفسه فی الشئ رغبت داد اورادر
فلان چیز) فلان نسنه‌یه رغبت ویردی ومنافسه مراغبه معناسنه‌در ونعمت قلیله‌یی بکا چوق
کوروب حسد ایتدی دیه‌جك محلده قدنفست علی بخیر قلیل دیرلر ✺ ش (اجهش کریستن را
ساخت کرد) اغلامغه حاضرلندی لکن غیری کمسنه‌یه فزع ایله مقرون اوله والده سنه
بکایه متهیئ اولدیغی حالده توجه وفزع ایدن صبی کبی (احمش النار نیك بیفرخت
آتش را بهیمهٔ بسیار) آتش زیاده علولندردی چوق اوطون ایله واحمشته دیرلر اغضبته
واحتمش الدیکان دیرلر ایکی خروس دوکشدیلر معناسنه (احبش فرزند حبشی
رنك زاد) حبشی کبی سیاه جرده ولد طوغوردی (ادهشه مدهوش کرد اورا) آنی
حیران اتدی واول کمسنه‌یه دهش ومدهش اطلاق اولنور (ارعشه الکبر بلرزانید اورا
پیری) پیرلك آنی لرزان اتدی یعنی الی وایاغی بلکه جمله اندامی دیتره‌دی للمترجم
الفقیر بیت آیاغم آلدی اللی یاش بنم ✺ رعشه‌ناك اولدی دست وپا وتنم ✺ تقول ارتعدت
انامله وارتعشت مفاصله وقورقاق اولان کمسنه‌یه رعش الیدین دیرلر رعدید دیدکلری
کبی (اغطش الله اللیل تاریك کرد خدا شب را) حضرت الله تعالی کیجه‌یی مظلم اتدی
واغطش اللیل دیرلر کیجه مظلم اولدی معناسنه مجهول المسالك اولان صحرایه فلاة
غطشی دیرلر تقول رکبنا فلاة غطشی ونحن کرمالها عطشی (افحش علیه فی المنطق
فحش کفت اورا) اکا فحش سویلدی وفلان فاحش دیرلر بخیل معناسنه که فحشاء بخل معناسنه
کلور قال الله تعالی ویأمرکم بالفحشاء ای بالبخل (افرش بکسترانید فرش را) اکا دوشك
دوشه‌دی (احمشه الحر بسوزانید اورا کرمی) اسی آنی یاقدی ✺ ص (اترصه محکم کرد اورا)
آنی محکم ایتدی وترازوکی تعدیل ایله زیرا بر سمته آغار دیه‌جك یرده اترص میزانك فانه شائل
دیرلر (اخلص لله الدین ویژه کرد برای خدا طاعت را) طاعتی حضرت الله ایچون
خالص اتدی که ریا وسمعه ایله مغشوش ایتمدی وخالصه فی العشرة ای صافاه وفلان خلصی
وخلصانی دیرلر مخلص دوستمدر معناسنه خدنی دیدکلری کبی (ارخصه الله
ارزان کرد اورا خدای) حضرت الله انی اوجوز اتدیکه رخص غلا مقابلیدر واوجوز
اولان نسنه‌یه رخیص دیرلر وارتخصت الشئ دیرلر اوجوز آلدم معناسنه (اشخصه

یقال الناس اجناس
واکثرانجاس (منه)

بخیز انیدش) انی قالدردی شخص شخوصا دیرلر ارتفع یعنی قالقدی معناسنه
وشخص من بلد الی بلد ای ذهب واشخصه ای ذهبه وسفر اوزره یرحرکتمز قریبدر
دیه‌جك یرده نحن علی سفر وقد اشخصنا دیرلر ودخی اوق آتان کمسنه‌نك اوقی نشانك
اوزرینه کچسه کتسه اشخص الرامی وبرکمسنه برکمسنه‌یی غیبت ایدوب عیوبنی سویلسه
اشخص فلان بفلان دیرلر ابو عبیده دیدی که اشخص دخی بو معنایه‌در (اعفصت
القارورة عفاص بستم شیشه‌را) شیشه‌نك آغزینه عفاص باغلادیم وعفاص شیشه‌نك
باشنه باغلادقلری دریدر وآغزینه طیقادقلرینه صمام دیرلر جوهری بووجه اوزره
بیان اتدی لکن مصنف اساس البلاغه‌ده عفاص وصمام بر معنایه‌در دیدی حیث قال
اشتریت البطة بعفاصها ای بصمامها وعفصتها صممتها (املصت المرأة بولدها بچه‌اش را
بیفکند زن) خاتون جوجغنی بر حیله ایله دوشوردی که اول جوجوغه سقط دیرلر
(اقرصه بشکنجید اورا) آنی ایکی پارمغیله صیقدی که چمدیلدی تعبیر اولنور اقرصهم
البعوض دیرلر سیوری سینك ایصردی معناسنه تقول قرصهم البعوض قرصات
رقصوا منها رقصات وکلمهٔ مؤذیه‌یه قارصه دیرلر واول سودکه لسانی بوراز اکا دخی
قارص دیرلر وفی المثل عدا القارص فخزر حازر زیاده اکشی سوددر یعنی سود قارص
ایکن اول مرتبه‌یی تجاوز ایدوب حازر رتبه‌لرینه بالغ اولدی اشتداد امر آنا فآنا متزاید
اولمقده‌در دیه‌جك یرده ضرب اولنور ✺ ض (ابغضه دشمن داشت اورا) آنی دشمن
طوتدی که اکا بغض اتدی تعبیر اولنور (اجرض بریقه خیو در کلو کیرانید اورا) توکرو
کنی بوغازینه طوردوردی که انی مغموم ومحزون اتدی دیمکدن کنایه‌در (ادحض
الله حجته باطل کرد خدا برهان اورا) حضرت الله انك دلیلنی ابطال اتدی ودحض اصلنده
ایاق طایمق معناسنه‌درکه دحضت رجله دیرلر ایاغی سورچدی معناسنه وطاینجق یره
مکان دحض دیرلر مکان زلق دیدکلری کبی پس ادحض متعدی اولمغله سورچوتمك
معناسنه ایکن ابطال معناسنده استعمالی مجاز طریقی ایله‌در (اربض بخوابانید چارپا را) چار
پایی یتاغنه یاتیردی ربض درت ایاق اوزرینه بروك ایتمین حیوانك یاتمه‌سنه دیرلر کلب
وقیون کبی وفی المثل کلب طواف خیر من اسد رابض یعنی طولاشوب کزن کلب یاتاغنده یتان
ارسلاندن خیرلودر کسبه سعی ایدن ضعیف تکاسل ایدن قویدن خیرلودر دیه‌جك محلده
ضرب اولنور ودخی هرکس مأوی ومرجع اتخاذ اتدیکی کمسنه‌لره ربض وربض دیرلر
زوجه‌سی واقرباسی وخانه‌سی وخدمتکاری کبی وفی المثل منك ربضك وان کان
سمارا یعنی سندندر خدام واقاربك وسن انلری ترك ایده‌مزسن هرنه قدر دنائت وحقوقه
رعایت ایتمزلر ایسه دخی ومثل مذکور من حیث المعنی منك انفك وان کان اجدع مثلنه

صاحب مصرحه
دیدی العفاص
غلاف شیشه وصاحب
دستور سداد القارورة
دیدی مطرزی دیدی
که عفاص اول ظرف
درکه ایچنه شیشه وضع
اولنور دریدن
پاره‌سی کبی لهذا قاروره
نك اغزینه الباس
ایتدکلری دری‌یه
عفاص دیرلر زیرا
انك غلافی حکمنده‌در
بعضیلر صمام در دیدی
دغوری غلافیدر
دیدی مختار اولان
قول اولدر (منه)

منا سبدر یعنی سنك بورنك سندن وسنك جزؤك در هر چند مقطوع ومعیوب اولورسه دخی
(ارکض الولد بچه بجنبید درشکم ستور) دابه نك قارننده ولدی بویوب حرکته کلدی
(ارمضه بسوزانیدا ورا) انی یاقدی رمض شمسك حرارتی تومه وطاشه زیاده تأثیر اتمکدن
عبارتدر ومشی فی الرمضاء دیرلر بر کمسنه شمسك تأثیری ایله قیزمش طاش اوزرنده
یوروسه وارض رمضاء قیزمش زمین وفی المثل المستجیر بعمرو عند کربته کالمستجیر
من الرمضاء بالنار (اعرض عنه روی بکردانید ازوی) آندن یوز دوندردی ودخی
اعرض فلان دیرلر بر کمسنه عرضا وطولا ذاهب اولسه یعنی توسیع وتعمیم اتسه
وفی المثل اعرضت القرفة یعنی تهمتی توسیع اتدیك مثلا بر کمسنه یه دیسه لر که سن
کیمه تهمت ایدرسن مظنهٔ تهمت کیمدر جواب ویرر که بوتون شهر اهالیسی در اول
وقت مثل مذکوری ایراد ایدر ✱ میدانی عرض ثوب الملبس مثلنی شو وجه اوزره بیان
اتدی که بر کمسنه یه تهمت عارض اولور لکن کیمه یاپشه جغین بلمز بلکه جماعته اسناد
ایدر اول محلده ضرب اولنور یعنی متهمك لباسی عریض اولدی (اغمض عن الشیء
چشم فروکرد ازچیز) کوزینی یومدی نسنه دن یعنی مساهله ایتدی غمض اصلنده
الچق یر معناسنه در وبر کمسنه بر نسنه اشترا اتدکده بایعه اغمض لی دیر یعنی بو نسنه ردیدر
بهاسندن تنقیص یاخود براز دخی اول نسنه دن ویر وبر جماعت بیابانه کیدوب
ظهور اتمسه لر اغمضت المفازة علی القوم دیرلر وغمیضا بر کوکبك اسمیدر تقول قدیقع
بین الاخوین من الخلصاء ماوقع بین الشعریین من العبور والغمیضاء (اغمض فی الامر
آسانی کرد درکار) ایشده سهولت ایله معامله ایتدی وعن قریب ذکری سبقت ایدن
اغمض لی کلامی بو قبیلدندر (اقبض شمشیر وکاردرا دسته کرد) قلیج وبچاغه صاب
کچوردی واول صابه مقبض تسمیه اولنور وبر کمسنه بر ایشه شروع ایدوب علی
الفور ترك ایلسه هو قبضة رفضة دیرلر (اقرضه الدراهم وام داد اورا درمها)
اکا براز درهم قرض ویردی قرض اول مالدر که آخره اعطا اولنه قضا اتمك
شرطیله پس استقراض طلب مال مذکوردن واقراض اعطادن واقتراض قبولدن
عبارتدر وتشبیه طریقیله بر کمسنه یه سابقهٔ احسان واساءته دخی قرض اطلاق اولنور
وهو القرض وام بورج قروض ج (امحض الشیء ویژه کرد چیزرا) نسنه خالص ایتدی
(امرضه بیمار کرد اورا) انی مریض اتدی امرضه الله واکل مالم یوافقه فامرضه دیدکلری
کبی وامرض القوم دیرلر دابه لری مرضه مبتلا اولسه ودخی بر کمسنه حاجتنه نائل
اولمغه یاقلاشسه امرض فلان دیرلر (انبض القوس زه کمان کشید اندکی وبکذاشت
تاآوازی ازو بیاید) یایك کریشنی آزجق چکوب صالیویردی تا آوازی چیقسون
دیو وفی المثل انباض من غیر توتیر قادر اولمدیغی نسنه یی ادعا ایدن کمسنه حقنده ضرب

(اولنور)

دیزنی یدیکه لار ماض سوزانیدش ریك کرم پای را وخشم ومعصیت مرد (منه)

تفصیلی مجمع الامثالده اشأم من البسوس مثلنده مذکوردر (منه)

دیچه بهن زاد یعنی چوجق عرضنه طوغدی وحقی کردن کوپند کذا فی التاج (منه)

کتب یدنده حکایه سی بیان اولنمشدر بو فقیرك احقاقیه نام رساله سنده مفصلدر (منه)

اولنور یعنی ادعاء مذکور یایه کیریش کچورمه دن یایی چکمك کبیدر زیرا انباض
توتیردن صکره اولور ونبض اصلنده آزجق حرکته دیرلر تقول رأیت ومضة برق
کنبضة عرق وفلان کمسنه نك غضبی حرکت ایتدی دیه جك یرده نبض نابضه
دیرلر (انغض رأسه بجنبانید سرش را) باشنی تحریك اتدی تعجب وقتنده واقع
اولان تحریك کبی ومطلقا آهسته تحریك اتمکه انغاض دیرلر (انفض القوم بی زاد
شدمردمان) قومك ذخیره لری دوکندی نفض اصلنده سیلکمك معناسنه در عادتا
ذخیره دوکندکده ظرفنی سیلکرلر وفی المثل النفاض یقطر الجلب بر کمسنه شاندن
اولمیان ایشی بالضروره ایشلسه یاخود بخیل ضروری انفاق اتسه ضرب اولنور
(انقض الحمل ظهره بیانك آورد بار پشت اورا) یوك بغایت آغیر اولمغله آنك صیرتنی
صدا اتدردی انقاض اصلنده آهسته صدا اتمك وصدا ایرمك معناسنه در انقضت الدجاجة
دیرلر یمورطه وضع اتدکده تصوت اتسه ومحفه وتخت رواندن ظاهر اولان
صدایه که ترکیده قیچردی تعبیر اولنور نقیض تسمیه اولنور وظهردن ظهور ایدن
صدا یوکك زیاده آغرلغندن نشأت اتمکله جوهری عبارت مذکوره یی اثقله ایله
وبیهقی وزوزنی انقاض لفظنی کران کردن عبارتیله تفسیر ایتدیلر (وهو النقیض
آوازی که از کرانی بار بر آید) یوکك آغرلغندن ظهور ایدن آواز (انهض بر انکیخت
ازجای) یرندن حرکت اتدردی واول قوش یاوریسی که قناتلری کامل اولوب
اوچمغه مباشرت ایلیه اکا ناهض دیرلر ✱ ط (احبط الله عمله باطل کرد خدا کار اورا)
حضرت الله تعالی آنك ایتدیکی عملی باطل اتدی یعنی مقابله سنده ثواب ویرمدی حبط ماشیه دن
استعاره اولنمشدر که حیوانات یاش اوتی چوق اکل ایدوب یاخود ذرق که حندقوق در
اکل ایدوب قارنی شیشوب منقبض اولمغله هلاك اولمغه حبط دیرلر کذلك حبط دم
القتیل دیرلر هدر معناسنه (اسخطه بخشم آورد اورا) آنی غضبه کتوردی عطاء مسخوط
مکروه ونسخطه عطاءه دیرلر احسانی قلیل عدایدوب چندان قبوله قرین اولمسه (اسعط
الدواء دارو وبینی وا کرد) بورننه دوا دوکدی واول دارویه سعوط دیرلر
وبر کمسنه یه کلامی تفهیم اتمك ایچون کرات ایله تکرار وتفهیمده مبالغه اولنمش ایکن
ینه فهم اتمسه اسعطته کلمة فما فهمها دیرلر (اشحطه دور کرد اورا) آنی بعید اتدی
وشحطت الدار دیرلر بعید اولدی معناسنه (اسقطه بیفکند اورا) آنی بیراقدی که
دوشوردی تعبیر اولنور (اسقطت المرأة بچه بیفکند زن) خاتون چوجوق
دوشوردی (وهو السقط بچه افکنده) دوشن چوجق واول خاتونه مسقط ومسقاط
دیرلر وچخماقدن دوشن آتشه دخی سقط ازند دیرلر وحسیب ونسیب اولمیان

معلوم اوله که ساقطة کلمهٔ ساقطة تقدیرنده اولمغله مؤنث مذکر اولندی لکن لاقطة مؤنث ذکر اولندیغی بعضیلر ازدوج وبعضیلر مبالغه ایچون وبعضیلر لاقطة تقدیرنده دردیدیلر (منه)

كمسنه‌يه ساقط تسميه اولنور وفى المثل لكل ساقطة لاقطة ساقط اولان كلمه‌يى استماع ايدن كمسنه‌لر بولنور بلكه اول كلمه متكلمك متضرر اولماسنه سبب اولور انسان لسانى زياده محافظه ايتمك لازمدر ديه‌جك يرده ضرب اولنور ياخود الجنس الى الجنس يميل فحواسى اوزره هر ردى اولان متاعه فرومايه مشترى بولنور بازركانك متاعى هرنه قدر معيوب ايسه ينه اكا مشترى بولنور ديه‌جك يرده ضرب اولنور وفى مثل آخر اسقطه العشاء على سرحان يعنى عشا طلبى آنى قورد اوزرينه دوشوردى منفعت اميد ايدركن ضرره اوغرادى ديه‌جك ضرب اولنور وهذا الامر مسقطة لك من العيون ديرلر بو ايش سنى خلقك نظرندن دوشورر معناسنه (اغبطت واغمطت عليه الحمى پى درپى تب كرفت اورا) دائما آنى حمى اخذ ايتدى (افرط فى الامر دور اندر شد از كار) ايشده اوزاق كتدى يعنى اندازه‌يى تجاوز ايتدى (وامر فرط كار دور اندرشده) حدى تجاوز اولنان ايش قال الله تعالى وكان امره فرطا (افرط الشئ فراموش كرد چيزرا) نسنه‌يى اونوتدى نسيه معناسنه قال عز شانه وانهم مفرطون اى متركون فى النار منسيون ودخى افرطه ديرلر اعجله معناسنه وافرطت المزادة ديرلر قربه‌يى صو ايله طولدرسه وافرطه الى الماء ديرلر بر كمسنه‌يى صو تحصيلنه ايلرو كوندرسه وصوارامق ايچون كيدن كمسنه‌يه فارط ديرلر اوت ارامغه كيدن كمسنه‌يه رائد ديدكلرى كبى وفى المثل افرط للهيم حبينا اقعسا هيم اهيمك جمعيدر عطشان معناسنه وحبين احبن لفظنك تصغيريدر مرخما رجل احبن ديرلر استسقا مرضنه مبتلا اولسه (واقعس صدرى خارج وظهرى داخل اولان كمسنه يعنى صوسز دوه‌لرى صيوارمغه كندو مستقى واقعس كمسنه كوندرى عاجز اولان كمسنه‌دن معاونت طلب ايدن احمق حقنده ضرب اولنور (اقحط القوم در قحط شدند مردمان) قوم قيتلغه دوشديلر اقحطوا وقحطوا دخى بو معنايه‌در وهو القحط معروفدر وقحط واقع اولان ارضه مقحطه ديرلر واول كمسنه‌كه اكل ايتدكده سيلوب سپورسه اكا قحطى ديدلر (اقسط داد كرد) عدالت ايتدى وهو القسط قافك كسريله داد عدالت وقسط قافك فتحيله جور معناسنه‌در تقول هو قاسط غير مقسط يعنى جور ايدر عدل ايتمز قال الله تعالى واما القاسطون فكانوا لجهنم حطبا وقال ايضا ان الله يحب المقسطين يقال امر الله بالقسط ونهى عن القسط وقسط اعوجاج معناسنه اولمغله اياغى اكرى كمسنه‌يه اقسط ديرلر (اقنطه عن الخير نوميد كرد اورا از خير) آنى خيردن مأيوس ايتدى تقول قلب المؤمن بالرجا منوط والكافر آيس قنوط (انبط الماء من البئر بيردن آورد آب را ازچاه) قيودن صويى طشره چيقاردى يعنى قيويى اول مرتبه قازدى كه صويى ظاهر

(اولدى)

اولدى واستنباط استخراج معناسنه‌در ونبط الماء صوكندى چيقدى واول صويه نبيط تسميه اولنور (انشط العقدة كشاد كره را) دوكومى آچدى معلوم اوله كه سابقا ضرب بابى امثله‌سنده ذكر اولندى كه نشط الحبل ديرلر ايپ اول وجهله دوكوملسه كه آچماسى آسان اوله وانشوطه اول دوكومه‌ديرلر واساسده انشوطه تفسيرنده اوچقور باغى كبى ديو تمثيل ايتدى پس افعال همزه‌سى بو مقامده ازاله ايچون اولمق ملاحظه اولنور (وانشطت الحبل) ديرلر ايپك دوكوملرى آچلسون ايچون اوزادوب چكسه (اهبطه فرو آوردش) اشاغى ايندردى وهبط نزول وانزل معناسنه لازم ومتعدى استعمال اولنور ويقال اللهم غبطا لا هبطا ✲ (احفظه بخشم آورد اورا) انى غضبه كتوردى وهى الحفيظة خشم غضب فلان من اهل الحفيظة والحفظة ديرلر حميت وحفظ حرمت وقتنده غضب ايلسه وفى المثل الحفايظ تحلل الاحقاد بر كمسنه اقرباسنه ظلم اولنديغنى كورسه البته عرق حميت حركته كلوب درونده آنلره حقدى دخى وار ايسه ناچار مرحمت ايدوب حقدى زائل اولور وفى مثل آخر المقدرة تذهب الحفيظة بر كمسنه خصمندن انتقامه قادر اولوب مرحمةً انتقام قيدنده اولمزديه‌جك يرده ضرب اولنور (اغلظ فى الكلام درشتى كرد درسخن) كلامده درشتلك ايتدى يعنى شدت ايله سويلدى كه سردسويلدى تعبير اولنور وفى المثل اغلظ من حبل الجسر ع (ابدع الشئ از نو پيدا كرد چيزرا) نسنه‌يى يكيدن اختراع ايتدى كه نمونه ومثالى يوق ايكن ودخى ابدع الركاب ديرلر مركوب اولان دابه‌يه كلال كلسه كويا دابه امر حادث ابداع ايتدى وابدعت حجته ديرلر دليلى ضعيف اولسه (وهو البديع والبدعة چيزاز نو پيداشده) يكى پيدا اولمش نسنه ويكى قربه‌يه سقاء بديع ديرلر جديد معناسنه بدايع وبدع ج لف ونشر مرتب قاعده‌سى اوزره‌در (والله بديع السموات والارض خداى تعالى ازنو آفريننده آسمان زمين است) حضرت الله تعالى آسمان وزمينى يكيدن اختراع ايدىجى‌در پس لفظ بديع مبدع معناسنه اولور (ابضع آخريان وداد ببضاعت) متاعى سرمايه‌لكه ويردى وكندم ايچون سرمايه ايتدم ديمك مراد اولنسه استبضعت ديمك كرك بضاعه‌دن مأخوذدر رأس المال وسرمايه معناسنه جوهرى ديدى كه بضاعت مالدن بر قطعه‌در كه تجارت ايچون بر طرفه ارسال اولنه تقول قد نعشت صنايعنا ونفقت بضايعنا ومعناى مذكور بضع قطع وبضعه قطعه معناسنه اولدوغنه مبنى اولمق ملاحظه اولنور بضعت من الماء ديوب صودن قانديم معناسى اراده قيلنديغى صودن رى يعنى قانمق وقتنده شرب قطع اولنديغى ايچون وفى المثل شرب فما نقع ولا بضع مثلنه قريبدر يعنى صويى ايچدى نه حرارتنه مفيد اولدى ونه قاندى بر ايشدن اوصانمين كمسنه حقنده

عبط حسن حالدن وهبط بولنديغى حالدن تنزلدن عبارتدر يعنى سندن حسن حال طلب ايدرز وبولنديغمز حالدن تنزلدن بزى سن حفظ ايله (منه)

ودخى بو معنايه‌در كه بر كمسنه بر كمسنه‌يه كرات ايله نصيحت ايدوب تأثر ايتمديكندن ناشى ذراعت ايلسه بضعت فلان ديرلر (منه)

شرب فانقع ولا ابضع مثلنه قريبدر يعنى صويى ايچدى نه حرارتنه مفيد اولدى ونه قاندى بر ايشدن اوصانمين كمسنه حقنده ضرب اولنور (منه)

ضراولنور حتى متى تكرع ولا تبضع وابضعنى الماء اى اروانى وبركمسنه برمسئله سؤال ايتدكده جواب شافى ايله مقابله اتسه ابضعه ديرلر (اتبعه از پيش رسيد) انك آردندن يتشدى (اتبع الرجل الرجل برسانيد مردرا بمرد) بركمسنه يى بركمسنه يه يتشدرى كه آردنجه آدم كوندردى تعبيراولنور وبركلمه بركلمه نك آردنجه ذكراولنوب كلمۀ ثانيه نك معناسى اولمسه اكا اصطلاح ارباب ادبده اتباع فى الكلام ديرلر حسن بسن وتركده كلدى ملدى كبى وعبارۀ مذكوره اكثرياشرده مستعملدر مثلا بركمسنه نك آردنجه قتل ايچون آدم كوندرسه لر اتبعه ديرلر (اترع الاناء بركرد خنوزرا) چناغى طولدردى وطولمش اناءيه ترع ونهرى طولدورن سيله تراع ديرلر وقاپوجى يه دخى تراع ديدكلرى قاپويى قاپادقده كويا اول ميدانى قاپو ايله طولدوردوغى ايچوندر تقول جاء القراع فرده النزاع (اتلع كردن برافراشت) بوينونى يوقارو قالدردى وبوينى اوزون كمسنه يه اتلع وموئثنده تلعاء ديرلر (اجدع بد برورانيد) بدغذا ايله بسلدى يقال اجدعوا وليدهم اى اساؤا غذاءهم (اجمع على كذا واجمعه واجمع به عزم كرد برفلان كار) فلان ايشه عزيمت ايتدى واجمع القوم ديرلر اتفاق ايتديلر (اخدع پنهان كرد) صاقلادى لهذا كيلاره مخدع ومخدع ديرلر وفى الاساس خبأ الشئ فى المخدع وهو الحزن من الاخداع بمعنى الاخفاء وفى المثل اخدع من ضب ميدانى ديدى كه خدع توارى يعنى اختفا معناسنه اولمغله ضب دلوكنه مدة مديده متوارى اولوب ظهور ايتمكله بو مثل ضرب اولنور (اخضع واخنع فروتنى كرد) تواضع ايتدى وبركمسنه نك خلق بويونده اكريلك اولسه اكا اخضع ديدكلرى متواضع صورتنده اولديغى ايچوندر واخنعتنى اليك الحاجة بنى احتياج سكا تواضع وتذلله باعث اولدى (ادفعه نجاك وادوسانيد اورا) آنى طوپراغه ملاصق ايتدى وقعاء ووقعم تراب معناسنه در وبركمسنه يه بددعا مقامنده رماه الله بالدوقعة ديرلر فقر وذل معناسنه وزياده آجلغه جوع ديقوع ديرلر (ادلع لسانه زبان از دهن بيرون كرد) ديلنى آغزندن چيقاردى دلع لسانه دخى بو معنايه در ودلع لسانه ديلى طشره چيقدى لازم ومتعدى استعمال اولنور (ارضعت ولدها شيرداد زن فرزندش را) خاتون ولدينه سود ويردى كه امزيردى تعبير اولنور وهى مرضع زن شيرده هنده سودويرن خاتون جوهرى ديدى كه اكر خاتونك ممه امر ولدى واردر ديمك مراد اولنسه مرضع واكر بالفعل ممه سنى ولدك اغزينه ويردى ديمك مراد اولنسه مرضعة ديمك كرك مصنف كشافده يوم ترونها تذهل كل مرضعة عما ارضعت آية كريمه سنده بيان ايتدى كه جوهرى كلامنه مطابقدر زيرا ديدى كه ارضاع شاننده اولان خاتون مرضع وممه سنى بالفعل ولدينه القا ايدن خاتون مرضعه ديرلر ورضاع زياده لئيم اولان كمسنه يه اطلاق اولنور تقول استعذ من الرضاعة كما تستعيذ من الضراعة (اذمع على كذا وازمعه وازمع به عزم كرد بفلان چيز) فلان نسنه يه عزيمت ايتدى بر وجهله كه آندن رجوع

وفى المثل تبع الفرس لجامها والناقة زمامها يعنى آنى هبه ايتدكده لجامنى دخى عطيه ايله زيرا آته نسبت لجام ودوه يه نسبت زمام شئ حقيردر بر حاجتى وردكده اتمامنه ترغيب مقامنده ضرب اولنور (منه)

اخدع ايكى طمردركه حجامت موضعنده اولوب بوندن آيرلمشدر كه بويون طمرى تعبير اولنور لهذا بركمسنه تكبر وبرشيئدن اعراض ايتسه لوى اخدعه وكبرى ترك ايتسه سوى اخدعه ديرلر (منه)

مصنف بو قولى مستقصى ده قيل ايله تصدير ايتدى كندى مرضيسى اكثر خدعة مناسنه در (منه)

كاتى ازمعت الامر ديرلر ازمعت على الامر ديمزلر ديدى (منه)

اتمز يقال ازمع الامر اذا ثبت على امضائه ويقال فلان رأيه زميع وقلبه جميع وازمعت الارنب ديرلر طوشان سكيرتسه ودخى ازمعت النبات ديرلر اوت تمكه باشلاسه وهو الزماع عزم عزيمتنده ثابت اولمق (اسبع القوم هفتمين شد مردمان را وهفت نك كرفت از مال ايشان) قومه يدنجى يعنى قوم آلى ايكن آنكله يدى اولدى ياخود قومك مالارينك يديده برينى آلدى واسبعت المرأة يدى آيلق جوجوق طوغوردى واسبع ولده ولدينى دايه يه ويردى (واسبع الرعيان) شبانلرك ماشيه سنه قورت كيردى وفى المثل اخذه اخذ سبعة مراد سبعة بن عوف بن ثعلبه نام شديد الاخذ بركمسنه نك اسميدر ياخود يدى آدم اخذ ايدر كبى اخذ ايتدى ابن السكيت سبعة ايكن تخفيف اولندى ديدى يعنى ديشى ارسلان اخذ ايدر كبى اخذ ايتدى اخذ شديد ايله اخذ ايدن كمسنه حقنده ضرب اولنور اخذه اخذ الضب مثالنه قريبدر ضب ولدينى حشرات ارض ظن ايدوب اخذ شديد ايله اخذ وقتل ايدر (اسرع فى العمل بشتافت دركار) ايشده عجله ايتدى ودخى اسرع القوم ديرلر دابه لرى سرعت ايتسه (اسمعه كذا بشنوانيد اورا فلان چيز) فلان نسنه يى اكا اشتدردى وسمع ذكر جميل معناسنه در (اشبعه سير كرد اورا) آنى طويوردى وشبع قارن طويوره جق طعامدر وتقول تراهم سباعا اذا كانوا شباعا (اشرع الرمح قبله راست كرد نيزه را بسوى او) نيزه يى آنك طرفنه طوغرلتدى (اشرع الدابة بآب آورد دستوررا) دابه يى صويه كتوردى وشرعت الدواب فى الماء اى دخلت (اشرع الباب الى الطريق بكشاد دررا بسوى راه) قاپويى يول طرفنه آچدى شارع اولو يول معناسنه اولمغله مناسب اولان بسوى شاهراه ديو تفسير اولنمق ملاحظه اولنور تا جداه شراع درباشارع كردن عبارتيله تفسير اولنديغى بو ملاحظه يى تأييد ايدر (اضجعه بخوابانيد اورا) انى ياتوردى ضجع وضجوع يانى اوزرينه ياتمقدن عبارتدر وضاجع ومضجع يانى اوزرينه ياتان كمسنه در وبركمسنه خانه سنه ملازمت ايدوب طشره حركت ايتمسه اكا ضجعه وضجعى ديرلر دارى ديدكلرى كبى وضجع فى الامر ديرلر بر ايشده تقصير ايتسه (اضرعه فروتن كردانيدش) انى ذليل ايتدى وتواضع ايتدردى وفى المثل الحمى اضرعتنى لك احتياجدن ناشى بركمسنه يه تذلل وقتنده ضرب اولنور واضرعت الناقة ديرلر طوغورمزدن اول سودى كلسه وضرع هر ظلف وخف صاحبى اولان حيوانك ممه سيدر وبركمسنه فقيردر برشيئه مالك دكلدرلر ديه جك محلده ماله زرع ولاضرع ديرلر (اطلعه على كذا ديده وركرد اورا برفلان چيز) آنى فلان نسنه يه مطلع ايتدى واطلع الرامى آتديغى اوق نشانك اوزرندن كچدى كتدى واطلع قوصدى قاء معناسنه وقئ ايتمكه طلعا ديرلر وطلع علينا حاضر اولدى عندمزه وطلع عنا غائب اولدى عندمزدن

صاحب مجمع ديدى سبعة اختيار اولندى زيرا كلام عربده سبعة لفظى استعمال شايع اولديغى ايچوندر (منه)

وفى المثل الشبعان يفت للجائع فتا بطيئا يعنى طوق آدم آج آدمه اتمكى كچ پاره لر سنك احوالكدن خبردار اولميوب كركى كبى اكا اهتمام ايتمين كمسنه حقنده ضرب اولنور (منه)

شرعك حسبك معناسنه دخى كلور وفى المثل شرعك ما بلغك المحل يعنى سكه منزل يتشديره جك نسنه كافيدر آز ايله قناعت بابنده ضرب اولنور مستقصى ده ديدى كه غرض مطلوبه ايصال ايده جك قدر كافيدر لكن جوهرى شرعت بابا الى الطريق اى فتحت ديدى پس اشراع مطلقا فتح معناسنه اولمق فهم اولور الى الطريق ذكر اولنمسه بسوى شاهراه عبارتيله تفسير واجب ايدى (منه)

وفى المجمع الحمى اضرعتنى للنوم وله حكاية طويلة فليراجع اليه (منه)

معناسنه‌در (اطمعه بطمع افکندش) انی طمعه دوشوردی (افزعه بترسانید اورا)
آنی قورقوتدی وافزعه دخی دیرلر اغاثه اتدی معناسنه یقال فزعت الیه فافزعنی
یعنی اندن استغاثه اتدم بکا اغاثه ایدوب خوفمی ازاله اتدی (افظعه الامر سخت
شد بروی کار) ایش آکا کوچ وشدید اولدی ٩ وافظعه دخی دیرلر شدید بولدی معناسنه
(انشع السحاب واشد منع) بولوت طاغلدی وبولوت طاغلدقدنصکره باقی قلان بولوت پاره
سنه قشعه دیرلر (اقطعه ارضا بقاطعه دادش زمین را) ارض خراجیه‌دن برپاره زمینی
مقاطعه ایله ویردی اکا (وهی القطیعة زمینی که بمقاطعه داده شده) مقاطعه‌یه ویریلن
زمین (اقلع المطر بایستاد باران) یغمور طوردی یعنی یاغمز اولدی اقلاع تاجده
بیهقی درمصادره‌ده زوزنی والایستادن ایله تفسیر اتدیلر کتب مطوله‌ده کف وترك
تفسیر اولندی (اقلعت عنه الحمی واایستادتب ازوی) حمی آندن ساکن اولدی یعنی ترك
اتدی واندن دوراولدی (اقلع عن الشیٔ دست بداشت ازچیز) نسنه‌دن ال کتوردی
یعنی فراغت اتدی (انغ رأسه برداشت سرش را) باشنی یوقارو قالدردی بعضلر اقناع
اضدادندر دیدی که رفع وخفضده استعمال اولنور ودخی اقنع البعیر دیرلر دوه
صوایچمك ایچون باشنی حوض جانبنه اوزاتسه واقنع الاناء دیرلر کاسه‌یی صویك
آقان یرندن طولدرمق ایچون توجه ایلسه واقان یرینه طوالسون ایچون طوتسه‌ویبنی
شوقدر نسنه راضی ایدر دیه‌جك یرده اقنعی کذا دیرلر وفی الاساس اقنع الصبی
یعنی معصومی اوپمك ایچون برالینی باشنه وبرالینی چکه‌سنك التنه وضع ایلدی
(امتعه الله بولده برخور داری دهادخدای بفرزندش) برخوردارلق ویر
سون الله تعالی ولدی ایله یعنی مدة طویله ولدی ایله منتفع ایتسون (وهو المتاع
برخورداری) منتفع اولمق ومتع ارتفاع وماتع هراوزون اولان نسنه‌یه ماتع
دیرلر ودخی امتعت عن الشیٔ دیرلر نسنه‌دن مستغنی اولدم معناسنه (امرع الموضع
بسیار کیاه ناك شد جای) موضع چوق اوتلو اولدی واوتلو وخصب اولان زمینه
ممرع ومریع وامروعه دیرلر وفی المثل امرعت فانزل اعشب فانزل مثلنه قریبدر
لکن اساسده سنك حاجتك بزم عندمزده حاصل اولور عندمزدن تجاوز اتمه
معناسنه‌در دیدی تقول نحن من غرك علی حبل منیع ومن کرمك فی واد مریع (انقع
وراغث درآب) صوده ایصلاندی (اهرع لرزانید وترسانید وشتاب کرد)
دیتردی وقورقوتدی وسرعت اتدی (اهطع فی السیر شتابید در رفتن) یورومکده سرعت
ایتدی وبرکسنه بوینونی اوزادوب باشنی اکسه دخی اهطع دیرلر بعیر مهطع بوینده
اکریلك اولان دوه بعضیلر سرعت ایدن دوه‌در دیدی غ (ابلغه الرسالة رسانید

٩ کتب معتبره‌یه موافق
اولان تفسیر بودر
وعندمزده موجود
اولان مقدمه نسخه‌لرك
اکثرنده افزعه
معناسنه اولمق
اوزره اشارت
اولندی خطا اولمق
ملاحظه اولور لکن
سابقا بابندن قطع
الامر عبارتنك
تفسیرنده سهمناك شد
کار دیدی که افزعه
معناسنه اولمق تأیید
ایدر (منه)

بوی پیغام را) اکا خبر یتشدردی وابلغه سلامی وبلغه سلامی ای اوصله (ارزغ المطر
الارض وحل انکیخت باران در زمین) یغمور چوق یاغوب زمینی چامور اتدی یاغمور
چوق یاغوب یریوزنده آقسه بوعبارتی تکلم ایدرلر ورزغه وحل شدید معناسنه‌در
(اسبغ علیه النعمة تمام کرد بروی نعمت را) نعمتی آنك اوزرینه اتمام وکامل اتدی (افرغ
الله علیه صبرا صبر ریزاناد بروی خدا) حضرت الله تعالی آنك اوزرینه صبردوکسون
که مجازدر صبرویرسون دیمکدر (افرغ الماء بریخت آب را) صویی دوکدی صبه
معناسنه تقول رأیته بین یدیه الماء یغترفه ثم یفترغه یعنی آنی کوردم که صویی آوجی ایله
آلورصکره کندواوزرینه دوکر (افرغ الصفر المذاب فی القالب روی کداخته را در
قالب بریخت) اریمش پرنجی قالبه دوکدی زرکر اتدیکی کبی (اهبغ واهجع
بخوابانید) اویوتدی انام معناسنه ف (آسفه اندوهکین کرد اورا) آنی محزون اتدی
ودخی آسفه اغضبه معناسنه کلور واسف شدة حزندر ورقت قلب صاحبی اولوب
سریع الحزن کمسنه‌یه اسیف واسوف دیرلر ابن سکیت اسیف عبد معناسنه‌در دیدی
(آلفه الشیٔ سازکاری افکند اورا بچیزی) آنی برنسنه‌یه مألوف اتدی یعنی الفت
اتدردی وفی المثل آلف من حمام مکة (اتحفه هدیه دادش) آکا هدیه ویردی وهی
التحفة ٧ هدیه (اترفه الله در نعمت داشت اوراخدای) حضرت الله انی نعمتده اتدی
یعنی نعمت صاحبی اتدی واترفته النعمة دیرلر نعمت سببی ایله طغیان اتسه یقال اعوذ بالله
من الاتراف والاسراف وتقول استرفوا تعفرتوا رجل مترف مرددر نعمت داشته منعم
اولان کمسنه (اتلف ماله هلاك کرد خواسته اش را) مالنی هلاك اتدی وتلف هلاك
معناسنه‌در ورجل متلاف مرد بسیار تلف کننده مالنی چوق تلف ایدن کمسنه وذهبت
نفس فلان تلفا وطلقا ای هدرا (اجحف به کزند رسانید بأو) اکا ضرر یتشدردی
واجحف بهم الدهر دیرلر استیصال اتدی معناسنه وبرکمسنه‌یه تکلیف مالایطاق اتسه
دخی اجحف به دیرلر کذلك آکا قریب اولسه وجحف وجحاف موت وامتلادن ناشی
اطلاق بطن معناسنه (احصف الامر محکم کرد کاررا) ایشی محکم اتدی واحصف
الحبل دیرلر ایپی محکم بوکسه (احلفه بالله علی دعواه سوکند دادش بخدا بردعوای
وی) حضرت الله‌یه یمین ویردی دعواسنه (اخلف الوعد وفانکرد بوعدش) وعدینه
وفا اتمدی (ورجل مخلاف مرد بسیار خلف وعد کننده) چوق وعده‌یه خلف
ایدیجی کمسنه ومستقبله نسبت خلف ماضی‌یه نسبت کذب کبیدر (اخلف الله علیه وبه
عوض داد خدا بران چیز ضایع شده) حضرت الله عوض ویردی یاویرسون اکا ضایع
اولان نسنه‌سی مقابله‌سنده واخلف بیده الی السیف الینی قلیج قبضه سنه قویوب سل

٧ حانك کسری وفتحی
لغتدر جمی تحف کلور
(منه)
والترفة النعمة یعنی
نعمت صاحبی
اولدقلرندن عفریت
اولدیلر (منه)
وفی المثل اخلف من
عرقوب که مواعید
عرقوبیه مشهوردر
واخلف من شرب
الکمون مثلی دخی
معروفدر لکن مواعید
عرقوب مثلنده عر
قوب فاعل ومواعید
کمون مثلنده کمون
مفعولدر (منه)
جوهری دیدی که
برکمسنه‌نك مالی یاولدی
هلاك اولسه اخلف
الله علیه دیرلر یعنی
حضرت الله هلاك
اولان شیٔ مثلو عوض
ویرسون واکر باباسی
یاقرنداشی یاعمی هلاك
اولسه خلف الله علیك
دیرلر بلاهمزة یعنی
سنك اموریکه کفیل
اولان کمسنه‌لردن
عوض حضرت الله
کفیل اولسون اساسده
خلف الله علیك ای کان
خلیفة من کافلك
دیدیکی بومعنایه
موافقدر (منه)

سيف اتدی واخلف الطاير تويی توكلدكدنصكره ينه تويی بتدی ودخی اخلف فمه ديرلر
آغزينك قوقوسی متغيراولسه وفی المثل اخلف من صقر (ادنفه سخت بيمار كرداورا)
انی زياده خسته ايتدی (ادنف بنفسه سخت بيمار شد) زياده خسته اولدی (وهومدنف
ومدنف سخت بيمارشده) زياده خسته اولان كمسنه اساسده ديدی كه دنف الرجل
ديرلر زياده خسته اولوب هلاك مرتبه سنه وارسه رجل دنف ودنف ورجلان
ورجال دنف مؤنثی دخی بووجه اوزره در وادنفه المرض ديرلر خستهلك هلاك
مرتبه سنه كوتورسه (اردفه ازپس نشاند ش) آردينه بندردی واول كمسنه يه
رديف وردف ديرلر تقول هومن الروادف وليس من الارداف يعنی اتباعدندروزرادن
دكلدر (ارعفه ازبينیٔ اوخون بياورد) بورنندن قان كتوردی (ارهف السيف
تيزكرد شمشيررا) قليجی كسكين اتدی ارهاف اصلنده قليجك آغزينی اينجه اتمكه ديرلر
ايدی لهذا سيف رهيف الحد ديرلر يوزی اينجه قليج ورهيف الجسم جسم نحيف
اولان كمسنه معناسنه پس معنای مذكور لازمی ايله تفسير قبيلندن اولمق ملاحظه
اولنور وبيهقی ارهاف تنك كردن تيغ ديديكی بوملاحظه يی تأييد ايدر (ازحف
مانده شددر رفتن) يورومكده يورولدی وازحف الرجل ديرلر دابه سی يورولسه
(ازرف بشتافت دررفتن وشتابانيد) سرعت اتدی يورومكده وسرعت اتدردی
(ازلفه نزديك كرداورا) آنی قريب اتدی وهوالزلفة والزلفی نزديكی قرب ومنزلت
جمعی زلف كلور تقول احتمل الكلف حتی نال الزلف (اسرف فی الامر دوراندرشد
دركار) ايشده حدی تجاوزاتدی سرفت السرفة الخشب ديرلر سرفه ديدكلری
بوجك اغاجی اكل ايلسه واسراف نفقه بوندن مأخوذدر تقول يفعل السرف بالنشب
مايفعل السرف بالخشب وفی المثل صنع من سرفة (وهوالسرق ازاندازه كذشتن)
حدی تجاوز اتمك نفقه ده وغيری شيده (اسعفه بالحاجة رواكرد حاجتش را)
آنك حاجتنی روا اتدی كه قضا اتدی تعبيراولنور ودخی اسعفت الحاجة ديرلر حاجت
قضااولونغه قريب اولدی واسعفت الدار بفلان ديرلر خانه فلان كمسنه يه قريب اولدی
معناسنه اصقبت الدار معناسنه (اسلف فی كذا سلم بست در فلان چيز) فلان نسنه ده سلم
باغلادی (واسلف دراهم سلم داداورادرمها) اكا برقاج درم سلم ويردی وهوالسلف
سلم كه بيعدن برنوعدركه اخذعاجل بآجل عبارتيله تعريف اولنور واسلاف من حيث
اللغة تقديم يعنی ايله روكوندرمكدن عبارتدر قبض ثمن تسليم سلعه اوزرينه تقديم
اولونغله اسلاف اسلام وسلم معناسنده استعمال اولندی سلف القوم ديرلر تقدموا
معناسنه ومقدم كچن نسنه يه سالف ديرلر يقال ضم الی سالف نعمته انفها (اسنف

لهذا بيهقی وزوزنی
اسلاف لفظنی پيش
فرستادن عبارتيله
تفسير ايتديلر (منه)
قال الجوهری اشرف
عليه ای اطلع عليه من
فوق ذلك الموضع
مشرف (منه)

الفرس درپيش شداسب) آت سائر آتلره سبقت اتدی ودخی اسنف الامر ديرلر
ايشی محكم اتسه سنفت البعيردن مأخوذدر سناف اول ايپدركه دوه نك قارنی اينجه
اولوب قولان كرويه كتسه قولان محكم وثابت اولسون ايچون قولانه باغلارلر بيهقی
وجوهری ديديلركه اشعارده اكرمسنفه اسم فاعل صيغه سيله واقع اولورسه تقدم
ايدن آت مراددر اكرمسنفه اسم مفعول صيغه سيله واقع اولورسه سناف باغلانمش
ناقه مراداولور مصنف مستقصی ده عی بالاسناف مثلنده ديدی كه اسنفوا امرهم دن
مأخوذ اولمق وار محكم اتديلر معناسنه اسنف البعيردن مأخوذ اولمق وارسناف باغلدی
معناسنه يعنی اكابر مرتبه دهشت وحيرت طاری اولدی كه سنافی دوه نك نره سنه
باغلايه جغين بيلمز ياخود ايشنی نجه تدبيرونجه محكم ايده جكين بيلمز امرنده حيران
اولان كمسنه حقنده ضرب اولنور (اشرف عليه ديده ورشد بروی) اكا مطلع
اولدی وقصر مشرف كوشكی بلند يوكسك كوشك پس اشرف مرتفع اولدی معناسنه
اولور واشرف ديرلر يوكسك يره چيقدی معناسنه واشرف علی الموت موته زياده
قريب اولدی اشفی عليه معناسنه وبركمسنه برنسنه يه حرص وتهالك اتسه اشرفت نفسه
عليه ديرلر (اصحف جمع كرد صحيفه هاى بسياردر چيزی) چوق صحيفه لری
برنسنه ده جمع اتدی معلوم اوله كه صحيفه اول دری ياخود كاغدپاره سيدركه اكا يازی
يازه لر واول مجتمع اولان شيئه مصحف تسميه اولنور ميمك ضميله ومصحف دخی ديرلر
ميمك كسريله فراديدی كه عرب بعض حروفك حقی ضم ايكن استثقال ايدوب مكسور
ايدرلر مصحف كبی كه من حيث المعنی اصحف دن مأخوذدر صحف انده جمع اولدی
معناسنه (اضعفه السير ضعيف كرداورارفتن) ضعيف اتدی يورومك آنی كذلك دابه سی
ضعيف اولسه اضعف الرجل ديرلر (اضعف الشیٔ دوتا كردچيزرا) ايكی قات اتدی نسنه يی
خليل ديدی كه تضعيف واضعاف شيئك اوزرينه شیٔ آخرزياده اولنوب ايكی مثلنجه
ياخود دخی زياده اوله (اضعف القوم افزون شدند مردمان) چوق اولديلر قوم
تقول فلان ضعيف مضعف واخوه قوی مضعف مخفی اولميه كی ضعيف بدنه نسبت
ومضعف ماله واهله نسبت ايله در قوی ومقوی كبی ومضعف ثانيدن مراد مال واهلنده
كثرتدر بعض نسخه ده اضعف القوم مجهول صيغه سيله ضبط اولنوب عطاء بسيار داده
شدمردمان را عبارتيله تفسيراولندی اساسده يقال اضعف القوم اذا ضوعف لهم
ديديكی بومعنايه موافقدر (اطرف طرفه آورد) عجيب برنسنه احداث ايلدی
وجامه نك كنارينه تمغاورمغه دخی اطراف ديرلر (اظرفت المرأة فرزند ظريف زاد
زن) ظريف وزيرك ولد طوغوردی خاتون (اعجف الدابة لاغر كرد ستوررا)
دابه يی اريق اتدی (اعرف الفرس در از كشت پس اسب) اتك ياليسی اوزون اولدی

لاغر اولان نسنه يه
اعجف ديرلر ابن فارس
مجمل ده خليل دن
روايت ايتدی كلام
عربده افعل وزنی
فعال اوزره جمعلنمز
الا اعجف كه جمعی
عجاف كلور (منه)

اغدفت المرأة قناع برروى فرو كذا شت زن) خاتو ن يوزينه پرده اتدى
وصياد صيد اوزينه آغ براقغه دخى اغداف ديرلر (اقرف بدنژاد شد)
بداصل اولدى وفحل عربى اولميوب ام عربيه اول فرسه مقرف ديرلر وفحل عتيق
اولوب ام عتيق اولمسه اول فرسه هجين ديرلر پس اقراف فحل طرفندن وهجنه
ام طرفندن اولور وفى المثل امنع من ام قرفة كه ابن حذيفه‌نك تحت نكاحنده برامرأۀ
فرازيه‌دركه خانه‌سنده اللى شمشير آصلمش ايدى اللى فارس ايچونكه جمله‌سى اكامحرم
ايديلر (اكنفه يارى دادش) اكا معين اولدى مكانفه معاونه معناسنه‌در (الحفه الثوب
بپوشانيدش جامه‌را) اكا جامه كيوردى والحفه لحفا ديرلر اوزرينه چادرشب
اورتسه وفى المثل لحفنى فضل لحافه بركمسنه زخيره ياعطيه‌سندن فضله‌يى بركمسنه
يه اعطا اتسه ضرب اولنور (الحف فى المسئلة بستهيد درخواستن) سؤالده جدل
وابرام اتدى اساسده ديدى كه بركمسنه طيرناغنى زياده درين كسسه الحف ظفره ديرلر
والحاف سائل بو معنادن مأخوذ اولمق محتملدر ديدى (انحفه نزاركرد اورا) انى
ضعيف ونحيف اتدى وفلان نحيف الدين ونحيف الامانة يقال من كان حنيفالم يكن
نحيفا (انصفه داد بداد اورا) اكا عدل اتدى كه انصافدن مأخوذدر (وهى النصفة
والنصف داد عدل وانصف النهار ديرلر انتصف معناسنه ❋ ق (آنقنى الشئ خوش
آمدمراچيز) نسنه بكا خوش كلدى وبنى عجبه كتوردى واول شيئه انيق ديرلر عجيب
كبى وانوق قارتال وقوزغون ديدكلرى قوشدركه رخمه دخى ديرلر وفى المثل اعز من
بيض الانوق قلل جبالده بيضه القا ايدركه هركز ظفربولنمز مع هذا تحميق اولنوب
احمق من رخمة ديرلرميدانى ديدى كه بعض عرب ديديلركه رخمه‌ده كياستدن اون
خصلت واردر وكميت بو معنايه اشارت ايدوب ديدى كه بيت ❋ وذات اسمين
والالوان شتى ❋ تحمق وهى كيسة الحويل ❋ (ابرقت السماء درخش آورد آسمان)
آسمان برق اظهار اتدى وابرق القوم ديرلر برق اصابت اتسه وقليجى چيقاروب
لمعان اتدرسه ابرق الرجل بسيفه ديرلر وابرقت عن وجهها ديرلر خاتون يوزندن
نقابنى آچسه وفى المثل اشكر من بروقة واقصب من بروقة بروقه براغاجدركه هوايه
غيم كلسه ياشررغيم اولمسه قورور (اتاق القدح بركرد قدح را) قدحى طولدردى ويايى
زياده چكوب اوقى طوادرسه اتاق الفرس ديرلر وتئق الرجل ديرلر غضب ايله
طولسه وفى المثل انت تئق وانا مئق فمتى نتفق يعنى سن شديد الغضب وبن سريع البكاء پس
بنجه اتفاق ايدرز مختلف الخلق اولان كمسنه‌لرده ضرب اولنور (احدقوابه كردا
كرد وى شدند) آنك اطرافنى احاطه اتديلر وفلان قداحدقت به المنية ديرلر مأيوس

يقال انحفه المرض
اى اهزله (منه)
مستقصى‌ده ديدى كه
رخمه‌يى تحميق
ايتدكلرى قازورانه
حريص اولديغى
ايچوندر وعرب زعم
ايتديلركه رخمه‌يه
مدة مديده سكوت
ايتدكده ديديلركه
سن دخى نطق ايله
نطق ايدوب قوه قوه
ديديكى فارسيدن
معربدر كوه كوه يعنى
نجس نجس (منه)
تئق ابو عبيده السريع
الى الشر واصمعى حديد
معناسنه در ديدى
(منه)

اولسه‌لر (احرقه بسوزانيدش) آنى ياقدى وهو الحريق آتش سوزان ياقيجى آتش يقال
وقع الحريق فى داره واحرقنى الناس ديرلر اذا اتديلر معناسنه (اخفق الغازى تهى
دست بازكشت غزا كننده) غزايه كيدن كمسنه غنيمت آله‌ميوب صفراليد رجعت
اتدى (اخفق الصايد بى شكار بازكشت شكار كننده) آوجى شكار بوله‌ميوب تهى
دوندى (اخلق الثوب كهنه شد جامه) جامه اسكيدى (اخلقته انامن كهنه كردم
جامه‌را) بن اسكتديم جامه‌يى وبركمسنه‌نك شبابى دوكنسه اخلق شبابه ديرلر كويا
ديباى زيباى شبابى تعاقب روزكار ايله كهنه اولدى وديلنجى‌يه تقريع ايدوب اخلقت
وجهك ديرلر (ادهق الكأس پركرد جامه‌را) جامى طولدردى ودهق الكأس دخى
بو معنايه‌در وادهق الماء ديرلر صويى صب شديد ايله صب ايدوب برقطره قالمسه فيروزآبادى
دهق وادهق مذكور اولان ايكى معناده استعمال اولنور اضداددندر ديدى (كأس دهاق
جام پر) طولو جام ودهق اياغه چكوردكارى طومروقدركه فارسيده اشكنجه ديرلر
تقول عنقه فى دهق ورجله فى دهق (ارشق تيز نكريست) تحديد نظر اتدى كه
دقت ايله باقدى تعبير اولنور (وارشقت الظبية الى مارأتها) ديرلر حس اتديكى نسنه
طرفنه بوينونى اوزادوب حدة ايله نظر اتسه (ارفقه منفعت رسانيد بأو) اكا منفعت
يتشدردى انفعه معناسنه وارتفاق انتفاع معناسنه‌در وانتفاع اولنه‌جق نسنه‌يه مرفق
ومرفق ديرلر وبرخانه كه كنيف ومطبخ مثللو شئ اولمسه مافيها مرفق من مرافق
الدار ديرلر (ارنق الماء تيره كردانيد آب را) صويى مكدر اتدى كه بولاندردى تعبير
اولنور مصنف اساسده ديدى كه كويا صويك رونقى كه مراد صفاسى در ازاله اتدى
پس همزه ازاله ايچون اولمق ملاحظه اولنور واول صويه رنق ديرلر (ارهقه عسرا
دررسانيد اورا دشوارى) اكا شدت يتشدردى وارهق الصلاة ديرلر نمازى شومرتبه
وقتندن تأخير ايده‌كه غيرى نمازك وقتى قريب اوله ارهق الغريم‌دن مأخوذ اولمق
ملاحظه اولنور يعنى غريم تضييق اتدى (ازلقه بلغزانيدش) انى سورچدى وقصراق
قولونى دوشورسه ازلقت الرمكة ودوشن قولونه زليق ديرلر وقولون دوشورمكه
معتاد اولان قصراقه رمكة مزلاق ديرلر (اسحقه دور كرد اورا) انى بعيد اتدى
ومقام بددعاده سحقاله ديرلر اى بعداله من كل خير واسحق الثوب اسكيدى واسحق
الضرع ممه‌نك سودى كتدى وسحوق وسحوق اوزوندر طويل معناسنه (اشرقت
الشمس برآمد آفتاب) كون طوغدى وپرتوى ظاهر اولدى (اشرق الوجه روشن
شدروى) يوزى لمعان اتدى وكوزل اولدوغندن تلألؤ اتدى واشرق الرجل ديرلر
ضياء شمسه داخل اولسه وفى المثل اشرق ثبير كيما نغير يعنى ياجبل ثبير شروقه داخل

وفى التاج الاخلاق
نسو كردن يعنى دوز
وطاينجاق اتمك املاس
كبى (منه)

عندمزده اولان
نسخه‌لرده بووجه
اوزره واقع اوله لكن
كتب مبسوطه‌ده
شرقت الشمس طلعت
الشمس اضاءت ايله
تفسير اولنمشدر (منه)

قال سبحانه وتعالى وآتوا النساء صدقاتهن نحلة (منه) ٩ یعنی یاد اهیه شرکسنی تجاوز ایتیوب کندی باشکه اوغراسون تا که خلق
سندن سالم اوله لر شر عظیم حدوثی وقتنده ضرب اولنور منه)(٣٤٢) مراد عماد البلاغه صاحبی دروجوهری تقریری اکرچه

اول که ذبح قربانه سرعت ایده‌لم حضرت عمر رضی الله عنه دیدی که مشرکین اسلام ظهورندن
اول شمس طلوع ایتمدین افاضه ایتمزلر ایدی و بو کلامی تکلم ایدرلر ایدی اسراع
و عجله‌ده ضرب اولنور (اشفق منه بترسید ازوی) آندن خوف ایتدی اساسده دیدی
که انا مشفق من هذا الامر دیرلر اندن خوف ایدرم بر کونه خوف ایله که قلبه رقت
و یرر شفقه ماده‌سنده رقة ملحوظ اولدوغنه مبنی اولمق ملاحظه اولنوب حتی یوفقه ثوبه
ثوب شفیق دیرلر (اشفقت علیه مهربانی کردم بروی) اکا مرحمت ایتدم و بر مکروه
اصابت ایدر دیو خوف ایتدیم (وهی الشفقة مهربانی کردن) مرحمت ایتمك و هو الشفیق
والشفق والمشفق مرحمت ایدن کمسنه (اصدقها کابین دادن زن را) خاتونه مهر و یردی
وهو الصداق والصداق والصدقة کابین مهر (اصعفه بیرانید و بیهوش کرد اورا) آنی
هلاك یا بیهوش ایتدی (اصفق الباب واکرد در را) قپویی قاپاتدی و اصفقوا علی کذا دیرلر
بر نسنه‌یه اتفاق ایتسه‌لر واصفقت الغنم دیرلر قویونی کونده بر کره صاغسه (اصلق
بانك کرد) فریاد ایتدی اصمعی دیدی که صلق صوت شدید معناسنه (اطبق الغیم السماء
بپوشانید بر آسمان را) سحاب فلکك یوزینی ستر ایتدی طبق اصلنده غطا و قاپاق معناسنه
درپس اطبق الغیم غیم آسمانه پرده چکدی معناسنه اولور و اطبق الرحی دیرلر اوست
طاشنی آلت طاشنك اوزرینه وضع ایلسه. وفی المثل احدی بنات طبق شرك
علی رأسك که مراد داهیهٔ عظیمه‌در ٩ مصنف دیدی بنت طبق اصلنده حیه‌نك کنیه‌سیدر
زیرا استداره ایتدکده طبق کبی اولور یاخود یلانجی آنی سله و سپت ایتنده حفظ
ایدر بعضیلر ٧ دیدیلر که طبق اصلنده سلحفات یعنی قابلوبغه‌در که عرب زعمنده یوز عدد
یومورطه القا ایدر که طقسان طقوزندن ینه قابلوبغه چیقر لکن برندن سیاه یلان چیقار که
بنات طبقدن مراد بو مجموعدر واحدی بنات طبق مذکور سیاه یلاندر (اطبقوا علیه
کرد آمدند بروی) انك اوزرینه جمع اولدیلر یعنی اتفاق ایتدیلر (اطبقت علیه الحمی
پیوسته شد بروی تب) حمی انك اوزرینه دائم اولدی یعنی همیشه اخذ ایتدی و حمی
مطبقة تب پیوسته کیرنده همیشه اخذ ایدن حمی (اطرق سر فرو برد) باشنی اشاغی اکوب
کوزینی زمینه یا دیزینه دیکدی وفی المثل اطرق کری اطرق کری ان النعام فی القری کری کر
واندن مرخم‌در که حباری یعنی طوی قوشنك ارککی‌در بویونی اوزون اولور عرب
انی صید مراد ایتدکلرنده بو افسونی تکلم ایدرلر یعنی یا کروان باشیکی اشاغی اك و بوینوکی
آشاغی ایله سنی صید ایده‌لم زیرا سندن بویوك و بویونی سنك بویوندن اوزون اولان
دوه قوشنی صید ایدوب بیابانندن کویه کتوردیك همان سن دخی انقیاد ایله و سا کن اول
اول فرومایه حقنده ضرب اولنور که کندودن شریف اولان کمسنه تواضع ایده
و مزبور تکبر ایلسه ضرب اولنور پوشیده اولمیه که مثل مذکور دنصکره بغاثکم

بو تقریره نوع ما
موافقدر لکن کرکی کبی
اداء مرام ایتامشدر
(منه)

مصنف عجبدر که
اساس البلاغه‌ده
وافق شن طبقه عبارتنی
ایراد ایتدی که طبق
عطا یله تفسیر ایتدی
یعنی قربه عطاسنه
موافق اولدی
و مستقصی‌ده اوفق
للشیء من شن بطبقه
مثلی بیان صددنده
شن‌دن مراد قربه
اولورسه کلام مذکور
لغو اولور زیرا قربه
نك طبقی اولمز ایدی
و مورد مثلی شو وجهله
بیان ایتدی که اذکیاء
عربدن بر کمسنه کندو
کبی ذکاوده صاحبه
سی بر خاتون الق
ملاحظه سیله سیاحته
چقدی که اسمی شن
ایدی و بر شهر طرفنه
توجه ایدوب اثنای
طریقده ول شهرده
ساکن و اول شهره
کیدرکن بر اتلو کمسنه‌یه
ملاقی اولوب ایکیسی
معارفلق ایدرك روان
اولدیلر شن دخی
اتلو ایدی پس رجل
مذکور دیدی که ای
رفیق سن بنی کتورر
سن یوخسه بن سنی می
کتوره‌یم رجل مزبور
مرادنی فهم ایتمدی
و مرادی بو ایدی که سن بی بر حکایه سویلرسن یوخسه بنمی دیه‌یم ایدی براز دخی کیتدیلر یولده براکینه (فی ارضنا) ٩

٩ راست کلدیلر هنوز حصاد اولنمامش شن دیدی که آیا بو ایکن اکل اولنمش میدر یوخسه اولنمامشمیدر رجل مزبور فهم ایتمدی
مرادی بو ایدی که آیا صاحبی انی بیع ایدوب ثمنینی (٣٤٣) اکل ایتدیمی و براز دخی کیتدیلر بر جنازه‌یه راست کلدیلر که تابوت

ارضنا استنسرا استنسرا عبارتن ذکر ایدرلر لکن کتب امثالده ان البغاث بأرضنا
تستنسر عبارتیله مذکور و مستقلا مثل اولمق اوزره ایراد اولنمشدر اجمالا بو مقامده
بیانی مناسب ملاحظه اولندی بغاث بر نوع اوفاق قوشدر که باده حرکات ثلاثه لغتدر
جمعی بغثان کلور بعضیلر رخمه‌دن کوچك قوشدر دیدیلر و مصنف دیدی که بغاث بانك
فتحیله مفردی بغاثه و جمعی بغثان یاخود بغاث کسریله بغثه‌نك جمعیدر قطرة و قطار
کبی دیدی و تستنسر تصیر نسرا معناسنه‌در یعنی ای کروه کروان بزم سرزی صیدمز
سزك کندو نفعکز ایچوندر زیرا اوفاق قوشلری صید ایدوب ارضمزه کتوردکده نسر
کبی اولوب هیچ کمسنه آنی صید ایده‌مز اول عزیز قوم حقنده ضرب اولنور که ذلیل اولان
کمسنه‌لر انلرك قرب جواری سبیله عزته نائل اوله‌لر و دخی اطرق الفحل دیرلر قوجلوق
قوج عاریت ویرسه و اطرق الرجل دیوب سکوت ایتدی معناسی اراده قیلنور (اطلق
الاسیر از بند رهانید کرفتار را) طوتساغی باغدن قورتاردی (وهو الطلیق کرفتار رها
شده) تخلیهٔ سبیل اولنان اسیر و جمعی طلقا کلور و اطلق البعیر من العقال دوه‌یی باغدن
قورتردی و اطلقه الدواء شربت یوره کنی سوردی بیهقی دیدی که مادهٔ مذکوره تخلیه
و ارسال معناسنه دلالت ایدر (اطلق له المال بداد اورا خواسته) اکا مالی و یردی اطلق
یده بالخیر دن مأخوذ اولمق ملاحظه اولنور (اعتق العبد آزاد کرد بنده را) بنده‌یی آزاد
ایتدی فرا دیدی که اعتق المال دیرلر مالی اصلاح ایتدی معناسنه و دخی اعتق الفرس دیرلر
آتی سرعت ایتدروب سبقت ایتدردی معناسنه (اعرق بعراق رسید) عراق مملکتنه
واردی که بر قاچ شهردن عبارت و تذکیر و تأنیثی جائزدر بعضیلر فارسیدن معربدر دیدی
و بصره و کوفه‌یه عراقان تسمیه اولنور مجد الدین فیروز آبادی عراقی شو وجهله تحریر
ایتدی که طولا عبادان‌دن موصله و عرضا قادسیه‌دن حلوانه منتهی اولور و وجه تسمیه‌سن
شو وجهله بیان ایتدی که نخل و شجر چوق اولوب کوکلری بری برینه اولاشدیغی
ایچون و نجه وجوه بیان ایتدی که ذکری اطنابه مفضی و اسهابه مؤدی اولور مراد ایدن
قاموسه مراجعت ایلسون بیهقی دیدی که اعراق حسیب و نسیب اولمغه دیرلر لکن نخل
و کرمده مستعملدر و اغاج کوك صالمق معناسنه کلور (اعلق ظفره فرو برد ناخش را) طیر ناغین
باتوردی و علقت المصحف دیرلر آصماق ایچون علاقه ایتسه و صیاده ندا ایدوب اعلقت
فأدرك دیرلر یعنی آغکه صید ایشلدی یتش و دخی بر کمسنه داهیه کتورسه اعلقت
وافلقت دیرلر (اعنق الفرس سخت بدوید اسب) ٥ آت زیاده سرعت ایله سکرتدی و اول
آته معناق دیرلر و عناق داهیه و شدة و شردن کنایه قلنوب جاء فلان بالعناق ولقی
منه اذنی عناق دیو ضرب مثل ایدرلر اصلی بودر که عناق الارض پارسه مثابه بر جانوردر که

ایچنده وضع ایدوب
مزارستانه کتوررلر
شن دیدی که آیا بو جنازه
حی میدر یوخسه میت
میدر رجل مزبور
فهم ایتمدی مرادی
بو ایدی که اردینه
اولادی قالدیمی
حاصلی شهره واصل
اولدیلر و رجل مزبور
شنی خانه‌سنه کتوردی
و رجل مزبورك بر
عاقله و زیرك طبقه اسمی
ایله مسمی بر دختری
وار ایدی که پدرندن
سؤال ایتدی که مسافر
کیمدر و نره‌دن کلور
دیو رجل دخی اثنای
طریقده اولان
ماجرالری حکایت
ایتدکده دختر مزبور
او کلماتی شنك مرادینه
موافق تفسیر ایتدکده
پدری طشره چیقوب
بو احوالی شنه حکایت
و دختری اکا تزویج
ایتدی ایکی موافق
کمسنه‌لر حقنده ضرب
اولنور (منه)
وفی مثل اخر لا اعلق
الجلجل من عنق یعنی
بن بیونومه خاك اصمه
بن کندیمی خلقه
رسوای ایتمم دیه‌جك
یرده ضرب اولنور
بعضیلر دیدیلر که
قبیلهٔ بنی عجلك دوابنه
بر ارسلان مشغول
اولوب قبیله‌یی تعجیز

ایتدکده دفعی بابنده مشاوره صددنده ایکن قبیلهٔ مرقومه‌ده تحقیق اولنور بر کمسنه دیدی که اسد مزبورك دفعنه بن بر چاره
ملاحظه ایتدم ظنم بودر که استصواب ایدرسز دیدیلر که ندر دیدی که ارسلانك بوغازینه چاك اصاریز حیواناتی اکل ایچون ٧

٧ كلدكده اول چاغده صدا ايدوب بزى آكاه ايدر قالقوب ارسلانى دفع ايدرز وفى المثل احمق من معلق الجحل (منه)

فارسيده سياه كوش وتركيده قره‌قولاق ديرلر زياده شدت ايله معروفدر وعنقاء اصلنده اكرچه موجودالاسم معدوم‌الجسم بر قوشك اديدر لكن داهيه‌دن كنايه ايدوب بركسنه غيبت طويله ايله غائب ياخود داهيه‌يه مبتلا اولسه طارت به‌العنقاء ودخى خلقت به‌عنقاء مغرب ديو ضرب مثل ايدرلر ودخى اعنق الزرع ديرلر اوزايوب سنبله‌سى چيقسه (اغرقه فى الماء غرقه كرد اورا در آب) انى صووده بوغدى (اغرقه فى الامر دوراند رشد دركار) ايشده حدى تجاوز اتدى اغرق النازع فى القوس كلامندن مأخوذ اولمق ملاحظه اولنور يعنى قوسى چكمكده مبالغه اتدى (اغلق الباب ببست درزا) قاپويى باغلدى وبغلو قاپويه باب غلق ديرلر مغلق معناسنه آچوق قپويه باب فتح ديدكلرى كبى مفتوح معناسنه وغلق ومغلاق ومغلوق قاپو باغلايه‌جق آلت كه مندال تعبير اولنور اول شرط ايله مفتاح ايله آچيله يقال وكان فلان مفتاحاً للخير مغلاقاً للشر (افرق المريض به‌شد بيمار از خسته‌كى) خسته خسته‌لكدن خلاص بولدى (افلق الشاعر سخت فصيح شد شاعر) شاعر زياده فصيح اولدى فلقدن مأخوذدر عجب معناسنه پس شاعر مفلق‌ده كلام عجيب ومعناى غريب احداث ايدیجى معناسنه تقول اقل الشعراء مفلق واكثرهم مغلق (افهق الاناء پر كرد خنوزرا) چناغى طولديرى ادهق معناسنه (اقلقه بى آرام كردش) آنى مضطرب وبى‌قرار اتدى واول كمسنه‌يه قلق ديرلر (الحق به بدورسيد) اكا يتشدى كه لازمدر (الحق به‌غيره رسانيد بدو ديكر كس اش)غيرى كمسنه اكا يتشدى كه متعديدر (الزقه والسقه والصقه بدوسانيد اورا بدو) انى اكا يپشديردى فلان لزقى ولسقى ولصقى ديرلر بنم ياڭمده‌در معناسنه (املق درويش شد)فقيراولدى اساسده ديدى كه املق الرجل ديرلر مالنى جمله انفاق ايدوب فقيراولسه واملق الدهرماله ديرلر كيديردى والندن چيقاردى معناسنه(انزق الفرس برجهانيد اسب را) آنى صيچر اتدى ونزق خفت وسرعت معناسنه‌در (انطقه بسخن آورد اورا) آنى سويلتدى وفى المثل انطلق يارخم انك من طيرالله عرب هرقوش وهرقوشك صداسى ايله فال ايدرلر الا رخمه يعنى قوزغون قوشيله فال اتمزلر وجميع طيور صدا اتدكلرنده رخمه دخى صدا ايدر اول وقتده استهزا ايدوب اكا كلام مذكور ايله خطاب ايدرلر اول كمسنه حقنده ضرب اولنور كه هيچ كيمسه انى آدم يرينه قومازلر وهرنه سويلسه اصغا اتمزلر (انفق ماله على عياله خرج كرد خواسته اش را بر عيالا خود) خرج اتدى مالنى كندو عياله وبركيمسه‌نك مالى هلاك اولوب فقيراولسه انفق الرجل ديرلر وكثير النفقه اولان كمسنه‌يه منفاق تسميه اولنور وانفق التاجر ديرلر بازركان تجارتندن انتفاع ايدوب متاعى رواج بولسه وفى المثل من باع بعرمنه انفق يعنى بركمسنه خلقك شتم

٥ وفى المثل العنوق بعد النوق عناقك جمعيدر كه كچى ياوريسنك ديشيسى معناسنه‌در وبو مقوله جمع بنات نادره‌در نوق ناقه‌نك جمعيدر كه يعنى اول ناقه‌لر صاحبى ايكن فقير اولوب عناقلر صاحبى اولدى غنى ايكن فقير اولان كمسنه حقنده ضرب اولنور (منه) وفى المثل عناق الارض اذنى افتقر معلوم اوله كه دوابدن بردابه توبيراتمز لاطوشان وعناق الارض زيرا بونلر توبير ايدرلر توبير اندن عبارتدر كه مشى ايتدكده ير مقلرين برينه ضم ايدوب ايزى معلوم اولمسون ايچون اياقلرين وضع ايدر وافتقار ايزارامق معناسنه‌در اول كمسنه ضرب ايدر كندوبه اتدكلرى تهمتدن ذمتى برى اوله يعنى اكر بنم ايزم ارارلر ايسه بن عناق الارضم كه اتدكلرى افترا بنده اثرى كورنمز (منه)

املق ملقدن مأخوذ در صخرهٔ ملساء معناسنه كويا بومرتبه فقيراولديكه جلد املسدن غيرى لباسى قالمدى (منه)

ايده جكى ايشه تعرض ايليه البتده شتمى حاضر بولور وفى مثل آخر من انفق ماله على نفسه فلا يتحمل به على الناس يعنى بركمسنه مالنى كندويه صرف ايليه خلقه اصلا تحميل منت اتمسون وهى النفقة معروفدر نفقات ج ✵ ك (ابرك الجمل بخوابانيد شتررا) دوه‌يى چوكردى جوهرى ديدى كه بو عبارت قبل الاستعمالدر بلكه اناخ ديرلر (احنك استوار خرد كردا نيدش تجربهٔ بسيار) چوق تجربه اتمك عقلنى محكم ايتدى حنكه‌دن مأخوذدر تجربه معناسنه (ادرك الاغلام والثمار بمردى رسيد كودك) طفل رجوليت مرتبه بالغ اولدى (وپخت ميوه‌ها) ميوه‌لر كمالنى بولديلر (ادركت الهارب دريافتم كريزنده‌را) قچان كمسنه‌يى بولدم يعنى آردندن يتشدم وادركته ببصرى ديرلر كوزم ايله كوردم معناسنه وكاهى ادرك الدقيق ديوب فانى اولدى معناسنى مراد ايدرلر وبركمسنه بركمسنه‌يه سن هرنه بلايه مبتلا اولورسك سنى قورتارمق بنم بوينمه ديه‌جك يرده ما ادركك من درك فعلى خلاصه ديرلر وفى المثل ادرك القويعة لاتأكلها الهويعة قويعه قامه‌نك تصغيرى در قمدن مأخوذ اكل معناسنه ومراد صبيه دير وصبيان الينه هرنه كيررسه آغزينه وضع اتديكى ايچون قام اطلاقى صحيح اولور صبيه‌يى تخصيص صبى‌يه نسبت ضعيف العقل اولديغى ايچوندر وهويعه هامه‌نك تصغيريدر حشرات ارض معناسنه يعنى معصومه يتش كه انى حشرات ارض اهلاك اتمسون رجل جاهل يانده بولون مهلكه‌يه دوشمسون ديه‌جك يرده ضرب اولنور(اضحكه بخندانيد اورا)انى كولديردى وفى المثل اضحك من ضرطة ويضرط من ضحكى برجماعت برموضعده اوتوروب محادثه ايدرلر ايكن ايچلرندن برى بيت شكم زندان بادست اى خردمند ✵ ندارد هيچ عاقل باد در بند ✵ فحواسى اوزره برقوى ضرطه چكدى ايچلرندن بركمسنه عظيم ضحك ايتدى ضراط بوكمسنه‌نك ضحكنى كوروب زياده تعجبندن كندويه دخى بركونه خنده طارى اولدى كه دبرينه مالك اوله‌ميوب ضرطات متعاقبه احداث اتدكده اول ضحك ايدن كمسنه بو كلامى ايراد اتدى يعنى بن آنك ضرطه‌سندن ضحك ايدرم واو بنم ضحكمدن ضرطه ايدر مصنف مستقصى‌ده امر متعجب‌ده ضرب اولنور ديدى (امسك الشئ سخت بداشت چيزرا) نسنه‌يى پك طوتدى والندن صالمدى بخيله ممسك ديدكلرى بو وجهدندر (امسك عن الشئ دست بداشت از چيز) نسنه‌دن ال كوتوردى كه فراغت اتدى وصالى ويردى تعبير اولنور (امسك عليه زوجه بداشت جفت خودرا ورها نكرد) زوجه‌سنى ضبط ايدوب طشره صالى ويرمدى وفى المثل امسك عليك نفقتك قاضى شريح كلاميدر صمت وسكوت مقامنده ضرب اولنور وكلام بى‌معنى وسقط سوزه نفقه تعبير ايدرلر يعنى سقاط اقاويلكى ضبط ايدوب تكلم ايتمه (املكه خطيبة بزنى داد اورا

دراك ادرك معناسنه اسم فعلدر بيهقى ديدى كه افعالدن فعال نادردر (منه)

كتب امثالده مثل مذكور بو وجه اوزره روايت اولندى والا ادرك القويعة وتأكل الهويعة عبارتيله اولمق مناسب ملاحظه اولنور صبيه‌يه يتش كه اغزينه حشرات ارضدن برشئ وضع اتمسون زيرا هر بولدوغن اغزينه وضع ايدر قويعه تعبيرى بو ملاحظه‌يى مؤيد اولديغى اصحاب فطانته ظاهردر (منه)

كذا فى المستقصى لكن مجمعده مؤنث صيغه سيله ادركى واقع اولدى كه اصل معنا سنه متناسب وصبيه نك والده‌سنه خطاب اولور (منه)

زن نامزدشده) نامزد اولمش خاتونی اکا زوجه‌لکه ویردی یعنی تزویج ایلدی واکر
کندو تزوج ایتسه ملکها دیرلر (وکنا فی الاملاك بودیم مادر عروسی) بزقیز
دوکننده یعنی تزویج اتدکلری مکانده ایدیك مطرزی ابن فارسدن روایت اتدی که ترکیب
مذکورك اصلی قوته دلالت ایدر لهذا املکت العجین واملکت العجین دیرلر خمیری شدة
ایله یوغورمقده مبالغه ایتسه عمر رضی الله عنه‌دن روایت اولنان اذا اوصی الرجل
بوصیتین فاخریهما املك حدیث شریفنده املك اضبط و اقوی معناسنه‌در زیرا ید
مالك قویه‌در ودخی املاك تزویج ونکاح معناسنه‌در دیدی ملاك دخی بومعنایه‌در لکن
جوهری ملاك دیمزلر دیدی ولاقطع علی السارق فی عرس ولاختان ولاملاك حدیثنده
کسائی میمك فتحی لغتدر دیدی وفی المثل الشرط املك علیك املك اخوان میانده
جاری اولان شرطی محافظه‌ده ضرب اولنور یعنی شرط حفظ اولنمق لازمدر
مضر اولسون نافع اولسون (اهلکه هلاك کرد اورا) انی هلاك ایتدی (ابخله بخیل
یافت اورا) آنی بخیل بولدی وزیاده بخیل اولان کمسنه‌یه بخال دیرلر (ابدله دراهم
بدل داد اورا درمها) اکا درهملری بدل ویردی یقال رب بدل شر من بدل که کوکلرده علی
الخصوص الده وایاقده حادث اولور برمرض‌در وهو البدل والبدیل معروفدر وبدل
بانك کسری ودالك سکونیله لغتدر (ابسله بخذلان کذاشت اورا) آنی خذلانه براقدی
وبدعا مقامنده آمین وبسلا ای ابسله الله (ابطل الشیٔ ابطال کرد چیزرا) نسنه‌یی ابطال
اتدی (ابطل الرجل دروغ کفت مرد) رجل یلان سویلدی وفی الاساس ابطل
فلان جاء بالباطل (ابقل الموضع وباکیاه شدجای) موضع اوتلی اولدی وهراوت که
زین انکله یشالنه‌ا کابقل تسمیه اولنور (اثقله الحمل کرانی کرد بروی بار) اکا یوك
اغرلق اتدی واثقلة المرأة فهی مثقل یعنی قرننده یوکی اغر اولدی اخفش ثقل صاحبی
معناسنه‌در تمرتمر صاحبی معناسنه اولدیغی کبی دیدی (اثکل الله امه بی فرزند
کذاشت خدا مادرش را) خدای تعالی آنك مادرین ولدسز قودی (اجذله شادکرد
اورا)انی مسرور اتدی جذلدن مأخوذدر فرج معناسنه (اجزل له العطا بزرك کرد اورا
بخشش) اکا عطیه‌یی بیوك یعنی چوق اتدی (اجعلت الکلبة والهرة کش خواست سك
ماده) قنجیق کوپك ارکك ایتدی که یالیقدی تعبیر اولنور وکربه ماده دیشی کدی ارکك
استدی کنه کوردوکدی تعبیر اولنور سائر سباعده دخی استعمال اولنور واول کلبه وهره‌یه
مجعل دیرلر واجعلت القدر دیرلر چوملکی پچاوره ایله اوچاقدن ایندرسه که جعال پچاوره
دیدکلری بزپارچه‌سیدر ودخی اجعلت الغلان دیرلر آنك ایچون جعل تقدیر ایله
(اجمل الحساب جله کرد شمارا) حسابی جمله اتدی وهی الجملة معروفدر (اجمل
فی الامر نیکویی کرد درکار) ایولك اتدی ایشده یعنی وجه مناسبت اوزره حرکت

صالنه‌رق یورومکه
تمالك دیدکلرندن
فاجره خاتونه هلوك
تسمیه اولندی (منه)
حساب جل تشدید ایله
در غلقات اولنمیه
(منه)

اتدی مثلا اجمل فی الطلب دیرلر ادبه رعایت ایدوب حرص ایتمسه ودخی اجمل الرجل
دیرلر چوق جمل صاحبی اولسه واجمل دیرلر ایچ یاغنی ارتسه که جمیل شحم مذاب
معناسنه‌در (احبل المرأة آبستن کردن زن را) خاتونی حامل اتدی که کبه اتدی
تعبیر اولنور وکبه خاتونه حابل دیرلر حامل کبی وحابل سدی معناسنه دخی کاور
نابل لحمه معناسنه اولدیغی کبی وفی المثل اختلط الحابل بالنابل ایش مختل ومشوش
اولدی دیه‌جك یرده ضرب اولنور (احقل الزرع تژبیاورد کشت تازه)ورقلندی
اکین حقل اصلنده اول مزرعهٔ طیبه دیرلر که اصلانده چوراق اولمیه وفی المثل
لاتنبت البقلة الا الحقلة صکره زرعه دخی اطلاق اتدیلر که تازه ظهور ایدوب ساقی
غلیظ اولمزدن اول (اخضل الشیٔ ترکرد چیزرا) یاش اتدی نسنه‌یی واخضل الشیٔ
دخی دیرلر یاش اولدی معناسنه وحضله روضه معناسنه‌در قوس قزحه دخی دیر (اخطل
فحش کفت) فحش سویلدی وخطل کلام فاسد وجوادا خطل سریع الاعطا معناسنه‌در
واذان خطلاء مسترخیة وترکیب مذکور ضعف ورخوة واضطراب معنالرینی متضمن
اولمغله فاحشه خاتونه خطاله دیرلر (اخمل الکساریشه کذاشت کلیم را) کلیمه صچاق
قودی وهو الخمل ریشه صچاق (کساء مخمل کلیم باریشه) صچاقلی کلیم ودخی اخمل دیرلر
کم نام ایدوب ذکری منسی اولدی معناسنه وفی المثل الین من خمل النعام که دوه
قوشنك قنادی معناسنه‌در (ادخله درآورد اورا) آنی ایچرو کتوردی وفی المثل
ادخلو سوادا فی بیاض تخلیط ایدوب ظاهرا برایش اتدیلر که مرادلری غیری ایدی
دیه‌جك یرده ضرب اولنور (اذبل النور پژمرانید شکوفه را) چیچه کی صولدیردی
(اذهله عن کذا غافل کرد اورا ازفلان چیز) آنی مشغول اتدی فلان نسنه‌دن وما
اذهلکه عن حاجتی نه سبب اولدی بنم حاجتمدن غفلت اتمکه (ارجله پیاده کرد
اورا) آنی یایان اتدی ورجل کندو یایان اولدی ودخی ارجله دیرلر مهلت ویردی
معناسنه ودوه‌نك یاوریسنی آیرمیوب انه‌سیله بیله هرنه وقت مراد ایدرسه امسون
ایچون صالسه‌لر ارجل الفصیل دیرلر (ارسل الیه رسولا فرستاد اوراپیغام بر) آکا خبر
کتوریجی کمسنه کوندردی وهی الرسالة پیغام خبر رسائل ج ودخی ارسل القوم دیرلر
ماشیه‌لرندن سود حاصل اولدی معناسنه که رسل لبن معناسنه دخی کلور (ارقل الجمل
پویید شتر)دوه سکرتدی وارقل القوم من الحرب اسرعوا قال النابغة بیت اذا استنزلوا
لاطعن عنهن ارقلوا ❊ الی الموت ارقال الجمال المصاعب ❊ واوزون خرماغاجنه رقله دیرلر
تقول ماهم رجال انما هم رقال (ارمل القوم بی توشه شدند مردمان) قوم نفقه‌سز قالدیلر
مصنف اساسده دیدی که ارمل ای افتقر رمل‌دن مأخوذدر قوم معناسنه ادقع کبی

تژ اکین تازه ظهور
ایتدکده کورینن
ورق وصاپی (منه)

معلوم اوله که مطرزی
ایضاحده دیدی که
رسائل واوائل
وصحایف وروائغ
وبایع وقائل لفظلرنده
یایه نقطه وضع اتمك
ویایله قراءت اتمك
علماء کتاب میاننده
بغایة قبیحدر بلکه
یانك فوقنه همزه
وتحتنه یارسم اتمك
کرکدر (منه)

فقیراولدی معناسنه که دقعادن مأخوذدر تراب معناسنه خاتونی اولاین کمسنه‌یه ارمل
وزوجی اولمیان خاتونه ارمله دیدکلری دخی بو بابدندر دیدی و کتاب العین ده دیدی که
شیخ ارمل دیمزلر مکر شاعر ظرافت قصدایدوب شعرنده ذکرایله نته کم جریر دیدی
بیت هذی الارامل قدقضت حاجتها ❋ فمن حاجة هذاالارمل الذکر ❋ ودخی ارملت
الحصیر دیرلر حصیر طوقیسه (ازعله شاد کرده اورا) آنی مسرور اتدی زعل سرور
ازعل مسرور معناسنه‌در (ازغل الماء بریخت اندك اندك آب را) صویی آز آز دوکدی
وازغلت القطاة فرخها دیرلر بورنی ایله یاوروسنك بوغازینه دانه قوسه وزغلول صبی
معناسنه‌در لهذا بر کمسنه‌نك ولد صغیرندن سؤال وقتنده زغلولك دیرلر وپیدا اولوب
اطفال حکمنه لاحق اولدوك دیه‌جك یرده ازغلت یافلان دیرلر (اسبل الستر والازار
فروهشت پرده‌را وازاررا) پرده‌یی وازاری آشاغی صالیویردی (اسبل المطر
فروریخت باران) یاغمور دوکلدی پس لازم ومتعدی استعمال اولنور اساسده دیدی که
یاغمور دفعة نازل ومتکاثف اولدی معناسنه اسبال ستره تشبیه اولنمشدر وسبل مطر
وبغدای سنبله‌سی معناسنه‌در اسبل الزرع دیرلر سنبله‌سی ظهور اتسه سنبل دیدکلری کبی
ودخی فلان کمسنه بکا چوق سوز سویلدی دیه‌جك یرده اسبل فلان علی دیرلر (اسمل
الثوب کهنه شد جامه) جامه اسکیدی و کهنه جامه‌یه سمل دیرلر ودخی اسمل بین القوم دیرلر
اصلح معناسنه (اسهل الدواء بطنه‌دار وشکمش را براند) شربت یورکنی سوردی
ودخی اسهل دیرلر ارض سهله داخل اولسه که سهل جبل مقابلیدر قال ابو تمام بیت ان
الکرام اذاما اسهلوا ذکروا ❋ من کان یألفهم فی الموضع الخشن وبعض شعرا تضمین ایدوب
دیدی که بیت کنامعاهس فی بؤس نکابده ❋ والعین والقلب منافی قذی واذی ❋ والآن
اقبلت الدنیا علیك بما ❋ تهوی ولاتنسی ان الکرام اذا (اشبل مهربانی کرد) مرحمت اتدی
اشبلت فلانة بعد بعلها دیرلر خاتونك زوجی هلاك اولدقده اولادی خاطری ایچون
زوج آخره وارمسه تقول هی فی اشبالها کاللبوة علی اشبالها (اشعل النار
برافروخت آتش را) آتشی علولندردی واشعل ابله بالقطران) دوه‌سنه قطران
سوردی واشعلت فلانا اغضاب اتدم معناسه (اشکل علیه الامر پوشیده شد کار)
ایشی مستور اولوب کرکی کبی ظاهر اولمادی اشکل النخل دن مأخوذ در خرمابسر
ولذتلو اولوب رطب اولمشه مشابه اولسه کویا بسریة ورطبیتی کرکی کبی متبین
اولمدی ودخی اشکلت الکتاب دیرلر اعراب وضع اتمکله اشتباهی رفع اتدم معناسنه
پس همزه ازاله ایچون اولور (اطفلت المرأة بابچه خرد شد زن) خاتون طفل صاحبی
اولدی که چوجقلی تعبیر اولنور طفل ولد معناسنه‌در وحشیه‌نك ولدینه دخی طفل اطلاق

خاطر قاره خطور
ایدرکه رجل ضعیفه
ارمل اطلاقی شایعدر
محتملدر که جریر
ارمل لفظندن ضعیف
مراد ایتمش اوله
(منه)

قال الرازی اذا کنت
فی حاجة مرسلاوانت
بها کلف مغرم فارسل
حکیما ولا توصه
وهذاالحکیم هو الدرهم
وفی حواشی المطول
المشکل فی اللغة
الملتبس کأنه دخل
اشکاله ای امثاله
والاشکال جمع شکل
بالکسر (منه)

(اولنور)

اولنور مفرد وجمعده مستعملدر (وهی مطفل زن بابچه) چوچوقلی خاتون وتقول
مازال یطفل علی الناس حتی نسخ طفیل الاعراس میدانی اوغلی من طفیل مثلنده دیدی که
اهل کوفه‌دن طفیل بن دلال نام بر کمسنه وارایدی که دعوت اولنمامش ایکن ولیمه‌لره داخل
اولمغله طفیل الاعراس وطفیل العرایس دیو تلقیب اتدیلر وامصارده اول بو عملی احداث
ایدن بو کمسنه‌در که مثل اولوب عمل مزبوری هرکیم ایدرسه اکانسبت ایدوب طفیلی
دیدیلر وبادیه نشین اولان اعراب دعوت اولنمدین طعامه داخل اولان کمسنه‌یه وارش دیرلر
ودعوت اولنمدین شرابه داخل اولان کمسنه‌یه واغل تسمیه اولنور واول شرابه وغل دیرلر
لکن اهل امصار طعامه داخل اولان کمسنه‌یه دخی واغل تسمیه ایدرلر قال شاعرهم بیت
اوغل فی التطفیل من ذباب ❋ علی طعام وعلی شراب ❋ لوابصر الرغفان فی السحاب ❋ لطار
فی الجو بلا حجاب ❋ وقال آخر بیت اوغل فی التطفیل من متمود ❋ الزم للشواء من سفود ❋
یعمل فی الشواء والقدید ❋ اصابع امضی من الحدید ❋ اصمعی زعم اتدی که طفیل دعوت
اولنمدین طعامه داخل اولان کمسنه‌یه دیرلر وطفلدن مأخوذدر که لیل ظلمتی ایله نهاره اقبال
اتمکدن عبارتدر وابو عمرو طفل نفس ظلمه‌در دیدی صاحب وسیط دیدی که طفیلی
اولان کمسنه‌یه ظلمة اطلاق اولندیغی جماعته کندو حالنی اظهار اتمیوب جماعت انی کیم دعوت
اتدیکنی وانلره نوجهله داخل اولدیغنی بیله‌مدیکلری ایچون در ابن الاعرابی دیدی که
طفیلی‌یه لعمظی دخی دیرلر که جمعی لعامظه کلور قال بیت لعامظة بین العصا ولحائها ❋
اذقاءاکالون من سقط السفر صاحب العباب دیدی که لعمظ جعفر وزننده زیاده طعامه
حریص اولان کمسنه‌در وابو الضیاء اصمعی دن روایت اتدی که طفیلی اولان کمسنه‌یه قنواس
دخی دیرلر قال بیت لوکنت ادری انه قنواس ❋ لم اتعش او ینام الناس (اعجله علی کذا
بشتابانیداورا برفلان چیز) سرعت اتدردی اکافلان نسنه اوزرینه یعنی ترغیب ایدوب
عجله اتمکه سبب اولدی جوهری استحثه ایله و مطرزی حمله علی ان یعجل ایله تفسیر
اتدیلر واعجلت البقرة دیرلر بزاغولی اولسه (اعضل به الامر سخت دشوارشد اورا
کار) زیاده کوچ اولدی اکا ایش امر عضال کاردشوار کوچ ایش که مغلق اولمغله
نه جهتدن تحصیل اولنه‌جغی معلوم اولمز وداء عضال ای اعضل الاطباء یعنی اول مشکل
مرض که علاجنده اطباء یورلدی وتقول ماالداء المعضل الامتکبر لاینفصل وعضله
داهیه معناسنه‌در (اعمله بکار داشت اورا) انی ایشه قوللندی که ایش ایشلتدی تعبیر اولنور
(اغزل بکر دانید دوك را) اپلك ایکنی چویردی (اغفل الشیء بی نشان کذاشت چیز را) نسنه‌یی
علامتسز ترك اتدی دابة غفل دیرلر نشانی و تمغاسی اولمین دابه‌یه وارض غفل نشانی
وعمارتی اولمین یر معناسنه‌در واغفل الله قلبه عن ذکره حضرت الله آنك قلبنی ذکرندن

صاحب الدرة دیدی که
طفیل الاعراسدن
سؤال ایتدیلرکه
اغاجلرك خیرلوسی
قنغی اغاجدر دیدی که
حضرت موسانك
عصاسی ورسول
اکرمك منبر شریفی
وطعام ایچون وضع
اولنان پشخوان
(منه)

متمود اول کمسنه‌درکه
مالنی هر سؤال ایدن
کمسنه‌یه ویروب
برحبه‌سی قالمیه
(منه)

غافل قلیدی (افضل علیه منت نهاد بروی) آنك اوزرینه منت قودی یعنی احسان ایتمکله
ممنون ایتدی وافضال احسان معناسنه در (رجل مفضال مرد بسیار منت دهنده) چوق
احسان ایدن کمسنه وهی الفاضلة نیکویی احسان وعطیه فواضل ج وفی الاساس فلان له
مال کثیر الفواضل مراد عقارندن حاصل اولان ریع وتجارتندن اولان ارباع
وماشیه سندن اولان البان واصواف مثللو شیلردر ودخی اکل وافضل منه دیرلر اکل
ایدوب براز طعام ابقا ایتسه وباع ارضه وافضل لوله دیرلر ارضنی بیع وولدی ایچون
براز ال قوسه (اقبل علیه بوجهه توجه کرد بروی خود) یوزیله آکا توجه ایتدی
واقبل القائم بیامد آینده کلیجی کلدی یعنی کلن بو طرفه توجه ایتدی (اقتله بکشتن
داداورا) آنی قتله عرض ایتدی که آنی قتل ایتدیردی تعبیر اولنور که حکایت اولنور که
خالد بن ولید رضی الله عنه مالك بن نویره نك خاتوننه نظر وحسن جمالنی مشاهده ایتدیکنه
واقف اولدقده مالك خاتوننه دیدی که اقتلتنی یا امرأة یعنی بنم مقتول اولمه سبب
اولدیك که خالد بنی سنك ایچون عن قریب قتل ایدر (اقفل الباب قفل نهاد در را) قپویه
قفل وضع ایتدی که کلیدلدی تعبیر اولنور (اقفل الجند باز کردانید لشکر را) عسکری
وطنلرینه رجوع ایتدیردی قفل رجوع معناسنه در ودخی اقفل له الماء دیرلر دفعة جمله
مالنی اعطا ایتسه وبرکمسنه صوسزلقدن ضعیف اولسه اقفل العطش دیرلر اقفل النبت
دن مأخوذ اولمق ملاحظه اولنور اوتی قورتدی معناسنه وفلان مقفل وقفل الیدین
دیو بخلیدن کنایه ایدرلر (اکفل ماله بپانید انی داداورا خواسته اش) مالنی اکا کوروب
کوزتمك ایچون ویردی وفی الاساس اکفلنی ماله ای ضمه الی وجعلنی کافله ای القائم به
بیهقی تاجده نظم کریمده واقع اکفلنیها کلامنی مریمی بکا ضم وبنی آنك اوزرینه قائم یاخود
بکا کفل یعنی حصه ونصیب ایله دیو تفسیر ایتدی وجوهری اکفلته المال عبارتنی ضمنته
ایاه ایله بیان ایتدی (اکمله تمام کردش) انی تمام ایتدی (امحل الموضع بی باران شد جای) موضع
یغمورسز اولدی وهو المحل بی بارانی یغمورسزلق که قحطدن کنایه در جدب کبی بلد
ماحل وارض محل وارض محول دیرلر بلده سبسب وبلد سباسب وبلد جدب وبلد جدوب
دیدکلری کبی ومحل مکر وکید معناسنه دخی کلور وبرکمسنه برکمسنه یی برینه غمز ایتسه
محله الی فلان دیرلر (امهل الغریم زمان داد غریم را) غریمه زمان ویردی یعنی اداء دینك
وقتی حلول ایتمشیکن تأخیر ایتدی که مهلت ویردی معناسنه در وهو المهلة زمان دادن
زمان ویرمك ومهل امهل معناسنه در وبرکمسنه مهلت طلب ایدوب مهلا دیسه انی رد
ایچون لا مهله والله دیرلر لا مهلاً دیمزلر وبرکمسنه سن یا ادب جهتدن آخره
سبقت ایتمش اولسه اخذ علی صاحبه المهلة دیرلر (انحله الغم نزار کرد اوراغم) غم
آنی ضعیف وآریق ایتدی (انزله فرو آورد اورا) انی ایندیردی وهو النزل طعام

وفی المثل دع المعاجل بطمل ارحل معاجل معجل لفظنك جمعیدر اول طریق مختصردرکه منزله عجله ایله وارلور که اکثریا جاده کبی هموار اولماز وتوکیده اکا اوعزبن بول تعبیر اولنور وطمل لص خبیث معناسنه در وارجل اول کمسنه درکه ایاغی صلب اولمغله یالین ایاق مشی ایتمکله متأذی اولمز مواضع مهمدن بعید اولمغله امر مقامنده ضرب اولنور یعنی موضع تهمتدن اول انی اصحابنه ترك ایله (منه)

کنغلیله ریش بزرك (منه)

پس امحل لازم اولور وابن درید متعدی دخی ستعمال اولنور دیدی یقال امحل الله الارض (منه)

وفی المثل انت انزلت القدر باثافیها امر عظیم ارتکاب ایتمکله کندوبی زحمته القا ایدن کمسنه حقنده ضرب اولنور (منه)

(فرو آینده)

فرو آینده نزول ایدن مسافر ایچون احضار اولنان طعام ماحضر ونزیل مسافر معناسنه در
انزال ج (انزل المجامع انزال کرد جماع کننده) جماع ایدن کمسنه منی سنی انزال ایتدی واول
خط که کوچك ورقپاره یه چوق واقع اوله اکا خط نزل دیرلر (انسل الطائر ریشه بیفکند
مرغ ریشش را) قوش تویینی دوکدی وانسل ریش الطائر قوشك تویی دوکلدی لازم
ومتعدی استعمال اولنور واول تویه نسیل ونسال دیرلر وانسل القوم دیرلر قومه تقدم
ایتسه (انعل الخف نعل بست موزه را) نعلچه بغلادی خفه که نعلچه قاقدی تعبیر اولنور نعل
نعلچه وایاغه کیدکلری پاپوش ونعلین مثللو شیئه اطلاق اولنور وایاغنه نعل کین
کمسنه یه ناعل دیرلر وحمار وحشینك طیرناغنده زیاده صلابت اولدیغی ایچون ناعل
تسمیه ایدرلر وفی المثل اطری فانك ناعلة اطرار طرر طریق یعنی خوابنده یورمکه
دیرلر ابن السکیت دیدی که اطری ای ادلی یعنی ناز ایله معناسنه در ابو عبید
دیدی که مراد امر شدیدی ارتکاب ایله که سن اکا قادرسن دیمکدر واصلی
بودرکه برکمسنه نك بر راعیه سی وار ایدی دوز یرده رعی ایدوب چوقور یرلره
وارمز ایدی قویون صاحبی اکا بو کلامی تکلم ایتدی یعنی دره کنارلرنده رعی ایله
زیرا سنك نعلینك واردر ودیدی که ظنم بودرکه مرادی شبانك ایاقلرینك دریسنك
غلیظ اولمسیدر امر شدیده قادر اولان کمسنه یه ارتکاب ایله زیرا سن قادرسن
دیه جك یرده ضرب اولنور (انقل الخف نیکو کرد موزه را) ادیکنی اصلاح ایتدی یعنی
یامه دی ونقل اسکی خف ویا مالو پاپوش معناسنه در (انمل سخن چینی کرد) نماملق
ایتدی ونمام اولان کمسنه یه نمل دیرلر (انهل الابل آب داد شتر را) دوه یه صو ویردی واول
موضعه منهل دیرلر مورد دیدکاری کبی ودخی انهل الابل دیرلر دوه یه اول صو
ویردی معناسنه زیرا عادتا مرعی دن دوه یی سوروب برکره صو ویررلر ویاتاغنه
کوتوررلر که اول صو ویرمکه نهل دیرلر صکره ینه سوروب ینه صوویررلر که ثانیاً صو
ویرمکه علل دیرلر (اهمله فرو کذاشت چیزرا) نسنه یی ترك ایتدی که اهمال ایتدی معناسنه
وشبانسز دوه یه همل دیرلر وکندو حالنه قودی تعبیر اولنور ودخی اهمل الابل دیرلر
شبانسز ترك ایتدی معناسنه وشبانسز دوه یه هامل دیرلر نفس کبی لکن نفس کیجه وقتی
اولور وهمل کیجه وکوندوزده اولور ترکتها هملاً دیرلر کیجه وکوندوز کندی باشنه
کزسون ایچون ترك ایتدم معناسنه وفی المثل اختلط المرعی بالهمل مرعی شبانلو وهمل
شبانسز ماشیه در اول قوم حقنده ضرب اولنور امرلری مشکل اولوب بر رأی
اوزرینه قرار ایده میه لر من حیث المعنی والمضرب اختلط الحابل بالنابل مثلنه قریب در
(ابرمه بالحوائج بستوه آوردش بحاجتها) آنی ملول ایتدی حاجتلر ایله یعنی حاجت

تقول فلان مبرم ابو عبیده دیدی که مبرم اول کمسنه درکه بر مجلسده کلمات بی معنی تکلم ایدرکه اول کلمه لرك اهل مجلسه اصلا فائده سی یوق برم جمع ایدن کمسنه یه تشبیه اولندی برم شجر اراکك میوه سیدرکه هرکز طعمی یوقدر اصمعی دیدی که مبرم اول کمسنه درکه اصحابی عندنده ثقیل اولوب اندن نفع وخیر مأمول اولمیه وبرم اول کمسنه درکه میسره داخل اولمز مغلوب اولمغله مالنی اخذ خوفندن مع هذا اهل میسر جزوری ذبح ایتدکلرنده انلر ایله معا اکل ایدر کذا فی الزاهر (منه)

عرض ایده ایده آنی عاجزاتدی که اوصاندردی تعبیر اولنور (ابرم الامر استوار کرد کاررا) ایشی محکم ایتدی (ابرم الحبل سخت بتافت رسن را) محکم بوکدی ایپی لساننده ثقیل اولان کمسنه‌یه برم اللسان دیرلر (ابشمه الطعام ناکوار کرد اورا خوردنی) طعام آنی امتلا اتدی وبشم منه دیرلر آندن اوصاندی ویورولدی معناسنه (ابهم الامر بسته کرد کاررا) بغلو اتدی ایشی اظهار ایتمدی ومستورقودی معناسنه ودخی ابهم الباب دیرلر اغلقه معناسنه (اقامت المرأة بچهٔ دوکانه زادن) اکیز ولد طوغوردی خاتون که اکا متئم واول ولدلره توأمان واکیز طوغرمق عادتی ایسه متئام دیرلر (انجم المطر بسیار وپیوسته بارید باران) چوق ودائم یاغدی یاغمور وتقول انجمت السماء ثم انجمت یعنی رحمت سرعت ایله یاغدی صکره برمرتبه آچلدی که کواکب کورندی (اثرمه الله اثرم کردت خدای) حضرت الله آنی اثرم خلق اتدی ثرم اوک دیشلرك دوشمسنه واثرم اوك دیشلری اولمیان کمسنه‌یه دیرلر مؤنثی ثرماءدر (اجحم عن القتال واپس ایستاد ازجنك) کری طوردی جنکدن واقدام ایتمدی تقول حسبته مقدماً فوجدته مجحماً (اجذم البعیر بشتافت شتردررفتن) دوه یوریمکده سرعت اتدی (اجرم کناه کرد) کناه ایشلدی وهو الجرم کناه والجریمة معروفدر ودخی فلان جریمة اهله وجارمتهم وجارحتهم ای کاسبهم (اجحم دخی اجحم معناسنه‌در (احرم احرام بست ویادرحرم شد) احرام باغلادی یاخود حرم شریفه داخل اولدی ودخی احرم دیرلر شهر حرامه یابلدهٔ حرامه داخل اولدی معناسنه وهو الحرم موضع معروفك اسمی‌در والحرام مراد احرام بسته احرام باغلامش کمسنه وحرم معناسنه دخی کلور وحرم الله لا افعل عرب یمینلرندر عین الله دیدکلری کبی (احکم الشیٔ استوار کرد چیزرا) محکم اتدی نسنه‌یی ودخی احکم الفرس دیرلر آته حکمه ووردی که حکمة اللجام آتك چکه‌سنی احاطه ایدر تمورحلقه که بزم دیارمزده صولوق تعبیر اولنور وعرب احتشامه مائل اولمیوب مقصودلری همان شجاعت اولمغله آنی قایشدن وقنبدن ایدرلر ایدی واحکمته التجارب دیرلر کثرت تجربه آنی حکیم ایدر معناسنه و احکم السفیه دیرلر سفیه اولان کمسنه‌یی محافظه ایدوب اتدیکی خطادن اکاه ایلسه بیهقی الاحکام واد اشتن ازچیزی دیدیکی بو معنایه قریبدر (ادغم اللجام فی فم الفرس لکامرادردهن اسب کرد) لجامی آتك اغزینه وضع اتدی ودخی دغمه سیاهلقدن عبارت وقورد دیدکلری جانورك یوزینك لونی سائر اعضاسنه نسبت سیاه اولمغله کورن ظن ایدرکه باشنی برشیئه یابرلاشیه صوقوب قرننی طویورمشدر مع هذا قرنی آج بلکه مدت حیاتنده قارنی طویعامشدر لهذا برکمسنه برحاجته نائل اولمامشیکن نائل اولمشدر ملاحظه‌سیله اکا غبطه اولندقده الذئب ادغم دیو ضرب مثل ایدرلر

وفی المثل ابرم طلح نالها مراف صاحب مجمع دیدی که طلح برنوع اغاجدرکه برم آنك میوه‌سی ظهور ایتدی معناسنه‌در ومراف مرقه دیدکلری دابه‌نك اغاجده ایتدیکی عملدرکه بوندن اقدم اضیع من مرقة مثلنده بیان اولنمشیدی یعنی طلح اغاجك میوه‌سی ظهور ایتدی مرقه انی ضایع ایتمشیکن اول کمسنه حقنده ضرب اولنورکه مالی آز ایکن غنی ومالی چوق اولمغه باشلیه (منه)

ودخی من حیث المعنی والمضرب الذئب مغبوط بذی بطنه مثلی مثل سابقه قریبدر ذوبطنه قوردك قارننده اولان نسنه‌در لهذا ذوبطنه نجسك اسمیدر دیدیلر وبرکمسنه تغوط ایتسه القی ذابطنه دیرلر ابو عبیده دیدی که قورد همیشه تحصیل نواله ایچون تك وپوده اولمغله هیچ کمسنه آنی کوردکده آج ظن ایتمز اهالیٔ بحرینك قارنلری طلاقلی اولدیغندن کورن قارنی طوق اولمغله بویوك ظن ایدر مع هذا قارنی آجدر (ارتمه رتیمه بست درانکشت) پرمغنه رتیمه باغلادی رتیمه ورتمه اول اپلك یا بزپاره‌سیدرکه سپارش اولنان حاجتی فراموش اتمسون ایچون پرمغنه باغلارلر یاخود برمهمی فراموش ایدرسه تذکر ایده‌یم دیو کندو پرمغنه باغلار تقول المستذکر بالرتائم مستهدف للشتایم زمان جاهلیتده عادت عرب بو ایدی که برکمسنه سفره کیتمك مراد ایتدکده براغاجك ایکی بداغنی رتیمه ایله بری برینه باغلار ایدی که سفردن عودت ایدنجه آچلور ایسه زعمنجه خاتونی خیانت اتمشدر والا ایتمامشدر (ارزم البعیر بانك کرد شتربی آن که دهن باز کند) اغزینی اچمش ایکن دوه صدا اتدی وفی المثل رزمة ولادر ناقه سودی وارکبی صدا ایدر مع هذا سودی یوق وعده ایدوب وفا ایتمش کمسنه حقنده ضرب اولنور (ازرمه برید شاشهٔ شاشه کننده را) تبول ایدر ایکن بولی منقطع ایلدی وانغظ مذکور ضیق وتضییق معنالرینه دلالت اتمکله بخیل اولان کمسنه‌یه زرم دیرلر (اسقمه بیمار کرد اورا) آنی خسته اتدی وخسته اولان کمسنه‌یه سقیم ومسقیم وسقم وبغض ایدن کمسنه‌یه دخی سقیم الصدر دیرلر راغب دیدی که سقم ایله مرضك فرقی بودرکه سقم وسقم بدنه مخصوصدر ومرض بدن ونفسه شاملدر (اسلم فی البر سلم داد در کندم) سلم ویردی بغدایه وهو السلم معروفدر (اسلم الکافر مسلمان شد کافر) کافر مسلمان اولدی (اسلمه للهلکة فروکذاشت ازبرای هلاك) هلاك اولسون دیو ترك اتدی خذلانه براقدی معناسندن مأخوذدر (اسلم لامر الله کردن نهاده فرمان خدی) حضرت اللهك امرینه منقاد اولدی وسلام طاش معناسنه اولمغله استلم الحجر دیرلر اغزی یا الی ایله طاشه لمس ایلسه وفی المثل اکتم للسر من السلام اکتم من الارض مثلنه قریبدر (اشأم بشام رسید) شامه داخل اولدی که برمملکت اسمیدر وشام بن نوحه منسوبدر صاحب دره دیدی که اهل شام سائر بلاد اهالیسندن زیاده سلطانلرینه اطاعتلری اولمغله اطاعت خصوصنده انلر ایله مثل ضرب اولنور کذلك طواعین شام ایله دخی مثل ضرب اولنور زیرا شام قدیم الایامده موطن طاعون ایدی وابو الحسن المداینی مشایخندن روایت اتدی که حوادث روزکار هر بری برموضع اختیار ایتدکده طاعت دیدی که بن شامی اختیار ایدرم طاعون دیدی که بن سندن مفارقت ایتمم بنی رفاقته قبول ایله خصب دیدی که بن عراقی اختیار ایدرم نفاق دیدی که انامعك صحت دیدی که بن بادیه‌یی

اختيار ايدرم شفا وجوع ديديلر كه نحن معك حافظ ديدي كه شامده طواعين هائله چوق واقع اولور ايدي چون بنوا العباسك خلافتي وقتي كلدي حضرت الله طاعوني بني آدمدن رفع ايتدي زيرا بنوا العباس قتل خلقده طاعونه حاجت قومه ديلر الى هنا كلام الثعالبي (اصرمه درويش شد) فقير اولدي وفقيره مصرم ديرلر (اضرم النار بيفروخت آتش را) آتشي علولنديردي وضرم وضرمه آتش وضرام سريع الالتهاب اولان اوطون معناسنه وضرمه حريق دركه يانقون تعبير اولنور (اطعمه كذا طعام داد او را بهمان چيز) فلان نسنه يي اكا طعام ويردي كه يدردي تعبير اولنور وفي المثل اطعم اخاك من عقنقل الضب انك ان تمنع اخاك يغضب مواساة وحسن معاشرتده ضرب اولنور من حيث المضرب اطعم اخاك من كلية الارنب مثلنه موافق در (ورجل مطعام مرد بسيار طعام دهنده) چوق طعام ويرن كمسنه ومطعم شديد الاكل ومطعم مرزوق معناسنه در وفي المثل تعطم تعطم يعني بر كره دادكه اكله اشتها تحصيل ايده سن اول كمسنه حقنده ضرب اولنور كه بر ايشه اقدام ايتميوب كرو چكلور اكاديرلر كه هله شروع ايله البتة رغبت ايدرسن (اظلم الليل تاريك شد شب) كيجه قرا اولدي ودخي اظلم ديرلر ظلمته داخل اولسه ميداني اظلم من الليل مثانده ديدي كه اظلم ظلمة معناسنه در لكن بعضيلر اظلامدن ظن ايدوب افعالدن افعل تفضيل كلمز ديو شاذدر ديديلر وحق اولان بودركه ظلمه دن اخذ اولنمشدر زيرا اظلم يظلم اظلم يظلم ده لغت در پس قياسه مخالف اولمز واظلم من الليل ظلم دن مأخوذ دكلدر وجه ظلم ليل بودركه تحت ظلمتده سارقي واهل فجوري ستر ايدركه شيء موضعنه وضع ايتمك قبيلندن اولوب ليله ظالم اطلاقي صحيح اولور (اعتم در وقت نماز خفتن شد) ياتسو نمازك وقتنه داخل اولدي ودخي اعتم ديرلر بطيء حركت ايتدي معناسنه وكيج وقت كلان مسافره ضيف عاتم ديرلر (اعجم الكتاب نقطه زد كتاب را) سياه ايله نقطه وضع ايتدي كتابه وكتاب فلان اعجم ديرلر يازديغي كتابك معناسي فهم اولنمز وباب الامير معجم مغلق معناسنه مادهٔ مذكوره ابهامه دلالت ايتمكله اعجم الكتاب عبارتنده اولان همزه ازاله ايچون اولوب ازال ابهام الكتاب معناسنه اولسه چندان بعيد اولمز ملاحظه اولنور زيرا نقطه وضع ايتمكله عبارات كتابده اولان ابهام والتباس زائل اولور (اعدمه الشيء ناياب كردانيد او را چيز) نسنه يي اكا بولنمز ايتدي يعني نسنه دن آني محروم ايدوب نسنه يي اكا نسبتله يوق ايتدي (اعدم الرجل درويش شد مرد) رجل فقير اولدي كه تركيده يوقلو تعبير اولنور واول كمسنه يه معدوم عديم ديرلر واجد غني معناسنه اولديغي كبي (اعصم بالشيء چنك زد بچيزي) بر نسنه يه ياپشدي الى ايله واعصمت له ديرلر ياپشه جق نسنه يه ياپديم آنك ايچون اكر قاشي كبي معناسنه وفي المثل نفس

قال يسود ذو المال القليل اذا بدت مروته فينا وان كان مصرما (منه)

لهذا جوهري وزوزني ضرام لفظني هيمه را آتش در زدن ايله تفسير ايتدي (منه)

يقال اطفأ الناس الضريم يعني خلق يانقوني سويوندرديلر (منه)

عقنقل الضب كلرك باغرسقلرندن بر باغرسقدر كه هر نه اكل ايدرسه انده جمع اولور (منه)

عصام سودت عصاماً مراد عصام خارجي در عرب اكه خارجي تسميه ايتدكلري سابقا دولتي وشوكتي يوق ايكن كندو كياست وبختي ايله خروج ايتديكي ايچوندر يعني كندي كندويه سيادت ويردي وفي مثل آخر كن عصامياً ولا تكن عظامياً يعني شرف سنك مكتسبك وسنك كندو ذاتكده اولسون عظام رفات قبيلندن اولان آباء ايله اولمسون روايت اولندي كه بر كمسنه نك حجاج عندنده بر حاجتي وار ايدي كه حجاجه آني فرط جهل ايله وصف ايتديلر حجاج كندو نفسنده ديدي كه حضوريمه كلديكده امتحان ايده يم مزبور حجاج حضورينه كيرديكده آندن سؤال ايتديكي سن عصامي ميسن جواب ويردي كه هم عصامي يم هم عظامي يم حجاج شوو جه اوزره ملاحظه اتدي كه بن هم شرف مكتسب وهم شرف مورث صاحبي يم ديمك اوله پس افضل ناس اولمق كرك ديو حاجتي روا ايتدي وحجاج عندنده بر ازمدت مكث ايتمكله حجاج مزبورك جهلنه مطلع اولوب اكا ديديكي بكا طوغري سويله والا سني قتل ايدرم بن سندن سؤال ايتدكده نچون هم عصامي يم هم عظامي يم ديو جواب ويردك مزبور ديدي كه طوغريسي بودركه بن عصامي مي خيردر وعظامي مي خيردر بلمزايدم فقط برينی تكلم ايدر ايسم خطا ايدرم ديو خوفدن ايكيسني معاً تكلم ايتدم بري مضر اولورسه باري آخري نافع اولور ملاحظه سيله چون حجاج مزبورك احوالنه واقف اولدي اول وقت المقابر تصير الغبي خطيباً مثلني ايراد اتدي (اعظمه بزرك داشت او را) اني بويوك طوتدي سمعت خبراً فاعظمته كبي كه بر خبر استماع ايتدم اول خبري امر عظيم عد اتدم استعظمته دخي بو معنايه كلور (اعلمه الامر وبالامر آكاهانيد او را از كار) ايشدن اني خبردار ايتدي يعني بلديردي ودخي اعلم الثوب ديرلر ثوبه نشان وتمغا وضع اتدي معناسنه كه اول ثوبه معلم ديرلر واعلم الفارس ديرلر كندويه دلاورلر علامتي وضع ايتسه (اغرمه المال بتاوان افكندش خواسته را) مالي اكا اودتدردي ودخي اغرم بالشيء ديرلر بر شيئه حريص اولدي معناسنه وتقول عليك بالصدق وان جر عليك المغارم واياك والكذب وان ساق اليك المغانم (افحمه درمانيدش درسخن) سوزده آني عاجز ايدوب سكوت اتديردي (ورجل مفحم مرد درمانيده درسخن) سوزده عاجز اولوب سكوت ايدن كمسنه ودخي صبي اول مرتبه اغلاسه كه نفسي منقطع وچهره سي كوله دونسه افحمه البكاء ديرلر وحين مخاصمه ده خصمي سكوت اتديردم ديه جك يرده خاصمني فافحمته ديرلر وتقول هذا كلام مسدئ ملحم كل فصيح به مفحم (افدم فدام بست) فدام باغلادي فدام وفدام دستي وبارداق اغزينه باغلادقلري بز پارچه سيدركه سوزك تعبير اولنور ومجوسيلر اغزلرينه باغلادقلري بز پارچه سنه دخي ديرلر تقول فلان من فرط الفدامة كان على فيه فدامة

يعني مقابرده كلامه قادر اولمين كمسنه لر خطيب فصيح اولور هلاك خوفنه دوشن كمسنه نجات اميدي ايله طوغري سويلر ديه جك يرده ضرب اولنور (منه)

وغرامة اداسي لازم نسنه وغرام شوق وحرص معناسنه در (منه)

فدامة بلادة وسوز سويلكه قادر اولمامق كذا في الاساس (منه)

افعم الاناء پر کرد خنوزرا) قاب قجاغی طولدیردی وافعمت البیت بریح المسك وافعمته غضبا دخی دیرلر (افهمه الحرف بفهما نیدش حرف را) حرفی اکا فهم اتدردی که اکلاتدی تعبیر اولنور (اقحم الفرس فی النهردر اورداسب را درجوی) اتی چایه ادخال اتدی (اقحم نفسه فی الهلکه در افکنده خویشتن را درهلاك) کندوینی مهلکه یه القا اتدی (اقدم علیه دلیری کرد بروی) اکا دلیرلك وجرأت اتدی اساسده دیدیکی اقدم تقدم معناسنه واقدام جنکده اولور پس لفظ اقدم علیه اصلنده فلان کمسنه حربده فلان کمسنه نك اوکنه کچدی معناسنه اولمغله تفسیر مذکور لازمی ایله تفسیر قیلندن اولنور زیرا اقرانه تقدم شجاعتك لوازمندندر وبعض نسخه ده پیش کرد بروی عبارتیله تفسیر معنای مطابقی ایله تفسیردر وهو مقدام دلیر شجیع ومقدامة سخت دلیر زیاده شجیع اولا رجل تقول هو مقدام مقحام لیس معه احجام (اقسم بالله سوکند خورد بخدای تعالی) حضرت الله تعالی یمین ایتدی وهو القسم سوکند یمین که آند تعبیر اولنور (اکرمه بنواخت اورا) اکا نوازش یعنی اکرام اتدی وهو الکرامة نوازش اکرام وفی المثل اکرمت فاربط استکرمت فربط عبارتیله دخی روایت اولندی مصنف مستقصی ده دیدی که یعنی فرس کریمه مالك اولدك همان محافظه ایله واساسده دیدی که برکمسنه نك ولد کریمی اولسه اکرمت دیرلر (الجم الفرس لکام نهاد دراسب) آته لجام قودی که اویالاندی تعبیر اولنور ودخی قزغانك قولپنه صوقوب قالدیردقلری اغاجه لجام تسمیه اولنمغله الجموا القدر دیرلر اول اغاجی صوقوب قالدیرسه لر ودخی خاتون حیض کوردکده فرجنه وضع ایتدیکی بز یا پنبه دوشمسون ایچون اوزرینه یاردم کبی باغلادیغی نسنه یه لجام واول بز یا پنبه یه فرام دیرلر یقال استفرمت بالفرام وتجمت باللجام وفرجنی تضییق ایچون استعمال ایتدیکی دوا فرمدر ودخی الجمه عن حاجته دیرلر حاجتدن منع وکف ایلسه وتکلم فلان فالجمته والقمته دیرلر اسکات اتدم معناسنه وفی المثل التقی ملجم یعنی متقی اولان کمسنه اغزینه لجام وضع اولنمش کبی تکلم ایتمز سکوته ترغیب مقامنده ضرب اولنور (الجمه کشت دادا ورا) اکا ات ویردی ودخی الجمه القتال دیرلر جنکدن خلاصه مجال بولمسه والجم الزرع اینجه ایکن یوغون اولدی معناسنه در (الزمه الامر لازم کردش جیزرا) نسنه یی اکا لازم اتدی وفی المثل الزم للمرأ من ظله ومن ذنین عامه نونك فتحیله ذنیه دیرلر وفصیح اولان سکون ایله در (والزم للمرأ من بنی اللقب) جمله سی اصلایاندن آیرلمز دیه جك یرده ضرب اولنور لکن اول نسنه ممدوح ومکروه اولسه اول مکروه اولورسه سائرلری ضرب اولنور که من حیث المضرب الزق من الجعل والزق من قرنبی مثللرینه قریبدر که برکمسنه دن منفوری اولان نسنه منفك اولمسه ضرب اولنور (الهمه الله صبراً دردلش

وفی المثل تفرق من صوت الغراب وتقدم علی الاسد المشیم جبان متصلف حقنده ضرب اولنور (منه)

پس تا مبالغه ایچون اولمق ملاحظه اولنور (منه)

کذا قاله فی المستقصی من الحم الرجل اذا صار فالحم کذا فی الاساس (منه)

قرنی خنفسادن بویوك بر بوجکدر که برکمسنه غائط ایچون کیتسه آردینه دوشرلر وهر کز ایرلمزلر لهذا سدك به جعله دیو مثل ضرب ایدرلر (منه)

شکیب افکند خدای) حضرت الله انك قلبنه صبر القا اتدی قوم لهامیم ای اسخیاء وام اللهیم موتك کنیه سیدر (انجم المطر وا ایستاد باران) یغمور منقطع اولدی (انعمه علیه نعمت دادش) اکا احسان اتدی ❁ن (آذنه بالامر اکاه کردش از کار) ایشدن انی خبردار اتدی اعلمه معناسنه که اذن علم واذن علم معناسنه در (امنه من الشر ایمن کردش از بدی) شردن انی امین اتدی (آمنه فیما قال بادرداشت اورا آنچه کفت)تصدیق ایتدی انی سویلدیکی سوزده (آمن بالله ایمان آورد بخدای تعالی) حضرت الله ه ایمان کتوردی (اتقن استوار کرد چیزرا) محکم اتدی نسنه یی واول کمسنه یه متقن وتقن دیرلر رجل تقن دیرلر عملنده حاذق معناسنه وتقن طبیعت معناسنه دخی کلور یقال الفصاحة من تقنه ای سوسه وفی المثل ارمی من ابن تقن که قوم عاددن بر تیرانداز کمسنه نك اسمیدر (اثخنه بالضرب سست کرد اورا بزدن) دوکمکله انی سست ایلدی که اول مرتبه ضرب اتدی که حرکته مجالی قالمدی تعبیر اولنور ودخی اثخن فی العدو دیرلر چوق قتل اتدی معناسنه ودخی برکمسه برشیده مبالغه وافراط ایتسه اثخن فی الامر دیرلر وفلان معنایی کالی ایله فهم اتدم دیه جك محلده اثخنه معرفة دیرلر (اجنبه بددل یافت اورا) انی جبان یعنی قورقاق بولدی (احسن الیه نیکویی کرد اورا) اکا ایولك اتدی وهو الحسن نیکویی ایولك (وهو یحسن العربیة نیك میداند زبان تازی را) لغت عربیه یی ایو بیلور (احصن الشیء نکاه داشت چیزرا) نسنه یی حفظ اتدی (احصنت المرأة پرهیز کارشد زن) حرام اولان شیدن اجتناب اتدی خاتون (وهی المحصنة زن پرهیز کار) پرهیز کار خاتون که فرجنی نامحرمدن حفظ ایتدیکی ایچون بو اسم ایله تسمیه اولندی واکر خاتون تزوج ایدوب زوجی سببیله احصان ایدر ایسه محصنه تسمیه اولنور وجوهری ثعلبدن روایت اتدی که اکر خاتون مقتضای طبیعی اوزره فرجنی حفظ وعفت ایدرسه محصنه و محصنه کسر وفتح ایله واکر تزوج اتدیکی ایچون عفت ایدر ایسه محصنه دیرلر فتح ایله فقط دیدی و دخی پرهیزکار اولان خاتون حاصن وحصان وحصاء دیرلر وفی المثل الحصن اونی لو تأتیه حصن عفاف وتأبی وتأبی تفاعل وتفعل بابلرندن تعمد معناسنه در بر خاتونك برقزی وار ایدی خاتون انی کوردی که بر آتلو کمسنه نك اوزرینه طوپراق آثار دیدی که نه ایشلرسك قز جواب ویردی که بو طریق ایله حصان یعنی محصنه اولدوغمی اعلام ایتسم کرك خاتون دیدی که **بیت** الحصن اونی لو تأتیه ❁ من حثیك التراب علی الراکب ❁ یعنی عفاف اکر قصد ایدر ایسك زیاده قریب در راکب اوزرینه طوپراق صاورماقدن مظنهٔ تهمت اولان شیء ترك اولی دردیه جك محلده ضرب اولنور (ادجن المطر پیوسته بارید باران) یغمور برقاچ کون یاغوب کسلمدی ودخی اوجن بالمکان دیرلر اقام معناسنه (ادمن الامر وبالامر پیوسته کی کرد برکار) ایشه مداومت اتدی

ومؤمنه مؤمن دیدکلری الله ورسولنی مصدق اولدیغی ایچوندر واسماء حسنی دن اولان مؤمن لفظنك معناسنده اختلاف ایتدیلر کلبی دیدی که مؤمن ظلمندن خوف اولنماز معناسنه وبعض اهل لغة دیدیلر که اولیاسی عذابندن امین معناسنه در ابوبکر انباری زاهرده دیدی که ابو العباس احمد بن یحیی دن استماع ایتدم که مؤمن مصدق معناسنه در فکیف اذا جئنا من کل امة بشهید وجئنابك علی هؤلاء شهیدا آیة کریمه سی کذلك وکذلك جعلناکم امة وسطا لتکونوا شهداء علی الناس آیة شریفه تفسیرنده حضرت الله قیامتده عباد مسابینی تصدیق ایدر دیدکلری معنایه بناء حضرت الله ه مؤمن اطلاق اولندی (منه)

خطی مؤملد نصکره کلان آند برای وزن بو مقامده تأخیر وتقدیم واقع اولمشدر غفلت اولنمیه (منه)

مؤملده میم ثانیه مفتوحدر لکن ضرورت ایچون مکسور قرائت اولنور (منه)

يقال فلان مدمن الخمر اى لايقلع عن شربها (ادهن فى الامر نرمى كرد دركار) ايشده ملايمت
ايدوب خشونت ايتمدى اساسده ادهن فى الامر وداهن اى صانع ولاين ديدى فيروز
آبادى مداهنه درونده مضمر اولان نسنه نك خلافنى اظهار ايتمك دير ديدى (اذعن
له كردن داد اورا) اكا خضوع وانقياد ايتدى تقول هولك فى الاساءة ممعن وانت
له منقاد ومذعن ودخى اذعن فلان بحقى ديرلر اقرار ايتدى معناسنه وكثيرى الاطاعة
اولان كمسنه يه مذعان ديرلر (ارصن الشئ استوار كرد چيزرا) نسنه يى محكم ايتدى اتقن
معناسنه ور صين محكم تقول له رأى رصين وكلام متين ويقال اذا عملت عملاً فارصنه
واتقنه (ارهن فى كذا كروبست در فلان چيز) فلان نسنه ده اوچ باغلادى مثلا ايكى
كمسنه سكردشدكده بن سكاسبقت ايدر ايسه م سن بكا فلان قدر نسنه ويره سن سن بكا سبقت
ايدرسك بن سكا فلان قدر نسنه ويره يم ديمك كبى وحلب آتلرينه افراس رهان تسميه
اولنديغى معناى مذكوره بناءً در وابو نصر فراهى نصاب الصبيانده اول آتلرك اسملرينى
شو وجه اوزره نظم ايتدى كه **بيت** ده اسبند در تاختن هريكى را ❋ بترتيب نامست روشن
نه مشكل ❋ مجلى مصلى مسلى وتالى ❋ جومر تاح وعاطف خطى ومؤمل ❋ لطيم وشكيت
است وقاشور وفسكل ❋ مخفى اولميه كه سكيت اونجى مرتبه ده كلان آتك اسميدر
وقديم الايامده مزبور آتلر اون عدد ايدى صكره ايكى آت دها زياده ايدوب حلب
آتلرى اون ايكى دانه اولدى لهذا ابو نصر ديدى كه **بيت** برين ده دوى ديكر الحاق ميكن ❋
يكى هست تاشوى ديكر چه فسكل ❋ وفى المثل عند الرهان يعرف السوابق عند نده اولميان
شئ ادعا ايدن كمسنه حقنده ضرب اولنور وايكى كمسنه برابر كلسه لر جاء بافرسى رهان
ديرلر ودخى ارهن لضيفه الطعام والشراب ديرلر طعام وشرابى لاينقطع ويرسه ورهن
ماده سى دوام معناسنه دلالت ايتمكله رهن فى المكان ديرلر ثابت وقائم اولدى معناسنه
(از كنه بيا كاها نيدش) انى خبردار ايتدى اعلمه معناسنه وفراست صاحبى اولان
كمسنه يه زكن ديرلر وفى المثل اذكن من اياس مراد اياس بن معوية بن قرة المزنى در عمر
ابن عبد العزيز زماننده برسنه بصره يه قاضى اولدى وزكاوت وفراست وكياستى حد
تحرير وتقريردن بيروندر حتى مدائنى اياسك نوادر وفراستى بياننده بر كتاب عقد
ايدوب زكن اياس ديو نامزد قلدى وبعض نوادرى ميدانينك مجمعنده ومصنفك
مستقصى سنده خصوصا ثعالبينك درهسنده بيان اولنمشدر تطويله مؤدى اولور ديو
بو مقامده ذكرى طى اولندى (ازمن الشئ ديرينه شد چيز) نسنه اسكى اولدى كه
وجودندن چوق زمان مرور ايتدى واول نسنه يى مزمن ديرلر ودخى ازمن الله فلانا
ديرلر بر كمسنه صاحب فراش اولوب مدت مديده صحت بولمسه جوهر ديدى كه زمانه

٧ نام منظومه مده چرخ غداردن شكايت مقامنده نظم ايتمش ايدم كه قطعه
ماله چون د يو حبس در شيشه كند نا عنبر ايله دعوى كثره بسبة اسب مجلا در آخوره كشت ايدر مرغزارى فسكل خر

زمن حيواناته طارى اولور بر مرض در مجد الدين حب وعاهته در ديدى وزمن وزمان
وقت معناسنه در تقون معى نكايات الزمن و شكايات الزمن ودخى بر كمسنه بر كمسنه نك
عطيه سنه كج نائل اولسه ازمن عنه عطاؤه ديرلر (اسكن المتحرك بيارامانيده جنبنده را)
حركت ايدن شئ حركتدن منع ايتدى (اسكنه المنزل بيارا مانيده اورا در خانه) انى
منزلده اسكان ايتدى (اسمن الشاة فربه كردانيد كوسپندرا) قيونى سمز ايتدى (اشجنه
اندوهكين كرد اورا) انى محزون ايتدى وشجن حزن وغايت مهم اولان حاجت
معناسنه در (اعلن الامر آشكار كرد كاررا) ايشى آشكار ايتدى وعلانيه سر مقابلى در (اغضن
المطر پيوسته باريد باران) يغمور لاينقطع ياغدى (اقرن له بتوانست اورا) اكا قادر اولدى
قدر عليه معناسنه قال الله تعالى وما كناله مقرنين اى مطيقين ودخى اقرن الرجل ديرلر
اوكنده كيدن كمسنه يه طوقونمسين ايچون مزراغنى يوقارو قالدرسه واقرن الدمل
ديرلر چبان ديشلمكه قريب اولسه واقرن الدم فى العرق ديرلر طمرده قان چوق اولسه
ابن السكيت ديدى كه بر كمسنه نك مواشيسى چوق اولوب معينى اولمغله عهده سندن
كلمسه اول كمسنه يه مقرن ديرلر (امعن فى الامر دور اندر شد دركار) حدى تجاوز
ايتدى ايشده جوهرى ديدى كه ماعون خرده وات خانه در بالتدوالك مثللو (امكنه الامر
ممكن شد اورا كار) ايش اكا ممكن اولدى يعنى انى ايشلمكه قادر اولدى (امكنه من كذا
توانا كرد اورا ازفلان چيز) فلان نسنه يه اكا قدرت ويردى معاونت ايتمكله يا حضرت
الله آنده قدرت خلق ايتمكله مكن كلر يمورطه سنه اطلاق اولنمغله كسائى ديدى كه
امكنت الضبة ديرلر ديشى كلر يمورطه سنى قارننده جمع ايلسه وبر بدوى ديدى كه اما والركن
والباب انى لاحب مكن الضباب واول كلره مكون ديرلر وبعضيلر ممكن ديرلر ديدى (انتن
اللحم كنده شد كوشت) ات قوقدى يعنى رايحه سى متغير اولوب بدرايحه پيدا ايتدى نتن دخى
بو معنايه در وقوقمش اته نتن ومتن ومنتن ديرلر ونتن رايحهٔ خبيثه معناسنه در وفى المثل انتن
من ريح الجورب وانتن من العذرة وفى الحديث اذا رأى احدكم امرأة فاعجبته فليذكر مناتنها
❋ (اشبهه ميمانست بدو) اكا مشابه اولدى كه بكزدى تعبير اولنور وهو الشبه والشبه مانند
مشان اشباه ❋ ج وفى المثل اشبه من الماء بالماء بر اعرابى حضورنده بر كمسنه ذكر اولندى
اعرابى ديدى كه والله اكر اول كمسنه نك بيقلرى اولميه ايدى والده سى انى مذكر اسمى ايله
چاغرمز ايدى (لهو اشبه بالنساء من الماء الى الماء)وبو مثل دخى اكرچه موردى مورد
مثل مذكوره مغاير در لكن من حيث المضرب قريبدر كه اشبه به من التمرة بالتمرة ودخى
ايكى شئ اكثر اوصافده بر برينه مشابه وبر صفتده مغاير اولسه لر اشبه شرج شرجا
لوان أسيرا ديو ضرب مثل ايدرلر (اكرهه على كذا بزور داشت اورا بر فلان كار) انى

يونس ديدى كه جاهليتده هر عطيه ومنفعته ماعون ديرلر ايدى واسلامده زكوة وطاعته اطلاق اولنور ابن عباس ديدى ماعون مطلقا معروف معناسنه در حتى قدر وقصعه وفأسى ذكر ايتدى وابن عباسدن ماعون عاريت معناسنه اولمق اوزره روايت اولندى وبعضيلر مطلقا لوازم خانيه ماعون ديرلر ديدى شريشى ديدى كه ماعون عوندن مأخوذ اسم مفعولدر كه اصلى معودن در واوى اولى يى تقديم والفه قلب ايدوب ماعون اولدى فرا بعض عربدن روايت ايتدى كه ماعون صودر پس عينيدن مأخوذ اولوب معيون ايكن يايى تقديم والفه قلب ايتديلر معوندن ده اولديغى كبى (منه)

فلان ایشه زور وکره اتدی (وهوالکره بزور داشتن) کوج ایله اتمك که معروفدر
وفی المثل کارها حج بیطر اول کمسنه حقنده ضرب اولنور که احسانی اتدکده رغبت
ایله اتمیه ومن حیث المضرب کرها ترکب الابل السفر (انبهه بیدار کردش) انی
اویاندردی وشیٔ نبه دیرلر مشهور معناسنه وبرکمسنه ضایع اتدیکی شیئ طلب اتمه دن
بولسه وجد الضالة نبها دیرلر ونباهة شرف واشتهار معناسنه در وابوعمرو دیدی که
انبهت حاجة فلان دیرلر آنك حاجتنی فراموش ایلسه (انقهه الله به کردش
خدای تعالی از بیماری) حضرت الله انی خسته لکدن خلاص اتدی که عقیب مرضده
تکلم اولنور واول کمسنه یه ناقه دیرلر که خسته لکدن یکی قورتولمش تعبیر اولنور
ونقه الکلام دیرلر فهم اتدی معناسنه تقول هولایفقه ولاینقه واستنقاه استفهام
معناسنده استعمال اولنور

المضاعف من هذا الباب

ب* (احبه دوست داشت اورا) اکا محبت اتدی که سودی تعبیر اولنور ودخی احب
البعیر دیرلر دوه لاغر شیٔ چوك ایدوب قالقمسه ودوه یه نسبت ایله احباب
آنه نسبت خران کبی در وهو الحب والمحبة دوستی محبت ایتمك (اخب الفرس
پریانید اسب را) اتی سکرتدردی (ادب الدابة نرم راند ستور را) دابه یی آهسته
سوردی (ارب بالمکان درنك کرد درجای) اکلندی مکانده الب دخی بومعنایه
در یقال الطیر مربة بالوکور وقومك جمعیتکاهنه مرب دیرلر و ارباب اصلنده
برنسنه یه قریب اولمق معناسنه در (اشبه الله تعالی بر بالانیدش خدای) حضرت
الله آنی بویوتدی یعنی قدوقامت صاحبی اتدی (واشب الفرس) دیرلر اتك ایکی اوك
ایاقلرن یوقارو قالدرتسه شب الفرس دیرلر آت ایکی اللرین نشاطندن یوقارو
قالدرسه قمص کبی واشباب وشباب فارسیده بر سکنیرانیدن متعدی وبرسکنیریدن
لازم بعبیر اولنور یقال المرط فی شبابه کالمهر فی شبابه ودخی اشب فلان بنین دیرلر
اوغللری یکیت اولسه (اضب کنیه دردل کرفت) دروننده کلین صاقلادی
وحیله کار اولان کمسنه یه خب وضب دیرلر وفی المثل اخدع من ضب (اغب اللحم
کنده شد کوشت) ات قوقدی ولحم فات دیرلر بائت معناسنه ترکیده تحریف
ایدوب ات بیات اولدی دیرلر یعنی ات کیجه لمکله رایحه سی متغیر اولدی معناسنه
وشر الطعام المتبیت (اغب الکتب پیوسته بفرستاد نامهارا) مکتوبلری بری بری
آردنجه کوندرمدی که سکرك سکرك کوندردی تعبیر اولنور (اغب الزیادة پیوسته
نکرد زیارت را) زیارتی هرکون اتمدی بلکه احیانا اتدی وفی الحدیث اغبوا عیادة

معلوم اوله که لسان عربده افعله فهو مفعول وزنی بوقدر الادرت کله احبه فهو محبوب واحزنه فهو محزون دازکه فهو مزکوم واجنه فهو مجنون (منه)

ضب غل مضمر معناسنه در دروننده مضمر اولان حقه کلرك دلو کنده مستتر اوالدیغنه تشبیه اولندی (منه)

المریض واربعوا یعنی مریضی برکون عیادت وبرکون ترك یاخود ایکی کون ترك ایدوب
اوچنجی کون عیادت ایلیك وفلان لایغبنا عطاؤه بمان بریده نشود از ما عطاء او وفلان
کمسنه نك احسانی بزدن کسلمز بلکه همیشه واصل اولور تقول الحب یزید مع
الاغباب وینقص مع الاکباب (اکب علی وجهه افتید برویش) یوزی اوزرینه دوشدی
انکب معناسنه مخفی اولمیه فعل متعدی او فعل لازم استعمال اولنمق نوادردندر وکبه علی وجهه
دیرلر یوزی اوزرینه دوشردی معناسنه وهمیشه ایاغی سورچکه مبتلا اولان کمسنه یه
اکبه دیرلر (اکب علی عمله پیوستکی کرد برکارش) عملی اوزرینه مداومت ایدوب منفك
اولمدی (اهب النائم بیدار کرد خوابنده را) اویویان کمسنه یی اویاندردی *ت (ابت العمل
برید کاررا) ایشی کسدی *ث (ابثه الحزن بکفت اندوهکین اندوه خود را بوی) محزون
اولان کمسنه حزنی اکا سویلدی وابثثه سری دیرلر برکمسنه یی سرینه مطلع اتسه (اغث
سخن بدکفت) بد سوز سویلدی وبرکمسنه ضمننده خیر اولمیان کلام سویلسه اغث فی کلامه
دیرلر تقول کلامکم غث وسلاحکم رث فی المثل غثك خیر من سمین غیرك حریص اولان
کمسنه ده ضرب اولنور یعنی الکده اولان شیٔ ردی ایله قناعت ایدوب ناسك النده اولان
ایو ایسه دخی مد نظر اتمه (الث بالمکان مقیم شد درجای) مکانده اقامت اتدی والث
المطر دیرلر دائم اولدی یغمور ومنقطع اولمدی *ج (اضج بانك کرد) آواز اتدی وابو
عبیده دیدیکه اضج القوم دیرلر صیحه وجلبه اتدیلر معناسنه واکر خوفلرندن ومغلوب
اولدقلرندن صیحه ایدرلر ایسه ضجوا دیرلر و فی المثل ان ضج فزده وقرا اصلنده
دوه یوك آغیر اولمغله آواز ایدرسه بریوك دخی زیاده ایله معناسنه ایدی صکره بر
کمسنه یه برحاجت تکلیف اولندقده عهده سندن کلهمم دیو تحفیف طلب اتدکده
اول حاجت اوزرینه برحاجت دخی زیاده قیلندقده ضرب اولنور قال بیت زیادة
الابرام تدنیك من المرام * اصمعی دیدی که ان جرجر فزده ثقلا وان اعیا فزده
نوطا مثللری من حیث المضرب مثل سابقه قریب در لکن میدانی مثل اخیر بخیلدن
نسنه طلبی مناسب در حظ ایتمزسه دخی دیه جك یرده ضرب اولنور دیدی
*ح (اصح القوم خداوند چهار پایان تن درست کشتند مردمان) تندرست مواشی
صاحبی اولدیلر قوم یعنی ماشیه لرینه مرض اصابت ایتمشیکن اول مرض مندفع اولدی
(الح علیه بحاجته برستهید بروی بحاجتهای خویش) اکا الحاح اتدی کندو حاجتی
ایچون که اوصاندردی والح السحاب دیرلر یاغموری دائم اولدی معناسنه (اح الثوب
کهنه شد جامه) جامه اسکیدی ومحاح اول کمسنه در که ظاهرده بر شیٔ یوق ایکن قوری
سوز ایله برکمسنه نك خاطرینی تطییب ایلیه که کذاب معناسنه قریب در *خ (اخ العجین

عند مزده اولان نسخه لرده عطاؤه رفع ایله اعجام اولندیغنه واقع اولان تفسیر مواقفدر واساسده احیث الجلومة ای درت غبا کلامنه دخی مناسبدر یعرف بالتأمل (منه)

الجرجرة تردید الصوت فی الحنجرة قاله فی المستقصی (منه)

ترش کرد خیررا) خمیری اکشی اتدی وتخ اکشی خمیر معناسنه‌در (اخ فربه شـد) سموز اولدی ودخی اخ العظم دیرلر کموك ایلکلی اولدی معناسنه‌در (ابده پرا کند کردش) انی طاغتدی ودخی ابد یده الی الارض دیرلر الینی یره اوزاتدی معناسنه (اجده نوکرد اورا) یکی اتدی انی وبرکسنه ثوب جدید کیسه اکا تبریك مقامنده ابل واجد واجد الکاسی دیرلر یعنی لابس اولدیغك لباسی اسکیدوب وینه لباس جدید لابس اولوب لباسی سکا الباس ایدن حضرت الله تعالی‌یه شکر ایله (اجد فی العمل پوش کرد درکار) چابکلك وسعی اتدی ایشده وجاده بولدوك طورمه روان اول دیه‌جك یرده قد اجددت فسر دیرلر وجاده ره‌راست معناسنه‌در وفی المثل من سلك الجدد امن العثار عافیت طلب ایدن کمسنه‌یه ضرب اولنور (احد السکین تیز کرد کاردرا) بچاغی کسکین اتدی (احدت المرأة علی زوجها سوك داشت زن برشوهرش) ماتم طوتدی خاتون زوجنك هلاکنه وهی محدزن سوك‌دار یاسلو خاتون وهو الحداد جامهٔ سوك ماتم وقتنده کیدکلری سیاه جامه ودخی احددت النظر دیرلر دقت ایله باقسه (اسد صواب کفت) طوغری وحق سویلدی (اصد الجرح ریم روان شداز ریش) یاره‌دن صاری صو آقدی کذا فی الاساس لکن زوزنی وبیهقی الاصداد زر آب کرفتن عبارتیله تفسیر اتدیلر (اعده آماده کردش) آنی حاضر ومهیا اتدی (وهی العدة ساز کار) ایشك مهمات ولوازمی مثلا سفره کیدن کمسنه‌یه آت وقلیج مثللو شیلر که لوازم ویراق تعبیر اولنور جوهری دیدی که عدة حوادث دهر ایچون مهیا قلنان مال وسلاحدر عتاد دخی بو معنایه‌در عدد ج (امد الجیش مدد فرستاد بلشکر) عسکره امداد ایچون کمسنه‌لر کوندردی (وهو المدد مردان فرستاده) امداد ایچون کوندردکلری کمسنه‌لر (امد الدواة مداد کرد دوات را) دواته مرکب قودی (امد الجرح باریم شد ریش) یاره ایرین باغلادی واول ایرینه مده دیرلر غلیظ اولدقده رقیق اولورسه صدید دیرلر (امده بمال یاری داد اورا بخواسته) مال ایله اکا معاونت اتدی ودخی امد البعیر دیرلر دوه‌یه مدید ویرسه که مدید اول صودر که اوزرینه اون وسویق سپوب دوه‌یه ایچورورلر (ابر علیه غالب شد بروی) اکا غالب اولدی (ابر الله حجته پذیرفت خدا حج اورا) حضرت الله انك حجنی قبول اتدی (ابر قسمه راست کرد سوکندش را) یمینی طوغرو اتدی یعنی بار اولوب حانث اولمدی (اتره بیفکندش) انی دوشوردی (ضرب یده بالسیف فاترها) دیرلر الینی قلیج ایله اوروب دوشوردی معناسنه ودخی اتره القضاء دیرلر ابعده معناسنه (اجره الرسن کشانیدش رسیمان را) اکا ایپ چکدردی عبارت مذکوره امثالدندر که اجررت ورسنه دیرلر فلان کمسنه‌یی کندو حالنه قودوم نه ایشلرسه ایشلسون دیه‌جك یرده

زوزنی انخاخ لفظنی اردسر یشتن عبارتیله تفسیر ایتدی عامهٔ کتب لغته مخالفدر (منه)

یده نصیب معناسنه اولمغله ابدهم العطاء دیرلر هرکسه نصیبنی ویردی معناسنه (منه)

وفی المثل ماله لاعد من نفره موضع مدح وتعجبده ذکر اولنور قاتله الله ما فصحه کبی که برکسنه‌یی فصاحت ایله مدح وفصاحتده تعجب مقامنده ذکر اولنور یعنی فصاحتده برمرتبه‌مثلی بوقدر که اکا غالب اوله وانی اللهدن غیری هلاك ایدر یوقدر ماله تعجب ایچوندر ولاعد من نفره یعنی اللهدن غیری کمسنه قتله قادر دکلدر پس انی الله تعالی قتل واعدام ایدوب حیوتده اولان جماعتدن معدود اولمسون (منه)

ضرب اولنور ودخی اجراسانه دیرلر کلامدن منع اتدی معناسنه ودخی اجرته الدین دیرلر براز زمان مهلت ویرسه وجره اول اغاجدر برذراع مقداری که باشنده آغ واورتاسنده برایپ اولورکه انکله آهوشکار ایدرلر وفی المثل ناوص الجرة ثم سالمها یعنی آهوطوزاغه دوشدکده مضطرب اولوب صکره ساکن اولور کویا طوزاق ایله مسالمه ایدر اول کمسنه حقنده ضرب اولنورکه براز زمان مخالفت ایدوب صکره مضطر اولوب انقیاد ایدر ومطر جار الضبع دیرلر مطر شدید وسیل عظیم معناسنه زیرا مطر وسیل شدید اولسه بالضروره ضبع کنامندن طشره چیقر (ادرت الریح المطر روان کرد بادباران) یل یغموری آقتدی ورسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرتلرینك حلیهٔ شریفه‌لرنده واقع اولدی که بین عینیه عرق یدره الغضب وادرله العطاء دیرلر اکا احسانی همیشه ایصال ایلسه (ازر القمیص بندینه نهاد پیرهن را) کوملکه توکمه قودیکه ایلکلدی تعبیر اولنور (اسر الندامة پوشیده داشت پشیمانی را) پشیمانلغی صاقلادی (سر وسر یره راز) کیزلو سر اسرار وسرایر ج لف ونشر مرتب طریقی اوزره‌در وفی المثل مایوم حلیمه بسر مراد بنت الحرث‌درکه حرث منذرین ماء السماء اوزرینه لشکربی شمار کوندردکده حلیمه برطیب ایله انلری تطییب اتدی مبرددیدی که یوم حلیمه اشهر ایام عرب‌در واول کونده زمیندن آسمانه برمرتبه غبار عروج اتدی که آفتاب مستور وکواکب نمایان اولدی بغایت ظاهر ومشهور اولان نسنه حقنده ضرب اولنور وفی مثل آخر السر امانة ومثل مولدیندندر که استرماستر الله کذلك مثل آخرده واقع اولدی که استر عورة اخیك لما یعلمه فیك یعنی سنك عیبکه مطلع اولان کمسنه‌نك عیبنی ستر ایله زیرا سن ستر اتمزایسك اودخی ستر اتمزنته کم مثل آخرده واقع اولدی که من بخل الناس بخلوه جوهری دیدی که سریه اول امه‌در که بزم لسانمزده اکا اوطالق تعبیر ایدرلر سره منسوب‌در جماع یاخود اخفا معناسنه که عادتا اوطالق اولان جاریه اخفا اولنور خصوصا که حره‌سی اوله ونسبتنده سین مضموم اولدیغی اکثر یا نسبده تغیر اولنه کلمشدر مثلا دهره نسبتنده دهری دیدکلری کبی اخفش سروردن مأخوذدر دیدی کویا امهٔ معهوده باعث سروردر تسریت جاریة وتسررت جاریة دخی دیرلر ودخی التقی السران دیرلر ذکر وفرج معناسنه (اصر علی الذنب پایداری کرد برکناه) کناه اوزرینه ثابت اولوب فارغ اولمدی (اصر الحمار باذنیه برداشت خر دو کوشش) حمار ایکی قولاقلرین یوقاری قالدردی که دیکدی تعبیر اولنور ولفظ اذنیه ذکر اولنمیوب اصر الحمار دخی دیرلر ابن السکیت دیدی که اکر اذن لفظی ذکر اولنورسه صرو ذکر اولنمازسه اصر دیرلر

بندینه دوکمه وکره کوشه ایلك دوکمه معناسنه‌در (منه)

بو عبد فقیر وحدت نامه منظومه‌مده حضرت ابراهیم علیه السلام حکایه سنده ساره هاجره رشك ایتدیکنی بیان صددنده شو وجهله نظم ایتمشیدم که (مثنوی) بویله‌در
تاقدیمی رشك نسا * خوار در یانلرنده خیل اماء
باخصوص اولورایسه ام ولد * مشتعلدر میانده نار حسد
خانه‌ده کشمکش اولوب اکثر * هر طرفدن ستم جکر شوهر *

(اضربه كزندرسانيدبوى) اكاضرريتشدردى ودخى اضربه ديرلر قرب شديد ايله قريب اولسه ودخى اضرالرجل ديرلر برخاتونى وارايكن برخاتون دخى تزوج اتسه واضرة المرأة ديرلر خاتونك زوجى برخاتون تزوج اتسه يعنى خاتون ضره صاحبه سى اولدى كه اول خاتون برى برينه نسبت عربى ده ضره وفارسى ده بسنى ووسنى وتركيده اولكى خاتون ايجى و صكره كى خاتونه قومه تعبير ايدرلر كذا فى الجامع ودخى اضرعليه ديرلر الحاح اتدى معناسنه ودخى اضر بعده ديرلرنوع ما سرعت ايلسه (اطرت المرأة ناز كردزن) خاتون ناز اتدى وفى المثل اطرى فانك ناعلة ابن السكيت ادلى ايله تفسير اتديكى انعل ماده سنده مرور اتدى (اعرت الدار باسركين شد سراى) سراى سرقينلى اولدى كه عره دوه وسائر حيوان وطيور نجسنه ديرلر وفلان كسنه زياده ماوث و مرداردر ديه جك يرده فلان عاروره ديرلر (افره بركريختن داشت اورا) آنى قاچغه طوتدى كه قاچوردى تعبير اولنور (اقربالشئ اقرار آوردبچيز) نسنه يى اقرار اتدى كه انكار مقابليدر (اقره على عمله بپاى داشت اورابركارش) آنى ايشى اوزرينه ثابت اتدى (اقره فى الموضع آرا مانيد اورا درجاى) يرده آنى طوردوردى كه اكلندردى تعبير اولنور (امرالسكين على حلقه براندكار درا بركلويش) بچاغى بوغازينه اوغراتدى (امرالشئ تلخ شدچيز) آجى اولدى نسنه (وشئ مرچيزتلخ) آجى نسنه مر يردخى بومعنايه در (امرالحبل بنك بتافت رسن را) ايى زياده بوكدى (وهى المرة كلابة تافته) بوكولمش ايپلك كلابه سى وفى الصحاح المر بالفتح الحبل وفى الاساس حبل ممروشديدالمرة وهى الفتل واول ايپه مرير ومريره ديرلر وفى المثل امر عند عبيدة الوذم يعنى قوغانك قولاغى قايش ايله محكم قيلندى عبيده عندنده اول كسنه حقنده ضرب اولنوركه يانده بر ايشى ياپارلر ودوزرلر اكا طويورمزلر * ز (ارز الجراد دنبال بزمين فرو برد تلخ ازبهر خايه) چكركه قويروغنى يره صوقدى يورطه دوككى ايچون (اعزه كرامى داشت اورا) اكا اكرام وعزت اتدى (افزه بترسانيدش) قورقوتدى آنى واول خوف ايله كه يوره كى اويناتدى * س (احس بالشئ واحس الشئ دريافت چيزرا) نسنه يى حس اتدى وبيلدى اخسه خسيس يافتش آنى خسيس بولدى * ش (اجش القمح بلغور كرد كندم را) بغدايى بلغور اتدى يعنى دكرمنه قويوب ايرى اوكوتدى كه جشيش بلغوره ومجش بلغور چكدكارى ال دكرمننه ديرلر (واطش باران خرد بارانيد) اوفق قطره او يغمور ياغدردى * ص (اغص الطعام بكلو كيرانيدخوردنى را) طعامى بوغازينه طوردوردى (اقصه من فلان قصاص سندش ازبهمان) اندن قصاص آلدى فلان كسنه ايچون مثلا آنى قتل اتديكى

مراره ذهره كه زكيده اود ديرلر لكل ذى دوح مراره الاالبعير (منه)

ايچون بونى انك يرينه قتل اتدى * ض (اقض عليه المضجع درشت شدبر وى خوابكاه) ياته جق دوشك اكا حشن اولدى قضه اصلنده اوفاق طاش معناسنه در وبركسنه زياده غمدن توشكنده مستريح اولمسه اقض الهم مضجعه ديرلر (امضه بسوزانيدش) آنى ياقدى مثلا امضه الغم وامضه العشق وامضه الغضب ديرلر الم ويردى معناسنه وبعض نسخه ده دردكين كرد عبارتيله تفسير اولنديغى بومعنايى تأييد ايدر * ط (اشطبيداد كرد) ظلم اتدى وهوالشطط بيداد ظلم ابو عمرو ديديكه شطط هرشيده حدى تجاوزدن عبارتدر وفى الحديث لهامهر مثلها لاوكس ولاشطط اى لانقصان ولازيادة * ظ (اشظ فى الجوالق چوب دركوشهٔ چوال كرد) چوالك قولپنه اغاج كچوردى (الظ به ملازم شد اورا) آندن آيرلمدى قال ابن مسعود رضى الله عنه الظوا فى الدعاء بيا ذاالجلال والاكرام اى الزموه ودخى الظ المطر ديرلر يغمور دائم اولسه الث دخى بومعنايه در والظ بالمكان ديرلر مقيم اولسه والظه ديرلر زياده الحاح اتسه وملظ ملح وملظاظ ملحاح معناسنه * ع (اقع چاه كندوباب رسيد) قويى قازوب صويه يتشدى انبط معناسنه وفى المثل مايقعقع له بالشنان قعقعه قورى نسنه يى سسى چيقسون ايچون تحريك اتمكه ديرلر وشنان شنك جمعيدر اسكى قربه معناسنه عرب دوه يوريسون ديو اللرينه اسكى قربه آلوب تحريك ايدرلر ايدى كه آوازينى دوه اشيدوب خوف اتديكندن سرعت ايليه حوادث روزكاردن واصلى اولميان شيدن خوف ايتميوب ومضطرب اولميان كسنه حقنده ضرب اولنور بزم اصطلاحمزده طبل سسندن اوركزو بيراقدن آلدرمز ديدكلرى كبى * ف (اسف الطائر والسحاب نزديك زمين پريد مرغ) قوش ارض قريب اوچدى ونزديك زمين شدابر بولوت ارض قريب اولدى ودخى اسف الحوض ديرلر خرما يپراغنى پارمقلرى ايله اورسه ودخى اسف الجرح دواء ديرلر اوزرينه دوا صاچسه (اشف فضل نهاد) فضل قودى وصويى ايچدكده كاسه ده قالان فضله يه شفافه ديرلر تشاففت مافى الاناء ديرلر جمله صوينى ايچوب فضله سؤر قومسه وفى المثل ليس الرى عن التشافف يعنى صويى جمله ايچميان كسنه صويه طويمز دكلدر بلكه جمله ايچمك ايله دخى صوسزلق دفع اولور بعض حاجته نائل اولمغله قناعت ايله ديه جك يرده ضرب اولنور * ق (ابق بسيار كفت سخن را) سوزى چوق سويلدى وچوق سويليان كسنه يه بقاق وبقاقه وبقباق دخى ديرلر (احق الحق پيدا كرد حق را) حقى اظهار اتدى كه حق باطل مقابليدر (ادق فيه النظر باريك كرد نكريستن بروى) اكا باقمغى اينجه اتدى يعنى كركى كبى نظر اتدى وحيره بخل ومنع ايدن كسنه لره لقد ادقت بكم اخلاقكم ديرلر (ارق العبد بكذاشت دربندهكى بنده را) بنده يى بنده لكده

وفى مثل آخر من يجتمع يتقعقع عمده قعقع فى الارض ديرلر ذهب معناسنه يعنى البتده اجتماعدن افتراق محققدرنته كيم شعر آخرده واقع اولدى كه * اذاتم امر بدا نقصه (منه)

من حيث المضرب والمعنى مثل مذكوره قريبدركه الجرع اروى والرشيف انقع جرع صويى يوطه يوطه ايچمكدر ونقع تسكين عطش معناسنه در صويى آز آز مص ايدرك ايچمك اكرچه بطو اوزره اولور اما حرارت عطش زياده تسكين ايدوب بدنه نافعدر اكرچه يوطه يوطه ايچمك تيز قاندرر ومعيشتده اعتدال اسرافدن اولىدر ديه جك يرده ضرب اولنور (منه)

ترك اتدی یعنی آزاد اتمدی ەك (اركت السماء باران خرد بارانید آسمان) آسمان اوفاق قطرەلو یغمور یاغدردی رك دن مأخوذدر مطر ضعیف معناسنەدر (ابل المریض بدشد از بیماری) خستەلكدن ایو اولدی وبل دخی بو معنایە كلور وانشد سیبویە بیت
اذا بل من داء بەظن انە ❊ نجا وبە الداء الذی هو قاتلە ❊ (اجلە بزرك داشت اورا) انی بیوك طوتدی یعنی تعظیم اتدی (احل المحرم درحل درامد محرم) احرام باغلنان كمسنە احرامدن چیقدی كە محرم ایكن حرام اولان شیلر اكا حلال اولدی حل حلال معناسنەدر (احلە المكان بالمكان درآورد اورا درجای) آنی مكانە كتوردی وقودی حلولدن مأخوذدر وفی المثل حل بواد ضبە مكون یعنی بر وادییە حلول اتدی كە كلرینك یورطەسی چوق دولتمند كمسنەیە نزول ایدوب انك نعمتیلە متنعم اولان كمسنە حقندە ضرب اولنور ودخی نزلوا وعندهم المحلات دیرلر اگر قوم بر منزلە نزول اتدكلرندە یانلرندە طنجرە وال دكرمنی وقوغە وبیوك بچاق وبالتە وچخماق وقربە بولنور ایسە ابو یوسف محلات تسمیە اولندیغنك وجهندە دیدی كە بركمسنە ادوات مذكورەیە مالك اولسە مراد اتدیكی منزلە حلول ایدوب هر كز كمسنەیە محتاج اولمز والا البتە برغیری كمسنەیە قومشی اولمق لازم اولور (احل الحرام حلال كرد حرم را) حرامی حلال اتدی (اخل بە رها كرد اورا) آنی براقدی وترك اتدی بركمسنە مصافدە طوردوغی منزلدن آخر منزلە كتسە اخل بمركزە دیرلر ودخی اخل الرجل دیرلر فقیر اولدی وفقیر اتدی معناسنە لازم ومتعدی استعمال اولنور وخلە فقر وخلە دوستلق معناسنەدر تقول اذا جاءت الخلة ذهبت الخلة وفقیرە كذلك دوستە خلیل دیرلر قال زهیر بیت وان اتاە خلیل یوم مسبغة ❊ یقول لا غایب مالی ولا حرم ❊ وفی المثل خلة اعراب ودین فادح بركمسنە بحسب الاقتضا منفوری اولان برنسنەیی ارتكاب اتدكدە اكا نە ایچون بو منفور طبعك اولان نسنەیی ارتكاب اتدك دیو اعتراض مقامندە اول كمسنە مثل مذكوری ضرب ایدر یعنی بنم ارتكاب اتدیكم نسنە اعراب محبتی ودین مثقل قبیلندندر زیرا اعراب اكثر اوقاتدە مشقتە مبتلا اولمغلە دوستلق اتدیكی كمسنەیە تكلیف مالا یطاقدن خالی دكلدر ودین دخی چوق اولدقدە بالكلیە اداسی ممكن اولمز تحملدن غیری چارە یوقدر (ادل علیە ناز كرد بروی) اكا ناز اتدی بعض نسخ مقدمەدە بو عبارت ایلە تفسیر اولندی كە بیهقی وزوزنی تفسیرلرینە مطابقدر واكثر نسخەدە كستاخی كرد بروی عبارتیلە ترجمە اولندی یعنی اكا جرأت اتدی مصنف اساسدە خاتونك زوجنە دلالتی شو وجهلە تصویر اتدیكی خاتون زوجنە كستاخلق یعنی جرأت صورتی غنج وشیوە ایلە شو اسلوب اوزرە كوستر كە

وفی المثل شحمة الركی بركمسەنك حاجتنە یارامین كمسنە حقندە ضرب اولنور (منه)

وفی المثل جل عمرو عن الطوق شب عمرو كبر عمرو عبارتیلە دخی ذكر اولندی یعنی عمرو شباب مرتبەسنە بالغ وصاحب لحیە اولمغلە اطفالە اطلاق اولنان طوقدن مستغنی اولمشدر وبر كمسنە حال كبرندە حال صغرندە متزین اولدیغی زینت ایلە تزیین اولمق عیب ومنفور طباعدر دیەجك یردە ضرب اولنور (منه)

ظاهرا مرادی زوجنە مخالفت ظن اولنور مع هذا مرادی مخالفت دكلدر (وهی الدالة زن نازندە) نازایدن خاتون (ازلە خوار كرد اورا) آنی ذلیل وحقیر اتدی وفی المثل ذل لو اجد ناصرا یعنی بو بر ذلدر كە اگر معینم اولیدی بر وجهلە قبول اتمز ایدم لكن ناچارم حرث بن ابی شمر الغسانی انس بن ابی الجحیردن بعض امور سؤال ایدوب انس دخی جواب ویردكدە غضبە كلوب انسە برسلە سخت ووردی انس مثل مذكوری ایراد اتدی حرث برسلە دخی ووردی انس لو نهیت الاولی لانهت الاخری مثلنی ایراد اتدی یعنی اول ضرب اتدكك سلەمقابلەسندە عتاب وتأدیب اولونسك ایدی صكرەكی سلەیی ضربە جرأت اتمز ایدك مصنف مثل مذكور عادت سیئەیە معتاد اولان كمسنە حقندە ضرب اولنور دیدی صاحب وسیط دیدی كە حرث انسە لطمۀ ثالثە ضرب اتدی وانس لو ذات سوار لطمتنی دیدی یعنی كاشكی بنی ضرب ایدن خاتون بیلازك صاحبەسی اولیدی كە مراد كاشكی بنی بندن شریف كمسنە ضرب ایدە ایدی میدانی كاشكی بكا اقران اولیدی دیدی بعضیلر بیلازك صاحبەسندن مراد حرەدر زیرا عرب جاریەیە دخی بیلازك طقارلر دیدی اذلە عن رأیە بكردانید اورا از رأی او) آنی رأی وتدبیرندن دوندردی (ازل الیە برآداد اورا نیكویی) اكا ایولك ونعمت احسان اتدی وفی الحدیث من ازلت الیە نعمة فلیشكرها واوبلو قلرینك اتی آز اولان كمسنەیە ازل ومؤنثندە زلاء دیرلر ارسح ورسحاء دیدكلری كبی واول جانور كە ذئب وضبعدن تولد ایدە اكا سمع ازل دیدكلری صفت مذكورە اكا لازم اولدیغی ایچوندر نتەكم ضبعە اعرجلك لازم اولمغلە عرجاء دیرلر وفی المثل اسمع من الذئب الازل (اسلە اللە مبتلا كردش خدا بسل) حضرت اللە آنی سل مرضنە مبتلا اتدی واول كمسنەیە مسلول اطلاقی شواذدندر ودخی اسلال سرقت ورشوت معناسنە كلور لهذا اسل الرجل دیرلر سرقت اتدی ورشوت ویردی معناسنە تقول اعطیت لك من مال حلال من غیر اسلال ولا اغلال (اصل اللحم كند اشد كوشت) ات قوقدی یعنی بایت اولمغلە رایحەسی متغیر اولدی (اضلە عن الطریق بی راه كردش) آنی یولسز اتدی كە یولدن چیقاردی وآزدردی تعبیر اولنور (اضل البعیر كم كردشتررا) دوەیی یتوردی كە غایب اتدی تعبیر اولنور (وهی الضالة كم شدە) غایب اولان نسنەكە بهیمە نوعندن اولە مذكر ومؤنثە اطلاق اولنور وفی المثل اضل من سنان لە جهول نام دوەسنە ركوب وبیابانە توجە اتدی وغیبت ابدیە ایلە غائب اولدی وعرب اكا ضالة عطفان تسمیە ایدوب برنسنەدە تأبید مراد اتسەلر لا افعل ذلك حتی یرجع ضالة عطفان دیو ضرب مثل ایدرلر واضل من الضب ومن الورك ومن ولد الیربوع میدانی دیدی كە ضب وورل وخروس سوء هدایتە مبتلالردر

وفی المثل اضلت من عشر ثمانیا امورینك اكثرینی اضاعت ایدن كمسنە حقندە ضرب اولنور (منه)

ورل ضب نوعندندر سقنقورە ورل الماء دیرلر (منه)

(اظلهم الشهر نزديك آمد بايشان ماه) آنلره آى قريب اولدى ودخى اظل فلان ديرلر
توجه واقبال اتدى معناسنه (اظلتنا السماء سايبان شد برما آسمان) فلك بزم اوزريمزه
سايه صالدى مخفى اولميه كه اظل اصلنده سايه صالدى معناسنه ايدى وقريب اولان
نسنه اكر صاحب ظل اولورسه اجسام كثيف كبى اظل قريب معناسنه اولديغى
قريب اولان نسنه القاء ظل اتديكى مناسبت وعلاقه اولمشدر صكره صاحب ظل
اولميان شيلرده دخى استعمال اولندى (اعله بيمار كرداورا) آنى عليل وخسته اتدى
ودخى اعل القوم ديرلر دوه‌لرى علل ايچسه واعلت الابل ديرلر دوه كركى كبى صو
ايچمه‌دن صودن آيريسه وخيردعا مقامنده لااعلك الله ديرلر حضرت الله سكا علت
اصابت اتدرمه‌سن معناسنه (اقل رسيد بجايى باران نباريددر و) يغمور ياغممش موضعه
واردى واول موضعه فل ديرلر فانك كسريله ودخى افل الرجل ديرلر مالى هلاك
اولسه (اقل المكثر درويش شد توانكر) غنى كمسنه فقير اولدى اصبح فلان فى قل وكان
فى كثر معناسنه قريب در (اقلت الريح السحاب باداشت بادابررا) يوقارو قالدردى ريح
سحابى (اكله مانده كرد اورا) آنى يورغون اتدى كه يوردى تعبير اولنور اعياء
معناسنه ودخى اكل ديرلر يورغون دابه صاحبى اولدى معناسنه (امله بستوه آورد
اورا) آنى ملول اتدى كه عاجز اتدى ويوردى تعبير اولنور (امل عليه الكتاب املا كرد
بروى كتاب را) اكا نامه تحرير اتدى واول طريق كه آينده وروندہ آندن چوق
واروب كله‌لر اكا طريق ممل ديرلر وانك اوزرندن چوق روز وشب كلدى كچدى
ديه‌جك يرده امل عليه الملوان ديرلر ملت بو معنادن مأخوذ در تقول ملة ابراهيم ع م خير
الملل يعنى حضرت ابراهيمك سلوك اتديكى طريق سائر طريقلردن خيرلى در (اهل بكفت
لا اله الا الله اهل الصبى بانك كرد كودك بوقت زادن) ولد تولد اتدكده چاغردى (اهل الهلال
ديده شد ماه نو) يكى آى كورولدى واهلوا الهلال ديرلر هلالى كوردكده رفع صوت اتسه‌لر وآيه
اولكى وايكنجى واوچنجى كيجه‌ده هلال وسائر كيجه‌لرده قمر ديرلر . م (اتمه تمام كرداورا)
انى تمام اتدى كه نقصان مقابلى در وسنه‌ده شب يلدا تعبير اولنان غايت اوزون كيجه‌يه
ليل التمام ديرلر ودخى اتمت المرأة ديرلر خاتونك حملك مدتى تمام اولدى معناسنه كه
لسان عوامده آيى وكونى تمام اولدى تعبير اولنور واول خاتونه متم ديرلر طوغورمه‌سى
قريب اولان خاتونه مقرب ومدنى ديدكلرى كبى (اجم الدابة آسايش داد ستوررا) راحت
ويردى دابه‌يه يعنى براز زمان ركوب ايتميوب دابه‌يى ديكلندردى ودخى اجم لسانه من
الكلام ديرلر براز زمان سكوت اتسه ودخى اجم الامر ديرلر ايش قريب اولدى معناسنه واجم
المكيال ديرلر كيله‌يى طولدرسه واجت الركية اى اجتمع ماؤها (احمه امر مهم شد اوراچيز)

وفى المثل اعلل تخطب
خطوب سورمك
وطولمق معناسنه‌در
يعنى مرة بعد اخرى
شرب ايله كه سو-
رمسن برايشه شروع
ايتدكده تأنى ايله كه
عاقبتى خير اوله
ديه‌جكى يرده ضرب
اولنور (منه)

فى الاساس اهل
بذكر الله رفع صوته (منه)

اكا نسنه مهم ولازم اولدى ودخى احم قرب معناسنه كلور احم كبى واحم الله فهو محموم
كه شواز دندر وبريرده حمى اولسه احمت الارض ديرلر (اذمه نكوهيده يافت اورا)
انى مذموم بولدى ودخى اذم فلان والام ديرلر مذمت ولوم اولنه‌جق ايش ايشلسه
ومن امثال المولدين ذممتنى على الاساءة * فلم رضيت عن نفسك بالمكافاة (ارم العظم
مغزدار شد استخوان) كموك ايلكلندى كه رم ومخ ايليك معناسنه‌در ودخى ارم الرجل
ديرلر سكت معناسنه وتقول كان ساكتا ثم ترمرم اى حرك فاه وبن آندن مفارقت
ايده‌مم ديه‌جك يرده مالى منه حم ولارم ديرلر برشئ يوقدر معناسنه ابن السكيت ديدى كه
ماله ثم ولارم دخى بو معنايه‌در (اشمه الريحان ببويانيدش سپرغم) اكا فسلكان قوقوتدى
وفى المثل شم خمارها الكلب بدرايحه‌لو ودخى فاجره خاتون حقنده ضرب اولنور وشم
بخنابة ام شبل خنابه بورونك يومشاق يرى و ام شبل ارسلان معناسنه در متكبر
اولان كمسنه حقنده ضرب اولنور (اصمه كر كردش) انى صاغر اتدى وصاغر بولدى
معناسنه دخى كلور واصم صاغر اولدى واصم القارورة شيشه‌نك آغزينى صمام ايله قاپدى
(اعم خداوند عم كريم شد) عم كريم صاحبى اولدى يعنى الاعمام خداوند عم بسيار وكريم
كشتن ديدى كه جوهرينك المعم والمخول الكثير الاعمام والاخوال والكريمهم قولنه مناسبدر
(الم به فرود آمد بدو) اكا نزول اتدى ودخى الم فى الاكل ديرلر اكلده اسراف ايتمدى معناسنه
ودخى الم الرجل ذنوب صغاره قريب اولدى لكن ارتكاب ايتمدى معناسنه‌در (اهمه الامر
اندوهكين كرد اوراكار) ايش انى محزون اتدى واهمه الامر حتى همه ديرلر ايش انى
بروجهله محزون اتدى كه حزن انى ارتدى * ن (ابن بالمكان مقيم شد درجاى) موضعده
مقيم اولدى مصنف اساسده ابنوا بالمكان اى اقاموا فيه ديدكدنصكره ديدى كه ابنان
اصلنده اول مكانده حيوانلرى مقيم اولمغله حادث اولان رايحه‌در صكره هر اقامته
ابنان ديديلر وابنت السحابة ديرلر سحاب بر ايكى كون دائم اولسه (اجنه الليل
واجن عليه الليل تاريك شد بروى شب) قارا كو اولدى اكا كيجه كه كيجه قراكولغى
انى بصدى تعبير اولنور (ارن بانك كرد بزارى) زاريلغله آواز اتدى سمعت له رنا
ورنينا ديرلر صيحة حزينه معناسنه (ازنه متهم كرداورا) انى متهم اتدى وفلان يزن
بكذا ديرلر فلان كمسنه فلان نسنه ايله متهم اولدى معناسنه وتقول ابوزنة شرمنه
اخوزنة ابوزنة ميمونك كنيه سيدر واخوزنة بر تهمت ايله متهم اولان كمسنه‌در
(اسن سال خورده شد) پير اولدى واستن الفرس ديرلر قمص معناسنه وفى المثل استنت
الفصلان حتى القريعى يعنى دوه كوچكلرى نشاطلرندن ناسى قموص اتديلر حتى قرع
مرضنه مبتلا اولان كوجك دخى قموص اتدى اول كستاخ حقنده ضرب اولنور كه جليل
القدر اولان كمسنه‌نك قارشوسنده فضوللق ايدوب سوز سويلر (اصن كندا شد بغل او)

اصمعى اجن الله جباله
مثلنده جباله جبلت
وخلقت معناسنه‌در
پس بددعا مقامنده
ضرب اولنور يعنى
حضرت الله آنى
اهلاك ايدوب جسمى
قبور ومستور اولسون
اكثر ارباب ادب
ديديلر كه حضرت الله
آنك ساكن اولديغى
طاغلرى مساكن اجنه
ايتسون معناسنه مراد
اول جبالى وحشت
آباد ايتسون ديمكدر
ديديلر حاصلى اهلاك
ايله دعادر زيرا جبالك
وحشتى ساكنى هلاك
اولمغله اولور (منه)

انك قولتوغی قوقدی كه صنان ذفر الابط معناسنه‌در ودخی اصن الرجل دیرلر تكبر اتدی یاغضب ایله طوردی معناسنه (اكنه پوشانید اورا) انی ستر واخفا ایتدی واكننته فی نفسی ای اضمرته وفی المثل احسن من الكانون فی الكانون كانون اولدن اوجاق وكانون ثانیدن مراد كانون شتادر بو فقیر مترجم شتائیه نام ترجیع بندده نظم ایتمش ایدم **بیت** سرما بغایتیست كه لرزان شد آفتاب ❋ آذر كند زروزن كانون بدی نكاه ❋ قال الحریری **بیت** انی والله لطال ❋ ماتلقیت الشتاء بكافاته ❋ واعددت له الاهب قبل موافاته ❋ ابن سكره‌نك شو قولنه تلمیح دركه **بیت** جاء الشتاء وعندی من حوائجه سبع ❋ اذا القطر عن حاجتنا حسبا ❋ كن وكیس وكانون وكأس طلاء ❋ بعد الكتاب وكس ناعم وكسا ❋ ه (افهه فراموش كردانید اورا) انی اونوتدردی وتقول خرجت لحاجتی فافهنی عنها فلان ای انسانیها ودخی افهه الله دیرلر بر كمسنه تكلمدن عاجز اولسه یقال رجل فته وامرأة فهتة

﴾ المعتل الفاء بالواو من باب الافعال ﴿

ء أ (اومأ الیه اشارت كرد بدو) اكا اشارت اتدی واومأت الیه دیرلر اومیت الیه دیمزلر وومأت دخی بو معنایه‌در ❋ ب (اوثبه برجهانید اورا) آنی صیچراتدی واول پادشاه كه غزادن تقاعد ایلیه اكا موثبان دیرلر (اوجب علیه الامر واجب كرد بروی كاررا) ایشی اكا واجب ایتدی یعنی لازم قیلدی (اوجب له حقه نكاه داشت اورا حقش) آنك حقنی حفظ ایتدی ودخی اوجب الرجل دیدلر جنته یا جهنمه مستحق اوله‌جق عمل ایلسه ودخی اوجب الرجل دیرلر كیجه وكوندوزده بر دفعه طعام اكل ایلسه وبر دفعه اكل ایتمكه وجبه دیرلر ووجب عیاله دیرلر عیالنی وجبه‌یه معتاد اتسه ❋ ث (اورثه مالا میراث كذاشتن خواسته‌را) اكا مال میراث ترك اتدی (اورثه غما باتیمار كرد اورا) آنی مغموم ایتدی كه غم ایراث اتدی تعبیر اولنور (اوصبه دردومند كردش) آنی دردمند اتدی واول كمسنه‌یه موصب وكثیر الاوجاع اولان كمسنه‌یه موصب دیرلر وواصب دائم معناسنه اولمغله واصب القوم علی الشیء دیرلر شیئه مداومت ایتسه‌لر (اوعبه ازبن بر كند اورا) آنی كوكندن قوپاردی واوعب القوم جلاء دیرلر جمیع قوم چیقوب شهرده كمسنه‌لر قالمسه واوعب الجدع انفه دیرلر بر كمسنه‌نك بورنی بوتون كسلسه ❋ ج (اولجه درآوردش) انی ادخال اتدی كه ولوج دخول معناسنه‌در چوق كیروب چوق چیقاردیدجك یرده فلان خرجة ولجة دیرلر وامرأة خراجة ولاجة (اوهج النار بیفروخت آتش را) آتشی علولندردی ❋ ح (اوحه له العطاء اندك كرد اورا عطیه‌را) احسانی اكا آز اتدی (اوضح الامر هویدا كرد كاررا) ایشی واضح وآشكاره اتدی ووضاح ابیض اللون اولان كمسنه‌در ودخی اوضح الرجل دیرلر

وفی المثل اللقم یورث الاسقم یعنی ارتشا حضرت اللهك غضبنی یاخود رشوت ویرن كمسنه‌نك مصلحتی مراد اوزره اولمسه اول كمسنه‌یه زحمت ایراث ایدرراشی ومرتشی ذی حقنده ضرب اولنور (منه) تیمار غم واندیشه وغم خوردن ومحافظه كی كردن قاله الكاشانی (منه)

بر كمسنه‌نك ابیض اللون ولدی اولسه واستوضحته دیرلر بر نسنه‌یه مطلع اولمق ایچون الینی كوزینك اوزرینه وضع ایدوب نظر ایلسه ❋ خ (اوسخ الشیء شوخكین كرد چیزرا) كیرلو وچیركلو اتدی نسنه‌یی ❋ د (اوجده هست كردانید اورا) آنی وار اتدی كه ایجاد اتدی تعبیر اولنور ودخی اوجدنی الله بعد فقد دیرلر فقیر ایكن غنی اتدی واوجده مطلوبه مطلوبنه ظفر ویردی معناسنه‌در (اوحدت الشاة یك بچه زاد كوسپند ماده) دیشی قویون بر قوزی طوغوردی و دخی اوحده الله دیرلر آنی بی‌نظیر اتدی معناسنه (اورد الابل الماء بیاورد شتران را بآب) دوه‌لری صویه كتوردی (اورد علیه الكتاب نامه آوردبوی) اكا نامه كتوردی وفی المثل **بیت** اوردها سعد وسعد مشتمل ماهكذا یورد یا سعد الابل ❋ سعد مذكور مالك بن زید منانك برادری‌در ومالك مزبور اكرچه قومی مابیننده حماقت ایله معروف ایدی لكن رعی ابل خصوصنده اول مرتبه ماهر ایدی كه آبل من مالك بن زید مناة دیو ضرب مثل اولنور نوبری دیدی كه مالك مزبور تزوج ایدوب عرس قیدنده اولمغله برادری سعده دیدی كه بو كون دوه‌لری سن صویه كتور ورعی ایله سعدك ایراد ابلده ورعیده تكاسلنی كوروب بو مثلی ایراد اتدی یعنی سعد دوه‌لری صویه كتوردی حالبوكه كساسنه بورنوب یاتور یا سعد دوه صویه بویله كتورلمز زحمتسز بر مطلوبه نائل اولمق استین كمسنه حقنده ضرب اولنور پوشیده اولمیه كه بیدین ماوردها زائدة مثلنده واقع اولان كلمهٔ ما زائده اولورسه من حیث المضرب مثل مذكورك مقابلی اولور یعنی ایكی ال ایله صویه كوتوردی دوه‌لری زائده نام رجل واكر نافیه اولورسه ایكی الیله یعنی جدوسعی ایله كتورمدی معناسنه مثل مذكوره موافق اولور وفی مثل آخر وردوا حیاض عطیش میاه عطیش عبارتیله دخی روایت اولندی سراب معناسنه‌در هلاك اولدیلر دیه‌جك یرده ضرب اولنور مصنف مستقصی‌ده ورد حیاض غتیم عبارتیله ایراد ایدوب ای مات دیدی وغتیم غتمدن مأخوذدر نفس طوتولمق معناسنه (اوصد القدر بپوشید دیك را) چوملكك آغزینی قاپادی (اوصد الباب ببست در را) قپویی باغلادی اغلق معناسنه ووصیده حیوانات یاته‌جق آغیل‌در كه طاش ایله چوریلمش اوله وخطیره اغاج ایله چوریلمش آغلدر اوصد القوم دیرلر قویونلری ایچون آغیل یاپسه‌لر ودخی اوصدوا علی فلان دیرلر تضییق اتسه‌لر (اوعده بكذا بیم كرد اورا بفلان چیز) فلان نسنه ایله آنی قورقوتدی (وهو الوعید بیم كردن) خوف ویرمك معلوم اوله كه لفظ وعد خیر وشرده استعمال اولنور فرادیدی كه وعدته خیرا وشرا دیرلر وخیر وشر لفظلری ذكر اولنمز ایسه خیرده وعده وعده وشرده ایعاد ووعید دیرلر ودخی اوعد الفحل

دیرلر ارکك دوه کوکره‌یوب حتی صوله‌وهجوم مراداتسه (اوفد الیه‌وفدا فرستاد باوکروهی را) اکا برقاچ کمسنه‌لری کوندردی‌که‌وافد ایلچی معناسنه‌در جمعی وفدکلور صاحب وصحب کبی ودوه‌لرك‌او کنجه کیدن دوه‌یه‌وقوشلرك‌او کنجه کیدن قوشه دخی‌وافد دیرلر وبرکمسنه‌نك دیشلری دوکولوب پیر اولدی دیه‌جك یرده‌غار وافداه دیرلرکه ترکیده آوپرتلاری چوکدی تعبیر اولنور زیرا وافد آغزده اول موضعدرکه طعام مضغ اتدکده یومری اولوب دیشلر دوکلدکده‌چوقورلنور وفارسیده اول موضعه‌ژم دیرلر ودخی‌اوفدالشیٔ دیرلرمرتفع ومشرف اولسه متعدی‌دخی استعمال اولنور (اوقد النار بیفروخت آتش‌را) آتشی‌یاقدی(اوکده استوارکرداورا) انی محکم‌اتدی آکده دخی بومعنایه‌ در (اولدالجاریة مادر فرزند کرکینزك را) جاریه‌ یی ام ولد اتدی ودخی‌اولدت‌المرأة دیرلروضع حمل‌ایتمه‌سی قریب اولسه وولید صبی وعبده ‌وولیده صبیه وامه‌یه دیرلرکه بالغ وبالغه اولمیه‌لر وفی المثل هذا امرلاینادی‌ولیده‌اصل مثل بودرکه فرس جوادسکرتدکده مقتضای‌طبعی اوزره جریندن بردقیقه‌دریغ اتمیوب مقدورینی صرف اتمکله اوزرینه راکب اولان کمسنه‌نك صیحه‌سنه‌حاجت قالمز بوبرایشدرکه آنك حسنی‌تعریفه محتاج دکلدر دیه‌جك یرده ضرب اولنور ایدی صکره هرامرعظیم حقنده ضرب اتدیلر ＊ ر (اوتره طاق کردش) آنی‌تك اتدی ودخی‌اوترالقوس دیرلر یایه وتروضع ایلسه ووترت‌الرجل دیرلر قریبنی قتل‌ایدوب انی‌یالکزقودم‌معناسنه (اوجره الدواء داروبدهن‌اوفروریخت) دارویی آنك آغزینه دوکدی (وهوالوجوردارویی بدهن‌ریخته) آغزه دوکدکلری دارو وانی دوکجك آلته‌میجر دیرلرمسعط کبی ودخی اوجرالرمح دیرلرمزراق‌ایله دورتدی‌معناسنه که رمحدن غیریده‌استعمال‌اولنمز(اوغرالماء کرم کرداب‌را) صویی قایناتدوب اسی‌اتدی واوغرالنصاری‌الخنزیر دیرلر صویی‌قایناتدوب دیری‌خنزیری ایچنه قویوب قیللرین صویدقدنصکره ذبح اتدیلرمعناسنه که بوعمل مکروه نصاری عادتیدروفی‌المثل کرهت الخنازیرالماءالموغرقال بیت ولقدرأیت مکانهم فکرهتهم ❊ ککراهة الخنزیرللایغار آتش کارزار علوافرازاولدقده‌قراری فراره تبدیل‌ایدن جبان بددل حقنده‌ضرب اولنورواوغرصدره دیرلر درونی غیظ ایله قیزدردی‌معناسنه (اوقرالسفینة کران بارکردکشتی‌را) کمی آغریوکلی اتدی‌که‌متعدی‌در(اوقرت‌النخلة کران بارشددرخت خرما)خرما آغجنك یوکی آغراولدی یعنی‌خرماسی چوق بتدی‌که لازم‌در(ونخلة موقر وموقرة درخت خرمای کران‌بار) خرماسی چوق اولان خرما آغجی ＊ ز (اوجزالکلام کوته‌کرد سخن‌را) کلامی ایجاز اتدی(اوجزبنفسه‌سخن کوتاه شد)

وفی الاساس واقد الشیٔ ارتفع واشرف ووافدغیره (منه) وفی المثل اوقد فی الظیلفة لاتبلك ظلیف وظلیفه اول ارض صلبه‌درکه‌انده ازقدم ظاهر اولمز یعنی‌کمسنه‌وارمیه‌جق موضعده آتش یاقدیکه‌کلوب برفرد طعامندن اکل ایتمیه دولت‌مند بخیل حقنده‌ضرب اولنور (منه)

کلام مختصراولدی‌که لازم‌در(وکلام‌موجزوموجز سخن کوتاه)موجزاولان کلام وکلام وجزووجیز دخی بومعنایه‌درودخی اوجزالعطیة دیرلرعطیه‌ده عجله اتسه (اوعزالیه فی کذا فرموداورا درفلان کار) فلان‌ایشده اکافرمان اتدی یاپیش شد اورا درفلان کار ایشده‌اکا تقدم‌اتدی عندمزده‌اولان نسخ‌مقدمه عباراتی‌مضطرب اولمغله کتب مطوله‌ده تفسیراولندیغی وجه اوزره تفسیراختیاراولندی‌لکن زوزنی وبیهقی‌الایعاز ورستارنهادن وفرمان دادن عبارتیله تفسیراتدیلر بوفقیر معنای اول اوزره استعمالنه‌ظفربولدم والله‌الموفق ＊ س(اوجس فی نفسه‌خیفة‌ترس دردل کذاشت) قلبنده خوف حاصل اتدی‌که درونده خوف اضمار اتدی‌تعبیراولنوریقال‌اوجس‌ای اضمر(اورس‌الشجرزدشدبرك‌درخت)اغاجك ورقی کمالنی بولدقدن صکره‌صراردی (اوکس‌فی تجارته‌زیان کرد درتجارتش) تجارتنده‌ضرراتدی وقلیل‌المال‌اولان کمسنه‌یه اوکس دیرلر ＊ ش(اوحشه پزمان کردش)مغموم اتدی آنی‌یابی‌انیس کرد یاخودیانده مونس قومیوب تنهابراقدی(اوحشت‌الدارتهی شدخانه)خانه‌خالی اولدی‌یعنی آنده‌انیس قالمدی ودخی اوحش‌الرجل دیرلر آجیقدی‌معناسنه ＊ ص(اوبص‌النبت پیداشدکیاه اززمین)یردن اوت‌ظهوراتدی وفی‌الاساس اوبصت‌النارای ذکیتها ＊ ض(اوفض فی سیره بشتافت‌دررفتش)یورومه‌سنده‌سرعت‌اتدی(اومض‌البرق زم‌بجست برق)برق آهسته صیچرادی قاچدی تعبیر اولنور واومضت المرأة دیرلر تبسم‌اتدی معناسنه امثلهٔ سیبویه‌ده واقع اولدی‌که‌اومضت بعینها ای سارقت النظرکه فارسیده دزدیده نکاه کرد تعبیراولنور ＊ ط(اورطه‌درهلاك‌افکنداورا) آنی هلاکه‌براقدی ＊ ع(اوجعه دردمند کردش) آنی درتلواتدی‌یقال اوجع رأسی واوجعنی رأسی(اودعه ودیعة پیش اونهاد امانت‌را)آنك یانه امانت‌وضع‌ایتدی(اودع‌الکتاب کذا بنهاد اندرین نامه چنین‌چیزرا) مکتوبك‌ایچنه شویله برنسنه‌وضع اتدی یعنی ثبت وتحریر اتدی تشبیه واستعاره طریقیله‌در وفی‌الاساس اودعته سری وفی‌المثل السرامانة‌حکماء کلامندندروحدیث مرفوع‌ده وارداولدی که اذاحدث الرجل بحدیث ثم‌التفت‌فهو امانة وان‌لم‌یستکتمه ویقال‌ایضا اودع کتابه‌معنی حسنایعنی‌تألیف‌ایتدیکی کتابه‌برکوزل معناتحریرایتدی‌قال بیت استودع‌العلم‌قرطاسافضیعه ❊ فبئس‌مستودع‌العلم‌القراطیس (اوزعه‌الله‌شکرافرادادش خداشکررا) حضرت الله‌اکاشکره‌توفیق‌ویردی(واستوزع الله‌شکرنعمته)حضرت اللهدن احسان‌اتدی که نعمته شکره‌توفیق طلب ایدرم‌ودخی اوزعته دیرلر اکا حریص اتدم اولعته‌معناسنه ولی‌به‌وزوع وولوع (اوسع الرجل توانکر شدمرد)رجل غنی اولدی(وهوذوسعة‌خداوند توانکری)غناصاحبی در

ورستار وظیفه‌معنا سنه‌در بعض نسخه‌ده فرستادواقع اولدی‌که ورستاددن تصحیف اولنمق ملاحظه‌اولنور وبعضنده‌اشارت‌کرد واقع‌اولدی اکادخی ظفربولدم واختیار اولنان نسخه کتب لغته موافقدر (منه)

وفی‌المثل اودع مالا مودعه مالی خاقك امین اتخاذ ایدوب امانت‌وضع ایتدیکی موضعه وضع ایله زمانه‌ده امین کمسنه آز بولنور دیه‌جکی یرده ضرب اولنور (منه)

اوسعه بر أبسيار نيكوىي كردبدو) اكا چوق ايولك ايلدى ودخى اوسعت الموضع ديرلر وجدته واسعا معناسنه وفى المثل اوسعت فابن يعنى واسع زمين الكه كيردى مرادك اوزره ياپوياب اعشبت فانزل مثلنه قريب در وفى المثل اوسعتهم سبا واودوا بالابل تاريخ نويريده شووجهله واقع اولدى كه حرث بن ورقاء بنى عطفانى غارت اتدكده زهيرك دوه‌لرينى وشبانلرينى سوروب كتوردى زهير دوه‌لرينى كندويه ويرر ملاحظه‌سيله بيت بان الخليط ولم يأووا لمن تركوا ❋ وزودوك اشتياقا اية سلكوا ❋ عنوانيله معنون قصيده‌سنى املا وحرثه ارسال اتدى حرث دوه‌لرى ويرمكدن امتناع اتدكده زهير حرثى هجو اتدى وبو محلده زهيرك اوغلى كعب زهيره بو مثلى ايراد اتدى يعنى اى پدر آنلرى حددن بيرون ذم وهجو اتدك ابدا مفيد اولميوب آنلر دوه‌لرى سوروب كتورديلر (اوضع دابته بشتابانيد شورش را) دابه‌سنى سرعت اتدردى ولازم دخى استعمال اولنور يقال اوضع الفرس يعنى فرس سرعت اتدى (اوقع بالعدو شبخون كرد دشمن را) دشمنه شبخون ايدى كه چاپدى وغارت اتدى تعبير اولنور (اوقعه فى الهلكة افكندش درهلاكت) آنى مهلكه‌يه دوشردى ووقيعه بر كمسنه‌يى غيبت ايتمك وغيبت ايدن كمسنه‌يه وقاع ديرلر وفلان كمسنه خلقك غيبتندن محظوظ‌در ديه‌جك يرده فى فم الوقاع الوقيعة اعذب من ماء الوقيعة ديرلر كه وقيعه طاغده وطاشده واقع اولان چوقوردر كه آنده مجتمع اولان صو صافى ولذيذ اولور اعذب من ماء المفاصل مثلنه قريب در (اولعه بكذا آزمند كردش بهمان چيز) فلان نسنه‌يه آنى حريص اتدى كه آرزويه دوشردى تعبير اولنور (وهو مولع به آزمنداست باوا) اكا حريص در (وله ولوع به اورا سخت آراست بفلان چيز) فلان نسنه‌يه آنك زياده حرصى واردر وفى المثل اولع من قرد كه ميمون هر كوردى كه شيئ حكايت وتقليد ايتمكه حريص در ❋غ (اوتغه هلاك كرد اورا) آنى هلاك اتدى وتغ دن مأخوذدر هلاك معناسنه (اوشغ العطيه اندك داد عطارا) احسانى آزاتدى وشيئ وشغ ديرلر قليل معناسنه (اولغ الكلب فى الاناء تبغوزدر كرد سك درخنوز) كلب آغزينى چناغه صوقدى كه چناغى يالادى تعبير اولنور واول چناغه ميلغه ديرلر مخفى اولميه كه ولغ الكلب فى الاناء ديرلر لسانك اطرافى ايله كاسه‌ده اولان شيئ ايچسه مصنفك اتديكى تفسير اولغ لفظنك ولغ لفظى كبى لازم اولمسين اقتضا ايدر وعندمز ده موجود اولان عامهٔ كتب لغتده دخى اولغ لفظى متعدى اولديغى تصريح اولنمشدر ودخى فارسيده تبغوز فغفور وزننده آغزك اطرافنه وقوشك منقارينه دخى ديرلر قاله الكاشانى و صاحب تحفه ديدى كه تبغوز

ودعا مقامنده اوسع الله عليك ديرلرسنى الله غنى ايتسون معناسنه (منه)

پس بو تقرير اوزره اوسعت خطاب صيغه‌سيله‌در ميدانى‌نك ايكى وجه‌دن وجه اوله نظر ايله متكلم صيغه‌سيله قراءت اولنور (منه)

زوزنى اولمه لازم دخى استعمال اولنور با ايله متعدى اولور ديدى (منه)

طيورنوعندن ذبابدن غيرى ولوغ ايدر يوقدر (منه)

قال الجوهرى اولغه صاحبه وفيروزآبادى اولغ كلبه سقاه ديدى زوزنى وبيهقى ديديلر كه الايلاغ خون يا اب دادن سباعى را (منه)

(قوشك)

قوشك منقارى وانسان وچارپانك آغزينك اطرافى در وفى المثل غزو كولغ الذئب يعنى متتابع وپى درپى اولور ❋ف (اوجف الدابة بپويانيد ستوررا) دابه‌يى سكرتدى (اوصف الغلام بخدمت كردن رسيد كودك) طفل خدمت ايده‌جك مرتبه‌يه بالغ اولدى يعنى بيودى وصيف مطلقا خدمتكار معناسنه‌در غلام وجاريه‌يه اطلاق اولنور (اوقفه باز داشت اورا) آنى منع اتدى ما اوقفك ههنا ديرلر سنى بو ايشدن منعه نه سبب اولدى كه توقف ايتدك معناسنه (اوكف الحمار پالان نهاد برخر) حماره سمر ووردى ودخى اوكفت البيت ديرلر خانه يغموردن طاملسه ❋ق (اوبقه هلاك كرد اورا) آنى هلاك اتدى (اوثقه استوار كرد اورا) آنى محكم اتدى ومحكم اولان نسنه‌يه وثيق ديرلر يقال عقد وثيق محكم اولمش دوكوم وفى المثل اوثق من الارض آمن من الارض مثلنه قريب در (اودق الحمار بكش آمد خر) حمار ركه طالب اولدى كه كوسنيدى تعبير ايدرلر وهر ذات حافر اولان حيوانده استعمال اولنور وودقت اليه ديرلر قريب اولدم معناسنه وفى المثل ودق العير الى الماء اول كمسنه حقنده ضرب اولنور كه بر نسنه‌دن ترفع واِبا اتمش ايكن اطاعت ايليه كذا فى المستقصى جوهرى ديدى كه زياده حرصدن بر شيئه خضوع ايدن كمسنه حقنده ضرب اولنور (اورقت الشجرة برك آورشد درخت) اغاج يپراقلندى وشجرة ورقة ووريقة ديرلر يپراغى چوق اولسه ويشل ورقى اولان اغاجه وارقه ديرلر وفى الاساس اورق الرجل اى صار ذا ورق كه دراهم مضروبه‌دن عبارتدر رقة دخى ورق معناسنه‌در كه واوى حذف وتا تعويض اولندى وجمعى رقين كلور يقال ان الرقين يغطى افن الافين يعنى دراهم مسكوكه احمق اولان كمسنه‌نك حمقنى ستر ايدر قال ابو الفتح البستى بيت سحبان بلا مال باقل حصر ❋ وباقل فى ثراء المال سحبان ❋ واورق الرجل ديرلر مالى چوق اولدى واورق الصايد ديرلر شكار ايده‌مدى واورق الغازى ديرلر غنيمت آله‌مدى واورق الطالب ديرلر مرادينه نائل اوله‌مدى معناسنه ❋ك (اوعك الكلب الصيد درخاك كردانيد سك شكاررا) كلب صيدى طپراغه بولادى ودخى اوعكت الابل عند الحوض ديرلر دوه‌لر صو ايچركن ازدحام ايدوب برى برينك اوزرينه بنسه‌لر ❋ل (اوجله بترسانيدش) آنى قورقوتدى (اوحله در وحل افكندش) چاموره دوشردى (اوصل اليه المال رسانيدش خواسته را) اكا مالى يتشدردى كه اولاشدردى تعبير اولنور (اوغل فى الارض دوراندرشد درزمين) بغايت بعيد اولدى ارضده يعنى زياده اوزاق كتدى ❋م (اولم مهمانى عروس كرد) كلين ضيافتى اتدى كه تركيده كلين دوكونى اتدى ديرلر وفى المثل اولم من الاشعث وفرة فداده ضرب اولنور بر كمسنه‌در كه حضرت ابو بكر

هكذا فى الصحاح مستقصى‌ده وجدان الرقين يغطى افن الافين عبارتيله واقع اولدى غنانك مدحى وغنا صاحبنك عيوبنى ستر ايدر ديه‌جك يرده ضرب اولنور ديدى (منه)

قال الجوهرى واظن انه مأخوذ مما بسطت من قولى نقلا عن الاساس اورق الرجل اى صار ذا ورق (منه)

وفى الاساس شهد الولايم لقى الالايم (منه)

ووليمه اول طعامك اسميدر وفى الحديث اولم ولو بشاة (منه)

رضى الله عنه خلافتنده العياذ بالله مرتد اولوب اخذ وابو بكر حضورينه احضار اولندقده ابو بكر آنى اطلاق وهمشيره سى ام وفره يى اكا تزويج ايدوب اول دخى قليجنى چيقاروب سوق مدينه ده هرنه قدر چارپايه راست كلدى ايسه سكيرلدى وبعض انصارك سطوحندن برسطحه يه چيقوب ندا اتدى كه يا اهل مدينه بوكون بنم عروس ضيافتم واردر سكيرلديكم حيواناتدن مراديكز اولديغى قدر اكل ايدك حق اولان كلسون بندن حقنى آلسون اول كونده يوم اضحى كبى ذبايح عظيمه واقع اولدى كه بو وقته دك مثلى روايت اولونمدى (اوهم من الحساب شيئاً فرو كذاشت از شمار چيزيرا) حسابدن برنسنه يى غلط ايدوب ترك اتدى (اوهمه كذا بكمان افكند اورا فلان چيز) فلان نسنه آنى شبهه يه دوشردى *ن (اوطن المكان وطن ساخت جاى را) موضعى وطن اتخاذ اتدى كه وطن انسانك محلندن عبارتدر ووطن واستوطن دخى بو معنايه در ودخى اوطنه فى الامر ديرلر اكا موافقت اتدى معناسنه (اوهن الامر سست كرد كاررا) ايشى ضعيف اتدى جوهرى ديدى كه وهن لازم ومتعدى استعمال اولنور دخى وهن وموهن نصف الليلدن صكره اولان وقتدر اوهن القوم ديرلر وقت مذكورده يوروسه لر

المعتل الفاء بالياء

*ر (ايسر توانكر شد) غنى اولدى وهو اليسار والميسرة توانكرى غنى اولمق كه غنى وزنكينلك تعبير اولنور *س (ايأسه نوميد كرد اورا) آنى مأيوس اتدى (ايبس الشئ خشك يافت چيزرا) قورى بولدى نسنه يى و دخى ايبس الشئ ديرلر قورى اتدى معناسنه *ظ (ايقظه من نومه بيدار كرد اورا از خوابش) آنى اويقوسندن اوياندردى ودخى ايقظ التراب ديرلر طوپراق صاوردى معناسنه قال الحماسى **بيت** اذا نحن سرنا بين شرق ومغرب ✻ تحرك يقظان التراب ونائمه *ع (ايفع الغلام ببالید کودك) طفل قد وبالا چكدى كه بويودى تعبير اولنور وهو يافع كودك باليده بويوين طفل يفعه ج ايفاع دخى كلور يفاع اصلنده يوكسك ير معناسنه در (اينع العنب پخته شد انكور) اوزوم يتشدى يعنى كمالنى بولوب يتشدى وهو يانع انكور رسيده يتشمش اوزوم ودخى دم يانع ديرلر زياده قيرمزى قان معناسنه قال سويد **بيت** وابلج مختال صبغنا ثيابه ✻ باحمر مثل الارجوانى يانع *م (ايتمه الله يتيم كرداورا خدا) حضرت الله آنى يتيم اتدى ودخى ايتمت المرأة ديرلر ولدلرى يتيم اولدى معناسنه واول خاتونه موتم ديرلر *ن (اينت المرأة نكور نسار زاد زن) ترس طوغوردى خاتون يعنى تولد ايدن معصومك اياقلرى اول ظهور اتدى (وهو الين فرزند نكور نسار زاده)

فى المثل يقبل بالاعسار وكان فى اليسار مانعا شمدى فقير اولدم ديوب بخل ايدر مع هذا غنى ايكن دخى بخل ايدر ايدى او بخيل حقنده ضرب اولنور كه اول غنى صكره فقير اوله (منه)

ترس طوغان ولد (ايقن بالامر وايقنه بى كمان شد بكار) ايشه شبهه سز اولدى كه يقين حاصل ايتدى تعبير اولنور (وهو اليقين بى كمان) شبهه سز (ايمن الرجل بيمن رسيد مرد) يمن ولايتنه واردى داخل اولدى رجل

المعتل العين بالواو

*أ (اساء اليه بدى كرد باو) اكا كملك اتدى كه احسن اليه مقابلى در (اساء به الظن بدكرد بدو كمان را) اكا سوء ظن اتدى (اضاءه روشن كرد اورا) آنى ايدين اتدى كه متعدى در (اضاء بنفسه خود روشن شد) كندو آيدين اولدى كه لازمدر ضاء معناسنه عباس رضى الله عنه رسول اكرم صلى الله عليه وسلمك مدحنده ديدى كه **بيت** وانت لما ظهرت اشرقت الار ✻ ض وضاءت بنورك الافق ✻ ودخى اضاءت النار الشخص ديرلر اظهرته معناسنه (افاء الله على المسلمين مال الكفرة غنيمت كرد خداى تعالى خواستهٔ كافران را برمسلمانان) حضرت الله كافرلرك مالنى مسلمانلره غنيمت اتدى اصمعى ديدى كه قراى عربدن برقريه يه مرور وملعبهٔ صبيانه كذار اتدم ميان صبيانده برصبى كوردم كه بغايت فصاحت ايله تكلم ايدر امتحان ايچون اين اباك ديدم صبى يوزيمه باقدى وجواب ويرمدى اين ابيك ديدم ينه جواب ويرمدى پس اين ابوك ديدم شو وجهله جواب ويردى كه **بيت** فاء الى الفيفاء لطلب الفيء ✻ فاذا افاء الفيء يفيء ✻ يعنى پدرم مال غنيمت طلبى ايچون صحرايه كتدى ومال غنيمتى اخذ اتدكده ينه رجوع ايدر *ب (اثابه على عمله پاداش نيك داد بر كردار او) ايو عوض ويردى آنك عملى مقابله سنده (وهو الثواب پاداش نيك) عمل مقابله سنده ويريلان عوض مثوبة دخى بو معنايه در ودخى اثاب الله جسمه ديرلر بركمسنه نك جسمنه هزال كلمش ايكن حضرت الله صحت وسمن ويردى معناسنه وقد اثاب فلان دخى ديرلر جسمى صحته دوندى معناسنه (اجابه پاسخ داد اورا) اكا جواب ويردى وهو الجواب والجابة پاسخ جواب كه معروفدر ميدانى مجمعده اساء سمعا فاساء جابة مثلنده ديدى كه جابةً اجابةً معناسنه يقال اجاب اجابة وجابة و جوابا وجيبة بش حرف واردر كه مصدر دكل ايكن مصدر موضعنه وضع اولنور جابة طاعة طاقة غارة عارة يعنى جابة اجابة موضعنده وعلى هذا القياس استعمال اولنورلر مصنف حاشيهٔ مستقصى ده مثل مذكورى شو وجهله بيان اتدى كه سهيل بن عمرو ابو جهل بن هشامك صفيه نام قيزينى تزوج ايدوب آندن انس بن سهيل تولد ايتمش ايدى بركون سهيل اوغلى انس ايله خانه دن طشره چيقوب كيدرلر ايكن ناكاه اخنس بن شريق ثقفى يه مصادفه اتديلر اخنس بونلره مرحبا ايدوب سهيله ديدى كه يانكده اولان طفل كيمدر سهيل اوغلومدر ديدى

وفى المثل اساء رعيا فسقى اصل مثل بودر كه شبان دوه لرى وقت نهارده كركى كبى رعى ايتمامكله قارنلرى قبارمز پس اصحابنه كتوردكده دوه لره صو ويرركه قارنلرى قباروب صاحبلرى اوت يمكدن قبارمش ظن ايليه ديو اولكمسنه حقنده ضرب اولنور كه برايشى كركى كبى محكم ايتميوب صكره اصلاح قيدينه دوشوب زياده افساد ايليه (منه)

يقال لايقرب من افيائه جمع فئ وهو الظلام ولا يطمع فى اشيائه اى بخيل (منه)

اخنس انسه دیدی كه اين امك يافتى يعنى مخدومنه جانبه قصد ايدوب كيدرسن لكن انس
لحن ايدوب والده سندن سؤال ايدر ظن ايدوب ديدى كه والدهم ام حنظله نك
خانه سنه ال دكيرمنده اون اوكوتمكه كتدى بو وقتده سهيل مثل مذكورى ايراد
اتدى يعنى اوغلوم ياكلش اكلادى وياكلش جواب ويردى حاصلى دونوب خانه يه
كلديلر سهيل انسك والده سى صفيه يه شكايت كونه ديدى كه اوغلوك بوكون بنى
اخنسك يانده رسواى وشرمنده اتدى ديو ماجرايى حكايت اتدكده صفيه ديدى كه
انس حالا صبيدر وسن آنى چوق سومدكك دخى معلومدر بو وقتده سهيل اشبه
امرأة بعض بزه مثلنى ايراد اتدى يعنى آدم بعض لباسنه مشابه اولور مراد والده سى
حماقت ايله مشهوره اولمغله انس دخى والده سنه حماقتده مشابه درشى البته صاحبنه
مشابه اولور ديه جك يرده ضرب اولنور (اذاب الشحم بكذارانيد پيه را) ايچ ياغنى
اريتدى ودخى اذاب عليهم العدو ديرلر دشمن غارت اتدى معناسنه وفى المثل اخلى
من الذوب بالاذوابة ذوب اول عسلدر كه كركى كبى تطهير اولنوب شمعدن آنده اثر
قالميه واذابه اول قيمقدر كه اذابه اولنوب صافى ياغ قالمش اوله (ارابه بكمان افكندش)
آنى شبهه يه براقدى ودخى اراب الرجل ديرلر ريبت صاحبى اولسه (اشاب الشعر سپيد
كردموى را) صاچى آغرتدى ويعدى بنفسه وبالباء ودخى اشاب الرجل ديرلر پيرا اولاد
صاحبى اولدى معناسنه (اصابته المصيبة رسيد اورا مصيبت) اكا مصيبت يتشدى (اصاب
السهم الغرض برسيد وزد تير نشانه را) اوق نشانه واروب ووردى (اصاب فى الجواب
راست كفت درپاسخ) جوابده طوغرى سويلدى ودخى اصابه ديرلر وجده
معناسنه واصابه الله بك بخيراى اراده وفى امثال المولدين اصاب اليهودى لحمار خيصا فقال
هذا منتن ذليل اولان كمسنه عزيز اولوب كندو عزتنك قدرين بيلمسه ضرب اولنور
واصاب ثمرة الغراب شئ نفيسه ظفر بولان كمسنه حقنده ضرب اولنور زيرا
غراب خرمانك غايت ايوسنى اكل ايدر واصابته حطمة حتت ورقة يعنى بر نكبت
اصابت اتدى كه جميع اركاننه تزلزل كلدى (اناب الى الله باز كشت بخدا) حضرت الله
رجوع وتوبه اتدى ونوب رجوع معناسنى متضمن اولمغله آرى يه نوب ديرلر كه نائب
لفظنك جمعيدر زيرا مرعى يه رعى ايدوب مكاننه عودت ايدر (اهاب به الى كذا بخواند
اورا برفلان كار) آنى فلان نسنه يه چاغردى اساسده ديدى كه اهاب الراعى
الابل ديرلر شبان دوه لره صيحه ايدوب هاب هاب ديدى معناسنه مخفى اولميه كه اهاب لفظى
اجوف يائيدر لهذا ارباب لغت هيب ماده سنده ذكر ايتديلر بعض نسخه ده عبارت
مذكوره ذكر اولنمديغى بو معنايه مبنى اوملق ملاحظه اولنور زيرا بو مبحث اجوف

وفى المثل تدرى
اتخثرام تذيب اصمعى
ديدى كه اصل مثل
بودر كه خاتون ياغى
اريتمك ايچون اوجاغه
وضع ايدوب قايناتدر
لكن غليظى رقيقنه
قاريشوب اوله مدى
يغندن حيران اولور
بطلزكه دخى التنه
اتش ياقسه صاف
اولورمى ياياغ محترق
اولور وطنجره يى
اتشدن ياغ صاف
اولمدين انزال ايدرمى
ياكالاول مختلط
ترك ايدرمى ايش
مختلط ومختل ومشوش
اولدقده ضرب
اولنور (منه)

واوى مبحثيدر * ت (آفاته الشئ فوت كردانيد ازوى چيزرا) نسنه يى آندن
فوت اتدردى يعنى غائب اتدى واعوذ بالله من موت الفوات اى المفاجأة (اماته
بميرانيد اورا) آنى هلاك اتدى ودخى امات فلان بنين ديرلر برقاچ اوغلى هلاك
اولسه * ث (اغاثه بفرياد رسيد اورا) آنك فريادينه يتشدى وفى المثل استغاث من جوع
بما اماته يعنى آجلقدن استغاثه اتدى آنى هلاك ايده جك نسنه يه اول كمسنه حقنده ضرب
اولنور كه كندويه ضرر قصد ايدن كمسنه دن عون طلب ايليه (وهو المغوثة والغوث
والغياث فرياد رسيدن) فرياده يتشمك * ج (احوجه الى هذا نيازمند كردش
بفلان چيزرا) آنى فلان نسنه يه محتاج اتدى يقال احوجنى الله الى فلان حضرت الله
تعالى بنى فلان كمسنه يه محتاج ايتمسون (وهى الحاجة نيازمندى) محتاج اولمق وفى الاساس
هذه حاجتى اى ما احتاج اليه واطلبه حاج وحوايج وحاجات وحوج على غير القياس
* ج (ازوج الكلام جفت كرد سخن را) كلامى جفت اتدى مزاوجه وازدواج
بر معنايه در كه كتب بيانده آندن مشاكله ايله تعبير اولنور كه بر كلام بر كلامك
صحتنده واقع اولمغله كلام اوله كلام ثانى يى موافق ومشاكل اتمكدن عبارتدر * ح
(اباح له الشئ مباح كردبوى چيزرا) مباح اتدى اكا نسنه يى كه مباح محظور مقابليدر
واندن حلال ايله تعبير اولنور بيهقى ديدى كه لفظ مذكور وسعت وظهور معنالرينى
مشعردر وفى الاساس باح السر اى ظهر واباح الامر اى ظهر وتقول من لك بكتم
المسك الفائح والسر البائح يعنى رايحه دار اولان مسكى وآشكاره اولان سرى سنك
ايچون كيم كتم ايتمكه قادردر بيت كه عشق ومشك را نتوان نهفتن (اراح الغنم
بشبانكاه آورد كوسپندان را) قويونلرى كيجه وقتى ياته جقلرى موضعه كتوردى كه
زوالدن صكره كتورمكه مخصوصدر (اراحه من التعب آسايش داد اورا ازرنج) آنى
زحمتدن قورتاروب راحت ويردى وهى الراحة والروح آسايش راحت اولمق
(اروح اللحم بوى كرفت كوشت) ات قوقدى انتن معناسنه ودخى اروحنى الصيد
ديرلر صيد بنم رايحه مى حس اتدى واروح منه طيبا ديرلر آندن ايو رايحه
طويدى وارواح القوم ديرلر ريحه داخل اولديلر وارواح الرجل ديرلر تنفس اتدى
وارواح ديرلر مات معناسنه تقول اراح فاراح يعنى فلان كمسنه هلاك اولوب خلق
آندن استراحت ايتدى ودخى اراح عليه حقه ديرلر حقنى ويردى معناسنه * خ (اصاخ
ايله كوش داشت بوى) اكا قولاق طوتدى يعنى استماع اتدى كه صوخدن مأخوذدر
مصنف اساسده صوخ ماده سين ذكر ايتميوب صيخ ماده سنده اصاخ له واصاخ اليه ديدى
ودخى اصاخ فلان على حق فلان اذا سكت عليه ان يذهب به ديدى لكن ميدانى اصاخ اصاخة

المندة للناشدمثلنده دیدی که اصاخه سکوت منده‌دوه‌یی چوق زجر ایدن کمسنه‌درکه
ناده زاجر معناسنه‌دراول کمسنه حقنده ضرب اولنور که برنسنه‌یی طلب ده جد
وسعی ایدوب آخرنده عجزندن فارغ اوله وقال ابوداود بیت وتصیخ احیانا کما
استمع * المضل لصوت ناشد (اناخ البعیر خوابانید شتررا) دوه‌یی چوك اتدردی که
ایخاردی تعبیر اولنور (وهو المناخ خوابگاه شتر) دوه یاته‌جق موضع ودخی اناخ به
البلاء دیرلر ذلیل ایتدی معناسنه * د (اجاد الشیء نیکو کرد چیزرا) نسنه‌یی ایو اتدی
صانع مجید ومجواد دیرلر صنعتده ماهر معناسنه ودخی اجاد فلان دیرلر فرس جواد
صاحبی اولدی معناسنه واجادت المرأة ولد جواد طوغردی دیمکدر واجاده نقدا
ای اعطاه جیادا (اراد میخواست اورا) آنی مراد اتدی که اراده مشیت معناسنه‌در
ودخی اراده علی الامر دیرلر برنسنه‌یی ایشلمکه اکا سبب اولسه‌ورادرودانادیرلر
واردی کلدی دیه‌جك یرده (اعاد الکلام باز کردانید سخن‌را) سوزی کیرو چویردی
یعنی بر کره دخی سویلدی (اقاده بفلان قصاص کرد اورا بفلان) فلان کمسنه ایچون
آنی قصاص اتدی وهو القود قصاص معروفدر * ذ * (اعاذه الله من السوء نگاه داشت
اورا خدا ازبدی) حضرت الله آنی یرامز نسنه‌دن حفظ اتدی الاذه الله دخی بوقوله
کوره کاه مقام دعاده استعمال اولنور دیو کتب مطوله‌ده تصریح اولنمشدر اعوذ قولی
دخی بو معنایه‌در * ر (اباره هلاك کرد اورا) آنی هلاك اتدی اثار الغبار برانگیخت
کردرا) توزی قوپاردی وفی المثل ثار ثائره یعنی عادتی اوزره غضبی حرکته کلدی (اثار
الفتنة برانگیخت فتنه‌را) فتنه قوپاردی (اثار الارض شیار کرد زمین‌را) زمینی سوروب
نطاس اتدی (اجاره برهانید اورا) آنی قورتاردی انقذه کبی (ادار الرحی بکردانید
اسیارا) دکرمنی چویردی (اشار علیه بکذا فرمود اورا بفلان چیز) اکا امر اتدی
فلان نسنه‌یه مثلا برخصوص ایچون برکمسنه برکمسنه ایله مشاوره ایدوب فلان نسنه‌یی
ایشلیه‌یمی ایشلمیه‌یمی دیدکده اول کمسنه ایشله یاخود ایشلمه دیسه عبارهٔ مذکوره‌یی
تکلم ایدرلر لهذا فیروز آبادی امر دیو تفسیر اتدی وهی المشمورة والمشورة والشوری
فرمودن بعض نسخ مصححه‌ده دستور دادن عبارتیله تفسیر اولندی یعنی اذن ویرمك
(اشار الیه بالاصبع اشارت کرد بدو بانگشت) پارمغیله اکا اشارت اتدی (وهی المشیرة
انگشت اشارت کننده) اشارت ایدیجی پارمق که مراد سبابه‌در زیرا عادتا آنکله اشارت
اولنور ومشاوره مزرعه‌ده اولان بال آریسی ومشار آری قوغانی خلیه کبی وشور
قوغاندن چیقاردقلری عسل لهذا اشار العسل دیرلر قوغاندن بال چیقاردی معناسنه
واشرنی عسلا قوغاندن بال چیقارمقده بکا معاونت ایله دیمکدر (اصاره بکرادنیدش)

وفی المثل ارادما
یخطبنی فقال مایقطبنی
اخطاء منزله ورتبه
صاحبی اتمك واخطاء
شدته القا معناسنه‌در
یعنی مراد ایتدی که
بنی منزله صاحبی ایلیه
لکن خطا ایدوب بنی
مشقته القا ایده‌جك شیء
سویلدی (منه)

اقود اول کمسنه‌درکه
بوینی قوی اولمغله
چویروب باقه‌مز
وبوزینی چویروب
باقر وبخیله دخی
اقود دیدکلری طعام
اکل ایدر ایکن
بوینی چویروب
کمسنه‌یه التفات اتمز
بلکه طعامه چاغرمق
لازم کاور دیو (منه)

ابن السکیت شور
اشار معناسنه‌در
دیدی (منه)

یقال خیر شیر یعنی
فلان کمسنه خیرخواه
ومشاوره‌یه صالحدر
(منه)

آنی میل ایتدردی که اکدی تعبیر اولنور ورجل اصور دیرلر مائل ومشتاق معناسنه
وبوینی اکری کمسنه‌یه اصور دیرلر (اعور الموضع بارخنه شد جای) موضع کدیکلی
اولدی وهی العورة رخنه کدیك عورات ج ودخی اعورك الصید دیرلر آتوب
وورەجق محله کلسه (اعاره عاریت داد اورا) آنی عاریت ویردی وهی العاریة معروفدر
وفی المثل عاریة کسبت اهلها ذما برقوم برقومه عاریة برنسنه ویروب کیرو یه ایستدکلرنده
وافر ذم ایتمه‌لریله عاریة صاحبلری بو مثلی ایراد اتدیلر احسان اولنان کمسنه احسان
ایدن کمسنه‌یی ذم اتدکده ضرب اولنور وعاریة الفرج وبت مطروح بت ایچکدن
طوقونمش طیلسان که قیش ایامنده کیررلر فرج وفروجه آردی ییرتق قفتاندر یعنی
کندونك کیه‌جك لباس فاخری وار ایکن آخردن فرجه عاریت آلمقدر اول
کمسنه حقنده ضرب اولنور که فقیر دکل ایکن فقر اظهار ایلیه (اغار علیهم تاراج
کرد برایشان) آنلری غارت ویغما ایلدی وهی الغارة تاراج یغما (ورجل مغوار مرد
بسیار تاراج کننده) چوق غارت ایدوب عادتی غارت اولان کمسنه وتقول بنو فلان
مساکنهم المغارات ومکاسبهم الغارات ودخی اغار الحبل دیرلر ایپی محکم بوکدی معناسنه
واول ایپه مغار دیرلر واغار فلان علی اهله دیرلر زوجه‌سنك اوزرینه برخاتون
دخی تزوج اتسه و اغار الثعلب دیرلر اسرع معناسنه (انار الشیء روشن شد چیز)
نسنه روشن اولدی که لازمدر (انار الشیء روشن کرد چیزرا) نسنه‌یی روشن
اتدی که متعدیدر وانارة الشجرة دیرلر شکوفه‌سنی اظهار اتدی معناسنه * ز (اجازه
بجائزة عطاداد اورا) اکا بخشش ویردی مصنف ومطرزی دیدیلر که اجازه بجائزة
سنیة دیرلر عطیه اعطا اتدکده اصلی اجازه ما یجوز به الطریق دن مأخوذدر یعنی
یولده یته‌جك قدر صو ویردی واول صویه جواز دیرلر وبرکمسنه یوله کتدکده
یولده تعرض ایتمسونلر ایچون سلطاندن آلدقلری صکه دخی جواز دیرلر الضیافة
ثلاثة ایام وجائزة یوم ولیلة حدیث شریفنده ازهری دیدی که جائزهٔ مذکوره‌دن
مراد مسافره برکون وبرکیجه مسافه قطع ایده‌جك مقداری طعامدر (اجازه علی الماء
بکذرانید اورا بر آب) صو اوزرندن آنی کچوردی (وهو الجواز نامهٔ گذر) صودن
کچمك ایچون کمسنه‌لر مانع اولمسون دیو آلدقلری صك که بزم لسانمزده کوپری
تذکره‌سی تعبیر اولنورجی اجوزه کلور (اجاز الامر روا کرد کاررا) ایشی روا
اتدی تنفیذ اتدی معناسنه اجازه القاضی دیدکلری کبی (اجازه شعر فلان بمثله جواب
گفت شعر فلان را بمانندش) فلان کمسنه‌نك شعرینه آنك کبی جواب سویلدی که نظیره
سویلدی تعبیر اولنور وکتب مطوله‌ده دیدی که اجازه آخرك مصراعنی تتمیمدن

مخفی اولمیه که عاریت
رانك تشدیدیله عاره
نسبتدر زیرا عاریة
طلب اتمك عار وعیبدن
خالی دکلدر (منه)

لهذا بو عبد فقیر
اساس وجوهری
اسلوبنه رعایت
ایدوب اجوف یائی
بحثنده اغار الحبل
عبارتنی ترجمه ایتمیوب
بو مقامده محلی اولمق
ملاحظه‌سیله ذکر
ایله اکتفا ایتدم
(منه)

ودخی حیوانات
وذروع سقی اولنه‌
جق صویه جواز
دیرلر قال یا قیم الماء
فدتك نفسی عجل
جوازی واقل حبسی
ای احسن سقی ابلی
(منه)

عبارتدر فرا خليلدن روايت اتدى‌كه اجازه قافيه‌نك برى طا ايكن برينى دال ايراد اتمكدركه ابوزيد اكا اكفا اطلاق اتدى صاحب معيار اصفهانى ديدى‌كه اكفا حرف روى‌نك اختلافندن عبارتدر مثال بيت روبكار آراندرين كار احتياط ٭ زانكه جزبر تو ندارم اعتماد ٭ (افازه پيروز كرد اورا) آنى مظفر اتدى (اعوز الرجل درويش شد مرد) رجل فقير اولدى (اعوزه الدهر درويش كرد اورا روزكار) روزكار آنى فقير اتدى (اعوزه المطلوب دشوار شد بروى خواسته) مطلوبى اولان نسنه اكا مشكل اولدى يعنى مطلوبنه وصوله قادر اولمدى وعزيز وكمياب اولان نسنه‌يه معوز ديرلر ومعوز ومعوزه كهنه لباس معناسنه‌در كويا درويش اولان كمسنه كهنه لباسه مضطر اولمغله اعوزه الدهر زمانه آنى حرقه‌پوش اتدى معناسنى افاده ايدر ٭ س (اساس الطعام سپشه درافتاد بكندم) بغدايه بيت دوشدى ٭ ش (احاش الصيد برانكيخت شكاررا ازجاى) صيدى يرندن قالدردى‌كه طوزاغه دوشسون ايچون سوردى ٭ ض (اخاض دابته بآب آورد دستورش) دابه‌سن صويه كتوردى مخاضه صونك اول موضعى‌دركه سوار وپياده اندن عبور ايدرلركه كچيت تعبير اولنور پس اخاضه اول موضعه كتورمكدن عبارت اولور ٭ ط (احاط به كرداندر كرفت بوى) آنك اطرافنى احاطه اتدى (احاط به علما نيك بدانست اورا) آنى ايو كركى كبى بيلدى (قتله علما ديدكلرى كبى‌كه اقصاى معرفت ايله عارف اولدى معناسنه‌در وعلمه علم احاطة ديرلر جميع وجوهدن عالم اولوب دقيقه فوت اتمسه وحاط احاطه معناسنه كلور بر كمسنه‌يه بر بلا اصابت ايدوب دوست اتخاذ اتديكى كمسنه‌دن معاونت اميد ايدر ايكن اصلا مهم ايدوب يانه كلمسه اول كمسنه‌يه استهزا طريقى اوزره حاطك القصا ديرلركه قصا بعيد معناسنه‌در يعنى سنك دوستك سنى اوزاقدن احاطه اتدى‌كه بزم لسانمزده اوزاقدن طولاشدى وكنار چيزدى تعبير اولنور حاصلى سنى احاطه اتمدى زيرا احاطه ايتسه سكا قريب اولور ايدى وحطنى القصا والانكلت بك ديرلر يعنى اوزاقدن طولاش يانمه كلمه والا سكا ضررم طوقنور اصمعى حطتمونا القصا مثلنده ديدى‌كه قصا بعد وناحية معناسنه‌در قال بشر بيت فحاطونا القصا ولقد رأوناه ٭ قريبا حيث يستمع السرار ٭ يعنى بزدن اوزاق اولديلر حالبوكه بزم اطرافزده ايديلر سكا نصرت اتميوب اوزاقدن طولاشان كمسنه حقنده ضرب اولنور ٭ ع (اجاعه كرسنه كرد اورا) آنى آچيقدردى وفى المثل اجوع من ذئب زيرا ذئب طول الدهر طويمز حتى دشمنه بددعا مقامنده رماه الله بداء الذئب ديرلر يعنى حضرت الله آنى قوردك دردينه مبتلا اتسون كه مراد آجلقدر بعضيلر مراد موت دردديلر زيرا قورده اصلا علت عارض اولمز الا علت موت عارض اولور واصح من الذئب مثلنده ديديلركه

وفى المثل سواد من عوز فقيردن خلاص بوله‌جق قدر ادنى نسنه‌ده ضرب اولنور (منه)

ارسلان ايله ذئب آجلقده صبر خصوصنده مختلفلردر زيرا ارسلان نهم وحرصه مبتلادر لكن برقاچ كون آچلغه صبر ايدوب اصلا برنسنه اكل اتمز وقورد اكرچه بوغازى ايچون عظيم زحمتده‌در لكن هركون قارننه القا ايده‌جك برشيئه محتاج‌در واكر اصلا برنسنه بولمز ايسه جوفنه نسيم ادخالى ايله قناعت ايدر ودخى ذئب وكلبك معده‌لرى كموكى اريدر لكن خرما چكردكينى اريتمز مع هذا كموكدن ضعيف‌در (اطاعه فرمان بردارى كرد اورا) آنك فرمانه مطيع اولدى (وهى الطاعة فرمان بردارى) بويروق طوتمق (ورجل مطواع مرد هميشه فرمان بردار) چوق فرمانه مطيع اولان كمسنه ٭ غ (اساغ الطعام والشراب بكوارانيد خوردنى را وآشاميدنى را) طعام وشرابى بوغازندن سهولت ايله كچوردى‌كه اغص مقابلى‌در صاغ دخى بومعناده استعمال اولنوب لازم ومتعدى اولور ٭ ف (اخاف الطريق بيمناك كرد راه را) يولى قورقولى اتدى ووجع مخيف ديرلر مشاهده ايدن كمسنه‌يى قورقودر معناسنه وطريق مخوف ديرلر مخيف ديمزلر زيرا طريق قورقوديجى اولمز بلكه قطاع طريق ياخود سباع اخافه ايدر (اساف الرجل هلاك شد خواستهٔ او) آنك مالى هلاك اولدى سوافدن مأخوذدر هلاك معناسنه وقع فى المال سواف ديرلر ماله مرض اصابت ايدوب هلاك اولسه وفى المثل اساف حتى مايشتكى السواف شدايده معتاد اولان كمسنه حقنده ضرب اولنور وفى مثل آخر اصبر على السواف من ثالثة الاثافى (اشاف على الشئ مطلع شد برچيز) نسنه‌يه مطلع اولدى (اطاف بالشئ كرد اندر كرفت بچيزى) برنسنه‌نك اطرافنى طواف اتدى‌كه طولاشدى تعبير اولنور (اناف على الشئ مطلع شد برچيز) نسنه‌يه مطلع اولدى وجبل منيف اى مرتفع وقد اناف اى ارتفع واناقت الدراهم على مأية اى زادت ولهم عز منيف اى رفيع ٭ ق (اذاقه الشئ بچشانيد اوراچيز) اكا طادردى نسنه‌يى (اطاقه بتوانست اورا) اكا قادر اولدى‌كه طاقت كتوردى تعبير اولنور (وهى الطاقة والطوق توانستن) قادر اولمق (افاق من السكر والمرض والجنون ٩ والغشى بيرون شدا زمستى واز بيمارى واز ديوانكى واز بيهوشى) خلاص اولدى سرخوشلقدن وخسته‌لكدن ودلولكدن وبيهوش اولمقدن ودخى افاق السهم وبالسهم ديرلر اوقك كزينى يايك كريشنه كچورسه ٭ ك (الاك پيام فرستاد) خبر كوندردى ألوكه‌دن مأخوذدر رسالة معناسنه ٭ ل (اباله بكميز كردن داشت اورا) آنى تبول اتدرديكى ايشتدى تعبير اولنور وفى المثل ابالوا الخيل فى عرصاتهم شجون اتديلر ديه‌جك يرده ضرب اولنور (اجال رأيه فى الامر بكردانيد رأيش دركار) رأينى ايشده اداره اتدى وجول ايچنه شئ دوشمسون ايچون قويى آغزينه چويردكلرى شيئه ديرلر لهذا فلان كمسنه‌نك مكروهاتدن منع ايده‌جك قدر عقلى يوقدر ديه‌جك يرده ماله

سواف فتح وضم ايله لغتدر وجله امراضه اطلاق اولنور اسامى ضم در صداع ودوار كبى وابوعمرو سواف لفظنى استثنا ايدوب فتحيله درديدى (منه) ومن المجاز اطاف بهذا الامر اى حاط به كذا فى القاموس (منه)

٩ وفصلت اكثر هذه المواد فى الثلاثى بما لامزيد عليه (منه) ارب يبول الثعلبان رأسه بالقدر ذل من بالت عليه الثعالب مصرع ثانى مثلدر (منه)

جول دیرلر (احالت الدار یکساله شدسرای) بریللق اولدی خانه یعنی بنا اوله‌لی برسنه اولدی احولت دخی بو معنایه‌در (احال الکلام محال کرد سخن را) کلامی محال اتدی یعنی محال اولان شیئی تکلم اتدی وهو المحال ممکن مقابلی‌در (احال علیه بالسوط بخواست اورا زدن بتازیانه) آنی قامچی ایله وورمق ایسته‌دی که قامچی حواله اتدی تعبیر اولنور (احاله علی فلان بالف درهم حواله کرد اورا بهمان بهزار درم) آنی حواله اتدی فلان کمسنه‌یه بیك اقچه ایله وهی الحوالة معروفدر ودخی احال الرجل بالمکان دیرلر مکانده برسنه اقامت اتسه (اداله الله من عدوه نصرت داد خدا اورا بر دشمنش) حضرت الله اکا دشمننه ظفر ویردی وحربده دولت اولدر که غلبه طرفینك کاهی برنده وکاهی آخرنده اوله وعن الحجاج ان الارض ستدال منا کما دلنا منها وفی المثل یدل من البقاع کما یدال من الرجال (ازاله عن الموضع دور کرد اورا ازجای) آنی موضعدن کیدردی (اسال الماء روانید آب را) صویی آقتدی وفی المثل سیل بدمن دب فی ظلام دمن بعر وروث درکه التندن سیل جریان ایدر وجریان اتدیکی معلوم اولمز خصوصا کیجه وقتنده ظهور ایلیه اظهار محبت واضمار عداوت ایدن کمسنه حقنده ضرب اولنور (اشال الحجر برداشت سنك را) طاشی قالدردی شولدن مأخوذدر رفع معناسنه وفی المثل انت شولة الناصحة شوله برامه‌نك اسمیدر که اکثر افندیلرینه نصیحت ایدرایدی لکن زیاده حماقتدن اتدیکی نصیحتلر جمله کندویه مضر ایدی (اطال الله بقاءه دراز کرد خدای پاداری او) حضرت الله آنك بقا وحیاتنی اوزون اتسون طال طوله دیرلر عمری اوزون اولسه ودخی اطالت المرأة دیرلر اوزون بویلو ولد کتورسه (اعولت المرأة فریاد برآورد زن باکریه) خاتون اغلامق ایله فریاد اتدی (وهو العویل والعولة فریاد باکریه) اغلامق ایله فریاد (اقاله البیع باز کردانید فروخت راباو) بیعی کیرو دوندردی یعنی فسخ اتدی اکا (اقاله عثرته در کذاشت خطای اورا) آندن صدور ایدن خطایی عفو ایتدی (اماله بچسبانیدش) آنی میل ایتدردیکی اکدی تعبیر اولنور ودخی امال بالفرس یده دیرلر ارخاء عنان اتدی معناسنه وامیل بوینی اکری ودخی سلاحی اولمیان وسرج اوزرنده طوغری اوتوره‌میان کمسنه‌یه دیرلر (اناله کذا بداد اورا بفلان چیز) اکا ویردی فلان نسنه‌یی (ادام الامر همیشه کرد کار را) ایشی دائم وثابت اتدی ودام الشیء دوما ودواما دائم وثابت اولدی معناسنه ودوام دوار یعنی باش دونمك معناسنه دخی کلور یقال دومت الخمر شاربها دوامه دخی بو معنادن مأخوذدر (اسام الماشیة بچراکاه کذاشت چارپارا) چارپایی مرعایه چیقاروب کندو حالنه ترك اتدی واول حیوانه سوام وسائمه دیرلر که جمعی سوایم کلور (اقام بالمکان ایستاد درجای) مقامده اقامت اتدی که طوردی

سال لفظنك مصدری سیلاو سیلالا درپس اجوف یائی ایکن اجوف واوی بخشنده ایرادی مسئبه ـ درباخصوص اسامه ده سیل ماده سنده مذکوردر (منه)

عولت القوس دیرلر یای واوق آتلدقدن صکره صدا می کلدی معناسنه تقول کان زبنتها عولة ثکلی زبن صوت حزین معناسنه در (منه)

پوشیده اولمیه که اماله لفظی اعطا دادن ایله تفسیر ایلدی فیروز آبادی انلته ایاه عطیة دیدی مصنف اناله معروفا دیدی جوهری نول نوال عطادر دیدی جله نول ماده سنده بووجه اوزره تفسیر ایتدیلر ونیل ماده سنده فیروز ابادی انیله واناله اصبته دیدکدن صکره ماصبت منه نیلا معروفا دیدی وجوهری نال خیرا دیدکدنصکره اناله لفظی اجوف واوی اوله واجوف یائی اوله (منه)

تعبیر اولنور (وهو المقام جای ایستادن) طوره‌جق یر (اقام الصلوة بکذارد نمازرا) نمازی ادا اتدی که نماز قیلدی تعبیر اولنور بیهقی اقام ادام معناسنه‌در قال الله تعالی ویقیمون الصلوة دیدی (اقام العوج راست کرد کج را) اکری نسنه‌یی طوغرولتدی (اقام المؤذن قامت کفت بانك نماز کننده) اذان اوقویجی کمسنه قامت سویلدی که قدقامت الصلوة دیدی ودخی اقامه من موضعه دیرلر یرندن قالدردی معناسنه واقاموا عن الدار دیرلر خانه‌دن قالقوب کوچدیلر معناسنه ودخی اقام الله السوق حضرت الله بازاره رواج ویردی دیمکدر (الام الرجل سزاوار نکوهش شد مرد) لومه مستحق اولدی رجل انت الوم من فلان سن فلان کمسنه‌دن زیاده لومه مستحق سن وفی المثل الوم من راضع مفضل طائی دن روایت اتدی که راضع اول کمسنه‌درکه غایت لؤمندن دیشلری میانده قالان طعام ضایع اولمسون ایچون خلال ایله چیقاروب اکل ایلیه ابو عمرو راضع اول کمسنه‌درکه زیاده لؤم وحرصندن قویون ودوه‌یی چناغه صاغارایسه صداسن استماع ایدوب سوداسترلر دیو خوفندن ممه‌یی آغزی ایله امردیدی فرادیدی که راضع اول شبان‌درکه قویون ودوه رعی اتمکه کتدکده سود صاغه‌جق قاب کتورمزو برکمسنه سوداسترایسه ویرممك ایچون زیاده بخلندن سود صاغه‌جق قابم یوقدر دیر ابو علی عامی دیدی که راضع والده‌سنك ممه‌سندن لؤم امن کمسنه‌در یعنی والده‌سندن طوغدقده لؤم صفتی اوزره طوغه دخی مثل آخر الائم من برم قرون قوم ابرامدن بر کمسنه‌درکه خاتوننه برقاپ ویردی که دریوزه ایدوب برنسنه تحصیل ایده خاتون برز ات پیدا ایدوب کتوردی واولادلرین جمع ایدوب اکله شروع اتدکلرنده اول کمسنه ایکشر ایکشر لقمه آلوب یوطار ایدی خاتون تحمل ایده میوب ابرما قرونا یعنی دریوزه‌دن پیدا اتدیکم انی چفته چفته می اکل ایدرسن دیدی که منفعتی کندویه جرایدن کمسنه حقنده ضرب اولنور (انامه بخوابانیدش) انی اویوتدی ودخی انامتهم السنة واهمدتهم دیرلر قحط قومی ضعیف وهلاك اتسه وفی المثل قدنام مع الصوفیة تجربه صاحبی دردیه‌جك یرده ضرب اولنور کذلك نام تحت حصر جامع وقد تعود خبز السفرة و ضرب بالجراب وجه المحراب مثللری دخی محل مذکورده ضرب اولنورن (اعانه یاری دادش) اکا معاونت یعنی یاردیم اتدی وهی المعونة والمعون والعون یاری یاردم تقول اذاقلت المعونة کثرت المؤنة وتقول نعم العون قولك لا فی رد الوشاة وان کثر ابو الفتح بستی‌نك بیت الناس اعون من والته دولته وهم علیه اذا عادته اعوان بیتنك شراحی دیدیلر که لفظ عون لام ایله استعمال اولنسه محبت وعلی ایله استعمال اولنسه بغض معناسنه اولور (ورجل معوان مرد بسیار یاری دهنده) چوق یاردم ایدن کمسنه که هرکسه مقدوری مرتبه معاونت

وفی بعض النسخ هو اماهت الرکیة باب شد چاه قویی صولاندی وماهت الرکیة دیرلر صویی چوق اولدی معناسنه ودخی حفر واحتی اماهوا دیرلر قویی قازوب صویه بالغ اولدیلر واماهوا رکیتهم دیرلر صوینی قازوب چیقاردیلر معناسنه واماه داشته ای اسقاها وامهنی ای اسقنی ورجل ماه القلب دیرلر قلبنك صویی چوق یعنی احمق (منه)

ایدر وفی المثل اعانك العون قلیلا اواباه والعون لایعین الا ماشتهاه وابو الهیثم دیدی که اول کمسنه که باباك ویا اوغلك یاقرنداشك یاغلامك اولمیوب سکا معاونت ایدرسه کوکلی اولوب مراد اتدیکی قدر معاونت ایدوب سنی ترك ایدر (اهانه خوار کرداورا) آنی حقیر اتدی هوان مهانتدن مأخوذ درکه ذل وضعف معناسنه‌در

﴿ المعتل العین بالباء ﴾

*ب (ارابه بکمان افکند اورا) آنی شبهه‌یی براقدی که ریب دن مأخوذدر شك معناسنه (اراب الرجل خویشتن را تهمت زده کرد مرد) رجل کندویی متهم اتدی که ریبدن مأخوذدر تهمت معناسنه ورابنی فلان دیرلر برکسنه برامر مکروه کورمکله شبهه‌یه دوشسه وهزیل ارابنی فلان دیرلر (اصابه دریافتش) انی بولدی (وهو الصواب راست) طوغری پس اصاب طوغرویی بولدی معناسنه اولور اخطأ مقابلیدر (اطاب الشیٔ خوش کرد چیزرا) نسنه‌یی ایو اتدی طیب خبیث مقابلیدر طاب یطیب طیبة وتطیابا دیرلر طیب اولسه وطابه خمر وابن طاب مدینة الرسولده برنوع خرمانك اسمیدر واهل مدینه دیرلرکه اذا وافق الهواء الصواب فاللباء بابن طاب *ت (اباته الله بالخیر شب بکذرانادش خدای نیکویی) حضرت الله تعالی آنك کیجه‌سنی خیر ایله کچورسون * ج اهاجت الریح النبت خشك کردانید باد نبات را) یل اوتی قوروتدی *ح (اتاح له کذا تقدیر کرداورا فلان چیز) فلان نسنه‌یی اکا تقدیر اتدی ووقع فلان فی مهلکة فاتیح له من انقذه فلان کمسنه برمهلکه‌یه دوشدی آنی تخلیص ایدر برکسنه مقدر ایمش کلوب انی قورتاردی (ازاح العلة دور کرداز و بهانه را) بهانه‌یی برطرف اتدی *د (اباده هلاك کرد اورا) آنی هلاك اتدی والبید والبیود الهلاك بیابانه بیدا تسمیه اولندیغی بو معنایه مبنی اولمق ملاحظه اولنور لهذا تفؤلا مفازه تسمیه ایدوب مهلکه اطلاق اتمدیلر (اشاد بذکره برداشت یاد اورا) آنك ذکرینی عالی اتدی یعنی اکا ثنا اتمکله نامدار ومشهور اتدی وشاد القصر واشاده ای رفع بناؤه واشاد علیه قبیحا دیرلر برکسنه‌یی امر مکروه ایله ذکر ومشهور اتسه ودخی اشاد صوته وبصوته دیرلر پك چاغرسه واشاد بالضالة دیرلر غائب اولان نسنه‌یی تعریف وندا اتسه (افاده فائدة فائده داد اورا) آکا فائده ویردی (افاد الفائدة بنفسه خود فائده کرفت) کندو فائده اتدی که فائده‌لندی تعبیر اولنور وفائده اول امر مرغوبدرکه علم ومالدن استفاده اولنور ابو زید دیدی که افدت المال دیرلر مالی غیره ویردم وفاد المال دیرلر مال ثابت اولدی معناسنه‌در وهی الفوائد ج (انار الثوب علم کرد جامه را) جامه‌یه تمغا اتدی کتب مبسوطه‌دن مستفاد اولان بودرکه نیر لفظی علم ولحمه مجموعنه اطلاق اولنور علی الخصوص اساسده انار الثوب ای اعلمه والحمه

کذرد کچه متعدیسی کذراند کلور لکن دعا مقامنده الف الحاقی قاعدهٔ فارسیه‌یه موافقدر کند کناد کبی (منه)

خاطر فاتره خطور ایدرکه بو بیان اوزره آخرك نسج ایتدیکی نوبه تمغا اورسه انار الثوب دیمزلر (منه) رجل نومه دیرلر برکمسنه عزلت اختیار ایدوب نامی فراموش اولنسه وفی الحدیث لاینجو من هذا الزمان الا کل نومته (منه)

دیدکدنصکره والنیر العلم واللحمة جمیعاً دیو تصریح اتدی پس بو مقامده علمه قصر تقصیر ملاحظه اولنور والله اعلم *س (آیسه من الشیٔ نومید کرد اورا ازچیز) ناامید اتدی آنی نسنه‌دن پوشیده اولمیه که ایس ویأس برمعنایه‌در مصدرلری یأساً کلور پس آیسه وأیاسه برمعنایه اولور *ض (افاضوا من عرفات باز رفتند ازعرفات) جبل عرفاتدن کیرو کلدیلر کروه کروه (افاض فی الحدیث بحدیث اندر رفت) سوزه شروع اتدی که سوزه طالدی تعبیر اولنور (افاض علی نفسه الماء آب برخویشتن فرو ریخت) صویی کندو اوزرینه دوکدی (اماط الاذی عن الطریق دور کرد رنجانده را ازراه) دفع اتدی خلقی رنجیده ایدن نسنه‌یی یولدن میط ومیاط دفع معناسنه‌در تقول وقع الناس فی هیاط ومیاط هیاط تجمع ومیاط تفرقدن عبارتدر *ع (اذاع السر وبالسر واشاع السر وبالسر آشکارا کرد رازرا) سری آشکاره اتدی وکتم سر اتمیان کمسنه‌یه مذیاع دیرلر وحوضك صوینی جمله ایچسه‌لر اذاعوا ماء الحوض دیرلر (اضاعه ضایع کردش) آنی ضایع اتدی ودخی اضاع دیرلر ضیعه صاحبی اولدی معناسنه ویقال اضاعة النساء ان لایزوجن فی الاکفاء وفی المثل اضیع من قمر الشتاء زیرا لیالی شتاده کمسنه‌لر مهتابده اوتورمازلر واضیع من وصیة زیرا وصیة کاهو حقها اجرا اولنمز خصوصا فی زماننا هذا *ف (اضافه مهمانداری کرد اورا) اکا ضیافت اتدی که ضاف الرجل دیرلر برکمسنه‌نك خانه‌سنه کندو نزول اتسه واضافه دیرلر برکمسنه‌یی ضیافت واطعام اتمك ایچون خانه‌سنه انزال اتسه وضیف که ترکیده قونوق تعبیر اولنور اکرچه مفرد وجمعه اطلاق اولنور لکن کاهی اضیاف وضیوف وضیفان اوزره جمعلنور ورجل ضیف وامرأة ضیف وضیفة دخی دیرلر (اضاف الشیٔ الی الشیٔ نزدیك کرد چیزرا بچیز) برنسنه‌یی برنسنه‌یه قریب ایتدی که آنی اولاشدردی تعبیر اولنور لهذا اضف ظهرك الی الحائط دیرلر صیرتکی دیواره قریب ایدوب طایان معناسنه ومعنای مذکور ملاحظه‌سیله برکمسنه برکمسنه‌یی اوغول اتخاذ اتسه اکا مضاف دیرلر وعی ومسند وملصق دیدکاری کبی ودخی اضاف منه دیرلر برکمسنه برکمسنه‌دن خوف وحذر اوزره اولسه * ق (اراق الماء وهراقه ۹ بریخت آب را) صویی دوکدی (الاق الدواة لیقه نهاد دوات را) دواته لیقه وضع اتدی (وماتلیق کفه درهماً نکاه نمیتواند داشت دست اودرم را) الی درهم حفظنه قادر دکلدر یعنی غایت سخاسندن الده آقچه طورمز پوشیده اولمیه که لیق اصلنده لصوق ویاپشمق معناسنه‌در ودواته وضع اولنان لیقه‌یه لیقه تسمیه اولندیغی دواته ومداده ملاصق اولدیغی ایچوندر حتی مثلده اهون من لیقة واقع اولدی که مراد اول چاموردرکه ال ایله یوغوروب دیواره ووردقده یاپشر پس عبارت مذکوره درهم آوجنه ملاصق اولمزدیمك اولور وهذا سیف لایلیق

وفی المثل ضایف اللیث قتل قتل المحل یعنی ارسلانه کمسنه ضیف اولمز وکنامنه نزول اتمز مکر قحط انی تعجیز ایلیه عاجز اولان بیلانه یاپشر دیه‌جك یرده ضرب اولنور (منه) خذ بید المضاف عبارتندن مأخوذدر که مضاف اول کمسنه درکه شمس انی احاطه ایدوب خلاصه مجالی اولمیه (منه) وفی الاساس التی علی الشیٔ اروا قه برشیئه حریص اولوب زیاده محبت ایتدی دیه‌جك یرده ضرب اولنور (منه) ۹ حکایت اولندی که شیخ شهاب الدین سهروردینك قتلی محقق اولدقده اکثر اوقاتده شو کلماتی وردزبان اتمش ایدی که اراق دمی اری قدمی وهان دمی فهاندی (منه)

شيئادیرلر برشيئه ملاصق اولمز الاقطع ایدر معناسنه وهذا امر يليق بك ولا يليق بك
دیرلر سکایاپشور ویاقیشور وسکا یاپشمز ویاقشمز معناسنه قال **بيت** كذاك كف لا تليق
درهما ٭ واخرى تعط بالسيف دما ٭ ل (اعال الرجل بسيار عيال شد مرد) چوق عيال صاحبی
اولدی رجل وابوزيد مطلقا عيال صاحبی اولدی معناسنه دردیدی ودخی اعال واعول
حريص اولدی معناسنه کلوردیدی واول کمسنه یه معيل ديرلر وهو العيال لفظ عيال
جمعدر مفردی عيل در عيايل دخی کلور جيد و جياد وجيايد کبی عال اليتم دن
مأخوذدر يتيمك مؤنة ولازمه سن کورسه پس عيال رجل اول کمسنه لردر که مهمات
ولوازملری آنك اوزرینه اوله (اغالت ولدها شيرزده کرد زن وفرزندرا) خاتون ولدینی
سود خسته سی ایتدی که الده سود امر ولدی وار ایکن حامل اولمغله سودی فاسد
اولوب ولدی خسته اولدی اغيلت دخی بو معنایه در (وهی مغيل ومغيل زن شيرزده
کننده فرزندرا) ولدینی حامل ایکن سود ویروب خسته ایدن خاتون (والولد مغال
ومغيل فرزند شيرزده) سوددن خسته اولان ولد (وهو الغيل شير آبستنی که فرزندرا زده
باشد) اول سودکه خاتون حامل ایکن ولدینه ویردکده خسته ایلیه تقول اذا ارضعت
ولدك غيلة فكانما قتلت غيلة ودخی اغال الرجل ديرلر خاتونی مرضعه ایکن اکا جماع اتسه
کذلك مرضعه ایکن حامله اتسه وفی الحديث لقد هممت ان انهی عن الغيلة ودخی ارض
اوزرنده جريان ایدن صویه واول ساعدکه بيلك تعبير اولنور ريان وممتلیٔ اوله غيل ديرلر
م (اغامت السماء ابرناك شد آسمان) کوك يوزی بولوتلاندی غيم دن مأخوذدر سحاب
معناسنه وصوسزلغه دخی غيم وصوسز کمسنه یه غيمان ديرلر عطشان کبی مؤنثی غيمی در
عطشی کبی ن (ابان الكلام هويدا کرد سخن را) کلامی اظهار اتدی بياندن مأخوذدر
فصاحت ووضوح معناسنه هو ابين من فلان ديرلر اندن فصيح وواضح الكلام معناسنه
ودخی ابين المرفق ديرلر زياده سخن معناسنه (ابان بنفسه خود هويدا شد) کندو ظاهر
اولدی پس بان معناسنه لازم اولور ودخی ابانه ديرلر تفريق ايدوب آيرسه يقال
ضربه فابان رأسه من صدره ای فصله وبينهما بين ديرلر که مد بصر مقداری ارض واقع
اولدی معناسنه وفی المثل بين الرغيف وجاحم التنور جاحم تنورك زياده اسی اولان
موضعی در برکمسنه یه بددعا مقامنده ضرب اولنور وبينهما بطحة الانسان ایکسنك
ميانده برآدم بويی قدر مسافه واردر ایکی نسنه بری برینه قريبدر دیه جك یرده
ضرب اولنور (ادانه وام داداورا) اکا اودونج ویردی (الانه نرم کردش) آنی يومشق
اتدی الينه دخی لغتدر والان لهم جناحه ديرلر تواضع اتدی معناسنه وفلان فی ليان
من العيش ای فی نعيم

وفی المثل غيم ارض جاز اخرين برکمسنه ابا عده احسان واقاربنی ترك ایتسه ضرب اولنور (منه)

٭أ (اراه الشیٔ نمودش چيزرا) کوستردی اکا نسنه یی والاصل اراه يعنی لفظ اراه اصلنده
ارآه ايدی که اصلی ارأیه درکه یانك ماقبلی مفتوح اولمغله الفه قلب اولنوب ارآه
اولدقدنصکره همزه یی تليين اتمکله اجتماع ساکنين اولدی دفع ایچون همزه یی حذف
اتديلر اراه قالدی مضارعی (يريه نمايد اورا) اکا کوستر معناسنه مصدری (اراءة نمودن
کوسترمك معناسنه اسم فاعلی (مری نماينده) کوستريجی معناسنه که اصلی مرأی ايدی اسم
مفعولی (مری چيز نموده) کوسترلمش نسنه معناسنه وفی المثل أريها السها وتريني القمر بن
اکا سها دیدکلری کوکب خفی یی کوسترم واو بکا قمری کوستر اصل مثل بودرکه
برکمسنه برخاتونه خفی کلام ایله تکلم ایدوب خاتون اکا واضح وبين اولان کلام ایله تکلم
اتدکده اول کمسنه بو مثلی ایراد اتدی برکمسنه برکمسنه دن برشیٔ سؤال ایتدکده بوکمسنه اکا
مرادینك خلافی اوزره جواب ویرسه ضرب اولنور تاريخ نويری ده
روايت اتيدی که اهل سواد عراق حجاج بن يوسفه شووجهله شکايت اتديلرکه
اخراجات ارضيه مز قليل وبزدن مطلوب اولان خراج چوق اولمغله بو حمل ثقيله
تحملمز قالمدی براز زمان دخی بو وجه اوزره مرور ایدر ایسه اهل سواد پريشان وقرای
سواد خراب اوله جغنه شبهه يوقدر حجاج جوابلرنده دیدی که سزه بعد اليوم اوکوز
بوغازلمغی حرام ايتديم مرادی بو ايدی که کويا اوکوز چوق اولمغله زراعت چوق
اولوب سواد معمور اوله قال شاعرهم **بيت** شكونا اليه خراب السواد ٭ فحرم فينا
لحوم البقر ٭ فكنا كما قال من قبلنا ٭ اريها السها وتريني القمر ٭ ب (اربی الرجل رباستد مرد) ربا
آلدی رجل ربا اصلنده ربودن مأخوذدر زياده معناسنه پس عبارهٔ مذکوره رجل اعطا
اتديکی شيدن زياده آلدی معناسنه اولور وربو ماده سنده زياده وارتفاع وطول معنالری
ملحوظدر (اربی عليه كذا افزود بروی چنين چيزرا) آنك اوزرینه شويله نسنه زياده اتدی
٭ت (اتاه مالا بداد اورا خواسته) اکا مال ویردی واتاه بالمال دخی بو معنایه در واتی مفعول
مفعول اوله بنفسه ومفعول ثانی یه باایله تعديه ایدرکه اعطا معناسنه اولور اتاك ريان بقعب
من لبن مثلنده اولان اتی باایله متعدی اولوب اعطاك معناسنی افاده اتدی يعنی سکا برچناق
سود ویردی اول کمسنه که کندو سوددن طويدی اول کمسنه حقنده ضرب اولنورکه
برشیٔ کندو حوایجندن فضله اولديغی ایچون احسان ایدر کرم وسخادن ناشی دکل (افتی
العالم فتوی داد دانشمند) عالم اولان کمسنه فتوی ویردی وهو الفتوی والفتيا معروفدر
وتفاتوا الی الفقيه ای تحاکموا وترافعوا اليه ٭ث (اجثاه بزانو درنشاندش) آنی دیزی
اوزرینه اوتورتدی که چوکردی تعبير اولنور ٭ج (ارجی الامر بازپس افکند کاررا)

تری الفتيان كالنخل وماتدريك كالدخل دخل عيب باطن معناسنه در ظاهری حسن باطنی قبيح اولان نسنه حقنده ضرب اولنور (منه)

وفی مثل آخر اريها نمرة اركها مطرة ضمير سمایه یا سحابه عائددر نمره قپلان رنکنده اولان نسنه در که بولوت قپلان لونی اوزره اولسه عادتا يغموری اولور يعنی سن بکا قپلان کبی سحاب کوستر بن سکا یاغمور یاغدیریجی کوستره يم برشيئك علامتی ظهور اتدکده کندو دخی ظاهر اوله جغی معلوم اولان محلده ضرب اولنور (منه)

قعب چناق معناسنه درکه ترکیده تحريف ایدوب قاب ديرلر (منه)

ایشی کرویه قودی یعنی تأخیر اتدی ارجئت الشیٔ ای اخرته همزه وهمزه‌سز لغتدر قال الله تعالی ارجه واخاه ویقال رجل مرج ای مؤخر ودخی ارجت الناقة وارجئت دیرلر طوغورمه‌سی قریب اولدی معناسنه که رجادن مأخوذ اولمق ملاحظه اولنور کویا علامات نتاج ظاهر اولمغله ولده امیدوار اولنور (ازجی الله السحاب براندخدا ابررا) حضرت الله تعالی سحابی سوردی سوق رفیق ایله سوق اتدی معناسنه (اشجاه اندوهکین کردش) آنی محزون اتدی شجودن مأخوذدر هم وحزن معناسنه ورجل شج ای محزون مؤنثی شجیه‌در ودخی اشجاه دیرلر برکسنه‌نك بوغازینه بر نسنه طوردورسه که فارسیده درکلو کیرانیدش تعبیر اولنور وبوغازه طورن نسنه‌یه شجا دیرلر (انجاه من الهلکة برهانید اورا ازهلاك) آنی هلاکدن قورتردی نجی دخی بو معنایه‌در وفی المثل نجی عیراسمنه ابوزید دیدی که برقاج هزال حمارلر ایچنده برسمین حمار وار ایدی ایام قحطده حمر هزال هلاك اولوب حمار سمین خلاص بولدی ایش باشه دوشمزدن مقدم تدارکلور بولون دیه‌جك یرده ضرب اولنور مصنف دیدی که حمار سمین سکرتمکه قادر اولمغله صیاددن خلاص بولدی معناسنه‌در مال خرج ایدوب شدتدن نجات بولان دولتمند حقنده ضرب اولنور دیدی ٭ح (اصحت السماء بی منیع شد آسمان) آسمان بولوتسز اولدی یعنی سحابی کیدوب آچلدی وسحابی زائل اولدقده سماء مصحیة دیرلر ودخی اصحیت السکران دیرلر سرخوشك سرخوشلغنی ازاله اتسه واصحینا دیرلر آچیقلق کونه واقع اولدق معناسنه (اضحی درچاشتگاه شد) قوشلق وقتنه داخل اولدی (افحی القدر توابل دردیك کرد) چوملکه توابل القا اتدی که فحا وفحا طعامی اصلاح ایچون طنجره‌یه القا اولنان صوغان ونخود وبوبر ودارو چین مثللو شیلردر جمعی افحا کلور ابراز وتوابل دخی بو معنایه‌درکه جملری ابازیر وتوابل کلور (انحی علیه بالسوط آهنك کردبروی بتازیانه) آنك اوزرینه قصد واقبال اتدی قامچی ایله که قامچی ایله اوزرینه یوریدی تعبیر اولنور ونحوت نحوه ای قصدت جانبه ودخی انحی علیه باللوائم دیرلر لوم اتمك اوزرینه توجه اتسه ٭خ (ارخی الستر فروهشت پرده‌را) پرده‌یی اشاغی صالدی ارسله معناسنه ابو عبید دیدی که ارخی الفرس دیرلر آتك عنانتی براقوب اشتهاسی اوزره سکرتسون ایچون کندو حالنه قودی معناسنه وارخی له الطوال دیرلر مرعیده فرسك طویله‌سنی هرطرفی اوتلاسن ایچون اوزاتسه وارخی الستر علی معابد الخاه داردبینی فرا کردش) بورنه‌داری قودی که لخی بورونه قودقلری دارو وضع ایده‌جك ظرفدر مسعط معناسنه که الخی اسعط معناسنه‌در ودخی الخاه المال دیرلر اعطاه معناسنه‌در (ابدی الشیٔ هوید اکردچیزرا) نسنه‌یی اظهار اتدی بدودن

کذا فی الاساس موافقا لبعض النسخ لکن کافی دیدی که سماء صحب دیمك کرك مصحبة دیمزلر (منه) وفی الحدیث اکل فحا ارض لم یضر ماذها که مراد صوغاندر (منه)

(مأخوذدر)

مأخوذدر ظهور معناسنه میدانی ابدی الصریح عن الرغوة مثلنده دیدی که لفظ ابدی لازم ومتعدی استعمال اولنور پس لازم اولدقده بدا الصریح قوه‌سنده اولور متعدی اولورسه مفعولی محذوف اولوب ابدی الصریح نفسه تقدیرنده اولور حق باطلدن وایوکمدن متمیز اولدی وایش وضوح بولدی دیه‌جك یرده ضرب اولنور (اجداه واجدی علیه عطاداد اورا) اکا عطیه ویردی وهو الجدی والجدوی عطیه احسان وجداء نفع معناسنه‌در وجداء وجدایه وجدائیه آهو واصمعی آهو بره معناسنه در دیدی وفی الاساس اکل الجداه قلیل الجداء (ارداه هلاك کردش) آنی هلاك اتدی (اسدی الیه البر فرستاد بوی نیکویی) اکا ایولك کوندردی یعنی احسان اتدی (اسدی الکرباس تنید کرباس‌را) بزی طوقودی سدی لحمه مقابلیدرکه تار وپودکه ترکیده ارش وآرغاج تعبیر اولنور وفی المثل قداسدیت فالحم واسرجت فالجم برایشه شروع ایلدیکده اتمامنه سعی ایله دیه‌جك یرده ضرب اولنور واسدی بین القوم دیرلر اصلاح ایتدی معناسنه واصلا ضررو نفعه قادر دکلدر دیه‌لك یرده ماهو بلحمة ولا سداة دیرلر (اعداه الجرب ازدیکری کزشت بوی کر) اویوز اکا غیریدن سرایت اتدی (وهی العدوی کذ شتنی علت) علتك برکسنه‌دن برکسنه‌یه سرایت اتمه‌سی وفی المثل اعدی من الجرب واعدی من الثوباء که فارسیده خمیازه ودهان دره وترکیده اسنمك تعبیر اولنور برجماعتك میانده برکسنه اسنه‌سه سائرلره دخی سرایت ایدر وفی الحدیث لاعدوی یعنی برکسنه‌نك علتی آخره سرایت اتمك یوقدر (اعداه علیه یاری کردن کرفت اورا بردیکرش ٩) آنی معاونت اتدردی برغیری کمسنه‌نك اوزرینه یقال استعدیت علیه الامیر فاعدانی مثلا زید عمرودن جور کوروب امیردن عمرو اوزرینه استعانت واستغاثه اتدکده عمرو دخی زیده معاونت اتسه بو کلامی تکلم ایدر حاصلی امیردن معاونت طلب اتدیم معاونت اتدی بکا عمرو اوزرینه (اکدی بی خیرشد) خیرسز اولدی که کمسنه‌لره خیری طوقونمز اولدی قال الله تعالی واعطی قلیلا واکدی یعنی اول آز ویرر ایدی صکره آنی دخی قطع ایدوب ویرمز اولدی ودخی اکدی الحافر دیرلر ارضی حفر ایدن کمسنه قازار ایکن صلب وقاتی موضعه وارسه که قازمه کسمز اوله که کدیه ارض صلب معناسنه‌در وفی المثل ماهو الاضب کدیة اکا کمسنه‌لر قادر دکلدر دیه‌جك یرده ضرب اولنور وضب ارض صلبه‌یی حفر ایدوب مقام اتخاذ ایدرکه منهدم اولمیه قال بیت

تری الشر قدافنی دوائر وجهه ٭ کضب الکدی افنی براثنه الحفر ودخی اکدی الرجل دیرلر مرادینه نائل اولمسه (انداه رسوا کرد اورا) آنی رسوا اتدی وفی الصحاح المندیات المخزیات ودخی اندی الشیٔ دیرلر ایصلا اتدی معناسنه (اهدی الیه وله الهدیة هدیه فرستاد اورا) اکا هدیه کوندردی واساسده دیدی که اصابه هادی السهم دیرلر اوقوك

وفی المثل ابدی الله شواره شوار جرخ معناسنه‌در عرب برکسنه‌یه دعا ایتدکده یاشتم ایتدکده تکلم ایدرلر (منه)

٩ عندمزده اولان عامهٔ نسخه‌ده یاری داد اورا عبارتیله واقع اولدی که کتب مطوله‌یه مخالف اولدیغندن غیری مترجم اولان عبارته موافق اولمامغله بوفقیر حقیر عبارت مذکوره‌یه تبدیل وتمثیل ایتدم (منه)

پیکانی اصابت اتسه واهدی له هدیة دخی بومعنادن مأخوذ در زیرا هدیه عرض حاجتدن اول ارسال اولنور ومهدی اول ظرفدرکه ایچنه هدیه وضع ایدوب ارسال ایدرلر ایچنده هدیه وار ایکن اطلاق اولنور وهدیه ویرمکه معتاد اولان رجل ومرأه‌یه مهداء‌دیرلر وفی المثل اهدلجارك الادنی لایقلك الاقصی یعنی قریب اولان همسایه‌که‌هدیه ویرکه بعید اولان همسایه‌لر کندولره هدیه‌ویرلمدیکی ایچون سکا بغض ایتمزلر بلکه بعید اولدقلری ایچون سنی معذور طوترلر ولایقلك دخی روایت اولندی یعنی بعید اولانلری دخی ممکن مرتبه تطییب ایله که سکا بغض ایتمه‌لر(اهدی الی الکعبة هدیا قربانی فرستاد بکعبه) کعبه‌یه قربانلق کوندردی هدی دخی بومعنایه در * ذ(اذاه بیازرد اورا) آنی انجتدی (اقذی عینه خاشاك افکند بچشم او) آنك کوزینه چوب براقدی وقذیت عینه‌دیرلر کوزینه چوب دوشسه قذیت وقذیت عینه دیرلر کوزندن چوپی چیقاردم معناسنه وقذت عینه دیرلر کوزدن چوب کندو چیقسه وفی عمادالبلاغة وفی المثل هو قذاة الکوز شیٔ حقیر اذیت اتدکده ضرب اولنور زیرا کاسه‌ده اولان چوب صوایچمك مراد اولندقده اول آغزه‌کلوروچوب‌دوشسون‌دیو کاسه‌نك‌صوینی دوکسه‌لرصودوکیلور چوب دوشمز حضرت زین العابدین برکسنه‌یی تعیب‌ایدوب دیدی‌که یاقذاة الکوز ویاصوم‌تموز ویادرهم‌الایجوز ویابردالعجوز(امذی‌مذی آورد)مذی کتوردی‌که مذی‌ومذی‌اول صودرکه‌حین‌ملاعبه‌وتقبیلده ذکردن‌نزول‌ایدر وفی المثل کل فحل یمذی‌وکل انثی تقذی قذی مؤنثده مذکرده مذی‌منزله‌سنه‌در شهوت‌فحلدن نازل‌اولور بیاض‌صودرمذی شهوت‌انثی‌دن‌نازل‌اولدیغی‌کبی‌رجال‌ونسامیانده‌اولان‌تباعدده‌ضرب‌اولنور * ر(اثری توانکرشد) غنی اولدی اساسده دیدی‌که اثری‌الرجل ای‌صار ذاثری والمراد کثرة المال زیرا ثری القوم دیرلر عدولری‌چوق‌اولسه (وهو الثراء والثروة توانکری) غنا بعضیلر لفظ ثرایی کثرة مال ولفظ ثروتی کثرت عدد‌ایله تفسیر اتدیلر(اجری الفرس بتاخت اسب‌را) آنی‌سکرتدردی (اجری‌الماء‌روان‌کرد آب‌را)صویی آقتدی وفی المثل اجرالامور علی اذلالها یعنی ایشی آسان اولوب میسر اوله‌جق وجه اوزره ایشله (ادراه‌بالامر‌دریا بانیدش کاررا)ایشی اکا تفهیم اتدی ودخی ادریته دیرلر ختلته‌معناسنه یعنی اکا خدعه اتدم مدارات‌بومعنادن مأخوذدر(اذری‌الحب بفکند‌دانه هارا) دانه‌لری‌براقدی‌ذراعت‌ایدن کمسنه بغدایی اکدیکی کبی (ازری‌به خوار داشت اورا) آنی حقیرطوتدی‌له‌تحقیراتدی تعبیر اولنور (اسری‌بشب رفت) کیجه وقتی کتدی وسری باللیل واسری‌وسریت به واسریت به برمعنایه‌در وهمزه

وفی المثل اجر ما استمسك یعنی مقدورك مرتبه فرار ایله شر دن فرار ایدن کمنه‌یه‌ضرب‌اولنور (منه)

ذکر اولنان معنی سرت سری دن مأخوذ اولدیغنه مبنی در سرایتدن مأخوذاولمق محتملدر معنای اول لطیفدر (منه)

ایله اهل حجاز لغتیدر واسرا کیجه‌یه مخصوص ایکن اسری بعبده لیلا کلام‌شریفنده واقع اولان لفظ لیلا مجرد توکید ایچوندر وفی المثل سرت الینا شباد عهم شبدع عقرب معناسنه‌در وکاهی لسان ایچون استعاره اولنور خلق آنکله متأذی اولدقلری علاقه سیله خبریمز یوغیکن ناکاه بزی اضرار اتدیلر دیه‌جك‌یرده‌ضرب اولنور (اضری الکلب براغالیدسك را بشکار) کلبی آوه تحریص اتدی که‌عوده ایله تفسیر اولندی وشکاره معتاد اولان کلبه کلب ضار دیرلر(اطراه بستود اورا) انی مدح اتدی واطری العسل دیرلرعسلی آتشه قویوب غلیظ ایلسه (اعراه من الثیاب برهنه کرد اورا ازجامها) جامه‌لردن آنی عریان اتدی که صویدی‌وچپلاق اتدی تعبیراولنور ودخی اعراه صدیقه دیرلر دوستی اکانصرت اتمسه وسر صاقلمیان کمسنه‌یه عریان النجی اطلاق اولنور (اغراه به برآغالیدش بوی) اکا تحریص‌اتدی‌که ترغیب‌اتدی وقیندردی‌تعبیر اولنور(افراه تباه کردش)خراب اتدی‌که‌افساد اتدی تعبیر اولنور وفی الاساس افریت ومافریت ای افسدت وماصلحت ودخی افری‌الاوداج دیرلر بوغاز طمرلرینی کسدی‌معناسنه(اقری‌الجل‌دائم داشت جل‌را برپشت‌ستور) دابه‌نك اوزرنده جلی دائم اتدی‌یعنی‌چولنی صویمدی(اکری الدار بکراداد‌سرای‌را) سرایی کرایه‌ویردی(وهوالکراء مزد) کرا که معرفدرودخی‌اکریت دیرلر أخرت‌معناسنه واکرینا‌الحدیث اللیلة دیرلر کیجه وقتی حدیثی اوزاتدق معناسنه اطلنا الحدیث کبی واکری‌المال دیرلر مال زائید اولدی واکری المال مال ناقص اولدی معناسنه لازم واضداد دندر لکن اساسده اکراه صاحبه دیدیکی متعدی استعمال‌اولندوغنی افاده ایدر * ز(اخزاه رسوا کرد اورا)انی رسوای اتدی واخزاه تحقیراتدی‌وخجل اتدی معناسنه کلور وفی المثل اخزی من‌ذات‌النحیین بنی تیم الله بن‌ثعلبه‌دن برخاتون زمان جاهلیتده یاغ صاتار ایدی خوات بن جبیرالانصاری کلوب آندن‌یاغ اشترا صددنده ایکن تنها بولوب اکاطمع‌اتدی‌وطواومك‌برینی آجدی‌که‌یاغه‌نظرایلیه‌آجدی وپسند اتمیوب‌طولومك‌آغزینی خاتونه‌ویردی‌ودیدی‌که‌پك‌امساك ایله‌یاغ دوکلمسون پس‌غیری طولومك‌دخی‌آغزینی آچدی‌ودیدی‌که‌بودخی‌بنم‌مرادم اوزره دکل‌خاتون دیدی‌که برغیری طولومه نظر ایله خوات بوطولومك آغزینی دخی کالاول امساك ایله دیو خاتونك اوبرالینه ویردی چون خاتون ایکی الی یاغ طواوملرینك آغزلریله یاغ دوکولمسون دیو مشغول اولدی خوات آندن قضاء وطر ایدوب فرار اتدی وخاتون دفعنه قادر اولمدی ولاهناك الله دیدی روایت اولندی‌که خوات شرف اسلام ایله مشرف‌اولوب‌رسول اکرم حضرتلرینك‌حضور عالیلرینه کلدکده‌رسول

اطراء مدحده‌مبالغه معناسنه‌در طراءتدن مأخوذدر مقتضای بشریت اوزره برکمسنه‌نك مدحنده مبالغه‌اولونسه البته اول کمسه‌یه اهتزاز وچهره‌سنده بهجت وطراوت حاصل اولورکه فی حواش المطول (منه)

وفی الصحاح افریت الادیم قطعته علی جهة الافساد وفریته قطعته علی جهة الاصلاح (منه)

اكرم تبسم ايدوب بيورديلركه ياخوات كيف شراؤك خوات ديديكه يارسول الله رزق الله خيرا واعوذ بالله من الحور بعد الكور صاحب وسيط ديديكه زياده بخيل وشحيح اولان كمسنه حقنده اشح من ذات النحيين ومن ام النحيين وخوات ايله دخى ضرب مثل اولنوب ازنى من خوات ديرلر وروايت اولندى كه رسول اكرم خواته دعا ايدوب بالكليه شهوت نساءاندن مرتفع اولدى مصنف ديديكه ام الورد عجلانيه ذكرى مرور ايدن خاتونك انتقامنى آلمق ملاحظه سيله نمامه چارشولرندن برچارشويه واروب ياغ فروخت ايدر بركمسنه نك ايكى اللرينى برطريق ايله مشغول ايدوب اول كمسنه نك دبرينه القاء بزاق ايتدكدنصكره اياغى ايله برايكى تپه وروب صداى بلند ايله ديديكه يالثارات ذى النحيين يالثارات النساء عند الرجال يالثارات الهذلية عند خوات (انزى الفحل على الحجر برچهانيد آيغررا برماديان) آيغورى قسراق اوزرينه صيچراتدى كه قسراغه چكدى تعبير اولنور ص (احسا المرقة بياشامانيد شوروارا) شوربايى ايچردى (ارسى الله الجبال استوار برپاى كرد خدا كوهها را) حضرت الله طاغلرى محكم قائم اتدى ودخى ارسيت السفينة ديرلركمى لنكر ايله اقامت اتسه ولنكره مرساة ولنجر ديرلر (امسى شبانكاه شد) كيجه وقتنه داخل اولدى كه كيجه لدى تعبير اولنور (انساه الشئ ازياد اوبرد چيزرا) نسنه يى آنك خاطرندن چيقاردى كه اونوتدردى تعبير اولنور ش (اعشاه الله شب كور كردش خدا) حضرت الله آنى كيجه كورمك مرضنه مبتلا اتدى كه كوندوز كورور كيجه كورمز (اغشاه كذا بپوشانيد اوراچنين چيزرا) اكا فلان نسنه يى اورتدى (افشى السر آشكار كرد نهان را) سرى اظهار اتدى فشو اصلنده شايع وپريشان اولمقدن عبارتدر وبركمسنه نك امورى منتشر وپراكنده اولسه فشت عليه ضيعته ديرلر تقول اقلت بيعتك (افشى الله ضيعتك امشى الرجل خداوند چارپايان شد مرد) مواشى صاحبى اولدى رجل ودخى امشى الدواء ديرلر مسهل ايچدكده اسهال اتسه ومسهل اولان داروية مشو ومشى ديرلر ص (احصى الجوز بشمرد كوزرا) قوزى صايدى ودخى احصاه ديرلر طاقت كتوردى معناسنه (اقصاه دور كرد اورا) انى بعيد اتدى (انصت الارض بسيار كندمه شد زمين) چوق ياش اوتلو اولدى زمين ض (ارضاه خشنود كرد اورا) آنى راضى اتدى (اغضى عينه پلكهاى چشمش را بيكديكر نزديك اورد) كوزينك قپاقلرينى برى برينه يقين كتوردى كه كوزينى يومدى تعبير اولنور ودخى اغضى الليل ديرلر اظلم معناسنه (اغضى على زلته عفو كرد خطاى اورا) آنك خطاسنى عفو اتدى يعنى جرمنه باقوب مؤاخذه ايتمدى پس مجاز طريقى ايله اولور (افضى اليه بالسر آشكار كرد بوى سررا) رازينى اكا آشكاره اتدى يعنى سويلدى وفى الاساس افضيت اليه بشقورى يعنى

يقال اخف سرك واخور نثوه تقول مافلان الاواش حبزه فى الناس فاش (منه)

وفى التاج الاحصاء دانستن وشمردن برسبيل استقصاء توانستن (منه)

حيث قال الافضاء وارسيدن بعض نسخده افضى اليه الشئ رسيد بوى چيز عبارتى بو معنايى تأييد ايدر (منه)

حاجتمى اكا ديدم اصلنده بيهقى وزوزنى ديدكلرى كبى افضى يتشدى وافضى اليه بالسرا كارازى يتشدردى معناسنه در پس ترجمهٔ مذكوره لازمى ايله تفسير قيلنمشدر ودخى افضيت ديرلر فضايه چقسه (افضى الى المرأة نزديكى كرد بزن) خاتونه يقينلك يعنى جماع اتدى عندمزده اولان نسخ عباراتى بو وجه اوزره واقع اولدى لكن كتب معتبره ده افضا مجرد قرب دكلدر بلكه اول وجه اوزره قربدركه خاتونك ايكى مسلكنى بر ايليه بيهقى ديديكه عبارت مذكوره توسيع معناسنى مشعردر فضا المكان ديرلر مكان واسع اولسه وافضاه ديرلر واسع اتسه (امضى الامر كذرا نيد كاررا) ايشى كچوردى يعنى تنفيذ اتدى ومضى السيف فى الضربة قليج ضرب اولنديغى موضعدن نفوذ اتدى يعنى اوبر طرفنه كچدى وفى المثل امضى من السيف وامضى من سليك المناقب صاحب دره ديديكه سليك وشنفرى اول مرتبه سريع العدو ايديلر ايديكه پياده اولدقلرى حالده سريع الجرى اولان فرس جوادى تجاوز ايدرلر وآهويى طوترلر ايدى (انضاه نزار كرد اورا) انى اريق اتدى كه اريقلاتدى تعبير اولنور ودخى انضيت الرجل ديرلر بركمسنه يه آريق دوه ويرسه ودخى انضيت الثوب ديرلر ثوبى اسكتسه وهو النضو لاغر آريق مطلقا دوه اولسون غيرى اولسون انضاء ج ط (اعطاه مالا خواسته داد اورا) اكا مال ويردى (وهى العطية والعطاء خواسته دادنى) ويريلان مال عطايا ج وكثير العطا اولان رجل ومرأه يه معطاء ديرلر وفعل تعجب ده ما اعطاه للمال ديدكلرى قياسه مخالف اولمغله سماعه موقوفدر ودخى اعطى البعير ديرلر دوه منقاد اولوب سركشلك اتمسه وفى المثل اعطى من ظهر يد لطفا وكرما ويردى بيع وقرض ومكافات جهتلرندن ويرمدى ديه جك يرده ضرب اولنور ميدانى ديديكه لفظ ظهر ذكر اولنديغنك فائده سى بودركه برنسنه باطن يدده اولدقده صاحبى آنى كركى كبى حفظه قادر اولور اما ظهر يدده اولدقده ضبطنه قادر اولميوب هركيم مراد ايدرسه آلور وفى مثل آخر اعط القوس باريها يعنى ياپى ياى ياپمقده ماهر اولان كمسنه يه وير ميدانى عملكده اهل وقوفدن استعانه ايله ديه جك يرده ضرب اولنور ديدى وصاحب وسيط ايشى اهلنه سپارش ايله ديه جك يرده ضرب اولنور ديو تعبير ايدوب بو مثلى اول تكلم ايدن حطيئه در ديدى ظ (اخطاه فضل نهاد بروى) اكا اعتبار اتدى خطوه دن مأخوذدر ودخى خطوه پيكانى اولميان اوق معناسنه تصغيرى خطيه در وفى المثل احدى خطيات لقمان بركمسنه نك افعال سيئه يه اعتيادى اولوب آندن برفعل سيئ صدور ايتدكجه بو مثلى ضرب ايدرلر يعنى بو دخى آنك قديمى ايده كلديكى خباثتلرك بريدر ع (ارعاه سمعه كوش داشت بوى) اكا قولاق طوتدى يعنى اصغا اتدى ودخى ارعت الارض ديرلر مرعى سى چوق اولسه وارعى الله البهايم ديرلر حضرت الله تعالى بهايم اكل اتسون ايچون اوت بتوردى معناسنه ودخى ارعى اليه ديرلر مرحمت اتدى معناسنه

ابو المضاء كنية الفرس بعض حكاتى ميدانى مجمعده اعدى ماده سنده ذكر ايتدى (منه)

جوهرى ديديكه نضو نونك كسريله بعير مهزول ونضوه ناقهٔ مهزوله معناسنه در بيهقى دخى انضاء تفسيرنده شتر لاغر دادن ديدى لكن سائر كتبده مطلق على الخصوص فيروزآبادى من الابل وغيرها ديو تصريح ايتدى (منه)

وفى المثل اخر يعطى والعبد يؤالم كريم اولان كمسنه كرم واحسان ايتدكده لئيم اندن الم چكر غير يلرك احسان ايتدوكنه راضى اولميان لئيم حقنده ضرب اولنور (منه)

(اقفى الكلب بردنبال نشت سك) كلب قويروغى اوزرينه اوتوردى كه چوملدى تعبير اولنوره غ (ابغاء الشئ برجستن يارى داد اورا بچيز) نسنه يى طلبده اكا معاونت اتدى وفى الاساس ابغنى ضالتى اى اعنى على طلبها ودخى ابغاء الشئ ديرلر برنسنه يى طلب ايدرسه وابغى الشئ ديرلر بكا نسنه يى طلب ايدى وير بنم ايچون اره معناسنه قال روبة بيت فاذ كر بخير وابغى ماينبغى ه يعنى ايشله مسى واجب اولان ايشى ايشله (اصغى اليه كوش داشت بوى) اكا قولاق طوتدى يعنى استماع ايچون قولاغنى متكلم طرفنه ميل اتدردى زيرا اصغا وصغو اماله اتمك كه اكمك معناسنه در اصغى الاناء للهرة ديرلر چناغى كدى طرفنه اكچنده اولان نسنه يى اكل اتسون ايچون اكسه وصغت النجوم ديرلر غروبه ميل اتسه لر وفلان يصغى اناء فلان ديرلر بركمسنه بركمسنه يى تحقير اتسه واصغى حقه حقنى تنقيص اتدى معناسنه در ودخى الصبى يعلم بمصغى خده ديرلر صبى كندويه واروب نافع اوله جق نسنه يى اعلمدر (وتقول الصغا فى الاديان اقبح من الشفاء فى الاسنان) (اطغاء از حد بكذرانيد اورا) آنى حددن كچوردى كه آزديردى تعبير اولنور (الغى الشئ باطل كرد چيز را) نسنه يى باطل اتدى تكلم باللغو واللغا ديرلر باطل سويلدى معناسنه وتقول زاغ عن الصواب والصغا وتكلم بالرفث واللغاء ف (احفى الشارب بچيد بروت را) بيغى قيرقدى اول مرتبه كه طوطاغنك اتى كورونده لهذا بيهقى وزوزنى الاحفاء ساده كردن بروت ديديلر (احفاء فى المسئلة ستهيد اورا درخواستن) الحاح اتدى اكا برنسنه طلبنده ودخى استقصا وجدال اتدى مسئله ده (اخفاه پنهان كرد اورا) انى صاقلادى بيهقى اخفا كتم اتمك معناسنه فصيحدر واظهار اتمك معناسنه كلوردى ديدى وفى الاساس خفى الشئ الخفى واختفاه اخرجه (اصفاه المودة ويژه كرد با او دوستى را) دوستلغى اكا صاف وخالص اتدى صفاء كدر مقابليدر وشيئك خالصنه صفوه ديرلر ابو عبيد ديدى كه صفوة مالى عبارتنده حرف صادده حركات ثلاثه جائزدر واكثر تا يى طرح اتسه لر صفو مالى ديزلر فقط صادك فتحيله ودخى اصفى عياله بشئ يسير ديرلر عيالنى آز شئ ايله راضى اتدى معناسنه ودخى اصفى الشاعر ديرلر شعرى منقطع اولدى معناسنه (اصفاه بالشئ بكزيد اورا بچيز) انى نسنه يه مخصوص قيلدى قال الله تعالى أفأصفاكم ربكم بالبنين (اعفاه عن الامر معاف كردش از چيز) معاف اتدى انى نسنه دن اعفى عن الخروج معه ديرلر كندو ايله بيله كتمكدن عفو وترك اتدى معناسنه ودخى اعفاه الله ديرلر حضرت الله اكا عافيت ويردى معناسنه واعفى الشعر صاچى چاغالتدى ديمكدر (اغفى سبك خفت) نوم خفيف ايله نائم اولدى كه فارسيده غنودن وتركيده اويز غنق تعبير اولنور (اقفاه بركزيد اورا) انى اختيار اتدى وقفيه اول طعامدركه مهمان وصبى

وفى المثل ماصفيت لك اناء ولا اصغرت لك فناء يعنى بن سنك دوه كى اخذ ايتدمكه لبن دن خالى اوله وخانه كك اطرافى بعيردن بوش قالوب بروك ايده جك بعير اولمامغله خالى اوله بن سكا اصلا مكروه قصدنده اولمدم ديه جك يرده ضرب اولنور حضرت على رضى الله عنهدن روايت اولندى كه اللهم انى استغيثك على قريش فانهم اضغوا انائى وصغروا عظم منزلتى وقدرى (منه)

خناق البرق ديرلر ضعف بله لمعان ايتسه ودخى اخنا اظهار معناسنه خفودن واوى در معناى مذكوردن ملاحظه اولنور (منه)

(ايچون)

ايچون اختيار اولنور وبركمسنه اشياء كثيره مياندن برشئ ردى اختيار اتسه بيس القفوة قفوتك ديرلر (الفاه بيافت اورا) آنى بولدى وجده معناسنه ق (ابقاالله پاينده كرد دانا وخدا اورا) حضرت الله تعالى آنى باقى ودائم ايلسون (ابقى عليه بنجشود بروى) اكا مرحمت اتدى (وهى البقيا والبقوى مرحمت كردن) مرحمت ايتمك ودخى ابقاه انتظر معناسنه كلور وفى الاساس ابق المؤذن اى انتظره وفى المثل بقى اشده يعنى صعبى كه كوجى قالدى تعبير اولنور عربك حيوانات آغزندن حكايت اتدكلرى اراجف دندركه زمان سابقده بركربهٔ شكارى ظهور ايدوب فاره لرى صيد وتعجيز اتدى بالضروره جمع اولوب بو نابكار بزى عاجز اتدى اكر تداركى كورلمزسه ايشمز مشكل اولور ديو دفعى ايچون مشاوره اتديلر آخرالامر رأيلرى بو وجهه اوزره قرار بولدى كه مزبور سنورك بوغازينه برجلجل باغليه لركه هرقچن كندو طرفلرينه شكار ايچون توجه ايليه اول جلجلك صداسى ايله آكاه اولوب فرار ايده لر حاصلى برجلجل پيدا ايدوب ميدانه وضع اتديلر وبرى برينه ديديلركه بو جلجلى ضيون مزبورك بوغازينه آصمغه كيم جرائت ايدر ايچلرندن برى بقى اشده مثلنى ايراد اتدى بقى شده عبارتيله دخى روايت اولندى يعنى هرايش بتدى آنجق جلجل هردنك بوغازينه باغلمق ايشى قالدى ايشك مشكلى قالدى ديه جك يرده ضرب اولنور وفى مثل آخر بقيت من ماله عناص عناص عنصوة نك جمى در شيئك بقيه سى معناسنه فلان كمسنه نك اكرچه مالى براز تلف اولدى لكن كندويه وفا ايده جك قدر قالدى ديه جك يرده ضرب اولنور وابقى من وحى على حجر اى كتابته عليه وابقى من النسرين اى الطائر والواقع وابقى من العصرين اى الغداة والعشى (اسقاهم الله آب داد ايشان را خدا) حضرت الله آنلره صو ويردى حيوانلرى يازمنلرى ايچون واسقاه صوايچردى معناسنه دخى كلور ودخى بركمسنه بركمسنه يى تعييب وغيبت ايلسه اسقاه ديرلر ودخى بركمسه يه سقاك الله ديو دعا اتدم ديه جك يرده اسقيته ديرلر بيهقى ديدى كه اسقنى اهابك بكا صو طلومى ياپ معناسنه در وفى المثل اسق رقاش فانها سقاية محسن اولان كمسنه يه احسان ايله امر ايده جك يرده ضرب اولنور (اشقاه بدبخت كردش) انى شقى اتدى كه سعيد مقابليدر (اعقى الشئ سخت تلخ شد چيز) نسنه زياده آجى اولدى واعقيت الشئ ديرلر برشئ زياده آجى اولمغله آغزدن براقدم معناسنه وفى المثل (لاتكن حلوا فتسترط ولا مرا فتعقى صاحب مجمع ديدى كه استراط ابتلاع معناسنه در واعقاء زياده آجى اولمغله آغزدن آتمق ولفظ تعقى تسترط كبى مجهول صيغه سيله روايت اولندى صواب اولان قافك كسريدر يقال اعقى الشئ ومعناى مثل بودركه مرارتده

تقول انشدك الله البقوى يعنى حضرت الله ايچون سندن رجا ايدرم باكه مرحمت ايده سن (منه)

زكيده چاك ديرلر (منه)

جوهرى همزه ايله ازاله ايچوندر ديوب اشكيت ايله تمثيل ايتدى وديدى كه ازاته من فيك المرارة خاطر فاتره خطور ايدركه همزه ازاله ايچون اولسه مرارتنى ازاله ايتدم معناسنه اولور ايدى فتأمل (منه)

حدى تجاوز ايله كه سنى رمى ايتميه‌لر وحلاوتده دخى حدى تجاوز ايله كه سنى بلع
ايتمسونلر ايكى حالده توسط ايله ديه‌جك يرده ضرب اولنور وعقيه اول نسنه‌در كه
ولد تولد ايتدكده بطنندن چيقار لزوجتلى سياه طوتقال كبى اولور وفى المثل احرص
من كلب على عقى و هل عقيتم صبيكم ديرلر چوچوغك عقيه‌سنى اسقاط ايچون بال
ايچرديكزمى معناسنه وتقول فلان له عقيان ولاشئ من عقيان يعنى ايكى ولدى واردر
وفقيردر معناسنه (القاه بيفكند اورا) آنى براقدى (وشئ لقى چيز افكنده) براقلمش نسنه
(والقى عليه كذا انداخت بروى چنين چيزرا) شويله نسنه‌يى آنك اوزرينه براقدى القى عليه
جروته كبى (القى اليه الامر با او كذاشت كاررا) ايشى اكا تفويض ايتدى كه اكا سپارس
ايتدى تعبير اولنور (انقى الثوب پاك كرد جامه‌را) جامه‌يى پاك ايتدى وانقى البعير ديرلر دوه
سموز اولوب كموكلرنده ايليك چوق اولسه فرا ديدى كه نقوه ايلكلى كموك ونقى كموكك
ايليكى وسموز اولمقدن ناشى كوزده اولان ياغدر * (ابكاه بكريانيد اورا) انى اغلاتدى
وبكاء چوق اغلاغان كمسنه وفى المثل ابكى من اليتيم وفى مثل آخر لا تعلم اليتيم بكاء (اذكى
النار بيفروخت آتش را) آتشى علولندردى (اشكاه بكله اوردش) آنى شكوايه كتوردى
يعنى شكايت ايتدردى ودخى اشكاه ديرلر شكايتنى ازاله ايتدى معناسنه * ل (الى بالله
سوكند خورد بخدا) حضرت الله‌ه يمين ايتدى (وهى الآليه سوكند) يمين حلف معناسنه
(آلى من امرأته ايلا كرد از زنش يعنى سوكند خوردكه چهار ماه نزديك بوى نباشم)
خاتوننه ايلا ايتدى يعنى يمين ايتدى كه درت آى اكا يقين اولميه ديو (ابلاه الله بلاء
بياز مودش خدا بآزمودن نيكو) حضرت الله انى امتحان ايتدى ايو امتحان ايله مثلا
نعمت احسان ايتدى شكر ايدرمى ديو وبلاء سيئ ايله ابتلا بودركه اكا شدت ويردى
صبر ايدرمى ديو يقال الله يبلى ويولى (ابلى فى القتال مردانكى كرد دركارزار) جنكده
مردانه‌لك ايدوب هنر كوستردى (ابلاه عذرا عذر نيكو آورد بدو) اكا عذر بليغ كتوردى
مصنف اساسده ديدى كه ابليته عذرا ديرلر عذرى اول وجه اوزره بيان ايتدى كه اندن
صكره لوم اولنماز معناسنه وحقيقتى جعلته باليا لعذرى ديمكدر يعنى عذرمدن انى
خبردار وكهنه عالم ايتدم ابليته يمينا دخى بو معنادن مأخوذدر يعنى يمين ايدوب
انى تطييب وحقيقت حاله مطلع ايتدم وابلى فى الحرب دخى بو معنايه مبنيدر يعنى
جنكده شو وجهله اظهار جلادت واجراء جرأت ايتدى كه خلق آنك جرأتنى تجربه
ايدوب مرتبهٔ شجاعتنه عالم اولديلر (ابلى الثوب كهنه كرد جامه‌را) ثوبى اسكتدى
(اجلاهم عن منازلهم بيرون كردايشان را از جايهاى شان) آنلرى منزللرندن طشره ايتدى كه
سوردى چيقاردى تعبير اولنور كه متعدى در (اجلوا بانفسهم خود بيرون شد

وفى المثل امر مبكياتك لا امر مضحكاتك بنات
عربدن برقزك هم خاله‌لرى وهم عمه‌لرى وار ايدى خاله‌لر
بنك خانه‌لرينه واردقده خاله‌لرى لطفيله معامله ايدوب
مقتضاى طبعى اوزره حركت ايتمكله اضحاك ايدرلر ايدى لكن
عمه‌لرينك خانه‌لرينه واردقده مشربى اوزره حركت ايتميوب اكا
پند ونصح ايتمكله اغلهدرلر ايدى مزبوره بوحالى پدرينه
نقل ايدوب پدرى بو مثلى ايراد ايتدى يعنى سنى اضحاك
ايدنلرك كلامنى قبول ايله پس الزم امرهم تقديرنده اولور
(منه)

مخفى اوليه كه سرور مفرط مبكى اولور غم مفرط مضحك
اولديغى كبى قالوا ومن الفرح مايقتل صاحبه وشر الشدايد
مايضحك قال بيت
وكنت ابكى قرير العين من فرح * فالآن من عجب لى ضحك
مكروب (منه)

(ندا)

ندا ز جايهاى خود) كندولرى منزللرندن طشره چيقديلر كه ترك ديار ايتديلر تعبير اولنور
كه لازمدر واول قوم كه برنسنه اوزرينه تجمع وتحديق نظر ايتمشلر ايكن بالجمله
آچيلوب طاغلسه‌لر اجلوا عنه ديرلر يقال اجلوا عن قتيل وفى المثل انا ابن جلا يعنى
بن عيارى معلوم وامرى واضع كمسنه‌نك اوغلى يم رجل مشهور ايچون ضرب اولنور
(اخلى المنزل خالى كرد جاى را) منزلى خالى ايتدى وخلا خشيش معناسنه اولمغله
اخليت الدابة ديرلر اكا حشيشى علف ايتدم معناسنه و دخى بقا ايله دعا مقامنده
لا اخلى الله مكانك ديرلر و اخلى الفرس اللجام اغزينه لجام وضع ايتدى معناسنه
اولديغى لجامى حشيش معناسنه اولان خلايه تشبيه طريقيله‌در مخفى اولميه كه ميدانى
مجمعده اخل اليك ذئب ازل مثلنده ديدى كه اخل لفظى كن خاليا معناسنه‌در زيرا اخليت
خلوت معناسنه لازم استعمال اولنور اخليت غيريده متعدى اولديغى كبى پس اخل
ضاما اليك امرك وشانك قوه‌سنده اولور يعنى كندوكى محافظه ايله وحال وشانكى
اهتمام ايله مقيد اول زيرا ذئب ازل حاضردر ٩ زيرا سريع الحلولدر (ادلى الدلو فى البئر
فرو كذاشت دلو را درچاه) قوغه‌يى قيويه صارقدى ودلوت الدلو ديرلر قوغه‌يى
قيودن چيقارسه وفى المثل الق دلوك فى الدلاء كسبه ترغيب مقامنده ضرب اولنور
بيت وليس الرزق يأتى بالتمنى * ولكن الق دلوك فى الدلاء * تجيئك بملئها يوما ويوما * تجيئك
بحمئة وقليل ماء * (ادلى بالحجة حجت آورد) حجت كتوردى وفى الاساس ادلى بحقه وحجته
اى احضرها (ادلى بالقرابة پيدا كرد خويش را) قرابتنى بيان واظهار ايتدى قال المطرزى
فلان يدلى الى الميت بذكر اى يتصل وقال الجوهرى وهو يدلى برحم اى يمت بها ودخى ادلى
بمال فلان الى الحكام ديرلر عرض ايتدى معناسنه (اسلا اندوه بيرون كرد) غمى ازاله ايتدى
(اشلى الكلب بخواند سك را) كلبى چاغردى ودخى اشليت الشاة والناقة ديرلر صاغمق ايچون
قويونى ودوه‌يى آدلرى ايله چاغرسه (اصلاه بالنار بسوزانيدش بآتش) آنى آتش ايله ياقدى
وصلاء مد وقصر ايله نار معناسنه‌در وصلا كسر ايله شوا يعنى بريان ديمكدر (اعلاه بلند
كردانيدش) آنى ترفيع يعنى يوكسك ايتدى واعلى الله كعبه ديرلر حضرت الله آنى فضل
وكمالده اقرانندن ممتاز ايتدى معناسنه (اعلا من الوسادة دور شد از بالش) يصدقدن اوزاق
اولدى اوعل عنى ديرلر يانمدن بعيد اول كه يانمه كلمه تعبير اولنور (اغلى السعر كران كرد
نرخ را) نرخى آغير ايتدى بهالى ايتدى تعبير اولنور (اغلى القدر بجوشانيد ديك را)
چوملكى قايناتدى (افلى بصحرا رفت) صحرايه چيقدى (املى عليه الكتاب املا كرد بروى
نامه را) آنك اوزرينه كتابى املا ايتدى كه يازدى امل دخى بو معنايه‌در (املى الله فى العمر
مهلت داد خدا اورا درعمر) حضرت الله اكا عمرده مهلت ويردى امهل معناسنه مطرزى

٩ اول ذئبدر كه باجاقلرينك انى اوليه كه بغايت سريع المشى در ايام موت
سريع الحولدر ديو تنبيه مقامنده ضرب اولنور (منه)

قال الله تعالى وتدلوا بها الى الحكام مراد رشوتدر قاله الجوهرى
(منه)

وكلبى صيده چاغرسه اشلى الكلب على الصيد وصيده اغرا وترغيب
ايتسه آسدت واوسدت الكلب بالصيد ديرلر
(منه)

دیدی كه تركیب مذكور سعه وطوله دلالت ایدر لهذاارض واسعه یه ملادیرلر واملیت
البعیرفی قیده دیرلر دوه نك آیاغنك باغنی توسیع ایتدم معناسنه واملیت للكافرین قولی امهلتهم
معناسنه معنای مذكوردن مأخوذدر ابن الانباری ملاءة ٧ وملوةدن مأخوذدر
زماندن مدة معناسنه دیدیم (احمی الحدیدة بتفسانید آهن را) دموری قیزدیردی (احمی
علیه المیسم بروی نهاد آهن داغ تفسیده را) آنك اوزینه قودی قیزمش داغ دمورینی كه
داغلادی تعبیر اولنور ودخی احمیت المكان دیرلر برمكانی حمی اتسه یعنی حمایه ایدوب
قوریتسه وحمیت المكان مكانه كمسنه لری وارمقدن منع اتدم معناسنه در كه حمایه دن
مأخوذدر واحمی من مجیر الجراد مثلی بومعنایه مبنی در ابن الاعرابی روایت اتدی كه
مدلج بن سوید الطائی بركون خیمه سنده تنها اوتورمش ایدی طی دن برجماعت توبره
وهكبه لریله خیمه نك اطرافنه كلدیلر مدلج دیدی كه نه ایش ایچون كلدیكز وبوظرفلر ندر
جواب ویردیلر كه بو اطرافه چكركه نزول اتمش آنی صیده كلدیك مدلج دخی آتنه
بینوب مزراقنی الینه آلدی ویمین ایتدی كه چكركه جماعتی بنم جواریمه نزول ایتدكلرن
كوردیكز اگر ایچلرندن برینه هركیم تعرض ایدرسه قتل ایدرم چكركه لری حمایه
ایدوب شمسك حرارتی ظهور ایدنجه اصلا كمسنه یه تعرض اندرمدی چون حرارت
ظهور ایتدی چكركه لر اوچوب كتدیلر مدلج دیدی كه چكركه لر بنم جوارمدن
كتدیلر سزبیلورسز شمدنصكره مانع اولمم مراد ایدن صیداتسون (ادماه خون آلود
كردش) آنی قان ایله آلوده اتدی كه قاناتدی تعبیر اولنور (ارمی افزون شد) زیاده اولدی
ارمیت علی الستین دیرلر التمش باشنی كچدیم معناسنه ودخی رماء ربا معناسنه اولمغله ارمی
دیرلر ربا ویردی معناسنه اربی كبی ودخی ارماه عن فرسه یرلر ووروب آت اوزرندن
زمینه دوشورسه ورماء رانك كسریله رامی نك مصدریدر اوق آتشمق معناسنه
وفی المثل قبل الرماء تملاء الكنائن یعنی اوق آتشمغه شروعدن اول تیركشلری اوق ایله
طولدرمق كرك وقوعدن اول برایشك تداركی لازمدر دیه جك یرده ضرب اولنور
من حیث المضرب قبل الرمی یراش السهم مثلنه موافقدر **بیت** علاج واقعه پیش از
وقوع باید كرد (اسماه بلند كرد اورا) آنی یوكسلك اتدی (اسماه بكذا نام زد كرد اورا بچنین
نام) اكا شویله اسم ایله تسمیه ایتدی (اعمی الله عینه كوركرد اناد خدا چشم اورا) حضرت الله
آنك كوزینی كوراتسون (اصمی الصید شكار دیده رابكشت) كورینور صیدی قتل اتدی
وفی الصحاح اصمیت الصید اذا رمیته وانت تراه وفی الحدیث كل مااصمیت ودع ماانمیت
وصمی الصید دیرلر صید صائدك كوزی اوكنده هلاك اولسه (انمی الله ماله بیفزود خدا
خواسته اورا) حضرت الله آنك مالنی زیاده اتدی یعنی آزایكن چوق اتدی ودخی

٧ میمده حركات ثلاثه لغتدر (منه) وفی المثل حمی لخاش مرجله عضب شدید ایله عضب ایتدی دیه جك یرده ضرب اولنور (منه)

انمی الصید دیرلر كورنمیان صیدی قتل اتسه (اثنی علیه ستایش كرد بروی) آنی ثنا ومدح
اتدی وهو الثناء ستایش مدح ایتمك ودخی اثنی دیرلر اوك دیشلرینك برینی القا اتسه (اخنی
علیه فحش كفت بروی) اكا فحش سویلدی ودخی اخنی علیهم الدهر دیرلر شدائد ومحن
اصابتیله هلاك اتسه واخنیت علیه دیرلر افسدت معناسنه (ادناه منه نزدیك كرد بوی) اكا
قریب اتدی آنی ودخی ادنی الناقة دیرلر طوغورمه سی قریب اولسه وفلان فی دنیا
دانیة دیرلر مترفه اولوب مراد ایتدیكنه یقیندن الی یتشور معناسنه وفی المثل ادنی حمارك
فازجر یعنی قریب اولان حماریكی سوق ایله صكره بعید اولان حماریكی اقرب اولان
مهمی تقدیم ایله امر مقامنده ضرب اولنور (اضناه المرض گران كرد اورا بیماری) خسته لك
انی آغیر ایتدی یعنی حركته قدرت قومدی وهو ضنئ دیرلر یعنی آنك برمرضی واردر كه
گاهی افاقت بولدم ظن ایدر فی الحال ینه خسته اولور عندمزده اولان عامهٔ نسخده
لاغر كرد اورا واقع اولدی انضاه عبارتندن سهو اولنمق ملاحظه اولنور باخصوص
اساسده تقول هو بین سفر ینضیه ومرض یضنیه دیدی (اعناه فروتن كردانید اورا)
انی ذلیل اتدی ودخی اعنتت الارض دیرلر ارضده اوت بتسه (اغناه توانگر كردانیدش)
انی دولتلو ایتدی (اغنی عنه كفایت كرد ازوی) آندن كفایت ایتدی كه آنك یرینی طوتدی
واكا حاجت قالمدی تعبیر اولنور واندن حاصل اوله جق نفع بوندن دخی حاصل اولور
وهو الغناء كفایت غنا غینك فتحی ومد ایله نفع وكسری ومد ایله تغنی وغنی قصر ایله
یسار یعنی دولتلو وبی نیاز اولمق معناسنه در وفی المثل اغنی عنه من التفة عن الرفة تفه عناق
الارض دیدكلری جانوردر كه فارسیده سیه گوش وتركیده قره قولق دیرلر ورفه
صمانك اوفاغی معناسنه در وقره قولق صمان یمز بلكه ات اكل ایدوب من كل الوجوه
صماندن مستغنی در (افناه سپری كرد اورا) انی افنا اتدی كه توكتدی تعبیر اولنور (اقناه
توانگر كرد اورا) انی غنی ایتدی بعض نسخه ده (سرمایه داد اورا) ایله تفسیر اولندی قنوه
وقنوه وقنیه وقنیان اول مالدر كه صاحبی آنی كندی نفسی ایچون حفظ ایدر
تجارت ایچون دكل یقال اغناه الله واقناه ای اولاه الغنا والقناء وقنی رضا معناسنه در
یقال اقناه ای رضاه (امنی منی افكند منی) براقدی یعنی انزال اولدی ودخی امنی دیرلر
منایه داخل اولسه (ابهاالبیت تهی كرد خانه را) اوی بوشالتدی وابهی الاناء
دیرلر ایچنده اولان نسنه یی دوكدی معناسنه (اجهت السماء بی ابر شد آسمان) آسمان
بولوتسز اولدی واجهی البیت دیرلر سقفی اولمسه ابوعبیده كتاب الغنم ده دیدی كه
السنهٔ حیوانات دن روایت اتدكلری اراجف دندر كه كچی یه دیدلر كه قیش كلدی سنك
حالك نجه اولور كچی دیدی كه یاویلی ذنب الوی واست جهوی یعنی طوپراق باشمه
شویله اكری قویروق وشویله آچیق دبر (ارهی الشیء پاینده كرد چیز را) نسنه یی دائم

زوزنی الاضناه لاغر كردن دیدی (منه)

اتدی (الهاه عن الشیٔ غافل کردش از چیز) نسنه‌دن آنی غافل اتدی ودخی الهیت الرحی دیرلر دکرمنك آغزینه لهوه ۷ قوسه (اقهی عن الطعام پرهیز کرد از خورش) طعامدن پرهیز ونفسنی آندن کف اتدی (اقهم عن الطعام پرهیز کردان خورش) دخی بو معنایه‌در (انهی الیه القول رسانیدبوی سخن را) سوزی اکا یتشدردی

۷ اللهوة بالترکی دانه معناسنه‌در

﴿ المعتل الفاء واللام ﴾

(اوجیت الدابة سوده کردم ناخن ستور را) دابه‌نك طرناغنی آشندردم واول دابه‌یه وجیئة دیرلر ودخی اوجیته‌عنی دیرلر انی تبعید ایدوب یانمدن طرد اتدم معناسنه (اوحی الله الی النبی صلی الله علیه وسلم وحی فرستاد خدا پیغمبر علیه السلام را) حضرت الله تعالی پیغمبره وحی کوندردی ودخی اوحی الهام اتدی ونهانی سوز سویلدی ویازدی واشارت اتدی معنالرینه کلور ٭ د (ایدیت علی الرجل منت نهادم بر مرد) رجل اوزرینه منت قودوم یعنی احسان ایتدم که بندن ممنون اولدی وهو الید منت نعمت واحسان جوهری دیدی که جمی یدی کلور عصی کبی لکن توالی کسرات اولمغله دالی مفتوح ایتدیلر ضمی دخی لغتدر اید دخی کلور (اودی هلاك شد) هلاك اولدی وهلاك اولان نسنه‌یه مودی دیرلر ٭ ر (اوری النار من الزند آتش بیرون کرد از آتش زند) چقماقدن آتش چیقاردی عامهٔ کتب لغتده وریٔ چقماقدن آتش چیقماق وایراء چقماقدن آتش چیقارمق معناسنه تفسیر اولندی پس عبارتین مذکورتینك مآلی بر معنایه راجع اولور وهل عندك ریة دیرلر یانکده آتش طوته‌جق شیٔ وارمی قاو وپنبه مثلو معناسنه ودخی وری اول جراحتدر که انسانك چوفنی افساد ایدوب ایرین قوصار وفی المثل وریا یقطع العظام بریابد دعا مقامنده ضرب اولنور ٭ س (اوسی رأسه بستر دسرش را) باشنی تراش اتدی ٭ ش (اوشی الفرس سخت بدوانید اسب را بتازیانه) آتی زیاده قوشدردی قامچی ایله که آت قدرتی مرتبه‌سنی اجرا واظهار اتدی ٭ ص (اوصی الامیر بالرجل اندرز کرد امیر مرد را) امیر رجله نصیحت ایدوب بر نسنه فرمان اتدی (اوصی له بالثلث وصیت کرد برای اوسه‌یك خواسته‌را) مالنك ثلثنی اکا وصیت اتدی (اوصی الیه فی ماله وصی نهادش درخواستهٔ خود) انی مالنه وصی نصب اتدی وهی الوصیة معروفدر وصایا ج ووصی‌نك مصدری وصایة‌در واوك کسر وفتحیله ٭ ع (اوعی المتاع در باردان نهاد آخریان را) متاعی متاع وضع اولنه‌جق ظرفه وضع اتدی (اوعی الشیٔ فی قلبه درکرفت چیزرا در دلش) نسنه‌یی قلبنده طوتدی یعنی حفظ وازبر اتدی ٭ ف (اوفی له بالعهد وفاداشت از بهر اوزنهار را) آنك ایچون عهده وفا اتدی (اوفی علیه دیده ورشد بروی) مطلع اولدی اکا مثلا بر یوکسك یره چیقوب التنده اولان نسنه‌یی کورسه بو عبارتی

اندرو صیت ونصیحت کردن (خاقانی) مرا طبیب دل اندر زکونهٔ کرد ستکزین سواد بترس از حوادث سودا وفی التاج الایصاء اندرز کردن وروزنی اندرز کردن وفرمودن دیدی (منه) مطولاتده اشرف علیه ایله تفسیر ومصادر زوزنی ده الایفاء بالاشدن ایله ترجمه اولندیغی بو معنایی مؤید در (منه)

تکلم ایدرلر ودخی اوفی حقه دیرلر حقنی تمام اویردی معناسنه قال اکثم بن صفی (الوفاء من الله بمکان) یعنی وفانك حضرت الله عندنده وقع ومنزلتی واردر وفانك مدحی حقنده ضرب اولنور مثلدر ٭ ك (اوکی السقاء ببست سر مشك) طولومك آغزینی باغلادی واول باغه وکاء دیرلر وفی المثل یداك اوکتا وفوك نفخ بر کمسنه دریا جزیره لرندن بر جزیره‌یه دوشدی ودریادن عبور ملاحظه‌سیله بر طلومی اوفوروب آغزینی باغلادی لکن محکم ایده‌مدی وبیلنه باغلیوب کندویی دریایه القا اتدی طولومك ریحی چیقوب مزبور غرق اوله‌جق وقتده بر کمسنه‌دن استغاثه ایتدکده اول کمسنه بو مثلی ایراد اتدی اول کمسنه حقنده ضرب اولور که کندونك هلاکنه مؤدی اوله‌جق ایش ایشلیه وفلان وکاء دیرلر بخیل معناسنه وفلان کمسنه‌دن بر شیٔ طلب ایتدم ویرمدی دیه‌جك یرده سألته فاوکأ علی دیرلر بخیل معناسنه واوك علی فبك سکوت ایله امر مقامنده ذکر اولنور وفی الحدیث انه کان یوکی بین الصفا والمروة بیهقی ومصنف دیدیلر که یوکی لفظندن مراد صفا ومروه میانی سعی ایله طولدورور ایدی سقایه طولدردقلری کبی یاخود صفا ومروه میانده سکوت ایدر ایدی کویا آغزینه وکاء وضع اتدی ٭ ل (اولاه احساناً دادش نیکویی) اکا احسان ویردی ودخی اولیته ایاه دیرلر آنی اکا قریب اتدم معناسنه ادنیته کبی ٭ م (اومی الیه اشارت کرد بوی) اکا اشارت اتدی ٭ ن (اونی دابته سست کرد ستورش را) دابه‌سنی ضعیف اتدی که یوردی تعبیر اولنور واول دابه‌یه وانیه دیرلر ٭ ﻫ (اوهاه سست کردانید اورا) آنی ضعیف ایتدی ووهی ییرتلق وییرلمق ایله ترجمه اولنمشیدی اکا مراجعت ایده‌لر

﴿ المعتل العین واللام ﴾

٭ آ (آواه درپناه خود کردش) کندو حمایه‌سنده اتدی تقول اللهم آونی الی ظل کرمك وعفوك وفی المثل آوی الی رکن بلا قواعد چوق سوزلی والندن ایش کلمز کمسنه‌یه التجا ایدن کمسنه حقنده ضرب اولنور وتقول وجدنی یتیما فآوی واشهرنی وانا اخمل من آوی ٭ ت (اتوی المال هلاك کرد خواسته‌را) مالی هلاك اتدی ٭ ث (اثوی بالمکان مقیم شد درجای) مکانده مقیم اولدی ومتعدی دخی استعمال اولنور اقامت ایتدردی معناسنه وبر کمسنه‌یه نزول اتسه‌لر اکا ابو مثوی وام مثوی دیرلر وثوی ضیف معناسنه‌در ٭ د (ادواه سخت بیمار کردش) زیاده خسته اتدی انی ٭ ن (اذوی البقل بژمرده کرد کیاه را) اونی صولدوردی ٭ ر (ارواه من الماء سیر کردش از آب) انی صودن طویوردی ٭ ش (اشوی الصید جای کشتن خطا کرد شکار را) شکارك هلاك اوله‌جق موضعنی خطا ایتدی که اوله‌جك یرینه ورمدی تعبیر اولنور (وهو الشوی دست وپای شکار) شکارك رمی اولندقده هلاك اولمیه‌جق موضعی ایکی الی وایکی ایاغیدر واشوی اللحم لنفسه دیرلر کندو ایچون اتی پریان اتسه واشویت اصحابی دیرلر اصحابنه پریان اطعام اتسه ودخی اشوی من عشائه دیرلر اخشام

وقتی اکل ایتدیکی طعامدن بقیهٔ یسیره ابقا اتسه شوی شیٔ حقیر معناسنه‌در وشویة هلاك اولان قومك بقیه‌سنه دیرلر «ض اضوی دابته نزار کرد ستورش را) دابه‌سنی ضعیف و آریق اتدی ودخی اضوت المرأة دیرلر خاتون ضعیف ولد طوغورسه «غ (اغواه کراه کردش) انی یولدن آزدردی «ق (اقوی المسافر بی توشه ماند راه رو) مسافر آزیقسز قالدی که زخیره‌سی دوکندی تعبیر اولندی (اقوت الدار خراب شد سرای) سرای خراب اولدی وبعض نسخه‌ده خالی شد واقع اولدی یعنی سرای اهلندن خالی اولدی کتب معتبره‌یه موافق اولان بو معنادر (اقوی الشاعر اقوی کرد شاعر در شعر) شاعر شعرنده اقوی اتدی اقوی اندن عبارتدر که شاعر شعرینك حرف رویلرینك حرکتنی مختلف ایراد ایلیه قافیه‌نك بری مفتوح بری مکسور اولمق کبی ودخی اقوی بیابانه داخل اولدی معناسنه «ل الوی به بر بودش) قاپدی آنی وفی المثل الوی به العقاب من حیث المضرب طارت به العنقا مثلنه موافق‌در یعنی برکسنه غیبت بعیده ایله غائب اولسه ضرب اولنور ودخی (الوت الناقة بذنبها) دیرلر قویروغنی تحریك ایلسه ودخی الوی بیده دیرلر الی ایله اشارت اتسه وفی المثل (لتجدنه الوی بعید المستمر) الوی خصمنه زیاده لجوج اولان کسنه‌در ومستمر انقیاد معناسنه‌در یعنی اول کسنه‌یی شو وجهله بولورسن که خصمندن آیرلمز وهیچ برفرد آکا قادر وغالب اولمز لجوج وغدار اولان کسنه حقنده ضرب اولنور ودخی الوی الامیر له لواء دیرلر امیر برکسنه‌یه بیراق عقد ایلسه ودخی الوی بهم الدهر دهر انلری تعجیز اتدی معناسنه‌در «ه (اهوی الله المؤتفکة نکونسار کرد خدا دهها قوم لوطرا) حضرت الله تعالی لوط قومنك قریه‌لرینی باشی اشاغی ایتدی که ترس چویردی تعبیر اولنور قال الله والمؤتفکة اهوی (اهوی بیده الی الشیٔ دست فراز کرد بچیز برای کرفتن) اخذ ایتمکیچون الینی برنسنه‌یه اوزاتدی ودخی اهوی بالشیٔ دیرلر برنسنه‌یه اشارت اتسه

المعتل العین واللام

وکلاهمایاء (احیاه الله زنده کردانیدش خدا) حضرت الله اکا حیات ویردی که دیری اتدی (احیی الرجل الموات عمارت کرد مرد زمین مرده را) خراب اولمش ارضی رجل معمور اتدی (احیی اللیلة زنده داشت شب را) کیجه‌یی احیا اتدی یعنی صباحه دك اویومدی ودخی احیی القوم دیرلر حیا یعنی خصبده اولسه‌لر ودخی برقومك مواشیسنك احوالی نظام اوزره اولسه احیی القوم واکر کندولرك احوالی منتظم اولسه حیی القوم دیرلر وناقه‌نك ولدی حیوتده اولسه احیت الناقة دیرلر وولدی اکثریا هلاك اولمین ناقه‌یه محیی دیرلر ومحیة دیرلر ودخی احییت النار دیرلر آتشی اوفوردم یانسون ایچون

معناسنه وفی المثل احیی من ضب که طویل الدماء اولدیغی بوندن اقدم بیان اولندی «ع اعیاه المشی مانده کرد اورا رفتن) یوریمك انی یورولتدی (اعیاه الامر عاجز کردش کار) ایش آنی عاجز اتدی (اعیی علیه الشیٔ بسته شد بروی چیز) نسنه اکا باغلندی یعنی تحصیلنه قادر اولمدی (وداء عیاء درد بی درمان) علاجی اولمیان علت که طبیبلر آنك علاجندن عاجز اوله‌لر وفی المثل عیی بالاسناف سناف دوه‌نك کوکسنه باغلادقلری قولان‌در برکسنه سنافی دوه‌نك کوکسنه باغلامق خصوصنده حیران اولوب بومثلی ایراد اتدیلر ایشنده متحیر اولان کسنه حقنده ضرب اولنور وصلی الله علی محمد وآله اجمعین

باب فعل یفعل تفعیلا وتفعلة

* ا (ابراه بیزار کردش) آنك ذمتنی بری اتدی اساسده دیدی که ابرأت الرجل دیرلر اوزرمده اولان حقمدن بری ایتدم وبرأته آنك بری اولدیغنی تصحیح ایتدم معناسنه‌در کویا ذمتی بری اولدیغنی تصدیق ایتدی (جراه علیه دیرلر کردش بروی) آنی فلان نسنه اوزرینه تشجیع ایتدی یعنی جرأت ویردی وفی المثل اجرأ من قسورة واجرأ من ذی لبد واجرأ من اسامة که مراد اسددر (جزاه لخت لخت کرد اورا) آنی پاره پاره وجزء جزء ایلدی واول نسنه‌یه مجزء دیرلر مبعض معناسنه (جلاء الابل عن الماء باز داشت شتران را از آب) دوه‌لری صودن کیرو دوندردی (جاریة مخباة کنیزك پرده کی) مستوره اولان جاریه خبأ اول ایکی یا اوچ دیرکلی چادردر که دوه یاقویون یوکندن یاپیلمش اوله واکر اوچ دیرکدن زیاده اولسه اکا بیت تسمیه ایدرلر کویا اول جاریه خباده محبوس اولمغله مخبأ دیرلر صکره هر مستوره جاریه‌ده استعمال اولندی (خطأه بخطا نسبت کرد اورا) آنی خطایه نسبت ایتدی فلان کسنه شو کلامده خطا ایتدی دیمك کبی (عبا الجیش آماده کرد لشکررا) عسکری مهیا وحاضر ایتدی وتعبئة تهیئة معناسنه‌در عبأت الطیب دیرلر یاپوب مهیا اتسه (لجأه الی بیع الدار بیچاره کرد اورا بفروختن خانه) انی خانه‌سنی بیع ایتمکه مضطر ایتدی یعنی انی شول مرتبه تضییق ایتدی که بالآخره خانه‌سنی فروخت ایتدردی تلجئه‌دن مأخوذدر اکراه معناسنه یقال لجئه ای احوجته واضطررته ودخی الجأماله تلجئة دیرلر مالنی وارثلرینك بعضنه ویروب بعضنه ویرمسه مطرزی دیدی که کویا مالنی وارثنك بعضنه تصدق ایدر مع هذا وارثیدر (نبأه الامر بالامر آکاه کردش بکار) ایشی اکا اخبار واعلام ایتدی (نشیٔ فی الحلیة پرورده شد در پیرایه) زیب وزیورده پرورده اولدی ناز ونعیم ایله بویودی دیدکلری کبی نشأت فی بلد کذا دیرلر بن فلان شهرده رتبهٔ شبابه بالغ اولدم معناسنه قال الله تعالی (أومن ینشیٔ فی الحلیة علی قراءة لحم مهرا کوشت نیك پخته) زیاده بشمشرات (وهراه الطابخ آشجی اتی مهرا بیشردی معناسنه‌در

مصنف مستقصی‌ده عمل مذکوری دغه نام حماقت ایله معروف برخاتونه نسبت ایتدی ودیدی که دغه‌نك برطفلی وار ایدی اکثر اوقاتده طفل اویومز ایدی برکون طفلك باشنده ترکیده بیقلدق تعبیر اولنان موضعی کوروب بچاق ایله یاروب چیقاردی نه ایچون ایتدك دیدکلرنده باشنده اولان جراحتی اخراج ایتدم شمدی راحت ایله اویور دیدی (منه)

ده (ادبه فرهنك آموخت اورا) اكا ادب اوكرتدی كه تأديب ايتدی تعبير اولنور (البهم كرد
كرد ايشان را) انلری جمع ايتدی مطولاتدن مستفاد اولان بودركه الب جمع وتألب
تجمع معناسنه والبوا عليه فلان كمسنه‌نك اوزرينه غيری كمسنه‌لری تحريض ايتديلر
معناسنه اوله پس البهم انلری بر كمسنه‌نك اوزرينه ييغناق واوشونتی ايتدردی معناسنه اولور
وفی الاساس صاروا عليه البا واحدا ای اجتمعوا علی عداوته (انبه سرزنش كرد
اورا) انی لوم ايتدی يقال كم انبوه وادبوه وعوتب فيه امه وابوه مصنف نوابغده
ديدی كه من لم يقومه التأنيب لم يقومه التأديب (تربه خاك آلود كرد اورا)
آنی طوپراق ايله آلوده اتدی وترب الكتاب ديرلر مكتوب اوزرينه طوپراق
سپسه (تربه نيك سرزنش كردش) زياده لوم ايتدی آنی قال **بيت** فعفوت عنهم
عفو غير مترب ٭ وتركتهم بعقاب يوم سرمد ٭ اصمعی ديدی كه ترب عليه وعرب
عليه ايشلدوكی ايشی يوزينه قارشو تقبيح اتدی معناسنه‌در (ثقب الدر سوراخ
كرد مرواريدرا) انجويی دلدی ودخی ثقب النار ديرلر آتشی علولندرسه (جربه
بيازمود اورا) آنی تجربه اتدی كه صينادی تعبير اولنور وفی المثل جربی تقليه يعنی
آنی تجربه ايله كه يرامزلغی معلومك اولدقده البته اكا بغض ايدرسن من حيث
المضرب اخبر تقله مثلنه موافقدر (جلب علی فرسه بانك زد براسبش) صيحه ووردی
آيينه رهان آتلرندن برينه صاحبی بر غيری كمسنه‌يی اركاب ايدوب آتلر غايته
قريب اولدقده مزبور آتك صاحبی بر موضعده طوروب آيينه صيحهٔ صاعقه‌مثال
ايدركه سائرلره سبقت ايليه رهانده اجرا اولنان خدعه‌لردن بری بودر (جنبه
الشر دور كرد ازوی بدی را) شری آندن بعيد ودفع اتدی (حربه بخشم آورد اورا)
آنی غضبه كتوردی ودخی حرب السنان ديرلر مزراقی كسكين اتدی معناسنه
ذربه كبی (حصب المسجد سنك ريزه كسترانيد مسجدرا) مسجده چاقل طاشی
دوشه‌دی ومناده جره جمع اولان موضعه محصب ديرلر (خربه ويران كرد اورا)
آنی خراب اتدی وهو الخراب ويران معروفدر (خضب البنان رنك داد انكشتان را)
پارمقلری بويادی خضب دخی بو معنايه‌در بيهقی ديدی كه تشديد مبالغه ايچون
ياخود خضاب اتمك ميان خلقده شايع وفاش اولديغنه مبنيدر (دربه خو كردانيد
اورا) اكا معتاد اتدی ٧ آنی كه اوكرتدی تعبير اولنور دربت البازی علی الصيد ديرلر
شاهينه شكار آلمق تعليم اتسه ضريئه معناسنه ورجل مدرب ومدرب ای مجرب ومجرب
(ذربه تيز كرد اورا) آنی كسكين اتدی حدد وحرب معناسنه واول نسنه‌يه ذرب
ومذرب ديرلر بعضيلر ديديلر كه تدريب سيف وسنان مثللو شيلری زهر ايله صيوارمق

(معناسنه‌در

٧ وفی المثل التجارب
ليست لها والمرأ منها
فی زيارة حضرت عمر
رضی الله عنه ديدی كه
غلام اون درت
ياشنده بالغ اولوب
يكرمی ياشنده تمامی
تمام اولور عقل كامل
اولور يكرمی ياشنده
لكن تجارب ايچون
حد معين وغايت
ونهايت يوقدر (منه)
٧ دربه‌دن مأخوذدر
عادت وخوی معنا-
سنه ودرب به اكا
معتاد اولدی معناسنه
(منه).
٧ وفی المثل درب اليهم
بالرم رم آندن عبا-
رتدركه مواشی اغز
ايله اغاجلرك باشندن
ورق اخذ ايليه
يعنی مواشی بی رعيه
معتاد ايله بر كمسنه‌يه
اولاديكی تربيه ايله
مؤدب اولسون
ديه‌جك يرده ضرب
اولنور (منه)

معناسنه‌در زيرا ذراب سم ديمكدر وذرب اللسان حديد اللسان كبيدر (ذهب المنطقة
زراندود كرد كمربندرا) قوشاغه آلتون يالدز اتدی واول قوشاغه مذهب ومذهب
ديرلر ومذاهب آلتون ايله تزيين اولنمش پرده‌لردر (رتب الاشياء ازپی يكديكر كرد
چيزهارا) نسنه‌لری بری برينك اردنجه اتدی يعنی هر نسنه‌يی كندو مرتبه‌سنه وضع
اتدی كه ترتيب اتدی تعبير اولنور ورتب الطلايع فی المراقب كما رتب الاشياء فی المراتب
(رجب الشجر ستون نهاد بروی تا نشكند از بسياری بار) ميوه اغاجنه درك قودی
ميوه‌سی چوق اولمغله قيرلمسون ايچون ودخی رجبه ديرلر تعظيم اتدی معناسنه
(رحب به مرحبا كفت اورا) اكا مرحبا ديو دعا اتدی (رغبه فی الشیء برغبت آوردش
درچيز) آنی رغبته كتوردی نسنه‌ده يعنی نسنه‌يه ترغيب اتدی (ركب السنان فی الرمح
استوار كرد آهن نيزه درنيزه) مزراق دمورينی مزراقه محكم كچوردی تركيب بر شيئی
برينه يرلشدرمكدن عبارتدر واول شيئه مركب وتركيب دخی ديرلر ودخی مركب
اصل معناسنه كلور تقول هو كريم المركب ای كريم اصله فی قومه وفارس مركب
ديرلر اول كمسنه‌يه كه آخر كمسنه اكا عارية برآت ويرر شووجه اوزره كه آنكله
غزايه كيدوب اصابت اتديكی غنيمتك بعضی كندو آله وبعضی آت صاحبنه ويره
(رهبه تبرسانيد اورا) آنی قورقوتدی وفی المثل (رهباك خير من رغباك) رالرك فتحه‌لريله
وضمه‌لريله دخی روايت اولندی ميدانی ديدی كه ضمه فتحه‌دن اولیدر زيرا فتحه
اولدقده ممدود اولور رغبی ورغباء نعمی ونعماء وبؤسی وبأساء ديرلر يعنی آنك
سندن خوف اتمسی سكا محبت اتمه‌سندن خيردر بعضيلر ديديلر كه سكا سندن
خوفلرندن ويرمه‌لری سنك آنلره رغبت اتدككدن ويرمه‌لرندن خيردر رهبوت
خير من رحموت مثلی دخی بو معنايه قريبدر (سرب الخيل كله كله فرستاد لشكررا)
عسكری بولوك بولوك كوندردی ودخی سرب القربة ديرلر قربه‌نك تيكش يرلری
ايصلانسن ايچون صوطولدورسه (شذب النخلة خشاده كرد درخت خرمارا) خرما
آغاجنك زائد اولان شاخلرين كسدی واول شاخلره شذب ديرلر (شرب فی ماله
تصرف كرد درخواسته او چنانكه خواست) آنك مالنده كندو مالی كبی تصرف
اتدی مرادی اوزره ودخی شرب القربة ديرلر جديد قربه‌نك رايحه‌سی كوزل
اولسون ايچون ايچنه صو وطوپراق قودی معناسنه (صلب القوم بردار كرد مردمانرا)
قومی دار اغاجنه آصدی قال سبحانه حكاية عن فرعون ولاصلبنكم مخفی اولميه كه
صلب دخی آصدی معناسنه‌در پس تشديد مفعولده تكثير ايچون اولور وصلب
اولنان كمسنه‌يه مصلوب وصليب ديرلر وصالب حمای حاره‌يه اطلاق اولنور نافض

طلايع ديده بان :
مراقب جمع مراقب كه
جای نشستن اوبر
فراز كوه (منه)

خشاده علی وزن
قتاده نسخهٔ وفايی‌ده
باغ دبستان خس
وخاشكدن پاك اتمكدر
ديدی ومؤيد الفضلاده
خشاده تصحيح ايدوب
آغاجك زائد اولان
بوداقلرين قطع ايله
تفسير ايتدی وكتب
عربيه‌ده موافق
اولان بو معنادر
(منه)

مقابلی در وفی المثل صالبی اشد من نافضك بنم دردم سنك دردكدن چوقدر دیه جك
یرده ضرب اولنور ودخی صلب الشیٔ دیرلر برنسنه یی پك وقاتی اتدی معناسنه
(ضرب القوم بهم آورد مردمان را) قومك میاننی افساد اتدی كه بری برینه دوشردی
تعبیر اولنور (ضهب اللحم نیك بریان نكرد كوشت بریانی را) بریان اتی پك پشورمدی
(عذبه عذب كردش) اكا عذاب اتدی والعذاب العقوبة والعذبة القذی وفی المثل
(عذاب رعف به الدهر علیه كردش روزكار) آنی شر شمر ایله استقبال اتدی دیه جك یرده
ضرب اولنور (عرب الفارسیة تازی كردانید فارسی را) لفظ فارسی یی عربی ایتدی یعنی
عرب استعمال ایتدیكی كبی استعمال ایتدی وسائر لغتی دخی بو وجه اوزره استعمال
اتمكه تعریب دیرلر ودخی عرب علیه فعله دیرلر تقبیح اتدی معناسنه وعرب منطقه
دیرلر كلامنی پاك وتنقیح ایدوب تكلم اتسه وعربت عنه دیرلر آندن برسوز روایت
اتدم معناسنه وعرب الزرع اكینی بیجدی دیمكدر (عصب رأسه بربست سرش را
بعصابه) باشنی بز پاره سی ایله باغلادی (عقبه ازپی او داشت) آنك اردنجه طوتدی یعنی
اردنجه كوندردی بیهقی تعقیب لفظنی شو وجهله تفسیر اتدی كه ترجمه سی بودر تعقیب
عجله واروب كلمك وغازی ادادنصكره دعا ایچون اوتورمق وبرسنه ده ایكی كره
غزایه كتمك وبركسنه نك حكمنی فسخ اتمك (غرب بمغرب رفت) مغرب طرفنه
كتدی ودخی غربه تبعید اتدی وغرب بعید اولدی معناسنه لازم ومتعدی استعمال
اولنور وغربه عن البلد آنی شهردن سوردی معناسنه بو معنادن مأخوذدر وعرب
هل من مغربة خبر دیرلر برغیری شهردن كلمش خبر وارمی معناسنه (غلبه علیه
چره كردش بروی) آنی فلان شیئه غالب اتدی چوق غلبه ایدن كمسنه یه غلاب
وبرقاچ كره مغلوب اولان كمسنه یه كذلك اقرانی اوزرینه غالب در دیو حكم اولنان
شاعره مغلب دیرلركه اضداددندر پس شاعر مغلب عبارتی مدح وذمه محتملدر
وفی المثل غلبتهم انی خلقت نشةً یعنی بن آنلره غالب اولدوم زیرا بنم خلقتم
آنك اوزرینه دركه برشیئه تعلق اتدكده زیاده تعلق ایدرم زیاده ابرام والحاح
ایدوب مقصودینه نائل اولان كمسنه حقنده ضرب اولنور (قربه نزدیك كرداورا)
آنی قریب اتدی (قرب قربانا قربان كرد) قربان اتدی قربان اصلنده حضرت الله ه تقرب
قصدی ایله اتدكلری عمل در ودخی پادشاهك مقربی اولان كمسنه یه قربان دیرلر
یقال فلان من قربان الملك وبعدانه ودخی قرب الفرس دیرلر آت سكرتدكده ایكی
اللرین معا قالدروب معا وضع ایلدی معناسنه واول آت كه زیاده كریم اولمغله
صاحبنه قریب موضعده ربط اولنوب آب وعلف ویره لر اكا مقرب دیرلر

وفی الحدیث عربوا علیه ای ردوا علیه بالانكار (منه)

وفی المثل عصب عصب السلمة سلمه یراغاجدركه قطع مراد ایتدكده یوداقلرین بری برینه باغلیوب صكره قطع ایدرلر زیرا بغله مسلر جانبه یقین وارلمز بچلدن خواه وناخواه یرنسنه آل دیه جك یرده ضرب اولنور (منه)

وفی الحدیث كان یعقب قوما فی كل عام یعنی برجماعتی بریردن برسنه قالدیروب یرلرینه غیری جماعت كوندررایدی (منه)

همزة وزننده اول كمسنه دركه تعلق ایتدكده شدت ایله یاپشوب الندن صالمیه (منه)

ودخی حیا وقرب دیرلر حیاك الله وقرب دارك دیو دعا اتدی معناسنه یقال دخلت
علی فلان فاهل ورحب وحی وقرب وقراب قاف ك ضمیله قریب وكسریله اول ظرفدركه
مسافر اولان كمسنه اكا مهمات سفریه سنی وضع ایدر وفی المثل الفرار بقراب اكیس
جابر بن عمرو المازنی عایف وقایف ایدی بركون یولده كیدركن ایكی آدم ایزی
كوروب دیدی كه بو ایزلرك صاحبلری شدید ومضر كمسنه لردر وبو مثلی ایراد ایدوب
كچدی كتدی میدانی دیدی كه الفرار ذوالفرار تقدیرنده در یعنی قلینجی الدن
چیقاروب قرابی طورر ایكن فرار ایدن كمسنه قلینجنی وقرابنی الدن چیقاران
كمسنه دن زیركدر ضرر اصابت اتمك احتمالی اولان شیدن تعجیل فرار لازمدر
دیه جك یرده ضرب اولنور (قضب الكرم ببرید شاخهای افزون رزرا) آصمه نك
زائد شاخلرین كسدی كه آصمه یی بوطادی تعبیر اولنور وقطع اولنان شاخلره
قضابه دیرلر (وشعر متضب موی مرغول شده) قویرجق صاچ وقضبت شعرها
دیرلر خاتون صاچنی قویرجق ایتدی معناسنه (قطب مابین عینیه فراهم آوردمیان
دوچشمش) ایكی كوزینك میاننی جمع ایتدی كه بوزینی اكدی تعبیر اولنور كه تعبس
دن كنایه در (قلب الشیٔ بكردانید چیزرا) نسنه یی چوردی وقلب السلعة دیرلر
قماشی بصیرت ایله تفتیش ایدوب درون وبیرونه نظر اتسه وقلب الامر ظهراً
البطن مثلی بو معنادن مأخوذدر ظهراً امردن بدل ولبطن ده اولان لام علی معناسنه در
ضرب ظهرا لامر علی بطنه قوه سنده حاصلی امرك طشره سنی ایچروسنه چویردی
كركی كبی مطلع اولمق ایچون وفی مثل آخر قلب له ظهر المجن اول كمسنه حقنده
ضرب اولنور كه بركمسنه یه محبت ورعایت اوزره ایكن عهدندن رجوع ایلیه (كذبه كذابا
دروغ زن داشت اورا) انی یالانجی طوتدی یعنی یالانجسین دیدی صاحب تاج دیدی كه
كذبه تكذیبا وكذابا دیرلر اكا كذبت دیدی معناسنه كذلك فلان كمسنه یالان سویلدی
دیو خبر ویرسه كذبه دیرلر وثعلب اكذبه وكذبه برمعنایه در دیدكدنصكره دیدی كه
كاهی اكذبه اكذبنی بیان ایتدی وكاهی كذبه حمل ایتدی یعنی یالان سویلتدی معناسنه
كلور وكاهی آنی كاذب بولدم معناسنه دخی كلور دیدی ودخی حمل ثم كذب دیرلر
اول حمله ایدوب صكره قورقدی معناسنه وكذب لبن الناقة دیرلر سودی چكیلدی
قالمدی معناسنه وكذبتك عینك دیرلر سكا اصلی اولمیان نسنه كوستردی معناسنه
وما كذب ان فعل كذا دیرلر هیچ توقف اتمیوب شویله ایشلدی دیه جك یرده (كذب
بالامر بدروغ داشت كاررا) ایشی تصدیق اتمدی كه اینانمدی تعبیر اولنور وفی الاساس
كذب نفسه وكذبت نفسه دیرلر امانی بعیده ایله نفسنی اكا تحدیث ایدوب وسعنده

باشنی اشاغی چویرمك وایچنی طشره كتورمك كبی (منه)

اولمیان شیئی اکالقالیتسه لهذانفسه کذوب تسمیه ایتدیلر وبو معنایه اکذب النفس اذا حدثتها مثلی مناسبدر یعنی نفسکه سن مقصودیکه ظفر بوله‌جقسن دیو تحدیث ایتمه‌که مقصوده واصل اولمق ایچون سعیکه مانع اولور بشاردن سؤال ایتدیلر که عرب اشعارندن زیاده اشعر ومعنی‌دار شعر نه‌در دیدی‌که بربیتی جمله شعره ترجیح مشکلدر لکن لبیدك شو قولی بغایت کوزل وواقع اولمشدر بیت واکذب النفس اذا حدثتها ان صدق النفس یزری بالامل * (صائد مکلب شکار کننده آموزاننده مرغان را وسکان را) آوجی آو آولمق اوکره‌دیجی قوشلره وکلبلره بیهقی دیدی‌که مکبل دخی بو معنایه مکلبدن منقولدر (لحب اللحم پاره پاره کرد کوشت را) آنی پاره پاره ایتدی (لقبه بکذا لقب نهاد اورا بفلان چیز) فلان نسنه ایله القاب وضع ایتدی وهو اللقب معروفدر القاب ج وتقول الجار احق بصقبه والمرأ احق بلقبه (نقبوا فی البلاد بکشتند در شهرها) شهرلرده کزوب طولاشدیلر (نقب عنه نیك پرسید ازوی) زیاده سؤال وتجسس ایتدی اندن نقر معناسنه وکلب نقیب دیرلر کلبك سسی چقمسون ایچون بوغازینی نقب ایلسه‌لرکه لئیملر کلبك آوازینی استماع ایدوب ضیف نزول ایدر دیو خوفلرندن ایدرلر (هدب الثوب ریشه کرد جامه را) جامه‌یه صاچاق ایتدی (هذبه پاکیزه کرد اورا) آنی پاك ایتدی نقاه کبی هذب الفرس والطیر دیرلر ات سکرتمکده وقوش اوچماقده سرعت ایتدی معناسنه (هلب الفرس موی دنبال اسب بر کند) آتك قویروغنك قیللرینی قوپاردی اهلب اول اتدرکه قویروغنك قیللری چوق اوله (بکته خاموش کرد اورا) انی اسکات ایتدی یعنی اکا سرزنش ولوم ایتدکده آنی الزام ایدوب بالضروره غالب اولدی وانی اسکات ایتدی (ثبته استوار کرد اورا) انی محکم ایتدی وفی المثل بیت اثبت فی الدار من الجدار * کأنه فی الدار رب الدار * اطفل من لیل علی نهار (سمت العاطس وشمته پاسخ داد عطسه زننده را) آغسیران کمسنه‌یه جواب ویردی یعنی یرحمك الله دیو جواب ویردی (صمته خاموش کرد اورا) آنی اسکات ایتدی وصمت معناسنه لازم دخی استعمال اولنور (نبت الشجر بنشاند درخت) آغاجی غرس ایتدی ودخی نبت الصبی دیرلر تربیت ایتدی معناسنه (نکت فی کلامه نکته آورد در سخنش) کلامنده نکته ایراد ایتدی وهی النکتة معروفدر * ث (ارث النار بیفروخت آتش را) اتشی علولندردی وقاو وسرقین کبی آتش یاقه‌جق شیئه ارثه دیرلر ودخی ارث بین القوم دیرلر مابینلرنده فساد احداث اتدی معناسنه (انث الاسم مؤنث کرد اسم را) اسمی مؤنث اتدی‌که تذکیر مقابلیدر وبرکمسنه امرنده سهولت ایدوب تشدید اتمسه انث فی امره تأنیثا دیرلر (شئ مثلث چیزسه کوشه) اوچ کوشه‌لی نسنه وثلث الشئ دیرلر شئ

وفی المثل صفبان نوب لقب هرانعا میدانی دیدی‌که هرانع هرنوعك جمعیدرکه هرنوع قله کبیره یعنی بیوك بت معناسنه‌در وصئبان صؤابك جمعیدرکه صؤاب بیض القمله معناسنه درکه ترکیده بث سرکه‌سی دیرلر وصاحب عباب لیث‌دن روایت ایتدی‌که هرنوع قله ضخمة کذلك ابن درید قله کبیره‌در دیدی قال فی رأسه هرانع کالجعلان وابن اعرابی هرنع هرنوع قله کبیر وصغیره‌در دیدی مثل مذکور اول کمسنه حقنده ضرب اولنورکه سیء الحال وفلاك زده اولدیغی معلوم ایکن دولت وبخت آورلك ادعا ایلیه (منه) شین معجمه ایله انصح وحدیث شریفه موافقدرکه شمتوا فی الطعام یعنی طعامدن فارغ اولدقده طعام صاحبنه برکت ایله دعا ایتمك (منه)

اوچ کوشه‌لی اتدی واوچده برینی اخذ وایکی جزؤنی طرح اتدی معناسنه جوهری دیدی‌که ناقه‌نك اوچ ممه‌سنی باغلاسه ثلث بناقته وایکی ممه‌سنی باغلسه شطر بناقته وبر ممه‌سنی باغلسه خلف بناقته وجمله ممه‌لرینی باغلسه جمع بناقته واکمش دیرلر صاحب تاج دیدی‌که حدیثده واقع اولدی‌که شر الناس مثلث یعنی الساعی بأخیه مهلك ثلثة نفسه واخاه وامامه (شعث المسواك ژولیده کرد سر مسواك را) مسواکك باشنی پریشان اتدی شعث اصلنده صاچی براز زمان طاره‌مماقدن ناشی قارش موریش اولمقدن عبارتدر رجل اشعث وامرأة شعثاء دیرلر ویره قاقدقلری قازغه اشعث دیدکلری باشی پریشان اولدیغی ایچوندر یقال لم الله شعثکم وجمع شعبکم (غرثه کرسنه کرد اورا) آنی آجیقدردی جوعه معناسنه غرثان آج معناسنه‌در وفی المثل غرثان فاربکواله روایت اولندی‌که ابن لسان الحمره سفردن عودت واهلنه واصل اولدقده ولد ذکر ایله تبشیر اتدیلر ویانه کتوردیلر ابن لسان اول وقتده آج وصوسز ایدی دیدی‌که والله بیلم که بن بو ولدی اکل می ایده‌یم یا شرب می ایده‌یم خاتونی مثل مذکوری ایراد اتدی یعنی آجدرانك ایچون بولاج یاپیك چون بولامجی اکل ایدوب اوزرینه صو ایچدی کیف الطلا وامه دیوب ولدك ووالده‌سنك حاللرینی سؤال اتدی برمهم اولان ایشی اتمام وبرغیری ایشه شروع ایدن کمسنه حقنده ضرب اولنور مصنف ظرافت ایله مقصودینه نائل اولان کمسنه حقنده ضرب اولنور دیدی (لبثه بدرنك کردن داشت اورا) آنی توقف اتدردی‌که اکلندردی تعبیر اولنور وفی المثل لبث قلیلا یلحق الحلایب اصمعی دیدی‌که حلایب عمی اوغللرندن اولان اعوان وانصاردر مصنف دیدی‌که اردنجه انصاری اولان کمسنه ایچون ضرب اولنور وفی مثل آخر لایلبث الغویان الصرمة غوی‌دن مراد ذئبدر یعنی ایکی قورت بری بریله مظاهرت اتسه‌لر آز قیون ودوه‌یی هلاك اتمکده اهمال اتمزلر ایکی یرامز اتحاد اتدکده آنلردن خلاص مشکلدر دیه‌جك یرده ضرب اولنور (نقث الرجل بشتافت مرد) رجل سرعت اتدی * ج (ثبج الکلام مشوش کفت سخن را) سوزی پریشان سویلدی یعنی کرکی کبی بیان اتمدی وثبج کاهل یعنی ایکی یاغرین میانی درصیرته وارنجه واول موضعی کوز اولان کمسنه‌یه اثبج دیرلر ودخی ثبج الراعی بالعصا دیرلر صوباسنی صیرتنه واللرینی آنك اردینه وضع ایلسه (خرجه استاد کرده بیرون کرد اورا) آنی استاد ایدوب طشره چیقاردی‌که بزم اصطلاحمزده شاکردنی باشقه چیقاردی تعبیر اولنور وهو خریجه عنین وزننده مخرج معناسنه‌در آموخته وبرسر آمده اوکره‌نوب باشه چیقان کمسنه (درجه الی کذا اندك اندك در آورد اورا بهمان چیز) آهسته آهسته آنی فلان نسنه‌یه کتوردی ومیان

صرمه اوتوز عدد قویون یا دوه یاخود اوچدن اوته وارنجه قیون (منه)

قومده تمام ایله مشی ایدن کمسنه یه دراج دیرلر وفی الاساس درجه الی هذا الامر ای
عوده بر مرتبه دن بر مرتبه یه ترقی ایدن کمسنه یه تشبیه اولنمشدر (سمحجه بسر دندان
کرفت اورا) آنی دیش اوجیله طوتدی که ایصردی تعبیر اولنور وانی پك قاشیدی
معناسنه دخی کلور (شرج الثوب دوخت جامه را نه محکم) جامه یی محکم دیکمدی قاموس
عبارتندن سکرك دیکدی معناسی منفهم اولور (ضرجه بالدم بیالودش بخون) آنی قان
ایله آلوده اتدی وضرجت الثوب دیرلر قرمزی یه بویاسه که مشبع ومورد میاننده
اوله وضرج انفه بدم دیرلر بورنتی قاناتسه وفی الاساس خیر مایضرج به الصدق
وشر مایضرج به الکذب ای یحسن به الکلام (عرج علیه ایستاد بروی) آنك اوزرینه
مقیم اولدی وعرج علی المنزل دیرلر مطیه سنی انده حبس و کندو اقامت اتسه وعرج
الیه دیرلر میل اتدی معناسنه (فرج عنه الغم دور کرد ازوی اندوه را) آندن غمی بعید
اتدی یعنی غمنی دفع اتدی بعض نسخه ده الکرب واقع اولدی که غم وشدة معناسنه در
(فرج بین اصابعه بکشاد میان انکشتانش) پرمقلرینك اراسنی آچدی (وهو الفرجة
کشادکی) آچیقلق که یاریق تعبیر ایدرلر (مفلج الثنایا کشاده دندانهای پیش) اوك دیشلری
سیرك کمسنه (وهو مهج الوجه آماسیده روی) یوزی شیشك کمسنه ء ح (بحجه شاد کرد اورا)
انی مسرور ایتدی (برح به افکند اورا) انی زحمته القا ایتدی وهی البرحاء رنج زحمت وشدة
والتباریح یقال به برحاء الحمی شدة الاذی وتباریح الشوق ای ترهجه ودخی برح الله عنك
دیرلر شدتی حضرت الله دفع ایلسون دیو دعا مقامنده ونشانه اوق آتان کمسنه یه برحی ام
مرحی دیرلر یعنی اوق هدفدن خطامی ایتدی یوخسه اصابتمی ایتدی خطا ایتدکده
برحی اصابت ایتدکده مرحی دیرلر (بلح الرجل مانده شد مرد) رجل یورولدی اعیا
معناسنه (ترحه اندوهکین کردش) انی محزون ایتدی (دبح فی الرکوع سرفرو کرد در
رکوع) رکوعده باشین اشاغی اکدی اصمعی دیدی که تدبیح اولدر که رکوعده ظهرینی بسط
ایدوب باشنی اشاغی اکه وحدیث شریفده واقع اولدی که انه نهی ان یدبح الرجل
فی الرکوع کما یدبح الحمار بیهقی دیدی که یدبح دال مهمله وذال معجمه ایله روایت اولندی
لکن دال اعرف در دیدی (رجح هذا علی ذاك بچر تانید این را بر آن) بونی آنك اوزرینه
ترجیح ایتدی (رشحه بپرورد اورا) آنی پرورده ایتدی که بسلدی تعبیر اولنور ابو عمرو
دیدی که ترشیح اولدر که طفلك والده سی طفله آز آز سود ویروب اغزینه دوکه تا طفل
کندو ممه یی مصه قادر اولنجه وفلان یرشح للوزارة فلان کمسنه وزارت ایچون بسله نر
معناسنه معنای مذکوردن مأخوذدر اساسده دیدی که ظبیه نك ولدینی ترشیح اتمه سنك
معناسی بودر که ولدنی آز آز مشیه معتاد ایدر هو مرشح للخلافة بو معنادن مأخوذدر

یعنی نه قوی قرمزی
ونه آچیق قرمزی
اوله لهذا زوزنی
التضریج نارنك کردن
دیدی (منه)

فانك ضمیله وفتحیله
غمدن خلاص
معناسنه در وفرج
فانك کسریله کتم سر
اتمین کسنه (منه)

دیدی واول طفله راشح ووالده سنه مرشح دیرلر (رقح ماله باصلاح آورد خواسته
اش را) مالنی صلاحه کتوردی که اوزرینه طوروب کوردی کوزتدی تعبیر اولنور
(ربحته الخمر بی هوش کرد اورا شراب) آنی شراب بیهوش ایتدی وربح علیه دیرلر غشی
علیه معناسنه (سبح الله ولله بپاکی یاد کرد خدا را) حضرت اللهی پاکلك ایله ذکر ایتدی
یعنی نقایصدن منزه اولدوغنه دلالت ایدن کلمه یی تکلم ایتدی (وهو السبوح خدا پاکست)
حضرت الله نقایصدن پاکدر ودخی سبح له دیرلر صلی لله معناسنه وسبحه صلاة یاخود صلاة
نافله معناسنه در (سرحه رها کرد اورا) آنی صالی ویردی سرح الابل دوه لری مرعی یه
صالدی معناسنه در (سرح الشعر شانه کرد موی را)صاچی طرادی اکثر نسخه ده
بو وجه اوزره تفسیر اولندی که اساسده اولان تفسیره موافقدر لکن جوهری وبیهقی
وزوزنی ومجد الدین وسائر اصحاب لغت طارامزدن اول صاچی ارسال ایله تفسیر اتدیلر
ودخی سرح الیه رسولا دیرلر اکا ایلچی ارسال اتدی وسرح الامر دیرلر ایشی
تسهیل اتدی وسرح الشیٔ نسنه یی تزیین ایتدی معناسنه کلور ومقام دعاده سرحك الله
للخیر دیرلر وفقك الله معناسنه (صبحهم بامداد آمد بر ایشان) اوزرلرینه صباح وقتی کلدی
(صبحك الله بخیر بامداد ترا بخیر کناد خدا) حضرت الله سنك صباحکی خیره مقرون
ایتسون وصبح فلان دیرلر اکا صبحك الله دیو دعا اولندی معناسنه ودخی صبحه دیرلر
اکا صبوح ویردی معناسنه غبقه غبوق ویردی معناسنه اولدیغی کبی وفی المثل صبوح
حیان به جوح میدانی دیدی که صبوح صباح وقتی شرب اولنان شرابدر یعنی حیانك
صبوحی شرب ایدن کمسنه یه زحمت ویرر زیرا وقتنده ایچمدی وقتی کلمدین ریاسته
طالب اولان کمسنه حقنده ضرب اولنور ومن کلمات الاکابر من تصدر قبل اوانه
تصدی لهوانه (صرح بالشیٔ هویدا کرد چیز را) نسنه یی اظهار اتدی وتصریح کلام
تعریض مقابلی در (صرح الشراب ویژه کرد شراب را) شرابی صاف اتدی (وهو الصریح
والصراح چیز ویژه) خالص نسنه ودخی صرح انکشف معناسنه لازم استعمال
اولنور کذلك صرح النهار دیرلر سحابی منکشف اولوب شمسی ظاهر اولدی معناسنه
وفی المثل قد صرحت بجلذان امر واضح ایچون ضرب اولنور (طرح بناؤه بر آورد
وطراز کرد دیوارش را) دیوارینی یاپدی واوزاتدی وطرمحه دخی بو معنایه در ودخی
طرح چوق طرح والقا اتدی معناسنه کلور وفی المثل اطرح نهدك وکل جهدك نهد
رفیق رفیقنك طعامی مقداری طعام اخراج اتمك معناسنه در یعنی سن دخی بزم طعامز
مقداری طعام اخراج ووضع ایدوب مرادك اوزره اکل ایله (طفح الحوض برکرد
حوض را تا بلب)حوضی اغزینه دك طولدردی (فتح الابواب کشاد درها را) قپولری

٤ واول سرخوش که
شرب شرابدن تمایل
ایده رك حشی ایده اکا
مرنج دیرلر (منه)
سبح یغفر وایعنی چوق
چوق نماز قیلکه
خلق سکا اعتماد
ایده ونلر کثرة صلاتکه
مغرور اولدقلرنده
نناشی بعده هرنه
کونه خیانت ایدر
ایسك ایله منافق
حقنده ضرب اولنور
(منه)
جلذان طائفه قریب
بر مرعی در که اصلا آنده
تستر ایده جك نسنه
یوقدر (منه)

آچدی وفی المثل اقبح صررك تعلم عجرك نفسكه مراجعت وكندوكی تفتیش ایله تاكه
خیر وشریكه عالم اولهسین دیهجك یرده ضرب اولنور (فرحه شاد كرداورا) انی
مسرو ایتدی افرح كبی (فقح الجرو دیده باز كرد سك بچه) كوپك انیكی كوزینی آچدی (قبح
علیه فعله زشت كردانید بروی كردارش را) آنك عملنی انك اوزرینه قبیح ایتدی یعنی
ایتدكك عمل قبیحدر دیدی یاخود تعییب ایتدی وفی الحدیث لا تقبحوا الوجوه بیهقی دیدی كه
یوزلری قبحه نسبت ایتمك بعضیلر قبح الله وجه فلان دیو بددعا ایتمك معناسنهدر دیدیلر كه
بو وجه اوزره قبحدن مأخوذدر ابعاد معناسنه قال ابن المعتز **بیت** الاقبح الله الضرورة
انها * تكلف اعلی الخلق ادنی الخلایق (كلح وجهه ترش كرد رویش) یوزینی اكشتدی كه
تعبس ایتدی تعبیر اولنور وتعجب مقامنده ما اقبح كلحته دیرلر كه كلحه اغیز واغزك
اطرافیدر (رجل ممدح مرد ستوده نزد هر كس) هر كس عندنده ممدوح اولان كمسنه (ملح
القدر نمك بسیار افكند در دیك) چوملكه چوق طوز قیوب طعامی افساد ایتدی (نقح الكلام
پاكیزه كرد سخن را) كلامی پاك سویلدی یعنی فضولنی طرح ایتدی ونقح العود دیرلر
اغاجی برداخت ایتدی ونقح العظم دیرلر كموكك ایلكنی چیقاردی معناسنه تقول
ما قرض الشعر المنقح الا بالذهن الملقح * خ (ارخ الكتاب تاریخ بنشت نامه را) نامهیه تاریخ
یازدی ورخ توریخا وارخ تاریخا بر معنایهدر كه تاریخ وتوریخ تعریف وقت عملدن
عبارتدر (سبخ الشیء سبك كرد چیز را) نسنهیی خفیف ایتدی سبخ الله عنك الحمی خففها
معناسنه وسبخ عنا الحر خفف معناسنهدر وسبخ القطن دیرلر پنبهیی دوردی معناسنه كه
پنبهیی ندفدنصكره بر قطعه ایدوب غزل ایتدكلری قطعهیه سبیخه دیرلر وتسبیخ نوم
شدید معناسنهدر (شدخ الرؤس بشكافت سرهای بسیار را) چوق باشلر یاردی پس تشدید
مفعولده تكثیر ایچوندر (ضمخه بالمسك آلوده كرد اورا بمشك) انی مسك ایله آلوده ایتدی
وتضمیخ مطلقا رایحهٔ طیبه ایله آلوده ایتمكدن عبارتدر پس لفظ مسك ذكر اولندیغی
بو معنایی اشعار ایچون اولمق ملاحظه اولنور وفی الاساس ضمخه بالطیب (فرخ الطائر
چوزه بر آورد مرغ) قوش یاوری چیقاردی ومن المجاز فرخ الامر دیرلر امر مشتبه
اولدقدنصكره ظاهر ومتبین اولدی معناسنه ودخی افرخ القوم بیضهم دیرلر مستور
اولان سرلری ظاهر اولسه ودخی فرخ شجرهم دیرلر آغاجك كوكندن تازه شومال
چوق چیقسه (مرخه بالدهن آلوده كرد اورا بروغن) یاغ ایله آنی آلوده ایتدی وچوق
یاغلانن كمسنهیه مرخ دیرلر ه‍ د (اكده استوار كرد اورا) انی محكم ایتدی تأكید وتوكید
بر معنایهدر (برد الماء خنك كرد آب را) صویی صوغوتدی (بعده دور كرد اورا) انی بعید
ایتدی (جرده من ثیابه برهنه كرد اورا از جامهاش) جامهلرندن انی صویدی كه

صر صرهنك جمیدر
صره اول بز پارهسیدر كه اكا اقچه
باغلیوب اطرافنی صر یعنی قطع ایدرلر
خیانتدن امین اولسون ایچون عجر عجرهنك
جمیدر عیب معناسنه
(منه)

قال الجوهری
وفی الحدیث لا تسبخی
عنه بدعائك علیه
رسول اكرم علیه
السلام عایشه رضی الله
عنها بر سارقه بددعا
ایتدیكنی استماع ایدوب
دیدی كه یا عایشه اكا
بددعا ایتمكله كناهنی
تخفیف ایله مصنف
اساسده لا تبرد عن
ظالمك ای تخفف عنه
بدعائك علیه دیدكدن
صكره لقوله علیه
السلام لا تسبخی عنه
دیدی (منه)

مصنف اساسده
دیدی كه عربدن استماع
ایتدم كه فلان فرخ
من الفروخ دیرلر
ولد زنا مراد ایدرلر
وفلان فریخ قومه
دیرلر میان قومه
وارمیان قومنده
اكرام صاحبی معناسنه
یعنی قوم اكا زیاده
اكرام ایتدیلر واول
قوش یاورو سنه
تشبیه اولندی كه بر
قومك خانه سنده
اولوب اهل خانه
آنی تربیت ایدرلر
ودخی دیدی كه بو ٣

(چپلاق)

چپلاق ایتدی تعبیر اولنور (جعد الشعر پشك كرد موی را) صاچی قویرجق ایتدی (جرده
كژ كرد اورا) انی اكری ایتدی یعنی طاق كبی مقوس ایتدی (حمد الله سبحانه دوراندر
شد در حمد خدا) حضرت اللهك حمدنده مبالغه ایتدی (خلده الله فی الجنة جاوید كرد
خدای اورا در بهشت) حضرت الله انی جنتده مخلد ایتدی وخلد وخلده قوله طاقدقلری
بیلازك و قولاغه طاقدقلری كوشواره معناسنه اولمغله اخلده دیوب آنك قولنه
بیلازك وقولاغنه منكوش طاقدی معناسنی مراد ایدرلر (ومد الشواء خاكستر آلود كرد
بریان را) بوبانی كول ایله آلوده ایتدی میدانی شوی اخوك حتی اذا انضج مد مثلنده
دیدی كه ترمید بر نسنهیی رماده القا ایتمكدر صاحب وسیط ترمید اولدر كه بریان
كركی بشدكدنصكره رماده القا ایتمكدر دیدكدنصكره مورد مثلی شو وجهله بیان
ایتدی كه مثل مذكور حضرت عمردن مرویدر لكن بعضلر دیدی كه مثل مذكوری
اول تكلم ایدن عبد الله بن عباسدر كه مغیره بن شعبه حضرت علی خلیفه اولدیغی اثناده
حضورلرینه واروب دیدی كه سكا نصیحتم بودر كه معاویهیی كالاول شام حكومتنه
مقرر وعثمان طرفندن نصب اولنان عامللر دخی هر برینی مقامنده ثابت ایله كه سكا
اطاعت وسندن بیعت ایتسونلر بعده یا معزول ایدهسین یا حالی اوزره ترك ایدهسن
حضرت علی جوابنده دیدی كه بو خصوصی بو كیجه ملاحظه وتفكر ایدهیم مغیره
حضورلرندن چیقوب منزلنه كتدی وایرتهسی كون ینه علی السحر حضرت علی
حضورینه واردی دیدی كه یا امیر المؤمنین دونكی كون سكا بر خصوص عرض ایتمش
ایدم بو كیجه ملاحظه ایتدم خطا اولدیغی عندمده ظاهر اولدی مناسب اولان اولدر كه
معاویهیی وعثمان طرفندن منصوب اولان عمالی بلا تأخیر عزل ایدرسین تا كه سكا
مطیع اولان ایله عاصی اولان معلوم اولهسن دخی هر برینه مستحق اولدیغی وجه اوزره
معامله ایدهسن مغیره بو كلامی تكلم ایدوب علی حضورندن طشره چیقدی وابن
عباس ایچرو كیروب دیدی كه یا امیر المؤمنین مغیره حضوریكزه نه ایچون
كلمش ایدی علی دخی ماجرایی حكایت ایتدكده ابن عباس مثل مذكوری ایراد ایتدی
(زهده فی الشیء بی رغبت كرد اورا در چیز) آنی نسنهده رغبتسز ایتدی یعنی نسنهدن آنی
پرهیز ایتدردی (سمد الارض سر كین كرد زمین را) زمینی كوپره ایله اصلاح ایتدی (سند
الخشب بریكدیكر نهاد چوبها) اغاچلری بری بری اوزرینه وضع ایتدی (سهده بی خواب
كرد اورا) آنی اویوتمدی سهاددن مأخوذدر ارق وسهر معناسنه وآز اویویان كمسنهیه
سهد دیرلر واموزنده بصیرت اوزره اولان كمسنهیه مسهد اطلاق اولندیغی تشبیه
طریقیلهدر (شرده براند اورا) آنی طرد ایتدی وهو شرید ای طرید ومشرد مطرد تقول
حسبتك را شدا فوجدتك شاردا (شرد البطیخة پهلو كرد خربزه را) قاوونی دلیم

٣ قوله معانی غریبهدن
تعجب اولنمز كور -
مزمیسن كه بر شیئه
هم عزیز هم ذلیل
دیرلر مثلا اعز من
بیضة البلد دیرلر
دوهقوشی یومورطهسنی
زیاده اتمهسی اعتباریله
واذل من بیضة البلد
دیرلر كندو یومور -
طهسنی ترك واخر
یومورطه ملاحظه
اتمهسی ملاحظهسیله
(منه)

میدانی بو روایتی
اختیار ایدوب
دیدی كه عمر بن الخطاب
رضی الله عنه صلاح
ایله معروف بر كسنهنك
خانهسنه مرور ایدوب
بعض ملاهی صوتی
استماع ایتدكده بو مثلی
ایراد ایتدی (منه)

اندی فیروز آبادی تشرید تقطیع معناسنه در دیدی (وهی الشریدة پهلو) دلیم (صرد العطاء اندك كرد عطارا) عطایی آزاندی (صعد فی الجبل بكوه بر آمد) طاغ اوزرینه چیقدی اخفش دیدی كه صعد فی الوادی دیرلر نزول اندی انحدر معناسنه (صمد رأسه ببست سرش را) باشنی باغلادی عصابه یا ثوب ایله كه عمامه اولمیه (عرد بكر بخت) قاچدی (عقد الكلام بست كفت سخن را) كلامی معقد سویلدی كه مقصود منفهم اولمدی ودخی عقد البناء دیرلر طاقلر احداث ایلسه ودخی عقد الحبل دیرلر ایپده چوق عقده پیدا اندی وعقد العهد دیرلر عهدی محكم اندی وعقد العسل دیرلر عسلی قوامه كتوردی معناسنه بیهقی دیدی كه مادهٔ مذكوره شد وشدة وتوثیقه دلالت ایدر واعوذ بالله من شر المعقد كه مراد ساحردر (غرد الحمام آواز كرد كبوتر) كوكرجین اوتدی غرد دخی بو معنایه در (وطائر غرید مرغ آواز كننده) آواز ایدیجی قوش وهدیر كوكرجین آوازینی بوغازنده تردید وتكریر ایتمكدن عبارتدر معلوم اوله كه صاحب مرقات اصوات حیوانایی جمع وترتیب ایدوب بو مقامده ذكری فائده‌دن عاری ومناسبتدن خالی اولمغله ذكری استصواب اولندی * صهیل آت آوازی * شحیج قاطر آوازی نهیق حمار آوازی * رغام وحنین دوه آوازی * خوار بقر آوازی * وتغام قیون آوازی * بعار كچی آوازی * نباح كلب آوازی * زیرهٔ ارسلان آوازی * عواء قورت آوازی * وعوعه شغال آوازی * قباع خنزیر آوازی * ضباج تلكو آوازی * مواء كدی آوازی * ضحك میمون آوازی * ضغیب طوشان آوازی * بغام آهو آوازی * هدیر كوكرجین آوازی * یغب قرغه اوازی * صداح خروس آوازی * قوقات تاویق آوازی * سجیع قمر آوازی * صرصره باز آوازی * عقعقه سقسغان آوازی * زقاء اوكی آوازی * شقسقه سرچه آوازی * فحیع یلان اوازی * صتی فیل وفاره اوازی * نقیق قوربغه اوازی * وبعض اشیادن ظهور ایدن صدالری شو وجهله بیان اندی كه * صریر قلم صداسی كذلك قپو صداسی * حفق نعلین صداسی * خریر صو صداسی * نشیش چوملك قایناد قده ظهور ایدن صدا * ازیز قازغان قایناد قده ظهور ایدن صدا * خسیس اتش صداسی * هزیز یل صداسی * هزیم رعد صداسی * فریق جنی صداسی * حفیف اغاج صداسی وقوش قنادی صداسی * قعقعه سلاح صداسی * صریف عرابه وچرخه ودولاب صداسی ودوه دیشلرینك قیجردیسی * جعجعه دكرمن صداسی * حشحشه كاغد وثوب جدیدن ظهور ایدن صدا كه قیفشدی تعبیر اولنور * دوی قولاقده اولان صدا * اطیط پالان صداسی كه قیجیردی تعبیر اولنور * وسواس حلی صداسی كه كذلك اوجیلر اتدیكی صدا انتهی (فند دروغ زن داشت اورا) آنی كذبه نسبت اندی (وهو الفند دروغ كذب) ودخی فند زیاده پیر اولمقدن

صاحب مجمع افرع فیما بنی وصعد مثلنده افرع هبط وصعد ارتفع دیو تفسیر ایتدیكی مصنف كلامنه موافقدر ادایت ایتمكده مقدورینی صرف ایتدی دیه جك یرده ضرب اولنور (منه)

وفی المثل عقد من ذنب الضب زیرا ضبك قویروغنك عقده‌لری چوق اولور روایت اولنور كه بر شهری بر اعرابی یه بر ثوب الباس ایتدی اعرابی دیدی كه بن بو احسانه مكافات ایتمكه قادر دكلم باری سكا تعلیم ایده‌یم كه كلرك قویروغنده قاچ بوغم واردر بندن سكا یادكار اولسون شهری دیدی كه منت عظیمه در اعرابی دیدی كه كلرك قویروغنك بوغمی یكرمی بردر (منه)

لم اجده فی سائر الكتب فكأنه غلط من الغریت ولك ان تقول الفریق مأخوذ الفرق بمعنی الخوف فالفریق المخوف والمناسبة ظاهرة (منه)

سعف رأس وعقله دیرلر پس فنده ضعف رأیه نسبت ایتدی پیرلكندن معناسنه اولور واول كمسنه‌یه مفند دیرلر كه رجال خواصندندر خاتونه مفند اطلاق اولنمز زیرا مقدما ایام شبابنده خاتونلرده اصلا رأی یوقدر كه عجوز اولدقده رأینه ضعف طاری اوله (قوده خوار كرد اورا) آنی ذلیل ایتدی ودخی قود البعیر دیرلر دوه‌نك كنه‌سنی قوپارسه وتقوید اصلنده خدعه معناسنه‌در ودخی دوه‌دن كنه قوپارمق كندیه رام ایتمك ایچون بر حیله‌در (قلده كردن بند در كردن او كرد) بوینه قلاده طاقدی (قلده الامارة امیری در كردن وی كرد) بیكلكی آنك بوینه براقدی یعنی امور امارتی اكا تفویض ایتدی كه بوینه باغلادی تعبیر اولنور وقلده قلادة سوء دیرلر آنی هجو ایتدی معناسنه (مجد الله بزركی ستود خدای را) حضرت اللهی عظمت ایله مدح ایتدی ودخی مجد الابل دیرلر دوه‌یی كركی كبی طویورمدی معناسنه كه اهل نجد لغتی‌در (مرد البناء بلند كرد بنارا) بنایی یوكسك ایتدی وهموار ایتدی معناسنه دخی كلور ودخی مردت الغصن آغاج بداغنك ورقنی قوپاردم معناسنه (مهد الفراش كسترانید بستررا) دوشكی دوشدی ودوشكی یومشاق ایتدی معناسنه دخی كلور (مهد العذر راست كرد پوزش را) عذری طوغری ایتدی یعنی عذر صحیح اولدیغنه تصدیق ایدوب عذری قبول ایتدی وبسط بیان ایتدی عذری معناسنه دخی كلور ودخی مهد الامر دیرلر ایشی تسویه ایتدی معناسنه (نجد البیت بیاراست خانه را) خانه‌یی تزیین ایتدی ونجود خانه‌نك دیوارینه زینت ایچون آصدقلری پرده‌لردر كه مفردی نجددر (هجده بخوابانید اورا) آنی اویوتدی (هرد اللحم نیك پخت كوشت را) اتی زیاده بشوردی (اثر فیه الحدیث اثر كرد دروی سخن) سوز آنده اثر ایتدی تأثیر اصلنده بر نسنه‌ده بر نسنه‌نك اثرینی ابقادن عبارتدر (اخره واپس داشت اورا) آنی كرویه قودی كه تأخیر ایتدی تعبیر اولنور اخر اولدقدن صكره‌در وجاء فی اخریات الناس دیرلر جمله خلقدن صكره كلدی معناسنه ولا افعله اخری اللیالی واخر المنون دیرلر كه تأبید مراد ایدرلر (كتاب مبتر كتاب ناتمام شده) ناقص اولان كتاب (بذر المال پراكنده كرد خواسته را) مالی پریشان واهلاك ایتدی تبذیر اصلنده تفریق معناسنه‌در ومسرف اولان كمسنه‌یه بذر دیرلر وبر خاتون زوجنی توصیف ایدوب دیدی كه لا سمح بذر ولا بخیل حكر یعنی بنم زوجم نه سخی مسرف ونه بخیل محتكردر بلكه حالتین میانده متوسطدر وفلان هیذارة بیذارة دیرلر چوق هذیان سویلر وزیاده مسرفدر معناسنه وافشاء اسرار ایدن كمسنه‌یه بذور اطلاق اولنور (بزر القدر دیك افزار كذاشت در دیك) چوملكه توابل قودی بزر برمتك دیرلر چوملكه بحار القای ایله معناسنه وتقول اللحم المبزر اشهی والنفس علیه اشره والا فهو بجزر السباع اشبه وهو الابزار معروفدر وافزاردن معربدر ابازیر جمعیدر (بشره بالخیر مژده داد اورا بخیر) خیر ایله اكا مژده ویردی كه مژده‌لدی تعبیر اولنور جوهری

جوهری دره‌ده دیدی كه بشارة بالك كسریله مژده ایتدیكلری خبر وبشاره مژده ایچون ویردكلری عطیه وبشارة جمال معناسنه‌در وفلان بشر الوجه ای حسن الوجه واكثر زعم ایتدیلر كه تبشیر خیره مخصوص اوله لكن وهمدر بلكه تبشیر خیر وشرده استعمال اولنور قال الله تعالی فبشرهم بعذاب الیم زیرا بشارته بشارت تسمیه اولندیغی تبشیر اولنان كمسنه‌نك بشره‌سنده خبر مذكورك اثری ظاهر وچهره‌سی آنی استماع ایتدكده متغیر اولدیغی ایچوندر وشبهه یوق كه خبر خیر استماع ایتدكده بشره متغیر اولدیغی كبی خبر شر استماع ایتدكده دخی بشره متغیر اولور لكن مطلق ذكر اولندقده خیر ایله بشیر مراد اولور یقال بشره ای بالخیر وبشره بالشر (منه)

دیدی که بشر الرجل وابشره وبشره بر معنایه لغتدر وبشارة وبشارة مژده در بشرته
فابشر دیرلر اکا مژده ایتدم حتی مسرور اولدی (بصره تبصرة نمودش) آکا کوستردی
تبصیر تعریف وایضاح ایتمکدن عبارتدر لهذا اساسده بصرته وبصرت به عبارتلرن علمته
ایاه دیو تفسیر ایتدی (بکر بامداد کاه رفت) صباح وقتنده کتدی ودخی بکر بالصلوة دیرلر
نمازی اول وقتنده ادا ایتسه (تبر القوم هلاك کرد مردمان را) قومی هلاك ایتدی وهو التبار
هلاك (ثمر المال بسیار کرد خواسته را) مالی چوق ایتدی (جبر العظام باز پست استخوانهای
شکسته را) قیرلمش کمو کلری ینه صاردی (وهو المجبر استخوانها بند) کمو کلری باغلیان کمسنه
(جمر الجیش لشکر را در ثغر فرو بست) عسکری سرحده باغلادی یعنی بر از زمان مکث
اتدروب کیرو کتورمدی وجمرت الشعر دیرلر خاتون صاچنی قفاسنه طوب ایدوب باغلاسه
(حبر القصیدة بیاراست قصیده را) قصیده یی تحسین ایتدی اصمعی دیدی که زمان جاهلیتده
طفیل غنوی یه محبر دیرلر ایدی شعری کوزل نظم ایتدیکی ایچون و ذهب حبره
وسبره دیرلر حسن وهیئتی قالمسه (حذره بترسانیدش) آنی قورقوتدی (حسرت الطیر
پر بیفکند مرغ) قوش توینی دوکدی (حقره خوار کردش) آنی ذلیل ایتدی (حمر الشیء
سرخ کرد چیز را) نسنه یی قیرمزی ایتدی (خضره سبز کرد چیز را) نسنه یی یشل ایتدی
(صفره زرد کرد چیز را) نسنه یی صارو ایتدی (خبره آکاه کردش) آنی خبردار ایتدی (جاریة
مخدرة کنیزك پرده نشین کردایده) پرده نشین ومستوره اولان جاریه یقال خدرها
اهلها وجاریه یی عفت ایله مدح مقامنده هی من ربات الخدور دیرلر روایت اولندی که
اردشیر بن بابکك بر آیغوری آتی وحشی اولوب بیابانه قاچدقده حمر وحشیه ایله مختلط
اولوب بر اتان حمار وحشی یی ضرب ایتمکله آندن ولد حاصل اولدی وتناسل ایتدیلر
واول فرسك اسمی اخدر اولمغله نسبتنده اخدری دیرلر واحمق اولان کمسنه حقنده
هو من بنات اخدر او من بنات اکدر دیرلر یعنی حمار کبی احمق اولدیغی معلومدر لکن
اصلزاده میدر بد اصلمی در وا کدر حمار وحشینك ارککی در (خسره تباه کرد اورا) آنی
هلاك ایتدی یقال خسره سوء عمله ای اهلکه (کشح محضر تهی کاه باریك) اینجه بوکورکه
اینجه بیل تعبیر اولنور وقدم محضرة دیرلر پارمقلرینك اوجی واوکچه سی زمینه مس
ایدوب میانی مس ایتمسه (خفره شرم زده کرد اورا) آنی شرمنده ایتدی که اوتاندردی
تعبیر اولنور ودخی خفرته دیرلر آنك امدادینه یتشدم معناسنه (دبر الامر بیندیشید پایان
کار را) ایشك آخرینی فکر ایتدی (دبر العبد پس از مرك آزاد کرد بنده را) عبدی وفاتندن
صکره آزاد ایتدی که مدبر ایتدی تعبیر اولنور ودخی دبر الحدیث دیرلر آخردن حدیث
روایت ایتدی معناسنه (دثر الطائر آشیان نیکو کرد مرغ) قوش یووه سنی اصلاح ایتدی

لفظ عظام جمع صیغه-
سیله ایراد اولندیغی
تشدید مفعولده تکثیر
ایچون اولدیغنه
اشارتدر والا اجبر
دخی بو معنایه در
(منه)

ابناء الحمیر شب و روز
لاجتماع الناس فیهما
ابنا سمیر کذلك (منه)
وفی المثل هو اشقی
من شعر ثمود ومن
احمر ثمود (منه)
وفی المثل خبره بأمره
بلا بلا ابو عمرو دیدی که
بابا معناسنه در یعنی
هر امورنده خبر
ویروب برنسنه کتم
ایتمدی (منه)

(دمره ودمر علیه هلاك کرد اورا) آنی هلاك ایتدی اساسده اهلاك مستأمن ایله قید ایتدی
واستاد صیاده مدمر دیدکلری صیدلری اهلاك ایتدیکی ایچوندر بعضیلر دیدیلر که
رایحه سنی صید حس ایتمسون ایچون کوملسنه بعض نسنه ایله توتسی ویردیکی ایچوندر
مصنف دیدی که بو وجه اوزره دموردن مأخوذ اولور هجوم معناسنه وصیاد مذکور
صیدك آکاهی یوق ایکن هجوم ایتدیکی ایچون مدمر تسمیه اولندی وهو الدمار هلاك
دبار دخی بو معنایه در (ذکر الاسم مذکر کرد اسم را) اسمی مذکر ایتدی انث مقابلیدر
(ذکر الشیء بیادش آورد چیز را) نسنه یی آنك خاطرینه کتوردی که اکدیردی
تعبیر اولنور (ذکر المذکر الناس پند داد پند دهنده مردمان را) نصیحت ایدیجی خلقه
نصیحت ایتدی ودخی طریق مذکر دیرلر مخوف معناسنه ویوم مذکر دیرلر قتال شدید
واقع اولسه یومده عرب ناقه نك مذکر طوغوردیغنی کریه عدایدکلرندن هر امر
مکروهه اذکار ماده سنی اطلاق ایدرلر کویا طریق ویوم مذکور مذکر طوغوردیلر
(جاریة مسترة کنیزك پرده کی) زیر پرده ده قیلنان جاریه مخدره کبی ستر وخدر بر معنایه در
(سجر الله البحار پر کرد خدا دریاهارا) حضرت الله دریالری طولدردی بر مرتبه که
بر بحرك صویی آخر بحرك صوینه قارشوب بحر واحد اولدی (سحره جادویی کرد اورا)
اکا سحر ایتدی بیهقی کلامندن منفهم اولان بودر که تسحیر چوق سحر ایتمك معناسنه
اوله ومصنف انه لمسحر عبارتنی سحر مرة بعد اخری دیو تفسیری بو معنایی تأیید ایدر
وانما انت من المسحرین قول شریفنده واقع اولان مسحر طعام وشرابه محتاج ایله تفسیر اولندی
(سخره رام کردش) آنی مطیع ایتدی ودخی سخره تسخیرا دیرلر اکا اجرتسز ایش
تکلیف ایتدی معناسنه (سعر السعر نهاد نرخ را) نرخ وضع ایتدی وهو السعر نرخ که
تحریف ایدوب نرق دیرلر اسعار ج (سقر النار نیك بیفروخت آتش را) آتشی پك یاقدی
(سکرت ابصار ناخیره شد دیده های ما) کوزلریمز کرکی کبی کورمز اولدی خیرتدن
ناشی حبست ابصارنا ایله دخی تفسیر اولندی که سکردن مأخوذ اولمق ملاحظه اولنور
صو بندی معناسنه یقال سکرت النهر ای سددته (سمر الباب میخ آهنین زد در را) قپویه
دموردن میخ ووردی که اول میخه مسمار دیرلر ودخی سمر اللبن دیرلر سوده چوق صو
قاتسه واول سوده سمار دیرلر ودخی اخذت غریمی ثم سمرته دیرلر ارسلته معناسنه (شتر به
عیب کرد اورا) تعییب ایتدی انی (شمر الثوب بر زد جامه را) جامه یی یوقارو قالدردی شمر
ساقه دیرلر ساقی اوزرنده اولان ثوبی یوقارو قالدردی که ترکیده بجاغنی صیغادی
تعبیر اولنور ودخی شمر فی امره دیرلر ایشنده چابك اولسه ورجل شمری چابك کمسنه که
کویا شمریه نسبتدر ودخی شمرت السهم دیرلر ارسلته معناسنه وفی المثل شمر واتزر

جوهری التسعیر
تقدیر السعر دیدی
پس مصنف عبارتی
تجریده مبنی در فافهم
(منه)

شتر اصلنده کوزك
قپاغی منقلب اولمق
معناسنه در واول
کمسنه یه اشتر دیرلر
(منه)

والبس جلد النمر جدوسعی ایله امر محلنده ضرب اولنور وشمر ذیلا وادرع لیلا طلبده سعی وجده حث مقامنده ضرب اولنور (شهره معروف کردش) آنی هر کس عندنده معروف ایتدی (صدر کتابه بکذا سر نامه کرد کتابش را بفلان چیز) کتابنك اولنی فلان نسنه ایله ابتدا ایتدی (وهو صدر الکتاب سرنامهٔ کتاب) کتابك عنوانی صدر اصلنده سینه معناسنه هر شیئك اولنه صدر تسمیه اولندیغی تشبیه طریقیله در وفی المثل صدرك واسع لسرك کتم سر ایله امر وقتنده ضرب اولنور (رجل مصدر مرد صدرنشین) مجلسك صدرینه اوتوردولمش کمسنه (صعر خده کژ کرد رخش را ازتکبر) تکبردن ناشی یوزینی اکدی وصعر یوز اکریلکنه مخصوصدر واول کمسنه یه اصعر دیرلر (صغر الاسم تصغیر کرد اسم را) تصغیر ایتدی اسمی مثلا ناصر لفظنی نصیر ایتدی ودخی صغره فی عیون الناس دیرلر خلقك نظرنده صغیر وحقیر ایتدی معناسنه (ضمر الفرس باریك میان کرد اسب را) آتك بلنی اینجه ایتدی قسم اسماده مرور ایتدی که تضمیر اولدر که آتك علفنی تدریج ایله زیاده ایدرلر غایت سمنه بالغ اولدقده تدریج ایله تنقیص ایدرلر اولکی مرتبه یه نازل اولنجه بعده بر قرار اوزره ویررلر که بو معنی قرق کونده تمام اولور ومدت مذکوره یه کذلك تضمیر وقتنده آتی ربط ایتدکلری موضعه مضمار دیرلر (طهره پاك کردش) آنی پاك ایتدی (رجل مظفر مرد پیروز) ظفر بولان کمسنه ودخی ظفر التفاح دیرلر المایه طرناغنی باتوردی معناسنه وظفر النبت دیرلر اوت زمیندن طرناق قدر ظهور اتسه وفی المثل اطلب تظفر طلب مقصوده ترغیب مقامنده ضرب اولنور (عبر عن کذا تعبیر کرد از فلان چیز) فلان نسنه دن تعبیر ایتدی یعنی بر معنایی بر لفظ ایله تعبیر ایدوب سویلدی وعبرت الرؤیا دیرلر فسرتها معناسنه وعبر الدراهم دیرلر دراهم متفرق اولدوغی حالده وزن ایتدی معناسنه وفی الاساس عبر الدینار تعبیراً دینارا دینارا (عذر فی الامر تقصیر کرد درکار) ایشده تقصیر ایتدی ودخی عذره دیرلر نجس ایله آلوده ایتدی معناسنه ودخی عذر عذر کاذب اظهار ایتدی معناسنه کاور جوهری دیدی که معذر تشدید ایله عذر اظهار ایدن کمسنه در عذرنده محق اولسون اولمسون ومحق اولدیغی صورتده معذر لفظنك اصلی متعذر در افتعال بابندن درکه بعد الاعلال معذر اولور ومحق اولمدیغی صورتده معذر اصلی اوزره تفعیل بابندن اولور حاصلی معنای اوله نظرا معذر اول کمسنه درکه بر امرده تقصیر ایتدیکی بر علتدن نشأت ایتمکله اول علتی بیان ایدر یعنی اکرچه فلان امرده تقصیر ایتدم لکن تقصیرمك علتی شو معنادر دیو بیان ایدر ومعنای ثانی یه نظراً معذر اول کمسنه درکه بر امرده تقصیر ایتدیکی مجرد تکاسل یا عنادندن نشأت ایدوب سبب واقعی یوق ایکن علت کاذبه بیان ایدر

وفی الجمع شبر فتشبر یعنی تعظیم اولندی پس تعظیم اتمکه باشلادی اصلنده تشریب تقریب معناسنه فلان کمسنه یی کدومزه مقرب ایتدك پس هضم اتیوب حدینی تجاوز ایتدی دیه جك یرده ضرب اولنور (منه)

پس عذره لفظنك تفسیرنده واقع اولان عبارت شیء لازمی ایله تفسیر قبیلندن اولدیغی اذهان سلیمه اصحابنه پوشیده دکلدر فتأمل حق التأمل (عزره بزرك داشت اورا) آنی بیوك طوتدی یعنی آنی تعظیم ایتدی (عزر الجانی تعزیر کرد جنایت کننده را) تعزیر ایتدی جنایت ایدن کمسنه یه وتعزیر اصلنده تأدیب معناسنه در لهذا حددن ناقص ضربه تعزیر تسمیه اولندی تقول زمانك العبد فیه معزر موقر والحر معزر موقر اول منصور ومعظم ثانی مضروب ومهزم معناسنه در ودخی عزر الحمار دیرلر حماره حمل ثقیل تحمیل ایتدی معناسنه اوقره کبی (عشر علیه الامر دشوار کرد بروی کار را) ایشی اکا کوج ایتدی خیر دعا مقامنده یسره الله العسری دیرلر (عشر المصحف عشر نهاد مصحف را) مصحفه عشر وضع ایتدی یعنی اون آیت باشنه بر علامت قودی وعشرت القوم دیرلر طقوز کمسنه لر آنکله اون اولسه لر واکر اون عدد نسنه نك برینی اخذ ایدوب طقوز قالسه عشرت دیرلر تخفیف ایله ودخی عشر الحمار دیرلر متتابعا بر نفسده اون کره شدت ایله نهیق ایتمدکجه نهیقدن فارغ اولمسه وعرب شویله زعم ایتدیلر که بر کمسنه بر قریه یه دخول مراد ایدوب اول قریه نك وباسندن خوف ایلسه اول قریه نك کنارنده اون کره حمار کبی نهیق ایتدکدنصکره داخل اولسه اول قریه نك وباسندن امین اولور (عطره خوش بوی کرد اورا) آنی طیب ایله آلوده ایتدی (عفره بالتراب خاك آلود کرد اورا) آنی طوپراق ایله آلوده ایتدی که طوپراغه بله دی تعبیر اولنور وعفر قرنه دیوب غلبه ایتدی مراد ایدرلر عفردن مأخوذدر تراب معناسنه وعفرت ثدیها دیرلر خاتون ولدینی ممه دن قطع مراد ایتدکده ممه سنه طوپراق سورسه ودخی عفرت اللحم دیرلر اتی قوم اوزرنده کونشده قوروتسه اول اته عفیر دیرلر (عمره الله زندکانی دراز کرد اورا خدا) حضرت الله اکا اوزون عمر ویردی یا ویرسون (وهو العمر والعمر زندکانی) حیوة اعمار ج (غبر فی وجهه کرد زد در رویش) یوزینه توز سپدی که سبقت ایتدی دیمکدن کنایه اولنور وفی المثل لایشق غباره سبقت ایدن کمسنه حقنده ضرب اولنور فیروز آبادی دیدی که غبر تراب وغبره غبار معناسنه در وغبره دیرلر خاك ایله آلوده ایتدی معناسنه ودیدی که مغبره اول قوم در که ذکر الله ایله تهلیل وصورتلرین قراءة وغیری نسنه ایله تردید ایدرلر ناسی غابره یه یعنی آخرته ترغیب ایتدکلری ایچون بو اسم ایله تسمیه اولندیلر دیدی زمانمزده صوفیلر خلقهٔ ذکرده ایتدکلری کبی ومصنفك انکار تصوف مشربی بلکه مذهبی اولمغله اساسده شو وجهله تعبیر ایتدی که اول قوم که الحان ایله شعر اوقویوب طرب ورقص ایدهلر آنلره مغبره وتطریبلرینه تغبیر دیرلر وامام شافعیدن روایت

وفی المثل عشر والموت شحی الورید یعنی فلان کمسنه اکرچه وبادن خلاص ایچون تعشیر حمار کبی تعشیر ایتدی حالبوکه موت کندویه قریبدر جزع ایدوب جزعی مفید اولمین کمسنه حقنده ضرب اولور (منه)

طوپراق رنکنده اولان آهویه اعفر دیرلر که یعفور بوندن مأخوذدر وبر کمسنه زیاده خوفندن مضطرب اولسه کأنه علی قرن اعفر دیرلر (منه)

عینك فتح وضمی لغتدر لکن قسمده فتح ایله اولور فقط لعمرك کبی (منه)

ایتدی که بن نیجه زندیقلر کوردم که بو تعبیری وضع ایتدیلر که ناسی ذکر اللهدن وقراءت قرآندن صد ومنع ایده‌لر وبعضیلر دیدیلر که ناسی فانیه‌دن تزهید وغابره‌یه ترغیب ایتدکلری ایچون مغبره تسمیه اولندی یقال عبادك المغبرة رش علینا المغفرة بیهقی دیدی که تغبیر کرد انکیختن (فتر عنه العذاب کم کرد ازوی عذاب را) عذابی اندن تنقیص ایتدی وتفتیر اصلنده برشیئ سست اتمك معناسنه‌در فترت الماء الحار دیرلر زیاده حرارتنی ازاله ایدوب میانه اتسه (فجر الانهار روان کرد جویبارا) نهرلری اقتدی (فسر القرآن هویدا کرد قرآن را) قرآنك معناسنی اظهار وبیان ایتدی وهر نسنه‌نك احوالنه واقف اولدقلری شیئه تفسره دیدکلری بو معنادن مأخوذدر مثلا مریضك قاروره‌سنه تفسره اطلاق اولندیغی مریضك علتی انکله معلوم اولوب طبیب انك سببی ایله مرضك سبینه واقف اولدیغی ایچوندر (فطر الصائم روزه کشاد روزه داررا) صائم اولان کمسنه‌یه افطار ایتدیردی یقال هو یفطر الناس بفطور حسن (فقر الارض سوراخها کرد درزمین برای نشاندن درخت) اغاج دیکمك ایچون زمینده چقورلر قازدی (فکر فیه اندیشید دروی) آنده اندیشه ایتدی که دوشوندی تعبیر اولنور وهو الفکر والفکرة اندیشه دوشونمك افکار وفکرج لف ونشر مرتب طریقی اوزره‌در تقول لفلان فکر کلها فقر (قتر علی عیاله تنك کرد نفقه‌را برعیالش) عیالنه نفقه‌یی ازاتدی یعنی اسراف ایتمدی وسدرمق اوله‌جق قدر نفقه‌یه قتر دیرلر (قدر الشیئ اندازه کرد چیزرا) نسنه‌یی تخمین ایتدی (قشر السمسم پوست باز کرد کنجدرا) سمسمك قبوغنی صویدی واول سمسمه مقشر وصویدقلری قبوغه قشاره دیرلر وشوم اولان کمسنه‌یه قاشوره دیرلر وقحط اولان نسنه‌یه قاشوره تسمیه اولنور (قصر فی الشیئ سنی کرد درچیز) نسنه‌ده تکاسل ایتدی که تقصیر ایتدی تعبیر اولنور (قصر الحاج من شعره برید حاجی ازمویش) حاجی صاچنی قیرقدی (قصر عنه فرومانداز وی) اندن عاجز اولدی (قطره بریك سوافکندش) انی برطرفنه ییقدی که یانی اوزرینه دوشوردی تعبیر اولنور قطردن مأخوذدر که ایکی طرف وایکی یان تعبیر اولنور (قطر الماء بچکانید آب را) صویی طاملاتدی ودخی قطر الابل دیرلر دوه‌لری قطار ایتدی معناسنه وبر کمسنه بولنی امسا که قادر اولمسه‌یه تقطیر دیرلر (کبر الله بزرك داشت خدارا) حضرت اللهه تعظیم ایتدی (کثر المال بسیار کرد خواسته‌را) مالی چوق ایتدی (کدر الماء تیره کرداب را) صویی بولاندردی (کسره نیك شکست اورا) انی چوق قیردی وفی المثل کسیر وعویر وکل غیر خیر اول بو مثلی امامة بنت نشبه نام خاتون تکلم ایتدی که خلف نام براعور کمسنه آنی مقدما تزوج ایتمش ایدی حسن زنده کانی اولمغله خلف انی تطلیق ایتدکدنصکره حارثه نام براعرج

عویر اعورك تصغیریدر بعد الترخیم وکسیر کسیرنك تصغیریدر اکرچه کسیر کرك ایدی لکن ازدواج ایچون تخفیف اولندی (منه)

(ومنکسر)

ومنکسر الفخذ کمسنه انی تزوج ایتدکده امامه حارثه‌نك منکسر الفخذ اولدوغن کوروب بو مثلی ایراد ایتدی که عویردن مرادی خلف وکسیردن مرادی حارثه‌در ایکی طرفدن مکروه وایکی جهتدن مذموم اولان نسنه‌ده ضرب اولنور که بر وجهله خیر امیدی اولمیه قال بیت ایدخل من یشاء بغیر اذن ❊ وکلهم کسیر او عویر ❊ وابقی من وراء الباب حتی ❊ کأنی خصیة وسوای ایر (کفره کافر خواندش) اکا کافر دیدی یعنی کفره نسبت ایتدی (کفر عن یمینه کفارت کرد از سوکندش) یمیندن کفارت ایتدی (کفر الله سیئاتهم پوشید خدا کناهان ایشان را) حضرت الله انلرك کناهلرین ستر وعفو ایتدی ودخی کفر العلج للملك دیرلر حکمدار حضورنده باشیله سجده‌یه اشارت اتسه بعضیلر الینی صدرینه وضع ایدوب تواضع ایتدی معناسنه‌در دیدی (مشره پراکنده کرد) آنی تفریق وتقسیم ایتدی (نشر المصحف باز کرد مصحف را) مصحفی اچدی ودخی نشرت عن العلیل دیرلر خسته‌یه افسون یازدم یا افسون اوقودم وافسونه نشره تسمیه اولندی کویا افسون سببیله خسته‌نك علتنی نشر وتفریق ایتدی (نفره برمانیداورا) انی تنفیر ایتدی که اورکوتدی تعبیر اولنور ومنافره حسبده محاکمه ومنفور ومغلوب ونافر غالب معناسنه اولمغله نفره علیه دیرلر فلان کمسنه حسبده فلان کمسنه‌یه غالب در دیو حکم ایتدی معناسنه وفی المثل لاتمته قبل کل صیح ونفر صبح صیحه ونفر تفرق معنادر یعنی طلوع فجردن اول اکا ملاقی اولدم (نقر عنه پژوهیداز وی) اندن زیاده بحث وتفتیش ایتدی (نکر الاسم نکره کرد اسم را) اسمی نکره ایتدی وهی النکرة معرفه مقابلیدر (هجر بکرمگاه رفت) وقت ظهرده حرارت مشتد اولدقده کتدی واول وقته هاجره دیرلر اتیت اهلی مهجرا دیرلر وقت مذکورده اهلنه واصل اولسه اتیت موصلا وقت عصرده واصل اولدم معناسنه اولدیغی کبی که اول وقته اصیل دیرلر (برز علیه پیشی کرد بروی) انك اوزرینه تقدم ایتدی ودخی برزه دیرلر اظهره معناسنه خلیل دیدی که رجل برز عفیف معناسنه‌در (جهزه بجهازه ۳ بساخت اورا بسازوی) انك مهماتی ایله تدارکنی کوردی وفی المثل احمق من جهیزة ام شبیب حرورینك اسمی درشبیبه حامل اولوب وضع حملی قریب اولدقده قریبلرینه دیدی که قارنمده برشیئ حرکت ایدر بلم مرضدن بلم برغیری سببدن بعضیلر کوفه جامعنه تبول ایتدیکی ایچون احمق دیدیلر دیدی (طرز الثوب علم کرد جامه‌را) جامه‌یه علم یعنی تمغا ایله علامت وضع ایتدی اساسده دیدی که طراز ثیاب فاخره نسج اولنان موضعدن عبارت اولمغله وجه ملیحه‌هو مما عمل فی طراز الله وکلام مستحسنه هو من طراز فلان دیرلر مجازا (عجزه بعجز نسبت کرد اورا) آنی عجزه نسبت ایتدی (عجزت بزرك سرین شد زن) خاتون بیوك عجزلو اولدی واول خاتونه عجزا دیرلر

وفی المثل الکفر مخبثة لنفس المنعم یعنی کفران نعمت منعم علیه اوزرینه فساد خبثنه سبب اولور (منه)

ودخی نکره دیرلر برنسنه‌نك صورتنی تغییر ایتسه (منه)

۳ مطرزی ایضاحده دیدی که جهاز جیمك فتح وکسریله عدهٔ سفر معناسنه‌در یعنی مسافر اولان کمسنه‌نك لوازمی بعضیلر متاع بیت معناسنه‌در دیدی وعلی بن عیسی دیدی که بو بلده‌دن بربلده‌یه کوتوردکلری متاع فاخردر وجهاز العروس بو معنادن مأخوذدر دیدی (منه)

وعجزت خاتون پیر اولدی معناسنه دخی کلور وعجز ثبط یعنی توقف ایتدردی معناسنده استعمال اولنور (غرزت الجرادة دنبال برزمین فرو برد ملخ برای خایه) چکرکه قویروغنی زمینه صوقدی یورطه دوکمك ایچون (نفر السهم بکردانید تیررا برناخنش) طرناغی اوزرنده اوقی چویردی ودخی نفرت الولد رقصته معناسنه ه‍ س (ترسه باسپر کرد اورا) آنی قالقانلی ایتدی (جرسه محکم رأی کردش) انك رأینی محکم ایتدی جرسته الامور دیرلر انی اموره تجربه صاحبی ایدوب فکرنی محکم ایتدی معناسنه واول کمسنه یه مجرس دیرلر (خرس لهازن زاج را طعام ساخت) لوخیسه خاتون ایچون طعام طبخ ایتدی که اول طعامه خرسه دیرلر (شیٔ مخمس چیز پنج کوشه) بش کوشه‌لی نسنه (دلس له فی البیع عیب خریان بپوشید در فروختن) متاعك عیبنی حین بیعده مشتری یه ستر ایتدی وحدیثده تدلیس اندن عبارتدر که حدیث استماع ایتدیکی شیخنك اسمنی ترك واندن اعلی کمسنه نك اسمنی ذکر ایدر که کویا بوندن استماع ایتدی اول کمسنه یه مدلس دیرلر (دنس الثوب شوخکین کرد جامه را) کیرلو ایتدی جامه یی ودنس عرضه دیرلر عرضنه شین ایراث ایدر عمل اتسه (طلس الکتاب محو کرد نبشته را) یازلمش کتابك یازوسنی محو ایتدی مصنف دیدی که مجرد خطی افساد ایچون سیلسه طلس وخطی کرکی کبی محو ایدوب کاغدده اصلا اثری قالمسه طرس دیرلر وخطی محو ایده‌جك بز پاره‌سنه طلاسه دیرلر (عبس نیك ترش کرد رویش) زیاده تعبس ایتدی (عرس در آخر شب فرود آمد) مسافر استراحت ایچون کیجه آخرنده بر موضعه نزول ایتدی موضعه معرس دیرلر (عنست بخانه پدر دیر ماند زن) خاتون باباسی خانه‌سنده چوق مکث ایدوب شوهره وارمدی شوو جه اوزره که پیر اولوب ابکار عدادندن معدود اولمیه که واکر بر کره شوهره وارد قدنصکره مکث ایتسه اکا عانس دیرلر اصمعی دیدی که عنس اهلها دیرلر مزبوره خاتونی اهلی مکث ایدوب شوهره ویرمسه‌لر مجهول صیغه‌سیله‌در وعنست معلوم صیغه‌سیله دیمزلر وفلان لم تعنس السن وجهه دیرلر پیرلك آنك چهره‌سنی تغییر ایتمدی معناسنه (غلس بالصلاة نمازرا در آخر تاریکی شب کذارد) نمازی کیجه آخرینك ظلمتنده ادا ایتدی یعنی صباح نمازینی ایرکن قلدی که غلس کیجه ظلمتك آخریدر (غلس الماء بکاء آمدند آب را) صویه وقتیله کلدیلر که صباح یری اچیلدیغی وقتده که صباح قرکولیغی تعبیر اولنور ووقع فلان فی تغلس دیرلر داهیه یه مبتلا اولسه (قلسه القاضی مفلس خواند اورا قاضی) قاضی اکا مفلس دیدی یعنی افلاسه حکم اتدی (قدس الله بپاکی یاد کرد خدارا) حضرت اللهی پاکلك ایله ذکر اتدی یعنی عیوب ونقایصدن پاك ومنزه اولدیغنه دال اولان لفظی تکلم ایتدی (وهو القدوس نیك پاك) زیاده منزه وقدس

دلس عرب عندنده ظلمة معناسنه‌در کویا متاعنك عیبنی ستر ایدن کمسنه متاعنی مشتری یه کیجه وقتی ویردی وفلان لا یدالس ولا یؤالس دیرلر عیبی ستر ایتمز وخیانت ایتمز آلس خیانة معناسنه‌در (منه)

طهارة معناسنه اولمغله جنته خطیرة القدس دیرلر سیبویه قدوس قافك فتحیله لعتدر دیدی (قرس الماء سرد کرد آب را) صویی صوغتدی قرس برد شدید معناسنه‌در قرس الماء دیرلر صوبوز طوکسه وصووق بالیق شوروا‌سنه قریسه دیدکلری بو معنادن مأخوذدر (قلسه کلاه پوشانید اورا) اکا تاج کیدردی که قلنسوه‌دن مأخوذدر ردخی قلس المقلسون دیرلر عیدلرده ملوك پیشکاهنده قلیجلر وحربه‌لر ایله طبول ودفوف چالوب لعب ایدن کمسنه‌لر عادتلرین اجرا ایتدیلر معناسنه ودخی قلس الرجل دیرلر بر کمسنه بر شریف کمسنه حضورنده الینی سینه‌سنه وضع ایدوب تواضع اتسه وقلست الکأس دیرلر زیاده طولدیغی ایچون شرابی طشره دوکسه (لبس علیه الامر پوشیده کرد بروی کاررا) ایشی اکا مستور اتدی یعنی تخلیط ایدوب مشتبه قیلدی که تدلیسه قریبدر واول کمسنه یه لباس دیرلر ملبس دیمزلر (مجس المجوسی ابنه مغ کرد مجوسی پسرش را) آتش پرست اوغلنی کندو کبی آتش پرستلك آیینی مدح وترغیب اتمکله آتش پرست اتدی (نفس عنه دور کرد ازو اندوه را) آندن غمی ازاله ایتدی که نفس فرج معناسنه کلور یقال نفس الله عنك کربتك ای فرجك ودخی نفسه فیه دیرلر اکا ترغیب اتدی معناسنه (نکسه نکونسار کردش) باش اشاغی چویردی * ش (حبش القوم کرد کرد مردمان را) قومی جمع اتدی (حرش الکلاب براغالید سکانرا) کلبلری بری برینه دوشوروب دوکوشدردی (خمشه بخشم آورد اورا) آنی غضبه کتوردی خمش خشم غضب معناسنه‌در (رعشه بلرزانیدش) آنی دترتدی رعشه‌دن مأخوذدر (عرش الکروم برداشت رزها برجفته) آصمه چبوقلرن خرك اوزرینه قالدردی که کیروت اوزرینه قالدردی تعبیر اولنور وکیروند عریش دیرلر (فتش عنه واپژوهید ازوی) آندن کرکی کبی سؤال ایتدی که تفتیش ایتدی تعبیر اولنور وفی الاساس یقال فتش ولا تفتش یعنی تفتیش خصوصنده مبالغه ایله ومسامحه اتمه (کمشه شتابانید اورا) آنی سرعت ایتدردی (نقش الشیٔ نکار کرد چیزرا) نسنه یه نقش ایتدی * ص (ترصد استوار کرد اورا) آنی محکم ایتدی (خلصه الله برهانیدش خدا) حضرت الله نجات ویردی اکا ودخی خلصته دیرلر صافی ایتدم معناسنه (رخص له فی کذار رخصت داد اورا درچنین چیز) شویله شیده اکا رخصت ویردی (وهی الرخصة فراخی وسعت ویرمك که مساعده اتمك تعبیر اولنور وقد یقال الرخصة ما ابیح مع قیام المحرم (رقصت ولدها پای کوبان کرد زن فرزندش) خاتون ولدینی رقص ایتدردی که النده اویناتدی تعبیر اولنور (عرص اللحم کوشت درمیان سرای افکند تاخشك شود) اتی سرایك عرصه‌سنه القا ایتدی قوریسون ایچون عرصه خانه‌لر میانده اولان

هرش دخی بو معنایه‌در (منه)

قال صاحب المجمع فی المثل کمش زلاله اتکندن آشاغی صارقان نسنه زلزل وذلذل درکه بر کمسنه امرنده تشمیر ساق ایدوب جد وسعی اتدی دیه‌جك یرده ضرب اولنور (منه) وفی الصحاح الرخصة فی الامر خلاف التشدید فیه (منه) وفی المثل رقص فی زورقه بر کمسنه یی استهزا ایدوب اول کمسنه استهزا اولندیغنی بلمسه ضرب اولنور (منه)

خالی بقعه‌نك اسمیدر (لحص الامر هویدا کرد چیزرا) نسنه‌یی اظهار وبیان ایتدی
(محصه الله بیامرزیدش خدا) حضرت الله آنی کناهدن پاك ایتدی یارلغدی تعبیر
اولنور ومحص الذهب بالنار دیرلر آلتونی آتشده قال اتسه ودخی محصه دیرلر
امتحان ایتدی معناسنه (نغض عیشه ناخوش کردزنده کانی اورا) آنك عیشنی مکدر
ایتدی اساسده مرادینی کندودن قطع اتدی دیو تفسیر اتدی زیرا نقض مرادتمام
اولمامقدن عبارتدر *ض* (بعضه برخ برخ کردش) آنی پاره‌پاره اتدی فرقه
معناسنه وهرپاره‌یه بعض دیرلر یقال بعض الشر اهون من بعض ایکی شر ظهور
ایدوب بربرندن متفاوت اولدقده ضرب اولنور ان من الشر خیارا مثلنه قریبدر
ومن امثال المولدین بعض الشوك یجنی بالمن بعضی یرامزدن ایو نسنه ظهور ایدر
دیه‌جك یرده ضرب اولنور وبعض الحلم ذل وبعض العفو ضعف (بعضه الیه دشمن
کردانیدش بوی) فلان نسنه‌یی اکا دشمن اتدی که بغض ایتدیردی تعبیر اولنور
تقول حبب الله الی زیدا وبغض الی عمراً یعنی زیدی سودیردی عمروی سودرمدی
حرضه علی القتال بیغژولید اورا برجنك) آنی جنکه رغبت ایتدردی که قندیردی
تعبیر اولنور (رمضه چشم داشت اورا) اکا منتظر اولدی (عرضه لکذا فراپیش
نهاد اورا بچنین چیزرا) آنی فلان نسنه‌یه قارشو طوتدی وهی العرضة فراپیش نهاده
قارشو طوتیلان نسنه (عرض بقوله سربسته کرد سخنش را) کلامنی مستور سویلدی که
تعریض ایتدی تعبیر اولنور مثلا شارب الخمر اولان کمسنه‌نك عندنده لست بشارب
الخمر دیوب سن شراب ایچرسن معناسنی مراد ایدر وفی المثل ان فی المعاریض لمندوحة عن
الکذب تعریض تصریحك ضدیدر که کلامنی ظاهردن الغاز ایتمکله کلامی معرض
اولور که جمع معاریض کلور ومندوحه وندحه سعت معناسنه‌در کذب ایتمکه
مضطرم دیو ظن ایدن کمسنه‌ده ضرب اولنور یعنی کذبی اختیار ایتمکدن تعریض ایله
سویلمك اولیدر وفی مثل آخر عرض الکریم ولاتباحت بحت صرف وخالص معناسنه‌در
یعنی کریم اولان کمسنه‌یه عرض حاجت ایتدکده تعریض ایله زیرا کریمدن سؤال
حاجت تصریحه محتاج دکلدر (عرضهم القادم راه آورد داد ایشان از راه آینده)
یولدن کلن کمسنه آنلره هدیه ویردی (وهی العراضة راه آورد) یولدن کلن کمسنه‌نك
ویردیکی هدیه وفی المثل عراضة توری الزناد الکابل زناد زندك جمعیدر چخماق
معناسنه کابل مفرد ایکن جمعه صفت واقع اولدیغی زناد مفرد وزننده اولدیغی ایچوندر
زند کابل آتشی چیقمین چخماقدن عبارتدر یعنی هدیه آتشی چیقمیان چخماغك
آتشینی چیقارر حسن کلامی ایله خلقی فریفته ایدن کمسنه حقنده ودخی حصول

مثلا کاسه‌نك اغزینه برچوب او رتسه‌لر ایچنه نسنه واقع اولمسون ایچون اکا عرضه دیرلر (منه)

(مراد)

مراد مشکل اولدقده رشوتك تأثیری واردر دیه‌جك یرده ضرب اولنور (غمض
عینه فروخوابانید چشمش) کوزینی یومدی (وماذقت غمضا خواب نچشیدم) اویومدم
مانمت معناسنه غمض غماض اکرچه کوز یومق معناسنه‌در لکن لازم اولمغله ملزوم
اراده قلندی (غمض الکلام بسته کردانید سخن را) کلامی مغلق ایتدی که آندن مقصود
صعوبت ایله منفهم اولور (فرض الله السورة فریضه‌های مختلف کرد خدا سوره را) حضرت
الله سوره‌یی مختلف فریضه‌لر قلدی یعنی قطعه قطعه وآیت آیت اتدی وفی القاموس سورة
انزلناها وفرضناها بالتشدید جعلنا فیها فریضة وفصلناها وبیناها (فرضه بستود یانیکو هید
اورا) آنی مدح یاذم ایتدی تقریض دخی بو معنایه‌در (مرضه بیمار داری کرد اورا) آنی
خسته اولدقده کوروب کوزه‌دوب خدمت ایتدی وصاحب اقناع دیدی که مرض
فی الامر دیرلر برایشده تقصیر اتسه (ففض الثوب نیك بیفشاند جامه را) جامه‌یی زیاده
تحریك ایتدی که سیلکدی تعبیر اولنور *ط* (بلط درماند در رفتن) مشی ایتمکده یورولدی
(ثبطه عن الامر باز داشت اورا از کار) آنی ایشدن کیری طوتدی که مکث وتأخیر ایتدردی
تعبیر اولنور وکسل وثقلی اولان غلام وجاریه‌یه ثبط دیرلر (حنط المیت مرده را حنوط
کرد) میته کوزل رایحه‌لو شیلر بخور اتدی (خلط فی الامر تخلیط کرد درکار) ایشده
قارشقلق اتدی که افساد ایتدی عبارتیله تفسیر اولندی (سلط علیه برکاشت اورا
بروی) آنی مسلط ایتدی فلان کمسنه‌نك اوزرینه (شحطه بالدم آلوده کرد اورا
بخون) آنی قانله آلوده ایتدی یقال القتیل یتشحط فی دمه ای یضطرب (غلطه بغلط
نسبت کرد اورا) آنی غلطه نسبت ایدوب غلط ایتدی دیدی (فرط فی الامر تقصیر
کرد درکار) ایشده تقصیر ایتدی (قرط اذنها کوشواره نهاد بر کوشش) آنك
قولاغنه کوپه وضع ایتدی (قرط الفرس العنان رها کرد دوال لکام اسب را) آتی
سکرتدکده دیزکننی براقدی اول مرتبه که دیزکین آتك قولاقلرینك آردینه
کلدی ودخی قرطت الیه رسولا دیرلر عجله اوزره ایلچی کوندرسه وقرط السراج
دیرلر چراغك فتیله‌سنك اوجنی کسوب ضیاسنی آرترسه واول کسوب اتدقلری
فتیل اوجنه قراطه تسمیه اولنور وقراط سراج معناسنه کلور وفی المثل اضوء من القراط
(نشطه لکذا رغبت داد اورا بهمان چیز) آنی فلان نسنه‌یه ترغیب ایتدی وفی المثل
انشط من ظبی مقمر زیرا آهو مهتابده نشاطه کلوب لعب ایدر (نقط المصحف نقطها
زد بر مصحف) مصحفه نقطه وضع اتدی ونقطت المرأة وجهها بالسواد دیرلر تزیین
ایچون یوزینه سیاه خاللر وضع ایلسه *ظ* (غلظ علیه درشتی کرد بروی) اکا
غلظت ایتدی (قرظه بستود اورا) آنی مدح ایتدی بیهقی دیدی که تقریض حیاتده

تقریض حیاتده اولان کمسنه‌یی مدح معناسنه قرضه تشبیه طریقیله مدح ندیمی تزیین ایدر قرض ادبی تطهیر وتزیین اتدی که کبی میت اولان کمسنه‌یی مدحه تأبین دیرلر (منه)

اولان کمسنه‌یی مدح ایتمك معناسنه‌در لکن تقریض مدح وذمده مستعملدر وقرظ
ورق السلم‌در که دباغلر آنکله‌دری اصلاح ایدرلر بر کمسنه‌یی مدح ایدن کمسنه‌یه مقرظ
دیدکلری قارظ قرظ ایله دری‌یی اصلاح وتزیین ایتدیکنه تشبیه طریقیله‌در ٭ ع
(بدعه مبتدع خواند اورا) آنی عمل بدعته نسبت ایدوب مبتدع‌در دیدی (بلع
بدید آمددرموی اوسپیدی) صاچنده بیاض قیل ظاهر اولدی (جرعه الغصة
فروخوارانیداورادر کلو کرفته‌را) بوغازه طورمش نسنه‌یی اکا یوطدردی (جرعه
غصص الغیظ دیرلر بر کمسنه غضبه کلش ایکن اکا کظم غیظ ایتدیروب غضبین
ازاله اتسه جرعه برایچم صویه وجرع بر بریوطوم ایچمکه دیرلر کرکی کبی سیراب
اولنجه وفی المثل جرع وأوشال وشل ماء قلیل معناسنه‌در یعنی مال غایتده ازسین
زیاده مسرف سن مالنی اسراف ایدن کمسنه حقنده ضرب اولنور یعنی مالکی
اعتدال ایله خرج یوخسه تیز افنا ایدرسین جمعا بنماز آذینه آمدیم) جمعه نمازینه کلدیك
جمعه نمازینی ادا ایتدك معناسنه دخی کلور جمع مال نیك کرد کرد خواسته‌را) مالی چوق
جمع ایتدی (شواء مخلع بریان استخوان بیرون کرده شده) کوکی چیقرلمش بریان
(شیء مربع چیز چهار کوشه) درت کوشه‌لی نسنه (رجع فی صوته نغمه کرددر
آوازش)صوتنده نغمه ایتدی که بوغازده صویی تردید ایتمکدن عبارتدر ودخی رجعه
دیرلر اکا انالله وانا الیه راجعون دیدی معناسنه(تاج مرصع تاج کوهر نشانده) جوهر
اوتوردلمش یعنی جواهر ایله تزیین اولنمش تاج(رقع ثوبه سبی وژنك زدجامه‌اش‌را)
جامه‌سینه چوق یامه ووردی وفی المثل فیه من کل زق رقع آنده هرنه استرسك
بولنور دیه‌جك یرده ضرب اولنور(سفعه الحر نیك بسوخت کرما اورا) ایسی آنی
زیاده یاقوب رنکینی تغیر اتدی وسفعته النار دیرلر آتش آنی سیاه اتدی معناسنه
(سلعه بشکافت اورا) آنی یاردی (شجعه دلیر خوانداورا) آنی شجاعته نسبت اتدی
ودخی شجعه دیرلر آنی شجیع اتدی معناسنه(شفعه الامیر فی المذنب شفاعتش‌را قبول
کرد فرمان ده‌در کناهکار)امیر انك آنك کناهکار ایچون اتدیکی شفاعتی قبول اتدی
(شنع علیه تشنیع کرد بروی) اکا تشنیع اتدی یعنی آندن صدور ایدن شیئی تقبیح ولوم
اتدی وهی الشنعة لوم کردن لوم اتمك (صدعه دردسر دادش) باش آغریسی ویردی
(صرع البیت دومصرع کرد بیت‌را) بیتی ایکی قافیه‌لی اتدی یعنی مصرع اولنده دخی
قافیه‌یه رعایت اتدی مثنوی ابیاتی کبی وصرع اصلنده زمینه طرح اتمك معناسنه
دخی کلور کشتی کیر اولان کمسنه‌یه مصارع دیدکلری بو معنادن مأخوذدر صرعه
مره صرعه نوع ایچوندر وفی المثل سوء الاستمساك خیر من حسن الصرعة یعنی آت

وفی التاج التشفیع بوش کردن یعنی اتکینی یلنه صوقق تشمیر کبی (منه)
وفی القاموس صرع الشعر والباب جعله ذامصرعین وفی الصحاح التصریع فی البیت تقفیة المصرع الاول (منه)

اوزرینه اوتورمقده ماهر اولان کمسنه کندویی محافظه ایدوب زمینه دوشمسنه
زمینه دوشوب ضرر اصابت اتمین کمسنه‌دن خیردر طریقة حقه ملازمت ایله
امر خصوصنده ضرب اولنور زیرا احسان طریقی ایله عمل ایدن کمسنه‌نك کلامنده
خطاسی اساءت ایله عمل ایدن کمسنه‌نك اصابتندن خیردر ودخی صرع دیرلر چوق
صرع اتدی معناسنه(ضجع تقصیر کرد)تقصیر اتدی(فزعه بترسانیدش) آنی قورقوتدی
ودخی فزع عنه دیرلر بر کمسنه‌نك غمنی ازاله اتسه(فقع اصابعه پرك ازانکشتان بیاورد)
پارمقلرندن صدا چیقاردی که چاتلاتدی تعبیر اولنور(قرعه سرزنش صعب کردش)
آنی زیاده لوم اتدی وقرع بر بیاض قبارچقدر که دوه کوچکنده اولور علاج اولنمسه
اهلاك ایدر وفی المثل احر من القرع وقرع الفصیل دیرلر مرض مذکوری علاج ایدوب
ازاله اتدی معناسنه قذی العین کوزدن قذایی ازاله اتدی معناسنه اولدیغی کبی(قطعه
پاره پاره کرد اورا) آنی قطعه قطعه وپاره پاره ایلدی وقطع الفرس الخیل دیرلر ات سائر
آتلری تجاوز اتدی وجاءت الخیل مقطوطعات دیرلر آت سکیرده‌رك بری برینك
اوزرینه دوزیلوب کلدیلر معناسنه وثیاب قصیره و اشعار قصیره‌یه مقطعات دیرلر
(قنعها قناع پوشیداوزن‌را)اول خاتونه قناع اورتدی ودخی قنع الدیك دیرلر خروس
توکلرین قباردوب بوینده اولان اوزون توکلرین باشی طرفنه کتورسه(متعه بکذا
برخور داری داد اورا بفلان چیز) فلان نسنه ایله اکا منفعت وفائده ویردی (متع
المرأة متعه داد زن‌را)خاتونه متعه ویردی وهی المتعة معروفدر متعه اصلنده منفعت
معناسنه‌در وخاتونه ویریلان متعهٔ نکاحده دخی خاتونه نفع ایصالی ظاهردر ودخی
متع الشیٔ دیرلر اوزون اتدی معناسنه واوزون ومرتفع اولان نسنه‌یه ماتع دیرلر
(رجل ممتع مردیك چشم) بر کوزلی کمسنه کویا حضرت الله سنی چوق زمان آنکله
منتفع اتسون دیو دعا مقامنده (مزع الشیٔ پراکنده کرد چیزرا)نسنه‌یی پریشان اتدی
(هزعه پاره پاره کرد اورا) آنی اوفاق اوفاق قیردی وپاره پاره ایده‌جك الته مهزع
دیرلر ٭ غ (بلغ الرسالة برسانید پیغام‌را)خبر یتشدردی(وهو البلاغ رسانیدن) یتشدرمك
(رفغ عیشه فراخ کرد زندکانی اورا) انك عیشنی توسیع اتدی (فرغه للعمل فارغ کرد
اورا)برای کار ایشه آنی فارغ قیلدی یعنی سپارش ایدوب غیری نسنه‌یی ترك ایدوب
بو ایشه مشغول اول دیدی ودخی فرغ الاناء دیرلر چناغی بوشالتدی وفرغ الفضة
فی القالب دیرلر کومشی قالبه صب اتدی معناسنه (مرغ دابته بغلطانید ستورش‌را)
دابه‌سنی یووالتدی که آغناتدی تعبیر اولنور ٭ ف (الف بین القلوب الفت افکندمیان
دلها قلبلر میانه الفت واتحاد القاء اتدی که ما بینلرنده اولان عداوت صداقته مبدل

پرك باء عجمی ایله پارمقدن چیقان صدا که چاتلدی تعبیر اولنور (منه)

وفی المثل مقنع واسمه بادیة یعنی یوزینی ستر ایدر ومقصدی مکشوف وخصوصا آنك ستری لازمدر (منه)

شرعك ما بلغك المحل مقصدك اولان محله وارنجه‌وافی اوله‌جق قدر زاد سکا کافیدر طول املدن منع مقامنده ضرب اولنور (منه)

اولدی (ثقف الرمح راست کرد نیزه‌را) مزراقی طوغری اتدی وطوغری ایده‌جك
آلته ثقاف دیرلر (جدف النعمة کافر شد بنعمت نعمته) شکر اتمدی (حرف القلم محرف
برید خامه‌را) قلمی محرف قطع اتدی (حرف الکلام عن مواضعه بکر دانید سخنهارا
ازجایهای خویش) کلاملری یرلو یرلرندن چویردی که تغییر اتدی تعبیر اولنور (حلفه
سوکند داد اورا) اکا یمین ویردی (خلفه واپس کذاشت اورا) آنی کرویه قودی
(ذرف علی المائة افزون شد برصد) یوز عدددن زیاده اولدی (سلف الرجل نهاری
داد مردرا) طعام ماحضری ویردی اکا ودخی سلف دیرلر قدم معناسنه ومقدم
اولان شیئه سالف وسلیف دیرلر (شرفه بزر کوار کردش) اکا تعظیم اتدی (شنفها
کوشواره درکوش زن کرد) خاتونك قولاغنه کوپه طاقدی وشنف کلامه دیرلر
کلامنی استماع وحفظ اتدی معناسنه (صحفه خطا کرد درخواندن او) آنی اوقومقده
خطا اتدی یعنی خطأ کلمه‌یی تغییر اتدی وفی الصحاح التصحیف الخطأ) فی الصحیفة (صرفه
بکردانیدش) آنی چویردی ودخی صرفه دیرلر آنی صرف وخالص اتدی وصرف
دیرلر خالص شراب ایچدی معناسنه (صنف الکتاب تصنیف کرد کتابرا) کتابی تصنیف
اتدی تصنف اصلنده برشیٔ صنف صنف ایدوب بعضنی بعضندن تمییز دیرلر
وشجر مصنف دیرلر الوان وثماری مختلف اولسه (ضعف العطاء دو چندان کرد عطیه‌را)
عطیه‌یی ایکی اوقدر اتدی که اول ویردیکی عطیه‌نك ضعفنی ویردی (ضعفه السیر سست
کرد اورا رفتن) یوریمك آنی ضعیف اتدی وضعفه دیرلر آنی ضعفه نسبت اتدی
معناسنه (عرفه الشیٔ شناسا کرد اورا بچیز) عالم اتدی نسنه‌یه آنی که تعریف اتدی
تعبیر اولنور علمه معناسنه قریبدر (عرف الله الجنة لاهلها خوشبوی کرد خدا بهشت‌را
برای بهشتیان) حضرت الله جنتی اهلی جنت ایچون تعطیر وکوزل رایحه‌لو اتدی
(عرف الاسم معرفه کرد اسم را) اسمی معرفه اتدی که نکره مقابلی در وهی المعرفة
معروفدر ودخی عرف الناس دیرلر عرفاته حاضر اولسه‌لر وموقفه معرف دیرلر
(عنفه وعنف علیه سخت ملامت کردش) آنی زیاده لوم اتدی وتوبیخ اتدی (غلف
لحیته غالیه سود درریش‌را) صقالنه کوزل رایحه‌لو نسنه سوردی ابن درید دیدی که
غلف لفظ عامی درصواب اولان غلل در (کتف القوم دستهای مردمانرا واپس‌ست)
قومك اللرینی آردلرینه باغلادی (کلفه الامر تکلیف کرد بروی کاررا) ایشی اکا تکلیف
اتدی یعنی وسعنده اولمیان شیئ اکا تحمیل اتدی وفی المثل کلفتنی بیض السمایم سمایم
سمامة‌نك جمعی درکه پرستو کبی برکوچك قوشدرکه یمورطه سنه ظفر ممکن دکلدر
سماسم دخی روایت اولندی که سمسمه‌نك جمعیدر قیرمزی قرنجه معناسنه امور

ودخی صرفه ماله
دیرلر برکسنه‌یی کندو
مالنه متصرف ایدوب
مال صاحبی کبی تصرفه
اذن ویرسه (منه)
وفی المثل لایعجز
مسك السوء یعنی بد
رایحه‌لو دری بدرایحه
دن فارغ اولمز یعنی
قبیحه‌دن منفك اولمین
لئیم حقنده ضرب
اولنور مصنف
دیدی که دباغ اصلا
حه قادر اولمیوب
قوقش دری‌یه تشبیه
اولندی که بربوجاغه
طرح ایدرلر (منه)

شاقه تکلیف ایدن کمسنه حقنده ضرب اولنور وکلفتنی مخ البقوص دخی بومحلده
ضرب اولنور (نصفه بدو نیمه کرد اورا) آنی ایکی بولوك اتدی که تنصیف اتدی تعبیر
اولنور ونصیف اول بز پاره‌سیدرکه خاتونلر باشلرینه اورترلرکه نصف خمار مقداری
اولور ومقنعه دیرلر (نصف الجاریة) دیرلر باشنه نصیف اورتدی معناسنه
(نطفها کوشواره درکوش زن کرد) خاتونك قولاغنه کوپه طاقدی نطف نطفة‌نك
جمعیدرکه قرط یعنی کوپه معناسنه‌در واصلنده لؤلؤ آب دار معناسنه در جواری
آنی قولاقلرینه طقارلر (نظف الثوب پاك کرد جامه‌را) ثوبی پاك اتدی ءق (ارقه‌بی
خواب کرد آب‌را) آنی اویوتمدی ارق سهر معناسنه‌در (ارقه الهم) غم آنی اویخوسز
قودی معناسنه‌در میدانی جاءیام الربیق علی اریق مثلنده دیدی که ام الربیق ابوعبید
دیدیکی اوزره داهیه‌دن عبارت اولدیغنك وجهی بودرکه ربیق ترکیبی برشیئ
احاطه ایدن شیئه دلالت ایدر بقه کبی داهیه دخی ناسی احاطه اتمکله بوکینه اکا
مناسبدر واریق اصلنده وریق درکه واوی همزه‌یه تبدیل اولندی وجوه اجوه
کبی واورق لفظی ترخیم اولنوب اریق اولدی که اورق کول رنکنده اولان
دوه‌در واصمعی دیدی که عرب شویله زعم ایدرلرکه مثل مذکور اول کمسنه‌نك
قولندن مأخوذدرکه جمل اورق اوزرنده غول کوروب بوکلامی تکلم اتدی
(حدق الیه تیز نکریست بوی) اکا دقت ایله نظر اتدی (بعق الزق بشکافت خیك‌را)
طولومی یاردی (حرقه نیك سوزانیدش) مبالغه ایله آنی یاقدی (حلق الطائر پرواز
کرد مرغ درهوا) قوش هواده پرواز وجولان اتدی وفی المثل حلقت به عنقاء
مغرب مأیوس اولان نسنه‌ده ضرب اولنور (حلقوا رؤسهم بتراشیدن سرهای
ایشانرا) باشلرینی تراش اتدیلر وبرصبی حبشا اتسه یعنی کلرسه حلقة وکبرة
وشحمة فی السرة دیرلر یعنی باشك تراش اولونسون وبویوك یکیت اول وکو.
بککده یاغ اولسون وحلق مال کثیر معناسنه‌در وفی المثل جاء بحلق واحراف احرق
واهرف الرجل دیرلر مالی نامی اولسه مال کثیر ایله کلن کمسنه حقنده ضرب
اولنور جاء بدبادبی وجاء بالهیل والهیمان مثللری دخی بومحلده ضرب اولنور
(حمقه احمق خواندا اورا) آنی حمقه نسبت ایدی (حرق الثوب نیك بدرید جامه‌را)
جامه‌یی مبالغه ایله یرتدی اساسده وسع شقه عبارتیله تفسیر اتدی ودخی خرق دیرلر
چوق یلان سویلسه (خلقه خلوق بمالید اورا) اکا خلوق سوردی وهو الخلوق طیب
زرد) که صاروطیب جاز نسوانی استعمال ایدرلر جزؤ اعظمی زعفراندر (خلق الله المضغة
تمام خلق کرد خدا کوشت پاره‌را) حضرت الله ات پاره‌سنی تمام خلق اتدی که مراد

اغرب الرجل دیرلر
غربته دوشدی معناسنه
مغرب تسمیه اولندیغی
ناسدن بعید اولدیغی
ایچوندر ولفظ عنقاء
مذکر ومؤنثه اطلاق
اولور دابه لفظی
کبی لهذا لفظ مغرب
مذکر صیغه‌سیله
ایراد اولندی ومغرب
رفع ایله عنقانك صنعتی
وجه ایله دخی روایت
اولندی مسجد الجامع
کبی (منه)
دباچکر که دبی مکان
واسع هیل القوم
هیلان ریع معناسنه
(منه)

اطوار جنين‌دن بر طوردر ودخی خلق الصخرة دیرلر هموار اتدی معناسنه (خنقه خبـه کرد اورا اورا) آنك بوغازینی بوغدی (وهو المخنق جای خبـه کردن) بوغاجق موضع که مرادبوغازدر وفی المثل بلغ منه المخنق حددن بیرون نسنه تحمیل اولنان کمسنه حقنده ضرب اولنوو وصاحب عباب خنق وخنق بر معنـایه‌در دیدی وزیاده ابرام والحاح ایدر کمسنه‌یه خنق تسمیه اولندیغی بوغاز صیقوب تعجیز ایدن کمسنه‌یه تشبیه طریقیله‌در وفی المثل الخنق یخرج الورق ابرام ایدن کمسنه مدیوندن حقنی آلمغه قادر اولور دیه‌جك یرده ضرب اولنور وبوغازده طقوب بوغه‌جق اپـه خناق وبوغیـلان کمسنه‌یه خنیق ومخنوق دیرلر (حنق التسعین بنودساله رسـید) طقسان یاشنه بالغ اولدی (دنق التاجر باریکی کرد بازر کان در شمار) بازر کان حسابنده تدقیق ایدوب دانق دخی حساب اتدی ودخی دنقت الشمس دیرلر غروبه قریب اولدی معناسنه (سرقه بدزدی نسبت کردش) آنی سرقه‌یه نسبت اتدی (شرف اللحم قـدید کرد کوشت را) آنی قوروتدی ایام تشریق بو معنـادن مـأخوذدر زیرا عرب اضحیـه قربانلرینك اتلرین قوریدرلر بعضیلر اشرق ثبه مثلنـدن مأخوذدر دیرلر (شرق المسـافر رفت بسـوی مشرق راه رو) مشرق طرفنـه کتـدی مسـافر مغرب مقابلی‌در وفی المثل شتـان بین مشرق ومغرب ایکی نسـنه میـانده فرق عظیم اولدقده ضرب اولنور (صدقه براست نسبت کردش) آنی طوغرویه نسبت اتدی طوغری سـویلدی دیدی (صدق المصدق زکوة بسـتد زکوة ستانده) زکوة آلیجی کمسـنه زکوة آلدی زیرا مصـدق زکوة اخـذ ایدن متصـدق زکوة اعطا ایدن کمسنه‌در (صفق الشراب بیـالود شراب را با آب) شرابی صو ایله قارشدیردی وشرابی برظرفدن برظرفه بوشالتدی صاف اولسون ایچون معنـاسنه دخی کلور کذلك صفق الابل دیرلر برمرعی‌دن برمرعی‌یه تحویل اتسه (صفق بیدیه دودست بهم زد) ایکی اللرین بری برینه ووردی (وهی الصفقة دودست برهم زدن) ایکی الینی بری برینه وورمق تصفیق اصلنده ایکی شیٔ بری برینه وورمق ایله صوت اظهار اتمك معناسنه‌در پس صفق بیدیه ایکی اللرینی بری برینه وورمغله صوت اظهار اتدی معناسنه اولور وحرف با ایله صله‌لندیغی بو معنـایی مؤیددر (طبق السیف بابندکاه آمد شمشیر تا که جـدا کرد) قلیج ایـکی کموك ملاقی اولدیغی مفصله راست کلوب بری برندن آیردی اساسده دیدی که حقیقة تطبیق طبقه اصابتدن عبارتدر که طبق ایکی کموکك مفصلی‌در ودوه طوغری یول ایله کیدوب برطرفنه میل اتمسه طبقت الابل الطریق دیرلر وطبق الحاکم والمفتی دیرلر اصاب

معناسنه واول بیت که عروضی کلمه‌نك وسطنده واقع اوله اکا بیت مطبق دیرلر ومطرو جراء مطبق ای عام (طرق‌له راه داد اورا) اکا یول ویردی ودخی طرقت القطاة دیرلر باغیر تلاق قوشی یومورطه وضع اتمکه قریب اولدی معناسنه ودخی طرقت المرأة والنـاقة دیرلر ولدلری سهولت ایله قارنلرندن طشره چیقمسه وطرقت الابـل دیرلر دوه‌لری حبس ایدوب مرعی‌یه صالمدم معنـاسنه وطرقت النعل دیرلر پاپوشه یامـه ایتـدم معنـاسنه که هر یامه‌سنه طراق دیدیلر اصمعی دیدی که طرق ضعف واسـترخاء معنـاسنه مصـدری طریقة کلور وفی المثـل ان تحت طریقتك لعنـداوة عنداوة عند یعنـددن مـأخوذ در صـوابدن عـدول معناسنه یاخود عندیعنددن مأخوذدر مخالفت معناسنه یعنی سنك احیانا الین وانقیادکده عسر و زحمت واردر اول کمسنه حقنـده ضرب اولنور که انقیاد صـورتنده کورینوب نفس الامرده سرکش اوله (طلقها طـلاق داد زن را) خاتونه طلاق ویردی (رجـل مطـلاق مرد همیشـه طلاق دهنـده) هر تزوج ایتـدیکی خاتونه طلاق ویرمکه معتاد اولان کمسـنه (خمر معتقة می کهنه) اسـکی شراب (علقه‌به بیاویختش بروی) آنی آصدی فلان نسنه‌یه ودخی علقوا رمقـه دیرلر سدرمق اوله‌جق مقداری طعام اطعام ایدك معناسنه که علقه سدرمق مقـداری طعامدن عبارتدر یقال لیس المتعلق کالمتأنق یعنی کفایت مقداری اکل ایدن طعامدن اهتمام وتدقیق ایدن کبی دکلدر میدانی کلفت الیك علق القربة مثلنده دیدی که علق اصلنده عرق ایدی رایی لامه تبـدیل ایتدیلر واصـل مثلی شووجهله بیـان ایتدی که عادتا قربه‌یی خدمتکار مقوله‌سی اسافل ناسدن کمسنه‌لر کوتورور وبر کریم وشریف اولان کمسنه فقیر وبی کس اولدقده بالضرورة قربه‌یی کندو کوترمك اقتضا ایدوب ناچار قربه‌نك ثقلتندن وخلقدن حیاسندن اکا عرق طاری اولور پس عرق القربه‌دن مراد عرق مذکوردر یعنی بن سکا واصل اولمق ایچون کندو نفسمه عرق مزبوری تکلیف اتدم وکندومه زحمت ویردم وهزار حیا وشرم ایله توجه اتدم وصاحب عباب دیدی که کلفت لهذ الامر دیرلر حریص اولدم معناسنه ومثلده واقع اولدی که کلفت الیك عرق القربة وحشمت الیك عبارتیله دخی روایت اولندی دیدی مستقصی‌ده دیدی که عرق القربه‌دن مراد قربه‌نك صویی‌در یعنی سنك طرفکه توجه ایدوب صو کتورمکه محتاج اولدم وبعضیلر دیدی سنك ایچون کندومه زحمت ویردیم حتی قربه عرق ریز اولدیغی کبی عرق ریز اولدم پس عرق القربه‌دن مراد آندن ترشح ایدن صودر دیدی وبعضیلر عرق القربه‌دن علق القربه یعنی قربه اصـاجق چنکال

طریقدن مأخوذدر یول معنـاسنـه که تذکیر وتأنیثی جائزدر جمعی طرق واطرقه کلور (منه)

بر کمسنه علمادن استفتا ایچون بر ورقه تحریر وعرض اتدی که بر کمسنه خاتونه ان نم وقف عنه ان فانت طالق دیسه جواب نه وجهـله در دیو بالجمله مفتی جوابنده ان نم وقف الشخص المذکور طلقت امرأة عبارتنی تصحیف ایدوب جمله بو وجه اوزره اتفاق ایتدیلر سؤال ایدن کمسنه به شفاء صدر کلیوب بالآخرة قاضی بیضاوی عرض اتدی قاضی فهم اتدی که جمله عبارتی تصحیف ایتمشلردر بلکه عبارت صحیحـه قال لامرأته ان نم وقف عنه ان سائلدن سؤال اتدیلر عبـارت بو وجـه اوزره در دیدی (منه)

وفی المثل معوذ علق شیئا یابسا یعنی فلان کمسنه معازبه کیدوب یانجـه اسـکی قربه کوتوردی تدارك یوق امر عظیمه شروع ایدن کـسنه حقنده ضرب اولنور (منه)

مراددر دیدی یعنی سنك ایچون قربه‌یی چنكاله آصدیم كه مسافرت اختیار ایتدم
بركسنه دوستی ایچون مشقته تحمل ایتسه ضرب ایدرلر (غرقه بآب فرو برداورا) آنی
صویه صوقدی كه غرق ایتدی تعبیر اولنور ولجام مغرق دیرلر كموش یا التون ایله تزیین
اتسه‌لر بیهقی دیدی كه تركیب مذكور برشیده مبالغه ایدوب نهایتنه كتورمكه دلالت
ایدر (غلق الابواب ببست در هارا) قپولری باغلادی كه مفعولده مبالغه‌یی اشعار ایچون
ابواب جمع صیغه‌سیله ایراد اولندی (فتقه بشكافت اورا) آنی یاردی (فرق بین الاشیاء
جدایی افكند میان چیزها) نسنه‌لر ماییننه جدالق براقدی كه بری برندن آیردی تعبیر اولنور
(فسقه فاسق خواند اورا) اكا فاسق دیدی یعنی فسقه نسبت ایتدی (بیض مشقق ومفلق
خایه‌های شكافته) یارلمش یمورطه‌لر (فنقه بناز ونعمت پرورداورا) آنی ناز ونعیم ایله بسلدی
واول اركك دوه كه قومی عندنده مكرم اولوب ركوب واذیت ایتمیه‌لر اكا فنیق دیرلر
(ثریدة ملتبقة ثریدی كه آلوده شد بچرب بسیار) چوق یاغ ایله آلوده اولمش ثرید اساسده
دیدی كه ثریدة ملتبقة دیرلر چوق یاغ ایله ایصلانوب بغایت قارشدیرلمش ولبق طعامه
دیرلر چوق قارشدیروب یومشق ایتدی معناسنه وخوش خوی ولطیف وظریف
اولان كمسنه‌یه لبق ولبیق تسمیه اولندیغی بو معنادن مأخوذدر (احادیث ملفقة سخنهای
بهم آورده) بریره جمع اولنمش اقاویل باطله وكاذبه ولفقت الثوب دیرلر برپاره ثوبی
برپاره ثوبه الصاق ایدوب برینی برینه دیكسه واول ایكی پاره‌یه حیاطت اولنمش ایكن
لفقان دیرلر حیاطت زائل اولدقده بو اسم دخی آنلردن زائل اولور (مرق سرودكرد)
تغنی ایتدی ومرق جواری واراذل مقوله‌سنك تغنی ایتمه‌سندن عبارتدر (مزق الثیاب
بدرید جامهارا) جامه‌لری یرتدی (تمزق دریدن) یرتمق كه مصدر تمزیقا معناسنه (نطقه
كمر برمیان وی بست) آنك بلینه قوشاق باغلادی كه نطاقدن مأخوذدر قوشاق معناسنه
(نمق الكتاب بیاراست كتابرا) كتابی تزیین وتحسین ایتدی كتابی كتابت ایله تزیین ایتدی
ونمق الكتاب دیرلر كتبه معناسنه نمق مجرد یازمق وتمنیق ایو یازمق معناسنه اولمق
ملاحظه اولنورك (بتك الآذان ببرید گوشهارا) قولاقلری كسدی كه بتك قطع معناسنه در
تقول خرج الی بتوك ومعه سیف بتوك وقطع ایتدكده هرپاره سنه بتكة دیرلر (حركه
بجنبانیداورا) آنی تحریك ایتدی (وهی الحركة جنبش) حركه ایتمك (ومابه حراك نیست
اورا جنبش) آنك حركتی یوقدر وفی المثل حرك لها حوارها نحن حوار ممه امردوه
كوجكی در ممه‌دن كسلدكده فصیل دیرلر مثل مذكوری اول تكلم ایدن عمرو بن
العاصدر صاحب وسیط دیدی كه معاویه بن ابی سفیان حضرت علی كرم الله وجهه
ایله مقاتله مراد ایدوب اهل شامدن امداد طلب ایتدكده عمرو دیدی كه یا معاویه اكر

یقال انغلث منه
الطائر وفی یده بتكة
من ریشه (منه)

(اهل)

اهل شام سكامعین اولدقلری زیاده مطلوب ایسه حضرت عثمانك قانلو كوملكین
چیقار ومیان قومه طرح ایله چون معاویه بو وجه اوزره ایتدی كه قومه بركریه
وسوزش دوشوب هربری آغلایه‌رق علی ایله مقاتله‌یه تحریض ایتدیلر بو وقتده
عمرو بو مثلی ایراد ایتدی یعنی ناقه‌یه ولدینی تذكیر ایله كه حنین وفریاد ایلسون
اسكی دردینی خاطرینه كتوركه برنسنه‌یه رغبت اتسون دیه‌جك یرده ضرب اولنور
وحرك لحییك تطرب معدتك طعامه اشتهام یوق دین كمسنه‌ده ضرب اولنور یعنی ایكی
چكه‌لریكی تحریك ایله معدك طربه كلسون تطعم تطعم مثلنه موافقدر (حنكه السن
استوار رأی كرداورا دیرسالی) چوق معمر اولمق آنی صاحب تجربه ایدوب رأینی
محكم ایتدی تحنیك فرسدن استعاره‌در كه منقاد اولسون ایچون آغزینه ایپ كچورمكدن
عبارتدر (وهی الحنكة استواری رأی) رأی محكم اولمق ودخی حنك الصبی دیرلر
برخرمایی آغزنده ازوب معصومك چكه‌سنه سورسه كه عادتا صبیان تولد ایتدكده
ایدرلر (شبك بین اصابعه بردیكدیكر كذرانید انكشتان خودرا) كندو پارمقلرین بری
برینه كچوردی كه اللرینی كیلدلدی تعبیر اولنور (فلك ثدی المرأة بمقدار بادریسه برآمد
پستان زن) خاتونك ممه‌سی آغیرشاق مقداری ظاهر اولدی فلكدن مأخوذدر اغیرشاق
معناسنه‌در وهر مستدیر اولان شیئه فلك دیرلر ارض اولسون غیری اولسون (مسك
بعصمه پنجه زددر كوشهای او) آنك قولقلرینه یاپشدی عصم عصمه‌نك جمعیدر ایپ
وقولپ كبی یاپشه‌جق نسنه‌در (مسك الشیء مسك آلود كرد چیزرا) مسك ایله آلوده ایتدی
نسنه‌یی ثوب ممسك دیرلر مسك ایله تطییب اولنمش ثوب معناسنه ودخی مسكه دیرلر
مسك رنكلو ایتدی ومسكه دیرلر مسك صاحبی ایتدی معناسنه (ملكه الشیء مالك او آورد
چیزرا) نسنه‌یی آنك ملكنه كتوردی یعنی اكا مالك ایتدی ودخی ملكه دیرلر آنی پادشاه
ایتدی معناسنه وفلان كمسنه‌یی كندو حالنه قودم دیه‌جك یرده ضرب اولنور ملكته وامره
دیرلر *ل (مجد مؤثل بزركواری اصلی) اصلی واباً عن جد موروث اولان شرف ولفلان
اثلة مال دیرلر قدیمی مالی وار معناسنه واثلث مالا دیرلر كندو ایچون یاخود غیری ایچون
سرمایه پیدا ایتدم وتأثلت مالا دیرلر كندم ایچون سرمایه پیدا ایتدم معناسنه ومجده
اثال دیرلر تقول له اثال كأنه اثال (اجله وقت نهاداورا) اكا مهلت ویردی برمعین وقته‌دك
یقال ابن آدم قصیر الاجل طویل الامل یؤثر العاجل ویذر الاجل ودخی اجله دیرلر
فلان كمسنه‌نك بویونی آغریسه علاج ایتدی معناسنه واجل آندن عبارتدر كه بركمسنه
اویودقده یاصدیق مساعد اولمغله بویونی آغریه یقال بی اجل فأجلونی (امله امیدداشت
اورا) آنی امید ایتدی (اهله للخیر سزاوار كرداورا بخیر) آنی خیره لایق ایتدی یعنی خیره

اهل و مستحق ایتدی (ابتله الله بریده کردش خدا از دنیا) حضرت الله آنی دنیادن منقطع ایتدی بتل بر نسنه‌یی بر نسنه‌دن آیرمق معناسنه‌در وزوجدن یاخود دنیادن منقطعه اولان خاتونه بتول تسمیه اولنور یقال بتل عملك لله عملکی ریا و سمعه‌دن خالص ایله معناسنه ودخی تام الخلق ومعتدله اولان خاتونه مبتله تسمیه ایتدکلری اتینك بعضی بعضی اوزرینه کلیوب یرلو یرنده اولدیغی ایچون واسم مذکور مذکره اطلاق اولنمز تقول لها ثغر مرتل وحصر مبتل (بجله بزرك داشت اورا) اکا تعظیم ایتدی وهو مبجل فی قومه ویقال امر بجل ای عظیم وبجلی حسبی معناسنه کلور (بخله بخل نسبت کردش) آنی بخله نسبت ایتدی (بدله الله من الخوف أمنا بدل داد اورا خدا از بیم أمینی) حضرت الله اکا خوفدن امینلکی بدل ویردی یعنی خوفنی ازاله ایدوب آنك بدلنه امن ویردی ابدل دخی بو معنایه در (بدل الامر والقول بکردانید کار را و سخن را) ایشی ودخی قولی چویردی که تبدیل ایتدی تعبیر اولنور غیره معناسنه (ثقل علیه کرانی کرد بروی) اغیرلق ایتدی آنك اوزرینه که یوکینی اغیر ایتدی تعبیر اولنور خفف مقابلی در (ثمله باقی کذاشت اورا) بقیه ترك اتدی آنی ثمله بقیه معناسنه‌در ابو عمرو دیدی که ثمله کاسه‌نك قعرنده باقی قلان صودر وثمل السم دیرلر برقاچ کون زهر صوده ایصلانوب خمیر کبی اولسه یقال سقاه السم المثمل (جدله برزمین افکند اورا) آنی زمینه دوشوردی یقال طعنه فجدله ای اسقطه علی الارض معناسنه (جهل بجهل نسبت کرد اورا) آنی جهله نسبت اتدی تقول رأیت بینهما مجاملة فانقلبت مجاهلة ومن امثال المولدین جهلك اشد من فقرك والجهل موت الاحیاء (حصله حاصل کرد اورا) آنی حاصل اتدی ودخی حصل تراب المعدن دیرلر التونی طوپراغندن آیردی وخالص اتدی وحصل الدقیق دیرلر اونی کپکدن الك ایله آیردی معناسنه ومحصل الك که منخل دیرلر وحصلوا القوم فی الدیوان دیرلر دیوانده حاضر وغائبنی وحی ومیتنی تفتیش ایتسه‌لر که بزم دیارمزده یوقلامه ایتدیلر تعبیر اولنور (حمله کذا بار نهاد بروی فلان چیز) آنك اوزرینه فلان نسنه‌یی یوك وضع اتدی ودخی حملته شیئا دیرلر اکا بر نسنه تکلیف اتدم معناسنه وفی المثل حلته حمل البازل وهو حق احسانی یاسرینی نا اهله تحمیل اتسه ضرب اولنور (دیل اللقم کرد کرد لقمه هارا بأنکشتانش) پارمقلریله لقمه‌لری جمع اتدی ودبل داهیه ودبیله داهیهٔ عظیمه معناسنه تعظیم ایچون تصغیر اولنان الفاظ قبیلندندر مقام بدعاده رماك الله بالدبیلة دیرلر (رتل القرآن کشاده و بأندیشه و آهسته خواند قرآنرا) آچیق وفکر ایدرك آهسته آهسته اوقودی قرآنی وثغر مرتل دیرلر اوك دیشلری منتظم وهموار اولسه (رجل شعره شانه زد مویش را) صاچنی

حضرت مریم عذراء دیدکلری ازدواجدن منقطع اولدیغی ایچوندر وحضرت فاطمه‌یه دخی بتول تسمیه اولندیغی عند الله منزلت جهتندن مریمه تشبیه طریقیله‌درکه کذا فی الاساس (منه)

وقدم بعض الفوائد فی باب حسن (منه)

بازل قوی‌ده حق بر یاشنه کیرمش دوه (منه)

طرادی وشعر رجل صاچ سبوطة وجعودة میانده اولسه (زمله بالدم آلوده کردش بخون) آنی قان ایله آلوده اتدی وزمله فی ثیابه لیعرق درلسون ایچون آنی اثوابنه صاردیلر وبوریدیلر ویوك یوکلتدکلری دوه‌یه زامله دیرلر جمعی زوامل کلور (تقول مانحن الا من الحملة والرواة وزوامل القلم والدواة) وزمیل ردیف معناسنه‌در تقول انت فارس العلم وانا زمیلك (سبل الدار سبیل کرد خانه را) خانه‌یی سبیل اتدی یعنی فی سبیل وقف اتدی (سجل له القاضی قاضی سجل نوشت برای او) آنك ایچون قاضی حکم ایدوب سجل یازدی سجل علیه دخی بو معنایه‌در لکن اول نفعده وثانی ضررده مستعملدر (وهو السجل نوشتهٔ حکم) حکم مکتوبی که بزم دیارمزده حکم حجتی تعبیر اولنور (سفل رأسه سرفرو برد) باشین آشاغی اکدی صوبه معناسنه (سهل حجابه آسان کرد پرده‌اش را) آنك پرده‌سنی آسان ایتدی (عجل له من الثمن کذا درحال اورا ازبها فلان چیز) فی الحال ویردی مشتری اکا اشترا اتدیکی نسنه‌نك قیمتندن بعضنی صاحب دره دیدی که ابن عجل ولدزنانك کنیه‌سیدر وفی المثل عجل لا بلك ضحاها تقدیمی مهم اولان امرده عجله لازمدر دیه‌جك یرده ضرب اولنور (وعجلت بخارجة العجول) خارجه برکمسنه‌نك اسمی وعجول والده‌سنك اسمی‌در که مدة حمل تمامندن اول آنی طوغوردی وقتندن اول عجله اولنان نسنه حقنده ضرب اولنور العجلة فرصة العجزة ثانی‌یی مدح وعجله‌یی ذم وقتنده ضرب اولنور (عدل الشهود بعدل نسبت کرد کواهانرا) شاهدلری عدله نسبت اتدی یعنی شهادته اهلدر دیو حکم اتدی ودخی عدل المتاع دیرلر ایکی تنك باغلادی معناسنه وبر کمسنه‌دن یأس کلی ایله مأیوس اولسه‌لر وضع علی یدی عدل دیرلر که عدل بر مشهور جلادك اسمی‌در و ظالم اولان قاضیلر حقنده (ماهم عدول لکنهم عدول) یعنی عدل صاحبی دکللر بلکه جلادلردر (وهو عدل عدالت کننده) عدالت ایدیجی عدول ج (عذله بسی ملامت کرد اورا) آنی چوق لوم ایتدی (عسله انکبین توشه کرد اورا) اکا عسل اتمك قاتوغی ویردی ودخی عسله دیرلر فلان شیئی بال ایله پرورده اتدی معناسنه (عصل السهم پیچید تیر در انداختن) اوق رمی اولندقده طولاندی کتمدی (عضل الولد استوار شد بچه در شکم مادر چنانکه بیرون نتواند آمد) صبی والده‌سنك قارننده محکم اولوب طشره چیقماغه قادر اولمدی (بئر معطلة چاه کهنه خراب کذاشته) اسکی قویی که خراب ترك اولنمش اوله وعطلوا دیارهم دیرلر که خالی ترك اتسه‌لر و عطلت الابل دیرلر شبانسز ترك اولنسه وعطل المرأة دیرلر حلی سنی چیقارسه‌لر واول خاتونه عاطل وعطل دیرلر جمعی عواطل کلور (عقل ابله

پوشیده اولمیه که زمله زا معجمه ایله ناسخدن سهو اولمق ملاحظه اولنور عندمزده اولان نسخه‌ده معجمه ایله واقع اولمشدر لکن کتب لغتده راء مهمله‌ده معنای مذکور ایله ذکر اولنمشدر حاصلی معجمه ایله خطادر مهمله ایله کرك غفلت اولنمیه (منه)

چوق یلان سویلین کمسنه‌یه زاملة الاکاذیب دیرلر (منه)

وفی المثل تعجیل العقاب شغف یعنی عاقل اولان کمسنه عقوبتده عجله ایتمز (منه)

عساله آری قوغانی (منه)

بسیارعقال برپای شترش بست) دوه سنك آیاغنه چوق باغ باغلادی (رجل مغفل
مرد غافل) فطانتی اولمیان کمسنه‌در که غفله دیرلر احمق اتدی معناسنه وغفله دخی
وغفلته نسبت اتدی معناسنه‌در (فصل اللؤلؤ درمیان مرو اریدها چیزهای دیکر کشید
دررشته) انجولری رشته‌یه چکدکده مابینلرینه بونجوق مثللو نسنه چکوب انجولری بری
برندن آیردی (فصل المجمل پیدا کرد چیزا ناپیدار) ظاهر اولمین شیئی اظهار اتدی
فصل اصلنده برشیئی برشیدن آیرمق معناسنه‌در وممه‌دن قطع اولنان دوه کوچکنه
فصیل اطلاق اولندیغی بومعنایه مبنی‌در که آندنصکره آنه‌سی آنی چندان مهم
اتمز وفصیلی یانه‌وارسه بلکه حالبنی دپر لهذا مثلده وارد اولدی که فصیل ذات
الزبن لایخیل ذات ابن اول ناقه‌در که کندو فصیلنی وحالبنی دپر وتخییل آندن
عبارتدر که ناقه کندوفصیلنه‌قطعیا میل ورغبت ایتمامکله سود ویرمز اولور ناقه
صاحبنه‌دیرلر که‌برقورت دریسنی باشکه بورویوب‌دورت آیاقلی اولدیغـك حالده
فصیل‌اوزرینه هجوم‌ایله‌ناقه کوروب‌فصیلنه‌قورت هجوم اتدی ظن ایتمکله مرحمةً
بلکه تخلیص ملاحظه‌سیله‌فصیلنه‌میل ایلیه‌صاحب مزبور بومثلی ایراد ایدر یعنی فصیل
وحالبنی دین ناقه‌یه بوحیله‌نك فائده‌سی یوقدر بالطبع سیٔ المعـاشرة اولان کمسنه‌یه
عرض محبت‌ونصح مفید دکلدر دیه‌جك ضرب اولنور ودخی فصلت الشاة دیرلر قویونی
عضو عضو قطع اتسه (فسله ناکس خوانداورا) اکاناکس وبد اصل دیدی ورزیل
وردی‌اولان نسنه‌یه‌فسل دیرلرودخی فسلت المرأة دیرلرزوجی نشاطه کلوب جاع مراد
اتدکده‌تعلل وحیضم واردر دیوبهانه ایدوب زوجنی دفع ایدر معناسنـه وفی الحدیث
لعن‌الله المفسلة والمسوفة (فضله علیه افزونی نهاداورا بروی) آنی آخر کمسنه‌نك
اوزرینه زیاده‌لك‌قودی که ترجیح اتدی تعبیر اولنورودخی فضله‌الله دیرلر حضرت
الله اکا فضیلت ویردی معناسنه‌وفی المثل الفضل للمبتدی وان احسن المقتدی الفضـل
للمتقدم مثلنه موافقدر (قبلها بوسه دادزن‌را) خاتونی اوپدی (وهی القبلة بوسه)
اوپوش (قتله‌العشق ذلیل کرداورا عشق) آنی عشق زیاده رام وزبون اتدی وقتل
دیرلرچوق قتل اتدی معناسنه (اسیر مکبل اسیر بندنهاده) باغلواسیر و کبیل بویوك
بوقاغو معناسنه‌در کبلت و کبلت باغلادم معناسنه‌در (کفله‌الشیٔ پابندانی دادش چیزرا)
شیٔ‌ئی اکا کوروب کوزتمکه‌ویردی (کمله تمام کردش) آنی تمام‌اتدی نقصه‌مقابلی‌در
(مثله صورت کرد اورا) اکاصورت‌اتدی یعنی آنك ایچون مثال‌قوردی وفی الاساس
مثله‌به ای شبهه‌ودخی مثل الشیٔ بالشیء دیرلر برنسنه‌یی برنسنه‌یه مقدارده مساوی
قیلسه‌لر وفی التاج مثلت‌له کذا اذا صورت‌له مثاله بالکتابة وغیرها که مراد برشیئك

یقال فصلت الشیٔ ای قطعت وفصلت الرضیع عن امه فصالا ای فطمته (منه)

قتله‌العشق ذلیل کرد اورا) عشق آنی زیاده رام وزبون اتدی قتل دیرلرچوق قتل اتدی معنـاسنه‌در منه)

صورتنی تصور ایتمکدر ومثل شبه معناسنه‌در وفی المثل الماء خیر من الماء وبرکمسنه‌یه براز
سود عرض ایدوب بوسود صوکبیدر دیدیلر اول وقت بومثلی ایراد ایتدی آز ایله قناعت
ایدن کمسنه حقنده ضرب اولنور (مهله زمان دادش) اکامهلت ویردی (نبله بسنك استنجاء
کرد کسی‌را) برکمسنه‌یی طاش ایله استنجا ایتدیردی نبل بویوك وکوچك معناسنه کلور
اضداددندر حجر الاستنجایه نبل تسمیه اولندیغی عادتا کوچك اولدیغی ایچوندر (مثلت
الدابة سرکین افکندستور) دابه نجسنی القا ایتدی که مثیل روث معناسنه اصحاب حوافره
مخصوصدر (نزله فرود آوردش) آنی اشاغه ایندردی ودخی نزل الاشیاء دیرلر ترتیب
ایتدی معناسنه (نصل السهم پیکان نهادتیررا یابیرون کردازو) اوقه‌ دمردن کچوردی یا
اوقك دمرتنی چیقاردی که اضداددندر (نکل به عقوبت کرداورا) اکاعقوبت ایتدی
غیریلر عبرت آلسون ایچون وبددعا مقامنده رماه‌الله بنکلة دیرلر یعنی برعقوبته مبتلا
اتسون که رسوای اولمغه سبب اولسون (هبله هبلتك امك کفت اورا) اکاوالدك سنك
هلاکك ایچون اغلاسین دیدی ☼م (اثمه کناهکار خوانداورا) آنی کناهکارلغه نسبت ایتدی
(برمه بستوه آورداورا) آنی تضییق وتعجیز ایتدی برم اصلنده ایپ بوکلمکدر فتل کبی واول
ایپ که ایکی رنك ایپدن بوکلمش اوله اکابریم دیرلر که عرب نسوانی آنی قوللرینه
وبللرینه وطفللرینه طاقارلر کوزدکمسون دیو (بلم علیه امره زشت کردانید بروی کارش‌را)
ایشنی اکاتقبیح ایتدی یعنی سنك ایشك قبیحدر دیدی (ثلم الحائط رخنه کرددیواررا)
دیواره کدیك آچدی ثلم دخی بومعنایه‌در که اول دیواره مثلوم ومثلم وکدیکه ثلم دیرلر
ویقال هذا ممایثلم الدین ویثلم الیقین وبروجودی خیر محض اولان عالم وفات ایتدکده
اکاموته ثلمة للاسلام لایسد دیومرثیه ایدرلر (جثم الصید نشانه کردشکاررا تاکشته
کردد)صیدی دیری ایکن اوقه نشانه ایدوب هلاك اولنجه اوق آتدی که صبر معناسنه
قریب‌در بیهقی دیدی که قوش وطوشان مثللی حیوانه مخصوصدر (حول مجرم سال
تمام) تمام ییل جرمت العام دیرلر سنه‌یی تمام ایتدم معناسنه (جشمه الامر تکلیف کردش
کاررا) ایشی اکاتکلیف ایتدی وزحمتنی اکاتحمیل ایتدی القی علی جشمه ای کلفته وثقله
(حرم علیه الشیٔ حرام کردبروی چیزرا) نسنه‌یی اکاحرام ایتدی حلال مقابلی‌در ودخی
حرم الجلد دیرلر کرکی کبی دباغت ایتمدی معناسنه اعرابی مجرم دیرلر اهل حضر ایله
اختلاط ایتمیوب جافی اولسه وفی المثل جرامه یرکب من لاحلال له برقوم برکمسنه
دوه‌لرینی غارت ایدوب جمله‌سنی سوق ایتدیلر الابرناقه که اهل جاهلیت آنی حرام ایدوب
اکارکوب ایتمزلر ایدی آنی ترك ایتدیلر ناقه صاحبی اول ناقه‌یه رکوب ایدوب قومك
آردنجه کتمك مراد ایتدکده اوغلی دیدی که رکوبی حرام اولان ناقه‌یه نیچون رکوب

وفی الاساس خط نزول کوچك کاغده یازلمش یازی معناسنه‌در (منه)

بیهقی تلثیم بسیار رخنه کردن عبارتیله تفسیر اتدی (منه)

جشم جیمك فتح وضمیله روایت اولندی کذا فی الاساس (منه)

ایدرسن دیدکده باباسی بومثلی ایرادایتدی برکسنه بالضرورة منفوری اولان نسنه‌یی ارتکاب ایتدکده ضرب اولنور (حکمه فی ماله حاکم کردش درخواستهٔ خود) آنی مالنه حاکم ایتدی یعنی مالینی اکا تفویض ایدوب کندومالی کبی متصرف ایتدی ودخی حکم الرجل دیرلر مراد ایتدیکی نسنه‌دن منع ایتدی معناسنه (خدمها پای ابرنجن نهاد درپای زن) خاتونك ایاغنه خلخال طاقدی ودخی خدم وحشم صاحبی اولان کمسنه‌یه مخدم دیرلر (دسم سبالهم بشیٔ چرب آلود کرد سبلتهای ایشانرا بچیزی) برنسنه ایله آنلرك بیقلرینی یاغلادی که مراد اطعام ایتدی دیمکدر ودخی دسم ثیابه دیرلر ثوبلرینی توسیخ ایتدیلر معناسنه‌ودین ومروءتی معیوب اولان کمسنه‌یه ادسم الثوبین دیرلر دنس الثوبین واطلس الثوبین دخی بومعنایه‌در وماهو الادسمة دیرلر خیری یوقدر معناسنه ودخی دسم المطر الارض دیرلر یغمور زمینی آزیجق یاش اتسه وفی الحدیث دسموا نونته یعنی صبی‌نك زنخدانی چقورینه آزسیاه نسنه ایله قاره ایدك تاکه چشم بددن امین اوله (حدیث مرجم سخن بنداشت کفته) ظن ایله سویلنلمش سوزکه رجم‌دن مأخوذدر قال الله سبحانه رجما بالغیب ودخی رجمه بویوك طاش معناسنه‌در جمعی رجم ورجام کلور رجم قبره دیرلر قبرینی بویوك طاش ایله یاپسه عبدالله بن مغفل وصیتنده لاترجموا قبری دیدی اکرچه ارباب حدیث لاترجموا ثلاثی صیغه‌سیله‌در دیدیلر لکن صحیح اولان تشدید ایله‌در (رخم الاسم ترخیم کرد اسم را) اسمی ترخیم اتدی که حرف آخرینی اسقاطدن عبارتدر بیت رسید اینك زره سلمی ومن ازضعف تن این سان * فخذیا صاح روحی تحفة منی وأقبلها (ردم ثوبه وژنك داد جامه‌اش را) جامه‌سنی یامه‌مدی (زلم العصا راست تراشید عصارا) عصایی طوغری یونتدی وخفیف الهیئه اولان کمسنه‌یه مزلم دیرلر وطوغری اتدی معناسنه دخی کلور ودخی زلم العطاء دیرلر احسانی قلیل عدایتدی معناسنه (سحم وسحم الله وجهه سیاه کرد خداروپش را) حضرت الله تعالی آنك یوزینی قاره ایتدی که سحمه وسحمه سواد معناسنه‌در (سلمه الله من الافات نکاه داشت خدااورا ازآفتها) حضرت الله آنی آفتلردن حفظ ایتدی یااتسون (وهو السلام بی‌عیب) عیبسز (سلم علیه سلام کرد بروی) اکا سلام ایتدی که سلام ویردی تعبیر اولنور که مراد تحیت وسلامت ایله دعا ایتدی دیمکدر (سلم الیه الشیٔ بسپردش چیزرا) اکا نسنه‌یی تسلیم ایتدی (سلم الله کردن نهاد مرفرمان خدای را) حضرت اللهك امرینه مطیع اولدی که هرنه ظهور ایدرسه خیراوشرا اعتراض ایتمیوب راضی اولدی (قبر مسنم کور خرپشته) دوه هورکیجی کبی یاپلمش قبرکه سنام‌دن مأخوذدر مسطح مقابلی‌در واول کیل که حبوبات ایله طولدیروب اوزرینه برازدخی زیاده وضع اتسه‌لر اکا مسنم دیرلرکه

دسم ات یاغی واج یاغنه دخی دیرلر (منه)

اصلی صاحب‌در (منه)

ترکیده طوروقالمش کیله تعبیر اولنور (شنحم الطعام نیك فاسد کرد خوردنی را) طعامی مبالغه ایله افساد ایتدی (شرم الصید باجراحت کریخت شکار) شکار یاره لندقدنصکره قاچدی ودخی شرم دیرلر مبالغه ایله شق ایتدی معناسنه (ضرم النار نیك بیفروخت آتش را) آتشی مبالغه ایله علولندردی (فرس مطهم اسب تام خلقت) خلقتی تمام اولان آت وفی الاساس جواد مطهم ای تام الحسن ورجل مطهم حاصلی مطهم اولدرکه هرشیٔ براوبرنده واصلابروجهله قصوری یوق معناسنه‌در (عثم درنك کرد) توقف ایتدی ودخی عثم عن الامر دیرلر کیروچکلدی معناسنه کف عنه کبی (عظمه بزرك داشت اورا) اکا تعظیم ایتدی وعظمه الله دیرلر حضرت الله آنی بویوك خلق ایتدی معناسنه (علمت الابل نیك فربه شد شتر) دوه بغایت سموز اولدی (علمه بیاموخت اورا) اکا تعلیم ایتدی وفی المثل عود یعلم العنج عنج آندن عبارتدرکه کنج دوه‌یه رکوب ایدن کمسنه یولارینی اول مرتبه چکرکه دوه‌نك باشی ایکی اوك ایاقلرینه کلور دوه تعلیم ایدنلرك عملی‌در عود یاشلی مسن دوه‌در عمل مذکور کنج دوه‌ده اجرا اولنور تعلیم ایچون مسن اولان دوه‌ده اجرا فائده‌سز برمعنی‌در پیر اولان کمسنه‌یی تأدیب عبث معنادر دیه‌جك یرده ضرب اولنور ومن حیث المضرب عود یلقح مثلنه موافقدر وتلقیح ازاله قلحدن عبارتدرکه دوه دیشلرنده اولان حضرة ایله وانسان دیشلرنده اولان صفرة معناسنه‌در یاشلی دوه‌نك دیشلری تطهیر اولنماز (عنم بنانه خضاب کرد انکشتانش را) پارمقلرینی حنالدی (عزمه تاوان نهاد بروی) آنی بورجلو ایتدی (فحم الرجل در تاریکی شب رفت مرد) رجل کیجه ظلمتنده کتدی که یاتسو وقتنده اولان ظلمته فحمة العشاء دیرلر وفحم سیاه کمور معناسنه اولمغله فحم وجهه دیرلر سوده معناسنه (فخمه بزرك داشت اورا) آنی تعظیم ایتدی وفخم الحرف دیرلر حرفی تلیین ایتمدی معناسنه (ابریق مفدم آبدستان سربسته) باشی باغلو ابریق (وهو الفدام چیزی که سرخنور را بآن بندند) قاب قاجق آغزی باغلدقلری نسنه افدم ماده‌سنده تفصیل اولندی (فهمه دریافت اورا) اکا آکلتدی (قحم الفرس برروی افکند اسب سوار را) آت راکبنی یوزی اوزرینه دوشردی (قدمه فراپیش کرد اورا) آنی اوکه کچوردی که تقدیم ایتدی تعبیر اولنور که متعدی‌در (قدم بنفسه خود فراپیش شد) کندو اوکه کچدی تقدم معناسنه که لازم‌در ومقدمة الجیش عسکره تقدم ایدن قوم معناسنه بومعنادن مأخوذدر کذلك کوزبکارینه مقدم العین وکوز قویروغنه مؤخر العین دیدکلری اقدم تقدم معناسنه اولدیغنه مبنی‌در ومشی فلان القدمته تقدم ورجل قدم متقدم معناسنه‌در انها لسیمة المقدمة که مراد ناصیه‌در ودخی قدم رجلك فی هذا لعمل دیرلر اکا اقبال ایله دیه‌جك یرده استعمال اولنور (قدم الیه الامیر

ان یفعل کذا بفرموداورا فرمان ده که فلان کاررا کند) امیرا کا فلان ایشی ایشله‌سون دیوامرایلدی (قسمه بهره بهره کرداورا) آنی حصه حصه ایلدی که بولوشدردی تعبیر اولنور ودخی قسم الوشی دیرلر حسنه معناسنه ووجه مقسم ای محسن (قلم الاظفار بچید ناخن هارا) طیرناقلری دوشردی که کسدی تعبیراولنور تشدید مفعولده مبالغه ایچون اولمغله اظفار لفظنی جمع صیغه‌سیله ایراد ایتدی والاقلم الظفر دخی طیرناق کسدی معناسنه‌در وطرناق کسه‌جك مقراصه قلمان دیرلر وطیرناق کسلمکدن حاصل اولان قطعه‌یه قلامهٔ ظفر ومقلوم الظفر ضعیفدن کنایه‌در (کرمه گرامی داشت اورا) اکا اکرام ونوازش ایتدی ودخی کرم السحاب دیرلر بولوت چوق یغمور یاغدردی معناسنه (کلمه سخن کفت باوی) اکا سوز سویلدی (وهو الکلام سخن) سوز (الکلیم هم سخن) سوز سویلشلن کمسنه وموسی کلیم الله وکلیم منطیق معناسنه‌در کلمانی دخی دیرلر ودخی کلمه دیرلر جرحه یعنی یاره‌لدی معناسنه (لقمه فرو برانیدش لقمه‌را) لقمه‌یی اکا یوطدردی ودخی لقمه دیرلر اکا لقمه ویردی معناسنه (نشم اللحم ببوی بد کرفتن آغاز کرد گوشت) آت قوقمغه باشلادی ودخی نشم فی الامر دیرلر ایشه شروع ایتدی معناسنه که شره مخصوصدر (نظم اللؤلؤ برشته کشیدمرواریدرا) اینجویی ایپلکه چکدی که دوزدی تعبیر اولنور (نظم الکلام سخن را بیك دیکر پیوست) کلامی بری بری آردنجه اولاشدردی (نعمه الله بناز نعمت پروردش خدا) حضرت الله تعالی آنی ناز ونعیم ایله پرورده ایتدی (هدم البیوت خراب کرد خانه هارا) خانه‌لری خراب ایتدی که ییقدی تعبیر اولنور ومهدم اولان جزؤه هدم دیرلر واسکی ثوبه هدم تسمیه اولنور ودار هدمة دیرلر مهدومة معناسنه وفی المثل هدمة الثعلب اول قوم حقنده ضرب اولنور که صلح اوزه ایکن میانلرینه شر حلول ایده (هرمه الله سخت پیر کردش خدا) حضرت الله تعالی آنی مبالغه ایله پیر ایتدی واول کمسنه‌یه هرم دیرلر وپیر اولان کمسنه‌نك پیرلك وقتنده حاصل ایتدیکی ولده ابن هرمه دیرلر ابن عجزه دیدکلری کبی وهرم الامر دیرلر کوچك ایشی عظیم کوسترسه وقدرندن زیاده وصف اتسه (رجل مهضم مرد باریك میان) اینجه بللو کمسنه واول مزمار که پاره پاره‌دن یاپلمش اوله اکا مضمار مهضم دیرلر ابن السکیت نرم نای دیدکلریدر دیدی کسر معناسنده اولان هضمدن مأخوذ اولمق ملاحظه اولنور ودره ایچنده اولان چوقور موضعه دخی هضم دیرلر که جمعی اهضام کلور وفی المثل اللیل واهضام الوادی یعنی کیجه وقتی دره‌نك چوقور موضعلرنده یوریمه که مظنهٔ خطردر ایکی جهتدن مخوف اولان نسنه‌دن تحذیر مقامنده ضرب اولنور *ن (ابن المیت بستود مرده‌را) میتی مدح ایتدی مخفی اولمیه که ابن اصلنده عیب معناسنه در وداء الاکابر

جوهری دیدی که عیسی‌یه کلمة الله تسمیه اولندیغی امر دینده کلمه‌سی ایله انتفاع اولندیغی کبی کندو ذاتی ایله دخی انتفاع اولندیغی ایچوندر (منه)

دیدکلری مرضه ابنه دیدکلری بو معنادن مأخوذ اولدیغی بوندن اقدم بیان اولنمشیدی لهذا ابنه دیرلر بر کمسنه بر کمسنه‌یی تعییب اتسه وابنه دیرلر مدح ومحاسننی تعداد اتسه صکره میت ایچون ندبه ایدن کمسنه‌نك میتی مدحنده استعمالی غالب اولدی تقول لم یزل یقرظ احیاء کم ویؤبن موتاکم (اذن المؤذن بانك نماز داد بانك نماز دهنده) مؤذن نماز ایچون اذان ویردی واذان اصلنده اعلام معناسنه اولمغله عبارهٔ مذکوره اعلام ایدیجی وقت نمازك حلولنی اعلام ایتدی دیمك اولور (امن علی دعائه آمین کفت بر دعاء او) آنك دعاسنه آمین دیدی بیت رأیت جماعة مؤمنین ❊ داعین لك مؤمنین ❊ ولفظ آمین دعاده مد وقصر ایله لغتدر اجتماع ساکنین اولمغله آخری فتح اوزره مبنی قلندی کیف واین کبی معناسی عربی‌ده کذلك فلیکن فارسیده چنین باد وترکیده بویله اولسون عبارتلری ایله تعبیر اولنور (بدن بزاد بر آمد) مسن اولدی که یاشلاندی تعبیر اولنور تقول بدنت لما بدنت یاشلاندقده سموز واتلی اولدك معناسنه (بطن الثوب آستر کرد جامه را) جامه‌یه آستر اتدی که بطانه آستر معناسنه‌در (جبنه بدل خواندش) آنی جبنه نسبت ایدوب قورقاق دیدی (حزن صوته راز کرد آوازش را) آهسته آواز ایتدی یعنی پك سویلدی (حسنه خوب کرد اورا) آنی کوزل ایتدی (حصنه استوار کرد اورا) آنی محکم ایتدی (قاله بالتخمین بکفت سخن را بکمان) ظن ایله سویلدی سوزی وفی الاساس قل فیه بالتخمین ای بالوهم والتقدیر (ردن القمیص سر آستین کرد پیرهن را) کوملکه یك باشی ایتدی که ردن کوملکك قولتوق طرفندن اولان جانبی دروردن خردید کلری قاشدر تقول کن طیب الاردان وان لم تلبس الاردان اول ردنك جمعی وثانی ردنك جمعیدر (سخن المرقة کرم کرد شوروا را) شوربایی قیزدردی وماء سخن وسخین ویوم سخن وسخنان اسی کون معناسنه‌در (سکنه بیارامانیدش) آنی تسکین ایتدی (سمنه فربه کرداورا) آنی سموز ایتدی وسمنه یاغ ویردی ودخی سمنه صوق ایتدی معناسنه کلور (ضمنه الشیٔ پاییدان کردش چیزرا) نسنه‌یه آنی ضامن ایتدی (ضمن الکتاب کذا دراندرون کتاب نهاد فلان چیزرا) فلان نسنه‌یی کتابك درونه وضع اتدی (وفی ضمنه کذا دراندرون او چنین چیزاست) آنك دروننده شویله نسنه واردر (عثن ثوبه بخورتن کرد جامه اش را) جامه‌سنی بخورلدی عثان دخان معناسنه‌در که جمعی عواثن کلور دواخن کبی وعثان غبار معناسنه دخی کلور (فتنه فتنه افکندش) آنی فتنه‌یه القا اتدی (قرنهم فی الاصفاد بهم بست ایشان را دربندها) بری برینه باغلادی آنلری باغلارده که بری برینه چاتدی تعبیر اولنور (کفنه بکفن بپچید اورا) آنی کفنه صاریدی (لحنه بلحن نسبت کرد اورا) آنی لحنه نسبت ایدوب خطا ایتدك دیدی (لقنه بازبان داد اورا) آنی لسانه

اهل یمن اصطلاحیدر (منه)

ویردی یعنی برلفظی برکمسنه‌یه شووجهله القا ایتدی که اول کمسنه اول لفظی
فهم ایدوب لسانه اجرا اتدی تلقین اصلنده مطلقا تفهیم معناسنه‌در ولقانت
سرعت فهمدن عبارتدر وتیزفهم اولان کمسنه‌یه لقن دیرلر (لهنه نهاری دادش)
سحری ماحضری ویردی که اول طعامه صفراکش وبزم اصطلاحمزده قهوه التی
تعبیر اولنورکه لهنه دیرلر وفی الحدیث لهنوا ضعیفکم تقول فلان یطلب المهنة ولا
بطعم اللهنة (مکنه فی الارض جای داداورا درزمین)زمینده اکا مکان ویردی ومکن له
دخی بومعنایه‌در نصحه ونصح له دیدکلری کبی که ابوعلی فارسی دیدی که‌ردف لکم
قبیلندندر(نتنه کندا کرد اورا) آنی بدرایحه‌لو ایتدی(هجنه زشت کرد اورا)
آنی قبیح اتدی قبحه معناسنه(هدنت ولدهافراخوابانید زن فرزندش را بسخن کفتن)
خاتون ولدینی سوز ایله اویوتدی که معروفدر ودخی هدن دیرلر بطوء اتدی معناسنه
٭ ل (رجل مدله مرد بیهوش) عقلی کیتمش رجل غمدن یاعشقدن ناشی اساسده
دیدی که مدله اول کمسنه‌در که کندی نه فعل ایتدیکنی وغیرك کندویه نه فعل ایتدوکنی
بیلمز (سفهه سفیه خواند اورا) آنی خفت عقله نسبت ایدوب سفیه‌در دیدی
(شبهه کذا بکذا مانند کرد فلان چیز را بفلان چیز) فلان نسنه‌یی فلان نسنه‌یه تشبیه اتدی
(شبه علیه الامر پوشیده کردبروی کاررا) ایشی اکا ستور اتدی که مشتبه اتدی تعبیر
اولنور(فقهه فی الدین دانا کرداورادردین) علم شریعتده آنی عالم اتدی وفی الحدیث
من اراداللّٰه به خیرا فقهه فی الدین وفی الاساس فقهت فلانا و افقهه ایاه فهمته ففقهته
فهل فقیهة دیرلر اول آیغورکه حملی اولان مؤنث ایله حملی اولمیوب آیغوره طالب
اولان مؤنثی تمیز اتسه (کره الیه الکفر دشمن کردانیدش ناکرویدنی را) کافراولمغی
اکا دشمن اتدی یعنی کفری سودرمدی(نبهه عن نومه بیدار کرداورا زخوابش)
آنی اویقوسندن اویاندردی ودخی نبهه دیرلر آنی مشهور اتدی خامل وکمنام ایکن
معناسنه ودخی نبه دیرلر برنسنه‌دن غافل اولان کمسنه‌یه اول نسنه‌یه دلالت اتسه
آندن آکاه اتدی تعبیر اولنور(نزه نفسه عن کذا پاکیزه کردخویشتن را ازفلان چیز)فلان
نسنه‌دن کندویی بری اتدی ونزاهة سوء اولان امردن بعددن عبارتدر واول کمسنه که لؤم
دن بعیدو کرم صاحبی اوله اکا نزیة کریم دیرلر ومکان نزیة دیرلر خالی وخلقدن بعید اولسه

لکن بومعنایه علی ایله استعمال اولنوب نبه علیه دیرلر (منه)

المضاعف من باب التفعیل

٭ ب (تبه هلاك کرد اورا) آنی هلاك ایتدی ودخی تبت علیه دیرلر هلاك ایله
دعا اتدی معناسنه زیرا مقام بدعاده تبا لفلان دیرلر الزمه اللّٰه هلاکا وخسرانا معناسنه
وبرکمسنه برکمسنه‌یه هم شتم اتدی وهم ده بدعا ایتدی دیه‌جك یرده اوسعه سبا

(واسمعه)

واسمعه تبا دیرلر (حبب بکریخت ازجنك)جنکدن فرار اتدی (فرس محبب اسبی که
نابزانو سپید) اول ات که اوك آیاغنك دیزینه وارنجه آق اوله یاآرد آیاغنك
عرقوبنه‌دك که آق اوله (حبب الیه الایمان دوست کرد اورا کرویدنی را) اکا ایمانی
دوست اتدی که سودیردی تعبیر اولنور (خبب غلامی بنده مراتباه کرد برمن)
بنم غلاممی بنم اوزریمه افساد اتدی خب‌دن مأخوذدر خدعه معناسنه(ربه پرورددش)
آنی تربیه ایدوب بسلدی رباه معناسنه(زیب العنب مویز کردانکوررا) یاش اوزومی
قوروتدی ودخی زبب دیرلر آغزی کوپوردی یعنی آغزی غضبندن کوپوکلندی
معناسنه (سبب للامر سبب ساخت کاررا) ایش ایچون سبب پیدا اتدی وهوالسبب
معروفدر اسباب ج ویقال سبب اللّٰه لك سبب خیر وسببت للماء مجری سویته معناسنه‌در
وسب ذم وشتم معناسنه اولمغله دبره سبه دیرلر که ذم اولنور ودهردن برقطعه‌یه دخی سبه
دیرلر زیرا هرکس آندن شکوی ایدر (شبب بها ستود زن را درغزل وحال عشق
خود کفت) خاتونی غزلنده مدح وعشقنك حالنی سویلدی (باب مضبب درمیخ
آهنین نهاده) دموردن میخ قاقلمش قاپو وضبه باشی بویوك میخ وقول دموری تعبیر
ایتدکلری دموردر (لببه کریبانش کرفت وبکشید اورا)یاقه‌سندن طوتوب چکدی که
سوریدی تعبیر اولنور نته کم وقت مخاصمه‌ده واقع اولور (وهوالتلبب کریبان کرفتن
وکشیدن)یاقه‌دن طوتوب سوریمك اساسده دیدی که اخذ بتلبیبه وهو فی موضع اللبب
من ثیابه ولبب صدرك یوقاروسنده قلاده وضع اولنان موضعدر که کریباندن آشاغیدر
ودخی لبب دیرلر قومه صراح وقتنده یاینی بوینه کچیروب کندونك یقاسنی طوتدی
وطرح اتدی معناسنه نته کم عربك عادتی بودر ٭ ت (شتته پراکنده کردش)آنی
طاغتدی (فتته حرد مرد کردش) آنی اوفاق اوفاق قیردی (فتت السمن روغن
بریاحین خوشبوی کرد) یاغی ریحانلر ایله تربیت ایدوب کوزل رایحه‌لو اتدی واول
یاغه مقتت دیرلر ونمام اولان کمسنه‌یه قتات دیدکلری کبی کلامنی بعض تزویرات
ایله تحسین اتدیکی ایچوندر ٭ ث (بثث الخبر نیك آشکارا کرد پیغام را)خبری مبالغه
ایله شایع قلدی ٭ ج (اجج النار برافروخت آتش را) آتشی علولندردی واجیج
لهیب معناسنه‌در واجه شدة حرارتدر یقول هجیرا اجاج للشمس فیه مجاج
وآجی صویه ماء اجاج دیدکلری آجیلغی ایله آغزی یاقدیغی ایچوندر(رجل مدجج
ومدجج مرد تمام سلاح) تمام السلاح اولان کمسنه شاك السلاح معناسنه ودخی دججت
السماء دیرلر بولوتلاندی معناسنه (زججت حاجبیها باریك کرد زن ابروانش را)
خاتون قاشلارینی اینجه اتدی که اطرافنده اولان قیللرین قوپاردی (ججت السفینة

وفی الحدیث لایدخل الجنة قتات (منه)

درژرنی دریا رسید کشتی) کمی دریانك عمیق موضعنه یتشدی که دکزك اورتاسنه
واردی تعبیر اولنور لجه‌دن مأخوذدر بحر عمیق معناسنه (هججت عینه بکوفروشد
چشمش) کوزی چقورینه کتدی، وعین هاجة دیرلر غائرة معناسنه * ح (صححه
درست کرد اورا) آنی تصحیح اتدی صحح الله جسمك صحت بدن ایله دعادر * د
(بدده پراکنده کردش) طاغتدی آنی فرقه معناسنه وجنکده هر کس اقرانی
ایله بر بر کورشسون دیه‌جك یرده یاقوم بداد بداد دیو ندا ایدرلر (جدده
نو کردش) آنی جدید ایتدی که یکیلدی تعبیر اولنور ودخی ثوب مجدد
دیرلر آنده رنکارنك خطوط اولسه (حدده تیز کرد اورا) آنی کسکین
اتدی ودخی حدده دیرلر برنسنه‌نك حد وسنورینی اظهار اتسه وحد سنور
وبرنسنه‌نك کناری‌در وفی المثل حدا کام وانصرام وغتم اکام کوچك طاغ تپه‌سی
وانصرام صووقدن اوشومك وغتم زیاده لیلهٔ مظلمه یعنی طاغ تپه‌سنك کناری وزیاده
صووق ومظلم کیجه انواع شروری جامع اولوب بروجهله خلاص ممکن اولمیه‌جق
نسنه‌یه مبتلا اولان کمسنه‌ده ضرب اولنور اصل مثل زوجهٔ سلیطه وقرین سوءه مبتلا
اولان کمسنه‌نك کلامی در (خدده سوراخ کرد اورا) آنی دلدی خده‌دن مأخوذدر
حفره معناسنه وزمینده اولان شق طویله اخدوده اطلاق اولندیغی بو معنایه مبنی‌در
لکن بیهقی جوهری کلامنه موافق دیدی که خدد لحمه انجوغ کرفت کوشت اورا اتنه
تشنج عارض اولدی یعنی هزالدن ناشی آتی بوروش باریش اولدی (ردده باز کردانید)
کیرو دوندردی که تکرار ایتدی تعبیر اولنور یقال رددالقول ای کرره ولاخیر فی القول
المردد دیرلر متحیر معناسنه (سدده راست کرد اورا) آنی طوغرولتدی سدد السهم نحو
الغرض دیرلر اوقی نشانه طرفنه طوغرولتدی معناسنه ودخی اللهم سددنی دیرلر وفقنی
معناسنه وعین سادة دیرلر کوزباقی ایکن نوری اولمسه وسداد قپاق معناسنه اولمغله فلان
کمسنه‌نك صوچی اولمدیغندن سویلمکدن قاچز دیه‌جك یرده ضرب اولنور مابه سداد
دیرلر یعنی عیبی یوقدر که آغزینه قپاق اولوب تکلمنه مانع اوله (شدده استوار کردش)
آنی محکم ایتدی سدد الله ملکه دیرلر قواه معناسنه ودخی شدد علیه دیرلر برکمسنه‌یه
مشقت ویرسه که خفف مقابلی‌در وفی الحدیث من شدد شدد الله علیه (عدد ماله بسیار
عدد کرد خواسته اش را) مالنی چوق عددلی ایتدی یعنی عددی چوق مال جمع ایتدی
اخفش عده‌دن مأخوذدر یعنی وقت حاجت ایچون مالنی ادخار ایتدی دیدی (قددالحم
قدید کرد کوشت را) اتی قوروتدی که بزم دیارمزده لحم قدیده باصدرمه تعبیر ایدرلر
قداصلنده برنسنه‌یی طولاشق معناسنه‌در واسکی ثوبه ثوب مقددة دیرلر (مدده بکشید

(اورا)

اورا) آنی چکدی اوزاتدی وطراف ممدد دیرلر اولدریدن أو که اطرافندن طنابلر ایله
چکلوب باغلامش اولسه‌لر (ندده بیدی شهرت داد اورا) آنی یره مزلغله مشهور ایتدی
شهره معناسنه ودخی نددیرلر بلند آواز ایله چاغرسه (هدده در بیم افکند اورا) آنی
خوفه دوشوردی که قورقوتدی تعبیر اولنور اوعده معناسنه‌در (جرره سخت بکشیدش)
مبالغه ایله چکدی (حرر رقبة آزاد کرد بنده را) بر قول آزاد ایتدی حر عبد مقابلی اولمغله
آزاد ایدن کمسنه عبدی احراره الحاق ایتدی معناسنه اولور اکرچه رقبه بویون
معناسنه‌در لکن بو مقامده نفس عبد اراده قلنور (حرر الکتاب نیك نبشت کتاب را)
کتابی ایو یازدی مصنف اساسده شو وجهله بیان ایتدی که حرر الکتاب دیرلر کتابك
حروفنی یرلو یرنده ثبت وسقطاتنی اصلاح اتسه وایکی قولاقلره حرتان دیرلر یقال
حفظ الله کریمتیك وحرتیك (شرر الثوب بآفتاب کستر دجامه را تاخشك کردد) جامه‌یی
قوریسون ایچون کونشه سردی (غرر بنفسه خویشتن را در هلاك افکند) کندویی خطر
وهلاکه القا ایتدی غرردن مأخوذدر خطر معناسنه (قرره بیارامانیدش) اکا آرام وسکون
ویردی ودخی قرره دیرلر اقرار ایتدردی معناسنه (کرره تکرار کردش) آنی تکرار
ایتدی رده معناسنه قریبدر * ز (رزز القرطاس آهاردار کاغد را) کاغده آهار ویردی که
اهارلدی تعبیر اولنور وکاغده مهره وویردی وصیقل ایتدی معناسنه دخی کلور وجوهری
ترزز البیاض صقله وهو بیاض مرزز دیدی (عززه نیرومند کردانیدش) اکا قوت
ویردی قال سبحانه وتعالی فعززنا بثالث ای قوینا وشددنا (لززه استوار کردش) آنی محکم
ایتدی رجل ملزز دیرلر مجتمع الاجزاء اولسه که صیقی اتلو اولسه تعبیر اولنور (هززه نیك
بجنبانیدش) آنی مبالغه ایله تحریك ایتدی * س (سس الجدار بنیاد نهاد دیوار را) دیواره تمل
براقدی یقال من لم یؤسس ملکه بالعدل فقد هدمه * ش (عشش الطائر آشیانه کرد مرغ)
قوش یووه یاپدی که عش یووه معناسنه‌در ودخی عشش الخبز دیرلر ایتمك کف باغلادی
وعشش الخبز دیرلر کف باغلا ینجه صاقلادی معناسنه * ص (بصص الجرو چشم را
کردسك بچه) کوپك اینکی کوزینی آچدی زوزنی و جوهری دیدیلر که جصص
وبصص دخی بو معنایه‌در وبصاصه کوز معناسنه‌در عین کبی (جصص البیت بکچ اندود
خانه را) خانه‌یی کرج ایله صیوادی (رصصت نقاب تنك دربست زن چنانکه جز چشم
اونتواند دید) خاتون طار نقاب باغلادی اول وجه اوزره که کوزلرندن غیری عضوی
کورونمز * ض (حضضه علی القتال برافزولیدش بر جنك) جنکه ترغیب ایتدی (لجام
مفضض لکام سیم کوفته) کموش قاقمه لجام که فضه‌دن مأخوذدر * ط (کساء مخطط کلیم
باخط بافته) خطوط ایله قونمش کلیم که یول یول طوقونمش تعبیر اولنور (عطط الثوب

وکاهی معنای کتاب
ایله بیان معناسنده
استعمال اولنور
عبارت ایله بیان ایتمکه
تقریر دید کاری کبی
(منه)

وبر نسنه صلب
وقوی اولسه تعزز
دیرلر که عزازدن
مأخوذدر ارض
صلبه معناسنه حریری
درده دیدی که
رسول ایکی ایکن
اوچ ایتدم دنه‌جك
یرده شفعت الرسولین
بثالث دیرلر که وهمدر
ایمدی رسول بر ایکن
ایکی ایتدم دیمك
مراد اولنسه شفعت
الرسول باخر واکر
رسول ایکی ایکن
اوچ ایتدم دیمك
مراد اولنسه عززت
بثالث دیمك کرك
قال الله تعالی فعززنا
الایة پس عززته
قوته معناسنه واور
اعززته جعلته عزیزا
معناسنه اولدیغی کبی
واکر رسوللری بری
بری اردنجه کوندردم
دیمك مراد اولنسه
قففیت بارسل دیمك
کرك انتهی (منه)

نیك بدرید جامه‌را) جامه‌یی مبالغه ایله طولاشق اتدی * ف (جففه خشك کردنید
اورا) آنی قورقوتدی ودخی جفف‌اهل‌الحرب دیرلر آنلرینه تجفاف کیدرسه‌لر که
آته اورتدکلری زرخدرکه ترکیده چوقال‌فارسیده برکستوان وبرکشتوان دیرلر
ابوعلی نحوی تازانده‌در دیدی جمعی تجافف کلور (خففه سبك کرد اورا) آنی
خفیف اتدی وخفف عنه دیرلر آندن تنقیص اتدی معناسنه (ذفف علی‌الجریح
زود بکشت برخسته برای کشتن)یاره‌لو اوزرینه سرعت ایله دوندی قتل ایتمك
ایچون ذفیف سریع معناسنه‌در ذمیل کبی یقال ذفیف زف وذفاف مجروح اوزرینه
قتل ایچون توجهدن عبارتدر بیهقی فارابیدن دال مهمله ایله دخی روایت اتدی
و دوه‌نك مهمات ولوازمنی تخفیف ایله‌دیه‌جك برده ذفف علی راحلتك جهازها
دیرلر (طفف‌المکیال کم کردپیمانه‌را)اولچکی اکسك اتدی که اولچدیکی نسنه‌یی
آغزینه برابر طولدرممقدن عبارتدر وطفاف وطفافه کسروفتح ایله کیله‌یی آغزینه‌دك
طولدورن حبوب وطفاف‌وطفافه ضم ایله کیله طولدور دقدنصکره یوقاروسنده
اولان حبوبدر * ق (حقق ظنه راست کرد کمانش‌را) ظننی تحقیق اتدی یعنی
برمعنی کندو عندنده مشکوك ایکن یقینه‌معلومی اولدی (دققه‌باریك کردش) آنی
اینجه‌اتدی (رققه تنك کردش) آنی یوفقه اتدی ودخی رقق کلامه دیرلر کلامنی
تحسین ورقق عن کذا دیرلر کلامنی برمعنادن کنایه اتسه کویا کلامنی اول وجه
اوزره رقیق ایدر که بری طرفندن اوبرطرفی کورینور وفی‌المثل عن‌صبوح ترقق
اصل مثل بودرکه برکمسنه برقومه اخشام وقتنده ضیف اولدی قوم اکا غبوق
ویردیلراول کمسنه‌دیدی که اذااصبحتمونی‌غدوة‌اخذت‌طریق کذا بوعبارتك‌ظاهرینی
صباحه ادخال اتدیکزده یارین شویله بریوله کیدرم دیمکدر لکن باطنی غبوق
ویردیککز کبی یارین بکا صبوح ویردیککزده‌معناسنه اولمغله مثل مذکوری ایراد
اتدیلر یعنی بو کلامك ایله صبوحدنمی کنایه ایدرسین اول کمسنه حقنده ضرب
اولنور اکرچه برشیٔ اظهار ایدر لکن مرادی شیٔ آخردر (شققه نیك شکافت
اورا) آنی مبالغه‌ایله‌یاردی * ك (جذل محکك تنهٔ درختی که‌شتران کرکین‌خویشتن‌را
مالند) آغاج‌کوده‌سی که اویوز دوه‌لر اکاسورتنورلر میدانی حباب بن منذرحضرت
ابوبکردن بیعت وقتنده که اکا یوم‌السقیفه دیرلر ایراد اتدیکی اناجذیلها‌المحکك
وعذیقها المرجب مثلنی شووجهله بیان اتدی که جذیل جذل لفظنك تصغیریدر
که‌جذل اصل‌شجرمعناسنه‌در ومحکك اول آغاجدرکه عرب آنی‌دوه‌لریاتدیغی‌موضعه
نصب‌ایدرلرکه اویوز اولان‌دوه اکاسورتنور وعذیق عذق لفظنك تصغیری درکه

که تطفیف ایدن
بومقداری تنقیص
ایدر یعنی بومقداری
وضع ایتسه کیله
تمام اولور (منه)

عذق خرما آغاجی معناسنه‌در ومرجب اول خرما اغاجیدرکه اکارجبه وضع
اولنمش‌اوله ورجبه اول‌صفه‌درکه انك‌اطرافنه طاشدن یاپارلرکه خرما آغاجی میوه
داراولوب اوزون‌اولسه شدة ریاحدن منهدم‌اولمسون ایچون‌یعنی بن برکمسنه‌یم‌که بنم
رأی وعقلم‌معتمددر امورواقع‌اولدقده‌بنم‌رأیمه‌مراجعت‌اولنور(شککه‌فی‌الشیٔ بکمان
افکندش درچیز)نسنه‌ده آنی شکه‌دوشوردی (فککه‌ازهم بکشاد)بری برندن آیردی
یعنی اجزاسنی تفریق‌ایتدی * ل (بلکه‌نیك ترکرداورا) آنی مبالغه‌ایله یاش‌ایتدی
(جلل‌الفرس جل نهاد براسب) آت‌اوزرینه‌جل قودی که‌جوللادی تعبیراولنور وجلله
الثوب دیرلر جامه کیدردی معناسنه (حلل‌الشیٔ حلال کردچیزرا) نسنه‌یی حلال
ایتدی‌که حرمه‌مقابلی‌در(حلل فی یمینه استثناء کرددرسوکندش) یمیننده‌استثناءایتدی
یعنی‌والله‌لافعلن کذاانشاءالله‌دیدی‌که حل‌استثناءمعناسنه‌در یقال‌یاحالف اذکر حلا
ای‌استثن ودخی حلل بالمکان‌دیرلر برمکانه چوق‌نزول‌اتسه(خلل اصابعه فی‌الوضوء
انکشتان‌درمیان‌انکشتان‌کرددرآبدست) ابدست‌ایتدکده‌پارمقلرین پارمقلری میانه
ایتدی‌که‌خلاللدی‌تعبیراولنوروخلل‌اسنانه‌فتخلل‌دیرلردیشلرین‌خلال‌ایله‌قارشدیروب
چیقان‌طعامی اکل‌ایتدی معناسنه(خللت‌الخمر سرکه‌شدمی)شراب‌سرکه‌اولدی بیهقی
متعدی استعمال اولنوردیدی ومافلان بخل ولاخمر ای‌لیس‌بشیٔ وخامض اولان
شرابه خمرخلة دیرلر ودخی دعی‌فخلل‌دیرلر دعاسنده تخصیص‌ایتدی معناسنه (ذلله
خوارکردش) آنی‌ذلیل‌وحقیرایتدی(صلل‌اللحم‌سخت کنداشدکوشت)ات‌مبالغه‌ایله
قوقدی(ضلله کمراه‌خوانداورا) آنی ضلاله‌نسبت‌ایتدی(ظلل‌الله‌علیهم الغمام‌سایبان‌کرد
خدابرایشان‌سحاب‌را) حضرت‌الله سحابی آنلره سایبان‌ایتدی(ظل‌ظلیل‌سایهٔ فراخ)
واسع وتمام کولکه قویو کولکه‌تعبیر اولنورلیل‌الیل‌قبیلندندرکه زیاده‌مظلم کیجه‌دن
عبارتدر (علله‌بیارامانید) آنی‌مشغول‌ایتدی‌که‌دیکلندردی تعبیر اولنور (علل‌الصبی
دیرلرطفلی برنسنه‌ایله مشغول‌وتسکین اتسه که‌ممه‌یی اول نسنه‌سببی‌ایله فراموش‌اتسه
واول‌نسنه‌یه علاله‌دیرلرکه ترکیده اکلنجه تعبیراولنور ودخی‌علله الشراب‌دیرلر اکا
پیاپی شراب‌ویردی‌معناسنه‌ودخی علله‌دیرلر ازال علته‌معناسنه(قلله اندك کردش)
ازاتدی آنی‌وقللهم فی‌اعین‌الناس‌دیرلر آنلری‌خلقك کوزینه آزکوستردی معناسنه
(هلل لااله‌الاالله کفت)بوعبارتی سویلدی بیهقی دیدی‌که‌تهلیل حین معناسنه کلور
* م (امه‌آهنك کردبوی)اکاقصدایتدی‌امه‌کبی(تممه‌تمام کردش)آنی‌تمام‌ایتدی اتمه
کبی وصبی متمم‌دیرلر چشم‌بددن حفظ‌ایچون اوزرینه تمیمه تعلیق‌اولنسه وتممت عنه
العین‌دیرلر تمیمه تعلیق‌ایتمکله آندن چشم بدی دفع‌ایتدم معناسنه (جمم‌رأسه سیاه‌شد

طلاق ثلاثه ایله
مطلقه اولان خاتون
ینه‌زوج اوله‌نکاحی
حلال‌اولسون‌ایچون
تزوج‌ایدن‌زوج‌ثانی‌یه
محلل‌دیرلر وصاحب
مفاتیح دیدی که‌ایکی
نسنه سبق‌ایچون
مراهنه ایدوب
وبرآخر کمسنه‌دخی
سبقت ایدرسه‌بر
نسنه‌ویرمم دیسه‌اول
کمسنه‌یه دخی محلل
دیرلر (منه)

سرش بموی) صاچى تراش اولندقدنصكره ينه بتوب باشى قراردى و حمت
وجهه ديرلر يوزينه كمورقاره‌سى سوردم معناسنه (ذمه سخت نكوهيداورا) آنى مبالغه
ايله ذم ايتدى (صمم على الامر عزم درست كرد بركار) ايشه عزيمت صادقه ايله عزيمت
ايتديكه بروجهله نكول اتمز صمم الشئ ديرلر برشئ ديشى ايله ايصروب آغزندن
وديشندن براقسه عزم مذكور بو معنادن مأخوذ اولمق ملاحظه اولنور ودخى صمم
السيف ديرلر قليج كموكى كسوب نفوذ اتسه لكن اكيرينه راست كلوب وكسوب نفوذ اتسه
طبق السيف ديرلر صمم ديمزلر (عممه عمامه پوشانيد برسراو) انك باشنه عمامه كيدردى
ودخى عمم اللبن ديرلر سودك كوپوكى اوزرينه كلسه و دخى عمونى امرهم ديرلر
ايشلرين بكاسپارش ايتديلر معناسنه ودخى عمم الرجل ديرلر قومنه سيد اولدى معناسنه
زيرا عمامه عربك تاجى منزله‌سنده در عجمده توج ديدكلرى كبى صاحب دره ديدى كه
خبرده وارداولدى كه عمايم تيجان عربدن هرنه وقت كه عمامه‌لرين وضع ايده‌لر عزتلرى
زائل اولور (كممه كلاه پوشانيداورا) اكا كلاه كيدردى كه برنوع مدور كلاهدر * ن
(رننه بيانك آورداورا) اكا آواز ايتدردى وفى الاساس سمعت له رنته ورنيناى صيحة حزينة
(فنن الحديث كوناكون كرد سخن را) سوزى درلو درلو ونوع نوع ايتدى وهو الفن
كونه نوع الفنون ج قال بيت تذكر نجدا والحديث شجون * فجن اشتياقا والجنون فنون

المعتل الفاء بالواو من باب التفعيل

* أ (وضأ المريض يارى داد بيماررا در آبدست) خسته‌يه آبدست خصوصنده معاونت
ايتديكه آبدست آلدردى تعبير اولنور (وطأ الفراش نرم كرد بستررا) دوشكى يومشاق
ايتدى وهو الوطأ بستر نرم يومشاق دوشك و فلان كمسنه بر شيئه مالك دكلدر
ديه‌جك يرده ماله وطاء ولاغطاء ديرلر وفلان موطئ الاكتاف ديوب مضيافدن
كنايه ايدرلر يعنى آينده ورونده پايمال ايتمكله خانه‌سنك اطرافنده اوت بتمز * ب (وثبه
بربالش نشانداورا) آنى يصديق اوزرينه اوتورتدى ووثبه وسادة ديرلر اوزرينه
اوتورسون ايچون يصديق القا اتسه (وجبه بيكفنداورا) آنى زمينه دوشوردى ووجب
نفسه وعياله وفرسه ديرلر بركمسنه كندوبى ياعيالنى ياآتنى كيجه وكوندوزده وقت
معينده بركره اكله معتاد اتسه واول كمسنه‌يه موجب واول طعامه وجبه ديرلر ت *
(وقته وقت نهاد براى او) انك ايچون وقت وضع ايتدى يعنى وقت معينه دك مهلت
ويردى اجله معناسنه ث (ورثه ميراث دادش) اكا ميراث ويردى ودخى ورث مالا ديرلر
بركمسنه برمالنى وارثلره اصابت ايده‌جك ماله ادخال اتسه ج (وشج الاغصان بهم برآورد
شاخهاى درخت را) آغاجك بداقلرين بربره جمع ايتدى وشجت العروق ديرلر

(اغاجك)

آغاجك كوكلرى بربرينه كيروب مشتبك اولسه ح (وشحه كردن بند بست بروى)
اكا قلاده باغلادى وهو الوشاح كردن بند خاتونلر بوغازلرينه باغلادقلرى حلى كه
قلاده وعقد دخى ديرلر خ (وبخه سرزنش اورا) آنى لوم ايتدى وسخ ثوبه شوحكين
كردجامه اش را جامه‌سنى چرك آلود ايتدى اوسخ دخى بو معنايه‌در لكن تشديد مبالغه
ايچون اولمق ملاحظه اولنور د (وتد برخيزانيد كيرش را) ذكرينى قالدردى انعظ
معناسنه ذكرى وتده تشبيه طريقيله‌در ودخى وتد الله الارض بالجبال ديرلر حضرت الله يره
طاغلرى ميخ ايتدى معناسنه بيت زمين رازتب لرزه آمدستوه * فرو كوفت بر دامنش ميخ
كوه (وحد الله تعالى يكى خواند خداى را) حضرت الله واحددر شريكى يوقدر ديدى
(خدمور درخ كلكون) قيرمزى بكاق كه كل سرخ رنكنده ارسلانه وكميت واشقر
ميانده اولان فرسه ورد ديدكلرى لونى مناسبتيله‌در وقفاسنه سله ضرب اولنان كمسنه‌يه
مورد القذال ديرلر زيرا سله‌نك موضعى قيزارير ودخى ورد الشجر ديرلر چيچه كى
آچلسه ورد كل معناسنه مفردى ورده‌در ثعالبى ديدى كه بهار وقتنده اولان صووغه
برد الورد ديرلر طيب اولديغى ايچون مكروه اولان صووغه برد العجوز ديدكلرى كبى
(وسده بالش نهاد اورا) اكا يصديق قودى يعنى باشى آلتنه وساده وضع اتدى ومصنف
اساسده وساده ايله وساد ميانني شو وجهله فرق اتدى كه وساده عادتا برظرفك
ايچنى بعضى نسنه‌لر ايله طولدروب باش آلتنه وضع اتدكلرى يصدق ووساد مطلقا
اوزرينه باش وضع ايتدكلرى نسنه‌در طاش وطوپراق دخى اولورسه وسائر كتب
لغتدن مرادف اولملرى فهم اولنور (وطده استوار كردش يابرجاى داشت اورا)
آنى محكم ياخود مقامنده ثابت اتدى وطد المكان بالميطدة ديرلر بيوك طوقماق ايله
بر مكانى اولمرتبه ضرب اتدى كه صلابت كلدى اوزرينه بيوك بنا ياپمق ايچون ووطد
منزلة فلان ديرلر تبه‌سنده ثابت ايدوب معزول ايتمدى معناسنه (و كده استوار كرد
اورا) آنى محكم اتدى اكده دخى بو معنايه‌در جوهرى واوفصيح در ديدى (شئ
مولد چيز نو) يكى نسنه مثلا براصلدن برفرع استخراج اتسه‌لر اول فرعه مولدة ديرلر
ولدت الشاة ديرلر قوزيسنى آلدم معناسنه نتجت الابل كوچكنى آلدم معناسنه اولديغى
كبى تركيده طوغورتدم ديرلر وولدتنى فلانة ديرلر بنى فلان خاتون طوغوردى
معناسنه لهذا هذه مولدة فلان ديرلر قابله اولان خاتونه وولدوا حديثا ديرلر برسوز
پيدا اتديلر ديه‌جك يرده وبر كمسنه‌نك مجلسى خيرى منتج درديه‌جك يرده صحبة فلان
ولادة للخير ديرلر (ولدها اولاد بزانيد زن را فرزندان) خاتون ولدلر طوغورتدى كه
چوجوقلر آناسى اتدى تعبير اولنور اكثر نسخه‌ده (مادر فرزندان را)واقع اولديغى

ومطلقا تزيين ايتدى معناسنده دخى استعمال اولنور (منه) وفى المثل اذل من الوتد. (منه)

وفى المثل ولدت رأسا على رأس هرسنه طوغورن حقنده ضرب اولنور (منه)

تعبیر مذکوره مناسبدر * ر (وبرت الارنب آهسته رفت خر کوش تا که ناپیدا کردد
پی او) طوشان یاب یاب یورودی ایزی معلوم اولمسون دیو تو بیر اصلنده تعبیه
ومحو اثردن عبارتدر (وتر القوس زه کرد کان را) یایه کریش قودی که یایی قوردی
تعبیر اولنور (وتر الفراش نرم کرد بستر را) دوشه کی یومشاق اتدی وطئه کبی
ویومشق دوشکه وتیر دیرلر وطئی کبی (وعر الامر دشوار کرد کار را) ایشی
کوچ اتدی صرپ یوله طریق وعر دیرلر (وفر علیه حقه تمام سپرد بوی حقش را)
اکا حقنی تمام ویردی استوفی حقه معناسنه وفوردن مأخوذدر تمام وچوق
معناسنه وفرت عرضه دیرلر اکا ثنا اتدم وعرضنی حمایه ایتدم فرصاحبك عرضه دیرلر
دوستکك عرضنی حمایه ایله معناسنه وفی المثل توفر وتحمد اول کمسنه حقنده ضرب
اولنور که اکابر از عطیه ویرد کده لطف ایله عطیه یی صاحبنك اوزینه رد ایدر یعنی
عرضك مصون اولسون وهمیشه محمود اول دیو دعا ایدوب عطیه یی قبول اتمز وفی القاموس
وفر علیه عطاءه ای رده علیه وهو راض ووفره لم یشتمه (وقر الشیخ بشکوه داشت اورا)
یره یا حدیث اخذ اولنان عالمه توقیر وحرمت ایتدی وتوقر دیرلر وقار صاحبی اولدی
معناسنه وفی المثل توقری یا زلزة زلز اضطراب و حرکت معناسنه در خانه خانه
کزن خاتون حقنده ضرب اولنور (وکر بطنه پر کرد شکمش را) قارننی طولدوردی
ودخی وکر الرجل دیرلر وکیره اتدی معناسنه وکیره اول طعامدر که بربنایه باشلادقده
ایدرلر * ش (وحش المهزوم بیفکند کریزنده جامها وسلاحهایش را) دشمندن
فرار ایدن کمسنه اوزرنده اولان ثیاب واسلحه سنی کندویی تخفیف ایچون اوزرندن
براقدی (ورشهم بریکدیکر اغالید ایشان را) آنلری بری برینه دوشوردی * ص
(وقص هیزمهای باریك را در آتش افکند) اینجه اوفاق اوطونلری آتشه براقدی
واول اوطونه وقص دیرلر * ض (ورض بیرون کرد غائطش بیکبار کی) بر دفعه ده
غائطنی بتون القا اتدی ورضت الدجاجة دیرلر قورق طاوق یمورطه سندن قالقوب
دفعة بیوك نجس القا اتسه * ط (ورطه در کار سخت افکندش) آنی مشکل ایشه
دوشوردی ورط اصلنده عمیق چقور معناسنه در (وسطه درمیان نهاد اورا) آنی اورتایه
قودی برنسنه یی ایکی پاره اتمك ایچون پچاغی اورته سنه صوقمق کبی * ع (ودعه بدرود کرد
اورا) اکا وداع اتدی ودخی ودع الثوب دیرلر حفظ ایچون میدع ایچنه وضع اتسه که میدع
اثواب وضع ایتدکلری ظرف در صیوان معناسنه (ماودعك ربك وداع نکرد پروردکار
تورا) سکا سنك ربك وداع اتمدی یعنی ترك اتمدی زیرا وداع ترکی مستلزمدر لهذا ودعه
دیرلر ترکه معناسنه بیهقی دیدی که تودیع ترکیبی ترك وتخلیه یه دلالت ایدر (ودعه باز داشت
اورا) آنی دفع ومنع اتدی (وزع المال بخش بخش کرد مال را) مالی حصه حصه اتدی

ولقد احسن من قال
نیست از سنکین دلها
کرنکویم در وداع *
زخم تیغ تیر خون رادیر
بیرون میکند *
(منه)

تقسیم ایله توزیعك
فرقی تقسیم هر کسه
برابر حصه ویرمك
توزیع هر کسك حالنه
کوره حصه ویرمکدر
(منه)

اندی وفی حدیث عمر رضی الله عنه ودع اللص ولا تراعه یعنی اکر خانه کده خرسز کورر
ایسك آنی دفع وکفه مبادرت ایله باقه یم دخی نه ایشلر دیو منتظر اولمه (وسع علیه فراخی
کرد بروی) اکا وسعت ویردی یعنی تضییق اتمدی ووسع الشیء دیرلر طار نسنه یی توسیع
اتسه ووسع الله علیك العیش رفاهیت عیش ایله دعادر (وضع الجبة نکنده زد جبه را) جبه یه
نکنده وردی یعنی ایچنه پنبه وضع ایتدکدن صکره دیکدی وضع فی الکتاب توقیع نهاد
در کتاب کتابده نشان وعلامت وضع اتدی بروات واوامره وضع ولنان طغرا ومکتوبه وضع
اولنان مهر وتذکره لره وضع اولنان علامتلر کبی ودخی وقع السکین دیرلر میقعه ایله پچاغی
کسکین اتسه که میقعه اوزون بیلکو طاشنه دیرلر وبلا اصابت ایدن کمسنه یه رجل موقع
وآینده ورونده پایمال اتدکلری ایشلك یوله طریق موقع دیرلر * ف (وظف علیهم وظائف
ورستادها نهاد بر ایشان) آنلرك اوزرلرینه وظیفه لر قودی یعنی علوفه لر تعیین اتدی
بیهقی دیدی که توظیف ترکیبی برنسنه تقریر اتمکه دلالت ایدر (وقفه علی الشیء
مطلع کردانید اورا بر چیز) آنی برنسنه یه واقف ومطلع اتدی ودخی وقفت القاریء
قرآن عظیمده وقف موضعلرینی قاری یه تعلیم اتدم معناسنه ووقفت الجاریة دیرلر قولینه
وقف طاقدم معناسنه که وقف فیل کمو کندن یا صدفدن یاپدقلری بلازك در که مسك دخی
دیرلر * ق (فرس موثق الخلق اسب استوار آفرینش) محکم وقوی خلقتلو آت ودخی
وثقه دیرلر آنی ثقه ومعتمد اولمغه نسبت اتدی معناسنه (وشق اللحم بسیار قدید کرد
کوشت را) اتی چوق قورو تدی وشیق ووشیقه اولات درکه صوده قایناتدقدنصکره
کونشده قوریدرلر متغیر اولمق ملاحظه سیله آنی سفره لره کوتوررلر (وفقه الله
خیرا سازوار کردانیدش خدا بخیر) حضرت الله تعالی آنی خیره توفیق ایتدی
(وفق بین الشیئین ساز کاری افکند میان دو چیز) ایکی نسنه نك میانه موافقت القا اتدی
* ك (ورك علی الدابة سرون نهاد بر ستور او) تراق یرینی دابه اوزینه وضع ایتدی
وورك علیه ذنبه دیرلر کندو صوچنی آنك اوزرینه اتسه وهو مورك فی هذا الامر دیرلر
بو بابده صوچی یوقدر معناسنه * ل (وسل الیه بوسیلة نزدیکی جست اورا بوسیله)
بر وسیله ایله اکا تقرب استدی وسیله اول نسنه در که آنکله تقرب اولنور حضرت
اللهه تقرب ایچون عبادت وملوك واکابره تقرب ایچون ویردکلری قصائد ورسائل
وسائر هدایا کبی (وکله بالامر وکیل کرد اورا بکار) آنی ایشه وکیل ایتدی
وهو الوکیل کاردار ووکیل اولان کمسنه وکلاء ج * (وهی الوکالة کارداری)
وکیل اولمق * م (وجمها آرزوی آبستن بدادزن) آش یرن خاتون کوکلی
ایسته دیکنی ویردی ووحم لها دیرلر اول خاتون ایچون قیون بوغازلسه (وذم الکلاب
قلاده در کردن سکان کرد) کلبلرك بوغازینه قایشدن قلاده طاقدی ودخی

مرزوقی دیدی که
وزع اصلنده منع
معناسنه در که تفریق
وتقسیمه توزیع اطلاق
ایتدکلری مال تقسیم
اولنوب هر حصه نك
صاحبی معلوم اولدقده
اول حصه دن آخری
منع ایدر وتفریق
فی الحقیقة اجتماعدن
منعدر ووزع الجیش
دیرلر عسکری طرف
طرف تفریق ایدوب
بر محلده اجتماعدن
منع اتدی معناسنه
(منه)

وذم على الستين ديرلر التمش ياشنی تجاوز ايتدی معناسنه (ضربه فورمه بزدش تا براماها نيدش) آنی اول مرتبه ضرب ايتدی که هر برين شيشردی ورم بانفه ديرلر تكبر وتجبر ايتدی معناسنه تركيده بورنی بويودی تعبيری بو معنادن مأخوذ اولمق ملاحظه اولنور * ن (وطن البلد مقام كرفت شهررا) شهری مقام ايتدی يعنی شهری وطن اتخاذ ايتدی (وطن نفسه على كذا دل نهاد بر فلانه چيز) فلان نسنه يه كوكل قودی كه ربط قلب ايدوب اكا قرار ويردی * ه (وجهه فرستاد اورا) آنی برايشه كوندردی ودخی وجهت وجهی لله ديرلر يوزيمی حضرت الله طرفنه چويردم معناسنه وفی المثل وجه الحجر جهة ماله وجهة ووجها دخی روايت اولندی يعنی طاشی چور طاش ايچون اولان جهتلردن برينه اصلنده طاش ايله بنا ايدن كمسنه يه خطابدر كه طاشی الينه آلوب بركره يرينه وضع ايدر لكن مناسب واقع اولمزا كاديرلركه طاشی چوير اولمزسه بنه چوير البته مناسب جهتنه مصادف اولورسين برامره برجهتدن تدبير ممكن اولمديغی صورتده برغيری جهتدن تدبير لازمدر ديه جك يرده ضرب اولنور

﴿ المعتل الفاء بالياء من باب التفعيل ﴾

* ر (يسر الامر اسان كرد كاررا) ايشی اسان ايتدی (يسره الله اليسری توفيق دادش خدا بطاعت) حضرت الله اكا طاعته توفيق ويردی ودخی يسرت الغنم ديرلر سودی ونسلی چوق اولدی معناسنه ويسره لكذا ديرلر آنی فلان نسنه ايچون مهيا ايتدی معناسنه * م (آهنك كرد اورا) اكا قصد ايتدی

﴿ المعتل العين بالواو من باب التفعيل ﴾

آ (ابوه منزلا فرود آوردش بجای) آنی منزله نزول ايتدردی مباءة قومك نزول ايده جكی منزلدر مطلقا بوء اصلنده هيأ معناسنه در ودخی بوأت الرمح نحوه ديرلر آنك طرفنه مزراقی طوغرلتدم معناسنه (روأ فی الامر انديشيد در كار) تفكر ايتدی ايشده وجوابده عجله ايتمدی وهی الروية انديشه تفكر يقال الروية ثم العزيمة * ب (اوب المسافر همه روز برفت راه رو) مسافر بتون كون يوريدی وكيجه نزول ايتدی (اوب المسبح همه روز تسبيح كرد) مسبح بوتون كون تسبيح ايدن كمسنه قال الله تعالى ياجبال اوبی معه ای سبحی وفلان اواه اواب تواب ديرلر مبالغه ايله توبه يه رجوع ايدیجيدر معناسنه (بوب الكتاب باب باب كرد كتابرا) كتابی باب باب تقسيم ايتدی واول كتابه مبوب ديرلر (ثوب الداعی بيابی خواند) خواننده چاغريجی كمسنه بری بری اردنجه چاغردی دعا مرة بعد مرة معناسنه ودخی ثوب بركعتين ديرلر هر نمازدنصكره ايكی ركعت نافله نماز قلسه ودخی ثوبه الله ديرلر حضرت الله عملی مقابله سنده عوض ويردی معناسنه قال الله تعالى هل

ارباب حديث يسروا ولا تعسروا حديثنده ديديلر كه تيسيردن مراد تهيئه در ومفسرين فنيسره كلام قديمی فنهيئه عبارتيله تفسير اتديلر وكل ميسر لما خلق له حديثی بو معنايه مبنی در لهذا شرح مفتاحده سيد شريف حديث اخيری كل واحد موفق لما خلق لاجله وتيسر عليه ذلك ديو تفسير ايدوب تيسر تفسير مقابليدر ظن اتمكله اكثر علما آنی تخطئه ايتديلر كويا تيسر تهيئه معناسنه اولديغندن غفلت اتدی يقال يسر الفرس للركوب ای هيأه بان اسرجه والجمه (منه)

ثوب الكفار ای جوزوا ودخی ثوب فی اذان الفجر ديرلر الصلاة خير من النوم ديدی معناسنه وفی المثل احلى من الثواب مصنف مراد عسلدر ديدی وجوهری اطوع من الثواب مثلنده ثواب اطاعت ايله مشهور بر كمسنه نك اسميدر ديدی (روب اللبن ماست كرد شيررا) سودی يوغورت ايتدی ويوغورت مايه سنه روبه اللبن ديرلر (صوب رأيه صواب ديد انديشهٔ اورا) انك فكرينی صواب كوردی (صوب رأسه فرو كرد سرش را) باشنی اشاغی اكدی ودخی صوب الفرس ديرلر حين جری ده عنانی ارسال ايلسه * ت (صوت آواز كرد) آواز ايتدی وهو الصوت آواز سس اصوات ج * ث (لوثه آلوده كردش) آنی آلوده ايتدی لطخه معناسنه لطخ ثوبه بالطين ولوثه به بر معنايه در كه بولاشدردی تعبير اولنور ودخی لوث الماء ديرلر صوينی بولاندردی معناسنه كدره كبی ولوث الامر ديرلر امری مشتبه ايتدی ولوث التبن بالقت ديرلر صمانی قوری يونجه ايله قارشدردی معناسنه * ج (توجه تاج نهاد بر سر او) آنك باشنه تاج وضع ايتدی واول كمسنه يه متوج ديرلر (روج السلعة روان كرد اخريان را) متاعه رواج ويردی جوز معناسنه (زوجه امرأة وبامرأة زنی دادش بنكاح) اكا نكاح ايله برخاتون ويردی ودخی زوج الابل بالابل ديرلر بری برينه دوه لری باغلاسه واول مفعول ثانی بنفسه وباايله وثانی فقط باايله متعدی اولور (عوجه كر كرد اورا) آنی اكری ايتدی * ح (روحه راحت دادش) اكا راحت ويردی ترويحه تراويح بو معنادن مأخوذدر ودخی روح عليه بالمروحة ديرلر اكا يلپازه صالدی معناسنه ودهن مروح ديرلر مطيب يعنی ايچنه كوزل رايحه لو نسنه ادخال اولنمش ياغ معناسنه وفی الحديث انه ء م امر بالاثمد المروج عند النوم وروح الدابة ديرلر زوالدنصكره دوابی مأوی لرينه كتورسه (صوح الحر البقل خشك كردانيد كرما نبات را) ايسی اوتلری قوروتدی وصوح البقل ديرلر اوت قوری اولدی معناسنه (طوحه هلاك كردش) هلاك ايتدی آنی وطيحه دخی بو معنايه در ودخی طوحه ديرلر بر كمسنه يی حيران وسرگردان كزديرسه توهه كبی (كوحه چيره شد بر وی) انك اوزرينه غالب اولدی (لوحته الشمس بكردانيد كونهٔ اورا افتاب) حرارت شمس انك رنكنی تغيير ايتدی (لوح الكلب برغيف بنمودسك را كردهٔ تا ازپی او آيد) كلبه بر كرده كوستردی اردنجه كلسون ايچون ودخی لوح الشیء بالنار ديرلر برنسنه يی آتش ايله قيزدرسه ودخی لوحه ديرلر اكا اشارت ايتدی معناسنه * خ (دوخ فی البلاد بكشت در شهرها) شهرلرده كزوب طولاشدی وروخ البلاد ديرلر شهرلری قهر واهاليسنه مستولی اولدی معناسنه ورو خه ديرلر آنی ذليل وخوار اتسه وروخه الحر ديرلر حرارت آنی ضعيف ايتدی معناسنه جوهری اصمعيدن نقل ايتدی كه ريحه ودیشه

جوهری صحاحده شب شوبالك رويته عبارتی مثل اولمق اوزره ايراد اتدی عندمزده موجود اولان كتب امثالده شب وشوبالك بعضنه عبارتيله واقع اولدی كه مصنف عمل ايله كه آندن سكا حصه حاصل اولور ديه جك يرده ضرب اولنور ديدی ميدانی سكا نفعی اولان كمسنه يه معاونت ايله ديه جك يرده ضرب اولنور ديدی (منه)

ذالهٔ معناسنه‌در فیروزابادی ذال معجمه‌ده ذیخه ذالهٔ معناسنه‌در دیدی *د (جود الشیٔ سره کرد چیزرا) نسنه‌یی ایو ایتدی (حود بشتاب رفت) سرعت ایله یوریدی یقال حودت تحوید النعام (دود الطعام کرم افتاد درخوردنی طعامه بوجك دوشدی که قورتلاندی تعبیر اولنور (زوده توشه داد اورا) اکا آزیق ویردی (سود الثوب سیاه کرد جامه‌را) جامه‌یی سیاه ایتدی (سود الرجل مهتر شد مرد) رجل شریف و سید اولدی (عوده کذا خو کردش فلان چیزرا) کاخوی وعادت ایتدی فلان نسنه‌یی (هود فی کلامه آهستکی کرد در سخن کفتن) سوز سویلکده آهسته‌لك ایتدی که یاپ یاپ سویلدی تعبیر اولنور وهود فی مشیه دیرلر یاب یاب یوریدی معناسنه ودخی هود ابنه دیرلر اوغلنی یهودی ایتدی معناسنه وهود الرجل دیرلر رجل اویوسه نام کبی وهود الشراب دیرلر مست ایتدی معناسنه جمله‌سی هواده‌دن مأخوذدر لین ورفق معناسنه *ر (ثور الغبار سخت کرد انکیخت) مبالغه ایله توز قوپاردی وثور الفتنة دیرلر فتنهٔ عظیمه احداث ایلسه (جوره بجور نسبت کرد داورا) آنی جوره نسبت ایتدی (شیٔ مدور چیز کرد) مدور نسنه (زور الکلام بیاراست سخن‌را) کلامی تزیین ایتدی وکذبده استعمالی شایع درودخی زور الزایر دیرلر کندویی زیارت ایدن کمسنه‌یی اکرام ایدوب زیارتدن ممنون اولسه تقول استضأت بهم فنورونی وزرتهم فزورونی (سورها دست ابرنجن دردست زن کرد) خاتونك قولنه بیلازیك طاقدی (شوربه خجل کرد اورا) آنی خجل وشرمنده ایتدی شوار اصلنده خاتونك فرجی معناسنه اولمغله کویا خجل ایدن کمسنه اول کمسنه‌نك عورتنی اظهار ایتدی وبدعا متمامنده ابدی الله شواره دیرلر عیبنی اظهار وخلقه رسوای ایتسون معناسنه وشور الیه بیده دیرلر اکا الی ایله اشارة ایتدی معناسنه ودخی شور الدابة دیرلر آت پازارنده بیعه عرض اتسه (صوره صورت کردش) آنی تصویر ایتدی (عور عینه کور کرد چشم اورا) انك کوزینی کور ایتدی ودخی عور الرکبة دیرلر چشمه‌نك منبعنی افساد ایدوب صویی طشره چیقمسه وعور عن حاجة دیرلر صرف عنه معناسنه وبر کمسنه‌نك ایتدیکی عملی تقبیح ایتدم دیه‌جك یرده عورت علیه امره دیرلر قبحته معناسنه وبکا مال کثیر ویردی دیه‌جك محلده اعطانی عائرة عین دیو کنایه ایتدکلرینك وجهی بودرکه زمان جاهلیتده برکمسنه‌نك دوه‌لری بیك عدده بالغ اولدقده فحلك کوزینی چیقاروب کور ایدرلر ایدی لهذا مال کثیر ایله کلدی دیه‌جك موضعده جاء بمال تعور به عینا الفحل دیرلر وفی المثل اعور عینك والحجر یعنی یا اعور کوزیکی طاشدن صقین زیرا بر کوزی کور اولان کمسنه‌نك صاغ اولان کوزینه طاش طوقونسه بالکلیة اعمی اولور وغرابه اعور اطلاق اولندیغی تشأم ایچون ضدی ایله تسمیه قیلندقدر زیرا غراب بغایت حدة بصر ایله

وفی امثال المولدین العادة توأم الطبیعة والعادة طبیعة خامسة وعادة رضعت بروحها نزعت که فارسیده باشیر درون شدو با جان بیرون رود مضمونـنه موافق وترکیده سود ایله کیرن جان ایله چیقار تعبیر اولنور (منه)

وفی المثل تهویه علی ریود میدانی دیدی که تهویه سکون ونوم معناسنه‌در که ریود ریدك جمعیدر طاغده کی اوچوروم موضع معناسنه‌درکه آنده ساکن اولان کمسنه متـرع اولمز عاقبتی محمود اولمیان عمله شروع ایدن کمسنه حقنده ضرب اولنور (منه)

معروفدر ضریره بصیر وحبشی‌یه ابو البیضا دیدکلری کبی (قور البطیخة شکله کرد خربزه‌را) قاوونی دلیم ایتدی قواره‌دن مأخوذدر قطعهٔ مدوره معناسنه وقورت القمیص دیرلر کوملکه یاقه اچدم وقورت الدار دیرلر خانه‌یی توسیع ایتدم معناسنه وجاحظ بعض شطاردن روایت ایتدی که لایکون الفتی مقوراو دیدی که تقویراندن عبارتدرکه جرادقی یعنی رغیفی دیلوب وسطنی اکل وکنـارلرینی ترك ایده‌لر (کورت الشمس روشنایی افتـاب پرده شد) شمسك نورانیتی ازاله اولندی ودخی کور العمامة دیرلر عمامه‌یی باشینه صاردی معناسنه وکور المتاع دیرلر بری بری اوزرینه وضع اتسه ودخی طعنه فکوره دیرلر طعن ایدوب زمینه دوشوردی معناسنه (نورت الشجرة نیکو شکوفه براورد درخت) اغاج چوق شکوفه کتوردی که چچکلندی تعبیر اولنور (نور السراج روشن کرد چراغ‌را) چراغی نورلندیردی ونور السراج چراغ کندی نورلندی معناسنه لازم دخی استعمال اولنور ونور ذراعه دیرلر ذراعنی ایکنه ایله دلوب یرینه نؤود وضع ایتمکله سیاه نقطه‌لر ایتدی معناسنه نؤور ونؤود ایچ یاغندن حاصل اولان دوده‌در (هوره برهیداورا) آنی یقدی خراب ایتدی تعبیر اولنور *ز (جوز الامر روا داشت کاررا) نسنه‌یی تجویز ایتدی که معقول کوردی تعبیر اولنور (فوز المسافر در بیابان رفت راه‌رو) مسافر مفازه‌ده کتدی که چوله دوشدی تعبیر اولور وفوز الرجل دیرلر هلاك اولسه مات معناسنه که موتدنصکره دنیا واخرت میانده واقع اولان برزخ مفازه‌یه تشبیه اولندی وفوز بابله دیرلر بیابانه دوه‌یه رکوب ایدوب روان اولسه *س (سوس الطعام شبشه افتاد درخورش) طعامه بوجك دوشدی که کووه‌لندی تعبیر اولنور وهو السوس شپشه کووه (طوسه زیبا کردش) آنی تزیین ایتدی که طاووسه تشبیه طریقله‌در وجه مطوس کوزل یوز وجمیل اولان کمسنه‌یه طاووس دیرلر وطوس الصورة ای حسنها (قوس الشیخ بدو درامد پیر) پیر ایکی قات اولدی که بلی بوکلدی تعبیر اولنور وفی المثل صار خیر قویس سهما قوس مذکر ومؤنث استعمال اولنور مذکر اولدقده تصغیری قویس مؤنث اولدقده تصغیری قویسة کلور برکمسنه مهمان اولدقدنصکره معزز اولسه ضرب اولنور میدانی مجمع‌ده صار خیر سهام قویس سهما تقدیرنده‌در دیدی یعنی کوچك قوسك اوقلرینك خیرلیسی اولدی اوق اولمق جهتندن تصغیر اولندیغی کوچك یایك اوقی بیوك یایك اوقندن زیاده نفوذ ایتدیکی جهتندندر (کوسه نکونسار کرد اورا) آنی باشی اشاغی چویردی *ش (شوشه شوریده کردش) آنی قارشمورش ایتدی که مختل ومشوش ایتدی تعبیر اولنور (نوشه بمهمانی خواند اورا) آنی ضیافته دعوت ایتدی *ص (خوص منه شیأ واکرفت ازو چیزی‌را) اندن بر نسنه الدی واکثر

شکله پاره معناسنه‌در صاحب جامع دیدی که مراد اول پاره‌در بر نسنه‌دن کسرلو شکله خربزه وقاون دیلی وشکلهٔ کریبان یاقه او بونتوسی معناسنه‌در (منه)

بیهقی دیدی که واذا الشمس کورت قول شریفی تفاسیر مختلفه ایله تفسیر اولندی که جمله‌سی ایکی اصله راجعدر وی لف وبری رمی در (منه)

اکثر نسخ معتمده‌ده بو وجه اوزره واقع اولدی لکن کتب مطوله‌ده بو معنایه ظفر بولمدم زوزنی وبیهقی تنویش نوید دادن دیدیلر (منه)

استعمالی شیٔ قلیلده‌در یعنی خوص مقداری نسنه الدی وخوص فیه الشیب دیرلر علامت شیب ظهور اتسه ٭ ض (عوض الهبة شیئا عوض داد از بخشیده چیزی را) هبه مقابلنده برنسنه‌یی عوض ویردی (فوض الیه الامر بکذاشت بوی کار را) ایشی اکا تفویض ایتدی وافوض امری الی الله بن هر امریمی حضرت الله‌ه تفویض ایدرم معناسنه‌در (فوض البناء خراب کرد بنارا) بنایی خراب ایتدی لکن تفویض هدم اتمه‌دن نقض ایتمکدن عبارتدر وفی المثل بنی ثم فوض احسان ایتدکدنصکره اسأت ایدن کمسنه حقنده ضرب اولنور بیت فبالمن لم بین خیر النفسه ٭ وبالاقوام بنوا ثم فوضوا ٭ط (سوط الهریسة نیك بیامیخت هریسه را) هریسه‌یی مبالغه ایله قارشدردی وقاریشدره‌جق آلته مسوط ومسواط دیرلر ٭ع (جوعه گرسنه داشت اورا) آنی آج طوتدی که اجقدردی تعبیر اولنور (خوع منه بکاست از وی) آندن تنقیص ایتدی وخوع السیل الوادی دیرلر سیل دره‌نك کنارلرین یقدی معناسنه (روعه بترسانیدش) آنی قورقوتدی (طوعت له نفسه امرا آسان کرد اورا نفس او چیزرا) اکا نفسی برنسنه‌یه آسان ایتدی یعنی نفسی اکا ایشی اسان کوستردی (هوعه بهر آشانید اورا) آنی قوصدردی ومقام تهدیدده لأهوعنه ما اکله دیرلر یعنی بن اکا کل ایتدیکی نسنه‌یی قوصدوررم ٭غ (روغ اللقمة چرب آلود کرد لقمه را) لقمه‌یی یاغلو ایتدی که بر لقمه‌یی یاغ ایچنده قاوروب ایچنه یاغ الیشدردی تعبیر اولنور (سوغ له کذا رواداشت اورا فلان چیزرا) فلان نسنه‌یی اکا تجوید ایتدی که مساعده ایتدی تعبیر اولنور جوزله کبی ٭ف (شیٔ مجوف چیز میانهٔ تهی) ایچی بوش نسنه قصبة جوفاء دیرلر صما مقابلی واول الاجه اتکه بیاض قارننه بالغ اوله اکا فرس مجوف دیرلر ورجل مجوف دیوب جباندن کنایه ایدرلر (خوفه بترسانیدش) آنی قورقوتدی وما کنت خائفا فخوفنی دیرلر بن قورقمازایدم لکن او بنی قورقاق ایتدی معناسنه (سوفه واپس افکندش) آنی تأخیر ایتدی واصلنده سوف الامر سوف افعل معناسنه‌در لکن بو معنایه تأخیر لازم اولمغله تأخیر ایله تفسیر لازمی ایله تفسیر قبیلندن ملاحظه اولنور سیبویه سوف کلمهٔ تنفیس‌در دیدکدنصکره دیدی که سوفته دیرلر بر قاچ کره سوف افعل دیوب برکمسنه‌یی تعویق اتسه و ابو زید دیدی که سوفته فی امری دیرلر امرینی برکمسنه‌یه تفویض ایدوب مرادك اوزره کندو امرك کبی تصرف ایله دیدی معناسنه ودخی عنقریب صوبی کلور دیدکاری رکیه‌یه مسوفه دیرلر فلان یقتات السوف دیرلر برکمسنه دورا دور ملاحظه‌لر وامنیه‌لر ایله تعیش ایدر معناسنه ق ٭ (روق الشراب بپالود شراب را) شرابی سوزوب صاف ایتدی وسوزه‌جك آلته راووق دیرلر ودخی وروق البیت دیرلر خانه‌نك سقفندن اشاغی پرده آصدی معناسنه واول خانه‌یه

قال الله تعالی فطوعت له نفسه قتل اخیه (منه)

رکیه بزم اصطلاحمزده آئمه وایازمه دیدکلریدر (منه)

(مروق)

مروق دیرلر وروق له فی سلعته دیرلر برکمسنه برکمسنه‌نك متاعنی اشترا مرادی دکل ایکن غیریلر رغبت اتسونلر ایچون قیمتنی آرتیرسه (زوق البیت نقش کرد خانه را) خانه‌یه نقش اتدی مصنف دیدی که زاووقدن مأخوذدر زیبق یعنی جیوه معناسنه وزوق المسجد دیوب مسجدی نقوش ایله تزیین اتدی معناسنی مراد اتدکلری نقاشلر بویالرینه زاووق قاتدقلری ایچوندر دیدی وبیهقی صورفیه من الزیبق دیدیکی بو معنایه موافق‌درصکره مطلقا نقش وتزیین اتمکه تزویق دیرلر وزوق الکلام دیرلر حسنه معناسنه وفی المثل اثقل من الزاووق (شوقه آرزومند کردانیدش) آنی آرزو صاحبی اتدی که مشتاق اتدی تعبیر اولنور (طوقه کردن بند نهاد بوی) اکا بیون باغی وضع اتدی که طوق اصلنده خاتونلر بوغازلرینه حلقه کبی باغلادقلری حلی معناسنه‌در صکره بوغازه طاقدقلری هرنسنه‌یه اطلاق اولنور بعده هر حلقه‌یه طوق اطلاق اتدیلر وطوق طاقت معناسنه دخی کلور لهذا بعض نسخه‌ده طوقه توانا کرد اورا عبارتیله تفسیر اولندی یقال فی عنقی من نعمته طوق مالی باداء شکره طوق ودخی طوقه امرا دیرلر برایش تکلیف اتسه وطوق طوع معناسنه دخی کلور یقال طوق ای سهل (عوقه عن الامر بازداشت اورا از کار) ایشدن آنی کیرو طوتدی که آلیقویدی تعبیر اولنور نبط کبی اکاندردی معناسنه (فوق السهم سوفار کرد تیررا) اوقه کز اتدی که فوق اوق کزیدر ودخی فوق السهم دیرلر رمی اتدکده یایك کریشنی اوقك کزینه کچورسه تقول لازلت فی الخیر موفقا و لسهمك فی الکرم مفوقا ودخی فوقه علی القوم دیرلر فضله علیهم معناسنه ودخی فوق الراعی الفصیل دیرلر شبان کوچکی ناقه‌دن امزرسه (لوق الطعام چربناك ونرم کرد خورش را) طعامی یاغلو ویومشاق ایتدی تقول لا آکل الا مالوق لی ای ما لین یعنی بن اکل اتمم الا یومشق ولوقه کبی نرم اولمش طعام اکل ایدرم که لوقه قایمق معناسنه‌در (نوق البعیر رام کرد شتررا) دوه‌یی منقاد وذلیل ایتدی که یاواش اتدی تعبیر اولنور وفی الاساس بعیر منوق ای مذلل کانه ناقة ٭ك (سوك فاه مسواك کرد دهانش را) آغزینی مسوا کلدی سوکدن مأخوذدر حك معناسنه لهذا جاءت الغنم تساوك هزالا دیرلر یعنی مبالغه ایله آریق اولدقلرندن کوکلرینك بعضی بعضنه سورتنور معناسنه واکر استاك یاخود تسوك دیسه‌لر لفظ فم ذکر اولنمز (شوك رأس الحلیق موی بر آورد سر مرد سترده سر) باشی تراش اولان کمسنه‌نك باشنك قیللری ظهور اتدی ودخی شوکت النخلة دیرلر تیکنی چیقدی معناسنه ودخی شوك الفرخ دیرلر قوش یاوروسی تویلنمکه باشلسه وشوك ثدی الجاریة دیرلر ممه‌لری ظهور اتمکه باشلسه وشوك البعیر دیرلر دوه دیشلری بتوب

تشبیه واستعاره طریقیله اولق ملاحظه اولنور (منه)

اوزاندی معناسنه وشوك الجدار دیرلر دیوار اوزرینه تیكن وضع ایلسه ه ل (اول القرآن تفسیر كرد قرآن را) قرآنی تفسیر اتدی (جول فی البلاد بسیار بكشت در شهرها) شهرلرده چوق كزدی وتجویل وتجوال برمعنایه‌در واول كمسنه‌یه جواله وجوابه دیرلر (حوله بكردانیدش) آنی دوندردی وحول وتحول معناسنه لازم دخی استعمال اولنور (خوله مالا بداد اورا خواسته‌را) اكا مال ویردی وبر كمسنه‌نك خدم وحشمی واردر دیه‌جك یرده له‌خیل وخول دیرلر كه خول خائل لفظنك جمعیدر فلان خائل مال دیرلر مالك مصلحی در معناسنه و خوله الشیٔ دیرلر اكا نسنه‌یی تملیك ایتدی معناسنه ملكه كبی (رول الخبز بالسمن نیك بمالید نان را باروغن) اتمكی زیاده یاغ ایله قارشدیروب اوودی دلكه دلكا شدیدا معناسنه ودخی رول الفرس دیرلر تبول ایتمك ایچون ذكرینی طشره چیقارسه وروّل الفرس فی مخلاته دیرلر آت توبره‌سنه سالیارین آقتسه كه رؤال لعاب معناسنه‌در رأوّل دخی بو معنایه‌در بعضیلر رأوّل انسان وفرسده زائد دیش معناسنه ظن اتدیلر ابن السكیت رؤال مرغ لعاب بصاق بو معنایه‌در دیدی كه تركیده سالیار تعبیر اولنور (سولت له نفسه كذا بیاراست اورا نفس او فلان چیزرا) فلان نسنه‌یی نفسی اكا تحسین وتسهیل وتزیین اتدی بعضیلر سؤالدن مأخوذدر دیدی انسانك تمنی ایتدیكی امنیه معناسنه یعنی اول ارزو سببی ایله نفسی اكا اول نسنه‌یی كوزل كوستردی (طوله دراز كردش) آنی اوزاتدی وطول له بركمسنه‌یه براز زمان مهلت ویردی معناسنه (عول اعتماد كرد بروی) اكا اعتماد ایتدی یقال انما الدنیا دول لیس علیها معول ودخی عولت حالة دیرلر یغموردن امین اولمق ایچون سایبان یاپدم معناسنه كه اول سایبانه عاله دیرلر ودخی عول علی المیت دیرلر میت اوزرینه صوت عالی ایله اغلاسه ودخی عول علی السفر دیرلر سفره توطین نفس اتسه (نوله عطا دادش) اكا عطیه ویردی كه نول ونوال ونائله عطیه معناسنه‌در وبعض نسخه‌ده دادنی دادش ایله تفسیر اولندی یعنی ویره‌جكی ویردی بو معنایه نظر ایله نولدن مأخوذ اولمق ملاحظه اولنور حق معناسنه (هول الشیٔ عنده سهمناك كرد چیزرا نزد او) آنك یانده نسنه‌یی قورقونج ایتدی كویا اول نسنه‌یی قورقه‌جق صفتلر ایله توصیف ایتدی ه م (دوم الطائر پرواز كرد پرنده در هوا) قوشی هواده پرواز ودوران ایتدی كه هوانك اعلاسنه صعود ایچون ودومت الشمس دیرلر آفتاب دائرهٔ نصف النهاره كلسه ودخی دومت القدر دیرلر طنجره قاینار ایكن غلیانی تسكین ایچون صوویق صواد خال اتسه ودخی دوام دوا كبی باش دونمك معناسنه اولمغله دومت الخمر شاربها دیرلر شراب شاربنك باشنی دوندردی معناسنه ودخی دوم

مخفی اولیه كه تأویل وتفسیر بابنده فرق واردر كه علماء شریعت میانده بو بابده اختلاف كثیره واقع اولمشدر تفصیلی امام سیوطی نك اتقان نام تألیفنده یمش بدنجی نوعده بسط اولنمشدر فن اراده فلیراجع الیه (منه)

تأویل اولدن مأخوذ در رجوع معناسنه ومؤل اولان كمسنه معانی محتمله‌یه رجوع وكلامی ظاهرندن صرف ایدر بعضیلر آیاله‌دن مأخوذدر سیاست معناسنه در دیدی كویا مؤل كلامده سیاست ایدوب معنانی موضعنه وضع اتدی كذا فی مفتاح السعادة لطاش كپری زاده (منه)

وفی المثل خولها من عجز الی غارب بر كمنه‌دن بر حاجت مراد ایتدكده حاجتی اول كمسنه‌یه ذكر ایتمیوب بلكه اوغلنه یا باباسنه یا قرینه ذكر اتسه ضرب اولنور (منه)

الزعفران دیرلر زعفرانی صوایچنه قویوب قارشدردی معناسنه وفرادیدی كه دوم لسانه فی فمه دیرلر دیلی قوریمه‌سن ایچون آغزنده چویرسه (رومه جویان كردش) اكا برنسنه‌یی طلب ایتدردی خیل مسومة اسبان نشان كرده تمغاوورلمش اتلره سوم الشاة دیرلر قویونه داغ دموریله تمغا اتسه وهی السیمی قصر ایله والسیماء مد ایله نشان وورد قلری تمغا كه علامتدر وداغ ووره‌جق دموره مسیم دیرلر ودخی سوم الماشیة دیرلر حیواناتی مرعی‌یه صالسه اخفش دیدی كه نظم كریمده واقع اولان مسومیندن مراد معلمین ومرسلین معنالرینه محتملدر زیرا سوم الخیل دیرلر ارسلها معناسنه كه سائمه بو معنادن مأخوذدر دیدی وسومت غلامی دیرلر غلامی كندو حالنه قودم هرنه ایشلرسه ایشلسون معناسنه وسومت فلانا فی مالی بركمسنه‌یی مالنه حاكم ایدوب كندو مالی كبی تصرفه اذن ویرسه وسومت علی القوم دیرلر غارت اتسه (عوم الحصید دستهٔ سپاری برهم نهاد) بچلمش صاپی بری بری اوزرینه وضع ایتدی ویغلدقدن صكره عامه دیرلر (فوم نان كندمین پخت) بغدای اتمكی بیشوردی فومدن مأخوذدر حنطه معناسنه (قوم السلعة قیمت كرد آخران را) متاعه قیمت قودی وهی القیمة معروفدر (قوم المعوج راست كرد كژرا) اكری‌یی طوغری ایتدی (نومه بخوابانیداورا) آنی اویوتدی (هوم بغنود) نومهٔ خفیفه ایله اویودی كه تركیده ایمزغاندی واویقولادی دیرلر هامدن مأخوذدر كه كویا اول كمسنه اویوقلادقده باشنی اشاغه اكدی ه ن (خونه خاین كفت اورا) آنی خیانته نسبت ایتدی (دونه كرد كردش) آنی جمع ایتدی ودخی دون الشعر دیرلر شعری دیوانه یازدی معناسنه (عونت المرأة كد بانو شد زن) خاتون اورته یاشلو اولدی عوان ونصف اورتا یاشلو معناسنه‌در وفی المثل لا تعلم العوان الخمرة مجرب امور اولان كمسنه حقنده ضرب اولنور (كونه الله تعالى هست كردش خدا) حضرت الله آنی وار ایتدی اوجده معناسنه (لونه كونا كون كردش) آنی درلو درلو ایتدی یاخود اكا بویا ایتدی كه بویادی تعبیر اولنور ودخی لون الشیب فیه دیرلر صاچنده بیاض ظاهر اولسه (نون الاسم باتنوین كرد اسم را) اسمی تنوینلی ایتدی یعنی آخرینه تنوین كتوردی كه تنوین نون ساكنة تتبع حركة الاخر عبارتیله تعریف اولنور (هون علیك اسان كن برخود) كندو اوزریكه اسان ایله مصیبته مبتلا اولان كمسنه‌یه القا اولنور یعنی غمی اوزركدن دفعه‌سی ایدوب كندوكه كوج اتمه وفی المثل ع هون علیك ولا تولع باشفاق ✻ یعنی امور دنیویه‌دن فوت ایتدكك نسنه ایچون محزون اولمه زیرا آخر الامرسن آنی ترك وواراثلریكه ابقا ایدرسن ع فانما مالنا للوارث الباقی ه ه (شوه الله وجهه زشت كرداناد خدای روی اورا) حضرت الله آنك روینی قبیح اتسون قبحه معناسنه وفی الاساس لا تشوه علی ای

وفی الاساس سوم فرسه اعلمه بسومة وهی العلامة (منه) ودیدی كه واونون ایله جمع اولدیغنك وجهی بودر كه خیل ارسال اولندقده اوزرلرنده‌را كبلری اولدیغی ایچوندر (منه)

لااصبنى بعين بكاحسدا تمه ديه‌جك يرده مستعملدر رجل مموه مرد زبان اور فصيح اولان كمسنه ودخى فوه‌الله ديرلر حضرت‌الله آنك آغزينى واسع ايتدى واول كمسنه‌يه افوه ديرلركه مؤنثى فوهاءدر يقال زوجنى فوهاء شوهاء ودخى شراب مفوه ديرلر مطيب معناسنه وافواه برنسنه‌در آنكله طيب اصلاح ايدرلر توابل ايله طعام اصلاح ايتدكلرى كبى (موهه‌اندوده كردش) آنى يالدوز ايتدى اصلنده آب دار ايتدى معناسنه‌دركه زيب وزينت ويرمكدن كنايه‌در آلتون وكموش ايله يالدوزايتدكلرى نسنه يانحاسدر ياحديددركه يالدوزك آلتنده مستورقالور لهذاتمويه تلبس معناسنده استعمال اولنور مثلا باطل اولان نسنه‌يى صورت حقده ابراز اتمك كبى حديث مموه ديرلر مزخرف معناسنه (نوه‌به بلندكرد نام اورا) آنك نامنى ترفيع وذكرينى مشهور ايتدى ونوهت الحديث ديرلر اظهار ومشهور اتسه

المعتل العين بالياء من باب التفعيل

* ا (قيأه‌يقى آوردش) آنى قو صدوردى (هيأه اماده كردش) آنى حاضرايتدى * ب (شيبت المرأة كالم شدزن) خاتون شيب اولدى ولفظ شيب داخل اولان مذكره ومدخول بها اولان مؤنثه اطلاق اولنور (جيب القميص كريبان كرد برهنه‌را) كوملكه يقه ايتدى (خيبه نوميد كرداورا) آنى نااميد ايتدى كه محروم ايتدى تعبيراولنور يقال الهيبة خيبة ومن هاب خاب (سيبه‌يله كردش) آنى اهمال ايدوب كندو حالنه ترك ايتدى سايبه اول دوه‌دركه زمان جاهليتده آنى مسيب كندو حالنه ترك ايدرلر بعضيلر اكا ام البحيره ديرلركه جاهليتده اول ناقه اون بطن ديشى طوغوره آنى كندو باشنه ترك ايدوب ركوب اتمزلروسودينى كندو كوچكندن ومسافردن غيرى كمسنه ايچمز ايدى هلاك اولنجه بوحال اوزره كزر وهلاك اولدقده رجال ونسا جمع اولوب اكل ايدوب واوتونجى كوچكنك قولاغنى ييروب والده‌سى منزله‌سنه تنزيل ووالده‌سنده اجرا ايتدكلرى حالتى بونده دخى اجراايدرلر ايدى ودخى عادت رجال جاهليت بوايدى‌كه بركمسنه غلامنه انت سايبة ديدكده اول غلام ازاداولوب كندو مالنده كيف مايشأ متصرف اولور وولاسى معتقه عائد اولمزايدى ودخى سيب الفرس جردانه ديرلر ذكرينى غلافندن طشره چيقارسه (شيبه سپيدموى كرد اورا) آنى اق صاچلى ايتدى يعنى پيرايتدى شيبه الحزن ديرلر غم آنى پيرايتدى معناسنه وليلهٔ زفافده زوجى غالب اولوب زوجه‌سنك بكارتنى ازاله اتسه اول خاتونه باتت بليلة شيباء ديرلر كويا برداهيهٔ شديده‌يه مبتلا اولديكه داهيه سببى ايله صاچلر آغارير ازالهٔ بكارتنه قادر اولمسه باتت بليلة حرة ديدكلرى كبى وايام شادن ايكى آيه شيبان وملحان ديدكلرى روى زمين

شيبه صالمه دوه ديدكلرى (منه)

قار وقيرا غو ايله بياض اولديغى ايچوندر وعرب اول ايلره شهر القماح ديرلر وفى المثل الشيب قناع المقت زيراغوانى يرلرى سومزلر بيت قال رأين شيخا ذرأت مجاليه يقلى الغوانى والغوانى تقليه (طيبه خوشبوى كردش) آنى كوزل رايحه‌لو اتدى طيب اصلنده خبيث مقابلى در وبر كمسنه غريمنده اولان مالنك نصفنى غريمنه هبه اتسه طيب لغريمه نصف المال ديرلر وبن شوشيئى كندو رضام ايله اتدم ديه‌جك يرده فعلته بطيبة نفسى ديرلر ويقال السواك مطيبة للفم (عيبه بعيب نسبة كرداورا) آنى عيبه نسبت اتدى ودخى عيبه ديرلر آنى معيوب اتدى معناسنه يقال املأ الناس بالعيوب العياب (غيبه غايب كرداورا) آنى غايب اتدى ودخى غيبه غيابه ديرلر قبرينه دفن اولنسه ميدانى ديدى كه غياب اول نسنه‌دركه برشئ كوزدن غايب ايليه وغيبه وغيابه عبارتى بركمسنه‌يه موت ايله بددعا مقامنده ضرب اولنور ديدى (ينبت الناقة پيرشد شتر ماده) ديشى دوه پيراولدى وپير اولان ناقه‌يه ناب تسميه ازلنديغى پيراولمغله نابى اوزون اولديغى ايچوندر نابك جمعى نيب كلور وفى المثل لاافعل ذلك جنت النيب ودخى نيب الشئ ديرلر ديشى ايله برنسنه‌يى ايصرسه وظفرفيه السبع ونيب ديرلر سبع طرناغنى وديشنى باتوردى معناسنه * ت (بيت العدو شبخون كرد دشمن را) دشمنى كيجه وقتى غارت اتدى (وهو البيات شبخون كردن) كيجه وقتى غارت اتمك (بيت امرابشب سكاليد كاريرا) برايشى كيجه وقتى تدبير اتدى (زيته روغن زيت داد اورا) اكا زيتون ياغى ويردى (هيته باواز بلند بخواند اورا) آنى بلند آوازيله چاغردى بيهتى هوته دخى اغتدر ديدى * ث (عيث الشئ در تاريكى چيزى جست) قاركولقده ال يورطامله برنسنه آرادى وعيث الاعمى ديرلر اعمى الى ايله برنسنه آراسه * ج (هيجه برانكيخت اورا) آنى تحريك ايتدى هيج الغبار ديرلر توزقوپاردى معناسنه وهيج الشر بينهم ديرلر مابينلرينه شرالقااتسه * ح (صحيت الشمس النبات خشك كرد آفتاب كياه‌را) آفتاب نباتى قوروتدى (صيح الرجل شيرباب آميخته‌را بداد مردرا) صوايله مخلوط سودويردى رجله وضيح اللبن ديرلر سوده صوقاتدى معناسنه * خ (ذيخه خوار كرداورا) آنى ذليل اتدى (شيخ پيرشد) پيراولدى ودخى شيخه ديرلر بركمسنه بركمسنه‌يى تعظيم قصدى ايله شيخ ديسه وفى المثل (شيخ يحوران له القاب الذئب والعقق والغراب) اول مرايى حقنده ضرب اولنور كه صحبتدن احتراز واجب مقوله سندن ايكن صلاح اظهار ايليه (طيخه آلوده كردش بقول ويا بفعل زشت) آنى چركين قول ويافعل ايله آلوده اتدى لطخه كبى * د (ايده نيرومند كرداورا) آنى قوى اتدى كه تقويت اتدى تعبير اولنور ايدالحائط ديرلر ديواره پشت بان وورسه

قح دوه باشنى صو ايچوب بوقارو قالدرمغه ديرلرواول آيلرده صووق اولمغله دوه باشنى صودن تيزتيز قالدر ديغى ايچوندر بواسم ايله تسميه اتديلر (منه)

وفى المثل ان كنت ناعرى فغيب نفسك عنى اول كمسنه حقنده ضرب اولنوركه ساكه معاونت ايدرم ديركن ضرر اصابتنه سبب اولنور (منه)

سكاليدن تدبير اتمك خيروشرده مستعملدر لكن مكرده استعمالى شايعدر (منه)

(شیدالبناء بیفراشت بنارا) بنایی ترفیع اتدی که‌یو کسك اتدی تعبیر اولنور قصر
مشید دیرلر بر کوشك ترفیع اولنسه ومصنف مشید ومشید تفسیرنده شید ایله
عمل اولنمق اوزره روایت اتدی که‌شید کرج معناسنه‌در حبص کبی (عیدواعید کردند)
بیرام اتدیلر (قیده بند کرد اورا) آنی باغلادی (قیدالکتاب شکل زد کتابرا)
کتابه نقطه وحرکه وضع ایتدی وبر کمسنه‌یه کلال طاری اولمغله حرکتـه قادر
اولمسه قیده الکلال وبر کمسنه‌نك احسانه مظهراولمغله خدمتنی ترك ایتمیوب ملازم
بابی اولسه قیده‌الاحسان دیرلرومن امثال المولدین٭قیدوا نعم الله بالشکر٭وقیدواالعلم
بالکتابة ٭ ر (حیره‌سر کشته کرد اورا) آنی حیران اتدی(خیره بین الشیئین مخیر
کرد اورا درمیان دوچیز)آنی ایکی نسنه‌ما بینده‌مخیر اتدی وفی المثل خیر بین الجذع
والخصاء ایکی مکروه خصلت میانده معذب اولان کمسنه حقنـده ضرب اولنور
(سیره من بلد بیرون کردش ازشهری) آنی برشهردن اخراج ونفی وتغریب اتدی
ودخی سیرالثوب دیرلر ثوبی مخطط وبول بول طوقیسه‌واول ثوبه‌مسیر دیرلروسیرت
المرأة خضابها دیرلر حنایی مخطط اتدی معناسنه ودخی سیـرت الجل دیرلر آتك
جلنی صیرتندن چیقارسه (صیرالطین حزقا بکردانید کل را سفال) چاموری صاقسی
اتدی‌وصیرتی الیه‌الحاجة‌دیرلربنی آنك حضورینه‌وارمغه حاجتم سبیدردیه‌جك یرده
(طیره پرانید اورا) آنی اوچوردی وبر کمسـنه بر کمسنه‌یه اغاثه اتسه طیرت عنه
الطیر الواقع دیر وطیورهم سواکن قوم مکانلرینده قرار ایتمکدن کنایه‌در عکسـنده
سألت لغامتهم دیدکلری کبی وفی المثل طیور فیؤوسریعا غضبدن رجوع ایدن کمسـنه
حقنده ضرب اولنور (عیره کذا وبکـذا سرزنش کرد اورا بفلان چـیز) فلان
نسنه ایله آنی تقریع اتدی که باشنه قاقدی تعبیر اولنور مثلا برامر قبیح ایشـله‌ین
کمسنه‌نك قباحتنی یوزینه‌وورمغله اول کمسنه‌یه عار لاحق اتدی بیهقی عیرحرف باایله
متعدی اولور جوهری عیربکذا عامه کلامیدر فیروز آبادی عیره‌الامر ولاتقل بالامر
دیدی وهوالعارنك معروفدر که اول نسنه که آندن عیب حاصل اوله اکا عار دیرلر
وفی المثل٭عیر بجیر بجره ونسی بجیر خبره٭ یعنی بجیر نام کمسنه بجره نام کمسـنه‌یی تعییر
اتدی بجیر کندو خبرینی فراموش اتدی کویا بجیر کندوده موجود اولان عیب ایله
بجره‌یی تعییب ایدوب کندو عیبنی فراموش اتدی (غیره بکردانید اورا) آنی دوندردی که
تغییر اولنور اتدی تعبیر حوله وبدله معناسنه کویا آنی اول اولان حالندن غیری حاله
تحویل اتدی ودخی غیرت دیت معناسنه‌در جمعی اغیار کاور (قیره بقیر بیندود اورا) آنی
زفت ایله صیوادی (ثوب منیر جامۀ باعلم) نقشلی ثوب ٭ ز (میزه جدا کرد اورا) آنی

آییردی که تمییز ایتدی تعبیر اولنور مازه دخی بومعنایه‌در بیهقی دیدی که تمیز میزدن
منقول دکلدر والا ایکی مفعوله متعدی اولور ایدی ٭ س (خیسه رام کرد اورا) آنی
مطیع اتدی تخییس اصلنده ذلیل ایتمك وحبس ایتمك معناسنه‌در لهذا عراقده مخیس بر مشهور
زندانك اسمیدر وذبح ایچون حبس اولنان دوه‌یه مخیس دیرلر ش ٭ (جیش الامیر
لشکر کرد کرد فرمانده) امیر عسکر جمع ایتدی ٭ ض (بیضه سپید کرد اورا)
آنی آق اتدی مصنف اساسده دیدی که بیض الاناء انایی دوکدی وطولدوردی که
اضداددندر جوهری بیضت الاناء عبارتنی صوایله یاسود ایله طولدوردم معناسیله
تفسیر اتدیکی لایشرب الابیضین عبارتنی سود وصو ایله تفسیر ایتدکلرینه بناء
اولمق ملاحظه اولنور واساس کلامی مطلق در ودوکدی معناسی اناء مملو اولدقده بیاضی
محسوس اولمیوب افراغ اولندقده بیاضی ظاهر اولدیغنه مبنی اولمق ملاحظه اولنور ٭ ط
(خیط الشیب فی رأسه سپیده پدید آمد درسراو) انك باشنده بیاض قیل ظهور ایتدی ٭ ظ
(قیظه هذا الثوب اوراپسنده شد این جامه) بوجامه اکا کفایت ایتدی ٭ ع (سیع الجدار
بیندود بکهکل دیواررا) دیواری صمانلی بالچق ایله صیوادی شیع چامور یا کرج معناسنه‌در
وصیوه‌یه‌جق آلته‌مسیعه وسیاع دخی دیرلر (شیعه‌از پی اورفت) آنك اردنجه کتدی
تشییع جنازه ومسافر بومعنادن مأخوذدر ودخی شیع بالابل دیرلر شبان دوه‌یه صیحه اتسه
وشبانك قوال تعبیر اولنان مزمارینه شیاع تسمیه اولندیغی بومعنایه مبنی‌در ودخی شیاع اوفاق
اوطون معناسنه اولمغله شیعت النار دیرلر آتشه اوفاق اودون القا ایدوب علولندردم معناسنه
وشیعته بالنار دیرلر فلان نسنه‌یی آتش ایله یاقدم معناسنه اولمغله (رجل مشیع مرددلیر)
شجیع اولان کمسنه ودخی شیع هذا بهذا دیرلر فلان نسنه‌یی فلان نسنه ایله تقویت
ایله معناسنه شجیع اولان کمسنه‌یه مشیع القلب دیدکلری امور هائله تجربه ایتمکله
قلبنه قوت کلدیکنـه بناءدر وشیعه الغضب دیرلر غضب آنی آتش علولنور کبی
علولندردی معناسنه ورجل مشیع دیرلر عجول معناسنه (ضیعه ضایع کرد اورا)
آنی ضایع اتدی ٭ غ (هیغ الثرید جرب کین کرد ثریدرا) ثریدی یاغلی اتدی ابن
سکیت دیدی که حصب وحسن حاله اهیغان دیرلر واکل وشربه دخی دیرلر ٭ ف
(جیف المیتة مردارشد بی بسمل) بسم اللهسز هلاك اولان حیوان مردار اولدی
(زیف الدراهم بنهره کرددرمهارا) درهملری کچمز اتدی وکچمز درهمـه زیف
وزایف دیرلر(صیفه هذا الثوب بسنده شداورا این جامه در تابستان)ایام صیفده شوجامه
اکا کفایت اتدی(ضیفه بمهمانی فروکرداورا) آنی کندویه مسافر اتمك ایچون انزال ایتدی
ودخی ضیفت الشمس دیرلر شمس غروبه میل اتسه ضاف الیه دیرلر آنك جانبنه میل ایتسه
وضاف عنه دیرلر آنك جانبندن میل واعراض ایلسه ٭ ق (ضیقه تنك کردش) آنی طار

ابن الانباری دیدی که
تمییز بعض اشیای
بعضـندن فصـل
وقطعدن عبـارتدر
قال النبی صلی الله علیه
وسلم لاتهلك امتی حتی
یکون بینهم التمایل
والتمـایز والمعـامع
تمایلدن مراد اولدر که
میانلرنده مظالمدن
منـع ایدر سـلطان
اولمامغله بعضی بعضنه
میـل وغارت ایدر
وتمایزدن مراد بودر که
بری بریندن منقطـع
اولوب متـفرق
اوله‌لر ومعامع شدة
حرب ومقاتله معنـا
سنه‌در معمعه النار دن
مأخوذدر شدة التهاب
معناسنه (منه)

اندی وفی المثل ضیق الغزواسته جنکه حاضر اولان جبان حقنده ضرب اولنور
وضیق الرجل فی رأیه دیرلر رأینی بر وجهاوزره مشوش اتسه که اصلا بر کونه رأیه
قرار ویرمسه ٭ ل (خیل الیه کذا بخیال نموده شداورا فلان چیز) فلان نسنه
اکا خیال ایله کوندردی مثلا بعیددن برشبح کوروب آنی دابه ظن ایلسه مع هذا
اول شبح انسان اولسه خیل الیه انه دابة فاذا هو انسان دیرلر ودخی خیلت
السماء دیرلر هواده سحاب ظهور ایدوب یاغمور یاغدرمغه متهیء اولسه ودخی خیلت
للناقة دیرلر ولدینه قریب موضعده قورد اکل ایتمسون وخوف اتسون ایچون
خیالی یعنی اویوق نصب اولنسه ودخی افعل ذلك علی ماخیلت دیرلر فلان ایشی
کندك بیلوب وهم ایتدیکك اوزره ایشله دیمك مراد ایلسه‌لر ودخی خیل علینا
فلان دیرلر بزه تهمت اتدی معناسنه ودخی فلان کمسه‌یی رؤیامده کوردم دیه‌جك
یرده خیلته فی المنام دیرلر (ملاء مذیل چادرهای دراز دامن) اتکی اوزون چادر که
خواتین بورینورلر ذیلدن مأخوذدر آنك معناسنه واذاله اهانت اتمك معناسنه‌دخی
کلور وفی المثل اخیل من مذالة که مراد امه‌در زیرا امه اکثریا مهان ومحقر اولور
وفلان طویل الذیل دیوب غنادن کنایه ایدرلر (ذیله جدا کرد اورا) آنی آیردی
میز معناسنه (سیله روان کردش) آنی آقتدی (عیل فرسه یله کرداسبش را)
آتی اهمال ایدوب صحراده کندو باشنه بیراقدی ودخی عیله دیرلر آنك غداسنی
بد ایتدی معناسنه (فیل رأیه ضعیف خواندرأی اورا) آنك رأینه ضعیف دیدی
وفال رأیه دیرلر رأیی ضعیف اولدی معناسنه‌در فیالة وفیولة ضعیف رأی‌دن عبارتدر
٭تقول قدفال رأيك يامن له الفال٭ (قیله شراب نیم روز دادش)نصف النهار وقتنده
ایچیلان شرابی ویردی اکا (میل بین الشیئین متردد شد میان دو چیز) ایکی نسنه
میانده متردد اولدی برطرفی ترجیح ایتمدی ٭ م (رجل متیم مرد بنده شده از عشق)
عاشق اولمغله معشوقنك بنده‌سی اولان کمسنه زیرا تیمه دیرلر عبده معناسنه (خیم
بالمکان مقیم شد درجای) مکانده اقامت اتدی ودخی خیم الشیء دیرلر برنسنه‌یی خیمه
کبی اتسه ودخی خیمت الریح دیرلر ثوبی طیب اوزرینه بوریسه رایحه طشره چیقمیوب
ثوبه سرایت اتسون ایچون (دیم المطر پیوسته بارید باران) یاغمور همیشه یاغدی
ودیم العطاء دیرلر پی درپی احسان اتسه ٭ ن (بینه پیدا کرداورا) آنی اظهار اتدی که
بیان اتدی تعبیر اولنور که متعدیدر (بین بنفسه تبیانا خود پیدا شد پیدا شدنی) کندو
ظاهر اولدی ظاهر اولمقلق ایله که لازمدر تبین معناسنه (حینه هلاك کرداورا) آنی
هلاك اتدی ودخی حین ضیفه دیرلر ضیفنه وقت معینده طعام ویرسه ووقت معینده

اکل اولنان طعامه حینه دیرلر (زینه بیاراست اورا) آنی تزیین ایتدی وفی المثل ٭زین
فی عین والده٭ کثرة اقارب واتباع ایله تفاخر ایدن کمسنه حقنده ضرب اولنور (طین
الحائط بکل اندود دیواررا) دیواری چامور ایله سیوادی بعضیلر تشدیدی انکار ایتدیلر
طان کر کدر دیدیلر وچامور ایله صیوامق صنعتنده استاد اولان کمسنه‌یه طیان اطلاق
اولنور ومکتوبك اوزرینی طین ختم ایله مهرلسه طنت الکتاب دیرلر طینته جبلته
معناسنه اولمغله حضرت الله آنی خیر اوزرینه مجبول ایتدی دیه‌جك مقامده طانه
الله تعالی علی الخیر دیرلر (عین الشیء تعیین کرد چیزرا) اشیا ایچون برشیء تعیین ایتدی
وعین قربته دیرلر جدید اولان قربه‌نك تیکش یرلری مسدود اولوب صو ترشح
ایتمسون ایچون ایچینه صوقودی معناسنه ودخی عین الرجل بمساویه دیرلر عیبنی
یوزینه قارشو سویلسه که عیبنی یوزینه ورسه تعبیر اولنور واغاجك شکوفه‌سی
آچلسه عین الشجر دیرلر واول ثوب که اوزرنده چارکوشه اوفاق نقشلر اولسه اکا
ثوب معین دیرلر (قینها بیاراست زن را) خاتونی تزیین ایتدی وفی الاساس زین جاریته
وقینها وماشطة مزینه‌یه مقینه دیرلر (لینه نرم کرداورا) آنی یومشق ایتدی تیهه‌نوهه
معناسنه‌در

وفی المثل العین اقدم من السن حدیث اولان قدیمه غالب اولمز دیه‌جك یرده ضرب اولنور (منه)

المعتل اللام من باب التفعیل

٭ ب (ثبی علیه ثناء بسیار کرد بروی) اکا چوق ثنا ایتدی کویا کاثنادن جماعته جماعة
ایراد ایتدی ثبه‌دن مأخوذدر جماعت متفرقه معناسنه اصلی ثبی در جمعی ثبات وثبون
کلور جماعة متفرقه معناسنه یقال مایعدله عندی مال مثبی ولاولد مربی ودخی ثبی الله
لك النعم دیرلر حضرت الله سکا نعمتی متفرقا متفرقا سوق ایلسون معناسنه (جبی
برهیئت را کعان ایشاد) رکوع ایدن کمسنه‌لر هیئتی اوزره طوردی وفی الاساس جبی
تجبیته ای رکع وفلان لایجبی ولایصلی (رباه بپرورداورا) آنی تربیت ایتدی که بسلدی
تعبیر اولنور وربیت لاترج بالعسل دیرلر اغاج قاووتی عسل ایله مربی اتسه (عبی الجیش
سپاه را ترتیب نهاد) عسکره وقت مصافده ترتیب قودی یعنی ترتیب ایلدی ودخی
عبیت الطیب دیرلر طیبی قارشدروب مهیا اتسه وابوزید مهموز اللام در دیوب مصنف
اساسده مهموز اللامده ایراد ایتدی (کبی ثوبه خوشبوی کرد جامه‌اش را) جامه‌سنی
بخور ایله خوشبوی ایتدی وکب ثوبك ای بخره تقول یکتبون بما فی المجابر کأنهم یکبون
بما فی المجابر (لباه پاسخ دادش بلبیك)لفظ لبیك ایله اکا جواب ویردی تقول دعانی فلبیته
وسعدیته ای قلت له لبیك وسعدیك ودخی لبی بالحج والعمرة دیرلر لبیك اللهم لبیك دیدی
حج وعمره ایچون معناسنده ٭ ت (فتی الجاریة درخانه بنشاند دختررا تابکودکان بازی نکنند)

مصنف اساسده لبو ماده‌سنده ذکر ایتدی (منه)

جاریه‌یی خانه‌ده حبس ایتدی تاطشره‌ده صبیان ایله لعب ایتمیه که اول جاریه‌یه عربیده
مخدره وفارسیده پرده کی دیرلر ‌ج (رجاه امید داشت اورا) آنی امیدایتدی رجاه کبی
ودخی رجاه دیرلر امیده دوشوردی معناسنه یقال رجیتنی فترجیت کما یقال منیتنی فتمنیت
یعنی بنی امیده دوشوردك بن دخی امیده دوشدم رجادن مأخوذدر امید معناسنه ورجا
قصر ایله قیونك طرفی تثنیه‌سی رجوان کلور حافتاه البئر معناسنه وفی المثل لا یرمی به
الرجوان وقوراولوب بروجهله خدعه قبول ایتمین کمسنه حقنده ضرب اولنور
اول کمسنه‌یی قویودن صوچیقاردقده قوغانك گاه برطرفنه وگاه اوطرفنه طوقوندوغنه
تشبیه ایدوب خدعه ایله بررأیدن بررأیه صرف اولنماز معناسنه‌در وتقول فناؤه فسیح الارجاء
مقصد لاهل الرجاء (زجی الایام بگذرانید روز کارهارا) کونلری کچوردی تزجیه
اصلنده برنسنه‌یی رفق ایله سوق ودفعدن عبارتدر تقول هو یزجی ایامه بشیء یسیر
(سجی المیت بپوشانید مرده‌را بجامه) میتی جامه ایله اورتدی تسجیه اصلنده تغطیه
معناسنه‌در یقال سج معایب اخیك ای لا تظهرها (نجاه برهانیدش) آنی قورتاردی
ودخی نجاه دیرلر برمرتفع مکانه قالدرسه که نجوه‌دن مأخوذدر مکان مرتفع معناسنه
(هجی الحروف هجا کرد حروف‌را) حروفی هجا ایتدی که هجالدی تعبیر اولنور
هجوت الحروف وهجیت وتهجیت برمعنایه‌در * ح (ضحی بشاة قربان کرد کوسپندی
را) برقیون قربان ایتدی وهی الاضحیة والضحیة قربانی قربانلق ضحایا ج ودخی ضحینابنی
فلان دیرلر وقت ضحاده غارت اتسه‌لر وضحی غنمه دیرلر قوشلق وقتی رعی ایتدی
معناسنه وضحی عن الامر وعشی عنه دیرلر برنسنه‌ده تأنی ایدوب عجله ایتمسه وفی المثل
ضح رویدا وعش رویدا رفق ایله امر وعجله‌دن نهی مقامنده ضرب اولنور اصل
مثل بودر که اعراب بادیه‌ده کوچوب کیدرلر ایکن هواده یغمور علامتی حس اتسه‌لر
ضح رویدا یاخود عش رویدا دیرلر مرادلری بودر که دوه‌لری آزاز اوتار که هم
یوریسونلر وهم اوت اوتلاسنلر که قوناق یرینه وارنجه قارنلری طویسون چون بو معنی رفق
وتأنی اوزرینه مبنیدر هرموضعده توسیع واستعمال ایتدیلر وضح دیوب ارفق
معناسنی اراده قلدیلر (فحی القدر توابل نهاد در دیك) چوملکه ابازیر قودی فح قدرك
وفرحها وتوبلها برمعنایه‌در (نحاه عن مکانه دور کردا اورا ازجایش) آنی مکانندن
بعید ایتدی ونح الدمع عن خدك دیرلر یوزکدن کوزیاشنی سیل معناسنه خ (سخی
نفسه وبنفسه عن الشیء دل برداشت ازچیز) نسنه‌دن کوکل قالدردی یعنی ترك ایتدی که
آندن فراغت ایتدی وواز کچدی تعبیر اولنور وطنجره‌نك آلتنده کول وکومور چوق
اولمغله آتش کرکی کبی یانمدیغندن کول وکوموری اچوب ایشه‌لر سخت الجمر

(وسخوته)

وسخوته دیرلر ‌ه‌ د (ادی الیه الدین کذارد باو وام‌را) دینی ادا ایتدی اکا (وهو الاداء وام
کذاردن) دین ویرمك تقول هو آدی للامانة منك (رداه ردا پوشانید اورا) اکا ردا کیدردی
(صدی بیدیه برهم زد دودستش) ایکی اللرین بری برینهووردی صفق معناسنه اصلنده
ایکی اللرین بری برینه وورمغله صدا احداث ایتدی معناسنه‌در (عداه بگذرانید اورا)
آنی کچوردی که تجاوز ایتدردی تعبیر اولنور وعد عن هذا الحدیث دیرلر بوسوزی
براق وترك ایله معناسنه ودخی عدی الفعل دیرلر فعلی مفعوله متعدی ایتدی معناسنه
(غداه آش بامداد داد اورا) اکا قوشلق طعامی ویردی (فداه من فدای تو بادما کفت اورا)
بن سکا فدا اوله‌یم دیدی اکا (نداه نمکین کردش) آنی نمناك ایتدی ودخی ندی الابل
دیرلر دوه‌یه نهل وعلل میانده اسقا اتسه * ذ (غذاه بپروانیدش) آنی بسلدی ودخی
غذی بوله دیرلر بولنی دفعه دفعه القا اتسه وغذی الماء دیرلر سال معناسنه (قذی عینه
خاشه ازچشم او بیرون کرد) چوپی انك کوزندن چیقاردی * ر (ثری الموضع ترکرد جای
را) یری صوسپه‌لیوب یاش ایتدی وفی المثل لا توبس الثری بینی وبینك یعنی مابینمزده
اولان نمناك زمینی خشك ایتمه‌بندن منقطع اولمه دیه‌جك یرده ضرب اولنور قال بیت فلا
توبسوا بینی وبینکم الثری * فان الذی بینی وبینکم مثری * ودخی مابینی وبینك مثر مثلی
دخی بومعنایه مبنیدر مابینمزده اولان علاقهٔ محبت منقطع اولمشدر دیه‌جك یرده
ضرب اولنور (ذری الطعام بردامید کندم‌را) بغدایی صاووردی وبغدای صاووره‌جق
آلته مذراة دیرلر ودخی فلان یذری فلانا دیرلر برکمسنه برکمسنه‌یی مدح ایدوب شاننی
ترفیع اتسه ودخی ذریت الشاة دیرلر قویونك ظهرندن برقطعه یوك قوپرسه نشان
اولمق ایچون واول قطعه‌یه ذرو دیرلر وفی المثل ذری بما عندك یا لیغاء الیغ لفظنك
مؤنثیدر که الیغ اول کمسنه‌در که کلامنی برخوش کرکی کبی اظهار ایده‌من یعنی
برقطعه کلامکدن اظهار ایله که باقی کلامکه آنکله استدلال ایده‌یم سرینی دوستندن
کتم ایدن کمسنه حقنده ضرب اولنور (سری عنه وابر داندوه‌را ازوی) غمی اندن ازاله
ایتدی (عراه برهنه کردش) آنی عریان ایتدی ‌ه‌ ز (عزاه شکیبانی فرمودش) اکا صبر
فرمان ایتدی یعنی مصیبته مبتلا اولان کمسنه‌یه صبر ایله دیدی ‌ه‌ س (اساه) عزاه معناسنه‌در
یقال اسیت المصاب فتأسی واسی همزه‌نك ضمیله صبر وفتحی ایله حزن معناسنه‌در یقال
ان الاسی تدفع الاسی (دسیها پوشانیدش) آنی ستر واخفا ایتدی اصلنده دسس ایدی
(مساك الله بخیر شبانگاه ترا بخیر کناد خدا) حضرت الله کیجه وقتکی خیره مقرون
اتسون ومساه دیرلر کلام مذکوری اکا سویلدم واول لفظ ایله دعا ایتدم معناسنه ودخی
مسا فلانا دیرلر کیف امسیت دیدی معناسنه (نساه الشیء فراموشانیدش چیزرا) نسنه‌یی

اصطلاح عربده طعام
اطلاق اولونسه حنطه
معناسنه‌در (منه)

اكااونوتدردی تقول كرمك يعنى كرم البرامكة ٭ ش (حشاه دما آورد بروى) اكاشدت
ايله صولومق كتوردى مثلا برحيوانى شدت ايله سوق ايتدكده اول حيوانه كيفيت
مذكوره عارض اولوركه تركيده اكا حار حار صولومق تعبيراولنور لهذا طوشانه
محشية الكلاب ديرلرواول كيفيته حشاوربو دخى ديرلركه فارسيده دمااول كيفيتدن
عبارتدر (عشاه طعام شام دادش) اكااخشام طعامى ويردى ودخى عشاه ديرلر اكارفق
ايتدى معناسنه وفى المثل عش ولاتغتر بركمسنه دوه لرينى اخشام علفنى ويرمه دن صحرايه
كوتورمك مراد ايتدى شوملاحظه ايله كه صحراده اوت بولوب قارنلرين طويوره لر
اول وقت بومثلى ايراد ايتديلر يعنى دوه لرك قرنلرين طويور صحراده اوت بوله
جقلرينه مغرور اولمه احتياط ايله امر خصوصنده ضرب اولنور (غشاه الشئ
بپوشانيدش چيزى را) اكابرنسنه اورتدى كه بوريدى تعبيراولنور وغشاه السوط
ديرلر اكاقامچى حواله ايتدى معناسنه قنغه كبى (مشاه بروانيداورا) آنى يوروتدى (مشا
بنفسه خودرفت) كندو يوريدى ٭ ص (فصى اللحم عن العظم باز كرد كوشت را از
استخوان) اتى كموكدن آيردى ٭ ض (قضى حاجته تمام بكذارد حاجتش را) حاجتنى تمام
ويردى ٭ ط (خطاه عن السوء دور كرد ازوى بدى را) يارمازلغى آندن بعيد ايتدى دفع
معناسنه وبدعا مقامنده خطأ الله نوءك ديرلر حاجتكه ظفر بولميه سن معناسنه ودخى
خطأت القدر بزبدها ديرلر چوملك قايناديقده كوبوكنى آتسه (غطاه پوشانيدش) آنى
اورتدى كه بوريدى تعبيراولنور غطادن مأخوذدر پرده معناسنه جمعى اغطية در يقال
طلب الناس لعيوبهم اغطية فما وجدوا مثل الاغطية ٭ ف (ثفى القدر ديك بر ديك پايه نهاد)
چوملكى صاج اياغى اوزرينه قودى (صفاه بالوده كردش) آنى سوزوب صاف ايتدى
(عفى على اثره نابديد كرد پيش را) ايزينى بلورسز ايتدى عفادن مأخوذدر تراب معناسنه
كويا بلورسز اولسون ايچون اوزرينه طوپراق اورتدى ابو عبيده خراب وهلاك اولمق
معناسنه در عفى المنزل ديرلر منزلدن اثرقالمسه لازم ومتعدى استعمال اولنورديدى ودخى
عفى على ما كان منه ديرلر افساد ايتديكى نسنه يى اصلاح اتسه (قفى به على اثره برپى اوروان
كرداورا) آنى آنك آردنجه يوروتدى اتبعه اياه معناسنه ودخى قفى الرجل ديرلر بركمسنه
بركمسنه يه ارديني دونسه ٭ ق (رقبه بلند كردانيدش) آنى ترفيع ايتدى (سقاه بسيار آب
دادش) اكاچوق صوويردى (عقى السهم تير بهوا در انداخت) اوقى هوايه آتدى وعقى الطائر
ديرلر قوش يوكسك اوچسه (لقاه الشئ پيش اوآورد چيزرا) نسنه يى آنك اوكينه
كتوردى يقال الشجاع موقى والجبان ملقى (نقاه پاكيزه كردش) انى پاك ايتدى ك ٭ (بكاه
بكريانيدش) انى اغلاتدى (بكى بنفسه خويشتن بكريست) كندو اغلادى (ذكى پير شد) پير

صدنا محشية الكلاب ديرلر كه مراد ارنب در زيرا صايدك كلابنى اتعاب ايدر (منه)

رفتن لازميدر يورو مك وكتمك معناسنه در روانيدن متعدى در يوروتمك معناسنه (منه)

تشديد مبالغه ايچوندر (منه)

على ايله استعمالى بومعنايه مناسبدر (منه)

ودخى قفى فلان فلانا ديرلر بركسنه نك قبح سويلسه وتخفيف ايله دخى قفى ديرلر ابو عبيده ديدى كه قفو وتقافى بهتان معناسنه در فرا ديدى كه قفو قيافه دن مأخوذدر تتبع اثر معناسنه (منه)

اولدى ذكادن مأخوذدرسن معناسنه كه ياش تعبيراولنور وهو المذكى پيرياشنى آلمش كمسنه
وذكى الفرس ديرلر آت بش ياشنى تجاوز اتسه (ذكى الذبيح بسمل كرد بسمل كردنى را)
بوغازلنه جق حيوانى بوغازلدى (وهى الذكاة بسمل كردن) بوغازلامق ذبح كبى كه
فارسيده كلوبريدن ايله تفسيراولنور ودخى ذكى النار ديرلر آتشى علولندردى معناسنه
وآتش علولندره جك نسنه يه ذكوة ومذكية ديرلر (زكى المال زكاة داد مال را) ماله
زكوة ويردى زكاء اصلنده نما معناسنه در اداء زكوة ايله مال مبارك ونامى اولديغى
٭ يمحق الله الربوا ويربى الصدقات ٭ مضمون شريفيله ثابتدر ودخى زكى من ماله ديرلر
آنك مالندن زكوة آلدى معناسنه وزكوة آلان كمسنه يه مذكى ديرلر مصدق
ديدكلرى كبى (زكى نفسه بستود خويشتن را) كندويى فضل وخيرايله مدح ايتدى
ودخى زكى الشهود ديرلر شاهدلرى عدل ايله توصيف وپاكلكه نسبت ايتدى معناسنه
٭ ل (بلى الثوب كهنه كرد جامه را) جامه يى اسكيتدى ودخى بل الناقة ديرلر ناقه يى بليه
ايتدى معناسنه رجال جاهليت شويله زعم ايدرلرايدى كه موتى حشر اولندقلرنده
ركبانا حشراولنورلر لهذا برناقه يى هلاك اولان كمسنه نك قبرينك كنارنه ياخود
برچوقور قازوب انك ايچنه بى آب وعلف باغلارلرايدى واول ناقه اول موضعده
هلاك اولور ايدى كويا اول قبرده مقبور اولان كمسنه حشراولدقده ناقه يه ركوب ايليه
واول ناقه يه بليه اطلاق ايدرلرايدى كه جمعى بلايا كلور (تلى بآخر رمق رسيد) آخر رمقه
يتشدى يعنى حياتندن بر رمق قالدى وتلى بعد الفريضة ديرلر فرضدن صكره نافله قلدى
معناسنه مادۀ مزبوره تبعية معناسنه دلالت ايدر لهذا ناقه ولدينى آردنجه اويدرسه
اتلت الناقة ديرلر وبدعا مقامنده لااتليت ديرلر يعنى دوه كك نسلى منقطع اولوب
ولدى اولمسون (جلى الشئ پيدا كرد چيزرا) نسنه يى اظهار ايتدى ودعا مقامنده
جلا الله عنك المرض ديرلر مرضى سندن تفريق اتسون معناسنه (حلاه وصف كرد
نشان اورا) آنك هيئتنى وشكلنى بيان ايتدى حليه دن مأخوذدر شكل وهيئت وصفة
معناسنه (حلاها پيرايه نهادزن را) خاتونه حلى وضع ايتدى يعنى حلى ايله تزيين ايتدى
ودخى حليت الطعام ديرلر طعامى لذيذ ايتدم معناسنه كه حلودن مأخوذدر مر
مقابلى در فارسيده شيرينى تعبيراولنور حلأت لغة رديه در ودخى حلوت الشئ
فى عين صاحبه ديرلر نسنه يى صاحبنك كوزينه شيرين كوستردم معناسنه (خلى سبيله
يله كردش) آنى كندو حالنه قودى واصل معناسى يولنى خالى ايدوب مانعنى دفع ايتدى
ديمكدر (خلى عنه دست بازداشت ازوى) آندن النى كيرو طوتدى كه آندن فراغت
اولدى تعبيراولنور (دلاهما بغرور فرود آورد ايشان را بفريب) شيطان آدم وحوايى

وفى المثل حله روح الضب اول كمسنه حقنده ضرب اولنور كه انكله اتحاد ودوستلق اميدنده اولميه يعنى كندى حالنه ترك ايله ضب ذاهب اولور كبى مراد ايتديكى يره كتسون پس ضمير رجل مذكوره راجعدر (منه)

عالم علویدن عالم سفلی یه انزال ایتدی حیله ایله ادلا دلودن مستعاردر (دلی رجلیه
من الدکان فروهشت دوپایش رااز دکان) ایکی ایاقلرین دکاندن اشاغی صارقتدی (سلاه
ازغم بیرون کردش) غمدن تخلیص ایتدی (صلی الله نماز کذارد بهر خدا) الله ایچون نماز
قیلدی (صلی علی النبی درود فرستاد بر پیغمبر علیه السلام) رسول اکرمه تحیت وتسلیم
کوندردی ودخی صلی القناة دیرلر مزراقی آتشده طوغر وتسه • م (دماه خون آلود
کرداورا) آنی قان ایله آلوده ایتدی وعادتا بر کسنه نك اوزرینه قان صیچراسه دامی خیران
شاالله دیرلر وبرقاج کره صیده آتلمش اوقه سهم مدمی وسهم اسود مبارك دیرلر کویا
صیده چوق اصابت ایتمکله سیاه اولمش ترکتهم فی الدامیا دیوب برکة ونعمة مراد
ایتدکلری معنای مذکوردن مأخوذدر (سماه کذا وبکذا نامزده کردش بفلان چیز)
اکا فلان اسم ایله تسمیه ایتدی وفی المثل سمیتك الفسواس ان لم تقطع اول کسنه حقنده
ضرب اولنورکه بر ایشه شروع ایتمش ایکن رجوع ایتمك احتمالی اوله سمو علامت
ورفعت معناسنه در تقول خاض لجة بحر طام واقتحم قلة جبل سام وقومنك شریفی
اولان کسنه یه مسمی قوم دیرلر (عمی علیه الخبر پوشیده بروی خبررا) خبری انك
اوزرینه مستور ایتدی که اندن خبر صاقلادی تعبیر اولنور ومتعارف اولان معما دخی
بو معنایه مبنی درو تعمیه اصلنده تغطیه معناسنه (نمی الخبر نقل کرد خبررا نه بوجه صواب)
خبری فساد وجهی اوزره حکایت ایتدی واکر خبری صلاح وجهی اوزره حکایت اتسه
نمت الخبر دیرلر ثلاثی بابندن ودخی نمیت النار دیرلر آتش علولنسین ایچون حطب القا اتسه
• ن (بنی بسیار بنا کرد) چوق بنا یاپدی (ثنی الشیء دوتا کرد چیزرا) نسنه یی ایکی قات
ایتدی وهی المثانی سورهٔ فاتحه (زناه بزنا نسبت کردش) آنی زنایه نسبت ایتدی (عناه برنجانید
اورا) آنی رنجیده ایتدی که اینجتدی تعبیر اولنور ودخی عناه دیرلر آنی حبس اتدی معناسنه
ودخی عنی دیرلر دوه بولی ایله جربه طلا ایتدی معناسنه که آفتابده عقد ایدوب اکا عنیه
اطلاق ایدرلر صاحب مجمع عنیة تشفی الجرب مثلنده دیدی که عنیة فعیلة وزننده عنادن
مأخوذدر زحمت معناسنه طلاء مزبور اجربه زحمت ویردیکی ایچون بو اسم ایله تسمیه
اولندی پس تعنی من یطلی بها قوه سنده اولور توصله العناء معناسنه ومحتملدرکه تعنی
تزیل عناء معناسنه اوله یعنی طلاء مزبور جرب زحمتی ازاله ایدر قردازال القراد
معناسنه اولدیغی کبی رأینه مراجعت اولنان جید الرأی اولان کسنه حقنده
ضرب اولنور (مناه الشیء بآرزو آورد اورا بچیزی) بر نسنه دن آنی ارزویه کتوردی که
آرزو ایتدردی تعبیر اولنور • ه (شهی الشیء خوش کرد چیزرا) نسنه یی کوزل ایتدی که
کویا بر نسنه نك حسنیاتنی بیان ایتمکله مستمعده اکا اشتها حاصل اولور صاحب دیوان

فسفاس واشفاش وفشفاش قطام کبی کیمز قلیج معناسنه در (منه)

صندوقة المعارف نام تألیفمزده کرکی کبی بیان اولنمشدر (منه)

دیدی که الشیء تشتهی الشیء نسنه نسنه یه اشتهایه باعث اولور معناسنه مثلا کوارش
اکل ایلمك طعامه اشتها کتوردیکی کبی وصاحب اشتها اولان کسنه یه شهوان دیرلر که
جمعی شهاوی کلور وفی المثل اذا ما کنت فی قوم شهاوی ، فلاتجعل شمالك جردبانا ،
صاحب خریده دیدی که جردب علی الطعام وجردم دیرلر بر کسنه صاغ الیله اکل
وصول الیله آخری طعامدن منع ایلسه وصاحب مجمع دیدی که جردبان اول کسنه درکه
زیاده حرصدن صول الیله طعامی ستر ایدر حرصدن منع حقنده ضرب اولنور
وفی المثل اشهی من کابة ، بنی اقصی بن تدمرك بر دیشی کلبلری طعام طبخ اولنمش
وزیاده اسی بر چوملکه باشنی صوقوب چوملکك زیاده حرارتندن باشی چوملکه
یاپشمقله چیقارمغه قادر اولمدیغندن ناشی کاه بو طرفه کاه او طرفه وورمغله چوملك
قیرلدی وکلبك یوزی و کوزی محترق اولدی شدت شهوت طعام حقنده ضرب
اولنمغه صالح مثل اولدی (لهیه بشیء مشغول کردش بچیزی) آنی بر نسنه ایله
مشغول ایتدی

المعتل الفاء واللام من باب التفعیل

ر • (وری عن الشیء بغیره کنایت کرد از چیز بجز آن چیز) نسنه دن کنایه اتدی اول
نسنه نك غیری ایله مثلا بر لفظ ذکر اتدی که ایکی معنایه دلالت ایدر بری قریب
وبری بعید وقرینهٔ خفیفه یه اعتمادا معنای بعیدی مراد اتدی واصحاب بدیع بو صنعته
توریه وایهام دخی دیرلر که ایکی قسمدر قسم اول اولدر که معنای قریبه ملایم
بر نسنه ذکر اولنور که بو قسمه مجرده دیرلر وقسم ثانی اولدر که معنای قریبه ملایم
بر نسنه ذکر اولنور که بو قسمه موشحه دیرلر وتوریهٔ مذکوره وراء انساندن
مأخوذدر ظهری معناسنه کویا معنای مقصودی آردینه قودی مستور اولسون ایچون
ووری قصر ایله جراحت جوفی اکلدن عبارت اولمغله عرب بددعا مقامنده سلط
الله علیه الوری وحمی خیبرا دیرلر ودخی وری الزند دیرلر چقماقی چاقوب آتشین
چیقاردی معناسنه • ص (وصاه وصیت کرد اورا) آنی وصیت اتدی ف • (وفاه
حقه تمام داد حق اورا) آنك حقنی تماما ویردی وبر کسنه یی تعزیه وبقاء حیاة
ایله دعا مقامنده مات فلان وانت بوفاء دیرلر تمام عمر معناسنه ل • (ولاه العمل
والی کردش بکار) آنی ایشه حاکم ایتدی (ولی عنه بوجهه بکردانید ازوی رویش را)
یوزینی آندن چویردی

المعتل العین واللام بالواو من باب التفعیل

• ر (رویته من الماء سیراب کردش از آب) صودن آنی قاندردم (رویته الشعر

بروايت كردن شعر داشتم اورا) آنى شعر روايت اتمكه طوتدم يعنى شعر روايت
ايله ديوب روايت آندردم ودخى روبت على اهلى ديرلر اهليم ايچون صو پيدا اتدم
معناسنه ودخى رويت بعيرى ديرلر دوه‌سنه‌يوكنى باغلاسه ورويت على الناعس
ديرلر اويويان كمسنه دوشمسون ايچون برنسنه‌ايله باغلاسه‌ودخى روى فى الشئ ديرلر
برشيده تفكر ايلسه ٭ س (سواه‌راست كرد اورا) آنى طوغرو اتدى يقال سويت
المعوج فاستوى واول طوغرىلان نسنه‌يه‌سوى ديرلر وحضرت‌الله سكا مرض‌سز
عيبسز ولدويرسون ديو دعامقامنده رزقك‌الله‌ولداسويا ديرلرودخى‌سوى بين‌الشيئين
ديرلر ايكى نسنه‌يى برى برينه برابراتسه وايكى مساوى شيلره سيان ديرلر وفى‌المثل
سيان انت والعزل ابدا برفائده‌يى مفيد اولميان كمسنه حقنده ضرب اولنور وفى‌المثل
سواسيته كاسنان الحمار وسواسيته كاسنان المشط فلان كمسنه‌لرك اصلا برى برندن فرقلرى
يوقدر ديه‌جك يرده ضرب اولنور واكثر استعمالى ذم وشرده‌در اصحاب معانى
ديرلركه سواء لفظى استواوتساويدن مأخوذدر عدل معناسنه زيدوعمرو سواء ديرلر
متساويان معناسنه تثنيه وجمى برابردركه‌قوم سواء ديرلراخفش ديدى كه سواسية
فعلفلة وزننده سواء لفظنك جمى‌در على غير القياس پس سواء فعال وسية فعة يافلة
وزننده‌در وسية اصلنده سوية‌درواوساكنه‌نك ماقبلى مكسوراولمغله واوى يايه تبديل
اتدكدنصكره تخفيف ايچون يانك برينى حذف ايدوب سية قالدى ديدى بعضيلر ديديلركه
سواسية اصلنده سواءسى‌دركه مثل معناسنه اولان سى‌در لكن اصل اوزره باقى ايكن
اسم مستقل ظن اولنماسون ايچون سواءك مدنى حذف وسى لفظندن ياء ثانيه‌يى هايه
تبديل ايدوب سواسية اولدى ديديلر ٭ ش (شوى اللحم بريان كرد كوشت را) اتى
بريان اتدى ع ٭ (عوى الحبل بتافت رسن را) ايپى بوكدى ودخى عويت عن فلان
ديرلر بركمسنه‌نك غيبتين ايتدكلرنده غيبت ايدن كمسنه‌نك كلامنى رد ايلسه وآنك
غيبت اتمه‌سنى عواء كلبه تشبيهى متضمن اولمغله افصح كلامدن معدود اولمغه صالحدر
٭ ق (قواه نيرومند كردانيدش) آنى قوتلو ايتدى ٭ ل(لووا رؤسهم نيك بچانيدند
سرهاى خويشتن را) كندو باشلرين مبالغه‌ايله چويرديلر كه كلى اعراضدن كنايه‌در
وفلان يلوى اعناق الرجال ديرلر روزجنكده غالب اولور اقراننه معناسنه (وبالياء
حياك الله وبياك حيات دهاد وبركات دهاد ترا خدا) حضرت‌الله سكا طول عمر وبركات
ويرسون ارباب لغت بياك لفظنك معناسنده اقوال مختلفه ايراد ايتديلر بعضيلر بياك سكا
خيرورحمت ويرسون معناسنه ديديلر وابوزيد قربك واصمعى اضحكك معناسنه‌در
ديديلر احمر ديدى كه بياك اصلنده بوأك منزلا ايدى حياك لفظنه ازدواج ايچون همزه‌يى

حذف وواوى يايه تبديل ايتديلر وصاحب تكمله بياك رفعك معناسنه‌در ديدى وهى
التحية سلام ودرود سلام وثنا ودعا مخفى اولميه‌كه لفظ بياك لفظ حياك ايله معامذكور
اولمغله بعضيلر اتباع قبيلندن در ديو ظن ايتديلر حسن بسن ديدكلرى كبى وبوظن
باطلدر زيرا اتباع حرف عاطف ايله ذكر اولنماز

﴿ باب فاعل يفاعل مفاعلة و فعالا ﴾

٭ ا (فاجاءه الامر بافجاءه رسيد بوى كار) ايش آكا ناكاه يتشدى كه اكسر تعبير اولنور (كافاه
پاداش داد اورا) اكا مكافات ايتدى يقال كافاه بصنعه يعنى انك ايتديكى عمله مساوى جزا
ويردى كه مكافات مساوات وكفؤ مساوى معناسنه‌در ٭ ب (جانبه بيك سوشد ازوى) اندن
برجانبه كتدى يعنى آندن بعيد اولوب آنكله ترك مخالطه ايتدى وفى المثل طانب
الكرام وجانب اللئام (حاربه جنك كرد بدو) آنكله جنك ايتدى تقول اخذوا الحراب
للحراب وفى المثل الحرب خدعة ثعلب خانك فتحى اختيار ايدوب رسول اكرم
حضرتلرينك لغتى فتحله‌دردیو نقل اولندى ديدى يعنى محارب اولان كمسنه خصمنه
وقت محاربه‌ده بركره حيله اتسه وخصم دخى منخدع اولسه البته خصمنه غالب اولور
وبعضيلر خانك ضميله‌در ديديلر يعنى جنك برصنعت دركه انده خصمه حيله اوله
كلمشدر كسائى خدعة عبارتيله روايت ايتدى همزة كبى يعنى حرب برنسنه‌دركه آنده
خصمه حيله اوله كلمشدر اربابى ايچون چوق حيله‌لر پيدا ايتديرر حيله ايله حصول پذير
اولان ايشده ضرب اولنور (حاسبه شمار كرد باوى) آنكله حساب ايتدى حساب
وحسبان وحسب اصلنده مقدار معناسنه‌در تقول من يقدر على عد الرمل وحسب
الحصى (حالبه يارى داد اورا) اكا معاونت ايتدى (خاطبه سخن كفت باوى) آنكله سوز
سويلشدى (داعبه مزاح كرد باوى) آنكله لاغ ولطيفه سويلشدى المؤمن دعب لعب
فخواسنه قريب وعابه لعبى متضمن اولمغله بعض نسخه‌ده بازى كرد عبارتيله تفسير
اولندى (راقبه بترسيد ازوى) اندن خوف ايتدى زيرا خوف ايدن كمسنه عقابه
ترقب اوزره‌در وفلان لايراقب الله ديرلر حضرت اللهك عقابنه نظر ايتميوب
معصيت ارتكاب ايدر معناسنه ودخى راقبه ديرلر اندن برشئ اميد ايتدى معناسنه
وفى المثل ارقب لك صبحا زيد عمره وعيد ايتدكده عمرو بومثلى ضرب ايدر يعنى يا زيد
سن صباحه داخل اولدقده بكا ايتدكك وعيدى اجرايه قادر اولمدغيكه واقف اولورسن
ودخى زيد عمروه حوادث حكايت ايدوب عمرو تكذيب ايتدكده بومثلى ضرب ايدر
يعنى صباحه منتظر اول كه كذبك ظاهر اولور (شاربه شراب خورد باوى) آنكله
شراب ايچدى (صاحبه صحبت كرد باوى) آنكله صحبت ايتدى كه يولداشلق ايتدى

تعبیراولنور (صاخبه بخشم بانك كرد بروی) غضب ایله آنك اوزرینه چیغردی
(صاقبه نزدیك شدبوی) آكا قریب اولدی وفی الاساس صاقبه صقابا قابله وواجهه
صقبدن مأخوذدر قرب معناسنه لقیته صقابادیرلر روبرو ملاقی اولدم معناسنه (ضاربه
رزم كرد باوی) آنكله جنك ایتدی یعنی بو اونی او بونی ووردی (طالبه بالدین
بخواست ازوی وام را) آندن دینی طلب ایتدی (عاقبه علی الذنب عتاب كردش
بر كناه) كناه اوزره اكا عتاب ایتدی كه آزار ایتدی تعبیراولنور (عاقبه بكذا شكنجه كرد
اورا بفلان چیز) فلان نسنه سببی ایله آكا عذاب ایتدی وهی العقوبة شكنجه عذاب
(عاقبه فی السیر نوبت كرد بدودر رفتن) یوریمكده آنكله نوبت ایتدی مثلا بر دابه یه
ایكی ساعت بری ركوب ایدوب آخر ایكی ساعت پیاده یوریدی صكره ركوب ایدن نزول
ایدوب وجه مذكور اوزره آخر ركوب ایتدی علی طریق المناوبه بو قاعده یی اجرا
ایتدیلر وهی العقبة نوبت كه معروفدر (غاضبه غضب كرد بدو) آكا غضب ایتدی
ومن امثال المولدین غضب العاشق كمطر الربیع وغضب الجاهل فی قوله وغضب العاقل
فی فعله (غالبه غلبه كرد باوی) آكا غلبه ایتدی (قاربه نزدیك شدبوی) اكا قریب اولدی
ودخی قاربه دیرلر بر كمسنه یه تقرب اظهار ایتدی معناسنه (وشیء مقارب چیز میانه)
اورتا حاللی نسنه كه امر وسط معناسنه (قارب الخطو كام نزدیك دیكر نهاد)
آدیمی بری برینه قریب وضع ایتدی (كاتبه نامه بنوشت باوی) آنكله نامه یازیشدی كه
بری برینه مكتوب یازدیلر تعبیراولنور (كاتب العبد مكاتب كرد بنده را) عبدی
مكاتب ایتدی (وهی الكتابة كتابت كردن) مكاتب ایتمك (ناسبه هم نسبتی كرد
باو) آنكله نسب ده شریك اولدیلر كه بری برینه خصم اولدقلرینی مستلزم اولمغله
خویشی كرد عبارتیله دخی تفسیر اولندی (ناصب الحرب آشكارا كرد باوچنك را) آنكله
جنكی اظهار ایتدی كه آنكله جنك پیدا ایتدی تعبیراولنور زیرا نصب برشیء قائم
ایتمكدن عبارتدر ناشبه الحرب دخی بو معنایه در (ناقبه ناكاه دیداورا) آنی فجأة
كوردی وراست كلدی * ت (باحته الود ویژه كردبا اودوستی را) آنكله محبتی
خالص ایتدی (خافت بالقرابة باآواز نرم خواند) یومشق والچق آوازایله قرائت
ایتدی كه آهسته اوقودی تعبیراولنور (ساكته بایكدیكر خموش شدند) بری برینه
سوز سویلیوب ایكیسی دخی سكوت ایتدیلر * ث (حادثه حدیث كرد باوی) آنكله
سوز سویلشدی ودخی حادث السیف دیرلر قلیجه جلا ویرسه * ج (خارجه
فرا بخشیداورا ببر آوردن) آنی تقسیم وتوزیع ایتدی چیقارمق شرطیله مثلا برقاج
كمسنه سفره كتدكلرنده سفر ذخیره سنی هر كسك تحملنه كوره اخراج ایدوب بریره

وضع ایدرلر (عالجه من الدواء علاج كردش ازدرد) آنك علتنه علاج ایتدی وعالجت
الشیء دیرلر بر نسنه یه سعی وممارسه ایتسه (مازجه آمیختكی كرد باو) آنكله اختلاط
ایتدی * ح (حالجه اشكارا كردش دشمنی را) آكا اولان عداوتنی اظهار ایتدی
وفی الاساس یقال حالجنی فلان ای كاشفنی بالعداوة (سافحها زنا كرد بازن) خاتون
ایله زنا ایتدی سفاح اصلنده صو وقان دوكمك معناسنه در زانیه وزانی نطفه لرین دوكوب
وضایع ایتدكلری ایچون زنایه سفاح اطلاق اولندی یقال فی النكاح غنیة من السفاح (سامحه
ساز كاری كرد بدو) آكا مساعده ایتدی سماحة جود معناسنه در بر كمسنه بر خصوصده
بر كمسنه یه سهولت ایله معامله ایتسه آكا سمحا ایدوب تضییق ایتمز وفی المثل اسمح من لافظة
لافظه اول دیشی تكچی در كه صاغمق ایچون چاغیرسه لر صاغلمقدن محظوظ اولدغندن
آغزندن جره سنی اتارق سرعت ایله حالبك یاننه كلور بعضیلر لافظه جامه در دیدی
زیرا جامه حوصله سنده هر نه وار ایسه یاوروسنه ویرر دریغ ایتمز بعضیلر
خروس در دیدی زیرا بر حبه بولسه تاوقلری دعوت ایدوب آنلره ویرر كندو
اكل ایتمز پس بو وجه اوزره تامبالغه ایچون اولور وبعضیلر دخی لافظه دكرمن
دردیدی دقیق طشره رمی ایتدیكی ایچون وبعضیلر دریادر دیدی دری طشره یه القا
ایتدیكی ایچون قال بیت تجود فتجزل قبل السؤال * وكفك اسمح من لافظة (صارحه
بكذار وبارو كرد باوفلان چیزرا) فلان نسنه یی اكا مجاهرة ایتدی كه یوزینه قارشو
ایتدی تعبیراولنور یقال شتمت فلانا مصارحة وصراحا ای كفاحا ومواجهة (صافحه
دست بدست اوداد بدروه) الینی انك الینه ویردی اسنلشمك ایچون (صالحه
علی كذا آشتی كرد باوی برفلان چیز) آنكله صلح ایتدی فلان نسنه اوزرینه
وهو الصلح آشتی كه معروفدر (طارحه بالكلام بریكدیكر افكندباوسخن را) سوزی
آنكله بری برینك اوزرینه براقدی كه آنكله مناظره ایتدی دیمكدن كنایه در زیرا
مناظره ایدن كمسنه لر كلامی بری برینك اوزرینه طرح ایدوب لم ولا نسلمدن خالی
اولمزلر (فاتحه بحاكم شدباو) آنكله حاكمه كتدی فتاحه دن مأخوذدر حكومت
معناسنه وحاكمه فتاح دیرلر ابن عباسدن روایت اولندی كه (ربنا افتح بیننا وبین قومنا
بالحق) قول كریمنك معناسنه مطلع اولهمدم تا ذی یزینك قیزی زوجنه تعال افاتحك
دیدیكنی استماع ایدنجه وبراعرابیه زوجنه دیدی كه بینی وبینك الفتاح (قارحه بكذا
روبارو كرد باو فلان چیزرا) فلان نسنه یی آنك مواجهه سنده ایتدی یقال لقیته
مقارحة ومصارحة ای مواجهة (كاشحه دشمنی كرد باو) اكا دوشمنلك ایتدی وكشح
اصل تركیده یان تعبیر ایتدكلری عضودر وبر كمسنه بر كمسنه دن اعراض ایتدی

دیه‌جك محلده طوی عنه کشحه‌دیرلر جوهری دیدی که کشح‌له بالعداوة و کاشحه
دیرلر اضمار عداوت‌ایتدی معناسنه (کافحه روباروی جنك کرد بدو) آنکله
مواجهة جنك‌ایتدی مابیننده سپر وسپر مثللو نسنه یوق‌ایدی اساسده دیدی که
کافحه‌دیرلر فجاءة ومواجهة ملاقی اولسه ودیدی‌که کافحهادیرلر خاتونی غافل‌ایکن
اوپدی‌معناسنه وهمخواب‌اولان کمسنه‌یه کفیح اطلاق‌اولنور ودخی کافح‌الامر دیرلر
برشیئه بنفسه مباشرت‌اتسه (مازحه مزاح کردباو) آنکله‌لاغ ولطیفه ایتدی
داعبه کبی (ماسحه رفق کرد باو) اکا رفق‌ایتدی که عنفه مقابلی‌در ساهله دخی
بومعنایه‌در (ناصحه پندداد اورا) اکانصیحت‌ایتدی‌ودخی ناصح نفسه‌فی التوبة دیرلر
توبه‌یی اخلاص اوزره ایتدی معناسنه (ناطحه بایکدیکر سروزد) بری برینه
بوینوز ووردی‌که سو سوشدیلر تعبیر اولنور وبین العالمین نطاح دیرلر ایکی عالم
کمسنه‌لر بری بریله مناظره اتسه‌لرونطحته عن کذاای دفعته‌وازلته وشرطین‌دیدکلری
ایکی کوکب که قرناالحمل دیرلر آنلرك برینه ناطح وبرینه نطح اطلاق اولنور تقول
العرب اذاطلع النطح طاب السطح (نافح عنه‌الشر بازداشت‌ازوی‌بدی‌را) شری آندن
دفع ایتدی وفی الحدیث کان حسان رضی ینافح عن‌رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم خ *
(راضخه سنك انداخت بدو) آنکله طاش آتدی که طاش آتشدیلر تعبیر
اولنور (باعده دوری کردازوی) آندن اوزاق اولدی (جالده جنك کرد بدو)
آنکله دوکوشدی بیهقی وزوزنی مجالده‌یی مضاربه ایله وجوهری مبالطه ایله تفسیر
ایتدی اساسده بلط ماده‌سنده تبالطوا تجالدوا دیدکدنصکره ولاتکون المبالطة الاعلی
الارض دیدکندن فهم اولنور که مبالطه‌ارض اوزرنده‌پیاده جنك ومجالده مطلقا
یعنی دابه اوزرنده اولسون پیاده اولسون جنك اتمکدن عبارت اوله و اکثر کتبده
جالدوهم بالسیوف‌ای ضاربوهم عبارتیله واقع اولمغله قلیج‌ایله جنکدن عبارت‌اولمق
ملاحظه‌سیله اکثر نسخ کتابده بشمشیرزد اورا عبارتیله تفسیر اولندی لکن قلیج‌ایله
ضربه مخصوص اولمامق ملاحظه اولنور اساسده جلده بالسیاط وصحاحده جلده
ضربه واصاب جلده ومغربده‌الجلد ضرب‌الجلد وقاموسده جلده ضربه بالسوط
عبارتلری ملاحظه‌مذکوره‌یی تأیید ایدر (جاهد الکفار کارزار کردبانا کرویدکان)
کافرلرایله جنك ایتدی مطرزی دیدی که‌لفظ جهادجاهدت العدونك مصدری‌در
مشقته تحمله دشمن ایله مقابله یاخود مجاهده ایدن کمسنه ودشمندن هربری آخرك
دفعی خصوصنده بذل جهد وطاقة وصرف همت وقدرت ایتدی معناسنه صکره
کفار و کفار مثللو کمسنه‌لر ایله مقاتله‌ده شایع اولدی دیدی (ساعده ورافده یاری

(دادش)

دادش) اکا معاونت ایتدی (شاهده بدید اورا بحاضری) آنی کوردی یاننده
حاضر اولدیغی ایچون زیرا شهودده معنای حضور مأخوذدر وشهادت شیئك
صحتدن خبر ویرمکدن عبارتدر مشاهده ومعاینه وجهی اوزره مطرزی دیدی که
مقتوله اطلاق اولنان شهیدلفظی مستشهدمعناسنه‌در آنك ایچون جنت ایله‌شهادت
اولندیغی ایچول یاخود عندالله‌حی‌وحاضراولدیغی ایچون شهید تسمیه اتدیلر دیدی
وفی المثل شهادات الفعال اعدل من شهادات الرجال (طارده حمله کرد بروی) آنك
اوزرینه حمله‌ایتدی که اودخی بونك اوزرینه حمله ایتدی یقال هم فرسان الطراد
(عاضده یارشدبوی) اکامعین اولدی (عاقده زنهاربست باو) انکله عهدباغلادی که
عهدلشدی تعبیر اولنور (وهوالعقدزنهار)عهد (وهوعقیدالکرم هم‌عهد آزادم کی)
کرم ایله معاهده ایدن کمسنه کویا کرم ایله شووجهله عهد باغلادیلر که بری برندن
مفارقت اتمیه‌لربالطبع کریم‌اولان کمسنه‌یه اطلاق اولنور (وعقیداللؤم هم‌عهد ناکسی)
بخل ودنائت ایله معاهده ایدن کمسنه تقریر سابق اوزره بالطبع لئیم اولان کمسنه‌یه
اطلاق اولنور (عانده بستهید باو) انکله جدال ایتدی عنوددن‌مأخوذدر حقه‌عالم
ایکن مخالفت اتمکدن عبارتدر (عاهده علی کذا عهد بست باو برفلان چیز) فلان
نسنه‌نك اوزرینه انکله عهد باغلادی (کابدالامر رنج کشید از کار)ایشدن زحمت
چکدی کبددن مأخوذدر شدة معناسنه (ماجده دعوای مجد کرد باو) انکله مجد
دعوی‌ایتدی یعنی بری بریله‌سن کریمسن بن کریمم دیو نزاع ایتدیلر (ناجده بزد
کردباو) انکله جنك ایتدی ورجل مناجدای مقاتل (ناشده‌الله بیادش آورد
خدای‌را)حضرت اللهی آنك‌خاطرینه کتوردی‌مثلا برکمسنه برکمسنه‌دن برحاجة
طلب ایتدکده نشدتك الله دیسه سألتك بالله قوه‌سنده اولور یعنی سندن الله ایچون
استرم کویا حضرت اللهی آنك خاطرینه کتوردی‌ودخی ناشده‌دیرلر انکله‌مشاعره
ایتدی معناسنه (نافده سخت خصومت کرد باو) انکله زیاده خصومت ایتدی
انفاددن مأخوذدر دوکمك معناسنه کویا خصومتده مقدورینی صرف وانفادایتدی
واول خصمه منافد دیرلر وفی الحدیث ان‌نافدتهم نافدوك قاف ایله دخی روایت
اولندی که بیهقی مناقده لفظنی باکسی باستقصا کاری کردن عبارتیله تفسیر ایتدی‌که
فاءایله منافده‌معناسنه قریبدر (آخذه‌الله بذنبه بکرفت‌اورا خدای‌بکناه‌او) حضرت
الله آنی کناهی سببیله مؤاخذه ایتدی وعوام واخذه الله دیرلر (نابذه‌الحرب
آشکار کرد باوجنك‌را) آنکله جنك اظهار ایتدی کاشفه معناسنه (هاند بشتافت
دررفتن)یوریمکده سرعت ایتدی * ر (آجره الدار بمزددادش‌سرای‌را) سرایی

اكا كيرايله ويردى اكراه معناسنه مخفى اولميه كه مصنف عبارت مذكوره يى بعينها
افعال بابنده دخى ايراد ايتمش ايدى وتفصيل مقام بودر كه كتاب العين ده شو وجه
اوزره واقع اولدى كه اجرت مملوكى اوجره ايجارا فهو مؤجر واساسده ديدى كه آجرنى
داره فاستأجرتها فهو مؤجر ومؤاجر ديرلر زيرا من حيث اللغة خطاو من حيث العرف قبيح در
وعامه آنى مقام شتمده ايراد ايدوب يامؤاجر ديرلر اجرتِ ايله كندويه فعل شنيع ايتديرن
كمسنه معناسنه ودخى ديدى كه ذكرى مرور ايدن آجر لفظى مفاعله بابندن دكلدر بلكه
مفاعله بابندن اولان آجر الاجير مؤاجرة ديرلر شاهره وعاومه كبى وجمل ده ديدى كه
اجرت الرجل مؤاجرة ديرلر عملى مقابله سنده اجر ويرسه وجامع الغورى ده افعل بابى
بيانده ديدى كه آجره الله ده لغتدر وآجره اجاره دن مأخوذدر ومفاعله بابى بيانده
ديدى كه اجر الدار كذلك ديوانده ومصادرده بو وجه اوزره واقع اولدى كه مصنفك
مقدمه ده مفاعله بابنده ايرادينه مطابقدر جوهرى اكرچه بابنى تعيين ايتمدى لكن
آجرته الدار عبارتنى اكريتها لفظيله ايضاح ايتديكى افعال بابندن اولديغى اختيارينى اشعار
ايدر مطرزى ديدى صواب اولان كتاب عين وتهذيب واساسده بيان اولناندر پس
مفاعله بابندن اولان آجر لفظى معامله معناسنى متضمندر مزارعه ومشارکة كبى
وفقط مفعول واحده متعدى اولور مؤاجرة الاجير بو قبيلدندر حاصلى آجره الدار
وآجره المملوك افعل بابندندر البته ايكى مفعوله متعدى اولور واسم فاعلى مؤجردر
ومفاعله بابندن اولدقده مؤاجردر جوهرى ديدى كه عوام واجره الدار ديرلر
مطرزى واجر ديدكلرى يواجريه متابعةدر ديدى والله اعلم (آزره يارى داد اورا)
اكا معاونت ايدوب تقويت ويردى ازردن مأخوذدر قوة معناسنه ودخى آزر الزرع
ديرلر اكين برى برينه كيروب ملتف اولسه (آمره مشورت كرد باو) آنكله
مشاوره ايتدى يقال معه من يؤامره ويزاوره اى يشاوره ويعاونه (بادره الشئ والى الشئ
پيشى كرفت اورا بسوى چيز) اكا سبقت ايتدى نسنه سمتنه مثلا غايت جانبنه مسابقه
ايدكلرنده منزله رفيقندن اول واردى (باشرها جماع كردن بازن) خاتون ايله
جماع ايتدى (وباشر الامر بدست خويش كرد كاررا) ايشى كندو اليله ايتدى كه
آخره تفويض ايتمدى (باكره بامداد رسيد باوى) اكا صباح وقتى واردى وباكر الامر ديرلر
ايشى صباح وقتى ايشلدى معناسنه (ثابر عليه پيوستكى كرد بروى) آنك اوزرينه مداومت
ايتدى يقال هو مثابر على التعلم اى مواظب عليه (جاهره بالعداوة آشكارا كرد باوى
دشمنى را) اكا عداوتنى اظهار ايتدى ودخى جاهره ديرلر بلند آواز ايله آكا چاغردى
معناسنه (رأيته جهرة وجهارا بديدم اورا آشكارا) آنى معاينة كوردم (جاذره بيم داشت
ازوى) آندن خوف ايتدى كه حذر ايتدى تعبير اولنور (حاصر العدو باز داشت دشمن را)

دشمنى بر غيرى موضعه حركتدن منع ايتدى كه محاصره ايتدى تعبير اولنور كويا دشمنك
اطرافنى احاطه وآنلرى تضييق ايتمكله حصار ايچنده محصور ايتدى (خاطر بنفسه
درخطر افكند خويش را) كندويى مهلكه يه القا ايتدى (خاطره على كذا كرو بست با
او بر فلان چيز) آنكله فلان نسنه اوزرينه رهن باغلادى كه بزم ديارمزده اوكدول
تعبير ايتدكلرى نسنه يه عربى ده خطر فارسيده كرو تعبير ايدرلر (خامره آميختكى كرد با
او) آنكله اختلاط ايتدى يقال خامر الماء اللبن اى خالطه ودخى خامره المكان ديرلر
بر مكانه ملازمت ايدوب غيرى مكانه كتمسه ودخى خامر ديرلر پنهان ومستتر اولدى
معناسنه وفى المثل خامرى ام عامر خامرى استترى معناسنه در وام عامر وام عمرو وام
عو بر ضبعك كنيه سيدر واحمق اولان كمسنه يى اكا تشبيه ايدرلر واحمق دواب اولديغى
ايچون شو وجهله صيد ايدرلر كه ساكن اولديغى موضعه بر طاش آتارلر واول طاشى
مأكول بر شئ ظن ايدوب مسكندن حركت ايدركه اول طاشى صيدوا كل ايليه اول
وقتده آنى صيد ايدرلر وبو افسونى اوقورلر ابشرى بجراد عظال وكمر رجال بو كلامى
سويليه رك بر كمسنه ايچرو كيروب ضبعك اللرين وآياقلرين باغلايوب طشره يه اخراج
ايدر مثل مذكورى مصنف مستقصى ده احمق من الضبع مثلنك بيانده ذكر وشو وجه
اوزره شرح ايتدى كه صايد ضبعك وجارينه داخل اولوب شو كلامى تكلم ايدركه
خامرى ام عامر ليست فى وجارها ام عامر ابشرى بكمر الرجال ابشرى بشاء هزلى
وجراد عظلى وبو كلامى سويلر ايكن ضبعك اللرين وآياقلرين باغلار وديدى كه
خامرى مسكنك نهايتنه واروب مستتر اول معناسنه در وعرب شويله زعم ايتديلر كه
ضبع بر حوضك ايچنده ناقه نك ممه لرينه باغلادقلرى بر ايكى اغاج پاره سى كوروب حبذا
طعم اللبن ديه رك اول مرتبه حوضك صويندن ايچدى كه قارنى چاتليوب هلاك اولدى
خامرى حضاجر اتاك انحاذر عبارتيله دخى روايت اولندى بو ايكى مثل جبان حقنده
واول كمسنه حقنده دخى ضرب اولنور كه دنياى دون رخادنصكره بلا ايراد ايتمكله
عقود وامورى نقض ايتمك عادتى اولدغنه واقف اولمش ايكن دنيانك بر قاچ كون يوزينه
كولدوكنه مغرور اوله (دابره دشمنى كرد باو) اكا عدوات ايتدى عاداه معناسنه (ذاكره
الحديث ياد كرد باو سخن را) آنكله كلام مذاكره ايتديلر يعنى اول وجهله سوز
سويلشديلر كه هر برى فراموش ايتدكلرى كلامى تذكر ايتدى (ساجره دوستى داشت
باو) آنكله دوستلق ومحبت ايتدى وسجير الرجل خليله (سافر من ارض الى ارض سفر
كرد از زمينى بسوى زمينى) بر يردن بر يره سفر ايتدى وهو السفر معروفدر اسفار جوهم
السفر والسفار ايشان مسافرانند) آنلر مسافرلردر (سامره شبانكاه افسانه كفت باو) كيجه

وقتی آنكله حكایت سویلشدی (وهو السمیر افسانه كوی بشب) كیجه وقتی حكایه سویلین كمسنه)شاطره المال دو نیمه كردبا او خواسته را)مالی آنكله ایكی بولوشدیلر شطردن مأخوذدر نصف معناسنه جمی اشطر كلور وفی المثل حلب الدهر اشطره ناقه نك بردفعه ایكی ممه سنی وبردفعه دخی آخر ممه سین حلب اتمكدن استعاره در واشطر اول ممه لردن عبارتدر زیرا هر ایكی ممه یه جزء ایكی ممه نسبت شطر در ولفظ شطره دهردن بدل اولمق اوزره منصوب وحلب اشطر الدهر تقدیرنده در یعنی دهرك شطر خیرینی وشطر شرینی امتحان ایدوب دهره اولان حالاته واقف اولمشدر دهری تجربه ایدن كمسنه حقنده ضرب اولنور (شاهره ماه بماه دادش بمزد) انی ایلق ایله كیرایه ویردی سانه بیلق ایله ویردی معناسنه اولدیغی كبی شهردن مأخوذدر برای معناسنه وفی المثل شهر لیس لك فیه رزق لا تعدایامه(صابره شكیبایی كرداورا) اكا صبر ایتدی (صادره علی المال مصادره كرد اورا برخواسته)ظلما آندن مال مطالبه ایتدی وفی القاموس صادره علی كذا طالبه به (صاعر خده كج كرداز تكبر رخش را)تكبردن ناشی یوزینی اكدی (صاهر الیهم پیوستكی كردبایشان بنكاح)نكاح سببی ایله آنلره تعلق وانتساب ایتدی مثلا آنلردن قیز آلدی یا انلره قیز ویردی (ظاهره یاری داد اورا) اكا معاونت ایتدی (وهو الظهیر یاری دهنده)معاونت ایدن كمسنه (ظاهر من امرأته ظهار كرداز زن خود) كندو خاتونندن ظهار ایتدی مثلا بر كمسنه خاتونه انت علی مثل ظهر امی دیسه اصطلاح فقهاده اكا ظهار تسمیه ایدرلر كه حكمی كتب فروعده تفصیل اولنمشدر (ظاهر بین الثوبین برهم دوخت میان دوجامه) ایكی ثوبك ماببنی بری برینه دیكدی مخفی اولمیه كه ثوبین مذكوریندن مراد ظهاره وبطانه در كه قفتانك طشره سنه ظهاره واستارینه بطانه تسمیه اولنور پس مراد ظهاره وبطانه یی بری برینه دیكدی معناسنه اولور اكرچه ظاهره لفظی ظهاره یی بطانه دیكمك معناسنه مناسبدر كه آستاره یوزچورمك تعبیر اولنور (عاسره دشواری كردبا او) آنكله صعوبت ایتدی اكا كوج ایتدی تعبیر اولنور (عاشره زنده كانی كردبا او) آنكله دیرلك ایدوب كچندی (وهی العشرة زیستن) خوش زنده كانی اتمك (وهو العشیر هم زیستی) خوش عشرت اولان كمسنه (عاقر الخمر پیوسته خوردمی را) شرابی همیشه ایچدی یعنی شرب خمره مداومت وملازمت ایتدی ودخی عاقره دیرلر بر كمسه ایله مشاتمه ومهاجات اتسه (غادره بكذاشت اورا) آنی ترك ایتدی تركه معناسنه در وغدر اصلنده ترك وفا معناسنه در وعرب شتم مقامنده یا غدر دیرلر غادر معناسنه وفی المثل غادر دهیة لا ترقع تلافی ممكن اولمین جنایت حقنده ضرب اولنور (غامره سخت جنك كردباو)آنكله مبالغه ایله مقاتله ایتدی بر درجه ده كه كندو هلاكنی

(مبالات)

مبالات اتمدی (فاخره بتفخر نبرد كردبااو) آنكله فخر ایله منازعه وكرم وجود وفضل آبا واجدادنی تعداد ایله مجادله ایتدی ابن سكیت دیدی كه فاخرت الرجل ففخرته دیرلر اب وام جهتندن اندن كریم اولسه تقول جاء فلان فخیرا ثم رجع اخیرا(قامره قمار باخت بااو) آنكله قمار اوینادی ودخی قامره دیرلر خادعه معناسنه(كابره بزركی نبرد كردبااو) آنكله بیوكلكده وشرفده منازعه ایتدی كه بو اكابن شریفم واو بو كابن شریفم دیدی ودخی كابره علی حقه دیرلر بر كمسنه نك حقنی انكار اتسه ودخی كوبر علی ماله دیرلر بر كمسنه نك مالنی قهرا آلسه لر واول كمسنه یه مكابر دیرلر(كاثره بسیاری نبرد كردبااو)آنكله چوقلق ایله مجادله ایتدی یعنی بری برینه كثرت مال وكثرت اتباع خصوصنده منازعه ایتدیلر سنك چوقدر بنم چوقدر دیو یاخود بری برینه اموال كثیره یا اتباع وفیره عرض ایتدیلر ایكی سرعسكر بری برینه عسكرینی اوزاقدن كوستردكلری كبی (كاسره هم دیوار شدبااو) آنكله دیوار بر قومشی اولدی كه انك كسر بیتی بونك كسر بیتی ایله ملاصق اولمغله هر برینه جار مكاسر تعبیر اولنور و كسر بیت اول پرده در كه كاه قالدررلر وكاه ایندررلر چادر اتكی كبی(كاشره بكمارید باو) اكا تبسم ایتدی كشرله دخی بو معنایه در قال ☼ ان شر الناس من یكشرلی ٭ حین القاه وان غبت شتم ٭ وفلان كمسنه یی توعید وتخفیف ایله دیه جك یرده ا كشرله عن انیابك دیرلر (ماكره مكر كرد بااو) آكا حیله وخدعه ایتدی (ناظره مناظره كرد بااو) آنكله مناظره ایتدی كتب اداب بحثده مناظره یی شو وجهله تعریف ایتدیلر كه هی النظرة بالبصیرة من الجانبین فی النسبة بین الشیئین اظهارا للصواب (نافره پیش حاكم شدباو درفخر) فخرده آنكله حاكمه كتدی مثلا ایكی كمسنه مفاخره ایدوب شرف كیمك طرفنده اولدیغنه حكم لاحق اولمق ایچون حاكمه كتدیلر نافرته الی الحاكم فنفرنی علیه دیرلر آنكله حاكمه وار دق بنی آنك اوزرینه ترجیح اتدی معناسنه ومنافره اصلنده اینا اعز نفرا قولندن عبارتدر (ناكره دردها وزیركی بااو نبرد كرد) عقل وكیاست خصوصنده آنكله مجادله ایتدی نكر ونكرادها و فطنة معناسنه در ودخی ناكره دیرلر آنكله محاربه ایتدی معناسنه (هاجر من ارض الی ارض اززمینی بزمینی رفت) بریردن بریره كتدی وهی الهجرة معروفدر ز(بارزه فی الحرب بااو بجنك بیرون شد) آنكله جنك ایچون صفدن میدانه چیقدی (حاجزه جنك كرد بااو) آنكله جنك ایتدی وفی المثل المحاجزة قبل المناجزة س ٭ (جالسه همنشینی كردبااو) آنكله معاً اوتوردی وهو الجلیس معروفدر جلساء ج وفی المثل اجلس حیث یؤخذ بیدك وتبر لا حیث یؤخذ برجلك وتجر حدینی عدم تجاوز ایله امر

وقتنده ضرب اولنور وفی مثل آخر اجلست عبدی فاتکأ فرومایه اولان کمسنه‌یه توقیر اولندقده حدینی تجاوز ایتدکده ضرب اولنور (جانسه باو همجنس شد) آنکله همجنس اولدی یقال مع التجانس التأنس و کیف یؤانسك من لایجانسك (خالسه الشیٔ بربود ازوی چیزرا) آندن برنسنه قاپدی وفی المثل اسرع من قبلة الخلس (دارسه الکتب درس کردباو کتابهارا) کتابلری آنکله مدارسه ایدوب اوقودی (داعسه باونیزه زد) آنکله مزراق ایله دوکوشدی وفی الاساس بینهم مداعسة ای مطاعنة بالرماح ودعس طعن معناسنه‌در وکاهی جاعدن کنایه قلنور ومدعس رمح معناسنه‌در (دالسه باوفریب داد) اکا حیله ایتدی یقال فلان لایدالس ولایؤالس یعنی حیله وخیانت ایتمز دلس اصلنده ظلمة معناسنه‌در حیله کار اولان کمسنه‌یه مدالس تسمیه اولندیغی ولیلهٔ مظلمه‌ده برنسنه کوسترن کمسنه‌یه تشبیه طریقیله‌در (عافسه بنشستنگاه اوزد بپای) آیاغی ایله مقعدینه اوردی (لابس الامر بیامیخت کاررا) ایشی قارشدردی اشتباهه دوشورمك ایچون دالس معناسنه قریبدر (لامسها جماع کردن بازن) خاتون ایله جماع ایتدی ولامسه فی البیع دیرلر بایع مشتری‌یه شو متاعی الیك ایله یاپشوب ایچنی اچامق وعیبی چیقارسه رد ایتمامك قولیله بیع ایتدی معناسنه که شرعا منهیدر و برخاتونه فاجره در دیه‌جك یرده لاترد ید لامس دیرلر لمس ولامس مس وماس معناسنه‌در (مارسه بکوشید اورا) اکا سعی ایتدی که چالشدی تعبیر اولنور وفلان ذومراس دیرلر ممارسه وقوت صاحبی در معناسنه (ماکسه پرخاش کردباو) آنکله جنك ایتدی فیروز آبادی (م ك س)ماده‌سنده ماکسه لفظنی شاخه ایله تفسیر ایتدی و(ع ك س)ماده‌سنده دیدی که دون هذا الامر عکاس ومکاس وهوان تأخذ بناصیته ویأخذ بناصیتك ومشکات مثنویده مکاس لفظی مجادله کردن ایله تفسیر اولندی والله اعلم (نافس فی الشیٔ رغبت کرد درچیز) نسنه‌ده رغبت ایتدی اصل منافسه علی طریق المباراة کرمده رغبت معناسنه‌در لهذا اساسده نافس صاحبه فی کذا عبارتیله واقع اولدی که برشیئه رغبت ایدیشمك معناسنه‌در یعنی ایکی کمسنه بری آخرك اوزرینه تفوق ایتمك ایچون برنسنه‌یه رغبت ایتدیلر معناسنه (نامسه راز کفت باو) آکا سر سویلدی وپادشاهلرك همسرینه ناموس تعبیر ایتدکلری بو معنادن مأخوذدر وحضرت جبریله ناموس اکبر دیرلر هامسه دخی بو معنایه‌در وفی الاساس هامسته سادرته ش * (باطشه بکرفت اورابعنف) آنی شدت ایله طوتدی که مشارکة ایچوندر (جاحشه وخادشه وخارشه وخامشه وهارشه بخراشیدباو) آنی قاشیدی که جمله‌سی مشارکة ایچوندر (ناقشه فی الحساب باریکی کرد باودرحساب) اکا حسابده تدقیق واستقصا ایتدی نقشت الشوکة من الرجل

مأخوذ اولمق ملاحظه اولنور آیاغمدن دیکنی استخراج ایتدم معناسنه که حسابده استقصا ایتمك دقایقنی استخراج ایتمکی مستلزمدر * ص (خالصه فی العشرة ویژه کی کرد باوی درزنده کانی) آنکله عشرت خصوصنده خالص ایتدی یعنی غل وغشدن صاف اولدیغی حالده عشرت ایتدی که خوش کچندی تعبیر اولنور وفی المثل خالص المؤمن وخالق الفاجر یعنی مؤمنه خلوص اوزره محبت ومنافق وفاجره مدار ومجامله ایله آخ الاکفاء وداهن الاعداء مثلنه موافقدر (غافصه ناکاه کرفت اورا) آنی غافل ایکن اخذ ایتدی * ض (عارضه برابری کرد باو) آنکله برابرلك ایتدی (عارض المتاع عرضه کرد آخریانرا) متاعی بیعه عرض ایتدی وهو العرض کالامتاع درهم ودیناردن غیری شیئه عرض دیرلر ودرهم ودیناره عین اطلاق اولنور ودنیا مالنه قلیل وکثیر عرض دیرلر یقال الدنیا عرض حاضر یأکل منها البر والفاجر عروض ج (عارض الکتاب بغیره مقابله کرد کتابرا بدیکرش) کتابی غیری کتاب ایله مقابله ایتدی (ماحضه الود ویژه کرد باودوستی‌را) آنکله دوستلغی خالص ایتدی محض اصلنده لبن خالص معناسنه‌در محضه الود دخی بو معنایه‌در ابن درید دیدی که محضتك خلوص محبتدن غیریده استعمال اولنماز جوهری محضته الود وامحضه برمعنایه‌در دید کدنصکره وکل شیٔ اخلصته فقدا محضته دیدیکی ابن درید قولنه مغایردر خاطر فاتره خطور ایدن بودر که ممـاحضه طرفیندن اخلاص محبت ومحض وامحاض طرف واحددن اولسه مقتضای بابه مناسب اولور (ناقض آخر قولیه الاول تباه کرد پسین دوسخنش پشین‌را) ایکی کلامنك اولی ابطال ایتدی نقض اصلنده بنایی بوزمق وایپك قاتلرینی آچمغه دیرلر پس بو مقامده واقع اولان مناقضه تشبیه واستعاره‌یه مبنی اولور (ناهضه برخاست سوی او) آنك طرفنه حرکت ایتدی مثلا ایکی خصم بری برینه مقابله ومقاومه ایچون حرکت اتسه‌لر ناهض قرنه دیرلر ونهض ونهوض حرکت معناسنه‌در نهض الشیب فی الشباب دیرلر سیاه اولان صاچ آغرمغه باشلاسه قال الفرزدق * والشیب ینهض فی الشباب کأنه * لیل یصیح بجانبه نهار * ط (بالطه مجادله کرد باو) آنکله جدال ایتدی (خالطه بیامیخت باو) اکا قارشدی وفی الاساس خلط الماء بالشراب، وخالطه الماء وخالطت فلانا فهو خلیطی وفی الصحاح الخلیط المخالط کالندیم المنادم والجلیس المجالس ودخی خولط فی عقله دیرلر عقلی مغشوش اولدی معناسنه (رابطوا سرحدنکاه داشتند) سرحدی محافظه ایتدیلر رابط الجیش دیرلر سرحدده اقامت اتسه‌لر اصلنده مرابطه هرکس آتنی برموضعه ربط ایتمکدن عبارتدر صکره سرحدده اقامت ایتمکه

مرابطه ورباط اطلاق ایتدیلر ومرابطه ایتد کلری سرحدده مرابط واول کمسنه لره
مرابطه دیرلر (شارطه کذاشرط کردباواوفلان چیزرا) فلان نسنه یی آنکله شرط اتدی که
شرطلاشدیلر شووجه اوزره تعبیراولنور (قاسطه جور کردباواو) آکاجوراتدی که
بربرینه جوراتدی معناسنه در یقال هوقاسط لامقسط ای جائر غیرعادل ظ * (حافظ
علیه نکهبانی کرد بروی) آنك اوزرینه کوزجیلك اتدیکی انی کوردی کوزتدی تعبیر
اولنور راقبه معناسنه (لاحظه بدنبال چشم نکریست بوی) اکا کوز قویروغیله باقدی
لحاظ لامك فتحیله کوز قویریغی معناسنه در مؤخرالعین معناسنه لحظه دخی بومعنایه
کلور ودخی لاحظه دیرلر کوزی ایله برنسنه یی کوزه دوب محافظه اتسه وفی المثل
لحظ اصدق من لفظ یعنی برنوع نظروار درکه مقصودی تفهیمده لفظدن ابلغدر
ومیدانی دیدی که محبت وبغضك اثری کوزده ظاهردرکه لسانه چندان اعتماداولنماز
ع * (باضعها جاع کرد بازن) خاتون ایله جماع اتدی (تابعه ازپی اورفت) آنك آردنجه
کتدی ودخی تابعه علی کذادیرلر اکافلان نسنه ده موافقت اتدی معناسنه (تابع الکتب
پی درپی فرستادنامهارا) مکتوبلری بری بری آردنجه کوندردی ودخی تابع الامر دیرلر
برایشی محکم اتسه وفی الحدیث تابعنا الاعمال ای احکمناها (جامعها جاع کردبازن) خاتون
ایله جماع اتدی (خادعه فریب داداورا) آنی آلدادی (دافع عنه دفع کرد ازوی) آندن
دفع اتدی دفع عنه دخی بومعنایه در (وهوسیدقومه غیرمدافع اومهتر مردمان خوداست
انکارنا کرده) او کندو قومنك سیدی در انکار اولنمدیغی حالده یعنی آنك سیدالقوم
اولدیغی انکاراولنماز (رابعه باربا اوبرداشت وبرستور نهاد) آنکله یوکی دابه اوزرینه
قالدروب وضع اتدی معلوم اوله که ایکی کمسنه یوکی دابه نك اوزرینه وضع مراد
ایتدکده یوکنك آلتند براغاج صوقوب بری اول اغجك بر اوجندن وبری اوبر
اوجندن یاپشوب یوکی قالدروب دابه اوزرینه وضع ایدرلر که مرابعه بومعنادن عبارتدر
(راجعه فی کذاباا وباز کشت درچنین چیز) آکاشویله نسنه ده مراجعت ایتدی (راجع
المرأة باز کردید بحلالی زن) خاتون حلاللق ایله کیرودوندی یعنی زوج زوجه سنی برطلاق
ایله تطلیق ایتدکدن صکره زوجه کندویه حلال اولسون ایچون زوجه منکوحه سی
اولدیغنی مشعر عمل اتدی وهی الرجعة بومعنایه عرف فقهاده رجعة دیرلر وفی المثل: رجع
بخفی حنین. اصل مثل بودرکه حنین اهل حیره دن برپاپوشجینك اسمی در براعرابی کاوب
آندن برجفت خف اشترا اتمك مراد ایتدی قیمتنده عظیم اختلاف ایدوب اعرابی حنینی
اغضاب اتمکله حنین اندن اخذ انتقام ملاحظه سیله اعرابینك کیده جکی یولك اوزرینه
خفین مزبورینك برینی القاوبرینی دخی بش اون خطوه کیدوب اول موضعه القا ایتدی

وکندو اول موضعه قریب برموضعده اختفا ایدوب اعرابی یه منتظر اولدی چون
اعرابی خفه اوله بالغ اولوب خفی کوردکده شوخف حنینك خفنه بغایة مشابه در
اکر جفتی دخی اولیدی اخذ ایدردم دیوب خف مزبوری ترك ایتدی بش اون
خطوه دخی کتدکده خف ثانی یه بالغ اولوب خفی کوردکده خف اولی ترك ایتدیکنه
پشیمان اولدی پس خف اولی اخذ ایچون عودت وراحله سنی بومقامده ترك ایتدکده
حنین کمیندن چقوب راحله یی اوزرنده اولان اشیاسی ایله اخذ ومنزلنه رجعت ایتدی
اعرابی خف ثانی اولان مقامه عودت ایدوب راحله سنی آنده بولمادی خفین
مزبوریندن غیری عندنده برنسنه قالمدی بوحال اوزره قبیله سنه واصل اولدقده قوم
وقبیله سی اعرابی یه بزه سفردن نه ارمغان ایله کلدیك دیدیلر اعرابی : جئتکم بخفی
حنین. دیدی حاجتدن یأس وخائبا رجوع وقتنده ضرب اولنور صاحب وسیط مثل
مذکوری حرف. جیمده. جاء حنین بخفیه. عبارتیله ایراد ومورد ینی شووجهله بیان
ایتدی که حنین بن بلوع العبادی اهل ذمة کوفه دن که حالا نجف دیمکله معروف
موضعدن برکمسنه نك اسمی در اهل کوفه دن برجماعت آنی دعوت ایدوب صحرا جانبنه
روان اولدیلر چونکی صحراده شرب خمره شروع ایتدیلر وشراب بونلری بالکلیه اخذ
ایدوب سرخوش اولدیلر مزبوری ضرب شدید ایله ضرب وجمیع اثوابنی اوزرندن
اخذ ایدوب ایاقلرنده اولان خفلرندن غیری برنسنه قومیوب اول موضعده ترك اتدیلر
چون حنین شراب سرخوشلغندن مرتبهٔ صحوه کلدی عریان وسر برهنه و مجروح
اولدیغی حالده : جاء حنین بخفیه. دیدیلر خائب وخاسر عودت ایدن کمسنه حقنده ضرب
اولنور ومثلین مذکورینه من حیث المضرب رجع بافوق ناصل مثلی موافقدر یعنی
کزشکسته وپیکانی یوق اوق ایله رجوع ایتدی (رافعه الی الحاکم بیردش بداور) آنی
حاکمه کتوردی که فصل خصومت ایچون بری برینی حضور حاکمه رفع ایتدیلر
(وهی الرفیعة قضیهٔ برداشته بداور) حاکمه کتورمکه باعث اولان قضیه مثلا حق طلب کبی
ودخی رافعنی فلان وخافضنی فلم افعل بنی فلان عملی ایشله دیواشاغی یوقارو سوریدی
بن ایشله مدم (زارعه انبازی کردبا اودرکشاورزی) اکین اکمکده آنکله اورتاقلق
ایتدی (سارع الیه بشتابید بسوی او) آنك طرفنه سکرتدی ومتعدی دخی استعمال اولنور
(سافعه سیلی زدباو) آکا طبانجه ووردی که مشارکه ایچون لاطمه معناسنه ودخی سافع
فلان ولیدة فلان دیرلر برکیمسه برکمسنه نك جاریه سنه تزویج اولنمامش ایکن جماع اتسه (صارعه
کشتی کرفت باو) آنکله کولش طوتدی صرع اصلنده برکمسنه یی زمینه طرحدن
عبارتدر (صانعه بمال مدارا کرداورابخواسته) مال ویروب آکا مدارا ایتدی یعنی اکمال

ویرمك سببی ایله شرندن امین اولدی وصانع القاضی دیوب قاضی‌یه رشوت ویردی معناسی مراد اولندیغی وجه بو معنادن مأخوذدر وفی المثل ان البراطیل تزوج الاباطیل (ضاجعها بخفت بازن) خاتون ایله یاتدی ضجع اصلنده یانی اوزرینه یاتمقدر وهو الضجیع همخوابه معاً یاتیلان کمسنه (ضارعه بمانست باأو) آکا مشابه اولدی شابهه معناسنه تقول بینهما مراضعة الکاس ومضارعة الاجناس (طالعه نکر کرد پیوسته دروی) آکا لاینقطع نظر اتدی ودخی طالعه بحقیقة الامر دیرلر حقیقة امره واقف اتسه وطالعنی کل وقت بکتبتك دیرلر هر وقت مکتوبك ایله بکا اعلام ایله معناسنه (قارعه قرعه زد باأو) آنکله قرعه ووردی که قرعه ایتدیلر تعبیر اولنور ودخی قارعه بالرمح دیرلر بری برینی مزراق ایله وورسه‌لر ودخی عاقرحتی قارع دنها دیرلر شرابی اولقدر شرب ایتدی که کوپنی بوشالتدی معناسندن کنایه ایتدکلرینك وجهی بو درکه کوپی طولی وبوش اولدیغی کوپی قرع اتمکله ظهور ایدن طنیندن معلوم اولور (قاطعه علی کذا بریده کرد باأو به همان چیز) آنکله فلان نسنه اوزرینه کسیشدیلر وکاهی عبارات مذکوره ایله صلحدن کنایه ایدرلر (مانعه الشیئ بازداشت اورا ازچیز) آنی نسنه‌دن منع اتدی (نازعه پرخاش کرد باأو) آنکله مخاصمه ایتدیلر نزع اصلنده برشیئ یرندن قوپارمق وآیرمق معناسنه‌در ومنازعه ایدن کمسه‌لر میانده اکثریا مجاذبه واقع اولور لهذا نازعه الثوب دیرلر بری بر اوجندن وبری اوبر اوجندن یاپشوب چکسه‌لر ودخی نازعته علی البئر دیرلر قویودن صویی معا چیقارسه‌لر ودخی نازعت الیه دیرلر اکا آرزومند اولدم معناسنه وتیراندازلقده ماهر ویایی چکوب طولدورمغه قادر اولان کمسنه‌یه نازع دیرلر وفی المثل عاد السهم الی النزعه نزعة نازعك جمعیدر حق اهلنه راجع اولدی دیه‌جك یرده ضرب اولنور وعاد الرمی علی النزعة عاقبت ظلم ظالمه عودت ایتدی دیه‌جك یرده ضرب اولنور وجوهری وفیروز آبادی صار الامر الی النزعة مثلنی قام باصلاحه اهل الاناءة عبارتیله تفسیر ایتدیلر ومصنف ومیدانی صار الامر الی الوزعة عبارتیله ایراد ایدوب میدانی عبارت مذکوره ایله تفسیر ایتدکدنصکره دیدی که وزعه وازعك جمعیدر یقال وزع ای کف ودیدی که حسن بصری‌یه قضا تقلید اولندقده خلق ازدحام اتمکله متأذی اولدی ولابد للسلطان من وزعة دیدی اول وقتدن بروشرطی یعنی صوباشی وجاووش مثللو کمسنه‌لری نصب ایتدیلر که بو مقوله ازدحامی کف ومنع ایدرلر ومصنف وزعه‌یی وجهله‌یی کف ومنع ایدن کمسنه‌لر ایله تفسیر ایدوب امور ضبطه قادر اولان کمسنه‌لره تفویض اولدی دیه‌جك یرده ضرب اولنور دیدی غ • (بالغ فی الامر بکوشید درکار) ایشده مبالغه ایله سعی اتدی ف • (آلفه ساز کاری کرد باأو) الفت ایتدی آنکله

(حورف الرجل بی روزی شد مرد) بی نصیب اولدی رجل (وهو محارف مرد بی روزی) بی نصیب اولان کمسنه حورف کسب فلان دیرلر معیشتی غایت آز اولسه ورجل محارف دیرلر نصیبی ناقص اولوب مالی نامی اولمسه واحرف الرجل دیرلر مالی نامی اولدی معناسنه واول کمسنه‌یه محرف دیرلر (وهی حرفة الادب بی روزی فرهنك) ادب نصیبسزلکی خلیل دیدی که حرفة الادب آفة الادباء وفی کتاب المبهج حرفة الادب خرفة وفی المثل ادرکته حرفة الادب بیت جمع ایلامش مجلس عالم قوریلدن * عرفان ایله بریرده خدا امر معاشی بیت تمنی که من از فضل در جهان دیدم * همین جفای پدر بر دوسیلی استاد بیت ما ازددت فی ادبی حرفا اسربه * الا تزیدت حرفا تحته شوم * ان المقدم فی حذق بصنعته * انی توجه منها فهو محروم * وقال ابن بسام فی مرثیة ابن المعتز بیت ما فیه لولا ولا لیت فینقصه * وانما ادرکته حرفة الادب * (حالفه سوکند کرد باأو) آنکله آندلاشدی که معاهده‌دن کنایه‌در (خالفه خلاف کرد باأو) آکا مخالفت ایتدی وفی المثل: خالف تذکر. روایت اولندی که خطیئه کوفه‌یه کلدکده بر کمسنه‌یه مصادف اولوب دیدی که بکا بوشهرده غایة سخا صاحبی هر کیم ایسه دلالت ایله اول کمسنه دیدی که بوشهرده عتیبة بن النهاس‌دن اسخی کمسنه یوقدر پس خطیئه عتیبه‌نك سرایی طرفنه توجه ایتدکده عتیبه‌یه مصادف اولوب دیدی که عتیبه سنمی سن عتیبه‌لا دیدی خطیئه سنك اسمك بو لفظه قریب‌در دیدکده عتیبه دیدی که بن عتیبه‌یم سن کمسن بکا کندیکی تعریف ایله خطیئه دیدی که انا جرول عتیبه دیدی که جرول کیمدر خطیبه دیدی که ابو ملیکه عتیبه دیدی که ما ازددت الاعمی آخر الامر بن خطیئه‌یم دیدکده عتیبه مرحبا بك یا خطیئه دیوب دلنوازلق اتدی خطیئه دیدی که یا عتیبه بکا خبر ویر که اشعر ناس وسرآمد شعرا کیمدر عتیبه دیدی حالا سندن غیری اشعر وافصح وابلغ واملح کمسنه یوقدر خطیئه دیدی که: خالف تذکر. بلکه شو شعرك قائلی بندن هزار درجه اشعردر بیت ومن یجعل المعروف من دون عرضه * یضره ومن لا یتق الشتم یشتم * ومن یك ذا فضل فیبخل بفضله * علی قومه یستغن عنه ویذمم * عتیبة صدقت یا خطیئه دیوب حاجتك نه‌در دیدی خطیئه دیدی که اوزرکده خزدن اولان ثوبی استرم عتیبه دخی مطلوبی اولان ثوبی چیقاروب خطیئه‌یه ویروب دخی حاجتك وار ایسه عرض ایله دیدی خطیئه دیدی که عیالم ایچون حبوب وتمر وکسوه استرم عتیبه دخی مسؤلی اولان وجه اوزره عیالی دخی اغنا اتمکله فرمان ایتدی خطیئه شمدنصکره عیالم جانبنه توجه ایدرم والعود احمد دیدی پس عتیبه‌نك عندندن خروج ایدوب شویله تکلم ایدرك

و رجل محارف ای محروم خلاف قولك صارك (منه)

اهلی جانبنه روان اولدی ؛بیت سئلت فلم تبخل ولم تعط طائلا ۞ فسیان لاذم علیك ولاحمد ۞ والله اعلم ودخی فلان یخالف الی امرأة فلان دیرلر خاتونك زوجی غائب اولدقده خاتونه کلور معناسنه (رادفت الجرادة ملخ بریکدیکر نشست) چکرکه بری برینك اوزرینه رکوب ایتدی بیهقی دیدی که مرادفهٔ جرادانده عبارتدر که ارکك چکرکه دیشی چکرکه‌نك اوزرینه رکوب واوزرلرینه برغیری چکرکه دخی رکوب ایده (شارفه مطلع شدبروی) اکا مطلع اولدی (صادفه بیافت اورا) آنی بولدی که مصادف اولدی تعبیر اولنور ودخی صادفه دیرلر بری برینه مقابله اتسه‌لر قابله معناسنه وصدف اعراض معناسنه دخی کلور وانحراولان کمسنه‌یه صدوف. اطلاق اولندیغی برکمسنه ایله سوز سویلشدکده یوزینی چوردیکی ایچوندر آغزینك رایحه‌سی حس اولنمسون ایچون وفی المثل: صادف وراء السیل درایصدعه. یعنی سیل شدهٔ جریانی سببی ایله راست کلدیکی نسنه‌یی دفع ایدر ایکن سیل مذکور برشیئه مصادف اولدی که‌اول شی آنی دفع ایدوب شق ایتدی برشر کندودن شدیدو غالب برشره مصادف اولدی دیه‌جك یرده ضرب اولنور: الحدید بالحدید یفلح. مثلنه قریبدر (کاشفه بالعداوة آشکارا کرد بروی دشمنی را) آنکله عداوتی آشکار ایتدی یعنی بری برلرینه اولان عداوتلرینی آچیغه چیقاردیلر ولفظ کاشف کشف معناسنه دخی کلور وفی قراءة قتادة ثم اذا کاشف الضر عنکم (کانفه ولاحقه یاری داد اورا) اکا معاونت اتدی ودخی لاحقه دیرلر اکا ملازمت اتدی معناسنه تقول یضاجع السیف ویلاحف الحرف (لاطفه لطف کرد باوی) اکا لطف اتدی (ناسفه المال دونیمه کردبا او خواسته را) مالی آنکله ایکی بلوك اتدی ٭ ق (خارقها جاع کربازن) خاتون ایله جماع اتدی و جامع الحرقاء دیرلر یانی او زرینه یاتوب جماع اتسه (خالقه خلق نیکونمود باوی) اکا ایو خلق کوستردی (رافقه همراهی کرد باوی) آنکله یولداشلق اتدی وهو الرفیق همراه یولداش وفی المثل: الرفیق قبل الطریق. یعنی اولا رفیق تحصیل ایدوب حالندن کرکی کبی خبیر اول بلکه رفاقته قبول ایده‌سن ومرادك اوزره اولمدقده استبدالی ممکن اولمیه (رامق الامر بانجام نرسانید کاررا) ایشی آخرینه یتشدرمدی یعنی اتمام ایتمیوب ناقص ترك اتدی (راهق الغلام الحلم کودك بمردی نزدیك شد) غلام رجولیت مرتبه‌سنه قریب اولدی یعنی بالغ اولمغه یقین اولدی رهقدن مأخوذدر دنو وقرب معناسنه وحلم رؤیا معناسنه‌درکه دوش تعبیر اولنور وبرکمسنه‌نك بلوغی اکثریا احتلام ایله معلوم اولمغله بو عبارت ایله تعبیر اولندی وصلی الظهر مراهقا دیرلر صلوة ظهرك وقتی فوت اولمغه قریب اولدقده ظهری ادا اتدی معناسنه (سابقه پیشی کرفت بااودردویدن یادرتاختن) اکا سبقت

ودخی شارفه دیرلر انکله شرف دعواسنی ایتدی معناسنه (منه)

مخفی اولمیه‌که سابقه لفظك معناسی ترکیده سکردیشدیلر بری برینی کچمك ایچون دیمکدر پس تفسیر مذکور سابقه فسبقه عبارتنك معناسیدر سابقه‌لك معناسی دکلدر غفلت اولنمیه (منه)

اتدی سکردیشمکده یا آت قوشمقده (ساحقتها سحتری کردزن بازن) خاتون خاتون ایله سحاقلق اتدی (سارقه النظر دزدیده نکریست باو) اکا اوغرلاین باقدی که منظور اولان کمسنه‌نك آنك نظرندن خبری یوق ایدی (صادقه دوستی کرد باو) آنکله دوستلق اتدی (وهی الصداقة دوستی) دوستلق ودوست اولان کمسنه‌یه صدیق دیرلر وفی المثل صدیق الوالد عم الولد (طابقه موافقت کرد باو) آکا موافقت اتدی اویدی تعبیر اولنور ودخی طابقت بین الشیئین دیرلر ایکی شیئی بری برینه مناسب اتسه (طارق النعل توبرتو دوخت نعلین را) نعلینك برقاتی اوزرینه برقات دخی دیکدی وطارق بین الثوبین دیرلر ایکی ثوبی بری بری اوزرینه کیسه (عانقه٦ دست بکردن اوفرا کرد) الینی آنك بوینته طولادی که قوجاقلادی تعبیر اولنور (فارقه جدا شدازوی) آندن آیرلدی وهی الفرقة جدایی آیرلمق وفی المثل فارقه فراقا کصدع الزجاجة شو وجهه مفارقت اتدی که بعد الیوم اجتماعلری ممکن دکلدر دیه‌جك یرده ضرب اولنور زیرا شیشه چاتلاسه بروجهله اصلاح قبول ایتمز (فانقه بنازپرورد اورا) آنی ناز ونعیم ایله بسلدی یقال فانقه ای نعمه (نافقه٧ دورویی کرد باو) اکا ایکی یوزلیلك اتدی شیخ اکمل الدین دیدی که نفاق لفظی اسم اسلامی‌درکه عرب آنی جاهلیتده بیلمزلر ایدی ونفاق اظهار ایمان وابطان کفردن عبارتدر نافقاءدن مأخوذدر که یربوعك دلوکلرندن بر دلوکك اسمی‌درکه یربوع صید اولنمغی ایچون بردلوکدن طلب اولنسه آخر دلوکدن فرار ایدر ٭ ك (بارك الله علیك وفیك ولك وبارکك برکت دهاد خدا مرترا) حضرت الله تعالی سکا برکت احسان ایلسون (وهی البرکة افزونی) زیاده‌لك ونمابرکات ٭ ج (تارکه دست بداشت ازجفای اویاازبیع او) آنکله جور ایدیشمکدن یا آلیش ویرشدن فراغت اتدی (دارکه پیاپی کرد اورا) آنی بری بری آردنجه اتدی دارك الطعن دیرلر متعاقبا طعن اتسه دالکه مدافعه کرد حق اورا) آنك حقنی عوق وتأخیر ایتدی دالك غریمه دیرلر ماطله معناسنه داعکه دخی بو معنایه‌در تقول ماهذه المداعکة والمدالکة (شارکه فی کذا انبازی کرد با اودر فلان چیز) فلان نسنه‌ده آنکله اورتاقلق اتدی (وهو الشریك انباز) اورتاق شرکاء ج (ماحکه لجاج کرد باو) آنکله جدال اتدی ولجوج اولان کمسنه‌یه محك دیرلر تقول المتلون مرة یضحك ومرة یمحك ٭ ل (بادله بدل کرد اورا) آکا بدل اتدی که دیکشدی تعبیر اولنور وهو البدل معروفدر (باعلها نیك زیست بازن) خاتون ایله خوش زندکانی اتدی، خاتون زوجی ایله خوش زندکانی اتسه باعلته دیرلر ویقال هو یباعل اهله ای یلاعبها وبینهما مباعلة وملاعبة وهما یتباعلان

٦ فی الحقیقه معانقه برکمسنه‌نك عنقی آخرك عنقنه کلمك معناسنه ودرکنار کرفت او را تفسیری دخی بو معنایه قریبدر ومذکور اولان تفسیرلر لازمی ایله تفسیردر (منه)

٧ صاحب زاهر دیدی که منافق تسمیه سنده اوچ قول وار بعضیلر دیدیلر که یربوعه تشبیه طریقی ایله‌در نافق الیربوع ونفق دیرلر نافقاسنه داخل اولسه که نافقا یربوعك مسکننده بردلوکدر وبردلوکی دخی واردرا که قاصعا دیرلر صیاد یربوعی صید ایچون نافقا طرفندن کلسه یربوع قاصعا طرفندن خروج واکر قاصعا طرفندن کلسه نافقاء طرفندن خروج وفرار ایدر منافق دخی کندو امثالنه بولوشدقده بن سزدنم کذلك مسلمانلره بولوشدقده بن سزدنم دیر بعضیلر دیدیلر که منافق نفقه‌دن مأخوذدرکه سرب دیمکدر زیرزمین تعبیر اولنان خانه معناسنه برکمسنه انده ساکن وانکله تستر ایتدیکی کبی منافق دخی اسلام ایله تستر ایدر وبعضیلر دیدیلرکه منافق نافقادن مأخوذدر نافقا اول دلوکدرکه یربوع انی یر التنده قازوب یر یوزینه قریب اولدقده قازمقدن فارغ اولوب روی زمینه چیقمغه یوقفه طوپراق قالور پس بر مکروهدن خوف ایتدکده اول یوقفه طوپراغی باشی ایله ٣

وبو وقت‌یوب ایچوب اویناشجق وقتدر دیه‌جك یرده وهذا یوم اكل وشرب وبعال
دیرلر (جادله بستیهید باوا) آنكله مجادله اتدی (وهو الجدل ستیهیدن) مجادله ایتمك
جدل اصلنده ایپی بوكمكدن عبارتدر كه تضییق معناسنی مشعر اولمغله بیهق پیكار سخت
كردن باكسی و زوزنی كاویدن در خصومت عبارتلریله تفسیر اتدیلر كه جمله‌سی
شدت خصومت معناسنه راجع اولور (جامله نیكویی كردباو) آنكله ایولك
ایتدی كه فعل جمیل ایله معامله ایتدی تعبیر اولنور (خاتله فریب دادش) آنی آلدادی
خادعه معناسنه یقال الدنیا غرارة غدارة ختالة ختارة كه ختر زیاده غدر معناسنه‌در
تقول لن تمدلنا شبرا من غدر الا مددنا الیك باعا من ختر (داخله فی امره اندر آمد باو
در كارش) آنك ایشنه كیردی كه ایشنه قاریشدی تعبیر اولنور واول كمسنه كه بر كمسنه‌نك
جمیع امورینه مداخله ایده اكا دخیل دیرلر واول كمسنه كه غیری یردن كلوب بر قومه
انتساب ایده اكا دخی دخیل دیرلر لسان عوامده دخی دخل دوشدی دیدكلری دخیل
دن محرف در ودخل ودخل عیب معناسنه‌در لهذا معیوب نسنه‌یه مدخول دیرلر معیوب
معناسنه وهر امرك باطن وحقیقتنه دخله دیوب انا عالم بدخلة امرك دیرلر بن سنك بو
ایشدن مرادك نه اولدیغنی بیلورم دیه‌جك یرده وفی المثل دخل فضولی النار فقال الحطب
رطب (دامله مدارا كردباو) اكا مدارا اتدی وفی الاساس: داملت فلانا داریته لا صلح ما بینی
وبینه. دمالدن مأخوذدر اصلاح معناسنه وزراعت اولنه‌جق موضعه دوكدكلری سرگینه
دمال دیدكلری ارضی اصلاح اتدیكی ایچوندر (راسله پیغام فرستادباو) آنكله خبرلشدی
یعنی بری برینه خبر كوندردیلر ودخی ارسله دیرلر بری بریله مكاتبه اتسه‌لر راسله فی القراءة
همروی كردباو) آنكله قرائتده مشاركت اتدی وهو الرسیل همرو قرائتده مشاركت
ایدن كمسنه مثلا تغنی ایتدكده هم آواز ومناضله‌ده همپا اولان كمسنه‌یه رسیل اطلاق
اولنور هذا رسیلك فی الغناء دیرلر ارسال غناده مفاخرت ایتدیكی ایچون وخبرلشن
كمسنه‌لرك هر برینه دخی رسیل اطلاق اولنور مراسل دیدكلری كبی ودخی اول
خاتون كه زوجی هلاك اولمغله یازوجی آنی تطلیق ایده‌جكنی فهم ایتمكله زوج آخره
وارمق ایچون كندویی تزیین ایدوب مزبور زوج آخر ایله خبرلشسه اول خاتونه
مراسل دیرلر (راكله پای فرازد باوا) آنكله ایاق‌ووروشدی یعنی بری برینی ایاقلری
ایله تپدی كه ركل دن مأخوذدر ایاق ایله وورمق معناسنه ودابه‌یی سكیرتدكده آیاق
واوزنكی ایله ووره‌جق موضعلرینه مراكل دیرلر تقول لاركلنك ركلة لا تأكل بعدها
اكلة (ساجله برابری كردباو در كشیدن دول) بویوك قوغا ایله قویودن صو چكمكده
آنكله برابرلك ادعا ایتدی صكره مطلقا مفاخرتده استعمال اولنوب ساجله دیرلر

٣ الدیروب طشره‌یه خروج وفرار ایدر منافق دخی اظهار ایتدیكی حالتك خلافنی اضمار ایدر نافقا كبی كه ظاهری بین دكلدر لكن باطنی تحت الارض ده یردلو كدر اصمعی دیدی كه یربوعك درت دلوكی واردر نافقا قاصعا راهطا داما (منه)

بیهق وزوزنی مراسله‌یی ایكی معنی ایله تفسیر ایتدیلر لكن مصنف معنای اول اوزرینه قصر ایتدی كه فی الحقیقه معنای ثانی معنای اولك اقتضاسندن اولدوغنه بناء در زیرا خبرلشمك كاهی لسانا وكاهی مكاتبه ایله اولور (منه)

سجل اول بیوك دلودر كه ایچنده صو اوله آزیجق صویی اولدقچه سجل وذنوب دیمزلر (منه)

بری بریله مفاخره اتسه‌لر فاخره معناسنه (ساهله آسانی كرد باوا) آكا سهولت ایدوب
عنف وشدة اتمدی (شاكله بمانست باوا) اكا مشابه اولدی (شاهله دشنام داد باوا) آنكله
مشاتمه اتدی (عاجله بشتافت باوی) آنكله عجله ایتدی (عادله برابری كرد باوا) آنكله
برابرلك اتدی ساواه معناسنه عدل دن مأخوذدر مثل معناسنه وعرب دعالرنده اللهم
لا عدل لك دیرلر لا مثل لك معناسنه ودخی فلان یعادل امره دیرلر فعل وتركی میانده
متردد اولسه (وهو عدله وعدیله او برابر اوست) بو آنك برابریدر ویوكك بر جانبنه كه
تنك تعبیر اولنور عدل تسمیه اولندیغی جانب آخره مساوی اولدیغی ایچوندر (عاظلت
الكلاب بریكدیكر شدند سكان) كلبلر بری بری اوزرینه ركوب ایتدیلر سفاد وقتنده
وفلان یعاظل بالكلام دیرلر بر كلامی مكرر سویلسه وكان زهیر لا یعاظل بین القول ای لا یكرره
(عامله معامله كردباو) آنكله معامله ایتدی (غازلها بازی كرد بازن) خاتون ایله اویناشدی
یعنی مزاح ولاغ ایتدی وهو الغزل مزاح معروف در (فاضله پیشی كردباو درفضل)
آنكله فضلده زیاده‌لك اتدی یعنی بری بریله فضلده زیاده‌لك ادعا اتدیلر (قابله برابری
كرد باوا) آنكله برابرلك ایتدی كه اكا مقابل اولدی تعبیر اولنور ودخی قابلت
النعل دیرلر نعله قباله كچورسه (قابل الكتاب بغیره مقابله كرد كتاب را بدیكرش) كتابی
غیری كتاب ایله مقابله ایتدی وبر كمسنه باباسی طرفندن كریم النسب اولسه اكا مقابل
دیرلر یقال قوبل فلان ای عد كریما من طرف ابیه ودخی اول قیون كه قولاغندن بر قطعه
قطع ایدوب اول قطعه‌یی آیرمیوب اوكی طرفنه معلق ترك اتسه‌لر اكا شاة مقابلة دیرلر
آردی طرفنه معلق ترك اتسه‌لر شاة مدابرة دیدكلری كبی (قاتله جنك كردباو) آنكله
جنك اتدی مخفی اولمیه كه قتل اصلنده تذلیل معناسنه در كه بر كمسنه‌یه غالب اولمقدن
عبارتدر نته كم میدانی: قتل ارضا عالمها. مثلنده بو معنایی تصریح اتدی لكن اساس
عبارتندن منفهم اولان بودر كه لفظ قتل معنای مذكورده مجاز اوله ومثل مزبوردن
مراد بودر كه اول كمسنه كه بر ارضك مسالكنه عالم اوله علمی سببی ایله اول ارضه غالب
اولور وبو معنانك ضدنده قتلت ارض جاهلها دیرلر كه علمی لاحق اولمیان ایشه شروع ایدن
كمسنه حقنده ضرب اولنور ودخی قاتل لفظنك مصدری مقاتلة وقتالا كلور واهل یمن قیتالا
دیرلر وفی الحدیث قاتل الله الیهود ای لعن وقاتلهم الله ای لعنهم وفی حدیث آخر قاتله فانه
شیطان ای دافعه دفعا عنیفا (ماثله مانند شدباو) اكا مشابه اولدی وهو المثال مانند مشابه
(ماحله مكر كرد اورا) اكا حیله ومكر اتدی وفی الاساس ماحله ای كایده (ماطله بحقه
تأخیر كرد حق اورا) آنك حقنی تأخیر وطلب ایتدكده بر طریق ایله دفع ایتدی مطل
اصلنده بر شیء اوزاتمق معناسنه‌در دموری ضرب ایدوب اوزون ایتمك كبی وهر

ممدود اولان شیئه ممطول دیرلر مطل دین دخی بو معنادن مأخوذدر (نازله پیاده جنك
کردباو) آنکله پیاده اولدقلری حالده جنك اتدی اصلنده ایکی فارس بری برینه نزال
نزال یعنی فرسکدن نزول ایله پیاده جنك ایده‌لم دیو چاغرمقدن عبارت‌در (ناضله
تیرانداخت بااو) آنکله اوق آتشدی ودخی فلان یناضل عن فلان دیرلر آنك طرفندن
عذر بیان ایدوب دفع اتسه (ناقل الفرس پای رادر جایکاه دستش نهاد اسب) آت
یوریدکده ایاغنی الی باصدیغی موضعه وضع اتدی «م (حاکمه بداور برداورا) آنی حاکمه
کتوردی رافعه معناسنه وبرکسنه برکسنه‌یه حضرت اللهك حکم وامرینه راضی اول
دیسه حاکمه الی الله دیرلر (خاصمه خصمی کردباو) آنکله خصومت اتدی (وهو الخصم
والخصیم خصمی کننده) خصومت ایدن کمسنه خصوم وخصماء ج (خالمه دوستی
ورزیدباو) آنکله دوستلق پیدا ایتدی وخلم صدیق معناسنه‌در (زاحمه زحمت کردباو)
آکا زحمت ایتدی (زاهمه نزدیك شدبوی) آکا قریب اولدی برکسنه التمش یاشنه قریب اولسه
زاهم الستین دیرلر (سالمه آشتی کردباو) آنکله صلح اولدی وایکی کمسنه مصالحه ایتدکده
هر بری آخرك شرندن سالم اولمغله مسالمه ایله تعبیر اولندی (ساهمه قرعه زدباو) آنکله
قرعه ووردی که آتدیلر تعبیر اولنور (شاتمه دشنام دادباو) آنکله شتم ایتدی که
سوکوشدیلر تعبیر اولنور (صارمه بریده کی کردباو) آنکله انقطاع ایتدی یعنی بری
برندن کسیلوب آیرلدیلر وبینهما صرم وصریمة دیرلر ماباینلرینه قطیعه دوشسه (فاغمه
بوسه دادورا) آنی اوپدی فغمه دخی بو معنایه‌در (فاقمها جاع کردباو) خاتون ایله جماع
اتدی باضعه کبی (قاسمه المال بهر کردباو خواسته‌را) مالی آنکله حصه اتدی یعنی
بولوشدی (قاسمه سوکند خورد باو) آنکله آند ایچدی یعنی یمین لشدی (وهو قسیمه هم
سوکند) یمین ایتدکده شریك اولان کمسنه که هر بری آخره نسبت قسیم در مقاسم
دخی دیرلر (کاتمه سره پوشیداز ورازش را) سرینی آندن صاقلادی وکاتمنی سره کتمه عنی
وکاتمه العداوة سترته ایاها (کاعمها بوسه زدن زن را) خاتونی اوپدی کعم مطلقا اوپمك
دکلدر بلکه خاتونك آغزینی آغزینه آلمق وجهی اوزره اوپمکدر یقال کاعمها
وکاعمها (لاءم بین الشیئین فراهم آورد میان دوچیزرا) ایکی نسنه‌یی بریره جمع اتدی وفلان
لایلائمنی ای لایوافقنی (لاحم الشیء بالشیء بدوسانید چیزی راچیزی) بر نسنه‌یی بر نسنه‌یه
یاپشدردی واکثریا یاپشمق ایچون استعمال ایتدکاری نسنه‌یه لحام دیرلر که عامه تحریف
ایدوب لهیم دیرلر (لاطمه طپانچه زدباو) آنکله طپانچه ووردی یعنی بری برینی کف
دست ایله ووردی (لاکمه مشت زدباو) آنکله یومروق ووردی که یومروق ایله
دوکوشدیلر تعبیر اولنور ضاربه بجمع الکف معناسنه تقول رب مکالمة اوقعت فی ملاکمة

(نابله نبرد کردباودر
نبیـلی) کربلکده
انکله مجادله ایتدی
نبیل نباله‌دن مأخوذ
در کرم و فضـل
معناسنه ودخی نابله
دیرلر انکله عربی
اوق آتشدی معناسنه
زیرا نبل سهم عربی
معناسنه‌در (منه)
(باغمه سخن کفت
اورابآواز نرم) آهسته
آواز ایله انکله
سویلشدی وبرکسنه
معشوقه سیله آواز
نرم ایله مزاح اتسه
باغمها دیرلر غازلها
بکلام رقیق معناسنه
تقول بینهما مباغمة
ومناغمة ای مسارة
وملاعبة (منه)

(دادش)

ورب مماطلة جرت الی ملاطمة (نادمه علی الشراب ندیمی کردباوبرشراب) آکا
مصاحبلق ایتدی شراب اوزره که حین شربده اکا همنشین اولدی (وهو الندیم همنشین
شراب) شراب مصاحبی که فارسیده حریف شراب دخی دیرلر (ندماء وندمان وندامی
ج ندام دخی کلور (ناسمه نزدیك خود نشاندورا وباو سخن کفت) آنی یاننه
اوتوردوب سوز سویلشدی آنکله مخفی اولمیه که ناسمه لفظنی اکثر کتب مطوله‌ده
شامه عبارتیله تفسیر ایتدیلر یعنی بری بریله قوقوشدیلر ومصنفك تفسیری اوزره
تصریح یوقدر ونسم رائحهٔ طیبه‌در ونسمه اصلنده آهسته هبوب ایدن روزکاره دیرلر
ایدی صکره نفس معناسنده استعمالی شایع اولدی ومعنیین مذکورین بری برینه قربی
مستلزمدر معنای اوله نظرایله ظاهردر ومعنای ثانی‌یه نظرایله ناسمه بری برینه
نفسلری یتشدی معناسنی اشعار ایدر ومحتملدرکه ناسمه نامسه‌دن مقلوب اوله سائره
معناسنه (ناعمه بناز پروردا ورا) آنی نعمت ونازایله بسلدی «ن (ثافنه زانو بزانو نشست
باو) آنکله دیز دیزه اوتوردی ودخی ثافنه دیرلر عاونه معناسنه (خادنه دوستی کردباو)
آنکله دوستلق ایتدی (خاشنه درشتی کرد باو) آنکله خشونت ایتدی لاینه مقابلیدر
(داهنه نرمی کرد باو) آنکله ملایمت ایتدی اساده مداهنه ملاینه معناسنه‌در
ومجد الدین دروننده اولان نسنه‌نك خلافنی اظهار وبعضیلر مدارات معناسنه‌در
دیدیلر فی المثل: داهن اذا لم تستطع الخصام. ودهنت واحففت احفاف باشنی براززمان
یاغلامامق معناسنه‌در یعنی باشکی هم یاغلادك هم یاغلامغی ترك اتدك یوزیکه کولوب آردیکدن
غیبت ایدن کمسنه حقنده ضرب اولنور ودخی داجنه داهنه معناسنه‌در (راطنه بجز تازی
سخن کفت باو) آنکله عربی لغتدن غیری لغت ایله سوز سویلشدی یقال کلمه بالرطانة
ای بالعجمیة (راهنه علی کذا کروبست باو برفلان چیز) آنکله رهن باغلادی فلان نسنه
اوزرینه (ساحنه خوش زنده کانی وآمیزش کرد باو) آنکله ایو عشرت واختلاط
اتدی (شاحنه دشمنی کرد باو) آنکله عداوت اتدی والشحناء العداوة (قارنه
(قرینی کردباو) آنکله یولداشلق اتدی وفی المثل: قرینك سهمك یخطی ویصیب.
احبابدن ظهور ایدن ذله‌دن اغماض عین اولنمق کرك دیه‌جك یرده ضرب اولنور
(هادنه آشتی کردباو) آنکله صلح اولدی صالحه معناسنه والهدنة الصلح «ه
(بادهه ناکاه کرفت اورا) آنی اکسزین طوتدی فاجأه کبی (سافهه کم خردی
کرد باو) اکا عقلسزلق اتدی یعنی عقلاء معامله‌سی ایتمیوب سفیهانه معامله اتدی
جاهله دخی بو معنایه‌در ودخی سافه الدن دیرلر برکمسنه شراب کوپنی یاننه قویوب آناً فآناً
آندن ایچسه (سانه الاجیر سالی بمزد کرفت مزدوررا) ارغادی تمام سنه ارغادلغه

ثفنه اصلنده دوه‌یه
چوك ایتدکده ارضه
ملاصق اولان مواضع
صلبه‌سنه دیرلر دیزلری
کبی پس ثافنه رکبه
سنی انك رکبه سنه
الفا ایتدی معناسنه‌در
(منه)

طوتدی عاومه کبی وسانهت الشجر دیرلر آغاج برسنه میوه ویروب برسنه ویرمسه
(شاهٔه روباروی سخن کفت باوو) آنکله یوزیوزه سوزسویلشدی شفه‌دن مأخوذ
اولمغله مؤادی عبارت طوداق طوداغه سویلشدی معناسنه‌در شفه وروی میانده
مجاورت اولمغله عبارت مزبوره ایله تفسیراولندی والاعبارت مذکوره واجهه لفظنك
معناسیدر (شاکهه ءانست باوو) اکا مشابه اولدی شاکله کبی ودخی ساکهه دیرلر
قاربه معناسنه وفی المثل: شاکه ابایسار. ابایساد برکسنه‌نك کنیه‌سی ومنادی اولمق
اوزره منصوبدر اصل مثل بودر که برکسنه فرسنی بیعه عرض اتدکده ابویسار
آنده بولنوب فرسی ترویج ایچون فرس صاحبنه دیدی که اوزرینه رکوب ایدوب
وحشی صیدایتدکك بوفرس میدر صاحب فرس دخی بومثلی ایراد اتدی یعنی
وصفکده اغراط اتمه ووصفك موصوفه قریب ومناسب اولسون برشیئك وصفنده
مبالغه ایدن کمسنه حقنده ضرب اولنور (فاکهه مزاح کرد باوو) آنکله لطیفه لشدی

المضاعف من هذا الباب

* ب (حابه دوستی داشت باوو) آنکله دوستلق اتدی صادقه کبی (سابه دشنام داد
باوو) آنکله سوکوشدی * ت (صاته وعاته نبرد کردباوو) آنکله مجادله اتدی که
صت صدم وصیت جلبه یعنی جیغلدی وعت الحاح معناسنه‌در * ث (باثه الحزن اندوه
خودرا آشکارا کردباوو) کندوغمنی اکا اظهار و وصف اتدی *ج (حاجه حجت
کفت باوو) آنکله حجت سویلشدی یعنی بری برینه غالب اولمغیچون هربری حجت
ودلیل ایراد اتدی یقال حجه ای غلبه ومغلوب اولان کمسنه‌یه محجوج دیرلر (لاجه
بستیهید باوو) آنکله لج ومجادله اتدی یقال بینهما محاجة وملاجة وفی المثل الج من الخنفساء
قال بیت لناصاحب مولغ بالخلاف * کثیرالخطاء قلیل الصواب * الج لجاجا من الخنفساء
وازهی اذامامشی من غراب *ح (اناشاح علی فلان من بخیلی میکنم برفلان چیز)
فلان نسنه‌یه بن بخیللق ایدرم * د (حاده خلاف کرد باوو) اکا مخالفت اتدی
حدمنع معناسنه اولمغله مخالفت ممانعة معناسنی متضمن اولور راده دخی بومعنایه قریبدر
(شاده سختی کردباوو) اکاشدت اتدی (ضاده دشمنی کردباوو) آنکله دشمنلق ایتدی
ضددن مأخوذدر وضدید دخی ضد معناسنه‌در ولغط ضد جمعه دخی اطلاق اولنور (عاد
وجع اللدیغ دردمار کزیده بوقت خویش باز آمد) یلان صوقان کمسنه‌نك وجعی ینه
کندووقتنده کلدی جوهری دیدی که یلان صوقان کیمسنه‌نك وجعی صوقدیغی وقتدن
برسنه تمام اولدقده ینه عودت ایدر اسا‌سده‌دیدیکی عداد الوجع وقت معلومده
وجعك هیجانندن عبارتدر یقال عدادالسلیم سبعة ایام مادام فیها یقال هوفی عداده
ودخی بر مرض عداد دیرلر براززمان مرض ترك ایدوب ینه عودت اتسه وقت

معلومده وفی الحدیث: لازالت اکلة خیبر تعادنی. یقال لاآتیك الاعداد القمر الثریا یعنی
بن سکا ملاقی اولمم الاسنه‌ده برکره زیرا قمر ثریایه تمام سنه‌ده برکره عودت ایدر
* ر (ساره راز کفت اورا) اکاسرسویلدی (شاره بدی کردباوو) آنکله شر
اتدی بری برینه یاره‌زلق ایتدیلر تعبیر اولنور (صاره علی الشیٔ بدشواری اورا
بر کاری داشت) کوج ایله آنی برایشه طوتدی یعنی برنسنه‌یه اکراه ایدوب زور
ایله ایشلتدی (ضاره گزند کرد رسانیدباوو) آنکله ضرر یتشدردی که مراد بری برینه
ضرر یتشدردیلر دیمکدر (قاره علی کذا اقرار کرفت باوو بر فلان) فلان نسنه اوزرینه آنکله قرار
طوتدی وراُیلری آنلرك اوزرینه مقرر اولدی (ماره بکاوید اورا ابیفکند) اکاصارلدی
ویاپشدی زمینه القا اتمك ایچون (هاره برویش بعنف بد کفت) یوزینه قارشو
عنف ایله بدسویلدی * ز (عازه بمعنی غالبه ومانعه) * س (ماسه بسود باوو)
آنکله مس ایدیشدی بری برینه صیغادی ویاپشدی تعبیر اولنور *ص (قاصه فی الحساب
برابری کردباوو درشمار) حسابده آنکله برابرلك اتدی یعنی اکا کچن مبلغ مقابله سندن
کندو اومقدار مبلغ آلدی وفی الاساس قاصصته بما کان لی قبله: ای حسبت عنه مثل
ذلك *ض (حاضه بر افزولید باوو) آنکله تحریض اتدی که بری برینی قیندردی
وترغیب اتدی * ظ (ماظه بدی کردباوو) آنکله بدلك اتدی شاره معناسنه
* ف (صافوهم صف کشیدند ایشانرا) آنلره صف چکوب مقابل طوردیلر * ق
(حاقه خصومت کردباوو) آنکله خصومت اتدی حاققت صاحبی فحققته دیرلر
رفیقم ایله خصومت ایدوب هربریمز حق بنم طرفمده‌در دیو ادعا اتدك آخر الامر
حق بنم طرفمده اولمغله بن آکا غالب اولدم معناسنه یقال بینهما محاقة ومداقة ای خصومة
وتدقیق فی الامر اوخصومة ومضاربة ودخی اول کمسنه که ادنی خسیسه ایچون خصومت
ایده آکا انه لنزق الحقایق دیرلر (شاقه خلاف کرد باوو) آنکله مخالفة اتدی
شق‌دن مأخوذدر طرف معناسنه کویا بری برطرفی وبری برطرفی طوتدی وفی المثل
: شق عصاهم نوی شجور: شق عصا تفریق جماعتدن کنایه‌در ونوی مخالفت وشجور
بعید معناسنه‌در یعنی بری بریله ایتدکلری مخالفت بعیده ما بینلرینك تفرقنه باعث
اولدی * ك (حاکه مثل باراه) * ل (خاله دوستی کردباوو) آنکله دوستلق اتدی
خله‌دن مأخوذدر دوستلق معناسنه ومنه الخلیل کما وقع فی بعض النسخ وهو: وهو الخلیل
دوست: اخلة واخلاء والخلان ج (الخلة دوستی) دوستلق یقال اذا جائت الخلة
ذهبت الخلة * م (شامه ببوییدااورا) آنی قوقدی ودخی شاممته دیرلر بن آکا قریب
اولدم واوبکا قریب اولدی معناسنه دانیته کبی ودخی شامم فلانا دیرلر فلان کمسنه‌نك
عندنده اولان نسنه‌یی تفحص ایله دیه‌جك یرده (ضامه نزدیك شد باوو) آکاقریب
اولدی * ن (عانه برابری کرد باوو) آنکله برابرلك ایتدی

مخفی اولمیه که لفظ قاص بادل معناسنی متضمن اولمغله فلان نسنه‌یی فلان نسنه‌یه مباد له ایتدی دیه‌جك یرده تقاص ایتدی دیرلر قاتلی مقتول مقابله سنده قتله قصاص دیدکلری بو معنادن مأخوذدر (منه)

وفی التاج المداقة با کسی کار باریك فرا کرفتن (منه)

شرکت عنان بو معناءدن مأخوذدرکه ایکی کمسنه مخصوص بر شیٔ‌ده شریك اولمقدن عبارتدر وفی التاج کأنه عن لهما شیٔ فاشتراه مشترکا (منه)

المعتل الفاء بالواو من باب المفاعلة

ٓ آ (واطأه على الشئ موافقت كردباو برچيز) نسنه اوزرينه آنكله موافقت اتدى (واطأ الشئ موافقت كرد چيزرا) نسنه‌يه موافقت اتدى يقال واطأ اسمى اسمه اى تواطأ ٭ ب (واثبه برجست ازجا باو جنك‌را) يرندن صچرادى آنكله دوكوشمك ايچون (واربه فريب داد اورا) آكا حيله ايتدى خادعه معناسنه (واظب على الامر هميشكى كردبر كاررا) ايشه مداومت ايدوب آندن منفك اولمدى واكب دخى واظب معناسنه كلور د ٭ (وارده باآبشخور آمد باوى) آنكله حيوانات صو ايچه‌جك موضعه كلديلر ورد صدر مقابلى در صكره توسيع ايدوب وارده ديوب آنكله بر موضعه كلديلر معناسنى اراده ايتديلر (واعده لوقت وعده نهادباو بهنكامى) آنكله بر وقت معينه‌ده وعده‌لشدى وفى المثل : وعد الكريم الزم من دين الغريم : ٭ ر (واتر الكتب پياپى فرستاد نامه‌هارا) نامه‌لرى برى برى آردنجه كوندردى مخفى اولميه كه اشيا ميانده مواتره ما بينلرنده نوع ما توقف اولدقده متصور درواكر بربرى آردنجه متابع اولورسه بو حالته مداركه ومواصله ديرلر مواتره ديمزلر ولهذا واتر الصوم ديرلر بركون امساك وبركون افطار ايلسه زيرا لفظ مواتره وتردن مأخوذ اولمغله تك تك اولمق اقتضا ايدر وواتره الناقة ديرلر چوك اتدكده اول برديزينى صكره ديكر ديزينى وضع ايدوب راكب اولان كمسنه‌يه زحمت اولمسون ايچون ايكى ديزينى معا وضع ايتمسه (وازر الامير وزيرى كرد فرمان ده‌را) اميره وزيرلك ايتدى وزر اصلنده ثقل ووزير مؤازر معناسنه‌در وكيل ومؤاكل كبى وزير اولان كمسنه ثقلته تحمل ايتديكى ايچون وزير تسميه اولندى ولفظ امير امردن صفت در آمر معناسنه واميرلك صفتنه امارة ديرلركه تركيده بكلك تعبير اولنور واقد احسن المصنف فى رسالته المسماة بنوابغ الكلم حيث قال : امارة ادبار الامارة ٭ كثرة الوباء وقلة العمارة ٭ اياك والامارة ٭ فانها للدماء امارة ٭ وللبلاد ابارة ٭ ولن يفلح وزير عند اميره ٭ ماطلع ابن جيره ٭ وسمر ابنا سمير ال على من وزركلا لاوزر ٭ كونوا برامكة ٭ فادولتكم برامكة ٭ الا اخبركم بالنفس الوزارة ٭ نفس بلاها الله بالوزارة ٭ كل وزير موسى ٭ الاوزير موسى ٭ س (والسه بفريفت اورا) اكا حيله ايتدى يقال فعل ذلك مدالسة وموالسة اى خداعا ٭ ظ (واكظه واظبه) معناسنه‌در ع (وادعه آشتى كردباو) آنكله عداوتى ترك اتدى تاركه العداوة معناسنه (واضع مواضعت كرد باو) آنكله مواضعه ايتدى عندمزده اولان نسخ كتابده بووجه اوزره واقع اولوب مواضعه لفظنك معناسى بيان اولنمدى اكثر كتبده مراهنه ومتاركه بيع ايله تفسير اولنوب مجد الدين والموافقة فى الامر عبارتى زياده ايتدى ومطرزى المواضعة خلاف بيع المرابحة ديدى (واقعها جماع كرد

بازن) خاتون ايله جماع ايتدى (واقع الامر بيفكند خويشتن‌را دركار) كندويى ايشه القا اتدى واقع الوقيعة ديرلر كندويى جنكه القا اتسه وواقعه ديرلر قاتله معناسنه وفى المثل : وقعوا فى دوكة وبوخ : دوكه وبوخ وبوح اختلاط معناسنه‌در شر وخصومته دوشديلر ديه‌جك يرده ضرب اولنور ف ٭ (واصفه خريد وفروخت كرباو بصفت) آنكله وصف ايله آليش ويرش ايتدى مبيعى كورمدن (واقفه بايستاد باو) آنكله طوروشدى مثلا واقفه فى الحرب ديرلر جنكده قارشو قارشو طورسه‌لر ق ٭ (واثقه زنهار بست باو) آنكله عهد باغلادى (وافقه موافقت كردباو) آنكله موافقت ايتدى ودخى وافقه ديرلر صادفه معناسنه ويقال بينهما وفاق اى اتفاق (واهقه نبرد كردبا او در رفتن) يورتمكده آنكله مجادله ايتدى يعنى برى برينه سبقت ايچون يوريشديلر واغده وواضخه دخى بو معنايه‌در ل ٭ (واصله پيوستكى كرد باو) آنكله مواصلت ايدوب آندن منقطع اولمدى صارمه مقابلى در ودخى واصل الامر ديرلر برايشى پياپى اتسه واول كمسنه كه بركسنه‌يه ملازمت ايدوب آندن مفارقت ايتمسه اكا وصيل ديرلر وفى المثل: ربيعة بضرة ضره هزال: وسؤحال معناسنه‌در فلان كمسنه‌نك عيشنى تغيير ايتدى وحضورينى اوچوردى ديه‌جك يرده ضرب اولنور (واكله اعتماد كرد باو) آنكله اعتماد ايتدى كه برى برينه اعتماد ايتديلر تعبير اولنور وواكلت الدابة ديرلر دابه كركى كبى يورميوب صاحبنك ضربنه محتاج اولسه (واسمه نبرد كرد باو درنيكويى) آنكله كوزللكده مجادله ايتدى ميسم حسن وجمال معناسنه‌در ن ٭ (وازنه همسنك شد باوى) آنكله برابرلشدى مثلا وازنته ديرلر فعلده اكا مكافات اتسه ووازنت بين الشيئين ديرلر ايكى شيئى برى برينه معادل اتسه ه ٭ (واجهه روبا روى نشست باو) آنكله يوز يوزه اوتوردى مقابله كبى

المعتل الفاء بالياء من باب المفاعلة

(ياسره آسانى كرد باو) آنكله سهولة ايله معامله ايتدى عاسره مقابلى در (ياسر باصحابك بسوى چپ بكير ياران خودرا) كندو يارانكى صول طرفكه آل (يامن باصحابك بسوى راست بكير ياران خودرا) كندو يارانكى صاغ طرفكه آل

المعتل العين بالواو من باب المفاعلة

ب ٭ (جاوبه پاسخ داد اورا) اكا جواب ويردى (ناوبه نوبت كرد باو) آنكله نوبتلشدى ج ٭ (زاوجه جفت شد باو) آنكله جفت اولدى كه آنكله اش اولدى تعبير اولنور يقال هذا زوجة اى قرينه ح ٭ (راوح بين رجليه كاه بريك پاى بايستاد وكاه برپاى ديكر تاباسايد) كاه براياغنك اوزرينه وكاه اوبرايانغك اوزرينه طوردى راحت اولوب ديكلنمك ايچون مراوحه اصلنده ايكى نسنه‌يى نوبت ايله استعمالدن عبارت در راوح

بين العملين ديرلر كاهی عملك بريني وكاهی عملك بريني ايشلسه (كاوحه دشنام داد باوا) آنكله سوكوشدی د * (راوده عن نفسه طلب مراد خود كرد ازنفس وی) كندو مرادينی طلب ايتدی آنك كندندن وراوده علی الشیء ديرلر آنی برشيئه حمل ايدوب ايشلمكه ترغيب اتسه (ساوده نبرد كرد باوا در مهتری يادرسياهی) آنكله سيادت وشرفده ياسياهلقده مجادله ايتدی (عاوده ديكر باد بوی باز كشت) ينه آنكله كيرو عودت ايتدی عاوده فی المسئلة ديرلر برنسنه‌ده برقاچ كره سؤال اتسه ذ * (لاوذبه پناه كرفت باو) آكا صغندی بيهقی ملاوذه لفظنی درپس يكديكر پنهان شدن عبارتيله تفسير ايتدی ر (جاوره همسايه كی كرد باوی) آنكله قومشلق ايتدی وفی المثل: جاورينا واخبرينا :يعنی ای خاتون بزه مجاورت وبزی امتحان ايله اصل مثل بودركه ايكی كمسنه بری جميل المنظر وبری قبيح المنظر برخاتونه عاشق اولديلر جميل المنظر اولان خاتونه عاشرينا وانظری الينا وقبيح المنظر اولان جاورينا واخبرينا ديرايدی خاتون جميل المنظره رعايت ايدرايدی خاتون بوكمسنه‌لری امتحان مراد ايدوب هر برينه برر جزور ذبح ايده‌لر ديو امر ايدوب آنلر دخی انك امری اوزره برر جزور ذبح ايتديلر مزبوره خاتون تبديل جامه ايدوب اولا جميل المنظر اولان كمسنه‌نك خيمه‌سنه واروب آنی كورديكی طبجره‌يه برپاره ات وضع ايدوب ياغلی يرندن اكل واتباعنه جزورك ياغندن بنم ايچون كركی كبی حفظ ايدك ديو امر ايدر لحم جزوردن الله ايچون ديوب سؤال ايتدی جميل المنظر خاتونك چناغنه جزورك ذكرينی عطيه ووضع اتدی پس خاتون قبيح المنظر اولان كمسنه‌نك خيمه‌سنه واردی آنی كورديكی لحم جزوری تقسيم ايدوب هر سؤال ايدنلره ويرر خاتون دخی الله ايچون ديوب لحم جزوردن سؤال ايتدی قبيح المنظر اطيب مواضعدن حصهٔ وافره قطع وخاتونك چناغنه وضع اتدی خاتون كندو خيمه‌سنه عودت ومعهود حصه‌لری حفظ ايتدی كه علی السحر مزبور كمسنه‌لر خاتونك خيمه‌سنه كلديلر هر كسك عطيه‌سنی برر كاسه‌يه وضع ايدوب معهودلرك پيشكاهنه قودی كه هر كس عطيه‌لرندن تناول ايده چونكه هر برينك حقيقة حاللری خاتون عندنده ظاهر اولدی جميل المنظری رد وطرح وقبيح المنظری كندويه تقريب وتزويج اتدی اول كمسنه حقنده ضرب اولنور ظاهر اقبح المنظر فی الحقيقه كريم الطبع وجميل المخبر اوله وفی مثل آخر: جاور ملكا اوبحرا. التماس حسب ورخاده ضرب اولنور ودخی جاور فی المسجد ديرلر اعتكاف ايتدی معناسنه (حاوره سخن كفت باوا) آنكله سوز سويلشدی يقال حاورته ای راجعته الكلام حوردن مأخوذدر رجوع معناسنه حور دخی بو معنايه‌در يقال نعوذ بالله من الحور بعد الكور ای من النقصان بعد الزيادة وفی المثل: حور فی محارة :ای نقصان فی نقصان اول كمسنه حقنده ضرب اولنور كه

هذا موافق لترجمة الكاشفی فی تفسيره المسمی بالمواهب وقال (٥٠٠) السيد السند قدس سره فی ترجمة القرآن

المراودة مالی از كسی خواستن ويوافقه مافی التاج ومصادر الزوزنی (منه)

ومن مشاهير امثال العرب كيف اعادك وهذا اثر فأسك حكايت ايدرلركه ايكی برادرك دوه‌لری وار ايدی كه هميشه معارعی ايدرلر ايدی كندو مملكتلرنده يغمور اولمديغندن اوتدن صودن خالی اولمغله مملكتلرينه قريب اوتلو صولو بر ير وار ايدی لكن آنده بيوك بيلان وار ايدی كه اول وادی‌يی ضبط ايدوب آنك خوفندن كمسنه‌لر اوو ادی‌يه وارمز ايدی برادرينك بری آخره ديدی كه بن دوه‌لريمی وادی معهوده رعی ايدرم او برادری هرنه قدر منع ايتدی ايسه قبول اتميوب دوه‌لرينی اول واديه رعی اثناسنده بيلان آنی صوقوب هلاك اتدی برادر آخر بيلاندن اخذ انتقام قصديله وادی مزبوره واروب بيلانه مصادف اولدقده ماببنلرنده هزار كفت وشنيد دنصكره شو وجهله صلح اولديلر كه بهر يوم بيلان اكا برالتون ويروب مزبور دخی انتقام ملاحظه‌سندن فراغت واول وادی امين وسالم وساكن اوله‌پس بو وجه اوزره بر از زمان كچدی بر كون مزبورك خاطرينه مقتول برادری خطور ايدوب نقض عهد قصديله ٤ بيلانی قتل ملاحظه‌سيله بر بالطه‌سی وار ايدی كسكين ايدوب بيلانه مترصد اولدی بيلان عادة‌قديمه‌سی اوزره بر التون كتوروب مزبورك قارشوسنه كلدكده مزبور دخی (٥٠١) النده اولان بالطه‌يی بيلانه آتدی بالطه بيلانه اصابت ايتميوب بر طاشه طوقندی كه آنده عظيم اثر ايتدی وبيلان دلو كنه فرار ايدوب خلاص اولدی ويومی بر التونی مزبوردن قطع اتدی پس مزبور بو فعله نادم اولوب مجددا عقد صلح اميديله بيلانه ديدی كه مضی مامضی بعد اليوم ينه تجديد صلح ايده‌لم بو وقتده بيلان مثل مذكوری ايراد ايتدی يعنی بن نيجه عودت ايدوب سنكله عقد صلح ايدرم كه بالطه‌كك اثری قارشومده محسوس طورر عهده وفا ايتمين بی وفالر حقنده ضرب اولنور (منه)

(برمرتبه)

برمرتبه‌ده باره مبتلا اولسه كه بر وجهه تداركی ممكن اولميه (شاوره فی امر كذا مشورت كرد باوا در فلان كار) فلان ايشده آنكله مشورت اتدی (عاوره الشیء نوبت كرد باوا چيزرا) آنكله نسنه‌يی نوبت اتدی اكثر كتبده معاوره لفظنی شو وجهله تفسير ايتديلركه برنسنه‌يی كاه بری وكاه بری استعمال اتمكدر وعاورته الشیء ديرلر رفيقم اول نسنه‌يی نه اتدی ايسه بن دخی آنك ايتدی كه كبی ايتدم معناسنه وعاورت الميزان ديرلر ترازويی عيار ايتدم معناسنه كه عايرت الميزان مقامنده استعمال اولنور لغتدر (غاوره تاراج كرد باوا) آنكله غارت يعنی بری برينی غارت اتديلر (جاوز النهر بكذشت جوی را) چايی كچدی وفی المثل: جاوز الحزام الطبين: حزام دابه‌نك ميانه چكدكلری قولان وطبين فرسك ممه‌لريدر كه فرسك قولانی ممه‌لرينه بالغ اولدقده آنك سرجی دوشر وبو حالت اضطراب حال ودشمندن فرار وقتنده اولمغله شدة بلا حدی تجاوز اتدی ديه‌جك يرده ضرب اولنور مثل مذكور: بلغ السيل الزبی: مثلنه قريبدر كه زبی زبيه‌نك جمعيدر صاحب وسيط ديدی كه زبيه ارسلانك اتخاذ ايتديكی مسكندر كه غايت مرتفع موضعده اتخاذ ايدر كه سيلدن امين اوله ودخی جاوزه ديرلر آنكله جوز اوينادی معناسنه ش * (ناوش الجيشان دولشكر بيك بهم نزديك شدند) ايكی عسكر بری برينه زياده قريب اولديلر برمرتبه كه بری برينه زخم يتشدرمكه امكان اولدی ص * (حاوصه بدنبال چشم دزديده نكاه كرد اورا) اكا كوز قويروغی ايله مخفی نظر اتدی (فاوص الحديث آشكارا كرد سخن را) سوزی اظهار وبيان اتدی ض * (راوضه علی الامر مدارا كرد باوا بركار) آكا مدارا اتدی ايش اوزرينه يعنی امره آنی ادخال ايتمكيچون مدارا اتدی (فاوضه فی الامر اندرشد باوا دركار) ايشه آنكله بيله شروع اتدی يقال كانت بيننا مفاوضات ومخاوضات ودخی فاوضه ديرلر اكا مساوی اولدی معناسنه شركة مفاوضه بو معنادن مأخوذدر كه ايكی كمسنه جميع مالللرنده علی التساوی مشترك اولمقدن عبارتدر وفی الاساس مالهم فوضی بينهم ای مختلط يعنی ماللری مابينلرنده اول وجه اوزره مختلطدر كه مابينلرنده تكليف وتكلف اولمغله هر كس مراد ايتديكنی اخذ ايدر معاويه دعفله ديدی كه بوقدر لغات واشعاری نيجه ضبط وحفظ اتديك دعفل جوابنده ديديكی بمفاوضة العلماء يعنی علما ايله اختلاط سببی ايله اتدم * ع (طاوعه فرمان برداری كرد اورا) آنك فرمانه مطيع اولدی يقال طاوعه علی امره يعنی امرينه اطاعت اتدی وطاوعه ای وافقه ورجل طيع اللسان ای فصيح وفی المثل: اطاع يدا بالقود وهو ذلول: سركش اولان كمسنه مطيع اولدقده ضرب اولنور غ * (راوغه دستان اورد باوا) آكا مكر وحيله اتدی روغ وروغان اصلنده

ميدانی فوضی لفظنی آميخته لفظی ايله تفسير ايدوب ديدی كه قوم فوضی ديرلر لا رئيس لهم معناسنه وطعام فوضی ديرلر و جندن مخلوط طعام معناسنه وفيضوضی دخی بو معنايه‌در وفوضی فوضت اليك الامر دن مأخوذدر و فضا فضت الارض دن مأخوذدر (منه)

تیلکو اشاغی یوقارو صیچرایوب قاچمق ایچون حیله‌ایتمه‌سندن عبارتدر ودخی راوغه
دیرلر صارعه یعنی آنکله کولش‌ایتدی معناسنه ك • (ساوکت الدابة بدرفت ستور
ازلاغری) دابه‌لاغر اولدیغندن بدیوریوب یوریدکده ایکی یانه‌صالندی سوك‌اصلنده
برنسنه‌یی برنسنه‌یه سورتمك‌معناسنه‌در ولفظ‌مسواك بوندن مأخوذدر لهذا اساسده
جائت‌الغنم تساوك هزالا عبارتی قویون لاغراولدیغندن کوکی کوکینه سورتندیکی
حالده کلدی دیو تفسیرایتدی ل • (بینهم مجاولة درمیان ایشان بریکدیکرحمله کردن
هست) آنلرك مابینلرنده بری برینه حمله‌ایتمك واردر یعنی بری برینه حمله‌ایتمك ایچون
میدانده کزشمه وطولاشمه واردر میدانی: جالنی اجالك فالدمس من فعالك : مثلنده
دیدی‌که لفظ جالنی مجالاتدن مأخوذدر مبارزه معناسنه‌دمس اخفا وحیله‌در
یعنی بنم‌ایله اولان عداوتکی اظهارایله بن‌دخی سکا اولان عداوتمی آشکاره ایده‌یم
زیرا سنك عادتك حیله‌کارلقدر مخفی اولمیه‌که جالنی جلادن مأخوذدر جولدن
مأخوذدکلدر غفلت‌اولنمیه (حاوله الله بجست اورا خدا) حضرت‌الله آنی ایسته‌دی
عندمزده واقع‌اولان‌عامهٔ نسخده بووجه اوزره واقع‌اولدی که غلط فاحشدر لفظهٔ
جلاله حاوله‌دن صکره مذکوراولان عبارتدن جزؤدر حاوله تمه‌سندن وهم‌ایدوب
بومقامه ثبت ومعا تفسیرایتدیلر خطاء محض درصواب اولان حاوله بجست اوراعبارتی در
(الله یداول الایام بین الناس خدامی کرداندروزکارهارامیان مردمان) حضرت‌الله کونلری
دوراندرر خلق‌ارانسده که کاهی برقومك دولتنه مساعد وکاهی قوم آخرك دولتنه
مساعداولور کماقال ۞ فیوم علینا ویوم لنا ۞ ویوم نساء ویوم نسر ۞ روایت‌اولندی‌که
امرئ القیس ندماسی‌ایله شرب خمرایدرایکن والدینك موتی خبرینی ویردیلر امرئ
القیس دیدی‌که: الیوم قحاف وغدا نقاف: وفی المثل: الیوم خمر وغدا امر (زاول الشئ
بکوشید چیزرا) نسنه‌یه چالشدی یقال زاول الشئ حتی رفعه (صاوله برجست باو)
آنکله صیچرادی یعنی دوکوشمك ایچون یرندن صیچراشوب قالقدیلر واثبه کبی ودخی
صاوله دیرلر برکمسنه برکمسنه‌ایله کلام منکر سویلشه‌لر وفی المثل: رب قول اشد من صول:
مواجهة سویلدکلری کلام مخاطبه تأثیرایتسه ضرب اولنور (طاوله فی العدة دراز
کشیداورا دروعده) وعده‌یی آکا اوزون چکدی یعنی وقت وعده حلول‌ایتمش‌ایکن
تأخیرایتدی ماطله معناسنه‌قریب‌در ودخی طاوله دیرلر آنکله اوزونلقده یاخود غنا
ودولتده مجادله‌ایتسه‌که اول طولدن ثانی طویلدن مأخوذدر وفی المثل: طال طوله وطیله و
طواله وطیاله وطوله وطواله وطیاله عمرك طویل اولسون دیه‌جك وغیبتك طویل اولسون
دیه‌جك یرده‌دخی ضرب اولنور (قاوله سخن کفت باو) آنکله سوز سویلشدی (ناوله

لفظ جلاله بو عبارتدن جزءومبتدادر حاوله تمه‌سندن دکلدر که حتی حاولنك فاعلی اوله بلکه آنك فاعلی مختندر زنهار غفلت‌اولنمیه (منه)

(کذا)

کذا بداداورا فلان چیزرا) آکا فلان نسنه‌یی ویردی م • (داوم علی الامر پیوستکی کرد
برکار) ایش اوزرینه مداومت‌ایتدی (ساومه بالسلعة بهانهاد باوی اخریان‌را) آنکله
متاعه قیمت وضع‌ایتدیلرکه بازارلاشدیلر تعبیراولنور زیرا سام البایع السلعة دیرلر متاعی
بیعه عرض‌ایدوب قیمتنی ذکرایتسه وسام المشتری دیرلر مشتری متاعه برقیمت تسمیه
ایتسه (عاومه سالی بمزد کرفت اورا) آنی تمام برسنه کرا ایله طوتدی که ییللق ایله طوتدی
تعبیراولنور (قاومه فی الحرب برابری کرد باو درجنك) آنکله جنکده برابرلك
ومقاومت‌ایتدی (لاومه لوم کرد باو) آنکله لوم یعنی بری برینی لوم‌ایتدی (عاونه یاری
داداورا) آکا یاردم ایتدی‌که معین‌اولدی تعبیراولنور

وفی المثل عاون اخاك ولو بصوت (منه)

﴿ المعتل العین بالیاء من باب المفاعلة ﴾

ب • (طایبه خوش طبعی کرد باو) آنکله لطیفه ومزاح‌ایتدی ت • (بایته شب کذاشت
باو) آنکله کیجه کچوردی یعنی برکیجه برمکانده جمع‌اولدیلر ج • (هایجه شرانکیخت
باو) آنکله شروفتن پیداایتدی ح • (صایحه بانك کرد باو) آنکله صیحه‌ایتدی د • (حایده
یکسو شدازوی) آندن برطرفه میل‌ایتدی (کایده دستان آورد باو) آکا مکروحیله‌ایتدی
وفی المثل: الکید ابلغ من الاید ر • (خایره فی الخط نبرد کرد باو درخط) یازو یازمقده
آنکله مجادله‌ایتدی یعنی آنکله یازو یازیشدی تا که ایکیسندن برینك یازوسی خیر
ومرغوب‌اولدیغی ظاهراوله (سایره برفت باو) آنکله یورشدی تاکیم سریع السیر
اولدیغی ظاهراوله س • (کایسه نبرد کرد باو درزیرکی) آنکله زیرکلکده مجادله‌ایتدی
یعنی هربری زیرکلك خصوصنده زیاده‌لك ادعاایتدی یقال کایسته فکسته یعنی آنکله
زیرکلکده مجادله‌ایتدم آخرنده بن زیرکلکده غالب‌اولدوم وفی المثل: اکیس من قشة: که
قشه میمون یاوریسنك دیشی‌سیدر ش • (فایشه مفاخرت کرد باو) آنکله فخرلشدی
والفیاش المفاخرة ص • (حایصه بیکسو شدازوی) آندن برطرفه میل‌ایتدی حایده
معناسنه واولیاء دشمندن فراراتسه‌لر حاصوا عن العدو واعدا فراراتسه‌لر انهزموا
دیو تعبیراولنور ض • (بایضه نبرد کرد باو درسپیدی) بیاضلقده آنکله مجادله‌ایتدی
ط • (هایطه بانك کرد باو) آنکله صیحه ایتدی که چیغریش وجغلدی ایتدیلر
تعبیراولنور صایحه کبی ظ • (غایظه باو خشم کرد) آنکله غضب‌ایتدی ع • (بایعه
خرید وفروخت یابیعت کرد باو) آنکله آلیش ویریش یابیعت‌ایتدی (شایعه ازپی
اورفت) آنك آردنجه کتدی ویقال شایعتك علی کذا ای تابعتك علیه وهذا الغلام
شیع اخیه دیرلر قرنداشندن صکره طوغمشدر معناسنه • ف (سایفه بشمشیرکارزار کرد
باو) آنکله قلیج ایله دوکوشدی (ضایقه فی کذا تنك فرا کرفت اورا در فلان چیز)

فلان نسنه ده آنی تضیق ایتدی که مسامحه اتمدی ترکیده صیقشدردی تعبیر اولنور ل * (خایله مفاخرت کرد باو) آنکله مفاخرت ایتدی که فخرده زیاده لك ادعا ایتدی وخایلت السماء بالمطر دیرلر سحابدن یغمور یاغمق امیدی اولسه (زایله جدایی کرد ازوی) آندن مفارقت ایدوب بعید اولدی یقال انالا ازایلك یعنی بن سندن آیرلمام وتقول زله عن موضعه واعزله وفی المثل: زیل زویله وزواله: اساسده دیدی که فعلی مصدرینه اسناد قیلنديدر که اصلنده زیل زواله وزویله ایدی یعنی احوالی متفرق اولمقلق ایله متفرق اولدی اول کمسنه حقنده ضرب اولنور که مصیبته مبتلا اولمغله زیاده مضطرب اوله واکثریا مقام بددعاده ازال الله زواله دیرلر (کایله بپیمان معاملت کرد باو) آنکله کیل ایله معامله ایتدی ودخی کایلته صاعا بصاع دیرلر آنکله کرکی کبی مکافات اتدم معناسنه که کرکی کبی اودشدك تعبیر اولنور وکایلته فی المقال دیرلر بکاهرنه سویلدی ایسه بن دخی اکا آنی سویلدم دیه جك یرده (مایله بجسید باو) آنکله میل ایتدی یعنی برایشه آنکله میل ایتدی ن * (باینه جدایی کرد باو) آنکله مفارقت اتدی (داینه خرید وفروخت کرد باو بوام) آنکله ویره سی یه آلیش ویریش ایتدی (عاینه روبارو بدیدش) آنی یوز یوزه کوردی عین دن مأخوذدر وبر کمسنه خدمت ایتدکده ریاء خدمت ایلیه اکا عبدالعین وریاء صداقت ایدن کمسنه یه صدیق عین واخو عین دیرلر (لاینه نرمی کرد باو) آنکله ملایمت ایله معامله اتدی خاشنه مقابلی در یقال لاین اصحابك ولا تخاشنهم

﴿ المعتل اللام من باب المفاعلة ﴾

ا * (رائ الناس بعمله بنمود مردمان را عمل خویش) کندو عملنی خلقه کوستردی که ریا اتدی تعبیر اولنور * ب (حاباه فی البیع محابا کرد باو دربیع) بیعده آکا محابا اتدی ودخی حاباه دیرلر عطیه ویرمك خصوصنده آنکله مجادله اتسه که حبادن مأخوذدر عطا معناسنه * ت (آتاه بداد اورا) آنی ویردی ودخی آتاه دیرلر موافقت اتدی وکتوردی معناسنه هاتاه دخی آنی ویردی معناسنه در وآتاه فرمانه مطیع اولدی معناسنه دخی کلور * ث (جاثاه همزانو شد باو) آنکله دیز دیزه اوتوردی * ج (حاجاه پرد کفت باو) آنکله لغز سویلشدی وهی الاحجیة پرد لغز احاجی ج (داجاه دشمنی پوشیده داشت باو) انکله کزلو عداوت طوتدی واکثر کتبده داجیته لفظی داریته عبارتیله تفسیر اولندی دجی اصلنده ظلمت معناسنه اولمغله کویا مدارا ایدن کمسنه مدارا سببی ایله درونده اولان عداوتی ستر اتدی ظلمت اشیایی ستر ایتدیکی کبی (عاجی الصبی شیرزن جز مادرش داد کودك را) معصومه

مخفی اولمیه که لفظ اتاه افعال ومفاعله بابلرندن کلور افعال بابندن اولدقده اتاه المال کبی ویردی وکتوردی معنالرینه ومفاعله دن اولدقده موافقت معناسنه اولمق صواب ملاحظه اولنور لهذا بعض نسخه ده فرمان برداری کرد اورا عبارتیله تفسیر اولندی (منه)

پردتر کیده یا کیلتماج وبیلمه جه معناسنه در که فارسیده چیتان دخی دیرلر (منه)

والده سندن غیری خاتونك سودینی امزیردی واول معصوم که والده سی هلاك اولمغله آخرك سودینی امه اکا عجی دیرلر ودخی عاجی الصبی دیرلر ممه دن کسوب سود یرینه طعام ویرسه لر (ناجاه راز کفت باو) آنکله سر سویلشدیلر نجودن مأخوذدر ایکی کمسنه میانده اولان سر معناسنه وهو النجی همراز همسر که سرتاش تعبیر اولنور (قوم نجی مردمان راز کویان) سر سویلشن قوم اخفش دیدی که نجی کاهی جمعه اطلاق اولنور صدیق کبی قال الله تعالی: خلصوا نجیا: ای متناجین (هاجاه هجو کرد باو) آنکله هجو اتدی یعنی بری برینی هجو اتدیلر * ح (لاحاه بستیهید باو) آنکله مجادله ونزاع اتدی لحاه الله دیرلر لعنت ایله بددعا مقامنده ولحاه اللاحی ای لامه اللائم وفی المثل: من لاحاك فقد عاداك: یعنی بر کمسنه ایله منازعه ومخالفت عداوته منجر اولور احباب میانده منازعه معقول دکلدر زیرا صداقت عداوته مبدل اولور دیه جك یرده ضرب اولنور * خ (آخی بینهما برادری افکند درمیان آن دوکس) اول ایکی کمسنه نك میانه اخوت القا اتدی یعنی آنلری بری بریله قرنداش اتدی وعبارت مذکوره آنلری بری بریله باریشدردی مقامنده استعمال وآنلری بری بریله دوست اتدی دیه جك یرده دخی استعمالی شایع در یقال اخوان الوداد اقرب من اخوان الولاد ودخی اخ الخیر دیوب شر مراد ایتدکلری لفظ شری لسانه اجرا اتمامك ایچون بزم اصطلاحمزده یوق دیه جك یرده خیر دیدکلری کبی وتقول شد الله بینهما اواخی الاخاء وحل اواری الریاء یعنی حضرت الله سبحانه میانلرنده اخوت میخنی محکم ایدوب ریا ایپنی چوزسون * د (باداه بالعداوة آشکارا کرد باو دشمنی را) آنکله عداوتی آشکاره اتدی (صاداه مدارا کرد باو) آکا مدارا اتدی داجاه وساتره کبی یقال من صاداك فقد صادك ودخی صاداه دیرلر عارضه معناسنه حسن نظم کریمده :صاد والقرآن: قرائت اتدی واو با معناسنه وعارض عملك بالقرآن معناسنه اولور (عاداه دشمنی کرد باو) آنکله دشمنلك اتدی (وهی العداوة دشمنی) دشمنلك (غاداه بامداد آمد بوی) آکا صباح وقتی کلدی باکره معناسنه (فاداه از اسیری بازخرید اورا بدادن فدیه) فدیه ویروب اسیرلکدن آنی کیرو صاتون آلدی فدیت الاسیر وفادیته بر معنایه در لکن فدیه واسیری مقابله ملحوظ اولمغله اداء مقصودده فادیته ابلغ ملاحظه اولنور (ناداه بخواند اورا) آنی چاغردی که آکا ندا اتدی تعبیر اولنور (هاداه بدوتن آورد اورا) آنی ایکی کیسه ایله کتوردی که ضعیف اولمغله بر قولتوغنه بر کیسه وبر قولتوغنه بر کمسنه کیروب آنلره طیانه رق یانه کتوردی لهذا مجرد ناز ایدوب خاتون ایکی یانه صالنه رق یوریسه تهادی المرأة فی مشیتها دیرلر * ذ (باذاه فحش کفت باو) آنکله

فحش سویلشدی یقال بازیته فباذانی یعنی آنکله بری برینه فحش سویلشدك كه اوبكا فحشده غالب اولدی وتقول بینهما مباذاة ای مفاحشة (قاذاه پاداش داد اورا) آكا قارشولق ویردی كه سوروشدی تعبیر اولنور جاراه معناسنه * ر (جاراه رفت بااو) آنكله یوریدی كه آنكله یاریشدی تعبیر اولنور (ماراه بستیهید بااو) آنكله مجادله ولج اتدی مارینه مماراةً دیرلر جادلته ولاججته معناسنه * ز (جازاه پاداش داد باو) آكا عوض ویردی كه مجازاة اتدی تعبیر اولنور وفی المثل: جزاء سنمار ای جزائی جزاء سنمار سنمار بر رومی امور بناده استاد معمارك اسمیدر كه كوفه قربنده مشهور خورنقی نعمان بن امرئ القیس ایچون بناوبناسنی اتمام اتدكده صاحب وسیط روایتی اوزره نعمان مزبور عظیم پسند ایدوب برغیری كیمسه ایچون آنك كبی بردخی بنا ایدر ملاحظه سیله فرمان اتدی كه ذروهٔ خورنقدن حضیض خندقه القایده لر حاصلی امرینه امتثال وهلاك اتدیلر احسان مقابله سنده اسائتده ضرب اولنور بعضیلر دیدی كه سنمار احیحه بن جلاحك غلامی ایدی كه آنك ایچون مرمردن برقصر بناوبناسنی اتمام ایتدكده احیحه عظیم استحسان ایدوب نه كوزل محكم بنا ایتمش سن دیدكده غلام مزبور دیدی كه حالا بوقصرده برطاش وضع اتدم كه آنی قصردن نزع ایتسه لر قصردن اساسنه دك منهدم اولور احیحه دیدی كه اول طاشی بكا كوستر غلام دخی كوستردی بواثناده غلامی قصردن طرح ایدوب دردمند غلام هلاك اولدی * س (آساه بماله بهرمند كرد اورا بخواسته اش) مالی ایله آنی بهرمند ایتدی یعنی احسان ایتمكله حزننی دفع ایتدی (قاساه رنج اوبكشید) آنك زحمتنی چكدی كابده معناسنه * ش (حاشاه استثنا كرد اورا) آنی جمله دن طشره چیقاردی اساء القوم حاشاه كبی (ماشاه برفت باو) آنكله یوریدی كه یوریشدیلر تعبیر اولنور * ص (قاصاه دور شد ازوی) آندن بعید اولدی * ض (راضاه خشنودی كرد باو) آنكله خوشنود اولدی كه رضالشدی تعبیر اولنور * ط (عاطاه الشیٔ بداد ش چیزرا) اكا نسنه یی ویردی ناوله معناسنه ودخی عاطاه دیرلر اكا خدمت ایتدی معناسنه * ع (راعی ما كان منه نكاه داشت آنچه ازوی بود) آندن اولان نسنه یی محافظه ایتدی یعنی فلان كمسنه نه ایشلر و آندن نه عمل ظهور ایدر دیو منتظر اولدی * غ (ناغت المرأة ولده سخن كفت زن بفرزندش ناشاد كردد) خاتون ولدینه سوز سویلدی مسرور وخوشنود اولسون ایچون وطاغ غایة طویلدر دیه جك یرده هذا الجبل یناغی السماء دیرلر یعنی آسمانه قریب درزیاده طولندن ناشی * ف (جافی الشیٔ ازجای برداشت چیزرا) نسنه یی یرندن قالدردی جافی السرج عن ظهر الفرس دیرلر فرسك سرجنی ظهرندن قالدردی معناسنه (حافاه نزاع

وفی المثل جزیته كیل الصاع بالصاع احسان واسائته مثلی ایله مكافات ایتدم دیه جك یرده ضرب اولنور (منه)

سنمار سینك ونونك كسری ومیمك تشدیدی ایله در (منه)

(كرد)

كرد درسخن باو) آنكله كلامده منازعه اتدی (صافاه ویژه كرد باو دوستی) دوستلغی آنكله خالص ایتدی (عافاه الله نكاه داشتش خدای) حضرت الله آنی حفظ ایتدی یاخود حفظ اتسون) وهی العافیة نكاه داشتن) حفظ ایتمك عافیة مصدر منزله سنه تنزیل اولنمش اسم فاعلدر واصلنده حضرت الله عباددن بلایا وامراضی دفعدن عبارت اولمغله تفسیر مذكور معنای حقیقی لوازمندن اولور وجمعی عوافی كلور یقال اطعمونا من عوافیكم دامت لكم عوافیكم واعفاه الله دخی بو معنایه در (كافاه پاداش داد اورا) آكا عوض ویردی كه مكافات ایتدی تعبیر اولنور (هذا ینافی ذاك این دور میكند اورا بو آنی بعید ایدر كه منافی تعبیر اولنور كه نفیدن مأخوذدر نفیته عن المكان دیرلر مكاندن بعید اتدی معناسنه * ق (ساقاه آب كشید باو) آنكله صوچكدی ودخی ساقاه دیرلر بری برینه صوویردی معناسنه (لاقاه بدید یابرسید اورا) آنی كوردی یا آكا یتشدی كه ملاقی اولدی تعبیر اولنور * ك (باكاه بكریست باو) آنكله اغلادی كه اغلاشدیلر تعبیر اولنور بیهقی مباكاة لفظنی اغلامقده بربریله مجادله ایله تفسیر ایتدی واساسده دخی مستفاد اولان بودر زیرا باكیته فبكیته ای كنت ابكی منه دیدی یعنی آنكله اغلاشدق بن آكا اغلامقده غالب اولدم (حاكاه بمانست باو) آكا مشابه اولدی یقال یحاكی الشمس حسنا ای یشابهها ودخی فلان یحاكی فلانا دیرلر آنك عملی كبی عمل اتسه وفی المثل: احكی من القرد: ل (لاابالیه باك ندارم ازوی) آندن الم چكمم وقایرمم بلو اصلنده تجربه وامتحان معناسنه در كه بركمسنه نك حالندن خبردار ارلمق معناسنه پس مبالات وبلا بر برینك احوالندن خبردار اولمقدن عبارتدر ولاابالیه بن آنك حالندن خبردار اولمم زیرا بن آنی آدم یرینه قومم كه حتی حالندن خبیر اولام معناسنه منجر اولور بعضیلر دیدیلر كه لاابالیه لفظی لاابالوله لفظندن مقلوبدر لاأخطره ببالی ولا القی الیه بالا یعنی بن آنی خاطریمه كتورمم وبنا كاصرف ذهن اتمم معناسنه (دالاه مدارا كرد اورا) اكا مدارا ایتدی یقال داریت فلانا ودالیته ای صانعته ورفقت به (عالاه بلند كرد اورا) آنی عالی اتدی ودخی عالاه دیرلر علو خصوصنده آنكله مجادله اتسه وعال عنی بندن بعید اول وعال علی بنم اوزریمه تحمیل ایله معناسنه در (غالی الشیٔ كران خرید اورا) آنی قیمتندن زیاده قیمت ایله اشترا ایتدی وغالی السعر دیرلر نرخی زیاده اتدی معناسنه * م (حامی علیه نكهبانی كرد بروی) آنك اوزرینه حافظلق و آنی حمایه اتدی وحامی عنه دیرلر آندن دفع اتدی معناسنه (راماه تیر انداخت باوی) آنكله اوق آتشدی (ساماه نبرد كرد باو در بزركی) بیوكلكده آنكله مجادله اتدی

عفوك جمیدر فضلهٔ مال معناسنه یاخود عافی نك جمیدر طنجره ده باقی قلان شوربا معناسنه (منه)

مساقاة مسائل فقهدن برمسئله در (منه)

* ن (داناه نزديك شدبوى) اكا قريب اولدى ودانيت بين الشيئين ديرلر قاربت بينهما معناسنه (ساناه خشنود كردش) آنى راضى اتدى وسانيته حتى استخرجت ماعنده ديرلر اكا مدارا ولطفله معامله ايدوب درونده هرنه وارايسه معلوم اتدم معناسنه وسنيت لك الامر ديرلر تسهيل اتدم معناسنه (عاناه رنج اورا بكشيد) آنك زحمتنى چكدى قاساه كبى (قاناه مداراة كرد باأو) آكا مدارا اتدى ومايقانينى هذا الشئ ديرلر بوايش بكا موافق دكلدر معناسنه اصمعى ديدى كه قانيت الشئ اى خلطته وقانى له الشئ ديرلر ادام معناسنه * ه (باهاه درفخر نبرد كرد باأو) آنكله فخرده مجادله اتدى يقال باهوته فبهوته يعنى مفاخره اتدم وبن فخرده غالب اولدم (ضاهاه بمانست باأو) اكا مشابه اولدى تقول كيف تباهيه ولاتصاهيه

﴿ المعتل الفاء والعين من باب المفاعلة ﴾

(باوم الاجير روزا روز بمزد كرفت مزدوررا) ارغادى كونلك ايله طوتدى

﴿ المعتل الفاء واللام من باب المفاعلة ﴾

* خ (واخاه برادرى يادوستى داشت باأو) انكله قرنداشلق يادوستلق اتدى * ر واراه بپوشيد اورا) انى ستر اتدى * ف (وافاه بيامد باأو) اكا كلدى وافيته بمكان كذا ديرلر فلان مكانده اكا كلدم وافيته فى الميعاد ديرلر وعده مزده وفالشوب خلف اتمدك معناسنه * ل (والاه دوستى كرد باأو) انكله دوستلق اتدى (والى بين الشيئين بپيوست ميان دوچيز) ايكى نسنه نك ما بيننى اولاشدردى كه يعنى برى برى آردنجه ايتدى واعضاى وضوبى غسلده ولامستحب درديدكلرى بو معنادن مأخوذدر ودخى عرب اركك قويونلريكى بنم اركك قويونلرمدن آيروب تميز ايله ديه جك يرده وال غنمك عن غنمى ديرلر واكرقيون وكچى مخلوط اولوب تميزى امر اولونسه والها ديمك كرك

﴿ المعتل العين واللام من باب المفاعلة ﴾

* د (داواه دار وكرد اورا) اكا علاج اتدى كه طبيب اكا درمان وتيمار اتدى تعبير اولنور ودرمانه دواء ديرلر * س (ساوى بينهما برابر كرد ميان دوچيز) ايكى نسنه نك ما بيننى برابر اتدى كه دوزلتدى تعبير اولنور سوى بينهما دخى بو معنايه در (وهذا الشئ لايساوى هذا الثمن اين چيز نمى ارزد اين بهارا) بو نسنه بو بهايه دكمز يعنى قيمتده مساوى دكلدر (قاواه نبرد كرد باأو درنيرو) قوة ادعاسنده انكله مجادله ايتديلر قاويته فقويته ديرلر قوة خصوصنده بن انكله جدال اتدم آخر الامر بن غالب اولوب بنم قوتم آنك قوتندن زياده اولديغى ظاهر اولدى وقاوى شريك المتاع ديرلر

وفى المثل وقع فلان فى سى رأسه ابوعبيد ديدى كه مراد باشنك قيللرى عددنجه نعمته واقع اولدى ديمكدر ابن الاعرابى ديدى كه يعنى درياى نعمته مستغرق اولدى كه باشى برابرينه چيقدى (منه)

هذا هو المعنى المناسب للكتب المعتبرة فلا تلتفت الى مافى نسخ الكتاب من التفسيرات المخالفة (منه)

ايكى شريك براوجوز متاع اشترا ايتدكدنصكره غايت ثمننه بالغ اولونجه مابينلرنده مزايده اتسه لر ومبلغنه بالغ اولدقده اول متاعى شريكك برى كندو ايچون اختيار اتسه قداقتواه ديرلر * ن (ناوأه دشمنى آشكارا كرد باأو) انكله عداوتى اظهار اتدى ناواه اصلنده ناوه ايدى همزه يى الفه قلب اتديلر زيرا نؤدن مأخوذدر نهوض معناسنه والله اعلم

﴿ باب افتعل يفتعل افتعالا ﴾

* آ (ابتدأ الامر آغاز نهاد كاررا) ايشه شروع اتدى كه باشلادى تعبير اولنور (اجترأ عليه كستاخى كرد بروى) انك اوزرينه كستاخلق اتدى جرأت اصلنده اقدام وشجاعت معناسنه در وبركمسنه لائق اولميان شيئه اقدام ومبادرت ايتمك شجاعته قريب در (اجتزأ به بسنده كرد باأو) انكله اكتفا اتدى (التجأ اليه پناه كرفت بوى) اكا صيغندى (اكتفأ الاناء نكونسار كرد خنوررا) قاب قاجاغى باش آشاغى اتدى (اكتلأ نكاه داشت خويشتن را) كندوبى محافظه اتدى (امتلأ پرشد) طولى اولدى * ب (اجتذبه بكشيد اورا) انى چكدى جذبه كبى (اجتلبه ازدور بياوردش) اوزاقدن كتوردى انى برشهردن برشهره بيع ايچون كتوردكلرى حيوانات كبى كى اكا جلوبه ديرلر (اجتنبه بيكسوشد ازوى) اندن برجانبه كتدى يعنى اجتناب ايتدى كه جنبدن مأخوذدر ناحيه وطرف معناسنه واصلنده يان معناسنه ايدى كه انسانك تحت الابط الى الكشح تعبير اولنان موضعدن عبارتدر صكره اول موضعه مسامت اولان مكان ايچون استعاره اولندى يمين وشمال دخى بووجه اوزره در (احتجب واحتجبت الشمس فى السحاب ديرلر شمس سحابه كيرمكله كورونمسه حجاب پرده معناسنه در يقال مالدعوة المظلوم دون الله حجاب (احتربوا بايكديكر كارزار كردند) بربريله جنك ايتديلر (احتسب اجرا چشم داشت مزدرا) اجرا اميد اتدى احتسب عند الله خيرا ديرلر الله ايچون برعمل ايدوب روز جزاده ثوابنى حاضر ايلسه ودخى احتسب ولده ديرلر بركمسنه نك بالغ ولدى هلاك اولسه وصغير ولدى هلاك اولسه افترطه ديدكلرى كبى ودخى احتسب بكذا ديرلر بن شوقدر ايله قناعت اتدم معناسنه وفلان لايحتسب به ديرلر درجهٔ اعتباردن ساقطدر معناسنه كه آدم حسابنده دكلدر تعبير اولنور ابن دريد ديدى كه احتسبت عليه كذا فلان نسنه يى اكا انكار اتدم معناسنه دركه بزم اصطلاحمزده شوايشى نچون شويله اتدك ديو مؤاخذه ايتدى تعبير اولنور ومحتسب البلد بو معنادن مأخوذدر وهى الحسبة مزد اجر ودخى تدبير معناسنه كلور يقال انه لحسن الحسبة فى الامور اى حسن التدبير (احتطب هيزم كرد) اوطون اتدى وفلان يحطب رفقاءه ويسقيهم ديرلر فلان كمسنه رفيقلرينه اوطون وصو ويرسه قال: خب جزوع واذا جاء بكى ❋

❀ولاحطب القوم ولا القوم سقى❀ (احتقب الشئ برداشت چیزرا) برنسنه‌یی یوکلندی حقیبه دخی بو معنادن مأخوذدر که راکب اولان کمسنه ایچنه‌شی قویوب آردینه باغلادیغی هکبه‌دن عبارتدر مصنف اساسده احتقب الشئ احتمله خلقه دیدیکی بو معنایه شاهددر (احتلب الناقة بدوشید شتر ماده‌را) دیشی دوه‌نك سودینی صاغدی وفی المثل: احتلب فروة: عرب زعم ایتدیلر که برکمسنه غلامنه فروه نامنده اولان ناقه‌یی حلب ایله دیو امر ایدوب غلام ناقه‌نك سودی یوقدر دید کده اول کمسنه احتلب فروة عبارتنی شووجهله سویلدی که قوم بوعبارتدن شویله فهم ایتدیلر که قائلك مرادی احتلب فارومنه یعنی ناقه‌یی صاغ وسودندن قومی قاندر دیمك اوله کویا فارو دیوب آخرینه‌ هاء سکت کتوردی اغزه وارمه دید کلری کبی محسن صورتنده اولان مسیء‌ده ضرب اولنور (اختضب رنك کردموی‌ش‌را) صاچنی بویادی واول بویایه خضاب وصاچنی چوق بویایان خاتونه خضبة دیرلر واعطنی مخاضب حنائك دیرلر سنك حناءاتدکده اوزرینه باغلادقلری بز پاره‌لرینی بکا ویر معناسنه (ارتقب چشم داشت) منتظر اولدی ومنتظر اولان کمسنه‌یه وبرنسنه‌یی محافظه ایدن کمسنه‌یه رقیب دیرلر وفی المثل: ارقب البیت من راقبه: برکمسنه خانه‌سندن طشره کیدوب غلامنی کوزتمك ایچون خانه‌ده ترك ایتمش ایدی مزبور خانه‌سنه عودت ایتدی کوردی که غلام مذکور خانه‌ده اولان امتعه‌یی آلوب فرار ایتمش اومحلده بومثلی ایراد ایتدی یعنی خانه‌یی حافظندن حفظ وخانه بکجیسینده احتیاط ایله (ارتکب ذنبا کناه کرد) کناه ایشلدی (استلبه بربود اورا) آنی قاپدی استلب سلبه دیرلر برکمسنه‌نك اوزرنده اولان لباسنی صویدی معناسنه (اشهب رأسه سپیدشد سرش) باشی اغاردی شهبه‌دن مأخوذدر سیاهه مائل بیاض معناسنه اضطحبوا بایکدیکریار شدند) بری برینه یولداش اولدی اصلی اصتحبوا در (اصطخبوا بانك کردن) آواز اتدیلر صخب‌دن مأخوذدر اختلاط اصوات معناسنه که جیغلتی تعبیر اولنور تقول ماهو صاحب انماهو صاحب (اضطرب سخت بی قرار شد) زیاده متحرك وقرارسز اولدی یقال اضطرب الامواج یعنی دریانك موجلری حرکته کلوب بری برینی ووردی اصلنده اضترب درضربدن مأخوذدر واضطرب امره دیرلر ایشی مختل اولدی معناسنه وایکی کمسنه بری بریله مضاربه اتسه‌لر اضطربا دیرلر وحلب ایدر ایکن حالبنی آیاغی ایله ضرب ایدن ناقه‌یه ضارب تسمیه اولنور که جمعی ضوارب کلور مذکر صیغه‌سیله تعبیر اولندیغی نسبت صیغه‌سی اولدیغی ایچوندر زیرا ذات ضرب قوتنده‌در امرأة حایض ذات حیض تقدیرنده اولدیغی کبی وفی المثل ضوارب بست لعرف بالید: (بس آهسته) سوق وعرف وعرفه برنوع یاره‌در که انسانك النده چیقار والنده جرح ایدن کمسنه‌یه معروف دیرلر واول کمسنه دوه

پس احتقاب مطلقا تحمل معناسنه اولماز ملکه خلفه تحمل معناسنه اولورکیتا. فدء احقابا تفسیرنده بیان ایتدیکی بو معنایه دلالت ایدر (منه) واحتقب غلامه دیرلر غلامنی دابه‌نك اوزرینه ارکاب تدی معناسنه‌در (منه)

صاغمغه قادر اولمز یعنی اول ضارب اولان دوه‌لر برنوع دوه‌لردر که النده یاره‌سی اولان کمسنه‌یه صاغمق ایچون سوق اولنمشلردر قادر اولمدیغی خدمت تکلیف اولنان کمسنه حقنده ضرب اولنور (اغترب غریب شد) غریب اولدی ودخی اغترب الرجل دیرلر اقاربندن تزوج ایتمیوب اجانبدن تزوج اتسه (اغتصبه بزور بسته اورا) آنی کوج ایله آلدی که غصب اتدی تعبیر اولنور (اقترب نزدیك شد) قریب اولدی قرب معناسنه (اقتضب الکلام درحال بکفت سخن‌را) کلامی علی طریق الارتجال سویلدی که تفکر ایتمه‌دن بدیهة سویلدی تعبیر اولنور ودخی اقتضب غصنا من الشجر دیرلر آغاجدن بر بداغ قطع ایلسه وآنی کسه‌جك آلته مقضب وقطع اولنان بداغه قضابه دیرلر ودخی اقتضب الناقة دیرلر تعلیم اولنمامش دوه‌یه رکوب اتسه (اکتأب اندوهکین شد) محزون اولدی وهو الکأبة اندوه حزن فانقده شدة حزندر دیدی (اکتتب الاساطیر بنوشت سطرهارا) سطرلری یازدی ودخی اکتتب الرجل دیرلر کندو اسمنی دیوان سلطانده اثبات اتسه (اکتسب الشئ کسب کرد چیزرا) نسنه‌یی قازاندی کسب معناسنه کسب اصلنده جمع معناسنه ایدی صکره طلب رزقده استعمالی شایع اولدی ولفظ اکتساب شرده مستعملدر قال الله سبحانه (لها ما کسبت وعلیها ما اکتسبت) زیرا اکتسابده اجتهاد معناسی ملحوظدر وشر نفسك مشتهاسی واکا بغایت انجذابی اولمغله نفس تحصیل شرده زیاده رغبت ایله سعی ایدر وخیرده بو حالت یوقدر لهذا بیهقی اکتساب ماده‌سنی تصرف کردن در کسب عبارتیله تفسیر ایتدی (التهب النار برافروخت آتش) آتش علولندی انتجبه برکزیداورا) آنی اورندلدی که آنی اختیار اتدی تعبیر اولنور اصطفاه واختاره معناسنه (انتحب بکریست) اغلادی نحیب ونحب رفع صوت ایله اغلامغه مخصوصدر اساسده ومن المجاز انتحب جد فی بکائه دیدی وحقیقی معناسی برنسنه‌یی کندویه واجب قیلوب التزام ایتمکدر یقال نحب ای اوجب علی نفسه امرا وقضی نحبه دیوب مات معناسی اراده قلندیغی موت هر کسك بوینده التزام اولنمش نذر کبی اولمق ملاحظه‌سیله‌در (انتخبه برکزیدش) آنی اختیار ایتدی انتخبه معناسنه انتخاب اصلنده برنسنه‌یی نزع ایدوب قوپارمق معناسنه‌در جبان اولان کمسنه‌یه منخوب ونخیب دیرلر لافؤاد له معناسنه که کویا قلبنی نزع ایتدیلر صکره اشیا میاندن برشیء اختیار ایتمکه انتخاب اطلاق اتدیلر که کویا اول شیء اشیادن نزع ایتدیلر وهو النخبة کزیده اختیار اولان نسنه (انتدب لکذا اجابت کرد بفلان چیز) فلان نسنه‌یه اجابت اتدی یقال ندب لکذا والی کذا فانتدب له یعنی شویله برشیئه چاغردیلر که اول دخی اجابت ایتدی ودخی تکلم فانتدب له فلان دیرلر تکلم ایتدی وفلان کمسنه آنك کلامنه معارضه ایتدی معناسنه (انتسب الیه

تفسیرمذ کور اساطیر سطر لفظنك جمع الجمعی اولدیغنه مبنی درکه سطرك جمعی اسطار واسطارك جمعی اساطیردر بعض نسخه‌ده افسانه‌ها ایله تفسیر اولندیغی اساطیر اسطوره‌نك جمعی اولدیغنه مبنیدر والاول انسب (منه)

نسبت کرد خویشتن‌را بوی) کندویی اکا نسبت اتدی ودخی انتسب الیه دیرلر
کندو نسبتی اکا متصل اتسه واکر دعوای انتساب ایدرسه تنسیب دیرلر وفی المثل
:القریب من تقرب لامن تنسب: (انتصب برپای ایستاد) آیاق اوزره طوردی که
دیکلندی تعبیر اولنور وطاهی‌یه یعنی آش طبخ ایدن طباخه انتصب دیرلر طنجره‌یی
آتشه وضع ایله معناسنه وانتصب الامر دیرلر برایشی مهم اتسه وانتصب الغبار
دیرلر ارتفع معناسنه وبوینوزلری طوغرو اولان کچی‌یه نصبا دیدکلری بومعنادن
مأخوذدر (انتقبت روی بندبست زن) خاتون نقاب باغلادی وایکی کمسنه بری
برینه مماثل ونظیر اولسه هما فی نقاب واحد دیرلر (انتهبوا غارت کردند) غارت اتدیلر
نهب‌دن مأخوذدر قاپمق معناسنه * ت (افتلت الکلام درحال سخن کفت) ارتجالا
وبدیهة سویلدی کلامی وافتلت فلان دیرلر فجأةً هلاك اولدی معناسنه (التفت الیه
وانکریست باا و) اکا نظر اتدی لفت بوکمك معناسنه‌در نظر ایدن کمسنه منظور
اولان نسنه جانبنه بوینونی عادتا صرف ایدر وآنك طرفنه اکر * ث (اجتدث
کور کند) قبر قازدی جدث‌دن مأخوذدر قبر معناسنه تقول شر الاحداث نزول
الاجداث (ماکرثت به باك ندارم ازوی) بن اکا مبالات اتمم که بنم آندن باك
وپروام یوقدر تعبیر اولنور کرثه الامر دیرلر حرکه معناسنه پس ماکرثت ما تحرك
معناسنه اولور که بنم نظرمده فلان کمسنه برشیء دکلدر پس آنك ایچون بن یرمدن
حرکت اتمم معناسنه منجر اولور (انتکث الحبل بازشد تاب رسن) ایپك بوکومی
آچلدی فی الحقیقه نکث لفظنك مطاوعی‌در یقال نکثت الحبل فانتکث ای نقضه
فانتقض واکر ایپ کندو منتقض اولورسه انتکث الحبل دیرلر مطاوعت اولمز
* ج (ابتهج به شادشد باا و) انك سببی ایله مسرور اولدی مسرور اولان کمسنه‌یه
بهج ومبتهج دیرلر (اختلجت العین بجست چشم) کوز سکریدی طارت العین دخی
بومعنایه‌در وفی المثل: ابشر بما سرك عینی تخلج: (اختلج الشیء بکشید چیزرا) نسنه‌یی
چکدی جذبه معناسنه وبر کمسنه هلاك اولسه اختلج من بینهم دیرلر قومك میانندن انتزاع
اولندی معناسنه (ادلج بآخر شب رفت) کیجه آخرنده یوریدی (امتزج به آمیخته
شد بوی) اکا قاریشدی اختلط کبی * ح (اجترح السیئة کسب کرد کناه‌را) کناه
کسب ایلدی (اصطبح صبوح خورد) صباح وقتنده ایچله‌جك شراب ایچدی (اصطلحوا
بیك دیکر صلح شدند) بری بریله صلح اولدیلر (افتتح الصلوة آغاز کرد نمازرا)
نمازه شروع اتدی (اقترح علیه کذا تحکم کرد بروی فلان چیزرا) فلان نسنه‌یی
اندن تحکم طریقیله استدی ممکن الحصولیدر دکلیدر انی فکر اتمدی ودخی

طارسیده چشم جستن وچشم پریدن سکرمك معناسنه‌در منه)

وفی امثال المولدین (اذا اصطلح الفأرة والسنور خرب دکان البقال) ایکی خائن اتفاق ایتدکده ضرب اولنور (منه)

اقترحت الامر دیرلر بوایشی اول بن پیدا اتدم مسبوق بالمثل دکلدر معناسنه وعادتا
قیو حاضر اولنمیان موضعده بر کمسنه قیو حاضر اتسه اقترحت البئر دیرلر واقترح خطبة
دیرلر ارتجالا خطبه قرائت اتسه واحترحت الجمل دیرلر اصلا رکوب اولنمش دوه‌یه
رکوب اتسه (اکتدح کسب کرد) کسب اتدی (امتدحه بستود اورا) آنی
مدح اتدی مدحه معناسنه (انتطحت الکباش بایکدیکر سر وزدند) قوچان قوچلر
بر برینه بوینوز اوردیلر که سوسوشدیلر تعبیر اولنور وفی المثل: عند النطاح یغلب
الکبش الاجم. اجم بوینوزسز معناسنه تدارك صاحبی خصمنه غالب ومهماتسز اولان
کمسنه مغلوب اولور دیه‌جك یرده ضرب اولنور * خ (اصطرخوا فریاد کردند
یکدیکررا) بری برینه فریاد اتدیلر اصلنده اصترخوادر که صراخ‌دن مأخوذدر
صوت معناسنه (اطبخ پختنی ساخت) طبخ اولنه‌جق نسنه پیدا اتدی اصلنده اطتبخ
درکه طبخ‌دن مأخوذدر پشیرمك معناسنه ابن السکیت طنجره‌ده پشیرمکه وبریان
اتمکه مخصوصدر دیدی فیروز آبادی طبخ لفظنی انضاج ایله تفسیر ایتدکدنصکره
اشتواء واقتدارا دیدیکی بومعنایه اشارتدر (امتلخ الشیء بکشید چیزرا) نسنه‌یی چکوب
چیقاردی امتلخ اقتلاع ضرسه دیرلر دیش چکن کمسنه آنك دیشنی چیقاردی معناسنه
وقاچغه معتاد اولان غلامه ملاخ دیرلر که بعد معناسنه اولان ملخ‌دن مأخوذدر (انتسخ
الکتاب بنوشت کتاب‌را) کتابی یازدی انتساخ اصلنده بر کتابدن نسخه اخذ اتمکدن
عبارتدر نسخت کتابی من کتاب فلان وانتسخته واستنسخته دیرلر بر کمسنه‌نك
کتابنك نسخه‌سنی اخذ اتسه وکتابت اتدیکی کتابی غلط یازان کاتب حقنده مانسخه
وانما مسخه دیرلر (انتفخ بیاماسید) شیشدی نفخت فی الزق فانتفخ طولومی اوفوردم که
طلوم شیشدی وقباردی وانتفر المنار دیرلر مناره زیاده یوکسك اولدی معناسنه
ودخی نفخ شدقیه دیرلر تکبر اتدی معناسنه هوذو نفخ وذو نفج بومعنایه‌در * د
(ابترد خیشتن‌را بآب سرد شت) کندویی صغوق صو ایله یایقادی (اجتلدوا ایکدیکررا
شمشیر زدند) بری برینه قلیچ اوردیلر (اجتهدوا بکوشیدند) سعی ایتدیلر که چالشدیلر
تعبیر اولنور کویا سعی‌ده بروجهله صرف مقدور ایتدیلر که کندولرینه زحمت
اصابت ایتدی (اجتهد رأیه رأی صواب جست) طوغرو فکر ایستدی کویا حق
وراست اولان رأیه اصابت اتمك ایچون اول مرتبه اعمال فکر اتدی که فکره زحمت
ویردی (احتشدوا کرو آمدند) جمع اولدیلر وبری برینه معاونت ایچون جمع اولمقده
مستعملدر ودخی احتشدلنا فی الضیافة دیرلر بزم ایچون ضیافت خصوصنده صرف
مقدور اتدی معناسنه وفلان حاشد وحافد دیرلر خدمتنده مجد وساعی معناسنه

اجتهد لازم ومتعدی استعمال اولنور کذا فی التاج (منه)

(احتقد علیه .كذا كینه‌ور شد بروی فلان چیز) فلان نسنه ایچون اكا بغض ایتدی
اساسده دیدی كه حقد علیه دیرلر قلبنده عداوت اضمار ایدوب انتقام ایچون فرصت
كوزتسه حقد المعدن دن مأخوذدر بر كسنه معدنی قارشدیروب بر نسنه چیقارمسه
(ارتعد بلرزید)دیتره‌دی (وهی الرعدة لرزش)دیتره‌مك وجبان اولان كسنه‌یه رعدید
ورعدیده دیرلر هر كوردیكی شیدن خوف ایدوب اندامنه لرزه دوشدیكی ایچون
(ازدهد عطائه اندك شمرد عطیهٔ اورا) آنك عطیه‌سنی آز عد ایتدی (استداليه
پشت كذاشت باو) آكا اورقه قودی ودخی استند الی فلان دیرلر بر كسنه‌یه التجا
ایتدی معناسنه (وهو السند واو پناهكاهست)اوصیغه‌جق یردر (اضطهد قهر كرد
اورا) آكا قهر ایتدی ضهددن مأخوذدر قهر ایتمك معناسنه وهر كسك مقهوری
اولان كمسنه‌یه ضهده دیرلر (اطرد روان شد) استقامت اوزره اولدی صو اسلوب
واحد اوزره جریان اتسه اطرد الماء وبر نسنه همیشه وجه واحد اوزره جاری اولسه
اكا مطرد دیرلر قیاس مطرد دیدكلری بو معنادن مأخوذدر (اعتضد به اعتماد كرد
بدو) آكا اعتماد ایتدی عضد اصلنده عضو مخصوص معناسنه‌در محل قوت اولمغله
قوت معناسنده استعمال اولندی واعتضد به آنك سببی ایله قوت بولدی معناسنه اولور
اعتضد بتوفیق الله دیرلر حضرت اللهك توفیقی سببی ایله قوی اولدی معناسنه واعتضدت
به دیرلر آندن معاونت طلب ایتدم واعتضدت الشیٔ دیرلر بر نسنه‌یی عضوم اوزرینه
وضع ایتدم معناسنه (اعتقد الشیٔ دردل كرفت چیزرا) نسنه‌یی قلبنده طوتدی كه
اعتقد بوحدانیة الله دیرلر حضرت اللهك وحدانیتنی قلبنده ثابت اتدی معناسنه
ودخی اعتقد عقدة دیرلر كندو ایچون بر عقار اشترا یاخود اشجار مثمره‌یی مشتمل باغچه
اتخاذ اتسه واعتقد النوی دیرلر جكردك قاتی اولسه واعتقد اخاً فی الله دیرلر اخ اخری
اتخاذ اتسه وبر كاتب قلمی یكینه‌سیلر ایدی آكا بو بابده طعن ایتدیلر كاتب مزبور
دیدی كه اعتقدنا هذا بهذا یعنی بونی بونكله ایدنلرك وعقدنا ناصیته دیرلر برشتر
ایچون متهیا اولسه وجاء عاقداً عنقه دیرلر عنقنی تكبر ایدوب بر طرفه اكسه (اعتمده آهنك
كرد بدو) آكا قصد ایتدی (اعتمد علیه فی الامر اعتماد كرد بروی دركار)ایشده آكا
اعتماد اتدی (وهی العمدة اعتماشده)اعتماد اولنه‌جق نسنه كه طایانه‌جق تعبیر اولنور تقول
انت عمدتنا الذی نعمده لحوائجنا وظهره عمود البطن دیرلر (اعتمد بشب درآمد)
كیجه داخل اولدی كه سیفك غلافده تسترینه تشبیه طریقیله‌در (افتصب دك زد)
طاماردن قان آلدی فصد كبی یقال افتصد واقتصد ای اعتدل فی اخراج الدم (اقتصد
فی النفقة میانكی كرد درنفقه) نفقه‌ده اعتدال اوزره ایتدی یعنی افراط وتفریط
میانده ایتدی قصد دخی بو معنایه‌در اقتصد فی الامر وقصد فیه دیرلر حدی تجاوز

(ایتیوب)

ایتیوب امر وسط اختیار ایتدی معناسنه زیرا اعتدال اوزره حركت ایدن كمسنه
ده راستی قصد ایتمش اولور (التحد بجسبید)میل اتدی التحد فی دین الله دیرلر حضرت
اللهك وضع ایتدیكی دیندن دین آخره میل وعدول اتسه الحد دخی بو معنایه‌در
والتحد الیه دیرلر اكا التجا ایتدی معناسنه كه بر كمسنه بر كمسنه‌یه التجا ایتمك میلنی
مستلزم‌در (انتقد الدرهم نقد بسته درمهارا) درهملری نقد آلدی كه نسنه مقابلیدر
ودرهملری جیدینی ردیسندن سچدی معناسنه دخی كلور وهو من نقادة قومه ای
من خیارهم * ذ (اتخذه ولیا دوست بكرفت اورا) آنی دوست اتخاذ ایتدی مخفی
اولمیه كه اتخذ اصلنده ائتخذدر كه اخذدن مأخوذدر همزه‌یی تلیین ایدوب تایه
قلب ایدنصكره ادغام ایتدیلر وبو وجه اوزره افتعال بابندن اولدیغی شایع اولمغله تایی اصلی
اولمق اوزره توهم ایدوب تخذ یتخذ دیو فعل بنا اتدیلر وبعضیلر تا اولی‌یی سینه قلب ایدوب
استخذ دیدیلر اتخذ معناسنه (افتلذ من ماله پارهٔ از مال اوبستد)آنك مالندن بر قطعه
آلدی فلذه جكردن ومالدن بر قطعه‌نك اسمیدر (انتبذ من القوم دور بنشت از مردمان)
قومدن آیریلوب اوزاقده اوتوردی نبذه ونبذه ناحیه معناسنه‌در ومنبذه یاصدیق
ومندر معناسنه‌در نبذدن مأخوذدر طرح معناسنه جلوس ایچون طرح اولندیغی
ایچون بو اسم ایله تسمیه اولندی تقول تعمو بالمشاوذ وقعدوا علی المنابذ ودخی انتبذ
لنفسه دیرلر كندی ایچون نبیذ اتخاذ اتدی معناسنه * ر (ائتزر ازار بست) ازار
باغلاندی (ائتمر فرمان بجای آورد) فرمانی یرینه كتوردی یعنی امری قبول اتدی
یقال ائتمرت ما امرتنی به ای امتثلت به وفلان مؤتمر دیرلر تفرد اتدیكه مستبد تعبیر
اولنور ولا یأتمر رشداً دیر كندودن رشد كلمز معناسنه وائتمروا دیرلر تشاوروا
معناسنه‌ومرنی دیرلر بنم ایله مشاوره ایله‌دیسه وهو امیری ای مشاوری (ابتدروه
بشتافتند سوی او) آنك طرفنه سرعت اتدیلر بنفسه والی ایله متعدی اولور
(ابتكر الشیٔ نوباوهٔ چیزی كرفت) بر نسنه‌نك طرفندن آلمدی ودخی ابتكر دیرلر
صباح وقتی بر موضعه كتدی معناسنه وابتكر الجاریة دیرلر بكارتنی ازاله اتسه
(ابتهرها زن بی كناه را بخویشتن آلوده كرد) پاك دامان اولان خاتونی كندو ایله
متهم اتدی یعنی بن آنكله صحبت اتدم دیو افترا اتدی وابتهار ایتمدیكی نسنه‌یی اتدم
دیو ادعا اتمكدن عبارتدر (اتغر الصبی برست دندانهای پیشین كودك) طفلك اوك
دیشلری بتدی اصلنده اثتغردر واثغر دخی جائزدر (اجتهره بزرك داشت درچشم
خود اورا) آنی كندو كوزنده بیوك اتخاذ اتدیكه كوزینه بیوك كوروندی تعبیر
اولنور واجتهر البئر دیرلر قیونك چامورینی چیقاروب پاك ایلسه (احتضروا الشراب

جسبیدن میل اتمك ویاپشمق جسفیدن دخی بو معنایه‌در (منه)

بعض نسخه‌ده سرد كرددرمها عبارتی بو معنایه نظر ایله‌در (منه)

ابتكر الفاكهة دیرلر میوه‌نك باكوره‌سنی یعنی طرفنده‌سنی اكل ایتدی معناسنه (منه)

حاضر آمدند بشراب) شرابه حاضر اولدیلر (احتضر الرجل نزدیك مردن شد مرد) رجل موته قریب اولدی کویا موت یانـنده حاضر اولدی ودخی احتضر الفرس دیرلر آت سـکرتدی معناسـنه ویوکرك آته محضیر دیرلر محضار دیمزلر نوادردندر اللبن محتضر فعط اناءك دیرلر یعنی سود کثیر الآفات در اجنه وهو امدن امین دکلدر پس کاسـه نك اوزرینی سـتر ایله (احتظر حطیرة حطیره ساخت) دوه وقویون مثللو حیوان کیجه یاتمق ایچون آغیل یاپدی (احتفر بئیرا بکند چاه‌را) قویو قازدی وقویو قازه‌جق آلته محفار دیرلر واحتفر الضب دیرلر کلری اخذ واخراج ایچون دلوکنك اطرافنی قازوب توسیع اتسه ابن الانباری ثعلب‌دن: النقد عند الحافرة. مثلنده شووجهله نقل اتدیکه حافره‌دن مراد آت سـکیرتدکده ایاقلریله قازدیغی چقوردر محفوره معناسنه یعنی آت سـائر آتلره سبقت اتدکده وضع اولنان نقـد رهنه مستحق اولور اصمعی حافر عبارتیله روایت ایدوب آتك قیمتی طیرناغی دیبنده حاضر کرك زیرا فرس جوادنسنه ایله بیع اولنمز معناسنه‌در دیدی (احتقره خوار داشت اورا) آنی حقیر طوتدی یعنی تحقیر اتدی یقال فلان موقر غیر محقر وفی المثل : من حقر حرم احسـانه : ترغیب مقـامنده ضرب اولنور اکرچه قلیل اولورسه یعنی اول کمسنه‌که عندنده اولان عطیه‌یی حقیر عداتدکده آنی احسان اتمکه حیا ایدوب خلقك حرمانه سبب اولور (احتکر الطعام غله واداشت بامید تنکی) غله‌یی حبس وحفظ اتدی قحط امیدی ایله تا که زیاده بها ایله فروخت ایلیه وبو صنعته حکره دیرلر وحکر سوء معاشرة معناسـنه‌در (اختبره بیازمود اورا) آنی امتحـان اتدی (اختصر الکلام کوتاه کرد سخن‌را) سـوزی مختصر اتدی ودخی اختصر الرجل دیرلر الینی خاصره‌سنه وضع اتسه واختصر الطریق طریقك قریبنه سلوك اتدی معناسنه واختصر بالعصا دیرلر مشی اتدکده عصایه طایانسه واول عصایه مخصره اطلاق اولنور (اختضر بمرد درجوانی) یکیت ایکن هلاك اولدی بو معنا استعاره طریقیله‌در زیرا اختضر النبات دیرلر اوت یشیل ایکن اکل اولندی واختضرت الفاکهه دیرلر میوه رسیده اولمه‌دن اکل اولندی واختضرت الشجرة دیرلر یشیل ایکن اغاجی قطع اتدم معناسنه (اختمرت باشامه برسر کرد زن) خاتون باشنه خمار وضع اتدی ودخی اختمر العجین دیرلر خمیر یتشسـه (ادخر پنهان کرد اورا) آنی صاقلادی وقت حاجتده اقتضا ایدر دیو اصلی اذتخر درکه ذخیره‌دن مأخوذدر اذخر دخی لغتدر (اذکره بیاد آوردش) آنی خاطرینه کتوردی فراموش اتمش ایکن اصلی اذتکر درکه ذکردن مأخوذدر (ازدجر واداشت اورا) آنی منع وزجر

خطیره عربیدر فارسیده اغیله سبکاه وتحریف ایدوب شبعاه وشوغاه دخی دیرلر فلایغفلنك عبارة البیهقی والزوزنی (منه)

پس صاحب کمال اولان کمسنه عطیه‌یه مستحق اولوردیه‌جك ضرب اولنور (منه)

خاصره فارسیده تهیکاه وترکیده بوکور دیرلر (منه)

(اتدی)

اتدی‌که متعدی‌در (ازدجر بنفسه خود باز ایستاد) کندو منع اولندی آخرك دخلی یوق ایکن‌که لازمدر یقال: المرء عما لا یعنیه مزجور وعلی ما یعنیه مأجور. (استتر درپرده شد) پرده‌یه کیردی (استحر بسحرکاه رفت) سحر وقتنده کتدی واستحر الدیك دیرلر خروس سحر وقتنده صیحه اتدی معناسـنه (اسـتطر نبوشت) یازدی (استعرت النار افروخته شد آتش) آتش علولندی (اشتجروا پیکار کردند) جنك اتدیلر واشتجرت الاشیاء دیرلر بری برینه مختلط اولسه‌لر واشتجر الرجل دیرلر بر آدم زیاده غمندن الینی چکه‌سی آلتنه وضع اتسه (اشتغر علیه حسابه شوریده شد بروی شمار اوحسابی) آکا قاریشق اولمغله کرکی کبی حساب ایده‌مدی (اشتهره الناس مشهور کردند اورا مردمان) خلق آنی مشهور اتدیلرکه متعدی‌در (اشتهر بنفسه خود شهرت یافت) کندو شهرت بولدی که لازمدر (اصطبر شکیبایی کرفت) صبر اتدی اصلنده اصتبر درکه صبردن مأخوذدر (اضطمر کشحه باریك شد تهیکاه او) آنك بوش بوکری اینجه اولدیکه مراد بیلی اینجه اولدی دیمکدر (اعتبر به عبرت کرفت بدو) آنکله عبرت صاحبی اولدیکه عبرت آلدی تعبیر اولنور وهی العبرة معروفدر عبر ج (اعتذر الیه من ذنبه پوزش خواست بوی ازکناه خود) کندو کناهندن آکا اعتذار اتدی وفی المثل: عذرتی کل ذات اب : برخاتونه والدیك سنی وطأ ایتدی دیو تهمت اتدیلر خاتون بومثلی ایراد اتدی یعنی هروالدی اولان خاتون بنی معذور طوتر زیرا بیلورکه بوکذب صریح‌در وبرشیك اصلی فصلی یوقدر وبو ایش غایت مستبعدر دیه‌جك یرده ضرب اولنور (اعتسر غریمه بکرفت غریمش دروقت تنکدستی) غریمك زیاده فقری وقتنده مؤاخذه وتقاضا ایلدی واعتسر الرجل من مال والده دیرلر ولدینك رضاسی یوق ایکن مالندن براز اخذ ایلسـه واعتسره علی کذا دیرلر برکمسنه‌یی جور ایله برایشه قوللانسه اقسره دخی بومعنایه‌در واعتسرت الناقة دیرلر تعلیم اولنمامش ناقه‌یه رکوب اتسه واعتسرت الکلام دیرلر سوزی ملاحظه ایتمه‌دن سویلسـه (اعتصر به پنـاه کرفت بوی) آکا التجـا اتدی وعصره ملجأ معناسنه‌در عصر ومعتصر دخی بومعنایه‌در واعطاه شیئا ثم اعتصره دیرلر آکا برشیء هبه ایدوب ینه رجوع اتسه واعتصرت ماله دیرلر مالنی الندن چکوب آلسه (اعتفر خاك آلود شد) خاکله آلوده اولدی (اعتقرت الدابة ریش شد پشت ستور ازین پالان) دابه‌نك صیرتی ایردن یاسمردن یاره اولدی (اعتمره زیارت کرد اورا) آنی زیارت ایـتدی تعبـیر اولنور وهی العمرة زیارت معروفدر که عمرة الحج دخی بومعنـادن مأخوذدر ودخی اعتمر دیرلر باشنه عمـامه وضع اتدی معنـاسنه ابوعبیده دیدی که

عماره عينك فتحيله باشه وضع اولنان نسنه‌در عمامه وقلنسوه وتاج مثللو (افتخر عليه بنازيد بروى) آنك اوزرينه فخر ايدوب ناز اتدى فخر وفخر تفاخر وماضى‌يى تعداد ايلكدن عبارتدر وفخر اولنان كمسنه‌يه فخير وچوق تفاخر ايدن كمسنه‌يه فخير ديرلر (افتقر درويش شد) فقير اولدى وهوالفقير درويش معروفدر فقراء ج (وهو الفقر درويشى) فقيرلك مفاقر ج اغنى الله مفاقره وسد مفاقره اى وجوه فقره (اقتدر عليه توانا شد بروى) آنك اوزرينه قادر اولدى ودخى اقتدر ديرلر چوملكده برنسنه پشورسه (اقتصر عليه بسنده كرد بروى) آنك اوزرينه قصر اتديكه آنكله قناعت اتدى تعبير اولنور (انتشر المنتظم پراكنده شد كشيده) ايپلكه دوزلمش نسنه طاغلدى (انتشر الخبر پراكنده شد خبر) خبر طاغلدى يعنى شايع اولدى ورأيتهم نشرا ديرلر منشرين معناسنه وانتشروا فى الارض: اى تفرقوا وانتشر الرجل. ديرلر ذكرى حركته كلوب قائم اولسه (انتصر منه داد بستد ازوى) آندن انتقامنى آلدى (انتظره منتظر شد بوى) اكا منتظر اولدى (انتقر به اورا گزيده كرد از مردمان بمانى) قوم ميانده آنى ضيافته تخصيص اتدى وبو دعوته دعوتى نقرى ديرلر نقر طائردن مأخوذدر دانه‌يى گاه بريردن وگاه بريردن دوشرمكدن عبارتدر قومك بعضى ترك وبعضى دعوت بو معنايه تشبيه اولندى (اهتصر العود بشكست چوبرا) آغاجى قيردى ٭ ز (احترز منه خويشتن را نگاه داشت ازوى) كندويى آندن صاقندى كه آندن احتراز ايتدى تعبير اولنوز (اختبز نان پخت) اتمك پيشوردى (ارتجز شعر كوتاه وزن گفت) وزنى قصير شعر سويلدى رجز شعردن برنوعدر كه وزنى هر مصرعده اوچ كره مستفعلن درحروفى آز واجزاسى متقارب اولمغله رجز تسميه اولندى خليل ديدى كه رجز شعر دكلدر بلكه نصف بيت وثلث بيتدر شمس فخرى معيارده ديدى كه رجز قصر القامه اولان كمسنه‌در صاحب قسطاس كوچك گنبد معناسنه‌در ديدى (ارتمز مضطرب شد) مضطرب اولدى ضربه حتى خر يرتمز للموت يعنى آنى شويله ضرب ايتدى كه ارضه ساقط اولوب حركت ضعيفه ايله متحرك وهالا كه مشرف اولدى ودخى نبهته فاارتمز ديرلر آكا تنبيه وآگاه ايتدم لكن اصلا حركت اتمدى معناسنه (اكتنز آكنده شد) طولى وصيقشمش اولدى كنزت الجراب فاكتنز ديرلر طاغارجيغى طولديردم وطاجيق كركى كبى طولدى كه صيم صيقى اولدى تعبير اولنور واتى صيق اولان كمسنه‌يه مكتنز اللحم واتى صيقى اولان ناقه‌يه كناز ديرلر (انتهز الفرصة چشم داشت فرصت را) فرصته منتظر اولدى كه فرصت كوزتدى تعبير اولنور ودخى فرصتى غنيمت بيلوب فوت ايتمدى معناسنه

فقير ومسكين ميانده اولان فرق وارباب لغة ميانده اولان اختلافات محلنده ذكر اولندى (منه)

اخفش ديدى كه دعى فلان فى النقرى لا فى الجفلى ديرلر خواص ايله دعوت ايدلدى عامه دعوتنه ادخال اولنمدى معناسنه (منه)

كلور (وهى النهزة چشم داشتن بفرصت) فرصت كوزتمك وفرصت معناسنه دخى كلور يقال هذه نهزة فاختلسها يعنى برفرصتدر چالوب آلمه‌جه آنى فوت اتمه ٭ س (ابتأس اندوهگين شد) مغموم اولدى اساسده اكتئاب ايله تفسير ايتدى كه كآبة شدت حزندن عبارتدر (احتبس باز داشت) منع ايتدى كه حبس ايتدى تعبير اولنور زيرا منع وحبس ميانده تلازم واردر (احتبس بنفسه خود بازداشته شد) كندو محتبس اولدى كه طوتولدى تعبير اولنور ودخى احتبست الشئ ديرلر فلان شئ كنديمه مخصوص قيلدم معناسنه وحبس تخليه مقابليدر وفى المثل: حبسك الفقر فى دار ضر. خيرى اهلندن طلب ايتميان كمسنه حقنده ضرب اولنور (احترس منه نگاه داشت خويشتن را ازوى) آندن كندويى حفظ ايتدى حراستدن مأخوذدر حفظ معناسنه لهذا پاسبانه حارس ديرلر اساسده ديدى كه فلان حارس ديرلر سارق معناسنه تهكم وتعكيس طريقيله استعمال اولنان الفاظدندر وحرب مقام شتمده يا حارس ديرلر واحترس فلان شاة ديرلر فلان كمسنه گيجه وقتى ياخود مرعيدن قويون سرقت اتسه اول قويونه حريسه تسميه اولنور وفى المثل: محترس من مثله وهو حارس. اول كمسنه حقنده ضرب اولنور كه فاسق اولان كمسنه‌يى تعييب ايده مع هذا كندو آندن اخبثدر (اختلسه بربود اورا) آنى قاپدى (اربس آكنده شد) طولمش وصيقشمش اولدى اكتنز معناسنه وداهية دبساء وربساء اى شديدة ام الربيس داهيه‌نك كنيه‌سى واصلنده افعى معناسنه‌در (ارتجست السماء بانگ كرد ابر) سحاب رعد ايتدى ارتجاس اصلنده برنوع حركتدر كه صوتى استعمال اولنه يقال عفت الديار الغمام الرواجس والرياح الروامش (افترسه الاسد بديدار اوشير) آنى ارسلان ييرتدى فرس اصلنده بويونى قطع ايتمه‌دن قيرمق معناسنه ايدى صكره مطلقا قتلده استعمالى شايع اولدى مصنف ديدى كه آته فرس تسميه اولنديغى طيرناغيله زمينى دق ايدوب شكست اتديكى ايچوندن وارسلانك پاره‌لديغى حيوانه فريسه ديرلر وابو فراس ارسلانك كنيه‌سيدر ابن السكيت ديدى كه فرس الذئب شاة ديرلر قتله معناسنه لكن نضر انكار ايدوب اكل الذئب شاة ديمك كرك ديدى وبر كمسنه ارسلاندن كندو خلاصى ايچون جاريني فدا اتسه افرس الرجل جاره الاسد ديرلر (اقتبس نارا و علما طلبيد آتش پاره يا دانشى) آتش پاره‌سى يا علم طلب اتدى (التبس عليه الامر پوشيده شد بروى كاو) اكا ايش مستور ومشتبة اولدى (التمس منه شيأ بطلبيد ازوى چيزيرا) آندن برنسنه طلب اتدى التماس اقران ميانده اولان طلبدر اعلى ادنى دن برشئ طلب اتمك امر ادنى اعلادن برنسنه طلب اتمك دعادر (انتكس نگونسار شد) باشى آشاغى اولدى منكوش

حفظامن كالنك مثلنه قريبدر يعنى كندوكى سنى حفظ ايدن كمسنه‌دن حفظ ايله (منه)

اول ولددر که اول ایاقلری طشره کله وفرومایه اولان کمسنه‌یه نکس دیرلر (انتهس الخبز بدندان پیش کرفت نان‌را) اکمکی اوك دیشی ایله طوتدی * ش (احترش الضب شکار کرد سوسمار را) کلری صیداتدی حرش اصلنده تحریك معناسنه‌در سوسمار صیدمراد ایدن کمسنه الینی آنك دلو کنك اغزینه وضع ایدوب تحریك ایدر وکلر آنی ییلان ظن ایدوب قویروغیله وورمق ایچون قویروغی دلوکك آغزینه کتوردکده اول کمسنه آنی صید ایدر ودخی احتراش واختراش واحتداش بری برینی قاشمق معناسنه کلور (ارتعش بلرزید) دیتردی وهی الرعشة لرزش دیترمك(افترش ذراعیه دوش دست برزمین نهاد) ایکی بیلکارین ارض اوزرینه وضع اتدی ودخی افترشها دیرلر جامعها معناسنه وافترش لسانه دیرلر هر بولدیغن سویلسه (انتعش دست خاست برزمین افتاده)دوشمش کمسنه‌یه ضرر اصابت ایتمه‌دن ایاق اوزرینه قالقدی ودخی انتعش الرجل حالی ایو اولسه وانتعش الشی دیرلر ارتفع معناسنه(انتفشت الهرة موی برپای کرد کربه) کدی توکونی قاباردی خوفندن یا تخویف ایچون ازبارت دخی بومعنایه‌در وانف منتفش دیرلر بورونی زنکی بورنی کبی منبسط اولسه (انتقش الشوکة من رجله خاربیرون کرد ازپایش) ایاغندن تیکنی چیقاردی (اهتمشوابهم درشدند مردمان) خلق بری برینه قاریشدیلر که کیمی اوته کیدر و کیمی برو کلور * ص (اخترص دروغ کفت)یالان سویلدی والخراص الکذاب(ارتخص السلعة ارزان خرید آخریان‌را) متاعی اوجوز آلدی ودخی ارتخص الشیٔ دیرلر اشترا اولنان شیئی اوجوز عدایلسه (ارتعص سخت شد جنبان شد) زیاده حرکت ایدوب مضطرب اولدی ارتعصت الحیة دیرلر ییلان ضرب اولندقده ملتوی اولسه (افتحص الامر نیك وایژوهید کاررا) ایشی مبالغه ایله تفحص ایتدی که آراشدیردی تعبیر اولنور (اقتنص الصید شکار کرد شکاررا) صیدی شکاراتدی یقال جاء القنیص بالقنیص ای صاید بالصید وتقول توکل الطیرو مالقانصه الافضلات قوانصه (التحصت الابرة بسته شدچشم سوزن) ایکنه‌نك نورطیسی طوتولدی که ایپلك کچورمك ممکن اولمدی (انتقصه کم کردش) آنی ناقص ایتدی که متعدی‌در ودخی انتقصه دیرلر آنی تعییب اتدی معناسنه وانتقص الثمن دیرلر ثمندن تنقیص طلب اتسه استنقض کبی (انتقص بنفسه خود کم‌شد) کندو ناقص اولدی که لازمدر * ض (اختفضت خویشتن‌را ختنه کردزن) خاتون کندوینی ختنه ایتدی والخافضة الخاتنة(ارتکض الولد فی البطن بجنبید بچه درشکم)ولدقارننده حرکت ایتدی(ارتمض سوخته شد ازاندوه) غمدن یاندی وارتمض الکبد دیرلر احترق معناسنه (اعترض

ملتوی قوریلوب مضطرب اولسه (منه)

دونه پیش وی آمد) آنك او کنه کلدی که او کینه کریلدی تعبیر اولنور ودخی اعترض الفرس فی رسنه دیرلر فرس قائدینه رام اولمیوب کاه او طرفه وکاه بو طرفه کتسه‌ور کوبی صعب اولان دوه‌یه رکوب اتسه اعترضت البعیرو بر کمسنه بر کمسنه اوزرینه اوق طوغرلدوب آتسه وقتل اتسه اعترض علیه بسهم دیرلر واعترض علیه دیرلر بر کمسنه‌یه معارضه اتسه وبر کیمسه آیك اولندن ابتدا ایتمیوب غیری یرندن ابتدا اتسه اعترض الشهر دیرلر واعترضت علی الدابة دیرلر پادشاه عرض لشکر اتدکده دابه‌یه رکوب اتدم معناسنه که (عرض الجند)نك مطاوعی اولمق ملاحظه اولنور (اغتمضت عیناه برهم شد دوچشمش) ایکی کوزی یوملدی وبر کلامی استماع ایدوب تغافل اتسه اغتمض عنه دیرلر (افترض الله الصلوة فریضه کرد خدای نمازرا) حضرت الله نمازی فرض اتدی فرض معناسنه (اقترض منه وام ستد ازوی) آندن بورج آلدی که اقرض نك مطاوعی‌در یقال استقرضت منه فاقرضنی فاقرضت منه (انتحض لاغر شد) آریق اولدی ودخی انتحض اللحم دیرلر اتی کوکدن آییرسه نحض اصلنده لحم مکتنز ونحیضه اول اتدن برقطعه معناسنه‌در تقول اطعمهم النحض وسقاهم المحض(انتفض افشانده شد)سیلکندی ودخی انتفض الفصیل دیرلر کوچك ناقه‌نك ممه‌سنده اولان سودی جملةً امسه (انتقض تباه شد) خراب اولدی که بوزولدی تعبیر اولنور وانتقض الفروجة دیرلر پلیج تصوت ایلسه * ط (احتلط درخشم شد) غضبه کلدی یقال اول الحمی الاحتلاط واوسط الرأی الاحتیاط واسوء القول الافراط (احتبط الشجر برك درخت‌را فروکرد) آغاجك یاپراغنی حیوانات اکل اتسون ایچون دوکدی ودخی احتبطته دیرلر اصلا مناسبتم ووسیله‌م یوق ایکن آندن برشیٔ ایسته‌دم معناسنه (اخترط السیف برکشید شمشیر را ازنیام) قیلجی قیننده‌ن چیقاردی(اختلط بیامیخت)قاریشدی واختلط عقله دیرلر عقلی مختل اولسه وفی المثل: اختلط المرعی بالهمل: همل هامل لفظنك جمیدرکه شبانی اولمیان دوه‌لر ومرعی بونك عکسیدر یعنی شوبانسز دوه‌لر شوبانی اولان دوه‌لره قاریشدی اختلافه دوشن قوم حقنده ضرب اولنور (ارتبطه سخت بست اورا) آنی محکم باغلادی وفی المثل : استکرمت فارتبط : یعنی فرس کریمه مالك اولدك همان محکم باغله نفیس اولان نسنه‌یی محافظه ایله امرمقامنده ضرب اولنور (استرطه بیوبار یدش) آنی یوتدی وفی المثل : الاخذ سریطی والقضاء ضریطی : یعنی آلدیغی دینی یوطار صاحبی طلب اتدکده آووردینی اوصوردر (اشترطه کذا شرط کرد باوفلان چیزرا) فلان نسنه‌یی آکا شرط اتدی تقول رب شرط شارط اوجع من شرط

صاحب ایضاح دیدی که احتباط اصلنده اغاجدن یاپراق دوکمك معناسنه‌ایدی صکره طلب وسؤال معناسنده استعمال اولندی ولهذا ورقدن ورق مراد ایدرلر (منه)

او بارید ن یوتمق معناسنه‌در اوباشدن کذلك بلع کبی عربیده (منه)

شارط (اغتبط شاد شد) مسرور اولدی ودخی غبطته فاغتبط دیرلر آنك مالنه غبطه اتدم اولدخی مغبوط اولدی وغبطه حسن حال معناسنه دخی کلور یقال اللهم غبطا لاهبطا یعنی حسن حال نیاز و تنزلدن حفظ استدعا ایدرم وغبط الشاة دیرلر قیون سموزمیدر دکلیدر بیلمك ایچون قاوراسه تقول طلب العرف من الطلاب کغبط اذناب الکلاب (التقطه بچید اورا) آنی دوشردی ونمیمه ایچون خلقك کلامنی جمع ایدن کمسنه‌یه لقیطی واحق اولان رجله ملقطان وخاتونه ملقطانه دیرلر (امتخط بینی پاك کرد) بورتنی پاك اتدی که سومکوردی تعبیر اولنور وامتخط السیف دیرلر سله معناسنه وبرکمسنه برکمسنه‌نك الندن برنسنه‌یی چکوب آلسه امتخط مافی یده دیرلر وبرکمسنه‌یه بن سنی تربیت ایدوب هراموریکه اهتمام اتدم دیه‌جك یرده انا مخطت غرسك دیرلر (امتشط موی‌را شانه کرد) صاچنی طارادی (اهتمطه دشنام داد اورا) آکا شتم وعرضنی تنقیص اتدی * ظ (احتفظ به نکاه داشت اورا) آنی حفظ اتدی حفظ معناسنه‌در لکن احتفاظده اهتمام معناسی ملحوظدر یقال احتفظ بما اعطیتك فان له شانا یعنی سکا ویردیکم شیئی کرکی کبی حفظ ایله زیرا آنده بر حالت وبشقه برکیفیت واردر * ع (ابتدعه نو آورد اورا) آنی یکی پیدا اتدی (ابتلعه بیوبارید اورا) آنی یوتدی (اتبعه از پی او فرارسید) آنك آردندن یتشدی یقال تبعتهم فاتبعتهم یعنی آردلرینه دوشدم ویتشدم (اجتمعوا فراهم آمدند) بربره جمع اولدیلر وحد رجولیته بالغ اولان رجله مجتمع دیرلر نساده استعمال اولنمز (اختلعت من زوجها خویشتن را باز خرید زن از شوهرش) خاتون زوجندن کندوبی صاتون آلدی ودخی اختلع ماله دیرلر اخذه معناسنه لهذا مقامره مخالعه تسمیه اولندی (ارتبع الحجر برداشت سنك‌را) طاشی قالدیروب قوتنی امتحان ایچون واول طاشه ربیعه دیرلر ودخی ارتبع فی الجبل دیرلر ایام بهارده طاغده اقامت اتسه وارتبع البعیر دیرلر دوه بهار وقتی اوت اکل ایلسه (ارتجع الهبة باز ستد بخشیده‌را) هبه اتدیکی نسنه‌یی کیرو آلدی ودخی ارتجع الناقة دیرلر ناقه‌یی فروخت ایدوب آنك قیمتی ایله برغیری ناقه یا بر آخر نسنه آلسه که بایعه عائده فائده اولسه ومنفعت معناسنه کلور ولهذا بایع مذکورك صکره اشترا اتدیکی شیئه راجعه دیرلر تقول ماهو الاسجع لیس تحته رجع ای فائدة (ارتدع باز ایستاد) کیرو طوردی که فراغت اتدی تعبیر اولنور ودخی ارتدع بالطیب دیرلر طیب سورونسه (ارتفع بلند شد) مرتفع اولدی ودخی برکمسنه قبودن ایچرو کیرسه ارتفع دیرلر ایلرو کل معناسنه (ازدرع کشت کرد) اکین اکدی (استمع الیه کوش داشت بوی) آکا

ابو الربیع کنیة الهدهد (منه)

قولاق طوتدی که دیکلدی تعبیر اولنور ابو علی فارسی دیدی که لفظ استمع بنفسه ولام والی ایله متعدی اولور وام السمع دماغك کنیه‌سیدر (اصطنعه نیکویی کرد بوی) آکا ایولك اتدی وصنیعة اکثریا احسانده مستعملدر یقال المنة تهدم الصنیعة ودخی اصطنعت الرجل دیرلر برکمسنه‌یی رجال میاندن کندو ایچون اختیار اتسه (اضطجع برپهلو بخفت) یانی اوزرینه یاتدی ودخی اضطجع فی السجود دیرلر برکمسنه سجده‌ده قولتوقلرین قوغالتمسه (اضطلع به توانست اورا) آکا قادر اولدی ضلاعة دن مأخوذدر قوت یاشدت اضطلاع معناسنه‌در (اطلع علیه دیده‌ور شد بروی) آکا مطلع اولدی وفی المثل : اطلع علیه ذو العینین که مراد انساندر صاحب مجمع مقام تحذیرده ضرب اولنور دیدی (افترعها دوشیزه‌کی ببرد زن‌را) خاتونك بکارتنی ازاله اتدی ومن المجاز فلان یفترع ابکار المعانی (اقترعوا قرعه افکندند) قرعه براقدیلر ودخی اقترعه دیرلر آنی اختیار اتدی معناسنه (اقتطع عنه پارهٔ ازوی واکرد) آندن برپاره آیردی (اقتلعه ازبن برکند اورا) آنی کوکندن قوپاردی (اکتسع الکلب بعیان دوران کرد سك دنبالش‌را) کلب قویروغنی ایکی بوطلرینك میاننه القا اتدی یقال من خلف رأی الالمعی ندم ندامة الکسعی (اکتنعوا کرد آمدند مردمان) قوم جمع اولدیلر ودخی اکتنع دیرلر قرب معناسنه (امتقع ٩ لونه بکشت کونهٔ او) آنك رنکی متغیر اولدی کسائی دیدی که امتقع لونه دیرلر حزندن و خوفدن رنك رویی متغیر اولدی معناسنه ابتقع وانتقع دخی بو معنایه‌در جوهری میم افصحدر دیدی (امتنع باز ایستاد) کیرو طوردی یقال منعته عن الشیء فامتنع انتجع الکلاء بجست کیاه‌را) اوت آرادی یعنی حیواناتی رعی اتمکیچون اوتلو موضع طلب اتدی (وهی النجعة کیاه زار) اوتلو موضع (انتجع الرجل عطا جست از مرد) رجلدن عطا طلب اتدی وفی المثل : من اجدب انتجع ابن صوحان معاویه ایله تغدی ایدر ایکن معاویه‌نك اوکندن برلقمه‌یه دست درازلق اتدی معاویه دیدی که یا ابن صوحان انتجعت من بعد ابن صوحان دیدی که من اجدب جنابه انتجع یعنی اطرافنده اوت وصو اولمیان کمسنه اوت وصو آراشدررو وقت حاجتده طلب لازمدر دیه‌جك یرده ضرب اولنور (انتخع من ارضه دور شد از زمینش) کندو ارضندن بعید اولدی (انتزعه بکشید اورا) آنی چکدی بیهقی لازم ومتعدی استعمال اولنور دیدی (انتشع الصبی دارو بدهن ریخته شد کودك) ولدیك آغزینه دارو دوکولدی یقال انشعه الدواء فانتشع او وجره فاوجر کبی (انتفع به سود یافت بوی) آنکله منتفع اولدی که فائده‌لندی تعبیر اولنور (اهتزع بلرزید) دیتره‌دی یقال هزعت القناة فاهتزع ای حرکتها فتحرك ودخی اهتزع

٩ ان جهم فرادن روایت ایتدی که بونده اون لغت واردر جمله‌سی مجهول صیغه‌سی اوزره‌در امتقع میم ایله انتقع نون ایله ابتقع با ایله اهتقع ها ایله انتسف نون وسین وفا ایله استقع سین وتا ایله التمع میم وتا ایله ابتسر با وتا وسین ورا ایله التمی لام وتا ومیم ویا ایله التهم لام وتا وها ومیم ایله جمله‌سی لونی متغیر اولدی معناسنه ابن الانباری زاهرده بو وجه اوزره تعداد ایدوب مجهول صیغه‌سیله قلم ایله ضبط ایتدی فیروزآبادی هر برینی بابنده ذکر ایدوب مجهول صیغه‌سیله دیو تصریح ایتدی (منه)

دیرلر سرعت ایله یوریدی معناسنه * غ (اصطبغ فی الخل نان ترکرد درسرکه) اکمکی سرکه‌ده ایصلاتدی که سرکه‌یی اکمك قاتوغی اتدی تعبیر اولنور (وهو الصبغ نان خورش) اکمك قاتوغی یقال نعم الصبغ والصباغ الخل کما فی الحدیث : نعم الادام الخل : اکمك خل یاغیری نسنه ایله اکل وقاتوق اولنمق اکمکی بویامغه تشبیه اولنمشدر بلکه اتمك قاتوغیله متلون اولور خاطرفاتره خطور ایدرکه اصطبغ غمس معناسنه اولان صبغدن مأخوذ اوله یقال صبغت الابل مشافرها فی الماء ای غمستها (افترغ الماء آب را برخویشتن ریخت) صوبی کندو اورزینه دوکدی تقول رأیت بین یدیه الماء یغترفه ثم یفترغه یعنی آبك اوکنده صو کوردم که آووج ایله آلوب کندو اوزرینه دوکر * ف (ایتلفوا بایکدیکر خو کرفتند) بربریله الفت اتدیلر (ایتنفه باز ازسراندر کرفت) ینه اولندن باشلادی استأنفه کبی وهر نسنه‌نك اولنه انف دیرلر (احترف پیشه ورشد) صنعت صاحبی اولدی وهی الحرفة پیشه صنعت (احترف الثمار برچید میوه‌ها را) میوه‌لری دوشردی (احتطفه بربود اورا) آنی قاپدی (اختلفوا فیه بایکدیکر خلاف کردند دروی) آنده بری برینه خلاف اتدیلر (وهو یختلف الی فلان اوآمد وشد میکند بفلان) اوفلان کمسنه‌یه وارور کلور که اکا تردد ایدر تعبیر اولنور وفی المثل : اختلفت رؤسها فرتعت : یعنی دوه‌لرك باشی مرعی‌ده مختلف اولوب یعنی هر بری برطرفه توجه ایدوب اوت اوتلامغه شروع اتدیلر قوم برخصوصده اختلاف اتدیلر دیه‌جك یرده ضرب اولنرر (ارتشفه بمزید اورا) آنی امدی که صوردی تعبیر اولنور (ازدلفوا بایکدیکر نزدیك شدند) بری برینه قریب اولدیلر اصلنده ازتلفوا درکه زلفه‌دن مأخوذدر قرب معناسنه ودخی ازدلف دیرلر تقدم معناسنه که زلفدن مأخوذدر که تقدم دن عبارتدر فیروزآبادی دیدی که عرفات ومنا میانده واقع موضع معروفه مزدلفه تسمیه اولندیغی حجاج آنده حضرت الله‌ه تقرب اتدکلری یاخود عرفاتدن افاضه‌دن صکره خلق منایه قریب اولدقلری یاخود خلق اول موضعه کیجه وکوندوز ساعتلرندن بر ساعتده کلدکلری ایچون یاخود ارض مذکوره بغایت هموار وپاك سوپوریلمش اولدیغی ایچوندرکه بووجه اقربدر (ازدهفه سبك داشت اورا) آنی خفیف عد اتدی که زهفدن مأخوذدر خفت معناسنه ودخی ازدهفه دیرلر بر کیمسه‌یی کتوروب کیدوب هلاك اتسه (اصطرف حیله کرد) حیله اتدی که صرفدن مأخوذدر حیله معناسنه قال الله تعالی : فما یستطیعون صرفا ولا نصرا : واموروده حیله وتدبیره قادر اولان کیمسنه‌یه صیرف دیرلر ویصطرف لعیاله دیرلر یکتسب

معناسنه (اعترف بالذنب اقرار آورد بکناه) کناهه اقرار اتدی که انکار مقابلیدر ودخی اعترف علی الشدة دیرلر مشقته صبروتحمل اتسه واعترف القوم دیرلر قومدن برخبر طلب اتدی معناسنه یقال اذهب الی هؤلاء فاعترفهم ای استخبرهم بیهقی دیدی که عرف واعترف بری برینك موضعنده استعمال اولنور (اعتسف ستم کرد) ظلم اتدی وطالمه عسوف وعساف دیرلر (اعتسف الفلاة بی راه رفت بیابان را) بیابانی یولسز وهدایتسز قطع ایتدی (اعتکف فی المسجد پیوسته بنشست درمسجد) مسجدده همیشه اوطوروب طشره چیقمدی عکف اصلنده حبس واعتکاف احتباس معناسنه‌در (اعتلفت الماشیة علف خوردند ستوران) مواشی علف اکل اتدیلر وزیاده اکول اولان کمسنه‌یه معتلف دیرلر (اغترف من الماء بکف دست کرفت از آب) صودن آووج ایله آلدی ودخی اغترف الطعام دیرلر طعامی قاشیق ایله اخذ ایلسه (اقتحف الماء نیك آشامید آب را) صویی زیاده شدت ایله ایچدی ویقال الیوم قحاف وغدا نقاف ای شرب وحرب وماله قد ولا قحف دیرلر برنسنه‌یه مالك دکلدر دیه‌جك یرده قد اوغلاق دریسندن اولان قدح وقحف اغاجدن اولان قیرلمش قدح معناسنه‌در وقحف دماغك اوزرنده اولان کموکدر وفی المثل : رماه باقحاف رأسه : اقحاف قحفك جمعیدر جمع صیغه‌سیله ایراد اولندیغی مرة بعد اخری رمی اتدیکنه اشارتدر وعبارة مذکوره قتلندن کنایه‌در زیرا اعظم مذکور ایله رمی اتمك آنی موضعندن ازاله‌دن صکره اولور داهیهٔ عظیمه ایصال اتمکله اسکات اولنان کمسنه حقنده ضرب اولنور یعنی آنی داهیهٔ عظیمه ایله اول رتبه‌ده اسکات اتدی که آنك وراسنده اسکات متصور دکلدر حاصلی قتل اتدی معناسنه راجع اولور زیرا مراتب اسکاتك غایتی قتل اتمکله اسکات‌در مستقصی‌ده رماه الله عبارتیله ایراد اولندی که مراد اهلاك ایله بددعادر ورماه علی اقحاف رأسه یعنی آنی زمین اوزرینه تپه‌سی اوزرینه رمی والقا اتدی معناسنه حمل اولنسه ایکی روایته نظر ایله دخی مقصود بغایت بین وقتل معناسنه ظاهر ومتبین اولور ملاحظه اولنور (اقترف السیئة کسب کرد کناه را) کناه کسب اتدی که قازاندی تعبیر اولنور (اکتنفوه کرداو درآمدند ازهرسو) هرجانبدن آنك اطرافنی احاطه اتدیلر کنفدن مأخوذدر جانب معناسنه ودخی اکتنف دیرلر دوه‌لری ایچون کیجه یاته‌جق آغیل یاپسه واول آغیله کنیف دیرلرکه اصلنده ساتر معناسنه‌در لهذا مذهبه کنیف اطلاق اولندی (التحف به پیچید بوی) آکا بوروندی صارندی ثوب وچادر مثللوکه اکا لحاف دیرلر (التقفه بزودی یادکرفت اورا) آنی فی الحال ازبر اتدی (انتشفه برکند اورا) آنی قوپاردی اقتلعه کبی (انتصف النهار بنیمه رسید روز)

هذا ما سنح لخاطری پس روایت اولی‌یه نظر ایله مجرد اهلاکدن اخباردر وروایت ثانیه‌یه نظر ایله اهلاك ایله بددعا مراد اولور (منه)

كوندوز يارويه يتشدى يعنى نصف النهار اولدى (انتصف الشهر بنيمه رسيد ماه)
آى يارى يه يتشدى يعنى آى اورته سى اولدى (وهو منتصف الشهر نيمهٔ ماه) آى اورتاسى
(وانتصف منه داد بستد ازوى) اندن دادينى آلدى نصف و نصفدن مأخوذدر داد
معناسنه كه انصاف دخى بو معنايه مبنى در عدل معناسنه وانتصفت الجارية ديرلر باشنه
نصيف اورتونسه كه نصيف خماردن كوچك دركه فارسيده سراغوش وسرپوش
ديرلر كه تركيده نزكب تعبير اولنور ﻫ ق (ايتلق بدرخشيد) لمعان اتدى اصلنده
اءتلق در يقال ايتلق البرق اى التمع (احترق سوخته شد) محترق اولدى كه ياندى
تعبير اولنور (وهى الحرقة سوزش دل) قلب حرارتى (اخترقت الريح بزودى وزيد
باد) ييل سرعت ايله اسوب كچدى واخترقت القوم ديرلر قومك اورتاسنه اوغرادم
معناسنه واخترق الكذب ديرلر يالان پيدا اتسه واخترقت الارض ديرلر يولى يوق
ايكن ارضك اورتاسنه اوغرايوب كچسه (اختلق الحديث از نويافت سخن را)
سوزى يكيدن پيدا اتدى يعنى اصلى اولميان سوزى ياپدى (اختنق خوه كرد
خويشتن را) كندوبى بوغدى (ارتتق الشئ فراهم آمد چيز) بريره كلدى نسنه كه
رتق فتق مقابلى در رتق الفتق ديرلر ايكى آيرى نسنه يى بريره كتورسه ويرتيغى
ديكسه ورتقاء اول خاتوندركه موضع معهودى مسدود اولمغله جماع ممكن اولميه
(ارتزق روزى بستد) رزق آلدى ارتزق الجند ديرلر هركس تعيين اولنان
رزقلرينى اخذ اتسه لر وفى المثل : رزق الله لا كدك : يعنى اكر سنك ايچون رزق
مقدر اولمامش ايسه تحصيلى ايچون چكديكك زحمت عبث اولور (ارتفق منه مرفقا
سود خواست ازوى) اندن منفعت طلب اتدى مرفق انتفاع اولنان نسنه دن عبارت
اولمغله خانه ده واقع اولان مطبخ وكنيف مثللو نسنه يه مرافق الدار ديرلر ودخى
ارتفق ديرلر النيك درسكى اوزرينه طايانسه يقال بت مرتفقا اى متوكلا على مرفقى
وتقول بكرمك اتق وعلى سوددك ارتفق اى اتوكاء وارتفقنا فى السفر ديرلر سفرده
برى بريمزه رفيق اولدق معناسنه وفى المثل: الرفيق جمال وليس بمال : اشتر الموتان
ولا تشتر الحيوان مثلنه قريب در (استبقا بايكديكر پيش باختند) برى برينه تقدم
ايچون اويناديلر سكيردشمه واوق آتشمه كبى وخرجوا يستبقون اى ينتضلون وتقول
من رزقه السبقة اخذ السبقة كه مراد ميانده اولان اوكدل در (استرقه السمع
دزديده كوش داشت) اوغرلاين قولاق طوتدى يعنى كسنه لر آكاه دكل ايكن
سوز ديكله دى (اعتنقه بكنار كرفت اورا) آنى قوجاقليوب صارلدى يعنى اللرى آنك
بوغازينه طولاشديردى ابن فارس ديدى كه ايكى كسنه برى برينك بوغازينه اللرينى

وفى المثل لا ينتصف حليم عن جهول
جاهل هميشه عاقله غالب اولور ديه جك يرده ضرب اولنور (منه)

سرش سينك كمرى ورانك فتحيله اول مقنعه دركه اوج اندازه اوله زيراسه ايله رش دن مركبدر رش ذراع معناسنه در كذا قاله الكاشانى (منه)

وفى المثل كالمختنقة على آخر طحنها بر خاتون هر كره حنطه بى ال دكرمننده چكر ايكن بر مقدارى قالدقده دكرمنك قطبى قيرلدى خاتون غضبه كلوب كندو كندوبى بوغدى ايشنك اولنه صبر اتمش ايكن آخر آز قالدقده متضجر اولان كسنه حقنده ضرب اولنور (منه)

(طولاشدرمق)

طولاشدرمق دوكوشمك ايچون اولورسه اعتناقا ومحبت ايچون اولورسه تعانقا ديمك
كرك ومصنف اساسده اعتنقوا فى الحرب وتعانقوا عند الوداع ديديكى بو معنايه
اشارتدر ودخى اعتنق الامر ديرلر لازمه معناسنه وفى المثل جاء بالعناق وباذنى
العناق عبارتيله دخى روايت اولندى كه مراد شر وشدتدر زيرا عناق الارض
كه سيه كوش ديدكلرى جانوردر شدت وصلابت ايله معروفدر (اغتبق شراب
شبانكاهى خورد) كيجه وقتى ايچله جك شرابى ايچدى كه غبقه الغبوق نك مطاوعيدر
وغبوق صبوح مقابلى در زرقاء يمامه ديدى كه كنت احلبهما بصبوح من صبر
وغبوق من اثمد اندن سؤال اتديلر كه بو مرتبه حدة بصره نه جهتدن مالك اولدوك
ديو زرقاء كلام مذكور ايله جواب ويردى يعنى بن كوزلريمه صباح وقتنده صبر
سقوترى ايله واخشام وقتى اثمد ايله اكتحال ايدر ايدم (اعترق الفرس اسب
ديكر اسبان را پيش كرفت) ات سائر اتلرك ميانده ايكن جمله سنه سبقت اتدى
ودخى فلانة تفترق العين يعنى فلان غايت حسنندن كوزى مشغول اتمكله كوز غيرى
حسنلره نظر اتمز (افترقوا ازيكديكر جدا شدند) برى برندن آيرلديلر (التثق
الثوب ترشد جامه) جامه نمناك اولدى (التزق به والتصق والتسق بدوسيد باو) آكا
ياپشدى (امتحق الشئ نيست شد چيز) نسنه يوق اولدى ودخى امتحق من الحر
ديرلر ايسيدن ياندى معناسنه (انتطق بالنطاق نطاق بست بميان) بيلنه نطاق باغلادى
نطاق اول بز پاره سيدر كه خاتونلر بللرينه باغلارلر ومنطق مطلقا بيله باغلادقلرى
نسنه در ومنطقه عادتا بيله قوشاندقلرى قوشاقدركه فارسيده كمربند ديرلر وفى المثل
:من يطل ايرابيه ينتطق به: اول كسنه كه قرنداشلرى چوق اوله انلر ايله قوت بولور
ومثل آخرده واقع اولدى كه :من يطل ذيله ينتطق به: اول كسنه كه وسعت مال
صاحبى اوله مالنى موضعنه صرف اتمز ديه جك يرده ضرب اولنور :من يطل ذيله
يطأ فيه: عبارتيله دخى روايت اولوندى غنى مسرف حقنده ضرب اولنور ﻫ ك (ايتفك
كرديده شد) ترس دوندى ايتكفت الارض ديرلر يرك اوستى التنه دوندى معناسنه
وايتفكت البلدة باهلها ديرلر انقلبت معناسنه افكدن مأخوذدر صرف وقلب معناسنه كه
افك عن الخير ديرلر صرف عنه معناسنه (وهى المؤتفكات ديهاى قوم لوط) قوم
لوطك قريه لرى كه اهلى ايله نكونسار اولديغى مشهوردر (ابترك الفرس تيك دويد
اسب) آت مبالغه ايله سكرتدى (ابتشك دروغ كفت) يالان سويلدى وبشك كذب
وبشاك كذاب معناسنه در (احتنك الطعام بخورد خوردنى را) طعامى اكل اتدى
ودخى احتنك الجراد ديرلر چكركه نباتاتى اكل اتسه واحتنكه الامور ديرلر تجربه

رجل منطق ديرلر عزيز معناسنه مثل مذكور بوندن مأخوذدر وباباسنك ذكرى اوزون اولمق باباسنك اوغللرى چوق اولمقدن كنايه در (منه)

مصنف مثل مذكورى حضرت على يه نسبت ايتدى (منه)

يعنى اتكى اوزون اولان كسنه البته اتكنى بصار (منه)

صاحبی اولدی معناسنه که حنك الدابه‌دن مستعاردر دابه رام ومنقاد اولسون ایچون آغزینه ایپ وضع اتدی معناسنه کویا تعاقب امور انی ذلیل ورام اتمکله مجرب واول کمسنه‌یه محتنك دیرلر ودخی احتنك مالی دیرلر جمله‌مالنی اخذ اتدی معناسنه (ارتبك فی الامر کرفتارشد درکار) برمشکل ایشده کرفتار اولدی ارتبك فی الوحل دیرلر چاموره باتدی وارتبك الصید فی الحبالة دیرلر صید طوزاغه طوتلدی معناسنه ودخی ارتبك الثرید دیرلر ثرید قاریشدی معناسنه ربكت الثریدنك مطاوعیدر یعنی بن ثریدی اصلاح ایچون قاریشدردم لهذا خرما وقوروت ویاغ مجموعنی قاریشدروب اتخاذ اتدکلری طعامه ربیکه دیرلر (رحم مشتبكة خویشاوندی بایکدیکر بیوسته) بری برینه اولاشمش قرابت وخصملق (اشترکا بایکدیکر انبازی کردند) بری بریله اورتاقلق ایلدیلر که اورتاق اولدیلر تعبیر اولنور اصمعی دیدی که رأیت فلانا مشترکا دیرلر فلان کمسنه‌یی مهموم وموسوس کمسنه‌لر کبی کندو کندو ایله سویلشور کوردم معناسنه التبك ارتبك معناسنه‌درکه قاریشدی دیمکدر (امتسك چنك زدباو) اکا پنچه وورروب طوتدی (انتهك حرمته بشکست حرمتش را) آنك حرمتنی قیردی وضایع اتدی که نهك شرعا حلال اولمیان وجه اوزره برکمسنه‌نك حرمتنه تعرض ایتمکدن عبارتدر ونهك ماده‌سنده مبالغه معناسی ملحوظ اولمغله انهك عرضه دیرلر مبالغه ایله شتم اتدی ونهکه الامیر دیرلر عقوبتنده مبالغه اتدی معناسنه وشجیع اولان کمسنه دشمنك دفعنده مبالغه اتمکله اکا نهیك اطلاق اتدیلر * ل (ابتذله هرروز بکار داشت اورا) هرکون آنی ایشه قوللاندی یعنی استعمال اتدی (وهی ثیاب البذلة جامهای هرروزی) هرکون استعمال اولنان جامه‌لر بذله ومبذله تحقیر اولنان نسنه‌در جمعی مباذل کلور تقول فلان ماله مصون وعرضه مبتذل وابتذل نفسه فی کذا کندویی برنسنه ایچون محقر اتدی معناسنه‌در قال ❋ ومن یبتذل عینیه فی الناس لایزل ❋ یری حاجة محجوبة لاینالها ❋ وچوق استعمال اولنان کلامه مبتذل دیرلر ویقال: صونه خیر من بذله: ای باطنه خیر من ظاهره (ابتهل الی الله تعالی زاری کرد بخدا) حضرت اللهه تضرع اتدی (ابتهلا لقوم بریك دیکر لعنت کردند) مردمان قوم بری برینه لعنت اتدیلر التعنوا معناسنه قال الله تعالی (ثم نبتهل فنجعل لعنة الله علی الکاذبین) وبهله ای لعنه وهی البهلة بانك فتحی وضمی لغتدر لعنت معروفدر وضلال ابن بهلل باطلدن کنایه‌در وبهلول چوق خنده ایدن وهرخیری جامع اولان سید معناسنه‌در (اجتذل به شادشدبدو) آنکله مسرور اولدی (احتفلوا کرد آمدند) جمع اولدیلر محفل ومحتفل جمعیتکاه معناسنه‌در ودخی احتفل فی الامر دیرلر بر ایشه زیاده سعی ایلسه وحریف محتفل ای عظیم مستبین (احتملوا کوچ کردند)

جوهری ابهل لفظنی عرعر ایله تفسیر ایدوب فیروزابادی وهمدر بلکه اردیج اغاجنك میوه‌سیدر دیدی ودیدی که اول میوه‌یی اسقاط جنین ایچون تبخیر ایتسه‌لر فی الحال اسقاط ایدر وسرکه ایله قاریشدروب داء الثعلبه‌یه سورسه‌لر ازاله ایدر وعسل ایله یره من جیبا نلره مرهم ایتسه‌لر پاك ایدر والله اعلم (منه)

برمنزلدن برمنزله یوکلرینی یوکلدوب کوچدیلر (احتمل جریمته برداشت کناهش را) آنك کناهنی کوتوردی که اوزرینه آلدی تعبیر اولنور (احتبله تباه کرد اورا) آنی خراب اتدی افسده معناسنه واحتبله الحب دیرلر عشق آنك عقلنه وبدننه ضعف ایراث اتدی معناسنه (اختتله بفریفت اورا) آنی آلدادی که ختل خدعه معناسنه‌در یقال الدنیا غرارة غدارة ختالة ختارة (اختزله ببریدش ازبرای خویشتن) آنی کندو ایچون کسوب آیردی ودخی اختزل عن القوم دیرلر قومدن آیریلوب منفرد اولسه اخترع دخی بومعنایه‌در انفرد کبی (ادخله درآمد بدو) آکا داخل اولدی دخل کبی (ارتجل الخطبة بی اندیشه خطبه کرد) اولا فکر اتمه‌دن خطبه اوقیدی ودخی ارتجل فلانا دیرلر برکمسنه‌نك ایاغندن یاپشسه وارتجل فلان دیرلر بریان اتمکیچون چکرکه جمع ایلسه (ارتحل کوچ کرد) برمنزلدن برمنزله کوچدی ودخی ارتحله دیرلر رکوب اتدی معناسنه حضرت حسین رضی الله عنه رسول اکرم حضرتلری سجده‌ده ایکن اوزرینه رکوب اتمکله سجده‌دن کیج قالقدیغنك سببنی بیان ایچون ان ابنی ارتحلنی دیو بیوردیلر (ارتمل بالدم آلوده شد بخون) قان ایله آلوده اولدی (اشتعلت النار افروخته شد آتش) آتش علولندی که اشتعلت النار ه‌نك مطاوعیدر (اشتغل به مشغول شد بوی) آکا مشغول اولدی وفی المثل: شغلت شغابی جدوای: یعنی عیالمه انفاق اتمك بنم عطیه ویرمه مانع اولدی عدم احساندن اعتذار مقامنده ضرب اولنور (اشتمل ثوبه بپچیده شد بجامهٔ خود) کندو ثوبنه صارلدی که جامه‌سنی بوروندی تعبیر اولنور واول ثوبه شمله دیرلر (اشتمل علیه نکاهبانی کرد بروی) آنی محافظه اتدی که اکا همیارلق ایدوب اغیارك تعرضندن آنی حفظ اتدی تعبیر اولنور ودخی: الرحم مشتملة بالولد: دیرلر احاطه اتدی معناسنه وتقول عجبت من حاله واشتماله علی اخلاق جمیلة وسیرة مرضیة ومشمل اول کوچك قلیج درکه آنی اتکی ایله ستر ایدرلر ام شمله آفتابك ودنیانك دخی کنه‌سیدر (اعتدل راست شد) طوغری اولدی عدلته‌نك مطاوعیدر یقال عدلته فاعتدل ای قومته فاستقام (اعتدل الحر سخت شد کرما) اسی شدید اولدی وزیاده اسی اولان کونه یوم معتدل دیرلر ودخی اعتذل دیرلر کندو نفسنی لوم اتدی معناسنه که عذلدن مأخوذدر لوم معناسنه (اعتزله جدا شد ازوی) اندن آیرلدی (وهی العزلة جدایی) آیرلمق اعتزلت الباطل دیرلر باطلی ترك اتدم معناسنه وتقول العرب: اعوذ بالله من الاعزل علی الاعزل: یعنی قویروغی برطرفه اکری طوتان آت اوزرینه رکوب ایدن سلاحسز کمسنه‌دن حضرت اللهه تعوذ ایدرم وعرب قویروغنی اکری طوتان آت ایله تشئم ایدرلر خصوصا که صاغ طرفنه اکری طوته (اعتقل الرمح نیزه را درمیان ساق ورکاب کرفت) نیزه‌سنی آت

اوزرنده ساق ایله رکابی مابیننده طوتدی ودخی اعتقلت الشاة دیرلر صاغمق ایچون قویونك ایکی آیاقلرینی حالب اولان کمسنه ایکی باجاغنك میانه آلسه (اعتقل لسانه بستد شد زبان او) آنك دیلی باغلاندی وتکلمه قادر اولمدی واعتقل الرجل دیرلر محبوس اولسه واعتقل من دمه دیرلر مقتول ایچون دیت اخذ ایلسه (اغتسل همه تن بشست) بوتون بدنی یودی که غسل اتدی تعبیر اولنور (افتعل کذبا دروغ یافت) یالان پیدا اتدی (هو مقتبل الشباب او دراول جوانیست) فلان کمسنه یکیتلکك اولنده در یعنی آنده پیرلك آثاری ظاهر دکلدر کویا شبابی ساعت بساعت استیناف ایدر زیرا اقتبال برشیئی یکیدن احداثدن عبارتدر ودخی اقتبل الخطبة دیرلر ارتجالا خطبه قرائت اتسه (اقتتلوا بایکدیکر کارزار کردند) بری بریله جنك اتدیلر مخفی اولمیه که لفظ مذکورده افصح اولان عدم ادغامدر زیرا ایکی تانك بری کلمه یه لازم دکلدر وبعضیلر تاء اولی نك حرکه سنی قافه نقل وتایی تایه ادغام وهمزه یی حذف ایدوب قتلوا دیرلر ودخی اقتتلت النساء دیرلر نسایه عاشق اولمغله نساء آنی هلاك اتدیلر معناسنه وقلب مقتل ای اهلکه العشق ودخی اقتتل فلان دیرلر مجنون اولدی واقتتله الجن دیرلر جن آنك عقلنی مغشوش ایدوب مخدوع اتدی معناسنه وفی المثل: اقتلونی ومالکا: عبدالله بن زبیر اشتر نخعی ایله که اسمی مالك در محاربه ایدوب آت اوزرنده بری برینك بوغازینه صاریلوب معا زمین اوزرینه ساقط اولدقلرنده عبدالله مذکور بو کلامی سویلدی یعنی قومندن استغاثه ایدوب یاقوم بنی ومالکی معا قتل ایلك اول کمسنه حقنده ضرب اولنور که دشمننه ضرر اصابت اتدرمك ایچون کندو ضررینه طالب اوله (اکتحل بچشم خویش سرمه کشید) کندو کوزینه سرمه چکدی وسرمه چکه جك میله مکحل ومکحال دیرلر ودخی اکتحلت الارض بالخضرة دیرلر یر یوزنده خضرت ظهور اتسه وما اکتحلت عینی بك دیرلر سنی کوره مدم دیه جك یرده واکتحل فلان بسوء حال دیرلر آنده سوء حال علاماتی ظهور اتسه (اکتهل دوموی شد) صاچی بیاض وسیاه ایله مختلط اولدی که قیرغیل تعبیر اولنور که اواسط عمره بالغ اولمقدن کنایه در ودخی اکتهل الرجل دیرلر عقلی کامل اولدی معناسنه واواسط عمره بالغ اولان کمسنه شباب ومشیب میانده اولمغله کامل العقل وقوی الادراك اولور لهذا اکتهل النبات دیرلر اوت اوزانوب کمالی بولدی معناسنه (امتثل امره بجای آورد فرمانش را) آنك امرینی یرینه کتوردی که امرینه امتثال اتدی تعبیر اولنور (انتبل له آماده شد برای او) آنك ایچون حاضر ومهیا اولدی یقال: ماانتبل نبله الا بآخرة: یعنی ابتداء امردن آکاه اولوب تدارکنی کورمدی

غمله بالسوط ضربه به ورجل غـول ضروب لامرأته (منه)

پس عبارت مذکوره هو مستأنف الشباب معناسنه اولور (منه)

واکتحال ترك اولنوب باطن اجفان آغارمغه مره دیرلر جوهری دیدی که مرهت العینی دیرلرا کتحال اولنمامغله کوز فاسد اولسه یقال رجل امره وامرأة مرهاء ابو عبید دیدی که المرهة اول بیاضدر کما کاغیری لون قارشمیه وسرمه سی اولمیان کوزه مرهاء دیدکلری بو معنایه مبنی در دیدی (منه)

الا فرصت فوت اولدقدنصکره حاضرلندی (انتثل البئر خاك چاه را بیرون کرد) قویونك طوپراغنی طشره چیقاردی واول طوپراغه نثیله ونبیثه دخی دیرلر (انتحل شعر غیره بخود بست شعر دیکرش را) غیری کمسنه نك نظم اتدیکی شعری کندویه نسبت اتدی که بو شعری بن نظم اتدم دیو ادعا اتدی نحله دن مأخوذدر دعوی معناسنه (انتخله برکزیدش) آنی انتخاب اتدی وهو نخیلی من اخوانی یعنی بو بنم اخوان میاندن منتخب ومختارمدر (انتشل اللحم من القدر برکشید کشت را ازدیك) چوملکدن اتی چنكال ایله چکوب چیقاردی واول چنکله منشل ومنشال دیرلرکه اوجی اکری دمور در ونشیل اول اتدرکه تو ابلسز طبخ اولنه یقال فلان الف النشیل وماعرف الطفیشل (انتضله برکزیدش) آنی انتخاب واختیار اتدی ودخی انتضلوا دیرلر بری برینه اوق آتدیلر معناسنه ودخی انتضلوا دیرلر تفاخروا معناسنه (انتعل نعلین درپای کرد) آیاغنه نعلین کیدی وفی المثل : نعلك شرمنی حفاك فاترك : یعنی سنك نعلین کیمك یالین ایاق مشی اتمکدن فنادر پس اول نعلینی ترك ایله اول کمسنه حقنده ضرب اولنور که معاونت وشانه اهتمام اتمیه جك کمسنه دن استعانه ایلیه (انتقل ازجای بجایی کوچ کرد) بر منزلدن بر منزله کوچدی (وهی النقلة کوچ کردن) کوچك ومنقله مرحله در ودخی انتقل الفرس دیرلر آت یوریدکده ایاقلرینی اللریله باصدیغی موضعه وضع ایلسه و نقیل غریب ونقیله غریبه معناسنه در * م (ایتدم بالخل نان خورش کرد سرکه را) سرکه یی اتمك قاتوغی اتدی اصلی اءتدم درکه ادامدن مأخوذدر وفلان ادام قومه دیرلر امرلرینی اصلاح ایدن کمسنه یه (ابتسم بکمارید) صیرتدی که تبسم اتدی تعبیر اولنور اساسده دیدی که تبسم مراتب ضحکك اولیدر (احتجم حجامت کرد) حجامت اتدی (احتدم الحر سخت شد کرما) اسی شدید اولدی واسی اولان کونه یوم محتدم دیرلر واحتدمت النار دیرلر آتش علولنسه وآتش علولندکده استماع اولنان صدایه حدمه دیرلر وقدر حدمة دیرلر سریع الغلیان اولسه که صلود مقابلیدر واحتدم غضبا دیرلر زیاده غضبه کلسه ودم محتدم ای شدید الحمرة (احترمه حرمت داشت اورا) آنك حرمتنی حفظ اتدی وهی الحرمة معروفدرکه محافظه ایدوب آنی ضایع اتمك معقول اولمیان معنادن عبارتدر (احتزم بپوشید جامه یا سلاح) جامه کیدی یاسلاحلندی ودخی احتزم دیرلر بیلنه ایپ باغلاسه (احتشمه واحتشم منه شرم داشت از وی) آندن حیا اتدی حشمه دن مأخوذدر حیا معناسنه تقول مامنعنی الا الحشمة ای الحیاء وحشمت غضب معناسنه دخی کلور (وهم الحشم خدمتکاران) خدمتکارلر خدم معناسنه وخدمتکارلر

یعنی فلان کمسنه نخودسز بوروسز اته مألوف اولوب قلیه یی یا بقلاوایی بیلمز (منه)

لم ینتعل بقبال حزم قبال اول قایشدر که ایکی پارمغك میاننه واقع اولور که قیرلدقده صاحبی نعلینسز قالور ودوحزم سریع الانقطاع اولان قایشدر فلان کمسنه ضعیف دکلدر دیه جك یرده ضرب اولنور (منه)

و کدینك بوغازی خیر یلدیسنه دخی دیرلر (منه)

مخدوملرندن حیا اتدکلری یاخود مخدوملرینك غیرتنی چكلدكلرندن ناشی اعداسنه عضب اتدكلری ایچون بو اسم ایله تسمیه اولندیلر (احتطمه بشكست اورا) آنی قیردی (احتكم علیه فی ماله حكومت كرد بروی درخواسته اش) آكا مالنده حكومت اتدی یقال حكم فی ماله فاحتكم فیه یعنی مالنه آنی حاكم نصب اتدی اودخی آنك مالنده حاكم اولوب تصرف اتدی ودخی احتكما دیرلر بری بریله حاكمه كیتسه‌لر وفی المثل : حكمك مسمط : یعنی سنك حكمك نافذدر رد اولنمز مسمط مرسل معناسنه‌در كه كمسه آنك ردینه قادر اولمیه خذ حكمك مسمطا عبارتیله‌دخی روایت اولندی ای مجوزا نافذا صاحب عباب دیدی كه اصلنده لك حكمك مسمطا ایدی لفظ لك حذف اولندی و مسمطا عبارتنی متمما ایله تفسیر اتدی (احتلم خواب دید) دوش كوردی وغلامك مرتبهٔ رجاله بلوغی دوش كورمكله اولدغندن احتلم الغلام دیوب بالغ اولدی معناسنی اراده ایدرلر وفی المثل : الحلم والمنی اخوان : یعنی دوش وطول امل بری برینه متقارب‌در كه بركمسنه واقعه‌سنده دولته نائل اولور ودولته نائل اولمغی دور ودراز مالخولیا ایدر و بومعنایی كندویه مایهٔ سرور ایدوب آنكله متسلی اولور ویقال : ان المنی رأس مال المفالیس (اختتم القرأن ختم كرد بنی‌را) قرأنی ختم ایدوب آخرینه بالغ اولدی وقد افتتح عمل كذا واختتمه دیرلر شویله برایشه باشلادی واتمام اتدی معناسنه وختم علیك بابه دیرلر سندن اعراض اتدی وختملك بابه دیرلرسنی غیریلر اوزرینه ترجیح واختیار اتدی معناسنه (اختصموا بایكدیكر خصومت كردند) بری بریله خصومت اتدیلر واختصم السیف جفنه دیرلر قلیج زیاده حدتندن قیننی قطع ایتسه (ارتسم الرسم فرمان برداری كرد نوشته‌را) یازیلان نسنه‌یه اطاعت وقبول اتدی رسمت له نك مطاوعیدر یقال رسمت له ان یفعل فارتسمه یعنی آكا فلان ایشی ایشله دیو نامه یازدم اودخی امتثال ایدوب تجاوز اتمدی كذلك شویله برقانون اتدم اودخی قانونه مخالفت اتمدی دیه‌جك یرده استعمال اولنور ودخی ارتسم دیوب حضر اللهه دعا ونیاز اتدی معناسنی اراده ایدرلر كویا حضرت الله تعالی كندویه التجا اولونغی رسم ایدوب دعا ایدن كمسنه اول رسمی قبول اتدی (ارتطم فی الوحل دركل افتاده) چاموره دوشدی وارتطم فی امر دیرلر برمشكل ایشه كرفتار اولوب بروجهله آندن خلاص ممكن اولمسه وارتطم علیه امر دیرلر مشكل ایشه شووجهله مبتلا اولدی كه جمیع طرق نجات مسدود اولدی معناسنه یقال وقع فی مضیق ومرتطم (ازدحموا علیه انبوهی كردند بروی) آنك اوزرینه غلو وغلبه‌لك اتدیلر (ازدقه فروبرد اورا) آنی یوتدی یقال ازقته

اللقمة فازدقها ای ابلعته ایاها فابتلعها ابن درید زلقوم حلقوم‌در دیدی (استلم بوسه داد یادست بسود حجر اسودرا) حجر اسودی اوپدی یا آكا النی سوردی سلام‌دن مأخوذدر حجر معناسنه وفی المثل : اكتم للسر من السلام (اصطلم البرد الزرع ازبن بركند سرما كشت‌را) صووق اكینی كوكندن قوپاردی یعنی بالكلیه هلاك اتدی استأصله معناسنه والاصطلام الاستیصال وایكی قولاغی بتون مقطوع اولان كیمسنه‌یه اصلا وخلقة قولاقلری اولمیان كمسنه‌یه مصلم دیرلر والصیلم الداهیة والسیف (اضطرمت النار زبانه زد آتش) آتش علولندی اخرمت النارە نك مطاوعیدر (اظلم تن درنهاد ستم را) ظلمی قبول اتدی ظلمه نك مطاوعیدر اصلی اظتلم‌در (اعتصم به چنك زد بوی) آكا پنجه وردی كه یاپشدی تعبیر اولنور وعصمة منع وحفظ معناسنه اولمغله اعتصمت بالله دیرلر آنك لطفی وكرمی ایله معصیتدن ممتنع اولدم معناسنه (اغتلم سخت شهوت شد) شهوة ضرابی هیجان اتدی غلمه‌دن مأخوذدر شهوة ضراب معناسنه شهوة ضرابی هیجان ایدن جاریه‌یه غیلم دیرلر غلیم شهوت ضرابی شدید اولان كمسنه‌در واغتلمت امواج البحر دیرلر اضطربت معناسنه (اغتنمه غنیمت داشت اورا) آنی غنیمت طوتدی یقال اغتنمت السلامة یعنی سلامتی غنیمت بیلدم (اقتحم النهر خویشتن را درجوی افكند) كندویی چایه براقدی كندویی كتوروب صویه آتدی وفكر اتمدی كه غرق اولورمی یا قارشویه كچرمی معناسنه زیرا اقتحام ده عنف ومن غیر رؤیة اولمق معنالری مأخوذدر وقحمه اول امر عظیمدر كه آنی هركس ارتكاب ایده‌مز وقحط اولان سنه‌یه دخی قحمه دیرلر وفی الاساس اقتحم عقبة او وهدة اونهر ارمی بنفسه فیها علی شدة وتقول فلان مقدام مقحام لیس معه احجام (اقتسموا الغنیمة بهره كردند غنیمت را) مال غنیمتی حصه اتدیلر كه بولوشدیلر تعبیر اولنور (اقتسموا بالله هم سوكند شدند بخدا) حضرت اللهه بری بریله یمین اتدیلر كه برخصوص ایچون آندلاشدیلر تعبیر اولنور (التثمت دهن بندبست زن) خاتون یاشماق باغلاندی فرا دیدیكه لثام خاتونلرك آغزلرینه باغلادقلری ولفام بورونلری اوزرینه باغلادقلری بز پارەسیدر كه هر برینه نقاب دیرلر هی حسن اللثمة دیرلر حسن النقبة دیدكلری كبی ولثم بوسه معناسنه‌در قبله كبی لثم فاها دیرلر آغزینی خاتونك یاشماق وضع ایتدیكی موضعه وضع اتدی معناسنه (التأم فراهم شد) بریره جمع اولدی كه التأم الصدع دیرلر جانلاق بتشدی معناسنه (التحم الجرح پیوستهٔ شدریش) یاره ملتصق اولدی كه بتشدی تعبیر اولنور: ولحم الصایغ الذهب والفضة باللحام فالتحمت : یعنی قویومجی آلتون وكومشی لحام ایله یاپشدردی آنلر دخی یاپشدی (التدم مضطرب شد)

وطالعت فی لرسالة المسماة بمفاتیح العلوم ان الاستعلام لمس الحجر الاسود اشتق من السلمة وهی الحجر كما یقال فی الكحل اكتحل

ابن الانباری دیدی كه مسالمه‌دن مأخوذ اولمق دخی ممكندر پس استلم الحجر عبارتنك حجری اخذ وكندویه ضم ایتدی ایكی كمسنه‌یه بری بریله مسالمه ایتدكده معانقه ایتدكلری كبی ودخی استلم استفعال بابندن اولمق محتملدر كه اصلنده استلیم ایدی كه لامه‌دن مأخوذدر درع وسلاح معناسنه یعنی حجره مس ایتمكله كندویی حضرت الهك عذابندن حفظ ایتدكلری كبی حاصلی مس حجری كندویه سلاح اتخاذ ایتدی پس همزه‌نك حركتنی لامه نقل ایدوب همزه‌یی اسقاط ایتدیلر تخفیف ایچون

مخفی اولمیه كه اكثر كتبده واقع اولان استلم الحجر عبارتی تجریده محتاجدر فتأمل وانصف (منه)

وفی المثل التأم جرح والاساءة غیب یعنی یاره كندو كندویه ملتئم اولدی اطبا اولمدقلری حالده اصلابر

مضطرب اولدی ولدم اصلنده طاش مثللو نسنه زمينه دوشدكده ظاهر اولان صدادر
لدم الصايد حجر الضبع بحجر ديرلر صايد ضبعك مسكننه طاش آتوب ضبع طاشك
صداسنی استماع اتدكده صيد ظن ايدوب طشره چيقدقده صيد ايلسه حضرت علی
حديثنده واقع اولديكه :لا اكون مثل الضبع تسمع اللدم فتخرج حتی تصاد: صكره
مطلقا ضرب ايتمكه لدم اطلاق اولندی التدمت النائحة صدرها ديرلر نائحه نوحه
وقتنده الی ايله سينه سنه ضرب ايلسه (التزمه برخويشتن لازم كرد اورا) آنی كندويه
لازم قيلديكه التزام ايتدی تعبير اولنور ودخی التزمه ديرلر عانقه معناسنه (التطم الموج
بيكديكر زد موج) موج بری برينه ووردی يعنی مضطرب اولدی لطم اصلنده ال
آيه سيله بركسنه نك يوزينه ورمقدن عبارتدر التطموا ديرلر بری برينك يوزينه سله
ووردیلر معناسنه تلاطموا كبی ولطام مضاربه معناسنه در وفی المثل: من السباب بهيج
اللطام: يعنی بری برينه شتم مضاربه يه منجر اولور (التهمه فرو بردش) آنی يوطدی ابتلع
معناسنه (انتظم الامر راست شدكار) ايش مستقيم اولدی وليس لامره نظام ديرلر ايشی
يولنده مستقيم اولمسه وانتظم الدر وانتظم الكلام اينجو وكلام منتظم اولدی معناسنه در
(انتقم منه كينه كشيد ازوی) آندن كينه سنی چكدی انتقامنی آلدی تعبير اولنور (اهتزم
الدعد آواز كردتندرعد) آواز اتدی وهزمه وهزيمه رعد آوازی وكدينك بوغازينك
خربلديسی معناسنه در (اهتضمه ستم كرد اورا) اكا ظلم اتدی معناسنه در وهضيمه ظلم معناسنه
واهتضم من حقه ديرلر حقنی تماما ويرمدی معناسنه ٭ ن (ائتمنه علی كذا امين داشت اورا
برفلان چيز) آنی فلان نسنه او زرينه امين اتدی واول كمسنه يه مؤتمن ديرلر (احتتنا با يكديگر
راست شدند) بری برينه برابر و مساوی اولديلر حتن وحتن مثل معناسنه هما حتنان ديرلر
سيان معناسنه ويوم حاتن ديرلر بر كونك اول آخری حرارتده برابر اولسه وبعض
اجزاسی بعض اجزاسنه مساوی اولان نسنه يه محتتن ديرلر (احتجنه بركشيد اورا
بجوكان) آنی جوكان ايله چكدی حجن اكربلك ومحجن اوجی اكری اولان نسنه در لكن
صولجانده استعمالی شايعدر ودخی احتجن مالی ديرلر مالمی آلدی معناسنه (اختتن
خويشتن را ختنه كرد) كندو كندوينی سنت اتدی (اختزنه در خزانه نهاد اورا) آنی
مخزنه وضع اتدی (ادهن خويشتن را برروغن جرب كرد) كندوينی ياغ ايله ياغلادی
(ارتجن الزبدة شوريده شد تو) قايمق مختلط اولدی يعنی نهره ده چالقادقده متفرق وفاسد
اولدی ياخود طبخ اولندقده صاف اولمغله آندن ياغ حاصل اولمدی وعبارت مذكوره
امر مشكلده ضرب اولنور مثلدر وارتجن عليه امره ديرلر مختلط وفاسد اولدی
معناسنه (ارتهن منه الشیء كرو كرفت ازوی چيزرا) نسنه يی آندن رهن آلدی (رجل

٢ كمسنه نك تحت منفعتنده اولمدين نائل مرام اولدی ديه جك يرده ضرب اولنه ر (منه)

قال قيس بن عاصم فی وصيته عليك بالمال واحتجانه ای بامساكه (منه)

مضطغن مرد كينه ور) كينه لو كمسنه وهی الضغينة كين بغض يقال ابدالله كل مضاغن
لاخيه ومشاحن لمواليه وتقول مازلت به حتی سللت بقية ضغنه واخليت صدره عما كان
فی ضمنه ودخی اضطغنت الشیء ديرلر بر شیء قولتوغی التنه آلسه (افتتن بها مجهول ومعلوم
صيغه لريله در فتنه افتاد بزن) خاتون سببی ايله فتنه يه دوشدی كه آكا عاشق ومفتون
اولدی تعبير اولنور وفی الاساس هو مفتون بالدنيا ومفتتن وافتتنه المرأة خاتون
آنی فتنه يه القا اتدی معناسنه متعدی دخی استعمال اولنور (اقترن به يار شد بوی) آكا يولداش
اولدی قرن مطاوعيدر يقال قرن به فاقترن (اكتمن پنهان شد) كيزلو اولدی ومكتمن
وكمين ای مستور تقول حبك مكتمن فی فؤادی وهذا من صدق ودادی (امتحنه بيازموده ش)
انی سنادی كه امتحان اتدی تعبير اولنور وامتحان اولنان كمسنه يه ممحون وممتحن ديرلر
(وهی المحنة آزمايش) سينامق (امتهنه هر روز كار بست اورا) آنی هر كون استعمال
اتدی كه مبتذل ومحقر اتدی ديمكدن كنايه در وهر كون كيدكلری ثوبه ثوب ممهون
ديرلر ه ٭ (اشتبه عليه الامر پوشيده شد بروی كار) ايش اكا مستور اولدی يعنی ملتبس
اولوب ماعدادن تميزه قادر اولمدی (وهی الشبهة پوشيده كی) ملتبس اولمق (اكتنه
الامر بغايت كار رسيد) ايشك كنهنه واصل اولدی عندی من السرور منك لا يكتنه
الوصف ديدكلری كلام مولددر زيرا نهاية معناسنه اولان كنه لفظندن فعل مشتق
اولمز (انتبه من نومه بيدار شد از خوابش) اويقوسندن اوياندی (انجهه بازداشت اورا)
آنی منع اتدی نجه دن مأخوذدر ردع وزجر معناسنه

المضاعف من هذا الباب

٭ ب (استبوا يكديكررا دشنام دادن) بری برينه شتم وسب اتديلر (اقتب يده ببريد دست
اورا) آنك الينی كسدی ٭ ث (اجتثه ازبن بركندش) آنی كوكندن قوپاری اجتث
الفسيلة ديرلر خرما فدانی يرندن چيقاردی معناسنه واني چيقاره جق دموردن آلته
مجثه ومجاث تسميه اولنور وشجر مجتث ديرلر اغاجك زمين ايچنده كوكی اولمسه
(احتثه برانگيخت وليد) آنی ترغيب اتدی (ارتث الجريح از حربكاه زنده برداشته شد) خسته
يارلو اولان كمسنه معركه دن جانی وار ايكن منزلنه قالديريلدی هم رثة الناس كلامندن
مأخوذدر خلقك ضعفاسی معناسنه كه رثة المتاع ديرلر متاعك ضعيف ونحيفی معناسنه
ودخی ارتثت رثة البيت ديرلر خانه ده اولان اسكی قاپ قاجاغی جمع اتسه لر ٭ ج (احتج
عليه بكذا حجت آورد بروی بفلان چيز) فلان نسنه ايله آنك اوزرينه حجت كتوردی
(ارتج بجنبيد) حركت اتدی رجه مطاوعی در حركة معناسنه ٭ خ (التخ الامر شوريده
شدكار) ايش قاريش موريش اولدی والتخ عقله ديرلر عقلی مختل اولسه ويقال سكران ملتخ ای

اضطبنه بزير كش كردش آنی قولتوغی التنه الدی وفی الاساس الضبن مابين الابط والكشح (منه)

قال الحريری فی مقاماته عند الامتحان يكرم الرجل او يهان مرزوقی ديدی كه يعنی بر كمسنه فضيلت ادعا ايدوب دعواسنك عهده سندن كلور ايسه مكرم والا مهان اولور (منه)

مغشوش العقل د ه (ابتدوا ازدوسوی آمدند)ایکی طرفدن کلدیلر ابتدالسبعان الرجل
دیرلر ایکی یرتجی جانورانك اردینی اوکینی احاطه اتسه‌لر (ارتدعن دینه برکشت از کیش
خویش) کندودیننده دوندی وارتد عن سفره سفرندن رجعت اتدی وفی المثل: ارتدت
علیه ارعاظ النبل برنسنه‌یه وصول ایچون سعی ایدوب آخرنده خائب وخاسر اولان
کمسنه حقنده ضرب اولنور ومن امثال المولدین: ردمن طه الی بسم الله: تواضع ایدن رفیع
حقنده ضرب اولنور وردالظرف من الظرف یعنی هدیه وضع اولنان ظرفی مهدی
طرفنه ارسال اتمك ظرافتدندر زیرا تکرار ارسال هدیه‌یه سبب اولور (استدراست شد)
طوغری اولدی ودخی استد الشیٔ دیرلر محکم اولدی معناسنه قال بیت اعلمه
الرمایة کل یوم ❁ فلما استد ساعده رمانی ❁ (اشتد سخت شد) قاتی اولدی یقال شدالله فاشتد
ای قواه فتقوی ودخی اشتدالفرس دیرلر سکیرتدی معناسنه عداکبی (اعتدبه بشمار آوردش)
آنی حسابه کتوردی وهو معتدبه دیرلر معتبردر معناسنه زیرا اعتبار اولنان کمسنه مثلا
حساب رجاله ادخال اولنمشدر معتدبه دکلدر دیدکلری رجال عدادندن معدود
دکلدر معناسنه‌در ودخی اعتدبه دیرلر آنکله فخر اتدی معناسنه ودخی اعتد عد
مطاوعیدر (اعتدت المرأة عدت داشت زن) خاتون عدت طوتدی (وهی العدی روزهای
بینمازی زن) خاتونك حیض کونلری (امتد کشیده شد) چکلدی که اوزاندی تعبیر اولنور
یقال مدالحبل فامتد یعنی ایپی اوزاندی وایپ دخی اوزاندی وایپی چکدی وایپ دخی
چکلدی وامتد البحر دیرلر دریانك صویی چوغالدی معناسنه اجتزر مقابلی در ذ *
(التذه بامزه یافت اورا) آنی لذیذ بولدی که متعدی در (التذ الشیٔ بنفسه بامزه شد
چیز) نسنه لذیذ اولدی که لازم در ر * (اجتر البعیر نشخوارزد شتر) دوه کویش
و و ردی یعنی کویشنی آغزینه چیقاروب چکندی (وهی الجرة نشخوار
کویش) یقال لاافعل ذلك مااختلفت الجرة والدرة (اضطره الی کذا بچاره کرداورا
بفلان چیز) آنی فلان نسنه‌یه مضطر ایتدی (وهی الضرورة بچاره‌کی) چاره‌سزلك
چاره فارسیده تدبیر معناسنه‌در پس بچاره تدبیرسز یعنی هر جهتدن علاجی
قالمامش دیمکه منجر اولور وفی مثل: اضطره السیل الی معطشة: برکمسنه طریق
خیره سلوك ایمش ایکن شره اوغراسه ضرب اولنور (اعتر درویش شد) فقیر
اولدی اصمعی دیدی که عرارت شدة معناسنه‌در بو معنادن مأخوذدر اولمق ملاحظه
اولنور (وهو المعتر آنکه ازشرم زبس کدایی از کسی چیزی نتواند خواستن)
معتر اول کمسنه‌در که زیاده حیاسندن فقری شدید ایکن برکمسنه‌دن برنسنه سؤال
ایده‌مز بلکه سؤال غایت اقتضا ایدرایسه تعریض طریقیله سؤال ایدوب تصریح

رعظ اوقوقك پیكان
صوقه‌جق موضعیدر
مدخل الفصل معناسنه
(منه)

هکذا قال المیدانی
مستقصی ده دیدی که
یعنی سیلدن قاچوب
صوسزلق واقع اوله
جق موضعه واردی
(منه)

ایتمکه حیا ایدر (اعتربه فریفته شد بوی) آکا آلداندی که مغرور اولدی تعبیر
اولنور (افترعن اسنانه بخندید چنانکه دندانهای پیشنش نموده شد) اولوجهله کولدی که
اوك دیشلری کوروندی وفره ماده‌سی کشف وبحث معناسنی متضمن اولمغله فرت
الفرس دیرلر آغزینی آچوب دیشلرینه نظر اتدم معناسنه وفرالجواد عینه دیرلر
ایو آت کوزندن معلومدر آغزینی آجوب دیشنه باقمغه حاجت یوقدر علامات
ظاهره‌سی وار ایکن احوالنی تفتیش زحمتنه حاجت یوقدر دیه‌جك یرده ضرب اولنور
مثلدر (اقترخویشتن را باب سرد بشست) کندوینی صغوق صوایله یایقادی واول صویه
قرور دیرلر ودخی اقتر دیرلر طنجره‌نك دیبنه یاپشان طعامی قازیوب چیقارسه وآنی
اتمك قاتوغی ایتسه واول یاپشان طعامه قروره دیرلر وابوعبیده فرادن قروره‌در
دیو روایت اتدی وطعام یاپشمسون ایچون طنجره‌یه صب ایتدکلری صغوق صویه
قراره دیرلر * ز (ابتزه کذا ربودازوی فلان چیزرا) آندن فلان نسنه‌یی قاپدی
بزه کبی وابتزت من ثیابها دیرلر خاتون اثوابندن صویندی معناسنه وفی المثل: من عز
بز: یعنی برکمسنه خصمنه غالب اولسه آنك ثیابنی صویار (اجتز رأسه ببرید سرش را)
باشنی کسدی حز کبی (ارتز السهم فی الارض استوار شد تیردرزمین) اوق زمینه
صاپلانوب محکم اولدی (اعتزبه کرامی شد بآن) آنك سببی ایله عزیز اولدی
(اهتز بجنبید) حرکت اتدی وهزالحادی الابل بحدائه دیرلر حدی سببیله حدی ایدن
کیمسنه دوه‌لری نشاطه کتوردی دوه‌لرده نشاط کلدی واهتزالنبات دیرلر اوت اوزانسه
واهتزت الارض دیرلر ارض اوزرینه اوت بتدی معناسنه * س (اعتس بشب کردید
کردشهر) شهرك اطرافنی کیجه وقتی حرامیدن حفظ ایچون دولاشدی عس معناسنه ودخی
اعتس دیرلر کسب ایتدی ودخی طلب ایدی معناسنه که عسوس طالب الصید ومعس
مطلبدر وقورد دیدکلری جانوره عسعس دیرلر وعسعاس تسمیه اولندیغی کیجه
وقتی کزوب نواله طلب ایتدیکی ایچوندر وکیرپی‌یه جمع صیغه‌سیله عساعس تسمیه
ایتدکاری کیجه وقتی کثرت طوافنه تنبه ایچوندر * ش (امتش من ماله اندکی
کرفت ازخواسته‌او) آنك مالندن آزیجق آلدی ص * (اختصه بکذا خاصه کردش
بفلان چیز) آنی فلان نسنه‌یه خاص قیلدی خصه کبی که متعدیدر (اختص بنفسه
خاصه کرده شد بخود) کندویه مخصوص قیلندی که خصه‌نك مطاوعیدر یقال
خصصه فاختص به ودخی اختص فلان دیرلر فقیر اولدی معناسنه اختل وافتقر کبی
(اقتص اثره ازپی اورفت) آنك آردنجه کتدی (اقتص منه قصاص بستد ازوی)
آندن قصاص آلدی یعنی قصاص اتدی وفی الاساس اقتص منه الامیر ای اقاده ودخی

وفی المثل رأس الجهل
الاغترار (منه)

افتص الحديث حكاه (امتصه بمكيد اورا) آنی امدی مصه كبی واميلن نسنه‌يه مصاصه
ديرلر ومصاص ومصامص خالص معناسنه‌در يقال هو مصاص القوم ای خالصهم
نسبا يامصان شتوم عربدندر يالئيم معناسنه ومصمصه مضمضه كبی‌در * ض (اقتضها
دوشيزه كی بيردزن‌را) خاتونك بكارتنی ازاله ايتدی قض كسر مقض كسر ايده‌جك
آلت معناسنه‌در (اهتضه بشكست اورا) آنی قيردی هضه كبی * ط (اختط خط كشيد)
خط چكدی اختط لنفسه دارا خانه‌سی ايچون سينور چكدی كه كندويه مخصوص
اولديغی معلوم اولوب غيريلر تعرض ايتميه‌لر واختط الغلام ديرلر غلامك يوزينك
اطرافنده صقال ظهور اتسه واول غلامه مختط ديرلر * ف (احتفت موی ازوی
بركندزن) يوزينك قيلنی يولدی خاتون ودخی احتف ديرلر طنجره‌ده اولان طعامی
جمله اكل ايتدی معناسنه (ازدف العروس عروس را بخانهٔ شوهر فرستاد) كلينی زوجنك
خانه‌سنه كوندردی زف كبی (استف الدواء واپيكيد دارورا) دارويی دو كوب
يومشاق ايتدی واول دو كلمش دارويه سفوف ديرلر (اشتف ما فی الاناء همه بخورد
آنچه درخنور بود) قابده اولان نسنه‌يی جمله ايچدی (اصطفوا رسته شدند) صيره ايله
ديزلديلر كه صف اولديلر تعبير اولنور (التف النبت بهم در شد كياه) اوت برى
برينه كيرد وصيقشدی والتف فی ثيابه ديرلر اثوابنه صارلدی معناسنه وجنات الفاف
ای ملتفة ورجل الف وامرأة لفاء ديرلر سموزلكلرندن بوطلری بری برينه قريب
اولسه كه رجالده مذموم ونساده ممدوحدر ودخی التفوا عليه ديرلر اوزينه جمعيت
اتديلر معناسنه والتف وجه الغلام ديرلر صقالی تمام كلوب قاوشسه * ق (احتقوا
بايكديكر خصومت كردند) برى بريله خصومت اتديلر و كان بينهما محاقة ومداقة
ای خصومة ومضاربة ودخی احتق الفرس ديرلر بلی اينجه اولدی معناسنه ضمر كبی
ورمى الصيد فاحتق بعضا ای قتله علی المكان (اشتق الكلمة من الكلمة بيرون كرد كلمه‌را
از كلمه) كلمه‌يی كلمه‌دن چيقاردی لفظ ضربی لفظ ضربدن اخراج كبی اشتقاق اصلنده
برشيئك شقنی يعنی نصفنی اخذدن عبارتدر ودخی اشتق فی الكلام وفی الخصومة
ديرلر سوزده وخصومتده ره راستی ترك ايدوب صاغه وصوله ميل ايلسه واشتق
الفرس فی عدوه ديرلر آت سكيرتدكده برطرفنك اوزرينه ميل ايلسه (امتق الفصيل
بمكيد شتربچه همه شير بستان ماده‌رش را) دوه‌نك كوچكی ماده‌رينك ممه‌سنده اولان
سودی جمله امدی امتك دخی بو معنايه‌در * ك (احتك بالشئ خويشتن بچيزی
بسود) كندويی بر نسنه‌يه سورتدی كه برشيئه سوردندی تعبير اولنور ودخی
احتك فی صدری كذا ديرلر قلبمه شويله برنسنه حلجان ويردی معناسنه (اصطكت

كويا هركس حق بنم بدمده‌در ديو ادعا ايتديلر (منه)

احتق فلان وفلان ديمك كرك احتق فلان ديمزلر اختصم فلان ديدكلری كبی (منه)

ركبتاه بهم ديكر زد دوزا نويش) آنك ايكی ديزی بری برينه ووردی يعنی ديزلری
متقارب اولمغله مشی ايتدكده بری برينه طوقوندی صكدن مأخوذدر وورمق
معناسنه وفی المثل: صكا ودرهمالك: برفاجره خاتون كندويی هميشه هركيم اولورسه ايجار
ايدرايدی بر كون برقوی الاير كمسنه‌يه كندويی ايكی درهمه ايجار ايدوب جماعندن
بغايت حظ ايتمكله رجل مزبورك تحتنده مثل مذكور ايله ترنم اتدی يعنی صك
صكا اضرب ضربا اول كمسنه حقنده ضرب اولنور كه عمل شديد ايشليه (لكوانبوهی
كردند) اذدحام ايتديلر واللكاك الزحام * ل (ابتل ترشد) ياش اولدی ودخی ابتل
فلان ديرلر بر كمسنه هزالدن صكره سمورمكه باشلاسه (اختل الی الشئ نيازمندشد
بچيز) نسنه‌يه محتاج اولدی (وهی الخلة نيازمندی) محتاج اولمق كه فقر ايله تعبير
اولنور وفی المثل: الخلة تدعوا الی السلة: يعنی فقر واحتياج سرقة ايتمكه مؤدی ياسل
سيف وقطع طريقه سبب اولور بيت ٭ الا قاتل الله الضرورة انها ٭ تعلم خير
الخلق شر الخلايق ٭ (اختل الشئ رخنه‌دار شد چيز) نسنه خلل پذير اولدی كه
سقطلندی و كديلدی تعبير اولنور (وهو الخلل رخنه) كديك ودخی اختل جسمه
ديرلر هزل معناسنه (استل السيف از نيام بيرون كرد شمشيررا) قليجی قنندن چيقاردی
وفی المثل :٭ سلوا السيوف واستلات المتن: متن سيف ردی معناسنه‌در اول جاهل ابتر
حقنده ضرب اولنور كه علماء عظام مباحثهٔ علميه ايدرلر ايكن سوزه قاريشه (اعتل الرجل
بيمارشد مرد) رجل خسته اولدی (وهی العلة بيماری) خسته‌لك يعنی مرض (اعتل
عليه بعلة بهانه آورداورا ببهانهٔ) برعلت ايله اكا بهانه ايتدی (امتل الخبز درخاكستر
كرم بخت نان‌را) اتمكی اسی كولده پيشوردی واول اتمكه مملول ومليل ديرلر ودخی
امتل اللحم ديرلر اتی كولده پيشوردی معناسنه كه اول اته تركيده كول باصدی
تعبير اولنور* م (ائتم به درپی اورفت) آنك آردينه كتدی كه آكا اقتدا اتدی تعبير
اولنور وامام مقتدی معناسنه‌در (اشتم الورد ببوييد كل‌را) كلی قوقدی (اعتم دستار
برسربست) باشنه صاريق صاردی واعتم الشاب ديرلر يكيت بويوب كمالنی بولدی
معناسنه ونبات عميم ديرلر اوزون اوت معناسنه واستوی الشباب علی عممه ای علی كماله
(اغتم اندوهكين شد) مغموم اولدی (اقتم بخورد هرچه برخوان بود ازخوردنی) طعام
مقوله‌سندن سفره‌ده اولانی اكل اتدی (اهتم بامره تيمار كين شد بكاراو) آنك
ايشنه اهتمامی اولدی كه مهيم اتدی تعبير اولنور وحاء مهمله ايله احتم دخی بو معنايه‌در ودخی
اهتم اغتم معناسنه كلور *ن (اجتن پنهان شد) مستور اولدی يقال اجتن بالجنة ای استتر بها
(استن به برسنت اورفت) آنك طريقنه كتدی سنت اصلنده سيرت معناسنه‌در

ابن دربده ديدی كه عليل اولان كمسنه‌يه معلول ديمك خطادر زيرا معلول اول كمسنه‌در كه علل شرب ايليه علل ايكی دفعه‌ده شرب معناسنه در امدی معل ديمك كرك (منه)

ودخی استن الفرس دیرلر آت نشاطندن صاغنه صولنه صیچراسه (اعتن علیه پیش آمد بروی) آنك اوكنه معترض اولدی كه اوكنه چیقدی واوكنه كردی تعبیر اولنور (امتن علیه منت نهاد بروی) آنك اوزرینه منت قودی یعنی تحمیل منت اتدی وامتن علیه دیرلر اكا احسان اتدی معناسنه

﴿ المعتل الفاء من باب الافتعال ﴾

(اتكاء علیه تكیه كرد بروی) آنك اوزرینه طایاندی * ب (اتهب عطارا قبول كرد) هبه اولان عطیه‌یی قبول اتدی وهب‌نك مطاوعیدر یقال وهب له الشی فاتهبه * ح (اتضح الامر هویداشد كار) ایش ظاهر اولدی وضح كبی * د (اتأد آهستكی كرد) تأنی اتدی وعجله ایتمدی (وهو التؤدة آهسته كی) تأنی ایتمك (اتعدوا بایكدیكر وعده كردند) بری بریله وعده‌لشدیلر لكن عبارت مذكور وعده‌لشدكلری شر اولدیغی صورتده‌در واكر خیرده اولور ایسه تواعدوا دیمك كرك (اتقدت النار افروخته‌شد آتش) آتش علولندی * ر (اتجر علاج كرد خویشتن را بوجور) وجور ایله كندویه علاج اتدی وجور بر علاجدر كه آغزنك اورته‌سنه وضع ایدرلر (اتزر كناه كرد) كناه ایشلدی اصلی اوتزردر * ظ (اتعظ پند بذیرفت) نصیحتی قبول اتدی اصلی اوتعظدر * ع (اتدع بناز زیست) ناز وراحت ایله دیریلدی یقال رجل متدع ای صاحب دعة وراحة اصلی اوتدع‌در (اتسع فراخ شد) واسع اولدی وسع‌نك مطاوعیدر یقال وسعت الشیٔ فاتسع (اتضع فرومایه شد) آلچاق اصللی ودنی اولدی ووضیع دنی اولان كیمسنه‌در * ف (اتصف بكذا متصف شد بفلان صفت) فلان صفت ایله موصوف اولدی مثلا صفة حسن صاحبی اولدی * ق (اتسق باهم پیوسته شد) بری برینه اولاشق اولدی یعنی اسلوب واحد اوزره منتظم اولدی اصلی اوتسق‌در (اتفقوا علیه یكسخن شدند بروی) آنك اوزرینه برسوزلو اولدیلر یعنی سوزی بر اتدیلر كه اتفاق وبری برینه موافقت اتدیلر تعبیر اولنور * ل (اتصل به بپیوست بوی) آكا اولاشدی اصلی اوتصل‌در كه وصلدن مأخوذدر (اتكل علیه تكیه‌زد بروی) آكا اعتماد اتدی اصلنده اوتكل‌در كه واوك ماقبلی مكسور اولمغله یایه قلب اتدكدنصكره افتعال تاسندن اول یا واقع اولدی دیو یایی تایه قلب ایدوب ادغام اتدیلر وتا اصلی حكمنده اولدی دیو آندن اسم بنا ایدوب مصدرنده تكلة وتكلان دیدیلر * م (اتخم من الطعام ناكوار شد از طعام) طعامدن امتلا اولدی اصلی اوتخم‌در واتكل‌ده بیان اتدیكمز وجه اوزره امتلایه تخمه واكثریا امتلایه سبب اولان طعامه متخمه دیدیلر (اتسم

كواریدن‌دن مأخوذ در طعام هضم اولمق معناسنه پس معناسی طعام هضم اولنمامش اولدی دیمك اولور كه امتلا مراددر (منه)

(بكذا)

بكذا بانشان شد بفلان چیز) فلان نسنه ایله علامتلو اولدی یعنی میان خلقده معروف اولمق ایچون كندویه برعلامت وضع اتدی اصلی اوتسم ووسم‌دن مأخوذدر علامت معناسنه لهذا دوابه ووردقلری تمغایه سمة دیرلر (اتهمه تهمت كرد اورا) آكا تهمت اتدی وهی التهمة تانك ضمی وهانك فتحیله اكرچه عامه‌هایی تسكین ایدرلر وقدمر نظیره * ن (اتدن تركرد وتر شد) یاش اتدی ویاش اولدی كه لازم ومتعدی استعمال اولنور ودن‌دن مأخوذدر یاش معناسنه مصنف اساسده دیدی كه ودن ضرب معناسنه‌در ودنه بالعصا دیرلر ضربه معناسنه وآت سكیرتدكلری موضعه میدان دیدكلری بو معنادن مأخوذدر زیرا آنده آتلری بری برینه سبقت ایتسون ایچون راكبلری اللریله وآیاقلریله ضرب ایدرلر پس اصلی مودان‌در میمك كسریله‌ای موضع الودن خاطر فاتر فقیره خطور ایدر كه لفظ میدان یاش معناسنه اولان ودن‌دن مأخوذ اوله زیرا موضع مزبور آتلر عرقریز اولوب یاش اوله‌جقلری موضع‌در لكن حالا بزم اصطلاحمزده ضرب اتدی دیه‌جك یرده میدان اتدی دیدكلری مصنف كلامنه مناسبدر (اتزن سخته بستد) طارتلمش ووزن اولنمش اصلی اوتزن‌در وزن‌دن مأخوذ طارتمق معناسنه یقال وزن المعطی واتزن الآخذ كما یقال نقد المعطی وانتقد الآخذ * ه (اتجه برابر او شد) آنك یوزینه قارشو طوردی واتجه له رأی دیرلر سنح معناسنه اصلی اوتجه‌در (اتله خیران شد) متحیر وبیهوش اولدی اصلی اوتله وله‌دن مأخوذدر

مضمار وشوار كبی (منه)

سختن و سنجیدن طارتمق وسخته وسنجیده طارتلمش نسنه معناسنه‌در (منه)

﴿ المعتل العین من باب الافتعال ﴾

* ب (اجتأب الفلاة ببرید بیابان را) بیابانی قطع اتدی یعنی یوریدی (اجتأب القمیص كریبان كرد بیراهن را) كوملكه یاقه ایدی جوهری وبیهقی عبارتلرندن مستفاد اولان بودر كه اجتأب القمیص كوملكی كیدی وجیب القمیص كوملكه یاقه آچدی معناسنه اوله واساسده جأب القمیص وجیب القمیص دیدی كه جاب یاقه آچدی وجیب‌ده اولان تشدید مفعولده مبالغه ایچوندر (ارتاب فیه كمان داشت دروی) آنده شك اتدی ریب‌دن مأخوذدر وریب حاجت معناسنه دخی كلور (اغتابه غیبت كرد اورا) آنی غیبت اتدی مستور الحال اولان كیمسه‌نك آردندن آنی استماع اتدكده مغموم اوله‌جق سوز سویلمكدن عبارتدر اكر سویلدیكی سوز واقع ایسه واكر واقع دكل ایسه آكا بهتان دیرلر (انتأب بنوبت آمد) نوبت ایله كلدی یقال انتأب القوم اتاهم مرة بعد اخری ودخی انتأبه امر دیرلر آكا برنسنه اصابت اتسه وانتأبته النائبة دیرلر آكا مصیبت اصابت اتدی معناسنه ودخی انتاب قصه اتدی

معناسنه کلور ودخی انتأب قصد ایدی معناسنه کلور وآری یه نائب تسمیه اولندیغی مرعی ده
رعی ایدوب مسکننه قصد اتدیکی ایچوندر * ت (اختات فرود آمد) آشاغی ایندی اختات
البازی دیرلر طغان صیدی اخذ ایچون اوزرینه نزول اتسه خوت دن مأخوذدر (افتات علی
الامر قیام نمود بکاری بی یاری کسی) برکمسنه معاونت اتمه دن برایشه مباشرت اتدی
(اقتات کذا قوت کرد فلان چیزرا) فلان نسنه یی آزیق اتدی قوت امساك
رمق ایده جك قدر نسنه دن عبارتدر یقال ماعنده قیت لیلة وبیت لیلة وبیتة لیلة
جمله سی بر کیجه لك آزیغی یوقدر معناسنه در ودخی فلان یقتات الکلام دیرلر سوزی
آز سویلر معناسنه والحرب تقتاب الابل یعنی مقاتله اخذ دیاته منتهی اولمغله دیت
ایچون دوه لر ویریلور کویا حرب دوه لری قوت ایدر * ث (التاث شیء
بشیء بچید چیزی بچیزی) برنسنه بر نسنه یه صاریلدی التأثت برأس القلم شعرة
دیرلر قلمك باشنه برقیل صاریلدی معناسنه که لوث دن مأخوذدر صارعق وطولاشمق
معناسنه ولاث العمامة علی رأسه دیرلر باشنه صاریق صاریدی معناسنه ودخی التاث
فی عمله دیرلر ایشنده بطیء اولدی معناسنه والتاث فی کلامه دیرلر حجت کتورمکدن
عاجز اولسه والتاث بالدم دیرلر قان ایله آلوده اولسه ورجل الوث فیه استرخاء * ج
(احتاج الیه نیازمند شد بوی) آکا محتاج اولدی اخفس لام ایله دخی متعدی اولور
دیدی (ازدوجا بایکدیکر جفت شدند) بری بریله جفت اولدیلر اصلی ازتوج درکه
زوج دن مأخوذدر فرد مقابلی * ح (اجتاحه ازبن برکندش) آنی کوکندن قوپاردی
استأصله کبی (وهی الجایحة بلاء ازبیخ برکننده) کوکندن چیقاریجی بلا اجتاحت
الجایحة اموالهم دیرلر ماللری قحط یافتنه سببی ایله هلاك اولسه وبد دعا مقامنده
اجتاحه الله دیرلر حضرت الله آنی بر بلا ایله هلاك اتسون معناسنه جوحدن
مأخوذدر استیصال معناسنه وجایحه نك جمعی جوایح کلور یقال رفع الحوایج اشد
من نزول الجوایح یعنی برکمسنه یه عرض حاجت اتمك بلا نزولدن اشددر (ارتاح له
شاد شد بدو) شاد اولدی آنك ایله وارتاح له بالخیر دیرلر برکمسنه ایچون خیر قصد
ایلسه وصاحب دیوان ارتاح به ای فرح دیدی وارتاح الله لعباده بالرحمة دیرلر
حضرت الله بنده لرینه رحمتنی فیض اتدی معناسنه که راح الشجردن مأخوذدر اغاج
یپراغنی خریف وقتنده دوکدی معناسنه ورحمتنی فیض اتمکده حضرت الله سرعت
اتدی معناسنه دخی کلورکه ریح هبوب اتدکده سرعت اتمه سنه تشبیه طریقی ایله در
(وهو الاریحی شاد شونده) شاد اولان کمسنه (التاح تشنه شد) صوسز اولدی وبه لوح
شدید ای عطش شدید وسریع العطش اولان دابه یه ملواح دیرلرکه جمعی ملاویح کلور

وفی المثل احتاج الی
الصوت من حز کلبه
کلبنك توکونی یولق
اتمك ایچون قرقان
کمسنه یه بوکه محتاجدر
زیرا کلبك بوکی فائده یه
یاره مز لئیم دن استعانه
ایدن کمسنه حقنده
ضرب اولنور (منه)

(امتاهد عطا داد اورا) آکا عطا ویردی وامتاحه الحر ای عرقه (ارتاد الکلاء
بجست کیاه را) اوت طلب اتدی تقول بعثنا رایدا یرود لنا الکلاء ویرتاد (وهو
الراید کیاه جوینده) اوت طلب ایدن کمسنه (ازداد افزون شد یا افزون کرد) زیاده
اولدی که لازمدر وزیاده اتدی که متعدیدر (استاد مهتر قومی را بکشت
یا اسیر کرد یا زن خواست از مهتر) بر قومك سیدینی قتل یا اسیر یا اندن
قیز طلب اتدی (اصطاده شکار کرد اورا) آنی صید اتدی ومصاد ومصطاد شکار
کاه معناسنه در وفی المثل: صیدك لاتحرمه: صیدینه ملازمت ایله که محروم اولمیه سن
فرصتی غنیمت بیل دیه جك یرده ضرب اولنور: واقتصدی تصیدی: یعنی حق عدلی تجاوز
اتمه تا مقصودی که نائل اوله سن * ذ (اشتاذ عمامه بربست) صاریق صارتدی که مشوذ عمامه
معناسنه در * ر (اختاره برکزیداورا) آنی اختیار اتدی ویقال استخرت الله فی ذلك فاختاره
لی یعنی حضرت اللهدن ایکی امرك خیرلیسن ایستدیم حضرت الله دخی خیرلی
اولانی احسان اتدی (اکتار الفرس دنبال برداشت اسب در دویدن) آت سکرتدکده
قویروغنی یوقارو قالدردی ورجل مکوری ای لئیم مکور دخی بو معنایه در (امتار
خواربار آورد) شهره ذخیره یوکی کتوردی میره دن مأخوذدر جوهری امتاد لغة
فی امتار دیدی استار دخی بو معنایه در * ز (اجتازه بکذشت برو) آکا اوغرادی جوازدن
مأخوذدر وفی المثل : انم من الجوز : وجوز کوزدن معربدر وجوز الشیء وسطه
(احتازه کرد کرد اورا) آنی جمع اتدی حوزدن مأخوذدر جمع وبر نسنه یی کندویه
ضم اتمك معناسنه (امتاز جدا شد) آیرلدی میزدن مأخوذدر سجوب آیرمق معناسنه
یقال مازه ای میزه فامتاز * س (اقتاس علیه قیاس کرد بروی) آکا قیاس اتدی واقتاس به
دیرلر برکمسنه برکمسنه یه اقتدا اتسه تقول قبح الله قوما یسودونك ویقتاسون برأیك
* ش (ارتاش نیکو شد حال او) آنك حالی ایو اولدی یقال رشت فلانا فارتاش ای قویت
جناحه بالاحسان الیه وفتقوی به وفلان له ریاش ای لباس وحسن حال ریش الطائردن
مأخوذدرکه قوشك تویی قوشه لباس اولوب وزینت ویردیکی ایچون نعمان نابغه یه
یوز عدد دوه ویردی ریش ورحالی ایله دیدکلری یعنی مهمات وسمری ایله دیمکدر
ابو عبیده دیدی که عادت ملوك بودرکه ویردکلری دوه لرك سنامنه برریش یعنی
قوش تویی کچورورلر ایدی تا عطیهٔ پادشاهی معلوم اوله * ص (اعتاص علیه الامر
دشوار شد بروی کار) ایش آکا مشکل اولدی ومعناسی استخراج مشکل اولان شعره
عویص دیرلر وغریب اولان کلمه یه عوصاء دیرلر * ض (اعتاض عنه غیره عوض ستاند
ازو دیکرش) آنك غیریسنی آندن عوض اولمق اوزره آلدی ودعا مقامنده اعتاض خیرا

وفی المثل ازددت زءا
ولم تدرك زءما زءم
ذل وزءم ثأر انتقام
المق اول کمسنه حقنده
ضرب اولنور که هر
ایشه صرف مقدور
وسعی موفور ایدوب
ینه مرادینه نائل
اولمدیغندن غیری
اول ایشدن سلامت
ایله خلاص بولمز
(منه)

ممّا ذهب منك دیرلر (اهتاض العظم بشکست شد استخوان پس از بستن) باغلاندقدنصکره کموك ینه قیرلدی واول کموکه مهتاض ومهیض دیرلر ووجع اوزرینه وجعه هیضی دیرلر ط ٭ (احاط فی الامر نیك بکوشید درکار) برایشه زیاده سعی ایدی واحتاط به دیرلر اکا دقت ایله نظر اتدی معناسنه (انتاط دور شد) بعید اولدی یقال انتاطت المسافة ای بعدت ومفازة بعیدة النیاط ای الحد وفی المثل: اصنع من تنوط: حمزه دیدی که تنوط برقوش درکه اغاجك ایکی بداغی میانه آشیانه یاپوب یاغ قاروره‌سی کبی آغزینی طار واشاغیسنی توسیع ایدوب انده بیضه‌سنی القا ایدرکه آکا بروجهله وصول ممکن اولماز ظ ٭ (اغتاظ علیه خشم کرفت بروی) آکا غضب اتدی غیظدن مأخوذدر غضب معناسنه میدانی: غنوظك غنظ جرادة العیار: مثلنده دیدی که غنظ غیظك غایت شدیدر ابو عبیده دیدی که غنظ شدة مشقّدر هلاك قریب اولمقدن عبارتدر اصل مثل بودرکه عیار اوك دیشلری سکرك برکمسنه ایدی برصووق کیجه‌ده قوریمش ودو کمش جکرکه لره راست کلوب برآوج اخذ ایدوب آتش اوزرینه القا اتدی بیشوب بریان اولمشدر ملاحظه‌سیله برقاجنی آلوب آغزینه آتدقده برجکرکه آغزندن طشره چیقوب اوجدی کتدی عیار بومعنادن برمرتبه غضبه کلدی که غمندن هلاکه قریب اولدی وعرب آنکله زیاده غضبه کلن کمسنه حقنده مثل ضرب اتدیلر ع ٭ (ابتاعه بخرید اورا) آنی صاتون الدی ومابا ع علی بیعك احد دیرلر سنك رتبه‌كه هیچ برفرد بالغ اوله‌مز معناسنه واول جاریه که بغایت رواجی اوله آکا بایع اطلاق اتدکلری کثرت رغباتدن ناشی کویا کندو کندوینی بیع ایدر ملاحظه‌سنه مبنی در وبرکمسنه برکمسنه‌یی پادشاهه غمز اتسه باعه من السلطان دیرلر وفی المثل: بعت جاری ولم ابع داری: یعنی دارمدن راضی یم لکن سؤ جوار بیع داره باعث اولدی (ارتاع منه بترسید ازوی) آندن خوف اتدی روعدن مأخوذدر خوف معناسنه (التاع قلبه سوخته شد دلش ازاندوه یاعشق) قلبی غمدن یاعشقدن یاندی ف ٭ (اجتاف داره درآمد بمیانهٔ خانه‌اش) خانه‌سنك اورتاسنه کیردی جوفدن مأخوذدر یقال اجتاف الوحشی کناسه ای دخل جوفه (استافه ببویید اورا) آنی شم اتدی یعنی قوقدی (اصطاف بالمکان تابستان کذرانید درجای) مکانده ایام صیفی کچوردی لهذا یایلاقه مصطاف دیرلر (اطاف بقضا حاجت رفت) قضا ایچون ممشایه کتدی طوفدن مأخوذدر غائط معناسنه (اهتاف نشته شد) صوسز اولدی عطش معناسنه وصویه صبری اولمین کمسنه‌یه مهیاف دیرلر هیفدن مأخوذدر عطش معناسنه ق ٭ (اشتاقه الیه آرزومند شد بوی) آکا مشتاق اولدی ك ٭ (استاك سواك کرد) مسواك استعمال اتدی که سوكدن مأخوذدر دلك معناسنه ل ٭ (احتال حیله ساخت حیله

اتدی وهی الحیلة والحول والمحالة حیله که معروفدر (اختال خرامان رفت) کبردن ناشی صالنه‌رق یوریدی (وهی الخیلاء رفتن بکش) نازیله یوریمك (اغتاله وقتله غیلة ناکاه کشت اورا) آنی اکسزین هلاك اتدی وغول بیابانی دیدکلری اجنه مقوله‌سندندر وغالته غول دیرلر مهلکه‌یه واقع اولسه وفی المثل: الغضب غول الحلم: وغیله آندن عبارتدر که برکمسنه برکمسنه‌یی برطریقیله حیله ایدوب تنها کوتوروب قتل ایلیه ودخی اغتال الغلام دیرلر غلیظ وسمین اولدی معناسنه (اقتال علیه محکم کرد بروی) آنك اوزرینه حکومت ایدی ودخی اقتال الشیٔ دیرلر اختاره معناسنه واقتال قال معناسنه دخی کلور (اکتال پیموده کرفت) اولجولمش آلدی یقال کال المعطی واکتال الآخذ وفی الاساس کلته له اعطیته واکتلته منه واکتلته علیه اخذته (اهتال بترسید) خوف اتدی یقال هلته فاهتال ای افزعته ففزع م ٭ (استام السلعة بها کرد برای خریدن آخریان را) متاعی اشترا اتمك ایچون بهاسویلدی که سومدن مأخوذدر (اعتامه برکزید اورا) آنی اختیار اتدی ویقال اعطانی من العیمة ای من خیار المال ن ٭ (اختان نفسه خیانت کرد برخویشتن) کندو نفسنه خیانت اتدی خون وخیانة ومخانة برمعنایه‌در قال الله تعالی: تختانون انفسکم: ای بعضکم بعضا ورجل خاین وخاینة والتاء للمبالغة وخان سیفه دیرلر ضرب اتدکده یوزی دونوب قطع اتمسه وعرب مزراق حقنده دیرلر که الرمح اخوك وربما یخونك وخانه رجلاه دیرلر یوریمکه قادر اولمدی معناسنه (ادان وام خواست یابوام خرید) اودونج استدی یاویره‌سی‌یه صاتون آلدی اصلی ادتین درکه دین‌دن مأخوذدر (ازان آراسته شد) زینتلندی (اعتانه بهین اوستد) آنك کزیده‌سنی آلدی اخذ خیاره معناسنه ودخی اعتان لنا دیرلر بزم ایچون جاسوسلق اتدی معناسنه (اقتان النبت نیکو شد کیاه) اوت کوزللندی (اکتان به پایندانی کرد بوی) آکا کفالت اتدی والاکتیان الکفالة

کش کاف عجمی ایله نازوخوش وکوزل معناسنه‌در کش رفتار نازله یورین کمسنه‌در (منه)

الکیّول الجبان ومؤخر الصفوف (منه)

المعتل العین من باب الافتعال

أ ٭ (ارتأی فی الامر رأیا رأی کرد درکار رأیی) ایشده رأی وتدبیر اتدی وهو رأی قومه ای صاحب رایهم (انتأی عنه دور شد ازوی) آندن بعید اولدی وموضع بعیده منتأی دیرلر نأی‌دن مأخوذدر بعد معناسنه یقال نأیت عنه ای بعدت ب ٭ (اجتباه برکزید اورا) آنی اختیار اتدی که اصطفاء کبی جبودن مأخوذدر جمع اتمك معناسنه که جبی الماء فی الحوض دیرلر حوضی طولدوردی معناسنه وحوضه جابیه اطلاق اولنور یقال لفلان قدر کالخابیة وجفنة کالجابیة فلان یجتبی جبی المجد دیرلر مجدی کندی ایچون جمع اتدی معناسنه بیت ٭ ومازلت تسموا بالمعالی ویجتبی ٭ جبی المجد مذشدت علیك المآذر ٭ وبرکمسنه برنسنه‌یی اختیار وکندویه مخصوص اتدکده البتة کندو نفسی ایچون اول

کاسهٔ چوبین (منه)

نسنه‌یی جمع اتمکله اجتبا اصطفا معناسنده استعاره قیلندی یقال هومن جبوة الله ای
صفوته (احتبی بشوبه پشت وپای ببست باجامه اش) جامه‌سی ایله صیرتنی وایاقلرینی
باغلادی یعنی دیزلرینی دیکوب صیرتنه ودیزلرینه برنسنه‌یی طولاشدردی که درویشلر
اصطلاحنده کمره کیردی تعبیراولنور وکاهی ایکی الیله دیزلرین باغلار (وهی الحبوة
حانك کسریله والحبوة حانك ضمیله بشت وبای بستن بجامه) صیرتنی وایاقلرینی جامه ایله
باغلامق وباغلادقلری بزپارەسنه دخی حبوه دیرلر ودخی حبوه دیزی اوزرینه
سورینوب ایمکله‌مك معناسنه کلور یقال لوعرفوا فضله لاتوه ولوحبوا حبی وصبی ج *
وحبوة عطیه معناسنه دخی کلور جمعی حبی در یقال هم اذاعقدوا الحبی اطلقوا الحبی (وعقد
فلان حبوته وحل حبوته ببست وبکشاد بهمان زانوبند خودرا) فلان کمسنه صیرتنی
ودیزینی باغلایه‌جق جامه‌یی باغلادی وجامۀ مزبوری آجدی وکاهی عبارت اولی
ایله جلوس وعبارت ثانیه ایله قیام اتدی معناسندن کنایه ایدرلر ونشانه آتدقلری اوق
اول زمینه طوقنوب آندن نشانه طوقونسه اول اوقه حابی دیرلر اول امردن نشانه
اصابت ایدن اوقه مقرطس دیدکلری کبی (اطباه بخواند اورا) آنی جاغردی طبوه‌دن
یاطبی‌دن مأخوذدر دعوت معناسنه (اکتبی خویشتن را بخور کرد بعود) عود ایله کندویی
بخورلدی که کباء عوددن بر نوعدر تقول یکتبون بمافی المجامر وکانهم یکتون بمافی
المجامر ج * (ارتجاه امید داشت بدو) آکا امید ایتدی که رجا اتدی تعبیراولنور رجو
ورجاء ورجاوة امید معناسنه‌در ورجو ورجا خوف معناسنه دخی کلور ورجا قصرایله
طرف معناسنه‌در تقول فلان فسیح الارجا مقصد لاهل الرجا (انتجی القوم بایکدیکر
راز کفتند مردمان) قوم بری بریله سرسویلشدیلر ودخی انتجاه دیرلر برکمسنه‌یی همراز لغه
تخصیص اتدی معناسنه نجودن مأخوذدر سر معناسنه ح * (التحی ریش برآورد)
صقاللندی که لحیه صقال ولحی صقال بته‌جك موضع ولحیان قباصقاللو کمسنه معناسنه‌در
(انتحاه قصد کرد اورا) آنی قصد اتدی که نحون مأخوذدر قصد معناسنه خ * (انتخی تکبر
کرد تکبر اتدی که نخودن مأخوذدر کبر وغرور معناسنه د * (اجتداه عطاخواست
ازوی) آندن عطا ایستدی جدا قصرایله وجدوی عطیه ونفع معناسنه‌در واجداء
اعطاء وجدوت واجتدیت واستجدیت سألت العطا معناسنه‌در قال ❋ جدوت اناسا
موسرین فماجدوا ❋ الاالله اجدوه اذا کنت جادیا ❋ وجدی سخی معناسنه‌در
وجدا علیه شومه یعنی آکا کندو شوملغی عطیه اتدی تعکیس قیلنلندر فبشرهم
بعذاب الیم کبی (ارتدی بالثوب ردا افکند برخویشتن بجامه) جامه ایله اوزرینه ردا القا اتدی
(اعتدی علیه ستم کرد بروی) آکا ظلم اتدی وفی المثل: اعدی من ذئب: وتقول ماهو الاذئب

یعنی نویسند المحابر
دواتها اصله یکتبون
من الاکتبا یعنی بخور
کنند (منه)

(عدوان)

عدوان دینه الظلم والعدوان (اغتدی بامداد رفت) صباح وقتی کتدی (افتدی بکذا
خویشتن را بازخرید بفلان چیز) فلان نسنه ایله کندویی صاتون آلدی اول نسنه‌نك
اسمی فدیه‌در وفی المثل: افتد مخنوق: حرف ندا محذوفدر برکسنه ناکاه برکمسنه‌نك
اوزرینه جوکوب بوغازینی صیقدی مزبور امان دیدکده خانق بومثلی ایراد ایدی
کندوکی بهر حال شدت وبلادن تخلیص ایله دیه‌جك یرده ضرب اولنور (اقتدی به
ازپس او رفت) آنك آردنجه کتدی که آکا اقتدا اتدی (وهو القدوة پیش رو) کیجه کیدن
کمسنه که آکا اقتدا اولنمشدر وقدوه اقتدا معناسنه‌در تقول لاتقدی من لیس بقدوة وقدوه
وقدوه بری برینك مقامنده استعمال اولنور (انتدی القوم انجمن ساختند مردمان) قوم
مجلس عقد اتدیلر (وهو الندی والنادی انجمن) عقد اولنان مجلس که جمع اولوب آنده
مشاوره ومکالمه ایدرلر ندوه دخی بومعنایه‌در ومکه‌ده قصییك بنا اتدیکی خانه‌دار
الندوه دیدکلری قوم آنده جمع اولوب مشاوره اتدکلری ایچون دردودخی انتدی دیرلر
مجلس مزبور معقوده حاضر اولسه وندی عطا معناسنه‌در ومالنتدیت منه خیرآندن
اصلا خیره اصابت اتمدم معناسنه وبخیل اولان کمسنه حقنده ماندی احدی یدیه
الاخری دیرلر یعنی برالینك اوبرالینه خیری طوقنماز یابرالی اوبرالینه یاشلق ویرمز
(اهتدی ره راست یافت) طوغری یولی بولدی یعنی مقصوده ایصال ایدن یولی بولدی
*ذ (احتذی علی مثاله کار کرد برمثال او) آنك مثالنه موافق ایش ایشلدی که ایشکدیکی ایش
اکا اویدی تعبیراولنور کویا اول نسنه‌یی اورنك اتدی (اختذی نعلین بوشید) نعلین کیدی
حذا نعلین معناسنه‌در وحذیه عطیه وحذیا جائزه معناسنه‌در وفی المثل: بین الحذیاء
والخلسة: شو کمسنه‌یه عطیه ویر والا الکدن جکوب آلور دیه‌جك یرده ضرب اولنور
(اغتذی بالطعام غدا کرفت بخوردنی) طعام ایله غدا لندی * ر (ادراه بفریفت اورا)
آنی الدادی اختله معناسنه (اذراه بدامیدش) آنی صاوردی وصاوریلش نسنه‌یه ذری
دیرلر ودمع مصبوب معناسنه دخی کلور اصلی اذترا در که ذرودن مأخوذدر
صاورمق معناسنه (استراه برکزید اورا) آنی اختیار اتدی واستری الموت بنی فلان اختار
سراتهم (اشتری المتاع بخرید کالا را) متاعی صاتین آلدی وفی المثل: الامن یشتری سهرا
بنوم: نعمتی تحقیر اتمکله سوء عاقبة مبتلا اولمق حقنده ضرب اولنور (اعتراه هم برسید
اورا اندوهی) آکا برغم اصابت اتدی وفلان یعتریه الاضیاف ای تعشاه (افتری علیه دروغ
یافت بروی) انك حقنده یالان بیدا اتدی که افترا ایدی تعبیراولنور فری وفریه‌دن
مأخوذدر ودخی افتری دیرلر کورك کیدی معناسنه که فروه وفروکورك معناسنه تقول
المفتری لایجد البرد که مراد کورك کین کمسنه‌در وضرب علی ام فروته ای هامته وتاجه دخی

آنده مجتمع اولدقجه
نادی دیرلر متفرق
اولدقلرنده نادی
دیمزلر (منه)

بوفقیرك هدایت حقنده
عقد ایتدیکی کراسه
اهل سنت وارباب
اعتزال میانده اولان
اختلافاتی وتحقیق
مذهب حقی جامعدر
(منه)

اشتری القاصعاء بالیر
بوع عینی قویوب اوه
تابع اولان کمسنه
حقنده ضرب اولنور
(منه)

فروه‌دیرلر تقول هوفقیر وان کنز الابریز والبس فروة ابرویز (وهی الفریة دروغ یافتن) یالان بیدا اتمك (اکتری دارا بمزد کرفت خانه‌را) برخانه‌یی کرا ایله طوتدی (امتری فی الامر کمان داشت درکار) ایشده شك اتدی (امتری الناقة بدوشید شترماده) ناقه‌یی صاغدی وسودی جوق اولان ناقه‌یه مری دیرلر وصاغلمش سوده مریه اطلاق اولنور * ز (اعتزی الیه خویشتن را نسبت کرد بوی) کندویی آکا نسبت اتدی * س (احقسی المرقة بیاشامید شوروارا) شوربایی ایچدی حسودن مأخوذدر تقول نوم کحسو الطیر ای قصیر وشیخ حسو فسو وقصیر القامه اولان کمسنه حقنده قریب المحسی من المفسی دیرلر ودخی احتس الماء دیرلر قوم ایچنده صویی استخراج اتسه واول صوکه قومدن طشره ترشح ایده آکا حس دیرلر (اکتسی جامه‌در پوشید) جامه کیدی ش * ارتشی رشوت ستد) رشوت آلدی (انتشی مست شد) سرخوش اولدی ورجل نشوان ای سکران * ص (اختصی خویشتن را خصی کرد) کندویی خصی اتدی که خادم اتدی تعبیر اولنور (اعتصی تکیه‌زد برعصا) عصا اوزرینه طایاندی واعتصت النواة دیرلر چکردك استحکام بولسه (انتصاه برکزیداورا) آنی اختیار اتدی وهو نصی ای مختاری ودخی انتصی الشعر دیرلر صاچ اوزاندی معناسنه * ض (ارتضاه بپسندید اورا) آنی پسند اتدی که بکندی تعبیر اولنور یقال ارتضاه لصحبته ولخدمته رضوان ورضاء ومرضاة بر معنایه‌درکه خشنود اولمق ایله تعبیر اولنور ومن کلام اکثم: رضی الناس غایة لاتدرك: وفی المثل: رضی من الوفاء باللفاء: وفا توفیه یعنی تمام اویرمك ولفا تلفیة یعنی اکسمك معناسنه‌در اول کمسنه حقنده ضرب اولنور که تام ووافری اخذ ایتمیوب ادنی نسنه‌یه راضی اوله (اقتضاه حقه بستد ازوی حق اورا) آندن حقنی آلدی واقتضاه بدینه دیرلر آنده اولان دینی طلب وتقاضا اتدی معناسنه ویقال افعل مایقتضیه کرمك ای بطالبك وفی المثل **بیت** لم یر ذوالحاجة من حاجة ❁ اقضی من الدرهم فی کفه ❁ وفی مثل آخر یناسب ذلك بیت ❁ وارسل حکیما ولاتوصه ❁ وذاك الرسول هو الدرهم ❁ ومما یناسب هذا قوله بالفارسیة **بیت** ❁ کویند مرد راهنر می باید ❁ یا اصل واصالت ازپدر می باید ❁ اینها همه درزمان بشین بود ❁ القصه درین زمانه زر می باید (انتضی السیف برکشید ازنیام شمشیررا) قلیجی قیننددن چکدی سله معناسنه (انتضی الثوب کهنه کرد جامه‌را) جامه‌یی اسکتدی واسکی جامه‌یه نضو دیرلر * ط (اختطی کام زد) آدیم آتدی خطوه‌دن مأخوذدر آدیم معناسنه (امتطی الناقة مرکب کرفت شترماده‌را) ناقه‌یی مطیه یعنی بینت اتخاذ اتدی ومطیه رکوب اولنان دابه‌درکه تذکیر وتأنیثی جائزدر ومطا مطیه‌نك ظهریدر * ظ (احتظی عنده بهره‌مند شدپیش وی) آنك یانده حصه‌مند اولدی خطوه‌دن مأخوذدر (التظت النار زبان زد آتش) آتش علولندی التهبت معناسنه (وهی اللظی زبان آتش) آتشك علوی لهب کبی

وفی المثل اعتزل الحدیث الی الخطیب الاول اول وقتده ضرب اولنور که برکمسنه برحدیث نقل ایتدکده بوحدیثی کیمدن استماع ایتدك بوحدیثده شبهه‌واردر دیدکلرنده اول کمسنه‌یه بومثلی ایراد ایتدیلر یعنی حدیثی استماع ایتدیکك کمسنه‌یه نسبت ایله که عهده‌سندن خلاص اوله‌سن (منه)

بومقامده نسخه‌لر مضطرب اولمغله کتب معتبره‌ده واقع اولان وجه اوزره تفسیر اختیار اولندی (منه)

ع * (ادعی علیه کذا دعوی کرد بروی فلان چیزرا) فلان نسنه‌یی آنك اوزرینه دعوی اتدی وهی الدعوی معروفدر ودخی ادعی فی الحرب دیرلر جنکده کندو نسبنی بیان ایدوب بن فلان بن فلانم دیسه جوهری دیدی‌که دعوت دالك فتحیله طعامده ودعوت دالك کسریله نسبده مستعملدر ومافی الدار دعی دیرلر اصلا خانه‌ده کمسنه یوقدر دیه‌جك یرده وفی المثل : ادع الی طعامك من تدعوه الی جفانك: ایشکه احسان اتدکك کمسنه‌یی قوللان دیه‌جك یرده ضرب اولنور (ارتعت الماشیة جرا کردند چارپایان) چارپالر اوتلادی رعی‌دن مأخوذدر اوتلاق معناسنه غ * (ابتغی الشیٔ بطلبید چیزرا) نسنه‌یی طلب اتدی بغیة بغیة کسر وضم ایله حاجت معناسنه‌در کسائی دیدی‌که بغیة کسر ایله طلب اولنان نسنه‌یه وبغیة ضم ایله نفس حاجتدر وزانیه‌یه بغی دیدکلری رجاله طالبه اولدوغی ایچوندر وجواری‌یه بغایا دیدکلری زمان جاهلیتده کندولرین فجوره کرایه ویردکلری ایچوندر وولد زنایه ابن بغیه دیرلر ابن غیة دیدکلری کبی وبر عالمی مدح ودعا مقامنده انك عالم ولاتباغ دیرلر یعنی سن عالمسن وسکا چشم بد اصابت اتمسون که تاسکا سوء وضرر یتشمیه وفی المثل : بغیت لك ووجدت لی زیاده: الفت واتفاق ایدن ایکی کمسنه‌لر ایچون ضرب اولنور (ارتغی الرغوة بخورد کفك شیررا) سودك کوبوکینی اکل اتدی یاشرب اتدی ورغوه لفظنك راسنده حرکات ثلاثه لغتدر سودك کوپوکی معناسنه مخفی اولمیه‌که ارتغاء لفظی شرب رغوه‌دن عبارت اولمغله ارتغی لفظی ذکردن صکره لفظ الرغوة یی ذکر ارتغی‌ده تجرید اقتضا ایدرکه شرب الرغوه قوه‌سنده اولور ملاحظه اولنور (اختفی منه پنهان شد ازوی) آندن مختفی اولدی استترکبی (اختفی الشیٔ بیرون کرد چیزرا) نسنه‌یی طشره چیقاردی یقال اختفی النباش الکفن ای اخرجه پس اختفی اضداددندر خفی کبی ومعنای اوله نظر ایله علم بابندن اولان خفی خفاءدن ومعنای ثانی‌یه نظر ایله ضرب بابندن خفی خفیادن مأخوذ اولور (وهی المختفی کفن دزد) کفن اوغروسی معنای ثانی‌دن اسم فاعلدر مراد نباشدر (اشتفی من الارض شفا یافت ازبیماری) خسته‌لکدن شفا بولدی وفی المثل : شفاؤه نکؤ الذبر: یعنی اویوز اولان کمسنه‌نك شفاسی اویوزینی قاشیوب قاناتمغله اولور مذلت ایله صلاح پذیر اولوب التفاته تحمل اولمیان کمسنه حقنده ضرب اولنور (اصطفاه برکزید اورا) آنی اختیار اتدی وصفو الشی خالصه (اعتفاه عطاخواست ازوی) آندن عطیه استدی وطلب ایدن کمسنه‌یه عافی دیرلرکه جمعی عفاةدر واعطیته عفوا دیرلر سؤال اتمه‌دن ویردم معناسنه وعفو کندو قوتندن وعیالنك قوتندن فضله اولان قوته دیرلر وطنجره‌ده باقی قالان

اساسده ارتغیت الرغوة بالمرغاة دیدی که مرغاة رغوه اخذ اولنه‌جق آلتك اسمیدر یعنی رفعتها بالمرغاة وارتغیت ای شربت الرغوة (منه)

بعض نسخه‌ده کفن آهنج یعنی قبردن کفن اخراج ایدن کمسنه آهنج واقع اولدیغی بومقامه مناسبدر زیرا آهنجیدن چکوب چیقارمق معناسنه‌در (منه)

شـوربايه عافى القـدر ديرلر تقول اطعموا منه عواقيكم (اقتفى اثره ازپى او رفت) آنك آردنجه كتدى كه آردينه اويدى تعبير اولنور وهوقفى اشياخه ديرلر مشايخك اثرينه كتدى معناسنه ودخى اقتفاه ديرلر آنى اختيار اتدى معناسنه اختاره كبى وهو قفوتى اى خيرتى (اكتفى به پسنده كرد بوى) آنكله اكتفا اتدى وقنعت بالكفية اى القوت (انتفى من ولده بيزارى كرد ازفرزندش) كندو ولدندن بيزارلق اتدى يعنى بنم ولدم دكلدر ديو رد اتدى تعبير اولنور ونفى برشيئى تبعيد ايدوب كندودن آييرمق وانتفأ آيريلوب بعيد اولمق معناسنه در واول ولده نفى ديرلر * ق (ارتقى فى السلم برشد نردبان را) نردبانه چيقدى رقى وترقى كبى وارتقى الجبل طاغ اوزرينه چيقدى ومرقى ومرتقى چيقاجق يول معناسنه در والجود مرقات الى الشرف والمجد صعب المراقى وارتقى بطنه ديرلر كثرت اكلدن قارنى طولسه (استقى الماء من البئر آب بركشيد ازچاه) قيودن صوچكدى (التقى الرجلان يكديكررا رسيدند دومردان) ايكى كمسنه برى برينه يتشديلر كه قاووشديلر وبولشديلر تعبير اولنور كه برى بوطرفدن وبرى اوطرفدن كلمك ايله اولور (التقيت بفلان پيش آمدم بهمان) فلان كمسنه نك اوكنه كلدم ايكى كمسنه نك برى طورور ايكن برى آنك يانته كلمك ايله اولور وملاقى اولمق كورمكى مستلزم اولمغله بديدم بهمان عبارتيله دخى تفسير اولندى (انتقى الشئ بركزيد چيزرا) نسنه يى اختيار اتدى ونقاوه ونقايه مختار اولان نسنه در اكرچه فعاله وزنى اكثريا اخذ اولنميوب برنده قالان نسنه ده استعمال اولنور لكن اخذ و اختيار اولنان نسنه ده فعاله يى استعمال نقيضى اولان نقايه صيغه سنه حملادر كه اخذ اولنميان نسنه دن عبارت در ودخى انتقيت العظم ديرلر كموكك ايليكنى چيقارسه كه نقى ايليك معناسنه در * ك (ارتكى عليه تكيه كرد بروى) آكا اعتماد اتدى يقال انا مرتك على كذا اى معول عليه ومالى مرتكا الا عليك يعنى بنم سندن غيرى اعتماد ايده جكم يوقدر (اشتكى اليه بكذا كله كرد بوى ازفلان چيز) فلان نسنه دن آكا شكايت اتدى وشكايت اولنان خصوصه شكية ديرلر وبر كمسنه يه سنك شكايتك نه دن در ديه جك يرده ماشكيتك ديرلر جوابنده شكيتى مرض او غم ديرلر وكوچك قربه يه شكوه ديرلر لهذا اشتكيت ديرلر شكوه اخذ اتدم معناسنه وفى المثل : شكوت لو حافخر الى يلعا : لوح عطش وخر رفع ايدوب كوسترمك ويلع سراب معناسنه در يعنى بن صوسزلقدن شكايت ايدرم اوبكا سرابى كوستررر بركمسنه بر كمسنه يه شكايت اتدكده حصوله كلميجك نسنه ايله اطماع ايدن كمسنه حقنده ضرب اولنور * ل (ايتلى فى الامر تقصير كرد دركار) ايشده تقصير اتدى اصلى ايتلى دركه الودن مأخوذدر تقول لا يأتلى ان يفعل كذا يعنى فلان شيئى

الوه والوه تبخير اتدكلرى عود معناسنه در (منه)

ايشلمكده تقصير اتمز (ايتلى على كذا سوكند خورد بر فلان چيز) نسنه يه يمين اتدى (وهى الالية سوكند) يمين جمعى الايا كلور عطية وعطايا كبى (ابتلاه بكذا بياز مودش بفلان چيز) آنى فلان نسنه ايله امتحان ايتدى وبلوت الشئ ديرلر شتم اتسه طورماق ايله فاسد اولان صو وصفنده ديدى كه بيت ❁ ياصفر ورد آل حتى كانما ❁ يسوف به البالى عصارة خردل (اجتلى العروس نكريست عروس را) عروسه باقدى يقال جليت فلانة على زوجها احسن جلوة واجتلاها يعنى خاتونى تزيين ايدوب شوهرينه عرض ايتديلر شوهرى دخى آكا نظر ايتدى وجلوه و جلوه شوهرك اول وقت ويرديكى هديه معناسنه در كه يوز كورملوكى تعبير اولنور (اختلى الخلاء بد رويد كياه را) اوتى بيچدى وخلا حشيش معناسنه در خليت دابتى ديرلر دابه مداوت ويردم معناسنه (اشتلاه برهانيدش) آنى قورتاردى انقذه معناسنه (اصطلى النار بالنار كرم شد بآتش) آتش ايله ايصندى والصلاء الشواء وفلان كمسنه غايت شجاعتندن اكا كمسنه لر طاقت كتورمز ديه جك يرده فلان مايصطلى بناره ديرلر (اعتلى بلند شد) عالى اولدى واعتلاه ديرلر فلان نسنه نك اوزرينه جيقدى واعتلاه غلبه اتدى معناسنه (اغتلى بشتافت در رفتن) يورومكده سرعت اتدى * م (احتمى المريض پرهيز كرد بيمار) خسته پرهيز اتدى وهى الحمية پرهيز مضر اولان نسنه دن احترازاتمك واحتمى الرجل من كذا اى انقاه وحميه ايدن مريضه حمى ومحتم ديرلر (ارتمى القوم يا يكديكر تير انداختند مردمان) قوم برى بريله اوق آتديلر يقال خرجوا ير تمون ويترامون فى الغرض ودخى ارتمى الشئ ديرلر نسنه آتيلدى وزمينه القا اولندى معناسنه (التمى لونه دكركون شد رنك او) انك رنكى متغير اولدى (اتمى اليه خويشتن را نسبت كرد بوى) كندويى اكا نسبت اتدى اعتزاء معناسنه * ن (ابتنى دارا بر آورد خانهٔ) برخانه قالدردى يعنى ياپدى وهذا بناء حسن ديرلر مبنى معناسنه وبنى مكرمة وابتناها وهو من بناة المكارم (اجتنى الثمر بچيد ميوه را ازدرخت) اغاجدن ميوه يى دوشردى وديوشرلمش ميوه يه جنا وديوشرلديكى ساعتده جنى ديرلر (استنى الماء آب بركشيد ازچاه) قيودن صوچكدى وقيودن صوچكن دوه يه سانيه ديرلر وفى المثل : اذل من السانية : (اعتنى بحاجته تيمار داشت بحاجتش) انك حاجتنه اهتمام ايدوب تحصيلى ايچون زحمت چكدى كه عنا زحمت معناسنه در وبركمسنه نك حاجتنه اهتمام سعيه وسعى زحمته مؤدى در (اقتنى المال كرد كرد مال را) مالى جمع اتدى كندو ايچون بشرط آنكه بيع ايچون اولميه واقتناء اصلنده حفظ اتمك معناسنه در وفى المثل : لا تقتن من كلب سوء جروة : يعنى يارمز كلبك ياوروسنى تربيه اتمه بد اصله لطفدن نهى مقامنده ضرب اولنور مصراع ❁ ناكس بتربيت نشود اى حكيم كس ❁ (اكتنى

انا الذى لايصطلى بناره ولا ينام الجار من سعاره علما امثال ايدرلركه كلمات مذكوره مدح وهجوه محتملدر يعنى بن اول كمسنه يم غايت عزت ومنا عتمدن كمسنه لر بكا قريب اولمز وبن اول كمسنه يم كه همسايه م آج ياتمز پس مراد تمدح اولور ياخود بن اول كمسنه يم كه بنم نار تيزى كمسنه لر طلب ايتمزلر غايت بخلدن ناشى وبنم همسايه م آج اولديغندن اويومز پس هجو اولور (منه)

بكذا خويشتن را كنيه نهاد بفلان چيز) فلان نسنه ايله كندويه كنيه وضع اتدى مثلا كندويه ابو عبدالله ديو كنيه وضع اتدى ودخى اكتنى به ديرلر كنايه اتدى معناسنه وفلان حسن العبارة لكنى الرؤيا ديرلر بر كمسنه تعبير رؤياده ماهر اولسه كه رؤيا ايچون مؤكل اولان ملكك اعيان خارجيه دن كنايه ايدوب نائم اولان كمسنه يه كوستردىكى مثالدن عبارتدر ٭ ه (ازدهاه تحقير كرد اورا) آنى تحقير واستخفاف ايتدى (اشتهاه آرزو كرد اورا) آكا آرزو اتدى وطعام شهى اى مشتهى وكوزى قوى وحدتلو اولان كمسنه يه شاهى البصر ديرلر كه شائه البصردن مقلوبدر انتهى اليه الخبر (پرسيد بوى پيغام) خبر آكا بالغ اولدى يقال انهيت اليه الخبر فانتهى اليه الخبر يعنى اكا خبر ابلاغ اتدم وخبر واروب بالغ اولدى ودخى انتهى الشئ ديرلر شئ غايتنه بالغ اولوب طورسه كه اول غايتى تجاوز ايتمسه ودره نك ايكى طرفندن صو بالغ اولان كناره نهيه ديرلر (انتهى من الشئ بازايستاد از چيز) نسنه دن كيرو طوردى كه فراغت اتدى تعبير اولنور وانتهاء نهى مطاوعيدر كه امر مقابليدر يقال نهاه عن الشئ فانتهى يعنى آنى فلان نسنه دن نهى ومنع اتدى اودخى نهى قبول ايدوب ممتنع اولدى

المعتل الفاء واللام من باب الافتعال كه لفيف مفروق تعبير اولنور

(اتقى الله بترسيد از خدا) حضرت اللهدن قورقدى اصلنده اوتقى دركه واوى تايه قلب وادغام اتديلر وهى التقوى پارسايى زاهدلك وپرهيزكارلك والتقاة والتقى والتقية ٭ م (وهو التقى مرد پارسا) پرهيزكار اولان كمسنه اتقيا ٭ ج (اتقى بالترس خويشتن را نكاه داشت باسپر) قالقان ايله كندوبى محافظه اتدى ٭ ل (اتلى الامر خداوندى كرد كار را) ايشه صاحبلق ايدوب ولايه اتدى اصلى اوتلى دركه ولايه دن مأخوذدر ولى الشئ شيئه صاحب چيقوب كوروب كوزه دن كمسنه در

المعتل العين واللام من باب الافتعال كه لفيف مقرون تعبير اولنور

٭ ج (اجتوى البلد دشمن داشت شهر را) شهرى دشمن طوتدى يعنى ساكن اولديغى شهرك آب وهوا وغداسنه آليشه مدى جوى انسانك ايچنده حاصل اولور بر مرضدر كه طعامك هضمنه مانع اولور اجتويت الطعام ديرلر طعامى هضم اتمديم معناسنه ودخى اجتواه ديرلر آنى اغضاب اتدى معناسنه ٭ ح (احتوى المال كرد كرد خواسته را) مالى جمع اتدى (احتوى على الشئ دست يافت بر چيز) نسنه يه ظفر بولدى ومستولى اولدى ودخى احتوى القوم ديرلر قوم برى برينه قومشو اولديلر معناسنه ومجاورت ايتدكلرى موضعه محتوى ومحوى ديرلر ٭ ر (ارتوى من الماء سير شد از آب) صودن قاندى كه سيراب اولدى تعبير اولور ٭ س (استوى المعوج راست شد كژ) اكرى

وفى مثل آخر: اتق الصبا لا يصيبك باعقائها: اعقاء عقينك جمعيدر كه ولد تولد ايتدكده اول ايتدىكى حدث معناسنه در محل تهمتدن احترازايله امر مقامنده ضرب اولنور (منه)

وفى المثل: اتقى بسلحة سمرة: سمره بر غلامك اسميدر كه مولاسى آنى ضرب مراد اتدى ومزبور حدث ايتمكله مولاسى ضربدن فارغ اولدى بر كمسنه يه عتاب صددنده ايكن ناسزا سوزلر سويلمكله خلاص اولسه ضرب اولنور (منه)

نسنه طوغريلدى يقال سويته فاستوى (وهى السوية راستى) طوغريلق (وهو سوى الخلق اوراست خلقت است) اونك خلقى تمامدر رزقك الله ولدا سويا ديرلر حضرت الله سكا دردن خالى وعيبدن برى ولد ويرسون ديو دعا مقامنده وهم سواء وسواسية م ايشان يكسانند) آنلر برابرلردر (استوى الى الشئ آهنك كرد سوى چيز) نسنه نك طرفنه توجه وقصد اتدى اساسده استويت اليك عبارتنى قصدتك قصدا لا الوى على الشئ ديو تفسير اتدى (استوى شبابه بغايت رسيد جوانى او) آنك يكتلكى كالنه بالغ اولدى واستوى الى السماء اى استوى عليها يعنى غالب ومتصرف اولدى واستوى على الدابة ديرلر آت اوزرنده قرار طوتسه واستوى الشيئان ديرلر ايكى نسنه برى برينه برابر اولدى معناسنه تساويا كبى وفى المثل: استوت به الارض. فلان كمسنه هلاك اولوب وقبرى بر مرتبه منهدم اولدى كه يرايله برابر اولدى ديه جك يرده ضرب اولنور واكثريا فلان كمسنه بر مرتبه فراموش اولندى كه اصلا آندن نام واثر قالمدى ديه جك يرده كنايه ايدرلر ميدانى سواء لواء مثلنده ديدى كه سواء لفظى استوى دن فعالدر كذلك لواء التوى دن مأخوذدر مبالغه صيغه سيله در كه شاذدر زيرا ثلاثى نك غيريدن فعال صيغه سى كلمز نساء حقنده ضرب اولنور يعنى نساء طائفه سى كاه مستوى وكاه ملتوى وكاه مجتمع وكاه متفرق اولورلر وبر حال اوزره ثابت اولمزلر ومتلون حقنده دخى ضرب اولنور ٭ ش (اشتوى الرجل بريانى كرد مرد) رجل بريانجيلك اتدى يعنى كندى ايچون بريان اتخاذ اتدى ٭ ل (التوى پيچيده شد) برى برينه صاريلدى يقال لويت الحبل فالتوى

باب انفعل ينفعل انفعالا

٭ أ (انطفاء السراج فرو مرد چراغ) چراغ سونيدى (انكفاء الاناء نكونسار شد خنود) جناق باش اشاغى اولدى تقول كفأت الاناء فانكفأ اى قلبته فانقلب يقال رب كاف كافئ لفيك يعنى نيجه كمسنه لر واردر كه ظاهرا سنك امورينه كافى كورينور لكن معناده سنى باش آشاغى ايدوب آغزينك اوزرينه دوشرمك استر (انكفأ من الغيبة باز كشت از غيبت) غائبلقدن كيرو دوندى يعنى براز زمان غائب اولوب كيتمش ايكن ينه مكانه رجوع اتدى انصرف معناسنه اساسده انكفاء الى وطنه عبارتيله ايراد اتدى قاموسده انكفاء رجع ديدى ودخى انكفاء لونه ديرلر لون بر حالدن بر حاله دونسه ٭ ب (انثغب الماء والدم برفت آب وخون) صو وقان آقدى وقار وبوز اريدكده آقان صويه ثغب وطاغك اشاغيسنده كونش طوقونميوب صووق اولان كوچك حوضه دخى ثغب وثغب ديرلر (انجذب الشئ كشيده شد چيز) نسنه چكيلدى يقال جذبت الحبل فانجذب ودخى انجذب

في السير ديرلر يوريوب اوزاق كتسه (انزرب الصائد دركمين نشست شكار كننده)
صياد پوسي‌ده اوتوردي كه مراد ياپديغي كومه‌در كه آكا زرب وزربه ديرلر قتره
وناموس ديدكلري كبي لكن زربه الغنم دن مستعاردر قيون آغيلي معناسنه كه صيادك
كومه‌سي قويونك آغيلنه تشبيه اولنمشدر يقال زربت الغنم في الزرب فانزرب فيها
(انسحب الشئ كشيده شد چيز) نسنه چكيلدي كه سوروندي تعبير اولنور سحب
ذيله فانسحب ديرلر اتكني مشي اتدكده زمين اوزرنده چكوب سوريدي اتك دخي
چكيلوب سوريندي واسحب ذيلك على ما كان مني ديرلر بندن ظهور ايدن كستاخلغي
ستر وعفو ايله ديه‌جك يرده يقال ماستبق رجل ود صاحبه بمثل ماسحب الذيل على
معايبه ابقاء محبتده دوستنك عيبلريني ستردن غيري طريق در ديه‌جك يرده ضرب اولنور
(انسكب الماء ريخته شد آب) صودوكلدي دمع ساكب ومسكوب ومنسكب اي منصب
دماء ودم اسكوب ومسكوب (انسلبت الناقة نيك رفت شترماده) ناقه سرعت ايله
سير اتدي كويا سرعت اتدكده شدت سيرندن دريسندن چيقدي (انشعب الطريق
شاخ شاخ شدراه) يول بداغ بداغ اولدي يعني جاده‌دن نيجه نيجه يوللر آيرلدي كه
هربري برسمته كيدر وشعب اصلنده برنسنه‌ده اولان شقدر كه تركيده چاتلاق تعبير
اولنور فلجان وكاسه‌ده اولديغي وجه اوزره اول شقي اصلاحه دخي شعب واصلاح
ايدن كمسنه‌يه شعاب ديرلر واصلاح ايده‌جك آلته مشعب ديرلر مثقب كبي يقال
شعبه اي صدعه فانشعب وشعبه جمعه فهو من الاضداد التأم شعبهم ديرلر متفرق
اولدقدنصكره مجتمع وتفرق شعبهم ديرلر مجتمع اولدقدنصكره متفرق اولسه‌لر وموته
شعوب اطلاق اولنديغي باعث تفرق اولديغي ايچوندر وفي المثل: شعبت قومي شعوبا
وشغلب شغابي جداوي : يعني بنم قرابات متفرقم بنم احسانمي مشغول اتدي عدم
احساندن اعتذار ايدن كمسنه بومثلي ضرب ايدر يعني اوزريمه معاشي لازم اولان
اقربادن برشئ فضله قالمزكه حتى غيره دخي احسان ايدم (انقضب الحبل بريده شد
رسن) ايپ كسلدي انقطع معناسنه ورجل قضاب قطاع للامور وانقضب الكوكب
ديرلر كوكب موضعندن حركت اتسه وفي المثل : انقضب قوي من قابة : يعني قوش
ياوريسي يمورطه‌دن چيقدي ايش تمام اولوب فارغ اولدقده ضرب اولنور (انقلب
باز كزيد) ترس دوندي (انقلب الى وطنه باز كشت بوطنش) وطننه عودت اتدي
* ت (انكت برسرافتاد) باشي اوزرينه دوشدي يقال نكته على رأسه فانتكت (انصلت
في السير بشتافت دررفتن) يوريمكده سرعت اتدي ورجل منصلت ديرلر اجراء اموره
قادر معناسنه وبرايشه تشمير ساق ايدوب سريعا تحصيلنه سعي ايدن كمسنه‌يه اصلتي

(ومنصلت)

ومنصلت ديرلر ونهر منصلت ديرلر اي سريع الجري (انفلت منه برست از وي)
آندن قورتلدي * ث (انبعث برانكيخته شد) يرندن تحريك اولندي وفلان كسلان
لاينبعث ديرلر فلان كمسنه زياده كسل صاحبي اولمغله يرندن قالقمغه اوشه‌نور معناسنه
وفلان يكره الانبعاث كانما بعث الى يوم بعاث كه زمان جاهليتده اوس وخزرج ميانده
واقع برمحاربه‌در ودخي انبعث في السير ديرلر يوريمكده سرعت اتسه (انخنث دوتا
شد) ايكي قات اولدي كه بوكيلدي تعبير اولنور (اندلث سر بررفتن نهاد) باشني
كتمكه قودي كه باشني آلوب شويله كتدي كه بركمسنه آني چويره‌مدي تعبير اولنور
ناقة دلاث ديرلر سريعة معناسنه (انفرث پاره‌پاره شد) پاره‌پاره اولدي يقال فرثته
تفريثا فانفرث كبده يعني آني حياتده شويله ضرب اتدم كه جكري پاره‌پاره اولدي
(انقعث الجدار بيوفتاد ديوار ازبن) ديوار تملندن يقلدي انقعف دخي بومنايه‌در
* ج (انبعج بطنه شكافته شد شكم او) آنك قارني ياريلدي وبعجت له بطني ديرلر
آكا سريني فاش اتدم معناسنه (انبلج الصبح سپيده‌دم بدميد) صباح يري آچلدي
(انزعج عن مكانه برانكيخته شد ازجايش) يرندن قوپاريلدي انقلع كبي وبرمكانده قرار
اتمين خاتونه منزعاج ديرلر (انسحج سخت خراشيده شد) شدة اوزره طيرمالندي
وقاشينلدي يقال سحجت جلده فانسحج اي قشرته فانقشر (انشرج شكافته شد) ياريلدي
انفرج دخي بومعنايه‌در * ح (انبطح برروي افتاد) يوزي اوزرينه دوشدي يقال
بطحه على وجهه فانبطح (انسدح سنان بابرروي افتاد) جالق قويون يوزي اوزرينه
دوشدي يقال سدمه فانسدح واول كمسنه‌يه مسدوح وسديح ديرلر (انسرح روان شد
دررفتن) يوريمكده سرعت اتدي وانسرح من ثيابه ديرلر جامه‌سندن برهنه اولسه
والمنسرح الخارج من ثيابه ودخي انسرح الرجل ديرلر يوزي يوقارو ياتوب
باجاقلرين آييرسه (انشرح صدره كشاده شد سينهٔ او) آنك صدري مكشوف
اولدي كه ضيق صدر مقابليدر وانفسح دخي بومعنايه‌در (انفتح الباب كشاده شد
در) قپو آچلدي (انفسح فراخ شد) واسع اولدي * خ (انسلخ الشهر بكذشت ماه)
آي كچدي (انسلخ الجلد باز كرده شد بوست) دري يوزيلدي ومسلاخ دري معناسنه‌در
اهاب كبي يقال فلان حمار في مسلاخ انسان (انفسخ البيع تباه شد بيع) بيع خراب
اولدي كه بوزولدي تعبير اولنور يقال فسخت العقد فانفسخ * د (انجرد الثوب
كهنه شد جامه) جامه اسكيدي كه توكي دوكلدي تعبير اولنور وبدننده قيلي اولميان
كمسنه‌يه اجرد واوتي اولميان ارضه جرداء ديرلر وچكركه‌يه جراده ديرلر ولحاسه
تسميه اولنديغي ارضي بلانبات ترك اتديكي ايچوندر وشوم اولان كمسنه‌يه جارود

دیرلر کویا شومی سببی ایله خیری قطع ایدر وفی المثل : اشأم من جارود جارود: جارود عبد القیسندن برکسنه‌درکه اسمی بشردر برقاچ دوه‌لری وار ایدی بر مرض اصابت اتمکله اقاربندن اولان بنی شیبانه مزبور دوه‌لرایله واروب آنلرك دوه‌لری میانه صالدی ومرض مزبور قومك دوه‌لرینه سرایت اتمکله جمله‌سی قیریلدی لهذا قوم مذکور بشر مذکوره جارود اطلاق ایدوب کلام مذکوری مثل اتدیلر (انخضد بدو درآمد) ایکی بوکلدی انخضد العود دیرلر اغاجك بداغی ایکی قات اکیلوب قیرلسه وانخضدت الفوا که دیرلر میوه‌یی یوك ایله برموضعدن برموضعه کتورد کده یوکده سقطلانوب زده‌لنسه (انعقد الشئ بسته شد چیز) نسنه باغلاندی (انفرد تنها شد) یالکز اولدی ویالکز اولان نسنه‌یه فرد وفارد وفرد وفرید دیرلر منفرد معناسنه (انفصد الدم فرو دوید خون) قان اساغی سکیرتدی یعنی آقدی سال معناسنه (انقصد شکسته شد قیریلدی یقال قصدت العود فانقصد ای کسرته فانکسر وقیریلان نسنه‌نك برپاره‌سنه قصده دیرلر قافك کسریله (انبتر بریده شد) کسلدی یقال تبرت الشئ قطعته قبل التمام فانبتر ای قطعته فانقطع (انبهر دمابرافتاد بروی) صیق صیق وپك پك صولیمق واقع اولدی آکا که هارهار صولیدی تعبیر اولنور (وهو البهر دما افتاد) وجه مشروح اوزره تنفس اتمك یقال بهره الحمل ای اوقع علیه البهر فانبهر ای تتابع نفسه (انجبر بسته شد شکسته) قیریلمش نسنه باغلاندی یقال جبرت العظم فانجبر ولفظ جبر لازم ومتعدی استعمال اولنور (انجحر الضب در سوراخ شد سوسمار) کلردلوکه کیردی (انحدر بنیشب فرود آمد) اینشه اشاغی ایندی وانحدر جلده دیرلر شدت ضربدن دریسی شیشدی معناسنه (انحسر الشعر عن رأسه موی ازسروی بشد) صاج باشندن کتدی یعنی صاجی دوکیلوب باشی آچوق قالدی وفی الاساس: کل شئ کشف فقد خسر (انشمر للامر وشکر دکاررا) ایشه بغایت سعی اتدی ودخی انشمر الفرس دیرلر زیاده سرعت اتدی معناسنه (انصهر کداخته شد) اریدی یقال صهرت الشئ ای ازبته فانصهر (انعصر فشارده شد) صیقلدی یقال عصرت العنب فانعصر یعنی اوزومی صیقدم واوزوم صیقلوب عصاره حاصل اولدی که شیره تعبیر اولنور (انعفر خده خاك آلود شدرخ او) آنك یوزی طبراق ایله آلوده اولدی عفردن مأخوذدر تراب معناسنه وعفا قاتقسز اتمك خبز بلا ادام معناسنه‌در قفار کبی عینك کسریله ارکك خنزیر ورجل خبیث معناسنه‌در و فلان عفریت نفریت دیرلر خباثده کمالینه بالغ اولسه ودخی دخلت الماء فما انعفرت قدمای دیرلر صویه کیردیم ایاقلریم طوپراغه یتشمدی معناسنه وعفیره اول خاتوندرکه اصلا قومشیلرینه برنسنه ویرمز وویردیکی تقدیرده بغایةشئ خسیس ویرر وجعل دیدکلری بوجکك یووالیوب کوتوردیکه یووالغه

دخی عفیره دیرلر خاك ایله آلوده اولدیغی ایچون وبرخاتون زیاده لئیمه‌در دیه‌جك یرده فلانة عفیرة دیرلر وفی المثل: اشجع من لیث عفرین: لفظ عفرینك معناسنده اختلاف اتدیلر اصمعی حربا کبی بردابه‌درکه راکبه تعرض ایدوب قویروغی ایله ضرب ایدر دیدی بعضیلر عفرین برشیرستانك اسمیدر وبعضیلر برشهرك اسمیدر دیدیلر جاحظ اوروبجکدن برنوعدر دیدی که التی کوزی واردر ذباب صیدنده بغایت جابکدر معلوم اوله که رجلك مراتب سننه نظر براسم ایله تسمیه اتدیلر مثلا اون یاشنده اولان غلام حقنده لعاب بالقلین دیرلر یعنی جلوك اویونی دیدکلری اویونی اوینار ویکرمی یاشنه بالغ اولدقده باغی نسین دیرلر یعنی نسوانه طالب اولور واوتوز یاشنه بالغ اولدقده اسعی الساعین دیرلر قرق یاسنه بالغ اولدقده ابطش الباطشین دیرلر اللی یاشنه بالغ اولدقده لیث عفرین دیرلر التمش یاشنه بالغ اولدقده مونس الجلیسین تمش یاشنه بالغ اولدقده احکم الحاکمین دیرلر سکسان یاشنه بالغ اولدقده اسرع الحاسبین دیرلر طقسان یاشنه بالغ اولدقده احد الازدلین دیرلر میدانی دیدی که یوز یاشنه بالغ اولدقده لاحاء ولاساء دیرلر نه رجلدر ونه مرأةدر معناسنه لکن صاحب تکمله دیدی که یوز یاشنه بالغ اولدقده لاحاء ولاساء دیرلر نه محسن ونه مسیئ معناسنه وبعضیلر نه قویونه حاء ونه حماره ساء دیوب زجره قادر دکلدر دیو تفسیر اتدیلر (انعقر ریش شد) یاره اولدی (انغمر فی الماء بآب فروشد) صویه طالدی (انفجر الماء آب ازچشمه فرو دوید) صو چشمه‌دن چیقوب آقدی ودخی انفجر الفجر دیرلر ظهر معناسنه (انفطر العود شکافته شد جوب) اغاج یاریلدی (انفغر النور واشد شکوفه) چیچك آچلدی فغرفاه وفغرفوه دیرلر آغزینی آچدی وآغزی آچلدی معناسنه که لازم ومتعدی استعمال اولنور (انقشر پوستش بازشد) دریسی وقابوغی صویولدی وفی المثل: اشأم قاشر: قاشر بنی عوافه بن سعدك برارکك دوه‌سنك اسمیدر وبرقبیله‌نك دوه‌لری همیشه ارکك طوغورمقله بعد الیوم دیشی طوغورر ملاحظه‌سیله فحل مذکوری استعاره اتدیلر بامر الله تعالی قبیلهٔ مزبوره‌نك جمله دوه‌لری هلاك اولدی ولهذا قاشوردیوب شوم مراد ایدرلر (انقعرت الشجرة ازبن برکنده شد درخت) اغاج کوکندن قوبدی یقال قعرت الشجر فانقعر ای قلته من اصله فانقلع وقعر برشیئك دیبی معناسنه‌در وقعرت البئر دیرلر قویونك دبینه ونهایتنه واصل اولدوم وقعرت الاناء دیرلر کاسه‌نك ایچنده اولان نسنه‌یی جمله ایچوب قعرینه واصل اولدوم معناسنه (انکدرت النجوم فروشدند ستاره کان) ییلدیزلر دوشدی که باتدی وطاغلدی تعبیر اولنور (انکدر الصقر چرغ ازهوا فرو آمد برای کرفتن شکار) جافیر هوادن شکارینی

اخذایچون سوزیلوب ایندی ودخی انكدر فی سیره دیرلر یوریمكده سرعت ایتسه وانكدر علیهم العدو دیرلر اوزرلرینه براوغوردن دشمن هجوم اتدی معناسنه كه دوشمن دوكیلدی تعبیراولنور (انكسر الشیٔ شكسته شد چیز) نسنه قیریلدی كه كسرنك مطاوعیدر (انهمر الماء ریزان شد آب) صو دوكلدی ودوكیلن صویه منهمر دیرلر وبركمسنه چوق سویلسه آكا مهمار دیرلر مهذار دیدكلری كبی * ز (انحجز واداشته شد) كیرو طوتولدی یعنی منع اولوندی یقال حجزته فانحجز ای منعته فامتنع ودخی انحجز دیرلر حجازه داخل اولدی معناسنه * س (انبجس الماء آب روان شد) صو آقدی یقال انبجس الماء من السحاب والعین ای انفجر ونجس الماء دخی بو معنایه لازم استعمال اولنور ونجست الماء فانبجس دیرلر متعدی در (انطمس نابدید شد) بلورسز اولدی اندرس معناسنه رجل طامس القلب دیرلر قلبی میت اولمغله نصیحت قبول اتمسه (انقمس وانغمس فی الماء فروشد در آب) صویه طالدی یقال قمسته فانقمس ای غمسته فانغمس وانقمس النجم دیرلر ثریا غروب اتسه * ش (انكمش فی السیر بشتافت در رفتن) یوریمكده سرعت اتدی وهو منكمش فی الحاجات ای مسرع لتحصیلها * ص (انحمص الجرح بشد آماس ریش) یاره نك شیشی كتدی آز قالدی * ض (انحفض فروشد) الچاق اولدی كه ارتفع مقابلیدر (انقبض الجلد انجوغ كرفته شد بوست) دری منقبض اولدی كه بورش یارش تعبیراولنور كه تشنج معناسنه قریب در (انقبض عن القوم تنها شد از مردمان) قومدن عزلت ایدوب آنلر ایله اختلاط اتمدی ودخی انقبض فلان فی حاجته دیرلر اسرع وتشمر یعنی سرعت ایدوب تشمیر ساق اهتمام اتدی معناسنه (انقرض القوم سپری شدند مردمان) قوم تمام اولدیلر یعنی چوب كتدیلر كه دوكندیلر تعبیراولنور * ط (انبسط الیه كستاخی كرد بوی) آكا كستاخلق اتدی كه انبساط ترك احتشامدن عبارت در كه بركمسنه حضورنده ادبه رعایت ایدمیوب انك رتبه‌سی اوزره حركت لازم ایكن رتبه‌سنی رفع وصاحب رتبه اولمین كمسنه‌لر معامله‌سی اتمكدر ودخی انبسط الشیٔ علی الارض دیرلر برنسنه زمین اوزره دوشنسه (انخرطت الخرزة فی السلك كشیده شد مهره در رشته) بونچوق ایپلكه چكلدی كه دیزیلدی تعبیر اولنور ودخی انخرط الفرس فی سیره دیرلر یورور ایكن دیزكنی صاحبنك الندن چلوب طارتسه واول آته خروط دیرلر وانخرط علینا دیرلر بزی یاره‌من سوز ایله تخویف اتدی معناسنه وانخرط جسمه دیرلر جسمی دقیق اولسه (انمعط مویش برافتاد) قیلی دوكلدی وبدننده قیل اولمین كمسنه‌یه امعط دیرلر ونونی میمه قلبدن صكره ادغام ایدوب امعط دخی دیرلر وذئب امعط تویی دوكولمش قورت معناسنه در وخباثتده اكا تشبیه ایدوب زیاده خبیث اولان سارقه لص امعط دیدیلر ودخی

امعط وانمعط الشعر دیوب یعنی شعر لفظنی ذكر جائز دكلدر والاتكرار لازم كلور مكر تجرید اولنه فافهم هذا (انهبط فرود آمد) آشاغی ایندی یقال اهبطت فانهبط ولفظ هبط لازم ومتعدی استعمال اولنور یقال اللهم غبطا لا هبطا یعنی یارب سندن نیاز ایدرم كه میان اقرانده مغبوط اولام وحالمدن تنزل ایتمیم ویقال بعد الغبط الهبط * ع (انجلع الشیٔ كشاده شد چیز) نسنه آچلدی انكشف معناسنه وقلیل الحیا اولان رجله جلع وجالع وخاتونه جلعة وجالعة دیدكلری بومعنادن مأخوذ اولمق ملاحظه اولنور كه بومقوله كمسنه‌لره تركیده آچیق وصیریق تعبیر اولنور واول كمسنه كه طوداقلری دیشلرینی ستر اتمیه اكا اجلع دیرلر (انخدع فریفته شد) آلداندی (انجزع الحبل بریده شد ریسمان ازنیمه) ایپ اورته‌سندن كسلدی وبرطرفندن منقطع اولسه انجزع دیمزلر (اندرع فی السیر درپیش شد در رفتن) یوریمكده تقدم ایتدی كه لوكه‌لچدی تعبیر اولنور (اندفع فی الحدیث اندر آمد در سخن) سوزه كیردی یعنی شروع اتدی ودخی اندفع الفرس دیرلر اسرع معناسنه ودخی اندفع الشیٔ دیرلر برنسنه دورتلسه كه دفع دورتمك معناسنه كلور كه فارسیده سبوختن دیرلر (اندلع لسانه زبانش ازدهن بیرون شد) دلی آغزندن طشره چیقدی زحمتدن یاعطشدن واندلع السیف من غمده دیرلر قلیج قیننده چیقدی معناسنه اندلق دخی بومعنایه در (انصدع الزجاج شكافته شد آبكینه) صیرچه یاریلدی كه چاتلادی تعبیر اولنور انسلع دخی بومعنایه‌در یقال سلعت رأسه فانسلع ای شققته فانشق وسلعه سینك فتحیله شجه معناسنه‌در وایاقده اولان یاریغه سلع دیرلر (انقدع وایستاد) كیرو طوردی یقال قدعته عنی بیدی اوبلسانی ای كففته فانكف ودكتله مقدعه دیرلر (انقشع السحاب باز شد میغ) بولوت آچیلوب طاغلدی یقال قشعت الریح السحاب فانقشع وبولوت طاغلدقدنصكره باقی قالان قطعه‌یه قشعه دیرلر وانقشاع مطلقا انكشاف معناسنه‌در یقال انقشع الظلام والبرد والهم عن القلب والبلاء عن البلاد وانقشعوا بعد ما اجتمعوا ای تفرقوا وانقشعوا عن اما كنهم ای جلوا عنها (انقطع الشیٔ بریده شد چیز) نسنه كسلدی (وفلان منقطع الی فلان بهمان بحسبیده است بفلان) فلان كمسنه فلان كمسنه‌یه میل اتمشدر كه سائر خلقدن كسلمشدر ودخی انقطع به دیرلر ابن سبیل اولسه یعنی سفرده نفقه‌سی دوكنوب یادابه‌سی طوروب یابر بلایه مبتلا اولمغله حركتدن عاجز اولسه وهو منقطع العقال عن الشر دیرلر آنی شر ایشلمكدن منع ایدر یوقدر دیه‌جك یرده ومنقطع العذار دیرلر یوزنده صقالی بری برینه قاووشمش اولسه وفی المثل :قطعت جهیزة قول كل خطیب: برقبیله‌دن بر كمسنه آخر

یقال فلان یدعی بقشاعته ای نخامته وهی البزاق (منه) وفی المثل: انه لمنقطع القبال: قبال اول قایشدر كه نعلینی كیدكده ایكی پارمغك میاننه واقع اولور فلان كمسنه فلان خصوصه توسل ایتدیكی نسنه‌ده‌سنی الرأی در دیه‌جك یرده ضرب اولنور (منه)

قبیله‌دن بر کمسنه‌یی قتل ایدوب اعیان واشراف جمع اولوب مقتولك ولیلرینی دیت
ایله صلح وارضا صددنده ایکن جهیزه نام برجاریه مجلس معقود مزبورك کنارینه
کلوب دیدی که مقتولك ولیلری قاتلك فرصتنی بولوب قتل ایتدیلر بو محلده مثل
مذکوری ایراد ایتدیلر براحمق کمسنه‌نك کلامی ایله اصحاب رأیك رأیلری فسخ اولدی
دیه‌جك یرده ضرب اولنور (انقلع الشجر بر کنده شد درخت) آغاج قوپاریلدی
قلعت‌نك مطاوعیدر (انقمع خوارشد) مقهور ومغلوب اولدی یقال قمع خصمه
قهره واذله فانقمع وفی الاساس انقمع فی بیته ای جلس وحده وخلقدن خبر تجسس
ایدوب مجالسده نقل اتمکه معتاد اولان کمسنه‌یه قمع الاخبار دیرلر (انملع زود رفت)
سرعت ایله یوریدی وناقة میلع ای تسرع فی سیرها (انهزع شکسته شد) قیریلدی
یقال هزعته تهزیعا فانهزع ای کسرته فانکسر وقیرجق آلته مهزع دیرلر مدق کبی
وماله اهزع دیرلر برنسنه‌سی یوقدر دیه‌جك یرده که اهزع اول اوقدر که تیرکشك دیبنده
باقی قالوب جیداولسون ردی اولسون یقال ماترك فی الغوس منزعا فی الکنانة اهزما * غ
(اندبغ الجلد پیراسته شد پوست)دری دباغت اولندی یقال دبغت الجلد فاندبغ وفی المثل:
جلد الخنزیر لایندبغ : یعنی خنزیرك دریسی دباغت قبول اتمز نصیحت تأثیر ایتمیوب
صلاحتدن مأیوس اولنان کمسنه حقنده ضرب اولنور (انصبغ رنکین شد)
بویاندی یقال صبغت الثوب فانصبع وفی المثل: انفلت وهو اصبغ: اصبغ اصلنده اول
قوشدر که قناتلرینك اوجنك رنکی سائر اعضاسنك توکنك رنکنه مخالف اوله
یعنی فلان کمسنه فرار ایتدی مقعدینك لونی سائر اعضاسنك لونه مخالف اولدیغی
حالده زیرا خوفندن حدث ایدوب مقعدی حدثك لونی متلون اولدی :افلت
وله حصاص: مثلنه قریب در حصاص ضرط معناسنه‌در حبق کبی * ف (انحرف
عنه بجسبید ازوی) آندن میل وعدول ایتدی حرف اصلنده طرف معناسنه‌در
بر کمسنه برنسنه‌دن اعراض ورجوع اتمك اول نسنه‌یی ترك وطرف آخره رجوع
اتمکه تشبیه اولنمشدر هو علی طرف من امره علی طرف معناسنه یعنی اول امرده ثابت
دکلدر اول تشبیه اولنمشدر عسکرك برطرفده طورر اکر غلبه صورتین کوررسه
ثبات والا فرار ایدر(انصرف باز کشت) کیرو دوندی یقال صرفته عنی فانصرف
(انعطف بدو دآمد)ایکی بو کلدی یقال عطفت العود فانعطف انعقف دخی بو معنایه‌در
وفی الاساس عقفه فانعقف کعطفه فانعطف وجو کانه عقافه دیرلر معقوب معناسنه
(انغرف بریده شد)کسیلدی اصمعی دیدی که غرفت ناصیة الفرس دیرلر آتك
برچنی قیرقدم معناسنه وفی الصحاح غرفت الشیٔ فانغرف ای قطعتها فانقطع وملتفة

الاشجار اولان پیشه‌زاره غریف دیرلر اجد معناسنه تقول مرحبا بالسید الغطریف
کأنه اسد الغریف (انکشف الظلمة والحزن دور شد تاریکی واندوه) ظلمة وغم اوزاق
یعنی زائل اولدی * ق (انبثق الماء رهیده شد بند آب) صویك بندی بوشاندی
یعنی بندینی یاروب کندو جریان اتدی کمسنه‌نك صنعی یوق ایکن وثبق وبثق
صونك یاردیغی موضعدر مبثوق معناسنه یامصدر ایله تسمیه قیلندن ضرب وصید کبی
یقال هم اهل الوثوق فی سد الثبوق ودخی انبثق علیهم القوم دیرلر خبرلری یوق
ایکن قوم آنلرك اوزرینه اقبال اتسه‌لر وانبثق علینا فلان بالشر دیرلر خبرمز یوق ایکن فلان
کمسنه بزم اوزرمزه شر ایصال ایتدی معناسنه(انبعق المطر کشاده شد باران ازابر) یغمور
بلوتدن براوغوردن آچیلدی یعنی دوکلدی که شدة ایله بوشاندی تعبیر اولنور وفلان
کمسنه چوق عطیه ایتدی دیه‌جك یرده انبعق بالکرم دیرلر وانبعق علیهم الخوف فاجأهم
(انحمق السوق کشاده شد بازار) بازار کشاد اولدی وانحمق الثوب دیرلر اسکیدی معناسنه
(انخرق الثوب دریده شد جامه) جامه ییرتلدی یقال خرقت الثوب فانخرق وییرتیغه خرق
دیدکلری مصدر ایله تسمیه قیلنندر وفی المثل : اتسع الخرق علی الراقع : یامه یامین
کمسنه‌یه ییرتیق بویودی اشتدادندن ناشی ایشك تدارکی بروجهله ممکن دکلدر
دیه‌جك یرده ضرب اولنور (انخنق کرفته کلو شد) بوغازی بوغولدی وخبه شدن
وخفه شدن ایله دخی تفسیر اولندی که مآل بردر (اندفق الماء ریخته شد آب) صو
دوکلدی واندفق الکوز دیرلر بارداغك صویی دوکولسه وعرب بارداق دوریلوب
صویی دوکولدکده تفؤل ایچون دافق خیر دیرلر (اندلق السیف شمشیر ازنیام بیرون
شد) قلیچ قینندن کندو چیقدی صاحبی اخراج اتمه‌دن یاریلق ایله چیقدی
واکثر اوقاتده قینندن سهولت ایله چیقان قلیجه دالق ودلوق دیرلر ودخی ضربه
فاندلقت اقتاب بطنه دیرلر آنی اول وجه اوزره ضرب اتدی که قارننك باغرساقلری
طشره چیقدی معناسنه واندلق السیل علینا دیرلر خبرلری یوق ایکن اوزرلرینه
سیل یوریسه (انزعق بترسید) قورقدی یقال زعق به فانزعق یعنی آنی قورقتمق
ایچون صیحهٔ شدیده ایله چاغیردی اودخی قورقدی (انصفق باز کشت) کیرو
دوندی یقال صفقته عماریده فانصفق ای صرفته فانصرف (انطلق برفت) کتدی
واطلاق صالیویرمك معناسنه‌در وفی المثل : اطلق یدیك تنفعاك یارجل : بذل مال
وتحصیل ثنایه ترغیب وقتنده ضرب اولنور (انغلق الباب بسته شد در) قپو
قاپاندی (انفتق الخرز بکسسته شد درز) تیکش اوزیلوب سوکولدی که نکنده
چاتلادی تعبیر اولنور فتق‌دن مأخوذدر شق معناسنه که رتق مقابلی در یقال فتقته

فانفتق وخمیر مایه‌سنه فتاق دیدکلری خمیری قاباردوب یاردیغی ایچوندر (انفرق ازهم جدا شد) بری برندن آیریلدی (انفلقت الحبة بکفید دانه) تحت التراب اولان دانه تمك ایچون چاتلادی وفلق الله الصبح ای شـقه وفلق نفس صبحه دخی اطلاق اولنور تقول هو اشهر من شیة الابلق بل من وضح الفلق وفلیقه امر منکر ومفلاق امر منکر ارتکاب ایدن کمسـنه وجاء بعلق فلق دیرلرکه خمسـة عشر کبی مرکبدر تحملی ممکن اولمیان داهیه کتوردی معناسنه وفلان فی الشفق والفلق من الشفق الی الفلق یعنی خوفده وطومروقده‌در اخشامدن صباحه‌دك (انفهقت العین فراخ شد چشم) کوز واسع اولدی ودخی انیت الحوض وهو ینفهق بالماء دیرلر یتلیٔ معناسـنه (انمحق الهلال سترده شد ماه نو) هلال محو اولدی محق‌دن مأخوذدر محو وازاله معناسـنه (انملق نسوشـد) هموار وطاینجق اولدی یقال انملق الشیٔ صـار املس ه ك (انبتك برید شد) کسلدی ودخی انبتك الشیٔ دیرلر برنسـنه‌یی الیه طوتوب اول وجه اوزره چکسه که اول نسنه یاره‌لنسـه واول یاره‌یه بتکه دیرلر (انهتك ستره دریده شد پرده‌اش) آنك پرده‌سی ییرتلدی هتك‌دن مأخوذدر طولاشمق معناسنه وهتك ستر آندن عبارتدرکه پرده‌یی موضعندن چکوب قوپاره‌لر یاخود پرده‌یی شووجهله شق ایده‌لرکه آردنده اولان نسنه نمایان اوله وکاهی هتك سر رسوای اولمقدن کنایه قیلنور یقـال هتك الله سر الفاجر ای فضحه ورسوای اولمقدن المرچکمه‌ین کمسنه‌یه مستهتك دیرلر وبرکمسنه‌یه بددعا مقامنده هتك عرشه دیرلر ثل عرشه کبی یعنی ایوان عزتی منهدم واساس منزلتی متزلزل اولسون معناسنه ومن امثال المولدین: اهتك ستور الشك بالسؤال (انهمك فی الامر دوراندر شد در کار) ایشه زیاده توغل وبغایة لج وجد اتدی ه ل (انبتل بریده شد) منقطع اولدی فهو المنبتل ای المنقطع کالمنبت (انبزل شکافته شد) یاریلدی انشق کبی وفتح معناسنه دخی کلور یقال نزلت بی نازلة وعندی بازلة یعنی بربلایه مبتلا اولدم برشیٔم یوقدرکه آنی فصل وفتح ایلیه وماله بازلة دیرلر برشیٔ یوقدر معناسـنه (انجدل برزمین افتاد) زمین اوزرینه دوشدیکه جدالة ارض معناسنه‌در تقول طعنه فجدله فانجدل ای رماه بالارض فسقط علیها (انجفل بشتافت) سرعت اتدی یقال انجفلوا ای اسرعوا فی الهزیمة والهرب وبرکمسنه جبان وخصمدن فراره معتاد اولسه آکا اجفیل دیرلر انجفل الظل دیرلر ذهب معناسنه وانجفل الخبز فی التنور دیرلر اتمکی تنوره یاپشدردقده کرکی کبی یاپشمیوب تنورك ایچنه دوشسه (انخزل برید شد) کسلدی ودخی انخزل فی مشیته دیرلر ایاغنه دیکن باتمش کمسنه کبی مشی ایلسه وبووجه اوزره مشی اتمکه

کفیدن چاتلامق ویارلق معناسنه‌درکه متعدیسی کفانیدن‌در (منه)

وفی المثـل: انفلقت بیضتهم علی هذا الرأی: قوم رأی واحـد اوزرینه اتفاق اتدیلر دیه‌جك یرده ضرب اولنور (منه)

خوزلی وخیزلی دیرلر وانخزل عن الشیٔ دیرلر برنسنه‌یه اقدام وشروع اتمش ایکن عاجز اولمغله رجوع ایتسه وانخزل عن الجواب دیرلر جوابدن عاجز اولدی معناسنه (اندمل الجرح فراهم آمد ریش) یاره بتشوب ایو اولدی ودمل چبان معناسـنه‌در که جمعی دمامیل کلور ودخی اندمل المریض دیرلر خسـته‌لکدن افاقت بولسـه یقال دمل الدواء المریض فاندمل (انسدل الشعر فروهشته شد موی) صاچ آشاغی صارقدی وبووجه اوزره اولان صاچه فارسیده فرخال دیرلر (انفتل عن الصلوة باز کشت از نماز) نمازدن دوندی ویقال فتله عن حاجته فانفتل ای صرفته فانصرف فتل‌دن مأخوذدر بوکمك والمك معناسنه جوهری فتله عن وجهه فانفتل ای صرفته فانصرف دیدکدن صکره فتل لفت‌دن مقلوبدر دیدی لفت لفظنك معناسـنده بوکولمك ومیل مأخوذ اولمغله احول اولان کمسنه‌یه الفت وبوینوزلری طولاشق اولان قوچه دخی الفت دیرلر (انفصل الشیٔ جدا شد چیز) نسنه آیریلدی یقال فصلت الشیٔ فانفصل ای قطعته فانقطع (انهمل المطر فرو دوید باران) یغمور دوکولدی ویقـال همل دمعه وانهمل جری ودوکوله‌جك موضعه مهمل دیرلر ه م (انبرم الامر اسـتوار شد کار) ایش محکم اولدی (انبرم الحبل تافته شد رسن) ایپ بوکلدی که ابرم مطاوعیدر واول ایپ که ایکی بوکولمش ایپدن بوکولمش اوله آکا مبرم وبریم دیرلر لکن ابو عبیده دیدی که بریم اول ایپ‌درکه ایکی رنك ایپلکدن بوکولمش اوله که اول ایپی صبیانه زخم چشم دفعی ایچون تعویذ ایدرلر ودخی اول کمسنه که غنی ایکن مجرد بخل ولومندن میسره داخل اولمیه آکا برم دیرلر وفی المثل: ابرما وقرونا: اصـل مثل بودرکه ابرام‌دن برینك خاتونی زوجی میسره داخل اولمیوب اشتراء لحم اتمکله همسایه‌لرین طواف وبرازات پیدا ایدوب طبخ واولادلرین جمع واکله شروع اتدیلر ناکاه زوجی اولان نابکار کلوب اولادلریله اوتوروب ایکیشر لقمه اکل وبلع اتمکه شروع اتدکده خاتون بومثلی ایراد اتدی برما فعل مقدر ایله منصوبدر اتکون برما یاءارائ برما تقدیرنده وقرون فعول وزننده مقرن یعنی ایکی نسـنه‌یی بری برینه ضم ایدیجی یعنی هم غایت بخلکدن میسره داخل اولمزسـین هم بنم جمع اتدیکم ات لقمه‌لرین چفته چفته ایدوب یوطارسین منفعتی کندو نفسنه جر ایدن یا ایکی خصلة مذمومه‌یی جمع ایدن کمسـنه حقنـده ضرب اولنور وتقول فلان برم لیس فیه کرم (انثلم الجدار رخنه شد دیوار) دیوار کدیك اولدی یقال ثلمت الجدار فانثلم وقد انثلموا علیه دیرلر قوم فلان کمسنه‌یه هجوم ایتسه‌لرکه اوزرینه دوکولدیلر تعبیر اولنور انثلوا انثالوا انهالوا انهدوا انصبوا دخی بو معنایه‌در (انجذم الحبل بریده شد رسن) ایپ کسلدی یقال جذمت

کما فی المستقصی (منه)
کما فی المجمع (منه)

کما یفهم من الاساس (منه)

الحبل فانجذم ای قطعته بسرعة فانقطع بها وکسلمکدن حاصل اولان ایپ پارەسنه جذمة وجذم مادەسنده سرعت معتبر اولمغله اجذم البعیر فی سیره دیرلر ابرع فی قطع المفازة معناسنه اولمق ملاحظه اولنور (وفی المثل انجذم الحبل بینهما) یعنی مابینلرنده اولان سررشتهٔ محبت خنجر سرتیر عداوت ایله منقطع اولدی واول کمسنهکه دوستلق ایدر ایکن کندو طبعنه مخالف برنسنه ظهور اتدکده قطع علاقهٔ مودتده مبادرت ومسارعت ایلیه آکا مجذام ومجذامة دیرلر (انجزم الفعل بجزم شد فعل) فعل مجزوم اولدی لم یضرب کبی جزم اصلنده قطع معناسنەدر ومعربك آخرنده جزم مبنی نك آخرنده اولان سکون منزلەسنده اولمغله کویا معربك آخری حرکتدن منقطع اولدی یقال جزمته فانجزم (انحصم شکسته شد) قیریلدی یقال انحصم العود ای انکسر (انحطم الشیٔ شکسته شد چیز) نسنه قیریلدی حطم نك مطاوعیدر وقوری اولمغله قیریلان نسنەنك قیریغنه حطام دیرلر حطام التبن کبی متاع دنیایه حطام دیدکاری امر خسیس اولمقده حطام تبنه تشبیه طریقی ایلەدر وآتشه حطم اطلاق اولندیغی ایچنه هرنه القا اولنورسه حطم وکسر اتدیکی ایچوندر واکول اولان کمسنەیه دخی حطم دیرلر واول شبانکه حیواناتی مرعی یه سوق ایدر ایکن عنف وشدت ایله سوق وضرب ومرعی ده کرکی کبی رعی ایتمیه آکا حطم وحطمه دیرلر کویا عنف وضربی سببی ایله حیواناتی حطم ایدر (انخرم شکافته شد) یاریلدی انشق کبی وبورننك دیرهکی مقطوع اولان کمسنەیه اخرم دیرلر وانخرم انف فلان دیرلر غضبی ساکن اولدی معناسنه (انسجم الدمع ریخته شد اشك) کوز یاشی دوکلدی سجمدن مأخوذدر صب معناسنه وسجم لازم ومتعدی استعمال اولنور وسجم بطؤ معناسنه دخی کلور یقال هو سجوم عن المکارم ای بطیٔ (انشرم شکافته شد) یاریلدی وفی الاساس شرمه فانشرم ای قطعه قطعاً یسیرا وابرهه یه اشرم اطلاق اولندیغی حجارهٔ سجیلدن برحجر بورننك اوجنه اصابت اتدکده بورننك اوجی منشق اولدیغی ایچوندر وبکارتی ازاله اولنان جاریەیه دخی شریم دیرلر (انصرم الحبل بریده شد رسن) ایپ کسلدی وذئب وغرابه اصرمان دیدکاری خلقدن منقطع اولدقلری ایچوندر وفی المثل: ترکته بوحش الاصرمین: یعنی اولمفازەده قتل وترك اتدیم که آنده ذئب وغرابدن غیری ذی روح یوقدر (انفصمت العروة شکسته شد کوشه بی جدایی) قولب قیریلدی لکن آیرلمدی ودخی انفصمت الدرة دیرلر انجونك برطرفی چاتلاسه (انقسم المال بخش بخش شد خواسته) مال بولوك بولوك اولدی قسم نك مطاوعیدر وهر حصەیه قسیم دیرلر بغدایی اوکوتمکدن حاصل اولان دقیقه طحن دیدکلری کبی (انقصم شکسته شد با جدایی) قیریلدی وبربرندن آیرلدی که فصم

ذئب وغراب بیننده اکثریا موافقت اولمغله ایکی متفق اولان کسنەلر حقنده کالغراب والذئب دیو مثل ایدرلر زیرا ذئب قیونی غارت ایتدکده غراب آندن منفك اولمیوب آنك فضالەسندن ذوقلنور اکرچه غراب صید ایتدیکی نسنەدن ذئبی حصەمند ایتمز (منه)

مقابلی در واوك دیشلری نصفندن منکسر اولان کمسنەیه اقصم دیرلر ویقال قصم الله ظهر الظالم ای انزل به البلیة (انهدم البناء فرو افتاد بنا) بنا یقلدی واول بنایه مهدوم ومهدم دیرلر وبنادن منفك اولوب دوشن قطعەیه هدم دیرلر (انهزم الجیش شکسته شد لشکر) عسکر صیندی واول عسکره هزیم ومهزوم دیرلر (انهضم الطعام کوارنده شد خوردنی) طعام هضم اولدی ودخی انهضمت الثمرة دیرلر میوه اغاجدن دوشوب ازیلسه

المضاعف من هذا الباب

* ب (انصب الماء ریخته شد آب) صو دوکلدی یقال صب الماء فانصب ودخی انصب البازی علی الصید دیرلر بازهوادن شکار اوزرینه نزول اتسه وفی المثل: صبابتی تروی ولیست غیلا: صبابه کاسەنك دیبنده باقی قلان صو وغیل زمین اوزرینه جریان ایدن صو معناسنەدر فلان کمسنەنك احسانی قلیل اولورسه دخی انتفاع اولنور دیەجك یرده ضرب اولنور (انصب الی مکان کذا برفت بسوی فلان جای) فلان موضع طرفنه کتدی (انکب اوجهه برروی افتاد) یوزی اوزرینه دوشدی (انبت بریده شد) کسلدی یقال لا افعله بتة والبتة یعنی عدم فعلم قطعی ومجزوم مدرکه بروجهله رجوع اتمم (انفت خرد مرد شد) اوفاق اوفاق اولدی * ث (انبث الخبر پراکنده شد پیام) خبر طاغلدی وشایع اولدی * ج (انبج پاشیده شد) صاچلدی وطاغلدی انبجت نقطة من القلم دیرلر قلمدن برنقطه صچراسه * ح (انسح الماء ریخته شد آب) صو دوکلدی * د (انسد الباب بسته شد در) قپو قپاندی (انقد بدر از شکافته شد) اوزونلغنه یاریلدی (انهد شکسته شد) قیریلدی * ذ (انجذ بریده شد) کسلدی یقال جذذته فانجذ ای قطعته فانقطع وفی المثل: جذها جذ العیر الصلیانة: صلیان براوتدر که دوه آنی ایصردقده کوکندن چیقار ومؤنث ضمیری یمینه راجعدر یمین تکلیف اولندقده بلاتتعتع یمینه مبادرت ایدن کمسنه حقنده ضرب اولنور * ر (انجر الثوب کشیده شد جامه) جامه چکلدی جرّنه مطاوعیدر * س (انبس الشیٔ پراکنده شد چیز) نسنه طاغلدی بسست المال فی البلاد فانبس دیرلر مالیمی اطراف بلادە ارسال وتفریق اتدیم معناسنه بثثته فانبث کبی ویقال لا افعل ذلك ما ابس عبد بناقة شبان ناقەیی حلب اتدکده تسکین ایچون بس بس دیمك عادتدر وفی المثل: بس علیه عقاربه: نماملق ایدوب آنی متأذی قیلدی دیو ضرب اولنور جاء بالترهات البسابس دیرلر باطل نسنەلر کوتوردی معناسنه (انحس الشیٔ برکنده شد چیز) نسنه یرندن قوپدی ودخی انحست اسنانه دیرلر دیشلری دوکلدی معناسنه (اندس در زیر خاك شد) یرآلتنه کوملدی * ش (انفش الجرح آماه ریش فرو نشست) یارەنك شیشی ساکن اولدی ودخی انفش عن الامر دیرلر برکمسنەیه ایشدن فتور کلسه وانفشت الریح دیرلر طلوم مثللو

اضافت ایله واضافتسز روایت اولندی (منه)

نسنه نك ایچندن یل چیقسه وغضبه كلمش كسنه یه لافشنك فش الوطب دیرلر بن سنك غضبكی تسكین ایدرم معناسنه * ص (انحص شعره ریزیده شد مویش) قیلی دوكلدی یقال حصت البیضة رأسه فانحص * ض (انغض طرفه فروخوابیده شد چشم او) انك كوزی یوملدی (انفضوا پراكنده شدند) طاغلدیلر ودخی انفض الشیٔ دیرلر انكسر معناسنه وطوپراق قیره جق آلته مفضة دیرلر ورجل فضفاض ای كثیر العطاء وعیش فضفاض ای واسع (انقض البازی فرود آمد باز) طوغان اشاغی ایندی ودخی انقض الحائط دیرلر سقط وانقض الكوكب دیرلر غرب معناسنه (انهض شكسته شد) قیریلدی یقال هضه ای كسره ودقه فانهض وقیریلان نسنه یه هضیض ومهضوض دیرلر * ط (انحط بعد الارتفاع فروشد پس از بلند شدن) مرتفع اولدقدنصكره اشاغی نزول اتدی (انحط السعر بیفتاد نرح) نرح اشاغی ایندی ودخی انحطت الناقة دیرلر یوریمكده سرعت اتدی معناسنه واول ناقه یه حطوط دیرلر تقول اكل من حلوائهم فانحط فی هوائهم (انغض فی الماء فروشد در آب) صویه طالدی یقال غطه مقله وغوضه فانغط * ع (انتع القیٔ بیرون آمدقیٔ از دهن) آغزندن قیٔ طشره چیقدی * ق (اندق الشیٔ كوفته شد چیز) نسنه اوفاق اولمق ایچون دوكلدی ودوكه جك آلته مدق ومدقة ومدق دخی دیرلر (انشق شكافته شد) یاریلدی انعق دخی بو معنایه در جوهری صحاحده بو تعریف ایله تعریف وتركیب ایدوب نقل اتمشدر كه كل انشقاق فهو انعقاق (انفق كشاده شد) آچیلدی انفرج معناسنه فقفاق احمق معناسنه در * ك (انفك العظم استخوان از بند بیرون شد) كموك بندندن آیریلدی چیقدی یقال سقط فلان فانفك قدمه واصبعه ودخی انفكت رقبة من الرق دیرلر عبد آزاد اولدی معناسنه * ل (انحلت العقدة كشاده شد كره) دوكوم آچیلدی (انسل السیف من الغمد بیرون شد شمشیر از نیام) قلیچ قینندن چیقدی سل نك مطاوعیدر (انفل نابه شكسته شد دندان نیشترش) سیوری دیشی قیریلدی (انهل الدمع فروریخت اشك) كوزیاشی آقدی وانهل المطر دیرلر یغمور شدت ایله سیلان اتسه وانهلت السماء بالمطر دیرلر بولوتده یغموردن اول رعد آوازی ظهور اتسه وحوضك دبنده باقی قلان ماء قلیله هلال دیرلر ابوزید دیدی كه هلل یغمورك اولی در وهلهل سم معناسنه معربدر وهلاهل چوق وصافی اولان صویه دیرلر وفی المثل: ذهب بذی هلیان: اول كسنه حقنده ضرب اولنور كه غیبت طویله ایله غائب اولوب نه طرفه كتدیكی معلوم اولمیه وهلل الراء والزای دیرلر راوزایی یازدی معناسنه وهلل الالف واللام دیمك جائز دكلدر زیرا حرف را وزاده تقوس واردر هلالده اولدیغی كبی م* (انضم الیه فراهم آمد بدو) آنكله بریره كلدی (انغم پوشیده شد)

وقاف ایله دخی نقض بو معنایه كلور (منه)

نصر بابنده مرور ایتدی كه فعل لازم ومتعدی استعمال اولنور (منه)

(اورتلدی)

اورتولدی یقال غممته ای غطیته فانغم (انهم كداخته شد) اریدی یقال انهم الشحم والبرد ای ذابا وهم اذاب معناسنه در یقال همنی المرض ای اذابنی

المعتل العین من باب الانفعال

* ب (انجاب الغیم واشداہر) بولوت آچیلدی جوب دن مأخوذدر یرتمق وكسمك معناسنه وجوب سحابده اولان فرجه دیرلر (انسابت الحیة فی جحرها در آمد مار در سوراخ خود) ییلان آقوب دلوكنه كیردی سیب دن مأخوذدر آقمق معناسنه یقال ساب الماء ای جری وصو آقه جق یره سیب دیرلر وسیب عطا معناسنه در (انقابت البیضة بدووا شد خایه) یومورطه ایكی پاره اولوب چاتلدی * ت (انصات درازكشید جوانی او) آنك یكتلكی ممتد اولدی یقال انصات الرجل اذا استوت قامته بعد الانحناء یعنی بلی اكیلمش ایكن ینه طوغوریلدی كویا شبابی ینه عودت اتدی دخی فانصات دیرلر چاغیران كمسنه طرفنه عودت واقبال اتسه * ث (انماث الشیٔ كداخته شد چیز در آب) نسنه صوده اریدی * ح (انساح فراخ شد) واسع اولدی (انصاح الشیٔ شكافته شد چیز) نسنه یاریلدی یقال صحت الشیٔ فانصاح ای شققته فانشق انساح دخی بو معناده استعمال اولنور بیهقی فانساحت الصخرة حدیثنده دیدیكی انساح اصلنده انصاح ایدی سین وصاد اخوان اولمغله صاد سینه تبدیل اولندی ودخی انساح القمر دیرلر استتار معناسنه وتقول هذه الساحة كانها الصاحة صاحه اول صحرادر كه آنده اوت بتمز كه بو ساحه نك خیری یوقدر دیمكدن كنایه در * ل (انقاد له كردن نهاد اورا) آكا اطاعت ایدوب سركشلك اتمدی وفلان سلس القیاد دیرلر همیشه انقیاد اوزره اولوب بروجهله مخالفت اتمسه ودخی طریق منقاد دیرلر مستقیم معناسنه وانقاد الطریق الی البلد دیرلر شهره ایصال ایدر طوغری یول اولسه ودخی انقاد له دیرلر تواضع اتدی معناسنه * ر (انصار بجسبید) میل اتدی كه اكیلدی تعبیر اولنور یقال اصاره فانصار ای اماله فمال وبویونی اكری اولان كمسنه یه اصور دیرلر وفی الاساس فی عنقه صور ای عوج وبقردن برقطعه ومسك نافه سنه دخی صوار دیرلر تقول لا انساك متی لاح الصوار او فاح الصوار (انقار ویران شد) ویران اولدی یقال انقارت البئر انهدمت (انهار البناء فرود آمد بنا) بنا ییقلد * ز (انحاز الیه میل كرد بوی) آكا میل اتدی یعنی برطرفندن آنك طرفنه عدول اتدی وانحاز القوم دیرلر طوردقلری مركزی ترك ایدوب برغیری موضعه عدول اتسه لر وبوندن بیان اولنمش ایدی كه محاربه وقتنده اكر انكسار احبا طرفنده واقع اولورسه لایق اولان انحازوا عن العدو دیمك كركدر واعدا طرفنده واقع اولورسه مناسب اولان

رجل همام عظیم الهمة (منه)

انهزموا ياخود ولوا مدبرين ديو تعبير اولنمقدر (انماز العظم جدا شد استخوان) كموك آيرلدى يقال مزت الشئ فانماز اى فرقته فانفرق * س (انداس الطعام كوفته شد كندم درخرمن) خرمنده بغداى دوكولدى يقال دأسه فانداس (انقاس الشئ برقياس روان شد چيز) نسنه قياس اوزرينه جارى اولدى يعنى قياسه موافق . ش (انحاش عنه برميدازوى) آندن نفرت اتدى كه اوركدى تعبير اولنور وما ينحاش عن شئ ديرلر فلان كمسنه هيچ برنسنه دن تحاشي ايتمز معناسنه * ص (انقاصت البئر ريهيده شد چاه) قويى ايچنه چوكدى اصمعى ديدى كه منقاص كوكندن چيقان ومنقاص طولا منشق اولان نسنه در وابوعمرو ايكيسى برمعنايه دردر ديدى * ض (انهاض العظم باز شكسته شد استخوان) كموك قيريلوب صاغ اولدقدنصكره ينه قيريلدى واول كموكه منهاض اطلاق اولنور وهروجع كه وجع اوزرينه عارض اوله آكا هيض ديرلر * ع (انباع الحبل بازيده شد رسن) ايپ قولاج ايله اولچولدى باع دن مأخوذدر قولاچ معناسنه يقال بعت الحبل فانباع (انصاع پراكنده شد) طاغيلدى يقال صعت الشئ فانصاع اى فرقته فتفرق * غ (انساغ الشراب بكلو فرو شد شراب) شراب بوغازدن كچدى سوغ دن مأخوذدر * ق (انساقت الابل رانده شدن شتران) دوه لر سوق اولندى كه سورولدى تعبير اولنور وفى المثل : اليك يساق الحديث : (انفاق السهم شكسته شد سوفاريتر) اوقك كزى قيريلدى يقال فقت السهم فانفاق اى كسرت فوقه فانكسر واكر اوقه كز ياپدم ديمك مراد اولنسه فوقت السهم ديمك كرك * ل (انثال عليه التراب ريخته شد بروى خاك) آنك اوزرينه طپراق دوكلدى انصب معناسنه ثول دن مأخوذدر (اندال القوم ازجايى بجايى نقل كردند مردمان) قوم برمنزلدن برمنزله كوچدى لر ويقال اندال بطنه اى استرخى (انثال سبك ازجاى برآمد) عجله ايله يرندن قالقدى (انهال ريخته شد) دوكولدى هلت الدقيق فى الجراب فانهال ديرلر اونى طغارجغه اولچمه دن دوكدم معناسنه وفى المثل : محسنة فهيلى : بركمسنه برخاتونه برطغارجق دقيق امانت وضع ايدوب كتدى صكره ينه خاتونك خانه سنه كلدى كوردى كه خاتون مزبورك طغارجغندن دقيق كندو طغارجغنه بوشالدر خاتون حيرتندن دقيق كندو طغارجغنه بوشالتمغه باشلادى بووقت مزبور مثل مذكورى ايراد اتدى يعنى اى خاتون سن ايى خاتونسين طورمه دقيقى بنم طغارجغمه بوشالت اول كمسنه حقنده ضرب اولنور كه عملنده استقامت اوزره اوله يعنى بوعمله مداومت واستقامته مواظبت ايله

نونى ميمه قلب وادغام ايدوب امازدخى ديرلر (منه)

ريهيدن بومشاق طوپراق يقلق معناسنه درجوهرى ايهاله تفسير ايتدى (منه)

مصنف رحمه الله ديدى كه محسنة انت محسنة تقديرنده در جمله اسميه دركه هيلى جمله فعليه سى فاء ايله آنك اوزرينه عطف اولندى ابو الحسن مذهبنه بناء محسنة نصب ايله هيلى تحتنده اولان ضميردن حال اولمق دخى جائزدر كه فا زائده اولور هيلى محسنة تقديرنده (منه)

المعتل اللام من باب الانفعال

* ح (انمحى الكتاب سترده شد نامه) كتاب قازندى وسيلندى كه يازوسى ازاله اولنمقدن عبارتدر تقول وحا ومحا يعنى يازدى ويازديغنى ازاله اتدى وفى المثل * محا السيف ماقال ابن دارة اجمعا * سالم بن دارة بنى غلطفاندن بركمسنه دركه بعض بنى فزاره يى هجو ايدوب ديدى كه **بيت** ابلغ فزارة انى لن اصالحها * حتى ينيك زميل ام دينار * زميل سالم مزبورى قتل ايدوب ديدى كه **بيت** انا زميل قاتل ابن دارة * وداحض المنخراة من فزارة * وكميت وقعهٔ مرقومه يه اشارت ايدوب ديدى كه **بيت** ابت ام دينار فاصبح فرجها * حصانا وقلدتم قلائد قوزعاه خذوا العقل ان اعطاكم العقل قومكم * وكونوا كمن سيم الهوان فارتعاه ولا تكثروا فيه الفجاج فانه * محا السيف ماقال ابن دارة اجمعا * واول جبان حقنده ضرب اولنور كه وعيد ايدر وفعله كتوره مز * ر (انبرى له پيش آمد اورا) آنك اوكنه كلدى وجوهرى اعترض له ديو تفسير اتدى (انسرى كشاده شد) آچيلدى يقال انسرى عنه الهم اى انكشف (انفرى شكافته شد) ياريلدى سابقا بيان اولندى كه فرى اصلاح ايچون شق وافرا افساد ايچون شق معناسنه در يقال : قدا فريت ومافريت اى افسدت وما اصلحت * ض (انقضى الامر بسر آمد كار) ايش باشه كلدى كه تمام اولدى ودوكندى تعبير اولنور يقال : انقضى عمره اى نفد وذهب * ع (اندعى جواب بازداد) چاغيران كمسنه يه جواب ويردى اخفش ديدى كه عربدن استماع اتدمكه : لو دعونا لاندعينا : ديرلر يعنى اكر بزى دعوت اتسه لر ايدى اجابت ايدر ايدك ياخود چاغرسه لر جواب ويرر ايدك * ل (انجلى الهم واشد اندوه) غم آچيلدى يعنى زائل اولدى (انخلى الخلاء درو ده شد كياه تر) ياش اوت بچيلدى خلا قصر ايله ياش اوت معناسنه اولان خلاوة لفظنك جمعيدر وفى المثل : عبد وخلاء فى يديه : هذا عبد تقديرنده در يعنى بوبرعبدر كه ايكى اللرنده ياش اوت واردر ادنى دولته نائل اولمغه تفاخر ايدن لئيم حقنده ضرب اولنور وخلى فى يديه عبارتيله دخى روايت اولندى (انسلى الغم واشد اندوه) غم آچيلدى يعنى غم منكشف وزائل اولدى * م (انمى على الامر روى آورد بركار) ايشه اقبال اتدى * ن (انثنى السيف عن الضريبة بجسبيد شمشير ازز خمگاه) قليج ميل اتدى ضرب اولنه جق موضعدن يعنى ضاربك ضرب اتمك مراد اتديكى موضعه مصادف اولمدى كه راست كلمدى تعبير اولنور (انحنى دوتا شد) ايكى قات اولدى

ضريبه قليج ايله ضرب اولنان كمسنه در اكرچه مضروب معناسنه در لكن اسماء عدادندن معدود اولمغله آخرينه تا الحاق اولندى نطيحة ديدكارى كبي (منه)

المعتل العين واللام من باب الانفعال

* ز (انزوى الجلد فراهم شد پوست) درى منقبض اولدى كه بورشدى تعبير اولنور

دربی آتشه القاآندکده اولدیغی کبی وزویت الشیٔ دیرلر جمعته وقبضته معناسنه ودخی انزویت عنادیرلر برکمسنه برمجلسده تعبس ایدوب انقباض اظهار اتسه ٭ش (انشوی اللحم بریان شد کوشت) ات بریان اولدی واشتوی بومعنایه لغت ردیه‌در بلکه اشتوی اتخذ شواء معناسنه‌در ٭ ط (انطوی الکتاب نوردیده شد نامه) نامه طی اولندی که دورولدی تعبیر اولنور (انطوی علی الحقد وعلی الود نوردیده شد برکنیه یاردوستی) عداوت یامحبت اوزره طی اولندی یعنی درونده برکمسنه‌یه عداوتی یامحبتی اضمار اتدی وفی المثل: طویته علی غره: ثوب طی اولندقده حاصل اولان بوکونه غر دیرلر یعنی انی اولکی بوکونی اوزره بوکدوم که ترکیده یاتیمه بوکدوم تعبیر اولنور فلان کمسه‌یی کندو حالنه ترک اتدیم دیه‌جك یرده ضرب اولنور والله اعلم وصلی الله علی سیدنا وآله وصحبه وسلم

﴿ باب افعل یفعل افعلالا ﴾

ب ٭ (احسب البعیر سرخ وسپید وسیاه رنك شدشتر) دوه قیرمزی وآق وسیاه رنکلو اولدی والوان ثلثهٔ مذکوره‌یی جامع اولان دوه‌یه وباشنك صاچنده قیرمزبلق اولان کمسنه‌یه دخی احسب دیرلر (اشهب الفرس خنك شداسب) آت بوزرنکلو اولدی (وهی الشهبة خنکی) بوز رنکلولك کتب معتبره‌ده شهبه آتك رنکی بیاض اولوب ایچنده سیاه اولمقدن عبارت دردیو تصریح اولندی (اکهب کبودشد) کوك اولدی (وهی الکهبة کبودی) کوکلك وفی الاساس رجل کهب اللون متغیره اصمعی کهبه قهبه کبی بررنك دردیدی وقهبه‌یی سیاهه مائل بوزرنکدر دیو تفسیر اتدی وابن الاعرابی قیرمزی‌یه مائل بوزرنك دردیدی وابوعمر کهبه‌یی خالص اولمیان قیرمزی ایله تفسیر ایدوب قیرمزی‌یه مخصوصدر دیدی ومصنف اساسده دیدی که صهبه سیاهه مائل قیرمزی‌در دیدی وجوهری صهبه شقره‌در دیدی ومیدانی: صهب السبال: مثلنده دیدی که عبارت مذکوره اعدایه ضرب اولنور مثلدر سود الاکباد دخی بوقبیلدندر وبعضلر دیدیلر که عبارت مذکوره رومدن کنایه‌در که رومك لونی صهبه‌در وروم عربك اعداسیدر بومعنا جوهری کلامنه مناسب‌در ٭ ت (اکمت الفرس کمیت شد اسب) آت کمیت اولدی وقدمر فی قسم الاساس معناه ٭ ث (ابغث خاك رنك شد) طوپراق رنکده اولدی آندن غبرة ایله تعبیر اولنور وفی الاساس صقر ابغث والبغث الغبرة اغبث دخی بومعنایه‌در ٭ ج (اخرج سیاه وسپید شد) آقلی قاره‌لی آلاجه اولدی یقال ظلیم اخرج ونعامة خرجاء وفی عامة الکتب الخرج بیاض وسواد ٭ح (املح سپید وسیاه آمیخة شد) سیاه ایله مخلوط بیاض اولدی کبش املح

دیرلر لونی سیاه ایله مخلوط بیاض اولسه وبووجه اوزره اولان صاچه خلیس دیرلر ٭ د (اربد خاکستر کون شد) کول رنکلی اولدی واول رنکه ربده دیرلر رمده دیدکلری کبی یقال نعام اربد ونعامة ربداء کمایقال ارمد ورمداء ٭ ر (احمر سرخ شد) قیرمزی اولدی (وهی الحمرة سرخی) قیرمزیلق (اخضر سبزشد) یشیل اولدی (وهی الخضرة سبزی) یشل اولمق ودخی فلان اخضر دیرلر کثیر الخیر معناسنه وسیاه جاریه‌دن طوغان ولده کذلك ملوك یاننده قفاسنه سله وورد قلری مسخره‌یه اخضر القفا وجلاحه اخضر البطن واهل حراثته اخضر النواجد دیرلر وکیجه‌یه اخضر الجناحین اطلاق ایدوب طارعنا اخضر الجناحین دیرلر مضی اللیل معناسنه (اصفر زردشد) صاری اولدی (وهی الصفرة زردی) صاریلق (اغبر کرد کون شد) توزرنکلو اولدی (وهی الغبرة کردکونی) توزرنکلولك (وهو الاغبر کرد کون) توز رنکنده اولان نسنه وجاؤا علی ظهر الغبراء والغبراء دیرلر پیاده کلدیلر معناسنه وماطلت الخضراء وماأقلت الغبراء دیوب ابدن کنایه ایدرلر ویقال عن غبر ای دارس وفی المثل: مایشق غباره: جمله‌یه سبقت ایدن کمسنه حقنده ضرب اولنور یعنی برمرتبه سبقت اتدی که غباری کورونمز اولدی پس غباری کورونمز که حتی شق اولنه وممکندر که غباری اکرچه محسوسدر لکن برفرد آکا لاحق اوله‌مدیغندن غباری شق اولنه‌مز ٭ س (احلس سیاه شد بسرخی زند) قیرمزی‌یه مائل سیاه اولدی که بزم لسانمزده آت‌ده کستانه طوروسی تعبیر اولنور واول آته احلس دیرلر (اربس سرخ شد که بسیاهی زند) سیاهه مائل قیرمزی اولدی واول رنکه ربسه واول آته اربس دیرلر دبسه وادبس دال مهمله ایله دخی بومعنایه‌در ٭ ش (ابرش رخش شد) رخش اولدی که رخش فارسیده برش معناسنه‌در عربی‌ده که آتك کندو رنکنه مخالف نقطه‌لر اولمقدن عبارتدر وصاحب مجمع دیدی که رخش آقدن وقیرمزیدن مرکب رنکدر فردوسی **بیت** بخشای برمن توای دادبخش ٭ که ازخون دل کشت رخساره رخش ٭ واول آته آبرش دیرلر ٭ ض (ارفض الدمع فروددویداشك) کوزیاشی آقدی ارفاض اصلنده پراکنده وپریشان اولمق معناسنه‌در یقال لشوقی الیك فی قلبی رکضات فی مفاصلی ولحبك رفضات که رفضت الابل دیرلر مرعی‌ده دوه متفرق اولسه وتقول وهمنی من ذلك ماانقض منه ظهری وارفض منه صدری ٭ ط (ارقط سیاه وسپید شد) آقلی قاره‌لی آلاجه اولدی واول نسنه‌یه ارقط دیرلر اساسده دیدی که رقط اول اوفاق سیاه وبیاض یاخود قیرمزی وصاری نقطه‌لردر که قویونده وطاووقده ویلانده اولور ٭ ظ (المظ الفرس سپید شدلب زیرین اسب) آتك آلت

ترکیده تحریف ایدوب چولحه دیرلر (منه)

طوطاغی بیاض اولدی اول آته الملظ دیرلر واول آت که اوست طوطاغی بیاض اولوب بورنی طرفنه ممتد اوله آکا ارثم دیرلر * ق (ابلق الفرس بیسه شد اسب) آت آلاجه اولدی واول آته ابلق دیرلر که بلق و بلقه آقلی قاره‌لی آلاجه‌لق معناسنه‌در وفی المثل: یجری بلیق ویذم: بلیق بر فرسك اسمی درکه جمله آتلری سبقت اتمش ایکن ینه تعییب اولنور احسان ایدن کمسنه ذم اولنسه ضرب اولنور (ازرقت عینه کبود شد چشم) اوانك کوزی کوك اولدی اکا ازرق وفارسیده کربهٔ چشم دیرلر ك * (ارمك البعیر سخت سرح شد شتر) دوه زیاده قیرمزی اولدی که شدة حمرتندن سیاهه مائل کورینور واول لونه رمکه واول دوه‌یه ارمك دیرلر * ل (اخضل خده بالدمع ترشد رخش باشك) یوزی کوز یاشیله یاش اولدی واول یوزه مخضل دیرلر (اشعل الفرس سپید شد برخی از دنبال اسب) آتك قویروغندن برازی آق اولدی قویریغك اونی هرنه اولورسه آکا بیاض مداخله اتمکه شعل واول فرسه اشعل دیرلر واکر قویروق جملة یا اطرافی بیاض اولورسه اول آته اصبغ دیرلر (امذل سست شد) ضعیف اولدی * م (ادلم سیاه شد) قاره الدی یقال (ادلم الرجل والحمار) ای اسود وفی الاساس رجل ادلم اسود طویل ودلمه فیلك لونه دیرلر دیدی (ادهم الفرس سیاه شد اسب) آت سیاه اولدی دهمة سواد معناسنه‌در واول آته ادهم دیرلر (اقتم کرد کون شد که بسرخی زند) قیرمزی‌یه مائل توز رنکنده اولدی

﴿ المعتل العين بالواو من باب الافعلال ﴾

* ج (اعوج کژ شد) اکری اولدی قوسه وسفر سببی ایله ضعیف اولان ناقه‌یه عوجاء دیرلر * د (اسود سیاه شد) سیاه اولدی (وهو السواد سیاهی) قاره‌لق وسیاه اولان نسنه‌یه اسود دیرلر که تصغیری اسید واسیود کلور یعنی سیاه اولمغه قریب اولان نسنه (اقود دراز کرده شد) اوزون بویونلی اولدی وصیرتی وبویونی اوزون اولان فرسه اقود وشدید العنق اولان کمسنه‌یه دخی اقود دیرلر وطعامنه بخل ایدن لئیمه اقود دیدکلری شدید العنق اولان کمسنه‌یه تشبیه طریقی ایله‌در زیرا بویونی شدید اولان کمسنه ایکی طرفنه التفات ایده‌مز وبخیل دخی اکل طعام ایدر ایکن اطرافنه نظر اتمز جائز که برکمسنه‌یی کورورسه آنی طعامنه دعوت اتمك اقتضا ایدر دیو * ر (احورت عینه سیاه شد چشم) اوآنك کوزی سیاه اولدی وقسم اسماده ذکر اولندی که احور اول کمسنه‌درکه کوزینك سیاهی زیاده سیاه وبیاضی زیاده بیاض اولان کمسنه‌در (ازورعنه بجسبید ازوی) آندن میل اتدی باز کشت عبارتیله دخی تفسیر اولندی (اعورت عینه کورشد چشم او) انك کوزی کور اولدی * ل (احولت عینه کژ شد چشم او) آنك کوزی

اکری اولدی که آکا احول دیرلر

﴿ المعتل العين بالياء من باب الافعلال ﴾

* ض (ابیض سپید شد) آق اولدی (وهو البیاض سپیدی) آقلق (وهو الابیض سپید) آق اولان نسنه

﴿ المعتل العين واللام من باب الافعلال ﴾

* ع (ارعوی عن جهله باز کشت از نادانیٔ خود) جهلندن رجوع اتدی (برعوی باز کردد) رجوع ایدر (ارعواء باز کردیدن) رجوع ایتمك (وهو مرعو باز کردنده) رجوع ایدیجی کمسنه (وهی الرعیا) رانك ضمیله (والرعوی) رانك فتحیله (باز کردیدنی) رجوع مخفی اولمیه که ارعوی لفظنك ثلاثیسی رعا یرعو درکه اصلی واوی اولمغله افعلال بابنه نقل اولندقده ارعواولمق لازم ایکن ارعوی کالدیکی ظاهراً قیاسه مخالف اولمغین سائر تصرفاتنی دخی بیان اتدی تا که کیفیت استعمالی معلوم اوله والله اعلم

﴿ باب افعال یفعال افعیلالا ﴾

* ب (اشهاب الفرس خنك شد اسب) آت بوز اولدی (اکهاب کبود شد) کوك اولدی
* ت (اسخات الجرح فرونشست آماه ریش) یاره‌نك شیشی ساکن اولدی معلوم اوله که لفظ سخت اصطلاح عربده شدید معناسنه شایع درکه اصلی فارسیدر لحیانی دیدی که حر سخت دیرلر شدید معناسنه که فارسیده کرمای سخت دخی بو معنایه‌در ودیدی که عرب کاهی عجم لغتنی استعمال ایدرلر لفظ بلاس مسح مقامنده استعمال اتدکلری کبی (اکمات الفرس کمیت شد اسب) آت کمیت اولدی * ج (ابلاج هویدا شد) ظاهر وواضح اولدی وفی الصحاح کل شیٔ وضح فقد ابلاج ابلیجاجا (الهاج اللبن نزدیك شد شیر بانکه سخت ستبر شود)سود قویو لانمغه قریب اولدی سوده مخصوص دکلدر ودخی الهاج عینه دیرلر کوزلرینه نوم غلبه اتسه * ر (ابهار اللیل بیشتر شب کذشت) کیجه‌نك چوغی کچدی ودخی کیجه اوزون اولدی و کیجه نصفنه بالغ اولدی معناسنه دخی کلور لکن معنای اخیر صوابه قریب‌در زیرا بهرة اللیل وسط اللیل معناسنه‌در (احمار سرخ شد) قیرمزی اولدی (اخضار سبز شد) یشیل اولدی (اصفار زرد شد) صارو اولدی (اسمار کندم کون شد) بغدای رنکلو اولدی * ز (ارماز بجنبید) حرکت اتدی یقال ضربه فما ارمازای ماتحرك واول عسکرکه زیاده کثرتندن اطرافدن متحرك ومضطرب اوله آکا رمازه دیرلر فاجره خاتونه رمازه دیدکلری کوزیله قاشیله رمز و ایما اتدیکی ایچوندر یقال جاریة غمازة بیدها همازة بعینها لمازة بفمها رمازة بحاجبها * س (املاس نسو شد) طایجق

اولدی • ق (ازراقت عينه كبود شد چشم او) كوزی كوك اولدی • ل (اخضال الشجر بسيار شاخ وبرك شد درخت) چوق بداغلی وورقلی اولدی اغاج • م (ادهام سياه شد) سياه اولدی

﴿ المعتل العين بالواو من هذا الباب المذكور ﴾

• د (اسواد سياه شد) قاره اولدی • ل (احوالت عينه كژ شد چشم او) كوزی اكری اولدی وبالياء • ض (ابياض سپيد شد) آق اولدی

﴿ باب تفعل يتفعل تفعلا ﴾

• ا (تبدأ فی العمل آغاز نهاد دركار) ايشه ابتدا اتدی كه شروع اتدی تعبير اولنور (تبرأ منه بيزار شد ازوی) آندن بری اولدی (تبطأ درنك كرد) اكلندی كه كيج كلدی تعبير اولنور وفی المثل: ابطأ من غراب نوح ع م : حضرت نوح غرابی ارسال اتدی كه روی زمين طوفاندن منكشف اولمغه باشلادیمی ديو نظر ايليه ناكاه برجيفه‌يه مصادف اولوب آنی اكله مشغول اولمغله خبر كتورمدی حضرت نوح غرابه خوف ايله بد دعا اتدی لهذا غراب انسانه الفت ايتمز (تجرأ عليه دليری كرد بروی) آكا جرأت اتدی وكستاخلق اتدی معناسنه دخی كلور (تمرأ مرؤت جست) مرؤت استدی يعنی مرؤت اربابندن دكل ايكن اظهار مرؤت‌ده تكلف اتدی مروءت ومروت كمال رجوليتدن عبارتدر و دخی فلان تمرأ بنا ديرلر بزم نقصان وعيبمز سببيله كندو ايچون مروءت پيدا ايتمك استر معناسنه كه كويا هميشه بزم نقصان وعيبمزی تجسس ايدركه كندو صاحب مرؤت اوله (تجزأ الشیء پاره پاره شد چيز) نسنه جزؤ جزؤ وبولوك بولوك اولدی (تجشأ آروغ زد) ككيردی (وهو الجشاء اروغ) ككيرمك فيروز آبادی ديدی كه تجشؤ معده‌نك تنفسی معناسنه‌در وبعض كتب لغتده خصوصاً مغرب‌ده تجشؤ تكلف جشادن عبارتدر ديو تصريح اولندی : تجشأ لقمان من غير شبع: مثلنده واقع اولان من غير شبع عبارتی ظاهرا تجشا تكلف الجشاء اولمه‌سنی تأييد ايدر ومراد لقمان عادی دركه كثرت اكل ايله مشهوردر مصنف مستقصی‌ده: آكل من لقمان: مثلنده ديدی كه لقمان مزبورك عادتی بو ايدی كه وقت صباحده برجزور ووقت شامده برجزور اكل وصبح ومسا ميانده بردوه كوچكی اكل ايدردی بركون ايكی دوه وبرده كوچكی اكل ايتدكدنصكره خاتونی ايله مجامعت مراد اتدی وبروجهله خاتونه قريب اولميوب ديدی كه ای خاتون بن سكا نجه قريب اولمق ممكن اولور كه سنك ايله بنم ميانده ايكی دوه واردر مثل اول اول كمسنه حقنده ضرب اولنور كه علمك آلات واسبابنه مالك دكل ايكن ادعاء علم ايدر ودخی (تجشأته البلدة) ديرلر بر كمسنه‌يه شهرك آب وهواسی موافق اولمسه (تخطأ خطا نمود ازخويشتن باآنكه برصواب بود) برمسئله

نفس الامره مطابق ايكن آنی اول وجه اوزره تكلم اتدی كه كويا اول مسئله‌ده خطا اتدی مع هذا صواب اوزره‌در حاصلی خطاده تكلف اتدی وتخطأ اخطأ معناسنه دخی كلور وفی المثل : مع الخواطیء سهم صائب: يعنی نشانه اصابت ايتميان سهملرده اصابت ايدن سهم دخی بولنور اكثريا خطا وكاهی طوغری سويليان كمسنه حقنده ضرب اولنور بعضيلر بخيل اولان كمسنه كاهی احسان اتسه ضرب اولنور ديدی (تدفأ بتبيد) قيزيندی كه ايصسندی تعبير اولنور تدفأ بالثوب ديرلر ايصنمق ايچون اثواب كيسه (تفقأ شكافته شد) ياريلدی كه يقال (تفقأت السحابة) ای تشققت ويقال (فقأوا السابياء عن الولد تفقئة فتفقأت) مجدالدين ديدی كه فاقياسابيا معناسنه‌در سابيا اول يوفقه دری‌در كه ولد تولد اتدكده بورننك اوزرنده اولور كه آنی شق ايتمسه‌لر ولد هلاك اولور وبر كمسنه زياده عاجز درديه جك يرده (فلان لايرد الراوية ولا ينضج الكراع ولا يفقئ البيض) ديو ضرب اولنور (تقرأ پرهيز كرد)پرهيز وزهد ايتدی وفی الاساس فلان قراء وقاریء ناسك عابد قال جرير بيت ۞ يا ايها القاریء المرخی عمامته ۞ هذا زمانك انی قدمضی زمنی ۞ وقد تقرأ ۞ ای تنسك (تلكأ عن الامر پای كشيد ازكار) ايشدن آياق چكدی يعنی بطؤ و توقف ايتدی يقال تلكأ عن الامر تلكأ ای تبطأ وتوقف وفيه تلكأ (التكلأ تأخير خواست) مهلت استدی كلاءه‌دن مأخوذدر تأخير معناسنه تكلأت واستكلأت برمعنايه‌در ويقال ان الكلأ تذيب شحم الكلأ (تملأ پرشد) طولدی امتلاء معناسنه يقال امتلأ بطنه وتملأ من الطعام والشراب وتملأ شبعا وغيظا (تنبأ دعوای نبوت كرد) پيغمبرلك دعوی اتدی (تهرأ اللحم ازاستخوان جدا شد كوشت ازنيك پختنی) ات غايت طبخ اولنمغله كوكدن آيرلدی واول اته هریء ديرلر وبر كمسنه فحش وقبيح سويلسه (هرأ فی منطقه هراءً) ديرلر واول كلامه هراء ديرلر وفی الاساس منطق هراء ای فاسد (تهزأ به افسوس كرد اورا) آنی استهزا اتدی هزو وهزوء سخريه معناسنه‌در وهزوه زانك سكونی ايله چوق استهزا اولنان وهزؤه زانك فتحيله خلقی استهزا ايدن كمسنه‌در وزياده بارد اولان صباح وقتنه غداة هازءة ديدكلری كويا خلقی ديترتمك ومنقبض ايتمكله آنلری استهزا ايدر (تهنأ الطعام وبالطعام كوارنده يافت خوردنی را) طعامی هضم اوليجی بولدی يعنی طعام سهولت ايله كندويه هضم اولدی، وهر نسنه كه بلا زحمت واصل اوله آكا دخی هنیء ديرلر وعرب زمان جاهليتده بر كمسنه‌نك قيزی طوغسه (هنيألك النافجة) ديو تهنئة ايدرلر ايدی نافجه مالی زياده ايديجی معناسنه‌در قيزه نافجه ديدكلری كثرت ماله سبب اولمق ملاحظه‌سيله درزيرا پدری آنی آخره تزويج اتدكده مهرينی اخذ ايدوب قديمی اولان مالی چوق

اولور وفی المثل: هنيأ لسحام ما اكل: سحام بر كلبك اسمی در يعنی كلب مزبورك اكل ایتدیکی سهولت ایله هضم اولسون اعدانك مال ومواشيسی هلاك اولدوغنه شماتت وقتنده ضرب اولنور ﻫب (تأدب ادب آموخت) ادب اوكرندی (تألبوا كرد آمدند) جمع اولدیلر يقال تألب الجيش ای تجمعوا وصاروا عليه البا واحدا دیرلر بر كمسنه نك عداوتنه اتفاق اتسه لر (تأهب للعدو ساخته شد برای دشمن) دشمن ایچون تدارك كوروب مهيا اولدی واول تدارکه اهبه دیرلر عده دیدكلری كبی (تترب خاك الود شد) تراب ایله آلوده اولدی (تثقب سوراخ شد) دلوك اولدی كه داندی تعبير اولنور يقال ثقب الحلم الجلد فتثقب وهذا اهاب متثقب (تجنبه ازوی كرانه كرفت) آندن بعيد اولدی وفی المثل: تجنب روضة واحال بعدو: شقاوتی راحت اوزرينه ترجيح ايدن كمسنه حقنده ضرب اولنور (تحزبوا عليه كروه كروه شدند بروی) انك اوزرينه كروه كروه تجمع اتديلر وفی الاساس حزب قومه فتحزبوا ای صاروا طوائف (تحسب الخبر خبر جست) خبر تجسس اتدی خرج يتحسب الاخبار دیرلر خبر بلمك ايچون چيقدی معناسنه حسبان علم موضعنه وضع اولندی ظن علم مقامنده وضع اولنديغی كبی (تحلب فوه روان شد آب دهن) او آنك آغزينك صويی آقدی وفی الاساس (تحلب الماء ای سال) حلب اصلنده سود صاغمق معناسنه در يقال فلان محلب ومجلب دیرلر بر كمسنه نك دوه لری اركك وديشی طوغرور معناسنه زيرا ديشی اولاننی صاغار واركك اولاننی صاتار لهذا مواشی صاحبنه دعا مقامنده احلبت واجلبت دیرلر ومحلب سود صاغه جق ظرفدر يقال احد من هذا المحلب ربع المحلب (تذنب المعتم ريشه فرو كذاشت عمامهٔ پچيده) صارق صارن كمسنه صاروغك صچاغنی اشاغی صالدی (وهو الذنب ريشهٔ عمامه) صاروغك صچاغی ذنب اصلنده قويروق معناسنه در كه صاريغك فضله سنی قويروغه تشبيه طريقيله در ودخی تذنب علی فلان دیرلر فلان كمسنه بكا جنايت وجرم اتدی معناسنه تجنی وتجرم ديدكلری كبی وفلان كمسنه اول مرتبه سرعت اتدی كه بر وجهله آكا لحوق ممكن اولمدی ديه جك يرده ركب ذنب الريح وامر خسيس ايله قناعت اتدی ديه جك يرده ركب ذنب البعير ديو ضرب مثل ايدرلر بنم ايله فلان كمسنه ميانده عداوت وار در ديه جك محلده بينی وبين فلان ذنب الضب ديو ضرب مثل ايدرلر ودخی تذنبت الوادی دیرلر دره نك اشاغيسندن كلديم معناسنه (ترقبه چشم داشت اورا) آكا منتظر اولدی (تركب السنان فی الرمح استوار شد سر نيزه در نيزه) مزراقك دموری مزراق اغاجنه محكم وضع اولندی وفی الاساس ركب الفص فی الخاتم والسنان فی القناة فتركب (ترهب رهبانی كرد) غايت زاهدلك اتدی يقال ترهب فلان ای تعبد فی صومعته (تسحب عليه ناز كرد بروی)

آكا نازاتدی وسحب اصلنده برنسنه يی چكوب زمين اوزرينده سوريمك معناسنه در وتسحبت الطعام دیرلر چوق اكل اتديم معناسنه وچوق اكل وشرب ايدن كمسنه يه سحوب ديدكلری لقمه يی كندو طرفنه جر ايدوب اصحابندن منع اتديكی ايچوندر واقت عنده سحابة نهاری دیرلر بوتون كون يانده اوتوردم معناسنه اصلنده بولوتلی كونده ديمك ايدی صكره هر كون ايچون ضرب مثل اولندی (تسلبت جامهٔ سوك پوشيد زن) خاتون ماتم لباسی كيدی (وهو السلاب جامهٔ اوسو) ماتم لباسی معلوم اوله كه خاتونك ماتم لباسی كيديكی ميت هر كيم اولورسه اولسون اول وقت خاتونك كيديكی لباسه سلاب وخاتونه مسلب دیرلر واكر ميت مزبور زوجی اولورسه خاتونك كيديكی ماتم لباسنه حداد وخاتونه محدد دیرلر پس تسليب وسلاب عام واحداد وحداد خاص اولور واسلوب طريق معناسنه در سلكت اسلوب فلان دیرلر آنك يولنه كتدم معناسنه وبر كمسنه زياده تكبرندن ساغنه وصولنه نظر اتميوب مشی ايلسه آكا انفه فی اسلوب دیرلر كه تركيده بورنی طوغروسنه كيدر تعبير اولنور (تشرب الثوب العرق بمكيد جامه خوی را) جامه دری امدی يعنی بدندن چيقان عرق ثوبه نفوذ اتمكله ثوب كويا عرقی صوردی كه نمناك اولدی تعبير اولنور (تشعب پراكنده شد) پريشان ومتفرق اولدی شعوبی اول كمسنه در كه عربك شاننی تصغير وسائر خلق آنلرك اوزرينه ترجيح ايدر يقال هو شعوبی من الشعوبية (تطرب طرب كرد) طرب اتدی (تطلب الشیٔ بجست چيزرا) نسنه يی طلب اتدی بعض كتبده تطلب لفظی الطلب مرة بعد اخری ديو تفسير اولندی (تعتب عليه خشم كرفت بروی) آكا غضب اتدی وفی المثل: العتاب قبل العقاب: بر كمسنه دن بر جرم ظهور اتدكده اولا آنی عتاب طريقيله زجر ايله متنبه اولمزسه عقاب طريقيله منع وزجر ايله ديه جك يرده ضرب اولنور وحكماء سلف ديديلر كه العتاب خير من مكتوم الحقد ودخی تعتب فلان دیرلر قاپونك عتبه سنه ملازمت ايدوب اندن منفك اولمدی معناسنه (تعجب منه شكفت داشت ازوی) اندن تعجب اتدی (تعرب بيابانی شد) صحرا نشين اولدی اعراب كبی ودخی تعرب دیرلر عربه تشبه اتسه (تعزب بی زن شد) خاتونسز (تعصب له خصومت كرد بوی) آكا خصومت اتدی (وهی العصبة خصومت تعصب بالعصابة بست پيشانی را پيشانی بند) آلنی باغلايه جق بز ايله آلنی باغلادی كه عصابه باش باغلايه جق بز در خاصة وسائر اعضاسنی باغلايه جق بزه عصاب تسميه اولنور وتاج وعمامه يه دخی عصابه دیرلر وسلف بر كمسنه يی كندولرينه سيد وملك اتخاذ اتسه لر باشنه عمامه يا تاج وضع ايدرلر ايدی لهذا عصبوه دیرلر فلان كمسنه يی كندولرينه سيد يا ملك اتديلر معناسنه (تعقبه اورا بكرفت بكناهش) آنی صدور ايدن كناهی سببی ايله مؤاخذه اتدی ودخی تعقب عن الخبر دیرلر بر خبرده شبهه سی اولمغله مكررا سؤال اتدی معناسنه

بعض نسخه ده كناخی كرد عبارتيله تفسير اولندی واختيار ايتديكمز معنی صحاح تفسيرينه موافق در و زوزنی وبيهقی تفسيرلرينه مطابقدر خصوصا سحب اصلنده ناز وشيوه ايله جر وبلوددن عبارتدر (منه)

سوك اوسو فارسيده ماتم معناسنه در (منه)

وتعقب رأیه دیرلر اتدیکی رأیك عاقبتنی ممدوح بولسه (تغرب بغربت افتاد) غربته
دوشدی (تغلب علیه غالب شد بروی) آنك اوزرینه غالب اولدی (تقرب الیه نزدیکی
جست بوی) آکا قریبلك طلب اتدی وحضرت اللهه تقرب طلبی ایله صرف اولنان
ماله قربان دیرلر ودخی برکمسنه برکمسنه یه عجله ایله عجله دیه جك محلده تقرب تقرب
دیو چاغیرر (تقضب بریده شد) کسلدی یقال قضب فضول الکرم فتقضبت ای قطعها
فتقطعت (تقلب برکردید) دوندی تقلب المریض علی الفراش دیرلر خسته فراشنك
اوزرنده غایت اضطرابندن کاه بویانه وکاه اویانه دونسه و فلان کمسنه نك زیاده
مضطرب اوله جق قدر دردی یوقدر دیه جك یرده مابه قلبة دیرلر وطوطاغی منقلب
اولان کمسنه یه اقلب واول طوطاغه شفة قلباء دیرلر (تکبت الخیل کروه کروه شدند)
لشکر عسکر کروه کروه اولدیلر (تکذب دروغ کفت بتکلف) تکلف ایله یالان سویلدی
که قصدا یالان سویلدی تعبیر اولنور (تکسب بتکلف کسب کرد) تکلف ایله کسب اتدی
یقال فلان یتکسب بالشعر (تلعب بازی کرد باو) آنکله اوینادی وتلعبت به الهموم دیرلر
برکمسنه اکثر اوقاتده غمومدن خالی اولمسه (تلقب به باللقب شد بفلان چیز) فلان نسنه ایله
لقبلندی که لقب نك مطاوعیدر یقال لقبته بکذا فتلقب به وهو متلقب به وتقول
الجار احق بصقبه والمرء احق بلقبه (تلهبت النار زبانه زد آتش) آتش علولندی ولهیب
لهبان ولهبان آتش علولنمکدن عبارتدر ورجل لهبان ولهثان دیرلر عطشان معناسنه
(تنسب دعوی خویشاوند کرد) قرابت ادعا اتدی وفی الاساس تنسب الی ای ادعی انه
نسیبی قال بیت وان القریب من یقرب نفسه * لعمر ابیك الخیر لا من تنسبا (تنقبت
روی بند بست زن) خاتون نقاب باغلادی وایکی کمسنه خلقك نظرنده برابرلردر
دیه جك یرده هما عند الناس فی نقاب واحد دیرلر ونقبه نطاق کبی بر ازاردر لکن
آنده اوچقور موضعی واردر وجربك اولنه دخی نقبه دیرلر فلان یضع الهناء مواضع
النقب دیوب برشیده اصابت ایدر ماهر کمسنه در معناسنی مراد ایدرلر (تنکبه وتنکب
عنه بیك سو شد ازوی) آندن برجانبه کتدی تجنب معناسنه ودخی تنکب القوس
دیرلر قوسی منکبنه کچورسه * ت (تثبت درنك کرد) توقف اتدی یعنی محکم اولوب متردد
ومتزلزل اولمدی ودخی تثبت فی الامر دیرلر برایشده تأنی اتسه ورجل ثبت دیرلر
عاقل ومتماسك معناسنه بعضیلر هرخصالنده قلیل السقط معناسنه در دیدی (تزمت
باوقار شد) وقار صاحبی اولدی ووقور اولان کمسه یه زمیت دیرلر (تعنت الرجل زات
جست مرد) عیب وخطا طلب اتدی رجل یقال جاء فلان متعنتا اذا جاء یطلب زلتك
مطرزی دیدی که عنت مشقه وشدت معناسنه در اعنته دیرلر برکمسنه یی تحمل ایده میه جکی
زحمته القا اتسه وتعنت فی السؤال دیرلر تلبیس وجهی اوزره سؤال اتسه ولا ینبغی

هذا ما قال البیهقی والزوزنی وبعض نسخ کتابده واقع اولدی که تقرب الی الله بکذا نزدیکی کرد بخدای فلان چیز حضرت اللهدن فلان نسنه سببی ایله قریب اولدی وهی القربة نزدیکی ج قربات (منه)

للقاضی ان یتعنت الشهود کلامنده واقع اولان تعنت دن مراد بودر که قاضی شاهددن
سؤال ایده که سن بوشهادتی نه محلده تحمل اتدیك ومشهود علیه اول وقتده نه کونه
ثوب لابس اولمش ایدی کویا بووجه اوزره سؤال ایله شاهدی مشقته القا اتدی (تفلت
منه برست ازوی) آندن قورتلدی ودخی تفلت علیه دیرلر اوزرینه صچرادی معناسنه
توثب کبی وتفلت الیه والی صحبته آکا مشتاق اولدی معناسنه تقول لا اری لك ان تتفلت الیه
ولا ان تلفت (تتفلت الیه زویش سوی او کرد) یوزینی آنك طرفنه چویردی که آنك جانبنه
التفات اتدی تعبیر اولنور وتلفت التفاتدن ابلغ در لهذا بیهقی التلفت الالتفات مرة بعد آخری
دیدی ولفت اصلنده اکمك وبوکمك معناسنه در لهذا احول اولان کمسنه یه وبوینوزلری
قیویرلمش اولان قیونه الفت دیرلر وتمیم لغتنده صولاق اولان کمسنه یه الفت دیرلر
وبدخوی اولوب احمق اولان کمسنه یه لفات اطلاق اولنور واول خاتون که برزوجه
واروب زوج آخردن ولدی اوله آکا لفوت اطلاق اولندیغی همیشه ولدینه التفات
ایدوب شاننه اهتمام اتدیکی ایچوندر (تمقت الیه دشمنی نمود اورا) آکا دشمنلك اظهار
اتدی مقت امر قبیحدن ناشی اولان بغضدن عبارتدر لهذا زمان جاهلیتده رابه سنی یعنی
پدرینك زوجه سنی تزوج اتمکه نکاح المقت دیرلر ایدی ث * (تحدثوا بیکدیکر سخن
کفتند) بری بریله سوز سویلشدیلر (تحنث عبادت کرد) عبادت اتدی ودخی تحنث عن
القبیح دیرلر قبیحدن احتراز اتدی معناسنه تأثم کبی وفی الحدیث کان رسول الله صلی الله
علیه وسلم یتحنث فی حراء ای یتعبد ویتأثم وتحنث تحنف معناسنه قریب اولمغله حرف ثا
حرف فادن بدلدر دیدیلر بیهقی دیدی که حنث ذنب معناسنه اولمغله تحنث القی الحنث
عن نفسه معناسنه منجر اولور (تخنث فی کلامه نرمی کرد در سخن کفتنش) سوز
سویلمکده آهسته لك اتدی وتخنث اصلنده ایکی بوکلمك معناسنه در لهذا مخنثه مخنث
تسمیه اولندی وبر نسنه ده لین واسترخا اولمسه ایکی بوکولمز وعبارت مذکوره
اصلنده مخنث سویلدیکی کبی سویلدی دیمکدر که مخنث اولان کمسنه کلامنی مردانه
مردانه سویلمز بلکه اغزینی بورتی اکوب لین ایله سویلر لهذا بعض نسخه ده مخنث
وار سخن کفت عبارتیله تفسیر وبعض کتب لغتده تخنث لفظی فعل فعل المخنث
عبارتیله بیان اولندی وتقول وثقت به فتخبث وتخنث وما تحنث (تربث درنك کرد)
توقف اتدی که اکلندی تعبیر اولنور تلبث کبی (ترعث کوشواره در کرد) کوپه
طاقندی تقرط کبی ورعثه ورعثه کوپه معناسنه در که قولاغه طاقارلر صاح ذو الرعثان
دیرلر خروس صیحه اتدی معناسنه که مراد منقارینك آلتنده اولان ایکی چتال
قیرمزی ات پارچه سیدر که عربده عثنون دیرلر (تشبث به جنك زد بدو) آکا پنچه
ووروب یاپشدی تعلق کبی ودخی شبث الهوی قلبه دیرلر علق به معناسنه (تشعث

یعنی فلان کسنه یه اعتماد ایتدم خباثت ومخنثلك ایدوب قبیحدن احترازایتمدی (منه)

رأس المسواك پریشان شد سرمسواك) مسواكك باشی متفرق وشاخ شاخ اولدی كه
تل تل اولدی تعبیر اولنور (تلبث درنك كرد) اكلندی (تمكث دیر ماند) كج
قالدی تلبث معناسنه قریب در ورجل مكیث دیرلر متین در برامرده عجله ایتمز معناسنه
*ج (تبرجت خودرا بیاراست زن) خاتون كندویی تزیین اتدی یقال خرجت
متبرجة متفرجة (تبلج الصبح روشن شد بامداد) صباح روشن اولدی ودخی تبلج
فلان دیرلر فلان كمسنه كولدی وكولر یوزلو اولدی معناسنه (تحرج ازكناه یكسو
شد) كناهدن پرهیز اتدی كه حرج اسم معناسنه اولمغله تأثم معناسنی مفید اولور
(تخرج فی الادب استاد شد درفرهنك) ادبده استاد اولدی خرج فلان فی العلم
والصناعة دیرلر علمده یاصنعتده ماهراولسه كه بزم اصطلاحزده علمده مأذون اولدی
وصنعتده باشقه چیقدی تعبیر اولنور وخرجه فلان فتخرج دیرلر فلان آنی استاد
ایدوب باشقه چیقاردی واودخی استاد اولوب باشقه چیقمغی قبول اتدی معناسنه
واول استاد اولوب باشقه چیقان كمسنه یه خریج دیرلر یقال فلان خریج فلان یعنی
فلان استاد فلان كمسنه نك باشقه چیقمش شاكردیدر (تدرج الیه اندك اندك بسوی وی
رفت) آهسته آهسته فلان كمسنه نك طرفنه كتدی ودرجه الی هذا الامر فتدرج
الیه دیرلر آنی فلان امره معتاد اتدی معناسنه ودرج فلان دیرلر مات معناسنه
وفلان دراج دیرلر میان قومده نمیمه ایدر معناسنه (تربج كندشد) بلید اولدی كه
احمق تعبیر اولنور رباجه دن مأخوذدر بلادة معناسنه (تزلج پایش بلغزید ازنسویی)
زمین طایغجق اولدیغندن ایاغی قایدی تزاق معناسنه (تشنج انجوغ كرفت) بوروش
یاریش اولدی یقال تشنج الجلد ای تقبض شنج وانشنج دخی بومعنایه در (تعرج علی
الشی بایستاد برچیز) نسنه اوزرینه مقیم اولدی ودخی تعرج البناء دیرلر بنا میل
ایدوب اكلسه (تعمج برخودپچید) قیوریلدی یقال الحیة والسیل یتعمجان ای یلتویان
فی مرورهما ویتعوجان (تغنجت ناز كردزن) خاتون ناز اتدی وفی المثل : اغنج
من مغنقة كه مراد مرأة ناعمه در (تفحج فی مشیته كام فراخ زد دررفتنش) مشی اتدكده
آدیمنی واسع اتدی (تفرح به فرج یافت بدو) آنك سببی ایله انكشاف بولدی كه كوكلی
كوزی آچیلدی تعبیر اولنور بعض نسخه ده تماشا كرد عبارتیله تفسیر اولندیغی بو
معنایه مناسب در یقال لكل غم فرجة ای كشفة قل : ربما تكره النفوس من الامر *
له فرجة كحل العقال (تكرج الخبز كره كرفت نان) اتمك متغیر اولوب كوفلندی
*ح (تبجح به شاد شد بوی) آنك سببی ایله مسرور اولدی بجح دن مأخوذدر
فرح معناسنه (تبدحت بخرامید زن در رفتن) خاتون صالنه رق یوریدی یقال

جوهری تبرج نساء زینت ومحاسن رجال ایچون اظهار معناسنه در دیدی (منه)
یعنی كندویی تضییق ایدوب نفسنه جور اتمكله متدین اولدی زیرا حرج عرب عندنده ضیق معناسنه در وتحوب دخی بومعنایه در وحوب عرب عندنده اثم عظیم معناسنه در یعنی كناهدن برطرف اولدی (منه)

تبدحت المرأة ای مشت مشیة حسنة فیها تفكك (تبطح درها مون پهن واشد) واسع
صحراده تمكن اتدی وتبطح السیل دیرلر سیلك مجراسی واسع اولدی معناسنه (ترجح
المیزان بچربید ترازو) ترازونك بركفه سی میل اتدی كه آغدی تعبیر اولنور وترجحت
الارجوحة بالغلام دیرلر مالت معناسنه وترجح فی القول ای تمیل وبركمسنه یی مدح
مقامنده فی عقله رجاحة وفی خلقه سجاحة دیرلر وفی المثل : اذا ارجحن شاصئا فارفع
یدا : ارجحن میل ایدوب دفعةً زمینه دوشدی وشاصئا ایاقلرینی قالدیریجی معناسنه در
یعنی دشمن فرسندن میل ایدوب زمینه واقع اولسه ایاقلرین رافع اولدیغی حالده
آكا تعرض ایدوب اهلاك قیدنده اولمه دشمن ذل واستكانة اتدكده آنی مؤاخذه
اتمیوب عفو ایله معامله ایله دیه جك یرده ضرب اولنور (ترشح الماء بتراوید آب)
صو صیزدی ورشح ورشحه صیزنتی معناسنه در تقول دشحة بالجبین احسن من شمیم
فی العرنین (ترضح الشیٔ كوفته شد چیز) نسنه دوكولدی وازیلدی تقول رأیتهم
یترضحون الخبز ویترضحونه ای یكسرونه ویأكلونه (ترقح كسب كرد) كسب اتدی
یقال ترقح لعیاله ای تكسب وبازركانه رقاحی دیدكلری بومعنادن مأخوذدر (تسلح
سلاح پوشید) سلاح كیدی كه سلاحلندی تعبیر اولنور وهر آلت كه جنكه صالح اوله
آكا سلاح اطلاق اولنور ولفظ سلاح مذكر ومؤنث استعمال اولنور وفی المثل :
اخذت اسلحتها : ضمیر ابله راجع در یعنی دوه سموز اولوب كوزللنمكله صاحبی
آنی ذبح اتمكه قیه مز كویا دوه نك سموزلكی كندویه سلاح اولوب ذبحدن خلاص
اولدی كثرة مال سببی ایله عجبه دوشن كمسنه حقنده ضرب اولنور وتسلحت الابل
دیوب سمنت معناسنی مراد اتدكلری بو معنایه مبنی در (تصبح بامدادان بخفت)
صباح وقتی اویودی (وهی الصبحة خواب بامدادان) صباح اویقوسی جوهری
دیدی كه فلان ینام الصبحة دیرلر ینام حتی الصباح یعنی صباح اولنجه اویور معناسنه
واساسده صبحه قوشلق اویقوسیدر دیدی ودخی تصبح دیرلر صبوح ایچدی
معناسنه (تصفح الشیٔ نیك فرونكریست بچیز) نسنه یه زیاده دقت واهتمام ایله نظر
اتدی وتأمل ایدوب كویا اول نسنه لرك صفحات واطرافنه باقدی وفلان كمسنه میانلرنده
وارمیدر دیو قومه نظر اتسه تصفح القوم دیرلر (تفتح النور بشكفت شكوفه) چیچك
آچیلدی وتفتح كاهی فتح مطاوعی اولور یقال فتحت الابواب فتفتحت ویقال فناء الله
فسیح وباب الله فتیح ای فسیح ومفتوح (تفسحوا فی المجلس فراخ نشستند در مجلس)
مجلسده وسعت اوزره اوتوردیلر (تفصح شیداز بانی نمود) فصاحت لسان اظهار
اتدی كه مراد فصاحتده تكلف در یقال فلان یتفصح فی منطقه ای تكلف الفصاحة

ارجوحه صبیان لعب اتدیكی صالنجاقدر (منه)

شیوه زبان فصیح اللسان اولان كمسنه در (منه)

(تمدح بستود خويشتن‌را) كندويى مدح اتدى يقال العرب تمدح بالسخاء ودخى تمدح
الى الناس ديرلر بركمسنه غيريلرك كندويى مدحندن محظوظ اولوب طلب اتسه بعض
نسخه‌ده خودرا ستودن خواست عبارتيله واقع اولان تفسير معناى اخيره مناسبدر
وجوهرينك تكلف ان يمدح ديديكى بو معنايى تأييد ايدر ودخى تمدحت خاصرة الماشية
ديرلر ماشيه‌نك بوكورى زياده شبعدن قابارسه تندحت معناسنه بيهقى ديدى كه بو
معنايه اولان تمدحت ذال معجمه ودال مهمله ايله دخى روايت اولندى لكن معجمه
ايله اعرفدر (تمسح بالارض خويشتن‌را بماليد برزمين) كندويى طوپراغه سورتدى
* خ (تبذخ وتبلخ كردن كشى كرد) تكبر ايدوب سرفرو اتمدى جبل باذخ ديرلر
عال معناسنه وتبذخ فلان اى تطاول وفى الصحاح تبلخ اى تكبر والبلخاء الحمقاء (تربخ
سست شد) سست اولدى وجماع وقتنده مغشى عليها اولان خاتونه ربوخ ديرلر
وتقول مشى حتى تربخ اى ضعف (تصرخ بالعطاس آواز برداشت دروقت عطسه
دادن) آغصيرديغى وقتده زياده آواز اتدى صراخ صوت وتصرخ تكلف صراخ
معناسنه‌در ويقال التصرخ بالعطاس حمق (تضمخ بالزعفران خودار بيندود
بزعفران) كندويى زعفران ايله اندوده اتدى كه زعفران سوريندى وزعفران
ايله تطيب اتدى تعبير اولنور تلطخ معناسنه (تفسخ اللحم از هم جدا شد
كوشت) ات برى برندن آيرلدى كه طاغيلدى تعبير اولنور وتفسخت الفارة
فى البئر ديرلر فاره قويويه دوشوب شيشوب اجزاسى برى برندن آيرلسه وبركمسنه
آغيريوك كوتورمكدن بى‌تاب اولسه تفسخ فلان تحت العباء الثقيل ديرلر ومقصودينه
نائل اوليان كمسنه‌يه فسيخ ديرلر (تلطخ بالطين آلوده شد) بكل چامور ايله آلوده
اولدى كه لطخه مطاوعيدر (تمرخ بالدهن بيندود خودرا بروغن) كندويى ياغ ايله
سيوادى كه ياغ ايله ياغلاندى تعبير اولنور وكندويى اكثر اوقاتده ياغلايان كمسنه‌يه
مريخ ديرلر ومرخ زنده وعفار زنده معناسنه‌دركه ايكى اغاج‌در برى برينه سوروب
آنلردن آتش چيقاركه اعلى‌سنه عفار واسفلنه مرخ ديرلر وفى المثل: فى كل شجر نار
واستمجد المرخ والعفار: يعنى هر اغاجده آتش موجوددر ومرخ وعفار دخى كندو
تحمللرينه نسبت آتش اخذ اتديلر ابوزياد اعرابى ديدى كه مرخ برشجردركه ميان
اشجاره آندن زياده آتش قبول ايدر شجر يوقدر حتى كاه اولوركه بروادى‌ده مرخ
صيق وملتف اولوب ريح هبوب اتمكله بعضى بعضنه سورتمكله آتش حاصل اولوب
اول وادى محترق اولور وبوكيفيتى سائر اشجارده مشاهده اتمديك ديدى اسخيانك
بعضى بعضى اوزرينه تفضيل وترجيح وقتنده ضرب اولنور * د (تأكد الامر

استوار شد كار) ايش محكم اولدى مخفى اولميه كه تأكد وتوكد برمعنايه‌در لكن
توكد افصحدر (تبرد بالماء خويشتن‌را خنك كرد بآب) كندويى صو ايله غسل ايدوب
سرين اتدى كه صووقلندى تعبير اولنور ودخى لاتبرد عن فلان ديرلر سكا ظلم
ايدرسه شتم اتمه معناسنه (تبلد كاهلى كرد) كاهلك اتدى تجلد مقابلى‌در يقال
تجلد ثم تبلد كه مراد تكلف بلادة‌در وبركمسنه زياده حيرتندن متردد اولسه تبلد
فلان ديرلر وحيرت وقتنده الينى صدرينه وضع اتسه دخى تبلد فلان ديرلر قاله البيهقى
شويله ملاحظه اولنوركه صدر معناسنه اولان بلدة‌دن مأخوذ اوله يقال هو واسع
البلدة اى واسع الصدر وفى الاساس ضرب بلدته على بلدته اى صفحة راحته على
صدره واكر فلان ايشى اتمز ايسك سندن مفارقت ايدرم ديه‌جك يرده ان لم تفعل
كذا فهى بلدة بينى وبينك ديرلر يعنى سندن اول وجه اوزره مباعده ايدرم كه
مابينمزده بلاددن بربلده واقع اولور وفى المثل ابلد من ثور (تجرد من ثيابه برهنه شدا
از جامهايش) اثوابندن چپلاق اولدى كه صويندى تعبير اولنور جرد مطاوعيدر (تجرد
للامر بوش كرد كاررا) دامن درميان ايدوب ايشه كركى كبى سعى اتدى (تجسد تن آور شد)
جسيم يعنى آتلو جانلو اولدى (تجلد جابكى كرد) جابكلك اتدى مراد تكلف جلادتدر
وفى المثل: التجلد ولا التبلد: يعنى سنى جلادة تخليص ايدر بلادة تخليص اتمز الزم التجلد
ولاتلزم التبلد تقديرنده‌در نصب ايله ياخود حقك اوشانك التجلد تقديرنده‌در رفع
ايله (تحشدوا فراهم آمدند مردمان) قوم بريره جمع اولديلر ورجل محشود محفود
ديرلر خلقك خدمتى ايچون مجتمع اولوب مخدوم اولمشدر معناسنه وكيجه وقتى
اول وجه اوزره ياتديم كه جميع غموم وهموم اوزريمه تجمع اتدى ديه‌جك يرده
بت فى ليلة تحشد على الهموم ديرلر (تحمد منت نهاد) تحميل منت اتدى مراد
تكلف حمددر يقال من انفق ماله على نفسه فلا يتحمدنه على الناس وفى المثل:
تحمدى يا نفس لا حامد لك : يعنى اى نفس حمد اولنه‌جق عمل ايشله تاكه محمود
اوله‌سن والا يوق يره كمسنه كمسنه‌يى مدح اتمز (ترأد الغصن بخسيد شاخ از ترى) اغاج
بداغى ياش اولديغندن ميل ايدوب اكيلدى وغصن رأد اى ناعم بداغ اول ظهور
اتديكى سنه‌ده اولديغى كبى بغايت ملايم‌دركه ادنى تحريك ايله متحرك اولور وترأد
الشيخ ديرلر يرندن قالقدقده ديتره‌يرك قالقسه (تربد روى ترش كرد) تعبس اتدى وتربد
وجهه ديرلر غضبندن چهره‌سى متغير اولسه ربده‌دن مأخوذدر كه كول رنكلو
اولمقدن عبارتدر رمده كبى وتربدت السماء ديرلر بولوتلندى معناسنه (ترصده بالمكافات
سرراهش كرفت براى پاداش دادن) آنك يولى باشنى طوتدى يعنى يولى اوزرنده

اوتوروب آکا منتظر اولدی تا آنك اتدیکی احسانه مکافات ایلیه (تزبد شدقه با کف شـد دهن او) آغزی کوپو کلندی وتزبد الیمین دیرلر یمین بلا توقف قایماق ابتلاع ایدر کبی ابتلاع اتدی (تزهد زاهد نمود خویشتن را) کندوینی خلقه زاهد کوستردی مراد تکلف زهددر (تشهد فی الصلوة تحیات خواند در نماز) نمازده التحیات اوقودی تشهد اصلنده کلمهٔ شهـادت اوقومقدن عبارتدر (تصعد فی السلم بر شد نردبان) نردبانه چیقدی ودخی تصعد فی الشیٔ دیرلر فلان نسنه بکا زحمت ومشقت ویردی معناسنه (تعبدلله بنده کی کرد مر خدایرا) حضرت اللهه قوللق اتدی (تعبده الله بنـده کی قبول کرد اورا خدای) حضرت الله آنی قوللوغه قبول اتدی ودخی تعبدنی فلان دیرلر بنی قول اتدی معناسنه تقول لاتجعلنی کالبعیر المعبد والاسیر المتعبد وعبودیة تذلل معناسنه‌در یقال نعوذبالله من قومة العبودیة والنومة العبودیة صاحب مجمع نام نومة عبود مثلنده شرقیدن روایت اتدی که عبود بر کمسنه ایدی که بر کون اهلنه دیدی که بن وفات اتدکده بنم اوزرمده سز نجه ندبه وکریه ایده‌جککزی کوروب بیلمك مراد ایدریم پس تماوت ایدوب اهلی ندبه وصیحه اتدیلر بعده کوردیلر که حقیقة جاننی جان آفرینه تسلیم ووفات اتمش مفضل ابومسلم حرانیدن محمد بن کعب قرظی‌دن مرفوعا رسول اکرم صلی الله علیه وسلم‌دن شووجهله روایت ایتدی که عبود بر غلام اسوددر که ناسدن اول جنته داخل اولور حضرت الله بر قریه اهالیسنه بر پیغمبر ارسال اتدی آکا عبوددن غیری کمسنه ایمان کتورمدی وقومی بر بئر عمیق حفر ایدوب رسول مذکوری آنده القـا وقیونك آغزینـه بر صخرهٔ صمـا وضع اتدیلر وعبود مزبور هر کون طاغدن اوطون کتوروب فروخت وآنکله طعام وشراب اشترا ایدوب مزبور قویونك آغزنده اولان صخره‌یی قالدروب طعام وشرابی اول پیغمبره ادلا ایدر ایدی بر کون عادتی اوزره حطب جمعی ایچون طـاغه کیدوب استراحت ایچون جانب ایسری اوزرینه یاتمش ایدی یدی سنه متصلا اویودی چون خوابدن بیدار اولدی اوطونی یوکلنوب قریه‌یه کلدی وفروخت ایدوب مزبور قویویه کلدی صخره‌یی رفع ایدوب پیغمبری آنده بولمادی وعبود نائم اولدقده قوم پیغمبری قیودن اخراج اتمشلر ایدی وقومدن عبودی سؤال ایدر ایدی قوم لا ندری این هو دیو جواب ویرورلر ایدی نوم طویل ایله نائم اولان کمسنه حقنده مثل مـذکور ضرب اولنور وانوم من عبود عبارتیله دخی روایت اولندی (تعقد الرمل بسته شد ریك) قوم باغلاندی که بر یره جمع اولوب بیغلدی واول قومه عقده دیرلر (تعمده قصد کرد اورا) آنی قصد اتدی که خطا مقابلیدر ودخی تعمده دیرلر فلان کمسنه‌یی قصد وآرزو

آنی کوزتدی ایلیکی مقابله‌سنده ایلك اتمك ایچون تعبیر اولنور وفی الاساس انالك مرصه باحسانك الی حتی اکافیك وترصدته ای قوت له علی طریق الترقبة (منه)

تعبید تذلیل معناسنه اولغله قطران ایله یاغلنمش سفینه دوه‌یه متعبد دیرلر وزفتلنمش سفینه‌یه دخی معبد دیرلر (منه)

اتدی معناسنه (تعهد الضیعة نکاه داشت عقار را) عقاری محافظه اتدی که کوردی وکوزتدی تعبیر اولنور وتعهده دیرلر احداث عهد یا تجدید عهد اتدی انکله معناسنه (تغمده الله برحمته بپوشید خدای اورا برحمت خویش) حضرت الله آنی رحمتیله ستر اتدی یاستر اتسون استعـارهٔ تبعیهٔ مرکبه قبیلندندر که اول کمسنه‌یی سیفه ورحمتی غمـده تشبیه طریقیله‌در وتغمد الثوب دیرلر کمسنه‌لر کورمسون دیو ثوبی اورتسه (تفرد بالامر یکانه شد بکار) ایشده بر اولدی که یالکز ایشلدی تعبیر اولنور (تفقده جست وجو کردش) آنی ارادی که غائب اولان نسنـه‌یی طلبده مستعملدر وولدنی یا زوجنی غائب ایدن خاتونه فاقد دیرلر تقول انا منذ فارقتنی کالفاقد ام الواحد (تقلدت المرأة کردن بند در کردن افکند زن) خاتون بوینه قلاده طاقدی وفی المثل: تقلدها طوق الحمامة: ضمیر خصلت سیئه‌دن کنـایه‌در یعنی بد اولان خوی آندن مفارقت اتمز حمامه‌نك طوقی جامه‌دن مفـارقت اتمدیکی کبی بد خصلت آکا لازمـدر مفـارقتنه قادر دکلدر دیه‌جـك یرده ضرب اولنور (تقلد العمل در کردن خویش کرد کار را) ایشی بویونـه اتدی که بویونـه آلدی والتزام اتدی تعبیر اولنور (تکبدت الشمس بمیان آسمان آمـد آفتـاب) آفتـاب نصف النهـاره کلدی وتکبد اللبن دیرلر سود غلیظ اولسـه (تلبد الشیٔ برهم نشست چیز) نسنه بری بری اوزرینه اوتوردی یعنی اجزاسی بری بری اوزرینه کلوب کچه کبی اولدیلر که کچه‌لندی تعبیر اولنور ولبد ولبده کچه معناسنه‌در که فارسیده نمد تعبـیر اولنور وارسلانه ذی لبـد دیدکاری قیللری بوینده کچه کبی متراکب اولدیغی ایچوندر وفی المثل: اجرأ من ذی لبد وامنع من لبدة الاسد: وتلبد التراب دیرلر یغمور سببی ایله طوپراق صیقشسه وتلبد الطائر دیرلر قوش ارض اوزرینه چوکسه وفلان کمسنه هرکز تردد‌دن خالی دکلدر دیه‌جك یرده فـلان لایجف لبده دیرلر وتلبد بالارض دیرلر کنـدوینی طورتوب ایدوب ارضه ملاصق اتسه که اکثریا شکار ایدن کمسنه‌لر ایدرلر وفی المثل: تلبدی تصیدی: یعنی ارضه ملاصق اول که شکار ایده‌سن مقصوده ظفر بولمق ایستر ایسك حیله ایله دیه‌جك یرده ضرب اولنور وصبیان عرب بیلدیرجین صید اتمك مراد ایتدکلرنده بیلدیرجین اولان موضعه واروب سمانی لبادی البدی لاتری دیه‌رك اطرافنی طولاشورلر بیلدیرجین بو افسونی استماع وکندوینی ارضه الصاق ایدوب اوچماز پس واروب اللریله طوتارلر (مال لبد خواستهٔ بسیـار) چوق مال که فانی اولمق احتمـالی اولمیـه زیاده چوق اولدیغندن (تمرد کردن کشی کرد) عنـاد ایدوب انقیاد اتمدی ودخی تمرد فلان زمانا ثم خرج وجهه دیرلر بر زمان صقالسز اولوب صکره صقالی کلدی معناسـنه

وفی المثل: تمرد مارد وعز الابلق: مارد دومة الجندلك قلعه‌سی وابلق مسؤل بن عادیانك
قلعه‌سیدر وابلق تسمیه اولندیغی احجار مختلفة الالواندن بنا اولدیغنه مبنی‌در قلعتین
مذكورتینی ملكة الجزیره اولان زبانام خاتون محاصره ایدوب بروجهله اخذه قادر
اولمیوب مثل مذكوری ایراد اتدی طالبنه هر عزیز وممتنع اولان نسنه یاخود مطیع
ایكن عاصی اولان كمسنه حقنده ضرب اولنور (تهجد بیدار شد درشب) كیجه‌ده
وقتی اویومدی وتهجد نام لیلا معناسنه دخی كلور اضداددندر * ر (تأخر عنه باز
پس شد ازوی) آندن كیرو قالدی (تأزر ازاربست برخویشتن) كندو اوزرینه
ازار باغلادی (تأمر علیهم امیری كرد بر مردمان) قوم اوزرینه امیرلك ایدوب
حكومت اتدی(تبثر باآبله شد) قبارجقلی اولدی تبثر جلده دیرلر دریسنك اوزرنده
قبارجق وسویلجی چیقسه تنفط معناسنه (تبحر فی العلم دوراندرشد دردانش)علمده
بغایت اوزاق كتدی یعنی دریا كبی توسع ایدوب چوق علم صاحبی اولدی (تبخر
بالبخور خوش بوی كرد خویشتن رابخور) بخورایله كندوینی تطییب اتدی بخور
بانك فتحیله تبخر ایتدكلری نسنه‌در بخاردن مأخوذ اولمق ملاحظه اولنور كه بزم
لسانمزده توتسی ایتدكلری شیٔدر وتقول یتبخر ویتبختر وبخرت لنا دیرلر تطییب
وبخرت علینا دیرلر تدتین ایتسه اهذاردنا ان تبخرلنا فبخرت علینا دیرلر سندن
احسان امید ایدر ایكن بزه اسائت اتدك دیه‌جك یرده وبخر آغز قوقوسی در
(تبصر نیك نكریست) ایو دقت واهتمام ایله باقدی كه كركی كبی تأمل ایتدی
معناسنه (تبكر المسافر بكاه خواست مسافر) مسافر سحر وقتی قالقدی خرج
فی البكرة معناسنه (تجبر كردن كشی كرد) تكبر اتدی(وهو الجبار مرد كردن كش)
متكبر اولان كمسنه وفی الحدیث: ویل لجبار الارض من جبار السماء : ودخی تجبر النبت
دیرلر اوت اكل اولندقدن صكره ینه بتسه (تجمر الجیش واداشته شدند لشكراندر
ثغر) عسكر سرحدده محبوس اولوب دیارلرینه عودت ایتمدیلر ودخی تجمر بنو فلان
دیرلر تجمع اتسه‌لر وجمره بیك فارسدن عبارتدر وهر جماعت قلیله كه بری برینه منضم
اولمغله چوق اولوب اتفاق ایده‌لر آنلره دخی جمره دیرلر (تحجر تنك كرد)تضییق
ایتدی یقال تحجر ماوسعه الله ای ضیقه علی نفسه (تحدر الدمع من عینه فروریخت
اشك ازچشم او) یاش آشاغی دوكلدی آنك كوزندن (تحسر علیه اژمان خورد
بروی)اكا تأسف اتدی كه فوت اولان نسنه‌ده اولور (وهی الحسرة دریغ خوردن)
تأسف ایتمك ودخی حسر انكشاف وكشف معناسنه كلور یقال تحسر عنه الظلام

ای انكشف وتحسر وبر الابل وریش الطیر ای سقط ودخی تحسر الابل دیرلر دوه یورلسه
(تخبر خبر خواست) خبر استدی یعنی سؤال اتدی استخبر معناسنه ودخی تخبروا
خبرة دیرلر بر قویون اشترا وذبح ایدوب اتی بولشسه‌لر ابو عبیده دیدی كه خبره
بالقدن یا اتدن نصیب معناسنه‌در (تخدرت پرده كی شدزن) خاتون پرده نشین
اولدی (تخفر شرم داشت) حیا اتدی كه اوتاندی تعبیر اولنور ودخی تخفرت به
دیرلر آندن معاونت طلب اتدم معناسنه استجرت به كبی وخفیر معین اولان كمسنه‌در
ومعاونتی مقابله‌سنده اعطا اولنال نسنه‌یه خفاره دیرلر عمل مقابله‌سنده ویردكلری
اجرته عماله دیدكلری كبی (تخمرت پاشامه بسربست زن) خاتون باشنه خمار
باغلادی كه تركیده بورونجك دیرلر (تدبر الامر اندیشه كرد كاررا) ایشی تفكر
اتدی ودبر الشیٔ آخره وعاقبته معناسنه اولمغله تدبر برشیئك عاقبتنی فكر ایتمكدن
عبارتدر لهذا اساسده تدبر الامر عبارتنی نظر فی عواقبه دیو تفسیر ایتدی (تدبر القرآن
باندیشه خواند قرآن را) قرآنی فكر ومعناسنی ملاحظه ایدرك قرائت ایتدی (تدثر
جامهٔ بیرونی پوشید) طشره جامه‌سی كیدی كه دثار جله ثوبلرك اوزرینه كیدكلری
ثوبدر شعار ایچنه كیدكلری ثوب معناسنه اولدیغی كبی وتدثر اصلنده ثوبی اوزرینه
بورنمكدن عبارتدر فلان دثور الضحی دیرلر ثوبنی بورینوب وقت ضحی‌ده اویوسه
ودخی تدثر الفحل الناقة دیرلر اركك دوه دیشی دوه‌یه بنسه وتدثر فرسه دیرلر
فرسینه صچرایوب ركوب اتسه تجلل دخی بو معنایه‌در ومالدار اولان كمسنه‌یه دثر
بالمال دیرلر كویا مالی چوق اولمغله ماله بورینوب ایچنده یاتور وتصرفه قادر اولمیوب
كسل اوزره اولان كمسنه‌یه دثاری دیرلر وداثر اول كمسنه‌در كه كندوینی تزیین
قیدنده اولمیه(تذكر الامر بیاد آورد كاررا)ایشی خاطرینه كتوردی یقال تذكرت
المنسی وذكرته وفی المثل: تذكرت ریا صبیا فبكت: ریا برمسنه عجوزك اسمیدر كه هلاك
اولان ولدینی خاطرینه كتوروب آغلادی اول كمسنه حقنده ضرب اولنور كه
قدیمدن ضایع اولوب وصولی ممكن اولمیان نسنه ایچون محزون اولوب تأسف ایده
ودخی تذكر المسئلة دیرلر ازبر اتسه وتذكرت الكلمة دیرلر كلمه مذكر ایكن مؤنث
اولسه (تذمم ملامت كرد خویشتن را) كندو كندوینی لوم ایتدی كه برخصوصده
تكاسل ایتمكله كندوینی لوم ایدر نه ایچون تكاسل ایتدم دیو بركره دخی تكاسل
ایتمامك ملاحظه‌سیله یقال فلان یتذمم ویتذمم ویرفع اذیاله ویتشمر ودوه‌یه نسبت
مذمم انسانه نسبت قابله حكمنده‌در وفلان حامی الذمار دیرلر اوزرینه حمایه‌سی واجب

اولان نسنه‌یی كوروب كوزتسه كه فرضا ایتمسه لوم اولنور حامی الحقیقة دخی بو معنایه‌در وفی المثل: بلغ الامر المذمر: مذمر بویون معناسنه‌در (تذكر بطنه پرشد شكمش) قارنی طولدی مقصود ذكره‌یه تشبیه‌در كه سختیاندن یاپلمش بر ظرفدر (تزنر الذمی زناربست خراج كذار) ذمی زنار باغلاندی تقول رمی الله بالزنانیر اصحاب الزنانیر ودخی تزنر الشیء دیرلر اینجه اولدی معناسنه یعنی صار كالزنار (تستر در پرده شد) پرده نشین اولدی كه ستر وستاره پرده معناسنه‌در وتستر بالثوب دیرلر ثوبی بورونسه تغطی معناسنه (تسحر بالسحور سحور خورد) سحورا كل ایتدی كه سحور وقت سحرده اكل اولنان طعامدر (تسعرت النار افروخته شد آتش) آتش علولندی سعرها مطاوعیدر (تشكر للنعمة سپاس داری كرد نعمت را) نعمته شكر اتدی (تشمر جامه برزد) جامه‌سنی یوقاری قالدیردی كه صیغاندی وچرندی تعبیر اولنور وتشمر للامر دیرلر بر ایشه سعی ومقدورینی صرف اتسه ورجل شمری دیرلر خفیف وچابك اولان كمسنه‌یه وتشمر دیرلر مهیا اولدی معناسنه اصمعی دیدی كه تشمیر ارسال معناسنه‌در شمرت السفینة دیرلر ارسلتها معناسنه صاحب مجمع: تشمرت مع الجاری: مثلنده دیدی كه تشمرت السفینة دیرلر صو ایله آشاغی آقوب كیتسه وشمرتها دیرلر ارسلتها معناسنه اصل مثل بودر كه زهیر بن ابی سلمی بعض اسفارده اوغلی كعب ایله بر سفینه‌یه سوار اولوب بر جانبه توجه اتدكلرنده زهیر مشهور ومعروف قصیدۀ میمیه‌سنی كه مطلعی بودر: امن ام اوفی دمنة لم تكلم: انشاد ایدوب اوغلی كعبه دیدی كه بو قصیده‌یی حفظ ایله كعب دیدی كه سمعا وطاعة چون صباح وقتی اولدی زهیر دیدی كه قصیده نیجه اولدی كعب دیدی كه انها تشمرت مع الجاری: یعنی سفینه ایله صویه اشاغی آقدی كتدی كه مراد فراموش اتدم دیمكدر زهیر قصیده‌یی بر كره دخی تكرار ایدوب دیدی كه فان شمرتها یا كعب شمرت بك علی اثرها یعنی قصیده‌یی سفینه ایله صویه ارسال یعنی بو دفعه دخی فراموش ایدر ایسك سنی دخی آردنجه صویه ارسال ایدرم اول نسنه حقنده ضرب اولنور كه اهتمام اولنمغله فراموش اولنه (تصبر شكیبایی نمود) صبرده تكلف ایدوب صابرلك اظهار اتدی (تصدر در پیش مجلس نشست) مجلسك صدرنده اوتوردی صدر مطاوعیدر یقال من تصدر قبل اوانه تصدی لهوانه (تطهر سروتن بشست) باشنی وسائر اعضاسنی غسل اتدی یعنی غسل ایدوب پاك اولدی وماعندی طهور اتطهر به دیرلر عندمده آبدست صویی یوقدر كه آنكله آبدست آلام معناسنه وماء طهور اول پاك صودر كه اصلا طهارتنده شبهه اولمیه ودخی تطهر بالماء دیرلر استنجی معناسنه وتطهر من الاثم ای تنزه منه (تظهر من امرأته ظهار كرد از زنش) خاتوننده ظهار

اتدی بو مسئله ایچون كتب فروعده مخصوص باب عقد وبیان اولنمغله بو مقامده تفصیل اولنمدی (تعثر لسانه بلغزید زبان او) آنك لسانی سورچدی كه تكلم ایدر ایكن لساندن زله صدور اتدی كه عثرة زله معناسنه‌در (تعذر الامر دشوار شد كار) ایش مشكل اولدی كه كوج اولدی تعبیر اولنور ودخی تعذر دیرلر عذر طلب اتدی معناسنه اعتذر كبی وتعذر الرسم دیرلر بنانك رسمی بالكلیه مندرس اولسه ودخی تعذر دیرلر نجاسة ایله اولدی معناسنه كه عذردن مأخوذدر نجس معناسنه صاحب دیوان دیدی كه عذره عینك فتحی وذالك كسریله اصلنده فناء الدار معناسنه ایدی ونجس زمان قدیمده خانه‌لرده ممشی اولمامغله فناء داره القا اولندیغی ایچون نجسه عذره دیدیلر (تعصر به پناه كرفت بدو) آكا التجا اتدی كه صیغندی تعبیر اولنور (تعطرت برخویشتن عطرمالید زن) خاتون كندویه عطر سوردی وعطر طیب ایچون استعمال اولنان اشیایه شامل اسم جامعدر وعطری چوق استعمال ایدن كمسنه‌یه معطیر دیرلر (تعفر خاك آلود شد) طوپراغیله آلوده اولدی وعفر تراب معناسنه‌در یقال عفر قرنه فتعفر یعنی خصمنی طوپراغه دوشوردی (تغمر اندك اندك خورد آب را) صویی آز آز ایچدی یقال غمر ابله سقاها قلیلا من الماء فتغمرت ویقال اذا شرب تغمر من الغمر ودخی تغمرت المرأة دیرلر خاتون چهره‌سنك لونی صاف اولسون ایچون یوزینه طلا اتسه (تفجرت العیون روان شدند چشمها) چشمه‌لر آقدی (تفزر الثوب ازهم جدا شد جامه) جامه پاره پاره اولوب اسكیدی (تفطر العود شكافته شد چوب) اغاج یاریلدی فطر مطاوعیدر یقال فطر الله الشجر بالورق فتفطر وتفطرت الارض بالنبات وتفطرت الید والثوب دیرلر یاریلدی كه چاتلادی تعبیر اولنور (تفكر فی الامر اندیشه كرد دركار) ایشده فكرلندی كه دوشوندی تعبیر اولنور (تقتر ساخته شد) مهیا اولدی كه حاضرلندی تعبیر اولنور ودخی تقترلك فلان دیرلر سنك ایچون بر منصوبه یاپدی وبر حیله قوردی معناسنه ودخی تقتر الصاید دیرلر صید اتمك ایچون قتره‌سنده اختفا ایدوب حیله اتدی معناسنه (تقدر له ساخته شد برای او) آنك ایچون مهیا اولدی وتقدر الثوب علیه ای جاء علی مقداره (تقذر من الشیء پرهیز كرد از چیز) نسنه‌دن پرهیز ایدوب آنی كریه عد اتدی قذر نظافت مقابلی وقذر مردار اولان نسنه‌در وتقذر تأثم قبیلندندر (تقشر پوست باز كرده شد) قابوغی صویولدی ویقال اشقر اقشر ای شدید الحمرة كه كویا قابوغی صویولمشدر (تقطر بر پهلو افتاد) یانی اوزرینه دوشدی یقال قطره ای القاه علی احد قطریه فتقطر ای سقط وجمع فلان قطریه دیرلر زیاده تكبر وغضب اتسه ویستقطر الخیر دیرلر احسانی شیئا بعد شیء

اتسه (تقمره بنزدیك او شد درمهتاب) آی آیدینی کیجه‌ده آنك یاننه کتدی ودخی
تقمره دیرلر مقامره اتدیکی کمسنه‌یه غالب اولدی معناسنه ودخی تقمر الاسد دیرلر
ارسلان مهتابده شکار قصدیله چیقسه وفی المثل: سقط العشاء به علی متقمر: من حیث
المضرب: سقط به العشاء علی سرحان: مثلنه قریبدر ودخی تقمره دیرلر آکا خدعه
اتدی معناسنه ولوکنت اعلم من این یطلع القمر دیوب کاشکی فرح وسرور نه طرفدن
ظهور ایده‌جکنی بیله ایدم معناسنی مراد ایدرلر (تکبر بزرکی کرد) بویوکلك اتدی
که بیوکلندی تعبیر اولنور تعظم معناسنه (وهوالکبر والکبریاء بزرکی) تکبر اتمك
والله المتکبر زیاده کبریاء وعظمت صاحبی معناسنه‌در کبروعظمت وکبر سن جهتندن
بیوکلك‌در وکبرالشیٔ دیرلر معظمه معناسنه وفلان کبرة ولد ابویه دیرلر والدینك
اولادینك بیوکی معناسنه‌ که صغرة وعجرة ولد ابویه کوچکی معناسنه اولدیغی کبی
وفی المثل : الکبرقائد البغض: متکبر اولان کمسنه خلقك مبغوضی اولور دیه‌جك یرده
ضرب اولنور (تکثر بمال غیره بیشی نمود بخواسته‌ٔ دیکرش) غیرك مالی ایله کثرة مال
کوستردی که ایل مالی ایله زنکنلك کوستردی تعبیر اولنور وتکثر من العلم دیرلر علم
کثیر طلب اتدی یاخود چوق چوق تکرار اتدی معناسنه ویقال تقلل من العلم لتحفظ
وتکثر منه لتفهم (تکدرت معیشته تیره شد زندکانیٔ او) آنك معیشتی مکدر اولدی که
تشبیه طریقیله‌در تکدر الماء دیرلر صو بولاندی معناسنه که تصفی مقابلی‌در (تکسر
شکسته شد) قیریلدی که کسر مطاوعیدر انکسر کبی (تکفر بالسلاح پوشیده شد
بسلاح) سلاح ایله مستور اولدی که کفردن مأخوذدر ستر معناسنه (تمزز الشراب
اندك اندك بخورد شراب را) شرابی آز آز وصوره صوره ایچدی وفی الاساس
تمزز المزر تذوقه شیئا بعد شیٔ مزر ترکیده طارو بوزاسی دیدکاری که عربی‌ده
سکرکه دخی دیرلر لکن فایقده آرپه نبیذیدر دیدی وابو عمرو دیدی که ابن عمر نبیذك
اقسامنی شو وجهله بیان اتدی که بتع نبیذ العسل جعه نبیذ الشعیر مزر من الذرة
سکر من التمر خمر من العنب سکرکه فخمر الحبش وابوموسی اشعری دیدی که خمر
حبش طارودن اولورکه سفرقع دخی دیرلر (تنصر ترسا شد) نصرانی اولدی
(تنکره ازحال کردانیده شد برای او) آنك ایچون حال وهیئتی متغیر اولدی که
تبدیل قیافت ایدوب بیلنمز اولدی تعبیر اولنور یقال نکرته فتنکر ای غیرته فتغیر واول
کمسنه‌یه متنکر دیرلر وتنکرلی فلان دیرلر بر منکر قیافتده ملاقی اولدی معناسنه اصمعی دیدیکه
تمر دخی تنکر وتغیر معناسنه‌در ودخی تمر دیرلر زیاده غضب اتسه که نمره تشبیه
طریقیله‌در یعنی نمر خصلتی ایله خلتلندی زیرا قپلان همیشه غضبان صورتنده‌در

کبر عجب معناسنه کلور
وفی المثل اکبرا وامعارا
امعر الرجل دیرلر فقیر
اولسه هم فقیرهم
عجب صاحبی اولان
کمسنه حقنده ضرب
اولنور یعنی کبرو عجبی
جوعی ایدرسن (منه)

وغضب اتدی معناسنه: لبس له جلد النمر: مثلی دخی بو معنایه مبنی‌در (تهجر بکرمکاه
رفت) وقت هاجره‌ده یعنی اسی وقتده کتدی هز(تبرز بصحرا شد برای حاجت) قضاء
حاجت ایچون صحرایه کتدی براز ثقل طعام یعنی غائط وبراز صحرای واسع معناسنه‌در
بیهقی دیدی که تبرز اصلنده براز القا اتمکیچون صحرایه چیقماق معناسنه ایدی صکره
توسیع ایدوب مطلقا صحرایه چیقمه‌ده استعمال اولندی (تجهز للسفر بساخت سفررا)
سفر ایچون مهیا اولدی که سفر تدارکنی کوردی تعبیر اولنور جهاز العرس وجهاز
السفرده جیمك فتح وکسری جائزدر وفرج المرأة معناسنه اولان جهاز فقط جیمك
فتحیله‌در (تحرز درپناه داشت خویشتن را) کندوینی صاقندی توقی معناسنه که حرز
موضع حصین‌دن عبارتدرکه آکا التجا ایدن کمسنه محفوظ اولور لهذا اساسده تحرز
عبارتنی تحفظ ایله تفسیر اتدی (ترمز بجنبید) حرکت اتدی یقال ترمز من الضربة
ای اضطرب بها (تعجز البعیر برکونسته شتر نشست) دوه‌نك آردینه رکوب اتدی که
عجز هرنسنه‌نك مؤخری‌در رجل ومرئه‌ده مستعملدر لکن عجیزه مرأه‌یه مخصوصدر
(تملز من الامر بجست ازکار) ایشدن صیچرایوب خلاص بولدی ماکدت اتملز
من فلان دیرلر فلان کمسنه‌دن خلاص بوله‌میه‌یازدم معناسنه اتخلص واتملص واتملس
دخی بو معنایه‌در * س (تأنس به انس کرفت باو) آنکله انسیت اتدی ودخی
تأنس دیرلر تسمع معناسنه جوهری دیدی که آنست الصوت ای سمعته (تبجس الماء
روان شد آب) صو آقدی تفجر معناسنه (ترس بالترس خویشتن را نکاه داشت
بسپر) کندوینی قالقان ایله محافظه اتدی وقالقانلو کمسنه‌یه تارس وتراس دیرلر
تقول لایستوی الراجل والفارس ولاالاکشف والتارس وتحفظ اولنه‌جق موضعه
مترسه دیرلر عامه تحریف ایدوب مترز دیرلر وتقول تسترت بك من الحدثان وتترست
من بنال الزمان وفی المثل : تترست الابل بترستها: یعنی سموروب کوزللندی که صاحبی
ذبحه جرأت اتمدی کویا سمنی آکا سپر اولدی (تجرس بسرایید) نغمه اتدی
(تحرس خویشتن را نکاه داشت) کندوینی محافظه اتدی (ترأس علی القوم مهتر
شد برمردمان) قوم اوزرینه باش بوغ اولدی تأمر معناسنه که رأس مطاوعیدر
رجل ارأس وروأس دیرلر بیوك باشلی کمسنه وشاة رأساء دیرلر سیاه باشلی قیون
معناسنه وفی المثل: رأس برأس وزیادة خمسمائة : فرزدق بعض حروبده بولندی
وسرعسکر ندا اتدردی که هرکیم که اعدا طرفندن برباش کتوره آکا بشیوز درهم
بخشش ویریلور برکسنه بو آوازه‌یی استماع ومبارزه ایدوب برکله کتوردی بشیوز
درهم بخشش آلدی وینه مبارزه اتدی لکن قتل اولنمغله اصحابی جزع وفزع

اتدیلر فرزدق بومثلی ایراد اتدی یعنی نیچون جزع وفزع ایدرسز کله مقابلی کله
وبشیوز درهم فائده کز وار حاضر ایله قناعت ایدوب غائبی فراموش اتمك اولی در
دیه جك یرده ضرب اولنور (تشمس درآفتابگاه نشست) کونشده اوتوردی
(تعبس ترش روی شد) اکشی یوزلو اولدی تقول اعوذ بالله من لیلة بؤس
ومن یوم عبوس (تعجس امره ازپی کار او شد) آنك ایشنك آردینه دوشوب
آراشدیردی (تفجس بزرکی کرد) تکبر اتدی فجس دن مأخوذدر تکبر وتعظم
معناسنه (تفرس فیه الخیر کمان برد دروی نیکی) آنده خیر ظن اتدی فراستدن
مأخوذدر ورجل فارس دیرلر فراستنده اصابت اتسه (تقلس قلنسوه پوشید)
تاج کیدی یقال قلسیته فتقلس وتقلنس (تکدس دوش جنبانید دررفتن) یورور
ایکن اوموزینی اویناتدی وفی الاساس تکدست الخیل وتکردست اجتمعت ورکبت
بعضها بعضا فی السیر (تکنس الظبیٔ درآشیان شدآهو) آهو یتاغنه کیردی که کناس
آهونك مأواسندن عبارتدر یقال دخل الوحشی کناسه والوحش کنسها واول
آهویه کانس اطلاق اولنور صاحب مجمع: ترکتهم فی کصیصة الظبی: مثلنده لحیانی دن
روایت اتدی که کصیصه آهونك ساکن اولدیغی موضعدر لکن بعضیلر آهو صید
ایده جك دامدر دیدیلر فلان کمسنه یی تضییق اتدم دیه جك محلده ضرب اولنور:
وترك الظبی ظله: مثلنده دیدی که ظل دن مراد آهونك کناسیدر که حرارت شمسده
آنکه تظلل ایدر وصائد اول حوالی یه واردقده آهو بر وجهله فرار ایدر که
هرکز اول موضعه عودت اتمز اول کمسنه حقنده ضرب اولنور که صاحبندن مفارقت
بعیده ایله مفارقت ایده (تلمس الشیٔ بجست چیزرا پی اندرپی) مرة بعد اخری
نسنه یی طلب اتدی متلمس برشاعر مشهورك اسمی درکه کتب امثالده بیان اولدیغی
وجه اوزره بر کمسنه کندو هلاکنه مفضی اولان علی اتسه صحیفة المتلمس دیو ضرب
ایدرلر (تمجس کبر شد) مجوسی اولدی مجوسیت ادیان باطله دن بر دیندر که آکا
نسبت مجوسی درکه جمعی مجوس در (تمرس بالشیٔ خویشتن را بچیزی خارید) کندوینی
برنسنه ایله قاشیدی تمرس البعیر بالجزع دیرلر دوه خرما اغاجنه سورینوب قاشینسه
وفلان کمسنه بکا شر ایله تعرض ایدر دیه جك یرده فلان یتمرس بی دیرلر وتمرس
بالنوائب دیرلر شداید وخصوماته ممارسه اتدی معناسنه ومابفلان متمرس دیرلر
فلان کمسنه برمرتبه بخیلدر که قطعا بر محتاج آندن برشیئه نائل اولمز معناسنه وتمرس بالطیب
دیرلر طیب سورونسه والبعیر یتمرس بالشجرة دیرلر اغاجی وقتا بعد وقت اکل ایدر
معناسنه وفی الحدیث: من اقتراب الساعة ان یتمرس الرجل بدینه کما یتمرس البعیر بالشجر:

(تنجس الشیٔ پلید شد چیز) نسنه مردار اولدی ودخی تنجس دیوب نجسدن پرهیز
اتدی معناسنی مراد ایدرلر تأثم دیدکلری کبی (تندس الاخبار بجست پیغامها)
خبرلری تجسس ایدوب غیریلرك واقف اولمدیغی معنایه طالب اولدی تحدس
وتنطس دخی بو معنایه در رجل ندس دیرلر زیرك معناسنه تقول فلان عاقل ندس
واخوه غافل دنس وتنطس فی کل شیٔ دیرلر هرشیده تدقیق نظر اتدی معناسنه
وعلم طبه زیاده عالم اولان کمسنه یه نطاسی ونطیس اطلاق اتدکلری بو معنایه مبنی در
(تنفس الصعداء دم سرد کشید بالا) یوقارو صووق نفس چکدی اساسده علا نفسه عبارتیله
تفسیر اتدی جوهری الصعداء تنفس ممدود دیدی ودخی تنفس الصبح دیرلر صباحك نوری
آفاقه پراکنده اولسه وتنفست القوس دیرلر القوس یاریلدی وچاتلادی معناسنه
تصدعت کبی وتنفس النهار ای طال وتنفس الموج دیرلر موج صویی طشره سپسه ولفظ
نفس روح وقان وجسد وکوز معنالرینه کلور وفی المثل: النفس عزوف الوف: عزف
برنسنه دن پرهیز اتمك معناسنه در یعنی نفسی هرنه وجه اوزره معتاد ایدرسك آندن
آیرلمز تزهید اولونسه زاهد ترغیب اولونسه راغب اولور وفی مثل آخر: النفس اعلم من
اخوها: ترکیده کوکل دوستین بیلور دیه جك یرده ضرب اولنور وفی مثل آخر: النفس
مولعة بحب العاجل: قال بیت * انی لارجو منك شیئا عاجلا ۞ والنفس مولعة بحب
العاجل ۞ ویقال کل ذی رئة یتنفس ودواب الماء لا رئات لها معلوم اوله که ارباب حدیث
انه علیه السلام نهی عن التنفس فی الاناء حدیثی وکان علیه السلام یتنفس فی الاناء حدیثنه
مناقض اولمغله شو وجهله توفیق اتدیلر که تنفس ایکی وجه اوزره در صو کاسه سنی صو ایچر
ایکن آغزندن آیرمه دن کاسه یه تنفس اتمك و کاسه یی آغزندن آیروب طشره یه
تنفس اتدکدنصکره ینه آغزینه وضع اتمك منهی اولان وجه اول ومسنون اولان
وجه ثانی در (تمس الصیاد پنهان شد درخانهٔ شکاری) آوجی شکار صید ایده جك
خانه ده مختفی اولدی اصل معنا اتخذنا موساً درکه ناموس آوجی کومه سی تعبیر اولنان
چوردن چوپدن یاپدقلری خانه درش، (تحبش القوم کرد آمدند مردمان) قوم تجمع اتدیلر
وقبائل متفرقه دن مجتمع اولان جماعته حباشه دیرلر (تفحش فی کلامه فحش کفت درسخنش)
کلامنده فحش سویلدی (تفرش الطائر پرواز کرد مرغ درهوا) قوش قناتلرین یایوب
هواده پرواز اتدی (تقرش کسب کرد) کسب اتدی یتقرش فلان لعیاله یعنی عیالی ایچون
کسب وبورادن اورادن جمع ایدر ونضر بن کنانه اولادی تجارت ایچون اطراف بلاده
کتدکلری وشام ویمنی طواف اتمکه مألوف اولدقلری ایچون قریش تسمیه اولندی (تکمش
بشتافت) سرعت اتدی ورجل کمیش وکمش دیرلر مجد ومسرع اولسه ودخی تکمش

الجلد دیرلر دری بورش یاریش اولسه (تنفشت الهرة مویهارا بپای کرد کربه) کدی قیللرینی قباردوب طوغری اتدی که غیریلردن خوف ایتدیکی یاتخویف اتیمکیچون ازبرأت معناسنه (تهبش کسب کرد) کسب وجمع اتدی وجمع اولنان ماله هباشه وحباشه دخی دیرلر ص * (تخرص دروغ کفت) یالان سویلدی وتخرص علی دیرلر بکا افترا اتدی معناسنه وخراص کذاب در وخرص وخرص آلتوندن یا کموشدن یاپد قلری حلقه‌در تقول مافی اذنها خرص ولا فی یدها قرص وخرص اول کمسنه‌درکه هم آج وهم صووقدن اوشومش اوله اسمی خرص درکه صووق ایله آچلق جمع اولمدقجه خرص دیمزلر واکر فقط صووق اولورسه خصر دیرلر (تخلص من الهم برست از اندوه) غمدن خلاص اولدی (وهو الخلاص رستن) قورتولمق ویاقوت متخلص دیرلر صافی معناسنه (تربصه بپایست اورا) آکا منتظر اولدی وتربص بسلعته الغلاء دیرلر متاعنی قحط وقتنده بیع اتمك ملاحظه‌سیله حفظ ایلسه لهذا محتکره متربص دیرلر ووجه مذکور اوزره حفظ اتمکه ربصه دیرلر (ترخص فی حقه آسانی کرد درحقش) حقنده سهولت اتدی یعنی حقنی برکسنه‌دن اخذ اتدکده همان بولوب ظهور اتدیکی مقداری اخذ ایدوب استقصا اتمدی وموت رخیص موت سریع معناسنه‌در وجئ وذریع کبی (تفحص عنه واپژوهید ازوی) آندن کرکی کبی تجسس اتدی (تقلص الظل کوتاه شد سایه) کولکه قیصه اولدی قلص الثوب دیرلر ارتفع معناسنه‌که مراد قیصه اولدیغندن یوقارو چقمق‌در (تقمص پیراهن پوشید) کوملك کیدی که لبس القمیص قوه‌سنده‌در وقماص آندن عبارتدرکه آت اللرینی معاً قالدروب معاوضع ایدوب ایکی آرد ایاقلرینی تعجین یعنی خمیر یوغوران کمسنه‌نك اللری کبی تحریك ایده وفی المثل: مابالعیر من قماص: عزیز ایکن ذلیل اولان کمسنه حقنده ضرب اولنور وقوص الحنجرة دیرلر کذاب معناسنه (تقنصه شکار کرد اورا) آنی صید اتدی قانص صاید وقنص صید معناسنه‌در قنیص کبی (تملص برست) خلاص اولدی که قورتولدی تعبیر اولنور یقال تملصت السمکة ای انفلتت وتملصت منه وما کدت اتملص (تنغص عیشه ناخوش شد زندکانئ او) آنك عیشی مکدر اولدی (تنقصه عیب کرد اورا) آنك عیبنی سویلدی که نقیصه عیب معناسنه‌در (تنمصت موی ابرو بچیدزن) خاتون قاشنك قیلنی یولدی اینجه اولسون ایچون وقاشنك قیلی اینجه اولان خاتونه انمص الحاجبین ونامصه ومتنمه بو عملی ایدن ماشطه وآلتنه منمص ومنماص دیرلر منقاش معناسنه ونمص اول قیلدرکه زغب یعنی قوش یاوریسنك اوزرنده بتوب مراد توی تعبیر اولنان توی کبی وتنمص مطلقا اول قیلی یولمق معناسنه اولوب قاشه مخصوص اولمامق ملاحظه اولنور ونمیص

اول اوت درکه برکره اکل اولنوب ینه نابت اوله وتنمص البهم دیرلر مواشی اول بتن نباتاتی اکل اتدی معناسنه ض * (تبرض الشئ اندك اندك ستد چیزرا) نسنه‌یی آز آز الدی برض ماء قلیل معناسنه‌در وفلان تبرض حاجته دیرلر اخذه شیئاً بعد شئ معناسنه وفلان تبرض بالقلیل دیرلر آز نسنه ایله قناعت ایدر معناسنه (تبعض برخ برخ شد) حصه حصه پاره پاره اولدی وجماعتدن برکسنه‌یه من فعل هذا دیو سؤال اتسه‌لر واول کمسنه جوابنده فعل بعضنا دیسه اول بعضدن مراد کندو اولور قال لبید بیت *
تراك امکنته اذا لم ارضها ❋ اویرتبط بعض النفوس حمامها ❋ که بعضدن کندویی مراد اتدی (تبغض دشمنی نمود) دشمنلك اظهار اتدی یقال تحبب الی فلان وتبغض اخوه وتقول فلان حقیق بالبغضاء ❋ قذاة ٩ تحل عن الاغضاء (تعرض له پیش آمد اورا) آنك اوکینه کلدی وتعرض الجمل فی الحبل دیرلر دوه یولارینی چکوب کاه یولك صاغنه وکاه صولنه میل ایلسه (تقبض فراهم آمد) بربره کلدی که بوزیلوب طورطوب اولدی تعبیر اولنور وتقبض وجهه دیرلر یوزی بوروشدی معناسنه وتقبض علی الامر دیرلر توقف علیه معناسنه وتقبض عنه دیرلر برایشدن قلبنه کدر عارض اولوب فرسوده اولسه (تمخض اللبن بجنبید شیر در کویش) سود یایقده حرکت اتدی که مخض مطاوعیدر وتمخضت المرأة دیرلر حامل اولان خاتونی وضع حمل وقتنده بوری طوتدی معناسنه (تنقض تباه شد) خراب اولدی ط * (تبسط بهر سوی رفت) هرجانبه کتدی یقال تبسط فی البلاد یعنی طولاً وعرضاً شهرلری کزدی (تثبط درنك کرد) اکلندی که ثبط مطاوعیدر (تخبطه الشیطان تباه کرد اورا دیو) انی شیطان خراب اتدی که مس ایدوب عقلنی تنقیص اتدی وتخبطت الابل بالارض دیرلر دوه ایاغنی زمینه وورسه (تخمط الفحل بانك کرد شتر) ارکك دوه آواز اتدی که کوکره‌دی تعبیر اولنور وتخمط الرجل دیرلر زیاده غضب ایدوب چاغیروب باغیردی معناسنه وتخمط البحر دیرلر دریا جوش اتسه (تسخط فعله نپسندید کار اورا) آنك ایشنی بکنمدی واعطاه قلیلا فتسخط دیرلر فلان کمسنه‌یه آز عطیه ویروب عطیه‌سنی بکنممکله غضبه کلدی معناسنه وپسند اولمیان عطیه‌یه مسخوط دیرلر مکروه معناسنه (تسقطه زلت اوجست) انك سقطنی یعنی عیبنی ارادی (وهی السقطة زلت) خطا تقول فلان یتتبع السقطات ویعد الفرطات ویقال لایخلو احد من سقطة ودخی تسقط الخبر دیرلر اخذه شیئاً بعد شئ معناسنه وفی المثل: سقط فی یده: نادم اولدی دیه‌جك یرده ضرب اولنور لفظ ید ذکر اولندیغی نادم اولان کمسنه زیاده تحسرندن الینی اوشدرر ابو حاتم دیدی که عبارت مذکوره خطادر وزجاجی دیدی که بو عبارتی نظم کریمده واقع اولان (ولما سقط فی ایدیهم) نازل اولنجه‌یه قدر اصلا

٩ یعنی برچوپدوکه کوزی یومه‌لرینه کوزه‌دوشر (منه)

برکسنه استماع اتمامشدر زیرا سقط لازم اولمغله مجهولی کلمز وزجاج سقط واسقط
فی یده دیرلر ندم معناسنه وفراء سقط اجودوا کثردر دیدی (تقرطت کوشواره بکوش کرد
زن) خاتون قولاغنه کوپه طاقدی که قرطه مطاوعیدر وفی المثل: اضوء من القراط: که
سراج معناسنه در یقال قرط السراج ای نوره (تلقط التمر برچید خرمارا) زمینه دوشن
خرمایی دوشردی واول خرمایه لقاطه دیرلر که زمینه مطروح نسنه دن عبارتدر که
کمسنه دن دریغ اولنمیه (تمخط بینی پاك کرد) بورنینی پاك اتدی که سومکوردی تعبیر اولنور
(تمرط شعره وتمعط ریخته شدموی او) آنك قیلی دوکولدی وامرط اول ذئبدر که
اکثر قیلی دوکوله اکرجله قیلی دوکولورسه املط دیرلر امعط دخی بو معنایه در
(تنفطت یده آبله کرددستش) الی قباردی که نفطه قبارجق وچیچك دیدکلرینه دخی
دیرلر جدری معناسنه ظ ٭ (تحفظ نکاه داشت خویشتن را) کندوینی محافظه اتدی
یقال علیك بالتحفظ من الناس ای التوقی وتحفظت الکتاب دیرلر کتابی تدریج ایله
ازبراتدیم معناسنه وفی المثل: تحفظ من کلاٴك : سنی محافظه ایدن کمسنه دن صقین
وکندوکی اندن حفظ ایله (تلفظ بکذا بکفت فلان سخن را) فلان سوزی سویلدی لفظ
اصلنده رمی معناسنه در لفظ نفسه دیرلر مات معناسنه قاء نفسه دیدکلری کبی وجاء وقد
لفظ لجامه دیرلر یورغون وصوسز اولدیغی حالده (تلمظ دهن را برنان پاك کرد) آغزینك
ایچنده اولان بقیهٴ طعامی دیلی ایله پاك ایتدی واول بقیه یه لماظه دیرلر وماتلمظت الیوم
بشیٴ دیرلر بوکون برنسنه داره مدم معناسنه وتلمظت الحیة دیرلر ییلان دیلنی طشره
چیقارسه ٭ ع (تبرع بالعطاء ناخواسته داد بخشش را) طلب اولنمامش ایکن عطیه ویردی
کویا براعت و کرمده تکلف ایتدی (تتبع الامر جست وجو کرد کاررا) ایشی
آردینه دوشوب آراشدیردی فلان یتتبع مداق الامور دیرلر دقائق اموری آراشدیرر
معناسنه (تترع بشتافت) سرعت اتدی تترع الینا بالشر دیرلر بزه شر یتشدیرمکه
سرعت ایدر معناسنه فلان ترع دیرلر شر وغضبه سرعت ایتسه (تجرع الغیظ فرو
خورد خشم را) غضبنی یوتدی یعنی تسکین ایدوب اظهار اتمدی کظمه معناسنه
جرعت المال واجترعته دیرلر دفعة صو ایچسه وتجرعته دیرلر شیئا بعد شیٴ تدریج ایله
ایچسه (تجزع پریشان شد) متفرق وپاره پاره اولدی وخرز عانی دیدکلری بونجغه جزع
تسمیه اولدیغی رنکی سواد وبیاضه متفرق اولدیغی ایچوندر وفلان ینظم الجزع باللیل دیوب
حدید البصر معناسندن کنایه ایدرلر (تجمعوا کرد آمدند مردمان از هرجا) قوم اطرافدن
جمع اولدیلر (تخزع عن اصحابه واپس ایستاد از همنشینانش) کندو اصحابندن تخلف ایتدی
ودخی تخزعنا الشیٴ دیرلر برنسنه یی مابینلرنده قسمت ایتسه لر توزعنا کبی (تخشع فروتنی

نمود) تواضع صورتین کوستردی که مراد تواضعده تکلفدر تخضع دخی بو معنایه در
(تخلع خرامان رفت) صالینه رق یوریدی المجنون یتخلع فی مشیته دیرلر یتفکك
معناسنه وتخلع فی الشراب دیرلر کیجه و کوندوز شرب اتسه (تدرع زره پوشید)
زره کیدی (تذرع بسیار کفت) چوق سویلدی ودخی تذرع الکرباس دیرلر ذراع
ید ایله بزی اولچسه وفلان تذرع بذریعة دیرلر بروسیله ایله توسل ایتسه ذریعه
اصلنده اول ناقه در که صیاد آنکله تستر ایدوب صیده آنك آردندن رمی ایده
(تربع کرد بنشست) دکرمی اوتوردی که بغداش قوردی تعبیر اولنور جثی واقعی مقابلیدر
(ترفع عن کذا دل برداشت از فلان چیز)فلان نسنه دن کوکل قالدردی که فارغ اولدی
تعبیر اولنور (ترمع بجنبید) حرکت اتدی واطفالك باشنده اولان یومشق موضعه
رماعه تسمیه اولدیغی حرکت ایتدیکی ایچوندر (تزبع بدخویی کرد) بدخویلق ایدوب
هرکس ایله عربده اتدی والمزبع المعربد وزوبعه اجنه رئیسلرندن برجنی نك اسمیدر
و کردباد که ترکیده قصیرغه تعبیر ایتدکلری ریحه ام زوبعه دیدکلری بو معنادن
مأخوذدر وقصیر القامه وحقیر اولان کمسنه یه زوبع دیرلر (تزلعت یده شکافته شد
دستش) الی یاریلدی یقال فی ظاهر کفه زلع وفی باطنها کلع ای فیهما شقاق (تسرع
الیه بشتافت بوی) آکا سرعت اتدی واکثر استعمالی شره سرعتده در (تسکع
سرکشته کشت) حیران اولدی فلان یتسکع دیرلر زیاده حیرتندن نه طرفه توجه
ایده جکنی بیلمز معناسنه وتسکع فی الظلمة دیرلر ظلمتده خبط اتسه وبعض عربدن
(فی طغیانهم یعمهون) کلام شریفندن سؤال ایتدیلر فی عمههم یتسکعون دیو جواب ویردی
(تسمع کوش داشت) قولاق طوتدی بیهقی شیئا بعد شیٴ استماع اتدی دیو تفسیر
اتدی وادغام اولندقده استمع دیرلر ادثر دید کلری کبی (تشجع دلیری نمود) شجاعت
کوستردی که مراد تکلف شجاعتدر وشجاعت وقت شدتده قوة قلبدن عبارتدر
ابوزید دیدی که رجال صفتیدر که نساء شجاعت ایله توصیف اولنمز لکن امرأة شجاعة
دیدکلری مشهوردر (تشفع له الی الامیر شفاعت کرد برای او او بامیر) آنك ایچون
امیره شفاعت اتدی تشفعت له الیه فشفعنی دیرلر آنك ایچون فلان کمسنه یه شفاعت
ایتدم اودخی آنك حقنده ایتدیکم شفاعتی قبول اتدی معناسنه ومن امثال المولدین
شفیع الذنب اقراره وتوبته اعتذاره (تصدعوا پراکنده شدند مردمان) قوم
طاغلدیلر (تصمع السهم فراهم آمد پرتیر ازخون) اوقك یلکلری قان ایله آلوده
اولدقده بری برینه یاپشدی (تصنع خویشتن را بیاراست) کندوینی تزیین ایتدی
یعنی تکلف ایدوب وضع وطورینی کوزل کوستردی (تضرع الی الله نیاز کرد

خدای‌را) حضرت اللهه نیاز اتدی وفی المثل: تضرع الی الطبیب قبل ان تمرض:
وقت حاجتدن مقدم دوست پیدا ایله دیه‌جك یرده ضرب اولنور (تضلع
من الماء سیرشد ازآب) صودن طویدی وفی الصحاح تضلع الرجل ای امتلاء شبعا وریا
یعنی طعام وشرابدن ممتلی اولدی (تطلع الی لقائهٔ آرزو برد بدیداراو) آنی کورمکه
آرزو ایتدی که طلعة رؤیت معناسنه‌در ودخی تطلع الاناء دیرلر چناق طولدی معناسنه
وطلاع الکیل دیرلر کیله طولوسی نسنه‌یه وعین طلاع یاش ایله طولمش کوز معناسنه‌در
(تفجع له اندوه نمودبوی) اکا اظهار حزن اتدی (تفرع الشیٔ زبرچیز شد)
نسنه‌نك اوزرینه چیقدی وتفرع القوم دیرلر شرف جهتندن آنلردن عالی اولسه
وفلان فرع قومه دیرلر شریفهم معناسنه ودخی تفرعت فی بنی فلان دیرلر آنلرك
سیده‌لرینی تزوج ایتدم معناسنه وتفرعه شتمه معناسنه کلور (تفلع شکافته شد) یاریلدی
تفلعت قدمه دیرلر آیاغی یاریلسه وفلع یاریق معناسنه‌در وعرب شتم وفحش
مقامنده خاتونه لعن الله فلعتها دیرلر (تقشع الغیم واشدابر) بولوت آچیلدی وبولوت
طاغلدقدن صوکره بقیهٔ سحابه قشعه دیرلر وفی المثل: سحابة صیف عن قلیل تقشع:
عیون الاخبار صاحبی روایت ایتدی که خالد قسری بکلرندن طارق نام بربك
احتشام ودبدبه‌سیله ابن شبرمه‌یه اوغرایوب ابن شبرمه بو کوکب وموکبه نظر
ایتدکده دیدی که بیت ❋ اراهاوان کانت تحب کأنها ❋ سحابة صیف عن قلیل
تقشع ❋ اللهم لی دینی ولهم دنیاهم ❋ براز مدتدنصکره مزبور شبرمه‌یه تقلید قضا
ایدوب قاضی ایتدیلر اوغلی دیدی که ای پدر بوندن اقدم طارق موکبی ایله
سزه مرور ایتدکده تکلم ایتدیککز کلام خاطریکزده میدر شبرمه دیدی که خاطرمده‌در
لکن ای فرزند دلپسند آنلرسنك پدرك کبی هزار کمسنه بولورلر اماسنك پدرك آنلر
کبی بربوله‌من حاصلی ان اباك اکل من حلوائهم فحط فی اهوائهم دیدی سریعا برنسنه
منقضی اولور دیه‌جك یرده ضرب اولنور (تقطع الامر بریده شدکار) ایش
کسلدی که اصلنده قطع الامر نك مطاوعیدر ضیرته قطعة قطعة فتقطع معناسنه پس
لازم اولور (تقطعه غیره بیریدش دیکروی) آنك غیری آنی کسوب قطعه قطعه
اتدی پس متعدی اولور (وتقطعوا امرهم بینهم) ای تقسموا وفی المثل : تقطع اعناق
الرجال المطامع: طمعك ذمی وقتنده ضرب اولنور ودخی تقطع القوم دیرلر تفرغوا معناسنه
(تقمع خوارشد) ذلیل اولدی یقال قمع خصمه فتقمع ودخی تقمع فی بیته دیرلر خانه‌سنده
تنها اوتورسه انقمع کبی وتقمعت الدواب دیرلر حیوانات ایام حاره‌ده باشندن ذبابی
دفع ایلسه وقمعه اول ذبابدرکه ازرق اللون وبیوك اولور واوچدقده قناتلرندن صدا
ویررکه فارسیده خرکز وترکیده اویاز دیرلر والناس علی باب القاضی یتقمعون دیرلر

ایشسز سینکلنور معناسنه وفی المثل : ترکته یتقمع : فلان کمسنه‌یی ایشسز فارغ
براقدم دیه‌جك یرده ضرب اولنور صاحب عباب دیدی که تقمع الحمار دیرلر ذباب
مزبوری دفع وطرد ایچون باشنی تحریك اتسه ودابه‌نك باشنه وطوطاغنه متقمع
دیرلر دیدی (تقنعت قناع پوشید زن) خاتون قناع اورتوندی ودخی تقنع دیرلر
تکلف فی القناعة معناسنه (تلفع بالثوب خویشتن‌را سرتاپا بجامه پچید) کندوبی
باشدن ایاغه جامه‌یه صاریدی واول ثوبه لفاع دیرلر وزیاده پیر اولدی دیه‌جك
یرده تلفع بالمشیب دیرلر وتلفع الشجر دیرلر اغاج کرکی کبی یاپراقلانسه وتلفعنا
جیشهم ای اشتملناهم واسجناهم (تمتع بالشیٔ برخورداری یافت بچیز) نسنه ایله انتفاع
اتدی متاع سلعه معناسنه اولدیغی کبی منفعة معناسنه دخی کلور بیهقی دیدی که ترکیب
مذکور منفعته ومدة مدیده خیرده اولمغه دلالت ایدر وفلان ماتع دیرلر خصال
حمیده ایله موصوف اولسه وشیٔ ماتع کامل فی الجودة (تمزع پاره پاره شد) پاره
پاره اولدی تمزعوا المال دیرلر ما بینلرنده مالی تقسیم اتسه‌لر توزعوه معناسنه وبرکمسنه
زیاده غضبندن کندوبی پاره پاره ایده‌یازدی دیه‌جك یرده انه کاد یتمزع دیرلر (تمنع
قوی شد) قوی اولدی وهی المنعة قوت فلان فی عزو منعة کلامنده لفظ منعة مصدر
اولمق محتملدر عظمة لفظی کبی ومحتملدرکه مانع لفظنك جمعی اوله که مراد حشم
واتباعدر وفی المثل : تمنعی اشهی لك : برکمسنه زوجه‌سنه بو کلامی سویلدی یعنی
کندوکی خلقه عالی جناب کوسترکه سکا رغبتلری زیاده اوله برنسنه عزیز اولدقده
آکا حرص زیاده اولور دیه‌جك یرده ضرب اولنور (تنخع خیوافکنداز دهان)
اغزندن توکرك القا اتدی (وهی النخاعة خیو) توکرك وتنخع السحاب دیرلر جمله
ایچنده اولان یغموری امطار اتدی معناسنه ونخامه دخی توکرك معناسنه‌در (تنطع
فی کلامه دور اندرشد درسخنش) سوزنده تعمق ایدوب فصاحت اظهار اتدی که
کویا لسانی نطعنه رمی اتدی وتنطع الصانع دیرلر صنعتده حاذق اولدی معناسنه
ونطع الفم اغزك طرف اعلاسنك ظهرندن عبارتدر لهذا حروف طا ودال وتایه
حروف نطعیه دیرلر موضع مذکوردن خروج اتدکلری ایچون (تهزع بشتافت)
سرعت اتدی وتهزع فلان لفلان دیرلر برکمسنه برکمسنه‌یه تعبس اتسه ودخی
تهزع دیرلر تکسر معناسنه واهزع اول اوقدرکه تیرکشك دیبنده قالور جیداولسون
ردی اولسون وفلان کمسنه برشیئه مالك دکلدرکه دیه‌جك یرده ماله اهزع دیرلر
غ ❋ (تبلغ بالقلیل پسنده کاری کردباندك) آز ایله قناعت اتدی (وهی البلغة آنچه بدو پسنده
کاری کند) آنکله قناعت اولنان شیٔ قلیل وتبلغت به العلة دیرلر مرضی مشتد اولسه

(ترفغ فراخ زیست) وسعت ایله دیریلدی یقال انه لفی رفاغة من عیشة ورفاغیة که سعة وخصبدن عبارتدر (تفرغ للامر خودرا بپرداخت برای کار) ایش ایچون کندویی دوردی یعنی بذل مقدور وسعی موفور اتدی (تفشغ بسیار شد) چوق وشایع اولدی تفشغ فیه الشیب دیرلر صاچی چوق آغردی معناسنه وتفشغ امرأة دیرلر برکسنه برخانك ایکی بوطی اراسنه کیرسه (تمرغت الدابة درخاك غلطید ستور) دابه طوپراقده یووارلاندی که آغنادی تعبیر اولنور ودخی تمرغ دیرلر آغزندن توکروکنی طاغتسه وتمرغ بالدهن دیرلر کندویی یاغلاسه وزیاده دولتمنددر دیه‌جك یرده هو تمرغ فی النعیم وبرنسنه‌ده ترددائسه تمرغ فی الشیء دیرلر ف * (تأسف علیه اندوه خورد بروی) آنك ایچون مغموم اولدی (تألفه علی الاسلام خوی فرا کردش براسلام) آنی اسلامه معتاد اتدی صحابهٔ کرامدن مؤلفة القلوب بو معنادن مأخوذدر والف بین الشیئین فتألفا دیرلر ایکی نسنه‌نك ماییننه الفت القا ایدوب بری برینه مألوف اولسه‌لر وبرکسنه خلق ایله حسن سلوکی واردر دیو مدح مقامنده فلان لوتألف وحشیا لالف دیرلر (تحرف عنه بجسبید ازوی) آندن میل اتدی حرف اصلنده طرف وحد معناسنه‌در میل ایدن کسنه برطرفدن طرف آخره عدول ایدر وحورف کسب فلان دیوب معاشی تنك اولدی معناسنی مراد اتدکلری کویا رزقی اندن میل ایدر معناسی ملاحظه‌سیله‌در ورجل محارف دیرلر قلیل الحظ معناسنه‌در که مالی آرتمز وتحرف واحرورف برمعنایه‌در (تخشف جامهٔ کهنه پوشید) اسکی جامه کیدی یقال رجل متخشف ای علیه اطمار (تخطفه بربود اورا) آنی قاپدی واخطفه المرض دیرلر مرضی خفیف اولوب آنك ایچون توشکده یاتمسه ویقال مامن مرض الاوله خطفة ای خفة (تخلف عن اصحابه واپس مانداز یارانش) یولداشلرندن کیرویه قالدی که خلفدن مأخوذدر قدام مقابلی خلفه بخیر اوبشر دیرلر برکسنه‌نك غیبتنده خیر ایله یاشر ایله ذکر ایلسه وخلفه دیرلر آردندن اخذ اتدی معناسنه وخلفه بالسیف دیرلر آردندن کلوب قلیچ ایله ضرب اتسه ودخی الحی خلوف دیرلر قبیله‌ده سقالردن غیری کمسنه یوقدر معناسنه واختلفت الشجر دیرلر اغاج میوه ویرمسه (ترشف الماء بمکید آب را) صویی صوره‌رق ایچدی وحوضده صویوقدر دیه‌جك یرده لارشف فیه دیرلر وفی المثل: لحسن مارضعت انلم ترشفی: ارشاف اذهاب معناسنه‌در احسان اتدکدنصکره اساءتدن خوف اولنان کمسنه حقنده ضرب اولنور (امرأة رشوف) دیرلر آغزی برمرتبه کوزلدرکه امیلکه سزادر معناسنه (تزحف الیه برفت آهسته سوی او) آنك جانبنه آهسته یوریدی وتزحف الصبی دیرلر صبی مقعدی اوزرینه

سورینه‌رك یوریسه (تسلف منه دراهم سلف ستد ازوی درمهارا) آندن براز آقچه سلف الدی که بیوعدن برقسمدرکه ثمنی تعجیل وسلعه‌یی وصف ایدوب اجل معلومه تأخیر ایدرلر ودخی تسلف دیرلر سلفه اکل اتسه که سلفه قهوه التی وصفرا کش تعبیر اولنان طعام ماحضریدرکه فارسیده ناشتا شکن دخی دیرلر (تشرف به شرف جست بوی) آنکله شرف طلب اتدی یعنی آنی شرف عد اتدی وتشرفت المرباء دیرلر کوزجیلر اوتوردیغی چارطاق اوزرینه چیقدیم معناسنه وشرف علو ومکان عالی معناسنه‌در وشاعر پیرلکدن شکایت ایدوب دیدیکه **بیت** * آتی الندی فلایقرب مجلسی ✻ واقود للشرف الرفیع حماری ✻ یعنی زیاده پیر اولدیغمدن کمسنه بکا اعتبار اتمیوب رأیم ایله عمل اتمزلر وحماریمه رکوبه قادر اولمدیغمدن برمرتفع موضعه چکوب رکوب ایدرم ویاشلو دوه‌یه شارف دیرلر وفی المثل: احن من شارف: زیرا ناقهٔ مسنه ولدینه غیریلردن زیاده ارزو ایدر ومکنسه معناسنه اولان شاروف جاروبدن معربدر (تشنفت درکوش اندرکوش کردزن) خاتون قولاغنه صالقیم کوپه طاقدی صاحب عباب دیدیکه شنف قولاقدن یوقارو آصلدقلری کوپه‌در ولیث قفا طرفنده اولان صاچه آصارلر دیدی وابن درید قولی قول اوله موافقدر وقولاقدن یوقارو تعلیق اولنان هرنسنه‌یه شنف واشاغی تعلیق اولنان نسنه‌یه قرط اطلاق اولنور صاحب مجمع احسن من شنف الانضر مثلنده شنف الانضر لفظنی قرط الذهب عبارتیله تفسیر اتدی واساسده فی آذانهن الشنوف والقرط عبارتی شنف وقرط میاننده مباینت اقتضا ایدر (تصرف فیه تصرف کرد دروی) آنده تصرف اتدی یقال صرفه فی اموره فتصرف فیها لایقبل منه صرف ولاعدل کلامنده صرفدن مراد یونس حیله‌در دیدی یتصرف فی الامور قولی بو معنایه مبنیدر وفی الاساس ومن المجاز انه یتصرف ای یحتال وشداید دهره صرف دیرلر ومن امثال المولدین الصرف لایحتمله الظرف (تصلف لاف زد) لاف ووردی خلیل دیدیکه صلف استعدادی مرتبه‌سندن تجاوز وتکبر جهتندن قدرتندن زائد دعوی معناسنه‌در واول کمسنه‌یه صلف دیرلر (تطرف الشیء ازکناره کرفت چیزرا) نسنه‌نك کنارندن یاپشدی ودخی تطرف الناقة دیرلر ناقه سائر دوه‌لردن آیریلوب تنها مرعی‌نك برطرفنده اوتلاسه واول ناقه که برمرعی‌ده ثابت اولمیه آکا طرفه دیرلر کذلك اول خاتون که زوج واحده ثابت اولمیوب طرفنده زوجه واره آکا دخی طرفه وزوجهٔ واحده اوزره ثابت اولمیان رجله طرف دیرلر (تعرف ماعند فلان بدانست آنچه پیش بهمان است پس ازجست وجویش کردن) فلان کسنه‌نك عندنده اولان شیئه مطلع اولدی کرکی کبی سؤال وطلبدن صکره وعروف

وعريف وعارف معناسنه‌در لكن كاهی عروفه‌ديوب تاءمبالغه الحاق ايدوب زياده عارف معناسنی مراد ايدرلر وفی المثل : عرف بطنی بطن تربة : تربه بلاد قيسدن برمشهور موضعدر بركسنه غيبت طويله‌ايله غايب اولدقدنصكره وطن مألوفی اولان موضع مذكوره كلدكده زياده اشتياقدن قارننی اول موضعه الصاق ايدوب بومثلی ايراداتدی اول كمسنه حقنده ضرب اولنوركه برشيئه اشتياق كليدن صكره واصل اوله (تعسف الفلاة بی‌راه بريد بيان‌را) بيابانی طريقسز قطع‌اتدی ودخی وقع عليه السيف فتعسفه‌ديرلر قليچ ضرب اولندقده مفصله راست كلمدی معناسنه وفی كلامه تعسف‌ديرلر كلامنده اضطراب اولسه (تعطف عليه مهربانی كرد بروی) آكا مرحمت اتدی وتعطف فی‌مشيه ديرلر يوريدكده باشنی تحريك اتسه وتعطف بالعطاف ديرلر رداايله كندوينی سترآتدی معناسنه وبركمسنه‌يه خير دعا مقامنده رزقك‌الله عيشاتلين‌لك مثانيه ومعاطفه وتدنو عليه مجانيه ومقاطفه ديرلر (تغلف بالغالية‌غاليه بكارداشت) طيب استعمال‌اتدی تغلل وتغلی دخی بومعنايه‌در (تقرف الجرح واشدپوست ريش) ياره‌نك قابوغی صوبلدی وقرف‌قشر معناسنه‌در وفلان كمسنه بكاشر ايصال‌اتدی ديه‌جك‌يرده قرفنی فلان‌ديرلر وقرفت‌الرجل‌ديرلر تعييب اتدم معناسنه وفی‌المثل : امنع من‌ام قرفة : قرفه فزاريه برخاتوندر كه خانه‌سنده كندويه محرم اللی‌فارسك قليجی آصيلورايدی (تقصف‌العود شكسته شد چوب) اغاج‌قيريلدی وسريعاً قيريلان اغاجه قصف‌ديرلر ودخی تقصف القوم‌ديرلر وقت خصومتده چاغرشه‌لر وجيغلدی ايله رقص اتمكه قصف وبلند آوازلی اولان كمسنه‌يه قصاف‌ديرلر صيت معناسنه وريح قاصف ای‌شديد ورعد قاصف شديد الصوت (تكلف‌الامر برخويشتن نهاد كاررا) ايشی كندو اوزرينه ارتكاب‌اتدی وهی‌الكلفة رنج زحمت وكندويه نسبت‌مالايعنی اولان نسنه‌يی التزام‌ايدن كمسنه‌يه متكلف‌ديرلر وكلفة‌نك جمعی كلف كلور من‌لم‌يصبر علی‌الكلف لم‌يصل‌الی‌الزلف ودخی سياهه مائل‌اولان قيرمزی لونه كلفه ديرلر ومنه بعير كلف وناقة كلفاء (تكنفه العدو كرداندركرفتش‌دشمن) دشمن آنی هرطرفندن احاطه‌اتدی ورجل مكنف اللحية ديرلر صقالی هرطرفندن چوق اولسه لحية ذات اكناف معناسنه (تلطف للامر چرب‌دستی كرد مركاررا) ايشی رفق‌وتأنی وسهولت‌ايله اتدی‌كه لطف‌دن مأخوذدر رفق معناسنه ودخی‌تلطفت بفلان‌ديرلر حيله ومدارا ايدوب اسرارينه مطلع اولدم معناسنه (تلقف الكلام من فيه سخن‌را از دهن‌وی فرا كرفت) سوزی آنك‌آغزندن اخذاتدی كه سوز آغزندن چيقديغی كبی قاپدی

(آلدی)

آلدی تعبيراولنور لقف‌دن مأخوذدر كه برنسنه‌يی سرعت‌ايله تناولدن عبارتدر وتلقف الكرة برأس الصولجان ديرلر طوپی چوكانك باشيله قاپدی معناسنه (تلهف‌ارمان خورد) تأسف‌اتدی (تنشف‌الثوب‌العرق‌بخويشتن‌چيد جامه‌خودرا) عرقی كندويه‌دوشردی كه كندويه‌چكوب صوردی تعبيراولنور (تنصفت‌سربش برافكند زن) خاتون خمارينی باشنه بوريدی‌كه‌نصيف نصف‌خماردن عبارتدر وبركمسنه‌نك صاچی آغرسه تنصفه الشيب ديرلر وتنصفه ديرلر آكا خدمت اتدی ياآنی استخدام اتدی معناسنه كه ناصف خادم‌در كه جمعی نصف‌در واورته ياشلی خاتونه دخی نصف ديرلركه جمعی‌انصافدر (تنطفت كوشواره دركوش كرد زن) خاتون قولاغنه‌كوپه‌طاقدی تقرطت‌كبی ونطفه قرط معناسنه‌در ودخی‌نطف‌عيب‌وفساد ايله آلوده اولمق معناسنه‌كلور تقول فلان لزمته النطافة وبعدت عنه النظافة ودخی تنطفت من‌كذا ديرلر فلان نسنه‌دن پرهيز اتدی معناسنه (تنظف پاكی نمود) پاكلك اظهار اتدی‌له مراد نظافتده تكلف‌در * ق (تألق‌البرق بدرخشيد‌برق) برق لمعان اتدی واولق جنون معناسنه‌در ومجنونه مأولق ديرلر قال : ومأولق انضجت كبة رأسه ✵ فتركته ذفرا مثل ريح الجورب والق ذئب معناسنه مؤنثی القه‌در وديشی ميمونه دخی القه ديرلر لكن‌مذكرينه الق ديمزلر بلكه قرد ورباح ديرلر (تأنق فی‌الامر نيكوفكرت كرد دركار) ايشده ايوملاحظه اتدی وبرنسنه غايت حسنندن نظر ايدنلری عجبه كتورسه آكا انيق‌ديرلر تنوق دخی‌بومعنايه‌در ودخی تأنق فلان فی‌الروضة ديرلر بركمسنه چمنزارده تفرج ايلسه وتأنق فی‌كلامه ديرلر حسن ومعجب اولان كلامی تكلم اتسه وانوق رخمه ديدكاری قوشه اطلاق اولنوركه زياده احمق ومردار اولمغله‌آنكله ضرب مثل‌اولنوب فلان كمسنه بغايت احمق‌در ديه‌جك يرده احمق من‌انوق ديرلر وحماقتندركه اكرچه جبال‌شاهقه‌ده بيضه‌سن القايدركه بروجهله‌ظفرممكن‌اولمز لهذا برنسنه زياده‌عزيز اولسه‌اعز من بيض الانوق ديوضرب‌مثل‌ايدرلر لكن‌بيضه‌القا اتديكی موضعی بوله‌مز (تعبق‌المطر سخت‌ريخته شد باران) يغمورشدة ايله دوكولدی‌وشدة ايله يغموردوكن سحابه بعاق‌ديرلر (تحرق‌سوخته‌شد) ياندی (تحزق سخت بخيل شد) زياده بخيل اولدی ورجل متحزق متشدد بخيل وحازق اولان كمسنه‌دركه اياغنه كيديكی خف بغايت طار اولمغله اياغنی صيقه يقال لارأی لحاقن وحازق وحزق قصير ومتقارب الخطوه اولان كمسنه‌در وفی‌كلامهم: حزقة حزقة ترق عين بقة: يعنی‌ای‌حزقه‌عين بقه‌يه ترقی ايله وحزيق وحزقه جماعت معناسنه‌در تقول اقبل منهم حزيق كأنهم

حريق (تحلقوا حلقه‌حلقه نشستند مردمان) قوم حلقه حلقه اوتورديلر (تخرق الثوب دريده شد جامه) جامه ييرتلدى ودخى تخرق فى السخاء ديرلر سخاده توسيع اتسه واول كمسنه‌يه خرق وخريق ديرلر وفى المثل : اتسع الخرق للراقع : تداركى ممكن اولميان خصوصده ضرب اولنور وتخرق تخلق‌ده لغت‌در يعنى يالان پيدا اندى ومنخرق الكف بالنوال ديرلر زياده سخى ومخروق الكف ديرلر اصلا بر شيئه لايق دكلدر معناسنه (تخلق بالخلوق خويشتن‌را بيندود خلوق را) كندويه خلوق‌طلا اندى كه‌صارو رنكلو برنوع طيب‌دركه جزؤ اعظمى زعفراندر (تخلق بغير خلقه خوى كرفت بخوى دكرش) غيرينك خويى ايله خويلندى (تدفق الماء ريخته شد آب) صو دوكلدى وتدفق حمله ديرلر ذهب معناسنه قال الاعشى : فما انا عمايصنعون بغافل ✲ ولا بسفيه حمله يتدفق (ترفق فى الامر چرب دستى كرد دركار) ايشده لين وسهولت اندى كه تعنف مقابلى دركه رفق لين جانب لطافت عملدن عبارتدر (ترمق الماء بياشاميد آب‌را) صويى ايچدى وفى الاساس ترمق الماء واللبن تحسيه‌حسوة‌حسوة (تسلق الجدار بديوار برشد) ديواراوزرينه چيقدى تسور معناسنه (تشدق فى كلامه سخن بكوشهٔ‌دهن كفت) آغز بوجاغى ايله‌سويلدى يعنى فصاحت اظهار اتمك ايچون آووردندن سويلدى كه شدق آغزك قولاق طرفندن اولان كوشه‌سيدركه فارسيده ژم وتركيده آوورد ديرلر تقول غضبوا فانقلبت احداقهم وتزبدت اشداقهم) وشدقى واسع اولان كمسنه‌يه اشدق ديرلر اساسده ديدى كه تشدق فى كلامه اى تشبه بالاشدق تفصحا (تشرق درآفتابكاه نشست) كونشده اوتوردى (تصدق عليه بالمال صدقه كرد بروى بخواسته) مالى اكا صدقه اندى (تصلقت فرياد كرد زن ازدروزه كرفتن) خاتونه بورى زحمتى اخذ ايتديكندن فرياد اندى اصمعى صلق صوت شديد معناسنه‌در ديدى وصوت صهصلق ديرلر شديد معناسنه وچاغروب باغيرمغه معتاده اولان عجوزه دخى صهصلق وصهصليق ديرلر وتصلق المريض وتصلق كل ذى الم اى صرخ (تطلق وجهه كشاده شدروى او) آنك يوزى آچيق اولدى كه كولر يوزلى اولدى تعبير اولنور وتطلق الظبى ديرلر بريرده طورميوب سرعت ايله سكردوب كتسه ودخى تطلق الفرس ديرلر آت سكردكدن صكره تبول ايتسه (تعرق العظم بدندان پاك كرد كوشت‌را ازاستخوان) ديشى ايله اتى كموكدن پاك ايدوب اكل ايتدى واتى اخذاولنان موضعه عرق ديرلر (تعشقها عاشق شدبرزن) خاتونه عاشق اولدى كه مراد تكلف عشقدر وعشق فرط محبتدن عبارتدر (تعلق به بياويخت اورا بخويشتن) آنى كندويه آصدى بنفسه وبا

ايله متعدى اولور وفى الاساس تعلق التميمة وتعلق بها اى علقها على نفسه (وهى العلقة آويخته) آصديقلرى نسنه علايق ✲ ج وفى المثل تعلق الحجن بارفاغ العنس حجن وحجن كنه معناسنه‌در وعنس ناقهٔ قويه‌در يعنى تعلق ايتدى اكا كنه ناقهٔ قويه‌نك بوطينك ايچنه تعلق ايدركن اول كمسنه حقنده ضرب اولنور كه مرادينه نائل اولمق ايچون بركمسنه‌يه تعلق شديد ايله تعلق ايليه (تعمق فى الشئ دوراندر شد درچيز) نسنه‌ده زياده اوزاق كتدى تعمق فى الكلام ديرلر كلامده استقصا اتسه (تغفق الشراب همه روز شراب خورد) بوتون كون شراب ايچدى غفق‌دن مأخوذدر دوه‌يى ساعة بساعة صويه كتورمك معناسنه يقال رأيته يتغفق الصبوح كما يتفوق الفصيل اللقوح وضرب معناسنه دخى كلور يقال حفقته بالدرة حفقات وغفقه بالسيف غفقات (تفرقوا پراكنده شدند) طاغيلديلركه فرقه فرقه اولديلر ديمكدن عبارتدر وفى المثل اذا تفرقت الغنم قادتها العنز الجرباء يعنى قيون سوريسى پراكنده اولدقده اوكلرينه اويوز كچى دوشوب قلاوزلق ايدر فرومايه‌يه احتياج وقتنده ضرب اولنور وضم تفارق متاعه ديرلر متاعنك متفرق اولانى جمع اتسه واخذت منه التفاريق ديرلر برنسنه‌يى قطعه قطعه اخذاتسه وفى المثل : انه خير من تفاريق العصا : ابن الاعرابى ديدى كه عصا منكسر اولوب وهر قطعه‌سى متفرق اولدقچه هرپاره‌سى فائده‌يه يارار (تفلق الشئ شكافته شد چيز) نسنه ياريلدى وتفلق البيض ديرلر يمورطه چاتلاسه كه هرقطعه‌سنه فلاق ديرلر وتفلق الاناء ديرلر كاسه بروجهله چاتلاسه كه ياپشدرمق ممكن اولمسه وفلق صبح معناسنه‌در وفى المثل : اشهر من شية الابلق بل من وضح الفلق : ودخى فلق لصوصك اياقلرينه كچورد كلرى آغاجه ديرلر مقطره معناسنه تقول بات فلان فى الشفق والفلق من الشفق الى الفلق (تفنق بناززيست) نازايله‌بيودى وعيش مفانق اى ناعم تقول فلان يتفنق كما يتفنق الصبى الكريم على اهله (تمرق الولد بيرون شد فرزند ازشكم مادر) چوجوق والده‌سنك قارنندن طشره چيقدى وفى المثل : رويدالغزو يتمرق : بنى كنانه‌دن رقاش نام برخاتون اكثر اوقاتده غزايه كيدر ايدى لكن برغزا وقتنده خدامندن برندن حامل اولوب حملى وضع قريب اولدقده اتباع ديديلركه غزا وقتيدر تدارك كوروب حركت زمانيدر رقاش مثل مذكورى ايراد ايتدى يعنى غزايى تأخير ايدك تاولد ظهور ايتسون عواقب اموره نظره ترغيب وقتنده ضرب اولنور (تمزق الثوب دريده شد جامه) جامه ييرتيلدى كه مزق مطاوعيدر وتمزق جمعهم ديرلر قومك جمعيتلرى پريشان اولسه وزياده سريع درديه‌جك يرده يكادعنه اهابه يتمزق ديرلر (تمطق زبان بكام زد ازخوشى خوردنى)

طعام لذيذ اولديغندن لسانني طماغنه ووردي بر وجهله كه صداسي چيقدي ومطفه حلاوت معناسنه‌در (تملق جابلوسی كرد) يالتاقلندی رجل متملق وملق وملاق ديرلر محبت ولطف اظهار اتسه (تنطق كمر بند بر ميان بست) بلينه قوشاق قوشاندی كه نطاق ومنطقه قوشاق معناسنه‌در * ك (تبرك به بركت جست بوی) آنكله بركت طلب ايتدی كه بركت نما وزياده‌دن عبارتدر وبركت ايله دعا اتمكه تبريك ديرلر يقال تبرك على الطعام وفيه ای دعاله بالبركة (تحرك بجنبيد) حركت ايتدی حرك مطاوعيدر (تحنك عمامه زيرزنخ آورد ستارش) صارغنی چكه‌سنك التندن آلدی (تدلك فی الحمام خودرا بماليد در كرمابه) كندويی حامده اووشدردی وتدلك بالدلوك ديرلر كندويه نوره وطيب مثللو نسنه سورسه ودلكت الشمس ديوب آفتاب زواله كلدی معناسنی مراد اتدكاری اول وقت اكا نظر ايدن كمسنه كوزلرينی اوودوغی ايچوندر ودالك غريمه ديرلر غريمنی عوق وتأخير اتسه يقال ماهذه المداعكة والمدالكة (تفلك ثديها بادريسه شد پستان زن) خاتونك ممه‌سی آغير شاقلندی (تمسك به چنك دروی زد) آكا پنجه ووردی كه آكا ياپشدی تعبير اولنور ومسيك وممسك بخيل معناسنه اولديغی نعمتی الندن براقاديغی ايچوندر وفی المثل: تمسك بحردك حتی تدرك حقك: يعنی غضبك اوزرينه ثابت اول كه حقكه نائل اوله‌سين ودخی تمسك ديرلر كندويی مسك ايله تطييب اتسه (تمعكت الدابة بغلطيد ستور) دابه يووارلندی معك تأخير وبر نسنه‌يی اكوب بوكمك معناسنه‌در معكی دينی ديرلر تأخير اتدی معناسنه ورجل معك ای مطول ويقال وقع فی معكوكاء ای فی شر (تملكه بملك خويش آوردش) انی كندو ملكنه كتوردی ودخی تملك فلان ديرلر پادشاه اولدی معناسنه (تنسك لله عبادت كرد مرخدارا) حضرت اللهه عبادت اتدی كه نسك عبادت وناسك وذو نسك عابد معناسنه‌در ونسكت الارض ديرلر زمينی تطييب واصلاح ايدوب صوويرسه‌لر قال **بيت** ولا تنبت المرعى سباخ عراعر * ولو نسكت بالماء ستة اشهر **بيت** * زمين شوره سنبل بر نيارد * درو تخم عمل ضايع مكردان (تهتك فی البطالة بی باكی كرد در بيكاری) ايشسزلكده مبالات اتمدی يعنی ايشسز اولمقدن الم چكمدی وكندويی كاهللكده براقدی وفی الاساس تهتك فی البطالة ای اهمل نفسه فيها وهتك يرتمق معناسنه اولمغله تهتك الستر ديرلر پرده ييرتلدی معناسنه وكاهی تهتك فلان ديرلر رسوای اولدی معناسنه وهتك الله ستر الفاجر ديرلر رسوای اتدی معناسنه * ل (تأمل الشیء نيك انديشيد چيزرا) نسنه‌يی كركی كبی تفكر اتدی كه دوشوندی تعبير اولنور وامل رجا معناسنه‌در يقال فلان بحر المؤمل وبدر المتأمل وما اطول امله ديرلر

(بركسنه)

بركسنه‌نك طول املندن تعجب مقامنده (تأهل زن كرد) اولندی كه تزوج ايتدی معناسنه وآهل ومتأهل متزوج معناسنه‌در (تبتل الی الله ويژه كرد عبادت مرخدای را) حضرت اللهه عبادتی خالص اتدی كه بتل كسمك وتبتل انقطاع معناسنه‌در واول كمسنه كه نفسنی دنيادن قطع وجناب حقه توجه ايليه البته اتديكی عبادت ريا وسمعه‌دن خالص اولور (تبدل الشیء بالشیء بدل كرفت چيزرا از چيز) نسنه‌يی نسنه‌دن بدل آلدی كه دكشدی تعبير اولنور بدل وبديل وبدل بر معنايه‌در وخانه‌ده كمسنه‌لر قالمدی ديه‌جك يرده تبدلت الدار بانسها وحشا ديرلر كويا انسی وحشه دكشدی ودخی الده واياقده وكوكلرده اولان وجعه بدل ديرلر كه اندن وجع مفاصل ايله تعبير اولنور يقال رب بدل شرمن بدل (تبذل باروزه پوشيد) هركون كيديكی ثوبی كيدی يقال فلان يتبذل فی بيته وتبذل اصلنده برشيئك محفوظ اولمه‌سندن عبارتدر يقال ماله مصون وعرض متبذل (تبطل بی كاری كرد) بطالق ايدوب برعمل ايله مقيد اولمدی يقال شر الفتيان المتبطل المتعطل واول كمسنه‌يه كاهل ديرلر (تبعلت خدمت كرد زن شوهررا) خاتون زوجنه خدمت اتدی يقال امرأة حسنة التبعل (تبقل كياه خورد) اوت اكل اتدی (تجمل بالشیء خويشتن را بياراست) كندويی نسنه ايله تزيين اتدی كه مراد جالده تكلف‌در ودخی تجمل تصبر معناسنه كلور يقال اذا اصبت بنائبة فتجمل يعنی بر مصيبته مبتلا اولورسك اظهار صبر ايله وابو ذؤيبك **بيت** * جمالك ايها القلب القريح * قولنده واقع اولان جمال لفظنی اساسده صبر ايله وجوهری الزم تجملك وحياءك ولا تجزع جزعا قبيحا عبارتی ايله تفسير اتدی واكثر كتب امثالده جمالك مثلنی جمالكه ملازمت ايدوب كندوكه شين ويره‌جك نسنه‌دن احتراز ايله ديو تفسير اتديلر ودخی تجمل ديرلر شحم مذاب اكل اتدی معناسنه كه اريمش ياغه جميل ديرلر وبر اعرابيه قزينه نصيحت ايدوب ديدی كه تجملی وتعففی يعنی شحم مذابی اكل وعفافه‌يی شرب ايله كه عفافه ممه‌ده باقی قالان سود معناسنه‌در آز ايله قناعت ايدوب كمسنه‌لره عرض حاجت اتمه ديه‌جك يرده ضرب اولنور مثل‌در (تحفل السيف زدوده شد شمشير) قليجك پاسی آچيلدی اساسده تحفل لفظنی تزين ايله تفسير ايدوب ثياب الحفلة ثياب الزينة معناسنه‌در ديدی (تحملوا كوچ كردند) بر منزلدن بر منزله كوچ اتديلر (تحمل العزم تاوان برداشت) بورجی يوكلندی كه اوزرينه الدی تعبير اولنور وتحمل الحمالة ديرلر دينی التزام ايتسه (تخشل الثمر بد شد ميوه) ميوه بد ووردی اولدی (تدخل الشیء اندك اندك در آمد چيز) نسنه آز آز داخل اولدی (ترجل پياده شد) ياياق اولدی ترجلوا فی القتال ديرلر جنكده دابه‌لرندن نزول اتسه‌لر وآنی كوروب دابه‌سندن نزول اتدی ديه‌جك يرده رأه فترجل ديرلر واول قويو كه اياق ايله نزولی

مشکل اوله صعب المترجل دیرلر وترجلت الشمس دیرلر ارتفعت معناسنه (ترحلوا کوچ کردند) کوچ اتدیلر رحیل ورحلة کوچ اتمك معناسنه‌در وبرکسنه پیر وضعیف اوله مشت رواحله‌دیرلر وصیرتی سیاه‌اولان فرسه ارحل دیدکلری صیرت موضع رحل اولمق ملاحظه‌سیله‌در وفلان عالم رحلة دیرلر خلق آندن تعلم ایچون اطرافدن ارتحال ایدرلر معناسنه وتوجهم ومقصدم مکه‌در دیه‌جك یرده مکة رحلتی دیرلر (ترسل فی قرائته آهستکی کردر خواندنش) آهسته‌لك اتدی اوقومه‌سنده یعنی عجله ولحن اتدی ودخی ترسل دیرلر نامه یازدی معناسنه (ترکل علی مسحاته پای بربیلش زد تافرورود) ایاغنی دموردن بیلی اوزرینه ووردی زمینه کیرسون ایچون ورکل ایاغیله ضرب معناسنه‌در که فارسیده لکد وترکیده تپه‌دیرلر (تزمل فی ثیابه خویشتن را درجامه‌اش بپچید) کندوبی جامه‌سنه صاریدی (تسفل بزیر فروشد) اشاغی اولدی تسفل فی النسب دیرلر فرومایه‌اولسه یقال فلان جده افل وخده سافل وهو یسافل فلانا دیرلر فعل قبیحده بری برینه مفاخره‌اتسه‌لر (تسهل آسان شد) آسان اولدی وماتسهل لی ان افعل کذادیرلر بکافلان نسنه‌یی ایشلمك میسراولمدی معناسنه (تشکل العنب برخی ازانکور پخته شد) اوزومك بعضی پخته ورسیده اولدی وتشکلت المرأة دیرلر خاتون نازوشیوه‌اتسه تدللت معناسنه‌در که عربیده دل دیرلر (تعجلت الشیء بشتافت واستدم چیزرا) نسنه‌یی عجله ایله اخذاتدیم (وهی عجالة الراکب چیزکی ازخوردنی که برای سوار سازند) اول طعام قلیل که دابه‌سنه رکوب ایدوب بریره کیده‌جك کمسنه ایچون پیداایدرلر ماحاضری تعبیراولنان طعامدر که راکب انك ایچون مکث اتمك اقتضااتمیه یقال حسبك من الدنیا مثل عجالة الراکب وعجالة الحالب وفی المثل : الشیب عجالة الراکب : سهل الحصول اولان نسنه‌ده ضرب اولنور ودخی تعجلت له الدین دیرلر دینی اداده عجله تکلیف اتدیم معناسنه ویقال المتأنی یبلغ دون المستعجل (تعطل بی کارماند) ایشسز قالدی که معطل اولدی تعبیراولنور (وهی العطلة بی‌کاری) ایشسزلك (تعطلت بی‌پیرایه شد زن) خاتون زینتسزاولدی (تعظلواعلیه کرد آمدند بردمان بروی) قوم آنك اوزرینه جمع اولدیلر عظل اصلنده ازدحام ایدوب بری‌بری اوزرینه تراکب معناسنه‌در تعاظلت الکلاب دیرلر کلاب ذکور کلبه اوزرنده ازدحام اتسه‌لر وایام عربدن بنی تمیم بکربن وائل اوزرینه سفراتدکلرنده ایکی اوچ کمسنه بردابه‌یه رکوب اتدکلری ایچون اول حربه یوم عظالی تسمیه‌اتدیلر (تعمل رنج کشیددرکارکردن) ایش ایشلمکده زحمت چکدی وفی الاساس فلان یتعمل فی حاجات الناس ای یتعنی ویجتهد وانشد سیبویه بیت

ان الکریم وابیك یعتمل ❋ ان لم یجد یوما علی من یتکل (تغزول غزل کفت) غزل سویلدیکی مراد غزلده تکلف‌در (تغفلته عن کذا فریب دادمش ازبهمان) فلان نسنه‌دن آنی غافل ایدوب اخذ اتدیم وفی الاساس تغفلته عن کذا ای تخدعته علی غفلته وتغفلت یمینه‌دیرلر آنی غافل ایدوب یمیننده حانث اتدیم معناسنه (تفأل به فال کرفت بوی) آنکله فال طوتدی (وهوالفال) معروفدر وفی الحدیث :احسن الطیرة الفال: که کلمهٔ طیبه استماع اتدکده تیمن اتمکدن عبارتدر ابن سکیت دیدی که فال بودرکه برخسته برکمسنه‌دن یاسالم وغایب تجسس ایدن کمسنه‌دن یاواجد لفظنی استماع ایدوب تیمن ایدر تقول دون الغیب اقفال لایفتحها الزجر والفال (تفحل جامهٔ درشت پوشید) خشین ثوب کیدی وتفحل الشجر دیرلر میوه اغاجی میوه ویرمسه کویا ارکك اغاجه تشبیه اولندی وتفحل دیرلر اظهار فحولتده تکلف اتسه وفی المثل: علی من فحالتك: حجی‌دن سؤال اتدیلر که سن کیمه فحولت ایدرسن یعنی کیمه خروسلنورسن جواب ویردی که علی امی واخیاتی یعنی والده‌مه وهمشیره‌جکلریمه ایدرم قوتنی ضعیفه صرف ایدن کمسنه حقنده ضرب اولنور (تفضل علیه منت نهادبروی) اکا احسان اتمکله ممنون اتدی که فضل احسان معناسنه‌در ودخی تفضل علی القوم دیرلر قوم اوزرینه فضل دعوی اتسه وتفضل الرجل دیرلر ثوب واحد بورینوب ایکی طرفنی بوینه براقسه وخرجت فی فضل دیرلر ثوب واحد بورینوب چیقسه وجاءنا فلان فی فضیلته ای فی حال تفضله (تقبل الطاعة بپذیرفت طاعت‌را) طاعتی قبول ایتدی (تقتلت بشکند رفت زن) خاتون صالنه‌رق وبولنه‌رق یوریدی وتقتلت له دیرلر خاتون اکا بروجهله خضوع وتذلل ایتدی که اول کمسنه بالضرورة مزبوره‌یه عاشق اولدی معناسنه وقلب مقتل دیرلر اهلکه العشق معناسنه (تکحل سرمه کشید) سرمه چکدی وکوز خدایی سورملی اولمغله کحل واول کوزه کحلاء وکحیل دیرلر تقول فی عینها کحل وفی صوتها صهل ولیس التکحل فی العینین کالکحل وبرنسنه زیاده سیاهدر دیه‌جك یرده هو اسود کالکحیل دیرلر مراد قطراندر کحله تشبیه طریقیله اصمعی دیدی که کحیل نفط درکه آنکله اویوز دوه یاغلارلر اماقطران دوه یاغیر اولسه یادوه‌یه کنه‌دوشسه سوررلر فیروز آبادی دیدی که کحیل زبیروزننده نفط وقطراندر ودیدی که کحل اثمددر کحال دخی دیرلر ومطلقا کوزه شفا ایچون وضع اولنان نسنه‌یه کحل اطلاق اولنور ودخی تکحلت الارض دیرلر زمیندن سبزه ظهور اتمکه باشلاسه وتمکحل دیرلر الینه سرمه‌دان آلسه (تکفل به پایندانی کرد اورا) اکا کفیل اولدی (تمثل البیت وبالبیت مثل کرد بیت‌را) بیتی مثل ایتدی وفی الاساس هذاالبیت مثل تمثل

به ونتمثله مثلا بر کمسنه بر کمسنه‌یی وعید ایله تخویف ایتسه وعید اولنان کمسنه وعید ایدن کمسنه‌یه بن سنك وعید کدن خوف ایتمم سن بکا بر ضرر اصابت ایدر رایسك بن سکا بیك ضرر اصابت اتدررم دیه‌جك یرده دیر که لن تمد لنا شبرا من غدر الامدد نالك باعا من ختر (تمثل بشرا بصورت آدمی نمود خودرا) کندویی آدم صورتنده کوستردی که مثل شبه وتمثل تشبه معناسنه اولمغله تشبه بالبشر قوه‌سنده اولور (تمحل حیله کرد) حیله ایتدی (والمحتال الکیاد تمهل درنك کرد) اکلندی ودخی تمهل تقدم معناسنه کلور که مهلدن مأخوذدر تقدم معناسنه یقال فلان ذو مهل ای تقدم فی خیر (تنبل عرد) هلاك اولدی مات معناسنه دوه‌نك هلاکنده شائعدر که تنبل البعیر دیرلر لکن ابو عبیده جمیع ذی روحده استعمال اولنور دیدی نبیله‌دن مأخوذدر جیفه معناسنه ودخی تنبل الشیٔ دیرلر برنسنه‌نك ایچندن ایوسنی اخذ اتسه که اخذ الانبل فالانبل معناسه که انبل افضل معناسنه‌در ونبل ونبالة فضل معناسنه اولمغله تنبل الرجل دیرلر ادعاء فضل ایدوب فضلا یه تشبیه اتسه ودخی تنبل دیرلر سهم عربی صاحبی اولدی معناسنه که نبل سهام عربیه‌در وجمعدر که مفردی یوقدر اکرچه بعضلر نبال وانبال اوزره جمعلنور دیدیلر وفی المثل ما انتبل نبلة الا باخرة فرصت فوت اولدقدنصکره تدارك کورن کمسنه حقنده ضرب اولنور (تنخل برکزید چیزرا) نسنه‌یی اختیار ایتدی نخل دقیقدن مستعاردر که ناخل دقیقك صافنی اخذ ایدر (تندل بالمندیل دست پاك کرد بدستار خوان) پیشکر ایله الینی پاك ایتدی که الینی پیشکر ایله سیلدی تعبیر اولنور وفی الاساس تمسح به ودخی باشینه صارق صاردی معناسنده استعمال اولنور تمندل دخی بو معنایه‌در اکرچه کسائی انکار ایتدی ونیدلان کابوس ونودلان ایکی ممه معناسنه‌در وزیاده پیرلکندن مضطرب اولان کمسنه‌یه منودل دیرلر ونودلت خصیتاه دیرلر خصیه‌لری مسترخی اولسه (تنزل فرود آمد بآهستکی) تدریج ایله نزول ایتدی (تنصل من الذنب بیزاری کرد از کناه) کناهدن تبری ایتدی وفی الحدیث (من لم یقبل من متنصل صادقا او کاذبا لم یرد الحوض) وتنصلت الشیٔ دیرلر برنسنه‌یی چیقارسه ونصل ثبت وخرج معنالرنده استعمال اولنور اضداددندر که پیکانی اولان اوقه وپیکانی اخراج اولنمش اوقه نابل دیرلر ورماه بافوق ناصل مثلنده واقع اولان ناصل لفظی معنای ثانی مذکوره مبنی دریعنی اکا کزی قریق وپیکانی اولمیان اوق آتدی ووعدو وعید ایدوب عهده‌سندن کلمیان کمسنه حقنده ضرب اولنور (تنقل من الموضع ازجای بجای دیکر کوچ کرد) برموضعدن برموضعه کوچدی وتنقل اصلنده تحول معناسنه‌در ونواقل دهردن نوایب وشداید مراد اولدیغی برحالدن برحاله تحویل ایتدیکی ایچوندر منقله سفر معناسنه‌در مرحله

کبی (تنقل بالنقل نقل خورد) نقل اکل ایتدی نقل نونك ضمیله شراب ایچدکده اکل اولنان نسنه‌در ابن درید نونك فتحیله‌در دیدی فیروز آبادی نونك فتحیله‌در وضمی دخی جائز بلکه خطادر دیدی (تهدلته الشفة واغصان الشجر فروهشته شد لب وشاخهای درخت) دوطاق آشاغی صارقدی وآغاجك بداقلری اشاغی اکیلدی مشفر اهدل دیرلر دوه‌نك دوداغی آشاغی صارقسه وشفة هدلاء صارقوق دوداق معناسنه‌در واشاغی صارقان بداغه هدلال دیرلر وهدیل مطلقا کوکرجین یاخاصة وحشی کوکرجین صوتی‌در هدیر معناسنه بعضیلر کوکرجین یاوروسی و بعضیلر ارکك کوکرجین‌در دیدیلر وبعضیلر دیدی که هدیل حضرت نوح زماننده برکوکرجین یاوروسی ایدی که صوسزلقدن هلاك اولدی یا آنی برآلیجی قوش صید ایتدی که وحالا روی زمینده برکوکوجین یوقدر که آنك ایچون اغلامیه وفی المثل: اعطش من هدیل * م (تأثم پرهیز کرد از کناه) کناهدن پرهیز اتدی فیروز آبادی تاب ایله تفسیر ایتدی تحرج معناسنه واثم ذنب وخمر وقمار وفعلی حرام اولان عملی ایشلمك معناسنه کلور (تألم درد مندشد) دردلو اولدی که الم وجع معناسنه‌در (تبرم به بستوه آمد بدو) آنك سببی ایله ملول اولدی سئم معناسنه که منفعل اولدی تعبیر اولنور (تبسم بکمارید) صیرتدی که ضحك مرتبه‌سندن دون ومبسم اوك دیشلره ومبسام وبسام چوق تبسم ایدن کمسنه‌یه دیرلر وتبسم البرق دیرلر برق لمعان اتسه وتبسم الورد دیرلر کل آچیلمغه باشلایوب اطرافی چاتلاسه (تثلم الجدار بارخنه شد دیوار) دیوار کدیك اولدی وثلم کدیك معناسنه‌در یقال فی الاناء ثلم اذا انکسر من شته (تجرمت السنون بکذشت سالها) ییللر بچوب تمام اولدی جرم اصلنده قطع واتمام معناسنه‌در هوزمن الجرام دیرلر اغاجك میوه‌سنی قوپارمق وقیونك یوکنی قیرقمق وقتی‌در معناسنه وتجرم علیه دیرلر فلان کمسنه‌یه بر جرم تهمت واسناد اتدی معناسنه (تجسم تناور شد) اتلی جانلی اولدی که اول کمسنه‌یه جسیم دیرلر تقول رجال جسام ووجوه بسام ومافیهم حسام وهو من جسام الامور دیرلر معظمات امور معناسنه یقال تجسمت الامر ای رکبت جسیمه و معظمه وفلان کمسنه زحمتلو امر عظیمه اقدام ایدر دیه‌جك یرده یتجشم المجاشم ویتجسم المعظم وتجسموا من القوم رجلا دیرلر قومك کبیر وشریفنی اختیار ایتدیلر وتجسم فی عینی دیرلر تصور معناسنه تجسم فلان من الکرم وکانه کرم قد تجسم دیرلر کرمده بررتبه‌یه بالغ اولدی که کویا عین کرم اولدی معناسنه (تجشم الامر رنج کار بر خویشتن نهاد) ایشك زحمتنی ارتکاب ایدوب اوزرینه آلدی وچشم آغیرلق معناسنه‌در

ثقل كبي (تجهم ترش روى شد) اكشى يوزلو اولدى كه تعبس ايتدى تعبير
اولنور (تجهمه بالقول سخن ناخوش كفت اورا) اكا بدومكروه سوز سويلدى
اساسده ديدى كه تجهمت الرجل ديرلر آنى اكشى يوزايله قارشيلسه ياخود كلام
غليظ سويلسه وبعض نسخه‌ده بروى ترش سخن كفت اورا عبارتيله تفسير اولندى
ويقال الدهر يتجهم بالكرام ودخى بركمسنه مقصوديه نائل اوله‌مدم ديه‌جك يرده
تجهمنى املى ديرلر وبركمسنه وعيدينه وفا ايتمز ديه‌جك يرده غراره كهام ومهداره
جهام ديرلر (تحتم نان ريزه خورد) اتمك قريغى اكل ايتدى فيروز آبادى ديدى كه
حتامه طعام اكل اولندقده سفره اوزرنده باقى قالان ياسفره‌دن دوشن طعامدر
وتحتم انى اكل معناسنه‌در ودخى تحتم ديرلر برنسنه‌يى محكم ياخود كوفه كبى شى
چكنسه وغراب البين ديدكلرى قارغه‌يه حاتم ديدكلرى فراقى ايجاب ايتديكى ايچوندر
وحاتم حاكم معناسنه‌در تقول هذا حتم مقضى وحكم مرضى وولد صلبيه ولد حتم
اطلاق اولنديغى ولدحق ومجزوم اولوب نسبنده شبهه اولمديغنه بناءدر قال الهذلى
بيت ❊ فوالله لا انسيك ماعشت ساعة ❊ صفى من الاخوان والولد الحتم (تحرم
بالصلوة نمازاندرشد) نمازه شروع اتدى افتتاح تكبيرينى ذكر ايتمكله ودخى تحرم
بصحبته ديرلر بركمسنه‌نك صحبتيله حرمت طلب اتسه وتحرم فلان بفلان ديرلر آنكله
معاشره ومماحله اتسه كه يوما فيوما ميانلرنده حرمة متوكد اوله وتحرمت بطعامك
ومجالستك ديرلر سنك طعام ومجلسكه حاضر اولديغمدن ناشى بندن اخذايده‌جك
نسنه‌دن محروم اولدك معناسنه كه كويا آنك صحبتى سببى ايله امين اولدى وفى القاموس
تحرم منه بحرمة اى تمنع وتحمى بذمة (تحزم ميان بربست) بلنى باغلادى يقال
تحزمت وسطى بالحبل (تحطم شكسته شد) قيريلدى وحطمه اول كمسنه‌در كه
مواشى‌يه مرحمت ايتميوب سوق شديد ايله سوق ايدر ورعى ايتدكده كركى كبى
رعى ايتمز وفى المثل: شر الرعاء الحطمة: سوء ملكده وسوء سياستده ضرب اولنور
(تحلم حلم نمود) حلمى يوق ايكن حلم اظهار ايتدى كه مرادتكلف حلمدر (تختم بالفضة
انكشترى سيمين در انكشت كرد) بارمغنه كموشدن خاتم طاقدى (تخرمته المنية از بن
بركندش مرك) موت انى كوكندن چيقاردى كه خرم اصلنده قطع معناسنه‌در نهذا
بورننك ديره‌كى مقطوع اولان كمسنه‌يه اخرم ديرلر كذلك قولاغى دلوك اولان
كمسنه‌يه دخى اخرم ديرلر پس عبارة مذكوره‌ده استيصال وانقطاع معناسى ملحوظدر
وعيش اخرم ديرلر ناعم معناسنه بعض عربدن استماع اولندى كه برادرينه مرثيه ايدوب:
كان اخى فى عيش خرم: ديدكده اندن سؤال اتديلر كه خرم نه معنايه‌در جواب ويردى كه

اقوم الوسائل تأليفمز
ده ختم وختامه تعلق
فوائد كركى كبى بسط
اولنمشدر فمن ارادها
فليراجعها (منه)
پس عبارت مذكوره
تشبيه طريقى ايله هلاك
اولدى معناسنه
اولور كه هلاك اولان
كمسنه‌يى اغاجه وموتى
اغاجى كوكندن
قوپاران كمسنه‌يى
تشبيه واستعاره
اولندى (منه)

عيش رغد معناسنه‌در ودخى تخرم فلان ديرلر خرميه مذهبنه ذاهب اولدى معناسنه كه
مراد اصحاب تناسخ واباحه‌در ودخى تخرم انف فلان ديرلر غضبى ساكن اولدى
معناسنه وخرمان كذب معناسنه‌در (ترحم عليه بخشود بروى) اكا مرحمت اتدى كه
اسيركدى تعبير اولنور كه رحمت ومرحمت رقت قلبدن عبارتدر (تردم الثوب بوژنك
شدجامه) جامه يامه‌لو اولدى ترقع معناسنه وتردم الثوب ديرلر جامه‌يى يامه‌دى رقعه
معناسنه كه لازم ومتعدى استعمال اولنور اساسده ديدى كه تردمه كندو نفسيچون
يامه‌دى معناسنه‌در (ترنم بسرايد) ايرلدى رنمدن مأخوذدر صوت معناسنه‌در كه
انده ترجيع اوله پس ترنم ترجيع صوت معناسنه اولور وترنموت دخى ترنم معناسنه‌در
يقال ترنم الطائر فى هديره وترنمت القوس عند الانباض (تزقم فرو برد لقمه را)
لقمه‌يى يوتدى تلقم معناسنه ابن دريد ديدى كه تزقم اللبن ديرلر سودى چوق ايچسه
وزلقوم حلقوم معناسنه‌در ديدى واهل افريقة سود وخرمادن اولان طعامه زقوم
ديرلر كويا سهل الابتلاع اولديغندن بواسم ايله تسميه اتديلر (سلمه اليه فتسلمه بسپردش
بوى فلان چيزرا واو واستدازان) فلان نسنه‌يى اكا تسليم ايدى اودخى اول نسنه‌يى
آلوب قبول اتدى (تسنمه زبرواشد) انك اوستنه چيقدى يقال تسنم ذروة ودخى
تسنم السحاب الارض ديرلر يغمورينى ارض اوزرينه دوكسه ورجل سنيم ديرلر عالى
القدر وجمل سنم وناقة سنمة ديرلر اوركوجى بيوك معناسنه (تشأم به شومى كرفت
بوى) شوملق طوتدى آنكله كه انى اوغورسز اتخاذ اتدى تعبير اولنور (تصرم
بريده شد) كسيلدى انصرم معناسنه (تضرمت النار زبانه زد آتش) آتش علولندى
وضرام آتش علولندره‌جك قورى اوطونه وآتش علولنمكه دخى ديرلر واول اوت
ياقورى اوطون كه اوجنده آتش اوله اكا ضرمه ديرلر وخانه‌ده برفرد يوقدر
ديه‌جك يرده مابها نافخ ضرمة ديرلر وضريم حريق معناسنه‌در كه يانغون تعبير اولنور
ودخى تضرم عليه ديرلر زياده غضب اتسه وضرم زياده آج معناسنه‌در وفى المثل: ضرم
شذاه: خليل زياده آچيقدى معناسنه ضرب اولنور ديدى وزياده اكول اولان پير
حقنده هوهم قرم كانه شبع ضرم ديرلر قال بيت ❊ لاترانى والعافى مجلس ❊ فى لحوم
الناس كالسبع الضرم (تطعم الطعام بچشيد خوردنى را) طعامى داددى (تطهم الطعام
ناپسند كرد خوردنى را) طعامى بكنمدى كه ايكرندى تعبير اولنور ورجل مطهم
ديرلر تام الحسن معناسنه (تظلم منه كله كرد ازوى) اندن شكايت اتدى وظلم شئ
موضعنه وضع ايتمكدن عبارتدر يقال: الظلم ظلمة كما ان العدل نور: ابومالك ديدى كه ظلم
اوك ديشلر زياده براق اولديغندن سياه كبى كورنمكدن عبارتدر فرند السيف كبى

وژنك يامه ورقعه
معناسنه‌در (منه)

حلقك ندمتنى اتمم
ديه‌جك يرده ضرب
اولنور (منه)

وفی التاج تظلمنی فلان ای ظلمنی فی مالی (تعظم بزرکی نمود) بویوکلك کوستردی که
مراد عظمتده تکلفدر (تعقم چاه کوچك کند) کوچك قیو قازدی اعتقام اندن
عبارتدرکه برکسنه صوقویوسی قازوب صویه قریب اولدقده صویی لذیذمیدر دکلمیدر
بیلمك ایچون برکوجك چقور حفرایدوب صویه بالغ اولدقده لذیذ ایسه بقیهٔ بئری
حفرو الا ترك ایدر ودخی تعقم دیرلر تردد و آمد شد اتدی معناسنه (تعلم العلم دانش
اموخت) علم اوکرندی وتعلم اعلم موضعنده دخی استعمال اولنور وفی الاساس تعلم ان
الخیر کذا ای اعلم: وتعلمنی بضب انا حرسته: مثلنده واقع اولان تعلم دخی اعلم معناسنه‌در
لهذا حرف باایله متعدی قیلندی اول کمسنه حقنده ضرب اولنور که سنك معلومك
اولان نسنه‌یی سکا اعلام واخبار ایده مصنف نصایح صغار نام تألیفنك اللی التنجی
مقاله‌سنده دیدی‌که :العلم صعب والجهل منه اصعب والتقی تعب والفجور منه اتعب: وتمش
یدنجی مقاله‌سنده دیدی‌که رب علوم لاتنفع واعمال لاترفع ولیس لاهلهامنها الا کد
القرایح وکدح الجوارح فاهلا بمن استخلص العلوم الدینیة والاعمال بالنیة (تغذم الوان
خورد) هرنوع طعامدن اکل اتدی وکثیرا الا کلدر دیه‌جك یرده یتغذم کل شیءٔ دیرلر
وغذم اصلنده حرص وشدة ایله اکل معناسنه‌در (تغنمه غنیمت کرداورا) انی غنیمت
اتدی ودخی تغنم دیرلر قویون صاحبی اولدی معناسنه تأبل دوه صاحبی اولدی معناسنه
اولدیغی کبی وتغنم بالسلامة دیرلر سلامتی غنیمت بیلدی‌که: رضیت من الغنیمة بالایاب:
مثلنه قریبدر (تفصم شکسته شدبی جدایی) قیرلدی لکن بری برندن آیرلمدی
انفصم معناسنه (تفغم الورد شکفته شدکل) کل آچیلدی فغمة الطیب رایحة الطیب
معناسنه‌در فغمنی الطیب دیرلر طیبك رایحه‌سی خیشوملری سد اتسه پس عبارت
مذکوره کل رایحه‌لندی معناسنه منجر اولور وکل آچلدقجه رایحه‌سی ظهور
اتمکله تفسیر مذکور ایله بیان اولنمق انسب ملاحظه اولنور (تفهم الکلام دریافت
سخن را) کلامی فهم اتدی که تدریج ایله شیئا فشیئا فهم اتدی مراددر تعلمت العلم ده
دیدکلری کبی (تقحم فی الامر خویشتن درکار افکند بی اندیشه) کندویی فکرسز
ایشه القا اتدی وتقحمت به الناقة دیرلر ناقه اورکوب قاچسه که راکبی انی ضبطه قادر
اولمیه وعرب دیرلرکه اورکوب قچان ناقه‌نك آنه‌سنك اسمی وارکك دوه‌نك باباسنك
اسمی ذکر اتسه‌لر ناقه وجمل مذکور ساکن اولور (تقدمه وتقدم علیه پیش اندر
شدبروی) انك اوکنده اولدی واوکنه کچدی (تقدم الیه فی کذا بفرمود اورادر
این کار) فلان نسنه‌ده اکا امر اتدی قدم الیه معناسنه وفلان یتقدم بین یدی الله دیرلر
حضرت اللهك امر ونهینه امتثالده مسارعت اتسه ولفلان متقدم فی الخیر دیرلر

وقد تقدم فی قدم فی باب التفعیل (منه)

خیرده سابقه‌سی واردر معناسنه ورجل قدم دیرلر متقدم معناسنه وفی المثل: التقدم
قبل التندم: یعنی مقاومته قادر اولمیه‌جغك کمسنه‌دن عجزك ظاهر اولمدن فرار ایله تا که
پشیمان اولمیه‌سن :المحاجزة قبل المناجزة: مثلنه قریبدر یعنی قتالده عجله اتمکدن خصم
ایله مسالمه اولیدر (تقسم الشیءٔ پاره‌پاره شدچیز) نسنه پاره‌پاره اولدی تفرق معناسنه
لازمدر (وتقسمهم الدهر پراکنده کرد ایشان را روزکار) شداید زمانه انلری
پریشان وپراکنده اتدی فرق معناسنه متعدی‌در (تقصم شکسته شد بجدایی)
قیریلدی که بری برندن آیرلدی (تکرم کریمی کرد) کریملك اتدی که مراد تکلف
کرمدر (تکلم سخن کفت) سوز سویلدی که بنفسه وحرف باایله استعمال اولنور
وکلام اسم جنسدر واحد وکثیره اطلاق اولنور وکلمه‌ده اوج لغت واردر کلمة وکلمة
وکلمة وکاهی بتون قصیده‌یه کلمه دیرلر وفی المثل: کلمة حکم من جوف خرب: احمق
کمسنه‌دن برمعقول کلام صدور اتسه ضرب اولنور وفی مثل آخر: تکلم فجمع بین
الاروی والنعام اروی اروی‌ه‌نك جمعیدر طاغ کچیسنك دیشیسی ونعام دوه قوشی
معناسنه‌درکه اروی صرپ طاغلرده ونعام صحرالرده ساکن اولور ایکی مختلف کلمه
تکلم ایدن کمسنه‌ده ضرب اولنور (تلثم دهن بندبست) یاشمق باغلادی که یاشمغه لثام
دیرلر (تلغمت کرد اکرد دهن خوش بوی کردزن) خاتون آغزینك اطرافنی
تطییب اتدی که ملاغم آغزینك اطرافیدرکه اکادیل یتشه یقال انها لحسنة الملاغم
والمراغم مراغم بورونك اطرافیدر طوطاقلره بالغ اولنجه ودخی تلغموا بذلك دیرلر
شونی سویلشدیلر معناسنه اعرابیدن سؤال ایتدیلر که متی المسیر یعنی سیرو حرکت
نه زماندر جواب ویردی‌که تلغموا بیوم السبت یعنی شنبه کونی اولمق اوزره
سویلشدیلر کسائی دیدیکی لغمت دیرلر برکمسنه‌یه کندو یقینی اولمیان برخبری اخبار
اتسه (تنخم خیو بینداخت) بزاق القا اتدی وهی النخامة خیو بزاق) که توکروك
تعبیر اولنور نخاعه دخی بو معنایه‌در وفی الاساس تنخم وتنخع رمی بالنخامة والنخاعة (تنسم
الریح ببوید بوی را) رایحه‌یی قوقدی ونسیم ریح طیب معناسنه‌در (وتنسم الخبر
پژوهید پیغام را) خبر تجسس اتدی ودخی تنسم دیرلر تنفس واملصت الناقة ولدها
دیرلر تجسد معناسنه وتنسمت منه علما دیرلر اخذته معناسنه وجلدی ثقیل اولان مرد
کران جانه بارد النسیم دیرلر (تنعم بنازونعمت پرورده شد) نازونعمت ایله پرورده
اولدی وهو النعیم نازونعمت ونعام ونعامه دوه قوشیدر خفت نعامتهم دیرلر قوم پراکنده
یاخود برموضعدن برموضعه کتسه‌لر لکن محتملدرکه نعامه‌دن مراد طیرمذکور وایاغك
التی یعنی تحت القدم معناسنه اولان نعامه مراد اولمق دخی محتملدر وثعالبی طیرمذکور

معناسنه اولان نعامه ايله وارد اولان امثال ايچون درهٔ فاخره سنده باب مخصوص عقد
ايتدى وديدى كه نعامه بغايت سريع الطيراندر حتى برنسنه دن فرار اتسه ريحه
سبقت ايدر وابواسحق صابى جنكدن فرار ايدن قوم حقنده شو وجهله تحرير
ايتدى كه: اجفلوا اجفال النعام واقشعوا اقشاء الغمام: ومن تلك الامثال: هما رجلا نعامة:
جاحظ ديدى كه هرايكى يادرت اياقلى اولان حيوانك اياغنك برى منكسر اولسه ممكن
مرتبه مشيه قادر اولور اما نعامه نك بر اياغى منكسر اولسه البته ساقط اولوب زمين اوزرينه
چوك ايدر وبروجهله حركته قادر اولمز اول ايكى كسنه حقنده ضرب اولنور كه
برى برندن بروجهله مفارق واحدهما اخردن مستغنى اولميه قال ❊ وانى واياه كرجلى
نعامة ❊ على كل حال من غنى ومن فقر ❊ ودخى نعامه سائر طيوره مشاكل ودوه يه مماثل
ايكن قطعاً هيچ بريله انسيت ايتميوب ابدا شراد ونفار اوزره اولمغله زياده سرعت ايله
فرار وشراد ايدن نسنه حقنده: اشرد من نعامة: ديو ضرب مثل ايدرلر ودخى بر كسنه
زياده طول مفرط ايله طويل اولسه: اطول من ظل النعامة: ديو ضرب مثل ايدرلر غليظ
منكر وضخم مفرط اولان كسنه حقنده ظل الشيطان ديو ضرب مثل ايتدكلرى كبى
(تهمت اسنانه خرد ومرد شد دندانهايش) ديشلرى اوفاق اوفاق قيرلدى وقيرلمقدن
حاصل اولان پارهيه هتامه ديرلر واول كسنه يه اهتم اطلاق اولنور (تهدم البناء ويران شد
بنا) ياپو ويران اولوب ييقلدى ونقضنه هدم ديرلر وعجوز منهدمة ديرلر پير فانيه معناسنه
وتهدم الثوب ثوب اسكيدى معناسنه در كه كهنه ثوبه هدم اطلاق اولنور يقال عليه هدم اى
اخلاق وهدمة دفعه نزول ايدن مطر معناسنه اولمغله بر كسنه يى زياده سخا ايله مدح
مقامنده وهو يتهدم بالمعروف ديرلر وتهدمت الناقة ديرلر زياده فحل آرزو اتسه وتهدم
عليه غضبا ديرلر افراط اوزره غضب وتهدم على بالكلام ديرلر تهور اتدى معناسنه وفى
المثل: هدمة الثعلب: كه مراد ثعلبك منهدم اولان مسكنى در اول قوم حقنده ضرب
اولنور ميانلرنده اولان مصالحه مباغضه يه مبدل اولمش اوله (تهزم السقاء شكسته
شد مشك) صو طلومى زياده قوريمغله منكسر اولدى وتهزم تهدم معناسنه دخى
كلور يقال تهزم البناء اى تهدم وهزمه وهزيم رعدك صداسى معناسنه در يقال تهزم
الرعد اى تصوت وللسنور هزمة اى صوت فى حلقه (تهشم عليه مهربانى كرد بروى)
اكا مرحمت ايتدى وهشيم قورى اوت وضعيف كسنه معناسنه در واول قورى
اوطون كه اوطونجى آنى هرنه وجهله اولورسه اخذ ايتمك ممكن اوله اكا هشيمه
ديرلر لهذا فلان كسنه سائلدن دريغ ايتمز وبأى حال اكا احسان ايدر ديه جك يرده ماهو
الاهشيمة كرم ديرلر (تهضمه بيداد كرد اورا) اكا ظلم ايتدى والهضيم المظلوم والهضيمة
الظلم ودخى تهضمت له ديرلر آنك ظلمنه راضى اولوب بالضرورة تحمل ايتدم معناسنه ورأيته

شراد اوركوب قاچق (منه)

متهضما ديرلر زياده حزندن منكسر الوجه اولديغى حالده كورسه واول كسنه كه
ايام شتاده مالنى فقرايه تفريق وانفاق ايده اكا هضوم الشتاء ديرلر (تهقم لقمهٔ بزرك فرو
برد) بيوك لقمه يوتدى هقم اشتد جوعه وهقم شديد الجوع اولان كسنه معناسنه در
وهقم ميمك تشديدى ايله كثير الاكل اولان كسنه يه ودريايه دخى ديرلر ودريانك
صداسنه وبيوك لقمه يى يوتدقده ظهور ايدن صدايه هيقم ديرلر ودخى تهقمه ديرلر
قهره معناسنه (تهكم به خندستان كرد اورا) آنى استهزا ايتدى ودخى تهكمت
البئر ديرلر تهدمت وتهكمت عليه ديرلر زياده غضب ايتدم وتهكم على مالا يعنيه
ديرلر بى معنى يه جرأت ايتدى وتهكم علينا ديرلر تعدى ايتدى معناسنه وابوزيد ديدى كه
تهكم تغنى ايتدى معناسنه دخى كلورمن (تبطن الجارية درزير آورد كنيزك را) جاريه يى
التنه آلدى وتبطن الكلاء ديرلر مرعى نك اورته سنده كزلنسه (تجبن الرجل زفت
شد مرد) رجل غليظ اولدى وتجبن اللبن ديرلر سود غليظ وپينير كبى اولسه (تحصن درجاى
استوار شد) محكم موضعه اولدى قلعه كبى كه اكا صغندى تعبير اولنور ودخى تحصنت ديرلر
خاتون عفت اظهار ايتسه كه مراد تكلف عفتدر (تدخن دود كند شد) بخور ايله بخورلندى
كه توتسلندى تعبير اولنور دخان ودخن توتون معناسنه در وفى المثل: هدنة على دخن:
هدنه كلام عربده لين وسكون معناسنه اولمغله مصالحه يه مهادنه ديديلر ودخن طعام وغيرى
نسنه يه دخان اصابت ايتمكله متغير اولمقدن عبارتدر دخن الطعام ديرلر دخان اصابت
ايتمكله متغير اولسه واكثريا فساد ضيرده استعاره اولنور مستقصى ده ديدى كه مثل
مذكور رسول اكرمدن مروى در كه اخر زماندن سؤال اولندقده ايراد بيور ديلر كه:
هدنة على دخن وجاعة على قذاء وجاعة على قذاء: مثلنده ميدانى ديدى كه فقرهٔ ثانيه نك
معناسى ابدان جهتندن اجتماع وقلوب جهتندن تفرق در وعبارت مذكوره رسول
اكرمك: هدنة على دخن: قول شريفنك معناسى در ديدى اذى اضمار وصفا اظهار ايدن
كسنه حقنده ضرب اولنور (ترقنت خنا دربست زن) خاتون خنا ياقندى جوهرى
رقان ورقان خنا ومصنف زعفران وفيروزآبادى حنا وزعفراندر ترقنت احتضبت بهما
ديدى (تشزن له درشتى كرد اورا درخصومت) خصومتده اكا خشونت ايدوب
مقابل اولدى وشزان ارض صلبه معناسنه در وتشزن للسفر ديرلر سفر ايچون تدارك
كورسه تجهز معناسنه (تضمن الكتاب كذا دراندرون نهاد كتاب فلان چيزرا) كتاب
فلان نسنه يى درونه وضع ايتدى كه ضمننه آلوب مشتمل اولدى تعبير اولنور (تعكن بطنه
باشكن شد شكم او) آنك قارنى بوكون بوكون اولدى كه سموز اولدقده اولور
يقال بطن ذوعكن (تلدن درنك كرد) مكث ايتدى كه اكلندى تعبير اولنور وتلدن

خندستان سخره
خندستانى مسخره لق
معناسنه در كذا
فى الاداب (منه)

بالمكان دیرلر مکانده اقامت اتسه وتلدنت علی راحلتی دیرلر رکوب ایتدیکی دوه
مشی ایتمسه (تلقن الکلام بزودی فرا کرفت سخن را) کلامی سرعت ایله فهم واخذ ایتدی
لقانتدن مأخوذدر سرعت فهم معناسنه یقال علام لقن ای حسن اللقانة (تلهن نهاری
خورد) طعام حاضر اولمزدن اول ماحضر اکل ایتدی که اکا لهنه دیرلر (تمکن
من الامر توانا شد بر کار) ایشه قادر اولدی که مکنةدن مأخوذدر قدرت معناسنه
* ه (تسفه علیه نادانی کرد بروی) آنك اوزرینه نادانلق ایتدی که تجاوز اتدی
تعبیر اولنور زیرا سفه حلم مقابلیدر واصلنده خفت وحرکت معناسنهدر تسفهت
الریح الشجر دیرلر مالت به معناسنه وبر کمسنهیه حیله ایدوب مالنی السه تسفهت
فلانا عن ماله دیرلر ودخی تسفهه دیرلر آنی سفاهته حمل ایدوب سفیه ایتدی معناسنه
وفی المثل: قرارة تسفهت قرارا: قراره بحرینده اولور یوزی چرکین وایاقلری قصه
قیوندر جمعی قراردر یعنی برقیون برقیون سوریسنی سفیه ایتمکه باعث اولور زیرا
برقیون کندویی صویه یاچاموره القا اتسه سائرلری دخی آنی کوروب کندولرین
القا ایدرلر صحبتندن احتراز واجب اولان کمسنه حقنده ضرب اولنور (تسنه سال کذرانید)
ییل کچوردی تسنهت النخلة دیرلر اتت علیها سنون معناسنه وعرب تسنیت عنده وتسنهت
عنده دیرلر آنك یانده ییلادم معناسنه (تشبه به خودرا مانند او کرد) کندویی آنك
کبی ایتدی که مراد کندیی تکلف ایله اکا مشابه قیلدی دیمکدر (تعته خویشتن را بکا
لیوکی نمود) کندویی معتوه ویون کوستردی که مراد تکلف عتهدر (تفقه فی الدین عالم
شد در کیش) علم دینده فقیه وعالم اولدی (تفکه میوه خورد) میوه اکل ایتدی (وتفکه به
برخورداری کرفت بوی) آنکله متمتع ومنتفع اولدی وتفکه بکذا دیرلر انکله متلذذ
اولدی معناسنه وترکتهم یتفکهون بعرض فلان دیرلر انلری فلان کمسنهنك غیبتی ایله
متلذذ اولدقلری حالده ترك ایتدیم معناسنه ودخی تفکه دیرلر تعجب ایتدی یاخود نادم اولدی
معناسنه جوهری دیدی که: فظلتم تفکهون: عبارهٔ شریفهسنی تندمون ایله تفسیر ایتدیلر واساسده
یتفکهون یتلذذون معناسنهدر تهکم طریقیله دیدی یعنی :انا لمغرمون: کلامنی تکلم ایدوب
انکله متلذذ اولورلر: فبشرهم بعذاب الیم: کبی (تکره روی ترش کرد او را) اکا تعبس
ایتدی وفی الاساس تکره الشیء ای تسخطه وفعله متکرها دیرلر بر نسنهیی طاریلارق اتسه
(تمده خود را ستود) کندویی مدح ایتدی که اوکوندی تعبیر اولنور تمدح معناسنه (تنبه
بیدار شد) اویاندی وتنبهت علی الامر دیرلر متفطن اولدوم معناسنه (تنزه عن القبیح دوری
کرد از زشتی) قبیحدن بعید اولدی نزاهة قبیحدن بعددن عبارتدر ابن السکیت دیدی که خلقك
موضعندن غیری موضعده وضع واستعمال اتدکلری الفاظدن در خرجنا نتنزه عبارتی که بستانلرده

تفرج اتمکیچون چیقدق معناسنده استعمال ایدرلر مع هذا تنزه صولردن ومعمور اولان
یرلردن وسبزهزاردن بعده دیرلر حتی تنزه عن الاقذار عبارتی بو معنادن اخذ اولندی

﴿ والمضاعف من هذا الباب ﴾

* ب (تجنب جبه پوشید) جبه کیدی یقال اندس فی جبته کاندس الثعلب فی جبته
(تحبب الیه دوستی نمود او را) آکا دوستلق ومحبت کوستردی تودد معناسنه ودخی
شرب حتی تحبب دیرلر اول مرتبه شرب ایتدی که کوپ کبی طولدی حتی تأون
دیدکلری کبی اون چوال معناسنهدر (تربه بپرورد ش) انی تربیت اتدی که بسلدی
تعبیر اولنور ودخی فلان یتربب ارضکم دیرلر بن بوارضك صاحبیم دیو ادعا ایدر
معناسنه ودخی تربب القوم دیرلر تجمع اتسهلر ربان السفینة سکان السفینة معناسنهدر
که ترکیده کمی دومنی تعبیر اولنور (تزبب شد دهان کفك آورد دو کوشهٔ دهن او) آغزینك
قولاقلر طرفنده اولان کوشهلری کوپوکلندی واول کوشهلرده اولان کوپکلره زبیبتان
دیرلر وبرکمسنه زیاده غضب ایتدی دیهجك یرده غضب فتازت لهٔ زبیبتان دیرلر
وفی الحدیث: کل ذی کنز یجد کنزه فی قبره شجاعا اقرع ذا زبیبتین: بعضیلر ایکی کوزلرینك
اوستنده اولان چقورلردر دیدی که یلان چوق یاشلی اولمقدن کنایهدر که یلان هر نه قدر
چوق یاشیه خباثتی زیاده اولور ودخی تزبب حصرما دیرلر غوره ایکن اوزومی
قوروتسه (تصبب عرقا خوی بریخت) در توکدی که درلدی تعبیر اولنور (تضبب الصبی
فربه شد کودك) چوچوق سموردی که ضب کثرة لحمدن قولتوقلر چاتلایوب وسموزلکدن
بویون قیصه اولمقدن عبارتدر رجل ضباضب دیرلر سموز وقصیر القامه اولسه
وفی المثل: فی قلبه ضب: درونده اضمار عداوت ایدر دیهجك یرده ضرب اولنور ورجل
خب ضب دیرلر حیلهکار معناسنه وبغایت قصیر وصغیر اولان حقنده: اقصر من ابهام
الضب: واصغر من ابهام الضب: دیو ضرب مثل ایدرلر (تطبب پزشکی کرد) طبیبلك
ایتدی وطباب علة ایچون ایتدکلری دوادر یقال: هذا طباب هذه العلة (تکبب الرمل برهم
نشست ریك) قوم بری بری اوزرینه یغلدی وتکبب الرجل دیرلر ثوبنه صاریلسه
وکبه آت ودوه سوریسی معناسنهدر وفی المثل: کالبایع البکة بالهبة : هبه ریح معناسنهدر
غبرایله اولان بیعده ضرب اولنور (تهبب الثوب کهنه شد جامه) جامه اسکیدی وثوبك
هر قطعهسنه هبب دیرلر * ت (تشتت پراکنده شد) طاغیلدی تفرق معناسنه (تفتت
ریزه ریزه شد) اوفاق اوفاق قیرلدی وقیریغه فتات دیرلر * ج (تدجج سلاح تمام پوشید)
کامل سلاح کیدی یقال تدجج فی شکته ای دخل فی سلاحه ورجل متدجج ای شاك
السلاح * خ (تمخخ العظم مغز از استخوان بیرون کرد) کمکدن ایلیك چیقاردی عظم
ممخ ایلیکلو کمك معناسنهدر وتمخ القوم خیارهم وسنك ایشکده خیر یو قدر دیهجك یرده

ليس لامرك مخ ديرلر ولسان ممخ ديرلر تكلم ايتدكده فصاحت ايدر وشفاعت ايتدكده
قبوله قرين اولور معناسنه وفي المثل: اهون مرزية لسان ممخ: مرزيه نقصان معناسنه‌در
يعني انسانه ادنى معاونت كلام حسندر مال ايله اولمق واجب دكلدر: اهون ماعملت:
عبارتيله دخي روايت اولندي وفي المثل: آخر شر مايجيئك الى مخة عرقوب: اجاءه الجأه
معناسنه‌در يعني سني عرقوب ايليكنه محتاج ايتمدي الاشره محتاج ايتدي كه مراد فقر
وفاقه‌در وعرقوبده اليك اولمز ميداني زياده مضطر اولان كمسنه حقنده واساسده لئيمه
احتياج حقنده ضرب اولنور ديدي ٭ د (تبدد الامر پراكنده شد كار) ايش پراكنده اولدي
تفرق معناسنه (تجدد نو شد) جديد اولدي ودخي تجدد الضرع ديرلر ممه‌نك سودي
قالمسه ارض جداء ديرلر صويي اولمسه ابن سكيت ديدي كه اول قويونكه
سودينك قالممه‌سي علتدن ناشي اولميه اكاجدود وجمعنده جدايد ديرلر وكچينك
سودي بلاعلة كسيلسه اكاجدود ديمزلر بلكه مصور ديرلر واكر سودك قالممه‌سي
عيب وعلتدن ناشي اولورسه اول قيونه جداء ديرلر (تخدد لحمه انجوغ كرفت كوشت
او) آنك اتي تشنج اولدي ودخي تخدد ديرلر اريقلادي معناسنه (تردد اليه آمد شد كرد
بوي) آكا تردد ايتدي كه واردي كلدي تعبير اولنور وفي المثل: تردد في است مارية
الهموم فماتدري اتطعن ام تقيم: ايشنده زياده متحير اولان كمسنه حقنده ضرب اولنور
(تشدد للامر سختي كرد كاررا) ايش ايچون شدة وصلابت ايتدي ودخي تشدد ديرلر
بخيل اولدي معناسنه يقال رجل متشدد وشديداي بخيل (تمدد بيازيد) كريندي تمطي
معناسنه (تهدده بترسانيد اورا) آني قورقوتدي ٭ ذ (تلذذ به مزه كرفت بوي) آنكله متلذذ
اولدي ٭ ر (تزرر بابندينه شد) توكه‌لندي يعني مثلا قفتاني توكه‌لدي كه زر توكه معناسنه‌در
(تسرر تسري كرد) جاريه‌يي تسري ايتدي كه اوطه‌لق ايتدي تعبير اولنور (تقرر الامر
قرار كرفت كار) ايش قرار طوتدي وقرقرار معناسنه‌در مشقت قرارين بولدي وبوندن
زياده اوله‌مز ديه‌جك يرده صابت بقر ووقعت بقر ديرلر ودخي تقرر الخبر ديرلر
خبر درست ومحقق اولدي معناسنه (تكرر الكلام بازبكرديد سخن) سوز كيرودوندي كه
مكرر اولدي تعبير اولنور كردن مأخوذدر رجوع معناسنه يقال كر بعده ماقر يعني
حربده قاچه ماق كوستردكدنصكره ينه دوندي لهذا جنك محلنه تكر ديرلر وكره
حمله معناسنده استعمالي غالبدر وليل ونهاره كرتان ديدكلري رجوع ايتدكلري ايچون
درقرتان دخي ديرلر ٭ ز (تجزز پاره پاره شد) پاره پاره اولدي وهر پاره‌يه جزازه ديرلر (تعزز
عزيز شد) عزيز اولدي وتعززت الناقة ديرلر ناقه‌نك ممه‌سنك دلوكي طار اولسه واول
ناقه‌يه غروز ديرلر ودخي تعزز لحم الناقة ديرلر اتي صلب وصيق اولسه (تقزز منه

خويشتن باز كشيد ازوي) آندن كندويي كيرو چكدي يعني آندن بعيد اولدي كه
تقززدنس‌دن بعيد اولمق معناسنه‌در تنطس معناسنه يقال تقزز من اكل الضب واول
كمسنه‌يه متقزز ورجل قزوقزوقز ديرلر وايپك معناسنه اولان قز فارسيدن معربدر
(تمزز الشراب مكان مكان خورد شراب را) شرابي صوره صوره ايچدي تمصص
معناسنه ومزاء اسماء خمردن‌در ومز فضل معناسنه اولمغله هو اعز منه وامز ديرلر
وتمز وتمزز معناسنه‌در لكن بوزه‌يي مص ده استعمال اولنور زيرا مز طارو بوزه‌سيدر
٭ س (تجسس الخبر وتحسس بجست پيام) خبر تفحص ايتدي كه آراشدردي
تعبير اولنور وهو الجاسوس معروفدر ابن دريد ديدي كه جاسوسلق كوزايله دخي
اولور واستعلام مرض ايچون طبيبك مريضك اعضاسندن برعضوه مس ايتمه‌سنه
جس واول عضوه مجسه ديرلر ويقال اخرج فتحسس لنا ديرلر چيق بزم ايچون خبر
تفحص ايله معناسنه (تدسس دسيسي كرد) دسيسلك اتدي دسيس اول كمسنه‌دركه
قوم آني سراخبر كتورمك ايچون ارسال ايده‌لر (تقسس نغوشه كرد) سرانه
سويلشورلر ديو قولاق طوتدي تقسس اصوات الناس بالليل ديرلر تسمعها معناسنه
وخبر تجسس ايدن كمسنه‌يه متقس ديرلر متجسس معناسنه يقال رجل قتات قساس
اي نمام متجسس للاخبار كه قت وقس نميمه معناسنه‌در لكن قتات نميمه ايتدكده
كلامني تزوير وتحسين ايدن كمسنه‌در وقس اصلنده تتبع ايدوب آراشدرمق معناسنه‌در
وقسقاس قولاووز وشدة برد وجوعه دخي ديرلر ٭ ش (ترشش عليه الماء اغاريده
شد بروي آب) آنك اوزرينه صوسپه‌لنوب ايصلاندي ورشاش اول صچراين
صوورش مطر قليل معناسنه‌در تقول قداح بنا العطاش ومالنا منك الا الرشاش كه
عطاش كثرت احتياجدن ورشاش قلة عطيه‌دن كنايه‌در (تمشش العظم بخايد
وبمكيد استخوان را) كموكي چكنيوب صوردي مشاشه كموكلرك اوجنده اولان يومشق
موضعي‌در كه ديش ايله چكنيوب امرلر پس عبارت مذكوره‌نك معناسي
كموكك يومشق اولان موضعني چكنده ديمك اولور وكريم اولان كمسنه‌يه طيب
المشاش ديرلر ولفظ مش ده تأني معناسي ملاحظه اولنمغله يمش مال فلان ديرلر
شيئاً فشيئا اخذ ايدر معناسنه ٭ ص (تقصص اثره ازپي اوفرا شد) آنك ايزينه
وآردينه دوشدي (تلصص دزدي كرد) خرسزلق ايتدي اساس عبارتندن
مستفاد اولور كه لص يلص ديرلر سرقه اتسه ويتلصص ديرلر سرقه ايتمسي مكررا
واقع اولسه اكمال الاعلام صاحبي ديدي كه لص برنسنه‌يه سرا ايشله‌مك وقپويي قپاتمق
ولص سارق ولص اوموزلري بري برينه قريب وديشلري صيق كمسنه معناسنه‌در كه

اول کمسنه‌یه الص دیرلر مصنف دیدی الص المنکبین اول کمسنه‌در که اوموزلری متقارب اولوب قولاقلرینه مس ایتمکه قریب اوله وجبهة لصاء دیرلر جبهه‌سی طار اولوب باشنك قیللری جبهه‌سنه قریب اولسه (وهی اللصوصیة دزدی) سرقه ایتمك * ض (تفضض پراکنده شد) طاغیلدی تفرق معناسنه ومسواکك باشنده اولان تله فضاض دیرلر تقول کیف یعطیك فضضا من لا یعطیك فضضا * ط (تمطط بیازید) کرندی تمدد معناسنه * ف (تخفف موزه پوشید) ادیك کیدی که خف ادیك دیدکلری نسنه‌در ایاغه کیرلر که جمعی خفاف کلور ودوه طابانی معناسنه اولان خف البعیرك جمعی اخفاف کلور وفی التاج تخفف ای طلب الخفة (تعفف عفت نمود) عفت کوستردی که مراد تکلف عفتدر ودخی تعفف الرجل ممه‌ده باقی قلان سودی ایچدی معناسنه‌در که اول سوده عفه وعفافه دیرلر (تکفف کف پیش مردمان کشاد بکدایی) کدالق ایله خلقك او کنده آووچ آچدی (تلفف خویشتن را بجامه پیچید) کندویی جامه صاریدی * ق (تحقق بحقیقت دانس کاررا) ایشی حقیقة و کنهی ایله بیلدی (تحقق عنده الامر درست شد درپیش او کار) ایش آنك یانـنده محقق ودرست اولوب شبهه‌سی قالمدی (تمقق الشراب اندك اندك بخورد شراب را) شرابی شیئا فشیئا ایچدی وتمققت مافی العظم دیرلر کو کده اولان نسنه‌یی جمله چیقارسه واول کمسنه که تکلم ایتدکده بوغازندن سویلیه اکامقامق دیرلر ودخی اصابه جرح فاتمققه دیرلر اصابت ایدن یاره‌یه مبالات ایتمیوب ضرر ایتمدی معناسنه * ك (تحکك بالشجر خودرا سود بدرخت) کندویی اغاجه سوردی که اویوزدوه‌لر ایتدیکی کبی وفلان یتحکك بی دیرلر بکا شر ایصالی ایچون تعرض ایتدی معناسنه (تفکك ازهم واشد) بری برندن آیرلدی که فك آیرمق معناسنه‌در ودخی تفکك فی کلامه دیرلر حماقتدن ناشی کلامنده ارتباط اولمسه وفلان فاك تاك ای احمق والفکة الحمق یقال لاتفارقه الفکة ما ضحت السماك والفکة که فکة ثانیه‌دن مراد سماك رامح دیدکلری کو کبك اردنده برقاچ کواکب مستدیره‌در که عربیده قصعة المساکین وفارسیده کاسهٔ درویشان دیرلر وفك چکه معناسنه دخی کلور ابوزید دیدی که زیاده پیر اولان کمسنه‌یه فاکه دیرلر غایت هرمندن چکه‌لری بری برندن آیریلدیغندن ناشی وفلان کمسنه هم بخیلدر هم کذوبدر دیه‌جك یرده البخل فی کفیه والکذب فی فکیه دیرلر * ل (تبلل ترشد) یاش اولدی بلل‌دن مأخوذدر یاش معناسنه ودابه هزالدن صکره سمورسه وبر کمسنه‌نك سوء حالی حسن حاله مبدل اولسه تبلت وتبلل دیرلر که ترکیده رطوبت پیدا ایتدی دیدکلری بو معنادن مأخوذدر (تحلل فی یمینه

استثنا کرد در سوکندش) یمیننده استثنا اتدی والله افعل ذلك انشاالله دیمك کبی بیهقی دیدی که تحلل یمینك عهده‌سندن خروجدن عبارتدر که کاهی استثنا ایله وکاهی حانث اولدقدنصکره کفارة ایله اولور ودخی تحلل من فلان دیرلر فلان کمسنه‌دن حلالك استدی یعنی بکاشو نسنه‌یی حلال ایله دیدی معناسنه (تخلل بین القوم اندرشد بمیان مردمان) قومك اورته‌سنه کیردی (تخلل بالخلال پاك کرد دندان را بخلال) خلال ایله دیشنی پاك اتدی یقال تخلل واکل خلالته یعنی دیشنی خلال ایله پاك ایتدکدن صکره دیشلرینك میاندن چیقان نسنه‌لری اکل ایتدی که لئیم در دیه‌جك یرده تکلم اولنور ودخی تخلل المطر دیرلر بعض موضعه یاغوب بعض موضعه یاغمسه ودخی تخلل الثوب دیرلر اسکیدی ورقیق اولدی معناسنه (تدللت کشی کردزن) خاتون ناز ایتدی که دل ودلال ناز وشیوه معناسنه‌در مصنف اساسده خاتونك زوجنه نازینی شوو جهله تفسیر ایتدی که خاتون زوجنه مخالفت صورتن کوسترر اکرچه مقصودی مخالفت دکل (تذلل له فروتنی نمود اورا) اکا تواضع کوستردی (تسلل لواذا بیرون آمد ازمیان مردمان تابجایی پناه کیرد) جماعتك اورتاسندن صیریلوب چیقدی که تا که برموضعه صیغنه که بو حالت اکثریا مصافده واقع اولور صاحب اکمال مثلثاتنده دیدی که سل پیرلکندن دیشلری دوشمش رجل وبر نسنه‌یی برنسنه‌دن اخراج وسل بر مشهور مرض مهلك وسل اسل لفظك جمعی‌در که اسل لص معناسنه‌در ودیدی که سل سرقة معناسنه‌در (تعلل باللهو روزکار کذرانید ببازی) لهو ولعب ایله اوقات کچوردی که لهوه مشغول اولدی وغیری نسنه‌لری ترك ایتدی ومعصومی سوددن اشغال ایتمك ایچون ویردکلری طعامه علاله دیرلر وتعله دخی بو معنایه‌در وهر نسنه‌نك بقیه‌سنه دخی علاله دیرلر وتعللت الناقة دیرلر ناقه‌یو زعکده مقدورینی صرف ایدوب وسعنده اولاندن بر بقیه ابقا ایتمدی معناسنه ودخی تعلل به دیر فلان نسنه‌یی بهانه اتسه کویا کندوزعمنجه علت بیان ایتدی (تغلل غالیه بکاربرد) طیب استعمال ایتدی اصمعی‌دن سؤال ایتدیلر که غالیه‌دن اخذ ایدوب تغللت دیمك جائزمیدر دیو جواب ویردی که اکر مراد صقالو بیغه غالیه ادخال ایتدیم دیمك ایسه جائزدر (تفلل السیف رخنه شد شمشیر قلیج کدیك اولدی واول قلیجه افل دیرلر وسیف افل عبارتی کاه مقام ذمده استعمال اولنور رخنه‌دار اولان قلیج انتفاعه صالح اولمدیغنه بناءً وکاه مقام مدحده استعمال اولنور کثرت ضرب اعناق ایله رخنه‌دار اولدیغنه بناء وملوك اعدایه بددعاء مقامنده فلت جیوشهم وثلت عروشهم دیرلر ومنهزم اولوب فرار ایدن قوم حقنده

ذهبوا افلالا وطاروا اشلالا وهم فرمشردون وفرمطردون ديرلر وفريغمورياغمين زمين
معناسنده دخی استعمال اولنمغله خیری اولمیان کمسنه ده فلان اذا ذکرت الشرکان صلا
وان ذکرت الخیر کان فلا دیرلر (تهلل وجهه کشاده شد رویش) یوزی کولدی وتهلل
الدمع دیرلر کوزی یاشی اقدی وتهلل السحاب البرق دیرلر برق لمعان ایتدی معناسنه
* م (تحمم در کرمابه شد) حمامه کیردی (تذمم خودرا نکاه داشت از نکوهیده شدن)
کندوینی مذموم اولمقدن حفظ ایتدی یعنی مذموم اولمغه سبب اولان نسنه دن کندوینی
منع ایتدی واردت ضربه ثم تذممت دیرلر فلان کمسنه یی ضرب ایتمك مراد ایتمش ایدیم
لکن ما بینمزده اولان حقوقدن ناشی ذم ولوم ایدوب ضربندن فارغ اولدم معناسنه
ودخی تذمم منه دیرلر اندن استنکاف وحیا ایتدیم معناسنه وفلان قومدن لطف کورمش
ایکن انلری ترك وبر غیری قومه تحول اتدیم دیه جك یرده انی اتذمم من القوم دیرلر
ویقال لو لم اترك الکذب تأثما لترکته تذمما ای استنکافا وبر کمسنه ذم ایتمسون دیو احسان
اتسه قضی مذمته دیرلر ذالك کسر وفتحیله ومن امثال المولدین: ذممتنی بالاساءة فلم رضیت
عن نفسك بالمکافات (تعمم عمامه بر سر بست) باشنه صاریق صاریدی (وهی العمة واین
بر سر عمامه بستن) بو باشه صاریق صارمق ودخی تعممته فاحسن عمومتی دیرلر بن آکا
عمی دیدم او دخی بکا کرکی عملك اتدی معناسنه * ن (تحنن علیه بخشود بروی) آکا
مرحمت اتدی وفی المثل: حن قدح لیس منها حنن: اصلنده دوه ولدینه اشتیاق اتدکندن
آواز ایتمکه دیرلر ایدی صکره مطلقا آواز اتمکده استعمالی شایع اولدی قدح سهم میسر
معناسنه جمع اقداح کلور وسهام میسرك جوهرلری متحد اولمیوب بر سهمك جوهری
سائر سهامك جوهرلرینه مخالف اولوب اجاله اولندقده ظهور ایدن صوت سائر
سهامك صوتنه مخالف اولمغله سهم مزبورك جوهری سائر سهامك جوهرینه مخالف
اولدیغی ظاهر اولور یعنی اقداح میسردن بر قدح متصوت اتدی که اول قدح سائر
اقداحك جوهرندن دکلدر اول کمسنه حقنده ضرب اولنور که بر قومه انتسابی
یوغیکن آنلره ادعا انتساب ایدوب تفاخر یا مالك اولمدیغی نسنه ایله تمدح ایلیه (تشنن جلده
خشك شد پوست او) آنك دریسی قوریدی که تشنن زیاده پیرلکدن انسانك دریسی
بورشوب متشنج اولمقدن عبارتدر ودخی تشننة القربة دیرلر ایچنه صو وضع اولنمغله
قوریسه واسکیسه ابو عمرو دیدی که تشنن وتشأن بر معنایه در وشن وشنه اسکی قربه
معناسنه در وفلان کمسنه زیاده پیردر دیه جك یرده هو کالشن البالی والشنة البالیة دیرلر
لکن شنه کوچك قربه یه مخصوصدر وشنان جمعدر وفی المثل: لا یقعقع له بالشنان: دوه یی
تنفیر ایچون اسکی قربه نك ایچنه طاش قویوب تصویت ایدرلر دوه آنك صوتنی اشیدوب
اورکر فلان کمسنه اولور اولمز نسنه دن اورکمز قوی القلب در دیه جك یرده

ضرب اولنور (تفنن فی العلوم علمهای کونا کون اموخت) انواع علم تعلم اتدی فن نوع
معناسنه جمعی فنون وافانین اجناس کلام معناسنه رجل متفنن دیرلر فنون کثیره
صاحبی معناسنه واخذ فی افانین الکلام ای تکلم باجناسه

المعتل الفاء بالواو من هذا الباب

* أ (توضأ للصلوة دست وروی بشست برای نماز) نماز ایچون الینی یوزینی یودی که ابدست
الدی تعبیر اولنور وضاءة اصلنده حسن ونظافت معناسنه در یقال رجل وضیء الوجه ای
حسن الوجه (توکاء علی العصا تکیه زد بر عصا) عصایه طیاندی اتکاء طیانمق ومتکاء وتکاءه
طیانجق نسنه معناسنه در ورجل تکأة دیرلر کثیر الاتکاء معناسنه واوکائت الرجل دیرلر انك
ایچون طیانجق نسنه مهیا اتسه * ب (توثب فی شیء مستولی شد بر چیزی بظلم) ظلما بر شیئه
مستولی اولدی توثب فی ارضه دیرلر ظلما بر کمسنه نك ارضنه مستولی اولسه (توهجت
النار بیفروخت آتش) آتش علولاندی وتوهج الجوهر ای تلألاء وتوهج الطیب ای
توقد وبر کونك حرارتی مشتد اولسه توهج یومنا وتوهج الحروان یومنا لوهیج دیرلر
* ح (توشح بثوبه وشاح کرد بجامهٔ خود) کندو جامه سنی وشاح اتدی وشاح بر عریض
دری در که انی جواهر ایله ترصیع ایدوب خاتونلر انی حمایلی طاقنورلر وشحتها فتوشحت
دیرلر وشاح ایتدی خاتون معناسنه وتوشح بالسیف دیرلر تقلد معناسنه وخرج متوشحا بسیفه
ومتشحا دخی دیرلر مطرزی کلامندن مستفاد اولان بودر که توشح ثوب اندن عبارتدر که
ثوبی صاغ قولتوغندن الوب صول اموزینك اوزرینه القایه لر محرم احرام اتدیکی کبی
وامام سرخسی دیدی که التوشح ان تفعل بالثوب کما یفعل القصار فی المقصرة که
معنای مذکوری تأییدایدر ودخی توشحت الجبل ای سلکته وتوشح المرأة ای جامعها
* خ (توشخت یده شوخکین شد دستش) الی جرك اولدی * د (توجد اندوهکین شد) غمناك
اولدی یقال توجدت له ای حزنت له (توحد برأیه یکانه شد برایش) رأینده تفرد ایتدی
ودخی توحده الله بعصمته دیرلر حضرت الله انی عصمت ایدوب امورینی غیره توکیل
ایتمدی معناسنه وفی المثل هو نسیج وحده فلان کمسنه عدیم المثل در دیه جك یرده مقام
مدحده ضرب اولنور مقام ذمده جحیش وحده وعییر وحده دیدکلری کبی (توردخده
کل کون شد رخ او) یوزی کل رنکلی یعنی کل کبی قیرمزی اولدی که وردن مأخوذدر
کل معناسنه ودخی توردالخیل البلد دیرلر عسکر شهره کروه کروه داخل اولدیلر
معناسنه که ورودن مأخوذدر (توسد بیده بالش ساخت دستش را) الینی یاصدیق
ایتدی یعنی باشنك التنه قودی وساد ووساده متکأ یعنی طیانجق ومخده یعنی یوزیصدیغی
معناسنه در ورسول کرمك شریح حضرمی حقنده ذاك رجل لا یتوسد القرآن کلام

صاحب اکمال دیدی که
ورد معروفدر لکن
هر طیب الرایحه اولان
شکوفه یه دخی ورد
اطلاق اولنور ودخی
صارویه مائل قیرمزی
رنکلو دابه یه دیرلر
(منه)

منیفنده واقع اولان لایتوسد مدح وذمه محتملدر یعنی قرآنی وساده کبی اورایه بورایه طرح ایدوب تحقیر ایتمز یاخود تلاوتنه مکب اولمز نائم اولان کمسنه یه وساده مکب اولدیغی کبی (توطد استوار شد) ثابت ومحکم اولدی وثابت اولان نسنه یه واطد وکاهی قلب ایدوب طادی دیرلر (توقدت النار افروختهشد آتش) آتش یانوب علولندی (تولد منه کذا بدید آمداز وبهمان) اندن فلان نسنه ظهور ایتدی سید شریف جرجانی تعریفاتنده تولید لفظنی شو وجهله تعریف ایتدی که بر فعل فعل آخر واسطه سیله فاعلدن صدور اینه حرکت ید واسطه سیله حرکت مفتاح کبی وتولد لفظنی حیوان بلاأب وام حاصل اولمقدر دیو تعریف ایتدی * ر (توزر وزیری کرد) وزیرلك ایتدی (توفر علی الشیٔ تمام کرد چیزرا) نسنه یی تمام ویردی (توقر برد باری نمود) وقار کوستردی که مراد تکلف وقاردر (توکر پرشد) طولدی یقال توکر الصبی ای امتلاء بطنه اصمعی دیدی که شرب حتی توکر دیرلر تضلع معناسنه * س (توجس بیم اندردل کرفت) درونندە خوف اضمار اتدی ونغوشه کرد وخلق نه سویلشورلر دیو خفیة کلاملرینی استماع ایتدی * ش (توحش للدواء خویشتن را کرسنه داشت از برای دارو) ایچمك ایچون کندوبی آج طوتدی یاخود طعامدن پرهیز اتدی تا که تقلیل اکل کندویه دوا اوله ودخی توحش المکان دیرلر خالی اولدی معناسنه ومکان موحش ومتوحش ووحش ای خال من الانس (توقش بجنبید) حرکت ایتدی والوقش الحرکة * ط (تورط درهلاك افتید) هلاکه دوشدی ورطه اصلنده طریق اولمین صحرادر ووراط خدیعه معناسنه‌در وتورطت الماشیة دیرلر دابه چاموره دوشسه یاخود خلاص ممکن اولمیان موضعه واقع اولسه وتورط فی البلیة ای وقع فیها (توسط القوم درمیان مردمان شد) قومك اورتاسنه کیردی یاقومك میاننی اصلاح اتدی * ع (توجع درد کین شد) دردلو اولدی که وجع مرض معناسنه‌در جمعی اوجاع ووجاع کلور وتوجعت بفلان من کذا دیرلر فلان نسنه یه فلان خصوص ایچون مرحمت ایتدم معناسنه (تورع پرهیز کاری کرد) پرهیزکارلق وزهد ایتدی ورجل ورع ای متق (توزعوه فیما بینهم بخش کردند اورا درمیان ایشان) مابینلرنده آنی تقسیم ایتدیلر (توسع الرجل فی معاشه فراخی کرد مرد درزندکانیٔ خود) رجل معاشده وسعت اوزره اولوب رفاهیت عیش صاحبی اولدی (توسعوا فی المجالس فراخ نشستند در بزمها) مجلسلرده وسعت اوزره اوتوردیلر (توقع الخیر امیدوار شد نیکویی را) خیره مترقب اولدی که توقع بر نسنه نك وقوعنه منتظر اولمقدن عبارتدر * ف (توذف تبختر کرد) تبختر ایتدی که اوموزلرین تحریك وخطوه‌لرین تقریب ایدرك یوریمکدن عبارتدر لکن ابو عبیده توذیف سرعت

ایتمك معناسنه‌در دیدی (توسف جلده واشد پوست او) آنك دریسی صویولدی ویاره‌نك وجدرینك دریسی قوریسه توسف دیرلر تقشقش وتقشر دخی بو معنایه‌در (توقف عن الامر فرو ایستاد از کار) ایشدن طوردی که امره جرأت ایتمدی تعبیر اولنور انا متوقف فی هذا دیرلر بو خصوصی جزم وقطع ایده‌مم معناسنه (توکف الخبر چشم داشت خبررا) خبره مترقب اولدی توقع معناسنه وتوکف لهم دیرلر قومك امورینی کوروب کوزتدی معناسنه * ق (توثق فی امره باستواری کرفت در کاروی) آنك ایشنه محکم یاپشدی * ك (تورك بریك سرون نشست بر زین) ایر اوزرینه برورکنك اوزرینه اوتوردی ورك وورك فخذدن یوقارو اولان قبات تعبیر اولنان موضعدر وتورك آندن عبارتدر که ایاغنك برینی بو کوب ور کلرینك برینی ایر قاشنك ایچ یوزینه وضع ایدرلر ونام متورکا دیرلر ورکلرینك برینك اوزرینه طایانوب اویوسه ودخی تورك عن الحاجة دیرلر تبطأ عنها معناسنه * ل (توسل الیه بوسیلة نزدیکی جست بوی وسیلهٔ) بر سبب ایله اکا تقرب قصد ایتدی یقال توسلت الی الله بالعمل ای تقرب به وحضرت الله‌ه تقرب ورغبت ایدن کمسنه یه واسل دیرلر وتوسل سرقة معناسنه دخی کلور یقال اخذ فلان مالی توسلا ای سرقة (وهی الوسیلة سبب نزدیکی) تقربه سبب اولان نسنه وسائل * ج (توصل الیه بحیلهٔ رسید بوی) بر حیله ایله اکا واصل اولدی وفی الصراح التوصل پیوستکی جستن بلطف (توغل فی الارض دور اندر رفت درزمین) زمینده غایت اوزاق کتدی و دخی توغل دیرلر امعان نظر اتسه (توقل وتوعل بر کوه شد) طاغ اوزرینه چیقدی وتوقل فی مصاعد الشرف دیرلر شرف مراتبنه صعود ایدوب شرف عظیم صاحبی اولدی معناسنه وفی المثل: اوقل من عفر: که عفر طاغ کچیسی یاوریسیدر که قلل جباله ساکن اولور واول کمسنه که ظاهر حالی ایتدیکی دعواتی مکذب اوله آنك حقنده: تعفرت الاروی وسیماها البدن: دیو ضرب مثل ایدرلر (تورم من الضرب بر اماسید از زدن) ضرب اولنمغله شیشدی وورم انفه دیرلر غضب ایتدی معناسنه (توسم فیه الخیر کمان راست برد بروی نیکویی را) ظن صحیح ایله آنده خیر فهم ایتدی خیرك علامتی معلوم اولمغله ودخی توسم الرجل وسمی سببی ایله ثابت اولان نباتات طلب ایتدی معناسنه که وسمی اول بهارده یاغان یغموردر ووسمه که عظلم وفارسیده نیل وتر کیده چیویدر که خواتین آنی قاشلرینه سوروب راسوخ وتحریف ایدوب راستق دیرلر آنکله اختضاب ایله‌دیو امر مقامنده توسم دیرلر (توضم جماع کرد) جماع اتدی یقال توضم المرأة ای وقع علیها خاطر فاتره خطور ایدر که توضم بر نسنه یی وضم اتخاذ ایتمك معناسنه‌در که وضم

اول نسنه درکه اوزرینه‌ات وضع ایدرلر زمینه‌طوقنمسون ایچون پس عبارت مذکوره‌ده خاتون وضمه تشبیه اولنمشدر (توغم خشم کرفت) غضب ایتدی وفی الاساس الوغم الحقد (توقم الصید بکشت شکاررا) شکاری قتل ایتدی وفلان کمسنه بنم کلامی اصغا وکرکی کبی حفظ ایدر دیه‌جك یرده فلان یتوقم کلامی دیرلر (توهم الامر کان بردکاررا) ایشی توهم ایتدی که خاطرینه شویله برایش کلدی تعبیر اولنور لهذا اساسده توهمته عبارتنی وقع فی خلدی دیو تفسیر ایتدی * ن (توطن البلد مقام کرفت شهررا) شهری مقام اتخاذ اتدی وآت سکرتدکده مسافه‌دن اول ارسال اولنه‌جق موضعه میطان دیرلر کویا آتلر ایچون توطن ایده‌جك مقامدر واول مسافه‌نك غایتنه که آتلرك سیری آنده منتهی اولور میتاء ومیداء وایکی موضعك مابیننه میدان دیرلر وفی المثل: توطن الابل وتعاف المعزی. یعنی دوه قوی اولمغله مکاره ومشاقه نفسنی توطین ایدوب تحمل ایدر لکن کچی ضعیف اولمغله آندن ابا ایدر اول قوم حقنده ضرب اولنور که شجیع اولانلری مشاقه اقدام وجبان اولنلری آندن اباواحجام ایده‌لر (توعن نیـك فربه‌شد) غایت ایو سموردی (تو کن جای کرفت) مکان اتخاذ ایتدی تمکن معناسنه * ه (توجه تلقاءه روی بسوی او آورد) یوزینی آنك سمتنه کتوردی که اکا توجه ایتدی تعبیر اولنور وتوجـه الشیخ دیرلر ولی وادبر وکبر معناسنه وفی المثل: احمق ماتوجه: یعنی حماقتندن بررتبه‌یه بالغ اولدی که ممشی‌یه وارمانك طریقنی بیلمز

المعتل الفاء بالیاء من هذا الباب

* ر (یسر له الامر اسان شد کار بروی) آنك ایچون ایش آسان اولدی که یسر عسر مقابلیدر ویسیر قلیل معناسنه‌در وفی المثل: یکوی البعیر من یسیر الداء: یعنی از مرض ایچون دوه‌یی داغلرلر ضرری اولان نسنه مشتد اولمزدن اول دفع اولنمق کرك دیه‌جك یرده ضرب اولنور ومن امثال اکثم ابن صفی: الیسیر یجنی الکثیر: الشر یبدؤه صغاره: مثلنه قریبدر * ظ (تیقظ بیـدار شد) اویقودن اویاندی ایقظ مطاوعیدر ورجـل متیقظ دیرلر غافل دکلدر معناسنه * ن (تیقن بی کمان شد) شبهه‌سز اولدی یعنی علی وجـه الیقین فهم ایتدی که یقین علم وزوال شك معناسنه‌در وکاهی یقـین ظن وظن یقین مقامنده استعمال اولنور (تیمن به فرخنده‌کی کرفت بوی) آنکله تـبرك ایتدی که یمن برکة معناسنه‌در ودخی تیمن دیرلر یمن مملکتنه نسبت ادعا اتسه وتیمن صاغ یاننه یاتدی معناسنه دخی کلور لهذا شیخ فانی‌یه: التیمن اروح: دیرلر یعنی سکا موت حیاتدن راحتلودر زیرا میت قبرده صاغی اوزرینه یاتور وحلفه یمین اطلاق اولندیغی عرب وقت تحالفده صاغ اللرینی اخرك صاغ اللرینه مسح ایتدکلری ایچوندر وفی المثل: الیمین

حنث اومندمة: زیرا صادق ایسه نادم کاذب ایسه حانث اولور ایکی جهتدن مکروه اولان نسنه حقنده ضرب اولنور

المعتل العین بالواو من هذا الباب

أ * (تبوء دارا فرو امد بسرای) سرایه نزول اتدی مباءة منزل معناسنه‌در ب * (تبوب دربان کرفت) قاپوجی اتخاذ اتدی (تحوب پرهیز کرد از کناه) کناهدن پرهیز ایتدی تأثم کبی حوب وحاب اثم معناسنه‌در ودخی تحوب دیرلر اظهار حزن اتسه صاحب اکمال دیدی که حوبه رقة قلب وحیبه حاجت وحوبه خطیئه معناسنه (تصوب بنشیب فرورفت) اینیش اشاغی کتدی (تقوبت الحیة بشد پوست مار) ییلانك قبوغی صویلدی که اول ییلانه متقوبه دیرلر وتقوب الشیء دیرلر کوکندن قوپدی معناسنه وتقوب المکان دیرلر انده چوقور پیدا اولسه وتقوبت البیضة دیرلر یمورطه یاریلسه که ایچندن یاوری چیقدقده اولدیغی کبی صاحب مجمع: برئت قائبة عن قوبة: مثلنده دیدی که قائبه‌دن مراد یمورطه وقوب یاوری معناسنه‌در وکاهی تخفیف ایدوب قابه دیرلر لکن ابو الهیثم تعکیس ایدوب قابه یاوری وقوب یمورطه‌در دیدی وجـه اوله نظرا معنی بودر که یمورطه یاوری چیقسون ایچون یاریلدی وجه ثانی‌یه نظرا معنی بودر که یاوری طشره چیقمق ایچون یمورطـه‌یی یاردی اوکوز اولدی اورتاقلق ایرلدی دیه‌جـك یرده ضرب اولنور ت * (تخوت کم کرد) تنقیص ایتدی تخون کبی ودخی فلان تیخوت حدیث القوم دیرلر برکسنه قومك کلماتنی اخذ وحفظ اتسه * ث (تلوث بالطین آلوده شد بکل) چامور ایله الوده اولدی ودخی فلان کمسنه‌یه منفعت امیدی ایله التجا اتدی دیه‌جك یرده تلوث بفلان دیرلر ج * (تتوج تاج برسر نهاد) باشنه تاج وضع اتدی که توجه مطاوعیدر (تزوج المرأة) بنفسه متعدیدر (وتزوج بالمرأة) که باایله متعدیدر (بزنی آورد زن را) خاتونی زوجیته قبول ایتدی (تعوج الشیء کژ شد چیز) نسنه اکری اولدی که عوجه مطاوعیدر ح * (تروح بالمروحة بادکرد بباد بیزه) یلپازه ایله یللندی ودخی تروح دیرلر اول شبده کتسه وتروح النبت دیرلر طال معاسنه وتروح الماء دیرلر صو بر نسنه‌یه قریب اولمغله اندن رایحه کسب ایلسه وتروح الشجر دیرلر وقت حریفده اغاجك ییراغی ظهور اتسه وفی المثل: ریح حزاء فالنجأ: حزاء بد رایحه‌لو براوت درکرفسه مشابه که اجنه دفعی ایچون تدخین ایدرلر وعرب شویله زعم ایدرلر که برخانه‌ده حزاء اوله اکاجن داخل اولمز یعنی ریح شردر سرعت ایله که خلاص اوله‌سین شرندن خوف اولنـان نسنه حقنده ضرب اولنور کویا شرك علاماتی ظهور اتدی شرکندو ظهور اتمزدن اول نجاته سعی ایله دیمك اولور وایکی کمسنه‌نك مابیننده مصافات اولسه

قاب العقاب صاحب دره دیدی که مراد جو هواده امتـداد ارتفاعی درکه عقاب بغایت بلند پروازدر بدیع همدانی برمقامه‌سنده دیدی قبلت من یمناه مفتاح الارزاق ولحقت منه بقاب العقاب (منه)

ریحهما جنوب وکدورت اولسه شملت ریحهما دیرلر * ج (تجوخت البئر ریهیده شد چاه) قویو یقلدی که طوپراغی یومشق اولمغله چوكدی تعبیر اولنور * د (تأود العود کژشد چوب) اغاج اکری اولدی اداالعود دیرلر اغاجه طایانمغله اکلسه وفیه اود ای عوج (تزود توشه برکرفت) سفرایچون ازیق احضار اتدی وهو الزاد توشه سفر ایچون ادخار اولنان طعام ازواد ج ودخی تزود من فلان الی فلان کتابا دیرلر برکمسنه دن برکمسنه یه شفاعت مکتوبی آلسه (تعود الشئ خوکرد بچیز) فلان نسنه یی خوی وعادت ایتدی وفی الحدیث: تعودا الخیر فان الخیر عادة والشر لجاجة: یعنی خیری شووجه اوزره عادت ایدك كه نفسکزه خیر طبیعت اولسون ونفس شری ارتکابه مسارعت ایدر زیرا مقتضای طبعی در وعود اغاج معناسنه در: رکب عودعودا: دیرلر فتنه ظهور ایدوب مقابله یه منجر اولدی معناسنه که عود اولندن سهم وعود ثانیدن قوس مراددر وعود ابل مسن معناسنه در کاهی عود لفظنی ذکر ایدوب رأی وتدبیر صاحبی پیر مراد ایدرلر (تهود الرجل جهود شد مرد) رجل یهودی دینه کیردی ودخی تهود دیرلر توبه اتدی معناسنه یقال هاد ای تاب والهائد التائب والجمع هود وقال **بیت** * یاراکب الذنب هد هد * واسجد کأنك هدهد * ذ (تشوذ عمامه در بست) باشنه صاریق صاریدی که مشوذ عمامه معناسنه در (تعوذ بالله من الشر پناه کرفت بخدای ازبدی) شردن الله ه صغندی * ر (تجور بر پهلو افتید) یانی اوزرینه دوشدی یقال ضربه فجوره فتجور ودخی تجور خباء اللیل دیرلر کیجه نك ظلمتی منجلی اولدی معناسنه (تسور الحائط برشد بدیوار) دیواره چیقدی که طیرماشدی تعبیر اولنور ودخی تسورت دیرلر خاتون بلازیك طاقندی معناسنه وملك مسور ومسود دیرلر مملك معناسه (تشور خجل شد) خجل اولدی که شوره مطاوعیدر وتشویر تخجیل معناسنه در (تصور صورت پذیرشد) صورت قبول اتدی یقال صوره الله صورة حسنة فتصور (تصور الشئ صورت بست چیزرا) نسنه یه صورت باغلادی یعنی نسنه یی خیالنه کتوروب اکا برصورت ویردی واول نسنه دخی صورت باغلادی مثلا فلان شيء تصور ایتدیم دیرلر درونمده اکا صورت ویردم واو دخی درونمده صورت پذیر اولدی معناسنه ودخی تصور دیرلر برطرفنه مائل اولسه یقال طعنه فتصور ای مال الی السقوط وصور میل معناسنه در و بویونی اکری اولان کمسنه یه اصور دیرلر (تضور من الجوع درخویشتن بچید وبنالید ازکرسنکی) اجلغندن مضطرب اولوب فریاد اتدی ویقال ضربته فتضور ای صاح والتوی (تکور بر پهلو افتاد) یانی اوزرینه دوشدی تقطر کبی (تمور بکردید) تردد ایدوب واردی کلدی ومواره حمارك دوکیلان قیلی معناسنه اولمغله تمورعنه نسیله دیرلر حمارك قیلی دوکلسه (تنور ازدور بآتش نکریست) اوزاقدن آتش کوروب اول جانبه توجه اتدی ودخی تنور دیرلر نوره سورونسه (تهود فی الامر .

بی باکانه رفت درکار) برایشه ملاحظه سز وفکرسز شروع اتدی که تهور افراط غضبدر واول کمسنه یه هیر دیرلر ودخی تهور البناء دیرلر انهدم وتهور اللیل دیرلر کیجه نك چوغی کچدی معناسنه وتهیر دخی تهور معناسنه لغتدر وفی المثل: اکذب من یهیر که مراد سرابدر: واکذب من یلمع: دخی بو معنایه در ز * (تجوز فی الامر آسانی فرا کرفت درکار) ایشده تخفیف وتسهیل اتدی تجوز فی الصلوة دیرلر نمازده رخصت بولدی مثلا قیامه قدرتی اولمدیغندن قاعدا ادا اتدی وتجوز فی اخذ الدراهم دیرلر جیدوزیوفنه باقیوب آلدی معناسنه : اللهم اعف عنا وتجوز عنا: دیرلر تجاوز معناسنه وتجوز فی کلامه دیرلر کلامنده مجاز اعتبار اتسه (تحوزت الحیة برخویشتن بچید مار) ییلان قویرلدی وتحوز عنی دیرلر بندن اعراض اتدی معناسنه * س (تقوس کمان دربازد افکند) بازوسنه یایی کچوردی ودخی تقوس دیرلر ایکی بوکلسه قوس کبی یقال تقوس الشیخ ای انحنی وهو شیخ اقوس وفی المثل: رماه الله باحبی اقوس : مراد داهیه در والاحبی الاقوس داهیه ومجرب امور اولان کمسنه در احبی حبودن مأخوذدر ایکلمك معناسنه واحبی اول صایددر که صید ایچون حبوایدر واقوس منحنی معناسنه که صایدك حال وشانیدر وکلمتین ترکیب اولنوب داهیه یه اطلاق اولندی لهذا منکرا ذکر اولندی بعضیلر احوی روایت ایتدیلر بوروایته نظرا ایله: رماه الله باحوی الوی: مثلنه قریب اولور که حی ولی دن مأخوذ جمع ومنع معناسنه در یعنی حضرت الله آنی غنی ممسکه مبتلا اتسون مقضی المرام اولمسون دیو بد دعا مقامنده ضرب اولنور * ش (تحوش دور شد) بعید اولدی وفی الصحاح تحوش القوم عنی ای تنحوا (تشوش علیه الامر شوریده شد بروی کار) ایش آنك اوزرینه مختلط اولدی * ض (تقوض البناء برکنده شد بنا) بنا بالکلیه منهدم اولدی وتقوض المجلس وتقوضت الحلق والصفوف دیرلر پریشان ومتفرق اولدیلر معناسنه * ط (تغوط غائط کرد) حدث اتدی * ع (تجوع خویشتن رکسر سنه نمود) کندویی آچ کوستردی که مراد تکلف جوعدر فلان من موضع کذا علی قدر مجاع الشبعان وعلی قدر معطش الریان دیرلر یعنی فلان کمسنه فلان موضعدن شومرتبه بعیددر که موضع مذکوردن اول کمسنه نك ساکن اولدیغی مقامه سیر ایدن کمسنه طوق ایسه آجیقور وصوسز دکل ایسه صوصار (تصوع پراکنده شد) متفرق اولدی ودخی تصوع النبات دیرلر اوت قوریسه تصیع وتصوح دخی بو معنایه در (تضوع المسك بوی دارد مشك) مسك تحریك اولنمغله رایحه سی ظاهر اولدی (تطوع بصلوة بکرد نمازی که نه فریضه ونه واجب ونه نافله باشد) اقسام ثلاثه دن غیری نماز قیلدی وهو متطوع دیرلر متبرع

معناسنه ودخی تطوع دیرلر تکلف استطاعت اتدی معناسنه (تهوع بهراشید) قوصدی ومقام وعیدده لاهو عنه ماا کله دیرلر یعنی بن آکا اکل ایتدیکمی قوصدردم * غ (تبوغ الدم بشورید خون) قان شدت ایله آقدی یقال تبوغ الدم وتبیغ بصاحبه ای هاج به فقتله * ف (تخوف الشیٔ بکاست ازکناره چیز) نسنه نك کنارندن تنقیص اتدی (تخوف ترسید) خوف اتدی ودخی تخوفه دیرلر برنسنه نك اطرافندن تنقیص اتدی معناسنه که آز آز تنقیصدن عبارتدر کویا آهسته آهسته خوف ایدرك تنقیص ایدروتخوفنی حق دیرلرحقمی تماما ویرمدی معناسنه (تشوق الی الامر سر بر افراشت تا بنکرد بکار) ایشه نظر اتمك ایچون باشنی یوقارو قالدردی وتشوفت الجاریة دیرلر تزینت معناسنه (تطوف کرد چیزی بکردید) برنسنه اطرافنی طولاشدی که طواف اتدی تعبیراولنورواول طلوم که اوفوروب صوده رکوب اکا طواف دیرلر وطاف واطاف دیرلر تغوط معناسنه * ق (تسوقوا بازار بستند مردمان) قوم بازاراتخاذوخریدوفروخت اتدیلر (تشوق ارزومندی نمود) ازرومندلك کوستردی مراد تکلف شوقدر ومشتاق اولدی معناسنه کلور (تطوق طوق در کردن خویش کرد) کندوبوینه طوق وضع اتدی قال المتنبی * اقامت فی الرقاب له ایاده هی الاطواق والناس الحمام * ویقال تقلدت لسیدی من المنة طوق الحمامة الی یوم القیامه (تنوق فی العمل چرب دستی نمود درکار) ایشده حاذق واستاداولدی وفی المثل: لقد تنوق فی مکروهه القدر : برکسنه برکمسنه یه جور واذیتده مبالغه اتدکده ضرب اولنور (وهی النیقة چرب دستی) عملده مهارت وحذاقت وفی المثل: حرقاء ذات نیقة: اول جاهل حقنده ضرب اولنورکه برشیئه جاهل ایکن معرفت ادعا ایده * ك (تهوك سرکشته شد) حیران اولدی وتهور معناسنه دخی کلور * ل (تأول الایة تفسیر کرد آیه را) آیتی تفسیر اتدی وفی الصحاح التأویل تفسیر ماتؤل الیه الشیٔ (تحول عن موضعه بشداز جای خویش) کندویرندن آخریره کتدی وبوکیفیته حول دیرلر ودخی تحولات کسائی دیرلر جامه سنه برنسنه قویوب صیرتنه یوکلنسه وجاءنا یحمل حالا دیرلر صیرتنه برنسنه یوکلندیکی حالده کلسه واول یوکه عربیده کاره دخی دیرلر یعقوب دیدی که تحول حیله ایتدی معناسنه دخی کلور احتال کبی (تطول علیه بکذا منت نهاد بروی بهمان) فلان نسنه ایله آنی ممنون اتدی وهو ذوطول علیه ای ذومنة وفی المثل: طال طوله وطیله وطوله وطیله: ای طال عمره اوطال غیبته (تغول ازحالی بحالی بکردید) برحالدن برحاله دوندی وفی الصحاح تغولت المرأة ای تلونت وفی الاساس تغولت المرأة تشبهت بالغول فی تلونها وتغول الامر دیرلر ایش بلنمز اولدی که فهم اولنمقدن قالدی تعبیر اولنور (تقول علیه مالم یقل دروغ بست بروی انچه نکفت)

سویلدیکی سوزی آکا اسناد ایتمکله یالان یابدی (تمول مالدارشد) چوق مال صاحبی اولدی که موله الله مطاوعیدر ورجل مال نال ای متمول معط * م (تلوم چشم داشت) منتظر اولدی ودخی تلوم دیرلر توقف اتدی معناسنه تلبث کبی ودخی تلوم دیرلر لوم اوانه جق نسنه دن پرهیز اتدی معناسنه نته کیم تأثم وتخرج ده مروراتدی * ن (تخون کم کرد) تنقیص اتدی یقال تخون حقی یعنی بنم حقمی تنقیص کویا شیئا فشیئا بنم حقمه خیانت اتدی ودخی برکمسنه برکمسنه یی برحالدن برحاله تغییراتسه تخونه دیرلر ودخی تخونته دیرلر بن آنی کوروب کوزتدم ومحافظه اتدم معناسنه کویا آکا خیانتدن تجنب اتدم تخولته دخی بو معنایه در وتخونة الحمی دیرلر حمی وقتنی محافظه ایدوب وقتنی شاشرمدی معناسنه ودخی کان فلان امینا فتخون دیرلر اول امین صکره خائن اولسه وفی النوابغ: الامین آمن والخائن خائن (تکون الشیٔ هست شد چیز) برنسنه موجود اولدی (تلون الشیٔ رنکا رنك شد چیز) نسنه رنکدن رنکه کیردی * هـ (تأوه اوه کفت) اوه دیدی لفظ اوه شکایت مقامنده استعمال اولنور توجع ایچون وکاهی واوی الفه قلب ایدوب آه دیرلر وکاهی واوی مکسورومشدد وهایی تسکین ایدوب اوه وکاهی هایی حذف وواوی مشدد ایدوب او وکاهی مد وتشدید وفتح واو وتسکین ها ایله اوه وکاهی تطویل صوت ایچون الحاق ایدوب اوتاه وآوتاه دخی دیرلر (وهو الاواه اوه کننده) اظهار شکایت ایچون اوه دین کمسنه اصمعی اهه ومهه مثلنده دیدی که اهه تأوه وتوجع معناسنه در وبعضیلر اهه حصبه ومهه جدری معناسنه در دیدی فراء دیدی که میهه اصلنده امیهه ایدی همزه حذف اولندی خیر اصلنده اخیرایکن همزه سی حذف اولندیغی کبی ومیهه وامیهة عبارتلریله دخی روایت اولندی حصبه وجدری یه مبتلا اوله سن دیو بددعا مقامنده ضرب اولنور :وانه لواها من الرجال: مثلنده واقع اولان واها ووا ها کلمهٔ تعجب وتلذذدر یعنی فلان کمسنه اول مرتبه اخلاق حمیده صاحبی درکه تعجب جهتندن عبارهٔ مذکوره انك حقنده تکلم اولنمغه لایقدر و اخلاق سیئه صاحبی اولان لئیم حقنده انه لغیر واها دیرلر (تشوه کوسپند شکار کرد) قویون شکار اتدی (تفوه بکلمة یك کلمه بکفت) برکلمه سویلدی ویقال کان الاحنف متفوها ای منطقیا ورجل فیه ومستفیه دیرلر اکول معناسنه وتفوه الزقاق دیرلر زقاقه داخل اولسه وفی المثل :فاها لفیك: خیبت ایله بددعا مقامنده ضرب اولنور وضمیر مؤنث ارضه راجعدر یعنی ارضك اغزی سنك اغزیکه اولسون وفم الارضدن تراب مراددر زیرا ارض صویی تراب ایله ایچر: بفیك الحجر: مثلنه قریبدر

أ * تفيأ الظل بكشت سايه) كولكه رجوع اتدى كه فيء رجوع معناسنه درو فيء نفس ظل معناسنه دخى كلور كه جمعى افياء كلور و بر كمسنه يه لئيم در ديه جك يرده فلان لايقرب افيائه ولايطمع فى اشيائه ديرلر و دخى تفيأ بالشجر ديرلر اغاج ايله كولكه لندى معناسنه ودخى تفيأت لزوجها ديرلر خاتون زوجنه نازوشيوه ايدوب تمايل ايتدى معناسنه وفاجره يه تفيأين بغير بعلك ديرلرودخى تفأيت بفيئك ديرلرسكا التجا اتدم معناسنه (تقيأ قئ كرد) قوصدى كه مراد تكلف قئ در وقوصمق ايچون تناول ايتدكلرى دوايه قيوء ديرلر وقاء نفسه ديرلر مات معناسنه لفظ نفسه ديدكلرى كبى (تهيأ للامر آماده شد براى كار) ايش ايشلمكه مهيا اولدى كه تدارکنى كوروب حاضرلندى تعبير اولنور وهيأته فتهيأ ديرلر * ب (تطيب خويشتن راخوشبوى كرد) كندوينى كوزل قوقولى ايتدى يعنى طيب سورندى تعطر معناسنه (تهيب بترسيد) خوف ايتدى وجبان اولان كمسنه يه هيوب وهياب وهيابه دخى ديرلروتهيبنى الشئ ديرلرخوفنى معناسنه پس لازم ومتعدى استعمال اولنور ودخى تهيب الرجل ديرلر مهابت وشكوه صاحبى اولدى معناسنه * ث (تريث درنك كرد) اكلندى تبطأ معناسنه كه ريث عجله نك مقابلى درو رجل ريث اى بطئ وفى المثل: رب عجلة تهب ريثا ورب فروقة تدعى ليثا ورب غيث لم يكن غيثا: اول كمسنه حقنده ضرب اولنور كه برنسنه يه زياده حريص اولمغله النده اولان دخى ضايع اولور * ج (تهيجت الريح برخاست باد) يل اسدى * ح (تقيح الجرح ريم كرفت ريش) ياره ايرينلندى كه قيح يارده حاصل اولان ايرين در كه ايچنده قان اولمیه مده دخى بو معنايه در * خ (تطيخ آلوده شد) آلوده اولدى يقال تطيخ بالقيح اى تلطخ * د (تأيد نيرومند شد) قوتلو اولدى ابوزيد ديدى كه آد الرجل يأيد ايدا ديرلر قوى ومشتد اولسه وايدو آد قوت معناسنه در (تزيد فى حديثه افزون كرد درسخنش) سوزينى چوق ايتدى يعنى سوزى چوق سويلدى وتزيد السعر ديرلر نرخ زياده اولدى معناسنه وتزيد سير عنق ديدكلرى سيردن زياده سيره ديرلر (تصيدوا شكار كردند) آو آولاديلر وفى المثل: صيدك لاتحرمه: يعنى صيدكدن غافل اولمغله محروم اولمه فرصتى فوت ايتمه ديه جك يرده ضرب اولنور واقتصدى تصيدى ديرلر حق وعدله رعايت ايله تا كه حاجتكه نائل اوله سن معناسنه (تفيد خرامان خرامان رفت) صالنه صالنه يوريدى وبر كمسنه متكبر اولديغندن صالنه رق يوريسه يمشى فى الارض فيادا ميادا ديرلر وفيد هلاك معناسنه دخى كلور يقال مافاد حتى بلغ رزقه النفاد * ر (تحير سر كشته شد) باشى دوندى كه نه ايده جكين ونه ره يه كيده جكين بيلمز كه متحير اولدى تعبير اولنور يقال رجل حيران وامرأة حيرى وهم وهن حيارى

وجريان ايتميوب بر موضعده صو مجتمع اولسه تحير الماء ديدكلرى تشبيه طريقيله در لهذا حوض كبى صو مجتمع اولان موضعه حاير وحيران ديرلر (تخير بر كزيد) خيرلوسنى اختيار اتدى كه تركيده اوروندیلدى تعبير اولنور يقال خيرته بين الامرين فتخير ودخى كنت على المتخير ديرلر مراد ايتديككى اختيار ايله معناسنه وبو معنانك عكسنه لست على المتخير ديرلر (تدير المكان سراى بكرفت جاى را) مكانى سراى اتخاذ ايدوب آنده مقيم اولدى (ومافى الدار ديار درخانه كسى نيست) اوده كمسنه يوقدر وديار اصلنده ديوار ايدى ماقبلى مفتوح اولان ياء ساكنه دن صكره واقع اولان واى يايه قلب قاعده سنه بناء واوى يايه قلب وادغام ايتديلر (تطيرمنه فال بدكرفت ازوى) آندن بدفال طوتدى كه آنكله تشأم وتطير اتدى تعبير اولنور واطير اصلنده تطيردر (وهى الطيرة فال بد) شوم فال وفى الحديث: كان عليه السلام يحب الفال ويكره الطيرة: (تغير عن حاله بكرديد از حالش) حالندن دوندى وفلان لايتغير على امرأته ديرلر ديوث معناسنه يعنى خاتونى ايچون غيرت چكمز * ز (تحيز كرانه كرفت) برجانبى طوتدى كه بر طرف اختيار ايتدى تعبير اولنور وسيبويه ديدى كه تحيز تحوز معناسنه در (تميز الشئ عن الشئ جدا شد چيز از چيز) نسنه نسنه دن آيريلدى كه ميز مطاوعيدر * س (تكيس زيره كى نمود) زيركك كوستردى كه مراد تكلف كيس درو حمق وظرافت حمق مقابلى در يقال رجل كيس اى ظريف ومرأة كيسى اى ليس حمق وفى المثل: اكيس من قتة: كه ميمون ديدكلرى جانورك كوچكى در زيرك اولان اطفال حقنده ضرب اولنور خاصة فلان كمسنه غدر اتدى ديه جك يرده فلان كيسان ديرلر كه كيسان غدرك علمى در (تميست بخراميد زن) خاتون صالنه رق يوريدى يقال رجل مياس و ميسان وامرأة مياسة و ميسانة اى متبختر و متبخترة * ش (تعيش معيشة كرد) اسباب معيشتده تكلف ايتدى كه تركيده اولورنجه چندى ديرلر اسباب معاشى واسع اولمسه مخفى اولميه كه معاش ومعيشة حياة معناسنه در وهو فى عيش رغد ديرلر مهمات ولوازم حياتى واسع اولسه وانه لعايش ديرلر حسن حال صاحبى اولسه واهل حجاز طعام وزرعه عيش اطلاق ايدرلر وفى المثل: عاش عيشا ضاربا بجران: ديرلر جران دوه نك بوينك ايچ يوزيدر ودوه چوك ايدوب زمين اوزرينه سينه سنى وضع ايتسه وضرب جران بر مقامده مقيم اولمقدن كنايه در اول كمسنه حقنده ضرب اولنور كه تحصيل اسباب معاش ايچون زحمت چكمدن اوتورديغى يرده رفاهيت صاحبى اوله وفى مثل اخر: عش ترمالم تر: عمر طويل ايله معمر اولان كمسنه عبرت آله جق شيلر كورير ديه جك يرده ضرب اولنور * ض (تقيضه مانند كى كرد

باﻻو) آكا تشبيه ايتدى كه مراد مشابهتده تكلفدر وهما قضيان ديرلر مثلان معناسنه
وتقيض الجدار ديرلر ديوار منهدم اولسه اساسده صاد مهمله ايله تقيص دخى بو معنايه در
ديدى ابو زيد ديدى كه ديوار چاتليوب يقلمسه انقاض ويقلسه تقيض ديرلر * ظ (تغيظ
الرجل خشمكين شد مرد) رجل غضب ايتدى وتغيظت الهاجرة ديرلر وقت ظهرده
حرارت مشتد اولسه (تقيظ الرمل تابستان كذرانيد دريك) قومده ياز كوننى كچوردى
كه يعنى ايام صيفده قومده مقيم اولدى وفى الصحاح تقيظ بالمكان اى اقام به فى الصيف * ع
(تريع آمدشد كرد) واردى كلدى يعنى مضطرب اولدى يقال تريع السراب اى
جاء وذهب ودخى تريعت يداه بالجود ديرلر بسبب بعد سبب بزه احسان اتدى معناسنه
وتريع اصلنده مايع اولان نسنه نك اضطرابندن عبارتدر (تشيع دعوى مذهب شيعه
كرد) شيعه مذهبنى ادعا ايتدى وتشيع تفرق معناسنه دخى كلور (وهم الشيعة ايشان
شيعه اند) مذهب شيعه اتخاذ ايدن قومه شيعه ديرلر * ف (تصيف فى مكان كذا
تابستان كذرانيد در فلان جاى) ايام صيفى فلان موضعده كچوردى كه موضع مذكوره
مصطاف و متصيف دير كه تركيده يايلاق تعبير اولنور و فى المثل : تمام الربيع
الصيف : مستقصى ده ديدى كه حاجة كمالى ايله كركدر كه ربيع صيف ايله تمام اولديغى
كبى وديدى كه ربيع مطر اول وصف آندن صكره ياغان يغموردر واساسده اتمام امرده
ضرب اولنور ديدى * ف (تهيف درباد كرم مقام كرفت) ريح حاره ده اوتوردى
* ق (تريق السراب بدرخشيد برق) برق لمعان ايتدى * ل (تخيل اليه الامر خيال بست
اورا كار) ايش اكا خيال باغلادى يعنى ايش آنك قوۀ خياليه سنده صورت پذير اولدى
وتخيلت على الرجل ديرلر آنده خير تفرس اتدم معناسنه وتخيلت السماء ديرلر جو هواده
بولوت پيدا اولوب امطار ايچون متهيئ اولسه (تزيل پراكنده شد) متفرق اولدى (تقيل
اباه مانند كى كرد بپدرش) اوضاع واطوارنده پدرينه تشبيه ايتدى ابن فارس
: تقيل الرجل اباه : مثلنده ديدى تقيل ده اولان لام ضاددن مبدله در كه اصلنده تقيض ايدى كه
قيض دن مأخوذدر عوض معناسنه هما قيضان مثلان معناسنه كويا احدهما آخردن
عوض در ديدى برى برينه زياده مشابه اولان ايكى نسنه ده ضرب اولور ودخى تقيل ديرلر
وقت قيلوله ده اويودى كه مراد قباقوشلق تعبير اولنان وقتدر ودخى تقيل ديرلر نصف
النهارده صو ايچسه والقيل شراب نصف النهار وتقيلت الناقة ديرلر نصف النهارده
جلب ايتديم معناسنه وچوقور يرده صو مجتمع اولدى ديه جك يرده تقيل الماء فى المنخفض
ديرلر (تهيل الرمل ريهيده شد ريك) قوم يقلدى كه اوچدى ودوكولدى تعبير اولنور
* م (تأيمت بيوشد زن) خاتون زوجى هلاك اولمغله طول اولدى كه اول خاتونه ايم

(ديرلر)

ديرلر وفى المثل : كل ذات بعل ستئيم : هر زوجى اولان خاتون بر وقت اولور كه طول
اولور تقلبات دهردن وتبدلات اوضاع سپهر بوقلمونده ضرب اولنور وبر عسكرك
شجاعتى وبر قومك ظلم و كثرت قتللرينى توصيف وقتنده : تركوا النساء ايامى والاولاد
يتامى : ديرلر ويقال الحرب مأيمة وميتمة يعنى جنك خطردن خالى دكلدر كه خاتونك
زوجى مقتول اولمغله ايم وولدك والدى مقتول اولمغله يتيم اولور ودخى تأيم الرجل ديرلر
مدة مديده تزوج ايتميوب تعزب اتسه (تخيم بالمكان مقيم شد درجايى) بر مقامده مقيم
اولدى اصلنده بر مقامه چادر قوردى معناسنه ايدى چادر قورمغله اقامت مابيننده
ملازمت اولمغله بو عبارت ايله تفسير اولندى وبعض نسخده خيمه زد درجاى عبارتيله
تفسير اولندى ودخى تخيمت الريح فى الثوب وفى البيت ديرلر ثوبدن يا خانه دن مسك
وعود مثللو طيبك رايحه سى چوق زمان زائل اولمسه (تشيم الحريق فى القصب آتش
درنيستان درافتاد) قمشلغه آتش دوشوب برى برينه قارشدى ودخى تشيمه الشيب
ديرلر سياه صقاله بياض دوشوب مختلط اولسه (تغيمت السماء ميغناك شد آسمان) آسمان
بولوتلاندى يعنى هواده سحاب پيدا اولدى * ن (تبين الشئ هويدا شد چيز) نسنه
آشكاره اولدى كه لازمدر (تبينته انا من هويدا كردم اورا) اول نسنه يى بن اشكاره
اتدم كه متعدى در صاحب مجمع : قد بين الصبح لذى عينين : مثلنده بين تبين معناسنه زياده
ظاهر واشكاره اولان نسنه ده ضرب اولنور ديدى ودخى تبين فى امرك ديرلر امركده
تثبت وتأنى ايله معناسنه (تحين هنكام جست) وقت كوزتدى طفيلى اولان كمسنه
طعامه داخل اولمق ايچون طعام وقتنه مترقب اولسه تحين الوارش ديرلر (تدين ديندار شد)
متدين اولدى وهو الدين كيش كه معروفدر (والديانة دين دارى) متدين اولمق ودخى
تدينت ديرلر استقرضت معناسنه (تزين به خودرا بياراست باو) آنكله زينتلندى
عرب صبياندن بر صبى آخر صبى يه ديدى كه وجهى زين ووجهك شين (تعين بنسئه
ستد) نسئه آلدى كه تركيده ويرسى يه آلدى تعبير اولنور كه عينه ويره سى معناسنه در
ابن دريد ديدى كه لا نهابيع العين بالدين وبعضيلر ديديلر كه سلم وجهى اوزره اولان
مبايعه ده زياده لك اولديغى ايچوندر وترازونك بر كفه سى كفۀ اخرادن زياده واغير
اولسه فى الميزان عين ديدكلرى بو معنايه مبنى در ويقال اصلح عين ميزانك اى ازل ميله
وزيادته فسوره ودخى تعين الرجل المال ديرلر ماله زخم چشمى اصابت اتسه ودخى تعين
السقاء ديرلر مطهره اسكيوب بعض مواضعى اوفاق اوفاق يوفقه وكوز كوز دلينمكه
قريب اولسه ودخى تعين عليه الشئ ديرلر فلان نسنه اكا بعينه لازم اولدى معناسنه
(تقينت آرسته شد زن) خاتون زينتلندى تزينت معناسنه وماشطه يه مقينه تسميه

اولندیغی عروسی تزیین اتدیکی ایچوندر وقین وقینه عبد وامه معناسنه اولمغله جوهری دیدی که ماشطه قنیه یه تشبیه اولندی زیرا امه خانه یی تطهیر وتزیین وماشطه عروسی تنظیف وتزیین ایدر * ه (تریه السراب امدشد کرد کوراب) سراب مضطرب اولدی

﴿ المعتل اللام من هذا الباب ﴾

* ب (تأبی علیه فرمان برداری نکرد بروی) آنك فرمانه اطاعت ایتمدی ودخی تأبیت فلانا دیرلر فلان کمسنه یی بابالق اتخاذ اتدیم معناسنه تأممت فلانة فلان خاتونی انالق اتخاذ اتدم دیدکلری کبی و اباء طعامدن نفرت معناسنه در یقال فلان ان شهد الطعام فالحمیة والاباء وان حضر الطعام فالحمیة والاباء و زمان جاهلیتده ملوکه تحیت ودعا اتدکلرنده ابیت اللعن دیرلر ایدی ابن السکیت دیدی که یعنی لعنت اولنه جق عملدن محفوظ اوله سین ومضیاف اولان کمسنه یه ابو الاضیاف وباشی بویوك کمسنه یه ابو الرویس وبویوك صاریقلی کمسنه یه ابو العمامه دیرلر (ترباه بپرورد اورا) آنی تربیه اتدی (تزبی الصیاد کوی ساخت صیاد برای پنهان شدن) صیاد صاقلانمق ایچون چوقور قازدی که اول چوقوره زبیه دیرلر (تقبی قبا پوشید) قبا کیدی واول کمسنه یه متقبی دیرلروقب هذا الثوب دیرلر شوثوبی قبا قطع ایله معناسنه * ت (تأتی له الامر اسان شد اورا کار) ایش اکا سهولت ایله حاصل اولدی وفی الاساس تأتی له امره اذا تسهلت له طریقته (تشتی بالموضع زمستان کذرانید درجای) مکانده قیش کچوردی که قشلدی تعبیر اولنور (تعتی فرمان برداری نکرد) سرکشلك ایدوب اطاعت ایتمدی که عتودن مأخوذدر (تفتی جوانمردی کرد) سخا وکرم اتدی که فتوة کرم معناسنه در ودخی تفتی دیرلر پیر ایکن کندوبی جوان کوسترسه یقال : ابرد من شیخ یتفتی : ای یتشبه بالفتیان وتقول : هؤلاء فتو لیس فیهم فتوة : ولیل ونهاره فتیان دخی دیرلر جدیدان دیدکلری کبی یقال دام مادام الفتیان * ج (تهجی الکلمة هجا کرد کلمه را) کلمه یی هجالدی وهو الهجا که معروفدر وفی الاساس تهجأ الحروف ای یعدها والمرأة تهجوا زوجها هجاء قبیحا ای ذمت صحبته وعدت عیوبه * ح (ترحت الحیة کرد شد مار) ییلان قوریلوب چورك اولدی (تضحی چاشت خورد) قوشلق طعامنی اکل اتدی واول طعامه ضحا دیرلر (تلحی العمامة دستار را در سرچنان بست که از زیر زنخ در آورد) باشنه صاریغی شو وجه اوزره صاردی که چکه سی التندن کچوردی (تنحی عنه دور شد ازوی) اندن بعید اولدی یعنی اندن بر جانبه کتدی یقال تنح عنی بندن اوزاق اول * خ (تسخی علیه جوانمردی نمود بروی) اکا سخاوت کوستردی که مرادت تکلف سخادر (تمحی عنه بیزار شد ازوی) اندن تبری اتدی تخرج کبی * د (تأدی الیه الخبر پیغام

برسید بوی) اکا خبر واصل اولدی (تبدی مقیم شد در بادیه) بادیه ده ساکن اولدی وهی البادیة والبدو که حضر مقابلی در وبداوة بادیه نشین اولمق معناسنه در وفی الحدیث : من بدا جفا : یعنی بادیه ده مقیم اولان کمسنه ده البته خشونة وغلظة حاصل اولور (تردی من الجبل در اوفتاد از کوه) طاغدن آشاغی دوشدی وتردی فی البئر دیرلر قویویه دوشسه وتردی دیرلر هلاك اولدی معناسنه وتردی الرجل دیرلر رداء کیدی معناسنه (تسداه زیر او شد) آنك اوزرینه چیقدی (تصدی له پیش امد اورا) آنك اوکینه کلدی که تعرض اتدی تعبیر اولنور (تعدی الحد کذشت از حد) حددن تجاوز اتدی تقول ما هو الاذئب عدوان دینه الظلم والعدوان (تعدی الظالم ستم کرد ستمکار) ظالم ظلم اتدی (تغدی چاشت خورد) قوشلق طعامنی اکل اتدی (تندی القوم انجمن بستند مردمان) قوم مجلس عقد ایدوب مجتمع اولدیلر (وهو المتندی جای حدیث کردن) جمع اولوب بری بریله محادثه ایده جك مجلس ندی وندوه ونادی دخی بو معنایه در وندوت القوم دیرلر قومی مجلس مزبوره جمع ایتدم معناسنه ومکه ده قصی بنا ایتدیکی دار الندوه دخی بو معنادن مأخوذدر ودخی تندت الابل دیرلر دوه نهل وعلل میانده اوت اوتلاسه ودخی تندی الرجل علی اصحابه دیرلر اظهار جود اتسه تسخی معناسنه وندی جود معناسنه در ومطر قلیله وشبنمه دخی ندی دیرلر که جمعی انداء واندیه کلور وبعضیلر ندی نهارده وسدی لیلده واقع اولان مطر قلیل وشبنم در دیدیلر ورجل ندی ای سخی وتقول : لم نعشتنی و لم اعاشنی نداك : وبن فلان کمسنه دن اصلا خیر کورمدم دیه جك یرده ماتندیت منه دیرلر وخجالة وبرن کلماته مندیات دیدکلری القا اولنان کمسنه اول کلماتی استماع ایتدکده اضطرابندن جبهه سی عرقریز ونمناك اولدیغی ایچوندر ودخی شرب حتی تندی دیرلر که کرکی کبی صوسزلغی دفع اولسه تروی معناسنه (تهدی الیه راه یافت باو) آنکله یول بولوب واصل اولدی * ذ (تأذی به آزرده شد بوی) آنکله متأذی اولدی که انجندی تعبیر اولنور * ر (تحری فی الاشیاء صواب ترین چیزها جست) نسنه لرك طوغریسنی وایوسنی طلب اتدی که حری لایق معناسنه در یعنی کندویه لائق ومناسب اولانی طلب ایتدی ودخی تحری فی المکان دیرلر برمکانده مکث ایتسه (تدراه فریب داد اورا) آنی آلدادی که دریته دیرلر ختلته معناسنه ودخی تدرت المرأة دیرلر صاچنی طرایوب آشاغی ارسال ایتسه (تسری کنیزك برای مجامعت خرید) جماع ایتمك ایچون جاریه اشترا ایتدی وهی السریة معروفدر (تعری برهنه شد) صویوندی * ز (تعزی شکیبایی کرد) صبر ایتدی (وهو العزاء شکیبایی) صبر ومصیبته مبتلا اولان کمسنه نك صبرنده استعمالی شایعدر ودخی تعزی الی فلان دیرلر بر کمسنه یه

انتساب دعوی ایتسه * س (تحسی المرقة بیاشامید شوروا ابدرنك) شوربایی آهسته آهسته ایچدی یقال یوم تحسو الطائر ای قصیر (ترشاه نرمی کرد باو) اکا ملایمت ولطف ایله معامله ایتدی (تغشاها جماع کرد بازن) خاتون ایله جماع اتدی ودخی تغشی بثوبه دیرلر ثوبنی بوروندی معناسنه (تفشی الشیٔ فراخ شد چیز) نسنه واسع اولدی ودخی تفشی دیرلر طاغیلدی معناسنه وتفشاهم المرض ای کثر (تمشی برفت) یوریدی مشی کبی وتمشت فیه الحمیا دیرلر شرابك حرارتی اندامنه سرایت اتدی معناسنه * ص (تفصی منه برست ازوی) آندن خلاص اولوب قورتولدی وفی الصحاح تفصی الانسان تخلص من المضیق والبلیة وتفصی من الدیون خرج منها: وتخلص وام زرع: حدیثنده واقع اولان الفصیة کلامی التفصی معناسنه در وقد حققناه فی ترجمتنا المسماة باقوم الوسائل (تنصت شانه زدزن موی پیشانیٔ خودرا) خاتون کندو ناصیه سنك صاچنی طارادی ودخی تنصیت بنی فلان دیرلر آنلردن برسیده خاتون تزوج ایتدم معناسنه تفرعتهم وتذریتهم لفظلری دخی بو معنایه در * ض (ترضیته خوشنود کردم اورا پس ازجهد) وافر جهد ایدوب آنی خوشنود ایتدم مثلا براز مال ویروب راضی ایتمك کبی ترکیده آز ویردی چوق ویردی یالواروب حلاللشدی تعبیر اولنور وفی المثل: اذا ترضیت اخاك فلا اخالك: یعنی اول برادر که سن آنی کند کدن یالوارمق ایله راضی ایده سن اوسکا برادر دکلدر زیرا اخوان بی تکلف کرکدر (تقضی بکذشت) کچدی ودو کندی ولفظ قضاده فراغ وفنا معنالری معتبر اولمغله قضیت حاجتی دیرلر ایشم بتدی وتمام اولدی وقضی علیه دیرلر قتله وسم قاض دیرلر قاتل وقضی نحبه دیرلر مات معناسنه ودخی تقضی البازی دیرلر هوادن نزول اتسه که اصلنده تقضض در * ط (تخطاه بکذشت ازوی) آنی آتلیوب کچدی تخطیت رقاب الناس دیرلر خلق باصوب کچدم معناسنه و تخطیت الی کذا دیرلر فلان نسنه یه واروب یوری یه رك واصل اولدم معناسنه که خطوه دن مأخوذدر آدیم معناسنه وتخطأت دیمك خطادر تخطیت کرکدر وفی المثل: تخطیت سنة مقیما: برقوم قحطه مبتلا اولوب جمله اوت وصوطلبی ایچون اطرافه پریشان اولدیلر مقصودلری حاصل اولمامغله عظیم کندولری ومواشیلری زحمت چکدیلر لکن ایچلرندن برکمسنه مقامنده ثابت اولوب اول نواحیده خصب ورخایه اصابت ایدوب بو مثلی ایراد اتدی یعنی مکانمده مقیم اولدیغم حالده سنهٔ مزبوره یی آتلیوب اوته یوزه کچدم وسالم قالدم اول کمسنه حقنده ضرب اولنور که مقامندن رحلت ایتسه هالك اولور ایدی لکن مقیم اولمغله سالم اولدی (تغطی بثوبه بپوشید خویشتن را بجامهٔ خود)

کندو ثوبنی کندویه بوریدی که جامه سنی اورتوندی تعبیر اولنور (تمطی بیازید) کرندی (تمطی فی مشیته بخرامید در رفتنش) صالنه رق یوریدی ودخی تمطی اللیل دیرلر کیجه اوزاندی معناسنه بعضیلر دیدیلر که تمطی اصلنده تمطط ایدی * ظ (تشظی الشیٔ پاره پاره شد چیز) نسنه پاره پاره اولدی (وهی الشظیة پارهٔ چوب) آغاجدن قوپان پارچه یقال طارت شظیة من عود یعنی اغاج قیرلدقده قوپان پارچه صچرادی شظایاج شظیئه اسطرلاب دخی بو معنادن مأخوذدر (تظنی کمان برد) ظن ایتدی جوهری ظ ن ن ماده سنده دیدی که تظنی اصلنده تظنن ایدی نون ثالثه یی یایه تبدیل ایتدیلر تقضی ده اتدکلری کبی وفی المثل: ان الرأی لیس بالتظنی: یعنی رأی صحیح ظن ایله جمع اولمز اموزده تأمل صادق کرکدر دیه جك یرده ضرب اولنور (تلظت النار زبانه زد آتش) آتش علولندی ودخی الحر یتلظی فی المفازة دیرلر بیابانده حرارت مشتد اولسه وبر کمسنه زیاد غضب ایتدی دیه جك یرده هو یتلظی غضبا دیرلر * ع (تفعی الرجل بدخوی شد مرد) رجل یاره مز خویلی اولدی که مراد افعی دیدکلری ییلانه تشبیه در * غ (تبغی الشیٔ بجست چیزرا) نسنه یی طلب ایتدی * ف (تحفی به مبالغه کرد در اکرام وی) آنك اکرامنده مبالغه اتدی (تشفی من غیظه آسوده کی یافت از خشمش) غضبندن راحت بولدی که فلان کمسنه دن اخذ انتقام ایتمکله یوره کی صوغودی تعبیر اولنور (تعفت الدار خراب شد خانه) خانه اول وجهله خراب اولدی که اصلا اثری قالمدی * ق (ترقی فی الدرجة بر آمد بپایهٔ نردبان) نردبان ایاغنك اوزرینه چیقدی (ترقی الیه الخبر برسید اورا پیام) اکا خبر یتشدی (تلقاه پیش آمد اورا) آنك اوکینه کلدی که آنی قارشیلادی تعبیر اولنور (وتلقی الکلام من فیه سخن را فرا کرفت از دهن او) آنك آغزندن صدور ایدن کلامی اخذ اتدی که قاپدی آلدی تعبیر اولنور وفی المثل : تلقاك سبع ولا تلقاك ذو عیال: اوککه ارسلان چیقمق خیردر فقیر الحال وکثیر العیال کمسنه چیقمدن دیه جك یرده ضرب اولنور (تنقی الشیٔ برکزید اورا) آنی اختیار ایتدی تخیر معناسنه * ك (تزکی زکوة خواسته بداد) مالنك زکاتنی ویردی ودخی تزکی دیرلر پاك اولدی معناسنه (تشکی کله کرد) شکایت ایتدی شکایت وشکوی کندویه اصابت ایدن سوء اخباردن عبارتدر (تمکی الفرس بخارید اسب بزانو دیده اش را) آت دیزی ایله کوزینی قاشیدی وکاهی تمکی الرجل دیوب آبدست آلدی ویوزینی مسح اتدی معناسنی مراد ایدرلر که تمکی فرسه تشبیه طریقیله در * ل (تجلی هویدا شد) ظاهر اولدی (تحلی بالحلیة خودرا بیاراست بپیرایه) حلی ایله کندویی تزیین اتدی حلی وحلی وحلیه

وحلی بر معنایه‌در و حلیة الرجل صفة و هیئة معناسنه و تحلی الرجل بما لیس فیه دیرلر بر کمسنه
کندو موصوف اولمدیغی صفة ایله اتصاف اتسه حلوی لذیذ معناسنه مری مقابلی‌در
و فلان کمسنه ایلك بلمز همان اکا کلك یرار دیه‌جك یرده: خذ الحلوی واعطه المری: دیرلر
(تخلی بالعبادة تنهایی برکزید برای عبادت) عبادت اتمك ایچون خلوت اختیار اتدی (تدلی
فرو آویخته شد) اشاغی صارقدی تدلت الثمرة من الشجرة دیرلر میوه اغاجدن اشاغی
صارقسه و تدلی من الجبل دیرلر نزل معناسنه و دخی تدلی فلان علینا من ارض کذا دیرلر
فلان کمسنه بزه فلان ارضدن کلدی معناسنه و سن بزه نه طرفدن کلدك دیه‌جك یرده من این
تدلیت علینا دیرلر و یتدلی علی الشر دیرلر فلان کمسنه شره دوشر و ترکیده کوب کوب دوشر
دیه‌جك یرده (تسلی از اندوه بیرون شد) غمدن خلاص اولدی (تصلی بالنار سوخته شد بآتش)
آتش ایله یاندی (تعلی بلند شد) عالی اولدی که علی مهل اولمق معتبردر یعنی آهسته آهسته
مرتفع اولدی و تعلی من مرضه دیرلر آهسته آهسته مرضندن خلاص بوله و تعلت من نفاسها
ای سلمت (تغلی غالیه بکار برد) طیب سورندی (تقلی الیه دشمنی نمود بوی) اکا عداوت
و بغض اظهار اتدی تبغض معناسنه قلادن مأخوذدر بغض معناسنه و یتقلی علی فراشه
دیرلر اضطرابی اولمغله فراشی اوزرنده قرار اتمز معناسنه تململ دیدکلری کبی (تکلی
الرجل در آخر صفوف ایستاد مرد درجنك) جنکده صف اخیرده طوردی رجل
تکیل دن مقلوبدر یقال تکیل الرجل ای قام فی الکیول ای فی مؤخر الصفوف (تملی
روزکار دراز برخورداری یافت) مدة مدیده نعمت و رفاهیتده اولدی و بر کمسنه ثوب
جدید کیسه تبریك و دعا مقامنده: ابلیت جدیدا واملیت حبیبا: دیرلر یعنی صاغلق ایله یکی
ثوبی اسکیت و چوق زمان محبوبك ایله عیش ایدوب آنکله انتفاع ایله‌م (تسمی بکذا نام
زدشد بهمان نام) فلان اسم ایله مسمی اولدی که سمیت بکذا مطاوعیدر یعنی فلان اسم ایله
انی تسمیه اودخی بو اسمی قبول اتدی (تکمی پوشیده شد) بوروندی تغطی معناسنه و کمی
ستر معناسنه‌در شجیع اولان کمسنه‌یه کمی دیدکلری درع و مغفر ایله کندویی ستر اتدیکی
ایچوندر و تکمت الفتنة الناس دیرلر فتنه عامهٔ خلقی غشی و احاطه اتدی معناسنه * ن
(تأنی فی الامر آهستکی کرد درکار) ایشده تأنی ایدوب عجله اتمدی (وهی الاناة آهستکی)
که رفق و سهولة ایله تعبیر اولنور قال: الرفق یمن والاناة سعادة فتأن فی رفق تلاق نجاحا:
و خاتون یرندن قالقدقده فتورندن ناشی تأنی ایله قالقسه اکا دخی اناة دیرلر که جمعی
انوات کلور (تبناه بسر خواند اورا) اکا اوغول دیدی که اوغوللق اتخاذ اتدی (تثنی
الغصن دوتا شد شاخ) اغاجك بداغی ایکی قات اکیلدی و بوکلدی (تجنی علیه جنایت
نهاد بروی) انك اوزرینه جنایت وضع اتدی یعنی جنایت اتمش ایکن اکا جنایت اسناد

(اتدی)

اتدی و فی الاساس تجنی علی اخیه ما لم یجن (تحنی مهربانی کرد) مرحمت اتدی تحنن کبی
و محتملدر که تحنی و تحنن تقضی و تقضض کبی اوله و دخی تحنی العود دیرلر اغاج
بوکلدی معناسنه (تدنی نزدیك شد اندك اندك) آهسته آهسته قریب اولدی یقال: بعید
یتدنی خیر من قریب تبعد: و فلان فی دنیا دانیة دیرلر دولتمنددر که الینی هر جانبنه
اوزاتسه یتشور معناسنه (تغنی سرود کفت) ترنم اتدی غنادن مأخوذدر غینك کسریله
و غینك فتحیله نفع و غینك کسری و قصر ایله یسار یعنی دولت معناسنه‌در و تغنی الرجل دیرلر
رجل دولتمند و مستغنی اولدی معناسنه و فی المثل: ترکته تغنیه الجرادتان: جرادتان
عمالقه‌دن معون بن بکرك ایکی مغنیه جاریه‌سنك اسمی‌در دولت و نعمتده لهو و لعب ایله
مشغول اولان کمسنه حقنده ضرب اولنور (تکنی بالکنیة کنیه زده شد بکنیه) کنیه ایله
کنیه‌لندی مثلا کندویه ابو عبدالله دیو کنیه وضع اتدی (تمنی آرزو کرد) آرزو
اتدی و هی الامنیة آرزو که معروفدر امانی ج منیه م منی ج و دخی تمنیت الکتاب
دیرلر قرأت معناسنه و بر کمسنه کندودن سوز پیدا ایدوب یالان سویلسه فلان یتمنی
الحدیث دیرلر که یتمین‌دن مقلوبدر که مین کذب معناسنه و فی المثل: اصب من المتمنیة:
صدر اسلامده اهل مدینه امثالندندر که متمنیه بر خاتون ایدی که بنی سلیمدن نصر
نامنده احسن رجالدن بر رجله عاشق اولوب عشقی یوما فیوما شووجهله متزاید
اولدی که عشق دردی آنی خسته ایدوب بو کیفیت اهل مدینه ماییننده شهرت
بولدی: عشق بر یو کدر که خم بولمش آنك آلتنده قاف: مضمونی اوزره خواب و
خوردن فارغ اولوب و نصرك ذکرندن غیری کاری یوق ایدی حضرت عمر بر کیجه
اسواق مدینه‌ده طواف ایدر ایکن مزبوره خاتونك خانه‌سندن آواز بلند ایله شو
صدایی استماع اتدی که بیت * الا سبیل الی خمر فاشربها * ام لا سبیل الی نصر بن حجاج *
حضرت عمر دیدی که من هذه المتمنیة یانده اولان کمسنه کیفیت حالی بیان اتدیلر
چون صباح اولدی حضرت عمر نصر مذکوری حضورینه احضار ایدوب آرایش
حسننی تنقیص ملاحظه‌سیله سردار جمالی اولان زلف و کاکلنی تراش اتدرکدن
صکره تأمل و نصرك شمائلنه نظر ایدوب حسننی اولدن اولان حسنندن هزار مرتبه
افزون کوردی و دیدی که: انت مخلوقا احسن: نصر دیدی که: ابیت اللعن: یا عمر
بنم بو بابده جرمم نه‌در عمر دیدی که اکر سنی دار هجرتده ترك ایدرسم جرم بنم
اولور دیوب بر جمله ارکاب و بصره‌یه اجلا اتدی و بصره‌ده عامل اولان مجاشع
سلمی‌یه شووجهله نامه تحریر اتدی که: قد سریت المتمنی نصر بن الحجاج الی البصرة
و نساء مدینه: حضرت عمردن بو کلامی اخذ ایدوب عبارهٔ مذکوره ایله ضرب

مثل اتدیلر وبصرده نصر حقنده: ادنف من المتمنی: مثلی ضرب اولندی چونکه نصر معهود بصره‌یه واصل اولدی مجاشع مزبور ایله قرابتی اولمغله خانه‌سنه انزال واجل نساء بصره اولان شمیله که مجاشعك زوجه‌سی ایدی نصرك رعایت و خدمتنه تعیین اتدی براز مدت مرورندن صکره شمیله ونصر میانده سررشتهٔ محبت منعقد و علاقه‌لر یوما فیوما مؤکد اولدی لکن بری بریله اولان حالنی احدهما آخره اظهاره مجال یوق ایدی ومجاشع بغایت امی وشمیله ونصر کتابته قادرلر ایدی و آتش عشق نصرك جانه کار اتمکله ومجاشع ونصر وشمیله بر مجلسده صحبت ایدرلر ایکن نصر پارمغیله ارض اوزرینه رسم ایتدی که: قداحببتك حبا: وشمیله التی یانه: وانا: دیو رسم اتدکده مجاشع شمیلدن سؤال اتدی که نصرك رسم ایتدیکی نه ایدی دیو شمیله دیدی که: کم تحلب ناقتکم: دیو رسم اتدی مجاشع دیدی که سنك رسم ایتدیکك نه ایدی شمیله دیدی که بن دخی: وانا: دیو رسم اتدم مجاشع دیدی که سزك دوه‌کز کونده قاچ کره صاغیلور سؤالنك جوابنده بن دخی عبارتك معناسی بوقدر شمیله دیدی که طوغروسی بودر که نصر: کم تغل ارضکم: دیو رسم ایتدی بن : وانا: دیو رسم اتدم مجاشع دیدی که سزك ارضکزدن سنه‌ده نه حاصل اولور سؤالنه بن دخی عبارتیله جواب بر وجهله مناسب دکلدر حاصلی بو خصوص بکا شبهه ایراث اتدی دیوب رسم اولنان خطوط محو اولمسون ایچون اوزرینه بر نسنه وضع ایدوب بر کاتب دعوت اتدی کاتب پوشیده‌یی قالدیروب خطوط مرسومه‌یی علی ماهو الواقع قرائت ومجاشع نفس الامری کرکی کبی فهم اتدکده نصرك یوزینه باقوب عمر سنی بصره‌یه عبث نفی ایتمه‌مش بعد الیوم بو منزلدن دخی بعید اول دیو تنبیه اتدی نصر دردمند شرمنده اولوب بعض سلیمین خانه‌سنه نقل اتدی شمیله‌نك مفارقتنه تحمل ایده‌میوب آنا فآنا مرض عشقی متزاید اولمغله آخر الامر صاحب فراش اولدیغی اهالئ بصره میانده شهرت بولوب نساء بصره: ادنف من المتمنی: دیوب ضرب مثل اتدیلر مجاشع دخی نصرك سبب علتنی استماع ایدوب قرابت سببی ایله عیادتنه واردی ومرقومك کیفیتنه واقف اولمغله مرحمت ایدوب سراینه عودت وشمیله‌یی حضورینه دعوت اتدی ودیدی که براز ماحضری احضار ایدوب نصر دردمند سنك آتش عشقکله سوخته وبستر اضطرابده خسته‌در مزبوری عیادتکله احیا وپرسش خاطری ایله نارغمنی اطفا ایله شمیله دخی بو فرمانه اطاعت وعیادتنه مبادرت اتدی حاصلی سربالینه واروب کوردی که بر وجهله حرکته قدرتی یوق پس مزبورك سر بی‌ساماتی رفع وسینه‌سنه ضم ایدوب کتوردیکی طعامدن کندو الی ایله نصرك

آغزینه برایکی لقمه وضع اتدکده بدننه نوعما قدرت بلکه اعضاسنه جان سرایت اتمکله حرکته استطاعت حاصل اولدی بعض عیادتنه واران احبابی بو حالتی مشاهده ایدوب دیدیلر که قاتل الله الاعشی کویا که نصر وشمیله میانده جاری اولان معامله‌یی مشاهده ایدوب بو بیتی انشاد ایتمش **بیت** * لواسندت میتا الی صدرها * عاش ولم ینقل الی قابر * شمیله نصرك عندندن قالقوب خانه‌سنه رجعت اتدکده نصرك مرضی عودت ایدوب علة عشقدن آخر الامر جان شیرینی جان آفرینه تسلیم اتدی * ه (تشهی علیه صوتا ارزوی سرودی کرد بر خویشتن) تغنی استماع اتمکه آرزو اتدی که شهوت ارزو وشهوان آرزو مند وشهی طعام مشتهی معناسنه‌در یقال هو شهوان من قوم شهاوی وفی المثل **بیت** اذاما کنت فی قوم شهاوی * فلا تجعل شمالك جردبانا: جردبان اول کمسنه‌در که طعام اکل اتدکده صاغ الی ایله اکل وزیاده حرصندن صول ایله طعامی ستر ایدر وصاحب خریده دیدی که یقال جردب علی الطعام وجردم اذا اکل بیمینه ومنع بشماله وبو مقامده جردبان ساتر معناسنه‌در بخلدن منع وقتنده ضرب اولنور (تلهی به خودرا مشغول ساخت بوی) کندویی آکا مشغول اتدی (تلهی عنه بیزار شد ازوی) آندن اعراض اتدی مصنفك اساسده تصریحی اوزره تلهیت شغلت واعرضت معنالرنده استعمال اولنور لهذا یقال تلهیت به ای تروحت بالاقبال علیه وتلهیت عنه ای تروحت بالاعراض عنه دیدی ولهو ولعب معناسنه اولمغله جوهری تلهیت لفظنی لعبت ایله تفسیر اتدی

عندمزده اولان نسخ متعدده اولان تفاسیر مضطرب اولمغله کتب مفصله‌یه مراجعت وآنلرك تفسیری اوزره ترجمه اولندی (منه)

﴿ المعتل الفاء واللام من هذا الباب ﴾

* ح (توحی بشتافت) سرعت اتدی وبر کمسنه‌یه سرعت ایله دیه‌جك یرده توح یاهذا دیرلر ولفظ الوحامد وقصر ایله السرعه معناسنه‌در * خ (توخاه بجست اورا) آنی طلب اتدی توخیت مرضاتك دیرلر سنك رضاکی طلب وقصد اتدیم معناسنه * ف (توفاه الله بمیرانیدش خدای) حضرت الله آنی اهلاك اتدی که اولدوردی تعبیر اولنور که متعدی‌در (توفی الرجل بمرد مرد) رجل هلاك اولدی که لازمدر (وهی الوفاة مردن) هلاك اولمق بیهقی دیدی که توفی فلان مات معناسنه پس اکر توفی مجهول صیغه‌سیله اولورسه قبض واخذ معناسنه واکر معلوم صیغه‌سیله اولورسه عمرنی استیفا و اکمال واتمام اتدی معناسنه‌در * ق (توقاه نکاه داشت خودرا ازوی) کندویی آندن حفظ اتدی که اندن حذر ایدوب صاقندی تعبیر اولنور * ل (تولی عنه روی بکردانید ازوی) آندن یوز چویردی یعنی اعراض اتدی (تولی الامر خداوندی کردکاررا) ایشه کندو متصرف اولوب آکا اهتمام اتدی

ودخی تولاه دیرلر آنکله دوستلق اتدی معناسنه ومنه قوله تعالی : ومن یتولهم منکم : وفی المثل: اذاتولی عقد شیٔ اوثق: یعنی برنسنه‌یی عقد مرام اتدکده استحکام ویرور برکسنه‌یی صاحب حزم‌در وامورہ زیاده اهتمام ایدر دیه‌جك یرده ضرب اولنور

المعتل العین واللام بالواو من هذا الباب

* ح (تحوی کردشد) مجتمع اولدی تحوت الحیة دیرلر ییلان قوریلوب چورکلنسه * ز (تروی من الماء سیرشد از آب) صودن طویدی که قاندی تعبیر اولنور * س (تسوی راست شد) طوغری اولدی که دوزلندی وهموار اولدی تعبیر اولنور (تطوت الحیة کردبرا مدمار) ییلان قوریلدی ترحت دخی بو معنایه‌در (تقوی به علی الامر نیرومندشد باو برکار) آنك سببی ایله ایشه قوت تحصیل اتدی * ل (تلوی برخود پیچید) قوریلدی

هکذا فی عامة الکتب لکن خاطر فاتره خطور ایدرکه ترحت الحیة دیرلر ییلان قیوریلدی معناسنه که مراد درحایه یعنی دکرمنه تشبیه‌در وتحوی دخی قیوریلدی معناسنه‌درکه مراد حیه‌یه تشبه اولمق ملاحظه اولنور پس تحوت الحیة شیئك کندویه تشبهنی اقتضا ایدر پس عبارت مذکوره بو فقیره نسبت خدشهٔ خاطر ایراث ایدرمکی قاعدهٔ تجرید رعایت اولنه فتأمل فیه . (منه)

المعتل العین واللام بالیاء من هذا الباب

* (تزیی بالزی بیاراست خودرا بآرایش) حلی ایله کندویی تزیین اتدی والله اعلم بالصواب

باب تفاعل یتفاعل تفاعلا

* أ (تباطأعنه از پس وی بماند) آنك آردینه قالدی (تمالؤا یاری دادندیکدیکررا مردمان) قوم بری برینه معاونت اتدیلر اصلنده صوطولدرمقده معاونتدن عبارت ایدی صکره مطلقا معاونتده استعمالی شایع اولدی ابن السکیت دیدی که تمالؤا علی الامر دیرلر برایش اوزرینه جمعیت اتسه‌لر که ملأ جماعت معناسنه‌در * ب (تثاءب اسابر اورد) اسنه‌دی وثؤبا اسنه‌مك معناسنه ثئب الرجل دن مأخوذدر کسلنلك ومسترخی اولدی معناسنه (تجاذباه ازیکدیکربکشیدندش) انی بری برندن چکدیلر مثلا برایپی ایکی اوجندن طوتوب بری برطرفه وبری آخر طرفه چکوب اوزاتدیلر بیت* ایکی دیوانه‌دن آلندی عشقك یاقه‌سی * کوهکن طاغه چکر قیس ایسه صحرایه چکره (تحاربوا بایکدیکر جنك کردند) بری بریله جنك اتدیلر واخذوا الحراب للحراب دیرلر محاربه اتمك ایچون حربه‌لرینی اخذ اتدیلر معناسنه وحاربوا وتحاربوا برمعنایه‌درکه حرب دن مأخوذدر جنك معناسنه ولفظ حرب مؤنثدر خلیل دیدی که عرب حربك تصغیرنده حریب دیرلر اکرچه قیاس حربة‌در لکن مبرد مذکر دخی استعمال اولنور دیدی جمال الدین مثلثاتنده دیدی که حربه فساد دین وکوچك مزراق واخذمال معناسنه اولان حربه‌دن مأخوذ بناء مرة وحربه چوال معناسنه‌در (تراکبت الاشیاء برهم نشستند چیزها) اشیا بری بری اوزرینه یغلدی (تصاحبوا بایکدیکر صحبت کردند) بری بریله صحبت اتدیلر (تضاربوا بایکدیکر شمشیر زدند) بری برینه قلیج ووردیلر وفلان کمسنه‌نك

ایشنی افساد اتدی دیه‌جك یرده ضرب علی یده دیرلر (تعاقب اللیل والنهار ازپی یکدیکر آمدند شب وروز) کیجه وکوندوز بری برینك اردنجه کلدیلر والملوان عقیبان ای کل واحد معاقب الآخر وفلان کیمسنه فلان نسنه‌ده بکا تقلید اتدی دیه‌جك یرده فلان عقیبی دیرلر (تقاربوا بایکدیکر نزدیك شدند) بری برینه قریب اولدیلر وفی المثل: تقاربوا بالمودة ولاتتکلوا بالقرابة (تکاتبوا بایکدیکر نامه نوشتند) بری برینه نامه یازدیلر مصنف دیدی که برکون بیت مکرمی طواف ایدر ایدیم بعض مغاربه بندن سؤال اتدیلرکه قدرنه‌دن عبارتدر دیو جوابلرنده دیدمکه هو فی السماء مکتوب وفی الارض مکسوب وفی المثل: کتب له طرادة: اول کمسنه حقنده ضرب اولنورکه برکسنه‌اندن برکمسنه‌یه برنسنه رجاسیله مکتوب ایسته‌یوب ناچار الینه برمکتوب ویرورکه اصلا اول مکتوبك فائده‌سی اولمزکه بزم اصطلاحمزده باشدن صاومه تعبیر ایدر وصحیفة المتلمس اول مکتوبدرکه انك مضمونی حامل مکتوبه ضرر عظیمی متضمن اوله مع هذا حامل مذکور مکتوب مزبوری کندویه نافع زعم ایدر (تکالبا بایکدیکر دشنام دادند) بری برینه شتم اتدیلر تشاتم معناسنه وتکالب الناس علی الدنیا دیرلر دنیایه حرصلری شدید اولدی معناسنه ویقال فلان عنیف المطالبة شنیع المکالبة وا کاشتم واذادن فارغ اولدی دیه‌جك یرده عف عنه کلابه دیرلر جوهری دیدی کلبه وجلبه شدة معناسنه‌در واراذل وسفهایه کلب الناس اطلاق اتدکلری هرکسه اضراردن خالی اولمدقلری ایچوندر قال بیت* لکلب الناس ان فکرت فیه * اشد علیك من کلب الکلاب* وکلب عادتا مجالسدن تبعید اولنمغله صف نعاله مزجر الکلب دیدیلر ثعالبی مبهج نام تألیفنده دیدی که: الکریم فی مرکز القلب واللئیم فی مزجر الکلب: وبرلئیم زیاده بخل ایله مشهور اولمغله میان خلقده سخاوت ایله مذکور اولمق ملاحظه‌سیله فقرایه احسان ومستحقینه عطیه ویرسه انك حقنده اغتسل الکلب دیو ضرب مثل ایدرلر زیرا کلب یاش اولدقچه مردارلغی زیاده اولور ابن لنکك بروالی مملکتی هجو ایدوب دیدی که بیت ماازددت حین ولیت الاخسة* کالکلب انجس مایکون اذااغتسل (تلاعبوا بایکدیکر بازی کردند) بری بریله اویناشدیلر (تناسبوا بایکدیکر خویشی کردند) بری بریله خصملق اتدیلر وفی المثل: القریب من تقرب لامن تنسب: وتناسب الشیأن دیرلر ایکی نسنه بری برینه مشابه اولسه (تناشبوا بایکدیکر در آویختند) بربریله غوغا ایدوب بری برینه یاپشدیلرکه فارسیده دست وکریبان وترکیده یاقه یاقه اولدیلر تعبیر اولنور (تناهبوا ازیکدیکر غارت کردند) بری برندن غارت اتدیلرکه قاپشدیلر تعبیر اولنور (تخافتوا بایکدیکر راز کفتند) بری بریله سرسویلشدیلر وخفت اصلنده سکون معناسنه‌در وخفت دیرلر سکت معناسنه فلان کمسنه هلاك اولدی دیه‌جك یرده قد خفت دیدکلری میت تکلمدن منقطع اولدیغی ایچوندر

زیادة من عند المترجم رحمه الله علیه

وفی المثل احرص من کلب علی جیفة (منه)

صاحب مثلثه ام الکلب حمی نك کنیه‌سیدر دیدی (منه)

وبركسنه فجأة وفات اتسه مات خفأة ديرلر وبرخاتونى چركين ونعامه در ديه جك
يرده هى خفوت لفوت ديرلر كه خفوت اول خاتوندر كه تنها اولسه نوع ما پسند اولنور
لكن نسوان ميانده اولدقده چركين كورينور (تهافت الفراش فى النار پياپى افتادند
پروانهادر آتش) پروانه لر آتشه برى برى اردنجه دوشديلر هفت وهفات كثير
الحركة اولان نسنه نك سقوطندن عبارتدر وپروانه بو قبيلدن اولمغله بريرده قرار
ايتمين كمسنه حقنده: اخف من فراشة واطيش من فراشة: ديو ضرب مثل ايدرلر
والفت واعفت وهفات ولفات احمق معناسنه در * ث (تحادثوا بايكديكر حديث كردند)
برى بريله سوز سويلشديلر (ترافثا بايكديكر فحش كفتند) ايكى كمسنه برى برينه فحش
سويلديلر رفث فى كلامه دن مأخوذدر كلامنه فحش قاتدى معناسنه مصنف بعضيلردن
شو وجهله روايت اتدى كه لفظ رفث فرجه نسبت ايله جماع ولسانه نسبت ايله جماعه
وعد وكوزه نسبت جماع ايچون غمزدن عبارتدر * ج (تخالج فى صدرى شئ بخليد
چيزى در دل من) بنم قلبمه بر نسنه باتدى كه خلجان ويردى تعبير اولنور كه شكه دوشدم
ديه جك يرده تكلم اولنور وخليج دريادن بر شعبه يه ونهره دخى ديرلر يقال: ما البحار
كالخلجان ولا اللؤلؤ كالمرجان: وبركسنه يى غموم هموم هر طرفدن استيعاب اتدى
ديه جك يرده تخالجته الهموم ديرلر كويا غمك برى بر طرفه وبرى بر طرفه چكر
وزياده اشتياقدن محتضر اولدى ديه جك محلده تخالجه الشوق ديرلر قال بيت ان المحب
اذا تخالجه شو * ق فذاك الهم يحتضر (تداجوا عليه بايكديكر يار شدند بروى) انك اوزرينه
برى بريله موافقت اتديلر وداجتك على هذا الامر اى وافقتك (تعارج خودرا لنك
نمود) كندوينى اعرج كوستردى مع هذا عرجى يوق ايدى (تمازج الشيأن بايكديكر آميخته
شدند دو چيز) ايكى نسنه برى برينه قاريشدى وفى الاساس ومن المجاز تمازج الزوجان
تمازج الماء والصهباء زوج وزوجه بينده الفت كليه حاصل اولدى ديمكدن كنايه در
تركيده غلط ايدوب برى بريله مزاج الشديرديلر ديرلر ممازجه يا تمازج ايتديلر ديمك
كرك * ح (تذابحوا يكديكررا كلو بريدند) برى برينك بوغازينى كسديلر كه
بوغازلديلر تعبير اولنور ويقال التمادح تذابح ذبح اصلنده مطلقا يارمق معناسنه ايدى
صكره بوغازى يارمقده شايع اولدى لهذا بوغماجه ديدكلرى مرض كه بوغازده
اولور اكا ذبحه ديديلر كويا بوغازلر وبركسنه نك صقالى چكه سنى تجاوز اتسه ذبحته
لحيته ديرلر (تسامحوا بايكديكر ساز كارى كردند) برى بريله موافقت ايدوب صدور
ايدن ذله دن اغماض عين ايتديلر (تصافحوا دست يكديكررا فرا كرفتند) برى برينك الينى
طوتديلر كه مصافحه ايتديلر تعبير اولنور بيهق سلام وقتنه تخصيص ايتدى (تفاصح

شيوا زبانى نمود) فصاحت لسان اظهار ايتدى مع هذا فصاحتى يوق ايدى (تمادحوا
يكديكررا بستودند) برى برينى مدح ايتديلر (تمازحوا بايكديكر مزاح كردند) برى
برينه لاغ ولطيفه ايتديلر (تناصحوا بايكديكر نصيحت كردند) برى برينه نصيحت
ايتديلر بيهقى ديدى كه نصح ماده سى ايكى نسنه ميانده ملايمت واصلاحه دلالت
ايدر انتهى لهذا استاد درزى يه ناصح ديرلر ثوبك اجزاسنى كركى كبى برى برينه
ملايمت ويرديكى ايچون ودرزى يه سلب نصاح الثوب ديرلر جامه ديكه جك يرده
ايپلكى محكم ايله معناسنه وان من ثوبك لمرتفعاو منتصحا ديرلر ثوبكده يامه جق وديكه جك
يروار معناسنه ورواق بياض عسله ناصح ديرلر ماذية ديدكلرى كبى (تناطحت
الكباش بايكديكر سر زدند كبشها) برى برينه بوينوز اوردى قوچلر كه سوسوشديلر
تعبير اولنور وفى المثل: اشأم من الناطح: ناطح اول قوش ياه وحشى در كه مسافرك قدامندن
كلور كه آنكله تطير اولنور كه قعيد مقابلى در كه خلفندن كلور واول آت كه جبهه سنده
ايكى دائره اوله اكا دخى نطيح ديرلر كه بو دخى شوم عد اولنور واكر آتك جبهه سنك
ميانده بر دائره اولسه اكا دائرة اللطاة ديرلر مكروه عد اولنماز ورجل نطيح اى مشئوم
واصابه ناطح اى امر شديد (تناكحوا بايكديكر نكاح كردند) برى برينه نكاح ايدشديلر
* د (تباعد عنه دور شد ازوى) آندن بعيد اولدى ويقال كانا متقاربين فتباعدا (تجالدوا
يكديكررا شمشير زدند) برى برينه قليچ ووريلر وجلد وجلادة صلابت معناسنه در
ورجل جلد وجليد اى صلب وكاهى لام ساكنه يى ضاده تبديل قاعده سى اوزره
جضد دخى ديرلر (تحاسدوا يكديكررا حسد بردند) برى برينه حسد اتديلر (ترافدوا
بايكديكر يارى كردند) برى برينه معين اولديلر يقال رفده اى اعانه وتقول فلان نعم
الرافد اذا حل به الوافد بالكسر رفد عطا ورفد بالفتح اعطا معناسنه (تساند اليه پشت
واكذاشت بوى) اكا آرقه ويردى كه طاياندى تعبير اولنور وعسكر غزايه توجه
اتدكلرنده فرقه فرقه اولوب باشقه باشقه بيراق آلتنده يوريسه لر خرج القوم
متساندين ديرلر وكلمۀ مذكوره بر نسنه نك بر نسنه يه انضمامنه دلالت ايدر (تشاهدوا
بايكديكر حاضر شدند) برى بريله حاضر اولديلر يقال شهده اى حضره (تعاهدوا
بايكديكر عهد بستند) برى بريله عهدلشديلر وعهد وامان ويمين وموثق وذمة ووصية
معنالرينه كلور وفى عقله عهدة اى ضعف وبر ايش كركى كبى محكم اولمسه فى الامر
عهدة ديرلر لهذا بر كمسنه نك خطى ايو اولمسه فى خطه عهدة ديرلر (تفاقدوا كم
كردند يكديكررا) برى برينى غائب اتديلر كه يتورديلر تعبير اولنور (تقاعد عن الامر
بايستاد از كار) بر ايشه شروع ايتمش ايكن فراغت ايتدى وفى الاساس قعد عن الامر

تر که وقداهتم به وحیض وولدن مأیوس اولان خاتونه قاعد دیدکلری بو معنادن
مأخوذدر (تناشدوا الشعر بایکدیکر شعر خواندند) بری بریله شعر اوقودیلر (تناهدوا
توزی کردند) توزیع ایتدیلر که بولشدیلر تعبیر اولنور (وهو النهد توزی)
بولشمك ودخی تناهدو فی الحرب دیرلر هرکس مرکزندن قالقوب اقرانی ایله محاربه
ایچون توجه ایتسه‌لر هذ (تنابذوا العهد عهد یکدیکررا بشکستند) بری بریله اولان عهدی
نقض ایتدیلر که نبذ اصلنده النده اولان نسنه‌یی طرح والقادن عبارتدر لهذا بر کمسنه
اوطورسون ایچون طرح ایتدکلری نیمندر تعبیر اولنان کوچك دوشکه منبذ
دیرلر که جمعی منابذ کلور یقال تغمموا بالمشاوذ وتربعوا علی المنابذ * ر (تبادروا علی
الامر بایکدیکر بشتافتند سوی کار) ایش طرفنه بری بریله مسارعت اتدیلر وبادره
بدیهة صدور ایدن وحین غضبده ظاهر اولان کلمه‌یه دخی بادره دیرلر ویقال اخاف
بادرته وتقول فلان حار النوادر حاد البوادر (تباشروا یکدیکررا مژده دادند) بری برینه
مژده ویردیلر وفی الصحاح تباشر القوم ای بشر بعضهم بعضا (تجاسر علیه کستاخی کرد
بروی) آکا جرأت ایدی که اقدام اتدی تعبیر اولنور واول کمسنه‌یه حسود دیرلر که
مقدم معناسنه (تحاقر الیه حقیر نمود بچشم او) آنك کوزینه حقیر کوروندی (تخاصروا
دست یکدیکررا کرفتن در رفتن) مشی ایتدکلرنده بری برینك الینه یاپشدیلر وتخاصر
دیرلر الینی خاصره سنه وضع اتسه ومخاصره آندن عبارتدر که ایکی کمسنه یولده کیدرکن
بری بریوله وبری آخر یوله سلوك ایده‌لر شو وجه‌اوزره که بر معهود مکانده ملاقی اوله‌لر
(تدابروا پشت بایکدیکر کردانیدند) بری برینه آرقه دوندردیلر که مراد بری برینه
عداوت وبری برندن منقطع اولدیلر دیمکدر وفی الاساس تدابر القوم اختلفوا وتعادوا
وفی الصحاح تقاطعوا (تذامروا فی الحرب بیکدیکررا بیغزولیدند درجنك) جنکده
بری برینی ترغیب ایتدیلر شو وجهله که لوم وتوبیخ ایدرك تاکه سعی وکوشیشلرینه
باعث اوله مصنف اساسده دیدی که ذمره علی الامر حضه مع لوم لیجد فیه ویقال
القائد یذمر اصحابه فی الحرب ای یسموهم المکروه ویشحذهم (تشابر الفریقان بیکدیکر
نزدیك شدند دو کروه) ایکی عسکر بری برینه قریب اولدیلر که کویا مابینلری بر
قاریش مقداری انجق قالدی (تشاجروا بایکدیکر خلاف کردند) بری برینه مخالفت
ایتدیلر که بری بریله نزاع اتدیلر تعبیر اولنور والمشاجرة المنازعة صرف ومنع معناسنه
اولان شجردن مأخوذ اولمق ملاحظه اولنور یقال ما شجرك عن هذا ای ما منعك ودخی
تشاجروا بالرماح دیرلر مزراق ایله جنك اتسه‌لر وشجیر غریب معناسنه شطیر کبی وصاحب
معناسنه دخی کلور یقال ما رأیت شجیرین ای صدیقین (تشاذروا یکدیکررا بستند بدم چشم)

(بری)

بری برینه کوز قویروغیله باقدیلر که شزر شدة غضبدن کوز قویروغیله نظردن
عبارتدر (تظاهروا یکدیکررا یاری دادند) بری برینه معاونت ایلدیلر که بری برینه
آرقه‌لشدیلر تعبیر اولنور (وتظاهر من امرأته ظهار کرد اززنش) خاتونندن ظهار
اتدی (تعاسروا بایکدیکر دشواری کردند) بری بریله کوچلك اتدیلر که ترکیده
بری برینی صرپه چکدیلر تعبیر اولنور تیاسروا مقابلیدر (تعاشروا بایکدیکر زندکانی
کردند) بری بریله عیش وعشرت اتدیلر وفی الاساس هو عشیرك ای معاشرك وزوج
المرأة عشیرها ومن امثال المولدین: تعاشروا کالاخوان وتعاملوا کالاجانب (تعاقروا
یکدیکررا کشتند) بری برینی قتل اتدیلر (تفاخروا بایکدیکر فخر کردند) بری بریله
مفاخره اتدیلر والفخیر المفاخر تقول جاء فلان فخیرا ثم رجع اخیرا (تقاطروا پیاپی
آمدند) بری بری آردنجه کلدیلر وتقاطرت کتب فلان دیرلر فلان کمسنه‌نك مکتوبی
پی درپی وارد اولسه (تقامروا بایکدیکر قمار باختند) بری بریله قمار اوینادیلر قمار
خداع معناسنه ومقامره مخادعه‌یی مستلزم اولدیغی ظاهردر وفی النوابغ: صاحب القمار
یغتنم ضوء القمر ومحب السمر لا یبالی بالسهر (تکاثروا فی الاموال والاولاد بایکدیکر
نبرد کردند بسیاری خواسته‌ها وفرزندان) اموال واولاد چوقلوغی ایله بری بریله نزاع
اتدیلر که بعضی بزم اموال واولادمز چوقدر وبعض آخر بزم چوقدر دیو مجادله
اتدیلر ومغلوب اولان طرفه مکثور دیرلر مغلوب فی الکثرة معناسنه (تکادرت العین
فیه پیوسته بسوی او نکریست چشم) کوز همیشه فلان کمسنه‌نك جانبنه نظر اتدی
وفی الاساس تکادرت العین فی الشیء ای ادامت النظر الیه (تناثر اللؤلؤ ازهم پاشیده شد
مروارید) انجو بری برندن آیریلوب پریشان اولدی یقال کأن لغظه الدر النثیر وسفره‌نك
اطرافنده اولان اتمك قیریغنه نثار ونثاره دیرلر وفی النوابغ ام الدائر نذور وام الناتج نثور
(تناصروا یکدیکررا یاری دادند) بری برینه نصرت اتدیلر (تنافروا بحکم رفتند) حاکم
حضورینه کتدیلر نفر اصلنده غلبه معناسنه‌در نافروا وتنافروا بر معنایه‌در یقال نافرته
الی الحکم فنفرنی علیه یعنی انی حاکمه کوتوردم بنمی غالبم اومی غالبدر حکم اتسون دیو
حاکم بنی انك اوزرینه غالب اتدی ونفاره اول نسنه‌در که حاکم غالب اولان کمسنه‌دن
بن سنی غالب دیو حکم اتدم دیو اخذ ایدر یاخود غالب مغلوبدن اخذ ایدر ولفظ منافرة
اینا اعز نفرا کلامندن مأخوذدر جوهری منافره‌یی حسب وشرفه تخصیص اتدی
مثلا ایکی کمسنه بری بریله حسب ادعا ایدوب مابینلرین فصل ایچون بو کمسنه‌یی حکم
نصب ایدرلر وحکم برینی اخر اوزرینه تغلیب ایدر که غالبه نافر ومغلوبه منفور اطلاق
اولنور وما هو بنفیر فلان دیرلر منافره خصوصنده بوا کا کفو دکلدر معناسنه وحکم

غلبه‌یی کیمه حکم اتدی دیه‌جك یرده لمن کانت النفرة دیرلر وتنفیر اورکوتمك معناسنه‌در وعرب شویله زعم ایدرلرایدی که برولد تولدایتدکده اکا بربدلقب ایله تلقیب اتسه‌لر اجنه‌اندن اورکرلر لهذا ولدتولداتدکده پدرینه نفرعن ولدك دیرلر یعنی ولدیکه بربدلقب ایله تلقیب ایدوب اجنه‌یی اندن تنفیرایله براعرابی روایت اتدی که بن تولد اتدیکم وقتده پدریمه نفرعن ولدك دیمشلر پدرم دخی بکاقنفذ دیو تلقیب اتمش (تهاترا دوکس ازیکدیکر دعوی باطل کردند) ایکی کمسنه‌بری برندن باطل دعوی اتدیلر که هتر سقط سوز معناسنه‌در وبرکمسنه سقط سوز سویلسه جاءبهتر من القول دیرلر وداهیهٔ عظیمه‌یه هترواهدار دیرلر ودخی تهاترت الشهادات دیرلر حاکم حضورنده‌اداالونان شهادتلری بری برینه مناقض اولسه واهترفلان دیرلر فلان نسنه‌یه زیاده مفتون اولمغله عقلی کتدی دیه‌جك یرده (تهاجروا ازیکدیکربریدند) بری برندن کسیلوب آیریلدیلر * ز (تبارزوا فی القتال بیکدیکربیرون شدنددرکارزار) جنکده بری برینه چیقدیلر که بروزظهور وخروج معناسنه‌در (تحاجزوا فی الحرب ازیکدیکربازشدنددوکروه در جنك) جنکده ایکی عسکر بری برندن آیریلدیلر تقول تراموا ثم تحاجزواوکانت بینهما رمیاثم صارت الی حجیزی ای التحاجزوفی المثل: هومایحجز فی العکم: عکم یوك تنکی معناسنه وحجز حبس ومنعدن عبارتدر یعنی فلان کمسنه تنکده صاقلانمز شهرة کامله ایله مشهور اولان کمسنه حقنده ضرب اولنور بعضیلر فلان کمسنه بغایت شجیعدر دیه‌جك یرده ضرب اولنور دیدیلر یعنی آتش کارزار علوافراز اولدقده مخنثلر کبی یوکلر اراسنه قاچوب مستتر اولمز (تغامزوا یکدیکررا اشارت کردند بچشم) کوزایله بری برینه اشارت اتدیلر غمزاصلنده دورتمك معناسنه‌درولیس فی فلان غمیزة دیرلر فلان کمسنه‌نك طعن وتعییب اولنه‌جق یری یوقدر معناسنه واغمزت فی فلان دیرلر تعییب اتسه (تنابزوا بالالقاب یکدیکررالقب نهادند) بری برینه لقب وضع اتدیلر که نبز بانك سکونیله لقب وضع اتمك ونبزبانك فتحیله لقب معناسنه‌در واکثراستعمالی عارلاحق اوله‌جق لقبده‌در * س (تآنسوا بایکدیکرانس کرفتند) بری بریله انسیت اتدیلر (تجالسوا بایکدیکرنشستند) بری بریله اوتوردیلر (تخارس کنکی نمود) دلسزلك اظهار اتدی (تخالسوا الشیٔ ازیکدیکر درربودندچیزرا) نسنه‌یی بری برندن قاپشدیلر (تدارسوا الکتب بایکدیکرکتابهاخواندند) بری بریله کتابلر اوقودیلر درس الکتاب دیرلر ازبرلمك ایچون قرائت اتسه ودرس الثوب دیرلر جامه اسکیدی معناسنه که اول ثوبه درس ودریس دیرلر نعمان بن منذر مجلسنده برکمسنه برکمسنه‌یی قتل ایدوب نعمان قاتلی دخی قتل فرمان اتدکده قاتل دیدی که یاملك ابیت اللعن همجوارینی قتل وحقنی ضایع اتمك مروت دکلدر نعمان دیدی که نعم اذاقتل جلیسه وخضب دریسه‌ای بساطه (تشاخس فوه پیش وپس افتاددندانهای اودردهنش)

(آغزنده)

آغزنده دیشلری ایلرو کیرو مختلف واقع اولدی که زیاده پیرلك وقتنده اولور وتقول فلان اخلاقه متشاکسة واقواله متشاخسة (تشارسوا بایکدیکر دشمنی کردند) بری بریله عداوت اتدیلر شراسته اصلنده سوءخلق معناسنه‌در (تشاکسوا بایکدیکربدخویی کردند) بری بریله بدخویلق اتدیلر (تعامس عنه تغافل کردازو) آندن تغافل اتدی یعنی آکا عارف ایکن کندویی جاهل کبی کوستردی وعمس تجاهل معناسنه‌در وفیروز آبادی تعامس لفظنی سین مهمله ایله تغافل ایله تفسیرایدوب و* ع م ش* ماده‌سنده معجمه ایله تعامش لفظنی دخی تغافل لفظیله تفسیر اتدی وفلان کمسنه بنی کندو امرنده شبهه‌ده براقدی دیه‌جك یرده تعامس علی فلان دیرلر (تقاعس عن الامر بایستاد ازکار) ایشدن طوردی یعنی فارغ اولدی ودخی تقاعس الرجل دیرلر کندویی اقعس صورتنده کوستروب کوکسنی طشره چیقارسه وتقول اذارأیت ابکار العسا وعجایز قعسا فقل لعا وتعسا (تماکسوا فی البیع بایکدیکر مکاس کردند دربیع) بری بریله بیعده جدال اتدیلر وفی القاموس اتماکسا فی البیع تشاحا (تنافسوا فی الشیٔ رغبت کردند درچیز) نسنه‌یه رغبت اتدیلر کویا اول نسنه نفیس اولمغله آنك تحصیلنه مسارعت اتدیلر * ش (تفاحش الامر سخت زشت شد کار) ایش زیاده قبیح اولدی ودخی تفاحشوادیلر بری برینه فحش سویلدیلر معناسنه وهرقبیح که حدی تجاوزایده اکا فحشاء وفاحشه دیرلر لهذا زیاده بخیل اولان کمسنه‌یه دخی فاحش دیرلر وفی المثل: افحش من کلب: صاحب دره بخل الکلب بخشده * وابخل من کلب عقور علی عرق * مصراعنی ایراداتدی پس مثل مذکورده اولان افحش ابخل معناسنه اولمق ملاحظه اولنور (تناجشوا السلعة بیکدیکر افزودند بهای آخریان را بی نیت خریدن) متاعك قیمتنی آرتردیلار اشترا نیتیله دکل بلکه غیریلر کوروب متاعه رغبت وزیاده بها ایله اشترا ایده‌لر دیو وفی الحدیث: لاتناجشوا: وصائدك اوزرینه شکاری اورکدوب سوق ایدن کمسنه‌یه ناجش دیرلر بیهقی دیدی که ترکیب مذکور اثاره معناسنی اشعار ایدر (تهارش الکلاب بایکدیکرافتادند سکان) کلبلر بری برینه دوشدیلر که طالاشدیلر تعبیر اولنور * ص (تقارصوا فی الشیٔ نوبتی شدند درچیز) نسنه‌ده نوبتجیلك اتدیلر تقارصوا فی الماء دیرلر صویی نوبت ایله آلسه‌لر (تقارصا دوکس یکدیکررا دشنام داند) ایکی کمسنه بری برینه شتم اتدیلر که قارصه کلمهٔ موذیه‌دن عبارتدر تقول رأیتهما یتقارصان * ض (تباغضوا یکدیکررا دشمن داشتند) بری برینه بغض وعداوت اتدیلر (تراکضوا بیکدیکر اسب دوانیدند بری بریله آت سکرتدیلر رکض اصلنده ایاغنی تحریك معناسنه‌در رکضت الفرس برجلی دیرلر آت سکرتسون ایچون آیاغی ایله آتی ووروب صکره استعمالی چوق اولمغله

ركض الفرس ديرلر معلوم صيغه‌سيله آت سكرتدى معناسنه لكن تعبير مذكور خطادر صواب اولان ركض در مجهول صيغه‌سيله زيرا فرس مركوض ومضروبدر راكض وضارب دكلدر اكر آت سكرتدكده اياغنى زمينه ضرب ايتدى معناسى مراد اولورسه ركض الفرس الارض برجله عبارتى صحيح اولور (تقابض المتبايعان ازيكديكر بستدند خرنده وفروشنده) مشترى وبايع برى برندن اخذ اتديلر يعنى مشترى مبيعى وبايع ثمنى اخذ ايتديلر كه قبض برنسنه‌يى اخذ ايتمكدر وبر كمسنه بوالهوسلر كبى برنسنه‌يى اخذ وعلى الفور اوصانوب ترك ايلمك عادتى اولسه آكا قبضة رفضة ديرلر (تقارضوا الزيارة يكديكررا زيارت كردند) برى برينى زيارت اتديلر مخفى اولميه كه تفسير مزبور مجازه مبنى در زيرا قرض وقرض تركيده اودونج ويرمك ايله تعبير اولنور كه عين وعرضده مستعملدر مثلا اون كوندن صكره ادا ايتمك اوزره بش درهم ويرمك كبى وبركمسنه‌يى احسان واساءت ايده‌لركه اودخى مقابله‌سنده احسان ويا اساءت ايليه مثلا تقارضوا المدح ديرلر برقوم اول برقومى مدح ايدرلر كويا مدحى اودونج ويرديلر وقوم ثانى دخى آنلرى مدح ايتمه‌لرى همان قرض آلديغى مدحى صاحبنه ادا منزله‌سنده‌در پس عبارت مذكوره‌نك معناى حقيقسى برى بريله زيارتى اودونجلشديلر ديمكدر فافهم هذا واعلم انه مما سنح بخاطر الفاتر وميدان حربده ايكى خصم برى برينه غضب آلود كوز قويروغيله نظر اتديلر ديه‌جك يرده القرنان يتقارضان النظر ديرلر (تناقض القولان يكديكررا تباه كرد دو سخن) ايكى سوز برى برينى خراب اتدى كه نقض بوزمق معناسنه‌در كويا ايكى كلام برى برينه مخالف اولمغله احدهما آخرى ابطال وويران اتدى * ط (تساقط الثمر فرو افتاد ميوه) ميوه آشاغى دوشدى ومتساقط على المتاع ديرلر كندويى متاع اوزرينه القا اتسه ومتساقط على الرجل ديرلر بركمسنه‌يى تخليص ومحافظه اتمك ايچون اوزرينه دوشه (تضاغطوا يكديكررا افشردند در زحمت) ازدحامده برى برينى صيقيشديرديلر (تهارطا يكديكررا دشنام دادند دو كس) ايكى كمسنه برى برينه شتم اتديلر هرط فى عرضه ديرلر طعن معناسنه * ظ (تلاحظوا يكديكررا نكريستند) برى برينه باقديلر لكن كوز قويروغيله باقمغه مخصوص اولمق اوزره سائر كتب لغتده مصرحدر پس بدم چشم لفظى زياده قلنمق اولى ملاحظه اولنور زيرا اللحاظ كوز قويروغيله نظردن عبارتدر ويقال احوالهم متشاكلة متلاحظة (تقارضا يكديكررا ستودند) برى برينى مدح اتديلر مخفى اولميه كه قرظ ورق السلم ديدكلريدر كه دباغلر آنكله درى اصلاح ايدرلر وقارظ اول ورقى جمع ايدن كمسنه‌در كه درينك اصلاح وتزينه سببدر مدح

ايدن كمسنه دخى ممدوحنى تحسين وتزيين ايتمكله قارظ مذكوره تشبيه اولندى * ع (تتابعت الاخبار پيابى شدند پيامها) خبرلرى برى برى آردنده اولديلر كه تيز تيز خبرلر كلدى تعبير اولنور تتابع لفظنده اتصال معناسى ملحوظ اولمغله صوم متتابع ديرلر هر كون اولان صومه كه ما بيننده افطار تحلل ايتمه‌يه وفلان متتابع العمل ديرلر عملى نسق واحد اوزره اولسه واول آت كه اعضاسى معتدل اوله آكا متتابع ديرلر ومعتدل اولان بداغه دخى غصن متتابع ديرلر (تخادعوا يكديكررا فريب دادند) برى برينى آلداديلر اساسده ديدى كه بر كمسنه‌يى بر كمسنه آلداسه لكن اول كمسنه خدعه ايتديكنه عالم ايكن آلدانمق صورتنده اولسه تخادع لى فلان يعنى بكا آلدانمش كبى كوروندى (تدافعوا يكديكررا دفع كردند) برى برينى دفع اتديلر (ترافعوا الى القاضى بقاضى رفتند) قاضى‌يه كتديلر كه مرافعه اولديلر تعبير اولنور (تسارع اليه بشتافت بسوى او) آنك طرفنه سرعت ايتدى (تصارعوا بهم كشتى كرفتند) برى بريله كولش طوتديلر (تقادعوا ازپى يكديكر فتادند) برى برى آردنجه دوشديلر تهافتوا معناسنه قدع اصلنده دفع وتقادع تدافع معناسنه‌در يقال قدعته عنى بالمقدعة اى دفعته بالعصا وفى الاساس تقادعوا اى تدافعوا پس معناى مذكورده استعمالى برى برى آردنجه دوشن نسنه‌لر برى برينى سبقت اتمك ايچون دفع اتدكلرى ايچوندر ودخى تقادعوا بالرماح ديرلر تطاعنوا معناسنه وتقادع القوم مات بعضهم اثر بعض (تقارعوا بايكديكر قرعه زند) برى بريله قرعه ووردیلر كه قرعه اتديلر تعبير اولنور وتقارعوا بالرماح ديرلر مزراقلر ايله محاربه اتديلر معناسنه وقرع اصلنده دورتمك معناسنه‌در (تقاطعوا ازيكديكر ببريدند)برى برندن كسديلر(تنازعاه ازيكديكر بكشيدند اورا دو كس) ايكى كمسنه آنى برى برندن چكديلر يعنى برى برطرفه وبرى برطرفه چكدى ودخى تنازعا ديرلر خصومت اتديلر معناسنه كويا خصومت ايتدكلرى ماده‌يى برى برطرفه وبرى برطرفه چكدى * ف (تجانف لاثم بجنبيد بكناه) كناهه ميل ايتدى جنف ميل وجور معناسنه‌در جنف علينا فى الحكم ديرلر جور وظلم اتدى معناسنه وهو من اهل الحيف والجنف وبلى اكرى اولان كمسنه‌يه اجنف ديرلر فيروز آبادى ديدى كه اجنف وصيتده ميل اتدى وجنف مطلقا ميل اتدى معناسنه‌در ودخى جنف عنه ديرلر فلان نسنه‌دن اعراض اتدى معناسنه (تحالفوا بيكديكر سوكند خوردند) برى بريله آندلشديلر كه حلف يمين معناسنه‌در وحلف عهد معناسنه‌در پس تحالفوا عهدلشديلر معناسنه اولور يقال بينهما حلف اى عهد وعهدلشلن كمسنه‌يه حليف اطلاق اولنور خاطر فاتره خطور ايدر كه لفظ تحالفوا حلف وحلفدن

مأخوذاولمق محتملدر پس حلف وحلف وتحالفوا حلفدن مأخوذاولوب يمين معناسنى افاده ايچون لفظ بالله ايله مقيد وحلفدن مأخوذاولوب عهد معناسنى افاده ايچون مطلق ذكراولنور پس كتابده مذكور اولان تفسير يمينلشمك عهدلشمكى مستلزم اولديغنه بناء اولمق ملاحظه اولنور والاعامهٔ كتبده تحالفوا تعاهدوا عبارتيله تفسير اولندى وبر كمسنه لسانه مالك اولوب كركى كبى اداء مرامه قادر اولسه اكا حليف اللسان ديدكلرى كويا لسانى اكا حليف ومطيعدر وفى المثل: هو محالف محنث: اختلافلى اولان نسنه حقنده ضرب اولنور مثلا برعمل بركره ايو كورينوب ايشلمكه يمين صكره بد كورينوب ايشلمكه عزيمت اولنور پس اول نسنه هم حلفه وهم حنثه سبب اولور (ترادفو ازپى يكديكر شدند) برى برى آردنجه اولديلر اصمعى ديدى كه ترادفوا تعاونوا معناسنه‌در (تعارفوا يكديكر راشناختند) برى برينى بيلديلركه بيلشديلر تعبيراولنور (وهو متعارف بينهم واو بشناختداست ميان مردمان) قوم ميانندە فلان كمسنه معروف اولدى كه بللودر تعبيراولنور وبرقومك مدحنده هم غر المعارف ثم المراعف ديلر معارف بورون وبورنك اطرافى وبوتون يوز معناسنه‌در مراعف مرعفك جمعيدر بورون معناسنه واول كمسنه كه برقومك مصلحت كذارى اولمق اوزره معروف ومشهوراوله اكا عريف القوم ديرلر وعرف عينك كسريله صبر معناسنه اولمغله عروف صبور معناسنه‌در (تعاطفوا بايكديكر مهربانى كردند) برى برينه مرحمت ايتديلركه عطف اصلنده ميل معناسنه‌در عطف الوسادة ديرلر ياصديغى بوكوب ديرسكى آلتنه قوسه (تقاذفوا بالحجارة بايكديكرسنكها انداختند) برى برينه طاشلر آتشديلر وقذاف اول نسنه‌دركه آتمق ايچون آووج طولوسى اخذ ايدرلر ومنجنيق وصپانه قذافه ديرلر ودخى تقاذف الفرس ديرلر جله آتلرك او كينه كچمك ايچون كندويى ايلرويه اتدى معناسنه وبينهم قذيفى ديرلر ميانلرنده مشاتمه ياطاش آتشمق واردر معناسنه وقذفه طاغك غايت مرتفع اولان موضعى‌در (تكاثف الشئ انبوه شدچيز) نسنه چوق اولمغله صيقشدى وفى الاساس كثف الشئ اى كثر مع الالتفاف وفى القاموس تكاثف اى تراكب وغلظ (تناسفا بايكديكررا از كفتند دوكس) ايكى كمسنه برى بريله سرسويلشديلر وفى الصحاح هما يتناسفان اى يتساران (تناصفوا يكديكررا داد داند) برى برينه انصاف اتديلر يعنى قومك هربرى كندولرندن انصاف ايدوب حقنه قائل اولديلركه مابينلرندن نزاع مرتفع اولدى ونصفة عدالت معناسنه‌در يقال انصف اى عدل • ق (تحامق خويشتن را احمق نمود) كندويى احمق كوستردى مع هذا حمقى يوق ايدى (ترافقوا بايكديكر همراهى كردند) برى برينه يولداشلق اتديلر رفيق

يولداش جمعى رفقاء كلور ومرفقه ديرسك آلتنه وضع اولنان يصدقدركه جمعى مرافق كلور يقال نصبو المرافق على المرافق وارتفاق طايانمق معناسنه‌در اتكاء كبى تقول بكرمك اثق وعلى سوددك ارتفق اى اتوكاء (تسابقوا الى الغاية پيشى كرفتند بايكديكر تابغايت) برى برينه سبقت اتديلر تاميدان نهايتنه وارنجه يعنى هربرى غايةاول وارمق ايچون سرعت اتديلركه برى برينه سبقت اتمك ايچون سكرديشديلر تعبيراولنور وسبق وسبقه ايلەرو كچمك وسبقه وقت مسابقه‌ده وضع اولنان اوكدول معناسنه‌در يقال من رزق السبقة اخذ السبقة صاحب وسيط : سبقك بها عكاشه: مثلنده ديدى كه رسول اكرم صلى الله عليه وسلم حضرتلرى بيورديلركه وقت موسمده امتم بكا عرض اولندى امتمى كوردم غايت كثرتندن سهل وجبلى طولدورمش عظيم تعجب اتديم بر ندا كلدى كه راضى اولديكمى نعم ديو جواب ويردم ينه ندا كلدى كه بو كورديكك امت ايله يتمش بيك كمسنه دخى جنته بغير حساب داخل اولورلر بوقوم اول قومدركه بركمسنه ايله خصومت وبرنسنه ايله تطير وسرقه اتميوب حضرت اللهه توكل ايدرلر عكاشة الاسدى اول مجلسده حاضر ايدى ديدى كه يارسول الله نياز ايدرم كه بكا بردعا ايده‌سن كه بن دخى قوم مذكور زمره‌سنه داخل اولام رسول اكرم : اللهم اجعله منهم : ديو دعا اتديلر بركمسنه دخى اياغ اوزرينه قالقوب ديدى كه يارسول الله بكا دخى وجه مذكور اوزره دعا ايله رسول اكرم بيوردركه: سبقك بها عكاشه : اول كمسنه حقنده ضرب اولنوركه برنسنه‌يى طلب ايدركه اندن اول اول نسنه‌يه برغيرى كمسنه طالب ونائل اولمش اوله (تصادقوا بايكديكر دوستى ويژه كردند) برى بريله خالص دوستلق اتديلر ودخى تصادقوا ديرلر برى بريله طوغرى سوزسويلشديلركه تكاذبوا مقابلى‌در (تطابقوا على الامر اتفاق كردند بركار) برايش اوزرينه اتفاق اتديلر (تطارقت الاخبار ازپى يكديكر آمدند پيامها) خبرلر برى برى اردنجه متعاقبة كلديلر (تعانقا دست در كردن يكديكر كردند دوكس) ايكى كمسنه اللرينى برى برينك بوينه وضع اتديلركه برى برينه صارلديلر وقوچاقلاشديلر تعبير اولنور كه محبت جهتندن اولان تعانقه مخصوصدر لهذا تعانقوا عند الوداع واعتنقوا فى الحرب ديرلر ك (تبارك الله بزركوار شد خداى) حضرت الله عظيم الشان اولدى سيد شريف قدس سره ترجمة القرآنده لفظ تباركى بزرك وپاينده است خداى وبانيكى بسيار است عبارتيله وحسين الكاشفى دخى بو معنايه قريب عبارت ايله ترجمه اتدى بيهقى ديدى كه والباب يدل على ثبات الشئ (تدارك الله بالنعمة دريافت اوراخداى برحمت) حضرت الله آكا رحمت ايله يولدى كه مراد آكا رحمتنى ايصال اتدى ديمكدر لكن موقع دعاده واقع اولمغله دريا بادخداى عبارتيله تفسير اولنمق مناسب ملاحظه اولنور وتدارك القوم ديرلر قومك آخرى اولنه كلوب يتشه‌لر وتدارك

الثریان دیرلر ثرای مطر ثرای ارضه یتشدی معناسنه وکتب امثالده: التقی الثریان: مثلنده
دیدیلرکه ثری یاش طپراق معناسنه‌در وارض ثریاء دیرلر یاش زمین معناسنه یعنی
زمینده اصلی اولان رطوبت ویاغمور یاغدیغندن حاصل اولان رطوبت بری برینه
ملاقی اولدی معناسنه اساسده ایکی کمسنه‌نك بری برینه اولان محبتك سرعتی حقنده
ومستقصی‌ده خصب ورخا حقنده ضرب اولنوردیدی وصاحب مجمع ابن الاعرابیدن
روایت ایتدی که مجلسنده دیدیلرکه فلان کمسنه‌نك صیرتنده کوملکی یوق ایکن کورك
کیمش ابن الاعرابی دیدی که: التقی الثریان: که مراد کورکك قیلی ایله قاصیغنك قیلی‌در
(تداعکا فی الحرب یکدیکررا کاویدند دوکس در جنك) ایکی کمسنه جنکده بری بریله
سوریشوب بولوشدیلر (تشارکوا بایکدیکر انبازشدند) بری بریله اورتاق اولدیلر
(تلاحك الشیء بیکدیکر درآمد چیز) نسنه‌نك اجزاسی بری برینه تداخل ایتدی ابو عبیدة
دیدی که متلاحکه سرکش اولان ناقه‌در (تماحکوا بایکدیکر لجاج کردند) بری بریله
لجاج وجدال ایتدیلر ورجل محوك ای لجوج احوالی نسق واحد اوزره اولمیوب متلون
اولان کمسنه حقنده مرة یضحك ومرة یمحك دیرلر (لم یتمالك ان قال کذا نتوانست
داشت خویشتن‌را بکفتن فلان سخن) فلان سوزی سویلمکه قادر اوله‌مدی شودیوار
محکم دکلدر دیه‌جك یرده هذا حائط لا یتمالك دیرلر وبرایشك قوامنه ملاك الامر
اطلاق اولندیغی قوامی مالك اولمغه سبب اولدیغی ایچوندر وپیرلکك کنیه‌سی ابو مالك
درکه فلان کمسنه پیر اولدی دیه‌جك یرده علاه ابو مالك دیرلر وماله ملك دیرلر نسنه‌ده
تصرفه قادر دکلدر معناسنه‌در وعرب صویه ملك اطلاق ایدرلر لهذا آنلرك صویی
یوقدر دیه‌جك یرده مالهم ملك دیرلر عرب عندنده صویه مالك اولمق جمیع امورلرینه
مالك اولمق منزله‌سنده‌در واول عبدکه کندوسی اولنوب والدینی سبی اولنمیه اکا مملکه
ومملکه دیرلر لامك فتح وضمیله (تهالك علی الامر خویشتن‌را بیفکند برچیز بحرص نهمار)
زیاده حرصدن کندوبی نسنه اوزرینه بیراقدی وتهالك علی الفراش دیرلر سقط
معناسنه وتهالکت فی هذا الامر دیرلر آنده مجد وتحصیلنده مستعجل اولدوم معناسنه
یقال مر یتهالك فی عدوه ای یجد وتهالکت فی مشیتها دیرلر خاتون صالینه‌رق یوریدی
معناسنه لهذا فاجره خاتونه هلوك دیرلر وقوم هلاك صعالیك سیء الخلق معناسنه‌در
ل (تبادلا ثوبیهما دوکس جامهٔ شان‌را ازیکدیکر بدل کردند) ایکی کمسنه جامه‌لرین
دکشدیلر یقال هذا بدل وبدیل منه وتقول رب بدل شر من بدل که بدل ثانیدن مراد
وجع مفاصل معناسنه‌در ویقال هذا بدیل ماله عدیل فیروز آبادی دیدی که بدال
مأکولات بیع ایدن کمسنه‌در وعامه تحریف ایدوب بقال دیرلر (تثاقل عن الامر

خویشتن‌را کران ساخت ازکار) کندوبی ایشدن ثقیل ایتدی که تکاسل ایتدی تعبیر
اولنورکه ثقل اغیرلق معناسنه‌در وعالم اولان کمسنه غلامنه هات ثقلی دیر یعنی کتاب
وقلم وعلمه مناسب مهماتمی کتور (تجادلوا بایکدیکر بستهیدند) بری بریله مجادله ایتدیلرکه
جدل شدت خصومت معناسنه‌در وجدل ظلم وجور معناسنه‌در جدل علی دیرلر
ظلمنی دیدکلری کبی یقال هو جدل غیر عدل (تجاهل خویشتن‌را نادان نمود) کندوبی
جاهل کوستردی مع هذا جاهل دکل ایدی (تحامل علیه بجسبد بروی) اکامیل ایتدی
تحامل علی فلان دیرلر عدل ایتمدی معناسنه وتحاملت الشیء دیرلر مشقت ایله فلان نسنه‌یی
کوتوردم معناسنه والشیخ یتحامل فی مشیته دیرلر آغیر آغیر یوریسه که کویا صیرتنده اغیر
یوك وار در (تخاذلوا یکدیکررا واکذشتند) بری برینی ترك ایتدیلر یعنی نصرت ایتمدیلر
تقول لا یستوی من بذل نصرته لقومه بذلا ومن یخذلهم اذا استنصروه خذلا ونصرت
ایتمین کمسنه‌یه خذال وخذول دیرلر وترك نصرت عادتی اولان کمسنه‌یه خذلة اطلاق
اولنور وخذل مطلقا ترك معناسنه‌در وتخاذلت الوحشیة دیوب وحشیة اولان حیوان
ولدینی ترك ایتمدی معناسنی مراد ایتدکلری قلب قبیلندندر که ترکدن اقامت ایله
تعبیر اولنور خاطر فاتره خطور ایدرکه وحشیهٔ مزبوره سورویی ترك وولدی
عندنده اقامت ایتمکله عبارت مذکوره‌ده ترك معناسی معتبردر پس قلب قبیلندن در
دیمکه حاجت یوقدر ملاحظه اولنور ودخی تخاذلت رجلاه دیرلر ایاقلری ضعیف
اولسه کویا مشی ایتدکده ایاقلری کندویه تبعیت ایتمیوب ترك ایتدی وشخص متخاذل
دیرلر مختلف الخلقة معناسنه (تخاصلوا کروبستند بیکدیکر) بری بریله رهین باغلادیلر
مثلا نشانه اوق آتدقلرنده هر کیم وورسه آکا فلان نسنه‌یی ویره‌جك اولورلرکه
اول نسنه‌یه خطر وترکیده اوج تعبیر اولنور (تراسلوا بایکدیکر پیغام فرستادند)
بری برینه خبر کوندردیلر (تساءلوا بایکدیکر پرسیدند) بری برینی سؤال ایتدیلر وکثیر
السؤال اولان کمسنه‌یه سؤله دیرلر وفلان کمسنه‌نك حاجتنی قضا ایتدم دیه‌جك یرده
اسألته سؤلته دیرلر (تساهلوا یکدیکررا آسانی کردند) بری برینه سهولت ایله معامله
ایدوب خشونت ایتمدیلر تسامحوا معناسنه (تشاغل عن الامر خویشتن‌را مشغول
ساخت ازکار) کندوبی ایشدن مشغول ایتدی یعنی امر آخره مشغول اولمغله بو امر
مهمل قالدی وشغلتنی عنك الشواغل دیرلر بعض عوایق بنی سندن عوق وصرف
ایتدی معناسنه وفی المثل: شغلت سعاتی جدوای: سعاتی سعی یسعی‌دن اسم وجدوا عطا
معناسنه‌در یعنی عیالمه انفاق غیریلره عطیه ایتمکه مانع اولدی عدم احسانك سببندن
جواب وقتنده وامر مهمه اشتغال لزومی اولمیان نسنه‌یه اشتغالدن اولی‌در دیه‌جك

ضرب اولنور (تشاكلا بايكديكر مانند شدند دوچيز) ايكى نسنه برى برينه مشابه وشكلده مساوى اولديلر (تضاءل باريك ونزارشد) اينجه واريق اولدى (تعادلا دوچيز يكديكررا برابرشدند) ايكى نسنه برى برينه برابر اولديلر (تعاقل خويشتن را خردمند نمود) كندوينى عاقل كوستردى مع هذا عاقل دكل ايدى وعقل فلان بعد الصبا ديرلر اتديكى خطايى بيلدى معناسنه وفلان كمسنه يى صارمينه طاقوب يقدم ديه جك يرده عقلته عقلة شعربية فصرعته ديرلر (تغاذلوا بايكديكر غزل كفتند) برى بريله غزل سويلشديلر بيهقى وزوزنى عشق ورزيدند بايكديكر عبارتيله تفسير ايتديلر مغازله محادثه ومراودهٔ نسادن عبارت اولديغنه مبنى اولمق ملاحظه اولنور (تغافل عنه غافلى نمود ازوى) آندن غافلك اظهار اتدى مع هذا غافل دكل ايدى (تفاضلوا بريكديكر افزونى جستند) برى برينك اوزرينه فضل ادعا ايتديلر كه فضل وفضيلت نقص ونقيضه مقابلدر (تقابلوا بايكديكر برابر شدند) برى بريله برابر اولديلر كه مقابل اولديلر تعبير اولنور وبعض نسخه ده ازيكديكر قبول كردند عبارتيله تفسير اولندى (تكامل كاهلى كرد) كاهلك اتدى (تكامل الشئ تمام شد چيز) نسنه تمام وكامل اولدى فيروز آبادى تكمل و تكامل برمعنايه دردیدى (تماثل من مرضه بيمار بهشد ازبيمارى) خسته خسته لكندن ايواولدى وكتب مطوله عبارتلرندن مستفاد اولان بودركه عبارت مذكوره خسته لكندن صحته توجه اتدى معناسنه اوله ودخى تماثل الشيئان ديرلر ايكى نسنه برى برينه مشابه اولسه (تناجلوا پيكار كردند) جنك اتديلر نجل اندن عبارتدركه برنسنه يى اول وجه اوزره دورته لركه حاصل اولان شق واسع اوله يقال نجله اى طعنه فاوسع شقه وطعنة نجلاء اى واسعة ونجل نسل وولد وبرنسنه يى آتمق معناسنه دخى كلور آغاجدن بداغى قطع ايده جك آلته منجل ديدكلرى بو معنادن مأخوذدر وفى المثل: ايش فى الضرطة من هلاك المنجل: برخاتون زوجى حضورنده ضرطه ايدوب زوجى آنى لوم ايتدكده خاتون ديدى كه سن بنى نجه لوم ايدرسن فلان وقتده براوراق ضايع ايتمدكمى زوجى بووقتده مثل مذكورى ايراد اتدى يعنى ضرطه ايله اوراق ضايع اتمه نك نه مناسبتى واردر برى برينه مناسبتى اولميان كلمات حقنده ضرب اولنور (تنازلوا پياده جنك كردند) آتلرندن نزول ايدوب پياده جنك ايتديلر وفلان من نزالة سوء ديرلر باباسى طرفى لئيم اولسه وكنافى نزالة فلان اى فى ضيافة ورجل ذونزل اى ذو فضل (تناضلوا بايكديكر تير انداختند) برى بريله مسابقه ايچون اوق آتشديلر * م (تحاكموا الى القاضى بهم بسوى داور شدند) برى بريله مرافعه ايچون قاضى طرفنه كتديلر كه مقتضاى صيغه تركيده حاكملشديلر معناسنه دلالت ايدر (تحالم حلم نمود) حلم

كوستردى مع هذا حليم دكل ايدى (تخاصموا بيكديكر خصومت كردند) برى بريله ايتديلر (تراجموا يكديكررا سنك انداختند) برى برينه طاش آتديلر ورجم قتل معناسنده دخى استعمال اولنور پس تراجموا تقاتلوا معناسنه اولور ورجام اول بيوك طاشدركه رضامدن كوچك اوله رضام تركيده ياپو طاشى ديدكاريدر ودخى تراجموا بالمراجم ديرلر صاپان ايله طاش آتشديلر معناسنه (تراجموا يكديكررا بخشودند) برى برينه مرحمت (تراكمت الاشياء بريكديكر نشستند چيزرا) نسنه لر برى برينك اوزرينه اوتورديلركه چوق اولمغله برى برينك اوزرينه بنوب صيقيشديلر تعبير اولنور وتراكمت لحوم الناقة ديرلر ناقه سموز اولدى معناسنه وتراكمت الاشغال ديرلر زياده چوق اولدى معناسنه ودوز وجاده اولان يوله مرتكم الطريق ديرلر ركم اصلنده جمع وبرى برى اوزرينه اوتورديلر كه يغمق معناسنه در (تزاحموا انبوهى كردند) ازدحام وغلبه لك اتمك معناسنه (تسالموا بايكديكر آشتى كردند) برى بريله صلح اولوب سلامتلشديلر (تساهموا بايكديكر قرعه زدند) برى بريله قرعه آتديلر وتساهموا الشئ ديرلر برنسنه يى تقسيم اتديلر معناسنه كه سهم نصيب معناسنه در (تشاتموا يكديكررا دشنام دادند) برى برينه شتم اتديلر كه شتم وشتيمه سب معناسنه در وكريه المنظر اولان كمسنه يه شتيم ديرلر لهذا ارسلانه شتيم اطلاق اولندى (تصادما بايكديكر كوفته شدند) برى بريله وورشديلر كه طوقوشديلر تعبير اولنور صدم برنسنه يى جسدى ايله وورمق معناسنه در (تصارموا ازيكديكر ببريدند) برى برندن منقطع اولديلر (تضاجم الامر بينهم مختلف شد كار درميان مردمان) قوم ميانده ايش مختلف اولدى ضجم اصلنده اكريلك معناسنه در عوج كبى وضجم بورون يوزطرفنه اكرى اولمقدر واوموزى اكرى اولمغه دخى ديرلر كه صاحبنه اضجم ديرلر واغزى اكرى اولان كمسنه يه متضاجم ديرلر (تظالموا يكديكررا ستم كردند) برى برينه ظلم اتديلر ودخى تظالم الرجل ديرلر مظلوملق كوستردى معناسنه (تعاظم بزركى نمود) بيوكلك كوستردى مع هذا عظمتى يوق ايدى وفلان ايش بنم كوزيمه بيوك كورونمز وهرنقدر بيوك ايسه اكا مبالات اتمم ديه جك يرده هذا امر لايتعاظمنى ديرلر فلان نسنه دن خوف اتمه وكوزيكه بيوك كورنمسون ديه جك يرده لايتعاظمك هذا الشئ ديرلر وبريغموره مصادف اولدقكه آنك يانده فلان نسنه بو يغمودن بيو كدر ديمك اولمز ديه جك يرده اصابنا مطر لايتعاظمه شئ ديرلر (تفاقم الامر بزرك ودشوار شد كار) ايش بيوك ومشكل اولدى وفقم اصلنده اكرى بوكرى اولمق معناسنه در وشيشه طوغرى چاتلاميوب چاتلاق اكرى بوكرى مخالف اولسه فيه صدع ديرلر افقم مصنف اساسده ديدى كه

تفاقم الامر بومعنادن مأخوذدر ودخی فقم چکه معناسنه‌در لحی کبی وافقم اول کمسنه‌در که الت چکه‌سی اوزون اولمغله اوست اوك دیشلری الت اوك دیشلرینه مسامت اولمیه مؤنثی فقماءدر ودقم اوك دیشلری قریق اولمق وادقم اوك دیشلری قریق اولان کمسنه معناسنه‌در که مؤنثی دقماء کلور ودمق وادمق ودمقاء دخی بومعنایه‌در تقول اذا اجتمع الفقم والدقم فقد خلت النقم (تقادم الشیٔ دیرینه شد چیز) نسنه قدیم اولدی که اندن اسکی دیو تعبیر اولنور (تقاسموا الشیٔ بینهم بخش کردند چیزرا درمیان ایشان) نسنه‌یی مابینلرنده تقسیم اتدیلر که بولوشدیلر تعبیر اولنور (تقاسموا بالله بهم سوکند خوردند بخدای) حضرت اللهه بری بریله انداجدیلر که اندلاشدیلر تعبیر اولنور (تلاطموا یکدیکررا طبانجه زدند) بری برینه طبانچه ووردیلر که لطم ال ایاسی ایله یوزه وورمقدن عبارتدر خد ملطم دیرلر چوق طبانچه وورلمش چهره معناسنه وفی المثل: السباب یهیج اللطام: یعنی سوکوشمك دوکوشمکه منجر اولور وتلاطمت الامواج دیرلر دریانك موجی چوق اولوب بری برینه ووروله اساسده دیدی که رهان اتلرینك طوقوزنجیسنه لطیم دیدکلری سبقدن مردود اولوب اوکنده اولان سکز اتك توزی انك یوزینه اصابت اتدیکی ایچوندر بعضیلر دیدی که لطیم تسمیه اولندیغی فرس مذکور قصراغه طالب اولسه صاحبی انی ضرب ایدر زیرا انك جرمی یدنجی سکزنجی اتك جرمندن زیاده‌در (تلاکموا یکدیکررا مشت زدند) بری برینه یومروق ووردیلر که لکم یومروق ایله ضرب معناسنه‌در ویومروغه جمع کف ایله تعبیر اولنور تقول: رب مکالمة اوقعت فی ملاکمة: ومماطلة جرت الی ملاطمة (تنادموا علی الشراب بایکدیکر حریفی کردند برشراب) شراب اوزرینه بری برینه ندیملك اتدیلر وهوندیم وندمان (تهادم خویشتن را پیر نمود) کندویی پیر کوستردی مع هذا پیردکل ایدی ٭ ن (تحاتنا فی الرمی برابر شدند دوکس در تیرانداختن) اوق اتمقده بری برینه مساوی اولدیلر حتن وحتن مثل وقرن معناسنه‌در یقال هما حتنان ٭ ای سیان واول واخری حرارتده مساوی اولان کونه یوم حاتن دیرلر (تراطنوا بیکدیکر بزبان عجمی سخن کفتند) بری بریله عربیدن غیری لسان ایله سویلشدیلر (تصافنوا الماء بخش کردند آب را) صویی حصه حصه قسمت اتدیلر که صواز اولدقده صفنه دیدکلری ظرف طلوسی هرکسه صوویردیلر دیمکدر وعربده عادت بووجه اوزره جار ایدی که صواز اولدقده ظرف مذکور ایله تقسیم ایدرلر ایدی وکاهی یاباندہ برازصو بولسه‌لر انی مقله ایله تقسیم ایدرلر ایدی مقله اول کوچك طاشدر که انی صویك ایچینه القا ایدرلر که هرکس نه مقدار صو ایچدیکنی آنکله بیلورلر اکا حصاة القسم دخی دیرلر فیروز

ابادی شووجهله تصویر اتدی که بوش کاسه‌نك ایچنه برکوچك طاش وضع ایدوب اول طاشی ستر ایده‌جك مقداری صودوکوب کاسه‌ده مجتمع اولان صویی بری ایچر بعده یینه وجه مشروح اوزره صودوکوب برینه دخی ویررلر (تضاغنوا یکدیکررا کینه کرفتند) بری برینه کین طوتدیلر که ضغن وضغینه حقد معناسنه‌در ناقة ذات ضغن دیرلر وطنی ارزو اتدی وامرأة ذات ضغن دیرلر زوجنك غیری‌یه محبت اتدی معناسنه وضغن میل معناسنه دخی کلور (تغابنوا یکدیکررا فریفتند) بری برینی الدادیلر وغبن بانك سکونیله بیعده وغبن بانك فتحیله رأیده مستعملدر (تلاعنوا یکدیکررا لعنت کردند) بری برینه لعنت اتدیلر (تماجنوا یکدیکررا شوخی کرند) بری برینه کستاخلق ایدوب سقط سوز سویلدیلر ومجون اصلنده لاابالی اولوب بولدوغی سوزی سویلمك وهرنه اولورسه ایشلمك معناسنه‌در ابن درید دیدی که مجن الشیٔ دیرلر صلب معناسنه ماجن بومعنادن مأخوذدر یوزی پك اولمغله ماجن تسمیه اولندی ٭ ه (تباله ابلهی نمود) ابلهلك کوستردی مع هذا ابله دکلدر (تشابها یکدیکررا مانستند) بری برینه بکزدیلر تشاکها دخی بومعنایه‌در

❁ المضاعف من هذا الباب ❁

٭ ب (تحابوا یکدیکررا دوست داشتند) بری برینی دوست اتخاذ اتدیلر که سویشدیلر تعبیر اولنور که حب وحب وحبه محبت معناسنه‌در معلوم اوله که: فلان یبغض الی کل صاحب ٭ ولا یوقد الا نار الحباحب: عبارتنده واقع اولان فقرهٔ ثانیه لئیم حقنده ضرب اولنور مثلدر وعرب نار القری ایله تفاخر ایدرلر برکمسنه بغایت سخی اولسه خیمه‌سنی برمرتفع موضعه قوروب پیشکاهندن آتش یاقار ایدی که کیجه وقتی مسافرین وغربا اول آتشی کوروب خیمه طرفنه توجه ایلیه واشعار عربده نار مذکوره عبارات مختلفهٔ عذبه ایله ایراد اولنمشدر جاحظ دیدی بومعناده واقع اولان اشعاردن بنم عندمده بغایت مقبولی شوبیتدر که خطیئه انشاد اتدی بیت: متی تأته تعشو الی ضوء ناره ٭ تجد خیر نار عندها خیر موقد: ونار الحباحب عبارتنك تفسیرنده اختلافات کثیره واقع اولدی صاحب دره ابن عباسدن شووجهله نقل اتدی که حباحب عربدن بربخیل کمسنه ایدی غیریلر انتفاع اتمسونلر دیو اصلا آتش یاقمز ایدی فرضا اقتضا حسبیله یاقسه سریعا اطفا ایدر ایدی که عرب میانده هر انتفاع اولونمین نسنه‌ده نار مزبوره مثل اولدی بعضیلر نار مذکوره‌دن مراد آت کیجه وقتی طاشه باصدقده نعل وحجردن ظاهر اولان اتشدر دیدیلر قال الله تعالی (فالموریات قدحا) وبعضیلر دیدیلر که حباحب اول اوچار بوجکدر که قناتلری قیرمزی اولمغله مغرب وعشاء مابیننه طیران اتدکده آتش کبی کورینور جاحظ

دیدی که هر انتفاعه صالح اولمین اتشه نارالحباحب دیرلر (تسابوا یکدیکرراد شنام دادند) بری برینه شتم اتدیلر وفی المثل: المزاح سباب النوکی: یعنی بری بری ایله مزاح احمقلرك مشاتمه‌سیدر تقول: ماهی اسالیب انماهی اسابیب: که اسبوبه شتمه‌دال اولان الفاظدر ودخی سب قطع معناسنه کلور تسابوا دیرلر بری برندن منقطع اولدیلر معناسنه وفی الصحاح التساب التقاطع (تصاب الماء بیاشامید بقیهٔ ابی را که دراناءباشد) کاسه‌ده باقی قلان صوبی ایچدی که صبابه اول صودرکه ظرفك دبنده باقی قاله * ت (تحاتت اسنانه فروریخت دندانهایش) دیشلری دوکلدی حت الورقدن مأخوذدر اغاجك یاپراغنی سلکوب دوکدی معناسنه * ث (تحاثوا یکدیکررا برافژولیدند) بری برینی ترغیب اتدیلر که قندیردیلر تعبیراولنور یقال التقوی افضل ماتحاث الناس علیه‌ای تداعوالیه * ج (تحاجوا یکدیکررا حجت آوردند) بری برینه حجت کتوردیلر که تخاصموا معناسنه قریبدر وحجت کتورمکدن عاجزاولان کمسنه‌یه محجوج دیرلر وحج الجراحة بالمحجاج دیرلر یاره‌ایچنه میل صوقوب قارشدرسه عمقنی بلمك ایچون که اول میله محجاج دیرلر مسبار معناسنه (تفاج پای ازهم بازنهاد) ایاغنی بری برندن ایرو وضع اتدی که ایشنی ایردی تعبیراولنور یقال تفاجت الناقة للحلب (تلاجوابایکدیکر ستهیدند) بری بریله جدال اتدیلر ومجادله‌ایدن کمسنه‌یه لجوج دیرلر ولج ولجه بحر عمیق معناسنه‌درکه قلیجه وآینه‌یه دخی لج دیرلر صوبی چوق وبراق اولدیغی ایچون وفلان کمسنه‌نك کوزلری آینه کبی بیوکدر دیه‌جك یرده ینظر بمثل المجین دیرلر: عیناه کالماویتین دیدکلری کبی * ح (تشاحوا علی کذا بایکدیکر بخیلی کردند بربهمان) فلان نسنه‌ده بری برینه بخیللق اتدیلر والشح البخل والشحح البخیل * د (تبادوا فی الحرب همتای خویشتن کرفتند درجنك) هرکس جنکده کندو قرینی طوتدی یعنی اقران اقرانیله محاربه ایتدی (تحادوا بایکدیکر مخالفت کردند) بری برینه مخالفت اتدیلر حاده کبی (ترادالبیع بریکدیکررد کرند بیع رادوکس) بیعی ایکی کمسنه بری برینه رد ایتدیلر که پازاری بوزدیلر دیو تعبیر اولنور (تضاد الشیئان بایکدیکر ناهمتای کردند دوچیز) ایکی نسنه بری برینه موافقت ایتمدیلر که ضد اولدیلر تعبیر اولنور ویقال لاضدله ولاضدیدله ای لانظیرله ولا کفؤله (تنادوا ازیکدیکر رمیدند) بری برندن اورکوب نفرت اتدیلر (یقال ندالبعیر ای نفر وذهب علی وجهه) * ر (تباروا یکدیکر نیکویی کردند) بری برینه ایولك ایتدیلر (تساروا بایکدیکررا رازکفتند) بری بریله سرسویلشدیلر (تعار ازخواب بیدار شد بشب او ازکنان) کیجه وقتی اویقودن سویلیه‌رك اویاندی (تفاروا ازیکدیکربکریختند) بری برندن فراراتدیلر * س

(تماسوا یکدیکررابسودند) بری برینه مس اتدیلر که سوروندیلر و دکدیلر تعبیر اولنور تماس ومماسه مباضعه‌دن کنایه‌در مس ومسیس ومسی دکمك وطوقنمق معناسنه‌در * ص (تحاصوا یکدیکررا بخشیدند) بری برینی بخش بخش ایتدیلر یعنی بولوك بولوك بولوب حصه حصه وفرقه فرقه اولدیلر ورجل احص دیرلر شوم وخیری یوق معناسنه لهذا عبدوجاره احصان دیدیلروباشنك قیلی دوکیلن کمسنه‌یه دخی احص دیرلر (تراصوا تنك بریکدیکر ایستادند) بری برینك اوزرینه طارطوردیلرکه صیقشدیلر تعبیراولنور تراصوافی الصلوة دیرلر نمازده صیق اوطورسه‌لر (تقاصوا از یکدیکرقصاص ستدند) بری برندن قصاص آلدیلر * ض (تحاضوا علی الامر یکدیکررا افزولیدند برکار) بری برینی ایشه ترغیب اتدیلر (تعاضوا یکدیکررا کزیدند) بری برینی ایصیردیلر که عض ایصیرماق معناسنه‌دروبر کمسنه برمشکل ایشه مبتلا اولسه عضه الامر وبر کمسنه‌یه دیلی ایله ایذااتسه عضه بلسانه وبر کمسنه شردن خالی اولمز دیه‌جك یرده عض بالشر دیرلروفی المثل: عض علی شبدعه: شبدع عقرب معناسنه‌در لسانی مالایعنی‌دن حفظ ایدن کمسنه حقنده ضرب اولنور * ط (تغاطا یکدیکررا باآب فروبردندوکس) ایکی کمسنه بری برینی صویه باتوردیلر تغاطبا تمالقا دخی بومعنایه‌در * ظ (تکاظوا ازحد درکذشتند دردشمنی بیکدیکر) بری بریله عداوتده حدی تجاوز اتدیلر وبینهم کظاظ ای عداوة عظیمه وکظنی الامر دیرلر فلان ایش بنی مغموم ایدوب غضب ایله طولدردی معناسنه وکظ امتلا طعامدن حاصل اولور بر کیفیتدن عبارتدر (تماظوا بیکدیکرپیکار کردند) بری بریله نزاع اتدیلر * ف (تدافعوابریکدیکر نشستند) بری برینك اوزرینه بندیلر که غلبه‌لك وقتنده اولور (تشاف الشارب هرچه دراناءبود ازشراب همه‌اورابخورد شراب خورنده) شراب ایچن کمسنه کاسه‌نك ایچنده‌اولان شرابی جملة ایچدی وبعض نسخه‌ده مزمزان خورد عبارتیله تفسیر اولندی یعنی صوره‌صوره ایچدی (تصافوا بایکدیکر رسته‌زدند) بری بریله صف اولدیلر * ق (تحاقوا بایکدیکر خصومت کردند) بری بریله خصومت ایتدیلر وفی الاساس حاققت صاحبی فحققته خاصمته فغلبته یعنی بری بریمزدن حق طلب ودعوی اتدك که بن اکا غالب اولدم * ك (تباکوا بایکدیکر انبوهی کردند) بری بریله ازدحام اتدیلر یقال تباکت الابل علی الحوض ای تزاحمت وتقول تباکوافتد اکوا یعنی ازدحام اتدیلر وبری بریله‌دوکشدیلر * ل (تخالوا یکدیکررا دوست داشتند) بری برینی دوست اتخاذ ایدوب سویشدیلر خلة محبت معناسنه‌در (تضال خویشتن را کمراه کرد) کندو کندوبی ضلالته دوشردی یعنی طریق مستقیمی کوروب بیلور

ایکن آنی ترك اتدی یقال انك تهدی الضال ولاتهدی المتضال یعنی طریق مستقیمی کورمیوب ضلالته دوشن کمسنه‌یی هدایته قادر اولورسن لکن متضال مذکورك هدایتنه قادر دکلسن صاحب مجمع فقرۀ ثانیه‌یی مثل اولمق اوزره ایراد ایدوب عن قصد برعمل اختیار ایدوب صواب اوعملك خلافنده اولدیغنی عالم اولان کمسنه حقنده ضرب اولنور دیدی ومیدانی: اخذوا طریق العنصلین: مثلنده دیدی که یمامه‌دن بصره‌یه منتهی اولور برطریق معروفدر ضلالته دوشن کمسنه حقنده ضرب اولنور (تطال الی الشیٔ کردن برافراشت تاچیزدوررا ببیند) بویوننی یوقارو قالدردی که اوزاق اولان نسنه‌یی کورمك ایچون ویقال اطل علیه ای اشرف کذا فی الصحاح مصنف اساسده دیدی که تطالت حتی رأیته دیرلرایاقلرینك پارمقلری اوزرینه قالقوب برنسنه‌یه باقوب کورسه ودخی امرأة طلة دیرلر حسنة نظیفة معناسنه‌در ورجلك زوجه‌سنه طله اطلاق اولندیغی بو معنادن مأخوذدر تقول اعجبنی طله وراقنی هیکله ای شخصه * م (تتاموا عشرة تمام ده شدند) کامل اون اولدیلر یعنی جمله‌سی بریره کلوب اون اولدیلر (تشاموا باهم بوییدند) بری بریله قوشدیلر وفی الحدیث: الارواح تتشام کما تتشام الخیل (تصام الرجل خویشتن را کرساخت مرد) رجل کندوینی صاغر اتدی یعنی صاغرلق اتدی مع هذا صاغر دکل ایدی وفی المثل: تصامم الحرا اذا سن القذع: سن صب وقذع فحش معناسنه‌در یعنی کریم اولان کمسنه فحش صب اولندقده صاغرلق اظهار ایدر حلیم اولان کمسنه قبیحه قولاق طوتمز دیه‌جك برده ضرب اولنور (تضاموا فراهم آمدند) بریره کلدیلر تقول تضاموا حتی تتاموا مائة رجل * ن (تجان خویشتن را دیوانه ساخت) کندوینی مجنون صورتنده کوستردی مع هذا جنونی یوق ایدی

المعتل الفاء بالواو من هذا الباب

أ * (تواطئوا علی الامر بایکدیکر اتفاق کردند برکار) ایشه بری بریله اتفاق اتدیلر وشعرده قافیه‌لرك اتفاقنه ایطأ دیدکلری بو معنادن مأخوذدر ووطاءة یومشقلق معناسنه‌در وبر کمسنه خوشخوی و کوزلدر دیه‌جك برده فیه وطاءة الخلق ووضاءة الخلق دیرلر * ب (تواثبوا بریکدیکر جستند) بری برینك اوزرینه صچرادیلر (تواهبو بایکدیکر بخشیدند) بری برینه باغشلادیلر که هبه‌دن مأخوذدر * ث (توارثوا الکرم ازیکدیکر میراث کرفتند کرم را) کرمی بری برندن میراث آلدیلر که ابا واجدای دخی کریم ایدی تقول المجد متوارث بینهم * ج (تواشجت الاغصان بهم درشدند شاخها) بداغلر بری برینه کیروب مشتبك اولدی قامش کو کنه وشیج دیدکلری بری برینه مشتبك اولدیغی ایچوندر * ح (تواطحوا بکردانیدندبدی را

درمیان ایشان) شری میانلرنده تداول اتدیلر که مقاتله‌دن کنایه‌در (تواردوا بهم باب درآمدند) بری بریله صویه واردیلر (تواعدوا یکدیکررا وعده نهادند) بری برینه وعده وضع ایتدیلر بیهقی درخیر لفظنی زیاده اتدی (توافدوا بهم بجایی شدند) بری بریله بریره کتدیلر که وفود ووفاد ایلچیلك طریقیله کتمکده استعمالی شایعدر (توالدوا بهم بزادند) بری بریله بیله طوغدیلر وتوالدوا دیرلر کثروا معناسنه یعنی بری برینی طوغوروب تناسل ایتدیلر وچوغالدیلر * (تواترت الاخبار پیاپی آمدند پیامها) خبرلری بری بری آردنجه کلدی وتواتر الابل وجئن متواترات وتتری دیرلر دوه‌لر بری بری آردنجه کلدیلر متتابعات معناسنه که وترابعدوتر کلدیلر معناسی مراددر * ع (توادعوا بایکدیکر آشتی کردند) بری بریله صلح اولدیلر وادعه معناسنه دعة سکون معناسنه اصلنده ودع ایدی واوی حذف ایدوب اندن عوض اخرینه ها ویردیلر ورجل ودیع ای ساکن ووقار وراحت صاحبی اولان کمسنه‌یه متدع اطلاق اولنور (تواضع فروتنی نمود) خضوع وخشوع کوستردی که تواضع اتدی تعبیر اولنور وفی المثل: التواضع شبکة الشرف: ودخی تواضع دیرلر فرومایه اولدی معناسنه که ضعة ووضاعة الجاقلق معناسنه‌در و اول کمسنه‌یه وضیع دیرلر * ف (تواصفوا الشیٔ بهم وصف کردند چیزرا) بری بریله برنسنه‌یی وصف اتدیلر یقال تواصفوه بالکرم یعنی فلان کمسنه‌یی هر بری کرم ایله وصف وتعریف اتدیلر (تواقف الفریقان فی القتال بایستاندو کروه درجنك) جنکده ایکی عسکر بری بریله طوروشدیلر * ق (تواثقوا بیك دیکر استواری کردند) بری بریله استحکام اتدیلر کویا معاهده اتمکله استحکام بولدیلر (توافقوا بایکدیکر موافقت کردند) بری بریله موافقت اتدیلر (تواهقوا بهم رفتند) بیله کتدیلر اساسده دیدی که تواهقت الرکاب دیرلر دوه‌لر بویونلرین اوزادوب بری برینه سبقت اتمك ایچون ایلرو یوریسه‌لر وتقول هذه الناقة تواهق الاخری وتواهقوا فی الفعال دیرلر بری برینه مفاخره ایده‌رك ایش ایشلسه‌لر * ل (تواصلوا بیکدیکر پیوستند) بری برینه وصلت اتدیلر که اولشدیلر وتصارموا بعد التواصل دیرلر بری بریله مواصلت اتدکدن صکره منقطع اولدیلر معناسنه وبر کمسنه‌نك قریبی یا رفیقی هلاك یا بربلایه مبتلا اولسه اخره دعا مقامنده: لا کنت له بوصیل: دیرلر یعنی سن اکا واصل اولمیه‌سن که اکا اصابت ایدن سکا دخی اصابت اتمیه ووصیل اول رفیق درکه اصلا منفك اولمز (تواکلوا الامر بیکدیکر کذا اشتند کاررا) ایشی بری برینه براقدیلر وکل الیه الامر دیرلر ایشنی اخره سپارش اتسه ورجل وکلة وتکلة دیرلر ضعیف وعاجز معناسنه که توکل اظهار عجزدن عبارتدر

المعتل الفاء بالياء من هذا الباب

• ر (تياسروا بسوى چپ شدند) صول طرفه كتديلر • ن (تيامنوا بسوى راست شدند) صاغ طرفنه كتديلر

المعتل العين بالواو من هذا الباب

• ب (تجاوبوا ايكديكررا پاسخ دادند) برى برينه جواب ويرديلر (تناوبوا فى الماء بيكديكر نوبت كردند در آب) صوده برى برينه نوبت اتديلر ونوبت فلان كمسنه نكدر ديه جك يرده نوب له ديرلر • ت (تفاوت الامور كاپيش شدند كارها) امورا كسك وارتق اولمغله مختلف اولديلر فوت اصلنده سبقت معناسنه در: جاريته حتى فته: ديرلر انكله سكرديشدك حتى بن اكا سبقت اتديم معناسنه وهم يتفاوتون الى الشرف ديرلر يتسابقون معناسنه وفى الصحاح تفاوت الشيئان اى تباعدا كويا متفاوت اولان امورك بعضى بعض آخرى سبقت ايدوب ايلرو كرو اولديلر فيروز آبادى ديدى كه تفاوت لفظنك مصدى اولان لفظ تفاوت ده واوده حركات ثلاثه لغت در تفاعل بابنك عينى مضموم اولمق قياسدر وجه مذكور اوزره فتح وكسر خلاف قياس وبو كلمه يه منحصردر (تماوت خويشتن را مرده نمود) كندوينى ميت كوستردى مع هذا حى ايدى ودخى رياء زهد اظهارى ايچون الينى واياغنى تحريك اتمين كمسنه يه متماوت ديرلر وموته صرعدن برنوعدر كه عارض اولدقده صاحبنده عقل وحركت قالميوب زائل اولدقده ينه عقلى وحركتى كلور • ج (تزاوجوا بايكديكر جفت شدند) برى بريله جفت اولديلر كه اش اولديلر تعبير اولنور • ح (تطاوحت به النوى هجران اورا دور انداخت) يارك هجرى انى اوزاغه آتوب كاه برمكانده وكاه برمقامده حيران وسركردان كزدردى ودخى تطاوحوه بالضرب ديرلر انى ضرب ايدوب هلاك ايتدى معناسنه قال • ع: تطاوحوه اركانه بالدوس: كه بويوك طاش ايله ضربدن عبارتدر ودخى تطاوحوا ديرلر تنازعوا معناسنه • ر (تجاوروا بايكديكر همسايه كى كردند) برى بريله قومشولق ايتديلر (تزاوروا يكديكررا زيارت كردند) برى برينى زيارت ايتديلر وفى المثل: تزاوروا ولا تجاوروا: وزايرك جمعى زور وزوار كاور ودخى تزاور عنه ديرلر فلان نسنه ده ميل وعدول ايتدى معناسنه (تشاوروا بايكديكر مشورت كردند) برى بريله مشورت ايتديلر (تعاوروا الشئ ازيكديكر كرفتند چيزرا) نسنه يى برى بريندن آلديلر تداولوا معناسنه وتعاوروه بالضرب ديرلر بركمسنه يى برى ضرب ايدوب آخره ويرسه وآخرى دخى ضرب ايدوب برغيره دخى ويرسه وعلى هذا (تغاوروا يكديكررا غارت كردند) برى برينى غارت ايتديلر • ز (تجاوز الله عنه خدا ازوى دركذشت) حضرت اللهك جرمندن كچدى يعنى

(عفو)

عفو ايتدى ويقال تجاوز الله عن المسئ وتجاوز عن ذنبه ديرلر (تجاوز الغاية دركذشت از غايت) غايتدن كچدى كه افراس رهان ايچون تقدير اولنمش حد معيندر وفى المثل: تجاوز الروضى الى القاع القرف) كريمى ترك ايدوب حاجتى لئيمه عرض ايدن كمسنه حقنده ضرب اولنور (تحاوز الفريقان ازيكديكر بكشتند دو كروه درجنك) ايكى عسكر برى بريندن جنكده ادبار ايدوب آيريلديلر • س (تشاوس بدم چشم نكريست) كوز قويريغيله نظر ايتدى كه يوزينى كوز قويروغنه مائل اتمامك ايله تكبردن يا غضبندن ناشى مصنف بعضيلردن شو وجهله روايت ايتدى كه شوس آندن عبارتدر كه كوزلرينك قاپاقلرينى برى برينه ضم ايدوب كوزلرينى كوچك ايده لر ووجهين مزبورين اوزره نظر ايدن كمسنه يه اشوس ومؤنثده شوساء ديرلر (تكاوسوا بيكديكر انبوهى كردند) برى بريله ازدحام ايتديلر كه صيقشديلر تعبير اولنور (عشب متكاوس) ديرلر اوت چوق ومتكاثف اولوب برى برينك اوزرينه ياتسه وتكويس باشى اشاغى دوندرمك معناسنه در ونجارلرك كونيا ديدكارى مثلث آلته كوس دخى ديرلر • ش (تناوش دست فرا كرد) الينى اوزاتدى ياپشمق ايچون ابن سكيت ديدى كه بركمسنه بركمسنه نك ياقه سنه وصقالنه ياپشمق ايچون الينى اوزاتسه ناشه ديرلر (تهاوشوا بيكديكر درآمدند) برى برينه كيروب مضطرب وقاريش موريش اولديلر يقال تهاوش اهل الحرب يعنى رجال حرب برى برينه قاريشديلر • ض (تحاوضوا وتفاوضوا فى الحديث بايكديكر اندرسخن شدند) برى بريله سويلشمكه شروع ايتديلر وتفاوضا فى المال ديرلر مالده شريك اولسه لر وتفاوضوا فى الامر ديرلر برايشده مشاوره اتسه لر بيهقى ديدى كه تركيب مذكور ايشى آخره تفويضه دلالت ايدر • غ (تراوغوا يكديكررا دستان آوردند) برى برينه مكر وحيله ايتديلر ودخى تراوغا ديرلر برى بريله كولشديلر معناسنه در وبركمسنه طوپراغه بولنسه تمرغ وچاموره بولانسه تروغ ديرلر • ك (تساوك بخسبيد دررفتن از ضعف) مشى ايتدكده ضعفندن برطرفه ميل ايتدى • ل (تجاولوا فى الحرب بايكديكر بكشتند درجنك) جنكده برى بريله دونديلر كه جولان ايتديلر معناسنه (تداولوا الشئ دست بدست بكردانيدند چيزرا) نسنه يى الدن اله كزديرديلر دولت سكاكرة بعد مرة توجه ايتدى ديه جك يرده دواليك ديرلر (تزاولوا بهم وا كوشيدند) برى بريله چالشديلر (تشاولوا فى الحرب يكديكررا كرفتند درجنك) جنكده برى برينى طوتديلر وفى الصحاح تشاول القوم اى تناول بعضهم بعضا فى القتال بالرماح (تصاول الفحلان بريكديكر بجستند دو كش) ايكى آيغور برى برينى اوزرينه صچراديلر كه حمله ايتديلر تعبير اولنور (تطاول عليه العمر عمر بروى درازشد) عمرى اوزون اولدى (تطاول

علیه منت نهاد بروی) اکا احسان ایتمکله ممنون ایتدی ودخی تطاول دیرلر تطالل معناسنه (تناول دست دراز کرد برای کرفتن) بر نسنه‌یی طوتمق ایچون الینی اوزاتدی وفی المثل: این الثریا من ید المتناول: وصولی ممکن اولمیان نسنه‌ده ضرب اولنور ووصولی ممکن اولان نسنه‌یه قریب المتناول دیرلر ودخی تنا ولتنا الرکاب موضع کذا دیرلر دوه‌لر بزی فلان موضعه یتشدیردی معناسنه * م (تداوم الطیر علی الماء کرد آمدند مرغان برکرداب) صونك اطرافنده قوشلر جمع اولوب حلقه اولدیلر وتداوم الطیر فی الهواء دیرلر قوشلر هوایه مرتفع اولمغیچون پرواز ایدوب طولاشدی معناسنه دوم دخی بو معنایه‌در (تلاوموا یکدیکررا ملامت کردند) بری برینی لوم ایتدیلر ولوم ایدن کمسنه‌یه لائم دیرلر وجمعنده لؤم دیرلر ولامه لومه سبب اولان نسنه‌یه دیرلر وانت الوم من فلان دیرلر سن فلان کمسنه‌دن لومه مستحق سین معناسنه وفی المثل: رب لائم ملیم: یعنی نیجه لوم ایدن کمسه‌لر واردرکه لوم ایتدیکی نسنه‌یی کندو ارتکاب ایدر وفی مثل آخر: لیس یلام هارب من حتفه: هلاکندن خوف ایدوب فرار ایدن کمسنه لوم اولنماز جبان اولان کمسنه‌نك عذرینی بیان مقامنده ضرب اولنور (تناوم خویشتن را خفته نمود) کندوینی اویور کوستردی مع هذا اویوماز * ن (تعاونوا یکدیکررا یاری دادند) بری برینه معاونت ایتدیلر ودخی امرأة متعاونة دیرلر متناسبة الاعضاء معناسنه (تهاون به خوار داشت اورا) انی تحقیر ایتدی وفیه مهانة ای ذل وضعف ورجل هین وهین ای وقورساکن

المعتل العین بالیاء من هذا الباب

* ب (تعایبوا یکدیکررا عیب کردند) بری برینی تعییب ایتدیلر * ج (تهایجوا بریکدیکر جهیدند) بری برینك اوزرینه صچرادیلر وفی الصحاح تهایج الفریقان ای تثاوبا للقتال ویوم الهیاج یوم القتال معناسنه‌در فیروز ابادی دیدی که هیجامد وقصر ایله حرب وهیاج قتال معناسنه‌در * ج (تصایحوا بایکدیکر بانك زدند) بری برینه صیحه ایتدیلر (تمایح الغصن بجنبید شاخ) بداغ اکیلدی وتمایح السکران دیرلر سرخوش ایکی یانته صالینه‌رق مشی ایتدی معناسنه جوهری دیدی که ماح فی مشیته دیرلر صالینه‌رق یوریسه ودیدی که میح قاز یوریسی کبی یورمکدن عبارتدر * د (تزایدوا فی ثمن السلعة بریکدیکر افزودند در بهاء آخریان) متاعك قیمتنده بری برینك اوزرینه آرتیردیلر وفی المثل: زدهم عنزا: کعب برادری کلاب ایچون دورت کچی ویروب بر صغیر اشترا ایتدی کلاب مزبوره بقره‌یه ترس رکوب ایدوب یوزینی قویریغی طرفنه کتورمکله صغرك دبری طرفنه لجام ووردی وصغری یوروتدی وجان آجیسیله ایله صغرك سرعة

سیرینی کوروب برادری اولان کعبك یوزینه باقدی و: یا اخی زدهم عنزة: دیدی یعنی بایعلره برکچی دخی ویرتا کچی بش اولسون بیع منعقد اولدقدنصکره بهاسنی زیاده ایتمك مشتری طرفندن زیاده حماقتدن ناشی اولمغله مثل مذکور احمق حقنده ضرب اولنور وفی مثل آخر: ازددت رغما ولم تدرك وغما: رغم غیظ ووغم انتقام آلمق معناسنه‌در یعنی فلان کمسنه‌یه زیاده غضب ایتدیك لکن انتقام آلمغه قادر اوله‌مدیك مرادینه نائل اوله‌مین کمسنه حقنده ضرب اولنور ر (تخایروا بالخط بایکدیکر خط نوشتند تا کدام مرخوب نویسد پدید آید) بری بریله یازو یازیشوب یازی یاریشدیلر تا که قنغی ایو یازارسی ظاهر اوله وفی الاساس: تخایروا فی الخط وغیره الی حکم: یعنی یازو یازمقده یاغیری نسنه‌ده قنغیسی خیردر معلوم اولسون ایچون حکمه واروب عرض اتدیلر (تسایرو بایکدیکر رفتند) بری بریله یوریشدیلر تا که کیم سبقت ایدر معلوم اوله (تطایر الشیٔ پراکنده شد چیز) نسنه پریشان اولدی وفی الحدیث: خذ ما تطایر من شعر رأسك: ودخی تطایر الشیٔ دیرلر نسنه اوزاندی معناسنه (تعایروا یکدیکررا عیب کردند) بری برینی تعییب اتدیلر تعایبوا معناسنه تقول ان الله یغیر ولا تعیر * ط (تمایطوا ازیکدیکر جدا شدند) بری برندن آیریلدیلر که ما بینلرینه فساد دوشدیکی ایچون (تهایطوا باهم آمدند) بر یره جمع اولدیلر تمایطوا مقابلی‌در وفی المثل: هم فی هیاط ومیاط: ای فی ذهاب وایاب قوم اضطرابه دوشدیلر دیه‌جك یرده ضرب اولنور ومن حیث المضرب: وقعوا فی دوکة وبوح: مثلنه قریبدر دوکه دالك ضم وفتحیله مضایقه وبوح حاء مهمله ومعجمه ایله اختلاط معناسنه‌در * ظ (تغایظوا بایکدیکر خشم کرفتند) بری برینه غضب ایتدیلر * ع (تبایعوا بایکدیکر خرید وفروخت کردند) بری بریله آلش ویرش ایتدیلر ولفظ بیع آلمقده وصاتمقده استعمال اولنور باعه دیرلر اشتراه معناسنه ومتبایعان بایع ومشتری‌یه اطلاق اولنور ومارخص هذا البیع وهذا البیاعة دیوب متاع مراد ایدرلر وهیچ کمسنه‌سنك مرتبه که بالغ اولمز دیه‌جك یرده ماباع علی بیعك احد دیرلر و مشتریسی چوق اولان جاریه‌یه بایع دیدکلری کال حسن اولمغله کویا کندوینی بیع ایدر معناسی ملاحظه‌سیله‌در ودخی تبایعوا علی الطاعة دیرلر پادشاهه اطاعت بیعت ایتدیلر معناسنه (تتایعوا ازپی یکدیکر درافتیدند) بری بری آردنجه دوشدیلر که شرده مستعملدر (تتایعوا فی الشر دیرلر تهافتوا) معناسنه وفلان یتتایع فی الامور دیرلر بر کمسنه کندوینی هر ایشه رمی ایتسه یقال: مالکم تتابعتم وتتایعتم: (تشایعوا بایکدیکر یار شدند) بری برینه یار ویولداش اولدیلر تشایعوا علی الامر دیرلر بر ایشه اتفاق وبری برینك رأینه تابع اولسه‌لر وبر کمسنه احبابنه وداع ایتدکده

حيا كم الله اشاعكم السلام ديرلر يعنی حضرت الله سلامی سزه مصاحب ايتسون * ف (تسايفوا يكديكر شمشيرزدند) بری برينه قليج ووريلر وسايف وسيف قليج صاحبی وسياف جلاد معناسنه‌در * ق (تضايقوا نكنجيدند بجايی) بوموضعه صيغمديلر وتضايق المكان ديرلر مكان طاراولدی ضاق معناسنه يقال اذاتضايق عليك الامر فانتظر سعة وتقول اصابته ضيقة ای فقر * ل (تزايلوا ازيكديكر جداشدند) بری برندن آيريلديلر وانا لاازايلك ديرلر بن سندن آيريلمام معناسنه وقويونكی كچيكدن آيرديه‌جك يرده :زل ضأنك من معزك: ديرلر مزها منها ديدكلری كبی وتقول زله عن مكانه واعزله(تسايل الجيش لشكر ازهرسوی روانشدند) عسكر هرطرفدن آقوب كلديلر واول عسكره سايله وسياله ديرلر (تمايل الجل عن الفرس بجسبيد پلاس ازاسب) جل آتدن ميل ايتدی كه آتك جلی اكلدی تعبير اولنور وتمايلت فی مشيتها ديرلر خاتون مشی ايتدكده ايكی طرفنه صالنه‌رق يوريسه وبين القوم تمايل ديرلر مابينلرنده فتنه وتجاذب اولسه‌ووقعت الميلة فی الناس ديرلر طاعون مثللو هلاك عام دوشسه كه عربدن بووجه‌اوزره استماع اولندی * ن (تباينوا ازيكديكر جداشدند) بری برندن آيريلديلر وفی المثل:لن يزال الناس بخير ماتباينوا فاذا تساووا هلكوا)يعنی ناس مراتب جهتندن متفاوت اولوب بعض آمر وبعض مأمور اولدقجه خيردن خالی اولمزلر واكر مراتبده‌مساوی‌اولورلرسه كمسنه كمسنه‌يه‌اطاعت ايتميوب جمله‌سنك هلاكنه سبب اولورابوعبيد ديدی كه‌فاذا تساووا هلكواعبارتنك بنم عندمده‌معناسی بودر كه‌ناسده‌شرغالب وخيرغايتله‌عزيز ونادردرپس‌تساوی اولورسه شرده‌تساوی تساوی اولوب جمله‌نك هلاكنه باعث اولور (تداينوا بدين بيكديكر بوام خريد فروخت كردند)بری‌بريله ويرسی‌يه آلش ويرش ايتديلر وعادتی استدانه اولان كمسنه‌يه مديان ديرلر (تماينوا يكديكررادروغ كفتند) بری‌برينه يالان سويلديلر والمين الكذب

﴿ المعتل اللام من هذاالباب ﴾

أ(تراأى الجمعان يكديكررا بديدنددو كروه)ايكی‌عسكربری‌برينی كورديلر (ترأى له نموده‌شداورا) اكا كوروندی‌ترأى‌له شئ من الجن ديرلر كوزينه جنی كوروندی معناسنه وتراءت لنا فلانة ديرلر بزه كنديني كوسترمك ايچون جلوه ايتدی معناسنه وفلان يترأى ديرلر كندی يوزينی كورمك ايچون آينه‌يه نظر ايتدی معناسنه وفی الحديث : لايترأى احدكم فی الماء : (تنأوا ازيكديكردورشدند)بری‌برندن بعيد اولديلر (تناءت الديار ازيكديكر دورشدند خانها) خانه‌لری بری‌برندن بعيداولديلر

والمتنائی المكان البعيد والنائی البعده‌ب (تصابی عاشقی نمود)عاشقلق كوستردی‌مع‌هذا عاشق دكل ايدی وصبوة وقت شبابده اولان هوا وهوس معناسنه‌در ودخی تصابی الشيخ ديرلر پير اولان كمسنه صبيان عملنی ايشلدی معناسنه (تغابی نادانی نمود) نادانلق كوستردی‌كه غباوت‌اظهار ايتدی‌تعبيراولنور مع‌هذا غبی دكل ايدی وتقول: الاغنياء اكثرهم اغبياء * ت (تفاتی خويشتن‌را جوانمرد نمود) كندويی سخی وفتوت صاحبی اولمق اوزره كوستردی ودخی تفاتوا ديرلر فتوی ايچون مفتی‌يه كيتديلر معناسنه كه مفتی‌يی حاكم اتخاذ ايتديلر تعبير اولنور * ث (تناثؤا الشئ بهم ياد كردن چيزرا) بری بريله نسنه‌يی تذكر اتديلر جوهری ديدی‌كه نثا قصرايله ثناء كبی‌در مد ايله لكن نثا خير وشرده وثناء فقط خيرده استعمال اولنور يقال : نثوت الخبر : ای اظهرته * ج (تحاجوا بايكديكر برد كفتند) بری بريله لغز سويلشديلر (وهی الاحجية چيستان) لغز (تناجوا بايكديكررا رازكفتند)بری‌بريله سر سويلشديلر وبينهم تناج‌ونجوی ای‌مسارة (تهاجوا يكديكررا هجا كردند) بری برينی هجو اتديلر ويقال : بينهم اهجوة‌واهجية يتهاجون بها * ح (تلاحوا بايكديكر پيكار كردند) بری بريله نزاع وخصومت ايتديلر وفی المثل : اذاتلاحت الخصوم تسافهت الحلوم : يعنی تشاتم‌وقتنده حليم سفيه اولور * خ (تأخيا بايكديكر برادری كردند دوكس) ايكی كمسه بری بريله‌قرنداش اولديلر ويقال: اخوان الوداقرب من اخوان الولاد : وقالوا :بين السماحة والحماسة‌تأخ :واخ الشر ديوب خير واخ الخير ديوب شر مراد ايدرلر لكن لفظ شری لسانه اجرا ايتمامك ايچون اخ الخير تعبيری شايعدر (تراخی الكتاب ديرآمد نامه) مكتوب كچ كلدی وتراخی عن الامر ديرلر آندن امتناع ايتدی معناسنه وتراخی ماينهما ديرلر بری برلرندن بعيد اولسه‌لر *د(تعادوا بايكديكر دشمنی كردند) بری‌بريله‌دشمنلك‌اتديلر ودخی‌تعادی ماينهم ديرلر قومك‌ميانده‌فساد واقع اولدی‌معناسنه‌وتعادی‌ديرلر تباعد معناسنه (تفادوايكديكررا واخريدند) بری‌برينی‌صاتون آلديلريعنی‌بری برينه‌فدا وبدل‌اولديلر ودخی‌تفادی‌عن الشئ ديرلرنسنه‌دن‌صاقندی‌ودخی آندن خلاص‌طلب ايتدی‌معناسنه(تمادی‌فی الغی دور اندرشددربی‌راهی)ضلالتده‌اوزون‌اوزاق كيتدی‌تقول : فلان يشحذللبغی المدی‌ويبلغ فی الغی المدی (تنادوايكديكدرا آوازدادند) بری‌برينی جاغيرديلار كه‌نداءدن‌مأخوذدر ودخی تنادوا ديرلرهم مجلس‌اولديلرمعناسنه‌كه ندی‌دن مأخوذدر (تهادوا يكديكررا هديه فرستادند بری برينه هديه كوندرديلر وفلان يهدی للناس‌ديرلر خلقه چوق هديه ويرر معناسنه وفلان‌يهادی بين الاثنين‌ديرلر غايت‌ضعفدن ايكی كمسنه‌يه‌طايانوب

يوريسه وكندو صالينه‌رق آهسته آهسته يوريسه تهادى ديرلر * ر (تباروا فى الشئ بايكديكر نبرد كردند درچيز) فلان نسنه‌ده برى برينه معارضه ايتديلر كه هربرى آخرك ايتديكى كبى ايتمكه صرف مقدور ايتدى يقال فلان يبارى الريح جودا وبرى طپراق معناسنه‌در وبركمسنه‌يه بددعا مقامنده : بفيه البرى وحمى خيبرا وشرماپرى : ديرلر (تجاروا بايكديكر رفتند) برى بريله يوريديلر و امه‌يه جاريه تسميه اولنديغى هميشه خدمتده يوريديكى ايچوندر وفلان كمسنه قديمى عادتى اوزره فلان ايشى ايشلدى ديجك يرده عمل على هجيراه و جرى على اجيراه : ديرلر و دخى بربريله سوز يارشديلر ديه‌جك يرده تجاروا فى الحديث ديرلر (تكارى البيت بكرا داد خانه‌را) خانه‌يى كرا ايله ويردى (تماروا فيه بيكديكر بستهيدند در بهمان) فلان نسنه‌ده برى بريله نزاع ايتديلر كه مرى‌دن مأخوذدر دوه صاغمق معناسنه وتماروا تحالبوا معناسنه‌در كه كويا برى بريله مجادله ايدن كمسنه‌دن هربرى آخرى صاغوب عندنده اولان نسنه‌يى اخذ ايدر ودخى تمارى فى الشئ ديرلر فلان نسنه‌ده شك ايتدى معناسنه كه مريه‌دن مأخوذدر * ز (تجازى تقاضا كرد) تقاضا ايتدى كه ثقلت اتدى تعبير اولنور وفى الصحاح تجازيت دينى على فلان اذا تقاضيته * س (تناساه فراموش كرد اورا) آنى اونوتدى ودخى تناسى ديرلر اونوتمق صورتنى كوسترسه * ش (تماشوا بهم رفتند) بيله يوريديلر ومشت المرأة ديرلر اولادى چوق اولدى وناقة ماشية ديرلر چوق طوغورور معناسنه وچارپايه ماشية ومواشى اطلاق ايتدكارى تفأل طريقيله‌در * ص (تناصوا ناصية يكديكررا كرفتند در خصومت) خصومت وقتنده برى برينك ناصيه‌سنه ياپشديلر ودخى تناصيا ديرلر ايكى نسنه برى برينه قريب وواقع اولسه‌لر يقال تناصت دارى داره اى اتصلت بهـا * ض (تراضوه بينهم پسنديده داشتندش درميان ايشان) آنى مابينلرنده پسند ايتديلر يعنى راضى اولديلر وبكنديلر (تقاضاه وام بازخواست ازوى) آندن دينى بنه طلب ايتدى كه تقاضا ايتدى تعبير اولنور * ط (تعاطى الشئ دست فرا كرد چيزرا) نسنه‌يه ال اوزاتدى وتعاطون الكأس ديرلر كاسى الدن اله كزديرلر معناسنه وبركمسنه كندويه لايق اولمين شيئه الى اوزادير ديجك يرده يتعاطى مالا ينبغى له ديرلر ودخى فلان يتعاطى فى كذا ديرلر اكا شروع ايتدى معناسنه (تناطو يكديكررا اكاويدند) برى برينى سوروب بير تشديلر * ع (تداعوا يكديكررا خواندند) برى برينى چاغيرديلار تداعوا الرحيل ديرلر كوچ ايتمك ايچون برى برينى چاغيرديلار معناسنه (تداعى البنيان نزديك افتادن شد بنا) بنا خراب اولمغه قريب اولدى يعنى اجزاسى برى برندن جدا اولوب منهدم اولمغه قريب اولدى صاحب تاج ديدى كه تداعت الحيطان للخراب ديرلر ديوارلرى برى برى اردنجه ييقلماغه باشلدى معناسنه كويا خراب اولمق ايچون برى برينى دعوت ايتديلر (تداعى

الثوب كهنه شد جامه) جامه كهنه اولدى ودخى تداعت عليهم القبائل ديرلر قومك اوزرينه قبائل جمعيت ايدوب اطرافدان كلديلر معناسنه ودخى تداعت ابل بنى فلان ديرلر دوه‌لرى آريقلاسه يا هلاك اولسه ودخى تداعوا ديرلر برى بريله لغز سويلشسه‌لر كه ادعيه احجيه معناسنه‌در * غ (تباغوا بريكديكر افزونى جستند) برى برينك اوزرينه تجاوزلك ايستديلر وبغى ضلالتده حدى تجاوزدن عبارتدر * ف (تجافى جنبه عن الفراش دور شد پهلوى او از بستر) توشكدن آنك يانى بعيد اولدى (تصافوا يكديكررا دوستى ويژه كردند) برى بريله دوستلغى خالص ايتديلر يقال هما خليلان يتصافيان (تلافى التقصير دريافت تقصيررا) قصور ايتديكنى فهم ايدوب تدارك ايتدى وبو برايشدر كه تداركى ممكن دكلدر ديه‌جك يرده هذا امر لا يتلافى ديرلر وتقول جاء بالعمل المتنافى ولم يتعقبه بالتلافى * ق (تساقوا يكديكر شراب دادند) برى برينه ساقيلق ايدوب شراب ويرديلر (تلاقوا يكديكررا رسيدند) برى برينه يتشديلر كه بولوشديلر تعبير اولنور * ك (تباكى خويشتن را كريان نمود) كندويى اغلار كوستردى مع هذا اغلامز ايدى (تشاكوا يكديكررا كله كردند) برى برينه شكايت ايتديلر * ل (تبالى بيازمود) امتحان ايتدى كه سينادى تعبير اولنور ابتلى معناسنه (تعالى الله بزركوارست خداى) حضرت الله عالى در (تعالى النبت ببالید كياه) اوت بويى يوب مرتفع اولدى وتعالى الوبر عن الناقة ديرلر ناقه‌نك تويى يولنسه وتعالى البعير ديرلر دوه آريق اولسه (تفالوا سر يكديكررا واجستند) برى برينك باشنى اراديلر كه تركيده برى برينك باشنى بتلديلر تعبير اولنور وفلوت الشعر ديرلر شعرك معناسنى تأمل ايتدم معناسنه كه تركيده اوفاق اوفاق بتلديم ديرلر وافل هذا البيت فانه صعب * م (تحاماه خود رانكاه داشت ازوى) كندويى اندن حفظ ايتدى كه آندن پرهيز واحتراز ايتدى تعبير اولنور (تراموا بيكديكر تير انداختند) برى برينى اوق آتشديلر وفى المثل : خرجو يترامون فى الغرض (ترامى اليه الخير در رسيد خير بدو) اكا خير يتشدى وترامى الامر الى الفساد ديرلر امر فساده منتهى اولدى معناسنه وفى المثل : رماه بنبله الصائب : خصمنه جواب مسكت ايله جواب ويردى ديه‌جك يرده ضرب اولنور وفى مثل آخر : رب رمية من غير رام : يعنى نيجه اصابت ايدر رميه واردر كه رمى ايتدكده خطا ايتمك عادتى اولان كمسنه‌دن صدور ايدر ورامیسى يوق ايكن نيجه رميه حاصل اولورديمك دكلدر زيرا بو معنى محالات قبيلندندر اهلندن دكل ايكن اندن فعل مستحسن ظهور ايدن كمسنه حقنده وصاحب وسيط ديدى كه مأمول اولميان كمسنه‌دن برنسنه ظهور ايتمك حقنده ضرب اولنور (تعامى كورى نمود) كورلك كوستردى مع هذا كور دكل ايدى وكلمهٔ عن ايله متعدى اولور * ن (تدانوا بايكديكر نزديك شدند) برى برينه قريب

اولديلر وبينهما تدان اى تقارب وفى المثل: ادنى الى المرء من شسعه: بغايت قريبدر ديه جك يرده ضرب اولنور (تفانوابهم فانى شدند) بيله فانى اولديلر وتقاتلوا حتى تفانوا ديرلر شو مرتبه مقاتله ايتديلر كه ايكى طرفدن كمسنه قالميوب جمله فانى اولديلر معناسنه ٭ ه (تباهوا بريكديكر بنازيدند) برى بريله مباهات ومفاخره ايتديلر و تقول كيف تباهيه و لاتضاهيه (تناهوا عن المنكر يكديكررا باز داشتند از كار بد) برى برينى بد عملدن نهى ومنع ايتديلر وتناهى عن الشئ كندو فلان نسنه دن منع اولندى معناسنه دخى كلور وفى الصحاح تناهى اى كف ودخى تناهى الماء ديرلر صو حوضده طورسه وتناهى الخبر ديرلر خبر واروب بالغ اولدى وتناهى البعير سمناً ديرلر دوه سموزلكده نهايتنى بولدى معناسنه ابن فارس ديدى كه تركيب مذكور غايت بلوغه دلالت ايدر

المعتل الفاء واللام من هذا الباب

٭ ر (توارى فى بيته پنهان شد درخانه اش) خانه سنده پنهان اولدى كه صاقلاندى وكيزلندى تعبير اولنور يقال واريته فتوارى اى اخفيته فاستتر ٭ ص (تواصوا به يكديكررا وصيت كردند بوى) آنكله برى برينه وصيت اتديلر ٭ ف (توافوا تمام شدند) تمام وكامل اولديلر ٭ ل (توالت الكتب پياپى رسيد نامه) نامه برى برى آردنجه كلوب يتشدى ٭ ن (توانى فى الامر سستى كرد دركار) ايشده سستلك وتكاسل اتدى يقال فلان لايتوانى اى لايقصر

المعتل العين واللام من هذا الباب

٭ د (تداوى بكذا خويشتن را داروساخت بهمان) كندو فلان نسنه ايله علاج ايتدى (تساويا بايكديكر برابر شدند) برى برينه برابر اولديلر ٭ ع (تعاوت الذئاب بايكديكر بانك كردند كركان) قورتلر برى بريله چاغرشديلر مصنف اساسده ديدى كه معاويه لفظى عاويه دن مأخوذدر وعاويه اول ديشى كلبدر كه اركك كلبه طالب اولدقده نباح ايتمكله سائر كلبلرى دخى نباحه كتورر وعوا چوق نباح ايدن كلب وانسانك اشاغى طرفى ومنازل قمردن بر منزل معناسنه دركه بش كوكبدر ايام شتانك آخرنده طلوع ايتمكله عرب آكا طارده البرد ديرلر كويا نباح ايدوب صوؤغى طرد ايدر ولفظ عواده مد وقصر لغتدر تقول: فلان وضع تحت الارض العوا ورفع الخرطوم فوق العوا: من حيث المعنى: انف فى السماء وسرم فى الماء: مثلنه قريب در ٭ غ (تغاووا فراهم آمدند بر بدى) بد وضلال اوزره اتفاق ايتديلر

٭ ه (تهاووا ازپى يكديكر درغار افتادند) برى برى آردنجه چوقوره دوشديلر وفى الاساس المهواة والهاوية مابين الجبلين وتهاووافيها تساقطوا وصلى الله على محمد وآله اجمعين

باب استفعل يستفعل استفعالا

٭ أ (استبرأ الجارية استبرا كرد جاريه را) جاريه يى استبرا ايتدى استبرا شيئ كركى كبى استقصاء وبالكليه كندودن شبهه يى دفع ايچون آخرينى طلبدن عبارتدر وجاريه استبراسى بو معنايى متضمن اولديغى ظاهردر وضايع ايتديكم نسنه يى فلان موضعده تفحص اتدم بولامدم ديه جك يرده استبرأت موضع كذا فما وجدت فيه ضالتى ديرلر واستبرأ من بوله ديرلر بولندن تنزه ايدوب مجراى بولده بول قالمديغنه جزم اتسه (استبطأ دير شمردش) آنى كج عد ايتدى (استدفأ بالثوب خويشتن را كرم كرد بجامه) جامه ايله كندويى قيزدردى (استقرأه خواندن خواست ازوى) آندن قراءت طلب اتدى يعنى آنك برنسنه قراءت ايتمسنى ايستدى (استنبأه خبر خواست ازوى) آندن خبر ايستدى استخبار ايتدى ديدكلرى كبى (استهزأبه فسوس كرد اورا) آنى استهزا ايتدى يقال فعل ذلك استهزاء به ٭ ب (استرهبه بترسانيد اورا) آنى تخويف ايتدى وفى الاساس استرهبته اى ازعجت نفسه بالاضافة (استصحبه باخويشتن همراه كرد اورا) آنى كندويه رفيق ايتدى (استصعب عليه دشوار شد بروى) آنك اوزرينه كوچ اولدى وامر صعب مشكل ايش وعقبة صعبة صارپ يول معناسنه در (استضرب العسل سپيد وستبرشد انكبين) عسل بياض وغليظ اولدى واول عسله ضرب ديرلر (استعتبه خشنودى خواست ازوى) آندن راضى ايتمكلك ايستدى يعنى اندن طلب ايتدى كه كندويى ارضا ايدوب كندو آندن راضى اوله يقال استعتبته فاعتبنى اى سألت منه الرضاء فارضانى ودخى استعتبنى ديرلر بكا اساءتدن فارغ اولوب بنى مسرور ايتدى معناسنه اعتبنى كبى واستعتبته ديرلر صلح طلب ايتدى معناسنه (استعذب الماء خوش يافت آب را) صويى ايو ولذيذ بولدى وفى الصحاح استعذب الماء اى عده عذبا ودخى استعذب الماء ديرلر قويودن ايو صو چيقاردى معناسنه ودخى استعذب امتنع معناسنه كلور يقال اعذبوا عن الآمال اشد عذاب فان الآمال تورث الغفلة وتعقب الحسرة (استعرب الرجل باديه نشين شد مرد) رجل باديه نشين اولدى واول كمسنه كه خارجدن واروب عربان ايله قونوب كوچه آكا مستعرب ديرلر يقال فلان من المستعربة اى من الدخلاء فيهم وعربده جنك وجدال معناسنه در ويقال: حسب المعربد ان اشتقاقه من العربد: كه عربد بر نوع خبيث ييلاندر (استعسبت الفرس بكشى آمد اسب ماده) قيصراق آيغوره طالب اولدى وعسب ضراب وماء فحل معناسنه در وبد دعا مقامنده قطع الله عسبه ديرلر كه نسل وذرية مراددر ويعسوب

فحل النحل معناسنه‌در كه تركيده آرى بكى تعبير اولنور (استغربه غريب شمردش)
آنى غريب وعجيب عد ايلدى (استغرب فى الضحك سخت خنديد) شدت ايله
ضحك ايتدى ونهى عن الاستغراب فى الضحك وهواقصاه (استكتبه بنشستن خواست
ازوى) آندن يازى يازمق طلب ايتدى يقال استكتبته فكتب لى وخلقه تعليم كتابت
ايدن كمسنه‌يه مكتب ومكتب ديرلر فيروزآبادى ديدى كه كاتب عالم ومكتب موضع
تعليم معناسنه‌دركه جمعى كتاتيب كلور * ت (استنصتهم خاموش خواست ازايشان)
آنلرك سكوتنى طلب ايتدى * ث (استحدثه نوشمردش) آنى يكى اولمق اوزره عد
ايتدى واستحدثه ديرلر آنى يكى پيدا ايتدى معناسنه احدثه كبى واستحدث الامير قرية
وقناة ديرلر امير يكيدن برقريه وبر صو آرقى پيدا ايتدى معناسنه واستحدثوا
منه خبرا ديرلر فلان كمسنه‌دن بريكى خبر استفاده ايتديلر معناسنه * ج (استخرجه
بيرون كرداورا) آنى طشره چيقاردى واستخرج الكتاب ديرلر كتابدن علم استنباط
ايتدى معناسنه ودخى استخرج الشئ منه ديرلر فلان نسنه‌يى فلان كمسنه‌دن طشره
چيقارمق طلب ايتدى معناسنه (استدرجه اندك اندك نزديك كردانيداورا) آنى
آهسته آهسته قريب ايتدى يقال استدرجه اى رقاه من درجة الى درجة كذا فى الاساس
بعضيلر استدرجه آنى اهلاك مراد ايتدى معناسنه‌در ديرى كه درج ديرلر هلاك
معناسنه بيهقى ديدى كه استدراج آندن عبارتدركه حضرت الله بربنده‌سنى آهسته
آهسته كندو خشم وعقوبتنه قريب ايليه (استمسجه ناشيرين شمرد اورا) آنى
لذتسز عد ايتدى سماجه قبح معناسنه‌در واول لبن كه ياغلى اولوب خبيث الطعم اوله
آكا سمج وسملج وسمهج ديرلر وبن سنك عملكى كريه كوردم ديه‌جك يرده
استمسجت فعلك ديرلر (استعلج جلده زفت شد پوست او) آنك دريسى خشين
اولدى وفلان مستعلج الوجه اى غليظ (استنهج سبيله اقتدا كرد راه اورا) آنك مسلكنه
سلوك ايتدى * ح (استجرح تباه شد) فاسد اولدى عبدالملك بن مروان ديدى كه
:قدوعظتكم فلم تزدادوا الا استجراحا: ودخى استجرح فلان ديرلر قاضى عندنده جرح
اولنمغه مستحق در معناسنه ابن عون ديدى كه استجرحت هذه الاحاديث ديرلر
بو حديثلر رد اولنمغه مستحق در زيرا بو حديثلر بغايت چوق وصحيحى آزدر
* ح (استصبح بالمصباح بيفروخت چراغ را) چراغى ياقدى وفى الصحاح استصبحت
بالمصباح اى اسرجته وفى الاساس اصبح لنا مصباحا اى اسرجه وفلان يستصبح الشموع
ويستصبح بالسليط (استفتح الله على العدو پيروزى خواست ازخداى بردشمن)
حضرت اللهدن دشمن اوزرينه نصرت طلب ايتدى (استفتحه القرآن ففتحه عليه

كشادن خواست ازودرقرآن خواندن پس بكشادش بروى) قرآن اوقومقده آندن
فتح طلب اتدى پس بودخى فتح ايتدى يعنى قرآن قرائت ايدرايكن حصر اولوب
بر كمسنه‌دن آشاغيسنى قرائت ايتمك طلب اتدى واول كمسنه دخى آشاغيسنى قرائت
ايتدى يقال اذا استفتحك الامام فافتح عليه (استقبحه زشت شمرد اورا) آنى قبيح عد
ايتدى (استمنحه عطا خواست ازوى) آندن عطا طلب اتدى (استملحه نمكين وشيرين
داشتش) آنى طوزلو وياطتلو طوتدى يعنى ملوحتلو ياملاحتلو صايدى خاطره خطور
ايدر كه لفظ شيرين نمكين لفظنك عطف تفسيرى اوله زيرافارسيده نمكين مطبوع
اولان ولذيذ اولان نسنه‌يه ديرلر بى نمك آنك مقابلى در وجوهرينك استملحه اى عده
مليحا قولى بومعنايى مؤيددر (استنبح الكلب ببانك آور سك را) كلبى نباحه
كتوردى كه اوردوردى تعبير اولنور قال بيت ۞ قوم اذا استنبح الاضياف كلبهم
۞ قالوا لامهم بولى على النار ۞ ونبح الشاعر هجا وفى المثل : النبح من بعيد اهون
من الهرير من قريب: يعنى خوف ايتديكك نسنه‌يه قريب اولميوب بعيدن حيله ايله عمل ايله
(استنجحه حاجت روا كردن خواست ازوى) آندن حاجتنى روا ايدوب مقصودينى
حاصل ايتمك طلب ايلدى كه نجح حاجتى روا اولمقدن عبارتدر وبر كمسنه بر كريمه
حاجتنى عرض ايتدكده كريم آكا نجح دير يعنى مطلوبك تمام ومقصودك حاصل اولدى
ويقال وبالله استفتح واياه استنجح (استنصحه نصيحت خواست ازوى) آندن نصيحت طلب
اتدى واستنصحه دخى ديرلر آنى نصيحت ايديجى عدايتدى معناسنه * خ (استصرخ
فرياد رس خواست) فريادة يتيشيجى طلب اتدى استغاث معناسنه يقال استصرخنى
فاصرخته (استفرخ الحمام واكرفت كبوتررا ازبهربچه) ياورى ايچون كوكرجين
صاقلادى (استنسخت الكتاب نوشتم كتاب را) كتابى يازدم وفى الاساس نسخت كتابى
من كتاب فلان واستنسخته بمعنى ودخى استنسخ استكتب معناسنه كلور قال الله تعالى
انا كنا نستنسخ * د (استبعده دورشمردش) آنى بعيد عدايتدى كه استبعاد اتدى
تعبير اولنور واستبعده بعيد اولدى وبعيد اولمق طلب اتدى معناسنه دخى كلور
(استحصد الزرع نزديك آمد كشت بدرو) اكين بچلمكه قريب اولدى احصد
معناسنه وحصاد الشجر ثمره ودخى استحصد الحبل ديرلر ايپ محكم بوكلسه وحبل
محصد اى محكم ودخى قوم بريره جمع وبرى برينه منضم اولسه‌لر استحصدوا ديرلر
ومستقيم الرأى اولان كمسنه‌يه محصد الرأى ديرلر (استرشده ره راست نمودن خواست ازوى)
آندن طوغرى يول كوسترمك طلب ايتدى يعنى ارشد ديدى تقول استرشدته
فارشدنى وهو يمشى على الطريق الاسد الارشد(استرفده يارى خواست ازوى آندن

یاردم طلب اتدی عطا ایله یاقول ایله یقال رفده ای اعانه (استسعد به سعادت جست
بوی) آنکله سعادت استدی که آنکله تیمن ایتدی تعبیر اولنور که تشأم ایتدی
مقابلیدر واستسعده آنی سعید عد ایتدی وآندن معاونت طلب اتدی معناسنه دخی
کلور (استشهده کواهی خواست ازوی) آندن شاهدلك طلب اتدی وبن آکا یالان
شهادتی تکلیف اتمم دیه جك یرده لااشتشهد کاذبا دیرلر ودخی استشهده آنی شاهد
طوتدی وآنك حاضر اولمسنی طلب اتدی معناسنه کلور (استشهد فلان شهید شد
بهمان) فلان کمسنه فی سبیل الله شهید اولدی (وهوالشهید) معروفدر که فی سبیل الله
مقتول اولان کمسنه در : والشهادة شهیدی : شهیدلك که شهید ایله قائمدر امام زاهدی دیدی
که شهید تسمیه اولندیغنك وجهی بودر که شهید شهوددن مأخوذدر حضور
معناسنه وارواح شهدا جنته حاضرلردر امام خواهرزاده دیدی که ملائکه شهیدك
جنازه سنه حاضر اولدقلری ایچوندر (استطرد له خویشتن را ازپیش دشمنی بهزیمت
بداد برای فریفتن او) کندویی وقت محاربه ده منهزم صورتنده کوسترر دشمنی مغرور
واکا حیله ایچون که بزم لسانمزده قاچامق کوستردی تعبیر اولنور که الکر بعد الفر
بومعنادن عبارتدر ومطاردهٔ اقران بری برینه حمله معناسنه دریقال (هم فرسان الطراد)
(استفرده تنها واشد بچیزی) برنسنه یه تفرد ایدوب یالکز اولدی وفی الاساس استفردت
فلانا ای انفردت به وتقول : استفردته فحدثته بشقوری : یعنی فلان کمسنه یی تنها
بولوب کندو حاجتمی اکا کرکی کبی افاده وعرض ایتدم ودخی استطرد للقوم
فلما استفرد منهم رجلا اکر علیه دیرلر وقت محاربه ده قاچاماق کوستروب دشمندن
برینی تنها بولوب اوزرینه حملهٔ صحیحه ایله حمله ایتدی معناسنه و دخی استفرد
الغواص هذه الدرة دیرلر غواص دریایه غوص ایتدکده فقط شو اینجویی بولدی وآنکله
غیری اینجو بولامدی معناسنه (استمجد افزونی کرفت) زیاده لکه مالك اولدی
یعنی شیٔ کثیر اخذ ایتدی وفی المثل : فی کل شجر نار واستمجد المرخ والعفار : یعنی
هر آغاجده آتش واردر ومرخ وعفارده چوقدر بعض شیٔ بعض شیٔ اوزرینه
تفضیل مقامنده ضرب اولنور ودخی استمجد دیرلر زیاده لك طلب اتدی معناسنه
(استنجد یاری خواست ازوی) آندن نصرت طلب اتدی یقال استنجدنی فانجدته
ای استنصرنی فنصرته ویقال عنده نصرة المجهود وعصرة المنجود ودخی استنجد
فلان دیرلر ضعیف ایکن قوی وجبان ایکن شجیع اولدی معناسنه (استنشده شعراً
خواندن شعر خواست ازوی) آندن شعر اوقومق طلب اتدی انشد شعرا دیدی
معناسنه (استنفد وسعه تمام کاربست توانایی او) قدرتنی تمام صرف ایتدی که بذل

مقدور اتدی تعبیر اولنور نفاد برنسنه دوکنوب تمام وفانی اولمقدن عبارتدر
کویا کندی استعدادنده اولان سرمایهٔ طاقتنی استفراغ وافنا ایتدی * ذ (استنقذه
برهانیدش من الهلکة از هلاك شدن) هلاك اولمقدن آنی قورتاردی وعرب
بر کمسنه یه سلامت ایله دعا ایتدکده نقذاك دیرلر وهلاکدن خلاص اولان
کمسنه یه نقیذ هنکة دیرلر واول فرس که دشمن غارت ایتدکدنصکره ینه کرو آلالر
اکا هذا من النقائذ دیرلر که نقائذ دشمن غصب و تملك ایتدکدنصکره کرو
اخذ اولنان اشیادر * ر (استأثر الشیٔ برکزید چیزرا) نسنه یی اختیار اتدی واثر
اختیار ایتمك واثیر مختار معناسنه در واستأثر الله بفلان دیرلر بر کمسنه وفات ایدوب
آنك ایچون مغفرت مرجو اولسه ابن السکیت دیدی که اول کمسنه که اصحابی ایله
حسن معامله ایدوب کندو ایچون اخلاق حمیده اختیار ایلیه اکا اثر دیرلر عینك
ضمیله (استأجر الاجیر بمزد کرفت مزدوررا) ایرغادی اجرت ایله طوتدی
(وهی الاجرة مزد) معروفدر (استأخر واپس شد) کیرویه قالدی تأخر
معناسنه وآخر مابعد الاول معناسنه در جاء آخراً واخیراً دیرلر صکره
کلدی معناسنه وجاء فی اخریات الناس دیرلر جمله دن صکره کلسه ولاافعله
آخری اللیالی دیوب ابد واخر المنون دیوب آخر الدهر مراد ایدرلر (استأسر
خویشتن را اسیر کرد) کندویی اسیر ایتدی وبر کمسنه بر محبوبه بغایة عاشق اولدی دیه جك
یرده استأسر له دیرلر کویا اسیر کبی کندویی آنك محبتنده محبوس ایتدی واستأسر للعدو
دیرلر دشمن کندویی اسیر ایدوب مأخوذ اولسه که دشمنی کندودن دفعه قادر اولمدی
کویا کندی کندینی اسیر ایتدی وتقول : من تزوج فهو طلیق قد استأثر ومن طلق فهو
بغاث قد استنسر (استأمره مشورت خواست ازو) آندن مشورت طلب ایتدی (استبشر به
شادشد بدو) آنك سببیله مسرور اولدی یعنی بشره سی کوزل اولدی که یوزی کوزی
کولدی تعبیر اولنور (وهو البشر کشاده رویی) یوزی آچوق اولمق که یوزی کولمك
تعبیر اولنور (استبصر فی دینه دانادل شد در کیشش) امر دینده عالم القلب اولدی که
بصیرت صاحبی اولدی تعبیر اولنور ویقال : عمی الابصار اهون من عمی البصائر (استثور
بثوبه میان دوران کرفت جامهٔ اش) جامه سنی ایکی بوطی اراسنه کتوردی (استثفر
المصارع) دیرلر جامه سنك بر اوجنی آردینه چویروب اوچقور باغنه صوقسه ودخی
استثفرت المستحاضة دیرلر مستحاضه اولان خاتون فرجی اوزرینه بز باغلاسه تلجمت معناسنه
(استثفر الکلب بذنبه درمیان دوران کردسك دمش را) کلب قوریغنی ایکی بوطلری
میانه ایتدی که کوپك قویروغنی بوطی آراسنه قیصدی تعبیر اولنور بیت

تعدو الذئاب على من لا كلاب له، وتتقى مربض المستثفر الحامى (استجمر بسنك استنجا كرد)
طاش ايله استنجا ايتدى كه جمره اوفاق طاش معناسنه‌در حصا كبى ودخى استجمر
المستطيب ديرلر طيب استعمال ايدن كمسنه مجمر ايله كندويى تطييب ايتدى معناسنه كه
مجمر ميمك كسريله بخوردان وبوى سوز تعبير اولنان آلت ومجمر ميمك ضميله
بخوردانه وضع اولنان بخور وجمر آتش كوزى معناسنه‌در (استحجر الطين سخت شد
كل همچوسنك) چامور طاش كبى قاتى اولدى وفى المثل: رمى بحجره: فلان كمسنه كندو
مثلنه مقارن اولدى ديه‌جك يرده ضرب اولنور صاحب مجمع ديدى كه مراد كندويه
صلابت وصعوبتده مماثل ديمكدر وحجر مثلدن عبارت قيلنديغى طاش طاش اتاچاق
نسنه‌يه قياس ايله مختلف اولوب بويوك نسنه‌يه بويوك طاش وكوجك نسنه‌يه كوجك
طاش آتيلق عادت اولديغى ايچوندر پس حجر مرمى مرمى‌يه مثل اولور روايت
اولندى كه صفينده احنف ابن القيس حضرت على‌يه: انك رميت بحجر الارض: ديدى كه
حجر الارضدن مراد نظيرى اولمين طاشدر فلان رجل الدهر ديوب رجالدن نظيرى
يوق معناسنى مراد ايتدكلرى كبى (استحسر مانده شد) يورولدى وحسر وتحسر دخى
بو معنايه‌در اعيى كبى (استحضر الفرس بدوانيد اسب را) آتى سكرتدى حضردن
مأخوذدر عدو معناسنه احضر الفرس ديرلر آت كندو سكيرتسه احتضر كبى وچوق
سكيردن آته محضر ديرلر محضار ديمزلر نوادردندر وجمى محاضيردر يقال: ما السبق
فى المضامير الا للجرد المحاضير: و دخى استحضرته ديرلر فلان نسنه‌نك احضارينى طلب
ايتدم معناسنه وفى الاساس استحضرته فاحضرنيه صاحبه (استحضر الضيف
حاضر آمدن مهمان خواست) مهمانك حاضر اولوب كلمه‌سنى طلب ايتدى (استحقره
حقير داشت اورا) آنى حقير عد ايتدى وعرب بددعا مقامنده حقراله وعقرا ديرلر (استخبره
پيغام خواست ازوى) آندن خبر طلب ايتدى كه خبر سؤال ايتدى تعبير اولنور ويقال
استخبرته عن كذا فاخبرنى به ومالى به خبر ديرلر بن انى بيلمم معناسنه وتركيده انكار
مقامنده بنم آندن خبرم يوقدر ديدكلرى بو معنادن مأخوذدر ومن اين خبرت هذا
ديرلر من اين علمت معناسنه (استخمره بنده كردانيدش) آنى بنده ايتدى استعبده معناسنه محمد
ابن كثير ديدى كه لفظ مذكور اهل يمن لغتى‌در (استدبر القبلة پشت بسوى قبله كرد)
صيرتى قبله طرفنه ايتدى ودخى استدبر من امره ما لم يكن استقبل ديرلر ايشك اولنده
بيلمديكى نسنه‌يى آخرنده بيلدى معناسنه: وماله من مقبل ولا مدبر: ديرلر فلان كمسنه‌نك
كلورى وكيده‌رى يعنى برشيئ يوق معناسنه (استسخر منه افسوس كرد اورا) انى استهزا
ايتدى سخريه كبى وهو مسخرة من المساخر وتقول: رب مساخر يعدها الناس مفاخر:

(استشعر خوفا ترس اندر دل كرفت) قلبنده خوف اضمار ايتدى وشعور ادنى علم واشعار
نوع ما اعلامدن عبارتدر اوشعر بنقصه لماشعر ديرلر يعنى نقصانه شعورى اوليدى
شعر سويلمزدى ودخى استشعرت البقر ديرلر بقر ولدينك حالندن خبردار اولمق
ايچون تصوت ايتدى معناسنه ويقال ايضا اشعره اياه فاستشعره (استصغره خرد شمردش)
انى صغير وكوجك عد ايتدى (استظهر القرآن از بر كردنى را) قرآنى از بر وحفظ ايتدى
ودخى استظهر به ديرلر اندن اعانت طلب ايتدى معناسنه (استعبر اشك فرو ريخت) كوز
ياشى دوكوب اغلادى (وهى العبرة اشك) كوز ياشى عبرات ج تقول: لا عبرة بعبرة
مستعبر ما لم تكن عبرة معتبر: وعرب بددعا مقامنده: لامك العبر والعبر: ديرلر وفلان كمسنه‌يه
سوميوب وكورد كده بكايده‌جك نسنه كوستردى ديه‌جك يرده: اراه عبر عينيه: ديرلر
وفى المثل: عينك عبرى والفؤاد فى رد: دد. وددن . وددأ. وديدن. لهو ولعب معناسنه‌در
ورجل عبران ديرلر باك وامرأة عبرى ديرلر باكية معناسنه‌در يعنى كوزوك اغلار
لكن قلبك فرح وسرورده‌در ظاهر اسنك حزنك سببيله محزون وقلبى ايله مسرور
اولان مرد منافق سيرت حقنده ضرب اولنور واول خاتون كه زوجى عندنده
اعتبارى اولميه اكا مستعبره ديدكلرى اكثر حالده بكادن خالى اولمديغى ايچوندر وغلام
معبر ديرلر اول غلام كه بلوغ مرتبه‌سنه بالغ اولوب سنت اولنمامش اوله وسنت
اولنمين خاتونه معبره ديرلر وعرب يا ابن المعبره ديوشتم ايدرلر يا ابن البظراء ديدكلرى
كبى وبرقومى هجو مقامنده: بنو فلان لا يعبرون النساء ويبيعون الماء: ديرلر ودخى
استعبرت فلانا لرؤياى ديرلر رؤيامى تفسير اتسون ايچون اكا حكايت ايتدم معناسنه
(استعمره الدار ابادان كردن سراى خواست ازوى) سرايك معمور ايتمه‌سنى طلب ايتدى
اندن ودخى استعمره ديرلر انى معمر ايدوب، عمر طويل ويردى معناسنه (استغزر بيش خواست)
زياده طلب ايتدى يقال استغزر اى طلب اكثر مما اعطى غزارت اصلنده ماء ولبن
كثرتى معناسنه ايدى صكره مطلقا چوق معناسنده استعمال ايدوب مال وعلم غزير ديرلر
وفى المثل: ان كنت الحالبة فاستغزرى: يعنى اكرمامك سود صاغمق ايسه بارى سودى
چوق ناقه طلب ايدوب انى صاغ موضع حاجته دلالت ايدر ايسك بارى كرم ووافر
صاحبنى كوسترديه‌جك يرده ضرب اولنور وفى مثل آخر: رب مستغزر مستبكئ:
يقال استغزره ديرلر چوق بولدى ناقه‌نك سودينى معناسنه واستبكاء ديرلر آز بولدى دوه‌نك
سودينى معناسنه واول كمسنه حقنده ضرب اولنوركه اكا چوق احسان اولونسه ينه
آز عد ايدوب راضى اولمز (استغفر الله ذنبه ومن ذنبه ولذنبه آمرزش خواست از خدا
كناهش را) حضرت اللهدن كناهنى مغفرت طلب ايتدى غفر اصلنده ستر معناسنه‌در

:الصبغ بالسواد اغفر للوسخ. دیرلر ثوبی سیاه ایله بویامق ثوبك چركنی ستر ایدر
معناسنه ولیس فیه غفیرة دیرلر فلان كمسنه‌ده اصلا جرمی عفو یوقدر دیه‌جك یرده
وبركمسنه‌یی صدق قول ووعد ایله مدح مقامنده: فلان صدق قوله غفارمی وزند وعده
عفاری: دیرلر (استفسره تفسیركردن خواست ازوی) اندن تفسیر اتمك طلب ایتدی
والفسر البیان (استقذره پلید شمرد اورا) آنی مردار عد ایتدی (استكبر كردنكشی
كرد) تكبر ایتدی كه بویوكلندی تعبیر اولنور تكبر معناسنه (استكثر من الشیٔ بسیار
خواست ازچیز) نسنه‌دن چوق طلب ایتدی ودخی استكثره دیرلر فلان نسنه‌یی
چوق عد ایتدی معناسنه یقال : استكثر من المال وهو یستكثر القلیل (استمخر الریح
بادرا استقبال كرد بینی) بورنی ایله قوقویی استقبال ایتدی ومخره اول ریح
خبیثدركه جوفدن خروج ایدروه‌أخور فسقه مجلسی معناسنه‌در یقال: لان یطرحك
اهل الخیر فی الماء خیر من ان یصدرك اهل المواخیر : جمع مأخور (استمطر باران
خواست) یغمور یاغمه‌سنی طلب ایتدی وخرجوا یستمطرون الله دیرلر استسقا ایچون
دعایه چیقدیلر معناسنه وفی المثل : یحسب كل ممطور ان مطرغیره : ویاغموره محتاج
اولان زمینه ارض مستمطره دیرلر وفلان كمسنه‌دن احسان طلب ایتدم دیه‌جك یرده
استمطرت فلانا دیرلر وقعدوا فی المستمطر دیرلر كشاده ومرتفع مكانده اوتوردیلر
معناسنه وفلان كمسنه‌یه سوز سویلدم باشنی آشاغی اكوب آلنی درلدی دیه‌جك
یرده كلمته فاستمطر دیرلر وبركمسنه باشنی اشاغی اكوب محزون اوتورسه نیچون بویله
ایدرسین دیه‌جك یرده مالك مستمطراً دیرلر (استنثر بدمید بینی او) بورنی غیجیقلنوب
آغسردی وبورنندن اذی چیقدی وسومكوردی دخی معناسنه كلور یقال : استنثر
المتوضیٔ (استنسر كركس شد) آق بابا اولدی كه نسر طیر مذكوردن عبارتدركه
طاووق وقارغه قبیلندندر ییرتیجی قوشلر كبی مخلبی یوقدر فقط طیرناغی واردر
طاووق طیرناغی كبی ونسر البازی بمنسره دیرلر منقاری ایله آتینی یولدی معناسنه
لكن منسر ییرتیجی قوشك بورننده ومنقار سائر قوشك بورننده استعمال اولنور
وفلان كمسنه‌فلان كمسنه‌یه اذیتدن خالی دكلدر وهمیشه آنی تحقیر ایدر وآكا نصرت
اتمز دیه‌جك یرده: مازال ینقرفلانا وینسره ویخذله ولاینصره: دیرلر وفی المثل :
ان البغاث فی ارضنا تستنسر : بغاثك باسنده حركات ثلاثه لغتدر اوفاق قوش معناسنه
جمعی بغثان كلور یعنی طیور ضعیفه بزم ارضمزده نسر كبی قوی اولور ذلیل وضعیف
عزیز وعاجز قوی اولسه ضرب اولنور (استنصره یاری خواست ازوی)
آندن نصرت طلب ایتدی ویاغمور یاغمش موضعه ارض منصوره دیوب مطره

نصر اطلاق ایدرلر فتح اطلاق ایتدكاری كبی (استنظره مهلت خواست ازوی)
آندن مهلت طلب ایتدی واشتراه بنظرة دیرلر ویره‌سی اشترا اتسه (استنفر برمید)
اوركدی كه لازمدر (استنفره برمانیدش) آنی اوركوتدی كه متعدیدر ودخی
استنفر الامام الرعیة دیرلر پادشاه رعایایه فارس وراجل چیقسونلر دیو فرمان
ایتدی معناسنه كه نفیر عام ایتدی تعبیر اولنور (استنكر الامر انكار كرد كاررا)
ایشی انكار ایتدی وفی المصادر والتاج: الاستنكار ناشناختن: كه تركیده طانیمامق وبیله‌ممك
ایله تعبیر اولنور پس: انكار كرد: عبارتی نشناخت معناسنه اولمق ملاحظه اولنور
استهتر به مولع شد باو) آكا مفتون اولدی وفی الاساس هو مستهتر به ای مفتون به ذاهب
العقل * ز (استمعز فی الامر بوش كرد دركار) ایشه جد وسعی اتدی وفی الاساس
استمعز فی امره ای صلب وجد وطاشلی صلب موضعه امعز دیرلر وفلان كمسنه‌نك
رأیی مستحكمدر دیو تعجب مقامنده: ماامعز رأیه: دیرلر(استنجزه حاجت روا كردن
خواست ازو) آندن حاجت روا اتمك ایستدی استنجح معناسنه * س (استأنس
بصاحبه آنس كرفت بیار خویش) كندو رفیقی ایله انسیت ایتدی ویقال : اذاجاء
اللیل استأنس كل وحشی واستوحش كل انسی: ونظم كریمده واقع : حتی تستأنسوا :
عبارتنده زجاج حتی تستأذنوا وابن جنی حتی تطلبوا الانس مراددر دیدیلر وانس بشر
معناسنه‌در مفردی انسی وانیسی وجمعی اناسی كلور تقول : لقیت الاناسی فلامثل له
ولاسی * ش (استحمش علیه سخت كرفت بروی) آكا زیاده غضب ایتدی
* ص (استخلصه لنفسه بركزیدش ازبرای خویشتن) آنی كندو نفسی ایچون
اختیار ایتدی(استرخصت السلعة ارزان شمردم آخریان را)متاعی اوجوز عد ایتدم
واوجوز اشترا ایتدم معناسنه دخی كلور (استنقص من الثمن كم كردن خواست ازبها)
قیمتدن تنزیل واكسك اتمك طلب ایتدی *ض (استعرض الناس هركه پیش آمدش بكشت
ازمردمان) خلقدن هركیم اوكنه كلدی ایسه قتل ایتدی : استعرض الخوارج الناس:
دیرلر خوارج خروج اتدكده مسلم وكافردن هركیم اوكنه كلدیسه قتل اتدی معناسنه
ودخی استعرض دیرلر كانه وكیدنه احسان ایلسه واستعرض العرب دیرلر عربدن
هركیمه مصادف اولورسك حاجتكی عرض ایله معناسنه ودخی استعرضته دیرلر
هرنه‌یه قادر ایسك عندنده اولانی كتور دیدم معناسنه (استقرضه وام خواست
ازوی) آندن قرض طلب ایتدی استلفت منه دخی بو معنایه‌در (استنهضه للامر بر
انكیختش برای كار) ایش ایچون آنی تحریك ایدوب یرندن قالدیردی * ط(استنبط
شیئا ازخود بیرون كرد چیزی را) كندودن برنسنه اظهار ایتدی واستنبط الماء
من البئر دیرلر قویودن صو استخراج ایتدی معناسنه‌در كه اول صویه نبیط دیرلر

ودخی استنبط الرجل دیرلر رجل نبطی اولدی معناسنه ونبط ونبیط اول قومدرکه
بین العراقین بادیه‌ده اولورلر خالد بن الولید رضی الله عنه عبدالمسیح بن بقیله‌دن سؤال
ایتدی که سزلر عرب میسکز نبیط میسکز دیو جواب ویردی که: عرب استنبطنا
ونبیط استعربنا: ایوب بن قریه کلامنده واقع اولدی که اهل عمان اصلنده عرب ایدیلر
صکره استنباط ایتدیلر واهل بحرین نبط ایدیلر صکره استعراب ایتدیلر * ظ (استحفظه
یاد کرفت اورا) آنی ازبر ایتدی استظهر معناسنه ودخی استحفظته سرا دیرلر
آندن سری حفظ ایدوب افشا ایتمامك طلب ایتدم معناسنه (استغلظ الزرع ستبر
شد کشت) اکین غلیظ اولدی که قالنلاندی تعبیر اولنور ودخی استغلظت الثوب
ثوب غلیظ اولمغله اشترا ایتمکدن فارغ اولدم معناسنه ودخی طعنه فی مستغلظ ذراعه
دیرلر فلان کمسنه‌نك قولینك قالین اولان موضعنه دورندی معناسنه * ع (استبدعه
بدیع شمرد اورا) آنی بدیع وعجیب عد ایتدی (استبشع الطعام ناخوش شمرد
خوردنی را) طعامی لذتسز عد ایتدی استبشعوا المقام فیه دیرلر بر مکانده اوتورمقدن حظ
ایتمسه‌لر واول خاتون که دیشلرینی خلال ایله پاك ایتمدیکندن اغزنده رائحهٔ کریهه ظهور ایتسه
آکا بشیع الفم دیرلر (استبضع السلعة آخریان را سرمایه کرد) متاعی سرمایه اتدی بضاعه
اول مالدرکه صاحبی آنی تجارت ایچون بر دیاردن بر دیاره کوندرر: ابضعته مالی: دیرلر مالی
غیری کمسنه‌یه سرمایه اولمق اوزره ویرسه واستبضعت مالی دیرلر کندو ایچون سرمایه اتسه
قال: بیت وانك واستبضاعك الشعر نحونا * کمستبضع تمراً الی اهل خیبرا * مصرع ثانی
مثل سائردر و: کمستبضع تمر الی هجر: عبارتیله دخی روایت اولنور که خیبر هجر خرما
معدنیدر ترکیده بوستانجی‌یه کلك می صاتارسن دیه‌جك یرده ضرب اولنور (استجمعت
اموره کرد آمدند کارهای او) آنك ایشلری جمعیتلو اولوب پریشان اولمدی (استجمع
القوم کرد شدند مردمان) قوم اطرافدن کلوب بر یره مجتمع اولدیلر واستجمع السیل دیرلر
سیل هر طرفدن کلوب بر یره جمع اولسه واستجمع الوادی دیرلر دره‌نك هر یرنده صو
آقوب بوش یری قالمسه ودخی استجمع القوم دیرلر ذهبوا کلهم معناسنه (استدفع الله
السوء واداشتن بدی خواست از خدای) حضرت الله‌دن شرك دفعنی طلب اتدی
(استرجع المصاب انا لله وانا الیه راجعون کفت مصیبت زده را) مصیبته مبتلا اولان
کمسنه‌یه عبارت مذکوره‌یی سویلدی ودخی استرجع منه الشیء دیرلر بر کمسنه‌یه بر
نسنه ویروب ینه آلسه ورجع مطر ومنفعت معناسنه کلور وبو شعرك معناسی یوقدر
دیه‌جك یرده: ماهو الا سجع لیس تحته رجع: دیرلر ورجیع حیوانات نجسنه ومکرر تکلم
اولنان کلامه دخی دیرلر یقال ایاك والرجیع من القول (استرقع ثوبه وژنك کردن

خواست جامه‌اش را) جامه‌سنه یامه اتمك طلب اتدی وفی الاساس استرقع ای طلب
ان یرقع وفی الصحاح استرقع الثوب ای حان له ان یرقع له (استشفعه شفاعت کردن خواست
ازوی) آندن شفاعت اتمك طلب اتدی (استطلع رأیه دیده‌ور کردن خواست
ازفکرش) آنك فکرندن آکاه ایتمك طلب اتدی یعنی بنی فکریکه مطلع ایله دیدی
(استقرع فحله کشنش خواست ازبرای کشنی) آنك آیغورینی آیغورلق ایچون
طلب اتدی یقال: استقرعنی فحلی فاقرعته ایاه: یعنی بندن ناقه‌سنه ضرب ایچون آیغور
ایستدی بن دخی آیغوری اکاویردم (استقطعه ارضا بمقاطعه خواست ازوی زمینی)
بر زمینی آندن مقاطعه طریقیله طلب اتدی وقطایع اراضیٔ خراجیه‌دن بر نوعدر
واستقطعت ثوبا دیرلر ثوبی خیاطه بنم قامتمه مناسب کس دیدم معناسنه (استمتع به
برخورداری کرفت باو) آنکله بهرمند اولوب انتفاع اتدی که متعه انتفاع معناسنه‌در
والمتاع کل ما یستمتع به ای ینفع به (استنقع الماء کرد شد آب در کو) صو چوقورده مجتمع
اولدی واول صویه کذلك صویی چوق اولان قویویه نقیع دیرلر واول صونك جمع اولدیغی
چوقوره منقع مستنقع دخی دیرلر ودخی استنقع الصوت دیرلر ارتفع معناسنه‌در واستنقعه
فی الماء دیرلر فلان نسنه‌یی صوده ایصلاتدی معناسنه واستنقعت فی الغدیر دیرلر نزلت فیه
معناسنه که صوو قلنمق ایچون حوضده غسل ایتدم دیمکدن عبارتدر * غ (استفرغ
مجهوده همه توانائی خود کار بست) جمله قدرتنی صرف ایتدی که بذل مقدور اتدی
تعبیر اولنور که افراغ کاسه‌یی باش آشاغی ایدوب ایچنده اولان نسنه‌یی بالکلیه
دوکمکدن عبارتدر وفرس مستفرغ دیرلر سکرتمکده وسعنده اولانی اظهار ایدوب
بر وجهله تقصیر اتمسه اخطل شعبی حقنده دیدی که: انا استفرغ من وعاء واحد وهو
یستفرغ من اوعیة شتی: دیرایدی که مراد شعبی‌یی کثرت محفوظات ایله توصیفدر
ودخی استفرغ الرجل دیرلر طبیعتنده اولان فضلاتدن بدنی خالی ایدوب تنقیه طلب
اتدی معناسنه * ف (استأنفه آغاز نهادش) یکیدن باشلدی ابن الانباری کلام
مستانف عبارتنك شرحنده دیدی که کلام مبتدأ لم یتقدم قبل هذا الوقت كأس
انف‌دن مأخوذدر اول وقتدن اول کمسنه آندن ایچمدی معناسنه روضة انف دیرلر
اول وقتدن اول کمسنه آنده مواشیسنی رعی ایتمدی معناسنه روضه اول هموار موضعدر که
اوتی وصویی اوله‌وا کر صویی وآغاجی اولورایسه حدیقه دیرلر روضه دیمزلر روضه‌نك
جمعی روضی وریاضی در هذه الارض انف من تلك الارض دیرلر شوارضك نباتی فلان
ارضدن مقدم ظهور ایدر معناسنه (استحصف الشیء استوار شد چیز) نسنه محکم
اولدی ورأی مستحصف ای رزین ودخی استحصف علیه الزمان دیرلر اشتد معناسنه

وفي المثل: قبل الضراط استحصاف الاليتين: يعنى مقعدينى محكم طوتمق ضرطه‌دن اول كركدر برايشه مباشرت ايتمزدن اول تدارك كورلمك كرك ديه‌جك يرده ضرب اولنور (استحلفه سوكند خواست ازو) آندن يمين طلب اتدى يعنى آند ايچدى (استخلفه خليفه كردش) آنى خليفه ايتدى ودخى استخلفه ديرلر فلان كمسنه‌يى مقامنه قائم مقام اتدى كه كندو يرينه قودى تعبير اولنور ودخى استخلفه ديرلر آندن قائم مقام اتمك طلب اتدى معناسنه ودخى استخلف ديرلر صو چيقاردى معناسنه استقى كبى و: غزوهم والحى خلوف: ديرلر فلان قوم فلان قبيله‌يه شبخون اتديلر اول وقتده قبيله‌ده سقالردن غيرى كمسنه‌لر يوق ايدى معناسنه (استردفه ازپس نشاندن خواست ازوى) آندن آردينه اوتورمق طلب اتدى يعنى بنى دابه‌نك آردينه آل ديدى (استسلفه دراهم سلف خواست ازوى درمها) آندن براز اقچه سلم طلب اتدى (استشرف الشئ نيك نكريست چيزرا) نسنه‌يى كوركبى باقدى اول وجه اوزره كه باشنى يوقارو قالديروب والليني قاشلرينك اوزرينه كونشدن كولكه‌لنور كبى وضع اتدى (استصرفه كردانيدن خواست اورا) آنى دونديروب دفع اتمك طلب اتدى يقال استصرفت الله المكاره يعنى حضرت اللهدن مكارهك صرف ودفعنى طلب ايتدم (استضعفه سست شمردش) آنى ضعيف عد اتدى ودخى استضعفته ديرلر آنى ضعيف بولدم معناسنه وفي الاساس استضعفته اى وجدته ضعيفا فركبته بالسوء (استطرفه طرفه شمرد اورا) آنى طرفنده وعجيب عد اتدى (وهى الطرفة) معروفدركه يكى پيدا اولمش عجيب نسنه‌دن عبارتدر ودخى استطرفته ديرلر بن آنى يكى پيدا اتدم اولدن يوق ايدى معناسنه ويكى يكى شوهره وارن خاتونه طرفه ديرلر (استعرفه آشنايى داد اورا) اكا آشنالق ويردى يعنى كندويى تعريف ايدوب بيلديردى وفلان كمسنه‌نك حضورينه تبديل جامه ايدوب واردقده بنى بيلمه‌مدى صكره كنديمى بيلديردم اودخى آشنا چيقدى ديه‌جك يرده اتيت فلانا متنكراً ثم استعرفت ديرلر (استعطفه مهربانى كردن خواست ازوى) آندن مرحمت اتمك طلب اتدى ٭ ظ (استنظف الخراج همه خراج را بستد) خراجى بالتمام آلوب پاكلدى واستنظف الشئ ديرلر نسنه‌يى تمامه آلوب سيلدى سوپوردى پاك ايتدى كه نظافت پاكلك ونقاوة معناسنه‌در وبعض اهل لغت ديديلر كه استنظف الخراج ضاد معجمه ايله‌در ظاء معجمه ايله دكلدر واستنظف الفصيل مافى الضرع ديرلر فصيل ممه‌ده اولان سودى تمامه امدى برقطره ترك ايتمدى معناسنه ودخى استنظفه ديرلر فلان نسنه‌يى نظيف عدايتدى معناسنه (استنكف عنه ننك داشت ازوى) آندن عار ايتدى ٭ ق (استحمقه احمق شمردش) آنى احمق عد ايتدى (استرزقه روزى خواست ازوى) آندن

رزق طلب ايتدى يقال استرزق الله يرزقك يعنى رزقى حضرت اللهيدن ايسته كه سكا رزق ويرسون حكايت اولندى كه امام فخر رازى محمد خوارزم شاهه بعض صلحايه احسان رجاسيله بر ورقپاره‌يه شووجه اوزره تحرير ايتدى (رفعت قصتى الى الله قبل ان ارفع اليك وطلبت منه حاجتى بيدك فان اعطيتها فان الله هو المعطى وانت المشكور وان منعتها فهو المانع وانت المعذور) (استطلق بطنه روان شد شكم او) انك قارنى اقيجى اولدى كه يوره‌كى كتدى ولينت چكدى تعبير اولنور ودخى استطلق الراعى ناقة ديرلر شبان كندو حلب ايتمك ايچون مرعى‌ده برناقه آيروب سائر ناقه‌لر ايله حلب ايتمسه (استفرق الشئ همه چيزرا كرفت) نسنه‌يى بتون طوتدى يعنى بتون اجزاسنى استيعاب ايتدى مثلا استغرق الدهن الثوب ديرلر ياغ ثوبك جميع اجزاسنه سرايت ايتدى معناسنه ودخى استغرق فى الضحك ديرلر استغرب معناسنه (استغلق عليه الكلام فروبسته شد بروى سخن) سوزانك اوزرينه باغلاندى يعنى حصر اولوب تكلمه قادر اولمدى (استحلق الصبى دعوى كرد كه اين كودك آن منست) دعوى ايتدى كه بو صبى بنم ولدمدر ديو كه اول ولده دعى وملحق وملصق دخى ديرلركه تركيده اوغوللق تعبير اولنور يعنى بنم اوغللو غمدر ديو دعوى ايتدى (استنشق الماء آب بينى وا كشيد) صويى بورنه چكدى واستنشقت الريح ديرلر رائحه شم ايتسه ابن السكيت ديدى كه نشوق اول سعوطدركه بورونك دلكلرينه وضع اولنور (استنطقه سخن كفتن خواست ازوى) آندن سوز سويله‌مك طلب ايتدى يعنى سوز سويله ديدى (ك استدرك عليه الشئ دريافت بروى چيزرا) نسنه‌يى آنك اوزرينه فهم ايتدى مثلا بر كلامى تكلم ايتدكده آنده خطا ايتديكنى فهم ايدوب اول خطانك چاره‌سنى كوردى وفي الاساس تدارك خطأ الراى بالصواب واستدركه واستدرك عليه قوله (استمسك به جنك زد بوى) اكا ياپشدى واستمسكت ان اقع عن الدابة ديرلر دابه‌نك صيرتندن زمينه دوشمك خوفندن كركى كبى اوتوردم ويك ياپشدم معناسنه وفي المثل: لا تمسك فيما لا تستمسك احسانى: محلندن غيرى موضعه وضع ايتمه ديه‌جك يرده ضرب اولنور وفي مثل آخر: استمسك فانك معدوبك: يعنى پك ياپش زيراسنى قوشديريرلر تحذير مقامنده ضرب اولنور يعنى قضاسنى هميشه سوق ايدوب حفرهٔ هلاك جانبنه سورمكده‌در حسن بصرى ديدى كه اول كمسنه كه آنك مطيه‌سى ليل ونهار اوله البته مقامنده طورور وايكن انى يورودرلر وشريح طاعوندن فرار ايدن جماعته ديدى كه: انا واياهم من طالب لقريب: يعنى سز وبزى طلب ايدوب آرايانه قريبز كويا فرار ايدنلر طالبك اوزرينه اوغرار (استهلكه هلاك كردش) آنى هلاك ايتدى اهلكه معناسنه: و انا مستهلك فى مودتك: ديرلر سنك محبتكده حرص و تهالكم واردر معناسنه واستهلكت فيه ديرلر بو نسنه‌ده مجد وعجول اولسه ٭ ل (استبدل الشئ بالشئ بدل كرد

چيزرا بچيز) نسنه‌يى نسنه‌يه بدل ايتدى (استبسل للموت تن در نهاد بمرك) هلاكه كندويى تسليم ايتدى يعنى جنكه كيردكده قتل ايتمكدن وقتل اولنمقدن الم چكمز وبسالت شجاعت معناسنه‌در وكريه الوجه اولان كمسنه‌يه بسيل ديرلر (استثقله كران شمردش) آنى اغير عد ايتدى ويقال انت مستثقل يستسقلك الناس قال بيت اتانا ثقيل فقلت اصبروا ، يخف الثقيل على من صبره يطيب الجلوس لثقل الثقيل ، كطيب الهريس بلحم البقر * (استجهله نادان شمرداورا) آنى جاهل عد ايتدى واستجهلت الريح الغصن ديرلر ريح بداغى تحريك ايتدى معناسنه وفى المثل: انزو الفرار استجهل الفرار: فرار ولد بقر وحشى معناسنه‌در يعنى فرار بيويوب نزوان ايتدكده سائر فرارلرانى كوروب نزوان ايدرلر قرين سؤك صحبتندن احتراز لازمدر زيرا قرين قرينك خويى ايله خويلنور ديه‌جك يرده ضرب اولنور وفى الحديث: من استجهل مؤمنا فعليه اثمه: يعنى من حمله على الجهالة بان حمله على ان يغضبه (استرسل اليه كستاخى كرد بروى) اكا كستاخلق ايتدى وفى الاساس ومن المجاز انا استرسل الى فلان اى انبسط ودخى استرسل الشعر ديرلر صاچ اشاغى صارقدى معناسنه وشودابه‌نك سيرى بطىءدر ديه‌جك يرده فى مشية هذه الدابة استرسال ديرلر (استرعلت الغنم ازپى يكديكر فراشدند كوسفندان) قويونلر برى برى اردنجه يوروديلر ودخى استرعل الرجل ديرلر مقدمة الجيش ايله چيقدى معناسنه‌كه چارخاجى تعبير اولنور جاعته رعيل ديرلر (استسعلت بدزبان وسليطه) شد زن خاتون مؤذيه ودل آزار اولدى كه مراد سعلاته تشبيه‌دركه سعلاة غولك زياده خبيثيدر يقال اعوذ بالله من هذه السعالى كه مراد نساء صخابه‌در واستكلبت المرأة دخى بو معنايه قريب دركه مراد كلبه تشبيهدر (استسهله آسان شمرداورا) آنى آسان عد ايتدى (استعجله شتافتن خواست ازوى) آندن سرعت ايتمك طلب ايتدى يعنى عجله ايله ديدى كه متعدى‌در (استعجل بنفسه خود بشتافت) كندى عجله ايتدى كه لازم‌در يقال: المتأنى يبلغ دون المستعجل: ودخى استعجل ديرلر تقدم معناسنه (استعمله كاركردن خواست ازوى) آندن ايش ايشلمك طلب ايتدى (استغسل الثوب بشوى امد جامه) جامه غسل اولونمغه كلدى يعنى چرك آلود اولمغله غسل اولنمسى قريب اولدى (استفحل الامر بزرك شدكار) ايش بيوك اولدى وفى الاساس استفحل الامر اى تفاقم (استفسل ناكس شمرداورا) آنى فرومايه عد ايتدى وعرب هرردى اولان نسنه‌يه فسل ديرلر يقال: الناس قد فسدت نياتهم وفسلت اماناتهم (استقبل القبلة روى بقبله كرد) يوزينى قبله‌يه ايتدى (استقتل تن بمرك نهاد) غاية شجاعتدن كندويى هلاكه تسليم ايتدى ومقتول اولمقدن الم چكمدى (استكمله تمام كردش) انى تمام ايتدى اكمله معناسنه (استمهله مهلت خواست ازوى) اندن مهلت ايستدى وفى المثل: مهلا قد رفيقة: مدة قليلة مهلت

(وير)

وير ديه‌جك يرده ضرب اولنور (استنبله تيرخواست) ازوى اندن اوق طلب ايتدى يقال استنبلنى فانبلته (استنتله در پيش شد) تقدم ايتدى استنتل من الصف ديرلر صفده جاعتده تقدم ايتسه واستنتل للامر ديرلر برايش ايچون مهيا اولسه (استنجل المكان پر چشمه شد جاى) مكان چوق چشمه‌لى اولدى نجل زمين اوزرينه چيقان صو معناسنه‌در ودخى نجله نجلة ديرلر اياق اوجى ايله ديپدى معناسنه يقال: من نجل الناس نجلوه ومن بخلهم بخلوه (استنزله من الحصن فرود آوردش از پناهگاه) انى قلعه‌دن آشاغى اينديردى واستنزله عن رتبته ديرلر رتبه‌سندن تنزل ايتدى معناسنه (استفصله بيرون كردش) انى طشره چيقاردى استفصل الحيف السفاء ديرلر ريح حاره بغدايك قيلجيغن دوشوردى معناسنه * (استبهم عليه الامر بسته شد بروى كار) ايشى آكا مشكل ومغلق اولدى واسمى معلوم اولميان نسنه‌يه مبهم ديرلر واول كمسنه‌كه زياده شجاعتندن نه سمتندن وارله جغنى بيلدرميه آكا بهمه ديرلر واستبهم عليه ديرلر خلق آنك اوزرينه حركت ايدوب اوشونتى ايتديلر معناسنه (استحرمت الشاة بكش آمد كوسپند ماده) ديشى قويون قوچه طالب اولدى وهرچتال طيرناقلى حيوان اركك طالب اولسه (استحرمت: و: شاة وبقرة مستحرمة وحرمى: دخى ديرلر وحالة مذكوره قويونده اولدقده حرمه وناقه‌ده اولدقده ضبعه ديرلر (استحكم الشى استوار شد چيز) نسنه محكم اولدى يقال: احكم الشىء فاستحكم: وفى الاساس: استحكم عليه كلامه: اى التبس (استرحمه بخشايش خواست ازوى) آندن مرحمت طلب ايتدى استعطفه معناسنه (استسلم لامره كردن نهاد بفرمان او) آنك امرينه امتثال وفرمانه اطاعت ايتدى (استطعمه خوردنى خواست ازوى) آندن طعام طلب ايتدى ودخى استطعمت الفرس ديرلر آتدن زياده سكرتمك طلب ايتدم معناسنه بناء على هذا يبقى: ان استطعمكم الامام فاطعموه: حديث شريفنده ديدى‌كه استطعام مذكوردن مراد استفتاح‌در يعنى امام قراءتده حصر اولوب سزدن فتح طلب ايدرسه فتح ايدك وفى المثل: اعجز من مستطعم العنب من الدفلى: قال الشاعر * هيهات جئت الى دفلى تحركها * مستطعما عنبا حركت فالتقط * من حيث المضرب: اعجز من جانى العنب من الشوكة: مثلنه قريب‌در (استعجم الكلام بسته شد سخن) سوز باغلاندى يقال سئلته فاستعجم عن الجواب يعنى آندن برنسنه سؤال ايتدم جوابدن عاجز اولوب سكوت ايتدى وبركمسه‌كه يازديغى كتابك معناسى فهم اولنميه اول كتابه اعجم ديرلر وبركمسنه بركمسه‌يه راست كلوب بن سنى بركره كورمشم كبى خيالمه كلور ديه‌جك يرده تعجمك عينى ديرلر (استعصم پارسايى كرد) زاهدلك ايتدى يقال: دعى الى مكروه فاستعصم: يعنى فلان كمسنه‌يى بر مكروه

ایشه دعوت ایتدیلر اول مکروهدن ابا ایدوب عصمت طلب ایتدی: واستعصم بقربوس سرجه: دیرلر اکر قاشنه پك یاپشدی یره دوشمك خوفندن معناسنه (استعظمه بزرك شمردش) آنی عظیم عد ایتدی یقال: سمعت خبرا فاستعظمته: ودخی استعظمت الامر دیرلر انکرته معناسنه ومایعظمنی کذا دیرلر بنی فلان نسنه قورقوتمز وبن آندن الم چکمم معناسنه ودخی استعظم دیرلر تکبر اتسه تعظم کبی (استعلمه آکاه کردن خواست ازوی) آندن خبردار اتمك طلب ایتدی که اعلام ایله دیدی معناسنه در (استفرمت تنك کرد کس را زن بدارو) علاج ایله خاتون فرجنی طار اتدی که اول طارویه فرام وخاتونه مستفرمه وفرماء دیرلر استفریت دخی بو معنایه در وعرب شتم ایتدکده یا ابن المستفرمه بعجم الزبیب دیرلر ودخی استفرمت دیرلر حین حیضده فرجنه بز پارهسی وضع ایتسه واول بزه فرامه دیرلر (استقدم درپیش شد) ایلهروده یعنی مقدم اولدی یا مقدم اولمق طلب ایتدی (استقدمه فراپیش کردش) آنی تقدیم ایتدی وفی المثل: استقدمت رحالتك: استقدمت تقدمت معناسنه در رحاله اول یردرکه آغاجی اولمز مجرد آنی آت سکرتمکیچون ایدرلر برکسهیه عجله ایله شر اصابت ایتدرمك مراد ایدن کمسنه حقنده ضرب اولنور (استقسمه بخش کردن خواست ازوی) آندن حصه حصه اتمك طلب ایتدی ازهری استقسام لفظنك معناسنی شو وجهله بیان ایتدی که حضرت اللهك بزم ایچون قسمت ایتدیکی اشیایی طلب درکه اول اشیا بزدن غائبدر وبز آکا مطلع دکلز حیوة وموت وسعادت وشقاوت کبی وقسیم نصیب معناسنهدر ودخی استقسمه دیرلر اندن عین طلب ایتدی استحلفه معناسنه (استکتمه السر رازپوشیدن خواست ازوی) آندن سری صاقلامق طلب ایتدی (استلحم کوشت خواست ازوی) آندن ات طلب ایتدی واستلحم الرجل دیرلر روز جنکده دشمن اطرافنی احاطه ایدوب بروجهله مخلص بولمدی معناسنه وبرکسنه برمشکل ایشه مبتلا اولسه استلحمه الخطب دیرلر واستلحم الطریق دیرلر یولدن آیریلدی معناسنه (استلأم الرجل زره پوشید مرد) رجل زره کیدی که لامه درع معناسنهدر واول کمسنهیه ملأم دیرلر: واستلأم الرجل الخال لابنه: دیرلر فلان کمسنه قوم لئامدن تزوج ایتسه وقوم کرامدن تزوج ایتسه: استکرم الخال لابنه: دیدکلری کبی (استلهم الله الصبر شکیبایی در دلش افکندن خواست از خدا) حضرت اللهدن قلبنه صبر الهام والقا اتمك طلب ایتدی * ن (استأذنه فی الامر دستور خواست ازوی درکار) ایشده آندن اذن طلب ایتدی (استأذن علی الامیر درآمدن خواست برامیر) حضور پادشاهه کیرمك طلب ایتدی یقال استأذنت علیه فحجبه الاذن (استأمنه امان خواست ازو) آندن امان طلب اتدی (استبطنه درنهان داشت اورا) آنی صاقلادی (استحسنه نیکو شمردش) آنی کوزل عد ایتدی

وفى الاساس صرف هند استحسان والمنع قیاس (استخشنه درشت شمردش) آنی خشن عد ایتدی (استرهنه کرو خواست ازوی) آندن رهن طلب ایتدی (استسمنه فربه شمردش) آنی سموز عد ایتدی ودخی استسمنه دیرلر آندن صغیر وقویون یاغی طلب ایتدی معناسنه (استقرن الشیء نرم شد چیز) نسنه یومشاق اولدی (استمکن دست یافت) قادر اولدی وفى الاساس: مکنته من الشیء فتمکن واستمکن * ه (استکرهه کریه داشت اورا) آنی کریه طوتدی یعنی طبیعتنه خوش کلمدی وفى الصحاح کره نقیض خبث (استنزهه من البول خویشتن پاك کرد ازشاشه) بولدن کندویی پاك ایتدی که نزاهة پاکلك معناسنهدر (استنقهه آکاه کردن خواست ازوی) آندن خبردار اتمك طلب ایتدی استفهمه معناسنه یقال: فقهت الشیء وفقهته فهمته (استنکهه هه کردن خواست ازوی) آندن ههدیمك طلب ایتدی مثلا شرب خمر ایدن کمسنهنك آغزنده شراب رائحهسی وارمیدر یوقمیدر بیلمك ایچون آکا (هه) دی دیو سویلرلر اساسده استنکهت الشارب ای شممت ریح فمه دیدی

المضاعف من هذا الباب

* ب (استتب الامر راست شدکار) ایش مستقیم اولدی واستتب الطریق دیرلر یول ایشلك وسهولتلو اولسه مخفی اولمیه که تب هلاك وخسران معناسنهدر برکمسنه برکمسنهیه شتمده افراط وهلاك ایله بد دعا ایتدی دیهجك یرده: اوسعه سبا واسمعه تبا: دیرلر وتب الرجل دیرلر پیر اولدی معناسنه یقال: کنت شابا فصرت تابا: که فقد شبابی تبابه تشبیه طریقیلهدر استتاب طلب تباب معناسنهدر ومعلومدرکه برنسنه تمام ومستقیم اولدقجه خراب اولمز وخرابی طلب اولنماز پس استتب الامر عبارتی امر مستقیم اولدی معناسنه دلالت ایتدیکی التزام طریقیلهدر زیرا تمام واستقامة ایله خراب اولمق میانده تلازم عادی واردر فافهم هذا فانی وجدته فی بعض تألیفات المصنف بعبارة غامضة والحمد لله (استحبه دوست داشت اورا) آکا محبت ایتدی ودخی استحبه دیرلر اختیار ایتدی معناسنه قال الله تعالی: واستحبوا الکفر علی الایمان: ای آثروه (استطب لوجعه علاج خواست درد خویش را) کندو دردینه علاج طلب ایتدی قال ❊ لکل داء دواء یستطب به ❊ الا الحماقة اعیت من یداویها * ث (استحثه برانکیختش) آنی ترغیب ایتدی (استغث الجرح پاك کرد جراحت ازریمدی وعلاج کرد وی را) یارهنك ایچنده اولان مرداری پاك ایدوب اکا علاج اتدی واول مرداره غثیثه دیرلر (استبد برأیه بخودی خود رأیی زد) کندو کندویه بر رأی اتدی یعنی رأینده متفرد اولدی معناسنه واستبد بامیره دیرلر

آنك رأيى اميرك رأينه غالب اولوب اميرانك رأيندن غيرى رأيه متابعت ايتمسه
ودخى استبد الامر بفلان ديرلر ايش اكا غالب اولوب ضبطنه قادر اولمسه وفى
المثل : الدهر ارود مستبد : يعنى دهرلين المعامله‌در وكندو ايشنه غالب‌در مراد
دهرايشنى سكونت اوزره اجرا ايدر بروجهله كه كسنه‌نك عقل آنى ادراك ايتمز
ديمكدر ياخود امرنده مستقل واجراسنه قادردر (استجد الشئ نو كرد چيزرا)
نسنه‌يى يكى اتدى صيره جديداً معناسنه كه متعدى‌در (استجد بنفسه خود نوشد
چيز) نسنه كندويكى اولدى كه لازمدر (استحد موى زهاررا بسترد) قاسيغنك قيلنى
تراش اتدى ودخى حدد السكين واستحده ديرلر بچاغى كسكين ايتدى معناسنه (استرد الشئ
بازپس كردن خواست چيزرا) نسنه‌يى كيرويه رداتمك استدى واسترده الشئ ديرلر
نسنه‌يى آندن كيرويه رداتمك طلب اتدى واستره‌يه مردوده ديدكلرى صاپنه رد
اولنديغى ايچوندر (استعدله آماده‌شد براى او) آنك ايچون حاضرلندى (استمده
يارى خواست ازوى) آندن مدديعنى ياردم طلب اتدى يقال استمدوا الامير فامدهم
(استمد من الدواة مداد ستداز دويت) دواتدن مركب آلدى : وقدفصلت مايتعلق
بهذه المادة فيماسبق بمالامزيد عليه فليراجع ثمه * ذ (استلذه بامزه يافتش) آنى
لذيذ بولدى ودخى لذيذ عدايتدى معناسنه كلور * ر (استجرله كردن نهاد اورا)
اكا مطيع اولدى وفى الاساس استجرت لفلان اى انقدت له كه تركيده بنى چكديكى
يره كيتدم تعبير اولنور (استدرت الريح السحاب باران بيرون آورد باد ازابر) ييل
بلوتدن يغمور چيقاردى : واستدر نعمة الله بالشكر : يعنى شكر سببى ايله حضرت
اللهك نعمتنى جلب واستفاضه ايله وفى الحديث : استدروا الهدايا بردالظروف : وفرس
مستدر : ديرلر كثيرالجرى معناسنه واول فرسه‌دريردير ديرلر وفى المثل: درى دبس:
چوق سويلين كسنه حقنده ضرب اولنور ابن الاعرابى ديدى كه عرب هواده يغمور
علامتى كورسه‌لر بوكلامى تلفظ ايدرلر ودبسه سياهه مائل قيرمزى بالق دركوياسياه بولوت
كوروب سمايه خطابا اى دبس ياغمور ياغدير ديرلر ودخى استدرت المعزى ديرلر
كچى تكه‌يه طالب اولسه بعضيلر ذال معجمه ايله استذرت دخى بومعنايه در ديديلر
(استسر القمر نابديد شد ماه) آى كورونمز اولدى وهر آيك آخرندن بركيجه ياخود ايكى كيجه
آنده آى كورونمز اكا سرر الشهر وسرار وسيرار دخى ديرلر ودخى استسر الامر ديرلر
خفى معناسنه ووقفت على مستسره ديرلر آنك اخفا ايتديكى نسنه‌يه مطلع اولسه ودخى:
تسررت جارية: ديرلر جاريه‌يى تسرى اتدم معناسنه تسريت كبى كه اصلنده تسررت در
رايى يايه تبديل ايدوب تسريت ديرلر اخفش ديدى كه تسرى سروردن وبعضيلرى

سردن مأخوذدر ديديلر وفلان كسنه صيرتى قاشيسه‌لر ومحظوظ اولسه هو يتسار
الى ذلك ديرلر (استقر فى المكان آرام كرفت درجاى) مكانده قرار طوتدى كه يرلشدى
تعبير اولنور قر معناسنه واول كسنه‌يه مستقر ومكانه مستقر ديرلر (استمر مريره استوار
شد قوتش) آنك قوتى محكم اولدى ورجل ذومرة اى قوى ودخى استمر الامر ديرلر
مرور ايدوب كچدى معناسنه مركبى واستمر المرأه بالحمل ديرلر خاتون حملى وار
ايكن اشتقال ايتميوب قالقوب اوتوروب يوريمكه قادر اولدى معناسنه واستمر الامر
ديرلر هميشه اولسه ويقال هذه عادة مستمرة ودخى استمر المذنب ديرلر توبه اتدى وصالح
اولدى معناسنه وقتى محكم اولان ايپه مرومرير وممر ديرلر ودخى استمر الشئ ديرلر
نسنه‌يى آجى عد ايلسه * ز (استبحز الزرع بدرد آمد كشت) اكين بچيلمكه كلدى ووقت
حصادى اولدى (استعز الشئ محكم شد چيز) نسنه محكم اولدى واستعز بالعليل ديرلر
وجعى مشتد اولوب عقلى مغلوب اولسه واستعز بفلان ديرلر هرخصوصده آكا
اولسه واستعز فلان بحق ديرلر غلبنى معناسنه ا(استفز الخوف بى آرام كرد اورا ترس)
خوف آنى قرارسز اتدى والفز الخفيف * س (استخسه خسيس شمردش) آنى
خسيس عد اتدى استخس حظه ديرلر نصيبنى آزعد اتدى يعنى آزنسيدى معناسنه
* ش (استغشه خائن شمردش)آنى خائن عد اتدى ويقال مانصحت احد الا استغشى
وتقول ماهم الاقوم غشاشة ايديهم بالخيانة رشاشة ومخلوط اولان شيئه مغشوش
ديرلر يقال طعام فلان مغشوش اعلاه يابس واسفله مرشوش * ص(استخصه لنفسه
خاصه كردش مرخويشتن را) آنى كندو ايچون مخصوص اتدى استخلصه دخى
بومعنايه‌در (استقصه قصاص كردن خواست ازوى) آندن قصاص اتمك طلب
اتدى *ض (استبض معروفه اندك اندك عطيه‌اش بكرفت) آنك احساننى آزار آزار
استخراج اتدى بض الماء ديرلر صو آزار آزار آقسه وفى المثل : مايبض حجره: فلان
كسنه برمرتبه بخيل‌در كه حجرى يعنى حجر كبى اولان كفى عرقريز اولمز ديه‌جك
يرده ضرب اولنور (استقض مضجعه درشت يافت خوابكاه اورا) آنك دوشكنى قاتى
بولدى كويا آكا قضض يعنى چاقل طاش دوكولدى (استنض حقه اندك اندك
كرفت حق خودرا) كندو حقنى شيئا بعد شئ اخذ اتدى ونض بض معناسنه‌در
* ط (استحط من ثمن السلعة كم كردن خواست از بهاى آخريان) متاعك قيمتندن
تنقيص طلب اتدى يقال اشترى سلعة فاستحط من الثمن مائة * ف (استخف الشئ
سبك شمرد چيزرا) نسنه‌يى خفيف عد ايلدى (استخف بالرجل خوار دشت
مردرا) رجلى استخفاف وتحقير اتدى (استخفه الخوف بى آرام كرد اورا بيم) خوف

آنی بیقرار اتدی که خوفندن اضطرابه دوشدی تعبیراولنور ودخی استخفه دیرلر فلان نسنه‌نك حقنی طلب اتدی معناسنه‌در (استدف الامر راست شد کار) ایش مستقیم اولدی استتب معناسنه ودخی خذ مااستدف دیرلر سکاممکن وآسان اولانی اخذایله معناسنه استطف دخی بومعنایه‌در وفی التاج وفی الحدیث: فاستدف بها: ای خلق عانته بالموسی واستأصل حلقها (استشف الثوب بکشاد جامه‌را درروشنایی تابنکرد که عیب داردیانه) جامه‌یی آیدنلقده آچدی که عیبی وارمیدر یوقیدر بیلمك ایچون وثوب مستشف دیرلرغایت رقتندن برطرفندن طرف آخری کورونسه ودخی استشف مافی الاناء دیرلر کاسه‌نك ایچنده اولان صویی تماما ایچدی معناسنه (استعف عن المسألة پرهیز کرداز خواستن) سؤالدن پرهیز اتدی (استکف الناس دست سوی مردمان بازیدبکدایی) خلق طرفنه دیلنجیلك ایله ال اوزاتدی واستکف الثوب دیرلر ثوبك کنارینی خیاطت ایتسه که اکاخیاط ثانیه دیرلر زیراخیاطة بعد المثلدر واستکف الناس حوله دیرلر برکمسنه‌نك اطرافنه خلق حلقه اولدیلر معناسنه واستکف الشیء دیرلر برنسنه کفهٔ میزان کبی مستدیر اولسه واصمعی دیدی که هرمستطیل اولان نسنه‌یه کفه دیرلر کافك ضمیله وکفة الثوب دیرلر ثوبك کناریندن عبارتدر وهرمستدیر اولان نسنه‌یه کفه دیرلر کافك کسریله کفة المیزان کبی وکفهٔ صاید دخی بوقسمدندر واستکفت الحیة دیرلر ییلان چورکلنسه ترخت معناسنه واستکف الناظر دیرلر الینی قاشنك اوزرینه وضع ایدوب برنسنه‌یه نظرایتسه * ق (استحق الشیء سزاوارشدچیزرا) نسنه‌یه لایق اولدی (استدق الشیء باریك شد چیز) نسنه اینجه اولدی (استرقه بنده کردش بخود) کندویه بنده ایتدی آنی ودخی استرق الشیء دیرلر نسنه رقیق اولدی معناسنه که یوفقه اولدی تعبیراولنور که رقیق غلیظ مقابلیدر واسترق اللیل دیرلر کیجه وقتنك اکثری کچسه وفقیر اولان کمسنه‌یه رقیق الحال دیرلر یقال عجبت من قلة ماله ورقة حاله * ك (استرکه ضعیف یافتش) آنی ضعیف بولدی رك الشیء دیرلر ضعف معناسنه فلان نسنه‌یی ضعیف اولان موضعدن کس دیه‌جك یرده اقطعه من حیث رك دیرلر وعامة من حیث رق دیرلر وشیء رکیك ای ضعیف واسترکوه فاستجرؤا علیه دیرلر فلان قوم فلان قومی ضعیف بولوب اوزرلرینه جرئت وغارت ایتدیلر معناسنه ونسوان عندنده اعتباری اولمیوب بی غیرت دیوث اولان کمسنه‌یه دخی رکیك دیرلر وفی الحدیث: لعن الرکاکة * ل (استبل المریض بیماربه شد ازبیماری) خسته لکندن ایواولدی که صحت بولدی وصاغلدی تعبیراولنور ابل معناسنه (استحل الحرام حلال داشت حرام‌را) حرامی حلال عدایتدی ودخی استحله

دیرلر اندن حلالك طلب ایتدی که حلاللشدی تعبیراولنور (استدل به علیه دلیل کردش بروی) آنی فلان نسنه‌یه دلیل ایتدی یقال استدل بالعالم علی وجود الصانع وبالاثر علی المؤثر (استذله خوار کرداورا) انی حقیر وذلیل ایتدی وهو مستذل ای مستهان (استزله الشیطان ازراه بیردش دیو) انی شیطان یولدن چیقاردی واستزله دیرلر ایاغنی سورچوتدی وایاغنك سورچدیکنی طلب ایتدی معناسنه (استظل بالشجرة سایه کرفت بدرخت) اغاج ایله کولکه‌لندی (استغل الدار غله بست سرای‌را) سرایك غله‌سنی آلدی (استقل الشیء اندك شمردچیزرا) نسنه‌یی قلیل عدایتدی استکثر مقابلیدر وفی المثل: رب مکثر مستقل لمافی یدیه: حریص وبخیل اولوب قناعتی اولمیان کمسنه‌ده ضرب اولنور (استقل بالحمل باررا برداشت) یوکی قالدیردی وکوتوردی (استقلوا عن الدار کوج کردنداز سرای) سرایدن کوج ایتدیلر :واستقل بنفسه: دیرلر کندوامورنده آخری تشریك ایتمسه :وهولایستقل بهذا الامر: دیرلر فلان کمسنه شوایشه طاقت کتوره‌مز معناسنه: واستقل البناء: دیرلر مرتفع اولدی معناسنه وهوبناء مستقل ای مرتفع واستقل فلان غضبا دیرلر شدت غضبندن طوردیغی یردن حرکت اتسه بعضیلر رعده ولرزه‌یه دوشدی معناسنی ویرمشلردر دیدیلر که قل دن مأخوذاولور لرزه معناسنه واستقله من مکانه دیرلر مکانندن قالدیرسه (استهلوا الهلال ماه نو رادیدند) یکی آیی کوردیلر عامهٔ کتبده استهلوا الهلال عبارتی رفعوا اصواتهم عندرؤیة الهلال عبارتیله تفسیراولندی واستهل الهلال ای تبین واستهل الهلال دیرلر هلال کورندی معناسنه وهلال هرشهرك اولکی وایکنجی واوچنجی کیجه‌سنه اطلاق اولنوب صکره قمردیرلر (وهومستهل الشهراغازماه) آیك اولی (استهل الصبی بانك زدکودك بهنکام زادن) چوجوق والده‌سندن تولد ایتدیکی وقت چاغردی (استهل المطرفروریخته شدباران) یاغمور اشاغی دوکولدی ابوزید دیدی که هلل اول مطردر یعنی اول یاغان یاغموردر واستهل المطر دخی دیوب یغمور تصوت ایتدی معناسنی مراد ایدرلر که بعضیلر هلل یاغمور یاغدقده حاصل اولان آوازدر دیدکلرینه مبنی‌در (واستهل وجهه کشاده شدروی او) آنك یوزی آچیق اولدی که کولریوزلو اولدی تعبیراولنور وتهلل السحاب بالبرق دیرلر تلألأ معناسنه وفلان کمسنه‌نك قصیده‌سنك مطلعی نه کوزلدر دیه‌جك یرده مااحسن مستهل قصیدته دیرلر واستهل السیف دیرلر قلیج غلافندن اخراج اولندی معناسنه * م (استتمه تمام کردش) آنی تمام ایتدی اتمه کبی ودخی استتم نعمة الله بالشکر دیرلر شکر مقابله‌سنده حضرت اللهك نعمتنك تمامنی طلب ایتدی معناسنه وفلان خاتونك ایپلکی طوقویه‌جغی بزه وفا ایتمکله قومشوسی خاتوندن برپاره ایپلك استدی دیه‌جك یرده ذهب فلانة الی جارتها تستتمها دیرلر که تمه مایتم به الشیء معناسنه‌اولمغله اول ایپلکه (تمه) اطلاق اولنور (استجم الفرس آسوده شداسب) آت

استراحت ایتدی یعنی بر ایکی کون رکوب اولنمدی واستجم البئر دیرلر قویودن بر قوغه صوچکدکدنصکره صو قویودن مجتمع اولنجه قوغایی صالمدی معناسنه وقویونك صو جمع اوله جق موضعنه بجمه ومستجمه دیرلر وصویی چوق قویویه جموم دیرلر (استجم خوی کرد) عرق ریزاولدی که درلدی تعبیر اولنور ودخی استجم الرجل دیرلر حمامه کیردی وماء حار ایله غسل ایتدی معناسنه صکره مطلقا غسل ایتدی معناسنده استعمال اولندی (استذم سزاوار ملامت کشت) لوم ایتمکه مستحق اولدی وفی الاساس استذم الی فلان ای فعل مایذم علیه (استرم الحائط عمارت کردن خواست دیوار) دیوار کهنه اولمغله عمارت طلب ایتدی یعنی مرمته محتاج اولدی رممت من البنیان مااسترم منه دیرلر بنانك مرمته محتاج اولان موضعنی مرمت ایتدم معناسنه ودفع الیه برمته دیرلر فلان نسنه یی اکا بالکلیه ویردی معناسنه که برکمسنه بر دوه نك بوینه برچورك ایپ باغلایوب بیع ایتدکده مزبور ایپی دخی مشتری یه ویردکده عبارت مذکوره یی ایراد ایتدیلر وبالکلیه دیه جك یرده: برمته: وجمیعادیه جك یرده: برمتهم: دیو ضرب اولنور ابو عبید :اتبع الفرس لجامها والناقة زمامها: مثلنده دیدی که فرس وناقه یی احسان ایتدك لجام وزمام آنلره نسبت امر خسیسدر آنی دخی احسان ایله که: انما الاحسان بالتمام: دیدی برحاجتی اتمام وبر مهمی تکمیله ترغیب وقتنده ضرب اولنور (استعمه عم کرفتش) انی عم اتخاذ ایتدی * ن (استجن بالمجن خویشتن را بپوشید بسپر) کندویی قالقان ایله ستر ایتدی یقال جن ای ستر (استشن نزار شد) آریق اولدی که آریقلادی تعبیر اولنور (استکن پنهان شد) مستتر اولدی که صاقلاندی تعبیر اولنور ومستور عد ایتدی معناسنه دخی کلور

المعتل الفاء بالواو من هذا الباب

* ا (استوطأ المرکب والفراش نرم یافت مرکب را) مرکبی یومشق بولدی که سرکش مقابلی درودوشکی یومشق بولدی که قاتی مقابلی در واول مرکب وفراشه وطیء دیرلر * ب (استوجب الاجر سزاوار شد مزدرا) اجره مستحق ولایق اولدی (استوعب الشیء ازبیخ برکندش) انی کوکندن چیقاردی وعرب شتم مقامنده جدعه الله جدعا موعبا دیرلر (استوعب الخراج بسته همه کزیت را) خراجی بالتمام اخذ ایتدی (استوعب الجراب الدقیق) دیرلر طاغارجق اونی بالتمام آلدی معناسنه (استوهبه الشیء بخشیدن خواست ازوی چیزرا) نسنه یی آندن هبه ایتمك طلب ایتدی یعنی: هب هذا: دیدی * ج (استوتج النبات بسیار شد کیاه) اوت چوق وصیق اولدی * ح (استوضح الشیء نیك نکریست چیزرا) نسنه یه زیاده اهتمام ایله نظر ایتدی وسائر کتبده برنسنه وارمیدر یوقیدر دیو الینی قاشنك اوزرینه وضع ایدوب نظر ایتدی دیو تفسیر اولندی واستوضح عنه الامر دیرلر برامری برکمسنه دن کشف وایضاح طلب ایتدی معناسنه استوقح الشیء سخت شد

چیز) نسنه قاتی اولدی وقح وصلب معناسنه واول کمسنه که تجارب امور سببی ایله استحکام ومتانت بولمش اوله اکا موقح دیرلر استوکح دخی بو معنایه در * د (استورده حاضر کرد اورا) انی حاضر ایتدی وورد ای حضر (استوصد لمواشیه شبکاه ساخت برای چارپا یانش) مواشی ایچون کیجه یاته جق آغیل یاپدی که وصیده طاشدن چویردکلری وحظیره اغاجدن چویردکلری آغیل معناسنه در (استوفده آمدن اوخواست) انك کلمه سنی طلب ایتدی ووافد ایلچی معناسنده استعمالی کثیردر (استوقد النار برافروخت آتش را) آتشی یاقدی اوقد معناسنه وآتش یاقدقلری موضعه موقد ومستوقد دیرلر (استولد الجاریة مادر فرزند ساخت کنیزك را) جاریه یی ام ولد ایتدی یعنی جاریه دن ولدم اولسون دیو آنکله صحبت ایتدی * ر (استوثر من الشیء بسیار خواست ازچیز) نسنه دن چوق طلب ایتدی چوق مال طلب ایتمك کبی ودخی استوثر الفراش دیرلر توشکك یومشاق اولمسنی طلب ایتدی معناسنه وفراش وثیر ای وطیء ودخی اذا تزوجت امرأة فاستوثرها دیرلر تزوج مراد ایتدکده خاتونك سموزینی طلب ایله معناسنه ویقال وثرت ای سمنت (استوعره درشت یافتش) آنی قاتی بولدی وطریق وعر ای صلب (استوفر الشیء تمام بستد چیزرا) نسنه یی بالتمام آلدی یقال وفرت علیه حقه فاستوفره کما یقال وفیت حقه فاستوفاه * ز (استوفز بر سرپای نشست) ایاغنك باشی اوزرینه اوتوردی عجله ایله یرندن قالقمق ایچون اوتورمق کبی (وهو علی وفز او بر سر برجستن است) اوهمان یرندن صجرایوب قالقمق اوزره در. اوفاز. وفاز. ج *تقول نحن علی اوفاز ای سفر وبات مستوفزا علی فراشه دیرلر کیجه وقتی فراشنده مضطرب اولدی معناسنه * ش (استوحش منه پژمان شدازوی) آندن غمناك اولدی یقال اوحشه فاستوحش والوحشة الخلوة والهم * ض (استوفض بشتافت دررفتن) یوریمکده سرعت ایتدی که لازمدر واستوفضته دیرلر سرعت ایله مشی ایتدیردم معناسنه که متعدی در * ع (استودعه ودیعة بزنهار نهاد زنهاری را) امانت طریقیله اکا امانت اولاجق نسنه یی وضع ایتدی که اکا امانت قودی تعبیر اولنور اصمعی دیدی که اودعته مالا لفظی اضداددندر فلان کمسنه نك یانته امانت مال وضع ایتدم وفلان کمسنه بکا امانت وضع ایتدی که بن حفظ ایتدم معنالرنده استعمال اولنور واستودعته بن اکا امانت وضع ایتدم معناسنه مخصوصدر (استوزعه بادل نهادن خواست ازو) آندن قلبنه برنسنه وضع ایتمك طلب ایتدی که آندن الهام ایله تعبیر اولنور استوزع الله شکر نعمته دیرلر حضرت اللهدن نعمتنك شکرینی الهام طلب ایتدی معناسنه (استوسع المکان فراخ شد جای) مکان واسع اولدی وسع واتسع وتوسع کبی ودخی استوسع دیرلر برکمسنه فقیر ایکن غنی اولسه استوکعت معدته سخت شد معده او) انك معده سی قوی اولدی وختن بعدما استوکعت قلفته دیرلر قلفه سی

قاتی اولدقدنصکره ختنه اولندی معناسنه * غ (استولغ الرجل ازنکوهش باك نداشت) مذمت اولونمقدن الم چكمدی * ف (استودف الشحمة چكیدن پیه خواست) ایچ یاغنك طاملاسنی طلب ایتدی (استوصف الطبیب صفن علاج خواست از طبیب) طبیبدن علاجك وصفنی طلب اتدی یعنی مریض طبیبه بنم مرضمه نه وجهله ونه مقوله نسنه ایله علاج ایدرسین بکا وصف ایله دیدی (استوقفه وآ ایستدن خواست ازوی) اندن توقف طلب ایتدی * ق (استوثق من الباب استوار بست دررا) قپویی محکم باغلادی هکذا وقع فی النسخ التی عندنا وفی الاساس استوثقت منه ای اخذت فی امره بالوثیقة واستوثقوا من الاموال بالابواب والاقفال استیثاقا شدیداً (استوسق القوم باهم آمدند مردمان) قوم مجتمع اولدی یقال الراعی یسق الابل حتی استوسقت ای اجتمعت ودخی استوسق امره دیرلر امری منتظم اولدی معناسنه اتسق کبی * ل (استوبلت الغنم بکش آمد کوسپند) قویون قوجه کلدی ودخی استوبل البلد دیرلر شهرك هواسی وخیم اولمغله بدننه موافق اولمدی معناسنه (استوحل المکان باوحل شد جای) مکان جامورلی اولدی (استوصلت موی بموی خویش پیوند کردن خواست زن) صاجنه صاج قاتمق طلب ایتدی خاتون * م (استوخم الطعام ناکوارنده یافت خورش را) طعامی هضم اولنماز بولدی واستوخم البلد دیرلر شهرك هواسی مزاجنه موافق اولمسه (استوشمه وشم کردن خواست ازوی) اندن وشم ایتمك طلب ایتدی که وشم الینی یاغیری عضونی ایکنه ایله دلوب ایچنه چویت مثللو سیاه نسنه قومقدن عبارتدر وفی الحدیث: لعن الله الواشمة والمستوشمة (استوضمه ستم کردش) اکا ظلم ایتدی که مظلومی وضمه تشبیه طریقیله درکه وضم قصاب اتی پارهلدکده زمینه طوقنمسون ایچون التنه وضع ایتدیکی تحته در لهذا ذلیل اولان کمسنه یه هو لحم علی وضم دیرلر * ن (استوشن مال بسیار داشت) چوق مال صاحبی اولدی قال الاصمعی یقال استوشن الرجل اذا استکثر منه (استوسن بیاونید) ایمزغاندی (استوطن البلد وطن کرفت شهررا) شهری وطن اتخاذ ایدوب آنده متوطن اولدی * ه (استودهت الابل باهم آمدند شتران) دوه‌لر مجتمع اولدیلر واستوده الخصم دیرلر خصم مغلوب اولوب منقاد اولسه استیدهت دخی بو معنایه در

﴿ المعتل الفاء بالیاء من هذا الباب ﴾

* ر (استیسر الامر آسان شد کار) ایش آسان اولدی یسر وتیسر معناسنه * س (استیأس منه ناامید شد ازوی) آندن مأیوس اولدی وفی امثال المولدین: ایأس من الفریق * ظ (استیقظ بیدار شد) اویقودن اویاندی یقال ایقظته فاستیقظ * ن (استیقن الامر بی کمان شد در کار) ایشده شبهه‌سز اولدی که یقین تحصیل ایتدی تعبیر اولنور * ه (استیقه طاعت داشت) مطیع اولدی

﴿ المعتل العین بالواو من هذا الباب ﴾

* ب (استتاب المذنب توبه کردن خواست ازکنهکار) کناهکاردن توبه طلب ایتدی یعنی کناهدن توبه ورجوع ایله دیدی استتاب الحاکم فلانا دیرلر حاکم فلان کمسنه‌یه توبه عرض ایتدی معناسنه ویقال المرتد یستتاب ای یعرض علیه التوبة (استثابه پاداش خواست ازو) آندن ثواب طلب ایتدی که ثواب ومثوبة جزاء طاعتدن عبارتدر وفلان کمسنه‌نك مالی کیتمش ایدی ینه کتوردی دیه‌جك یرده ذهب ماله فاستثاب وبنم مالم کیتمش ایدی سنك بکا ویردیکك مال ایله آنی ینه تحصیل ایتدم دیه‌جك یرده استثبت بمالك دیرلر (استجاب الله دعاءه اجابت کرد خدا دعاء اورا) حضرت الله‌نك دعاسنی قبول ایتدی (استراب به بکمان افتاد بوی) آنك حقنده شبهه‌یه دوشدی که آندن بر عمل صدور اتدی که او عمل بکا آنك حقنده شبهه ایراث اتدی (استصاب الرأی واستصوبه صواب دید رأی را) رأیی صواب ومعقول کوردی (استطاب المحدث پاك کرد خویشتن را حدث کننده) حدث ایدن کمسنه کندویی پاك ایتدی که استنجاء ایتدی تعبیر اولنور (استطاب الشیء خوش یافت چیزرا) نسنه‌یی طیب وایو بولدی وصاید مستطیب دیرلر صیاد صیدك نفیس اولاننی طلب ایدوب دون وخسیس اولان صیده رغبت ایتمسه ودخی استطاب دیرلر طیب طلب ویا تعطر ایتسه (استنابه فی الامر اورا نایب کردن خواست درکار) انی فلان ایشده یرینه نائب ایتمك طلب ایتدی * ت (استزاته زیت خواست ازو) آندن زیتون یاغی طلب ایتدی وزت رأس الصبی دیرلر باشنی زیت ایله یاغلاسه تقول: خیراز دتی مق زتی (استقاته قوت خواست ازوی) اندن قوت طلب ایتدی که قوت امساك رمق ایده‌جك قدر طعامدن عبارتدر (استمات الرجل ازمردن پاك نداشت درجنك) جنکده هلاك اولمقدن خوف ایتمیوب کندویی جنکه القا ایتدی وفی المثل: اکتب شریحا فارسا مستمیتا: وشریح بر رجل شجاعك اسمیدر که پادشاه عرض لشکر ایتدکده عسکرك اسماسنی تحریر ایدن کاتبه بو کلامی سویلیوب ابرام والحاح ایله کندو اسمنی دفتره یازدرر ایدی اول کمسنه حقنده ضرب اولنور که بر کمسنه‌دن حاجت طلب ایتدکده اول مرتبه الحاح ایده‌که مطلوبنی تحصیل ایلیه * ث (استراثه دیر داشت اورا) آنی بطیء عد اتدی استبطأ معناسنه وریث بطؤ معناسنه‌در وفی المثل: رب عجلة تهب ریثا. ورب فروقة تدعی لیثا. ورب غیث لم یکن غیثا: اول کمسنه حقنده ضرب اولنور که زیاده حرصندن بر نسنه‌یه سعی ایدر ایکن النده اولان نسنه‌لری ضایع اولور (استغاثه فریادرسیدن خواست ازو) آندن فریاده یتشمك وامداد اتمك طلب اتدی استغاث منه دخی بو معنایه‌در وفی المثل: کالمستغیث من الرمضاء بالنار: ایکی یارمز خصلت جمع اولان کمسنه‌ده ضرب اولنور * ح (استباحه مباح دید اورا) آنی مباح عد اتدی یقال: فلان یستبیح اموال الناس: ای یستحلها معناسنه واوقعوهم

فاستباحوااموالهم : دیرلر فلان یستبیح قوم فلان قومی غارت ایدوب ماللرینی سوردیلر
معناسنه ابن عبیده : استباحوهم ای سلبوهم : دیدی یعنی صویدیلر وفی الصحاح
استأصلوهم (استراح آسوده شد) مستریح اولدی که دیکلندی تعبیر اولنور (وهی الراحة
آسایش) دیکلنمك وفی المثل : استراح من لاعقل له : صاحب وسیط دیدی که عاقل
اولان کمسنه عواقب اموری ملاحظه وضرری نفعدن تمیز اتمکله غمومدن خالی
اولمز واحمق اولان کمسنه بر نسنه یی مهم ایتمزکه مغموم اوله قال الراعی: الف الهموم وساده
وتجنبت * کسلان یصبح فی المنام ثقیلا : بعضیلر دیدی که عمرو بن العاص اوغلی عبداللهه
وصیت ایدوب دیدی که : یابنی وال عادل خیر من مطر وابل واسد حطوم خیر من وال
غشوم ووال غشوم خیر من فتنة تدوم ویابنی عثرة الرجل تجبر وعثرة اللسان لاتبقی
ولاتذر وقد استراح من لاعقل له: وابن السکیت انشاد اتدی که: یموت الفتی من عثرة بلسانه*
ولیس یموت المرء من عثرة الرجل: فعثرته من فیه ترمی برأسه *وعثرته بالرجل تبری
علی مهل: واستروح السبع واستراح دیرلر رایحه حس اتدی معناسنه (وروحك الله راحت
دهاد خدای ترا) حضرت الله سکا راحت ویرسون دعا مقامنده استعمال اولنور (استروح
الیه بجسبید بوی) اکامیل اتدی (استماحه عطا خواست ازوی) آندن عطا ایستدی
* خ (استناخ البعیر فروخفت شتر) دوه چوك اتدی ودوه یی چوك اتدرمك مراد
اتدکلرنده ترکید اخ دیدکلری نخ لفظندن محرق در که ناخ ینوخ دن مأخوذدر
* د (استجاد الشی نیك شمرد چیزرا) نسنه یی ایو عد اتدی واستجدت الشیٔ دیرلر
فلان نسنه نك یکی اولمسنی طلب اتدم معناسنه (استزاده افزونی خواست ازوی)
آندن زیاده لك طلب اتدی ولامستزاد علی مافعلت دیرلر سنك فعلك اوزرینه فعل
اولمز وآنك فوقنده عمل اولمز معناسنه وفلان یستزید فلانا دیرلر یستقصره معناسنه
(استعاد القول سخن را باردیکر کفتن خواست) سوزی بر کره دخی سویلمك طلب
اتدی (استفاد علماً فائده کرفت دانش را) علمی فائده ایتدی که اخذ اتدی تعبیر اولنور
* (استحوذ علیه الشیطان غالب شد بروی دیو) شیطان اکا غالب اولدی مخفی اولمیه که
استفعال بابندن اولان اجوف واوی ده واوی اصلی اوزره ابقا والفه قلب اتمك
جائزدر ولفظ مذکور اصلی اوزره اولان قبیلدندر وحوذ اصلنده بر نسنه یی سرعت
ایله سوق معناسنه در اموریني کرکی کبی کوروب کوزتمکه قادر اولان کمسنه یه احوذ
دیرلر (استعاذ بالله پناه خواست بخدا) حضرت اللهه التجا طلب اتدی یعنی کنف
حمایه سنه صیغندی یقال : والله مستعاذی ومستلاذی ومعاذالله : دیدکاری اعوذ
بالله معاذاً تقدیرنده در * ر (استثاره الغبار کرد برانکیختن خواست ازوی)آندن
توز قوپارمق طلب اتدی واستثار الارنب دیرلر طوشانی یرندن قالدیروب اورکوتدی

معناسنه (استجاره زنهار خواست ازوی) آندن امان طلب اتدی (استحاره سخن کفتن
خواست ازوی) آندن سوز سویلك طلب اتدی استنطقه معناسنه واستحار الماء دیرلر صو
بر موضعه جمع اولوب آقه جق یری اولمسه وفی المثل: حور فی محارة : ای نقصان فی نقصان
فلان کمسنه نك اموری آنافآنا ادبار اوزره در دیه جك یرده ضرب اولنور واول سحاب که
ثقیل اولوب ریح اولمدیغندن بر طرفه کتمیوب طورسه آکا مستحیر دیرلر (استخار
الله بهترین خواست ازخدا)حضرت اللهدن خیرلو اولانی طلب اتدی یقال: استخر الله
یخرلك : یعنی اللهدن خیرلو اولانی طلب ایله که خیرلوسن ویرور ودخی استخاره
دیرلر آندن مرحمت طلب اتدی معناسنه (استدارت الرحی بکردید آسیاب) دکرمن
دور اتدی ودخی استداروا حوله دیرلر فلان کمسنه نك اطرافنه حلقه اولدیلر
معناسنه واستدار القمر وقمر مستدیر دیرلر بدر اولدی معناسنه وفلان کمسنه بنم قلبمده
اولان معنایی جمله فهم اتدی دیه جك یرده استدار فلان مافی قلبی دیرلر (استزار
صدیقه زیارت کردن خواست دوستش را) دوستنی زیارت اتمك ایستدی یاخود
دوستندن کندویی زیارت طلب اتدی وفی الاساس: استزرته فزارنی (استشاره مشورت
خواست ازو) آندن مشاوره طلب اتدن واستشارت الابل دیرلر دوه سموز اولدی
معناسنه (استطار الحریق پراکنده شد آتش بزرك) بویوك آتش متفرق اولدی
: وکاد الفرس یستطار: دیرلر آت زیاده سریع الجری اولسه واستطار الفجر ای انتشر
وزیاده خوف اتدی دیه جك یرده استطیر فوأده دیرلر واستطار الصدع فی الحائط دیرلر
دیوارده شق ظاهر اولوب منتشر اولدی معناسنه (استعار الشیٔ عاریت خواست
چیزرا) نسنه یی عاریت ایستدی وفی المثل : ادی قدراً مستعیرها : اوزرینه اداسی
لازم اولان حقی اداتدی دیه جك یرده ضرب اولنور وفی المثل الآخر: رجلا مستعیر
اسرع من رجلی مؤد: قضاء حقوقده تکاسل ایدن کمسنه حقنده ضرب اولنور ویقال
: اری الدهر یستعیرنی شبابی: ای یأخذه (استغار الجمل فربه شد شتر) دوه سموز اولدی
وباتوا یستغیرون الله دیرلر حضرت اللهدن خیر ایله انتفاع طلب اتدیلر معناسنه وفی الاساس
ای یقولون : اللهم غرنا منك بخیر: ای انفعنا (استنار البیت روشن شد خانه)خانه
روشن یعنی آیدنلق اولدی وفلان لایستنیر بنار فلان دیرلر فلان کمسنه فلان کمسنه
ایله مشورت اتمز معناسنه * ز(استجاز الحکم رواداشت حکم را)حکمی تجویز ایدوب
معقول کوردی معناسنه ودخی استجاز دیرلر اذن طلب اتدی واستجاز منه دیرلر
ارض وماشیه صیوارمق ایچون آندن صوایستدی معناسنه سنه که اول صویه جواز
دیرلر (استماز الشیٔ جدا شد چیز) نسنه ممتاز اولدی امتیاز وتمیز معناسنه * س

(استقوس الهلال خم شدهلال) هلال قوس كبی اكری اولدی وحاجب مستقوس
دیرلر قاش اكری اولوب یای كبی اولسه ٭ ش (استجاش جیشا كرد كرد لشكررا)
عسكر جمع اتدی عندمزده موجود اولان نسخه‌ده بووجه اوزره واقع اولدی لكن
اساسده : استجاش الامیر من مكان كذا : ای طلب الجیش دیدی ٭ ص (استناص
سپس شد) متأخر اولدی كه‌صو كه قالدی تعبیر اولنور فراء دیدی كه‌نوص تأخر
معناسنه‌در ٭ ض (استحیضت الرأة مستحاضه شدزن) خاتون مستحاضه اولدی
(استراض المكان فراخ شد جای) مكان واسع اولدی یقال : افعل ذلك مادامت
النفس مستریضة : ای متسعة طیبة وبرمكانده باغ بستان چوق اولسه استراض المكان
دیرلر واستراض الوادی دیرلر دره‌ده صو مجتمع اولسه (استعاضه عوض خواست
ازوی) آندن عوض طلب اتدی یقال استعاضنی فعضته (استفاض الخبر پراكنده
شد پیغام) خبر شایع اولدی وهذا حدیث مستفیض ای مشهور ودخی استفاض
المكان دیرلر مكان واسع اولسه واستفاض الوادی شجرا دیرلر وادی واسع واشجاری
چوق اولسه ٭ ط (استشاط غضبا سوخته شدازروی غضب) غضب جهتندن یاندی
كویا آتش غضب كندوینی یاقدی كثرت غضبدن كنایه‌در: شاطت القدر دیرلر چوملك
محترق اولسه وقویونك باشنی آتشده اوتولیوب تویینی یاقسه‌لر شیطت رأس الغنم
وشوطته دخی دیرلر واستشاط البعیر دیرلر دوه سموز اولسه ٭ ع (استباع العبد
فروختن خواست بنده‌را) عبدی بیع اولنمق طلب ایتدی یعنی مولی‌سنه بنی بیع ایله دیدی
(استجاع الرجل درهمه هنكام كرسنه نمود) هروقتده آج كوروندی مستجیع اول
كمسنه‌در كه هرنه وقت كه كوریله آج كوریلور بروقت اولمزكه آنده طوق كورینه
(استطاع الامر بتوانست كاررا) ایشه قادر اولدی اسطاع یسطیع دخی لغت‌در وبعض
عرب استاع یسیع دیرلر (استناع الفرس پیش شد اسب دررفتن) آت یوریمكده اوكه
كچدی ٭ ف (استضافه ضیافت خواست ازوی) اندن ضیافت طلب ایتدی ٭ ل (استبال
شاشه كردن او خواست) انك تبول اتمه‌سنی طلب ایتدی وفی المثل: بال حمار فاستبال احمرة:
یعنی برحمار بول ایدوب سائر حمارلری دخی بول اتمكه سبب اولدی اول قوم حقنده
ضرب اولنور كه بركمسنه برمكروه امره شروع ایتد كده سائرلری اكامعین اوله‌لر
وبومثله قریب‌در كه: بال فادر فبال جفره: فادر مسن طاغ كچیسی وجفر آنك ولدی
معناسنه‌در ودرت ایلق اوغلاغه دخی جفر دیرلر اول ولد حقنده ضرب اولنور كه
پدرینك مسلكنه سلوك ایلیه (استحال الشیٔ محال شد چیز)نسنه محال اولدی كه ممكن
مقابلی‌در ودخی استحال دیرلر برحالدن برحاله دونسنه استحالت القوس دیرلر قوس

اول بولندیغی صورتدن متحول اولسه ودخی بركمسنه‌یه تحول ایدرمی دیو نظر
ایتسه استحلت الشخص دیرلر ای نظرت هل یتحرك اول زمین كه مستوی اولمیه اكا
مستحیله دیدكلری استقامتدن اعوجاجه تحول ایتمش ملاحظه‌سیله‌در (استطال علیه
كرد نكشی كرد بروی) اكا اطاعت ایتمدی (استطال الشیٔ درازشد چیز)نسنه اوزون
اولدی ودخی استطال علینا بنوفلان دیرلر بزم آنلردن قتل ایتدیكمزدن چوق آنلر
بزدن قتل ایتدیلر معناسنه واستطال فی عرضه دیرلر فلان كمسنه‌نك عرضنه متعلق
سوز سویلدی معناسنه (استقال البیع بازافكندن خواست بیع را)بیعی كرویه براقق
مراد ایتدی بازاری بوزمق مراد ایتدی تعبیر اولنور (استقال العثرة دركذشتن خواست
زلت را) جرمی عفو ایدوب آندن كچمك طلب ایتدی یقال اقلته البیع فاستقالنیه واقلته
العثرة فاستقالنیها (استماله بسوی خویش جسبانیدن خواست اورا) انی كندو طرفنه میل
ایتمك طلب ایتدی واستماله بقلبه دیرلر انك قلبنك كندو طرفنه میلی مراد ایتدی معناسنه
ودخی استمال مافی الوعاء دیرلر ظرف ایچنده اولان نسنه‌یی اخذ ایتسه ٭ م (استدام
الخیر همیشكی خیر خواست)خیرك دوامنی وعدم انقطاعنی طلب ایتدی ودعا مقامنده
انا استدیم الله نعمتك دیرلر ودخی استدام الامر دیرلر تأنی ایدوب عجله ایتمسه وفی المثل
:ماصلی عصاك مستدیم: صلی براكری نسنه‌یی آتشده طوغرولتمق ومستدیم تارك عجله
معناسنه‌در كه عاقل مقامنده استعمال اولنور یعنی سنك عصا كبی برعاقل طوغری
ایتمدی كه‌سنی برمؤدب تأدیب ایتمدی معناسی مراددر قال : فلاتعجل بامرك واستدمه ،
فماصلی عصاك كمستدیم (استضامه ستم كرد بدو) اكا ظلم ایتدی كه‌ضیم ظلم معناسنه‌در
(استقام راست شد) طوغری اولدی یقال اقام فاستقام واستقام المتاع دیرلر متاعی تقویم
ایتسه كه اهل مكه لغتیدر: بكم قام علیك هذا المتاع: دیرلر شو متاع سكا قاچ درهم اولدی
معناسنه (استلام سزای لوم شد) ملامته مستحق اولدی واستلام الی ضیفه دیرلر ضیفنه
كركی كبی اكرام ایتمسه(استنام الیه آرام كرفت بوی) اكا قرار طوتدی یعنی انك عندنده
نائم ساكن اولدیغی كبی ساكن اولدی وصو قرار ایدن موضعه مستنام الماء دیرلر
(استهام به عاشق شدباو) اكا عاشق اولدی(استهامته المرأه عاشق كردش زن)خاتون انی
كندویه عاشق ایتدی یقال به هیام ای جنون من العشق ٭ ن (استبان الامر آشكارا كرد
كاررا) امری تعریف ایدوب اظهار ایتدی كه ایشی اشكاره‌یه چیقاردی تعبیر اولنور كه
متعدی‌در (استبان بنفسه آشكارا شد كار)ایش كندو ظاهر اولدی كه لازم‌در(استدان
وام خواست) اودونج استدی(استعانه واستعان به یاری خواست ازوی) اندن یاردیم
طلب ایتدی وفی المثل (مثقل استعان بذقنه) بدفیه عبارتیله دخی روایت اولندی امداد
ایتمكه قادر اولمین كمسنه‌دن استمداد ایدن كمسنه حقنده ضرب اولنور وفی مثل آخر: استعنت

عبدی فاستعان عبدی عبده: ناصری کندودن ذلیل اولان کمسنه حقنده ضرب اولنور
(استکان فروتنی کرد) تواضع ایتدی بیهقی ابوعلی فارسیدن نقل ایتدی که لفظ استکان کیندن
مأخوذدر که اصلنده خاتونك فرجنك داخلنده اولور ات پاره‌سیدر غده کبی دیدی
پس بو وجه اوزره استفعل بابندن اولور اصلی استکین ایدی یا الفه قلب اولندی فیروز
آبادی دیدی که استکان خضع وذل معناسنه مسکنتدن مأخوذدر افتعال بابندندر که
قیاس استکن ایدی لکن کافك فتحه‌سنی اشباع ایدوب استکان اولدی هذا هو الاصوب
عندی والله اعلم بالصواب (استلانه نرم شمردش) آنی یومشق عد ایتدی (استهان به خوار
داشت اورا) انی استخفاف وتحقیر ایتدی ٭ ه (استفاه سخت خورنده شد) زیاده اكول
اولدی یعنی اولا قلیل الاكل ایكن صكره اكول اولدی ورجل فیه ومستفیه ای اكول

المعتل العین بالیاء من هذا الباب

(استتیس العنز کشنی کرد پزماده) دیشی کچی تکه‌لك ایتدی معلوم اوله که عبارت
مذکوره ضروب امثالدندر یقال: کان عنزا فاستتیس: اول ضعیف ایكن صكره
قوی اولدی دیه‌جك یرده ضرب اولنور: وکان کراعا فصار ذراعا: مثلی دخی مضرب
مذکورده ضرب اولنور وقوی ایكن ضعیف اولدی دیه‌جك یرده: کان حمارا فاستأتن:
ضرب اولنور استأتن طلب ان یکون اتانا معناسنه‌در یعنی قوی ایكن ضعیف اولمق طلب ایتدی

المعتل اللام من هذا الباب

(استخبأ خبا زدود روی شد) خبا نصب ایدوب ایچنه کیردی خبا یوکدن و
یاپاغودن یاپدقلری ایکی یا اوچ دیرك اوزرینه قوریلور چادردن عبارتدر که قیلدن
اولمیه ٭ ت (استفتی الفقیه فتوی خواست ازدانشمند) عالم بالمسئله اولان کمسه‌دن
مسئله‌نك جوابنی طلب ایتدی ٭ ج (استنجی بمالید یابشست جای بیرون شدن نجس)
نجاست چیقان موضعی مسح یاغسل ایتدی ودخی استنجی دیرلر سرعت ایله مشی
ایتسه وفی الحدیث: اذا سافرتم فی الجدوبة فاستنجوا: ای اسرعوا ودخی استنجی الوتر
دیرلر قوسی چکسه واستنجی النخلة دیرلر خرما اغاجندن ساقط اولان رطبی التقاط
ایتدی معناسنه واستنجی الشجر دیرلر اغاجی کوکندن قطع ایتسه ٭ خ (استرخی سست
شد) کوشك اولدی ودخی اشاغی صارقدی معناسنه کلور واسترخت به حاله دیرلر
برکمسنه شدت مشقتندن خلاص بولوب سهولت اوزره اولسه واسترخی به الامر
ایش اكا اسان اولدی معناسنه وفی المثل: ارخ یدیك واسترخ ان الزناد من مرخ: اول کمسنه
حقنده ضرب اولنور که برکریمه عرض حاجت ایلیه یعنی طلب حاجت ایتدیکك
کمسنه کریمدر الحاجه محتاج دکلدر مرخ کبی که ادنا قدح ایله مشتعل اولور امدی
اللریکی ارخا ایدوب سهولت ایله ٭ د (استعدی السلطان من فلان دادخواست ازسلطان

بر بهمان) سلطاندن فلان کمسنه‌یه استمداده اعانت طلب ایتدی واستعدی الفرس
دیرلر آت سکرتدی معناسنه (استهداه هدیه خواست ازوی) آندن هدیه طلب
اتدی ودخی آندن هدایت طلب اتدی معناسنه دخی کلور ٭ ذ (استحذاه نعلین خواست ازو)
آندن نعلین استدی یقال احذیته نعلا ای اعطیته واستحذیته فاحذنی ای اعطانی (استخذاه
فروتنی نمود) خضوع اتدی وخذوا سترخاء معناسنه‌در لهذا دیشی حماره خذواء
دیرلر قولاقلری دوشوك معناسنه ٭ ر (استذری به پناه کرفت باو) اكا التجا اتدی
واستذریت بالشجر دیرلر اغاجك سایه‌سنده مستریح اولدم معناسنه اصمعی دیدی که
هر نسنه که آنكله تستر اولنه اكا ذرا دیرلر یقال انا فی ذرا فلان دیرلر ای کنفه (استشری
الفرس بستهید اسب دررفتن) آت یورركن راکبی ایله جدل ایدوب لجامنی الندن طارتدی
واستشری فی الامر دیرلر برایشده لجوجدال ایتسه (استمری الناقة دوشیدن خواست
ناقه‌را) ناقه‌نك سودینی صاغمق ایستدی تقول: مازلت اعیش باخالیب درك واستمری
اخلاف برك: ٭ (استرشی القاضی رشوت خواست داور) قاضی حکمی ایچون
رشوت ایستدی واسترشی الفصیل دیرلر دوه‌نك کوچکی ناقه‌یی امك ایستدی معناسنه
(استغشی ثیابه بسر درکرفت جامهایش) اثوابنی باشنه بورودی یقال: استغشی ثوبك
کیلا تسمع ولاتری: (استمشی دواء مسهل خورد) مسهل دارو ایچدی واول دارویه
مشو ومشی دیرلر مشی بطنه دیرلر یوره کی کتسه: وامشی الدواء بطنه: دیرلر دوا
اسهال ایتسه یعنی دواء مسهل اكل اتمكله اسهال طلب اتدی (استنشی بوی خوش
بویید) کوزل رائحه قوقدی: والنشا بالقصر نسیم الریح الطیبة: ٭ ص (استعصی
نافرمان شد) فرمانه اطاعت اتمدی که عاصی اولدی تعبیر اولنور (استقصی الخبر
نیك پرسید پیام را) خبری کركی کبی سؤال اتدی یعنی خبرینك قصواسنه بالغ اولدی
وفی الاساس استقصیت الامر ای بلغت اقصاه فی البحث عنه ٭ ض (استرضاه خشنودی
خواست ازوی) آندن راضی اولمسنی طلب ایتدی طلب رضاه معناسنه ودخی استرضاه
آندن کندویی راضی اتمك طلب ایتدی معناسنه کلور ٭ ط (استعطاه عطا خواست
ازوی) آندن عطیه طلب اتدی ٭ ع (استدعاه بخواند اورا) آنی چاغردی آنی
کندو طرفنه دعوت اتدی تعبیر اولنور (استرعاه نکاهبانی خواست ازوی) آندن
حفظ وحمایه اتمك طلب اتدی استرعی الله خلیفته دیرلر حضرت الله خلیفه‌سنه عباد اللهی
حفظ ایله دیو امر اتدی معناسنه وفی المثل: من استرعی الذئب فقد ظلم: یعنی قوردی محافظهٔ
غنمه نصب ایدن کمسنه غنمه ظلم اتمش اولور یاخود قورده ظلم ایتمش اولور زیرا قورده نسبت
محافظهٔ غنم خلاف طبعی اولمغله تکلیف مالا یطاق قیلندن اولور امانتی موضعنه وضع اتمامك
خصوصنده ضرب اولنور (استسعی العبد کار کردن خواست ازبنده) مولاسی عبددن کسب

ایدوب رقبه‌سنی تخلیص اتمه‌سنی طلب ایتدی وسعی کسب معناسنه کلور وفی الاساس: هو یسعی لعیاله : ای یکسب لهم (استنعی فراپیش شد) تقدم اتدی که اوکه کچدی تعبیر اولنور : استنعیت الغنم : دیرلر قویونك اوکنه چوب واردنجه کلسون دیو قویونه چاغرسه استناع دخی بو معنایه‌در اصمعی دیدی که استنعی بفلان الشر دیرلر پی‌درپی بر کمسنه‌یه شر تعاقب ایتسه واستنعی ذکره دیرلر برکمسنه‌نك ذکر جمیلی میان خلقده شایع اولسه وبر کمسنه شرب خمره حرصدن فارغ اولمدی دیه‌جك یرده استنعی به حب الخمر دیرلر ودخی دوه‌لر برنسنه‌دن اورکوب متفرق اولسه‌لر استنعی الابل دیرلر * ف (استجفاه جفا کننده شمردش) آنی جفا ایدیجی عد اتدی که جفا بر کمسنه‌یی آزرده اتمکدن عبارتدر یقال جفانی فلان ای فعل بی ماساءنی (استخفی پنهان شد) صاقلاندی استتر معناسنه (استشفی به شفا خواست ازبهمان) فلان نسنه‌دن شفا طلب اتدی : واستشفی برأیه ووعظه : دیرلر فلان کمسنه‌نك فکر ونصیحتندن شفاء قلب ایستدی معناسنه (استصفی ماله بستد همه خواستهٔ او) آنك جمله مالنی اخذ اتدی وهذه صوافی الامام دیرلر اول ماله که پادشاه آنی کندویه عاصی اولان کمسنه‌لرك قریه‌لرندن اخذ وجلب اتمش اوله ودخی استصفاه دیرلر فلان نسنه‌یی صافی و کزیده عد اتدی معناسنه * ق (استبقاه زنده بکذشت اورا) آنی حیا ترك اتدی یعنی آنی قتل اتمدی استبقی الامیر الجانی دیرلر امیر مجرمك جرمندن کچوب قتل اتمدی معناسنه استحیاه کبی وبر کمسنه دوستندن صدور ایدن زله‌یی میانلرنده اولان محبت باقی قالمق ملاحظه‌سیله عفو ایتسه استبقی اخاه دیرلر قال النابغة بیت ❋

ولست بمستبق اخا لاتلمه ❋ علی شعث ای الرجال المهذب ❋

(استرقاه افسون خواست ازوی) آندن دردینه افسون طلب اتدی یقال استرقاه لداءبه یعنی بردردی ایچون رقیه ایستدی که رقیه ایدن کمسنه‌لر اکثریا: بسم الله ارقیك والله یشفیك : دیرلر (استسقی آب خواست) صوایستدی (استسقی بطنه استسقا کرفت شکم او) آنك قارنی استسقا مرضنه مبتلا اولدی وسقی اول صارو صودر که مستسقی اولان کمسنه‌نك قارننده مجتمع اولور (استلقی ستان واخفت) یوزی یوقارو یعنی چالق قویون یاتدی * ك (استبکاه بکریانیدش) آنی اغلاتدی وآنی اغلاتمق ایستدی معناسنه دخی کلور یقال : استبکیته فبکی : * ل (استحلی الشیء فی فیه شیرین آمد چیز در دهنش) آنك اغزینه نسنه لذیذ کلدی واستحلیت هذه الجاریه دیرلر کوزیمه خوش کلدی معناسنه (استحلی الشیء شیرین شمرد چیزرا) نسنه‌یی لذیذ عد اتدی (استخلاه خالی کردن خواست) خالی اتمك طلب اتدی یقال : استخلیته فاخلانی : یعنی آندن خلوت ایستدم اودخی بنم ایله تنها قالدی که خلوت اتدی تعبیر اولنور (استشلاه برهانید اورا) آنی

تخلیص ایدوب قورتاردی وفی الاساس استشلاه ای ادرکه واستنقذه (استعلی علیه غالب شد بروی) آنك اوزرینه غالب اولدی (استفلاه سروا جستن خواست ازوی) آندن باشنك بتنی آرامق طلب اتدی یعنی باشمی بتله دیدی (استغلی المتاع کران خرید آخریان را) متاعی زیاده بها ایله اشترا اتدی وقیمتنی چوق عد اتدی معناسنه دخی کلور (استملی الکتاب املاء کتاب خواست) کتابی املا اتمك طلب اتدی بن قرائت ایده‌یم سن املا ایت دیمك کبی * م (استدمی من غریمه بستد حق خودرا ازوام دارش بآسانی) غریمندن حقنی سهولت ایله اخذ اتدی یقال: استدم من غریمك مادمی لك : ای خذمنه ماطف لك ودخی استدمی الرجل دیرلر باشندن قان تقاطر ایدرکن آشاغی اکدی معناسنه * ن (استثناه جدا نهاد اورا) آنی داخل اولدیغی جماعتدن آیروب چیقاردی ودخی استثناء دیرلر ان شاالله دیدی معناسنه (وهی المثنویة استثنا کردن) استثنا اتمك یقال : هذه هبة لیس فیها مثنویة : ای استثناء (استدناه نزدیك کرد اورا) آنی قریب اتدی که یقین کتوردی تعبیر اولنور (استغنی عنه بی نیاز شد ازوی) آندن مستغنی اولوب اکا احتیاجی قالمدی وفی المثل :استغنت الشوکة عن التنقیح : یعنی شوکه بودایوب زائده‌لرینی قطعه واوجنی سیوری اتمکه محتاج دکلدر زیرا حد ذاتنده مستقیم واوجی بالطبع سیوریدر مستقیم اولان نسنه‌یی مستقیم اتمك خصوصنده وحاصلی تحصیلدر دیه‌جك محلده ضرب اولنور وفی مثل آخر : استغنت التفة عن الرفة: تفه عناق الارض که ترکیده قاره‌قولاق دیدکلری جانوردر ورفه صمان توزی معناسنه‌در یعنی قاره‌قولاق همیشه آت اکلنه معتاد اولمغله صمان توزندن مستغنی‌در فلان کمسنه همت علیه صاحبی اولمغله ادنی خسیسه‌یه تنزل اتمز دیه‌جك یرده ضرب اولنور ومن امثال المولدین :استغن اومت:

﴿ المعتل الفاء واللام من هذا الباب ﴾

* ص (استوصی به خیر اندر زنیکو پذیرفت ازوی) آندن خیر نصیحتی قبول اتدی وفی الحدیث :استوصوا بالنساء خیراً فانهن اعوان * ف (استوفاه حقه تمام بستد ازوی حقش را)حقنی تماما اخذ ایتدی * ل (استولی علیه دست یافت بروی) اکا قادر اولوب فرصت بولدی واستولی علی الغایة دیرلر غایتنه بالغ اولسه واستولی علی الامد ای بلغ غایته

﴿ المعتل العین واللام من هذا الباب ﴾

* ح (استحیاه زنده بکذشت اورا) انی حیاً ترك ایتدی یعنی قتل ایتمدی (استحی منه شرم داشت ازوی) آندن حیا ایتدی استحیاه واستحاه دخی دیرلر * غ (استغواه بی راه

كردانيدش) آنى اضلال ايتدى يقال استغواهم بالامانى الكاذبة وتقول هو فى غيابة الضلال وغواية الضلال * ه (استهواه الشيطان از راه ببردش ديو) آنى شيطان يولدن چيقاردى

﴿ باب افعوعل يفعوعل افعيعالا ﴾

* ب (احدودب كنج شد) ايكى بوكلدى كه فارسى وتركيده كود اولدى تعبير اولنور واول كمسنه يه احدب ديرلر كه مؤنثى حدباء وحدبار كلور حرف را زياده سيله (اخشوشب سخت شد) قاتى اولدى رجل خشب ديرلر بدننده صلابت وشدت اولسه ومحكم وقوى ياپدقلرى قليجه سيف خشيب ومخشوب ديرلر (اعذوذب الماء خوش آمد آب) صو ايو ولذيذ اولدى (اعشوشب الموضع با كياه بسيار شد جاى) موضع چوق اوتلو اولدى وارض فيها تعاشيب ديرلر آنده متفرق اوت اولسه (اعصوصب القوم كرد آمدند مردمان) قوم مجتمع اولديلر (اعصوصب اليوم سهمناك شد روز) كون بغاية شديد اولمغله مخوف اولدى (ويوم عصيب روز سهمناك) مخوف كون يوم عصيصب دخى بو معنايه در (اغلولب العشب بباليد وبهم پچيد كياه) اوت اوزاندى وزياده كثرتندن برى برينه قاريشدى: ابقل وادبهم واعشوشب واستأسد النبت واغلولب: من حيث المعنى متقارب در * ت (اكومت الفرس كميت شد اسب) آت كميت يعنى سياهه مائل قيرمزى اولدى وشرابه دخى كميت ديدكلرى لونى اعتباريله در يقال اصطبح من الكميت حتى اصبح مثل الميت * ج (اخلولج الامر اندرهم شد كار) ايش مختل ومشوش اولدى كه برى برينه كيردى تعبير اولنور * ح (املولح الماء شور شد آب) صو طوزلو اولدى كه اكشى تعبير اولنور * ر (اخضوضرت الارض سبز شد زمين) زمين نباتات سببى ايله يشللندى * س (اعنونس ذنب الجمل داراز وبسيار شد مويهاى دم شتر) دوه نك قويروغنك قيللرى اوزون وچوق اولدى * ض (احمومض ترش شد) اكشى اولدى * ع (اقطوطع الخيل پاره پاره از پى يكديكر آمدند لشكريان بشتاب) عسكر قطعه قطعه سرعت ايله برى برى آردنجه كلديلر * ف (احرورف بجسبيد) ميل وعدول ايتدى كه انحرف معناسنه در (احقوقف الهلال كج شد ماه نو) هلال اكرى اولدى اعوج معناسنه (اعرورف الفرس پش برآورد اسب) آتك ياليس بتدى واعرورف الرجل ديرلر شره متهيأ اولدى معناسنه واعرورف البحر اى ارتفعت امواجه * ق (اخرورق الثوب دريده شد جامه) جامه ييرتلدى (اخلولق الشئ كهنه شد چيز) نسنه اسكيدى واخلولقت الدار ديرلر سرايك رسم واثرى نابديد اولسه (اغرورقت عينه پر شد از اشك چشم او) كوزى ياش ايله طولوب مردم ديده اشكده غرق اولدى تقول: رأيت عيونهم مغرورقة وانا سيها فى الدمع غرقة * ك (احلولك الشئ سخت سياه شد چيز) نسنه زياده سياه اولدى * ل (اخضوضل الشئ تر شد چيز)

نسنه ياش اولدى ابتل معناسنه * م (افعوعم الوادى پر شد جوى از آب) دره صودن طولدى * ن (اخشوشن الشئ درشت شد چيز) نسنه خشن اولدى كه مبالغه معناسى معتبردر ودخى اخشوشن الرجل ديرلر خشن لباس كيمكه معتاد اولسه (اغدودن الشعر دراز وتمام شد موى) صاچ اوزانوب كمالنى بولدى واغدودن النبت ديرلر اول وجه اوزره اوت يشيل اولسه كه زياده سيراب اولديغندن سياه كبى كورنسه

﴿ المعتل اللام من هذا الباب ﴾

(اكتوتى الرجل خودرا بستود مرد) رجل كندوينى وصفده مبالغه ايتدى * ذ (احذوذاه ملازم وى شد) اكا ملازم اولوب مفارقت ايتمدى ابو عمرو ديدى كه محذوذى اول نسنه در كه انساندن ياخانه دن مفارقت ايتميه * ر (اعرورى الفرس براسب برهنهٔ بى زين نشست) ايرسز چپلاق آته ركوب ايتدى * ل (احلولى الشئ شيرين شد چيز) لذيذ اولدى نسنه * م (احمومى سخت سياه شد) زياده سياه اولدى * ن (اثنونى دوتا شد) ايكى قات اولدى وبوكلدى

﴿ باب فعلل يفعلل فعللة ﴾

* ب (جردب الطعام خورش را باز سخت بخورد ودست برو نهاد تا ديكر كس از وى نخورد) طعامى حرص تام ايله اكل ايدوب غيريلر اول طعامدن تناول ايتمسون ديو الينى طعام اوزرينه وضع ايتدى بعضيلر صاغ الى ايله اكل وصول الى ايله غيريلرى منع ايتدى بيهقى وفيروز آبادى قوللرى بودركه ذكر اولندى صاحب خريده **بيت** : اذا ما كنت فى قوم شهاوى * فلا تجعل شمالك جردبانا: مثلنده ديدى كه يقال جردب على الطعام وجردم اذا اكل بيمينه ومنع بشماله وميدانى دخى بو وجهله قريب بيان ايتدى واول كمسنه يه جردبان وجردبان ديرلر كه فارسيده كرده باندن معربدر حافظ الرغيف معناسنه وطفيلى يه جردبى ديرلر (جرشب به شد از بيمارى) خسته لكدن ايو اولدى وآريق اولدقدنصكره سموز اولدى معناسنه دخى كلور (دردب فروتنى كرد) خضوع وتذلل ايتدى وفى المثل: دودب لماعضه الثقاف: اول كمسنه حقنده ضرب اولنور كه اندن برنسنه طلب اولندقده اولاً امتناع ايدوب صكره خضوع وتذلل ايدر (شرعب الثوب بدرازنا بريد جامه را) ثوبى اوزونلغنه قطع ايتدى وشرعب طويل معناسنه در (شغزبه فى الصراح پاپش را بپاى او در پچيد در كشتى كرفتن) كولش ايدركن اياغنى خصمنك اياغنه طولاشديردى (وهى الشغزبية پاى بپاى كسى در پچيدن در كشتى) كولشده اياغنى آخرك آياغنه طولاشديرمق (طحلب الماء بزغسمه كرفت آب) صو يوصون طوتدى طحلب وطحلبه يوصون معناسنه در (عرقبه پى كردش) آنك سكرينى كسدى كه

عرقوب انسانك اوكجه‌سی اورزنده اولان عصب غلیظدر اصمعی دیدی که چارپانك
عرقوبلری ایکی ایاقلرنده وركبه‌لری ایکی اللرنده‌در (عقربت الارض با كژدم بسیار
شد زمین) زمین چوق عقربلو اولدی یقال ارض معقربة ای کثیرة العقارب وصدغ
معقرب ای منعطف (قحطبه بیفکند اورا) انی زمینه دوشوردی که بیقدی تعبیر اولنور
ودخی قحطبه بالسیف دیرلر بر کمسنه‌نك باشی اوزرینه قلیج حواله ایتسه (قرضبه بیریدش)
انی قطع ایتدی وجمع ایتدی معناسنه دخی اضداددندر وقرضاب وقرضوب اسد
ولص معناسنه‌در که جمعی قراضبه کلور (قرطبه برقفا بیفکندش) اکسه‌سی اوزرینه
بیقدی (قعضبه ازبن برکندش) آنی کوکندن چیقاردی * ث (شنبث الهوی قلبه
بیاویخت عشق بادلش) آنك قلبنه عشق تعلق ایتدی * ج (حدرجه نیك محکم
بتافت اورا) انی زیاده محکم بوکدی (حشرج المریض بخشت کرد بیمار در وقت جان
کندن) خسته تسلیم روح ایده‌جك وقتده بوغازینه وکوکسنه خیرلامق دوشوب
خورلادی که حین موتده واقع اولان غرغره‌یه حشرجه دیرلر (حملج الحبل سخت
بتافت ریسمان را) ایپلکی محکم بوکدی (خرفجه خوش عیش کردانیدش) آنك عیشی
واسع ایتدی وعیش مخرفج ای واسع (دحرج الحجر بغلطانید سنك را) طاشی یووارلادی
وفی المثل : ان لم یکن معلما فدحرج : بر احمق کمسنه عریان اولمغله بر کوپ ایچنه کیروب
وکوپ طورمز یووارلنور ایدی مزبورك پدری اوغلنه الباس اتمك ایچون ثوب احضار
ایتدکده احمق مزبور ثوبی کورد کده مثل مذکوری ایراد اتدی یعنی ای پدر
بکا الباس ایچون کتوردیکك ثوبك تمغاسی یوق ایسه زمینه طرح ایدوب یووارله که
بن آنی کیه‌م اول مضطر ومضطرب کمسنه حقنده ضرب اولنور که کندویه کفایه
ایده‌جك مرتبه‌دن زیاده‌یه طالب اوله (دعلج آمدشد کرد) تردد اتدی که واروب
کلمکدن خالی اولمدی تعبیر اولنور (دهمج مانند بندی وارفتن پیر) پیر اولان کمسنه
ایاغنده بوقاغی اولان کمسنه‌نك یورویشی کبی یورودی (زبرج آراسته شد)
زینتلندی که زبرج زینت معناسنه‌در وشی وذهب کبی والتونه دخی مطلقا زبرج دیرلر
(شمرج الثوب بخیهٔ دورا دور زد جامه را) جامه‌یه نیکنده‌یی اوزاق اوزاق
ووردی که جامه‌یی سکرك دکدی تعبیر اولنور فیروز آبادی شمرجه لفظنی اساءة
الخیاطه عبارتیله تفسیر اتدی (عذلج ولده نیکو پرورد فرزندش را) ولدینی ایو غدا ایله
بسلدی واول ولده عذلوج دیرلر وعیش عذلاج ای ناعم (علهج احمق وبیهوده
کوی شد) احمق وبی معنی کلام سویلیجی اولدی وفی القاموس : المعلهج الاحمق
اللئیم (هملج الفرس رهوار رفت اسب) آت یورغه یوریدی (وهو هملاج اسب رهوار)

یورغا اولان آت * ح (بلدح خویشتن را برزمین افکند) کندویی زمین اوزرینه
القا اتدی که کندویی قالدیروب یره ووردی تعبیر اولنور ودخی بلدح الرجل دیرلر
خلف وعد ایتدی معناسنه (جلمع رأسه تراش کرد سرش را) باشنی تراش اتدی
(طرمح بناءه بلند کرد بنا اش را) بناسنی مرتفع وتطویل ایتدی (فرشح پای ازهم
وانهاد) آیقلرینی بری برندن آیردی که آپشدی تعبیر اولنور (فرطح وفلطح وطلفح
پهن کرد) عریض یعنی اینلو اتدی * د (سرهد الصبی نیك پرورد کودك را) طفلی
ایو غدا ایله بسلدی (عجرده برهنه کردش) آنی عریان اتدی که صویدی تعبیر اولنور
(والمعجرد العریان) عربد بیازردند میش را) شرب خمر ایدر ایکن هم مجلسنی آزرده
ایتدی واول کمسنه‌یه معربد دیرلر (تلمذله شاکردی کرد اورا) اکا شاکردلك
اتدی * ر (بحثره وبختره پریشان کردش) آنی تفریق ایدوب طاغتدی ودخی بحثره
دیرلر استخراج ایتدی وکشف ایتدی معنالرینه (بعثر القبور بشورانید خدا کورها را)
حضرت الله قبرلری قاریشدیروب ایچنده اولان موتایی کشف واستخراج اتدی
وبعثر الحوض دیرلر حوضی هدم ایدوب اعلاسنی اسفلنه واسفلنی اعلاسنه کتوردی
معناسنه (ثعجر الماء بریخت آب را) صویی دوکدی صبه معناسنه وجریان ایدن صویه
وکوزیاشنه مثعنجر دیرلر (جمهر الشیء کرد کرد چیز را) نسنه‌یی جمع اتدی وجمهر
القبر دیرلر قبرك اوزرینه طوپراق ییغسه ودخی جمهرت علیه الخبر دیرلر خبرك
بعضنی اخبار ایدوب لکن خبردن مراد اولان موضعی کتم ایتسه (دعثره ویران
کردش) آنی ویران ایتدی : والمدعثر المهدوم : واول حوض که بناسنده کرکی
اهتمام اولنمیه ویاخود بر طرفی رخنه دار اولمش اوله اکا دعثور دیرلر (دغمره بشورانیدش)
آنی قریشدیردی خلطه معناسنه ودغمره تعییب وسوء خلق معناسنه کلور وبدخوی
اولان کمسنه‌یه ومیان خلقده مذموم اولان کمسنه‌یه دخی دغمور دیرلر (دمثر الشیء
نرم شد چیز) نسنه یومشق اولدی (زأبر الثوب پرزه کرد جامه را) جامه‌یه حاو
وصاچاق اتدی که متعدیدر (وزأبر بنفسه پرزه کرفت جامه) جامه‌ده حاو وسچاق
پیدا اولدی که لازمدر (وهو الزئبر پرزه) حاو وسچاق جوهری دیدی که : الزئبر
بالکسر مهموز وهو مایعلو الثوب الجدید مثل مایعلو الخز (زمجر الاسد بانك کرد شیر)
ارسلان چاغردی (زمخر الصوت سخت شد آوز) صوت مشتد اولدی وزمخره
زانیه معناسنه‌در ازماره کبی (زمهرت عینه سرخ شد چشم او) ازخشم زیاده غضبندن
کوزی قیزاردی وزمهر وجهه دیرلر تعبس اتسه (شنتر ثوبه بدرید جامه اش را)
جامه‌سنی ییرتدی مزقه معناسنه (طحمر القوس کمان بازه کرد) یایه کیریش کچوردی

وطحمر السقاء ديرلر طولومى طولديردى معناسنه ودخى طحمر ديرلر صيچرادى
وثب معناسنه (كعبره بالسيف پاره كردش بشمشير) قليچ ايله آنى پاره لدى * ز (جربز
الرجل كربزى كردمرد) رجل حيله كارلق وفساده سعى اتدى قربز دخى بو معنايه در
واول رجله جربز ديرلر خب معناسنه در كه كربزدن معربدر وفى القاموس
: جربز الرجل ذهب وانقبض اوسقط (علهز اللحم نيك نپخت كوشت) ات كركى
كبى پشمدى ولحم معلهز اى لم ينضج (هندزه اندازه كرداورا) آنى تخمين اتدى كه
اولچدى تعبير اولنور ومهندز مخمن معناسنه در لكن لسان عربده ماقبل دال حرف
زا اولمامغله زايى سينه تبديل ايدوب مهندس ديرلر ولفظ هنداز اندازه دن معرب
ايكن هايى مكسور اتدكلرى مضاعفك غيريده فعلال وزنى بغايت قليل اولديغى
ايچوندر * س (بهنس بخراميد صالندى تبختر اتدى معناسنه (دعكسوا بازى كردند
همچوبازى مغان) مجوسيلر اويونى كبى اويناديلر دعكسه برلعبدركه بريره جمع اولوب
ال اله ياپشيرلر ورقص ايدوب دورايدرلر واول لعبه دستنب تسميه ايدرلر (دخمس
الشى پنهان كرد چيزرا) نسنه يى ستر اتدى وامر مدخمش اى مستور (عرطس
عن المخاصمة يكسوشد ازپيكار) منازعه دن فارغ اولوب برطرفه چكلدى (عركس
الشئ برهم افكندچيزرا) نسنه نك بعض اجزاسنى بعض اجزاسنك اوزرينه بيراقدى
(عكمس الليل تاريك شدشب) كيجه مظلم اولدى وليل عكامس اى مظلم (عنبس روى
ترش كرد) تعبس اتدى عبس معناسنه كه نون مزيده در (فردسه بيفكندش) آنى
زمينه طرح ايتدى وفى القاموس : فردسه صرعه وضرب به فى الارض : وفى التاج
الفردسة جفته كردن) يعنى آصما چارطاق ياپمق (قرطس الرامى تيربانشانه زدتير
انداز) اوق آتان كمسنه اوقى نشانه يه ووردى اصاب القرطاس معناسنه كه اوق
نشانى اولمق ايچون نصب اولنان كاغد ودرى مثللو نسنه يه قرطاس ديرلر (كردس
الخيل كروه كروه كرد لشكررا) عسكرى بولوك بولوك وفرقه فرقه ايتدى واول
ايكى قطعه كموككه برمفصلده جمع اوله لر اكا كردوس ديرلر وكردس الرجل ديرلر
ديرلر النى واياغنى بريره جمع ايدوب باغلاسه لر (هندس مهندسى كرد) مهندسلك
ايتدى كه اندازه اتدى تعبير اولنور (وهو المهندس اندازه كننده) تخمين ايديجى
كمسنه كه معروفدر وقدم تفصيله آنفا * ش (خربش الكتاب تباه كرد كتاب را)
كتابى افساد ايتدى * ص (خلبص بكريخت) قاچدى هرب معناسنه
* ض (علهض العين بيرون كرد چشم را ازسر) باشدن كوزى چيقاردى
وعلهض منه ديرلر آندن برنسنه يه نائل اولدى معناسنه بيهقى ديدى كه لفظ مذكور
صاد مهمله ايله در معجمه ايله تصحيف ليثدن منقولدر * ط (برقط باپس نكريست

دركريختن) قاچوب كيدر ايكن دونوب آردينه باقدى ودخى برقط الرجل ديرلر
آدمى متقارب وضع اتدى معناسنه (ذعمطه كلويش ببريد) بوغازينى كسدى ذبحه
معناسنه جوهرى ديدى كه ميم مزيده در كه ذعطه دخى بو معنايه در وموت فجأه يه
موت ذعوط ديرلر (فرشط بريك پاى نشست) براياغنك اوزرينه اوتوردى قاله
الزوزنى بيهقى : ان تفرج بين رجليك قائما اوقاعدا : ديو تفسير اتدى فيروز آبادى
: قعد ففحج بين رجليه : (قرمط فى المشى كام نزديك زددررفتن) يورودكده آديمى
متقارب وضع اتدى (وخط مقرمط خطنيك باريك بنشسته) بغايت اينجه يازلمش
خط وخط قرمطيط دخى بو معنايه در * ظ (لعمظ اللحم كوشت ازاستخوانه باز كرد)
اتى كمو كدن آيردى وكاهى قلب ايدوب لعظم ديرلر ورجل لعمظ ولعموظة ديرلر
زياده اكله حريص اولسه * ع (برقع الدابة روپوش نهاد ستور را) دابه يه
يوز اورتوسى وضع اتدى كه باشنه برقع اورتدى تعبير اولنور (بركع برچهار
دست وپاى بايستاد) درت اللرى واياقلرى اوزره طوردى يعنى ايكى اللرى وايكى
اياقلرى اوزرينه طوردى وبركعه فتبركع ديرلر كولشير ايكن خصمنى ييقوب اوتراغى
اوزرينه اوتورتدى (درقع شتافت دركريختن) فرار ايدر ايكن سرعت اتدى (صلفع
وصلقع علاوته كردنش بزد) بيوننى ووردى وصلفع وصلقع وصلمع مفلس اولدى معناسنه
دخى كلور (فرقع اصابعه برك برآورد ازانكشتانش) پرمقلرندن آواز كتوردى كه
پرمقلرينى چاتلاتدى تعبير اولنور (قرضعت زشت رفت زن) خاتون مشى اتدكده
قبيح مشى ايتدى وقرضع ديرلر فلان كمسنه اكل اتدكده آهسته آهسته اكل ايتدى
وزياده لئيم اولمغله تنهاده اكل اتدى معناسنه وفى المثل : الام من قرضع : يمنده برمشهور
لئيمك اسميدر * ف (خدرف وخطرف كام فراخ نهاد) خطوه سنى توسيع اتدى
فيروز آبادى ايكى خطوه يى برخطوه اتدى ومشى ده سرعت ايتدى ديو تفسير اتدى
(خندف پاى ازيكديكر دور داشت دررفتن) يوريدكده برايا غنى او براياغندن اوزاق
اتمك ايله تبختر اتدى واكثر كتبده خندفه هروله كبى مشى اتمك معناسنه تفسير اولندى
(زخرفه بياراست اورا) آنى تزيين اتدى (وهى الزخرف آرايش) زينت فيروز
آبادى الزخرف بالضم الذهب ديدى زخارف * ج (سرعف الصبى وسرهفه نيك
بپرورد كودكرا) طفلى ايو غدا ايله بسلدى (قرقفه بلرزانيد اورا) آنى ديترتدى
ارعده معناسنه * ق (زأبق الدراهم بسيما بيندود درمهارا) درهملره زيبق سوردى كه
تركيده جيوه ديرلر كه ايكى نوعدر برى معدنى در وبرنوعى معدنى طاشدن آتش ايله استخراج
ايدرلر تبخير اولنسه خانه دن حيات وعقاربى طرد ايدر (حدلق چشم بكردانيد)

كوزيني برنسنه‌يه نظر ايتدكده حدقه‌سني دور ايتديردي حدق كبي (حذلق دعواى خداقت كرد) خداقت دعوى ايتدي مع هذا حذاقتي يوق ايدي ودخي حذلق ديرلر كندوده اولميان نسنه‌يي ادعا اتسه (حزرقه وحرزقه تنك كرفتش) اني تضييق ايتدي وحبس ايتدي معناسنه (دعفق الماء بسيار بريخت آب را) صويي چوق چوق دوكدي وعيش دعفق اى واسع (زبرق ثوبه زرد كرد جامه‌اش را) جامه‌سني صارويه بويادي وزبرقان قمر وخفيف اللحيه معناسنه‌در (زهرق نيك بخنديد) شدت ايله كولدي ووالده‌سي صبي‌يي النده رقص ايتمكه زهرقة ديرلر (سردق البيت پرده كرد سراى را) خانه‌يه پرده ايتدي وسرادق خانه‌نك صحني اوزرينه چكدكلري پرده‌در (شبرق الشئ وشربقه پاره پاره كردش) آني پاره پاره ايتدي وسيئ النسج اولان ثوبه دخي مشبرق ديرلر * ك (دملك الشئ كردونسو كرد چيزرا) نسنه‌يي مدور وهموار ايتدي يقال نصل مد ملك اى املس ومدور * ل (بسمل بسم الله كفت) بسم الله لفظني تكلم ايتدي ثرمل الطعام بد خورد خورش را) طعامي ملوث اكل ايتدي كه آغزندن صقالنه واوزرينه دوكلدي (جحدل بيفكند برزمين) زمين اوزرينه دوشوردي ودخي جحدل الرجل ديرلر فقير ايكن غني اولدي معناسنه جحفله دخي صرعه ورماه عن الفرس معناسنه كلور وجعفله دخي بومعنايه كلور يقال: طعنه فجعفله: اى قلبه عن السرج فصرعه (خردل اللحم وخرذله پاره كرد كوشت را) اتي پاره پاره قطعه قطعه ايتدي رعبل اللحم دخي بومعنايه‌در (خزعل لنك واررفت) اعرج كبي يوريدي (سبحل تسبيح كرد) سبحان الله ديدي (سربله زير جامه پوشانيدش) اكا كوملك كيدردي وهو السربال پيراهن) كوملك سرابيل * ج (سغبل الطعام چرب كرد طعام را) طعامه ياغ قاتدي قاموسده سغبل الطعام ادمه بالاهالة ديدي (عبهل الابل مهمل كذاشت شتران را) دوه‌لري شبانسز ترك ايتدي (عندل الهزار بانك كرد بلبل) بلبل آواز ايتدي (غربل التراب بغربال بيخت خاك را) طوپراغي غربال ايله اله‌دي وفي المثل: من غربل الناس نخلوه: صاحب مجمع ديدي كه بركسنه خلقك عيوبني تفتيش ايليه خلق اني نخاله يعني كپك منزله‌سنه تنزيل ايدوب اعتبار ايتمزلر ومعناى مثلده خاطر فاتره خطور ايدركه غربال ومنخل ميانده فرق معلومدر كه برنسنه غربال ايله السه‌لر جندان اهتمام اولنمز زيرا غربالك ثقبه‌لري واسعدر لكن الك ايله السه‌لر زياده اهتمام اولنور ثقبه‌لري تنك اولديغي ايچوندر پس معناى مثل مذكور بودركه بركسنه خلقك عيوبني ادنى تفتيش اوزره اولسه خلق آنك عيوبني تفتيشده اهتمام وتدقيق ايدرلر والله اعلم وغربال رجل نمام ومغربل رجل دون وخسيس معناسنه كلور وغربله ديرلر

قتله معناسنه (غرفلت البيضة كنداشد خايه) يمورطه فاسد اولوب قوقدي ودخي غرفل ديرلر صويي دفعة باشينه دوكسه (قصمله ببريدش) آني قطع ايتدي وقصمل الطعام ديرلر سفرده اولان طعامي جملة اكل ايتسه (مرطله بالطين بيندود اورا بكل) اني چور ايله صوادي ومرطل عرضه ديرلر عرضنه تعرض ايتسه (نهبل الرجل پير شد مرد) رجل پير اولدي ويقال شيخ نهبل وعجوز نهبلة (هتمل سخن نرم كفت) آهسته سوز سويلدي والمهتمل النمام (هرمله مويش را بركند) آنك قيلني يولدي وهرمل الشعر نتفه وهرمل العمل افسده وباشي تراش ايتدكدنصكره اطرافنده قلان قيله هرمول ديرلر (هنبل لنك واربرفت) اعرج كبي يوريدي جوهري ضبع عرجاء كبي يوريدي معناسنه نون مزيده‌در ديدي * م (برسم الرجل علت برسام كرفت اورا) رجلي برسام علتي اصابت اتدي (برشم پيوسته نكريست) متصل نظر ايتدي كه باقدي طوردي تعبير اولنور ودخي برشم الرجل ديرلر اظهار حزن ايتدي معناسنه (برطم سخت چشم كرفت اورا) اني زياده غضب اخذ ايتدي كه لازمدر وبرطمه ديرلر اكا زياده غضب ايتدي معناسنه كه متعديدر (برهمه تيز نكريست) حدت ايله نظر ايتدي كه كوزيني قپدي (ترجم كلامه تفسير كرد سخن اورا) انك كلامني تفسير ايدوب مقصود اولان معنايي تفهيم ايتدي وهو الترجمان معروفدر كه تفسير ايدن كمسنه‌دن عبارتدر (حلقمه حلقومش بريد) بوغازيني كسدي كه بوغازلدي تعبير اولنور (لهذمه ببريدش) آني قطع ايتدي وتلهذمه اى اكله * ن (طأمنه بيار آمانيدش) اني تسكين ايتدي كه مطمئن ايتدي تعبير اولنور (فرجن الدابة شانه زدستوررا) دابه‌يي قاشاغولدي كه فرجون قاشاغو معناسنه‌در محته كبي وفارسي‌ده شانه ديرلر

﴿ المضاعف من هذا الباب ﴾

* أ (طأطا رأسه فرو برد سرش را) باشني اشاغي اكدي * ب (خبخب الظهيره بخنكي كرد نماز پشين را) صلوة ظهري تبريد ايتدي يعني ايام حاره‌ده هوا سرين اولدقده ادا ايتدي ودخي خبخب الشئ ديرلر نسنه رخو يعني كوشك ودخي مضطرب اولدي معناسنه مخفي اولميه كه خبخب اصلنده خبب ايدي فعلل وفعل مابينلرين فرق ايچون باء ثانيه‌يي خايه تبديل ايتديلر كلمۀ مزبوره‌دن حرف خاء اولمق مناسبتي ايله وبوقاعده بومقوله كلمه‌لرده مطرده‌در (ذبذبه واكردانيدش) كيرويه دوندردي كه منع ايتدي تعبير اولنور ودخي ذبذب ديرلر تردد اتسه والمذبذب المتردد (قبقب البطن آواز كرد شكم) قارين آواز ايتدي كه قورولدادي تعبير اولنور (كبكبه على وجهه بيفكندش بروى) يوزي اوزرينه دوشوردي (لبلب عليه مهرباني كرد بروى) آكا مرحمت ايتدي جوهري ديدي كه لبلبه ولده مخصوص رقتدر لبلبت الشاة على ولدها ديرلر قويون ولديني وضع ايتدكده ديلي ايله يلاسه

ت (كتكت نيك بخنديد) ايو كولدى كه كتكته قهقهه‌دن اشاغى در * ث (بثبث
الخبر آشكارا كرد خبررا) خبرى آشكار يعنى نشر وشايع ايتدى وبثبث الغبار ديرلر
تهيج غبار ايتدى معناسنه (حثحث الميل فى العين بجنبانيد ميل‌را درچشم) ميلى كوزده
تحريك ايتدى ودخى حثحثه على الامر ديرلر برايشه ترغيب ايتسه وما اكتحلت حثاثا
وحثاثا ديرلر هركز اويومدم معناسنه (لثلث فى المكان مقيم شد درجاى) مكانده
مقيم اولدى ولثلث فى الامر ديرلر تردد ايتدى ولثلثه عن حاجته ديرلر منع ايتدى
معناسنه (مثمث امره برآميخت كارش‌را) ايشنى تخليط ايتدى مزمزه دخى بو معنايه‌در
(بجبج الصبى بنواخت كودك‌را) صبى‌يى اوخشادى (حجحج بر كرديد) دوندى
والحجحجة النكوص يقال: جلوا على القوم حملة ثم حجحجوا وحجحج الرجل ديرلر
دروننده اولان سرى بر كمسنه‌يه اظهار مراد ايتمش ايكن ينه اظهار ايتمسه مجمج دخى
بو معنايه‌در (خجخج باهم آمد) منقبض اولدى (دجدج بخواند مرغ خانكى را)
طاووغى چاغردى ودجدج الليل ديرلر اظلم معناسنه (رجرج الشئ آمد وشد
كرد چيز) نسنه كلدى كتدى ودخى مضطرب ومتحرك اولدى (عجعج بانك كرد) آواز
ايتدى جوهرى ديدى كه عج صوت معناسنه‌در ومضاعف اولديغى معناسنده تكرار
اولديغنه دليلدر (لجلج المضغة فى فيه بكردانيد كوشت پاره‌را دردهنش) ات پاره‌سنى
آغزنده تحريك ايدوب چويردى (مجمج الكتاب ناپيدا نوشت نامه‌را) كتابك خطنى
آچيق يازمادى كه حروفى كركى كبى ظاهر اولمدى ومجمج فى خبره ديرلر سويلديكى
كركى كبى بيان ايتمسه (بخبخه جنبانيدش) آنى تحريك ايتدى وبخبخ امره ديرلر
برامره قصد ايدوب لكن عزمنى تصميم ايتمسه (هجهج بالسبع بانك زد بادرنده) يرتيجى
جانورى كندودن كف وزجر ايچون چاغردى * ح (بحبح بانك كرد باكرفتكى كلو)
بوغازى طوتولمش اولديغى حالده چاغردى كه بوغوق آواز ايله چاغردى تعبير اولنور
زيرا بحه سس بوغوقلوغى واجح سسى بوغوق كمسنه معناسنه‌در (زحزحه دور كرد
اورا) آنى بعيد ايتدى يقال زحزحه فتزحزح اى نحديته فتنحى (طحطحه هلاك
كردش) آنى هلاك ايتدى وطحطح الشئ ديرلر نسنه‌يى قيروب پريشان ايتسه * خ
(بخبخه بخ بخ كفت اورا) آكا بخ بخ ديدى كه لفظ بخ مدح ورضا مقامنده استعمال
اولنوب مبالغه ايچون تكرير اولنور (دخدخه رام كرد وخوار كرد) كندويه
مطيع ايتدى وذليل ايتدى * د (كدكد السيف آواز داد شمشير دروقت روشن
كردن) قليجك پاسنى سيلر ايكن قليج آواز ايتدى وفى الصحاح الكدكدة حكاية صوت
شئ يضرب على شئ صلب اصمعى ديدى كه كدكده آهسته سكيرتمك معناسنه‌در
(هدهد الحمام بانك كرد كبوتر) كوكرجين آواز ايتدى كه هدهده طوقى اولان

(قوشك)

قوشك آوازندن عبارتدر وهدهدت المرأة ولدها ديرلر خاتون ولدينى اويوسون
ايچون تحريك ايتسه * ر (بربر بانك كرد) آواز ايتدى وبربر الرجل ديرلر غضب
آلود سوز سويلدى معناسنه (ترتره بجنبانيد اورا) آنى تحريك ايتدى والترترة
التحريك (جرجر البعير بانك كرد شتر) دوه آواز ايتدى كه جرجرة اول آوازدر كه
دوه آنى بوغازنده ترديد ايدر وفى المثل: جرجر لماعضه الكلوب: كلوب وكلاب
مهماز معناسنه‌دركه راكب آنكله دابه‌نك جنبنى دورتر: دردب لماعضه الثقاف: مثلنه
قريب‌در اولا سركشلك ايدوب صكره مطيع وتذلل ايدن كمسنه حقنده ضرب
اولنور (خرخر النائم نخست كرد خواب كننده) اويويان كمسنه خورلادى
والخرخرة صوت النائم والمخنق (شرشره پاره پاره كرد اورا) آنى پاره پاره
ايتدى وفى الصحاح شرشرة الشئ تشقيقه وتقطيعه (صرصر البازى آواز كرد باز)
طوغان چاغردى (غرغر الماء فى حلقه بجنبانيد آب‌را دركلويش) صويى بوغازنده
تحريك ايتدى (وغرغر بالدواء غرغره كرد بدارو) دارو ايله غرغره ايتدى
يعنى علاجى آغزنده تحريك ايدوب اغزينى آنكله پاك ايتدى واول داروية غرور
ديرلر (فرفره بجنبانيدش) انى تحريك ايتدى هزهزه كبى (قرقرت الحمامة آواز
كرد كبوتر) كوكرجين آواز ايتدى وقرقر بطنه ديرلر قارنى قورولدادى وقرقر
الرجل ديرلر شدة ايله كولدى معناسنه (كركر نيك خنديد) شدة ايله كولدى
قرقر كبى وكركرت بالدجاجة ديرلر طاووغه چاغردم وكركرته عنى ديرلر آنى
كندمدن دفع ورد ايتدم معناسنه (هرهره بجنبانيدش) آنى تحريك ايتدى فرفره كبى
ابو عمرو ديدى كه هرهرت الغنم ديرلر دعوتها معناسنه * ز (مزمزه وهزهزه
بجنبانيدش) تحريك ايتدى آنى * س (حسحس اللحم براخكر كذاشت كوشت‌را)
اتى كوز اوزرينه وضع ايتدى (عسعس الليل تاريك شد شب) كيجه مظلم اولدى
اقبل ظلامه معناسنه ونظم كريمده واقع اولان: والليل اذا عسعس: كلامنده
فراء ديدى كه عسعس ادبر معناسنه‌در ودخى عسعس الذئب قورت كيجه
وقتى كزوب طولاشدى معناسنه لهذا قورده عساس ديرلر (غسغس بالهرة
غس كفت كربه‌را) كدى‌يى زجر ايدوب غس ديدى بزم اصطلاحمزده پس
غسدن غلط اولمق ملاحظه اولنور (مسمس الامر شوريده شد كار) ايش مختلط
يعنى مختل ومشوش اولدى (نسنس الطائر بشتافت مرغ درپريدن) قوش سرعت
ايله اوچدى * ش (خشخش السلاح آواز بياورد ازسلاح) سلاحدن آواز
چيقاردى كه تركيده قيغشدادى تعبير اولنور وخشخشة اول آوازدر كه سلاحدن

ویكی جامه‌دن وكاغددن وقوری اوتدن ظهور ایدر (قشقش المریض بیزارشد بیمار
ازبیماری) خسته خسته‌لكدن بری‌اولدی اصمعی دیدی‌كه سورة الكافرون وسورهٔ
اخلاصدن‌هر برینه: احد المقشقشتان: دیدكلری سورتین‌مذكورتین نفاقدن بری‌اولمغه
سبب‌اولدقلری‌ایچوندر (كشكشت‌الحیة بانك‌كرد مار ازپوست) ییلان دریسندن
آواز اظهار ایتدی‌كه ییلانك دریسی قیغشدادی تعبیر اولنور وكشكشهٔ بنی‌اسداندن
عبارتدركه‌كاف خطاب مؤنثی شینه تبدیل ایدوب علیك وبك دیه‌جك یرده علیش
وبش دیرلر ٭ ص (بصبص بذنبه بجنبانید دنبالش‌را) قویروغنی تحریك ایتدی
وبذنبه‌ده اولان حرف‌با مقحمه‌دركه میدانی : بصبصن اذحدین بالاذناب : مثلنده
تصریح ایتدی یعنی دوه‌لره حدی اولندقده قویرقلرینی تحریك ایتدیلر جبان اولان
كمسنه خضوع وطاعة ایتدكده ضرب اولنور (حصحص الحق پیداشد حق) حق
ظاهراولدی ودخی حصحص‌الشیٔ فی‌الشیٔ دیرلر برنسنه‌یی برنسنه‌یه وضع‌ایدوب‌اول
ثانی‌ده‌قرارداده اولونجه‌تحریك‌ایتسه ونصنص‌دخی بومعنایه‌در یقال: نصنصت‌الشیٔ
فی‌الشیٔ حركته حتی‌یستقر فیه: ونضنض‌دخی ضاد معجمه ایله بومعناده لغت‌در
٭ ض (خضخض الماء بجنبانید آب‌را) صویی تحریك ایتدی وفی‌التاج الخضخضة
الاستمناء بالید (رضرضه بشكست اورا) آنی‌قیردی ورضراض‌چاقیل طاش وچاقیل
طاش ایله دوشنمش زمین معناسنه‌در (غضغض الماء كم كرد آب‌را) صویی تنقیص
ایتدی وفلان كمسنه زیاده عالمدر دیه‌جك‌یرده فلان بحرلایغضغض دیرلر(فضفض
الثوب فراخ شد جامه) جامه واسع اولدی یقال: ثوب فضفاض وعیش فضفاض
ای‌واسع (مضمض الماء فی‌فیه بجنبانید آب‌را درهمه دهنش) صویی‌بوتون‌آغزنده
تحریك ایتدی واكر بوتون آغزنده تحریك ایتمیوب همان دیل اوجیله تحریك
ایدرسه مصمص الماء دیرلر صاد مهمله ایله كذا قاله البیهقی (نضنضت الحیة لسانها
بجنبانید مارزبانش‌را) ییلان لسانتی تحریك ایتدی‌ودخی نضنضت‌الحیه‌دیرلر‌ییلان
آواز ایتسه ٭ ط (قطقطت‌السماء باران خرد بارید آسمان) سحاب اوفاق قطره‌لو
یاغمور یاغدردی والقطقط اصغرالمطر (نطنطه بكشیدش) آنی چكوب اوزاتدی
٭ ع (جعجعت الرحی بانك كرد. سنك آسیا) دكرمن طاشی آواز ایتدی كه
جعجعة دكرمن دور ایتدكده ظهورایدن صدادر وفی‌المثل: جعجعة ولااری‌طحنا:
اسمع جعجعة تقدیرنده‌در فیروزابادی‌لفظ‌اسمع‌یی مثلدن‌اولمق‌اوزره ذكرایتدی‌طحن
مطحون معناسنه‌دركه دقیق وتركیده اون تعبیراولنور یعنی دكرمن صداسنی استماع
ایدرم لكن میدانده اون یوقدر وعدایدوب انجاز ایتمین كمسنه حقنده ضرب‌اولنور
وجعجع علی غریمه‌دیرلر مطالبه‌ده تضییق ایتسه وجعجع الابل‌دیرلر چوق ایتسون

ایچون یاچوك ایتدیكی موضعدن حركت ایتسون ایچون دوه‌یی تحریك ایتدی
معناسنه وجعجع البعیر دیرلر چوك ایتسه وجعجع‌القوم دیرلر دوه‌لرینی چوك
ایتدردیلر معناسنه (دعدع الغنم بخواند كوسفندرا) قویونی چاغردی ابوزید
لهجه‌یه مخصوصدردیدی ودعدع الرجل‌دیرلر آهسته سكرتدی معناسنه ودخی
دعدعه اندن عبارتدركه بركمسنه‌نك ایاغی سورچوب دوشسه اكا دع دع دیرلر لعا
دیدكلری كبی وفی‌التاج معناه : قم فانتعش: ای‌دع السقوط والعثار ودخی دعدع الاناء
دیرلر ملأه معناسنه (ذعذعه پریشان كرد اورا) انی‌پریشان ایتدی وذعذع السر
دیرلر سری فاش‌ایتسه (رعرع الصبی بربالانید كودك‌را) صبی‌یی بویوتدی یقال
رعرعه‌الله ای انبته وشاب رعرع ای حسن الاعتدال (زعزعه بجنبانیدش)
انی‌تحریك ایتدی‌كه شدة معناسی‌ملحوظدر ریح زعزع وزعزاع تحرك الاشیاء بشدة
وزعازع الدهر شدائده (شعشع الخمر بیامیخت شراب‌را باب) شرابی صو ایله
قارشدیردی وظل شعشع دیرلر كولكه پراكنده اولمغله كثیف اولمسه والشعشعان
المتفرق واوزون بویلو اولوب كوزل اولان كمسنه‌یه شعشاع وشعشعان دخی دیرلر
(صعصعه پراكنده كردش) انی‌پریشان ایتدی كه طاغتدی تعبیراولنور وتحریك
ایتدی معناسنه دخی‌كلور (ضعضعهم الدهر پراكنده كردایشانرا روزكار) زمانه‌نك
شدائدی انلری‌پراكنده‌ایتدی (قعقعت الاسلحة بانك كردند سلاحها) سلاحلر
اوازایتدی‌كه‌چیغشدادی وچنقردادی‌تعبیراولنور: خشخش: كبی‌وفی‌المثل: مایقعقع‌له
بالشنان: شنان‌شنك جمیدر اسكی‌قربه معناسنه‌كه عرب‌دوه یوریسون ایچون انی
تحریك وتصویت ایدرلر خوف ایدوب سرعت اتسون ایچون اول‌كمسنه حقنده
ضرب‌اولنوركه قوی القلب اولمغله نوائب روز كاردن متزلزل اولمیه ودخی قعقع
فی‌الارض دیرلرذهب‌معناسنه (كعكعه واداشت‌اورا) انی‌منع وحبس‌ایتدی ورجل
كعكع ای‌جبان وضعیف (لعلع عظمه بشكست استخوانش‌را) انك كموكنی قیردی
واللعلع‌السراب‌وطارو اتمكنه لعیعه‌دیرلر (معمع‌الحریق بانك‌كرد آتش درسوختن)
آتش یاندقده آوازایتدی‌كه قیشلغه آتش اصابت‌ایتدكده ظهورایدن چاتیردی‌یه
معمعه‌دیرلر ومعمعان شدة حر معناسنه‌اولمغله معمع القوم‌دیرلر شدة حرارتده سفر
اتسه‌لر واول‌خاتون كه كركی كبی اشیاسنی جمع‌وحفظ‌ایدوب اصلابركمسنه‌یه برنسنه
ویرمیه اكا معمع دیرلر ٭ غ (دغدغه كتتو كرد اورا) انی قیچیقلادی ودغدغه
بكلمة دیرلر فلان كمسنه‌نك عرضنه متعلق سوز سویلدی معناسنه (سغسغ الطعام
نیك جرب آلودكرد خورش‌را) طعامی زیاده یاغلوایتدی وسغسغه فی‌التراب‌دیرلر

فلان نسنه‌یی طپراقده پنهان ایتدی معناسنه وسغسغت رأسی دیرلر باشنه الی ایله‌یاغ وضع ایتسه وکرکی کبی آلیشسون ایچون صقسه اصلی سغقته‌در * ف (رفرف علیه مهربانی کرد بروی) اکا مرحمت ایتدی (رفرف الدیك حول الدجاجة بکردید خروس کردما کیان) خروس طاووغك اوزرینه بنمك ایچون اطرافنه طولاشدی ورفرف الطائر دیرلر برنسنه‌نك اوزرینه قونمق ایچون قناتلرین تحریك ایتسه (سفسف العمل تباه کرد کاررا) ایشی خراب ایتدی یعنی کرکی کبی استحکام ویرمدی (وامرسفساف کارتباه) استحکام ویرلمامش ایش وفی الاساس کل عمل لم یحکمه عامله فقد سفسفه ورجل مسفسف لیئم العطیة ودخی سفسف الدقیق دیرلر اونی الك ایله الدی معناسنه ودخی سفسف الرجل دیرلر دنی وفرومایه اولدی معناسنه (شفشفه الهم نزار کردش اندوه) غم انی زبون ایتدی که اریقلاتدی تعبیر اولنور (ققفف الرجل بلرزید مرد ازسرما) رجل صووقدن دتره‌دی که لازمدر ومتعدی دخی استعمال اولنور (کفکفه واداشتش) آنی کف ومنع ایتدی (هفهفه باریك میان کردش) انی اینجه بللو ایتدی وبلی اینجه خاتونه مهفهفه دیرلر * ق (بقبقت الحمامة بانك زد کبوتر) کوکرجین اواز ایتدی (وبقبق الکوز فی الماء بانك کرد کوزه‌در آب) برداق صوده اواز ایتدی که برداقی صوایچنه صوقدقده ظاهر اولور واول صدایه بقبقه دیرلر واکثر کتابدن مستفاد اولان بودرکه بقبقه اول آوازدرکه کوزهٔ جدیده‌یه صو وضع ایتدکده ظهور ایدر وچوق سویلیان اولان کمسنه‌یه بقاق وبقاقه دیرلر ها مبالغه ایچوندر (حقحق نیك نیك رفت) سرعت ایله یورودی یقال الحقحقة ارفع السیر واتعبه للظهر واول لیلده کیتدی معناسنه دخی کلور (رقرق الماء بریخت آب را) صویی دوکدی رقرقت الماء فترقرق ای جاء وذهب وفی الاساس ترقرق الماء ای جری جریا سهلا ورقرقه انا ودخی رقرق الشراب دیرلر شرابی صوایله قاریشدیرسه (زقزق الصبی برچهانید کودك را) صبی‌یی النده اویناتدی (شقشق العصفور بانك کرد پنجشك) سرچه آواز ایتدی ودخی شقشق الفحل دیرلر ارکك دوه کوکره‌د کده شقشقه‌سنی طشره چیقارسه وشقشقه اول قرمزی طلوم کبی نسنه‌درکه اغزندن چیقارر وبرخطیبی خطبه‌سنده مدح مقامنده خطیب ذوشقشقة دیدکلری فحل مزبوره تشبیه طریقیله‌در (فقفق الکلب بانك کردسك هنکام ترسیدنش) کلب برنسنه‌دن خوف ایدوب فریاد ایتدی (لقلقوا آوز کردند مردمان بانبوهی) ازدحام ایله قوم اوازایتدیلرکه چیغلدی وشماته ایتدیلر تعبیر اولنور وهرحرکت واضطراب ایله اولان صوته لقلقه دیرلر ولقلاق ولقلق لکلك دیدکلری قوشدرکه صوتنه دخی لقلقه

دیرلر ولقلق لسان معناسنه دخی کلور (نقنق الضفدع بانك کرد وزغ) قورباغه اواز ایتدی ك (ضکضك نیك رفت) سرعت ایله یوریدی * ل (ثلثله بجنبانیدش) انی تحریك ایتدی ومضطرب ایتدی معناسنه کلور اصمعی دیدی که ثلاثل شدائددن عبارتدرکه زلازل معناسنه (جلجل الجلجل بانك کردزنك) چاك وچینقاراق اواز ایتدی (جلجل الرعد آواز کردتندر) رعد آواز ایتدی صوت رعدی اولان سحابه مجلجل دیرلر (حلحله عن مکانه برانکیخت اورا ازجایش) آنی مکانندن قالدردی ازعجه معناسنه ودخی حلحلت الناقة دیرلر ناقه‌یه حل دیدیم معناسنه که حل ناقه‌یی زجر مقامنده تکلم اولنور (دلدله بجنبانیدش) انی تحریك ایتدی ودلدله اصلنده آصلی نسنه‌یی تحریك معناسنه‌در (زلزلت الارض زلزالا جنبانیده شد زمین) زمین تحریك اولندی وزلزل الله الارض دیرلر حضرت الله زمینی تحریك ایتدی معناسنه (سلسل الخط پیوسته نوشت نوشته را) خطی بری برینه متصل یازدی که زنجیر کبی مابیننده فاصله ترك اتمدی وسلسلت الماء فی حلقه دیرلر صویی بوغازینه صب ایتدم معناسنه واول صوکه غایة عذوبتندن بوغازدن سهولت ایله نفوذ ایتسه اکا سلسال دیرلر (شلشل الماء بچکانید آب را) صویی تقطیر ایتدی که طامله طامله دوکدی تعبیر اولنور ماء ذوشلشل وشلشال ای قطران (صلصل الحدید بانك کرد آهن) دمور آواز ایتدی که اجزاسی بری برینه طوقوندقده ظهور ایدر ودخی صلصل الکلمة دیرلر تکلم ایتدکده کلمه‌یه آب وتاب ویرسه وصلصال اول پاك چاموردرکه قوم ایله مخلوط اولوب قوریدقده صدا ویره آتش طبخ اولندقده فخار تسمیه اولنور وصله اول ییلاندرکه غایة خباثتندن افسون تأثیر اتمیه وخبیث ومنکر اولان کمسنه‌یه انه لصل اصلال دیرلر (غلغله زودرفت) عجله ایله کیتدی ودخی غلغلت الیه رسالة دیرلر اکا رساله ارسال ایتدم معناسنه که برشهردن برشهره ارسال اولنان رساله‌یه مغلغله دیرلر قال الاخطل بیت ✻ لاغلغن الی کریم مدحة ✻ ولاثنین بنائل وفعال (فلفل الطعام فلفل نهاد خورش را) طعامه بوبرقاتدی (قلقله بجنبانیدش) آنی تحریك ومضطرب ایتدی وفرس قلقل ای سریع ورجل قلقل ای خفیف ماض ودخی قلقل دمعی دیرلر کوزمك یاشنی آقتدی معناسنه (هلهل النسج سست کرد بافتن را) ثوبك طوقومه‌سنی سست ایتدی که کوشك طوقودی تعبیر اولنور وفی الاساس هلهل النساج الثوب وثوب هلهل ای سخیف النسج * م (تمتم باتا کشت زبان او) لسانی حرف تایه معتاد اولدی که تکلم ایتدیکی کلمه‌یه حرف تا الحاق ایدر فیروز ابادی التمتمة رد الکلام الی التاء اوالمیم دیدی وجوهری التمتام الذی فیه تمتمة وهو الذی یتردد فی التاء دیدی (جمجم الکلام ناپیدا کفت سخن را) سوزی ظاهر سویلمدی

يعنی حروفنی بری برندن کرکی کبی آیرمامغله کرکی کبی اداایتمدی وجمجم الکتاب دیرلر خطك حروفنی بری برندن تمیز ایتمدی معناسنه وقلبنده برنسنه اخفا ایتدی دیه‌جك یرده جمجم فی صدره شیئا دیرلر (حمحم الفرس بانك کرد اسب در وقت علف خواستن) ات علف طلب ایتدکده تصوت ایتدی (خمخم الطعام زشت خورد خوردنی را) طعامی بد اکل ایدوب اوزرینه وصقالینه دوکرك ییدی که بغایة مذمومدر ودخی خمخم الکلام دیرلر تکلم ایتدکده تکبرندن ناشی خیشومندن سویلیه که ترکیده اول کمسنه‌یه خمخم دیرلر وخنخن دخی بو معنایه‌در که خمخمه وخنخنه ککزدن سویلك معناسنه (دمدم الله علیهم خدای هلاك کرد ایشانرا) حضرت الله آنلری هلاك ایتدی (دمدم الغضبان خشم کرفت خشم کننده) غضب ایدن کمسنه غضب ایتدی ودمدمت الشیٔ دیرلر برنسنه‌یی زمینه القا ایتسه (زمزم الرعد بانك کرد تندر) رعد آواز ایتدی (غمغم الابطال * بانك کردند مبارزان در جنك) جنکده شجعان آواز ایتدیلر (طمطم الخطاف بانك کرد پالوایه) ابابیل دیدکلری قوش آواز ایتدی (قمقمه کرد کرد اورا) آنی جمع ایدوب بر یره کتوردی صاحب مجمع : قمقم الله غضبه : مثلنده دیدی که بر کمسنه‌یه بددعا مقامنده ضرب اولنور ابن الاعرابی دیدی که یعنی حضرت الله آنك غضبنی جمع ایدوب قبض ایتسون که سکیرنی بوزسون تعبیر اولنور قمقامه‌دن مأخوذدر اول عسکر معناسنه که اوطرفدن وبو طرفدن جمع ایدرلر (مملة کرد کردش) آنی جمع اتدی وکتیبه مململة دیرلر بعضی بعضنه ضم وجمع اولنمش عسکر معناسنه وصخرة مململة ای مستدیرة صلبة (نمنم الکتاب بیاراست کتاب را) کتابی تزیین اتدی وایو خط ایله یازدی معناسنه دخی کلور ووشی اولنمش ثوبه منمنم دیرلر * ن (دندن الکلام سخن چنان کفت که میکوید وشنونده درنیابد) کلامی اولوجه اوزره سویلدی که تکلم ایدر لکن مستمع اولان کمسنه معناسنی فهم ایده‌مز (عنعن همزه‌را بعین بدل کرد) همزه‌یی عینه تبدیل اتدی نته کم بنی تمیم ان دیه‌جك یرده عن دیرلر * ه (دهده الحجر بکردانید سنك را) طاشی یوارلدی ودهدوهة الجعل دحروجته ودهداه دخی بو معنایه‌در (هجهجه وجهجهه دور کردانیدش) آنی بعید اتدی جهجهت بالسبع دیرلر جانوری کندودن کف ایچون صیحه اتدم معناسنه ودهدهه دخی معنای مذکورده استعمال اولنور (قهقهه باواز خندید) اوازیله کولدی یعنی قه‌قه دیدی لهله الثوب مقلوب هلهل وقدمر (نهنهه عن الشیٔ بازداشت اورا ازچیز) نسنه‌دن آنی منع اتدی نهنهت بالسبع دیرلر جهجهته معناسنه وقدمر انفا ونهنهه ولهلهه هلهله معناسنه

﴿ المعتل الفاء واللام الاولی من المضاعف من هذا الباب ﴾

* ح (وحوح بانك کرد با کرفتکی کلو) بوغازی طوتلدیغی حالده چاغردی که مراد بوغوق آوازایله چاغرمقدر وفی الصحاح الوحوحة صوت معه بح ودخی وحوح الرجل دیرلر شدة برددن الی شیشسه * س (وسوس الرجل دیوانه شد مرد) رجل دیوانه اولدی که وسوسه حدیث نفسدن عبارتدر مثلا برکمسنه برایشی ایشلمش ایکن اکا شو وجهله دغدغه ویرور که اوایشی ایشله‌مامش اوله وجنون سلب عقلدن عبارتدر پس وسوسه مرتبه‌سی جنون مرتبه‌سندن دون اولور (وسوس الشیطان فی صدره وسوسه افکند دیو درسینهٔ او) شیطان آنك قلبنه وسوسه القا اتدی (وهو الوسواس دیو) شیطان (وسوس الحلی بانك کرد پیرایه) حلی آواز اتدی که چیغشدادی تعبیر اولنور وفی الصحاح واصوات الحلی وسواس * ص (وصوصت نزدیك کرد زن چشم بندش را بچشم خویشتن) خاتون چشم بندینی کوزینه قریب اتدی فیروز آبادی دیدی که وصواص اود دلوکدر که کوز مقداری پرده‌لرده اولور که آندن طشره نظر اولنور وصواص دیرلر اودلوکدن طشره باقسه روصوصت دیرلر خاتون نقابنی طار باغلانسه ووصوص الجرو دیرلر کوپك انیکی کوزینی اچدی معناسنه * ع (وعوع الذئب بانك کرد کرك) قورت آواز اتدی وعوعه ووعواع قورت وکلب وشغال آوازیدر * ل (ولولت واویلا کفت زن) خاتون مقام نوحه‌ده واویلا دیدی وآواز ایله اغلادی

﴿ المعتل اللام الثانیة من المضاعف ﴾

(دهدی الرجل بکردانید سنك را) طاشی یووالدی

﴿ المعتل العین واللام الثانیة ﴾

* د (دودی الصبیان نرموره کردند کودکان) اطفال صالینجق قوردیلر (وهی الدوداة نرموره صالینجق نرموره وبادپیچ وبازیچ فارسیده صالینجق معناسنه‌در که عربیده ارجوحه دخی دیرلر * ض (ضوضی القوم جلبه کردند مردمان) قوم آواز وچیغلدی اتدیلر (وهی الضوضاء جلبه) آواز وشماته وچیغلدی تعبیر اولنور * ق (قوقت الدجاجة بانك کرد ماکیان) طاوق آواز اتدی

﴿ المعتل العین بالواو من هذا الباب ﴾

(قوقت الدجاجة عند البیض بانك کرد ماکیان در وقت خایه نهادن) طاووق یورطه وضع اتدکده آواز اتدی * ب (جوربه جورب پوشانیدش) اکا جوراب کیدردی

* ر (سوجر الكلب ساجور نهاد سك‌را) كلبك بوغازینه ساجور وضع اتدی
(وهوالساجور كردن بندسك) كلبك بوغازینه طاقدقلری آغاج وفی الصحاح الساجور
خشبة تجعل فی عنق الكلب (وهو كلب مسجور * س (قونس الدابة نبردمیان
دو كوش ستوررا) دابه‌نك ایكی قولاغنك اورته‌سنه اوردی وقونس فرسك ایكی
قولاغی میانده اولان سیوری كوكدر * ع (صومع البناء بلندیاباریك كردانیدبنارا)
بنایی مرتفع یاباشنی سیوری اتدی جوهری دیدی كه صومعهٔ نصاری معنای اخیردن
مأخوذدر زیراعادتا اوجی سیوری اولور (قوزع الدیك بكریخت خروس ازجنك)
خروس مغلوب اولوب دو كوشدكده فرار اتدی * ق (حولق لاحول ولاقوة
الابالله كفت) عبارت مذكوره‌یی سویلدی ل (توبل فی القدر دیك آواز كرد
درديك) چوملكه بوبر وبهار مثللو نسنه‌یی وضع اتدی (حوصل الطائر پر كرد
مرغ معده‌را) قوش قورصاغنی طولدوردی كه حوصلهٔ طیر معدهٔ انسان منزله‌
سنده‌در كه فارسیده سنكدان وعلف‌دان وچینه‌دان دیرلر (حوقل الرجل سخت
پیرشد مرد) رجل زیاده پیر اولوب جماعه قدرتی قالمدی ودخی حوقل حولق
معناسنه كلور(نودل الشیخ سست رفت پیر)زیاده پیرلكندن آهسته آهسته یوریدی
واول پیره منودل دیرلر ودخی نودلت خصیتاه دیرلر خایه‌لری مسترخی اولدی
معناسنه وبالیاء ر (بیطر البیطار رك زدبرسك ستور) دابه‌طبیبی دابه‌دن قان آلدی
بطر اصلنده شق معناسنه‌در بیطار میبطر معناسنه بوندن مأخوذدر وبیطارك عملنه
بیطره دیرلر (بیقرالرجل مانده‌شد مرد) رجل یورولدی ودخی بیقر الرجل
دیرلر قومنی بادیه‌ده ترك ایدوب كندی حضرده ساكن اولسه (سیطر الرجل
علی القوم كماشته شد برمردمان) قوم اوزرینه مسلط اولدی یعنی امورلرینی كوروب
وعمللرینی تحریر وضبط اتمكه تعهد اتدی واول كمسنه‌یه مسطر ومسیطر دیرلر * س
(طیلسه ردا افكندبروی) آنك اوزرینه ردا القا اتدی طلس كهنه ثوب معناسنه‌در
* ع (ایدع الثوب بزعفران رنك كرد جامه‌را) جامه‌یی زعفران ایله بویادی (وهو
الایدع زعفران * ل (حیعل حی علی الفلاح كفت) بوعبارتی تكلم اتدی (خیعله
پیراهن بی آستینی پوشانیدش) اكا یكسز كوملك كیدردی والخیعل قمیص لاكمی له
(هیلل لااله الاالله كفت) عبارت مذكوره‌یی تكلم اتدی * م (هینم سخن نرم
كفت) آهسته سوز سویلدی كه هینمه صوت خفی وهینوم فهم اولنمیان كلام معناسنه‌در
* ن (شیطن كارشیطان كرد) شیطان عملی كبی عمل اتدی (فیحن القدر سذاب درديك
كرد) چوملكه سذاب وضع اتدی كه عامه تحریف ایدوب سدف دیرلر وسذاب

وفیحن برمعنایه در (هیمن علیه نكهبانی كرد بروی) آنی حفظ ایتدی وهو المهیمن
نكهبان) حافظ فیروز آبادی دیدی كه مهیمن اسماء الهیه‌دن خوفدن امین ایدیجی
معناسنه اصلنده مأمن ایدی همزهٔ ثانیه‌یی یایه قلب وهمزهٔ اولی‌یی هایه تبدیل اتدیلر
ودخی هیمن الرجل دیرلر آمین دیدی معناسنه امن دیدكلری كبی

المعتل اللام الاولی بالواو من هذا الباب

* ج (رهوج الفرس رهوار رفت اسب) آت یورغه یوریدی (لهوج الشواء نیم
پخته كرد بریانی‌را) بریانجی بریانی كركی كبی پشورمدی ولهوج امره دیرلر امرینه
كركی كبی استحكام ویرمسه ذ (شعوذ الرجل بوالعجبی كرد مرد) رجل امر عجیب
كوستردی كه شعوذه خفه‌یددن عبارتدر كه حقه‌بازلر ایدرلر (وهوالشعوذی بوالعجب)
امر عجیب احداث ایدن كمسنه ر (جهورالكلام باآواز بلند كفت سخن‌را)سوزی
بلند آواز ایله سویلدی وهوجهوری الصوت وجهیر الصوت (دهوراللقمة بزرك
كرد لقمه‌را) لقمه‌یی بیوك اتدی ودخی دهور الشیء دیرلر برنسنه‌یی طورطوب
ایدوب برچوقوره القا اتسه وفی المثل: دهور بحاواسته مبتلة: میدانی دیدی كه دهور
كلب ارسلان كوروب خوفدن نباح ایتمكدن عبارتدر كه هم فرار ایدوب هم نباح
ایدر وهم ضرطه ایدر هم حدث ایدر اول كمسنه حقنده ضرب اولنور كه كندودن قوی
كمسنه‌یه وعید ایدر (نشورت الدابة نشخور كرد ستور)دابه كویشنی چكنه‌دی واول
كویشه عربیده نشوار دیرلر كه نشخوردن معربدر * ز (هروزالرجل بمرد مرد) رجل
هلاك اولدی * ل (سروله زیرجامه پوشانیدش) اكا شلوار كیدردی (فعول پای
كشید مرد دررفتن) یوریدكده ایاغنی سوریدی رجل كه ایاقلری اكری اولمغله مشی
اتدكده طپراق طاغیدر (هرول بدوید) سكیرتدی كه تركیده یلدی تعبیر اولنور سكرتمك
ایله سرعت ایله یوریمك مابینده‌در * ن (عنون الكتاب وعلونه عنوان نوشت كتابرا)
كتابه عنوان یازدی كتابه یازدقلری دیباجه كبی وبالیاء * ر (عثیر كرد برانكیخت) توز
قالدردی كه عثیر عینك كسری وثانك سكونی ایله غبار معناسنه‌در وعینك فتحیله خطادر زیرا
لسان عربده فیعل وزنی یوقدر وصلب وشدید معناسنه اولان صیهد صادك فتحیله مولددر
فصیح كلامده یوقدر (عذیط الرجل حدث كرد مرد دروقت جماع كرد) رجل جماع
اتدكده حدث اتدی (وهوالعذیوط حدث كننده دروقت جماع كردن) جماع اتدكده
حدث ایدن كمسنه كه مؤنثی عذیوطة كلور قالت امرأة من العرب **بیت** ❊ انی
بلیت بعذیوط به بخر ❊ یكاد یقتل من ناجاه ان كثرا ❊ وتیتاء دخی عذیوط وقبل
الایلاج انزال اولان كمسنه معناسنه‌در * ف (شریف الزرع برك آورد كشت) اكین یپراقلندی
واكثر كتب لغتده واقع اولدی كه شریاق اول اكین ورقی‌در كه چوق واوزن اولدقده

اكين فاسد اولمق خوفندن آنی قطع ايدرلر لهذابيهقی وزوزنی شريفه افظی ورق
مذكوری قطع اتمك ديو تفسير ايتديلر وفی الصحاح شريفت الزرع ای قطعت شريافه
وشاروف سپوركه معناسنه چاروبدن معربدر

﴿ المعتل اللام الثانية ﴾

* ا (جعبأه بيفكندش) زمينه دوشوردی جعبه وجعفه دخی بو معنايه دركه آخرلرينه
ياالحاق ايدوب جعيا وجعفا ديديلر سلق وسلقی ديدكلری كبی * س (قلساه كلاه
پوشانيدش) آكا كلاه كيدردی * ق (ترقاه برچنبر كردنش زد) بويونك جنبرينه
اوردی كه آكا ترقوه ديرلر (سلقاه برپشت افكندش) آنی صيرتی اوزرينه
دوشوردی والله اعلم بالصواب واليه المرجع والمأب وصلى الله على محمد وآله وصحبه
الى يوم الحساب

﴿ باب تفعلل يتفعلل تفعللا ﴾

* ب (تجلبب چادر پوشيد) چادر بوروندی وهو الجلباب چادر معروفدر جلابيب ج
(تذعلب پنهان كريخت) خفية فرار ايتدی وفی الصحاح التذعلب الانطلاق فی استخفاء
* ج (تدحرج دركرديد) دوندی ويوواندی * ر (تبختر بخراميد) صالنه رق
يوريدی يقال فلان يتبخر ويتبختر ولفظ تبخر لام ايله صله لنورسه ايو رايحه وعلى ايله
صله لنورسه رايحۀ خبيثه معناسنی اشعار ايدر بريسندن كرم اميدنده ايكن سن بزه
جور ايتدك ديه جك يرده اردنا ان تبخرلنا فتبخرت علينا ديرلر (تبغثر منش زده شد)
طبيعتی بولانوب قوصمق استدی (تغذمر باخويشتن دنديد) كندو كندو ايله
صومورداندی كه غضب وقتنده اظهاره قادر اولمدقده واقع اولور ذكره فی التاج
وجوهری ديدی كه غذمرة غضب وصيحه وجلبه معناسنه در زمجره كبی ويقال سمعت
لفلان عذمرة وكذلك التعذمر (تغشمره مقهور كرد اورا) آنی مقهور ومغلوب
ايتدی والمتغشمر الغضبان وتغشمره ای اخذه قهرا * ز (تجرمز الليل بكذشت شب)
كيجه كچدی ذهب الليل معناسنه ودخی تجرمز ديرلر منقبض يعنی برنسنه يه صيچرامق
ايچون طورطوب اولسه وتجرمز فی امره ديرلر امرينه جد وسعی ايلسه * س
(تبهنس بخراميد) صالنه رق يوريدی تبختر معناسنه (تدربس فراپيش شد) تقدم
ايتدی (تغرطس بيداد كرد) ظلم ايتدی والغطريس الظالم المتكبر (تكردس فراهم
آمد) منقبض اولوب بعض اجزاسی بعض اجزاسنه كيردی * ص (تقرمص پنهان
شد درقرموص) قرموص ده كيزلندی قرموص اول چوقوردر كه صؤوق شديد

اولدقده ايچنه كيررلر * ط (تغطمط بانك كرد باكرفتكی كلو) بوغازی طوتولمش
اولديغی حالده يعنی بوغوق آواز ايله چاغردی * ع (تبرقع برقع پوشيد) برقع
اورتوندی كه يوزه اورتدكلری پرده در (تفرقعت اصابعه آوازداد انكشتان او) آنك
برمقلری آواز اتدی كه چاتلادی تعبير اولنور (تبركع بركونسته فتاد) مقعدی اوزرينه
دوشدی يقال : بركعه فتبركع ای صرعه فوقع على استه (تبلتع زبان آوری نمود) كلامنده
فصاحت اظهار ايتدی اصمعی ديدی كه متبلتع ظرافت وكياست اظهار ايدن كمسنه دركه
آكا بلتعانی دخی ديرلر بعضيلر ديدی كه متبلتع اول كمسنه در كه كلامنده ظرافت
وحذاقت اظهار ايدر مع هذا دكلدر * ف (تغترف وتغطرف كبر كرد) تكبر اتدی
وهو الغطريف السيد ق (تحذلق لاف زداز استادی) استادلقدن لاف اوردی يعنی
حذاقت ادعا ايتدی مع هذا دكل ايدی (تزندق زنديق شد) زنديق اولدی وهو
الزنديق زندقه مذهبی اتخاذ ايدن كمسنه لفظ زنديقك لفظ ومعناسنده اقوال كثيره
اولمغله بو مقامنده تفصيل اولونمدی فخر روم ابن كمال مرحومك بو بابده عقد ايتديكی
رساله جمله دن مغنی در (تقرطق كرته پوشيد تكله) قفتان يا كوملك كيدی كه آنلره
كرته وتعريب ايدوب قرطق ديرلر * ك (تدملك كردونسوشد) مدور وهموار اولدی
(تصعلك الرجل درويش شد مرد) رجل فقير اولدی (وهو الصعلوك درويش) فقير
ودخی تصعلك البعير ديرلر دوه تويی دوكدی معناسنه * ل (تجحفلوا كردآمدند
مردمان) قوم مجتمع اولديلر وجحفل عظيم القدر وجنفل غليظ الشفه معناسنه در
(تسربل زيرجامه بوشيد) كوملك كيدی (تعثكل بهم درشد خوشهای خرمابن)
خرما اغاجنك صالقملری چوق اولمغله بری برينه كيردی * م (تبرطم خشم كرفت
نادنديدن) كوموردنوب صوموردانه رق غضب ايتدی (تجرثم الشئ باهم آمد چيز)
نسنه مجتمع اولدی (تلعثم درنك كرد) تأنی ايتدی تلعثم فی كلامه ديرلر توقف
ايدرك تكلم ايتسه (تلهجم بالشئ مولع شد بچيز) نسنه يه حريص اولدی * ن(تدهقن
دهقانی نمود) روستاييلك كوستردی يا روستايی اولدی كه تركيده كويلی اولدی تعبير
اولنور (تفرعن نافرمانی كرد) فرمانه اطاعت ايتميوب سركشلك وفرعون عملی
ايتدی (تطأمن آرام كرفت) قرار طوتدی

﴿ ومن المضاعف ﴾

ا * (تطأطأ سرفرو كرد) باشنی اشاغی اكدی وفی المثل: تطأطألها تخطيك: ضمير
حادثه يه راجعدر يعنی باشكی اشاغی ايله كه حوادث اصابت اتمسون شره تعرضدن نهی
مقامنده ضرب اولنور: دع الشر يعبر: مثلنه قريبدر (تلألأ البرق بدرخشيد رخش)

برق لمعان ایتدی * ب (تجبجب قدید کرد کوشت را) انی قورتدی یعنی وشیقه ایتدی وشیقه آتدن عبارتدرکه اتی آز قایندوب قوریدرلر چوق زمان فاسد اولمامغله انی سفر ایچون ذخیره ایدرلر (تذبذب بین الامرین بجنبید میان دوکار) ایکی ایش میانده حرکت یعنی ترددایتدی وذبذب اصلنده هواده معلق اولان نسنه‌نك تحرکی معناسنه‌در (تصبصب الماء ریخته‌شد آب) ودخی تصبصب الشیء برنسنه محو وزائل اولسه * ث (تلثلث فی الامر آمد وشد کرد درکار) ایشده ترددایتدی * ج (ترجرج الردف بجنبید سرون ازفربهی) اوجه یعنی اوتراق ییری سموز اولمغله حرکت‌ایتدی‌که اکامترجرج دیرلرکه نعتی‌رجرج‌دروزیاده سموزاولمغله انی‌حرکت ترکیده بیلق‌بیلق ایدن‌خاتونه رجراجه‌دیرلر (تلجلج فی الکلام ترددکرد درسخن) سوزده تردد ایتدی (تبجبج لحمه سست شدکوشت او) انك اتی‌چوق ومسترخی اولدی * ح (تزحزح دور شد) بعید اولدی یقال زحزحته عن کذا ای باعدته عنه فتزحزح (تسحسح الماء بدوید آب) صو سرعت ایله آقدی وشدة ایله یاغان یغموره سحاح دیرلر (تلحلح فی المکان بایستید درجای) مکانده طوروب آخریده کتمدی (تنحنح بخفید) اوکسوردی * خ (تبخبخ الحر کم‌شد کرما) حرارت ناقص اولمغه باشلادی * ر (تخرخر بطنه بجنبید شکم او بزرکی) قارنی بویوك اولمغله حرکت‌ایتدی (تدردر بجنبید)حرکت‌ایتدی (تغرغر صوته بکشت آوازاودر کاویش) اوازی بوغازنده تردد ایتدی (تکرکر فی امره شدآمد کرد درکارش) امرنده تردد ایتدی (تمرمر بلرزید) دیتردی والمرمرة الاهتزاز بیهقی دیدی‌که مرمره بدن نازك وسموز اولمغله حرکت اتمك معناسنه‌در * ز(تهزهز بجنبید) حرکت‌ایتدی * ش (تبشبش شادی نمود) سرور کوستردی بشاشتدن مأخوذدر طلاقة وجه معناسنه ترکیده کولریوز تعبیراولنور یقال لقیته فتبشبش یعنی اکاملاقی اولدم بکا کولر یوز کوستردی اصلنده تبشبش‌در (تخشخش وتخشخش بجنبید) حرکت‌ایتدی (تقشقش المریض به‌شدبیمارا زبیماری) خسته خسته‌لکدن خلاص بولدی * ض (تخضخض الماء بجنبید آب) صو حرکت ایتدی که خضخض مطاوعیدر حرکته فتحرك معناسنه (ترضرض وا شد سنك ریزه برروی زمین) چاقل‌طاشی یریوزینه‌یایلدی بیهقی قیریلدی دیو تفسیرایتدی (تغضغض الماء کاسته‌شد آب) صوناقص‌اولدی‌که اکسیلدی تعبیراولنور * ع(تتعتع فی الکلام درماند درسخن) سوز سویلکده عاجزاولدی جوهری التعتعة فی الکلام التردد فیه من حصراوعی وتعتعت الرجل اضطرابه دوشوردم ووقعوا فی تعاتع دیرلر اراجیف وتخلیطه دوشدیلر معناسنه

(تجعجع * خویشتن را برزمین افکند از درد) درداصابت اتمکله شدة المدن کندویی ییره‌دوبردی (ترعرع الصبی ببالید کودك) صبی قدوقامت چکوب بویودی وفی الصحاح ای تحرك ونشأ (تسعسع الرجل سخت پیرشد مرد) رجل غایت پیر اولدی وتسعسع الشهر دیرلر آیك اکثری کیتدی معناسنه وتسعست حال فلان دیرلر حالی منحط وفقیر اولدی (تصعصع بجنبید)حرت‌ایتدی تزعزع معناسنه ودخی تصعصع الشیء دیرلر پراکنده اولدی معناسنه (تضعضع الرجل خوارشد مرد) رجل فقیر وذلیل اولدی یقال ضعضعه الدهر فتضعضع ای خضع و ذل و تضعضت الدار دیرلر سرای ویران اولسه (تکعکع الرجل بد دل شدمرد) رجل جبان اولدیکه قورقاق اولدی تعبیر اولنور و دخی کعکعته فتکعکع دیرلر حبسته فاحتبس معناسنه (تلعلع بخویشتن بپیداز کرسنکی)قارنی اج اولمغله مضطرب اولدی وتلعلع العظم دیرلر کموك قیرلدی معناسنه یقال لعلعت عظمه فتلعلع ای کسرته فتکسر (تنعنع دور شد) بعیداولدی والتنعنع التباعد * غ (تسغسغ فی الارض بزمین اندرشد) زمینه داخل اولدی (تجفجف الثوب خشك شد جامه) جامه یاش اولدقدنصکره اول وجه اوزره قوریدی‌که برازیاش‌قالدی واکر بالکلیه قورورایسه قف دیمك کرك * ق(ترقرق الماء فی الارض ریخته‌شد آب درزمین) صویراوزرینه‌دوکولدی واساسده جری جریا سهلا عبارتیله تفسیر ایتدی وجوهری رقرقت الماء فترقرق ای جاء وذهب دیدی وترقرق السراب دیرلرسراب لمعان ایتسه * ل(تجلجل فی الارض فروشدبزمین) یره باتدی و تجلجلت قواعد البیت دیرلر تضعضعت معناسنه (تحلحل * بجنبید) حرکت ایتدی وفی القاموس حلحلهم ای ازالهم عن مکانهم فتحلحلوا (تخلخلت پای پرنجن درپای کردزن) خاتون ایاغنه خلخال طاقدی وتخلخل الثوب دیرلر کهنه اولدی معناسنه (تدلدل بجنبید چیزآویخته) معلق اولان نسنه حرکت اتدی (تزلزل سخت بجنبید) شدة ایله حرکت اتدی (تسلسل الماء پیوسته روان شدآب) صولاینقطع جریان اتدی ویوکسکدن آلچغه آقدی بعضیلر عبارت مذکوره‌یی صوجریان اتدکده یاخود ریح اصابت اتدکده زنجیر کبی اولدی معناسنه‌در دیدیلر وتسلسل البرق دیرلر برق لمعان اتدکده اوزون اولسه ثوبی اول مرتبه کیدیکم اسکی اولوب اینجه اولنجه دیه‌جك یرده لبسته حتی تسلسل دیرلر (تشلشل لحمه سخت انجوغ کرفت کوش او) اتی زیاده بوریش یاریش اولدی ودخی تشلشل الدم دیرلر قان تقاطر اتدی معناسنه (تغلغل فی الارض دوراندرشد درزمین) روی زمینده اوزون اوزاق کیتدی وتغلغل الماء فی الشجر دیرلر اغاجلرك ارەسندن صوآقسه (تقلقل بجنبید) حرکت اتدی یقال قلقله قلقلة فتقلقل ای حرکته فتحرك واضطرب وفی المثل : دقك بالمنحاز دق القلقل : اصمعی دیدی که قلقل

ایکی قاف مکسوره ایله دق اولنمسی صعوبتلو حبه‌لر ابو الهیثم دیدی که قلقل بر وجهله دق اولنمز بلکه قلقل بو بر معناسنه یعنی سنی هاونده حب قلقل دق ایدر کبی دق اتدی لکن مفید اولمدی بخیل اولان کمسنه‌دن الحاح ایله نسنه طلب اولنوب اعطا اتمکده ضرب اولنور بیهقی تلقلق و تقلقل بر معنایه‌در دیدی (تململ علی فراشه بی آرام شد بر بستر ش) دوشکنك اوزرنده بی قرار اولوب مضطرب اولدی که کویا اسی کول اوزرنده طوریر زیرا مله رماد حاره معناسنه‌در *م (تمجمج هویدا نکرد سخنش را) کلامنی کرکی کبی بیان اتمدی (ترمرم بکشاد هنش را برای سخن کفتن) سوز سویلمك ایچون آغزینی آچوب مهیا اولدی تغمغم تمجمج معناسنه‌در (تکمکم کلاه پوشید) کلاه کیدی که کمه مدور قلنسوه معناسنه‌در (تجعجع باز داشته شد) منع اولندی یقال جعجهت السبع فتجعجع ای کففته عنی فاکتنف (تدهده وا کر دید) یوالندی تدحرج معناسنه و کاهی هاء ثانیه‌یی یایه تبدیل ایدوب تدهدی دیرلر

المعتل العین بالواو من هذا الباب

*ب (تجورب جوراب پوشید) جوراب کیدی *ر (تکوثر بسیار شد کرد) غبار چوق اولدی وفی الصحاح : الکوثر من الغبار الکثیر :

المعتل اللام الاولی

*ج (تلهوج اللحم نیم پخته شد کوشت بریانی) بریانلق ات کرکی کبی پشمدی *س (تقعوس الرجل سخت پیر شد مرد) غایت پیر اولدی رجل و تقعوست الدار دیرلر سرای خراب اولدی معناسنه *ق (تلهوق الرجل سخاوت نمود) سخاوت اظهار اتدی مع هذا سخی دکل ایدی فراء دیدی که لهوقه هر مبالغه اولنمیان نسنه‌دن عبارتدر کلام اولسون عمل اولسون و ابو الغوث دیدی که لهوقه بر نسنه ایله تزیین و بر نسنه اظهار اتمکدن عبارتدر که باطنی آنك خلافنه اوله مقتضای طبعی سخاوت اولمیان کمسنه‌نك سخاوت اظهاری کبی دیدی *ك (ترهوك نرم نرم رفت) بغایت آهسته یوریدی *ل (تسرول شلوار پوشید) شلوار کیدی

المعتل اللام الثانیة من هذا الباب

تقلسی کلاه بر سر خود نهاد) کندی باشی اوزرینه کلاه وضع اتدی یقال قلسیته فتقلسی و تقلنس و تقلس ای البسته القلنسوة فلبسها (تسلقی ستانه افتاد) یوزی یوقارو دوشدی

باب تمفعل

(تمسکن)

(تمسکن بیچاره شد) عاجز و ذلیل اولدی (و هو المسکین بیچاره) عاجز و محتاج اولان کمسنه مساکین ج جوهری دیدی که مسکین فقیر معناسنه‌در تمسکن الرجل و تسکن دیرلر تمدرع و تمندل دیدکلری کبی که قیاس تسکن و تدرع و تندل ایدی پس تمفعل وزنی شاذدر

باب افعنلل یفعنلل افعنلالا

*ا (احبنطأ پر خشم شد) زیاده غضب اتدی و دخی احبنطأ دیرلر قارنی بیوك اولدی معناسنه که حبطدن مأخوذ اولمق ملاحظه اولنور که حبط آندن عبارتدر که ماشیه اول مرتبه اکل ایدر که معده‌سندن طشره‌یه بر نسنه چیقمدیغندن قارنی شیشی و معنای اول معنای ثانی‌دن مجاز اولمق لطیفهٔ خفیه‌یی متضمن‌در غضب ایدن کمسنه‌یی بهیمه‌یه و غضبی انك اکل ایدوب بطننده محتبس اولان فضلاته تشبیه لطیفه‌دن خالی دکل ملاحظه اولنور والله اعلم *ح (ابلندح المکان فراخ شد جایکاه) مکان واسع اولدی و ابلندح الحوض دیرلر حوض منهدم اولسه و دخی ابلندح الرجل دیرلر سموز اولمغله عریض اولسه وفی الصحاح البلندح السمین القصیر وفی التاج والمصادر الابلنداح پهن و دراز کشتن (اسلنطح برقفا خفت) اکسه‌سی اوزرینه یاتدی و دخی اسلنطح الشیٔ دیرلر عریض و طویل اولدی معناسنه فیروز آبادی دیدی که سلنطح و مسلنطح فضاء واسع معناسنه‌در و اسلنطح الوادی دیرلر دره واسع اولسه و اسلنطح دیرلر یوزی اوزرینه دوشسه *ر (اثعنجر الماء ریخته شد آب) صو دوکلدی و ثعجر الماء دیرلر صویی دوکدی معناسنه و مثعنجر جیمك کسریله جریان ایدن صو و دوکیلان کوز یاشی و مثعنجر جیمك فتحیله وسط البحر معناسنه‌در (احبنجر پر خشم شد) غضب ایله ممتلی اولدی احبنجر الشیٔ دیرلر نسنه غلیظ اولدی معناسنه (اسحنفر فی کلامه شتاب کرد در سخنش) سوزی سرعت ایله سویلدی وفی القاموس اسحنفر مضی مسرعا و دخی اسحنفر الطریق دیرلر یول طوغری اولدی و اسحنفر المطر دیرلر یغمور چوق اولدی معناسنه و مسحنفر بلد واسع و رجل حاذق و طریق مستقیم معناسنه‌در *ز (اجرمز باهم شد) منقبض اولوب بعض اجزاسی بعض اجزاسیله مجتمع اولدی و دخی اجرمز دیرلر فرار ایتدی معناسنه *س (اخرمس خاموش شد) سکوت ایتدی و تذلل و خضوع ایتدی معناسنه دخی کلور (اعرنکس باهم امد) مجتمع اولوب صیقشدی ارتکم معناسنه و اعرنکس الشعر دیرلر صاچ زیاده سیاه اولسه اعلنکس دخی بو معنایه‌در *ش (احرنفش الدیك موی کردن برافراخت خروس) خروس جنك ایتدکده بوینك تویلرین قابارتدی و محرنفش غضوب و شره متهیٔ اولان کمسنه‌در *ع (افرنقع پراکنده شد) طاغیلدی یقال افرنقع عنه ای انکشف

وتنحی ودخی افرنقعت اصابعه دیرلر پارمقلری چاتلادی معناسنه والافرنقاع الفرقعة
وافرنقاع ضرطه معناسنه در (اقرنبع ء فراهم آمد) منقبض اولدی ورجل قرنباع
ای منقبض بخیل (اهبنقع برسرانکشت پای نشست) ایاق پارمغنك اوجی اوزرینه
اوتوردی وخاتونلرایله مکالمه ایتمکه حریص اولان احمقه والنده عصاسی اولوب
خلقدن سؤال ایدن سائله هبنقع دیرلر (اهرنع بشتافت در رفتن) مشی ایتمکده سرعت
ایتدی وسریع البکاء اولان کمسنه یه هرنع وهرمع دیرلر یقال اهرمع ای اسرع فی بکاءه
ء ق (ابرنشق شادشد) مسرور اولدی وابرنشق الشجر دیرلر شکوفه سی ظهور ایتسه
(ادرنفق بشتافت رفت) سرعت ایله مشی ایتدی وتقدم معناسنه دخی کلور ء م (اجرنثم
واحرنجم باهم آمد) مجتمع ومنقبض اولدی وانجرنثم دیرلر یوکسکدن الچاغه دوشسه
ودخی یرندن حرکت ایتمدی معناسنه (اخرنشم بزرگی نمود) تکبر وتعظم ایتدی
ومتکبر ولونی متغیر اولوب اتی کتمش کمسنه یه مخرنشم دیرلر (اخرنطم بینی بالا
کرداز تکبر) زیاده تکبرندن بورنی یوقارو قالدردی ودخی غضب ایتدی وخرطمان
طویل معناسنه در (اغرنزم باهم آمد) منقبض اولدی

﴿ المعتل اللام الاولی ﴾

(اسمؤل الظل کوته شد سایه) کولکه قیصالدی

﴿ باب افعلل یفعلل افعلالا ﴾

ء أ (اتلأب الامر راست شد کار) ایش مستقیم اولدی واتلأب الرجل دیرلر
طوغری طورسه و (اشرأب کردن برافراشت) بیونی یوقاری قالدیردی وفی القاموس
اشرأب الیه مد عنقه لینظر ء ب (اجلعب بسیار شد) چوق اولدی ویانی اوزرینه یاتدی
وکیتدی وسرعت ایتدی معناسنه دخی کلور (اذلعب برفت) کیتدی انطلق معناسنه
(اذلعب السیل بسیار شد سیل) سیل چوق اولدی واذلعب السحاب دیرلر سحاب کثیف
اولسه (ازلغب الفرخ موی برآورد فرخ) طاووق یاوریسی توکلندی وازلعب الشعر دیرلر
قیل تراش اولدقدنصکره بیتسه (اسلحب الطریق راست شد راه) یول طوغرو اولدی
والمسلحب الطریق البین الممتد ء د (اجرهد بشتافت) سرعت ایتدی واوزون ومستمر
اولدی معناسنه کلور واجرهدت السنة دیرلر ییل شدید وصعب اولسه (اسمغد پرخشم شد)
غضب ایله ممتلی اولدی واسمغدت انامله دیرلر پارمقلری شیشدی معناسنه (اصلخد
برپای ایستاد) ایاق اوزرینه طوردی (اصمعد سخت بشتافت) زیاده سرعت ایتدی
ء ر (ابذعروا پراکنده شدند مردمان) قوم پریشان اولدیلر ابذقروا دخی
بو معنایه در (ازبأر موی بپا خواست) قیل دیك طوردی یقال ازبأر الکلب تنفس یعنی کلب

تویلرینی قابارتدی وازبأر الرجل دیرلر شره متهیء اولسه (ازمهر البرد سخت شد سرما)
صووق شدید اولدی وهو الزمهریر سرمای سخت شدید اولان صووق کرمانی شرح تاریخ
عتبی ده دیدی که الزمهریر شدة البرد کأنه زم هریر الکلب ای اسکنه انتهی ودخی از
مهرت الکواکب دیرلر کواکب لمعان ایتسه وازمهرت عینه دیرلر شدة غضبندن
کوزی قیزاردی معناسنه المزمهر الغضبان وازمهر وجهه دیرلر عبوس اولسه (اسبطر
تازیده شد) کزیندی واوزاندی وسرعت ایتدی معناسنه کلور اسبکر دخی معانیء
مذکوره ده استعمال اولنور ودخی اسبکرت الجاریة دیرلر معتدل القامة ومستقیم اولدی
معناسنه والمسبکر الشاب التام المعتدل (اسجهر سپید شد) بیاض اولدی والمسجهر
الابیض ودخی اسجهرت النبات دیرلر اوت اوزانوب زمین اوزرینه منبسط اولسه
(اسمدر البصر خیره شد دیده) کوز خیره لندی سرخوشلقدن یانوم غلبه سندن
اولدیغی کبی وامیره سمدور دیدکلری انك عظمت وشوکتنی کورد کده کوز
خیره اولدیغی ایچوندر وهی السمادیر خیرکهای دیده) کوز خیره لکلری
(اسمقر واصمقر الیوم سخت کرم شد روز) کون زیاده اسی اولدی ویوم مسمقر
ومصمقر ای شدید الحر (اسمهر سخت شد) قتی اولدی صلب معناسنه ومعتدل
اولدی معناسنه کلور (اشفتر پراکنده شد) طاغیلدی والاشفترار التفرق واشفتر
العود تکسر واشفتر السراج اتسعت ناره والشفتری المتفرق (اشمخر بلند شد)
مرتفع اولدی والمشمخر الجبل العالی واوزون اولدی معناسنه کلور وشمخره کبر وشمخر
متکبر معناسنه در وشمخر لئیم ومنحوس معناسنه شوم خترد ن معربدر منحوس الطالع
معناسنه (اقشعر موی بپا خواست) قیل طوغری طوردی که اقشعر شعره دیرلر
تویی اورپردی معناسنه که خوف حالنده واقع اولور وفی المثل : اقشعرت منه
الذوائب : ذوائب اورپردی الاخوف شدید اولدقده اولور جبان حقنده ضرب اولنور که
شدة خوفندن کنایه در وقت شعره من کذا : مثلنه قریبدر (اقطر الیوم سهمناك شد
روز) کون شدید ومخوف اولدی (وهو قمطریر روز سهمناك) قورقولی کون واقمطر العقرب
دیرلر عقرب منقبض اولوب قویروغنی قیوبرسه و انشد ابن الاعرابی بیت قد
نکرت شبوة زبئر ٭ نکسوا استها لحما وتقمطوا (اکفهر وجهه سخت ترش شد رویش)
آنك یوزی غایت اکشی اولدی فیروز آبادی دیدی که مکفهر اول یوزدر که اتی آز
وبی حیا اوله یاخود غلیظ اولوب سیاهه مائل اوله ودخی اکفهر السحاب دیرلر سیاه
بولوت بری بری اوزرینه صقیلاشسه (امذقر آمیخته شد) قاریشدی امذقر اللبن دیرلر
صو ایله مخلوط اولسه ء ز (اشمأز عن الامر بازایستاد از کار) ایشدن کیرو چکلدی
واشمأز دیرلر منقبض اولسه ومشمئز نفرت ایدن کمسنه در که شمز نفس مکروه عد

اتدیکی نسنه‌دن نفرت معناسنه‌در ٭ ش (اطرغش به‌شداز بیماری) خسته خسته‌لکدن خلاص بولدی وفی القاموس اطراغش تمایل عن مرضه وتحرك وقام ومشی ٭ط (اضرغط پرشداز غضب) غضب ایله ممتلی و منتفخ اولدی ٭ ل (اتمهل الشیٔ درازشد چیز) نسنه اوزون اولدی ومعتدل اولدی معناسنه دخی کلور (ارمعل الصبی بدوید لعاب از دهن کودك) صبی نك اغزینك صویی آشاغی آقدی یقال وارمعل الشواء دیرلر بریانك یاغی طاملسه وارمعل الثوب دیرلر ثوب یاش اولسه وارمعل الرجل دیرلر سرعت ایله مشی ایلسه وارمعل الدمع وارمغل دیرلر کوزیاشی پی درپی آقسه (ازبغل الثوب واسبغل ترشد جامه) جامه یاش اولدی واتاناسبغللادیرلر فلان کمسنه اوزرنده سلاحی اولمدیغی حالده کلدی دیرلر وجاء سبهللا دخی بو معنایه قریب‌در یعنی مهم اتمدیکندن ناشی بلاسلاح کلدی خصمنی خصم عدا تمدیکندن اولور و برکمسنه ایشی کوجی یوق ایکن عبث یره واروب کلسه دخی فلان یمشی سبهللادیرلر (اسمأل الظل کوته شدسایه) کولکه قیصالدی (اشمعل بشتافت) سرعت اتدی اشمعل القوم فی الطلب دیرلر برنسنه‌یی آرامق ایچون سرعت ایله اطرافه متفرق اولوب طلب ایتسه‌لر و مشمعل رجل خفیف معناسنه‌در (اضمحل الشیٔ وامضحل وامضحن نیست شدچیز) نسنه یوق اولدی واضمحل السحاب دیرلر بولوت طاغلسه انقشع معناسنه (اقذعل دشوار شد) کوج اولدی عسر معناسنه ودخی اقذعل دیرلر سرعت اتدی معناسنه ولئیم و خسیس اولان کمسنه‌یه قذعل دیرلر (اقفعل فراهم آمدازسرما) صووقدن منقبض اولدی که بوزلدی تعبیراولنور یقال اقفعلت یده اذاتشنجت وانقبضت ٭ م (اجلخموا واجلمخوا کرد آمدند مردمان) قوم مجتمع اولدیلر (ادرهم بزاد برآمد) غایت پیر اولدی یقال شیخ مدرهم ای ساقط کبیر وادرهم بصره اظلم و کبرسنه (ادلهم الظلام سخت شدتاریکی) ظلمت کثیف ومشتد اولدی واسود مدلهم دیرلر مبالغه مقامنده لیل الیل دیدکلری کبی ودلهم ظلمت معناسنه‌در ودلهم ذئب ودلهام اسد معناسنه‌در (ازلأم بلند شد) مرتفع اولدی وخصمنه غالب اولدی وفی القاموس المزلئم الذاهب الماضی والمرتفع فی السیر وغیره وفی المثل:ازلأم المعیدی ونفرمیادبن حق: اهل یمندن برکمسنه ایله برخصوصده مخاصمه ایدوب حکم عکاز حضورنده مرافعه اولمق ایچون توجه اتدکلرنده میاد مزبور فرسنه سوار اولوب سلاحنی کیدی وآواز بلند ایله دیدی که :انامیادبن حن وانا ابن حباس: الظعن ورجل یمانیٔ مذکوردخی اوزرنده برحلهٔ یمانی اولدیغی حالده صالنه‌رق توجه اتدی حکم مرقوم بو کیفیتی کوروب مثل مذکوری ایراد ایدوب میاد ایچون حکم اتدی میدانی دیدی که ازلأم النهر ارتفع ایکی خصمك بری غالب

اولدقده ضرب اولنور (اسلهم لونه بکردید رنکش) رنکی متغیر اولدی ومسلهم مطلقا متغیر اولان نسنه معناسنه در (اصلخم واصطخم واصطخم برپای ایستاد) ایاق اوزرنده طوردی (اطرخم کردن کشی کرد) انقیاد اتمدی ودخی اطرخم دیرلر کوزی ضعیف اولدی واطرخم اللیل دیرلر مظلم اولدی معناسنه ومطرخم مضطجع وغضبان ومتکبر وشاب حسن القامه معناسنه‌در (اطرهم الغلام راست ونیکو قدشد جوان) غلام مستقیم ومعتدل القامه اولدی ٭ ن (ارثعن سست شد) ضعیف ومسترخی اولدی (ارجن وارجغن بجربید) برطرفه میل اتدی ودخی حرکت اتدی ودفعة ساقط اولدی ویقال: رحی مرجنة : ای ثقیلة والله اعلم

باب الافعال غیرالمتصرفة

نعم الرجل زیدونعم رجلازید نیك مردیست زید) زید ایو کمسنه‌در (بئس الرجل زید وبئس رجلا زید بدمردیست زید) زید یارمز کمسنه‌در (عسی زیدان یقوم وعسی ان یقوم زید بود که برخیزد زید)اوله که زید قائم اوله ولفظ عسی ماضینك اون درت وجهی اوزره متصرف اولور یقال عسی عسیا عسوا الی آخره و کان کبی اسمی وخبری اولور لکن خبری مستقبل اولوب حرف ان ایله تأویل مفرده محلا منصوب اولور لهذا عسی زید خارجا دیمك جائز دکلدر: وعسی الغویر ابؤسا مثل کاد الغویر ابؤسا: تأویلنده‌در میدانی شادی هادی نام تألیفنده تصریح اتدی وابوعلی عسی کان منزله‌سنه تنزیل اولندی دیدیکی بو معنایه مناسبدر وبعضیلر: عسی الغویر ان یکون ابؤسا: قوه‌سنده‌در دیدیلر ودخی عسی سینك کسریله لغتدر و کاهی خبرندن حرف ان حذف اولنور قال بیت ٭ عسی فرج یأتی به الله انه ٭ له کل یوم فی خلیقته امر ٭ (تعال بیا) کل ولفظ تعال امر حاضردر که ماضیسی تعالی‌در تعالیدن مأخوذدر ارتفاع معناسنه وامر حاضرك التی وجهی اوزره تصریف اولنور یقال تعال تعالیا تعالوا الی اخره وآندن نهی کلمز که لاتعال دیمك جائز دکلدر اصل معناسی یوقارو کل دیمك ایدی صکره هلم معناسنده استعمال ایدوب یوقارودن آشاغی کل دیه‌جك یرده دخی تعال دیدیلر وتعالیت دیوب کلدم معناسنی مراد اتمك جائزدر (هبنی فعلت کذا آنکار مرا که کردم چنان) ظن ایله که بن شویله اتدم که بنی فلان ایش ایشلمش صای تعبیر اولنور ولفظ:هب: یالکز اوج وجه اوزره تصریف اولنور هبنی هبونی هبینی: وایکی مفعوله متعدی اولور یقال هب زیدا منطلقا ای احسبه (ینبغی لك ان تفعل کذا می باید ترا که کنی فلان کاررا) سکا لایق درکه فلان ایشی ایده‌سن وکلمهٔ ینبغی ایکی وجه اوزره تصریف اولنور لاینبغی وانبغی که بغیته مطاوعیدر (کادزید یضرب خواست زیدکه بزند) زید اورمق

ایستدی که زید همان اوره یازدی تعبیر اولنور یکاد مضارع مکادة ومکاد او کودا مصدر ولفظ کاد عسی کبی در لکن کادنك مضارعی اون درت وجه اوزره تصرف اولنور یقال یکاد یکادان یکادون الی آخره وماضیسنده کدت و کدت دخی دیرلر وکادنك خبری عسی نك خبری کبی فقط مضارع اولور وخبرینه ان کلمك جائزدر عسی یه تشبیها وعسی نك خبرندن ان اسقاط اولندیغی کادیه تشبیهادر والاصل بودر که ان عسی نك خبرینه کلوب کادنك خبرینه کلمیه معلوم اوله که بعض علماء نحو کاد ایچون بر لغز نظم ایدوب دیدی که بیت انحوی هذا العصر ماهی لفظة ❊ جرت فی لسانهم جرهم وثمود ❊ اذا استعملت فی صورة الجحد اثبتت ❊ وان اثبتت قامت مقام جحود ❊ مخفی اولمیه که کلام مذکور نحویین میانده مشهور اولان معنایه مبنی در که کادنك اثباتی نفی ونفیی اثباتدر پس کاد یفعل عبارتنك معناسی ایشلمدی دیمکدر اجمال کلام بودر که ذکر اولندی تفصیل معنی اللبیب ابن هشامك باب سادسنده وکتب تفاسیرده سورهٔ بقره‌ده :وما کادوا یفعلون: کلام قدیمنك بیاننده طلب اولنه والله الموفق (کرب زید یفعل واوشك زید یفعل نزدیك شد که زید بکند فلان کاررا) زید فلان ایشی ایشلمکه قریب اولدی لفظ کرب قرب معناسنه در و کرب نك مضارعی یکرب کلور لکن معنای مذکورده ماضیسندن غیری استعمال اولنمز ویکرب ان یفعل کذا دیمك جائز دکلدر واوشك نك مستقبلی معنای مذکورده استعمال اولنور یقال یوشك ان یخرج زید ویوشك زید یخرج (مازال زید قائما ومایزال همیشه زید برپایست وهمیشه باشد) دائما زید قائم اولدی ودائما قائم اولور ولا یزال ولم یزل ومازیل یفعل کذا دخی دیرلر (مافتئ عمرو قاعدا ومافتأ ومایفتئ عمرو همیشه نشسته است عمرو) عمرو دائما قعوده ایدر وکلام مذکور حرف نفیسز استعمال اولونمز (ماانفك بکر خارجا همیشه بکر بیرون شونده است) بکر همیشه طشره چیقیجی در (ماینفك همیشه باشد) دائما طشره چیقار (مابرح زید قائما همیشه زید برپای ایستاده است) زید دائما قائمدر برح لفظی حرف ما ایله استعمال اولنوب وحرف نفیسز بو معناده استعمال اولونمز یقال برح الخفأ ای انکشف عن الشئ وانفصل ودخی زال وبرح وانفك لفظلرینه حرف لا ادخال ایدوب دعا مقامنده استعمال ایدرلر (طفق یفعل کذا اغاز کرد که بکند این کاررا) فلان ایشی ایشلمکه شروع ایتدی یطفق حسب بابندن یطفق علم بابندن طفقا طفوقا دخی کلور (علق یفعل کذا میل کرد که بکند چنان کاررا) شویله ایش ایتمکه میل ایتدی (لیس زید ذاهبا زید رونده نیست) زید کیدیجی دکلدر ولیس فعلدر که ماضی نك اون درت وجهی اوزره تصرف اولنور یقال لیس لیسا لیسوا الی اخره وبعضیلر

(یقال)

حرفدر واصلنده لا ایس ایدی دیدیلر که ایس موجود معناسنه در وتقول العرب اسی بکذا من ایس ولیس یعنی بیار فلان چیزرا از هست ونیست وکاهی لیس الا معناسنه اولور تقول ذهب القوم لیس زید (هات کذا بیار فلان چیزرا) فلان نسنه‌یی کتور وامر حاضرك التی وجهی اوزره تصرف اولنور یقال هات هاتیا هاتوا هاتی هاتیا هاتین فراء دیدی که هات لفظندن تثنیه استماع اولنمیوب مفرد وجمعی مستعملدر واندن نهی کلمز خلیل هات اصلنده آت ایدی دیدی والله اعلم بالصواب والیه المرجع والمآب ولله الحمد اولا واخرا وباطنا وظاهرا والصلوة علی خاتم النبیین محمد وآله وصحبه اجمعین الی یوم البعث والدین

❊ قال مترجم الکتاب ❊ قد استراحت قدیعة القلم عن السیاحة فی میادین الترجمة
والرقم للقسم الثانی اعنی قسم الافعال من مقدمة الادب لعلامة
الزمخشری بضم فوائد جمة تفید لراغبی صناعة الادب
بصیرة فی اوائل اولی الجمادین من شهور سنة
هجریة هی سبعة وعشر بعد مائة والف
فی محروسة بروسا حیث عن الضراء
والبأسا وکنت وقتئذ مدرسا
بالمدرسة المرادیة فیها
والحمد لله رب العالمین

م م م
م م
م